

PLATONIS
QUAE EXSTANT
OPERA.

ACCEDUNT
PLATONIS QUAE FERUNTUR
SCRIPTA.

AD
OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM
RECENSUIT
IN LINGUAM LATINAM CONVERTIT
ANNOTATIONIBUS EXPLANAVIT INDICESQUE
RERUM AC VERBORUM ACCURATISSIMOS
ADIECIT

FRIDERICUS ASTIUS.

TOMUS SEPTIMUS

LEGUM LIB. VII—XII. CONTINENS

LIPSIAE MDCCCXXIV.
IN LIBRARIA WEIDMANNIA.
G. REIMER.

LIBER SEPTIMUS.

Matrimonium excipit liberorum educatio et inſtitutio, quae et ad corpus et ad animum ſpectat. Iam quod ad corpus attinet, ne nimio nutrimento afficiatur, exercitatione uti oportet tam matres praegnantes quam nutrices; et illae quidem ambulationes conficiant frequentiores, hae vero liberos geſtent nec diu quieſcere ſinant (789). Corporis autem agitatio et motus etiam animo, ſi terrore vexatur, perturbationum ſedationem affert; et animus ſedatus tranquillusque omnium virtutum fons atque origo eſt; quocirca liberos et voluptatibus et doloribus vehementioribus prohiberi oportet (793). A tertio ad ſextum aetatis annum luſus cauſa liberi congrediantur praesente muliere cui hoc munus fuerit iniunctum. Sexto deinde aetatis anno transacto pueri et puellae ſeparantor et magiſtris traduntor, ut illi quidem in equo vehi fundasque et tela vibrare diſcant, hae vero armis exerceantur (794). In primis curari debet ut utraque manu asſueſcant uti. Artes quibus exerceri oportet pueros, duae ſunt, gymnaſtica et muſica; illa e ſaltatione et lucta conſtat, quae utraeque ad belli uſum ſpectare debent, ut ſimul cum ſanitate et robore armorum tractandorum facultatem pueri puellaeque ſibi comparent; quamobrem etiam armatorum pompae et ſupplicationes ad pulvinaria haud ſane ſunt negligendae (797). Ludi ne mutentur cavendum eſt; ludorum enim mutatio magnam ad animum vim habet. Quod quidem ne in ſaltatione et muſica

fieri possit, Aegyptiorum nos exemplum sequi et saltationes cantusque omnes Diis consecrari oportet (800). In musica nihil admitti debet infausti, impii legibusque adversi.

Etiam mortuorum de re publica bene meritorum memoria cantibus celebrator; et ex antiquioribus qui exstant cantibus optimos oportet deligi. Qua quidem in re, sicut in saltatione, legis latoris consilium semper respiciendum est, non delectatio aucupanda. Cantus porro qui viris et qui feminis conveniant, ex utriusque sexus ingenio diiudicandum (804). Denique quod omnia spectare debent, id etiam carminibus propositum esse debet: vita placida et tranquilla quam ludens quasi agamus; hanc ut assequamur, deos precari venerarique debemus. Quod ad gymnasticam artem attinet, gymnasia et magistros, qui totius civitatis iuventutem erudiant, constitui oportet, et puellae eisdem exercendae sunt artibus; quod, etsi a plurimarum civitatum more abhorret, tamen et ratio postulat et experientia probat (805). Quemadmodum enim universa vivendi ratio, sic etiam disciplina militaris mulieribus cum viris communis esse debet, ne ulla ex parte civitas manca sit atque debilis (806). Corporis vero et animi cultura quum res sit difficillima maximique studii, videndum est ne quid omittatur quod ad hunc finem spectet. Quocirca, sicut per omnia vitae tempora ratio quaedam et ordo observari debent, sic inprimis cavendum est ne pueri desidiae somnoque indulgeant (808). — Puer decem annos natus per triennium literas discito annoque tertio decimo exacto lyrae vacato per alterum triennium. Ceterum de carminibus prosisque scriptionibus, falsa est eorum sententia qui puero censent quam plurima legenda memoriaeque mandanda esse; nam quum et poëtae et prosae orationis auctores plura literis consignaverint a puerilis institutionis ratione alienissima, multorum legendorum cupiditatem pueris

perniciosam esse patet. Literarum studio absoluto citharae saltationique pueri vacabunt (813). Exercitationes vero militares et gymnasticas universas etiam mulieribus communes esse oportet, ut, hostibus invadentibus, urbem suosque custodire et, si pro urbe propugnandi necessitas obvenerit, una cum viris hostem propulsare possint (814). — Saltationis duo sunt genera praecipua, militaris saltatio (pyrricha) altera, altera placida et sedata (emmelia); quam utramque speciem, moderatis hominibus accommodatam, legis lator statuet, et legum custos ne noventur cavebit (816). Comoedi et tragoedi, nisi magistratus eorum carmina probaverint, reiiciuntor. — Hominibus ingenuis tres necessariae sunt disciplinae, ars numerandi, ars metiendi et astrologia, quas licet ut omnes perdiscant fieri nequeat, tamen necessaria nescire turpe est. Numerandi ars cum voluptate a pueris percipi potest, quia varia eam in rem excogitata sunt ludi genera. In metiendi vero arte pueros potissimum cognoscere oportet quae mensuram inter se admittant, ne turpi illo in quo plurimi versantur errore ducantur, ut res, quas inter se metiri non possumus, mensuram inter se admittere opinentur (820). De astrologia autem, licet in rerum divinarum causas inquirere nefas sit, res tamen caelestes investigari oportet, ne, de nomine divino detrahentes, Solem, Lunam ceteraque astra pro stellis errantibus habeamus (822). — Denique de venatione exponit et, priusquam leges scribat, nonnulla prooemii loco monet. Eis venationis generibus reiectis, quae, quum retia, laqueos, alia id genus adhibeant, nullam corporis contentionem requirant, solam probat quadrupedum venationem, quippe quae equis, canibus corporisque viribus peragatur.

Z.

Γενομένων δὲ παίδων ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν τροφὴν μὲν 788
που καὶ παιδείαν τὸ μετὰ ταῦτα λέγειν ὀρθότατα *) γί-
γνοιθ' ἡμῖν, ἣν εἶναι μὲν ἄῤῥητον πάντως ἀδύνατον, λε-
γομένη δὲ διδαχῇ τινὶ καὶ νουθετήσει μᾶλλον ἢ νόμοις εἰ-
κυῖ' ἂν ἡμῖν φαίνοιτο. ἰδίᾳ γὰρ καὶ κατ' οἰκίας πολλὰ καὶ
σμικρὰ καὶ οὐκ ἐκφανῆ πᾶσι γιγνόμενα, ῥᾳδίως ὑπὸ τῆς
ἑκάστων * λύπης τε καὶ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ἕτερα παρὰ B
τὰς τοῦ νομοθέτου ξυμβουλὰς παραγενόμενα, παντοδαπὰ
καὶ οὐχ ὅμοια ἀλλήλοις ἀπεργάζοιτ' ἂν τὰ τῶν πολιτῶν
ἤθη· τοῦτο δὲ κακὸν ταῖς πόλεσι. καὶ γὰρ διὰ σμικρότητα
αὐτῶν καὶ πυκνότητα ἐπιζήμια τιθέντα ποιεῖν νόμους ἀπρε-
πὲς ἅμα καὶ ἄσχημον. διαφθείρει δὲ καὶ τοὺς γραφῇ τε-
θέντας νόμους, ἐν τοῖς σμικροῖς καὶ πυκνοῖς ἐθισθέντων
τῶν ἀνθρώπων παρανομεῖν. ὥςτε * ἀπορία μὲν περὶ αὐτὰ C
νομοθετεῖν, σιγᾶν δὲ ἀδύνατον. ἃ δὲ λέγω, δηλῶσαι πειρα-
τέον οἷον δείγματα ἐξενεγκόντα εἰς φῶς· νῦν γὰρ λεγομέ-
νοις ἔοικε κατά τι σκότος.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν, ὅτι μὲν σώματα καὶ ψυχὰς τήν γε ὀρθὴν πάντως δεῖ τροφὴν φαίνεσθαι δυναμένην ὡς κάλλιστα καὶ ἄριστα ἐξεργάζεσθαι, τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἴρηταί που;

ΚΛ. Τί μήν;

*) ἴσ. ὀρθότατ' ἄν.

VII.

Procreatis vero liberis tam masculis quam femineis educationem, ni fallor, et institutionem deinde explicare rectissimum nobis fuerit, quam ut silentio praetereamus fieri omnino non potest, exponentibus vero nobis disciplinae cuidam et admonitioni similior nobis videbitur esse quam legibus; quae enim privatim et domi multa et pauca nec omnibus conspicua fiunt, facile illa quidem ex cuiusque dolore et voluptate et cupiditate contra legis latoris consilia evenientia, ea varios nec inter se similes efficiunt civium mores; hoc autem malum est civitatibus; etenim propter paucitatem eorum et frequentiam poenas eis lege statuere indecens simul et ignominiosum; corrumpit vero etiam literis consignatas leges, quum in paucis et frequentibus assuescant homines leges perfringere. quocirca difficile est ea legibus constituere, quamquam silentio praeteriri nequeunt. quae autem dico, declarare conandum tamquam mercium specimina in lucem proferendo; nunc enim exponi videntur aliquanto obscurius.

Cl. Verissime loqueris.

Ath. Nonne igitur, educationem prorsus rectam manifesto posse et corpora et animos efficere quam pulcherrima et optima, hoc fere recte dictum est?

Cl. Quidni?

ΑΘ. * Σώματα δὲ κάλλιστα, οἶμαι, τό γε ἁπλούστα- D
τον, ὡς ὀρθότατα δεῖ νέων ὄντων εὐθὺς φύεσθαι τῶν
παίδων.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Τί δέ; τόδε οὐκ ἐννοοῦμεν, ὡς ἡ πρώτη βλά-
στη παντὸς ζώου πολὺ μεγίστη καὶ πλείστη φύεται, ὥςτε
καὶ ἔριν πολλοῖς παρέσχηκε μὴ γίγνεσθαι τά γ' ἀνθρώπινα
μήκη διπλάσια ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἐν τοῖς λοιποῖς εἴκοσιν ἔτε-
σιν αὐξανόμενα;

ΚΛ. Ἀληθῆ.

ΑΘ. Τί οὖν; πολλὴ αὔξη, ὅταν ἐπιῤῥέῃ πόνων χω-
ρὶς πολλῶν καὶ ξυμμέτρων, * οὐκ ἴσμεν ὅτι μυρία κακὰ 789
ἐν τοῖς σώμασιν ἀποτελεῖ;

ΚΛ. Πάνυ γε.

ΑΘ. Οὐκοῦν τότε δεῖται πλείστων πόνων, ὅταν ἡ
πλείστη τροφὴ προςγίγνηται τοῖς σώμασιν;

ΚΛ. Τί δῆτα, ὦ ξένε; ἢ τοῖς ἄρτι γεγονόσι καὶ
νεωτάτοις πόνους πλείστους προςτάξομεν;

ΑΘ. Οὐδαμῶς γε, ἀλλ' ἔτι καὶ πρότερον τοῖς ἐντὸς
τῶν αὑτῶν μητέρων τρεφομένοις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις, ὦ λῷστε; ἢ τοῖς κυουμένοισι φρά-
ζεις;

ΑΘ. Ναί· θαυμαστὸν * δ' οὐδέν ἐστιν ἀγνοεῖν ὑμᾶς B
τὴν τῶν τηλικούτων γυμναστικήν, ἣν βουλοίμην ἂν ὑμῖν,
καίπερ ἄτοπον οὖσαν, δηλῶσαι.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἔστι τοίνυν παρ' ἡμῖν μᾶλλον τὸ τοιοῦτον κα-
τανοεῖν διὰ τὸ τὰς παιδιάς αὐτόθι μειζόνως τινὰς παίζειν ἢ
δεῖ. τρέφουσι γὰρ δὴ παρ' ἡμῖν οὐ μόνον παῖδες, ἀλλὰ
καὶ πρεσβύτεροί τινες ὀρνίθων θρέμματα, ἐπὶ τὰς μάχας
τὰς πρὸς ἄλληλα ἀσκοῦντες τὰ τοιαῦτα τῶν θηρίων· πολ-
λοῦ δὴ δέουσιν * ἡγεῖσθαι τοὺς πόνους αὐτοῖς εἶναι τοὺς C
πρὸς ἄλληλα μετρίους, ἐν οἷς αὐτὰ ἀνακινοῦσι γυμνάζοντες·
πρὸς γὰρ τούτοις λαβόντες ὑπὸ μάλης ἕκαστος, τοὺς μὲν
ἐλάττονας εἰς τὰς χεῖρας, μείζους δ' ὑπὸ τὴν ἀγκάλην ἐν-
τός, πορεύονται περιπατοῦντες σταδίους παμπόλλους ἕνεκα

Ath. Corpora vero quae pulcherrima sunt futura, ut arbitror, id quod simplicissimum est, quam rectissime debent statim a teneris unguiculis nasci.

Cl. Sane quidem.

Ath. Quid vero? hoc nonne animadvertimus, primum cuiusque animantis incrementum longe maximum ac plurimum esse, ita ut multi contenderint humanas quidem longitudines a primis quinque annis per reliquos viginti non crescere in duplum?

Cl. Vera.

Ath. Quid igitur? multum incrementum, quum affluat laboribus sine multis et accommodatis, nonne scimus innumerabilia mala in corporibus efficere?

Cl. Sane quidem.

Ath. Nonne tum indigent plurimis laboribus, quum plurimum nutrimentum obtingit corporibus?

Cl. Quid ita, hospes? num modo natis et tenerrimis labores plurimos iniungemus?

Ath. Nequaquam, sed prius etiam qui intra matrem adhuc nutriuntur.

Cl. Quomodo dicis, vir optime? an eos intelligis qui in utero gestantur?

Ath. Vero; haud mirandum tamen est ignorare vos tantillorum exercitationem, quam voluerim vobis declarare licet mirabilis sit.

Cl. Sane quidem.

Ath. Est igitur apud nos facilius hoc cognitu propterea quod ludos ibi ludunt ultra quam par est. alunt videlicet apud nos non solum pueri, verum etiam seniores aliqui avium pullos, ad pugnas inter se committendas huiusmodi animalia exercentes; et multum abest ut existiment labores eis esse modicos in quibus eos agitent exercendo; praeterea enim sub ala eos tenentes, et minores quidem in manibus, maiores vero sub ulna, proficiscuntur ambulantes stadia permulta boni habitus

τῆς εὐεξίας οὔτι τῆς τῶν αὐτῶν σωμάτων, ἀλλὰ τῆς τού-
των τῶν θρεμμάτων· καὶ τό γε τοσοῦτον δηλοῦσι τῷ δυνα-
μένῳ καταμαθεῖν, ὅτι τὰ σώματα πάντα ὑπὸ * τῶν σει- D
σμῶν τε καὶ κινήσεων, κινούμενα ἄκοπα ὀνίναται πάντως *)
ὅσα τε ὑπὸ ἑαυτῶν ἢ καὶ ἐν αἰώραις **) ἢ καὶ κατὰ θά-
λατταν ἢ καὶ ἐφ' ἵππων ὀχουμένων ***) καὶ †) ὑπ' ἄλλων
ὁπωσοῦν δὴ φερομένων τῶν σωμάτων κινεῖται, καὶ διὰ
ταῦτα τὰς τῶν σίτων τροφὰς καὶ ποτῶν κατακρατοῦντα
ὑγίειαν καὶ κάλλος καὶ τὴν ἄλλην ῥώμην ἡμῖν δυνατά ἐστι
παραδιδόναι. τί οὖν ἂν φαῖμεν ἐχόντων οὕτω τούτων τὸ
μετὰ τοῦτο ἡμᾶς δεῖν ποιεῖν; βούλεσθε ἅμα γέλωτι * φρά- E
ζωμεν, τιθέντες νόμους τὴν μὲν κύουσαν περιπατεῖν, τὸ γε-
νόμενον δὲ πλάττειν τε οἷον κήρινον, ἕως ὑγρόν, καὶ μέχρι
δυοῖν ἐτοῖν σπαργανᾶν; καὶ δὴ καὶ τὰς τροφοὺς ἀναγκάζω-
μεν νόμῳ ζημιοῦντες τὰ παιδία ἢ πρὸς ἀγροὺς ἢ πρὸς ἱερὰ
ἢ πρὸς οἰκείους ἀεί πῃ φέρειν, μέχριπερ ἂν ἱκανῶς ἵστα-
σθαι δυνατὰ γίγνηται, καὶ τότε διευλαβουμένας, ἔτι νέων
ὄντων μή πῃ βίᾳ ἐπερειδομένων στρέφηται τὰ κῶλα, ἐπι-
πονεῖν φερούσας, ἕως ἂν τριετὲς ἀποτελεσθῇ τὸ γενόμενον;
εἰς δύναμιν δὲ ἰσχυρὰς αὐτὰς εἶναι χρεὼν καὶ μὴ μίαν;
ἐπὶ * δὲ τούτοις ἑκάστοις, ἂν μὴ γίγνηται, ζημίαν τοῖς μὴ 790
ποιοῦσι γράφωμεν; ἢ πολλοῦ γε δεῖ; τὸ γὰρ ἄρτι ῥηθὲν
γίγνοιτ' ἂν πολὺ καὶ ἄφθονον.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Τὸ γέλωτα ἂν πολὺν ὀφλεῖν ἡμᾶς πρὸς τῷ μὴ
ἐθέλειν ἂν πείθεσθαι γυναικεῖά τε καὶ δούλεια ἤθη τροφῶν.

ΚΛ. Ἀλλὰ τίνος δὴ χάριν ἔφαμεν αὐτὰ δεῖν ῥηθῆ-
ναι;

ΑΘ. Τοῦδε· τὰ τῶν δεσποτῶν τε καὶ ἐλευθέρων ἐν
ταῖς πόλεσιν ἤθη τάχ' ἂν ἀκούσαντα εἰς ξύννοιαν * ἀφί- B
κοιτ' ἂν τὴν ὀρθήν, ὅτι χωρὶς τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐν
ταῖς πόλεσιν ὀρθῶς ††) γιγνομένης μάτην ἂν τὰ κοινά τις
οἴοιτο ἕξειν τινὰ βεβαιότητα θέσεως νόμων, καὶ ταῦτα ἐν-

---

*) γρ. πάντων. **) γρ. ἑώραις. ***) ἴσ. ὀχούμενα.
†) γρ. ἢ καὶ. ††) ἄλλ. ὀρθῆς.

causa nequaquam suorum ipsorum corporum, sed animantium illorum; et hoc certe ostendunt ei qui id percipere potest, corpora omnia concussionibus et motibus agitata non laboriosis prorsus iuvari, quaecumque a semet ipsis vel in lectica pensili vel mari navigantia vel equis vehentia vel ab aliis quomodocumque agitentur corporibus moveantur, et per has motiones dum ciborum et potionum alimenta superent, sanitatem et pulchritudinem et robur nobis posse conciliare. quid igitur dixerimus, haec quum se sic habeant, deinde nobis faciundum esse? voltisne simul ridentes dicamus, lege praescribentes ut praegnans deambulet natumque fingat tamquam cereum, quamdiu tener sit, et usque ad duos annos fasciis involvat? atque etiam nutrices cogamus lege multantes ut infantes vel ad agros vel ad templa vel ad cognatos semper fere gestent, donec satis stare iam possint, et tum quoque caventes, ne dum teneri adhuc sint aliquo impingantur membraque luxentur, laborem ferendi continuent, donec triennium infans exegerit? pro viribus autem ut robustae sint, nec una? praeterea, si non fiant haec, poenam non facientibus scribamus? an multum abest? nam id quod modo dictum est fuerit multum et largum.

Cl. Quidnam?

Ath. Magno nos risui futuros esse, praeterquam quod noluerint obedire muliebres ac serviles nutricum mores.

Cl. At quam ob causam diximus haec esse proferenda?

Ath. Ideo: dominorum et liberorum in civitatibus ingenia forsitan haec audientia ad cogitationem perducantur veram, nisi propria administratio in civitatibus recte peragatur, frustra existimaturum esse quempiam fore ut communia firmitatem quandam in legibus

νοῶν αὐτὸς νόμοις ἂν τοῖς νῦν ῥηθεῖσι χρῷτο, καὶ χρώμενός εὖ τήν τε οἰκίαν καὶ πόλιν ἅμα τὴν αὑτοῦ διοικῶν εὐδαιμονοῖ.

ΚΛ. Καὶ μάλ' εἰκότως εἴρηκας.

ΑΘ. Τοιγαροῦν μήπω λήξωμεν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, πρὶν ἂν καὶ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς τῶν πάνυ νέων * παίδων ἐπιτηδεύματα ἀποδῶμεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον C
ὅνπερ ἤργμεθα τῶν περὶ τὰ σώματα μύθων λεχθέντων διαπεραίνειν.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν ὀρθῶς.

ΑΘ. Λάβωμεν τοίνυν τοῦτο οἷον στοιχεῖον ἐπ' ἀμφότερα σώματός τε καὶ ψυχῆς τῶν πάνυ νέων, τὴν τιθήνησιν καὶ κίνησιν γιγνομένην ὅτι μάλιστα διὰ πάσης νυκτός τε καὶ ἡμέρας, ὡς ἔστι ξύμφορος ἅπασι μέν, οὐχ ἥκιστα δὲ τοῖς ὅτι νεωτάτοισι, καὶ οἰκεῖν, εἰ δυνατὸν ἦν, οἷον ἀεὶ πλέοντας· * νῦν δ' ὡς ἐγγύτατα τούτου ποιεῖν δεῖ περὶ τὰ D
νεογενῆ παίδων θρέμματα. τεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ καὶ ἀπὸ τῶνδε, ὡς ἐξ ἐμπειρίας αὐτὸ εἰλήφασι καὶ ἐγνώκασιν ὂν χρήσιμον αἵ τε τροφοὶ τῶν σμικρῶν καὶ αἱ περὶ τὰ τῶν Κορυβάντων ἰάματα τελοῦσαι *)· ἡνίκα γάρ ἄν που βουληθῶσι κατακοιμίζειν τὰ δυσυπνοῦντα τῶν παιδίων αἱ μητέρες, οὐχ ἡσυχίαν αὐτοῖς προσφέρουσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον κίνησιν, ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἀεὶ σείουσαι, καὶ οὐ σιγήν, * ἀλλά E
τινα μελῳδίαν, καὶ ἀτεχνῶς οἷον καταυλοῦσι τῶν παιδίων, καθάπερ αἱ τῶν ἐκφρόνων βακχειῶν **) ἰάσεις, ταύτῃ τῇ τῆς κινήσεως ἅμα χορείᾳ καὶ μούσῃ χρώμεναι.

ΚΛ. Τίς οὖν αἰτία τούτων, ὦ ξένε, μάλιστ' ἔσθ' ἡμῖν;

ΑΘ. Οὐ πάνυ χαλεπὴ γιγνώσκειν.

ΚΛ. Πῶς δή;

ΑΘ. Δειμαίνειν ἐστί που ταῦτ' ἀμφότερα τὰ πάθη, καὶ ἔστι δείματα δι' ἕξιν φαύλην τῆς ψυχῆς τινά. ὅταν οὖν ἔξωθέν τις προσφέρῃ τοῖς τοιούτοις πάθεσι σεισμόν,
* ἡ τῶν ἔξωθεν κρατεῖ κίνησις προσφερομένη τὴν ἐντὸς 791

---

*) ἴσ. κορυβαντιώντων — οῦσαι. **) ἴσ. βακχείων.

ſcribendis habeant, et haec reputantem ipſum legibus nunc datis uti, utentemque et tam urbem quam civitatem ſuam bene adminiſtrantem feliciter vivere.

Cl. Sane convenienter dixiſti.

Ath. Quocirca ne deſinamus his de rebus leges ſcribere, priusquam etiam ſtudia ad animos liberorum admodum tenerorum ſpectantia tradiderimus eodem modo quo incepimus orationes de corpore ſusceptas abſolvere.

Cl. Sane quidem recte.

Ath. Sumamus igitur hoc tamquam principium culturae utriusque, tam corporis quam animi admodum tenerorum, educationem et motionem quam maxime totam per noctem et diem obtingentem, utilem eſſe omnibus, in primis vero quam recentiſſimis, et habitationem, ſi fieri poſſit, eiusmodi, quaſi ſemper navigent; nunc autem, quod proxime ab hoc abeſt, id facere debemus recens natis infantibus. coniici vero hoc inde quoque oportet, quod ex uſu id ſumpſerunt et utile eſſe cognoverunt puerorum nutrices eaeque quae in morbo Corybantio ſanando verſantur; quum enim matres ſopire volunt infantes aegre dormientes, non quietem eis adhibent, ſed contra motum, in ulnis ſemper agitantes, nec ſilentium, ſed cantionem aliquam, et revera quaſi tibiae ſono permulcent liberos, quemadmodum inſane bacchantibus medentur quae hanc motionis ſimul choream et muſam adhibent.

Cl. Quaenam potiſſimum, hoſpes, huius rei cauſa nobis eſt?

Ath. Haud ſane difficilis eſt cognitu.

Cl. Quonam pacto?

Ath. Ex timore, ni fallor, utraeque hae affectiones proficiſcuntur ſuntque ipſae timores per pravum quendam animi habitum. iam ſi quis extrinſecus huius-

φοβερὰν οὖσαν καὶ μανικὴν κίνησιν, κρατήσασα δὲ γαλήνην ἡσυχίαν τε ἐν τῇ ψυχῇ φαίνεται ἀπεργασαμένη τῆς περὶ τὰ τῆς καρδίας χαλεπῆς γενομένης ἑκάστων πηδήσεως· παντάπασιν *) ἀγαπητόν τι, τοὺς μὲν ὕπνου λαγχάνειν ποιεῖ, τοὺς δ' ἐγρηγορότας ὀρχουμένους τε καὶ αὐλουμένους μετὰ θεῶν, οἷς ἂν καλλιεροῦντες ἕκαστοι θύωσι, κατειργάσατο ἀντὶ μανικῶν ἡμῖν διαθέσεων * ἕξεις ἔμφρονας ἔχειν. καὶ B ταῦτα, ὡς διὰ βραχέων γε οὕτως εἰπεῖν, πιθανὸν λόγον ἔχει τινά.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Εἰ δέ γε οὕτω τοιαύτην τινὰ δύναμιν ἔχει ταῦτα, ἐννοεῖν χρὴ τόδε παρ' αὐτοῖς, ὡς ἅπασα ψυχὴ δείμασι ξυνοῦσα ἐκ νέων μᾶλλον ἂν διὰ φόβων ἐθίζοιτο γίγνεσθαι· τοῦτο δέ που πᾶς ἂν φαίη δειλίας ἄσκησιν, ἀλλ' οὐκ ἀνδρείας γίγνεσθαι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τὸ δέ γε ἐναντίον ἀνδρείας ἂν φαῖμεν ἐκ νέων εὐθὺς * ἐπιτήδευμα εἶναι, τὸ νικᾶν τὰ προσπίπτονθ' ἡμῖν C δείματά τε καὶ φόβους.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἓν δὴ καὶ τοῦτο εἰς ψυχῆς μόριον ἀρετῆς, τὴν τῶν παντελῶς παίδων γυμναστικὴν ἐν ταῖς κινήσεσι, μέγα ἡμῖν φῶμεν ξυμβάλλεσθαι.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Καὶ μὴν τό γε μὴ δύσκολον ἐν ψυχῇ καὶ τὸ δύσκολον οὐ σμικρὸν μόριον εὐψυχίας καὶ κακοψυχίας ἑκάτερον γιγνόμενον γίγνοιτ' ἄν.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Τίνα οὖν ἂν τρόπον * εὐθὺς ἐμφύοιθ' ἡμῖν D ὁπότερον βουληθεῖμεν τῷ νεογενεῖ, φράζειν δὴ πειρατέον ὅπως τις καὶ καθ' ὅσον εὐπορεῖ τούτων.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Λέγω δὴ τό γε παρ' ἡμῖν δόγμα, ὡς ἡ μὲν τρυφὴ δύσκολα καὶ ἀκράχολα **) καὶ σφόδρα ἀπὸ σμικρῶν

*) ἴσ. καί, παντ. **) γρ. ἀκρόχολα.

modi affectionibus concussionem affert, exterior motio superat interiorem eamque timidam et furiosam, superansque tranquillitatem et quietem molestae cordis trepidationis reperitur efficiens; et, id quod prorsus acceptum est, his quidem somnum adducit, vigilantes vero saltatione et tibiae sono deorum beneficio, quibuscumque litantes sacra faciunt, a furiosis affectibus ad sanae mentis habitum revocat.

Cl. Sane quidem.

Ath. Quodsi hanc id vim habet, hoc nobiscum cogitare debemus, quemque animum in timoribus nutritum a pueritia magis in formidinibus consuescere versari; hoc autem quisque dixerit ignaviae, non fortitudinis esse exercitationem.

Cl. Quidni?

Ath. Contrarium vero fortitudinis dixerimus a pueritia statim studium esse vincere incidentes nobis formidines ac metus.

Cl. Recte.

Ath. Unum igitur etiam hoc, eorum qui plane adhuc pueri sunt exercitationem in motionibus, ad animi virtutis partem multum nobis dicamus conferre.

Cl. Sane quidem.

Ath. Atque etiam facilitas et morositas animi haud exigua magnanimitatis et animi demissionis pars fuerit utraque si accesserit.

Cl. Quidni?

Ath. Quo igitur pacto statim nobis ingeneretur utrumcumque voluerimus recens nato, dicere sane conandum quomodo quis et quantum eius rei copiae habuerit.

Cl. Sane quidem.

Ath. Dico igitur quod nobis videtur, luxuriam morosos, iracundos vehementerque levi de causa exci-

κινουμενα τὰ τῶν νέων ἤθη ἀπεργάζεται, τὸ δὲ τούτων ἐναντίον, ἡ γε σφοδρὰ καὶ ἀγρία δούλωσις, ταπεινοὺς καὶ ἀνελευθέρους καὶ μισανθρώπους ποιοῦσα ἀνεπιτηδείους ξυνοίκους ἀποτελεῖ.

ΚΛ. * Πῶς οὖν δὴ χρὴ τὰ μήπω φωνῆς ξυνιέντα μηδὲ E παιδείας τῆς ἄλλης δυνατὰ γεύεσθαί πω τρέφειν τὴν πόλιν ἅπασαν;

ΑΘ. Ὧδέ πως· φθέγγεσθαί που μετὰ βοῆς εὐθὺς πᾶν εἴωθε τὸ γενόμενον *), καὶ οὐχ ἥκιστα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· καὶ δὴ καὶ τῷ κλάειν πρὸς τῇ βοῇ μᾶλλον τῶν ἄλλων ξυνέχεται.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Οὐκοῦν αἱ τροφοὶ σκοποῦσαι τίνος ἐπιθυμεῖ τούτοις αὐτοῖς ἐν τῇ * προσφορᾷ τεκμαίρονται· οὗ μὲν 792 γὰρ ἂν προσφερομένου σιγᾷ, καλῶς οἴονται προσφέρειν, οὗ δ' ἂν κλάῃ καὶ βοᾷ, οὐ καλῶς. τοῖς δὴ παιδίοις τὸ δήλωμα ὧν ἐρᾷ καὶ μισεῖ κλαυμοναὶ καὶ βοαί, σημεῖα οὐδαμῶς εὐτυχῆ. ἔστι δὲ ὁ χρόνος οὗτος τριῶν οὐκ ἐλάττων ἐτῶν, μόριον οὐ σμικρὸν τοῦ βίου διαγαγεῖν χεῖρον ἢ μὴ χεῖρον.

ΚΛ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΑΘ. Ὁ δὴ δύσκολος οὐδαμῶς τε ἵλεως ἆρ' οὐ δοκεῖ σφῷν θρηνώδης τε εἶναι καὶ ὀδυρμῶν * ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ B πλήρης μᾶλλον, ἢ χρεὼν ἐστι τὸν ἀγαθόν;

ΚΛ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

ΑΘ. Τί οὖν; εἴ τις τὰ τρί' ἔτη πειρῷτο πᾶσαν μηχανὴν προσφέρων ὅπως τὸ τρεφόμενον ἡμῖν ὡς ὀλιγίστῃ προσχρήσεται ἀλγηδόνι καὶ φόβοις καὶ λύπῃ πάσῃ κατὰ δύναμιν, ἆρ' οὐκ οἰόμεθα εὔθυμον μᾶλλόν τε καὶ ἵλεων ἀπεργάζεσθαι τηνικαῦτα τὴν ψυχὴν τοῦ τρεφομένου;

ΚΛ. Δῆλον δή, καὶ μάλιστά γ' ἄν, ὦ ξένε, εἴ τις πολλὰς ἡδονὰς * αὐτῷ παρασκευάζοι. C

ΑΘ. Τοῦτ' οὐκέτ' ἂν ἐγώ, Κλεινία **), ξυνακολουθήσαιμ' ἄν, ὦ θαυμάσιε. ἔστι γὰρ οὖν ἡμῖν ἡ τοιαύτη

---

*) γρ. γεννώμενον. **) γρ. ἐγὼ Κλεινίᾳ.

tatos iuvenum mores reddere, eiusque contrarium, nimiam saevamque servitutem, humiles et illiberales et inhumanos dum faciat, haud idoneos efficere contubernales.

Cl. Quomodo igitur oportet civitatem universam infantes qui nondum vocem intelligunt neque reliquam gustare possunt disciplinam educare?

Ath. Ita fere: sonos fundere cum clamore solet quidque statim ut natum est, et maxime hominum genus; atque etiam ploratu praeter clamorem magis quam reliqua tenetur.

Cl. Sane quidem.

Ath. Nutrices igitur quaerentes quid cupiat infans ex his ipsis coniiciunt offerentes; nam quo oblato silet, id recte se arbitrantur offerre, quo autem plorat et clamat, id non recte. infantibus igitur indicia eorum quae appetunt et respuunt ploratus et clamores, signa haudquaquam felicia. est autem hoc tempus non minus quam trium annorum pars vitae quae utrum deterius transigatur an melius haud parvi refert.

Cl. Recte dicis.

Ath. Difficilis igitur minimeque hilaris nonne videtur vobis querulus et lamentationum plerumque plenus esse ultra quam bono convenit?

Cl. Mihi certe videtur.

Ath. Quid igitur? si quis tres per annos conetur omnem machinationem adhibens id efficere ut quod nobis nutriatur quam paucissimo quoad fieri possit dolore et timore omnique molestia crucietur, nonne censemus tum fore ut magis alacer et hilaris exsistat infantis animus?

Cl. Manifestum sane, et maxime quidem, hospes, si quis multas ei voluptates subministret.

Ath. Equidem iam hoc, praestantissime Clinia, non assentiar. est enim nobis haec res pernicies maxima

πρᾶξις διαφθορὰ μεγίστη πασῶν· ἐν ἀρχῇ γὰρ γίγνεται ἑκάστοτε τροφῆς. ὁρῶμεν δὲ εἴ τι λέγομεν.

ΚΛ. Λέγε τί φής.

ΑΘ. Οὐ σμικροῦ πέρι νῷν εἶναι νῷν τὸν λόγον· ὅρα δὲ καὶ σύ, ξυνεπίκρινέ τε ἡμᾶς, ὦ Μέγιλλε. ὁ μὲν γὰρ ἐμὸς δὴ λόγος οὔθ' ἡδονάς φησι δεῖν διώκειν τὸν ὀρθὸν βίον οὔτ' αὖ τὸ παράπαν φεύγειν * τὰς λύπας, ἀλλ' αὐτὸ D ἀσπάζεσθαι τὸ μέσον, ὃ νῦν δὴ προσεῖπον, ἵλεων ὀνομάσας, ἣν δὴ διάθεσιν καὶ θεοῦ κατά τινα μαντείας φήμην εὐστόχως πάντες προσαγορεύομεν. ταύτην τὴν ἕξιν διώκειν φημὶ δεῖν ἡμῶν καὶ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι θεῖον, μήτ' οὖν αὐτὸν προπετῆ πρὸς τὰς ἡδονὰς γιγνόμενον ὅλως, ὡς οὐδ' ἐκτὸς λυπῶν ἐσόμενον, μήτε ἄλλον, γέροντα ἢ νέον, ἐᾶν πάσχειν ταὐτὸν τοῦθ' ἡμῖν, ἄῤῥενα ἢ θῆλυν, ἁπάντων δὲ ἥκιστα εἰς δύναμιν * τὸν ἀρτίως νεογενῆ· κυριώτατον γὰρ E οὖν ἐμφύεται πᾶσι τότε τὸ πᾶν ἦθος διὰ ἔθος. ἔτι δ' ἔγωγ', εἰ μὴ μέλλοιμι δόξειν παίζειν, φαίην ἂν δεῖν καὶ τὰς φερούσας ἐν γαστρὶ πασῶν τῶν γυναικῶν μάλιστα θεραπεύειν ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτόν, ὅπως μήτε ἡδοναῖς τισὶ πολλαῖς ἅμα καὶ μάργοις προσχρήσεται ἡ κύουσα μήτε αὖ λύπαις, τὸ δὲ ἵλεων καὶ εὐμενὲς πρᾶόν τε τιμῶσα διαζήσει τὸν τότε χρόνον.

ΚΛ. Οὐδὲν δεῖ σε, ὦ ξένε, Μέγιλλον ἀνερωτᾶν * πότερος ἡμῶν ὀρθότερον εἴρηκεν· ἐγὼ γὰρ αὐτός σοι ξυγχωρῶ τὸν λύπης τε καὶ ἡδονῆς ἀκράτου βίον φεύγειν δεῖν πάντας, μέσον δέ τινα τέμνειν ἀεί. καλῶς τοίνυν εἴρηκάς τε καὶ ἀκήκοας ἅμα. 793

ΑΘ. Μάλα μὲν οὖν ὀρθῶς, ὦ Κλεινία· τόδε τοίνυν ἐπὶ τούτοις τρεῖς ὄντες διανοηθῶμεν.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ὅτι ταῦτ' ἔστι πάντα, ὅσα νῦν διεξερχόμεθα, τὰ καλούμενα ὑπὸ τῶν πολλῶν ἄγραφα νόμιμα· καὶ οὓς πατρίους νόμους ἐπονομάζουσιν, * οὐκ ἄλλα ἐστὶν ἢ τὰ B τοιαῦτα ξύμπαντα· καὶ ἔτι γε ὁ νῦν δὴ λόγος ἡμῖν ἐπιχυθείς, ὡς οὔτε νόμους δεῖ προσαγορεύειν αὐτὰ οὔτε ἄῤῥητα

omnium; nam in principio educationis ſemper fit. videamus autem ſi quid dicamus.

Cl. Dic quid ſentias.

Ath. Haud de levi quadam re nunc ſusceptam nobis eſſe orationem. vide tu quoque, Megille, nobisque id iudica. mea videlicet oratio neque voluptates dicit appetendas eſſe rectae vitae neque omnino fugiendos dolores, ſed ipſum ſectandum medium, quod modo ſignificavi, hilare appellans, quam quidem dei quoque affectionem ſecundum oraculi quoddam effatum recte omnes nuncupamus. hunc habitum aio ſectandum eſſe etiam ei qui futurus ſit divinus, ita ut neque ipſe omnino proclivis ſit ad voluptates, quippe qui doloribus non ſit futurus liber, neque alium, ſenem aut iuvenem, ſinat eodem modo nobis affici, maſculum aut feminam, omnium vero minime pro viribus recens natum; potentiſſimi enim omnibus tum ingenerantur per conſuetudinem mores. praeterea equidem, niſi verendum eſſet ne iocari viderer, dicerem etiam gravidas omnium mulierum maxime illum per annum obſervandas eſſe, ne voluptatibus multis ſimul et furioſis fruerentur neque etiam doloribus afficerentur, ſed hilare et benivolum et manſuetum colentes illo tum tempore viverent.

Cl. Nihil eſt, o hoſpes, quod Megillum interroges uter noſtrum rectius dixerit; ego enim ipſe tibi concedo doloris et voluptatis merae vitam omnibus eſſe fugiendam et mediam quandam tenendam. praeclare igitur dixiſti ſimulque audiſti.

Ath. Sane quidem recte, Clinia; hoc autem praeterea nos tres cogitemus.

Cl. Quidnam?

Ath. Has eſſe omnes quas nunc perſequimur leges quae a multitudine dicantur ſcriptis non mandatas; et quas patrias appellant leges, nullae aliae ſunt niſi hae univerſae; et praeterea oratio quae nunc nobis affluxit, nec leges haec eſſe vocanda neque ſilentio praetereunda,

ἐὰν, εἴρηται καλῶς· δεσμοὶ γὰρ οὗτοι πάσης εἰσὶ πολιτείας, μεταξὺ πάντων ὄντες τῶν ἐν γράμμασι τεθέντων τε καὶ κειμένων καὶ τῶν ἔτι τεθησομένων, ἀτεχνῶς οἷον πάτρια καὶ παντάπασιν ἀρχαῖα νόμιμα, ἃ καλῶς μὲν τεθέντα καὶ ἐθισθέντα πάσῃ σωτηρίᾳ περικαλύψαντα ἔχει τοὺς τότε γραφέντας * νόμους, ἂν δ' ἐκτὸς τοῦ καλοῦ βαίνῃ, πλημμελῶς, C
οἷον τεκτόνων ἐν οἰκοδομήμασιν ἐρείσματα ἐκ μέσου ὑποῤῥέοντα ξυμπίπτειν εἰς ταὐτὸν ποιεῖ τὰ ξύμπαντα κεῖσθαί τε ἄλλα ὑφ' ἑτέρων αὐτά τε καὶ τὰ καλῶς ὕστερον ἐποικοδομηθέντα, τῶν ἀρχαίων ὑποπεσόντων. ἃ δὴ διανοουμένους ἡμᾶς, ὦ Κλεινία, σοὶ δεῖ τὴν πόλιν καινὴν οὖσαν πάντῃ ξυνδεῖν, μήτε μέγα μήτε σμικρὸν παραλιπόντας εἰς δύναμιν, * ὅσα νόμους ἢ ἔθη τις ἢ ἐπιτηδεύματα καλεῖ· πᾶσι γὰρ D
τοῖς τοιούτοις πόλις ξυνδεῖται, ἄνευ δὲ ἀλλήλων ἑκάτερα τούτων οὐκ ἔστι μόνιμα· ὥστε οὐ χρὴ θαυμάζειν, ἐὰν ἡμῖν πολλὰ ἅμα καὶ σμικρὰ δοκοῦντα εἶναι νόμιμα ἢ καὶ ἐθίσματα ἐπιῤῥέοντα μακροτέρους ποιῇ τοὺς νόμους.

ΚΛ. Ἀλλ' ὀρθῶς σύ τε λέγεις ἡμεῖς τε οὕτω διανοησόμεθα.

ΑΘ. Εἰς μὲν τοίνυν τὴν τοῦ τρί' ἔτη *) γεγονότος ἡλικίαν, * κόρου καὶ κόρης, ταῦτα εἴ τις ἀκριβῶς ἀποτε- E
λοῖ καὶ μὴ παρέργως τοῖς εἰρημένοις χρῷτο, οὐ σμικρὰ εἰς ὠφέλειαν γίγνοιτ' ἂν τοῖς νεωστὶ τρεφομένοις. τριετεῖ δὲ δὴ καὶ τετραετεῖ καὶ πενταετεῖ καὶ ἔτι ἑξετεῖ ἤθει ψυχῆς παιδιῶν δέον ἂν εἴη, τρυφῆς δ' ἤδη παραλυτέον κολάζοντα μὴ ἀτίμως, ἀλλ', ὅπερ ἐπὶ τῶν δούλων γ' ἐλέγομεν, τὸ μὴ μεθ' ὕβρεως κολάζοντας ὀργὴν ἐμποιεῖν **) δεῖν τοῖς κολασθεῖσι μηδ' ἀκολάστους ἐῶντας τρυφὴν ***), * ταὐτὸν δρα- 794
στέον τοῦτό γε καὶ ἐπ' ἐλευθέροισι. παιδιαὶ δ' εἰσὶ τοῖς τηλικούτοις αὐτοφυεῖς τινές, ἃς ἐπειδὰν ξυνέλθωσιν αὐτοὶ σχεδὸν ἀνευρίσκουσι. ξυνιέναι δὲ εἰς τὰ κατὰ κώμας ἱερὰ δεῖ πάντα ἤδη τὰ τηλικαῦτα παιδία, ἀπὸ τριετοῦς μέχρι τῶν ἓξ ἐτῶν, κοινῇ τὰ τῶν κωμητῶν εἰς ταὐτὸν ἕκαστα· τὰς δὲ τροφοὺς ἔτι τῶν τηλικούτων κοσμιότητός τε καὶ ἀκο-

---

*) γρ. τριετοῦς. **) γρ. ἐμποιησειν. ***) γρ. τρυφῶν.

bene dicta est; vincula enim haec sunt totius civitatis, inter omnes leges interiecta tam scriptas positasque quam adhuc scribendas, revera tamquam patriae prorsusque priscae leges, quae bene constitutae et in consuetudinem adductae omni salute tutantur leges tum scriptas, honestum autem si migrant, contra, quemadmodum fabrorum in aedificationibus fulcimenta e medio corruentia efficiunt ut in idem omnia concidant et alia ab aliis prosternantur et ipsa et quae postero tempore bene exstructa fuerint, priscis collapsis. quae quidem nos reputantes urbem tuam, Clinia, quae nova est, omni modo colligare, neque magni neque parvi quid omittentes pro viribus, quaecumque leges vel consuetudines vel instituta vocantur; omnibus enim his urbs colligatur, altera vero ab alteris seiuncta non sunt stabilia: ut haud mirandum sit, si nobis multa simul et exigua quae videantur esse lege constituta vel etiam consuetudine recepta affluentia longiores reddant sermones.

Cl. Recte sane tu dicis et nos haec reputabimus.

Ath. Iam si quis ad trium annorum aetatem pueri vel puellae haec accurate perficiat nec negligenter dictis utatur, haud exiguam utilitatem praebeat eis qui modo educantur. ac puerorum quidem tertium vel quartum vel quintum vel adhuc sextum annum agentium animus ludos efflagitabit, a luxuria vero iam removendus nec cum ignominia castigandus, sed, quod in servis diximus, non oportere insolenter castigando iracundiam excitare castigatorum nec luxuriam eis iniicere protervitate eis concessa, idem hoc faciundum in liberis. ludi vero sunt huic aetati naturales quidam, quos congressi ipsi fere inveniunt. convenire autem in templa vicorum oportet omnes iam liberos a tertio ad sextum aetatis annum, communiter singulos eorum qui pagum incolunt; nutrices vero adhuc horum modestiam et incontinen-

λασίας ἐπιμελεῖσθαι, τῶν δὲ τροφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀγέλης ξυμπάσης, τῶν δώδεκα γυναικῶν * μίαν ἐφ' ἑκάστῃ τετά- B χθαι κοσμοῦσαν κατ' ἐνιαυτὸν τῶν προειρημένων ἃς ἂν τάξωσιν οἱ νομοφύλακες. ταύτας δὲ αἱρείσθωσαν μὲν αἱ τῶν γάμων κύριαι τῆς ἐπιμελείας, ἐξ ἑκάστης τῆς φυλῆς μίαν, ἥλικας αὐταῖς· ἡ δὲ καταστᾶσα ἀρχέτω φοιτῶσα εἰς τὸ ἱερὸν ἑκάστης ἡμέρας καὶ κολάζουσα ἀεὶ τὸν ἀδικοῦντα, δοῦλον μὲν καὶ δούλην καὶ ξένον καὶ ξένην αὐτὴ διά τινων τῆς πόλεως οἰκετῶν, πολίτην δὲ ἀμφισβητοῦντα μὲν τῇ κολάσει * πρὸς τοὺς ἀστυνόμους ἐπὶ δίκην ἄγουσα, ἀναμφισβήτη- C τον δὲ ὄντα καὶ τὸν πολίτην αὐτὴ κολαζέτω. μετὰ δὲ τὸν ἑξέτη καὶ τὴν ἑξέτιν διακρινέσθω μὲν ἤδη τὸ γένος ἑκατέρων, κόροι μὲν μετὰ κόρων, παρθένοι δὲ ὡσαύτως μετ' ἀλλήλων τὴν διατριβὴν ποιείσθωσαν· πρὸς δὲ τὰ μαθήματα τρέπεσθαι χρεὼν ἑκατέρους, τοὺς μὲν ἄῤῥενας ἐφ' ἵππων διδασκάλους καὶ τόξων καὶ ἀκοντίων καὶ σφενδονήσεως, ἐὰν δέ πῃ ξυγχωρῶσι, μέχρι * γε μαθήσεως καὶ τὰ θήλεα, D καὶ δὴ τά γε μάλιστα πρὸς τὴν τῶν ὅπλων χρείαν. τὸ γὰρ δὴ νῦν καθεστὸς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀγνοεῖται παρὰ τοῖς πᾶσιν ὀλίγου.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ὡς ἄρα τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ διαφέροντά ἐσθ' ἡμῶν φύσει πρὸς τὰς χρείας εἰς ἑκάστας τῶν πράξεων τὰ περὶ τὰς χεῖρας, ἐπεὶ τά γε περὶ πόδας τε καὶ τὰ κάτω τῶν μελῶν οὐδὲν διαφέροντα εἰς τοὺς πόνους φαίνεται· τὰ δὲ κατὰ χεῖρας ἀνοίᾳ * τροφῶν καὶ μητέρων οἷον χωλοὶ E γεγόναμεν ἕκαστοι· τῆς φύσεως γὰρ ἑκατέρων τῶν μελῶν σχεδὸν ἰσοῤῥοπούσης αὐτοὶ διὰ τὰ ἤθη *) διάφορα αὐτὰ πεποιήκαμεν οὐκ ὀρθῶς χρώμενοι. ἐν ὅσοις μὲν γὰρ τῶν ἔργων μὴ μέγα διαφέρει, λύρᾳ μὲν ἐν ἀριστερᾷ χρώμενον, πλήκτρῳ δὲ ἐν δεξιᾷ, πρᾶγμα οὐδέν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τούτοις δὲ παραδείγμασι χρώμενον καὶ εἰς ἄλλα, μὴ δέον, οὕτω χρῆσθαι * σχεδὸν ἄνοια. ἔδειξε δὲ ταῦτα ὁ τῶν Σκυθῶν 795 νόμος, οὐκ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τόξον ἀπάγων, ἐν δεξιᾷ δὲ

*) ἴσ. ἔθη.

tiam observare debent, et ipsis nutricibus gregique universo e duodecim mulieribus una cuique praeficienda est quae per annum regat, e supra dictis quascumque constituerint legum custodes. has autem creanto illae quae nuptiarum procurationem habent, ex quaque tribu unam, aequales ipsis; et quae constituta est imperato quotidie ventitans in templum et quemque iniuste facientem castigans, servum quidem et servam, peregrinum et peregrinam ipsa per quosdam urbis ministros, civem cuius castigatio controversa est apud rerum urbanarum procuratores in iudicium vocans, et eum de quo nulla est controversia, etiamsi civis est, ipsa castigato. exacto autem sexto aetatis anno separator iam sexus utrorumque, et pueri quidem inter pueros, virginesque similiter inter se versantor; ad disciplinas vero converti oportet utrosque, pueros ad magistros artis equitandi, et arcuum, iaculorum fundaeque tractandorum, et feminas quoque, nisi repugnent, ad discendum usque, et maxime quidem ea quae ad armorum usum spectant. nam quod nunc fieri solet hac in re id ab omnibus fere ignoratur.

Cl. Quidnam?

Ath. Dextra et sinistra differre nobis natura ad usus in singulis actionibus, quod ad manus attinet; nam pedes inferioraque membra nihil videntur ad labores differre; de manibus vero, dementia nutricum et matrum quasi claudi singuli facti sumus; natura enim quum membra ab utraque parte fere aequilibria sint, ipsi per consuetudinem ea pravo usu effecimus differentia. in quibuscumque enim operibus parvi refert, dextra an sinistra manu utaris, velut in lyra et plectro tenendo, nihil interest, et quaecumque eiusdem generis sunt; his vero exemplis uti et ad alia quoque, ubi non oportet, ita eas adhibere fere est dementiae. ostendit hoc Scytharum mos, quippe qui non sinistra arcum ab-

οἰστὸν προσαγόμενος μόνον, ἀλλ' ὁμοίως ἑκατέραις ἐπ' ἀμφότερα χρώμενος. πάμπολλα δ' ἕτερα τοιαῦτα παραδείγματα ἔν ἡνιοχείαις τ' ἐστὶ καὶ ἐν ἑτέροις, ἐν οἷαι μαθεῖν δυνατὸν ὅτι παρὰ φύσιν κατασκευάζουσιν οἱ ἀριστερὰ δεξιῶν ἀσθενέστερα κατασκευάζοντες· ταῦτα δ', ὅπερ εἴπομεν, ἐν μὲν κερατίνοις πλήκτροις καὶ ἐν ὀργάνοις * τοιούτοις οὐδὲν B μέγα, σιδηροῖς δ' εἰς τὸν πόλεμον ὅταν δέῃ χρῆσθαι, μέγα διαφέρει, καὶ τόξοις καὶ ἀκοντίοις καὶ ἑκάστοις τούτων· πολὺ δὲ μέγιστον, ὅταν ὅπλοις δέῃ πρὸς ὅπλα χρῆσθαι· διαφέρει δὲ πάμπολυ μαθὼν μὴ μαθόντος καὶ ὁ γυμνασάμενος τοῦ μὴ γεγυμνασμένου· καθάπερ γὰρ ὁ τελέως παγκράτιον ἠσκηκὼς ἢ πυγμὴν ἢ πάλην οὐκ ἀπὸ μὲν τῶν ἀριστερῶν ἀδύνατός ἐστι μάχεσθαι, χωλαίνει δὲ καὶ ἐφέλκεται πλημμελῶν, ὁπόταν αὐτόν * τις μεταβιβάζων ἐπὶ θάτερα C ἀναγκάζῃ διαπονεῖν, ταὐτὸν δὴ τοῦτ', οἶμαι, καὶ ἐν ὅπλοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι χρὴ προσδοκᾶν ὀρθόν, ὅτι τὸν διττὰ δεῖ κεκτημένον οἷς ἀμύνοιτό τ' ἂν καὶ ἐπιτιθεῖτο ἄλλοις, μηδὲν ἀργὸν τούτων μηδὲ ἀνεπιστῆμον ἐᾶν εἶναι κατὰ δύναμιν· Γηρυόνου δέ γε εἴ τις φύσιν ἔχων ἢ καὶ τὴν Βριάρεω φύοιτο, ταῖς ἑκατὸν χερσὶν ἑκατὸν δεῖ βέλη ῥίπτειν δυνατὸν εἶναι. τούτων δὴ πάντων τὴν ἐπιμέλειαν ἀρχούσαις τε καὶ ἄρχουσι * δεῖ γίγνεσθαι, ταῖς μὲν ἐν παιδιαῖς τε D καὶ τροφαῖς ἐπισκόποις γιγνομέναις, τοῖς δὲ περὶ τὰ μαθήματα, ὅπως ἀρτίποδές τε καὶ ἀρτίχειρες πάντες τε καὶ πᾶσαι γιγνόμενοι μηδὲν τοῖς ἔθεσιν ἀποβλάπτωσι τὰς φύσεις εἰς τὸ δυνατόν.

Τὰ δὲ μαθήματά που διττά, ὡς γ' εἰπεῖν, χρήσασθαι ξυμβαίνοι ἄν, τὰ μὲν ὅσα περὶ τὸ σῶμα γυμναστικῆς, τὰ δ' εὐψυχίας χάριν μουσικῆς· τὰ δὲ γυμναστικῆς αὖ δύο, τὸ μὲν ὄρχησις, τὸ δὲ πάλη· τῆς * ὀρχήσεως δὲ ἄλλη μὲν E Μούσης λέξιν μιμουμένων, τό τε μεγαλοπρεπὲς φυλάττοντας ἅμα καὶ ἐλεύθερον, ἄλλη δὲ εὐεξίας ἐλαφρότητός τε ἕνεκα καὶ κάλλους τῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ μελῶν καὶ μερῶν, τὸ προσῆκον καμπῆς τε καὶ ἐκτάσεως ἀποδιδομένης ἑκάστοις αὐτοῖς, αὐτῶν εὐρύθμου κινήσεως διασπειρομέ-

ducant et dextra tantum sagittam attrahant, sed aeque utraque ad utrumque utantur. permulta alia huiusmodi exempla et in aurigationibus et in aliis exstant, e quibus perspici possit contra naturam facere qui sinistra dextris imbecilliora reddant; et hoc, quemadmodum diximus, in corneis quidem plectris et huiusmodi instrumentis nullius est momenti, ferreis autem quando uti nos oportet ad bellum, multum refert, et arcu et iaculo hisque singulis; longe vero plurimum, quando arma adversus arma sunt adhibenda; differt autem permultum inter eum qui didicit et eum qui non didicit, inter exercitatum et non exercitatum; quemadmodum enim qui perfecte se exercuit in pancratio vel in pugilatu vel lucta non ita se habet ut sinistra pugnare nequeat, sed claudicet membraque trahat delinquens, si quis eum ad alteram partem transferens cogat laborem subire, idem hoc, opinor, etiam in armis reliquisque omnibus existimari oportet rectum esse, eum qui duo habeat quibus se defendat aliosque adoriatur, neutrum horum pro viribus sinere otiosum esse atque inscium; et si quis Geryonis vel Briarei natura praeditus nascatur, centum manibus centum ei iacula emittenda sint. haec igitur omnia curare oportet praefectas et praefectos, illas quidem in ludis et educationibus observantes et hos in disciplinis, ut integris et pedibus et manibus omnes exsistant nec consuetudinibus naturam laedant, quod pro viribus cavendum.

Disciplinae fere duplices, ut ita dicamus, quibus uti conveniat: et ad corpus spectat gymnastica, ad animum vero exhilarandum musica; gymnasticae rursus duae sunt partes, saltatio altera, altera lucta; et saltationis quidem alia est pars eorum qui poëticam dictionem imitatione exprimunt, magnanimum observantes simulque liberum, alia ea quae ad bonum habitum, levitatem et pulchritudinem corporis membrorum et partium spectat, ut congrua flexio et extensio singulis pro

νης *) ἅμα καὶ ξυνακολουθούσης εἰς πᾶσαν τὴν ὄρχησιν ἱκανῶς. καὶ δὴ τά γε κατὰ πάλην * ἃ μὲν Ἀνταῖος ἢ Κερ- 796
κύων ἐν τέχναις ἑαυτῶν ξυνεστήσαντο φιλονεικίας ἀχρήστου χάριν, ἢ πυγμὴν Ἐπειὸς ἢ Ἄμυκος, οὐδὲν χρήσιμα ἐπὶ πολέμου κοινωνίαν ὄντα, οὐκ ἄξια λόγῳ κοσμεῖν· τὰ δὲ ἀπ' ὀρθῆς πάλης, ἀπ' αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως, μετὰ φιλονεικίας τε καὶ καταστάσεως διαπονούμενα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης τε καὶ ὑγιείας ἕνεκα, ταῦτ' εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον, ἀλλὰ προστακτέον μαθηταῖς τε ἅμα * καὶ τοῖς διδάξουσιν, ὅταν ἐνταῦθ' ὦμεν B
τῶν νόμων, τοῖς μὲν πάντα τὰ τοιαῦτα εὐμενῶς δωρεῖσθαι, τοῖς δὲ παραλαμβάνειν ἐν χάρισιν. οὐδ' ὅσα ἐν τοῖς χοροῖς ἐστὶν αὖ μιμήματα προσήκοντα μιμεῖσθαι, παρετέον, κατὰ μὲν τὸν τόπον τόνδε Κουρήτων ἐνόπλια παίγνια, κατὰ δὲ Λακεδαίμονα Διοσκόρων· ἡ δὲ αὖ που παρ' ἡμῖν κόρη καὶ δέσποινα, εὐφρανθεῖσα τῇ τῆς χορείας παιδιᾷ, κεναῖς χερσὶν οὐκ ᾠήθη δεῖν ἀθύρειν, πανοπλίᾳ δὲ παντελεῖ κοσμηθεῖσα οὕτω * τὴν ὄρχησιν διαπεραίνειν· ἃ δὴ πάντως μι- C
μεῖσθαι πρέπον ἂν εἴη κόρους τε ἅμα καὶ κόρας, τὴν τῆς θεοῦ χάριν τιμῶντας, πολέμου τ' ἐν χρείᾳ καὶ ἑορτῶν ἕνεκα. τοῖς δέ που παισὶν εὐθύς τε καὶ ὅσον ἂν χρόνον μήπω εἰς πόλεμον ἴωσι, πᾶσι θεοῖς προσόδους τε καὶ πομπὰς ποιουμένους μεθ' ὅπλων τε καὶ ἵππων ἀεὶ κοσμεῖσθαι δέον ἂν εἴη, θάττους τε καὶ βραδυτέρας ἐν ὀρχήσεσι καὶ ἐν πορείᾳ τὰς ἱκετείας ποιουμένους πρὸς θεούς τε καὶ θεῶν
* παῖδας. καὶ ἀγῶνας δὴ καὶ προαγῶνας, εἴ τινων, οὐκ D
ἄλλων ἢ τούτων ἕνεκα προαγωνιστέον· οὗτοι γὰρ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ πόλεμον χρήσιμοι εἴς τε πολιτείαν καὶ ἰδίους οἴκους, οἱ δὲ ἄλλοι πόνοι τε καὶ παιδιαὶ καὶ σπουδαὶ κατὰ σώματα οὐκ ἐλευθέρων, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία.

Ἣν εἶπον γυμναστικὴν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις ὅτι δέοι διεξελθεῖν, σχεδὸν δὴ διελήλυθα τὰ νῦν καὶ ἔσθ' αὕτη παντελής· εἰ δέ τινα ταύτης ὑμεῖς ἔχετε βελτίω, θέντες εἰς
* κοινὸν λέγετε. E

---

*) γρ. αὐτοῖς αὑτῶν εὐρ. κινήσεως, ἀποδιδομένης κτλ.

se tribuatur motusque eorum numerosus in universam saltationem satis se effundat eamque sequatur. et quod ad luctam attinet, quae Antaeus vel Cercyon in artibus suis constituerunt, contentionis inutilis causa, vel Epeus et Amycus in pugilatu, ea quum nihil utilitatis ad belli societatem afferant, non sunt digna quae verbis exornentur; quae vero in recta quae dicitur lucta fiunt cervicis, manuum laterumque explicationes, cum contentione habituque decoro roboris et sanitatis causa institui solitae, hae quum ad omnia sint utiles non sunt praetermittendae, sed praescribendum discipulis simulque docturis, quando huc in legibus scribendis venerimus, ut hi omnia haec benivole tradant, illi vero accipiant animo grato. neque quae in choris convenientes sunt imitationes omittendae, et hoc quidem loco Curetum armati ludi, Lacedaemone vero Castoris et Pollucis; et nostra quoque puella et domina, delectata choreae ludo, non vacuis manibus putavit ludendum, sed armatura perfecta instructae saltationem sibi peragendam esse; quod quidem prorsus imitari conveniat pueris simul et puellis, deae gratiam honorantibus, tam in belli usu quam dierum festorum causa. pueros vero statim et quamdiu nondum in bellum proficiscuntur armis et equis ornatos deceat ad omnium deorum templa et aras semper accedere pompasque ducere, celeriores et tardiores in saltationibus et in profectione supplicationes facientes diis deorumque filiis. atque etiam certamina certaminumque praelusiones, si quorum, non aliorum nisi horum gratia instituenda sunt; haec enim et in pace et in bello utilia sunt tam publice quam privatim, reliqui autem labores et ludi et contentiones ad corpus spectantes non sunt liberorum, Megille et Clinia.

Quam dixi gymnasticam artem in primis sermonibus explicandam esse, eam fere nunc persequuti sumus et est haec perfecta; sin autem vos habetis hac meliorem, in medium eam proferentes dicite.

ΚΛ. Οὐ ῥᾴδιον, ὦ ξένε, παρέντας ταῦτα ἄλλα ἔχειν βελτίω τούτων περὶ γυμναστικῆς ἅμα καὶ ἀγωνίας εἰπεῖν.

ΑΘ. Τὸ τοίνυν τούτοις ἑξῆς περὶ τὰ τῶν Μουσῶν τε καὶ Ἀπόλλωνος δῶρα, τότε μέν, ὡς ἅπαντα εἰρηκότες, ᾠόμεθα καταλείπειν μόνα τὰ περὶ γυμναστικῆς· νῦν δ' ἔστι δῆλα ἅ τ' ἐστὶ καὶ ὅτι πρῶτα πᾶσι ῥητέα. λέγωμεν τοίνυν ἑξῆς αὐτά.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν λεκτέον.

ΑΘ. * Ἀκούσατε δέ μου, προακηκοότες μὲν καὶ ἐν 797
τοῖς πρόσθεν· ὅμως δὲ τό γε σφόδρα ἄτοπον καὶ ἄηθες διευλαβεῖσθαι δεῖ λέγοντα καὶ ἀκούοντα, καὶ δὴ καὶ νῦν. ἐρῶ μὲν γὰρ ἐγὼ λόγον οὐκ ἄφοβον εἰπεῖν, ὅμως δέ πῃ θαῤῥήσας οὐκ ἀποστήσομαι.

ΚΛ. Τίνα δὴ τοῦτον, ὦ ξένε, λέγεις;

ΑΘ. Φημὶ κατὰ πάσας πόλεις τὸ τῶν παιδιῶν γένος ἠγνοῆσθαι ξύμπασιν ὅτι κυριώτατόν ἐστι περὶ θέσεως νόμων, ἢ μονίμους εἶναι τοὺς τεθέντας ἢ μή· ταχθὲν μὲν γὰρ αὐτὸ καὶ μετασχὸν τοῦ τὰ * αὐτὰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ B
ὡσαύτως ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς παίζειν τε καὶ εὐθυμεῖσθαι τοῖς αὐτοῖς παιγνίοις ἐᾷ καὶ τὰ σπουδῇ κείμενα νόμιμα μένειν ἡσυχῇ, κινούμενα δὲ τὰ αὐτὰ καὶ καινοτομούμενα μεταβολαῖς τε ἄλλαις ἀεὶ χρώμενα, καὶ μηδέποτε ταὐτὰ φίλα προσαγορευόντων τῶν νέων μήτ' ἐν σχήμασι τοῖς τῶν αὐτῶν σωμάτων μήτε ἐν τοῖς ἄλλοις σκεύεσιν ὁμολογουμένως αὐτοῖς ἀεὶ κεῖσθαι τό τ' εὔσχημον καὶ ἄσχημον, ἀλλὰ τόν τι νέον ἀεὶ καινοτομοῦντα καὶ εἰςφέροντα * τῶν εἰωθότων ἕτε- C
ρον κατά τε σχήματα καὶ χρώματα καὶ πάντα ὅσα τοιαῦτα, τοῦτον τιμᾶσθαι διαφερόντως, τούτου πόλει λώβην οὐκ εἶναι μείζω φαῖμεν ἂν ὀρθότατα λέγοντες· λανθάνειν γὰρ τῶν νέων τὰ ἤθη μεθιστάντα καὶ ποιεῖν τὸ μὲν ἀρχαῖον παρ' αὐτοῖς ἄτιμον, τὸ δὲ νέον ἔντιμον· τούτου δὲ πάλιν αὖ λέγω τοῦ τε ῥήματος καὶ τοῦ δόγματος οὐκ εἶναι ζημίαν μείζω πάσαις πόλεσιν, ἀκούσατε δὲ ὅσον φημὶ αὔτ' εἶναι κακόν.

ΚΛ. Ἦ τὸ ψέγεσθαι τὴν ἀρχαιότητα λέγεις * ἐν ταῖς D
πόλεσιν;

Cl. Haud facile est, hofpes, his praetermiffis alia habere meliora illis de arte gymnaftica fimul et palaeftrica dicere.

Ath. De iis quae deinceps fequuntur Mufarum et Apollinis muneribus, tunc quidem, quafi omnia expofuiffemus, arbitrabamur fola nos reliquiffe quae de gymnaftica monenda effent, nunc vero patet quae fint et prima ea omnibus exponenda effe. agamus igitur deinceps de illis.

Cl. Sane quidem dicendum.

Ath. Audite igitur me, qui in prioribus iam me audiviftis; quamquam id quod admodum admirabile et infolitum eft cavere oportet dicentem et audientem, quod quidem etiam nunc accidit; proferam enim orationem quam non fine aliquo metu ufurpaveris, attamen fidenter eam proferre non defiftam.

Cl. Quamnam, hofpes, dicis?

Ath. Aio omnibus in civitatibus ludorum genus ab omnibus ignorari, maximam vim afferre ad legum fcriptarum ftabilitatem aut mutabilitatem; hoc enim fi conftitutum eft ut eadem femper ratione iidem eosdem ludos faciant eisdemque oblectentur lufibus, fit ut etiam ferio conftituta quieta maneant, fin autem eadem moventur et novantur femperque mutantur, nec umquam iuvenes eadem grata appellant neque in figuris fuorum corporum neque etiam in utenfilibus conftanter eis femper conftituta funt decorum et indecorum, fed, qui femper aliquid novat et introducit a confuetis diverfi in figuris, coloribus omnibusque eiusdem generis, is infigni honore afficitur, peftem hac civitati non effe maiorem ponemus rectiffime dicentes; iuvenum enim mores clam mutat atque efficit ut prifcum ab eis contemnatur, novum vero colatur; qua quidem rurfus dico et oratione et fententia civitatibus non effe maius detrimentum. audite vero quantum id dicam malum effe.

Cl. Num, fi prifca vituperentur dicis in civitatibus?

ΑΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΛ. Οὐ φαύλους τοίνυν ἡμᾶς ἂν ἀκροατὰς πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον ἔχοις ἂν τοῦτον, ἀλλ' ὡς δυνατὸν εὐμενεστάτους.

ΑΘ. Εἰκὸς γοῦν.

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Ἴτε δή, μειζόνως αὐτὸν ἀκούσωμέν τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ πρὸς ἀλλήλους οὕτως εἴπωμεν. μεταβολὴν γὰρ δὴ πάντων πλὴν κακῶν πολὺ σφαλερώτατον εὑρήσομεν ἐν ὥραις πάσαις, ἐν πνεύμασιν, ἐν διαίταις σωμάτων, ἐν τρόποις ψυχῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐ τοῖς μέν, τοῖς δ' οὔ, πλήν, * ὃ νῦν δὴ εἶπον, κακοῖς· ὥστε, εἴ τις ἀποβλέψειε E
πρὸς σώματα, ὡς πᾶσι μὲν σιτίοις, πᾶσι δ' αὖ ποτοῖς καὶ πόνοις ξυνήθη γιγνόμενα, καὶ τὸ πρῶτον ταραχθέντα ὑπ' αὐτῶν, ἔπειτ' ἐξ αὐτῶν τούτων ὑπὸ χρόνου σάρκας φύσαντα οἰκείας τούτοις, φίλα τε καὶ ξυνήθη καὶ γνώριμα * γενόμενα ἁπάσῃ ταύτῃ τῇ διαίτῃ πρὸς ἡδονὴν καὶ ὑγίειαν 798
ἄριστα διάγει, καὶ ἄν ποτ' ἄρα ἀναγκασθῇ μεταβάλλειν αὖθις ἡντινοῦν τῶν εὐδοκίμων διαιτῶν, τό γε *) κατ' ἀρχὰς ξυνταραχθεὶς ὑπὸ νόσων μόγις ποτὲ κατέστη τὴν ξυνήθειαν τῇ τροφῇ πάλιν ἀπολαβών· ταὐτὸν δὴ δεῖ νομίζειν τοῦτο γίγνεσθαι καὶ περὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων διανοίας τε ἅμα καὶ τὰς τῶν ψυχῶν φύσεις· οἷς γὰρ ἂν ἐντραφῶσι νόμοις καὶ κατά τινα θείαν εὐτυχίαν ἀκίνητοι * γένωνται μακρῶν καὶ B
πολλῶν χρόνων, ὡς μηδένα ἔχειν μνείαν μηδὲ ἀκοὴν τοῦ ποτε ἄλλως αὐτὰ σχεῖν ἢ καθάπερ νῦν ἔχει, σέβεται καὶ φοβεῖται πᾶσα ἡ ψυχὴ τό τι κινεῖν τῶν τότε καθεστώτων. μηχανὴν δὴ δεῖ τὸν νομοθέτην ἐννοεῖν ἁμόθεν γέ ποθεν, ὅντινα τρόπον τοῦτ' ἔσται τῇ πόλει. τῇδ' οὖν ἔγωγε εὑρίσκω· τὰς παιδιὰς πάντες διανοοῦνται κινουμένας τῶν νέων, ὅπερ ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, παιδιὰς ὄντως εἶναι καὶ οὐ τὴν μεγίστην ἐξ αὐτῶν * σπουδὴν καὶ βλάβην ξυμβαίνειν, ὥστε C
οὐκ ἀποτρέπουσιν, ἀλλὰ ξυνέπονται ὑπείκοντες· καὶ οὐ λογίζονται τόδε, ὅτι τούτους ἀνάγκη τοὺς παῖδας τοὺς ἐν ταῖς

---

*) γρ. τότε.

Ath. Sane quidem.

Cl. Non viles igitur nos auditores ad hanc ipſam habebis orationem, ſed quam benivolentiſſimos.

Ath. Conſentaneum eſt certe.

Cl. Dic modo.

Ath. Agite dum, attentiſſime eam audiamus et inter nos ſic dicamus. etenim mutationem omnium rerum, malis exceptis, longe periculoſiſſimam reperiemus in omnibus anni temporibus, in ventis, in corporum victu, in moribus animorum fere omnibus, non in his quidem, in illis vero ſecus, quum, id quod modo dicebam, a malis diſceſſeris; quocirca, ſi corpora conſideras, quemadmodum ad omnes cibos omnesque potus et labores adſueſcunt, et primum ab eis turbantur, deinde vero ex ipſis illis tempore procedente carnes producunt eis ſimiles, et amicus ſi evaſit et conſuetus notusque victus, ad voluptatem et ſanitatem optime degunt, contra ſi quando coguntur mutare victum ipſis acceptum, ab initio turbata a morbis vix tandem reſtituuntur, conſueta vivendi ratione rurſus asſumpta: idem hoc exiſtimari oportet etiam hominum mentibus animorumque naturis accidere; earum enim legum in quibus educatus eſt et divina quadam fortuna longum per temporis ſpatium immutabilem ſe praeſtitit ita ut neque recordetur neque audiverit eas aliter umquam ſe habuiſſe quam nunc ſe habeant, harum igitur tunc conſtitutarum quisque animus veretur et reformidat ullam mutare. machinationem igitur legis latorem alicunde oportet excogitare qua civitati id obtingat. et equidem hanc reperio: ludos iuvenum mutatos exiſtimant omnes, id quod ſupra diximus, vere ludos esse, et non maximam ex eis rem ſeriam, detrimentum, exſiſtere; quocirca non avertunt iſtos, ſed cedentes eis obſequuntur; nec hoc reputant fieri non poſſe quin pueri in ludis re-

παιδιαῖς νεωτερίζοντας ἑτέρους *) ἄνδρας τῶν ἔμπροσθεν γενέσθαι παίδων, γενομένους δὲ ἄλλους ἄλλον βίον ζητεῖν, ζητήσαντας δὲ ἑτέρων ἐπιτηδευμάτων καὶ νόμων ἐπιθυμῆσαι, καὶ μετὰ τοῦτο ὡς ἥξοντος τοῦ νῦν δὴ λεγομένου μεγίστου κακοῦ πόλεσιν οὐδεὶς αὐτῶν φοβεῖται. * τὰ μὲν οὖν ἄλλα D ἐλάττω μεταβαλλόμενα κακὰ διεξεργάζοιτ' ἄν, ὅσα περὶ σχήματα πάσχει τὸ τοιοῦτον· ὅσα δὲ περὶ τὰ τῶν ἠθῶν ἐπαίνου τε καὶ ψόγου πέρι πυκνὰ μεταπίπτει, πάντων, οἶμαι, μέγιστά τε καὶ πλείστης εὐλαβείας δεόμενα ἂν εἴη.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τί οὖν; τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις πιστεύομεν, οἷς **) ἐλέγομεν ὡς τὰ περὶ τοὺς ῥυθμοὺς καὶ πᾶσαν μουσικήν ἐστι τρόπων μιμήματα βελτιόνων καὶ χειρόνων ἀνθρώπων; ἢ * πῶς; E

ΚΛ. Οὐδαμῶς ἄλλως πως τό γε παρ' ἡμῖν δόγμα ἔχον ἂν εἴη.

ΑΘ. Οὐκοῦν, φαμέν, ἅπασαν μηχανητέον μηχανὴν ὅπως ἂν ἡμῖν οἱ παῖδες μήτε ἐπιθυμῶσιν ἄλλων μιμημάτων ἅπτεσθαι κατὰ ὀρχήσεις ἢ κατὰ μελῳδίας, μήτε τις αὐτοὺς πείσῃ προσάγων παντοίας ἡδονάς;

ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Ἔχει τις οὖν ἡμῶν ἐπὶ τὰ * τοιαῦτα βελτίω τινὰ 799 τέχνην τῆς τῶν Αἰγυπτίων;

ΚΛ. Ποίας δὴ λέγεις;

ΑΘ. Τοῦ καθιερῶσαι πᾶσαν μὲν ὄρχησιν, πάντα δὲ μέλη, τάξαντας πρῶτον μὲν τὰς ἑορτάς, ξυλλογισαμένους εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἅστινας ἐν οἷς χρόνοις καὶ οἵστισιν ἑκάστοις τῶν θεῶν καὶ παισὶ τούτων καὶ δαίμοσι γίγνεσθαι χρεών, μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπὶ τοῖς τῶν θεῶν θύμασιν ἑκάστοις ἣν ᾠδὴν δεῖ ἐφυμνεῖσθαι, καὶ χορείαις ποίαισι γεραίρειν τὴν τότε θυσίαν, τάξαι μὲν πρῶτον * τινας, ἃ δ' ἂν ταχθῇ, B Μοίραις καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεοῖς θύσαντας κοινῇ πάντας τοὺς πολίτας σπένδοντας καθιεροῦν ἑκάστας τὰς ᾠδὰς ἑκάστοις τῶν θεῶν καὶ τῶν ἄλλων· ἂν δὲ παρ' αὐτά τις τῷ

---

*) ἴσ. οὐχ ἑτέρους. **) γρ. ἐν οἷς.

bus novis studentes alii viri evadant quam pueri ante fuerint, alii vero facti aliam quaerant vitam, eamque quaerentes alia studia aliasque leges desiderent, deinde vero, ne quod modo diximus maximum malum civitatibus accidat, nemo eorum timet. et reliqua quidem si mutentur minora inducant mala, quaecumque in figuris hoc patiuntur, quaecumque vero in moribus vel laudandis vel vituperandis crebro convertuntur, ea omnium, opinor, gravissima sunt plurimamque desiderant cautionem.

Cl. Quidni?

Ath. Quid igitur? superioribus sermonibus fidemne habemus qui posuerunt numerum omnemque musicam in moribus hominum meliorum et deteriorum imitandis versari? an qui?

Cl. Nequaquam aliter nostra quidem sententia se habuerit.

Ath. Nonne igitur, ut dicimus, omni modo elaborandum est ut pueri nobis neque cupiant alias imitationes attingere in saltationibus vel cantibus, neque quis eis persuadeat varias afferens voluptates?

Cl. Rectissime loqueris.

Ath. Num quis habet nostrum ad haec praestantiorem rationem quam quae Aegyptiorum est?

Cl. Quamnam dicis?

Ath. Omnis saltatio omnesque cantus consecrantur, ita ut primum dies festi constituantur subducta ratione in annum, quinam et quo tempore quibusque diis horumque filiis et laribus celebrandi sint, deinde quinam cantus in quoque deorum sacrificio sint fundendi et quibus saltationibus sacrificium quod tunc fit honorandum; quibus constitutis, cives omnes communiter Parcis reliquisque omnibus diis sacrificantes et libantes consecrare oportet quosque cantus quibusque deorum reliquorumque, ac si quis cui deorum alios cantus vel

θεῶν ἄλλους ὕμνους ἢ χορείας προσάγῃ, τοὺς ἱερέας τε καὶ τὰς ἱερείας μετὰ νομοφυλάκων ἐξείργοντας ὁσίως ἐξείργειν καὶ κατὰ νόμον, τὸν δὲ ἐξειργόμενον, ἂν μὴ ἑκὼν ἐξείργηται, δίκας ἀσεβείας διὰ βίου παντὸς τῷ ἐθελήσαντι παρέχειν.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. * Πρὸς τούτῳ *) δὴ νῦν γενόμενοι τῷ λόγῳ πάθωμεν τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς. C

ΚΛ. Τοῦ πέρι λέγεις;

ΑΘ. Πᾶς που νέος, μὴ ὅτι πρεσβύτης, ἰδὼν ἂν ἢ καὶ ἀκούσας ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων καὶ μηδαμῇ πω ξυνήθων, οὐκ ἄν ποτέ που τὸ ἀπορηθὲν περὶ αὐτῶν ξυγχωρήσειεν ἐπιδραμὼν οὕτως εὐθύς, στὰς δ' ἄν, καθάπερ ἐν τριόδῳ γενόμενος καὶ μὴ σφόδρα κατειδὼς ὁδόν, εἴτε μόνος εἴτε μετ' ἄλλων τύχοι πορευόμενος, ἀνέροιτ' ἂν αὐτὸν * καὶ D τοὺς ἄλλους τὸ ἀπορούμενον, καὶ οὐκ ἂν πρότερον ὁρμήσειε, πρὶν πῃ βεβαιώσαιτο τὴν σκέψιν τῆς πορείας, ὅπῃ ποτὲ φέρει. καὶ δὴ καὶ τὸ παρὸν ἡμῖν ὡσαύτως ποιητέον· ἀτόπου γὰρ τὰ νῦν ἐμπεπτωκότος λόγου περὶ νόμων ἀνάγκη που σκέψιν πᾶσαν ποιήσασθαι καὶ μὴ ῥᾳδίως οὕτω περὶ τοσούτων τηλικούτους ὄντας φάναι, διισχυριζομένους ἐν τῷ παραχρῆμά τι σαφὲς ἂν εἰπεῖν ἔχειν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τούτῳ * μὲν χρόνον δώσομεν, βεβαιώσομεν δὲ τότε αὐτὸ ὁπόταν σκεψώμεθα ἱκανῶς· ἵνα δὲ μὴ τὴν ἑπομένην τάξιν τοῖς νόμοις τοῖς νῦν ἡμῖν παροῦσι διαπεράνασθαι κωλυθῶμεν μάτην, ἴωμεν πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν· τάχα γὰρ ἴσως, εἰ θεὸς ἐθέλοι, κἂν ἡ διέξοδος αὕτη ὅλη σχοῦσα τέλος ἱκανῶς ἂν μηνύσειε καὶ τὸ νῦν διαπορούμενον. E

ΚΛ. Ἄριστ', ὦ ξένε, λέγεις, καὶ ποιῶμεν οὕτως ὡς εἴρηκας.

ΑΘ. Δεδόχθω μὲν δή, φαμέν, τὸ ἄτοπον τοῦτο, νόμους τὰς ᾠδὰς ἡμῖν γεγονέναι, καὶ καθάπερ οἱ παλαιοὶ τότε περὶ κιθαρῳδίαν οὕτω πως, ὡς ἔοικεν, ὠνόμασαν, ὥστε τάχ' ἂν οὐδ' ἐκεῖνοι παντάπασι * γ' ἂν ἀφεστῶτες εἶεν τοῦ νῦν λεγομένου, καθ' ὕπνον δὲ οἷόν πού τις ἢ καὶ ὕπαρ ἐγρη- 800

*) γρ. τοῦτο.

choreas offerat, facerdotes, tam viri quam mulieres, cum legum cuftodibus fancte et ex lege prohibeant, quem vero prohibuerint, fi ultro fe prohiberi non patiatur, is impietatis poenas totam per vitam cuique volenti perfolvat.

Cl. Recte.

Ath. Ad hanc quum nunc venerimus orationem agamus quod nobismet ipfis convenerit.

Cl. Quidnam dicis?

Ath. Quisque faepe iuvenis, nedum fenex, quum viderit vel audiverit aliquid abfurdi nec ullo modo confueti, numquam fic ftatim accurrens id quod in controverfia verfatur concefferit, fed ftans, velut in trivio conftitutus, nec fane viae gnarus, five folus five cum aliis proficifcatur, fe ipfum et reliquos interrogaverit de re controverfa nec prius progrediatur quam fatis exploraverit quo iter ducat. atque etiam in praesentia nobis ita faciundum; admirabilis enim quum fermo inciderit de legibus, oportet fane omnem nos quaeftionem inftituere nec tam facile tanta de re tam grandes natu disputare pro certo affirmantes ftatim nos habere manifefti quid dicere.

Cl. Veriffime dicis.

Ath. Itaque tempus ad hoc dabimus, et pro certo affirmabimus tum quum fatis id exploraverimus; ne autem fequentem legum praesentium ordinem abfolvere impediamur fruftra, pergamus ad earum finem; forfitan enim, fi deus voluerit, haec tota expofitio ad finem perducta indicet etiam hoc quod nunc dubitatur.

Cl. Optime, hofpes, loqueris, et faciamus ita ut dixifti.

Ath. Decretum igitur, ut dicimus, efto admirabile illud, leges nobis carmina exftitiffe, quemadmodum prifci tum carmina citharoedica, hoc fere nomine, ut patet, nuncuparunt: ut fortaffe nec illi prorfus afuerint ab eo quod nunc ponitur, fed tamquam fomno vel

γορὼς ὠνείρωξε μαντευόμενός αὐτό. τὸ δ' οὖν δόγμα περὶ αὐτοῦ τοῦτ' ἔστω· παρὰ τὰ δημόσια μέλη τε καὶ ἱερὰ καὶ τὴν τῶν νέων ξύμπασαν χορείαν μηδεὶς μᾶλλον ἢ παρ' ὀντινοῦν ἄλλον τῶν νόμων φθεγγέσθω μηδ' ἐν ὀρχήσει κινείσθω. καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος ἀζήμιος ἀπαλλαττέσθω, τὸν δὲ μὴ πειθόμενον, καθάπερ ἐῤῥήθη νῦν δή, νομοφύλακές τε καὶ * ἱέρειαι B καὶ ἱερεῖς κολαζόντων. κείσθω δὲ νῦν ἡμῖν ταῦτα τῷ λόγῳ;

ΚΛ. Κείσθω.

ΑΘ. Τίνα δὴ τρόπον αὐτὰ νομοθετῶν τις μὴ παντάπασι καταγέλαστος γίγνοιτ' ἄν; ἴδωμεν δὴ τὸ τοιόνδε τι *) περὶ αὐτά· ἀσφαλέστατον καθάπερ ἐκμαγεῖ' αὐτοῖσί πρῶτον πλάσασθαι τῷ λόγῳ· λέγω δὲ ἓν μὲν τῶν ἐκμαγείων εἶναι τοιόνδε τι· θυσίας γενομένης καὶ ἱερῶν καυθέντων κατὰ νόμον, εἴ τῷ τις, φαμέν, ἰδίᾳ παραστὰς τοῖς βωμοῖς τε καὶ ἱεροῖς, υἱὸς * ἢ καὶ ἀδελφός, βλασφημοῖ πᾶσαν βλασφημίαν, ἆρ' οὐκ ἂν φαῖμεν, ἀθυμίαν καὶ κακὴν ὄτταν καὶ C μάντειαν πατρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν οἰκείοις φθέγγοιτο ἐντιθείς;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Ἐν τοίνυν τοῖς παρ' ἡμῖν τόποις τοῦτ' ἐστὶ ταῖς πόλεσι γιγνόμενον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, σχεδὸν ὀλίγου πάσαις· δημοσίᾳ γάρ τινα θυσίαν ὅταν ἀρχή τις θύσῃ, μετὰ ταῦτα χορὸς οὐχ εἷς, ἀλλὰ πλῆθος χορῶν ἥκει, καὶ στάντες οὐ πόῤῥω τῶν βωμῶν, ἀλλὰ * παρ' αὐτοὺς ἐνίοτε πᾶσαν βλασ- D φημίαν τῶν ἱερῶν καταχέουσι, ῥήμασί τε καὶ ῥυθμοῖς καὶ γοωδεστάταις ἁρμονίαις ξυντείνοντες τὰς τῶν ἀκροωμένων ψυχάς, καὶ ὃς ἂν δακρῦσαι μάλιστα τὴν θύσασαν παραχρῆμα ποιήσῃ πόλιν, οὗτος τὰ νικητήρια φέρει. τοῦτον δὴ τὸν νόμον ἆρ' οὐκ ἀποψηφιζόμεθα; καὶ εἴ ποτ' ἄρα δεῖ τοιούτων οἴκτων γίγνεσθαι τοὺς πολίτας ἐπηκόους, ὁπόταν ἡμέραι μὴ καθαραί τινες, ἀλλὰ ἀποφράδες ὦσι, τόθ' ἥκειν δέον ἂν εἴη * μᾶλλον χορούς τινας ἔξωθεν μεμισθωμένους E ᾠδούς; οἷον οἱ περὶ τοὺς τελευτήσαντας μισθούμενοι Καρικῇ τινὶ Μούσῃ προπέμπουσι τοὺς τελευτήσαντας· τοιοῦτόν

*) ἄλλ. τοιόνδ' ἔτι.

etiam certum vigilans quispiam hoc imaginatus fuerit atque divinaverit. decretum igitur hoc esto: praeter publicos et sacros cantus et universam iuvenum saltationem nemo magis quam praeter aliam quaecumque sit legem sonos edito nec saltans movetor. et huiusmodi homo impunitus dimittitor, non obtemperantem vero, quemadmodum modo dictum est, legum custodes et sacerdotes utriusque sexus castiganto. positumne nunc nobis hoc esto oratione?

Cl. Positum vero esto.

Ath. Quonam igitur pacto aliquis hoc lege constituerit non ridiculum sese praebens? videamus hoc: tutissimum tamquam formas quasdam primum fingere oratione; dico autem unam formarum esse hanc fere: sacrificium quum fiat et sacra ex lege combusta sint, si quis cui, dicimus, privatim accedens ad aras et sacra, filius vel frater, omnia fundat convicia, nonne dicamus hunc animi demissionem, mala omina et vaticinationem patri reliquisque familiaribus iniicere ita loquentem?

Cl. Quidni?

Ath. Locis igitur nostris hoc omnibus propemodum, ut ita dicam, civitatibus accidit; publice enim quum quis magistratus sacrificium facit, tum non unus chorus, sed multitudo chororum venit, qui stantes non procul ab aris, sed iuxta eos nonnumquam conviciis sacra obruunt, verbis et numeris et modis luctuosissimis audientium animos intendentes, et qui maxime potest civitatem sacrificantem statim ad lacrimas concitare, is palmam accipit. hanc igitur legem nonne abrogabimus? et si quando cives oporteat huiusmodi miserationes audire, diebus non puris, sed religiosis, tum venire deceat potius choros quosdam foris conductos qui cantent? velut qui conducti Carica quadam Musa deducunt mortuos; tale quid etiam cantibus huiusmodi convenerit.

τι *) πρέπον ἂν εἴη καὶ περὶ τὰς τοιαύτας ᾠδὰς γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ στολή γέ που ταῖς ἐπικηδείοις ᾠδαῖς, οὐ στέφανοι πρέποιεν ἂν οὐδ' ἐπίχρυσοι κόσμοι, πᾶν δὲ τοὐναντίον, ἵν' ὅτι τάχιστα περὶ αὐτῶν λέγων ἀπαλλάττωμαι. τὸ δὲ τοσοῦτον ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπανερωτῶ πάλιν, τῶν ἐκμαγείων ταῖς ᾠδαῖς εἰ πρῶτον ἓν τοῦθ' ἡμῖν ἀρέσκον κείσθω.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Εὐφημία; καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς ᾠδῆς γένος εὔφημον * ἡμῖν πάντη πάντως ὑπαρχέτω· ἢ μηδὲν ἐπανερωτῶ, 801
τιθῶ δὲ τοῦτο οὕτως;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν, τίθει· νικᾷ γὰρ πάσαισι ταῖς ψήφοις οὗτος ὁ νόμος.

ΑΘ. Τίς δὴ μετ' εὐφημίαν δεύτερος ἂν εἴη νόμος μουσικῆς; ἆρ' οὐκ εὐχὰς εἶναι τοῖς θεοῖς οἷς θύομεν ἑκάστοτε;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τρίτος δ', οἶμαι, νόμος, ὅτι γνόντας δεῖ τοὺς ποιητὰς ὡς εὐχαὶ παρὰ θεῶν αἰτήσεις εἰσί, δεῖ δὴ τὸν νοῦν αὐτοὺς σφόδρα προσέχειν, μή ποτε λάθωσι κακὸν * ὡς B
ἀγαθὸν αἰτούμενοι· γελοῖον γὰρ δὴ τὸ πάθος, οἶμαι, τοῦτ' ἂν γίγνοιτο εὐχῆς τοιαύτης γενομένης.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐκοῦν ἡμεῖς ἔμπροσθεν σμικρὸν τῷ λόγῳ ἐπείσθημεν ὡς οὔτε ἀργυροῦν δεῖ πλοῦτον οὔτε χρυσοῦν ἐν πόλει ἱδρυμένον ἐνοικεῖν;

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Τίνος οὖν ποτε παράδειγμα εἰρῆσθαι φῶμεν τοῦτον τὸν λόγον; ἆρ' οὐ τοῦδε, ὅτι τὸ τῶν ποιητῶν γένος οὐ πᾶν ἱκανόν ἐστι γιγνώσκειν σφόδρα τά τε ἀγαθὰ καὶ * μή; C
ποιήσας οὖν δήπου τις ποιητὴς ῥήμασιν ἢ καὶ κατὰ μέλος τοῦτο ἡμαρτημένον, εὐχὰς οὐκ ὀρθάς, ἡμῖν τοὺς πολίτας περὶ τῶν μεγίστων εὔχεσθαι τἀναντία ποιήσει· καίτοι τούτου, καθάπερ ἐλέγομεν, οὐ πολλὰ ἁμαρτήματα ἀνευρήσομεν μείζω. θῶμεν δὴ καὶ τοῦτον τῶν περὶ Μοῦσαν νόμων καὶ τύπων ἕνα;

---

*) ἄλλ: π ο υ.

atque etiam stola cantibus funebribus, non coronae convenient neque aurei ornatus, sed prorsus contrarium, ut quam citissime haec absolvam. hoc autem nosmet ipsos iterum interrogo, utrum primam hanc formarum cantibus nobis placeat constitui?

Cl. Quamnam?

Ath. Hanc, quae praescribit ut maledictis abstineamus; atque etiam carminis genus nobis omni prorsus modo a maledictis esto alienum; an nihil interrogem, sed hoc ita ponam?

Cl. Sane quidem pone; praestat enim haec lex omnium suffragio.

Ath. Quaenam vero post illam quae maledici vetat secunda erit lex musicae? nonne haec quae praescribit ut preces adhibeamus diis quibuscumque sacrificemus?

Cl. Quidni?

Ath. Tertia dein, opinor, lex poëtas iubebit cognoscentes preces esse petitiones a diis maxime animum attendere ne umquam inscientes malum petant tamquam bonum; ridicula enim, opinor, res foret huiusmodi precatio.

Cl. Quidni?

Ath. Nonne nobis paullo ante oratio persuasit neque argenteas divitias neque aureas oportere in civitate repositas habitare?

Cl. Sane quidem.

Ath. Cuiusnam vero tandem rei documento censeamus dicta esse haec verba? nonne ut probemus, poëtarum genus non omne satis posse cognoscere quae bona sint, quae non; peccans igitur poëta aliquis verbis aut modis in hoc ut preces non rectas exhibeat, efficiet ut cives nostri de rebus gravissimis contrarium precentur; quamquam hoc, quemadmodum diximus, non multa peccata inveniemus maiora. utrum hanc quoque in musica legum formarumque ponamus unam esse?

ΚΛ. Τίνα; σαφέστερον εἰπὲ ἡμῖν.

ΑΘ. Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα καὶ
δίκαια ἢ καλὰ ἢ ἀγαθὰ μηδὲν ποιεῖν ἄλλο, τὰ δὲ * ποιη- D
θέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι,
πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ
τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ. σχεδὸν δὲ ἀποδεδειγμέ-
νοι εἰσὶν ἡμῖν οὓς εἱλόμεθα νομοθέτας περὶ τὰ μουσικὰ καὶ
τὸν τῆς παιδείας ἐπιμελητήν. τί οὖν; ὃ πολλάκις ἐρωτῶ,
κείσθω νόμος ἡμῖν καὶ τύπος ἐκμαγεῖόν τε τρίτον τοῦτο; ἢ
πῶς δοκεῖ;

ΚΛ. Κείσθω· τί μήν;

ΑΘ. Μετά γε μὴν ταῦτα ὕμνοι θεῶν καὶ * ἐγκώμια E
κεκοινωνημένα εὐχαῖς ᾄδοιτ' ἂν ὀρθότατα, καὶ μετὰ θεοὺς
ὡσαύτως περὶ δαίμονάς τε καὶ ἥρωας μετ' ἐγκωμίων εὐχαὶ
γίγνοιντ' ἂν τούτοις πᾶσι πρέπουσαι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Μετά γε μὴν ταῦτ' ἤδη νόμος ἄνευ φθόνων
εὐθὺς γίγνοιτ' ἂν ὅδε· τῶν πολιτῶν ὁπόσοι τέλος ἔχοι-
εν τοῦ βίου κατὰ σώματα ἢ κατὰ ψυχὰς ἔργα ἐξειργασμένοι
καλὰ καὶ ἐπίπονα καὶ τοῖς νόμοις εὐπειθεῖς γεγονότες, ἐγ-
κωμίων αὐτοὺς τυγχάνειν πρέπον ἂν εἴη.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Τούς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις τε * καὶ 802
ὕμνοις τιμᾶν οὐκ ἀσφαλές, πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον
διαδραμὼν τέλος ἐπιστήσηται καλόν. ταῦτα δὲ πάντα ἡμῖν
ἔστω κοινὰ ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν ἀγαθοῖς καὶ ἀγαθαῖς
διαφανῶς γενομένοις. τὰς δὲ ᾠδάς τε καὶ ὀρχήσεις οὑτωσὶ
χρὴ καθίστασθαι· πολλὰ ἔστι παλαιῶν παλαιὰ περὶ μουσικὴν
καὶ καλὰ ποιήματα, καὶ δὴ καὶ τοῖς σώμασιν ὀρχήσεις ὡσαύ-
τως, ὧν οὐδεὶς φθόνος ἐκλέξασθαι τῇ καθισταμένῃ πολιτείᾳ
τὸ πρέπον καὶ ἁρμόττον· * δοκιμαστὰς δὲ τούτων ἑλομένους B
τὴν ἐκλογὴν ποιεῖσθαι μὴ νεωτέρους πεντήκοντα ἐτῶν, καὶ
ὅ τι μὲν ἂν ἱκανὸν εἶναι δόξῃ τῶν παλαιῶν ποιημάτων,
ἐγκρίνειν, ὅ τι δ' ἂν ἐνδεὲς ἢ τὸ παράπαν ἀνεπιτήδειον,
τὸ μὲν ἀποβάλλεσθαι παντάπασι, τὸ δ' ἐπανερομένους *)

*) ἀλλ. ἐπανερόμενον. ἴσ. ἐπανορθουμένον.

Cl. Quamnam? clarius dic nobis.

Ath. Eam quam poëtam iubet praeter haec quae civitas legitima et iusta vel pulchra vel bona existimat nihil facere, nec licere ea quae fecerit privatorum cuiquam prius ostendere quam ipsis ad hoc creatis iudicibus legumque custodibus ostensa et probata fuerint. et creati fere sunt nobis quos elegimus legum latores in re musica et disciplinae curatorem. quid igitur? quod saepius interrogo, utrum ponenda nobis haec lex et exemplar et forma tertia? an quomôdo videtur?

Cl. Ponenda; quidni?

Ath. Deinde vero carmina deorum laudes celebrantia cum precibus coniuncta rectissime canentur, et post deos similiter geniis et heroibus preces cum carminibus laudantibus adhibebuntur his omnibus accommodatae.

Cl. Quidni?

Ath. Post autem iam lex sine invidia statim erit haec: quicumque civium vel corporibus vel animis opera ediderint praeclara et laboriosa legibusque paruerint, hos, quum vitam posuerint, carminibus celebrari decebit.

Cl. Quidni?

Ath. Viros autem adhuc viventes carminibus laudes celebrantibus honorare non est tutum, priusquam tota aliquis vita transacta finem imposuerit honestum. haec autem omnia nobis sunto communia viris et mulieribus ad virtutem insignibus. carmina vero et saltationes ita sunt constituenda: multa exstant veterum vetera et pulchra in musica poëmata, atque etiam corporibus saltationes similiter, e quibus licet eligere civitati constitutae consentaneum et congruens; censores vero creati horum delectum habento non pauciores quam quinquaginta annos habentes, et quicquid veterum poëmatum visum fuerit idoneum, id approbanto, quicquid vero imperfectum omninoque haud accommo-

ἐπιῤῥυθμίζειν, ποιητικοὺς ἅμα καὶ μουσικοὺς ἄνδρας παρα-
λαβόντας, χρωμένους αὐτῶν ταῖς δυνάμεσι τῆς ποιήσεως,
ταῖς δὲ ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις μὴ ἐπιτρέποντας, ἀλλ' * ἤ C
τισιν ὀλίγοις, ἐξηγουμένους δὲ τὰ τοῦ νομοθέτου βουλή-
ματα ὅτι μάλιστα ὄρχησίν τε καὶ ᾠδὴν καὶ πᾶσαν χορείαν
ξυστήσασθαι κατὰ τὸν αὐτῶν νοῦν. πᾶσα δ' ἄτακτός *) γε
τάξιν λαβοῦσα περὶ Μοῦσαν διατριβὴ καὶ μὴ παρατιθεμένης
τῆς γλυκείας Μούσης ἀμείνων μυρίῳ· τὸ δ' ἡδὺ **) πάσαις.
ἐν ᾗ γὰρ ἂν ἐκ παίδων τις μέχρι τῆς ἑστηκυίας τε καὶ ἔμ-
φρονος ἡλικίας διαβιῷ, σώφρονι μὲν Μούσῃ καὶ τεταγμέ-
νῃ, ***) ἀκούων δὲ τῆς ἐναντίας * μισεῖ καὶ ἀνελεύθερον αὐ- D
τὴν προσαγορεύει, τραφεὶς δ' ἐν τῇ κοινῇ καὶ γλυκείᾳ ψυ-
χρὰν καὶ ἀηδῆ τὴν ταύτῃ ἐναντίαν εἶναί φησιν, ὥστε, ὅπερ
ἐῤῥήθη νῦν δή, τό γε τῆς ἡδονῆς ἢ ἀηδίας περὶ ἑκατέρας
οὐδὲν πεπλεονέκτηκεν, ἐκ περιττοῦ δὲ ἡ μὲν βελτίους, ἡ
δὲ χείρους τοὺς ἐν αὐτῇ τραφέντας ἑκάστοτε παρέχεται.

ΚΛ. Καλῶς εἴρηκας.

ΑΘ. Ἔτι δὲ θηλείαις τε πρεπούσας ᾠδὰς ἄῤῥεσί τε
χωρίσαι που δέον ἂν εἴη τύπῳ τινὶ διορισάμενον, * καὶ ἁρ- E
μονίαισι δὴ καὶ ῥυθμοῖς προσαρμόττειν ἀναγκαῖον· δεινὸν
γὰρ ὅλῃ γε ἁρμονίᾳ ἀπᾴδειν ἢ ῥυθμῷ ἀῤῥυθμεῖν, μηδὲν
προσήκοντα τούτων ἑκάστοις ἀποδιδόντα τοῖς μέλεσιν. ἀναγ-
καῖον δὴ καὶ τούτων τά σχήματά γε νομοθετεῖν. ἔστι δὲ
ἀμφοτέροις μὲν ἀμφότερα ἀνάγκῃ κατεχόμενα †) ἀποδιδόναι,
τὰ δὲ ††) τῶν θηλειῶν αὐτῷ τῷ τῆς φύσεως ἑκατέρου δια-
φέροντι· τούτῳ δεῖ καὶ διασαφεῖν. τὸ δὴ μεγαλοπρεπὲς οὖν
καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνδρείαν ῥέπον ἀῤῥενωπὸν φατέον εἶναι,
τὸ δὲ πρὸς τὸ κόσμιον καὶ σῶφρον μᾶλλον ἀποκλῖνον θη-
λυγενέστερον ὡς ὂν παραδοτέον ἔν τε τῷ νόμῳ καὶ λόγῳ.
τάξις * μὲν δή τις αὕτη· τούτων δὲ αὐτῶν διδασκαλία καὶ 803
παράδοσις λεγέσθω τὸ μετὰ τοῦτο, τίνα τρόπον χρὴ καὶ οἷσ-
τισι καὶ πότε πράττειν ἕκαστα αὐτῶν. οἷον δή τις ναυπη-

---

*) ἴσ. ἀτάκτου.
**) αλλ. τὸ δ' ἡδὺ κοινόν. ἴσ. τὸ δ' ἡδὺ ἐν πάσαις.
***) γρ. διατεταγμένη. †) γρ. τὰ ἑπόμενα.
††) ἴσ. τὰ μὲν τῶν ἀῤῥένων, τα δὲ.

datum, hoc emendanto aptosque ad numeros redigunto, poëticos simul musicosque viros assumentes, quorum facultate poëtica utantur, voluptatibus vero et cupiditatibus, praeterquam paucis quibusdam, nihil concedentes, sed exposita legis latoris voluntate quam maxime saltationem et cantum omnemque choream constituunto ex illius sententia. omnis autem musicae occupatio in ordinem adducta, etiamsi suavis musica non est adiuncta, mirum quam praestat inordinatae; suavitas vero in omnibus inest. in quacumque enim quispiam a pueritia ad constitutam ac prudentem aetatem vixit, hanc laudat; in sobria Musa et ordinata educatus, si contrariam audit, aspernatur et illiberalem eam nuncupat, educatus vero in communi et suavi frigidam et insuavem illius contrariam dicit esse: ut, id quod modo dictum est, voluptas aut iniucunditas in neutra emineat, hoc autem inter eas differat quod altera meliores, altera deteriores efficiat quosque in ipsa educatos.

Cl. Praeclare dixisti.

Ath. Praeterea cantus mulieribus ac viris convenientes secerni oportebit forma quadam distinctos, eosque ad harmonias et numeros accommodari; nam intolerabilis est tota harmonia dissona vel numerus haud numerosus, ita ut cantibus nequaquam attribuantur quae cuique illorum conveniant. oportet igitur horum quoque formas lege sanciri. utrisque vero utraque quae conveniunt attribuenda, tam viris quam mulieribus, pro ipsa diversa utriusque natura; quo quidem etiam declaranda est. generosum igitur et ad fortitudinem propensum virile dicendum est, id vero quod magis ad moderatum et sobrium inclinat muliebre esse et lex et oratio declarabit. atque constitutio quidem haec est; horum ipsorum autem doctrina et praescriptio dicitor deinceps, quonam pacto oporteat et quibusnam et quando quidque eorum institui. etenim quemadmodum

γὸς τὴν τῆς ναυπηγίας ἀρχὴν καταβαλλόμενος τὰ τροπίδια ὑπογράφεται τῶν πλοίων σχήματα, ταὐτὸν δή μοι κἀγὼ φαίνομαι ἐμαυτῷ δρᾶν τὰ τῶν βίων πειρώμενος σχήματα διαστήσασθαι κατὰ τρόπους τοὺς τῶν ψυχῶν, ὄντως αὐτῶν τὰ τροπίδια καταβάλλεσθαι, ποίᾳ μηχανῇ * καὶ τίσι ποτὲ τρόποις ξυνόντες τὸν βίον ἄριστα διὰ τοῦ πλοῦ τούτου τῆς ζωῆς διακομισθησόμεθα, τοῦτο σκοπεῖν ὀρθῶς. ἔστι δὴ τοίνυν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα μεγάλης μὲν σπουδῆς οὐκ ἄξια, ἀναγκαῖόν γε μὴν σπουδάζειν· τοῦτο δὲ οὐκ εὐτυχές. ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθά ἐσμεν, εἴ πως διὰ προσήκοντός τινος αὐτὸ πράττοιμεν, ἴσως ἂν ἡμῖν ξύμμετρον ἂν εἴη. λέγω δὲ δὴ τί ποτε; ἴσως μέντ' ἄν τίς μοι τοῦτ' αὐτὸ ὑπολαβὼν ὀρθῶς ὑπολάβοι. B

ΚΛ. * Πάνυ μὲν οὖν. C

ΑΘ. Φημὶ χρῆναι τὸ μὲν σπουδαῖον σπουδάζειν, τὸ δὲ μὴ σπουδαῖον μή· φύσει δὲ εἶναι θεὸν μὲν πάσης μακαρίου σπουδῆς ἄξιον, ἄνθρωπον δέ, ὅπερ εἴπομεν ἔμπροσθεν, θεοῦ τι παίγνιον εἶναι μεμηχανημένον, καὶ ὄντως τοῦτο αὐτοῦ τὸ βέλτιστον γεγονέναι· τούτῳ δὴ δεῖν τῷ τρόπῳ ξυνεπόμενον καὶ παίζοντα ὅτι καλλίστας παιδιὰς πάντ' ἄνδρα καὶ γυναῖκα οὕτω διαβιῶναι, τοὐναντίον ἢ νῦν διανοηθέντας.

ΚΛ. * Πῶς; D

ΑΘ. Νῦν μέν που τὰς σπουδὰς οἴονται δεῖν ἕνεκα τῶν παιδιῶν γίγνεσθαι· τὰ γὰρ περὶ τὸν πόλεμον ἡγοῦνται σπουδαῖα ὄντα τῆς εἰρήνης ἕνεκα δεῖν εὖ τίθεσθαι· τὸ δ' ἦν ἐν πολέμῳ μὲν ἄρα οὔτ' οὖν παιδιὰ πεφυκυῖα οὔτ' αὖ παιδεία ποτὲ ἡμῖν ἀξιόλογος, οὔτε οὖσα οὔτε ἐσομένη. τὸ δή *) φαμεν ἡμῖν γε εἶναι σπουδαιότατον, δεῖ δὴ τὸν κατ' εἰρήνην βίον ἕκαστον πλεῖστόν τε καὶ ἄριστον διεξελθεῖν. τίς οὖν ὀρθότης **) παίζοντά ἐστι διαβιωτέον, * τίνας δὴ παιδιὰς θύοντα καὶ ᾄδοντα καὶ ὀρχούμενον, ὥστε τοὺς μὲν θεοὺς ἵλεως αὑτῷ παρασκευάζειν δυνατὸν εἶναι, τοὺς δ' ἐχθροὺς ἀμύνεσθαι καὶ νικᾶν μαχόμενον, ὁποῖα δὲ ᾄδων ἂν E

*) ἴσ. δέ.
**) ἴσ. ὀρθότης ἤ.

navium fabricator, dum navis fundamentum carinam iacit, navigiorum formas adumbrat, ita mihi quoque videor facere vitarum ſtudens formas diſtinguere ſecundum animorum naturas: revera enim mihi videor eorum fundamenta iacere ut recte perſcruter quonam pacto et quibus tandem modis inter nos verſantes optime ſimus huius vitae curſum confecturi. ac profecto quidem res humanae haud dignae ſunt magno eoque ſerio ſtudio, ſeria tamen agamus neceſſe eſt; quamquam non eſt fortunatum. quoniam vero huc venimus, ſi qua conveniente ratione id facere poſſimus, forſitan nobis ſit conſentaneum. dico autem quid tandem? fortaſſe tamen recte hoc ipſum quispiam mihi interpoſuerit.

Cl. Sane quidem.

Ath. Aio res ſerias eſſe ſerio ſtudio agendas, non ſerias non; naturâ vero eſſe deum omni beato ſtudio dignum, hominem contra, id quod diximus ſupra, dei quoddam ludibrium eſſe fabricatum, et revera hoc eius optimum eſſe; hanc igitur rationem oportere quemque virum et mulierem ſequi et ita vivere ut quam pulcherrimos ludos faciat, contra atque nunc ſentientem.

Cl. Quomodo?

Ath. Nunc quidem ſeria ſtudia arbitrantur ludorum cauſa exercenda eſſe; res enim bellicas cenſent, quae ſeriae ſint, pacis cauſa nos debere bene conſtituere; at vero in bello neque ludus neque inſtitutio puerilis umquam nobis fuit commemoratione digna neque eſt neque erit. quod vero dicimus maximo nobis eſſe ſtudio dignum: oportet quemque vitam plurimam et optimam in pace degere. quaenam vero ſit recta in vita ludendi ratio, quinam ſint ludi in ſacris faciendis, in canendo et ſaltando, quibus deos nobis propitios reddere poſſimus, hoſtes vero propulſare et ſuperare pugnando, quae canens quispiam atque ſaltans utraque haec fa-

τις καὶ ὀρχούμενος ἀμφότερα ταῦτα πράττοι, τὸ μὲν τῶν τύπων εἴρηται καὶ καθάπερ ὁδοὶ τέτμηνται, καθ' ἃς ἰτέον, προσδοκῶντα καὶ τὸν ποιητὴν εὖ λέγειν τὸ

* Τηλέμαχ', ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις, 804
Ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται· οὐ γὰρ ὀΐω
Οὔ σε θεῶν ἀέκητι γενέσθαι τε τραφέμεν τε.

ταὐτὸν δὴ καὶ τοὺς ἡμετέρους τροφίμους δεῖ διανοηθέντας *) τὰ μὲν εἰρημένα ἀποχρώντως νομίζειν εἰρῆσθαι, τὰ δὲ καὶ τὸν δαίμονά τε καὶ θεὸν αὐτοῖσιν ὑποθήσεσθαι θυσιῶν τε πέρι * καὶ χορειῶν. οἷστισί τε καὶ ὁπότε ἕκαστα B ἑκάστοις προςπαίζοντές τε καὶ ἱλεούμενοι κατὰ τὸν τρόπον τῆς φύσεως διαβιώσονται, θαύματα ὄντες τὸ πολύ, σμικρὰ δὲ ἀληθείας ἄττα μετέχοντες.

ΜΕ. Παντάπασι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἡμῖν, ὦ ξένε, διαφαυλίζεις.

ΑΘ. Μὴ θαυμάσῃς, ὦ Μέγιλλε, ἀλλὰ ξύγγνωθί μοι. πρὸς γὰρ τὸν θεὸν ἀπιδὼν καὶ παθὼν **) εἶπον ὅπερ εἴρηκα νῦν. ἔστω δ' οὖν τὸ γένος ἡμῶν μὴ φαῦλον, εἴ σοι φίλον, σπουδῆς * δέ τινος ἄξιον. C

Τὸ δ' ἑξῆς τούτοις, οἰκοδομίαι μὲν εἴρηνται γυμνασίων ἅμα καὶ διδασκαλείων κοινῶν τριχῇ κατὰ μέσην τὴν πόλιν, ἔξωθεν δὲ ἵππων αὖ τριχῇ περὶ τὸ ἄστυ γυμνάσιά τε καὶ εὐρυχώρια ***), τοξικῆς τε καὶ τῶν ἄλλων ἀκροβολισμῶν ἕνεκα διακεκοσμημένα, μαθήσεώς τε ἅμα καὶ μελέτης τῶν νέων. εἰ δ' ἄρα μὴ τότε ἱκανῶς ἐῤῥήθησαν, νῦν εἰρήσθω τῷ λόγῳ μετὰ νόμων. ἐν δὲ τούτοις πᾶσι διδασκάλους ἑκάστων πεπεισμένους μισθοῖς * οἰκοῦντας ξένους διδάσκειν D τε †) πάντα ὅσα πρὸς τὸν πόλεμόν ἐστι μαθήματα τοὺς φοιτῶντας ὅσα τε πρὸς μουσικήν, οὐχ ὃν μὲν ἂν ὁ πατὴρ βούληται, φοιτῶντα, ὃν δ' ἂν μή, ἐῶντα τὰς παιδείας, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον πάντ' ἄνδρα καὶ παῖδα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τῆς πόλεως μᾶλλον ἢ τῶν γεννητόρων ὄντας, παιδευτέον ἐξ ἀνάγκης. τὰ αὐτὰ δὲ δὴ καὶ περὶ θηλειῶν ὁ μὲν ἐμὸς νόμος ἂν εἴποι πάντα, ὅσαπερ καὶ περὶ τῶν ἀῤῥένων,

*) ἄλλ. διανοουμένους. **) ἴσ. ἀπιδὼν παθὼν.
***) ἴσ. εὐρυχωρίαι. †) ἴσ. δεῖ.

ciat, in summa quidem dictum est et viae quasi apertae sunt quibus proficiscendum nobis, poëtam quoque existimantibus bene dicere hoc: *Telemache, alia quidem ipse in animo cogitabis, alia vero deus monebit; neque enim puto invitis te diis natum esse atque educatum.* idem etiam alumnos nostros oportet cogitantes supra exposita censere satis facere, alia vero etiam genium et deum ipsis praecepturos esse de sacrificiis et choreis, quibusnam et quando ludos quosque facientes et quos placantes e naturae ratione vitam sint traducturi, quippe qui magnam partem imagines sint ludicrae et veritatis parum participes.

Me. Plane hominum genus nobis, hospes, non flocci facis.

Ath. Ne mireris, o Megille, sed ignosce mihi; deum enim respiciens ita affectus sum ut dicerem quae nunc protuli. esto igitur genus nostrum non vile, si tibi placet, sed studio quodam dignum.

Quod deinceps haec sequitur, de exstructionibus gymnasiorum ac scholarum triplicibus expositum est media in urbe, foris autem equorum triplicia circa urbem gymnasia locaque spatiosa memorata sunt, artis sagittandi et reliquarum iaculationum causa, simulque iuvenum institutionis et exercitationis causa instructa. quodsi tunc non satis expositum est, nunc explicatum esto oratione cum legibus. in his vero omnibus praeceptores in quoque genere mercede adducti ibi habitantes peregrini docere debent omnes quae ad bellum et musicam pertinent disciplinas eo ventitantes iuvenes, ita quidem, ut non is duntaxat, quem pater voluerit, ludum frequentet, quem vero noluerit, is disciplinas missas faciat, sed, quod aiunt, quivis vir et puer pro viribus, quippe qui magis sint civitatis quam parentum, instituendus necessario. eadem igitur de mu-

ἴσα καὶ τὰς θηλείας * ἀσκεῖν δεῖν· καὶ οὐδὲν φοβηθεὶς εἴποιμ' ἂν τοῦτον τὸν λόγον οὔτε ἱππικῆς οὔτε γυμναστικῆς, ὡς ἀνδράσι μὲν πρέπον ἂν εἴη, γυναιξὶ δὲ οὐκ ἂν πρέπον· ἀκούων μὲν γὰρ δὴ μύθους παλαιοὺς πέπεισμαι· τὰ δὲ νῦν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἶδα ὅτι μυριάδες ἀναρίθμητοι γυναικῶν εἰσὶ τῶν περὶ τὸν Πόντον, ἃς Σαυρομάτιδας καλοῦσιν, αἷς οὐχ ἵππων μόνον, * ἀλλὰ καὶ τόξων καὶ τῶν ἄλλων ὅπλων κοινωνία καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἴση προστεταγμένη ἴσως ἀσκεῖται. λογισμὸν δὲ πρὸς τούτοις περὶ τούτων τοιόνδε τινὰ ἔχω· φημί, εἴπερ ταῦτα οὕτω ξυμβαίνειν ἐστὶ δυνατά, πάντων ἀνοητότατα τὰ νῦν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν τόποις γίγνεσθαι τὸ μὴ πάσῃ ῥώμῃ πάντας ὁμοθυμαδὸν ἐπιτηδεύειν ἄνδρας γυναιξὶ ταὐτά· σχεδὸν γὰρ ὀλίγου πᾶσα ἡμίσεια πόλις ἀντὶ διπλασίας οὕτως ἔστι τε καὶ γίγνεται ἐκ * τῶν αὐτῶν τελῶν καὶ πόνων· καίτοι θαυμαστὸν ἂν ἁμάρτημα νομοθέτῃ τοῦτ' αὐτὸ γίγνοιτο. E 805 B

ΚΛ. Ἔοικέ γε· ἔστι μέντοι πάμπολλα ἡμῖν, ὦ ξένε, παρὰ τὰς εἰωθυίας πολιτείας τῶν νῦν λεγομένων.

ΑΘ. Ἀλλὰ γὰρ εἶπον, τὸν μὲν λόγον ἐᾶσαι *) διεξελθεῖν, εὖ διελθόντος **) δὲ οὕτω τὸ δοκοῦν αἱρεῖσθαι δεῖν.

ΚΛ. Μάλα εἶπές τε ἐμμελῶς πεποίηκάς τ' ἐμὲ τὰ νῦν αὐτὸν ἐμαυτῷ ἐπιπλήττειν ὅτι ταῦτα εἴρηκα. λέγε οὖν * τὸ μετὰ ταῦτα ὅ τί σοι κεχαρισμένον ἐστίν. C

ΑΘ. Τόδε ἔμοιγε, ὦ Κλεινία, ὃ καὶ πρόσθεν εἶπον, ὡς, εἰ μὲν ταῦτα ἦν μὴ ἱκανῶς ἔργοις ἐληλεγμένα ὅτι δυνατά ἐστι γίγνεσθαι, τάχα ἦν ἄν τι καὶ ἀντειπεῖν τῷ λόγῳ, νῦν δὲ ἄλλο τί που ζητητέον ἐκείνῳ τῷ τοῦτον τὸν νόμον μηδαμῇ δεχομένῳ, τὸ δ' ἡμέτερον διακέλευμα ἐν τούτοις οὐκ ἀποσβήσεται, τὸ μὴ οὐ λέγειν, ὡς δεῖ παιδείας τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτι μάλιστα κοινωνεῖν τὸ θῆλυ * γένος ἡμῖν τῷ τῶν ἀῤῥένων γένει· καὶ γὰρ οὖν οὑτωσί πως δεῖ περὶ αὐτῶν διανοηθῆναι. φέρε, μὴ μετεχουσῶν ἀνδράσι γυναικῶν κοινῇ τῆς ζωῆς πάσης, μῶν οὐκ ἀνάγκη γενέσθαι γέ τινα τάξιν ἑτέραν αὐταῖς; D

---

*) ἴσ. πάντα. **) ἴσ. διελθόντας.

lieribus mea quidem lex ſtatuet omnia, quae de viris, eadem mulieribus quoque exercenda eſſe, neque de equitatione et gymnaſtica quicquam verens hanc ſententiam profero, ne viris quidem conveniant, mulieribus autem non conveniant; narrationibus enim vetuſtis quas audivi perſuaſus ſum; nunc vero ſcio decem millia fere innumerabilia mulierum eſſe circa Pontum habitantium, quas Sauromatides vocant, quibus non equorum modo, ſed etiam arcuum reliquorumque armorum communitas viris aequalis praeſcripta aequaliter exercetur. rationem vero praeterea hanc fere de his habeo: aio, ſi haec ita evenire poſſint, omnium ſtultiſſime nunc noſtris in regionibus fieri quod non omnibus viribus omnes uno conſenſu eadem tractent viri et mulieres; ferme enim tota civitas ita dimidia eſt et fit, quum per eadem tributa et labores dupla eſſe poſſit; quod ſane admirabile eſt legis latoris peccatum.

Cl. Videtur vero; quamquam permulta nobis, hoſpes, nunc dicta ſunt praeter conſuetas civitates.

Ath. At vero dixi, orationem debere omnia perſequi, et his bene explicatis id quod videretur nobis eligendum eſſe.

Cl. Admodum tu commode loquutus es atque effeciſti ut me ipſe nunc vituperem quod haec dixi. profer deinceps quod tibi gratum eſt.

Ath. Hoc mihi, o Clinia, quod iam ſupra dixi, niſi haec fieri poſſe ſatis experiundo probatum eſſet, fortaſſe foret quod orationi poſſet contradici; nunc autem aliud quid inveſtigandum hanc legem nequaquam accipienti, noſtra vero adhortatio in his non ceſſabit dicere, inſtitutionem et reliqua quam maxime debere ſexui muliebri cum noſtro virili communia eſſe; etenim hoc fere ea in re oportet reputari. age, ſi inter viros ac mulieres tota vita non eſt communis, nonne neceſſe eſt aliam quam conſtitutionem mulieribus impertiri?

ΚΛ. Ἀνάγκη μὲν οὖν.

ΑΘ. Τίνα οὖν ἔμπροσθεν τῶν νῦν ἀποδεδειγμένων
θεῖμεν ἂν τῆς κοινωνίας ταύτης, ἣν νῦν αὐταῖς ἡμεῖς
προστάττομεν; πότερον ἣν Θρᾷκες ταῖς γυναιξὶ χρῶνται καὶ
πολλὰ ἕτερα γένη, * γεωργεῖν τε καὶ βουκολεῖν καὶ ποιμαί- E
νειν καὶ διακονεῖν μηδὲν διαφερόντως τῶν δούλων, ἢ κα-
θάπερ ἡμεῖς ἅπαντές τε οἱ περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον; νῦν
γὰρ δὴ τό γε παρ' ἡμῖν ὧδέ ἐστι περὶ τούτων γιγνόμενον·
εἴς τινα μίαν οἴκησιν ξυμφορήσαντες, τὸ λεγόμενον, πάντα
χρήματα παρέδομεν ταῖς γυναιξὶ διαταμιεύειν τε καὶ κερκί-
δων ἄρχειν καὶ πάσης ταλασίας. ἢ τὸ τούτων δὴ διὰ μέσου
φῶμεν, ὦ Μέγιλλε, τὸ Λακωνικόν; * κόρας μὲν γυμνασίων 806
μετόχους οὔσας ἅμα καὶ μουσικῆς δεῖν ζῆν, γυναῖκας δὲ
ἀργοὺς μὲν ταλασίας, ἀσκητικὸν δέ τινα *) βίον καὶ οὐδα-
μῶς φαῦλον οὐδ' εὐτελῆ διαπλέκειν, θεραπείας δὲ καὶ τα-
μιείας αὖ καὶ παιδοτροφίας εἴς τι μέσον ἀφικνεῖσθαι, τῶν
δὲ εἰς τὸν πόλεμον μὴ κοινωνούσας, ὥστ' οὐδ' εἴ τίς ποτε
διαμάχεσθαι περὶ πόλεώς τε καὶ παίδων ἀναγκαία τύχη γί-
γνοιτο, οὔτ' ἂν τόξων, ὥς τινες Ἀμαζόνες, οὔτ' ἄλλης κοι-
νωνῆσαί * ποτε βολῆς μετὰ τέχνης δυνάμεναι, οὐδὲ ἀσπίδα B
καὶ δόρυ λαβούσαι μιμήσασθαι τὴν θεόν, ὡς πορθουμένης
αὐταῖς τῆς πατρίδος γενναίως ἀντιστάσας φόβον γε, εἰ μη-
δὲν μεῖζον, πολεμίοισι δύνασθαι παρασχεῖν ἐν τάξει τινὶ κα-
τοφθείσας; Σαυρομάτιδας δὲ οὐδ' ἂν τὸ παράπαν τολμήσει-
αν μιμήσασθαι τοῦτον τὸν τρόπον διαβιοῦσαι, παρὰ γυναῖ-
κας δὲ αὐτὰς **) ἄνδρες ἂν αἱ ἐκείνων γυναῖκες φανεῖεν.
ταῦτ' οὖν ὑμῶν * τοὺς νομοθέτας ὁ μὲν βουλόμενος ἐπαι- C
νεῖν ἐπαινείτω· τὸ δ' ἐμὸν οὐκ ἄλλως ἂν λεχθείη· τέλεον
γὰρ καὶ οὐδ' ***) ἥμισυν δεῖν τὸν νομοθέτην εἶναι, τὸ θῆ-
λυ μὲν ἀφιέντα τρυφᾶν καὶ ἀναλίσκειν διαίταις ἀτάκτοις
χρώμενον, τοῦ δὲ ἄρρενος ἐπιμεληθέντα τελέως σχεδὸν εὐ-
δαίμονος ἥμισυ βίου καταλείπειν ἀντὶ διπλασίου τῇ πόλει.

---

*) ἴσ. ταλασίας ἀσκητικὸν δή τινα.

**) ἴσ. ταύτας ἢ τοιαύτας.

***) ἴσ. οὐχ.

Cl. Necesse vero est.

Ath. Quamnam igitur ex eis quae nunc proposi-tae sunt praeferre possimus huic communitati, quam nunc eis praescribimus? utrum eam qua Thraces utuntur multaeque aliae gentes, quarum mulieres agrum colunt et boum pecudumque pascendarum munus obeunt ministeriisque funguntur nihilo aliter ac servi, an quemadmodum nos omnes et qui regionem hanc incolunt? nunc enim apud nos quidem ita haec res se habet: in unum quoddam domicilium comportatas, ut ita dicam, omnes opes tradimus mulieribus custodiendas hasque radiis universoque lanificio praeficimus. an, quod horum medium est, dicamus, Megille, Laconicum? virgines quidem debere gymnasiorum simulque musicae participes vivere, mulieres vero vacuas a lanificio laboriosam quandam minimeque vilem nec tenuem vitam agere, in rei autem domesticae cura liberorumque educatione mediam quandam viam ingredi, et a rerum bellicarum communitate tantum abesse, ut, si qua pro urbe et liberis pugnandi necessitas obvenerit, neque sagittando, quemadmodum Amazones, neque alii umquam iaculationi arte instituendae interesse, neque etiam scuto hastaque sumptis deam imitari possint, adeo ut, si patria vastetur, fortiter resistant et terrorem saltem, si nihil maius, hostibus iniiciant, dum in acie constitutae conspiciantur? Sauromatides autem ne auderent quidem omnino imitari hoc modo viventes, et ad has mulieres viri videbuntur esse illorum mulieres: hac igitur in re legum latores vestros qui voluerit laudare laudato; ego vero non aliter dixero: perfectum videlicet, non dimidium oportere legis latorem esse, et eum, qui mulieres sinat delicate vivere sumptumque facere vivendi ratione inordinata utentes, virorum contra eximie rationem habeat, fere dimidium vitae beatae pro duplo relinquere civitati.

ΜΕ. Τί δράσομεν, ὦ Κλεινία; τὸν ξένον ἐάσομεν τὴν
Σπάρτην ἡμῖν οὕτω καταδραμεῖν;

ΚΛ. * Ναί· δεδομένης γὰρ αὐτῷ παῤῥησίας ἐατέον, D
ἕως ἂν διεξέλθωμεν πάντῃ ἱκανῶς τοὺς νόμους.

ΜΕ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τὰ μετὰ ταῦτα ἤδη σχεδὸν ἐμὸν πειρᾶ-
σθαι φράζειν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τίς δὴ τρόπος ἀνθρώποις γίγνοιτ' ἂν τοῦ βίου,
οἷσι τὰ μὲν ἀναγκαῖα εἴη κατεσκευασμένα μέτρια, τὰ δὲ τῶν
τεχνῶν ἄλλοις παραδεδομένα, γεωργίαι δὲ ἐκδεδομέναι δούλοις
ἀπαρχὴν τῶν * ἐκ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ἱκανὴν ἀνθρώποις E
ζῶσι κοσμίως, ξυσσίτια δὲ κατεσκευασμένα εἴη χωρὶς μὲν τὰ
τῶν ἀνδρῶν, ἐγγὺς δ' ἐχόμενα τὰ τῶν αὐτοῖς οἰκείων, παί-
δων τε ἅμα θηλειῶν καὶ τῶν μητέρων αὐταῖς, ἄρχουσι δὲ
καὶ ἀρχούσαις εἴη προστεταγμένα λύειν ταῦτα ἑκάστοις τὰ
ξυσσίτια πάντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν θεασαμένους καὶ ἰδόν-
τας τὴν διαγωγὴν τὴν τῶν ξυσσίτων, μετὰ δὲ ταῦτα σπεί-
σαντας τόν τε ἄρχοντα καὶ * τοὺς ἄλλους, οἷς ἂν τυγχάνῃ 807
θεοῖς ἡ τότε νὺξ τε καὶ ἡμέρα καθιερωμένη, κατὰ ταῦτα
οὕτως οἴκαδε πορεύεσθαι; τοῖς δὴ ταῦτα *) κεκοσμημέ-
νοις ἆρα οὐδὲν λειπόμενόν ἐστιν ἀναγκαῖόν τε ἔργον καὶ
παντάπασι προσῆκον, ἀλλ' ἐν τρόπῳ βοσκήματος ἕκαστον
πιαινόμενον αὐτῶν δεῖ ζῆν; οὔκουν τό γε δίκαιόν φαμεν
οὐδὲ καλόν, οὐδ' οἷόν τε τὸν ζῶντα οὕτως ἀτυχῆσαι τοῦ
προσήκοντος· προσήκει δὲ ἀργῷ καὶ ῥαθύμως κατεπειασμέ-
νῳ **) * ζώῳ σχεδὸν ὑπ' ἄλλου διαρπασθῆναι ζώου σφόδρα B
τετρυχωμένων ***) μετὰ ἀνδρείας τε ἅμα καὶ τῶν πόνων.
ταῦτα οὖν δὴ δι' ἀκριβείας ἱκανῆς, ὡς καὶ νῦν, εἰ ζητοῖ-
μεν ἄν, ἴσως οὐκ ἄν ποτε γένοιτο, μέχριπερ ἂν γυναῖκές
τε καὶ παῖδες οἰκήσεις τε ἴδιαι καὶ ἰδίως ἅπαντ' ᾖ τὰ τοι-
αῦτα ἑκάστοις ἡμῶν κατεσκευασμένα· τὰ δὲ μετ' ἐκεῖν' αὖ
δεύτερα τὰ νῦν λεγόμενα εἰ γίγνοιτο ἡμῖν, γίγνοιτο ἂν καὶ

---

*) ἄλλ. ταύτῃ. **) γρ. καταπεπεσμένῳ.
***) γρ. τετρυμένων. ἴσ. τῶν τετρυχωμένων — καὶ
πόνων.

Me. Quid faciamus, Clinia? hospitemne sinamus in Spartam nostram ita invehi?

Cl. Etiam: data enim licentia dicendi ei permittendum est, donec leges plane satisque exposuerimus.

Me. Recte dicis.

Ath. Deinceps igitur iam meum erit conari quid sentiam ostendere.

Cl. Quidni?

Ath. Quis igitur modus erit vivendi hominibus, quibus necessaria modice apparata, et aliis quidem artes commissae, servis vero agricultura tradita primitias terrae frugum pendentibus quae satis sint hominibus modeste viventibus, et quibus convivia publica instituta sint separatim virorum, proxime eorum propinquorum, filiarum simul et matrum, eorumque praefectis, tam viris quam mulieribus, mandatum sit ut haec singulorum convivia omnia dimittant quum quotidie observaverint et spectaverint conviventium mores victumque, et, quum praefectus ceterique diis libaverint quibus nox illa et dies consecratae sint, tum porro domum proficiscantur? his igitur ita instructis nullumne reliquum est necessarium opus prorsusque conveniens, sed pecudis in modum ut saginetur cuique eorum vivendum est? minime iustum hoc dicimus esse neque pulchrum, nec fieri posse quin ita vivens quisquam id quod conveniat assequatur; convenit autem fere animanti ignavo segniterque saginato ut ab alio animante forti valdeque laboribus conflictato discerpatur. haec autem exacta cum diligentia, sicut nunc, si perscrutaremur, fortasse numquam evenirent, dum mulieres et liberi et domicilia et omnia id genus cuique nostrum privatim essent apparata; haec autem nunc dicta, quae post illa secunda sunt, si contingerent nobis, recte sane

μάλα μετρίως. ἔργον * δὲ δὴ τοῖς οὕτω ζῶσί φαμεν οὐ τὸ C
σμικρότατον οὐδὲ τὸ φαυλότατον λείπεσθαι, μέγιστον δὲ πάν-
των εἶναι προστεταγμένον ὑπὸ δικαίου νόμου· τοῦ γὰρ πᾶ-
σαν τῶν ἄλλων πάντων ἔργων βίου ἀσχολίαν παρασκευάζον-
τος, τοῦ Πυθιάδος τε καὶ Ὀλυμπιάδος νίκης ὀρεγομένου,
διπλασίας τε καὶ ἔτι πολλῷ πλέονος ἀσχολίας ἐστὶ γέμων ὁ
περὶ τὴν τοῦ σώματος πάντως καὶ ψυχῆς εἰς ἀρετῆς *) ἐπι-
μέλειαν βίος ἠρημένος **) ὀρθότατα· πάρεργον * γὰρ οὐδὲν D
δεῖ τῶν ἄλλων ἔργων διακώλυμα γίγνεσθαι τῶν τῷ σώματι
προσηκόντων εἰς ἀπόδοσιν πόνων καὶ τροφῆς, οὐδ' αὖ ψυ-
χῇ μαθημάτων τε καὶ ἐθῶν· ***) πᾶσα δὲ νύξ τε καὶ ἡμέ-
ρα σχεδὸν οὐκ ἔστιν ἱκανὴ τοῦτ' αὐτὸ πράττοντι, τὸ τέλεόν
τε καὶ ἱκανὸν αὐτῶν ἐκλαμβάνειν. οὕτω δὴ τούτων πεφυ-
κότων τάξιν δεῖ γίγνεσθαι πᾶσι τοῖς ἐλευθέροις τῆς διατρι-
βῆς περὶ τὸν χρόνον ἅπαντα, σχεδὸν ἀρξάμενον ἐξ ἕω μέ-
χρι τῆς * ἑτέρας ἀεὶ ξυνεχῶς ἕω τε καὶ ἡλίου ἀνατολῆς. E
πολλὰ μὲν οὖν καὶ πυκνὰ καὶ σμικρὰ λέγων ἄν τις νομοθέ-
της ἀσχήμων φαίνοιτο περὶ τῶν κατ' οἰκίαν διοικήσεων, τά
τε ἄλλα καὶ ὅσα νύκτωρ ἀϋπνίας πέρι πρέπει τοῖς μέλλουσι
διὰ τέλους φυλάξειν πᾶσαν πόλιν ἀκριβῶς· τὸ γὰρ ὅλην
διατελεῖν ἡντινοῦν νύκτα εὕδοντα καὶ ὁντινοῦν τῶν πολιτῶν,
καὶ μὴ φανερὸν εἶναι πᾶσι τοῖς οἰκέταις * ἐγειρόμενόν τε 808
καὶ ἐξανιστάμενον ἀεὶ πρῶτον, τοῦτο αἰσχρὸν δεῖ δεδόχθαι
πᾶσι καὶ οὐκ ἐλευθέρου, εἴτ' οὖν νόμον εἴτ' ἐπιτήδευμα τὸ
τοιοῦτον καλεῖν ἐστὶ χρεών· καὶ δὴ καὶ δέσποιναν ἐν οἰκίᾳ
ὑπὸ θεραπαινίδων ἐγείρεσθαί τινων καὶ μὴ πρώτην αὐτὴν
ἐγείρειν τὰς ἄλλας, αἰσχρὸν λέγειν χρὴ πρὸς αὐτοὺς δοῦλόν
τε καὶ δούλην καὶ παῖδα, καὶ εἴ πως ἦν οἷόν τε, ὅλην καὶ
πᾶσαν τὴν οἰκίαν. ἐγειρομένους δὲ νύκτωρ δεῖ πάντας πράτ-
τειν τῶν * τε πολιτικῶν μέρη πολλὰ καὶ τῶν οἰκονομικῶν, B
ἄρχοντας μὲν κατὰ πόλιν, δεσποίνας δὲ καὶ δεσπότας ἐν
ἰδίαις οἰκίαις. ὕπνος γὰρ δὴ πολὺς οὔτε τοῖς σώμασιν οὔτε
ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν οὐδ' αὖ ταῖς πράξεσι ταῖς περὶ ταῦτα
πάντα ἁρμόττων ἐστὶ κατὰ φύσιν· καθεύδων γὰρ οὐδεὶς οὐ-

*) ἴσ. ὁ τὴν τοῦ σώματος — εἰς ἀρετὴν ἐπιμέλειαν.
) ἄλλ. εἰρημένος. *) ἴσ. ἠθῶν.

contingerent. opus vero ita viventibus dicimus non minimum nec vilissimum relinqui, sed maximum omnium esse iniunctum a iusta lege; vita enim illa Pythicam et Olympicam victoriam appetente, quae omnem reliquorum omnium operum vacationem adducit, dupla etiamque maiore vacatione plena est vita quae corporis omnino et animi curationem ad virtutem assequendam elegit rectissime; nulla enim opera subsiciva impedimento esse debet quominus corpori tribuamus labores et nutrimentum conveniens et animo disciplinas ac mores; tota vero nox et dies non est fere satis hoc ipsum agenti ad perfectum et idoneum percipiendum. quae quum ita comparata sint ordinem oportet esse omnibus liberis in otio consumendo totum per tempus, fere ab aurora ad alteram semper continenter auroram solisque ortum. multa vero et frequentia et minuta si quis legis lator de domesticis administrationibus proferret, indecorum se praestaret, praesertim de nocturna insomnia quae conveniunt eis qui perpetuo custodire volunt totam civitatem diligenter; per totam enim quamcumque noctem si perpetuo dormiat quicumque civium, nec omnibus domesticis sese exhibeat primum semper excitatum surgentemque, hoc turpe esse omnes existimare debent nec liberalis hominis, sive legem sive institutum hoc appellari oportet; atque etiam domina si ab ancillis excitetur nec prima ipsa excitet ceteras, turpe hoc esse dicere inter se debent servus et serva et puer, et si fieri potest, universa quoque domus. excitatos autem noctu oportet omnes et civilium et domesticarum rerum partes multas obire, magistratus in urbe, dominas vero et dominos in propriis domiciliis. somnus enim multus neque corporibus neque animis nostris neque rebus hac in causa gerendis consentaneus est natura; namque dormiens nullus ullius est pretii, non magis quam is qui

δενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος· ἀλλ' ὅστις τοῦ
ζῆν ἡμῶν καὶ τοῦ φρονεῖν μάλιστά ἐστι κηδεμών, ἐγρήγορε
χρόνον ὡς πλεῖστον, τὸ πρὸς ὑγίειαν * αὐτοῦ μόνον φυ- C
λάττων χρήσιμον· ἔστι δ' οὐ πολύ, καλῶς εἰς ἔθος ἰόν.
ἐγρηγορότες δὲ ἄρχοντες ἐν πόλεσι νύκτωρ φοβεροὶ μὲν κα-
κοῖς πολεμίοις τε ἅμα καὶ πολίταις, ἀγαστοὶ δὲ καὶ τίμιοι
τοῖς δικαίοις τε καὶ σώφροσιν, ὠφέλιμοι δὲ αὐτοῖς τε καὶ
ξυμπάσῃ τῇ πόλει.

Νὺξ μὲν δὴ διαγομένη τοιαύτη τις πρὸς πᾶσι τοῖς εἰ-
ρημένοις ἀνδρείαν ἄν τινα προςπαρέχοιτο ταῖς ψυχαῖς ἑκά-
στων τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν· ἡμέρας δὲ ὄρθρου τε * ἐπα- D
νιόντων παῖδας μὲν πρὸς διδασκάλους που τρέπεσθαι χρεών·
ἄνευ ποιμένος δὲ οὔτε πρόβατα οὔτε ἄλλο οὐδέν πω βιω-
τέον, οὐδὲ δὴ παῖδας ἄνευ τινῶν παιδαγωγῶν οὐδὲ δούλους
ἄνευ δεσποτῶν. ὁ δὲ παῖς πάντων θηρίων ἐστὶ δυςμεταχει-
ριστότατον· ὅσῳ γὰρ μάλιστα ἔχει πηγὴν τοῦ φρονεῖν μήπω
κατηρτυμένην, ἐπίβουλον καὶ δριμὺ καὶ ὑβριστότατον θη-
ρίων γίγνεται. διὸ δὴ πολλοῖς αὐτὸν *) οἷον χαλινοῖς τισὶ δεῖ
δεσμεύειν, * πρῶτον μέν, τροφῶν καὶ μητέρων ὅταν ἀπαλ- E
λάττηται, παιδαγωγοῖς παιδιᾶς καὶ νηπιότητος χάριν, ἔτι δ'
αὖ τοῖς διδάσκουσι καὶ ὁτιοῦν καὶ μαθήμασιν, ὡς ἐλεύθε-
ρον· ὡς δ' αὖ δοῦλον πᾶς ὁ προςτυγχάνων τῶν ἐλευθέρων
ἀνδρῶν κολαζέτω τόν τε παῖδα αὐτὸν καὶ τὸν παιδαγωγὸν
καὶ τὸν διδάσκαλον, ἐὰν ἐξαμαρτάνῃ τίς τι τούτων· ἂν δ' αὖ
προςτυγχάνων τις μὴ κολάζῃ τῇ δίκῃ, ὀνείδει μὲν ἐνεχέσθω
πρῶτον τῷ μεγίστῳ, ὁ δὲ τῶν νομοφυλάκων ἐπὶ τὴν τῶν
παίδων * ἀρχὴν ᾑρημένος ἐπισκοπείτω τοῦτον τὸν ἐντυγχά- 809
νοντα οἷς λέγομεν καὶ μὴ κολάζοντα δέον κολάζειν, ἢ κο-
λάζοντα μὴ κατὰ τρόπον, βλέπων δὲ ἡμῖν ὀξὺ καὶ διαφε-
ρόντως ἐπιμελούμενος τῆς τῶν παίδων τροφῆς κατευθυνέτω
τὰς φύσεις αὐτῶν, ἀεὶ τρέπων πρὸς τἀγαθὸν κατὰ νόμους.
τοῦτον δὲ αὐτὸν αὖ πῶς ἂν ἡμῖν ὁ νόμος αὐτὸς παιδεύσει-
εν ἱκανῶς; νῦν μὲν γὰρ δὴ εἴρηκεν οὐδέν πω σαφὲς * οὐδὲ B
ἱκανόν, ἀλλὰ τὰ μέν, τὰ δ' οὔ· δεῖ δὲ εἰς δύναμιν μηδὲν

*) γρ. αὐτῷ. ἄλλ. αὐτό.

non vivit; imo quicumque nostrum vitae et prudentiae prospicit, is vigilat quam plurimum tempus, id tantum quod sanitati suae commodum est observans; non est autem hoc multum, si bene in consuetudinem fuerit adductum. vigilantes vero praefecti in urbibus noctu terribiles sunt improbis hostibus simulque civibus, venerabiles et honorati iustis ac prudentibus, utiles vero sibimet ipsis et universae civitati.

Ac nox quidem sic traducta praeter omnia iam dicta fortitudinem quoque afferat cuiusque eorum qui in urbe vivant animo; die vero et diluculo reversis pueros ad magistros proficisci oportet; at sine pastore neque pecudes neque aliud quid vivere debent, neque etiam pueri sine paedagogis quibusdam neque servi sine dominis. puer autem omnium animantium difficillimum est tractatu; nam quo magis prudentiae fontem nondum habet temperatum, eo magis est invidiosum, acre et petulantissimum animantium. quocirca multis eum oportet quasi frenis quibusdam vinciri, primum, a nutricibus et matribus ubi discessit, per paedagogos pueritiae et infantiae causa, praeterea quoque per magistros cuiuscumque artis et per disciplinas, utpote liberum; ita etiam servum quisque liberorum virorum qui obvius ei fit castigato puerum ipsum et paedagogum et magistrum, si quis quid horum peccat; sin vero quis obvius factus non castigat ut iustum est, opprobrii maximi poena primum tenetor, et is ex legum custodum numero qui liberorum praefectus est electus observato hunc qui obvius est factus eis quos dicimus nec castigavit quum castigare deberet, vel non rite castigavit, et acriter nobis cernens et praecipuam liberorum educationis procurationem habens dirigito eorum naturas, semper convertens ad bonum secundum leges. hunc vero ipsum quomodo nobis lex ipsa instituet satis? nunc enim dixit nihildum clari nec quod satis sit, sed alia memoravit, alia non; oportet autem pro viribus nihil

παραλείπειν αὐτῷ, πάντα δὲ λόγον ἀφερμηνεύειν, ἵνα οὗ-
τος τοῖς ἄλλοις μηνυτής τε ἅμα καὶ προφεὺς γίγνηται. τὰ
μὲν οὖν δὴ χορείας πέρι μελῶν τε καὶ ὀρχήσεως ἐῤῥήθη,
τίνα τύπον ἔχοντα ἐκλεκτέα τέ ἐστι καὶ ἐπανορθωτέα καὶ κα-
θιερωτέα· τὰ δὲ ἐν γράμμασι μὲν ὄντα, ἄνευ δὲ μέτρων,
ποῖα καὶ τίνα μεταχειρίζεσθαι χρήσοι τρόπον, ὦ ἄριστε τῶν
παίδων ἐπιμελητά, τοὺς ὑπὸ σοῦ τρεφομένους, * οὐκ εἰρή- C
καμεν. καίτοι τὰ μὲν περὶ τὸν πόλεμον, ἃ δεῖ μανθάνειν
τε αὐτοὺς καὶ μελετᾶν, ἔχεις τῷ λόγῳ, τὰ δὲ περὶ τὰ γράμ-
ματα πρῶτον καὶ δεύτερον λύρας πέρι καὶ λογισμῶν, ὧν
ἔφαμεν δεῖν, ὅσα τε πρὸς πόλεμον καὶ οἰκονομίαν καὶ τὴν
κατὰ πόλιν διοίκησιν χρῆναι ἑκάστους λαβεῖν, καὶ πρὸς τὰ
αὐτὰ ταῦτα ἔτι τὰ χρήσιμα τῶν ἐν ταῖς περιόδοις τῶν θεί-
ων, ἄστρων τε πέρι καὶ ἡλίου καὶ σελήνης, ὅσα διοικεῖν
ἀναγκαῖόν ἐστι περὶ * ταῦτα πάσῃ πόλει. τίνων δὴ πέρι λέ- D
γομεν; ἡμερῶν τάξεως εἰς μηνῶν περιόδους καὶ μηνῶν εἰς
ἕκαστον τὸν ἐνιαυτόν, ἵνα ὧραι καὶ θυσίαι καὶ ἑορταὶ τὰ
προςήκοντ᾽ ἀπολαμβάνουσαι ἑαυταῖς ἕκασται τῷ κατὰ φύσιν
ἄγεσθαι, ζῶσαν τὴν πόλιν καὶ ἐγρηγορυῖαν παρεχόμεναι,
θεοῖς μὲν τὰς τιμὰς ἀποδιδῶσι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους περὶ
αὐτὰ μᾶλλον ἔμφρονας ἀπεργάζωνται. ταῦτα οὔτω σοι πάντα
ἱκανῶς, ὦ φίλε, παρὰ τοῦ νομοθέτου * διείρηται *). πρός- E
εχε δὴ τὸν νοῦν τοῖς μετὰ ταῦτα μέλλουσι ῥηθήσεσθαι.
γραμμάτων εἴπομεν ὡς οὐχ ἱκανῶς ἔχεις πέρι τὸ πρῶτον,
ἐπικαλοῦντές τι τῇ λέξει τόδε, ὡς οὔπω διείρηκέ σοι πότε-
ρον εἰς ἀκρίβειαν τοῦ μαθήματος ἰτέον τὸν μέλλοντα πολί-
την ἔσεσθαι μέτριον, ἢ τὸ παράπαν οὐδὲ προςοιστέον· ὡς
δ᾽ αὔτως καὶ περὶ λύραν. προςοιστέον μὲν τοίνυν φαμέν.
εἰς μὲν γράμματα παιδὶ δικέτει **) σχεδὸν ἐνιαυτοὶ τρεῖς,
λύρας δὲ ἅψασθαι τρία μὲν ἔτη καὶ δέκα γεγονόσιν * ἄρ- 810
χεσθαι μέτριος ὁ χρόνος, ἐμμεῖναι δὲ ἕτερα τρία, καὶ μήτε
πλείω τούτων μήτ᾽ ἐλάττω πατρὶ ***) μηδ᾽ αὐτῷ φιλομα-
θοῦντι μηδὲ μισοῦντι περὶ ταῦτα ἐξέστω μείζω ἢ καὶ †)

---

*) γρ. διήρηται. **) ἄλλ. δεκετεῖ.
***) ἴσ. ἐλάττω, καὶ μήτε πατρί.
†) ἄλλ. μείζω μηδ᾽ ἐλάττω.

ei praetermitti, sed omnem explicari orationem, ut hic ceteris sit nuncius simulque educator. ac de chorea quidem et carminibus et saltatione expositum est, quam habere debeant formam, quae eligenda et emendanda et consecranda sint; de scriptionibus autem pedibus non adstrictis, quasnam et quo pacto tractare oporteat, optime liberorum curator, alumnos tuos, non diximus, quamquam res militares, quas debeant discere et exercere, tenes iam oratione, nondum vero primum quod ad litteras, secundo quod ad lyram attinet et ad computandi rationes, quas addiscendas esse diximus, et quae ad bellum, ad rerum domesticarum curam urbisque administrationem spectantia quemque percipere debere statuimus, et quae ad illa utilia sunt ex iis quae in rerum caelestium, in stellarum et solis et lunae conversionibus fiunt, quae in his necessario disponenda sunt universae civitati. quanam de re loquor? de ordine dierum ac partitione in mensium circuitus mensiumque in singulos annos, ut anni tempora et sacrificia et dies festi, eo quod sibi convenientia recipiant et suo quodque modo naturali agatur vigentem civitatem atque vigilantem efficientia diis honores attribuant et homines eorum magis intelligentes reddant. haec igitur ita tibi omnia satis, amice, a legis latore explicata sunt. attende iam animum ad ea quae deinceps sunt dicenda. de litteris diximus non satis tibi traditum esse primum, accusantes quodammodo sermonem in hoc, quod nondum tibi explicavit utrum ad exactam disciplinae cognitionem procedendum sit ei qui iustus futurus sit civis, an omnino ne accedendum quidem; eodemque modo quod ad lyram attinet. accedendum vero esse dicimus. et ad litteras discendas puero decenni anni fere tres satis erunt, lyram autem attingere iusto tempore incipient, quum tredecim annos habebunt, tresque alios in hoc perseverabunt, neque plures neque pauciores, neque patri liceat permittere neque ipsi discendi cupido nec aspernanti

ἐλάττω διατριβὴν ποιεῖσθαι παράνομον· ὁ δὲ μὴ πειθόμενος
ἄτιμος τῶν παιδείων ἔστω τιμῶν, ἃς ὀλίγον ὕστερον ῥητέον.
μανθάνειν δὲ ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις δὴ τί ποτε δεῖ τοὺς
νέους καὶ διδάσκειν αὖ τοὺς διδασκάλους; τοῦτο αὐτὸ πρῶ-
τον μάνθανε. γράμματα * μὲν τοίνυν χρὴ τὸ μέχρι τοῦ γρά- B
ψαι τε καὶ ἀναγνῶναι δυνατὸν εἶναι διαπονεῖν· πρὸς τάχος
δὲ ἢ κάλλος ἀπηκριβῶσθαί τισιν οἷς μὴ φύσις ἐπέσπευσεν,
ἐν τοῖς τεταγμένοις ἔτεσι χαίρειν ἐᾶν. πρὸς δὲ δὴ μαθήματα
ἄλυρα ποιητῶν κείμενα ἐν γράμμασι, τοῖς μὲν μετὰ μέτρων,
τοῖς δ' ἄνευ ῥυθμῶν τμημάτων, ἃ δὴ ξυγγράμματα κατὰ
λόγον εἰρημένα μόνον, τητώμενα ῥυθμοῦ τε καὶ ἁρμονίας,
σφαλερὰ γράμμαθ' ἡμῖν ἐστὶ παρά * τινων τῶν πολλῶν τοι- C
ούτων ἀνθρώπων καταλελειμμένα, οἷς, ὦ πάντων βέλτιστοι
νομοφύλακες; τί χρήσεσθε; ἢ τί ποθ' ὑμῖν ὁ νομοθέτης
χρῆσθαι προστάξας ὀρθῶς ἂν τάξειε; καὶ μάλα ἀπορήσειν
αὐτὸν προσδοκῶ.

ΚΛ. Τί ποτε τοῦτο, ὦ ξένε, φαίνει πρὸς ἑαυτὸν ὄντως ἠπορηκὼς λέγειν;

ΑΘ. Ὀρθῶς ὑπέλαβες, ὦ Κλεινία· πρὸς δὲ δὴ κοινωνοὺς ὑμᾶς ὄντας περὶ νόμων ἀνάγκῃ τό τε φαινόμενον εὔπορον καὶ τὸ μὴ φράζειν.

ΚΛ. Τί * οὖν; τί περὶ τούτων νῦν καὶ ποῖόν τι πε- D
πονθὼς λέγεις;

ΑΘ. Ἐρῶ δή· στόμασι γὰρ πολλάκις μυρίοις ἐναντία λέγειν οὐδαμῶς εὔπορον.

ΚΛ. Τί δέ; σμικρὰ καὶ ὀλίγα δοκεῖ σοι τὰ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένα περὶ νόμων κεῖσθαι τοῖς πολλοῖς ὑπεναντία;

ΑΘ. Καὶ μάλα ἀληθὲς τοῦτό γε λέγεις. κελεύεις γὰρ
δή με, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐχθοδοποῦ γεγο-
νυίας πολλοῖς, ἴσως δ' οὐκ ἐλάττοσιν ἑτέροις προςφιλοῦς —
εἰ δὲ ἐλάττοσιν, * οὔκουν χείροσί γε — μεθ' ὧν διακε- E
λεύει με παρακινδυνεύοντά τε καὶ θαῤῥοῦντα τὴν νῦν ἐκ

permiſſum eſto longius vel etiam brevius tempus in his rebus contra leges ſumere; qui non obtemperat is expers eſto puerilium honorum, de quibus paullo poſt exponendum. diſcere autem per haec tempora quid tandem oportet iuvenes et docere doctores? hoc ipſum primum accipe. in litteras igitur usque adeo opera eſt conferenda donec ſcribere et legere poſſint; hoc autem ut et celeritate et pulchritudine exacta id faciant, niſi ſi quos natura adiuverit, annis ſtatutis non curandum. praeterea quod attinet ad opera poëtarum a lyra aliena litterisque conſignata, partim pedibus adſtricta, partim numerorum ſegmentis carentia, quae videlicet ſcripta ſoluta tantum oratione expoſita numeroque et harmonia privata, fallaces ſcriptiones nobis ſunt a plerisque huiusmodi hominibus relictae, his igitur, omnium optimi legum cuſtodes, quid facietis? vel quem tandem eorum uſum recte aliquis praeſcripſerit? et valde eum haeſitaturum eſſe exiſtimo.

Cl. Quid tandem hoc, hoſpes, videris tecum revera haeſitans dicere?

Ath. Recte interrogaſti, Clinia; apud vos autem qui ſocii eſtis legum ſcribundarum, quid facile videatur quid non, dicatur neceſſe eſt.

Cl. Quid igitur? quid de his nunc ſentiens et quomodo affectus loqueris?

Ath. Dicam: oribus enim innumerabilibus contra dicere haudquaqum facile.

Cl. Quid vero? exigua et pauca videntur tibi quae ſupra nobis dicta ſunt de legibus poſita eſſe contra atque multitudo ſtatuit?

Ath. Sane verum hoc quod dicis. iubes enim me, ut mihi videtur, eandem viam inire quae multis inviſa eſt, fortaſſe tamen non paucioribus aliis grata — et ſi paucioribus, neutiquam tamen deterioribus — cum his igitur me iubes periclitantem et confidentem legum ſcri-

τῶν παρόντων λόγων τετμημένην ὁδὸν τῆς νομοθεσίας πορεύεσθαι μηδὲν ἀνιέντα.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐ τοίνυν ἀνίημι. λέγω μὲν ὅτι ποιηταί τε ἡμῖν εἰσί τινες ἐπῶν ἑξαμέτρων πάμπολλοι καὶ τριμέτρων καὶ πάντων δὴ τῶν λεγομένων μέτρων *) οἱ μὲν ἐπὶ σπουδήν, οἱ δ' ἐπὶ γέλωτα ὡρμηκότες, ἐν οἷς φασὶ δεῖν οἱ **) πολλάκις μυρίοι μυρίαι τοὺς ὀρθῶς παιδευομένους τῶν νέων τρέφειν καὶ διακορεῖς ποιεῖν, πολυηκόους τ' ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι ποιοῦντας καὶ πολυμαθεῖς, * ὅλους ποιητὰς ἐκμανθά- 811
νοντας· οἱ δὲ ἐκ πάντων κεφάλαια ἐκλέξαντες καὶ τινας ὅλας ῥήσεις εἰς ταὐτὸ ξυναγαγόντες ἐκμανθάνειν φασὶ δεῖν εἰς μνήμην τιθεμένους, εἰ μέλλει τις ἀγαθὸς ἡμῖν καὶ σοφὸς ἐκ πολυπειρίας καὶ πολυμαθίας γενέσθαι. τούτοις δὴ σὺ κελεύεις ἐμὲ τὰ νῦν παῤῥησιαζόμενον ἀποφαίνεσθαι τί τε καλῶς λέγουσι καὶ τί μή;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τί δή ποτ' ἂν οὖν περὶ ἁπάντων τούτων ἑνὶ λόγῳ * φράζων εἴποιμ' ἂν ἱκανόν; οἶμαι μὲν τὸ τοιόνδε B
σχεδόν, ὃ καὶ πᾶς ἄν μοι ξυγχωρήσειε, πολλὰ μὲν ἕκαστον τούτων εἰρηκέναι καλῶς, πολλὰ δὲ καὶ τοὐναντίον. εἰ δ' οὕτω τοῦτ' ἔχει, κίνδυνόν φημι εἶναι φέρουσαν τοῖς παισὶ τὴν πολυμαθίαν.

ΚΛ. Πῶς οὖν καὶ τί παραινοίης ἂν τῷ νομοφύλακι;

ΑΘ. Τοῦ πέρι λέγεις;

ΚΛ. Τοῦ πρὸς τί παράδειγμά ποτε ἀποβλέψας ἂν τὸ μὲν ἐῴη πάντας μανθάνειν τοὺς νέους, τὸ δ' ἀποκωλύοι· λέγε * καὶ μηδὲν ἀπόκνει λέγων. C

ΑΘ. Ὦ 'γαθὲ Κλεινία, κινδυνεύω κατά γέ τινα τρόπον εὐτυχηκέναι.

ΚΛ. Τοῦ δὴ πέρι;

ΑΘ. Τοῦ μὴ παντάπασι παραδείγματος ἀπορεῖν· νῦν γὰρ ἀποβλέψας πρὸς τοὺς λόγους, οὓς ἐξ ἕω μέχρι δεῦρ'

---

*) γρ. τριμέτρων, οἱ μὲν ἐ. σπ.
**) γρ. δεινοί.

bendarum viam praesentibus sermonibus nunc patefactam ingredi nihil remittentem.

Cl. Quidni?

Ath. Nihil igitur remitto. dico autem poëtas nobis esse permultos versuum hexametrorum et trimetrorum omniumque quae dicuntur metrorum, alios ad res serias, alios ad risum spectantes, in quibus dicunt innumerabiles illi iuvenes recte instituendos oportere erudiri atque satiari, ita ut totos poëtas ediscentes multarum rerum gnari ac periti legendo efficiantur; alii vero qui ex omnibus capita eligunt integrosque poëtarum locos in unum conducunt, ediscendos dicunt esse atque memoriae mandandos, si quis velit bonus nobis atque sapiens multarum rerum peritia et cognitione fieri. his igitur tu me iubes nunc libere loquentem declarare quid bene dicant quid secus.

Cl. Quidni?

Ath. Quid tandem igitur de omnibus his uno verbo dicam quod satis sit? arbitror hoc fere, quod etiam quilibet mihi concedet, multa quidem quemque horum dicere bene, multa vero etiam contra. quodsi ita hoc habet, periculum aio iuvenibus afferre multarum rerum cognitionem.

Cl. Quomodo igitur et quid suadebis legum custodi?

Ath. De qua re loqueris?

Cl. De hac: in quodnam tandem exemplum intuens alia sinat omnes discere iuvenes, alia autem vetet; dic nec quicquam dubita eloqui.

Ath. O bone Clinia, videor aliquo modo secunda fortuna uti.

Cl. Quanam in re?

Ath. In eo quod exemplo omnino non indigemus; nunc enim quum orationes intuerer, quas a primo mane

ἀεὶ *) διεληλύθαμεν ἡμεῖς, ὡς μὲν ἐμοὶ φαινόμεθα, οὐκ ἄνευ τινὸς ἐπιπνοίας θεῶν, ἔδοξαν δ' οὖν μοι παντάπασι ποιήσει τινὶ προσομοίως εἰρῆσθαι· καί μοι ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν πάθος ἐπῆλθε **) λόγους οἰκείους, * οἷον ἀθρόους D ἐπιβλέψαντι μάλα ἡσθῆναι· τῶν γὰρ πλείστων λόγων, οὓς ἐν ποιήμασιν ἢ χύδην οὕτως εἰρημένους μεμάθηκα καὶ ἀκήκοα, πάντων μοι μετριώτατοί γε εἶναι κατεφάνησαν καὶ προσήκοντες τὰ μάλιστα ἀκούειν νέοις. τῷ δὴ νομοφύλακί τε καὶ παιδευτῇ παράδειγμα οὐκ ἂν ἔχοιμι, ὡς οἶμαι, τούτου βέλτιον φράζειν, ἢ ταῦτά τε διδάσκειν παρακελεύεσθαι τοῖσι διδασκάλοις τοὺς παῖδας, τά τε τούτων ἐχόμενα καὶ ὅμοια, * ἂν ἄρα που περιτυγχάνῃ ποιητῶν τε ποιήματα E διεξιὼν καὶ γεγραμμένα καταλογάδην ἢ καὶ ψιλῶς οὕτως ἄνευ τοῦ γεγράφθαι λεγόμενα, ἀδελφά που τούτων τῶν λόγων ***) μὴ μεθιέναι τρόπῳ μηδενί, γράφεσθαι δέ· καὶ πρῶτον μὲν τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς ἀναγκάζειν μανθάνειν καὶ ἐπαινεῖν, οὓς δ' ἂν μὴ ἀρέσκῃ τῶν διδασκάλων, μὴ χρῆσθαι τούτοις ξυνεργοῖς, οὓς δ' ἂν τῷ ἐπαίνῳ συμψήφους ἔχῃ, τούτοις χρώμενον τοὺς νέους αὐτοῖς παραδιδόναι διδάσκειν τε καὶ παιδεύειν. * οὗτός μοι μῦθος ἐνταῦθα καὶ 812 οὕτω τελευτάτω περὶ γραμματιστῶν τε εἰρημένος ἅμα καὶ γραμμάτων.

ΚΛ. Κατὰ μὲν τὴν ὑπόθεσιν, ὦ ξένε, ἔμοιγε οὐ φαινόμεθα ἐκτὸς πορεύεσθαι τῶν ὑποτεθέντων λόγων, εἰ δὲ τὸ ὅλον κατορθοῦμεν ἢ μή, χαλεπὸν ἴσως διισχυρίζεσθαι.

ΑΘ. Τότε γάρ, ὦ Κλεινία, τοῦτό γ' αὐτὸ ἔσται καταφανέστερον, ὡς εἰκός, ὅταν, ὃ πολλάκις εἰρήκαμεν, ἐπὶ τέλος ἀφικώμεθα πάσης τῆς διεξόδου περὶ νόμων.

ΚΛ. * Ὀρθῶς. B

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ μετὰ τὸν γραμματιστὴν ὁ κιθαριστὴς ἡμῖν προσρητέος;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Τοῖς κιθαρισταῖς μὲν τοίνυν ἡμᾶς δοκῶ τῶν ἐμ-

---

*) γρ. δεῦρο δή.
**) γρ. πάθος, λόγους.
***) γρ. νόμων.

usque adhuc nos explicavimus, ut quidem mihi videmur, non sine afflatu quodam divino videbantur mihi certe prorsus ad poësis cuiusdam similitudinem accedere, has igitur proprias tamquam confertas quum intuerer, fortasse non est mirandum quod magna affectus sum voluptate; plurimorum enim sermonum, quos poëtica vel soluta oratione compositos cognovi et audivi, horum omnium mihi convenientissimi visi sunt maximeque digni quos iuvenes audiant. legum igitur custodi et praeceptori exemplum non habuerim, ut arbitror, melius quam hoc indicare quod docet admonendos esse praeceptores ut haec pueros doceant eisque proxima et similia, si forte poëtarum poëmata enarrent et soluta oratione scripta vel etiam simpliciter sine scriptione prolata, quae his sermonibus respondeant, nullo modo omittant, sed consignent; ac primum quidem doctores ipsos cogant ea discere ac probare, et quibus praeceptoribus haec non placeant, eis non utantur operae sociis, quos vero approbationis adstipulatores habeant, his utantur eisque iuvenes tradant docendos atque instituendos. haec mihi oratio hic et ita finem habeto de grammaticis simulque de litteris suscepta.

Cl. Quod ad institutum nostrum attinet, hospes, mihi quidem non videmur a propositis sermonibus egredi, num vero in universum rem bene geramus necne, difficile fortasse perseveratu.

Ath. Tum enim, Clinia, hoc ipsum erit clarius, ut patet, quum, quod saepenumero diximus, ad finem pervenerimus totius quam de legibus instituimus quaestionis.

Cl. Recte vero.

Ath. Nonne igitur post grammaticum citharista nobis appellandus?

Cl. Quidni?

Ath. Citharistis vero nos existimo sermonum su-

προσθεν λόγων ἀναμνησθέντας τὸ προσῆκον νεῖμαι τῆς τε διδασκαλίας ἅμα καὶ πάσης τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα παιδεύσεως.

ΚΛ. Ποίων δὴ πέρι λέγεις;

ΑΘ. Ἔφαμεν, οἶμαι, τοὺς τοῦ Διονύσου τοὺς ἑξηκοντούτεις ᾠδοὺς διαφερόντως εὐαισθήτους δεῖν γεγονέναι περί τε * τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰς τῶν ἁρμονιῶν ξυστάσεις, C ἵνα τὴν τῶν μελῶν μίμησιν τὴν εὖ καὶ τὴν κακῶς μεμιμημένην, ἐν τοῖς παθήμασιν ὅταν ψυχὴ γίγνηται, τά τε τῆς ἀγαθῆς ὁμοιώματα καὶ τὰ τῆς ἐναντίας ἐκλέξασθαι δυνατὸς ὤν τις τὰ μὲν ἀποβάλλῃ, τὰ δὲ προφέρων εἰς μέσον ὑμνῇ καὶ ἐπᾴδῃ ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς, προκαλούμενος ἑκάστους εἰς ἀρετῆς ἕπεσθαι κτῆσιν ξυνακολουθοῦντας διὰ τῶν μιμήσεων.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. * Τούτων τοίνυν δεῖ χάριν τοῖς φθόγγοις τῆς λύ- D ρας προσχρῆσθαι σαφηνείας ἕνεκα τῶν χορδῶν τόν τε κιθαριστὴν καὶ τὸν παιδευόμενον, ἀποδιδόντας πρόσχορδα τὰ φθέγματα τοῖς φθέγμασι, τὴν δ' ἑτεροφωνίαν καὶ ποικιλίαν τῆς λύρας, ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἱεισῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τὴν μελῳδίαν ξυνθέντος ποιητοῦ, καὶ δὴ καὶ πυκνότητα μανότητι καὶ τάχος βραδυτῆτι ὀξύτητα βαρύτητι ξύμφωνον καὶ ἀντίφωνον παρεχομένους, * καὶ τῶν ῥυθμῶν ὡσαύτως E παντοδαπὰ ποικίλματα προσαρμόττοντας τοῖσι φθόγγοις τῆς λύρας, πάντα οὖν τὰ τοιαῦτα μὴ προσφέρειν τοῖς μέλλουσιν ἐν τρισὶν ἔτεσι τὸ τῆς μουσικῆς χρήσιμον ἐκλήψεσθαι διὰ τάχους· τὰ γὰρ ἐναντία ἄλληλα ταράττοντα δυσμαθίαν παρέχει, δεῖ δὲ ὅτι μάλιστα εὐμαθεῖς εἶναι τοὺς νέους· τὰ γὰρ ἀναγκαῖα οὐ σμικρὰ οὐδ' ὀλίγα αὐτοῖς ἐστὶ προστεταγμένα μαθήματα, δείξει δὲ αὐτὰ προϊὼν ὁ λόγος ἅμα τῷ χρόνῳ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω περὶ τῆς μουσικῆς ἡμῖν ὁ παιδευτὴς ἐπιμελείσθω· τὰ δὲ μελῶν αὐτῶν αὖ καὶ ῥημάτων, οἷα τοὺς χοροδιδασκάλους καὶ ἃ δεῖ διδάσκειν, * καὶ ταῦτα 813 ἡμῖν ἐν τοῖς πρόσθεν διείρηται πάντα, ἃ δὴ καθιερωθέντα ἔφαμεν δεῖν, ταῖς ἑορταῖς ἕκαστα ἁρμόττοντα, ἡδονὴν εὐτυχῆ ταῖς πόλεσι παραδιδόντα ὠφελεῖν.

periorum recordatos consentaneum attribuisse de disciplina universaque in his institutione.

Cl. De quibusnam loqueris?

Ath. Diximus, arbitror, Dionysi cantores sexaginta annos habentes prae ceteris acri sensu praeditos esse debere numerorum et harmoniarum compositionum, ut, quod ad carminum imitationem bonam et malam attinet, quando animus perturbationibus incitatus est, boni et contrarii adumbrationem eligere quis possit et alteram reiiciat, alteram vero in medium prolatam praedicet iuvenumque animos velut cantione erigat provocans quemque ad sequendum, ut imitationes comitans virtutem assequatur.

Cl. Verissime dicis.

Ath. Hanc igitur ob causam lyrae sonos oportet adhibere chordarum claritatis causa citharistam et iuvenem instituendum, consonas voces vocibus tribuentes, diversitas vero soni lyraeque varietas, dum alios cantus chordae fundunt, alios poëta qui modulos composuit, atque etiam frequentamenta quae dicuntur raritati et celeritas tarditati et acutum gravi consonumque dissono adiunguntur, similiterque numerorum varietates omnis generis lyrae sonis accommodantur, haec igitur omnia non sunt afferenda eis qui tribus annis musicam quoad eis conducit celeriter sunt percepturi; contraria enim inter se perturbantia difficulter discuntur, oportet autem quam maxime dociles esse iuvenes; necessariae enim non exiguae neque paucae eis sunt praescriptae disciplinae, quas sermo ostendet progrediens cum tempore. atque haec quidem hoc modo de musica nobis praefectus institutioni curato; de ipsis vero cantibus verbisque, qualia chori magistri et quae docere debeant, haec nobis supra exposita sunt omnia, quae quidem consecrata diximus oportere, festis quaeque diebus accommodata, voluptatem civitatibus creantia felicem prodesse.

ΚΛ. Ἀληθῆ καὶ ταῦτα διείρηκας.

ΑΘ. Ἀληθέστατα τοίνυν. καὶ τοῦθ' ἡμῖν παραλαβὼν ὁ περὶ τὴν μοῦσαν ἄρχων αἱρεθεὶς ἐπιμελείσθω μετὰ τύχης εὐμενοῦς, ἡμεῖς δὲ ὀρχήσεώς τε πέρι καὶ ὅλης τῆς περὶ τὸ σῶμα γυμναστικῆς πρὸς τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις ἀποδῶμεν· * καθάπερ μουσικῆς τὸ διδασκαλικὸν ὑπόλοιπον ὂν B ἀπέδομεν, ὡσαύτως ποιῶμεν καὶ γυμναστικῆς. τοὺς γὰρ παῖδάς τε καὶ τὰς παῖδας ὀρχεῖσθαι δὴ δεῖ καὶ γυμνάζεσθαι μανθάνειν· ἢ γάρ;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τοῖς μὲν τοίνυν παισὶν ὀρχησταί, ταῖς δὲ ὀρχηστρίδες ἂν εἶεν πρὸς τὸ διαπονεῖν οὐκ ἀνεπιτηδειότερον.

ΚΛ. Ἔστω δὴ ταύτῃ.

ΑΘ. Πάλιν δὴ τὸν τὰ πλεῖστα ἕξοντα πράγματα καλῶμεν, τὸν τῶν παίδων ἐπιμελητήν, * ὃς τῶν τε περὶ μου- C σικὴν τῶν τε περὶ γυμναστικὴν ἐπιμελούμενος οὐ πολλὴν ἕξει σχολήν.

ΚΛ. Πῶς οὖν δυνατὸς ἔσται πρεσβύτερος ὢν τοσούτων ἐπιμελεῖσθαι;

ΑΘ. Ῥᾳδίως, ὦ φίλε· ὁ νόμος γὰρ αὐτῷ δέδωκε καὶ δώσει προσλαμβάνειν εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πολιτῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οὓς ἂν ἐθέλῃ, γνώσεται δὲ οὓς δεῖ, καὶ βουλήσεται μὴ πλημμελεῖν εἰς ταῦτα αἰδούμενος ἐμφρόνως καὶ γιγνώσκων τῆς ἀρχῆς * τὸ μέγεθος, λογισμῷ D τε ξυνὼν *) ὡς εὖ μὲν τραφέντων καὶ τρεφομένων τῶν νέων πάντα ἡμῖν κατ' ὀρθὸν πλεῖ, μὴ δέ, οὔτ' εἰπεῖν ἄξιον οὔθ' ἡμεῖς λέγομεν ἐπὶ καινῇ πόλει τοὺς σφόδρα φιλομαντευτὰς σεβόμενοι. πολλὰ μὲν οὖν ἡμῖν καὶ περὶ τούτων εἴρηται τῶν περὶ τὰς ὀρχήσεις καὶ περὶ πᾶσαν τὴν τῶν γυμνασίων κίνησιν· γυμνάσια γὰρ τίθεμεν καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἅπαντα τοῖς σώμασι διαπονήματα τοξικῆς τε καὶ πάσης ῥίψεως καὶ πελταστικῆς * καὶ πάσης ὁπλομαχίας καὶ E διεξόδων τακτικῶν καὶ ἁπάσης πορείας στρατοπέδων καὶ στρατοπεδεύσεων καὶ ὅσα εἰς ἱππικὴν μαθήματα ξυντείνει **)·

---

*) ἴσ. ξυνιείς. **) γρ. ἐπιτείνει.

Cl. Vera, et haec exposuisti.

Ath. Verissima sane. et haec nobis accipiens musicae praefectus qui creatus fuerit curato cum fortuna propitia, nos vero de saltatione universaque corporis gymnastica praeter ea quae supra memoravimus exponamus; quemadmodum enim musicae docendae rationem quae reliqua erat adiecimus; ita etiam gymnasticae faciamus. pueris enim et puellae saltatione et gymnastica sunt instituendi; nonne?

Cl. Etiam.

Ath. Pueris igitur saltatores erunt et puellis saltatrices ut exerceantur ratione satis idonea.

Cl. Esto sane ita.

Ath. Rursus igitur virum plurima negotia habiturum arcessamus, liberorum curatorem, qui rerum ad musicam et gymnasticam pertinentium curationem suscipiens non multum habebit oti.

Cl. Quomodo vero aetate iam provectior tantas res poterit curare?

Ath. Facile, amice; lex enim ei permittit et permittet assumere ad hanc curationem civium virorum et mulierum quoscumque voluerit, cognoscet vero quos debeat assumere nec volet hac in re labi prudenter venerans et cognoscens huius magistratus gravitatem reputandoque perspiciens bene iuvenes si educati sint atque educentur omnia nobis rectum tenere cursum, sin minus, neque operae pretium est dicere neque nos eloquimur novam propter civitatem admodum amantes vaticinationum verentes. ac multa quidem nobis de his quoque dicta sunt quae ad saltationes omnemque exercitationum motionem spectant. gymnasia enim ponimus omnesque bellicas corporis exercitationes, velut sagittandi omninoque iaculandi, pelta pugnandi omnisque armatae dimicationis, atque etiam exercitus in acie constituti expeditionum, omnis profectionis militum, castrorum ponendorum rationis et quaecumque ad artem

πάντων γὰρ τούτων διδασκάλους τε εἶναι δεῖ κοινούς, ἀρνυμένους μισθὸν παρὰ τῆς πόλεως, καὶ τούτων μαθητὰς τοὺς ἐν τῇ πόλει παῖδάς τε καὶ ἄνδρας, καὶ κόρας καὶ γυναῖκας πάντων τούτων ἐπιστήμονας, κόρας μὲν οὔσας ἔτι πᾶσαν τὴν ἐν ὅπλοις ὄρχησιν καὶ μάχην μεμελετηκυίας, γυναῖκας δὲ διεξόδων καὶ τάξεων καὶ θέσεως * καὶ ἀναιρέσε- 814
ως ὅπλων ἡμμένας, εἰ μηδενὸς ἕνεκα, ἀλλ' εἴ ποτε δεήσειε πανδημεὶ πάσῃ τῇ δυνάμει καταλείποντας τὴν πόλιν ἔξω στρατεύεσθαι, τοὺς φυλάξοντας παῖδάς τε καὶ τὴν ἄλλην πόλιν ἱκανοὺς εἶναι τό γε τοσοῦτον, ἢ καὶ τοὐναντίον, ὧν *) οὐδὲν ἀπώμοτον, ἔξωθεν πολεμίους εἰςπεσόντας ῥώμῃ τινὶ μεγάλῃ καὶ βίᾳ, βαρβάρους εἴτε Ἕλληνας, ἀνάγκην παρασχεῖν περὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τὴν διαμάχην γίγνεσθαι, πολλή που κακία * πολιτείας οὕτως αἰσχρῶς τὰς γυναῖκας B
εἶναι τεθραμμένας, ὡς μηδ' ὥσπερ ὄρνιθας περὶ τέκνων μαχομένας πρὸς ὁτιοῦν τῶν ἰσχυροτάτων θηρίων ἐθέλειν ἀποθνήσκειν τε καὶ πάντας κινδύνους κινδυνεύειν, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς ἱερὰ φερομένας πάντας βωμούς τε καὶ ναοὺς ἐμπιπλᾶναι καὶ δόξαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καταχεῖν ὡς πάντων δειλότατον φύσει θηρίων ἐστίν.

ΚΛ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ὦ ξένε, οὐδαμῶς εὔσχημον γίγνοιτ' ἄν, τοῦ κακοῦ * χωρίς, τοῦτο ἐν πόλει ὅπου γι- C
γνοιτο.

ΑΘ. Οὐκοῦν τιθῶμεν τὸν νόμον τοῦτον μέχρι γε τοσούτου, μὴ ἀμελεῖσθαι τὰ περὶ τὸν πόλεμον γυναιξὶ δεῖν, ἐπιμελεῖσθαι δὲ πάντας τοὺς πολίτας καὶ τὰς πολίτιδας;

ΚΛ. Ἐγὼ γοῦν ξυγχωρῶ.

ΑΘ. Πάλης τοίνυν τὰ μὲν εἴπομεν, ὃ δ' ἐστὶ μέγιστον, ὡς ἐγὼ φαίην ἄν, οὐκ εἰρήκαμεν, οὐδ' ἔστι ῥᾴδιον ἄνευ τοῦ τῷ σώματι δεικνύντα ἅμα καὶ τῷ λόγῳ φράζειν. τοῦτ' οὖν τότε κρινοῦμεν, ὅταν ἔργῳ * λόγος ἀκολουθήσας D
μηνύσῃ τι σαφὲς τῶν τε ἄλλων ὧν εἴρηκε πέρι καὶ ὅτι τῇ πολεμικῇ μάχῃ πασῶν κινήσεων ὄντως ἐστὶ ξυγγενὴς πολὺ

*) ἴσ. ὃ ν.

equeftrem fpectant difciplinae; omnium enim horum magiftros effe oportet communes, mercedem accipientes a civitate, horumque difcipulos pueros virosque in urbe, et virgines mulieresque omnium horum fcientes effe debent, ita ut quae virgines adhuc fint in univerfa armata faltatione ac dimicatione exerceantur, mulieres vero in expeditionibus, in acie inftruenda et in armis ponendis fumendisque verfatae fint, fi nullam aliam, at faltem hanc ob caufam ut, fi quando oportuerit omnes omni ope urbe relicta extra militare, fint qui liberos reliquamque civitatem cuftodiant, ad hoc faltem idonei, vel etiam contra, quum omnino fieri poffit ut hoftes foris irrumpentes magna cum copia et vi, barbari vel Graeci, neceffitatem afferant pro ipfa urbe pugnandi, multa fane civitatis pravitas erit mulieres habere tam turpiter inftitutas ut neo ficut aves pro prole pugnantes cum validiffima quaque beftia velint mortem oppetere omniaque pericula fubire, fed ftatim ad templa fe proripientes omnes aras cellasque compleant et exiftimationem de hominum genere fpargant omnium eos animantium effe ignaviffimos.

Cl. Nequaquam hercle, hofpes, decorum hoc erit in quacumque civitate eveniet, praeterquam quod perniciofum erit.

Ath. Nonne igitur legem hanc hactenus dabimus, ut mulieribus res bellicae haud negligendae fint, immo omnibus civibus, tam viris quam mulieribus, tractandae?

Cl. Equidem asfentior.

Ath. De lucta vero partim expofuimus, quod autem maximi eft momenti, ut ego dixerim, id nondum tractavimus, nec facile eft dictu, nifi quis fimul corpore oftendat et oratione exponat. hoc igitur tum iudicabimus quum fermo rem fequens clari quid indicaverit tam ceteris de rebus quas perfequutus eft quam de cognatione quam revera maxime ex omnibus motionibus cum bel-

μάλισθ' ἡμῖν ἡ τοιαύτη πάλη, καὶ δὴ καὶ ὅτι δεῖ ταύτην
ἐκείνης χάριν ἐπιτηδεύειν, ἀλλ' οὐκ ἐκείνην ταύτης ἕνεκα
μανθάνειν.

ΚΛ. Καλῶς τοῦτό γε λέγεις.

ΑΘ. Νῦν δὴ τῆς μὲν περὶ παλαίστραν δυνάμεως *)
τὸ μέχρι δεῦρ' ἡμῖν εἰρήσθω· περὶ δὲ τῆς ἄλλης κινήσεως
παντὸς τοῦ σώματος, ἧς τὸ πλεῖστον * μέρος ὄρχησίν τινά E
τις προσαγορεύων ὀρθῶς ἂν φθέγγοιτο, δύο μὲν αὐτῆς εἴδη
χρὴ νομίζειν εἶναι, τὴν μὲν τῶν καλλιόνων σωμάτων ἐπὶ τὸ
σεμνὸν μιμουμένην, τὴν δὲ τῶν αἰσχιόνων ἐπὶ τὸ φαῦλον,
καὶ πάλιν τοῦ φαύλου τε δύο καὶ τοῦ σπουδαίου δύο ἕτερα·
τοῦ δὴ σπουδαίου τὴν μὲν κατὰ πόλεμον καὶ ἐν βιαίοις ἐμ-
πλακέντων πόνοις σωμάτων μὲν καλῶν, ψυχῆς δ' ἀνδρικῆς,
τὴν δ' ἐν εὐπραγίαις τε οὔσης ψυχῆς σώφρονος ἐν ἡδοναῖς
τε ἐμμέτροις· εἰρηνικὴν **) ἄν τις λέγων κατὰ φύσιν τὴν
τοιαύτην ὄρχησιν λέγοι· τὴν πολεμικὴν δὴ ***) * τούτων, 815
ἄλλην οὖσαν τῆς εἰρηνικῆς, πυῤῥίχην ἄν τις ὀρθῶς προσ-
αγορεύοι, τάς τε εὐλαβείας πασῶν πληγῶν καὶ βολῶν ἐκ-
νεύσεσι καὶ ὑπείξει πάσῃ καὶ ἐκπηδήσεσιν ἐν ὕψει καὶ ξὺν
ταπεινώσει ****) μιμουμένην, καὶ τὰς ταύταις ἐναντίας, τὰς
ἐπὶ τὰ δραστικὰ φερομένας αὖ σχήματα ἔν τε ταῖς τῶν τό-
ξων βολαῖς καὶ ἀκοντίων καὶ πασῶν πληγῶν μιμήματα ἐπι-
χειρούσας μιμεῖσθαι. τό τε †) ὀρθὸν ἐν τούτοις καὶ τὸ εὔ-
τονον, τῶν ἀγαθῶν σωμάτων *, καὶ ψυχῶν ὁπόταν γίγνη- B
ται μίμημα, εὐθυφερὲς ὡς τὸ πολὺ τῶν τοῦ σώματος μελῶν
γιγνόμενον· ὀρθὸν μὲν τὸ τοιοῦτον, τὸ δὲ τούτοις ἐναν-
τίον ††) οὐκ ὀρθὸν ἀποδεχόμενον. τὴν δὲ εἰρηνικὴν ὄρχη-
σιν τῇδ' αὖ θεωρητέον ἕκαστον †††), εἴτε ὀρθῶς εἴτε μὴ
κατὰ φύσιν ††††) τῆς καλῆς ὀρχήσεως ἀντιλαμβανόμενος
ἐν χορείαις πρεπόντως εὐνόμων ἀνδρῶν διατελεῖ. τὴν τοίνυν
ἀμφισβητουμένην ὄρχησιν δεῖ πρῶτον χωρὶς τῆς ἀναμφισ-

---

*) ἴσ. δυνάμεως πέρι.
**) ἴσ. ἣν εἰρηνικήν.
***) ἴσ. τ. π. δὲ.
****) ἴσ. ξὺν ἐκνεύσεσι — καὶ ταπεινώσει.
†) ἴσ. τὸ δὲ.
††) ἄλλ. τοὐναντίον.
†††) ἄλλ. ἑκάστων. ἴσ. ἑκάστοτ'.
††††) ἄλλ. κατὰ φύσιν τις.

lica dimicatione habeat talis lucta, atque etiam ostenderit, hanc illius gratia esse tractandam, non illam propter hanc discendam.

Cl. Praeclare hoc quidem dicis.

Ath. Nunc igitur de facultate palaestrica adhuc nobis dictum esto, de reliqua motione totius corporis, cuius plurimam partem saltationem quispiam appellans recte dixerit, duas eius partes sumi oportet, alteram pulchriorum corporum, quae in graviorem partem imitetur, alteram turpiorum quae in vilem partem, rursusque levioris partis duae graviorisque duae aliae sunt species; ac gravis quidem saltationis una est species, quum bello violentisque laboribus implicata sunt corpora pulchra animusque virilis, altera, quum animus temperans in rebus secundis et voluptatibus moderatis versatur, quam pacatam recte quis dixerit saltationem, bellicam vero, a pacata diversam, pyrrhichen recte quis appellaverit, quae evitationes omnium plagarum et ictuum declinando, quavis ratione cedendi, exsiliendo in sublime seque demittendo imitatur, harumque contrarias motiones exprimit, quae ad actionis gestus feruntur in sagittarum iaculorumque ictibus omniumque plagarum simulacra student imitari. rectum igitur in his et solidum fit, quando bonorum corporum et animorum instituitur imitatio, quae plerumque directa per corporis membra peragitur; rectum igitur hoc est, contrarium vero non pro recto habendum. saltatio autem pacata hoc semper modo spectanda est, rectene an non convenienter quispiam perpetuo capessat in virorum choreis decenter legibus obtemperantium. ambiguam igitur saltationem oportet primum ab ea quae non est am-

βητήτου διατεμεῖν. * τίς οὖν αὕτη, καὶ πῇ δεῖ χωρὶς τέ- C
μνειν ἑκατέραν; ὅση μὲν βακχεία τ' ἐστὶ καὶ τῶν ταύταις
ἑπομένων, ἃς Νύμφας τε καὶ Πᾶνας καὶ Σειληνοὺς καὶ
Σατύρους ἐπονομάζοντες, ὥς φασι, μιμοῦνται κατῳνωμέ-
νους, περὶ καθαρμούς *) τε καὶ τελετάς τινας ἀποτελούν-
των, ξύμπαν τοῦτο τῆς ὀρχήσεως τὸ γένος οὔθ' ὡς εἰρη-
νικὸν οὔθ' ὡς πολεμικὸν οὔθ' ὅ τί ποτε βούλεται ῥάδιον
ἀφορίσασθαι, διορίσασθαι μήν μοι ταύτῃ δοκεῖ σχεδὸν ὀρ-
θότατον * αὐτὸ εἶναι, χωρὶς μὲν πολεμικοῦ, χωρὶς δὲ εἰρη- D
νικοῦ θέντας εἰπεῖν ὡς οὐκ ἔστι πολιτικὸν τοῦτο τῆς ὀρχή-
σεως τὸ γένος, ἐνταῦθα δὲ κείμενον ἐάσαντας κεῖσθαι νῦν
ἐπὶ τὸ πολεμικὸν ἅμα καὶ εἰρηνικόν, ὡς ἀναμφισβητήτως
ἡμέτερον ὄν, ἐπανιέναι. Τὸ δὴ τῆς ἀπολέμου Μούσης, ἐν ὀρ-
χήσεσι δὲ τούς τε θεοὺς καὶ τοὺς τῶν θεῶν παῖδας τιμῶν **)
ἓν μὲν ξύμπαν γίγνοιτ' ἂν γένος ἐν δόξῃ τοῦ πράττειν εὖ
γιγνόμενον· τοῦτο δὲ διχῇ διαιροῖμεν ἄν, τὸ * μὲν ἐκ πό- E
νων τινῶν αὐτοῦ καὶ κινδύνων διαπεφευγότων εἰς ἀγαθά,
μείζους ἡδονὰς ἔχον, τὸ δὲ τῶν ἔμπροσθεν ἀγαθῶν σωτη-
ρίας οὔσης καὶ ἐπαύξης, πραοτέρας τὰς ἡδονὰς κεκτημένον
ἐκείνων. ἐν δὲ δὴ τοῖς τοιούτοις που πᾶς ἄνθρωπος τὰς κι-
νήσεις τοῦ σώματος μειζόνων μὲν τῶν ἡδονῶν οὐσῶν μεί-
ζους, ἐλαττόνων δὲ ἐλάττους κινεῖται, καὶ κοσμιώτερος μὲν
ὢν πρός τε ἀνδρείαν μᾶλλον γεγυμνασμένος ἐλάττους * αὖ, 816
δειλὸς δὲ καὶ ἀγύμναστος γεγονὼς πρὸς τὸ σωφρονεῖν μεί-
ζους καὶ σφοδροτέρας παρέχεται μεταβολὰς τῆς κινήσεως·
ὅλως δὲ φθεγγόμενος, εἴτ' ἐν ᾠδαῖς εἴτ' ἐν λόγοις, ἡσυ-
χίαν οὐ πάνυ δυνατὸς τῷ σώματι παρέχεσθαι πᾶς· διὸ μί-
μησις τῶν λεγομένων σχήμασι γενομένη τὴν ὀρχηστικὴν ἐξηρ-
γάσατο τέχνην ἅπασαν ***). ὁ μὲν οὖν ἐμμελῶς ἡμῶν, ὁ δὲ
πλημμελῶς ἐν τούτοις πᾶσι κινεῖται. πολλὰ μὲν δὴ τοίνυν
ἄλλα ἡμῖν τῶν * παλαιῶν ὀνομάτων ὡς εὖ καὶ κατὰ B
φύσιν κείμενα δεῖ διανοούμενον ἐπαινεῖν, τούτων δὲ ἓν
καὶ τὸ περὶ τὰς ὀρχήσεις τὰς τῶν εὖ πραττόντων, ὄν-

---

*) ἴσ. περικαθαρμούς. **) ἄλλ. τιμώντων.
***) ἄλλ. ξύμπασαν.

bigua distingui. quaenam vero haec est, et quomodo utraque distinguenda? quae quidem Baccharum est hisque similium, quas Nymphas et Panas et Silenos et Satyros appellantes, ut dicunt, imitantur vino obrutos, dum lustrationes et initia quaedam peragunt, hoc totum saltationis genus neque pacatum neque bellicum neque quodcumque sibi volt definiri facile potest, ita tamen mihi videtur rectissime definiri ut a bellico et pacato genere distinguentes dicamus hoc saltationis genus non esse civile, hic autem positum id mittentes nunc ad genus bellicum simulque pacatum, quippe quod sine ulla controversia ad nos pertineat, revertamur. Musae quidem imbellis genus, saltationibus deos deorumque filios honorans, unum erit universum in opinione prosperae fortunae versans; hoc autem bifariam dividemus, ut unum sit eorum qui e laboribus quibusdam et periculis effugerint ad bona, idque maiores habens voluptates, alterum eorum, qui priora bona conservent et adaugeant, leniores praebens voluptates quam illud. in his vero quisque sine dubio homo motus corporis maioribus in voluptatibus maiores, in minoribus vero minores dat, et temperatior si est magisque ad fortitudinem exercitatus minores, ignavus contra et ad temperantiam non exercitatus vehementiores exhibet motionis mutationes; omnino vero qui aliquid eloquitur, sive carminibus sive oratione soluta, neutiquam potest corpore tranquillus esse; quocirca imitatio eorum quae recitantur gestibus expressa universam saltandi artem excitavit. atque alius de nobis concinne, alius haud concinne in his omnibus movetur. ac multa quidem alia nobis de veteribus nominibus perquam bene et naturae convenienter posita esse existimare eaque laudare debemus, in his vero unum est etiam id quod saltationes significat hominum in prospera fortuna versantium et ad voluptates mode-

τῶν δὲ μετρίων αὐτῶν πρὸς τὰς ἡδονάς, ὡς ὀρθῶς ἅμα
καὶ μουσικῶς ὠνόμασεν ὅστις ποτ' ἦν, καὶ κατὰ λόγον αὐ-
ταῖς θέμενος ὄνομα ξυμπάσαις ἐμμελείας ἐπωνόμασε, καὶ δύο
δὴ τῶν ὀρχήσεων τῶν καλῶν εἴδη κατεστήσατο, τὸ μὲν πο-
λεμικὸν πυῤῥίχην, τὸ δὲ εἰρηνικὸν ἐμμέλειαν, ἑκατέρῳ τὸ
πρέπον * τε καὶ ἁρμόττον ἐπιθεὶς ὄνομα. ἃ δὴ δεῖ τὸν μὲν C
νομοθέτην ἐξηγεῖσθαι τύποις, τὸν δὲ νομοφύλακα ζητεῖν τε
καὶ ἀνερευνησάμενον, μετὰ τῆς ἄλλης μουσικῆς τὴν ὄρχησιν
ξυνθέντα καὶ νείμαντα ἐπὶ πάσας ἑορτὰς τῶν θυσιῶν ἑκά-
στη τὸ πρόσφορον οὕτω, καθιερώσαντα αὐτὰ πάντα ἐν τάξει
τοῦ λοιποῦ μὴ κινεῖν μηδὲν μήτε ὀρχήσεως ἐχόμενον μήτε
ᾠδῆς, ἐν ταῖς δ' αὐταῖς ἡδοναῖς ὡσαύτως τὴν αὐτὴν πόλιν
καὶ πολίτας διάγοντας, ὁμοίους * εἰς δύναμιν ὄντας, ζῆν D
εὖ τε καὶ εὐδαιμόνως.

Τὰ μὲν οὖν τῶν καλῶν σωμάτων καὶ γενναίων ψυχῶν
εἰς τὰς χορείας, οἵας εἴρηται δεῖν αὐτὰς εἶναι, διαπεπέραν-
ται· τὰ δὲ τῶν αἰσχρῶν σωμάτων καὶ διανοημάτων καὶ τῶν
ἐπὶ τὰ τοῦ γέλωτος κωμῳδήματα τετραμμένων, κατὰ λέξιν τε
καὶ ᾠδὴν καὶ κατὰ ὄρχησιν καὶ κατὰ τὰ τούτων πάντων
μιμήματα κεκωμῳδημένα, ἀνάγκη μὲν θεάσασθαι καὶ γνω-
ρίζειν· ἄνευ γὰρ γελοίων τὰ σπουδαῖα καὶ πάντων τῶν * ἐν— E
αντίων τὰ ἐναντία μαθεῖν μὲν οὐ δυνατόν, εἰ μέλλει τις
φρόνιμος ἔσεσθαι, ποιεῖν δὲ οὐκ ἂν δυνατὸν ἀμφότερα, εἴ
τις αὖ μέλλει καὶ σμικρὸν ἀρετῆς μεθέξειν, ἀλλὰ αὐτῶν
ἕνεκα τούτων καὶ μανθάνειν αὐτὰ δεῖ, τοῦ μή ποτε δι'
ἄγνοιαν δρᾶν ἢ λέγειν ὅσα γελοῖα, μηδὲν δέον, δούλοις δὲ
τὰ τοιαῦτα καὶ ξένοις ἐμμίσθοις προστάττειν μιμεῖσθαι,
σπουδὴν δὲ περὶ αὐτὰ εἶναι μηδέποτε μηδ' ἡντινοῦν, μηδέ
τινα μανθάνοντα αὐτὰ γίγνεσθαι φανερὸν τῶν ἐλευθέρων,
μήτε γυναῖκα μήτε ἄνδρα, καινὸν δὲ ἀεί τι περὶ αὐτὰ φαί-
νεσθαι τῶν μιμημάτων. ὅσα μὲν οὖν περὶ γέλωτά ἐστι παί-
γνια, ἃ δὴ κωμῳδίαν * πάντες λέγομεν, οὕτω τῷ λόγῳ καὶ 817
νόμῳ κείσθω· τῶν δὲ σπουδαίων, ὥς φασι, τῶν περὶ τρα-

ratorum, quod admodum recte ſimul et muſicae convenienter poſuit quisquis ille fuit; ratione enim conſentanea nomen illis univerſis dedit ſaltationes concinnas (ἐμμελείας) appellans, et duas ſaltationum pulchrarum ſpecies conſtituit, militarem pyrrhichen unam, alteram pacatam emmeliam quam Graeci vocant, utrique decens et conveniens nomen imponens. quae quidem oportet legis latorem exponere ſummatim, legum vero cuſtodem quaerere, et ubi cum reliqua muſica ſaltationem compoſuit omnibusque ſacrificiorum celebritatibus accommodatum cuique distribuit, tum omnia haec conſecrare, ita ut in ordine poſthac nihil neque ad muſicam neque ad ſaltationem neque ad cantum pertinens mutetur, ſed iſdem in voluptatibus ſimiliter eadem civitas et cives, pro viribus inter ſe aequales et pares, verſantes bene et beate vivant.

Iam corporum pulchrorum et animorum ingenuorum quales oporteat eſſe ſaltationes expoſitum eſt; deformium vero corporum et cogitatorum motus eorumque quae ad riſum et cavillationes converſa ſunt verbis et cantu et ſaltatione horumque omnium imitationibus ludibria exprimentes, neceſſe eſt ſpectare et cognoſcere; nam ſine ridiculis ſeria omnibusque contrariis contraria diſci non poſſunt, ſi quis prudens eſt futurus, facere autem non poteſt utraque, qui vel parum volt virtutis particeps fieri, ſed hanc ipſam ob cauſam illa addiſcenda ſunt, ne umquam ex ignorantia agat vel dicat quaecumque ridicula, quando non oporteat, ſed ſervis et peregrinis mercede conductis ut haec imitando exprimant mandandum, nullum vero omnino ſtudium ad haec conferendum, nec quemquam decet haec diſcentem ſe praebere ex liberis, neque mulierem neque virum, ſed novae ſemper quaedam eorum imitationes exhiberi debent. quaecumque igitur riſum ſpectant ludicra, quae quidem comoediam omnes appellant, ita oratione et lege conſtituta ſunto; quod vero ad ſerios quos

γῳδίαν ἡμῖν ποιητῶν, ἐάν ποτέ τινες αὐτῶν ἡμᾶς ἐλθόντες ἐπανερωτήσωσιν οὑτωσί πως, Ὦ ξένοι, πότερον φοιτῶμεν ὑμῖν εἰς τὴν πόλιν τε καὶ χώραν ἢ μή; καὶ τὴν ποίησιν φέρωμέν τε καὶ ἄγωμεν, ἢ πῶς ὑμῖν δέδοκται περὶ τὰ τοιαῦτα δρᾶν; — τί οὖν ἂν πρὸς ταῦτα ὀρθῶς ἀποκριναίμεθα τοῖς θείοις ἀνδράσιν; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ τάδε, Ὦ ἄριστοι, * φάναι, τῶν ξένων, ἡμεῖς ἐσμὲν τραγῳδίας αὐτοὶ ποιηταὶ B
κατὰ δύναμιν ὅτι καλλίστης ἅμα καὶ ἀρίστης· πᾶσα οὖν ἡμῖν ἡ πολιτεία ξυνέστηκε μίμησις τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου βίου, ὃ δή φαμεν ἡμεῖς γε ὄντως εἶναι τραγῳδίαν τὴν ἀληθεστάτην. ποιηταὶ μὲν οὖν ὑμεῖς, ποιηταὶ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν τῶν αὐτῶν, ὑμῖν ἀντίτεχνοί τε καὶ ἀνταγωνισταὶ τοῦ καλλίστου δράματος, ὃ δὴ νόμος ἀληθὴς μόνος ἀποτελεῖν πέφυκεν, ὡς ἡ παρ' *) ἡμῶν ἐστιν ἐλπίς. * μὴ δὴ δόξητε C
ἡμᾶς ῥᾳδίως γε οὕτως ὑμᾶς ποτε παρ' ἡμῖν ἐάσειν σκηνάς τε πήξαντας κατ' ἀγορὰν καὶ καλλιφώνους ὑποκριτὰς εἰσαγαγομένους, μεῖζον φθεγγομένους ἡμῶν, ἐπιτρέψειν ὑμῖν δημηγορεῖν πρὸς παῖδάς τε καὶ γυναῖκας καὶ τὸν πάντα ὄχλον, τῶν αὐτῶν λέγοντας ἐπιτηδευμάτων πέρι μὴ τὰ αὐτὰ ἅπερ ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ καὶ ἐναντία τὰ πλεῖστα· σχεδὸν γάρ τοι κἂν μαινοίμεθα τελέως ἡμεῖς τε * καὶ ἅπασα D
ἡ πόλις, ἡτισοῦν ὑμῖν ἐπιτρέποι δρᾶν τὰ νῦν λεγόμενα, πρὶν κρῖναι τὰς ἀρχὰς εἴτε ῥητὰ καὶ ἐπιτήδεια πεποιήκατε λέγειν εἰς τὸ μέσον εἴτε μή. νῦν οὖν, ὦ παῖδες μαλακῶν Μουσῶν ἔκγονοι, ἐπιδείξαντες τοῖς ἄρχουσι πρῶτον τὰς ὑμετέρας παρὰ τὰς ἡμετέρας ᾠδάς, ἂν μὲν τὰ αὐτά γε ἢ καὶ βελτίω τὰ παρ' ὑμῶν φαίνηται λεγόμενα, δώσομεν ὑμῖν χορόν, εἰ δὲ μή, ὦ φίλοι, οὐκ ἄν ποτε δυναίμεθα.

* Ταῦτ' οὖν ἔστω περὶ πᾶσαν χορείαν καὶ μάθησιν E
τούτων πέρι ξυντεταγμένα νόμοις ἔθη, χωρὶς μὲν τὰ τῶν δούλων, χωρὶς δὲ τὰ τῶν δεσποτῶν, εἰ ξυνδοκεῖ.

ΚΛ. Πῶς δ' οὐ ξυνδοκεῖ νῦν γε οὕτως;

ΑΘ. Ἔτι δὴ τοίνυν τοῖς ἐλευθέροις ἔστι τρία μαθήματα, λογισμοὶ μὲν καὶ τὰ περὶ ἀριθμοὺς ἓν μάθημα, μετρητικὴ

---

*) γρ. ὡς παρ'.

dicunt tragoediae nostrae poëtas attinet, si qui umquam eorum ad nos accedentes ita fere interrogent O hospites, utrum veniamus vobis in urbem ac regionem necne? et poësin afferamus, an quomodo vobis videtur in his faciundum esse? — quidnam ad haec recte respondeamus divinis viris? mihi quidem videntur haec dicenda esse: O praestantissimi hospitum, nos sumus tragoediae ipsi poëtae quoad possumus eiusque pulcherrimae simul et optimae; universa enim nobis res publica constituta est imitatio pulcherrimae optimaeque vitae, quam videlicet nos quidem dicimus profecto tragoediam esse verissimam. poëtae igitur vos, poëtae vero etiam nos sumus eiusdem rei, aemuli et adversarii vestri in pulcherrima fabula, quam sola potest lex vera absolvere, ut nostra est spes. ne igitur putetis nos umquam sic facile situros esse vos scenas apud nos compingere in foro et permissuros esse ut actores pulchra voce praeditos clariusque quam nos loquentes introducatis et concionemini ad pueros et mulieres totamque plebem, de isdem dicentes studiis non eadem quae nos, sed plerumque contraria plurima; enimvero insaniremus perfecte nos universaque civitas, quaecumque vobis permitteret quae nunc dicta sunt peragere, antequam iudicassent magistratus an proferenda fecissetis et idonea quae in medium afferrentur necne. nunc igitur, o cari mollium Musarum filii, ostendite magistratibus primum vestros cantus cum nostris collatos; tum si eadem vel etiam meliora vestra fuerint reperta, permittemus vobis ea in medium proferre, sin minus, amici, numquam poterimus.

Haec iam sunto de universa chorea et disciplina illarum rerum legibus constituta ut pro moribus habeantur, separatim quae ad servos spectant, separatim quae ad dominos, si videntur.

Cl. Quidni videantur nunc quidem ita?

Ath. Praeterea vero liberis tres sunt disciplinae, computandi numerandique ars una, metiendi ars secun-

δὲ μήκους καὶ ἐπιπέδου καὶ βάθους ὡς ἓν αὖ δεύτερον, τρίτον δὲ τῆς τῶν ἄστρων περιόδου πρὸς ἄλληλα ὡς πέφυκε πορεύεσθαι. * ταῦτα δὲ ξύμπαντα οὐχ ὡς ἀκριβείας ἐχό- 818
μενα δεῖ διαπονεῖν τοὺς πολλούς, ἀλλά τινας ὀλίγους· οὓς δέ, προϊόντες ἐπὶ τῷ τέλει φράσομεν· οὕτω γὰρ πρέπον ἂν εἴη· τῷ πλήθει δὲ ὅσα αὐτῶν ἀναγκαῖα, καί πως ὀρθότατα λέγεται *) μὴ ἐπίστασθαι μὲν τοῖς πολλοῖς αἰσχρόν. δι' ἀκριβείας δὲ ζητεῖν πάντα οὔτε ῥᾴδιον οὔτε τὸ παράπαν δυνατόν· τὸ δὲ ἀναγκαῖον αὐτῶν οὐχ οἷόν τε ἀποβάλλειν, ἀλλ'
ἔοικεν ὁ τὸν θεὸν πρῶτον παροιμιασάμενος * εἰς ταῦτα B
ἀποβλέψας εἰπεῖν ὡς οὐδὲ θεὸς ἀνάγκῃ μήποτε φανῇ μαχόμενος, ὅσαι θεῖαί γε, οἶμαι, τῶν ἀναγκῶν **) εἰσίν, ἐπεὶ τῶν γε ἀνθρωπίνων, εἰς ἃς οἱ πολλοὶ βλέποντες λέγουσι τὸ τοιοῦτον, οὗτος πάντων τῶν λόγων εὐηθέστατός ἐστι μακρῷ.

ΚΛ. Τίνες οὖν, ὦ ξένε, αἱ μὴ τοιαῦται ἀνάγκαι τῶν μαθημάτων, θεῖαι δέ;

ΑΘ. Δοκῶ μέν, ἃς μή τις πράξας μηδὲ αὖ μαθὼν τὸ
παράπαν * οὐκ ἄν ποτε γένοιτο ἀνθρώποις θεὸς οὐδὲ δαί- C
μων οὐδὲ ἥρως, οἷος ***) δυνατὸς ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν σὺν σπουδῇ ποιεῖσθαι. πολλοῦ δ' ἂν δεήσειεν ἄνθρωπός γε θεῖος γενέσθαι μήτε ἓν μήτε δύο μήτε τρία μήθ' ὅλως ἄρτια καὶ περιττὰ δυνάμενος γιγνώσκειν, μηδὲ ἀριθμεῖν τὸ παράπαν εἰδώς, μηδὲ νύκτα καὶ ἡμέραν διαριθμεῖσθαι δυνατὸς ὤν, σελήνης δὲ καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων περι-
φορᾶς ἀπείρως ἔχων. * ταῦτ' οὖν δὴ πάντα ὡς μὲν οὐκ D
ἀναγκαῖά ἐστι μαθήματα τῷ μέλλοντι σχεδὸν ὁτιοῦν τῶν καλλίστων μαθημάτων εἴσεσθαι, πολλὴ ἡ †) μωρία τοῦ διανοήματος· ποῖα δὲ ἕκαστα τούτων καὶ πόσα καὶ πότε μαθητέον, καὶ τί μετὰ τίνος καὶ τί χωρὶς τῶν ἄλλων, καὶ πᾶσαν τὴν τούτων κρᾶσιν, ταῦτά ἐστιν ἃ δεῖ λαβόντα ὀρθῶς πρῶτα ἐπὶ τἆλλα ἰόντα, τούτων ἡγουμένων τῶν μαθημάτων, μανθάνειν· οὕτω γὰρ ἀνάγκη φύσει κατείληφεν, ᾗ φαμέν,
* οὐδένα θεῶν οὔτε μάχεσθαι τὰ νῦν οὔτε μαχεῖσθαί ποτε. E

---

*) ἴσ. ἀναγκαῖα ὡς ὀρθότατα λέγεται, μὴ κτλ.
) γρ. τε ἀναγκαίων. *) ἴσ. ὅς.
†) ἄλλ. πολλὴ καί.

dum longitudinem et latitudinem et altitudinem una rursus eaque secunda, tertia astrorum circuitus scientia quomodo inter se natura volvantur. haec vero omnia non sunt exacta ratione tractanda multitudini, sed paucis quibusdam, quibus vero, progressi ad finem indicabimus; ita enim conveniet; ad ea autem quod attinet quae multitudini necessaria rectissime dicuntur, ea nescire vulgo turpe est, exacte vero investigare omnia neque facile neque omnino fieri potest; quod autem necessarium est ex illis, id reiici nequit, sed videtur qui primus proverbium illud in deum finxit haec spectans dixisse ne deum quidem umquam reperiri necessitati repugnantem, quaecumque divinae scilicet, opinor, necessitates sunt, nam de humanis, ad quas plerique spectantes hoc dicunt, haec omnium orationum longe est ineptissima.

Cl. Quaenam vero, hospes, necessitates disciplinarum non humanae, sed divinae?

Ath. Arbitror, quae nisi tractentur et addiscantur numquam omnino fore hominibus deum neque genium neque heroa, qui possit hominum procurationem studiose habere. longe autem aberit ut homo divinus fiat qui neque unum neque duo neque tria neque in universum paria et imparia possit cognoscere, neque omnino numerare sciat, neque noctem et diem dinumerare possit, itemque lunae et solis et ceterarum stellarum circuitus sit imperitus. has igitur omnes non esse necessarias disciplinas ei qui quamlibet fere pulcherrimarum disciplinarum sit cogniturus, multae stultitiae est cogitare; quales vero singulae harum et quot et quando discendae sint, quaenam coniuncte cum alia et quaenam seorsum a reliquis, omnisque harum coniunctio, haec sunt quae prima oportet recte percipere eum qui ad reliqua, his praeeuntibus disciplinis, addiscenda volt aggredi; ita enim necessitas naturâ obtinuit, cui dicimus nullum deorum neque repugnare nunc neque repugnaturum esse aliquando.

ΚΛ. Ἔοικέ γε, ὦ ξένε, νῦν οὕτω πῶς ῥηθέντα ὀρθῶς εἰρῆσθαι καὶ κατὰ φύσιν ἃ λέγεις.

ΑΘ. Ἔχει μὲν γὰρ οὕτως, ὦ Κλεινία, χαλεπὸν δὲ αὐτὰ προσταξάμενον τούτῳ τῷ τρόπῳ νομοθετεῖν· ἀλλ' εἰς ἄλλον, εἰ δοκεῖ, χρόνον ἀκριβέστερον ἂν νομοθετησαίμεθα.

ΚΛ. Δοκεῖς ἡμῖν, ὦ ξένε, φοβεῖσθαι τὸ τῆς ἡμετέρας περὶ τῶν τοιούτων ἀπειρίας ἔθος· οὐκοῦν *) ὀρθῶς φοβεῖ· πειρῶ δὲ λέγειν μηδὲν ἀποκρυπτόμενος ἕνεκα τούτων.

ΑΘ. Φοβοῦμαι μὲν καὶ ταῦτα * ἃ σὺ νῦν λέγεις, 819
μᾶλλον δ' ἔτι δέδοικα τοὺς ἡμμένους μὲν αὐτῶν τούτων τῶν μαθημάτων, κακῶς δ' ἡμμένους· οὐδαμοῦ γὰρ δεινὸν οὐδὲ σφοδρὸν ἀπειρία τῶν πάντων οὐδὲ μέγιστον κακόν, ἀλλ' ἡ πολυπειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίγνεται πολὺ τούτων μείζων ζημία.

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Τοσάδε τοίνυν ἕκαστα **) χρὴ φάναι μανθάνειν δεῖν τοὺς ἐλευθέρους, ὅσα καὶ πάμπολυς ἐν Αἰγύπτῳ * B
παίδων ὄχλος ἅμα γράμμασι μανθάνει. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ λογισμοὺς ἀτεχνῶς παισὶν ἐξευρημένα μαθήματα μετὰ παιδιᾶς τε καὶ ἡδονῆς μανθάνειν, μήλων τέ τινων διανομαὶ καὶ στεφάνων πλείοσιν ἅμα καὶ ἐλάττοσιν ἁρμοττόντων ἀριθμῶν τῶν αὐτῶν, καὶ πυκτῶν καὶ παλαιστῶν ἐφεδρείας τε καὶ συλλήξεως ἐν μέρει καὶ ἐφεξῆς καὶ ὡς πεφύκασι γίγνεσθαι· καὶ δὴ καὶ παίζοντες φιάλας ἅμα χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου * καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων κεραννύντες, οἱ C
δὲ καὶ ὅλας πως διαδιδόντες, ὅπερ εἶπον, εἰς παιδιὰν ἐναρμόττοντες τὰς τῶν ἀναγκαίων ἀριθμῶν χρήσεις, ὠφελοῦσι τοὺς μανθάνοντας εἴς τε τὰς τῶν στρατοπέδων τάξεις καὶ ἀγωγὰς καὶ στρατείας καὶ εἰς οἰκονομίας αὖ, καὶ πάντως χρησιμωτέρους αὐτοὺς αὐτοῖς καὶ ἐγρηγορότας μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάζονται· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ταῖς μετρήσεσιν, ὅσα ἔχει μήκη καὶ πλάτη καὶ βάθη, περὶ * ἅπαντα D

*) ἄλλ. οὔκουν. **) ἄλλ. ἑκάστων.

Cl. Videntur ſane, hoſpes, haec nunc ita dicta recte dicta eſſe et naturae convenienter quae profers.

Ath. Habet quidem ſe ita, Clinía, difficile vero eſt ea praeſcribere hoc modo legibusque ſancire; alio autem, ſi videtur, tempore accuratius haec legibus conſtituemus.

Cl. Videris nobis, hoſpes, ſolitam noſtram harum rerum imperitiam vereri, et ſane recte vereris; conare vero dicere hanc ob cauſam nihil celans.

Ath. Vereor ſané quidem haec quae tu nunc dicis, magis autem formido eos qui attigerunt quidem has ipſas diſciplinas, ſed male attigerunt; neutiquam enim grave neque vehemens omnium rerum imperitia neque maximum malum, ſed multarum rerum peritia et cognitio mala cum inſtitutione coniuncta his longe maius eſt damnum.

Cl. Vera dicis.

Ath. Tot igitur ſingula dici oportet diſcenda eſſe liberis, quae etiam ingens in Aegypto puerorum turba una cum litteris diſcit. primum enim quod ad numerandi artem attinet inventae ſunt pueris diſciplinae quae revera per ludum et cum voluptate percipi poſſunt, malorum quorundam et coronarum distributiones inter plures ſimul et pauciores convenientibus numeris îsdem, et pugilum luctatorumque partitiones ſuccenturiatorum et ſortito ad certamen comparatorum alternis et ordine et ſicut ſolent componi; atque etiam qui phialas aureas et aeneas et argenteas aliasque eiusdem generis vel ſimul miſcent vel etiam totas fere distribuunt, quemadmodum dixi, ad ludum accommodantes numerorum neceſſariorum uſus, ludendo adiuvant diſcentes ad exercitus ordines et ductus et expeditiones atque etiam ad rei domeſticae adminiſtrationes, et omnino ſibimet ipſis utiliores magisque vigilantes homines reddunt; deinde in dimenſionibus omnium rerum quae longitudines et latitudines et altitudines habent, quum horum omnium

ταῦτα ἐνοῦσάν τινα φύσει γελοίαν τε καὶ αἰσχρὰν ἄγνοιαν ἐν τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι, ταύτης ἀπαλλάττουσιν.

ΚΛ. Ποίαν δὴ καὶ τίνα λέγεις ταύτην;

ΑΘ. Ὦ φίλε Κλεινία, παντάπασί γε μὴν καὶ αὐτὸς ἀκούσας ὀψέ ποτε τὸ περὶ ταῦτα ἡμῶν πάθος ἐθαύμασα, καὶ ἔδοξέ μοι τοῦτο οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ὑηνῶν τινῶν εἶναι μᾶλλον θρεμμάτων, ᾐσχύνθην τε οὐχ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἁπάντων * τῶν Ἑλλήνων. E

ΚΛ. Τοῦ πέρι; λέγ' ὅ τι καί φης, ὦ ξένε.

ΑΘ. Λέγω δή, μᾶλλον δ' ἐρωτῶν σοι δείξω· καί μοι σμικρὸν ἀπόκριναι. γιγνώσκεις που μῆκος;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Τί δέ; πλάτος;

ΚΛ. Πάντως.

ΑΘ. Ἦ καὶ ταῦτα ὅτι δύ' ἐστὸν καὶ τρίτον τούτων βάθος;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα εἶναι πάντα μετρητὰ πρὸς ἄλληλα;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Μῆκός τε, οἶμαι, πρὸς μῆκος, καὶ πλάτος πρὸς πλάτος καὶ βάθος ὡσαύτως δυνατὸν εἶναι μετρεῖν * φύσει. 820

ΚΛ. Σφόδρα γε.

ΑΘ. Εἰ δ' ἔστι μήτε σφόδρα μήτε ἠρέμα δυνατὰ ἔνια, ἀλλὰ τὰ μέν, τά δὲ μή, σὺ δὲ πάντα ἡγεῖ, πῶς οἴει πρὸς ταῦτα διακεῖσθαι;

ΚΛ. Δῆλον ὅτι φαύλως.

ΑΘ. Τί δ' αὖ; μῆκός τε καὶ πλάτος πρὸς βάθος, ἢ πλάτος τε καὶ μῆκος πρὸς ἄλληλα, ἆρ' οὐ διανοούμεθα περὶ ταῦτα οὕτως Ἕλληνες πάντες, ὡς δυνατά ἐστι μετρεῖσθαι πρὸς ἄλληλα ἁμωσγέπως;

ΚΛ. Παντάπασι * μὲν οὖν. B

ridicula turpisque ignorantia in hominibus omnibus natura insit, ab hac eos liberant.

Cl. Qualem vero et quam dicis hanc?

Ath. O care Clinia, prorsus vero ipse quoque quum sero aliquando audivissem de hoc nostro istis in rebus statu admiratus sum, et visa est mihi haec conditio non humana, sed potius suillorum quorundam animantium, meque puduit non solum mei ipsius, sed omnium Graecorum.

Cl. De quanam re? dic quid significes, hospes.

Ath. Dicam igitur, potius vero interrogans tibi ostendam; et paullulum mihi responde. nosti sine dubio longitudinem?

Cl. Quidni?

Ath. Quid? latitudinem?

Cl. Omnino.

Ath. Num etiam has duas esse et tertiam altitudinem?

Cl. Quippini?

Ath. Nonne igitur videntur tibi hae omnes eiusmodi esse ut quis eas inter se metiri possit?

Cl. Etiam.

Ath. Longitudinem, opinor, ad longitudinem et latitudinem ad latitudinem et altitudinem similiter nos posse naturâ metiri.

Cl. Admodum vero.

Ath. Si vero nonnulla sunt quae neque admodum neque paullum quis possit metiri, sed alia possint, alia non possint, tu autem existimas omnia, quomodo te putas ad haec affectum esse?

Cl. Patet male.

Ath. Quid porro? longitudinem et latitudinem ad altitudinem, vel latitudinem et longitudinem inter se nonne omnes ita censent Graeci posse aliquem omni modo metiri?

Cl. Prorsus sic se habet.

ΑΘ. Εἰ δ' ἔστιν αὖ μηδάμῃ μηδαμῶς δυνατά, πάντες δ', ὅπερ εἶπον, Ἕλληνες διανοούμεθα ὡς δυνατά, μῶν οὐκ ἄξιον ὑπὲρ πάντων αἰσχυνθέντα εἰπεῖν πρὸς αὐτούς Ὦ βέλτιστοι τῶν Ἑλλήνων, ἓν ἐκείνων τοῦτ' ἐστὶν ὧν ἔφαμεν, αἰσχρὸν μὲν γεγονέναι τὸ μὴ ἐπίστασθαι, τὸ δ' ἐπίστασθαι τἀναγκαῖα οὐδὲν πάνυ καλόν;

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Καὶ πρὸς τούτοις γε ἄλλα ἐστὶ τούτων ξυγγενῆ, ἐν οἷς αὖ πολλὰ ἁμαρτήματα * ἐκείνων ἀδελφὰ ἡμῖν ἐγγί- C
γνεται τῶν ἁμαρτημάτων *).

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Τὰ τῶν μετρητῶν τε καὶ ἀμέτρων πρὸς ἄλληλα, ἥτινι φύσει γέγονε· ταῦτα γὰρ δὴ σκοποῦντα διαγιγνώσκειν ἀναγκαῖον, ἢ παντάπασιν εἶναι φαῦλον, προβάλλοντά τε ἀλλήλοις ἀεί, διατριβὴν τῆς πεττείας πολὺ χαριεστέραν πρεσβυτῶν διατρίβοντα, φιλονεικεῖν ἐν ταῖς τούτων ἀξίαισι σχολαῖς.

ΚΛ. Ἴσως· ἔοικε γοῦν ἥ τε πεττεία * καὶ ταῦτα ἀλ- D
λήλων τὰ μαθήματα οὐ πάμπολυ **) κεχωρίσθαι.

ΑΘ. Ταῦτα τοίνυν ἐγὼ μέν, ὦ Κλεινία, φημὶ τοὺς νέους δεῖν μανθάνειν· καὶ γὰρ οὔτε βλαβερὰ οὔτε χαλεπά ἐστι, μετὰ δὲ παιδιᾶς ἅμα μανθανόμενα ὠφελήσει μέν, βλάψει δὲ ἡμῖν τὴν πόλιν οὐδέν· εἰ δέ τις ἄλλως λέγει, ἀκουστέον.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ Ἀλλὰ μὴν ἂν οὕτω ταῦτα ἔχοντα φαίνηται ***) δῆλον ὡς ἐγκρινοῦμεν αὐτά, μὴ ταύτῃ δὲ φαινόμενα ἔχειν ἀποκριθήσεται.

ΚΛ. * Δῆλον· τί μήν; οὐκοῦν νῦν, ὦ ξένε, κείσθω E
ταῦτα ὡς ὄντα τῶν δεόντων μαθημάτων, ἵνα μὴ διάκενα ἡμῖν ᾖ τὰ τῶν νόμων.

ΑΘ. Κείσθω †) μέντοι, καθάπερ ἐνέχυρα λύσιμα ἐκ

---

*) ἴσ. ἐγγίγνεται.
**) ἴσ. μαθήματα πάμπολυ.
***) γρ. φανῆται.
†) ἄλλ. ΑΘ. Οὐκοῦν — νόμων· κείσθω κτλ.

Ath. Si vero haec nullo omnino modo fieri possunt, omnes tamen, quod dixi, Graeci arbitramur fieri posse, nonne par est ad pudendum nos induci omnium causa et dicere ad eos: O praestantissimi Graecorum, unum ex illis hoc est quae diximus turpe esse nescire, scire autem necessaria nihil sane esse praeclari?

Cl. Quidni?

Ath. Et praeterea alia sunt his cognata, in quibus multa itidem illis similia nobis obveniunt errata.

Cl. Qualia, quaeso?

Ath. In iis quae metienda et quae non sunt metienda inter se, quanam natura ita constituta sint; haec enim pueros considerare ac discernere necesse est, alioquin viles prorsus erunt, et quaestiones semper inter se proponentes otiumque in re consumentes multo scitiore quam calculorum ludus est senilis, aemulari inter se oportet in disputationibus his disciplinis convenientibus.

Cl. Fortasse; videntur saltem calculorum ludus et hae disciplinae permultum inter se diversa esse.

Ath. Haec igitur equidem, Clinia, dico iuvenes debere discere; neque enim perniciosa neque difficilia sunt, et cum ludo simul percepta proderunt, neutiquam vero oberunt civitati nostrae; si quis autem aliter dicit, audiendum.

Cl. Quidni?

Ath. At vero si ita haec se habere videbuntur, patet nos ea probaturos esse, non ita vero se habentia reiicientur.

Cl. Patet; quidni? iam, hospes, posita haec nunc sunto tamquam necessariae disciplinae, ne inanis sit nostra legum tractatio.

Ath. Posita sane sunto, quemadmodum pignora

τῆς ἄλλης πολιτείας, ἐὰν ᾖ τοὺς θέντας ἡμᾶς ἢ καὶ τοὺς θεμένους ὑμᾶς μηδαμῶς φιλοφρονῆται.

ΚΛ. Δικαίαν λέγεις τὴν θέσιν.

ΑΘ. Ἄστρων δὴ τὸ μετὰ ταῦτα ὅρα τὴν μάθησιν τοῖς νέοις, ἂν ἡμᾶς ἀρέσκῃ λεχθεῖσα ἢ καὶ τοὐναντίον.

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Καὶ μὴν θαῦμά γε περὶ ταῦτά *) ἐστι μέγα καὶ οὐδαμῶς οὐδαμῇ ἀνεκτόν.

ΚΛ. * Τὸ ποῖον δή; 821

ΑΘ. Τὸν μέγιστον θεὸν καὶ ὅλον τὸν κόσμον φαμὲν οὔτε ζητεῖν δεῖν οὔτε πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας ἐρευνῶντας· οὐ γὰρ οὐδ' ὅσιον εἶναι. τὸ δὲ ἔοικε πᾶν τούτου τοὐναντίον γιγνόμενον ὀρθῶς ἂν γίγνεσθαι.

ΚΛ. Πῶς εἶπες;

ΑΘ. Παράδοξον μὲν τὸ λεγόμενον, καὶ οὐκ ἂν πρεσβύταις τις οἰηθείη πρέπειν τόδε· ἐπειδάν **) τίς τι καλόν τε οἰηθῇ καὶ ἀληθὲς μάθημα εἶναι καὶ πόλει ξυμφέρον καὶ τῷ θεῷ * παντάπασι φίλον, οὐδενὶ δὴ τρόπῳ δυνατόν ἐστιν B ἔτι μὴ φράζειν.

ΚΛ. Εἰκότα λέγεις· ἀλλ' ἄστρων πέρι μάθημα τί τοιοῦτον ἀνευρήσομεν;

ΑΘ. Ὦ ἀγαθοί, καταψευδόμεθα νῦν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Ἕλληνες πάντες μεγάλων θεῶν, Ἡλίου τε ἅμα καὶ Σελήνης.

ΚΛ. Τὸ ποῖον δὴ λέγεις ψεῦδος;

ΑΘ. Φαμὲν αὐτὰ οὐδέποτε τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἰέναι, καὶ ἄλλ' ἄττα ἄστρα μετὰ τούτων, ἐπονομάζοντες πλανητὰ αὐτά.

ΚΛ. * Νὴ τὸν Δία, ὦ ξένε, ἀληθὲς τοῦτο λέγεις· C ἐν γὰρ δὴ τῷ βίῳ πολλάκις ἑώρακα καὶ αὐτὸς τόν τε Ἑωσφόρον καὶ τὸν Ἕσπερον καὶ ἄλλους τινὰς οὐδέποτε ἰόντας εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον, ἀλλὰ πάντῃ πλανωμένους, τὸν δὲ Ἥλιόν που καὶ Σελήνην δρῶντας ταῦθ' ἃ ἀεὶ ***) πάντες ξυνεπιστάμεθα.

ΑΘ. Ταῦτ' ἔστι τοίνυν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία, νῦν ἃ δή φημι δεῖν περὶ θεῶν τῶν κατ' οὐρανὸν τούς γε

*) ἄλλ. αὐτά. **) ἴσ. ἐπεὶ δ' ἄν. ***) ἴσ. ταῦτ' ἀεί.

quae ex reliqua civitatis constitutione solvi possint, si vel rogantibus nobis vel etiam sciscentibus vobis neutiquam placuerint.

Cl. Iustam dicis sanctionem.

Ath. Stellarum deinde specta doctrinam pueris addiscendam, nobisne placeat si explicetur, an contra.

Cl. Dic modo.

Ath. At vero admodum admirabile quid in his accidit quod nullo omnino modo tolerari potest.

Cl. Quid tandem istud?

Ath. Summum deum totumque mundum dicimus neque anquirendum neque causas curiosius indagandas esse; etenim hoc nefas esse. plane vero contrarium si fiat recte videatur fieri.

Cl. Quomodo dixisti?

Ath. Admirabilis est quam dicimus doctrina, nec senibus crediderit aliquis eam convenire; quamquam, si quis praeclaram existimaverit doctrinam aliquam et veram et civitati utilem deoque prorsus gratam, nullo iam modo fieri potest ut eam silentio praetereamus.

Cl. Consentanea dicis; at stellarum doctrinam numquid talem reperiemus?

Ath. O praestantissimi, mentimur nunc omnes propemodum Graeci de magnis diis, Sole et Luna.

Cl. Quodnam mendacium significas?

Ath. Dicimus eos numquam eadem via progredi, et alias quasdam stellas cum his, quas vocamus errantes.

Cl. Sane quidem hercle, hospes, verum hoc dicis; in vita enim saepius vidi ipse quoque Luciferum et Hesperum aliasque stellas numquam eundem cursum conficientes, sed plane errantes, Solem vero et Lunam hoc semper facere omnes scimus.

Ath. Haec sunt igitur, Megille et Clinia, quae nunc dico de diis caelestibus nostris quidem civibus ac

ἡμετέρους πολίτας τε καὶ τοὺς νέους τὸ μέχρι τοσούτου * D μαθεῖν περὶ ἁπάντων τούτων, μέχρι τοῦ μὴ βλασφημεῖν περὶ αὐτά, εὐφημεῖν δὲ ἀεὶ θύοντάς τε καὶ ἐν ευχαῖς ευχομένους εὐσεβῶς.

ΚΛ. Τοῦτο μὲν ὀρθόν, εἴ γε πρῶτον μὲν δυνατόν ἐστιν ὃ λέγεις μαθεῖν· εἶτα, εἰ μὴ λέγομέν τι περὶ αὐτῶν ὀρθῶς νῦν, μαθόντες δὲ λέξομεν, ξυγχωρῶ κἀγὼ τό γε τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον ὂν μαθητέον εἶναι. ταῦτ' οὖν ὡς ἔχοντά ἐσθ' οὕτω, πειρῶ σὺ μὲν ἐξηγεῖσθαι πάντως, ἡμεῖς δὲ ξυνέπεσθαί σοι μανθάνοντες.

ΑΘ. * Ἀλλ' ἔστι μὲν οὐ ῥάδιον ὃ λέγω μαθεῖν, οὐδ' E αὖ παντάπασι χαλεπόν, οὐδέ γέ τινος χρόνου παμπόλλου. τεκμήριον δέ· ἐγὼ τούτων οὔτε νέος *) οὔτε πάλαι ἀκηκοὼς σφῷν ἂν **) νῦν οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ δηλῶσαι δυναίμην· καίτοι χαλεπά γε ὄντα οὐκ ἄν ποτε οἷός τ' ἦν δηλοῦν τηλικούτοις οὖσι τηλικοῦτος.

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις. ἀλλὰ τί καί φῄς τοῦτο τὸ μάθημα, ὃ θαυμαστὸν μὲν λέγεις, προσῆκον δ' αὖ μαθεῖν * τοῖς νέ- 822 οις, οὐ γιγνώσκειν δὲ ἡμᾶς; πειρῶ περὶ αὐτοῦ τό γε τοσοῦτον φράζειν ὡς σαφέστατα.

ΑΘ. Πειρατέον. οὐ γάρ ἐστι τοῦτο, ὦ ἄριστοι, τὸ δόγμα ὀρθὸν περὶ σελήνης τε καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων, ὡς ἄρα πλανᾶταί ποτε, πᾶν δὲ τοὐναντίον ἔχει τούτου· τὴν αὐτὴν γὰρ αὐτῶν ὁδὸν ἕκαστον καὶ οὐ πολλάς, ἀλλὰ μίαν ἀεὶ κύκλῳ διεξέρχεται, φαίνεται δὲ πολλὰς φερόμενον· τὸ δὲ τάχιστον αὐτῶν ὂν βραδύτατον οὐκ ὀρθῶς αὖ δοξάζεται, τὸ δ' ἐναντίον * ἐναντίως. ταῦτ' οὖν εἰ πέ- B φυκε μὲν οὕτως, ἡμεῖς δὲ μὴ ταύτῃ δόξομεν ***), εἰ μὲν ἐν Ὀλυμπίᾳ θεόντων ἵππων οὕτως ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διενοούμεθα πέρι, καὶ προσηγορεύομεν τὸν τάχιστον μὲν ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον ὡς τάχιστον, ἐγκώμιά τε ποιοῦντες ᾔδομεν τὸν ἡττώμενον νενικηκότα, οὔτε ὀρθῶς ἂν οὔτ' οἶμαι προσφιλῶς τοῖς δρομεῦσιν ἡμᾶς ἂν τὰ ἐγκώμια προσάπτειν ἀνθρώποις οὖσι· νῦν δὲ δὴ περὶ θεοὺς τὰ

*) ἴσ. νέον. **) γρ. σφῷν ἅ. ***) ἴσ. δοξάζομεν.

pueris hactenus addifcenda effe, ut ne maledicta in eos coniiciant, fed bene dicant femper facrificantes pieque precantes.

Cl. Hoc quidem rectum, fi primum fieri poteft ut quod dicis difcatur; deinde, fi non recte nunc de illis loquimur, quum vero didicerimus recte loquemur, concedo ego quoque tantum et tale quod fit addifcendum effe. itaque haec fic fe habere, conare tu quidem plane exponere, nos vero ftudebimus difcentes te fequi.

Ath. Nec vero facile eft quod dico difcere, neque etiam prorfus difficile, neque res eft temporis perlongi. documento hoc eft, quod ego, quum de his neque nuper neque iam dudum audiverim, vobis nunc non posfem ea longum per tempus declarare; quamquam, difficilia fi effent, numquam poffem declarare tam grandibus natu ego tam grandis natu.

Cl. Vera dicis. at quamnam dicis iftam doctrinam, quam admirabilem appellas et convenientem quidem iuvenibus difciplinam, nobis autem ignotam? ftude hoc tantum de ea quam planiffime explicare.

Cl. Studendum. etenim non recta eft, o praeftantiffimi, haec de luna et fole ceterisque ftellis opinio, eas umquam errare, fed plane contra fe res habet; eandem enim quaeque viam, non multas, fed unam femper in orbem facit, videtur autem per multas ferri; quae porro earum velociffima eft non recte exiftimatur tardiffima et quae contraria contra. haec igitur fi natura fic fe habent, nos autem non ita iudicamus, fi Olympiae de equis currentibus vel viris curriculum longum emetientibus ita fentiremus et velociffimum appellaremus tardiffimum, tardiffimum vero velociffimum, et carminibus victum celebraremus victorem, neque recte neque grate opinor nos curforibus qui homines effent attributuros effe carmina; nunc autem in deos quum eadem

αὐτὰ * ταῦτα ἐξαμαρτανόντων ἡμῶν ἄρ' οὐκ οἰόμεθα γε- C
λοῖόν τε καὶ οὐκ ὀρθόν, ἐκεῖ *) γιγνόμενον ἦν ἂν τότε, νῦν ἐνταυθοῖ καὶ ἐν τούτοισι γίγνεσθαι;

ΚΛ. Γελοῖον μὲν οὐδαμῶς.

ΑΘ. Οὐ μὴν οὐδὲ θεοφιλές γε, ψευδῆ φήμην ἡμῶν κατὰ θεῶν ὑμνούντων **).

ΚΛ. Ἀληθέστατα, εἴπερ γε οὕτω ταῦτ' ἐστίν.

ΑΘ. Οὐκοῦν ἂν μὲν δείξωμεν οὕτω ταῦτ' ἔχοντα, μαθητέα μέχρι γε τούτου τὰ τοιαῦτα πάντα, μὴ δειχθέντων δὲ ἐατέον; καὶ ταῦτα ἡμῖν οὕτω ξυγκείσθω;

ΚΛ. * Πάνυ μὲν οὖν. D

ΑΘ. Ἤδη τοίνυν χρὴ φάναι τέλος ἔχειν τά γε παιδείας μαθημάτων πέρι νόμιμα. Περὶ δὲ θήρας ὡσαύτως διανοηθῆναι χρή, καὶ περὶ ἁπάντων ὁπόσα τοιαῦτα· κινδυνεύει γὰρ δὴ νομοθέτῃ τὸ προστραττόμενον ἐπὶ μεῖζον εἶναι τοῦ νόμους θέντα ἀπηλλάχθαι, ἕτερον δέ τι πρὸς τοῖς νόμοις εἶναι μεταξύ τι νουθετήσεώς τε πεφυκὸς ἅμα καὶ νό-
μων, ὃ δὴ πολλάκις ἡμῶν ἐμπέπτωκε τοῖς * λόγοις, οἷον E
περὶ τὴν τῶν σφόδρα νέων παίδων τροφήν· οὐ γὰρ ῥητά φαμεν εἶναι, λέγοντές τε αὐτὰ ὡς νόμους οἴεσθαι τιθεμένους εἶναι πολλῆς ἀνοίας γέμειν. γεγραμμένων δὴ ταύτῃ τῶν νόμων τε καὶ ὅλης τῆς πολιτείας οὐ τέλεος ὁ τοῦ διαφέροντος πολίτου πρὸς ἀρετὴν γίγνεται ἔπαινος, ὅταν αὐτόν τις φῇ τὸν ὑπηρετήσαντα τοῖς νόμοις ἄριστα καὶ πειθόμενον μάλιστα, τοῦτον εἶναι τὸν ἀγαθόν· τελεώτερον δὲ ὧδε εἰρημένον, ὡς ἄρα, ὃς ἂν τοῖς τοῦ ***) νομοθετοῦντός τε καὶ
ἐπαινοῦντος καὶ ψέγοντος * πειθόμενος γράμμασι διεξέλθῃ 823
τὸν βίον ἄκρατον. οὗτος ὅ τε λόγος ὀρθότατος εἰς ἔπαινον πολίτου, τόν τε νομοθέτην ὄντως δεῖ μὴ μόνον γράφειν τοὺς νόμους, πρὸς δὲ τοῖς νόμοις ὅσα καλὰ αὐτῷ δοκεῖ καὶ μὴ καλὰ εἶναι, νόμοις ἐμπεπλεγμένα γράφειν, τὸν δὲ ἄκρον πολίτην μηδὲν ἧττον ταῦτα ἐμπεδοῦν ἢ τὰ ταῖς ζημίαις ὑπὸ

---

*) ἴσ. ὃ ἐκεῖ.
**) ἴσ. ἐν τούτοισι γίγνεσθαι γελοῖον (ἴσ. ὀρθὸν) μὲν οὐδαμῶς — ὑμνούντων;
***) ἴσ. τοῦ νομοθέτου.

haec peccemus nonne arbitramur ridiculum illud et perversum, quod tunc accideret, nunc hîc quoque et in his accidere nequaquam rectum, neque etiam deo gratum, falsam nobis famam de diis celebrantibus?

Cl. Verissime, si quidem haec ita sunt.

Ath. Nonne si ostenderimus haec ita se habere, discenda erunt hactenus eiusmodi omnia, sin minus, sinendum? et haec nobis ita posita sunto?

Cl. Sane quidem.

Ath. Iam vero dici oportet finem habere leges de puerilis institutionis disciplinis scribendas. De venatione autem idem est statuendum et de omnibus eiusdem generis; videtur enim legis latoris munus ad maius quid spectare quam huc ut legibus datis discedat, sed aliud quid esse praeter leges natura sua medium inter admonitionem et leges, quod quidem saepenumero in disputationes nostras incurrit, velut de liberorum admodum tenerorum educatione; neque enim proferenda esse dicimus et, si dixerimus nos arbitrari pro legibus esse posita, multa nos plenos esse amentia. scriptis igitur hoc modo legibus universaque civitate constituta non perfecta erit laus civis ad virtutem insignis, si quis dixerit qui obtemperet legibus optime et pareat maxime, hunc esse bonum; rectius vero sic dicitur, eum esse bonum qui legis latoris leges ferentis et laudantis et vituperantis praescriptis obsequens vitam sinceram traducat. haec oratio rectissima est ad civis laudationem, et legis latorem vere oportet non solum leges scribere, verum etiam quaecumque ipsi pulchra videntur et non pulchra esse, ea legibus inserta consignare, et civem perfectum non minus haec observare quam quae multis impositis lex

νόμων κατειλημμένα. τὸ δὲ δὴ παρὸν ἡμῖν τὰ νῦν οἷον μάρ-
τυρα ἐπαγόμεθα· δηλοῖ μὲν ἂν ὃ βουλόμεθα * μᾶλλον. B
θήρα γὰρ πάμπολύ τι πρᾶγμά ἐστι, περιειλημμένον ὀνόματι
νῦν σχεδὸν ἑνί· πολλὴ μὲν γὰρ ἡ τῶν ἐνύδρων, πολλὴ δὲ
ἡ τῶν πτηνῶν, πάμπολυ δὲ καὶ τὸ περὶ τὰ πεζὰ θηρεύμα-
τα, οὐ μόνον θηρίων, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄξιον
ἐννοεῖν θήραν, τήν τε *) κατὰ πόλεμον, πολλὴ δὲ καὶ ἡ
κατὰ φιλίαν θηρεύουσα ἡ μὲν ἔπαινον, ἡ δὲ ψόγον ἔχει·
καὶ κλωπεῖαι καὶ λῃστῶν καὶ στρατοπέδων στρατοπέδοις θῆ-
ραι. **) θήρας δὲ πέρι τιθέντι τῷ * νομοθέτῃ τοὺς νόμους C
οὔτε μὴ δηλοῦν ταῦθ' οἷόν τε, οὔτε ἐπὶ πᾶσι τάξεις καὶ
ζημίας ἐπιτιθέντα ἀπειλητικὰ νόμιμα τιθέναι. τί δὴ δραστέ-
ον περὶ τὰ τοιαῦτα; τὸν μέν, τὸν νομοθέτην, ἐπαινέσαι καὶ
ψέξαι χρεὼν τὰ περὶ θήρας πρὸς τοὺς τῶν νέων πόνους τε
καὶ ἐπιτηδεύματα, τὸν δ' αὖ νέον ἀκούσαντα πείθεσθαι,
καὶ μήθ' ἡδονὴν μήτε πόνον ἐξείργειν αὐτόν, τῶν δὲ περὶ
ἕκαστα ἀπειληθέντων μετὰ ζημίας καὶ νομοθετηθέντων τὰ
μετ' ἐπαίνου ῥηθέντα * μᾶλλον τιμᾶν καὶ προσταχθέντα D
ἀποτελεῖν. τούτων δὴ προῤῥηθέντων ἑξῆς ἂν γίγνοιτο ἔμμε-
τρος ἔπαινος θήρας καὶ ψόγος, ἥτις μὲν βελτίους ἀποτελεῖ
τὰς ψυχὰς τῶν νέων, ἐπαινοῦντος, ψέγοντος δέ, ἢ τἀναν-
τία. λέγωμεν τοίνυν τὸ μετὰ τοῦτο ἑξῆς προσαγορεύοντες δι'
εὐχῆς τοὺς νέους· Ὦ φίλοι, εἴθ' ὑμᾶς μήτε τις ἐπιθυμία
μήτ' ἔρως τῆς περὶ θάλατταν θήρας ποτὲ λάβοι μηδὲ ἀγκι-
στρείας μηδ' ὅλως τῆς τῶν ἐνύδρων ζώων, * μήτε ἐγρηγο- E
ρόσι μήτε εὕδουσι κύρτοις ἀργὸν θήραν διαπονουμένοις·
μηδ' αὖ ἄγρας ἀνθρώπων κατὰ θάλατταν λῃστείας τε ἵμερος
ἐπελθὼν ὑμῖν θηρευτὰς ὠμοὺς καὶ ἀνόμους ἀποτελοῖ. κλω-
πείας δ' ἐν χώρᾳ καὶ πόλει μηδὲ εἰς τὸν ἔσχατον ἐπέλθοι
νοῦν ἅψασθαι ***)· μηδ' αὖ πτηνῶν θήρας αἱμύλος ἔρως
οὐ σφόδρα ἐλευθέριος ἐπέλθοι τινὰ * νέων. πεζῶν δὴ μόνον 824
θήρευσίς τε καὶ ἄγρα λοιπὴ τοῖς παρ' ἡμῖν ἀθληταῖς, ὧν ἡ
μὲν τῶν εὑδόντων αὖ κατὰ μέρη, νυκτερεία κληθεῖσα, ἀργῶν

---

*) ἴσ. τήν γε. **) ἴσ. στρατοπέδων θῆραι.
***) ἴσ. μηδὲ τὸν ἔσχατον ἐπέλθοι ἅψασθαι.

imperat. rem vero praesentem nobis nunc tamquam testem adducimus; declarabit enim id quod volumus magis. etenim venatio res est late patens, nomine nunc fere uno comprehensa; multa est enim aquatilium, multa vero etiam volatilium, copiosae etiam pedestrium venationes, non solum bestiarum, sed etiam hominum cogitanda est venatio eaque bellica, multa etiam per amicitiam, partim laudanda partim vituperanda; furta quoque et latronum militumque venationes. de venatione autem qui leges fert legislator neque haec praeterire potest, neque omnibus ordines poenasque imponens leges dare minaces. quid igitur faciundum in his? legis latorem laudare et vituperare oportet venationes iuvenum laborum studiorumque ratione habita, et iuvenem ad id attendere et obsequi, ita ut neque voluptas neque labor eum impediat, et quae cum laude praescripta sunt magis honorare mandataque perficere quam quae in singulis cum minatione et multa sancita sunt. his igitur praedictis deinceps sequetur moderata venationis laudatio et vituperatio, ita ut, quae meliores efficiat iuvenum animos, laudetur, vituperetur autem quae contra. dicamus ergo deinceps iuvenesque precantes alloquamur: O dilecti, utinam vos neque cupiditas neque amor venationis marinae umquam capiat neque piscationis hamo instituendae neque omnino animantium aquatilium, neque die noctuve nassis inertem venationem exerceatis; neque etiam hominum capiendorum et piraticae desiderium vos tenens venatores immanes a legibusque aversos efficiat. furtum in regione et urbe ne postremo quidem in mentem veniat attingere; neque etiam volatilium venationis blandus amor haud sane ingenuus quemquam iuvenum invadat. pedestrium igitur sola venatio et captura relinquitur athletis nostris, ex quibus ea quae dormientium alternis est inertium virorum, eaque nocturna appellata, non laudanda, neque

ἀνδρῶν, οὐκ ἀξία ἐπαίνου, οὐδ' ἡ τῶν διαπαύματα πόνων ἔχουσα, ἄρκυσί *) τε καὶ πάγαις, ἀλλ' οὐ φιλοπόνου ψυχῆς νίκῃ χειρουμένων τὴν ἄγριον τῶν θηρίων ῥώμην. μόνη δὴ πᾶσι λοιπὴ καὶ ἀρίστη ἡ τῶν τετραπόδων ἵπποις καὶ κυσὶ καὶ τοῖς ἑαυτῶν θήρα σώμασιν, ὧν ἁπάντων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς αὐτόχειρες θηρεύοντες, ὅσοις ἀνδρείας τῆς θείας ἐπιμελές. τούτων δὴ πάντων ἔπαινος μὲν πέρι καὶ ψόγος ὁ διειρημένος ἂν εἴη λόγος, νόμος δὲ ὅδε· τούτους μηδεὶς τοὺς ἱεροὺς ὄντως θηρευτὰς κωλυέτω, ὅπου καὶ ὅπῃπερ ἂν ἐθέλωσι κυνηγετεῖν· νυκτερευτὴν δὲ κυσὶ **) καὶ πλέκταις πιστὸν μηδεὶς μηδέποτε ἐάσῃ μηδαμοῦ θηρεῦσαι· τὸν ὀρνιθευτὴν δὲ ἐν ἀργοῖς μὲν ***) καὶ ὄρεσι μὴ κωλυέτω, ἐν ἐργασίμοις δὲ καὶ ἱεροῖς ἁγίοις †) ἐξειργέτω ὁ προστυγχάνων· ἐνυγροθηρευτὴν δέ, πλὴν ἐν λιμέσι καὶ ἱεροῖς ποταμοῖς τε καὶ ἕλεσι καὶ λίμναις, ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ ἐξέστω θηρεύειν μὴ χρώμενον ὀπῶν ἀναθολώσει μόνον. Νῦν οὖν ἤδη πάντα χρὴ φάναι τέλος ἔχειν τά γε παιδείας πέρι νόμιμα.

ΚΛ. Καλῶς ἂν λέγοις.

---

*) ἴσ. οὐδ' ἡ διαπαύματα — ἔχουσα, τῶν ἄρκυσι.
**) ἴσ. ἄρκυσι.
***) ἴσ. ἐν ἀργοῖς μὲν ἀγροῖς.
†) ἴσ. καὶ ἱεροῖς.

illa quae laborum intermissiones praebens eorum est qui retibus et laqueis, non animi laborum amantis victoria immane belluarum robur domant. sola igitur omnibus relinquitur et optima quadrupedum venatio per equos et canes propriisque corporis viribus peragenda, quae omnia superant cursibus et plagis et ictibus manu propria venantes, quicumque fortitudini divinae student. horum vero omnium et laudatio et vituperatio oratio est exposita, lex autem haec: hos qui vere sunt sacri venatores nemo impedito, ubi et quomodocumque voluerint venari; nocturnum autem venatorem retibus et laqueis confidentem nemo umquam sinito usquam venari, aucupem in agris quidem incultis et montibus ne impedito, in cultis vero et sacris locis arceto quicumque obvius fit; piscatori, exceptis portibus, sacris fluminibus, paludibus stagnisque, liceat in reliquis venari, modo ne succorum mixtura utatur. Nunc iam omnes ad institutionem spectantes leges dici oportet finem habere.

Cl. Bene narras.

LIBER OCTAVUS.

De religione expofiturus primum de facrificiis diebusque feftis disferit. Atque facrificia quidem totum per annum fingulos magiftratus pro civitatis falute facere oportet, dies vero fefti ac follennes fecundum tribuum numerum duodecim celebrantor cum certaminibus tam gymnicis quam muficis coniuncti (830). Certamina gymnica feminis oportet cum viris communia effe; verae enim pugnae funt prolufiones. Ac fi quaefiveris quid fit quod civitates huiusmodi certationibus et exercitationibus non utantur, duas praecipuas eius rei caufas inveneris, quarum una eft lucri cupiditas, qua homines incenfi negotiis et occupationibus ita distinentur ut liberalis certationis ftudio vacare nequeant, altera perverfa civitatum multarum conftitutio, quippe quarum principes, quominus cives difciplina militari, virtute, divitiis, aliis eiusdem generis excellant, fummopere ftudeant impedire, ne a cervicibus fuis iugum fervile abiicere aliquando animum inducant (833). Certamina praecipua funt curfus, qui varia habet genera, et pugna armata, in quibus quo pacto victoriam reportari oporteat legibus praefcribendum eft. Etiam fagittis vel iaculis ex equo emittendis certare Cretenfibus conveniet; horum autem certaminum ut fociae fint legis lator feminas non coget (837). Quod vero ad puerorum puellarumque communitatem attinet, ne cupiditates in his innafcantur naturae adverfantes legis latorem in primis

cavere oportet. Etenim duo sunt amicitiae genera, quorum unum est hoc quod inter homines aequali virtute praeditos, alterum quod inter diversa intercedit, velut si indigens appetit opulentum. Illud est placidum et commune amicitiae genus, hoc vehemens et communitatem spernens; ex utroque autem mixtum et temperatum est tertium genus, amor, in quo et cupiditas et moderatio insunt. Amans qui cupiditati se dedit corpore tantummodo frui gestit, is vero qui animo moderato amat temperantiam et sapientiam colit corporisque voluptatem pro contumeliosa habet. Ex quo intelligitur moderatum illum animi amorem unum solum esse admittendum (838). Turpis illa cupiditas cohibebitur, si legem de amore inhonesto scriptam fama sacraverit; et cupiditatem cohiberi posse nemo fere dubitaverit si reputet, vel athletas, homines rudissimos, certaminis gratia Venereis omnibusque immoderatis voluptatibus se abstinere. Similiter pleraque animalia caste viventia et a concubitu vago abhorrentia videmus (839). Quodsi legis lator voluptatem animadverterit longius serpere, modestum ac prudentem amorem suadebit et moderatos honestosque, ut effrenatam ceterorum cupiditatem compescant, adhortabitur. Atque hac fortasse ratione fieri poterit, ut cives omni illicito, tam feminarum non legitime nuptarum quam puerorum, abstineant amore (842).

Sequitur ut de civium et inter se et cum vicinis vivendi ratione exponatur. Alimenta unica sunto ea quae terra suppeditat; de agricultura vero, leges de finibus agrorum regundis scribi oportet. Inprimis cavendum est ne vicinis iniuria inferatur et controversiae inimicitiaeque oriantur civitati perniciosae. Etiam de aquarum ductibus, de puteis fodiendis aliisque id genus leges sunt scribendae (844). Deinceps de fructibus (uva ficu, aliis) colligendis agitur et, quatenus civibus, servis, inquilinis et peregrinis alienos fructus carpere li-

ceat, exponitur. In fructibus convehendis ne quid detrimenti alteri afferant cives monendi sunt. Aqua ne corrumpitor. Opifex unam tantum artem factitato. Merces nisi urbi necessariae non importandae, nullae vero quibus civitas ipsa indiget exportantor. Quibus ad belli instrumenta conficienda indigent cives vel exteri, de iis vel importandis vel exportandis magistri equitum ducesque exercitus decernunto (847). Annona in tres partes dispertitor, quarum una liberis, altera servis et tertia opificibus advenisque obtingat. Habitationes separatae singulis' sunto, et in duodecim singulis regionis partibus vicus esto cum templo ac foro. Opifices in tredecim partes dividuntor; una in urbe, reliquae in vicis habitanto (848). Fori praefectis res venales et quae in foro fiunt curae sunto. Res venales et tempus quo emi vendique possint civibus, opificibus et exteris definiuntor. — Denique de inquilinis agitur urbe recipiendis.

H.

828 Τούτων μὴν ἐχόμενά ἐστι τάξασθαι μὲν καὶ νομοθετήσασθαι ἑορτὰς μετὰ τῶν ἐκ Δελφῶν μαντειῶν, αἵτινες θυσίαι καὶ θεοῖς οἷστισιν ἄμεινον καὶ λῷον θυούσῃ τῇ πόλει γίγνοιτ' ἂν *)· πότε δὲ καὶ πόσαι τὸν ἀριθμόν, σχεδὸν ἴσως ἡμέτερον ἂν νομοθετεῖν ἔνιά γ' αὐτῶν εἴη.

ΚΛ. Τάχ' ἂν τὸν ἀριθμόν **).

ΑΘ. Τὸν ἀριθμὸν δὴ λέγωμεν πρῶτον· ἔστωσαν γὰρ
B τῶν * μὲν πέντε καὶ ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων μηδὲν ἀπολείπουσαι, ὅπως ἂν μία γέ τις ἀρχὴ θύῃ θεῶν ἢ δαιμόνων

VIII.

Deinceps sequitur ut constituantur legeque sanciantur dies festi oraculorum ope Delphis petendorum, quaenam sacra facienda sint et quibusnam diis sacrificare melius salubriusque futurum sit civitati; quando vero et quot numero, forsitan nostrum sit nonnulla sancire.

Cl. Forsitan vero.

Ath. Numerum igitur dicamus primum; sunto enim fere trecenta et sexaginta quinque, ut unus aliquis magistratus deorum vel larum alicui semper sacri-

*) ἄλλ. γίγνοιντ' ἄν.
**) ἴσ. Τάχ' ἄν.

τινὶ ἀεὶ ὑπὲρ πόλεώς τε καὶ αὐτῶν καὶ κτημάτων. ταῦτα δὲ ξυνελθόντες ἐξηγηταὶ καὶ ἱερεῖς ἱέρειαί τε καὶ μάντεις μετὰ νομοφυλάκων ταξάντων, ἃ παραλείπειν ἀνάγκη τῷ νομοθέτῃ· καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τούτου χρὴ γίγνεσθαι ἐπιγνώμονας τοῦ παραλειπομένου τούτους τοὺς αὐτούς. ὁ μὲν γὰρ δὴ νόμος ἐρεῖ δώδεκα μὲν ἑορτὰς εἶναι τοῖς δώδεκα * θεοῖς, ὧν C
ἂν ἡ φυλὴ ἑκάστη ἐπώνυμος ᾖ, θύοντας τούτων ἑκάστοις ἔμμηνα ἱερὰ χορούς τε καὶ ἀγῶνας μουσικούς, τοὺς δὲ γυμνικοὺς κατὰ τὸ πρέπον προσνέμοντας τοῖς θεοῖς τε αὐτοῖς ἅμα καὶ ταῖς ὥραις ἑκάσταις, γυναικείας τε ἑορτάς, ὅσαις χωρὶς ἀνδρῶν προσήκει καὶ ὅσαις μή, διανέμοντας. ἔτι δὲ καὶ τὸ τῶν χθονίων καὶ ὅσους αὖ θεοὺς οὐρανίους ἐπονομαστέον καὶ τὸ τῶν τούτοις ἑπομένων οὐ ξυμμικτέον, ἀλλὰ χωριστέον ἐν τῷ τοῦ Πλούτωνος * μηνὶ τῷ δωδεκάτῳ D
κατὰ τὸν νόμον ἀποδιδόντας, καὶ οὐ δυσχεραντέον πολεμικοῖς ἀνθρώποις τὸν τοιοῦτον θεόν, ἀλλὰ τιμητέον ὡς ὄντα ἀεὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἄριστον· κοινωνία γὰρ ψυχῇ καὶ σώματι διαλύσεως οὐκ ἔστιν ᾗ κρεῖττον, ὡς ἐγὼ φαίην ἂν σπουδῇ λέγων. πρὸς τούτοις δὲ διάνοιαν χρὴ σχεῖν τοὺς διαιρήσοντας ἱκανῶς ταῦτα τοιάνδε, ὡς ἔσθ' ἡμῖν ἡ πόλις οἵαν οὐκ ἄν τις ἑτέραν εὕροι τῶν νῦν περὶ χρόνου σχολῆς καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐξουσίας, δεῖ δὲ αὐτήν, καθάπερ ἕνα ἄνθρωπον, * ζῆν εὖ. τοῖς δὲ εὐδαιμόνως ζῶσιν ὑπάρχειν 829
ἀνάγκη πρῶτον τὸ μήτε αὐτοὺς ἀδικεῖν ἄλλους μήτε ὑφ' ἑτέρων αὐτοὺς ἀδικεῖσθαι· τούτοιν δὲ τὸ μὲν οὐ πάνυ χαλεπόν, τοῦ δὲ μὴ ἀδικεῖσθαι κτήσασθαι δύναμιν παγχάλεπον, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸ τελέως σχεῖν ἄλλως ἢ τελέως γενόμενον ἀγαθόν. ταὐτὸν δὴ τοῦτο ἔστι *) καὶ πόλει ὑπάρχειν· γενομένῃ μὲν ἀγαθῇ βίος εἰρηνικός, πολεμικὸς δὲ ἔξωθέν τε καὶ ἔνδοθεν, ἂν ᾖ κακή. τούτων δὲ ταύτῃ σχεδὸν ἐχόντων οὐκ ἐν πολέμῳ τὸν πόλεμον * ἑκάστοις γυμναστέον ἀλλ' ἐν τῷ B
τῆς εἰρήνης βίῳ. δεῖ τοίνυν πόλιν ἑκάστου μηνὸς νοῦν κεκτημένην στρατεύεσθαι μὴ ἔλαττον μιᾶς ἡμέρας, πλείους δέ,

*) Ισ. ἐστὶν ἀνάγκη.

ficet pro civitate et se ipsis et opibus. haec autem congressi religionum interpretes et sacerdotes, tam viri quam mulieres, et vates cum legum custodibus constituunto, quae praetermittere legis latorem necesse est; atque etiam eius quod praetermissum fuerit hos ipsos esse oportet cognitores. etenim lex dicet duodecim esse dies festos duodecim diis, a quibus quaeque tribus denominata sit, ita ut horum cuique menstrua sacra fiant, chorique et certamina musica instituantur, itemque gymnici ludi attribuantur prout diis ipsis singulisque anni temporibus conveniat, festaque muliebria, quae viris exclusis et quae non exclusis peragenda sint, distribuantur. praeterea deorum inferorum eorumque qui caelestes appellandi et qui his similes sunt sollennia non commiscenda, sed separanda sunt et mense Plutonis duodecimo secundum legem celebranda, nec respuendus est bellicosis hominibus eiusmodi deus, sed colendus quippe qui hominum generi semper sit optimus; namque coniunctio animi et corporis nullo modo melior est dissolutione, ut equidem dixerim serio loquens. praeterea hoc cogitare debent satis haec distincturi, civitatem nostram talem esse qualem non invenerit quisquam in iis quae nunc sunt quod ad temporis otium rerumque necessariarum copiam attinet, et debere eam, sicut unum hominem, bene vivere. beate autem viventibus primum necesse est hoc subesse ut neque ipsi alios iniuria afficiant neque ab aliis iniuria afficiantur; quorum illud quidem haud sane difficile, hoc autem ut iniuria nequeas affici perdifficile est ad impetrandum, nec aliter id quisquam perfecte potest consequi nisi si perfecte bonus exsistit. idem vero hoc etiam civitati subesse oportet; bona enim si est, vitam habebit pacatam, bellicam contra extrinsecus et intrinsecus, si est mala. quae quum ita fere se habeant, non in bello quemque ad bellum exerceri oportet, sed in pacis vita. oportet igitur civitatem prudentem singulis mensibus militare non minus quam unum

ὡς ἂν καὶ τοῖς ἄρχουσι ξυνδοκῇ, μηδὲν χειμῶνας ἢ καύματα διευλαβουμένους, αὐτούς τε ἅμα καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ὅταν ὡς πανδημίαν ἐξάγειν δόξῃ τοῖς ἄρχουσι, τοτὲ δὲ καὶ κατὰ μέρη· καί τινας ἀεὶ παιδιὰς μηχανᾶσθαι καλὰς ἅμα θυσίαις, ὅπως ἂν γίγνωνται μάχαι τινὲς ἑορταστικαί, μιμούμεναι τὰς πολεμικὰς * ὅτι μάλιστα ἐναργῶς μάχας. C νικητήρια δὲ καὶ ἀριστεῖα ἑκάστοισι τούτων δεῖ διανέμειν ἐγκώμιά τε καὶ ψόγους ποιεῖν ἀλλήλοις, ὁποῖός τις ἂν ἕκαστος γίγνηται κατά τε τοὺς ἀγῶνας ἐν παντί τε αὖ τῷ βίῳ, τόν τε ἄριστον δοκοῦντα εἶναι κοσμοῦντας καὶ τὸν μὴ ψέγοντας. ποιητὴς δὲ ἔστω τῶν τοιούτων μὴ ἅπας, ἀλλὰ γεγονὼς πρῶτον μὲν μὴ ἔλαττον πεντήκοντα ἐτῶν, μηδ' αὖ τῶν ὁπόσοι ποίησιν μὲν καὶ Μοῦσαν ἱκανῶς κεκτημένοι ἐν αὐτοῖς εἰσί, καλὸν δὲ ἔργον καὶ ἐπίφανὲς μηδὲν * δράσαντες D πώποτε· ὅσοι δὲ ἀγαθοί τε αὐτοὶ καὶ τίμιοι ἐν τῇ πόλει, ἔργων ὄντες δημιουργοὶ καλῶν, τὰ τῶν τοιούτων ᾀδέσθω ποιήματα, ἐὰν καὶ μὴ μουσικὰ πεφύκῃ. κρίσις δὲ αὐτῶν ἔστω παρά τε τῷ παιδευτῇ καὶ τοῖς ἄλλοις νομοφύλαξι, τοῦτο *) ἀποδιδόντων αὐτοῖς γέρας, παῤῥησίαν ἐν Μούσαις εἶναι μόνοις, τοῖς δὲ ἄλλοις μηδεμίαν ἐξουσίαν γίγνεσθαι μηδέ τινα τολμᾶν ᾄδειν ἀδόκιμον Μοῦσαν μὴ κρινάντων τῶν νομοφυλάκων, μηδ' ἂν ἡδίων ᾖ τῶν Θαμύρου * τε καὶ Ὀρ- E φείων ὕμνων, ἀλλ' ὅσα τε ἱερὰ κριθέντα ποιήματα ἐδόθη τοῖς θεοῖς καὶ ὅσα ἀγαθῶν ὄντα ἀνδρῶν ψέγοντα ἢ ἐπαινοῦντά τινας ἐκρίθη μετρίως δρᾶν τὸ τοιοῦτον. τὰ αὐτὰ δὲ λέγω στρατείας τε πέρι καὶ τῆς ἐν ποιήσεσι παῤῥησίας γυναιξί τε καὶ ἀνδράσιν ὁμοίως γίγνεσθαι δεῖν. χρὴ δὲ ἀναφέρειν παραδεικνύντα ἑαυτῷ τὸν νομοθέτην τῷ λόγῳ· Φέρε, τίνας ποτὲ τρέφω τὴν πόλιν ὅλην παρασκευάσας; * ἆρ' 830 οὐκ ἀθλητὰς τῶν μεγίστων ἀγώνων, οἷς ἀνταγωνισταὶ μυρίοι ὑπάρχουσι; Καὶ πάνυ γε, φαίη τις ἂν ὀρθῶς λέγων. Τί δῆτα; εἰ πύκτας ἢ παγκρατιαστὰς ἐτρέφομεν ἤ τι τῶν τοιούτων ἕτερον ἀγωνισμάτων ἀθλοῦντας, ἆρα εἰς αὐτὸν ἂν ἀπηντῶμεν τὸν ἀγῶνα ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ οὐδενὶ καθ'

---

*) ἴσ. οὗτοι.

diem, sed plures, prout magistratibus visum fuerit, nihil hiemes aut aestus verentes, et ipsos et mulieres et liberos, quando universum populum educere magistratibus visum fuerit, nonnumquam etiam singulos; et semper ludos aliquos excogitari oportet pulchros cum sacrificiis, ut pugnae quaedam instituantur sollennes, bellicas quam evidentissime pugnas imitantes. praemia autem et palmae horum singulis distribuenda et laudationes vituperationesque mutuae faciendae, qualemcumque se quisque exhibuerit in certaminibus universaque vita, et qui praestantissimus videatur esse ornandus, qui non, vituperandus. poëta autem esto huiusmodi carminum non quivis, sed qui primum non pauciores quam quinquaginta annos habet, neque eorum aliquis qui poësin quidem et musam satis in se tenent, pulchrum vero opus atque illustre numquam ediderunt, sed qui ipsi boni et honorati in urbe res praeclaras gesserunt, horum canenda sunt carmina, etiamsi non sunt musica. diiudicatio vero eorum esto apud praeceptorem reliquosque legum custodes; hi attribuunto eis munus, ut soli in Musis libertatem habeant, reliquis vero nulla sit potestas neque quis audeat carmen canere non probatum iudicio legum custodum, etiamsi suavius sit Thamyrae Orpheisque hymnis, sed quae sancta iudicata sunt carmina diisque dicata et quae a bonis viris facta recte iudicata sunt vituperare aut laudare aliquos. eadem dico in militia et libertate poëtica mulieribus et viris similiter debere obtingere. oportet autem legis latorem hoc secum reputare sibimet ipsi rem sermone repraesentantem: Age, quos tandem educo civitatem universam instruens? nonne athletas maximorum certaminum, quibus adversarii innumerabiles exstant? Sane quidem, dixerit aliquis recte loquens. Quid tandem? si pugiles vel pancratiastes educaremus vel alius huiusmodi certaminis studiosos, num idem aggrederemur certamen, licet ante cum nemine quotidie pugnavissemus? an pugiles

ἡμέραν προσμαχόμενοι; ἢ πύκται γε ὄντες παμπόλλας ἂν ἡμέρας ἔμπροσθεν τοῦ ἀγῶνος ἐμανθάνομέν τε ἂν μάχεσθαι καὶ διεπονούμεθα, μιμούμενοι πάντα * ἐκεῖνα ὁπόσοις ἐμέλ- B λομεν εἰς τότε χρήσεσθαι περὶ τῆς νίκης διαμαχόμενοι; καὶ ὡς ἐγγύτατα τοῦ ὁμοίου ἰόντες ἀντὶ ἱμάντων σφαίρας ἂν περιεδούμεθα, ὅπως αἱ πληγαί τε καὶ αἱ τῶν πληγῶν εὐλάβειαι διεμελετῶντο εἰς τὸ δυνατὸν ἱκανῶς; εἴ τέ τις ἡμῖν ξυγγυμναστῶν ξυνέβαινεν ἀπορία πλείων, ἆρ' ἂν δείσαντες τὸν τῶν ἀνοήτων γέλωτα οὐκ ἂν ἐτολμῶμεν κρεμαννύντες εἴδωλον ἄψυχον γυμνάζεσθαι πρὸς αὐτό; καὶ ἔτι πάντων τῶν τε ἐμψύχων καὶ τῶν ἀψύχων * ἀπορήσαντές ποτε, ἐν C ἐρημίᾳ ξυγγυμναστῶν ἆρά γε οὐκ ἐτολμήσαμεν ἂν αὐτοὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς σκιαμαχεῖν ὄντως; ἢ τί ποτε ἄλλο τὴν τοῦ χειρονομεῖν μελέτην ἄν τις φαίη γεγονέναι;

ΚΛ. Σχεδόν, ὦ ξένε, οὐδὲν ἄλλο γε πλὴν τοῦτο αὐτὸ ὃ σὺ νῦν ἔφθεγξαι.

ΑΘ. Τί οὖν; τὸ τῆς πόλεως ἡμῖν μάχιμον ἢ χεῖρόν τι παρασκευασάμενον τῶν τοιούτων ἀγωνιστῶν εἰς τὸν μέγιστον τῶν ἀγώνων ἑκάστοτε τολμήσει παριέναι, διαμαχούμενον περὶ ψυχῆς τε καὶ παίδων καὶ χρημάτων * καὶ ὅλης D τῆς πόλεως; καὶ ταῦτα δὴ φοβηθεὶς αὐτῶν ὁ νομοθέτης τὰ πρὸς ἀλλήλους γυμνάσια μὴ φαίνηταί τισι γελοῖα, οὐκ ἄρα νομοθετήσει στρατεύεσθαι προστάττων μάλιστα μὲν ἑκάστης ἡμέρας τά γε σμικρὰ χωρὶς τῶν ὅπλων, χορούς τε εἰς ταῦτα ἅμα καὶ γυμναστικὴν πᾶσαν ξυντείνων; τὰς δὲ οἷόν τινας μείζους τε καὶ ἐλάττους γυμνασίας *) μὴ ἔλαττον ἢ κατὰ μῆνα ἕκαστον ποιεῖσθαι προστάξει, ἁμίλλας τε πρὸς ἀλλήλους ποιουμένους κατὰ * πᾶσαν τὴν χώραν, ἐπὶ κατάληψιν χω- E ρίων ἁμιλλωμένους καὶ ἐνέδρας, καὶ πᾶσαν μιμουμένους τὴν πολεμικὴν ὄντως, σφαιρομαχεῖν τε καὶ βολαῖς ὡς ἐγγύτατα τῶν ἀληθῶν χρωμένους ὑποκινδύνοις βέλεσιν, ὅπως μὴ παντάπασιν ἄφοβος ἡ πρὸς ἀλλήλους γίγνηται παιδιά, δείματα δὲ παρέχῃ καί τινα τρόπον δηλοῖ τόν τε εὔψυχον καὶ τὸν μή, καὶ τοῖς μὲν τιμάς, τοῖς δὲ καὶ ἀτιμίας διανέμων

---

*) ἴσ. μείζους γυμνασίας.

si essemus multis ante certationem diebus disceremus pugnare et exerceremur, omnia illa imitantes quae tum adhibenda nobis essent de victoria certaturis? et quam proxime ad simile accedentes pro caestibus pilas nobis circumligaremus, ut in plagis tam infligendis quam evitandis quoad fieri posset satis exerceremur? et si certationis sociorum inopia afficeremur, num insipientium risum verentes non auderemus simulacrum inanimatum suspendere inque eo exerceri? et si porro omnibus et inanimis et animalibus aliquando careremus, a certationis sociis destituti nonne sustineremus adversus nos ipsos vere pugnae simulacrum edere? an quid tandem aliud manus iactandi exercitationem quisquam dixerit esse?

Cl. Nihil fere aliud, hospes, nisi hoc ipsum quod tu nunc pronunciavisti.

Ath. Quid igitur? civitatis nostrae pars militaris num deterius praeparata quam certatores illi maximum certaminum quandoque audebit inire, pugnatura pro vita et liberis et opibus et universa civitate? et hoc videlicet verens eorum legis lator ne exercitationes inter ipsos instituendae ridiculae quibusdam videantur non praescribet ut militent praecipiens maxime quidem quotidie minores exercitationes sine armis instituendas, et choros omnemque gymnasticam artem eodem referens? maiores autem exercitationes non rarius quam quoque mense institui iubebit, ita ut certamina inter se conferant per universam regionem, certantes in capiendis castellis et insidiis omnemque vere imitantes rem bellicam, pilis luctantes et tela coniicientes ad vera quam proxime accedentia, ut ne prorsus sine timore hic ludus inter ipsos peragatur, sed terrores iniiciat et quodammodo ostendat intrepidum et ignavum, et illis honores, his vero ignominias constituens rite civitatem

* ὀρθῶς τὴν πόλιν ὅλην εἰς τὸν ἀληθινὸν ἀγῶνα διὰ βίου 831 παρασκευάζῃ χρησίμην· καὶ δὴ καί τινος ἀποθανόντος οὕτως, ὡς ἀκουσίου τοῦ φόνου γενομένου, τιθῇ τὸν ἀποκτείναντα κατὰ νόμον καθαρθέντα καθαρὸν εἶναι χεῖρας, ἡγούμενος ἀνθρώπων μὲν τελευτησάντων μὴ πολλῶν ἑτέρους πάλιν οὐ χείρους φύσεσθαι, φόβου δὲ οἷον τελευτήσαντος ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις βάσανον οὐχ εὑρήσειν τῶν τε ἀμεινόνων καὶ χειρόνων, οὐ σμικρῷ πόλει * μεῖζον κακὸν ἐκείνου. B

ΚΛ. Ξυμφαῖμεν ἂν ἡμεῖς γε, ὦ ξένε, τὰ τοιαῦτα δεῖν καὶ νομοθετεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν πόλιν ἅπασαν.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν γιγνώσκομεν ἅπαντες τὴν αἰτίαν διότι ποτὲ νῦν ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ τοιαύτη χορεία καὶ ἀγωνία σχεδὸν οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἐστιν, εἰ μὴ πάνυ τι σμικρά; ἢ φῶμεν δι' ἀμαθίαν τῶν πολλῶν καὶ τῶν τιθέντων αὐτοῖς τοὺς νόμους;

ΚΛ. Τάχ' ἄν.

ΑΘ. Οὐδαμῶς, ὦ μακάριε Κλεινία· δύο δὲ χρὴ * φάναι τούτων αἰτίας εἶναι, καὶ μάλα ἱκανάς. C

ΚΛ. Ποίας;

ΑΘ. Τὴν μέν, ὑπ' ἔρωτος πλούτου πάντα χρόνον ἄσχολον ποιοῦντος τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι πλὴν τῶν ἰδίων κτημάτων, ἐξ ὧν κρεμαμένη πᾶσα ψυχὴ πολίτου παντὸς οὐκ ἄν ποτε δύναιτο τῶν ἄλλων ἐπιμέλειαν ἴσχειν πλὴν τοῦ καθ' ἡμέραν κέρδους· καὶ ὅ τι μὲν πρὸς τοῦτο φέρει μάθημα ἢ καὶ ἐπιτήδευμα, ἰδίᾳ πᾶς μανθάνειν τε καὶ ἀσκεῖν ἑτοιμότατός ἐστι, τῶν δὲ ἄλλων καταγελᾷ. τοῦτο * μὲν ἓν καὶ D ταύτην μίαν αἰτίαν χρὴ φάναι τοῦ μήτε τοῦτο μήτ' ἄλλο μηδὲν καλὸν κἀγαθὸν ἐθέλειν ἐπιτήδευμα πόλιν σπουδάζειν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ἀπληστίαν πᾶσαν μὲν τέχνην καὶ μηχανήν, καλλίω τε καὶ ἀσχημονεστέραν, ἐθέλειν ὑπομένειν πάντα ἄνδρα, εἰ μέλλει πλούσιος ἔσεσθαι, καὶ πρᾶξιν πράττειν ὅσιόν τε καὶ ἀνόσιον καὶ πάντως αἰσχράν, μηδὲν δυσχεραίνοντα, ἐὰν μόνον ἔχῃ δύναμιν καθά-

totam ad verum certamen per omnem vitam reddet utilem; atque etiam si quis interfectus fuerit ita ut caedes non voluntaria edita sit, fanciet ut qui interfecerit secundum legem expiatus purus sit ad manus, persuasione adductus, homines si moriantur non multi, alios rursus non deteriores orturos esse, timor autem si quasi exstinctus fuerit in his omnibus, nihil se inventurum esse quo meliores et deteriores probet, quod quidem malum sit urbi non paullo gravius quam illud.

Cl. Consentimus nos quidem, hospes, haec et lege sancienda et universae civitati tractanda esse.

Ath. Num igitur cognoscimus omnes causam cur tandem nunc in urbibus huiusmodi saltatio et certatio fere nullo omnino modo reperiatur, nisi admodum exigua? an dicamus ex multitudinis eorumque qui leges ei ferunt inscitia hoc fieri?

Cl. Forsitan vero.

Ath. Neutiquam, o praestantissime Clinia, sed duas dici oportet horum causas esse, et sane idoneas.

Cl. Quasnam?

Ath. Unam esse divitiarum cupiditatem omni tempore homines ita occupantem ut nihil aliud curent nisi privatas opes, e quibus pendens totus animus cuiusque civis numquam poterit aliud quid curare praeter quotidianum lucrum; et quaecumque ad hoc ducit disciplina vel etiam occupatio, ad hanc discendam et exercendam pro se quisque promptissimus est, cetera vero deridet. et hoc quidem unum et hanc unam causam dici oportet cur neque hoc neque aliud quod pulchrum bonumque studium civitas velit colere, sed propter insatiabilem auri argentique cupiditatem omnem artem et machinationem, pulchriorem et turpiorem, velit sustinere quisque, si modo dives sit futurus, omnemque rem piam et impiam prorsusque turpem gerere, nihil aspernans, dummodo habeat facultatem velut bestia

περ θηρίῳ *) * τοῦ φαγεῖν παντοδαπὰ καὶ πιεῖν ὡσαύτως E καὶ ἀφροδισίων πᾶσαν πάντως παρασχεῖν πλησμονήν.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Αὕτη μὲν τοίνυν, ἣν λέγω, μία κείσθω διακωλύουσα αἰτία τοῦ μήτε **) ἄλλο καλὸν μήτε τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἱκανῶς ἐῶσα ἀσκεῖν τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐμπόρους τε καὶ ναυκλήρους καὶ διακόνους πάντως τοὺς φύσει κοσμίους τῶν ἀνθρώπων ἀπεργαζομένη, τοὺς δὲ ἀνδρείους λῃστὰς καὶ τοιχωρύχους καὶ ἱεροσύλους καὶ πολεμικοὺς * καὶ τυ- 832 ραννικοὺς ποιοῦσα, καὶ μάλ' ἐνίοτε οὐκ ἀφυεῖς ὄντας, δυστυχοῦντάς γε μήν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Πῶς μὲν οὖν αὐτοὺς οὐ λέγοιμ' ἂν τὸ παράπαν δυστυχεῖς, οἷς γε ἀνάγκη διὰ βίου πεινῶσι τὴν ψυχὴν ***) ἀεὶ τὴν αὐτῶν διεξελθεῖν;

ΚΛ. Αὕτη μὲν τοίνυν μία· τὴν δὲ δὴ δευτέραν αἰτίαν τίνα λέγεις, ὦ ξένε;

ΑΘ. Καλῶς ὑπέμνησας.

ΚΛ. Αὕτη μὲν δή, φῂς σύ, μία †) διὰ βίου ἄπληστος ζήτησις, παρέχουσα ἄσχολον ἕκαστον, ἐμπόδιος * γίγνεται τοῦ μὴ καλῶς ἀσκεῖν τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἑκάστους. B ἔστω· τὴν δὲ δὴ δευτέραν λέγε.

ΑΘ. Μῶν οὐ λέγειν, ἀλλὰ διατρίβειν δοκῶ δι' ἀπορίαν;

ΚΛ. Οὔκ, ἀλλὰ οἷον μισῶν δοκεῖς ἡμῖν κολάζειν τὸ τοιοῦτον ἦθος μᾶλλον τοῦ δέοντος τῷ παραπεπτωκότι λόγῳ.

ΑΘ. Κάλλιστα, ὦ ξένοι, ἐπεπλήξατε· καὶ τὸ μετὰ τοῦτο ἀκούοιτ' ἄν, ὡς ἔοικεν.

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Τὰς οὖν πολιτείας ἔγωγε αἰτίας εἶναί φημι ἃς πολλάκις εἴρηκα ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις, δημοκρατίαν * καὶ C ὀλιγαρχίαν καὶ τυραννίδα· τούτων γὰρ δὴ πολιτεία μὲν οὐδεμία, στασιωτεῖαι δὲ πᾶσαι λέγοιντ' ἂν ὀρθότατα· ἑκόντων

---

*) ἴσ. θηρίον.
**) ἴσ. αἰτία μήτε.
***) ἴσ. τύχην.
†) ἴσ. μία ἡ.

quidlibet et comedendi et bibendi omnibusque voluptatibus venereis omnino se satiandi.

Cl. Recte.

Ath. Haec igitur, quam dico, una posita esto caussa impediens, quippe quae non sinat aliud quid honesti neque res bellicas satis tractare civitates, sed mercatores et navicularios et ministros omnino homines natura temperantes efficiat, fortes autem latrones reddat et parietum perfossores et sacrilegos et bellicosos et tyrannicos, nonnumquam haud sane ingenio carentes, at fortunam adversam habentes.

Cl. Quomodo dicis?

Ath. Cur non dicam eos omnino infortunatos, quum per totam vitam coacti sint esurientes fortunam suam quaerere?

Cl. Haec igitur una; secundam vero quam dicis, hospes?

Ath. Bene commonuisti.

Cl. Haec igitur, ais tu, una inexplebilis per totam vitam investigatio, quae occupatum reddit quemque, impedimento est quominus bene exerceatur quisque in rebus ad bellum spectantibus. esto: secundam vero indica.

Ath. Num non dicere, sed morari videor ex haesitatione?

Cl. Non, sed odium quasi habens videris nobis castigare huiusmodi indolem magis quam par est in disputatione quae nunc intervenit.

Ath. Rectissime, hospites, me increpatis; et deinceps iam audietis, ut patet.

Cl. Dic modo.

Ath. Civitatis equidem formas dico caussas esse quas saepe memoravi in sermonibus superioribus, popularem gubernationem, paucorum imperium et tyrannidem; harum enim nulla res publica, sed seditiones omnes dicen-

γὰρ ἑκοῦσα οὐδεμία, ἀλλ' ἀκόντων ἑκοῦσα ἄρχει σὺν ἀεί
τινι βίᾳ, φοβούμενος δὲ ἄρχων ἀρχόμενον οὔτε καλὸν οὔτε
πλούσιον οὔτε ἰσχυρὸν οὔτ' ἀνδρεῖον οὔτε τὸ παράπαν πο-
λεμικὸν ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαί ποτε. ταῦτ' οὖν ἐστι τὰ δύο
πάντων μὲν σμικροῦ διαφερόντως αἴτια, τούτων δ' οὖν ὄν-
τως διαφέρει. τὸ δὲ τῆς νῦν πολιτείας ἣν νομοθετούμενοι
* λέγομεν ἐκπέφευγεν ἀμφότερα· σχολήν τε γὰρ ἄγει που με- D
γίστην, ἐλεύθεροί τε ἀπ' ἀλλήλων εἰσί, φιλοχρήματοι δὲ
ἥκιστ' ἄν, οἶμαι, γίγνοιντ' ἂν ἐκ τούτων τῶν νόμων· ὥστ'
εἰκότως ἅμα καὶ κατὰ λόγον ἡ τοιαύτη κατάστασις πολιτείας
μόνη δέξαιτ' ἂν τῶν νῦν τὴν διαπερανθεῖσαν παιδείαν τε
ἅμα καὶ παιδιὰν πολεμικὴν ἀποτελεσθεῖσαν ὀρθῶς τῷ λόγῳ.

ΚΛ. Καλῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ τούτοις ἐφεξῆς ἐστι μνησθῆναί ποτε
περὶ ἁπάντων τῶν ἀγώνων * τῶν γυμνικῶν, ὡς ὅσα μὲν E
αὐτῶν πρὸς πόλεμόν ἐστιν ἀγωνίσματα, ἐπιτηδευτέον καὶ
θετέον ἆθλα νικητήρια *), ὅσα δὲ μή, χαίρειν ἐατέον; ἃ
δ' ἔστιν, ἐξ ἀρχῆς ἄμεινον ῥηθῆναί τε καὶ νομοθετηθῆναι.
καὶ πρῶτον μὲν τὰ περὶ δρόμον καὶ τάχος ὅλως ἆρ' οὐ
θετέον;

ΚΛ. Θετέον.

ΑΘ. Ἔστι γοῦν πάντων πολεμικώτατον ἡ σώματος
ὀξύτης πάντως, ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἡ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν
χειρῶν· φυγεῖν μὲν καὶ ἑλεῖν * ἡ τῶν ποδῶν, ἡ δ' ἐν ταῖς 833
ξυμπλοκαῖς μάχη καὶ ξύστασις ἰσχύος καὶ ῥώμης δεομένη.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐ μὴν χωρίς γε ὅπλων οὐδετέρα τὴν μεγίστην
ἔχει χρείαν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Σταδιοδρόμον δὴ πρῶτον ὁ κῆρυξ ἡμῖν, καθά-
περ νῦν, ἐν τοῖς ἀγῶσι παρακαλεῖ, ὁ δὲ εἴσεισιν ὅπλα ἔχων·
ψιλῷ δὲ ἆθλα οὐ θήσομεν ἀγωνιστῇ. πρῶτος δὲ **) εἴσεισιν
ὁ τὸ στάδιον ἁμιλλησόμενος ξὺν τοῖς ὅπλοις, δεύτερος δὲ ὁ

---

*) ἴσ. καὶ νικητήρια.
**) ἴσ. δή.

tur rectiſſime; nam volentibus volens nulla, ſed invitis volens imperat ſemper cum vi quadam, et imperans imperio ſubiectum timens neque honeſtum neque divitem neque robuſtum neque fortem neque omnino bellicoſum volens eum ſinet eſſe umquam. haec igitur ſunt duae omnium propemodum cauſae praecipuae, horum certe profecto praecipuae. noſtra vero nunc civitas de qua leges ſcribentes disſerimus effugit utrasque; otio enim fruitur maximo, et liberi inter ſe ſunt cives, minime vero, opinor, pecuniae ſtudioſi exſiſtent ex his legibus: ut probabiliter ſimul et ſecundum rationem talis rei publicae conſtitutio ſola ex eis quae nunc ſunt receptura ſit expoſitam inſtitutionem et ludum bellicum recte oratione abſolutum.

Cl. Praeclare.

Ath. Nonne iam ſequitur ut tandem de omnibus certaminibus gymnicis exponamus docentes, quaecumque ad bellum ſpectent certationes, eas colendas eſſe et praemia palmasque ſtatuendas, quae id non ſpectent, eas eſſe miſſas faciendas? quaenam vero hae ſint, ab initio ſatius eſt dicere legeque ſancire. ac primum quidem quae ad curſum et velocitatem omnino ſpectant nonne ponenda?

Cl. Ponenda vero.

Ath. Eſt certe omnium maxime bellica corporis celeritas omnino, partim pedum, partim manuum; et pedum quidem ad fugiendum et perſequendum, pugna vero et congreſſus in conflictionibus vim et robur requirit.

Cl. Quidni?

Ath. Maximam tamen ſine armis neutra habet utilitatem.

Cl. Qui enim poteſt eſſe?

Ath. Curſorem igitur in ſtadio primum praeco nobis, quemadmodum nunc, in certaminibus provocabit, isque ingredietur armatus, nudo enim certatori praemia non ſtatuemus. primus igitur ingredietur qui in ſtadio

τὸν * δίαυλον, καὶ τρίτος ὁ τὸν ἐφίππιον, καὶ δὴ καὶ τέταρτος ὁ τὸν δόλιχον, καὶ πέμπτος δὲ ὃν ἀφήσομεν πρῶτον ὡπλισμένον, ἑξήκοντα μὲν σταδίων μῆκος πρὸς ἱερὸν Ἄρεός τι, καὶ πάλιν βαρύτερον ὁπλίτην ἐπονομάζοντες λειοτέρας δι' ὁδοῦ διαμιλλώμενον, τὸν δὲ ἄλλον τοξότην πᾶσαν τοξικὴν ἔχοντα στολήν, σταδίων δὲ *) ἑκατὸν πρὸς Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος ἱερὸν τὴν δι' ὀρῶν τε καὶ παντοίας χώρας ἁμιλλώμενον. καὶ τιθέντες τὸν * ἀγῶνα μενοῦμεν τούτους, ἕως ἂν ἔλθωσιν, καὶ τῷ νικῶντι τὰ νικητήρια δώσομεν ἑκάστων. B C

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Τριττὰ δὴ ταῦτα ἀθλήματα διανοηθῶμεν, ἓν μὲν παιδικόν **), ἓν δὲ ἀγενείων, ἓν δὲ ἀνδρῶν· καὶ τοῖς μὲν τῶν ἀγενείων τὰ δύο τῶν τριῶν τοῦ μήκους τοῦ δρόμου θήσομεν, τοῖς δὲ παισὶ τὰ τούτων ἡμίσεα, τοξόταις τε καὶ ὁπλίταις ἁμιλλωμένοις. γυναιξὶ δέ, κόραις μὲν ἀνήβοις γυμναῖς στάδιον καὶ δίαυλον καὶ ἐφίππιον * καὶ δόλιχον, ἐν αὐτῷ τῷ δρόμῳ ἁμιλλωμέναις· ταῖς δὲ τριακαιδεκέτεσι μέχρι γάμου μενούσης κοινωνίας μὴ μακρότερον εἴκοσιν ἐτῶν μηδ' ἔλαττον ὀκτωκαίδεκα· πρεπούσῃ δὲ στολῇ ταύτας ἐσταλμένας καταβατέον ἐπὶ τὴν ἅμιλλαν τούτων τῶν δρόμων. D

Καὶ τὰ μὲν περὶ δρόμους ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ ταῦτ' ἔστω· τὰ δὲ κατ' ἰσχύν, ἀντὶ μὲν πάλης καὶ τῶν τοιούτων τὰ νῦν ὅσα βαρέα, τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις μάχην, ἕνα τε * πρὸς ἕνα διαμαχομένους καὶ δύο πρὸς δύο καὶ μέχρι δέκα πρὸς δέκα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις. ἃ δὲ τὸν μὴ παθόντα ἢ ποιήσαντα δεῖ νικᾶν καὶ εἰς ὁπόσα, καθάπερ νῦν ἐν τῇ πάλῃ διενομοθετήσαντο οἱ περὶ τὴν πάλην αὐτὴν τί τοῦ καλῶς παλαίοντος ἔργον καὶ μὴ καλῶς, ταὐτὸν δὴ καὶ τοὺς περὶ ὁπλο- E

---

*) ἴσ. δι'.
**) γρ. παιδικῶν.

certaturus est armis instructus, secundus qui stadium bis emensurus est, tertius qui equestrem cursum est confecturus, quartus qui longum cursum est initurus, et quintus quem emittemus primum armatum, sexaginta stadiorum longitudinem percursurum ad templum aliquod Martis, rursusque graviore quem dicimus instructum armatura emittemus planiore via certaturum, reliquum vero sagittarium omni sagittarii vestitu indutum, qui centum per stadia ad Apollinis et Dianae templum via per montes variasque regiones ducente certans curret: et certamine constituto manebimus hos donec veniant, victorique cuique dabimus praemia.

Cl. Recte.

Ath. Tria igitur haec certamina statuamus, unum puerile, unum imberbium et unum virorum; et imberbibus quidem duas de tribus longitudinis cursus partibus ponemus, pueris vero harum dimidium, sagittariis et armatis certantibus. quod autem ad feminas attinet, puellis quidem nondum puberibus nudis stadium et cursum duplicem et equestrem et longum assignabimus, ita ut in ipso cursu inter se contendant; quae vero annum attigerint tertium decimum, eis ad nuptias durabit certaminum communio, ita ut neque annum vicesimum transgrediatur neque intra duodevicesimum subsistat; decoro autem vestitu indutis his descendendum in horum cursuum certamen.

Ac de cursibus quidem virorum et mulierum hoc esto constitutum; quod vero ad roboris certamina attinet, pro lucta omnibusque certaminibus quae nunc gravia habentur, armatam pugnam statuemus, ita ut unus adversus unum et duo adversus duos et usque decem adversus decem inter se certent. quae vero non pati vel facere et in quantum oporteat eum qui victurus sit, quemadmodum nunc in lucta constituerunt luctationis praefecti, quid sit bene et non bene luctantis opus, ita etiam armatorum pugnae peritissimos provocari oportet

μαχίαν ἄκρους παρακαλοῦντας χρὴ τούτους ξυννομοθετεῖν κελεύειν, τίς νικᾶν ἄρα δίκαιος περὶ ταύτας αὖ τὰς μάχας, ὅ τι μὴ παθὼν ἢ δράσας, * καὶ τὸν ἡττώμενον ὡςαύτως 834 ἥτις διακρίνει τάξις. ταὐτὰ δὲ καὶ περὶ τῶν θηλειῶν ἔστω νομοθετούμενα τῶν μέχρι γάμου. Πελταστικὴν δὲ ὅλην ἀντιστήσαντας δεῖ τῇ τοῦ παγκρατίου μάχῃ, τόξοις καὶ πέλταις καὶ ἀκοντίοις καὶ λίθων βολῇ ἐκ χειρός τε καὶ σφενδόναις ἁμιλλωμένων, διαθεμένους αὖ περὶ τούτων νόμους, τῷ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα τὰ γέρα καὶ τὰς νίκας διανέμειν. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἵππων δὴ περὶ ἀγῶνος γίγνοιτο * ἑξῆς ἂν νομοθετούμενα. ἵππων δὲ ἡμῖν χρεία B μὲν οὔτε τις πολλῶν οὔτε πολλή *), κατά γε δὴ Κρήτην, ὥςτε ἀναγκαῖον καὶ τὰς σπουδὰς ἐλάττους γίγνεσθαι τάς τε ἐν τῇ τροφῇ καὶ τὰς περὶ ἀγωνίαν αὐτῶν. ἅρματος μὲν οὖν καὶ τὸ παράπαν οὔτε τις τροφεὺς ἡμῖν ἐστὶν οὔτε τις φιλοτιμία πρὸς ταῦτα οὐδενὶ γίγνοιτ' ἂν λόγον ἔχουσα, ὥςτε τούτου μὲν ἀγωνιστὰς οὐκ ἐπιχώριον ἔσται τιθέντας **) νοῦν μήτε ἔχειν μήτε δοκεῖν κεκτῆσθαι· μονίπποις * δὲ ἆθλα C τιθέντες, πώλοις τε ἀβόλοις καὶ τελείων τε καὶ ἀβόλων τοῖς μέσοις καὶ αὐτοῖς δὴ τοῖς τέλος ἔχουσι, κατὰ φύσιν τῆς χώρας ἂν τὴν ἱππικὴν παιδιὰν ἀποδιδοῖμεν. ἔστω δὴ τούτων τε αὐτῶν κατὰ νόμον ἅμιλλά τε καὶ φιλονεικία, φυλάρχοις τε καὶ ἱππάρχοις δεδομένη κοινὴ κρίσις ἁπάντων τῶν τε δρόμων αὐτῶν καὶ τῶν καταβαινόντων μεθ' ὅπλων· ψιλοῖς δὲ ὅπλων οὔτ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς οὔτ' ἐνταῦθα τιθέντες ἀγωνίας ὀρθῶς ἂν νομοθετοῖμεν. * τοξότης δὲ ἀφ' ἵππων Κρὴς D οὐκ ἄχρηστος, οὐδ' ἀκοντιστής, ὥςτε ἔστω καὶ τούτων παιδιᾶς χάριν ἔρις τε καὶ ἀγωνία. θηλείας δὲ περὶ τούτων νόμοις μὲν καὶ ἐπιτάξεσιν οὐκ ἄξια βιάζεσθαι τῆς κοινωνίας· ἐὰν δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔμπροσθεν παιδευμάτων εἰς ἔθος ἰόντων ἡ φύσις ἐνδέχηται καὶ μὴ δυσχεραίνῃ παῖδας ἢ παρθένους κοινωνεῖν, ἐᾶν καὶ μὴ ψέγειν.

---

*) *Is.* οὔτε πολλῶν οὔτε τις πολλή.
**) *Is.* ἀγωνιστάς, ὃ οὐκ ἐπιχώριόν ἐστι, τιθέντας.

ut lege ſanciant, quis victoria ſit dignus in his quoque pugnis, quid eum paſſum eſſe vel feciſſe oporteat, et victus similiter qua norma ſit diiudicandus. idem etiam de feminis ſancitum eſto usque ad nuptiarum tempus. Univerſam vero pelta pugnandi artem opponi oportet pancratio; arcu et pelta et iaculo lapidumque emiſſione e manu et funda certantibus leges itidem ſcribendae ſunt, et qui optime leges de his datas obſervaverit, ei praemia et victoria tribuenda. Deinceps vero de equorum certamine leges erunt ferendae. equorum autem neque multorum nobis neque multus eſt uſus, quippe in Creta; quare etiam minus ſtudii conſeratur neceſſe eſt tam ad alendos eos quam exercendos in certatione. equorum igitur iugalium neque omnino nobis eſt nutritor aliquis neque ambitioſa quaedam de hoc contentio cuiquam erit rationem habens; quocirca ſi quis certatores hac in re ſtatuerit, quod non eſt patrii moris, neque prudens erit neque videbitur eſſe; equis vero ſingularibus praemia ſtatuentes pullisque qui primos dentes nondum amiſerunt et mediis inter adultos primisque adhuc dentibus praeditos et ipſis iam perfectis ſecundum regionis naturam equeſtrem ludum attribuemus. eſto igitur horum ipſorum ſecundum legem certatio et contentio, et unius tribus praefectis equitumque magiſtris datum eſto commune iudicium de omnibus illorum curſibus eorumque qui armati in certamen deſcendunt; non armatis vero ſi neque in gymnicis neque in hoc ludo ſtatuerimus certationes, recte ſanxerimus. ſagittarius vero equeſter in Creta non inutilis, neque iaculator; quocirca horum quoque ob ludum contentio et certatio eſto. feminas autem haud decet legibus et praeſcriptionibus cogere ut in horum certaminum partem veniant; ſi tamen e prioribus inſtitutionibus in conſuetudinem receptis natura admittat nec reſpuat puerorum vel virginum communitatem, ſinendum nec vituperandum.

Ἀγωνία δὴ νῦν *) ἤδη καὶ μάθησις γυμναστικῆς, ὅσα τε ἐν ἀγῶσι καὶ ὅσα καθ᾽ ἡμέραν διδασκάλων **) * ἐκπονούμεθα, πάντως ἤδη πέρας ἔχει. καὶ δὴ καὶ μουσικῆς E
τὰ μὲν πλεῖστα ὡσαύτως διαπεπέρανται, τὰ δὲ ῥαψῳδῶν καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ὅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι, ταχθέντων τοῖς θεοῖς τε καὶ τοῖς μετὰ θεῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν κοσμηθήσονται τότε, εἴτε τριετηρίδες εἴτε αὖ καὶ διὰ πέμπτων ἐτῶν εἴθ᾽ ὅπῃ καὶ ὅπως ***) ἔννοιαν διδόντων τῶν * θεῶν τάξεως πέρι διανεμηθῶσι· 835
τότε καὶ τοὺς μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνιεῖσθαι ταχθέντας ὑπό τε ἀθλοθετῶν καὶ τοῦ παιδευτοῦ τῶν νέων καὶ τῶν νομοφυλάκων, εἰς κοινὸν περὶ αὐτῶν τούτων ξυνελθόντων καὶ γενομένων νομοθετῶν αὐτῶν, τοῦ τε πότε καὶ τίνες καὶ μετὰ τίνων τοὺς ἀγῶνας ποιήσονται περὶ ἁπάντων χορῶν καὶ χορείας. οἷα δὲ ἕκαστα αὐτῶν εἶναι δεῖ κατὰ λόγον καὶ κατ᾽ ᾠδὰς καὶ καθ᾽ ἁρμονίας ῥυθμοῖς * κραθείσας καὶ ὀρχήσεσι, πολλάκις εἴ- B
ρηται τῷ πρώτῳ νομοθέτῃ, καθ᾽ ἃ τοὺς δευτέρους δεῖ μεταδιώκοντας νομοθετεῖν, καὶ τοὺς ἀγῶνας πρεπόντως ἑκάστοις θύμασιν ἐν χρόνοις προσήκουσι νείμαντας ἑορτὰς ἀποδοῦναι τῇ πόλει ἑορτάζειν. ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὔτε χαλεπὸν γνῶναι τίνα τρόπον χρὴ τάξεως ἐννόμου λαγχάνειν, οὐδ᾽ αὖ μετατιθέμενα ἔνθα ἢ ἔνθα μέγα τῇ πόλει κέρδος ἢ ζημίαν ἂν φέροι· ἃ δὲ μὴ σμικρὸν * διαφέρει C
πείθειν τε χαλεπόν, θεοῦ μὲν μάλιστα ἔργον, εἴ πως οἷόν τε ἦν ἐπιτάξεις αὐτὰς παρ᾽ ἐκείνου γίγνεσθαι, νῦν δὲ ἀνθρώπου τολμηροῦ κινδυνεύει δεῖσθαί τινος, ὃς παῤῥησίαν διαφερόντως τιμῶν ἐρεῖ τὰ δοκοῦντα ἄριστ᾽ εἶναι πόλει καὶ πολίταις, ἐν ψυχαῖς διεφθαρμέναις τὸ πρέπον καὶ ἑπόμενον πάσῃ τῇ πολιτείᾳ τάττων, ἐναντία λέγων ταῖς μεγίσταισιν ἐπιθυμίαις καὶ οὐκ ἔχων βοηθὸν ἄνθρωπον οὐδένα, λόγῳ ἑπόμενος μόνος μόνῳ.

---

*) ἴσ. δή νυν.
**) ἴσ. ὑπὸ διδασκάλων.
***) ἴσ. ὅπως ἄν.

Certatio igitur et disciplina, gymnasticae artis et quaecumque in certaminibus vel quotidie sub magistris tractamus, omnino iam finita sunt. atque etiam musica maximam partem similiter transacta est, quod vero ad carminum recitatores hisque similes attinet et quaecumque chororum certationes festis diebus instituendae tum ordinabuntur quum diis deorumque comitibus menses et dies et anni constituti fuerint, sive tertio sive etiam quinto quoque anno sive quatenus et quomodo, diis de ordine sententiam iniicientibus, distribuentur; tum etiam musica certamina singula existimandum est institutum iri ordinata a certaminum praefectis, iuvenum praeceptore et legum custodibus, una de ipsis his congressis legibusque sancientibus quando et qui et cum quibus certamina inituri sint omnibus in choris et chorea. qualia vero singula haec esse oporteat ad solutam orationem et cantus et harmonias cum numeris coniunctas et saltationibus, saepius dictum est a primo legis latore, quod sequi et sancire oportet secundos, certamina singulis sacrificiis convenienter iustoque tempore distribuentes festosque dies civitati reddentes celebrandos. haec igitur et alia id genus neque difficilia sunt cognitu quo pacto iustum debeant ordinem consequi, neque etiam hic illic translata multum civitati lucri aut detrimenti afferent; quae vero haud parvi sunt momenti et persuasu difficilia, dei maxime opus, si qua possent praescriptiones ipsae ab eo impetrari, nunc autem homine quodam audace videntur indigere, qui dicendi libertatem eximie colens prolaturus sit quae optima civitati civibusque visa fuerint, in animis corruptis decens universaeque civitati consentaneum statuens, contraria dicens maximarum cupiditatum nec hominem ullum habens auxiliatorem, rationem sequens solus solam.

ΚΛ. * Τίν' αὖ νῦν, ὦ ξένε, λόγον λέγομεν; οὐ γάρ D πω *) μανθάνομεν.

ΑΘ. Εἰκότως γε· ἀλλὰ δὴ πειράσομαι ἐγὼ φράζειν ὑμῖν ἔτι σαφέστερον. ὡς γὰρ εἰς παιδείαν ἦλθον τῷ λόγῳ, εἶδον νέους τε καὶ νέας ὁμιλοῦντας φιλοφρόνως ἀλλήλοις· εἰσῆλθε δή με **), οἷον εἰκός, φοβηθῆναι ξυννοήσαντα τί τις χρήσεται τῇ τοιαύτῃ πόλει, ἐν ᾗ δὴ νέοι μὲν νέαι τε εὔτραφεῖς εἰσὶ πόνων τε σφοδρῶν καὶ ἀνελευθέρων, οἳ μάλιστα ὕβριν σβεννύασιν, ἀργοί, * θυσίαι δὲ καὶ ἑορταὶ καὶ χοροὶ πᾶσι μέλουσι διὰ E βίου. τίνα δή ποτε τρόπον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἀφέξονται τῶν πολλοὺς δὴ καὶ πολλὰς ἐπιθυμιῶν εἰς ἔσχατα βαλλουσῶν, ὧν ἂν ὁ λόγος προστάττῃ ἀπέχεσθαι, νόμος ἐπιχειρῶν γίγνεσθαι; καὶ τῶν μὲν πολλῶν οὐ θαυμαστὸν ἐπιθυμιῶν εἰ κρατοῖ ***) τὰ πρόσθεν νόμιμα * ταχθέντα· τὸ γὰρ μὴ 836 πλουτεῖν τε ἐξεῖναι ὑπερβαλλόντως ἀγαθὸν πρὸς τὸ σωφρονεῖν οὐ σμικρόν, καὶ πᾶσα ἡ παιδεία μετρίους πρὸς τὰ τοιαῦτ' εἴληφε νόμους, καὶ πρὸς τούτοις ἡ τῶν ἀρχόντων ὄψις διηναγκασμένη μὴ βλέπειν ἄλλοσε, τηρεῖν δὲ ἀεὶ τοὺς νέους. ταῦτ' οὖν πρὸς μὲν τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας, ὅσα γε ἀνθρώπινα †), μέτρον ἔχει· τὰ δὲ δὴ τῶν ἐρώτων παίδων τε ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν καὶ γυναικῶν ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶν γυναικῶν, ὅθεν * δὴ μυρία γέγονεν ἀνθρώποις ἰδίᾳ καὶ B ὅλαις πόλεσι κακά, πῶς τις τοῦτο διευλαβοῖτ' ἄν, καὶ τί τεμὼν φάρμακον τούτοις ἑκάστοις τοῦ τοιούτου κινδύνου διαφυγὴν εὑρήσει; πάντως οὐ ῥᾴδιον, ὦ Κλεινία. καὶ γὰρ οὖν πρὸς μὲν ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἡ Κρήτη τε ἡμῖν ὅλη καὶ ἡ Λακεδαίμων βοήθειαν ἐπιεικῶς οὐ σμικρὰν ξυμβάλλονται τιθεῖσι νόμους ἀλλοίους τῶν πολλῶν τρόπων, περὶ δὲ τῶν ἐρώτων (αὐτοὶ γάρ ἐσμεν) ἐναντιοῦνται παντάπασιν. εἰ γάρ τις * ἀκολουθῶν τῇ φύσει θήσει τὸν πρὸ Λαΐου νόμον, C λέγων ὡς ὀρθῶς εἶχε τὸ τῶν ἀῤῥένων καὶ νέων μὴ κοινωνεῖν, καθάπερ θηλειῶν πρὸς μῖξιν ἀφροδισίων, μάρτυρα

*) γρ. γάρ που.
**) γρ. δέ με.
***) ἴσ. κρατεῖ.
†) ἴσ. ὅσαι γε ἀνθρώπιναι.

Cl. Quam rurfus nunc, hospes, orationem proferimus? nondum enim perspicimus.

Ath. Convenienter vero; at conabor equidem vobis etiam dilucidius exponere. quum enim ad institutionem oratione progressus essem, vidi iuvenes et puellas comiter inter se versantes; incessit igitur me, ut par est, motus quum reputarem quid quis facturus esset huiusmodi civitati, in qua pueri et puellae bene nutriti et a laboribus vehementibus illiberalibusque, qui maxime petulantiam exstinguunt, vacui essent, sacrificia vero et festi dies et chori omnibus curae essent in omni vita. itaque quo tandem pacto hac in urbe abstinebunt cupiditatibus multos multasque in extrema proiicientibus, quibus ratio nos iubet abstinere, legem se fieri cupiens? ac plurimas quidem cupiditates non est mirum si leges supra datae superant; nam hoc quod non permissum est immodicas habere divitias, haud exiguum est ad temperantiam bonum, et universa institutio commodas ad haec accepit leges, praeterea magistratuum oculus coactus est non alio spectare, sed iuvenes semper observare. haec igitur reliquis cupiditatibus, quaecumque humanae sunt, modum imponunt; de amoribus vero puerorum et puellarum et mulierum tamquam virorum virorumque mulierum loco, unde innumerabilia exsistunt hominibus privatim universisque civitatibus mala, quomodo aliquis hoc evitabit et quo remedio adhibito in his omnibus periculi effugium inveniet? prorsus haud facile, Clinia. etenim ad alia quidem haud pauca Creta nobis tota et Lacedaemon auxilio sane non exiguo nos iuvant leges scribentes diversas a plurimorum hominum moribus, quod vero ad amores attinet (soli enim sumus) prorsus adversantur. nam si quis naturam sequens posuerit legem ante Laium observatam, dicens recte habere cum maribus et pueris non consuescere, nec cum feminis ad mixturam Veneris, testem proferens bestiarum naturam ostendensque

παραγόμενος τὴν τῶν θηρίων φύσιν καὶ δεικνὺς πρὸς τὰ τοιαῦτα οὐχ ἁπτόμενον ἄῤῥενα ἄῤῥενος διὰ τὸ μὴ φύσει τοῦτο εἶναι, τάχ᾽ ἂν χρῷτο πιθανῷ λόγῳ καὶ ταῖς ὑμετέραις πόλεσι οὐδαμῶς ξυμφωνοῖ. πρὸς δὲ τούτοις, ὃ διὰ παντός φαμεν δεῖν τὸν νομοθέτην διατηρεῖν, τοῦτο ἐν * τούτοις D οὐχ ὁμολογεῖ· ζητοῦμεν γὰρ ἀεὶ τί δὴ τῶν τιθεμένων πρὸς ἀρετὴν φέρει καὶ τί μή. φέρε δή, τοῦτο ἐὰν ξυγχωρῶμεν καλὸν ἢ μηδαμῶς αἰσχρὸν νομοθετεῖσθαι τὰ νῦν, τί μέρος ἡμῖν ξυμβάλλοιτ᾽ ἂν πρὸς ἀρετήν, πότερον ἐν τῇ τοῦ πεισθέντος ψυχῇ γιγνόμενον ἐμφύσεται τὸ τῆς ἀνδρείας ἦθος, ἢ ἐν τῇ τοῦ πείσαντος τὸ τῆς σώφρονος ἰδέας γένος; ἢ ταῦτα μὲν οὐδεὶς ἂν πεισθείη ποτέ, μᾶλλον δὲ ἅπαν τούτου τοὐναντίον τοῦ μὲν ταῖς ἡδοναῖς ὑπείκοντος * καὶ καρτερεῖν οὐ δυναμένου ψέξει πᾶς τὴν μαλακίαν, τοῦ δ᾽ εἰς μίμησιν τοῦ θήλεος ἰόντος τὴν τῆς εἰκόνος ὁμοιότητα ἆρ᾽ οὐ μέμψεται; τίς οὖν ἀνθρώπων τοῦτο ὂν τοιοῦτον νομοθετήσει; σχεδὸν οὐδείς, ἔχων γε ἐν τῷ νῷ νόμον ἀληθῆ. πῶς οὖν φαμὲν ἀληθὲς τοῦτο εἶναι; τὴν τῆς φιλίας τε καὶ ἐπιθυμίας ἅμα * καὶ τῶν λεγομένων ἐρώτων φύσιν ἰδεῖν ἀναγκαῖον, εἰ μέλλει τις ταῦτα ὀρθῶς διανοηθήσεσθαι· δύο γὰρ ὄντα αὐτὰ καὶ ἐξ ἀμφοῖν τρίτον ἄλλο εἶδος ἓν ὄνομα περιλαβὸν πᾶσαν ἀπορίαν καὶ σκότον ἀπεργάζεται. E 837

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Φίλον μέν που καλοῦμεν ὅμοιον ὁμοίῳ κατ᾽ ἀρετὴν καὶ ἴσον ἴσῳ, φίλον δ᾽ αὖ καὶ τὸ δεόμενον τοῦ πεπλουτηκότος, ἐναντίον ὂν τῷ γένει· ὅταν δὲ ἑκάτερον γίγνηται σφοδρόν, ἔρωτα ἐπονομάζομεν.

ΚΛ. * Ὀρθῶς. B

ΑΘ. Φιλία τοίνυν ἡ μὲν ἀπὸ ἐναντίων δεινὴ καὶ ἀγρία καὶ τὸ κοινὸν οὐ πολλάκις ἔχουσα ἐν ἡμῖν, ἡ δ᾽ ἐκ τῶν ὁμοίων ἥμερός τε καὶ κοινὴ διὰ βίου· μικτὴ δὲ ἐκ τούτων γενομένη πρῶτον μὲν καταμαθεῖν οὐ ῥᾳδία, τί ποτε βούλοιτ᾽ ἂν αὐτῷ γενέσθαι τὸν τρίτον ἔρωτά τις ἔχων τοῦτον, ἔπειτα εἰς τοὐναντίον ὑπ᾽ ἀμφοῖν ἑλκόμενος ἀπορεῖ,

ad has voluptates percipiendas marem marem non attrectare propterea quod naturae non sit conveniens, fortasse oratione utatur probabili, cum vestris vero civitatibus nequaquam concinat. praeterea, quod usquequaque dicimus legis latori observandum esse, hoc in his inesse non consentit; semper enim quaerimus quid ex eis quae sanciuntur ad virtutem ducat quid non ducat. age dum, si concedamus hoc ut honestum vel nequaquam turpe nunc sanciri, quidnam nobis utilitatis afferat ad virtutem? utrum in persuasi animo si inest ingenerabit fortitudinis indolem, vel in persuadentis animo temperantiae speciem? an haec quidem nemini persuadebis umquam, sed potius plane contra eius qui voluptatibus cedit nec sibi temperare potest quisque vituperabit mollitiam, eius vero qui ad mulieris imitationem aggreditur imaginis similitudinem nonne vituperabit? quis igitur hominum hoc quum ita sit lege sanciet? nemo fere, si quidem veram animo legem complectitur. quomodo igitur dicere possumus verum hoc esse? amicitiae et cupiditatis et qui dicuntur amorum naturam considerari necesse est, si quis haec recte voluerit perpendere; duo enim haec quae sunt et alia tertia ex ambobus illis conflata species quae uno compreherditur nomine omnem difficultatem et obscuritatem procreant.

Cl. Quomodo?

Ath. Amicum videlicet dicimus simile simili ad virtutem et aequale aequali, amicum etiam id quod indiget opulento, licet genere sit contrarium; quando vero utrumque est vehemens, amorem appellamus.

Cl. Recte vero.

Ath. Amicitia igitur quae e contrariis proficiscitur gravis est et fera et communitatem non ita crebro in nobis habens; quae vero e similibus nascitur mansueta et socialis in omni vita; temperata autem quae ex his est primum cognitu non est facilis quid sibi cupiat fieri qui tertio hoc teneatur amore, deinde in contrarium quum

τοῦ μὲν κελεύοντος τῆς ὥρας ἅπτεσθαι, τοῦ δὲ ἀπαγορεύ-
οντος. ὁ μὲν γὰρ τοῦ σώματος ἐρῶν καὶ τῆς * ὥρας καθά- C
περ ὀπώρας πεινῶν ἐμπλησθῆναι παρακελεύεται ἑαυτῷ, τι-
μὴν οὐδεμίαν ἀπονέμων τῷ τῆς ψυχῆς ἤθει τοῦ ἐρωμένου·
ὁ δὲ πάρεργον μὲν τὴν τοῦ σώματος ἐπιθυμίαν ἔχων, ὁρῶν
δὲ μᾶλλον ἢ ἐρῶν τῇ ψυχῇ, δεόντως τῆς ψυχῆς ἐπιτεθυμη-
κὼς ὕβριν ἥγηται τὴν περὶ τὸ σῶμα τοῦ σώματος πλησμο-
νήν *), τὸ σῶφρον δὲ καὶ ἀνδρεῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ τὸ
φρόνιμον αἰδούμενος ἅμα καὶ σεβόμενος ἁγνεύειν ἀεὶ μεθ'
ἁγνεύοντος τοῦ ἐρωμένου * βούλοιτ' ἄν· ὁ δὲ μιχθεὶς ἐξ D
ἀμφοῖν τρίτος ἔρως οὗτός ἐσθ' ὃν νῦν διεληλύθαμεν ὡς
τρίτον. ὄντων δὲ τούτων τοσούτων, πότερον ἅπαντας δεῖ
κωλύειν τὸν νόμον, ἀπείργοντα μὴ γίγνεσθαι ἐν ἡμῖν, ἢ
δῆλον ὅτι τὸν μὲν ἀρετῆς τε ὄντα καὶ τὸν νέον ἐπιθυμοῦν-
τα ὡς ἄριστον γίγνεσθαι βουλοίμεθ' ἂν ἡμῖν ἐν τῇ πόλει
ἐνεῖναι **), τοὺς δὲ δύο, εἰ δυνατὸν εἴη, κωλύοιμεν ἄν;
ἢ πῶς λέγομεν, ὦ φίλε Μέγιλλε;

ΜΕ. Πάντῃ τοι καλῶς, ὦ ξένε, περὶ αὐτῶν τούτων
* εἴρηκας τὰ νῦν. E

ΑΘ. Ἔοικά γε, ὅπερ καὶ ἐτόπαζον, τυχεῖν τῆς σῆς,
ὦ φίλε, ξυνῳδίας· τὸν δὲ νόμον ὑμῶν, ὅ τι νοεῖ περὶ τὰ
τοιαῦτα, οὐδέν με ἐξετάζειν δεῖ, δέχεσθαι δὲ τὴν τῷ λόγῳ
ξυγχώρησιν. Κλεινίᾳ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ εἰσαῦθις περὶ αὐ-
τῶν τούτων πειράσομαι ἐπάδων πείθειν. τὸ δέ μοι δεδομέ-
νον ὑπὸ σφῷν ἴτω, καὶ διεξέλθωμεν πάντως τοὺς νόμους.

ΜΕ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Τέχνην δή τιν' αὖ τούτου τοῦ νόμου τῆς θέ-
σεως ἐν * τῷ νῦν παρόντι τῇ μὲν ῥᾳδίαν ἔχω, τῇ δ' αὖ 838
τινὰ τρόπον παντάπασιν ὡς οἷόν τε χαλεπωτάτην.

ΜΕ. Πῶς δὴ λέγεις.

ΑΘ. Ἴσμεν που καὶ τὰ νῦν τοὺς πλείστους τῶν ἀν-
θρώπων, καίπερ παρανόμους ὄντας, ὡς εὖ τε καὶ ἀκριβῶς

---

*) ἴσ. τὴν περὶ τὸ σῶμα πλησμονήν.
**) γρ. εἶναι.

ab utroque trahatur aeſtuat, uno iubente florem attrectare, altero interdicente. nam qui corpus amat et flore tamquam fructu concupiſcit ſatiari is ſemet ipſum adhortatur, nihil honoris tribuens animi eius quem amat indoli; qui vero corporis cupiditate leviter affectus eſt, conſiderans magis quam deſiderans animo, ut par eſt, animi appetens protervitatem exiſtimat corporis expletionem, temperantiam autem et fortitudinem et magnanimitatem et prudentiam reverens ſimul et venerans caſtum ſe eſſe cum caſto amato voluerit; amor vero ex ambobus temperatus tertius hic eſt quem nunc perſequuti ſumus tertium. hi vero tot quum ſint, utrum omnes lex prohibebit impediens ne in nobis exſiſtant, an perſpicuum eſt nos velle amorem virtutis appetentem et iuvenem quam optimum fieri cupientem in civitate noſtra ineſſe, duos vero, ſi fieri poſſit, eſſe prohibituros? an quomodo ſentimus, care Megille?

Me. Omnino praeclare, o hoſpes, de his ipſis nunc diſſeruiſti.

Ath. Videor ſane, quod etiam exſpectaveram, tuam, amice, aſſenſionem impetraſſe; lex vero veſtra de his quid ſentiat, nihil opus eſt me inquirere, ſed aſſenſionem accipere quam oratio mea nacta eſt. Cliniae autem deinde etiam poſthac haec ipſa conabor quaſi cantione adhibita perſuadere. iam in eo acquieſco quod a vobis mihi conceſſum eſt, et recenſeamus plane leges.

Me. Rectiſſime loqueris.

Ath. Artem quandam huius legis ferendae in praesentia partim facilem habeo, partim vero quodammodo prorſus longe difficillimam.

Me. Quomodo igitur dicis?

Ath. Scimus profecto nunc quoque plurimos homines, licet effrenati ſint, bene et ſedulo ſe abſtinere

εἴργονται τῆς τῶν καλῶν ξυνουσίας οὐκ ἄκοντες, ὡς οἷόν τε δὲ μάλιστα ἑκόντες.

ΜΕ. Πότε λέγεις;

ΑΘ. Ὅταν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφή τῳ γένωνται καλοί· καὶ περὶ υἱέος ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἄγραφος * ὢν B ὡς οἷόν τε ἱκανώτατα φυλάττει μήτε φανερῶς μήτε λάθρα ξυγκαθεύδοντα ἢ πως ἄλλως ἀσπαζόμενον ἅπτεσθαι τούτων· ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμία ταύτης τῆς ξυνουσίας τὸ παράπαν εἰςέρχεται τοὺς πολλούς.

ΜΕ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν σμικρὸν ῥῆμα κατασβέννυσι πάσας τὰς τοιαύτας ἡδονάς;

ΜΕ. Τὸ ποῖον δὴ λέγεις;

ΑΘ. Τὸ ταῦτα εἶναι φάναι μηδαμῶς ὅσια, θεομισῆ δὲ καὶ καὶ αἰσχρῶν αἴσχιστα. τὸ δ' αἴτιον ἆρ' οὐ * τοῦτ' C ἐστί, τὸ μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτά, ἀλλ' εὐθὺς γενόμενον ἡμῶν ἕκαστον ἀκούειν τε λεγόντων ἀεὶ καὶ πανταχοῦ ταῦτα, ἔν γελοίοις τε ἅμα ἐν πάσῃ τε σπουδῇ τραγικῇ λεγομένῃ *) πολλάκις, ὅταν ἢ Θυέστας ἤ τινας Οἰδίποδας εἰςάγωσιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφαῖς μιχθέντας λαθραίως, ὀφθέντας δὲ ἑτοίμως θάνατον αὑτοῖς ἐπιτιθέντας δίκην τῆς ἁμαρτίας;

ΜΕ. Ὀρθότατα λέγεις τό γε τοσοῦτον, ὅτι τὸ τῆς φήμης θαυμαστήν τινα δύναμιν * εἴληχεν, ὅταν μηδεὶς μη- D δαμῶς ἄλλως ἀναπνεῖν ἐπιχειρήσῃ ποτὲ παρὰ τὸν νόμον.

ΑΘ. Οὐκοῦν ὀρθὸν τὸ νῦν δὴ ῥηθέν, ὅτι νομοθέτῃ βουλομένῳ τινὰ ἐπιθυμίαν δουλώσασθαι τῶν διαφερόντως τοὺς ἀνθρώπους δουλουμένων ῥᾴδιον γνῶναί γε ὅντινα τρόπον χειρώσαιτ' ἄν· ὅτι καθιερώσας ταύτην τὴν φήμην παρὰ πᾶσι δούλοις τε καὶ ἐλευθέροις καὶ παισὶ καὶ γυναιξὶ καὶ ὅλῃ τῇ πόλει κατὰ τὰ αὐτά, οὕτω τὸ βεβαιότατον ἀπειργασμένος * ἔσται περὶ τοῦτον τὸν νόμον; E

ΜΕ. Πάνυ μὲν οὖν· ὅπως δὲ αὖ τὸ τοιοῦτον ἐθέλοντας λέγειν πάντας δυνατὸν ἔσται ποτὲ παρασχεῖν.

---

*) ἴσ. λεγομένων.

consuetudine cum pulchris non invitos, sed quam possint maxime sponte.

Me. Quando dicis?

Ath. Quando frater vel soror alicui sint pulchri; et de filio vel filia eadem lex quae scriptis non est mandata quam fieri potest perfectissime cavet ne quis palam aut clam concumbens vel alio quo modo amplectens hos attingat; immo nec cupiditas huius consuetudinis omnino incessit plerosque.

Me. Vera dicis.

Ath. Nonne exigua oratio exstinguit omnes has voluptates?

Me. Quamnam significas?

Ath. Hanc, nullo modo haec pia esse, sed deo invisa turpiumque turpissima. causa vero huius rei nonne haec est, quod nemo aliter de his loquitur, sed quisque nostrum statim ut natus est semper haec et ubique audit dicentes, quum tam in iocis quam in omni seria tragicorum fabula saepius proferantur, quando vel Thyestas vel Oedipos inducant, vel Macareos quosdam cum sororibus clam concumbentes, paratos vero se exhibentes ad flagitium morte luendum?

Me. Rectissime hoc quidem dicis famam miram quandam vim habere, quando nemo alio modo spirare conetur umquam contra legem.

Ath. Nonne rectum est quod modo diximus, legis latorem id agentem ut cupiditatem aliquam subigeret ex eis quae praecipue homines subigunt, facile posse cognoscere quomodo domanda esset, consecrando videlicet hanc famam apud omnes servos et liberos et pueros et mulieres universamque civitatem eodem modo, ita maxime stabiliturum esse hanc legem.

Me. Sane quidem; sed videndum quoque est quomodo effici possit ut omnes hoc dicere velint.

ΑΘ. Καλῶς ὑπέλαβες· αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἦν τὸ παρ'
ἐμοῦ λεχθέν, ὅτι τέχνην ἐγὼ πρὸς τοῦτον τὸν νόμον ἔχοιμι
τοῦ κατὰ φύσιν χρῆσθαι τῇ τῆς παιδογονίας ξυνουσίᾳ, τοῦ
μὲν ἄῤῥενος ἀπεχομένους, μὴ κτείνοντάς τε ἐκ προνοίας τὸ
τῶν ἀνθρώπων γένος, μηδ' εἰς πέτρας τε καὶ λίθους σπείρον-
τας, οὗ μήποτε *) * φύσιν τὴν αὑτοῦ ῥιζωθὲν λήψεται γό- 839
νιμον, ἀπεχομένους δὲ ἀρούρας θηλείας πάσης, ἐν ᾗ μὴ
βούλοιτο **) ἄν σοι φύεσθαι τὸ σπαρέν. ὁ δὴ νόμος οὗτος
διηνεκὴς μὲν γενόμενος ἅμα καὶ κρατήσας, καθάπερ νῦν
περὶ τὰς τῶν γονέων ξυμμίξεις κρατεῖ, ἐὰν καὶ περὶ τὰς
ἄλλας νικήσῃ δικαίως, μυρία ἀγαθὰ ἔχει· κατὰ φύσιν μὲν
γὰρ πρῶτον κεῖται, λύττης δὲ ἐρωτικῆς καὶ μανίας καὶ μοι-
χειῶν πασῶν καὶ πωμάτων καὶ σιτίων εἴργεσθαι ποιεῖ τῶν
ἀμέτρων * πάντων, γυναιξί τε αὑτῶν οἰκείους εἶναι καὶ B
φίλους· ἄλλα τε πάμπολλα ἀγαθὰ γίγνοιτ' ἄν, εἰ τοῦ νό-
μου τις τούτου δύναιτο ἐγκρατὴς εἶναι. τάχα δ' ἂν ἡμῖν
τις παραστὰς ἀνὴρ σφοδρὸς καὶ νέος, πολλοῦ σπέρματος
μεστός, ἀκούων τιθεμένου τοῦ νόμου λοιδορήσειεν ἂν ὡς
ἀνόητα καὶ ἀδύνατα τιθέντων νόμιμα, καὶ βοῆς πάντα ἐμ-
πλήσειε· πρὸς ἃ δὴ καὶ βλέψας ἐγὼ τοῦτο εἶπον τὸ ῥῆμα,
ὥς τινα τέχνην κεκτῄμην, τῇ μὲν ῥάστην ἁπασῶν, * τῇ δὲ C
χαλεπωτάτην, πρὸς τὸ ταὐτὸν τεθέντα ἐμμεῖναι τὸν νόμον.
νοῆσαι μὲν γὰρ δὴ ῥᾷστον ὡς δυνατόν τέ ἐστι καὶ ὅπῃ·
φαμὲν γὰρ δὴ καθιερωθὲν τοῦτο ἱκανῶς τὸ νόμιμον πᾶσαν
ψυχὴν δουλώσεσθαι καὶ παντάπασι μετὰ φόβου ποιήσειν
πείθεσθαι τοῖς τεθεῖσι νόμοις. ἀλλὰ γὰρ εἰς τοῦτο προβέβη-
κε νῦν ὥστ' οὐδ' ἂν ποτε γενέσθαι δοκεῖ, καθάπερ τὸ τῶν
ξυσσιτίων ἐπιτήδευμα ἀπιστεῖται, μὴ δυνατὸν εἶναι δύνα-
σθαι διὰ βίου πόλιν ὅλην ζῆν * πράττουσαν τοῦτο· ἐλεγ- D
χθὲν δ' ἔργῳ καὶ γενόμενον παρ' ὑμῖν, ὅμως ἔτι τό γε γυ-
ναικῶν οὐδὲ ἐν ταῖς ὑμετέραις πόλεσι δοκεῖ φύσιν ἔχειν γί-
γνεσθαι. ταύτῃ δ' αὖ διὰ τὴν τῆς ἀπιστίας ῥώμην εἴρηκα
ἀμφότερα ταῦτα εἶναι παγχάλεπα μεῖναι κατὰ νόμον.

---

*) ἴσ. οὗ οὐ μήποτε.
**) ἴσ. βούλοιο.

Ath. Bene id obiecisti; hoc enim ipsum erat id quod dixi, me artem habere ad hanc legem sanciendam, ut secundum naturam homines concubitum adhiberent ad liberos procreandos, a mare se abstinerent nec consulto hominum genus occiderent, neque in saxa et lapides semen iacerent, ubi numquam vitale erit radicibusque quasi actis suam nanciscetur naturam, itemque se abstinerent ab omni agro femineo, in quo nollent sibi nasci seminatum. haec igitur lex si perpetua fuerit et, quemadmodum nunc in parentum concubitu auctoritatem suam obtinet, ita etiam in ceteris ut par est eam obtinuerit, innumerabilia afferet bona; primum enim secundum naturam data est, a furore porro amatorio et insania omnibusque adulteriis et potibus cibisque omnibus immoderatis arcet, virosque reddit mulieribus familiares et amicos; alia praeterea permulta bona exsistent, si quis huius legis potuerit potestatem habere. forsitan vero vir aliquis adstans vehemens et iuvenis, multo semine plenus, si audiat legem sancitam, vituperet nos tamquam leges scribentes stolidas easque quae observari nequeant, et clamore omnia compleat; quo quidem spectans quoque illud protuli, me habere artem quandam, partim facillimam omnium, partim difficillimam, ut lex haec maneret. cognitu enim hoc facillimum est eam observari posse et quomodo observari possit; etenim dicimus hanc legem si rite consecretur quemque animum domituram et effecturam esse ut omnino cum timore obtemperet datis legibus. at eo nunc res processit ut numquam videatur effici posse, quemadmodum de conviviorum publicorum instituto addubitatur, credentibus videlicet hominibus fieri non posse ut universa civitas in omni vita possit degere hoc perficiens; licet vero experiundo comprobatum sit et apud vos fiat, tamen adhuc quod ad mulieres attinet nec in vestris civitatibus naturae consentaneum esse videtur fieri. itaque propter diffidentiae vim dixi ambo haec perdifficiliter manere secundum legem.

ΜΕ. Ὀρθῶς γε σὺ λέγων.

ΑΘ. Ὡς δ' οὖν οὐκ ἔστιν ὑπὲρ ἄνθρωπον, οἷόν τε δὲ γενέσθαι, βούλεσθε ὑμῖν πειραθῶ τινὰ λόγον ἐχόμενον πιθανότητος εἰπεῖν τινός;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. * Πότερον οὖν τις ἀφροδισίων ῥᾷον ἂν ἀπέχοι- E το, καὶ τὸ ταχθὲν ἐθέλοι περὶ αὐτὰ μετρίως ποιεῖν, εὖ τὸ σῶμα ἔχων καὶ μὴ ἰδιωτικῶς, ἢ φαύλως;

ΚΛ. Πολύ που μᾶλλον μὴ ἰδιωτικῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐκ ἴσμεν τὸν Ταραντῖνον Ἴκκον ἀκοῇ διὰ τὸν * Ὀλυμπιάσι τε ἀγῶνα καὶ τοὺς τε ἄλλους, ὧν διὰ 840 φιλονεικίαν καὶ τέχνην καὶ τὸ μετὰ τοῦ σωφρονεῖν ἀνδρεῖον ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένος, ὡς λόγος, οὔτε τινὸς πώποτε γυναικὸς ἥψατο οὐδ' αὖ παιδὸς ἐν ὅλῃ τῇ τῆς ἀσκήσεως ἀκμῇ; καὶ δὴ καὶ Κρίσωνα καὶ Ἄστυλον καὶ Διόπομπον καὶ ἄλλους παμπόλλους ὁ αὐτός που λόγος ἔχει. καίτοι τῶν γ' ἐμῶν καὶ σῶν πολιτῶν, ὦ Κλεινία, πολὺ κάκιον ἦσαν πεπαιδευμένοι τὰς ψυχάς, τὰ δὲ σώματα πολὺ * μᾶλλον σφρι- B γῶντες.

ΚΛ. Ἀληθῆ ταῦτα λέγεις, ἃ *) σφόδρα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐστὶν εἰρημένα περὶ τούτων τῶν ἀθλητῶν ὡς ὄντως ποτὲ γενόμενα.

ΑΘ. Τί οὖν; οἱ μὲν ἄρα νίκης ἕνεκα πάλης καὶ δρόμων καὶ τῶν τοιούτων ἐτόλμησαν ἀπέχεσθαι λεγομένου πράγματος ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐδαίμονος, οἱ δὲ ἡμέτεροι παῖδες ἀδυνατήσουσι καρτερεῖν πολὺ καλλίονος ἕνεκα νίκης, ἣν ἡμεῖς καλλίστην ἐκ παίδων πρὸς αὐτοὺς λέγοντες ἐν * μύ- C θοις τε καὶ ἐν ῥήμασι καὶ ἐν μέλεσιν ᾄδοντες, ὡς εἰκός, κηλήσομεν;

ΚΛ. Ποίας;

ΑΘ. Τῆς τῶν ἡδονῶν νίκης ἐγκρατεῖς ὄντας ἂν ζῆν εὐδαιμόνως, ἡττωμένους δὲ τοὐναντίον ἅπαν· πρὸς δὲ τούτοις ἔτι φόβος ὁ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς ὅσιον αὐτὸ εἶναι δύ-

---

*) ἄλλ. ὅτι.

Me. Ac recte quidem tu id dixisti.

Ath. Ut igitur demonstrem hoc non esse supra hominis naturam, sed fieri posse, voltis vobis orationem coner probabilem quandam proferre?

Cl. Quidni?

Ath. Utrum igitur a rebus venereis facilius se abstinebit et sancitum de illis ita ut par est volet exsequi is qui corpus bene exercitatum habet, non negligenter, an qui male?

Cl. Multo sane magis qui non negligenter habet exercitatum.

Ath. Nonne igitur auditu scimus Iccum Tarentinum propter Olympicum certamen ceteraque, in quibus ut certare et victoriam reportare posset et artem et fortitudinem cum temperantia coniunctam sibi comparasset, ut fama est, neque mulierem umquam attrectasse neque etiam puerum per totum exercitationis vigorem? atque etiam de Crisone et Astylo et Diopompo aliisque permultis eadem fere est fama.. quamquam meis quidem et tuis civibus, Clinia, multo peius erant eruditi ad animum, corpora vero longe robustiora habebant.

Cl. Vera haec dicis, quae valde a veteribus dicta sunt illis athletis revera aliquando usu venisse.

Ath. Quid igitur? isti quidem ad victoriam in lucta et cursibus aliisque eiusdem generis reportandam a se impetrare potuerunt ut re abstinerent a multitudine pro felice praedicata, nostri autem pueri non poterunt se continere longe pulchrioris victoriae causa, quam nos pulcherrimam ipsis pueris praedicantes et in fabulis, sermonibus et carminibus celebrantes, ut veri est simile, blandiemur?

Cl. Cuiusnam victoriae?

Ath. Ex voluptatibus referendae quam si consequuti fuerint beate vivent, superati vero plane contra; praeterea autem metus ille, ne nullo omnino modo fas

ναμιν ἡμῖν οὐκ ἄρα ἕξει κρατεῖν ὧν ἄλλοι κεκρατήκασι τούτων ὄντες χείρονες;

ΚΛ. Εἰκός γ' οὖν.

ΑΘ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐνταῦθά ἐσμεν τούτου τοῦ νόμου *) πέρι, διὰ κάκην δὲ τὴν τῶν * πολλῶν εἰς ἀπορίαν D ἐπέσομεν, φημὶ τὸ μὲν ἡμέτερον νόμιμον ἀτεχνῶς δεῖν περὶ αὐτῶν τούτων πορεύεσθαι λέγον **), ὡς οὐ δεῖ χείρους ἡμῖν εἶναι τοὺς πολίτας ὀρνίθων καὶ ἄλλων θηρίων πολλῶν, οἳ κατὰ μεγάλας ἀγέλας γεννηθέντες μέχρι μὲν παιδογονίας ἠΐθεοι καὶ ἀκήρατοι γάμων τε ἁγνοὶ ζῶσιν, ὅταν δ' εἰς τοῦτο ἡλικίας ἔλθωσι, ξυνδυασθέντες ἄῤῥην θηλείᾳ κατὰ χάριν καὶ θήλεια ἄῤῥενι τὸν λοιπὸν χρόνον ὁσίως καὶ δικαίως ζῶσιν, ἐμμένοντες * βεβαίως ταῖς πρώταις τῆς φιλίας E ὁμολογίαις· δεῖν δὴ θηρίων γε αὐτοὺς ἀμείνους εἶναι. ἐὰν δ' οὖν ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων τῶν πλείστων διαφθείρωνται, τὴν λεγομένην ἄτακτον Ἀφροδίτην ἐν αὐτοῖς ὁρῶντές τε καὶ ἀκούοντες μέγιστον δυναμένην, καὶ οὕτω δὴ μὴ δυνατοὶ γίγνωνται κατακρατεῖν, δεύτερον νόμον ἐπ' αὐτοῖς μηχανᾶσθαι χρὴ τοὺς νομοφύλακας νομοθέτας γενομένους.

ΚΛ. Τίνα δὴ ξυμβουλεύεις αὐτοῖς * τίθεσθαι νόμον, 841 ἐὰν ὁ νῦν τιθέμενος αὐτοὺς ἐκφύγῃ;

ΑΘ. Δῆλον ὅτι τὸν ἐχόμενον τούτου δεύτερον, ὦ Κλεινία.

ΚΛ. Τίνα λέγεις;

ΑΘ. Ἀγύμναστον ὅτι μάλιστα ποιεῖν τὴν τῶν ἡδονῶν ῥώμην, τὴν ἐπίχυσιν καὶ τροφὴν αὐτῆς διὰ πόνων ἄλλοσε τρέποντα τοῦ σώματος· εἴη δ' ἂν τοῦτο, εἰ ἀναίδεια μὴ ἐνείη τῇ τῶν ἀφροδισίων χρήσει· σπανίῳ γὰρ αὖ τῷ τοιούτῳ δι' αἰσχύνην χρώμενοι * ἀσθενεστέραν ἂν αὐτὴν δέσποιναν κτῷντο, ὀλιγάκις χρώμενοι. τὸ δὴ λανθάνειν τούτων B δρῶντά τι καλὸν παρ' αὐτοῖς ἔστω νόμιμον, ἔθει καὶ ἀγράφῳ νομισθὲν νόμῳ, τὸ δὲ μὴ λανθάνειν αἰσχρόν, ἀλλ' οὐ ***)

*) ἄλλ. νομίμου. **) γρ. λέγων.
***) ἴσ. ἀλλ' αὖ.

sit, nonne vim nobis habebit, ut superent quae alii superarunt his deteriores?

Cl. Probabile vero est.

Ath. Quoniam igitur huc progressi sumus in hac lege exponenda, propter multitudinis vero pravitatem in consilii inopiam incidimus, dico nostram legem revera debere de his ipsis procedere declarantem, non debere nobis esse cives avibus aliisque bestiis multis deteriores, quae quidem magnis in gregibus procreatae usque ad procreandi tempus caelibes, nuptiarum rudes castaeque vivant, quando vero eo aetatis processerint, copulatae mas cum femina et femina cum mare per amorem reliquum tempus pie et iuste transigant, firme stantes primis amicitiae consensionibus; oportere igitur ipsos bestiis meliores esse. quodsi vero a reliquis Graecis barbarisque plurimis corrumpantur, Venerem quae dicitur incompositam apud eos videntes et audientes plurimum valentem, et hac quidem ratione non possint sibi temperare, secundam legem in eos excogitare oportet legum custodes legum latores factos.

Cl. Quamnam igitur suades eis ut legem dent, si nunc data eos effugerit?

Ath. Eam sine dubio quae secunda illam excipit, Clinia.

Cl. Quamnam dicis?

Ath. Hanc quae praescribit ut quam maxime inexercitatam voluptatum vim efficiant, eiusque copiam et alimentum per labores in alias corporis partes derivent; quod quidem fiet, si impudentia a rerum Venerearum usu aberit; nam si pudore adducti raro eis utuntur, imbecilliorem habebunt dominam eo quod non frequenter eas adhibeat. horum autem aliquid clam facere honestum apud ipsos esto, consuetudine legeque non scripta sancitum, non clam facere turpe, at vero

τὸ μὴ πάντως δρᾶν. οὕτω τοῦτο *) αἰσχρὸν αὖ καὶ καλὸν
δευτέρως ἂν ἡμῖν ἐν νόμῳ γενόμενον κέοιτο, ὀρθότητα ἔχον
δευτέραν, καὶ τοὺς τὰς φύσεις διεφθαρμένους, οὓς ἥττους
αὑτῶν προσαγορεύομεν, * ἓν γένος ὄν, περιλαβὸν τὰ τρία C
γένη, βιάζοιτ' ἂν μὴ παρανομεῖν.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Τό τε θεοσεβὲς ἅμα καὶ φιλότιμον καὶ τὸ μὴ
τῶν σωμάτων, ἀλλὰ τῶν τρόπων τῆς ψυχῆς ὄντων καλῶν
γεγονὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ. ταῦτα δὴ καθάπερ ἴσως ἐν μύθῳ τὰ νῦν
λεγόμεν' ἐστὶν εὐχαί, πολύ γε μὴν ἄριστα, εἴπερ γίγνοιτο
ἐν πάσαις πόλεσι, γίγνοιτο ἄν. τάχα δ' ἄν, εἰ θεὸς ἐθέλοι,
κἂν * δυοῖν θάτερα βιασαίμεθα περὶ ἐρωτικῶν, ἢ μηδένα D
τολμᾶν μηδενὸς ἅπτεσθαι τῶν γενναίων ἅμα καὶ ἐλευθέρων
πλὴν γαμετῆς ἑαυτοῦ γυναικός, ἄθυτα δὲ παλλακῶν σπέρ-
ματα καὶ νόθα μὴ σπείρειν μηδὲ ἄγονα ἀῤῥένων παρὰ φύ-
σιν· ἢ τὸ μὲν τῶν ἀῤῥένων πάμπαν ἀφελοίμεθ' ἄν, τὸ δὲ
γυναικῶν, εἴ τις ξυγγίγνοιτό τινι πλὴν ταῖς μετὰ θεῶν καὶ
ἱερῶν γάμων ἐλθούσαις εἰς τὴν οἰκίαν, ὠνηταῖς εἴτε ἄλλῳ
ὁτῳοῦν * τρόπῳ κτηταῖς, μὴ λανθάνων ἄνδρας τε καὶ γυ- E
ναῖκας πάσας, τάχ' ἂν ἄτιμον αὐτὸν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπαί-
νων νομοθετοῦντες ὀρθῶς ἂν δόξαιμεν νομοθετεῖν, ὡς ὄν-
τως ὄντα ξενικόν. οὗτος δὴ νόμος, εἴτε εἷς εἴτε δύο αὐτοὺς
χρὴ προσαγορεύειν, κείσθω περὶ ἀφροδισίων καὶ ἁπάντων
τῶν ἐρωτικῶν, ὅσα πρὸς ἀλλήλους * διὰ τὰς τοιαύτας ἐπι- 842
θυμίας ὁμιλοῦντες ὀρθῶς τε καὶ οὐκ ὀρθῶς πράττομεν.

ΜΕ. Καὶ τοίνυν, ὦ ξένε, ἐγὼ μέν σοι σφόδρα δεχοί-
μην ἂν τοῦτον τὸν νόμον, ὅδε δὲ **) Κλεινίας αὐτὸς φρα-
ζέτω τί ποτε περὶ αὐτῶν διανοεῖται.

ΚΛ. Ἔσται ταῦτα, ὦ Μέγιλλε, ὁπόταν γε δή μοι
δόξῃ τις παραπεπτωκέναι καιρός· νῦν μὴν ἐῶμεν τὸν ξένον
ἔτι εἰς τὸ πρόσθεν προϊέναι τῶν νόμων.

ΜΕ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἀλλὰ μὴν νῦν * γε προϊόντες ἤδη σχεδὸν ἐσμὲν ἐν B

---

*) ἴσ. τότε.
**) ἄλλ. ὁ δὲ δή.

etiam omnino non facere. ita turpe rursus et honestum secundo loco in lege nobis positum erit, secundam recti rationem habens, eosque quorum natura corrupta erit, quos quidem semet ipsis inferiores appellamus, genus quidem unum, sed tria comprehendens genera, coget legibus obtemperare.

Cl. Quaenam genera?

Ath. Religiosum et ambitiosum et quod non in corporum, sed in animi morum si pulchri sunt desiderio est. haec igitur velut fortasse in fabula nunc ita exposita vota sunt, longe tamen optima erunt, si omnibus in civitatibus exsistent. forsitan vero, si deus voluerit, ex duobus alterum in rebus amatoriis obtinuerimus, ut aut nemo audeat ullius generosi et liberi mulierem praeter suam ipse uxorem attingere, nec semina nuptiis non consecrata et spuria in pellices profundere neque sterilia in viros contra naturam, aut masculorum amorem penitus tollemus, quod ad mulieres vero attinet, si quis consuescat cum aliqua, quae non diis auspicibus sacrisque nuptiis in domum venerit, empta sive alio quo modo acquisita, neque id clam viris mulieribusque omnibus faciat, hunc forsitan si laudibus in civitate impetrandis privemus recte videamur lege id sancire, quippe qui revera sit externus. haec igitur lex, sive unam sive duas appellari oportet, constituta esto de rebus Venereis omnibusque amatoriis, quascumque inter nos versantes huiusmodi cupiditatibus incitati recte aut secus agimus.

Me. Equidem sane, Megille, acceperim hanc legem, Clinias vero hic ipse significato quid tandem hac de re sentiat.

Cl. Fiet ita, Megille, quando mihi visum fuerit tempus quoddam opportunum incidisse; nunc vero sinamus hospitem longius progredi in legibus scribundis.

Me. Recte.

Ath. At vero nunc quidem progressi iam fere de-

τῷ κατασκευάζεσθαι *) μὲν ξυσσίτια, ἅ φαμεν ἄλλοθι μὲν ἂν χαλεπὸν εἶναι, ἐν Κρήτῃ δὲ οὐδεὶς ἄλλως ἂν ὑπολάβοι δεῖν γίγνεσθαι· τὸ δὲ τίνα τρόπον, πότερον ὡς ἐνθάδε ἢ καθάπερ ἐν Λακεδαίμονι, ἢ παρὰ ταῦτα ἔστι τι τρίτον εἶδος ξυσσιτίων ἀμφοῖν τούτοιν ἄμεινον ἂν ἔχον, τοῦτο οὔτ' ἐξευρεῖν μοι χαλεπὸν εἶναι δοκεῖ μέγα τε ἀγαθὸν εὑρηθὲν οὐδὲν ἀπεργάσασθαι **)· καὶ γὰρ νῦν ἐμμελῶς ἔχειν κατεσκευασμένα.

* Τούτοις δ' ἐστὶν ἀκόλουθον ἡ τοῦ βίου κατασκευή, C τίν' αὐτοῖς ἂν τρόπον ἕποιτο. βίος δὴ ἄλλαις μὲν πόλεσι παντοδαπὸς ***) ἂν καὶ πολλαχόθεν εἴη, μάλιστα δὲ ἐκ διπλασίων ἢ τούτοις· ἐκ γῆς γὰρ καὶ ἐκ θαλάττης τοῖς πλείστοις τῶν Ἑλλήνων ἐστὶ κατεσκευασμένα τὰ περὶ τὴν τροφήν, τούτοις δὲ μόνον ἐκ γῆς. τῷ μὲν οὖν νομοθέτῃ τοῦτο ῥᾷον· οὐ γὰρ μόνον ἡμίσεις αὖ γίγνονται νόμοι μέτριοι, * πολὺ δ' ἐλάττους, ἔτι δ' ἐλευθέροις ἀνθρώποις μᾶλλον D πρέποντες. ναυκληρικῶν μὲν γὰρ καὶ ἐμπορικῶν καὶ καπηλευτικῶν καὶ πανδοκεύσεων καὶ τελωνικῶν †) καὶ μεταλλειῶν καὶ δανεισμῶν καὶ ἐπιτόκων τόκων καὶ ἄλλων μυρίων τοιούτων τὰ πολλὰ ἀπήλλακται χαίρειν αὐτοῖς εἰπὼν ὁ περὶ ταύτην τὴν πόλιν νομοθέτης, γεωργοῖς δὲ καὶ νομεῦσι καὶ μελιττουργοῖς καὶ τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα φυλακτηρίοις τε καὶ ἐπιστάταις ὀργάνων νομοθετήσει, * τὰ μέγιστα ἤδη νενομοθετηκὼς περὶ γάμους ἅμα καὶ γενέσεις παίδων καὶ τροφάς, E ἔτι δὲ καὶ παιδείας ἀρχῶν τε καταστάσεις ἐν τῇ πόλει. νῦν δ' ἐπὶ τοὺς τὴν τροφὴν καὶ ὅσοι ††) περὶ αὐτὴν ταύτην ξυνδιαπονοῦσιν, ἀναγκαῖον νομοθετοῦντά ἐστι τρέπεσθαι. Πρῶτον δὴ νόμοι ἔστωσαν λεγόμενοι τοὔνομα γεωργικοί. Διὸς ὁρίου μὲν πρῶτος νόμος ὅδε εἰρήσθω· μὴ κινείτω γῆς ὅρια μηδεὶς μήτε οἰκείου πολίτου γείτονος μήτε ὁμοτέρμονος, ἐπ' ἐσχατιᾶς κεκτημένος ἄλλῳ ξένῳ γειτονῶν, νομίσας * τὰ- 843 κίνητα †††) κινεῖν ἀληθῶς τοῦτο εἶναι, βουλέσθω δε πᾶς

*) γρ. κατεσκευάσθαι. **) ἄλλ. ἀπεργάσεσθαι.
***) ἄλλ. παντοδαπῶς. †) ἴσ. τελωνειῶν.
††) ἴσ. νῦν δ' ἐπὶ τὴν τροφὴν καὶ τοὺς ὅσοι.
†††) ἄλλ. τὸ τἀκίνητα.

venimus ad convivia publica instituenda, quod dicimus alibi quidem difficile futurum esse, in Creta vero nemo aliter existimaverit oportere fieri; quomodo vero instituenda sint, utrum sicut hic an quemadmodum Lacedaemone, an praeter haec tertium quoddam genus sit conviviorum publicorum ambobus illis melius se habens, hoc neque inventu mihi difficile videtur esse neque, si inventum fuerit, magnum effecturum esse bonum; nam nunc quoque accommodate sunt constituta.

His iam consequens est ut videamus quaenam vivendi ratio eis futura sit consentanea. victus igitur aliis quidem civitatibus multiplex erit variisque e locis quaerendus, maxime vero e duplo pluribus quam his; e terra enim et mari plerisque Graecorum comparantur alimenta, his autem tantummodo e terra. legis latori igitur hoc facilius; neque enim solum dimidia legum pars satis erit, sed multo etiam pauciores, et praeterea liberis hominibus magis convenientes. a rebus enim naviculariis et mercatoriis et cauponiis, a deversoriis, vectigalium exactionibus, metallorum scrutationibus, mutuationibus, fenerationibus ex usura sortem facientibus aliisque innumerabilibus eiusdem generis maxima parte liberatus est missa ea faciens qui huic civitati leges scribit, agricolis vero et pastoribus et apiariis harumque rerum custodibus et instrumentorum praefectis leges dabit, quum gravissimas iam scripserit de nuptiis liberorumque procreationibus et educationibus, praeterea etiam de institutionibus magistratuumque in civitate designationibus. nunc ad victum eosque qui in hoc elaborant legum lator se convertat necesse est. Primum igitur leges sunto quae nominantur agricolares. et Iovis quidem Termini prima lex haec dicenda: agri fines nemo moveto neque proprii civis vicini neque contermini, si agri possessor in terrae finibus alii extraneo vicinus sit, arbitrans hoc revera esse convellere quae non debeant commoveri, maluerit vero

πέτρον ἐπιχειρῆσαι κινεῖν τὸν μέγιστον [ἄλλον πλὴν ὅρον]
μᾶλλον ἢ σμικρὸν λίθον ὁρίζοντα φιλίαν καὶ ἔχθραν ἔνορ-
κον παρὰ θεῶν· τοῦ μὲν γὰρ ὁμόφυλος Ζεὺς μάρτυς, τοῦ
δὲ ξένιος, οἳ μετὰ πολέμων τῶν ἐχθίστων ἐγείρονται. καὶ ὁ
μὲν πεισθεὶς τῷ νόμῳ ἀναίσθητος τῶν ἀπ' αὐτοῦ κακῶν
γίγνοιτ' ἄν, καταφρονήσας δὲ διτταῖς δίκαις ἔνοχος ἔστω,
μιᾷ μὲν παρὰ θεῶν καὶ πρώτῃ, δευτέρᾳ δὲ ὑπὸ νόμου.
* μηδεὶς γὰρ ἑκὼν κινείτω γῆς ὅρια γειτόνων· ὃς δ' ἂν κι- B
νήσῃ, μηνυέτω μὲν ὁ βουλόμενος τοῖς γεωμόροις, οἱ δὲ εἰς
τὸ δικαστήριον ἀγόντων· ἢν δέ τις ὄφλῃ τὴν τοιαύτην δί-
κην, ὡς ἀνάδαστον γῆν λάθρᾳ καὶ βίᾳ ποιοῦντος [τοῦ
ὄφλοντος], τιμάτω τὸ δικαστήριον ὅ τι ἂν δέῃ πάσχειν
ἢ ἀποτίνειν τὸν ἡττηθέντα. τὸ δὲ μετὰ τοῦτο βλάβαι πολλαὶ
καὶ σμικραὶ γειτόνων γιγνόμεναι, διὰ τὸ θαμίζειν ἔχθρας
ὄγκον μέγαν ἐντίκτουσαι, χαλεπὴν καὶ σφόδρα * πικρὰν C
γειτονίαν ἀπεργάζονται. διὸ χρὴ πάντως εὐλαβεῖσθαι γείτονα
γείτονι μηδὲν ποιεῖν διάφορον, τῶν τε ἄλλων πέρι καὶ δὴ
καὶ ἐπεργασίας ξυμπάσης σφόδρα ἀεὶ διευλαβούμενον· τὸ
μὲν γὰρ βλάπτειν οὐδὲν χαλεπόν, ἀλλ' ἀνθρώπου παντός,
τὸ δ' ἐπωφελεῖν οὐδαμῇ ἅπαντος. ὃς δ' ἂν ἐπεργάζηται τὰ
τοῦ γείτονος ὑπερβαίνων τοὺς ὅρους, τὸ μὲν βλάβος ἀποτι-
νέτω, τῆς δὲ ἀναιδείας ἅμα καὶ ἀνελευθερίας ἕνεκα ἰατρευ-
όμενος διπλάσιον * τοῦ βλάβους ἄλλο ἐκτισάτω τῷ βλα- D
φθέντι. τούτων δὲ καὶ ἁπάντων τῶν τοιούτων ἐπιγνώμονές
τε καὶ δικασταὶ καὶ τιμηταὶ γιγνέσθων ἀγρονόμοι, τῶν μὲν
μειζόνων, καθάπερ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴρηται, πᾶσα ἡ τοῦ
δωδεκατημορίου τάξις, τῶν ἐλαττόνων δὲ οἱ φρούραρχοι τού-
των· καὶ ἐάν τις βοσκήματα ἐπινέμῃ, τὰς βλάβας ὁρῶντες
κρινόντων καὶ τιμώντων· καὶ ἐὰν ἐσμοὺς ἀλλοτρίους σφετε-
ρίζῃ τις τῇ τῶν μελιττῶν ἡδονῇ ξυνεπόμενος, * καὶ κατα- E
κρούων οὕτως οἰκειῶται, τινέτω τὴν βλάβην· καὶ ἐὰν πυ-
ρεύων τὴν ὕλην μὴ διευλαβηθῇ τῶν *) τοῦ γείτονος, τὴν
δόξασαν ζημίαν τοῖς ἄρχουσι ζημιούσθω· καὶ ἐὰν φυτεύων
μὴ ἀπολείπῃ τὸ μέτρον τῶν τοῦ γείτονος χωρίων, καθάπερ

*) ἴσ. τὴν.

quisque saxum conari maximum movere quam parvum lapidem qui iureiurando a diis confirmatus amicitiam et inimicitiam terminet; illius enim testis est Iupiter gentilicius, et huius hospitalis, qui cum bellis infestissimis excitantur. et is qui obtemperabit legi, vacuus erit malis inde proficiscentibus, qui vero despiciet, is duplici tenebitur poena, una et prima a diis et secunda a lege. nemo enim sua sponte moveto agri terminos vicinorum; quodsi quis moverit, eum indicato quicumque volet agrorum possessoribus, et hi in iudicium adducunto; ac si quis damnatus fuerit de agro clam et vi denuo diviso, aestimato iudicium quid pati vel solvere oporteat convictum. deinde vero detrimenta multa et parva a vicinis illata, quia propter frequentiam magnam inimicitiae molem creant, difficilem et admodum acerbam vicinitatem efficiunt. quocirca oportet omni modo vicinum cavere ne vicino quicquam faciat incommodi, quum in reliquis rebus tum in culturae communione admodum semper sibi caventem; laedere enim nihil est difficile, sed hominis cuiuslibet, prodesse autem nequaquam cuiuslibet. qui vero vicini agrum colit terminos excedens, detrimentum rependito, simulque, ut eius impudentia et illiberalitas curetur, alterum detrimenti duplum laeso solvito. horum vero omnium id genus cognitores et iudices et aestimatores sunto procuratores rei rusticae, ac maiorum quidem, quemadmodum supra dictum est, universus duodecimae partis ordo, minorum vero horum custodiae praefecti; et si quis in alieno agro pecora pascat, detrimenta cernentes iudicanto et aestimanto; et si quis examina aliena usurpet voluptati ex apibus capiendae obsequens, et pulsando sibi conciliet, rependito detrimentum; et si ignem faciens silvae non caveat vicini, poena multator quae magistratibus visa fuerit; et si plantans non linquat mensuram vicini agrorum, item multator, quemadmodum multis iam legis latoribus

εἴρηται καὶ πολλοῖς νομοθέταις ἱκανῶς, ὧν τοῖς νόμοις χρὴ προσχρῆσθαι καὶ μὴ πάντα ἀξιοῦν πολλὰ καὶ σμικρὰ καὶ τοῦ ἐπιτυχόντος νομοθέτου γιγνόμενα τὸν μείζω πόλεως κοσμητὴν * νομοθετεῖν· ἐπεὶ καὶ τῶν ὑδάτων πέρι γεωργοῖσι πα- 844
λαιοὶ καὶ καλοὶ νόμοι κείμενοι οὐκ ἄξιοι παροχετεύειν λόγοις, ἀλλ' ὁ βουληθεὶς ἐπὶ τὸν αὑτοῦ τόπον ἄγειν ὕδωρ ἀγέτω μὲν ἀρχόμενος ἐκ τῶν κοινῶν ναμάτων, μὴ ὑποτέμνων πηγὰς φανερὰς ἰδιώτου μηδενός, ᾗ δ' ἂν βούληται ἄγειν, πλὴν δι' οἰκίας ἢ ἱερῶν τινῶν ἢ καὶ μνημάτων, ἀγέτω, μὴ βλάπτων πλὴν αὐτῆς τῆς ὀχεταγωγίας. αὐδρία δὲ εἴ τισι τόποις ξύμφυτος ἐκ γῆς τὰ ἐκ Διὸς * ἰόντα ἀπο- B
στέγει νάματα, καὶ ἐλλείπει τῶν ἀναγκαίων πωμάτων, ὀρυττέτω μὲν ἐν τῷ αὑτοῦ χωρίῳ μέχρι τῆς κεραμίτιδος γῆς, ἐὰν δ' ἐν τούτῳ τῷ βάθει μηδαμῶς ὕδατι προστυγχάνῃ, παρὰ τῶν γειτόνων ὑδρευέσθω μέχρι τοῦ ἀναγκαίου πώματος ἑκάστοις τῶν οἰκετῶν· ἐὰν δὲ δι' ἀκριβείας ᾖ καὶ τοῖς γείτοσι, τάξιν τῆς ὑδρείας ταξάμενος παρὰ τοῖς ἀγρονόμοις, ταύτην ἡμέρας ἑκάστης κομιζόμενος, οὕτω κοινωνείτω τοῖς γείτοσιν ὕδατος. * ἐὰν δὲ ἐκ Διὸς ὕδατα γιγνόμενα, τὸν C
ἐπάνω γεωργοῦντα ἢ καὶ ὁμότοιχον οἰκοῦντα τῶν ὑποκάτω βλάπτῃ τις μὴ διδοὺς ἐκροήν, ἢ τοὐναντίον ὁ ἐπάνω μεθιεὶς εἰκῇ τὰ ῥεύματα βλάπτῃ τὸν κάτω, καὶ περὶ ταῦτα μὴ ἐθέλωσι διὰ ταῦτα κοινωνεῖν ἀλλήλοις, ἐν ἄστει μὲν ἀστυνόμον, ἐν ἀγρῷ δὲ ἀγρονόμον ἐπάγων ὁ βουλόμενος ταξάσθω τί χρὴ ποιεῖν ἑκάτερον· ὁ δὲ μὴ ἐμμένων ἐν τῇ τάξει φθόνου θ' ἅμα καὶ δυσκόλου ψυχῆς ὑπεχέτω * δίκην, καὶ D
ὄφλων διπλάσιον τὸ βλάβος ἀποτινέτω τῷ βλαφθέντι, μὴ ἐθελήσας τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι. Ὀπώρας δὲ δὴ χρὴ κοινωνίαν ποιεῖσθαι πάντας τοιάνδε τινά. διττὰς ἡμῖν δωρὰς ἡ θεὸς ἔχει χάριτος αὕτη, τὴν μὲν [παιδείαν] Διονυσιάδα ἀθησαύριστον, τὴν δ' εἰς ἀπόθεσιν γενομένην κατὰ φύσιν. ἔστω δὴ περὶ ὀπώρας ὅδε νόμος ταχθείς. ὃς ἂν ἀγροίκου ὀπώρας γεύσηται, βοτρύων εἴτε καὶ σύκων, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ὥραν τὴν τοῦ τρυγᾶν * ἀρκτούρῳ ξύνδρομον, εἴτ' ἐν τοῖς E

satis expositum est, quorum leges assumendae sunt nec existimandum multa et parva et quae primi cuiusque legis latoris sunt maiori civitatis temperatori esse sancienda; nam etiam de aquis agricolis veteres et pulchrae leges datae sunt quas non par est oratione subducere, sed qui suum in locum aquam voluerit ducere, is a communibus aquis initio ducto derivato, non intercludens apertos privati alicuius fontes, et quocumque voluerit ducito, praeterquam per domos vel templa vel etiam monumenta, nihil inferens damni, nisi si quid aquarum ductio faciat. aquae vero inopia si locis aliquibus e terra insita aquas pluviales continet, ut necessariis aliquis deficiatur potibus, fodito suo in loco usque ad argillam, et si hoc in profundo nequaquam inciderit in aquam, a vicinis aquam petito, quantum domesticis opus fuerit ad bibendum; si vero parca est etiam vicinis, certum aquationis modum, de quo apud procuratores rei rusticae convenerint, quotidie accipito et ita in vicinorum aquae partem venito. sin autem aquae pluviales abundent, et inferius habitantium aliquis superiorem locum colenti vel etiam communem parietem habenti noceat effluvium non dando, aut contra superior emissis temere fluxionibus noceat inferius habitanti, et de his nequeant hanc ob causam inter se convenire, in urbe quidem rerum urbanarum, in agro vero rei rusticae procuratorem qui voluerit adhibeto qui constituat quid utrique sit faciendum; quod si quis non servet, is invidiae simul et difficilis animi poena tenetor, convictusque duplum damni solvito laeso, quia magistratibus noluit parere. Quod ad fructuum communitatem attinet, eam hoc fieri modo omnibus oportet. duo nobis gratiae munera praebet Pomona, Bacchicum unum, quod recondi nequit, alterum naturâ ad reponendum factum. esto igitur de fructibus haec lex constituta. quicumque agrestem fructum, uvas vel etiam ficus, gustat ante vindemiae tempus quod cum Arcturo concurrit, sive in suis agris sive in alio-

αὐτοῦ χωρίοις εἴτε καὶ ἐν ἄλλων, ἱερὰς μὲν πεντήκοντα
ὀφειλέτω τῷ Διονύσῳ δραχμάς, ἐὰν ἐκ τῶν ἑαυτοῦ δρέπῃ,
ἐὰν δ' ἐκ τῶν γειτόνων, μνᾶν, ἐὰν δ' ἐξ ἄλλων, δύο μέρη
τῆς μνᾶς. ὃς δ' ἂν τὴν γενναίαν νῦν λεγομένην σταφυλὴν
ἢ τὰ γενναῖα σῦκα ἐπονομαζόμενα ὀπωρίζειν βούληται, ἐὰν
μὲν ἐκ τῶν οἰκείων λαμβάνῃ, ὅπως ἂν ἐθέλῃ καὶ ὁπόταν
βούληται δρεπέσθω *), ἐὰν δ' ἐξ ἄλλων μὴ πείσας, ἑπόμε-
νος **) τῷ νόμῳ τῷ μὴ κινεῖν ὅ τι μὴ κατέθετο, ἐκείνως
ἀεὶ * ζημιούσθω. ἐὰν δὲ δὴ ***) δοῦλος μὴ πείσας τὸν δε- 845
σπότην τῶν χωρίων ἅπτηταί του τῶν τοιούτων, κατὰ ῥᾶγα
βοτρύων καὶ σῦκον συκῆς ἰσαρίθμους πληγὰς τούτοις μαστι-
γούσθω· μέτοικος δὲ ὠνούμενος τὴν γενναίαν ὀπώραν ὀπω-
ριζέτω, ἐὰν βούληται. ἐὰν δὲ ξένος ἐπιδημήσας ὀπώρας ἐπι-
θυμῇ φαγεῖν διαπορευόμενος τὰς ὁδούς, τῆς μὲν γενναίας
ἁπτέσθω, ἐὰν βούληται, μεθ' ἑνὸς ἀκολούθου χωρὶς τιμῆς,
ξένια δεχόμενος, * τῆς δὲ ἀγροίκου λεγομένης καὶ τῶν τοι- B
ούτων ὁ νόμος εἰργέτω μὴ κοινωνεῖν ἡμῖν τοὺς ξένους· ἐὰν
δέ τις ἀΐστωρ ὢν αὐτὸς ἢ δοῦλος ἅψηται, τὸν μὲν δοῦλον
πληγαῖς κολάζειν, τὸν δὲ ἐλεύθερον ἀποπέμπειν νουθετήσαντα
καὶ διδάξαντα τῆς ἄλλης ὀπώρας ἅπτεσθαι τῆς εἰς ἀπόθεσιν
ἀσταφίδος οἴνου τε καὶ ξηρῶν σύκων ἀνεπιτηδείου κεκτῆ-
σθαι. ἀπίων δὲ πέρι καὶ μήλων καὶ ῥοῶν καὶ πάντων τῶν
τοιούτων, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν * ἔστω λάθρᾳ λαμβάνειν, ὁ C
δὲ ληφθεὶς ἐντὸς τριάκοντα ἐτῶν γεγονὼς τυπτέσθω καὶ
ἀμυνέσθω ἄνευ τραυμάτων, δίκην δ' εἶναι ἐλευθέρῳ τῶν
τοιούτων πληγῶν μηδεμίαν· ξένῳ δέ, καθάπερ ὀπώρας,
ἐξέστω καὶ τῶν τοιούτων μέτοχον εἶναι· ἐὰν δὲ πρεσβύτερος
ὢν ἅπτηται τούτων, φαγὼν αὐτοῦ καὶ ὑποφέρων †) μηδέν,
καθάπερ ὁ ξένος, ταύτῃ κοινωνείτω τῶν τοιούτων ἁπάν-
των, μὴ πειθόμενος δὲ τῷ νόμῳ κινδυνευέτω ἀναγώνιστος
* γίγνεσθαι περὶ ἀρετῆς, ἐὰν εἰς τότε τὰ τοιαῦτα περὶ αὐ- D
τοῦ τοὺς τότε κριτάς τις ἀναμιμνήσκῃ. Ὕδωρ δὲ πάντων
μὲν τὸ περὶ τὰς κηπείας διαφερόντως τρόφιμον, εὐδιάφθαρ-
τον δέ· οὔτε γὰρ γῆν οὔτε ἥλιον οὔτε πνεύματα, τοῖς ὕδα-

---

*) ἄλλ. καρπούσθω. **) ἴσ. ἑπομένως.
***) ἴσ. ἐὰν δέ. †) ἄλλ. ἀποφέρων.

rum, quinquaginta drachmas Baccho sacras debeto, si e suis decerpserit, sin vero e vicinorum agris, minam, et si ex aliorum, duas minae partes. qui generosam quae nunc dicitur uvam vel generosas ficus quae nominantur colligere volt, si e propriis agris sumit, quomodocumque volt et quando lubet, decerpito, sin vero ex aliorum agris, venia a possessore non impetrata, secundum legem quae tangere vetat quod non deposueris, semper punitor, si vero servus a possessore agrorum venia non impetrata horum aliquid attigerit, secundum singulos uvarum acinos et ficus verberibus numero paribus caeditor; inquilinus vero generosum fructum quem emerit decerpito, si voluerit, si vero peregrinus huc profectus fructum edere gestiat vias transiens, generosum quidem attingito, si voluerit, uno cum pedisequo sine pretio, munera hospitalia accipiens, agrestem vero qui dicitur aliosque huiusmodi fructus lex vetato nobiscum communes esse peregrinis; et si quis inscius ipse aut servus attigerit, servus verberibus castigator, liber vero amandator monitus doctusque reliquos fructus esse attingendos qui reponi nequeant ut vinum passum vel ficus aridae ex eis fiant. de piris vero et malis et pomis punicis omnibusque eiusdem generis, nihil turpe esto clam sumere, deprehensus vero, si intra triginta annos natus est, propellitor et caeditor sine vulneribus, libero autem nulla huiusmodi verberum poena esto; at peregrino, sicuti fructuum supra dictorum, licebit horum quoque participi esse; si vero senior hos ita attingit, ut edat eos, nihil vero auferat, quemadmodum peregrinus, ita horum omnium partem habeto, legi autem non obtemperans periculum subito ne a certamine de praemio virtutis excludatur, si quis tunc iudices hac de re admonuerit. Aqua hortos omnium maxime nutrit, facilis vero ad corrumpendum est; neque enim terra neque sol

σι ξύντροφα τῶν ἐκ γῆς ἀναβλαστανόντων, ῥᾴδιον φθείρειν φαρμακεύσεσιν ἢ ἀποτροπαῖς ἢ καὶ κλοπαῖς, περὶ δὲ τὴν ὕδατος φύσιν ἐστὶ τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα δυνατὰ γίγνεσθαι· διὸ δὴ * βοηθοῦ δεῖται νόμου. ἔστω τοίνυν ὅδε περὶ αὐ- E
τοῦ· ἄν τις διαφθείρῃ ἑκὼν ὕδωρ ἀλλότριον, εἴτε καὶ πηγαῖον εἴτε καὶ ξυναγυρτόν, φαρμακείαις ἢ σκάμμασιν ἢ κλοπαῖς, ὁ βλαπτόμενος δικαζέσθω πρὸς τοὺς ἀστυνόμους, τὴν ἀξίαν τῆς βλάβης ἀπογραφόμενος· ἂν δέ τις ὄφλῃ φαρμακείαις τισὶ βλάπτων, πρὸς τῷ τιμήματι καθηράτω τὰς πηγὰς ἢ τἀγγεῖον τοῦ ὕδατος, ὅπηπερ ἂν οἱ τῶν ἐξηγητῶν νόμοι ἀφηγῶνται *) δεῖν γίγνεσθαι τὴν κάθαρσιν ἑκάστοτε καὶ ἑκάστοις. Περὶ δὲ ξυγκομιδῆς τῶν ὡραίων ἁπάντων, ἐξέστω τῷ βουλομένῳ τὸ ἑαυτοῦ διὰ παντὸς τόπου * κομί- 846
ζεσθαι, ὅπηπερ ἂν ἢ μηδὲν μηδένα ζημιοῖ ἢ τριπλάσιον αὐτὸς κέρδος τῆς τοῦ γείτονος ζημίας κερδαίνῃ. τούτων δὲ ἐπιγνώμονας τοὺς ἄρχοντας γίγνεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσα τις ἂν ἑκὼν ἄκοντα βλάπτῃ βίᾳ ἢ λάθρᾳ, αὐτὸν ἢ τῶν αὐτοῦ τι, διὰ τῶν αὐτοῦ κτημάτων. πάντα τὰ τοιαῦτα τοῖς ἄρχουσιν ἐπιδεικνὺς τιμωρείσθω μέχρι τριῶν μνῶν ὄντος τοῦ βλάβους· ἐὰν δ' ἔγκλημά τῳ μεῖζον ἄλλῳ πρὸς ἄλλον γίγνηται, πρὸς τὰ * κοινὰ δικαστήρια φέρων τὴν B
δίκην τιμωρείσθω τὸν ἀδικοῦντα. ἐὰν δέ τις τῶν ἀρχόντων δοκῇ μετ' ἀδίκου γνώμης κρίνειν τὰς ζημίας, τῶν διπλασίων ὑπόδικος ἔστω τῷ βλαφθέντι. τὰ δὲ αὖ τῶν ἀρχόντων ἀδικήματα εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια ἐπανάγειν τὸν βουλόμενον ἑκάστων **) τῶν ἐγκλημάτων. μυρία δὲ ταῦτα ὄντα καὶ σμικρὰ νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ τὰς τιμωρίας γίγνεσθαι, λήξεών τε πέρι δικῶν καὶ προσκλήσεων καὶ κλητήρων, εἴτ' ἐπὶ * δυεῖν C
εἴτ' ἐφ' ὁπόσων δεῖ καλεῖσθαι, καὶ πάντα ὁπόσα τοιαῦτά ἐστιν, οὔτ' ἀνομοθέτητα οἷόν τ' εἶναι γέροντός τε οὐκ ἄξια νομοθέτου, νομοθετούντων δ' αὐτὰ αἱ νέοι πρὸς τὰ τῶν πρόσθεν νομοθετήματα ἀπομιμούμενοι σμικρὰ πρὸς μεγάλα,

*) ἴσ. ὑφηγῶνται.
**) ἴσ. ἕκαστον.

neque venti qui una cum aquis ea quae e terra nascuntur nutriunt, faciles sunt ad corrumpendum venenis vel avertendo vel furando, in aquae vero natura omnia haec possunt fieri. quocirca auxilio indiget legis. esto igitur haec de illa: si quis corruperit sua sponte aquam alienam, sive fontanam sive collectam, veneno vel fossis vel furtis, eum accusato alter qui damnum fecit apud rerum urbanarum curatores, damni aestimationem conscriptam tradens; et si quis convictus fuerit quod venenis quibusdam alteri intulerit damnum, praeter aestimationem fontes vel aquae receptaculum purgato, quomodocumque interpretum leges praescribunt purgationem faciendam esse quoque tempore et cuique. Quod vero ad fruges attinet omnis generis comportandas, licitum esto cuique qui volet id quod suum est quemque per locum portare, ubicumque vel nemini damni aliquid infert vel triplo ipse plus lucri quam vicino damni facit. harum autem rerum cognitores sunto magistratus et reliquorum omnium damnorum quae quis volens invito violenter vel clam, ipsi vel rerum suarum alicui, per opes suas intulerit. haec omnia magistratibus indicans ultionem expetito, si damnum tres minas non excedit; sin autem actionem maiorem alter alteri intendat, ad communia iudicia lite relata poenam expetito ab eo qui iniuriam fecerit. si quis vero magistratuum iniustam videatur sententiam de damno illato pronunciare, dupli condemnator laeso persolvendi. de magistratuum quoque iniuriis quisque qui volt ad communia iudicia referito quamque actionem. quod vero ad has leges attinet innumerabiles et exiguas, secundum quas poenae sunt expetendae, de privata lite intendenda, de vocationibus et testibus, utrum duo an quot testes adhibendi sint ad vocationem, omnibusque eiusdem generis, neque fieri potest ut non constituantur neque dignae in quibus senex legis lator elaboret, sed has scribunto iuvenes superiorum leges imitantes parvaque cum magnis comparantes,

καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν χρείας ἐμπείρως ἴσχοντες, μέχριπερ ἂν πάντα ἱκανῶς δόξῃ κεῖσθαι· τότε δὲ ἀκίνητα ποιησάμενοι ζώντων τούτοις ἤδη χρώμενοι μέτριον ἔχουσι.

Τὸ δὲ τῶν ἄλλων δημιουργῶν * ποιεῖν χρὴ κατὰ τάδε. D πρῶτον μὲν ἐπιχώριος μηδεὶς ἔστω τῶν περὶ τὰ δημιουργικὰ τεχνήματα διαπονούντων, μηδὲ οἰκέτης ἀνδρὸς ἐπιχωρίου· τέχνην γὰρ ἱκανὴν πολλῆς ἀσκήσεως ἅμα καὶ μαθημάτων πολλῶν δεομένην κέκτηται πολίτης ἀνὴρ τὸν κοινὸν τῆς πόλεως κόσμον σώζων καὶ κτώμενος, οὐκ ἐν παρέργῳ δεόμενον ἐπιτηδεύειν. δύο δὲ ἐπιτηδεύματα ἢ δύο τέχνας ἀκριβῶς διαπονεῖσθαι σχεδὸν οὐδεμία φύσις ἱκανὴ τῶν ἀνθρωπίνων, * οὐδ' αὖ τὴν μὲν αὐτὸς ἱκανῶς ἀσκεῖν, τὴν δὲ E ἄλλον ἀσκοῦντα ἐπιτροπεύειν. τοῦτ' οὖν ἐν πόλει ὑπάρχον δεῖ πρῶτον γίγνεσθαι· μηδεὶς χαλκεύων ἅμα τεκταινέσθω, μηδ' αὖ τεκταινόμενος χαλκευόντων ἄλλων ἐπιμελείσθω μᾶλλον ἢ τῆς αὑτοῦ τέχνης, πρόφασιν ἔχων ὡς πολλῶν οἰκετῶν [ἐπιμελούμενος] ἑαυτῷ δημιουργούντων εἰκότως μᾶλλον ἐπιμελεῖται ἐκείνων διὰ τὸ τὴν πρόσοδον ἐκεῖθεν αὑτῷ πλείω * γίγνεσθαι τῆς αὑτοῦ τέχνης, ἀλλ' εἰς μίαν *) ἕκαστος τέ- 847 χνην ἐν πόλει κεκτημένος ἀπὸ ταύτης ἅμα καὶ τὸ ζῆν κτάσθω. τοῦτον δὴ τὸν νόμον ἀστυνόμοι διαπονούμενοι σωζόντων, καὶ τὸν μὲν ἐπιχώριον, ἐὰν εἴς τινα τέχνην ἀποκλίνῃ μᾶλλον ἢ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν, κολαζόντων ὀνείδεσί τε καὶ ἀτιμίαις, μέχριπερ ἂν κατευθύνωσιν εἰς τὸν αὑτοῦ δρόμον, ξένων δὲ ἄν τις ἐπιτηδεύῃ δύο τέχνας, δεσμοῖσί τε καὶ χρημάτων ζημίαις καὶ ἐκβολαῖς * ἐκ τῆς πό- B λεως κολάζοντες ἀναγκαζόντων ἕνα μόνον, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς εἶναι. μισθῶν δὲ αὐτοῖς πέρι καὶ τῶν ἀναιρέσεων τῶν ἔργων, καὶ ἐάν τις αὐτοὺς ἕτερος ἢ 'κεῖνοί τινα ἄλλον ἀδικῶσι, μέχρι δραχμῶν πεντήκοντα ἀστυνόμοι διαδικαζόντων, τὸ δὲ πλέον τούτου τὰ κοινὰ δικαστήρια διακρινόντων κατὰ νόμον. Τέλος δὲ ἐν τῇ πόλει μηδένα μηδὲν τελεῖν μήτε ἐξαγομένων χρημάτων μήτε εἰσαγομένων· λιβανωτόν τε καὶ ὅσα περὶ θεοὺς τὰ τοιαῦτ' * ἐστὶ ξενικὰ θυμιάματα, καὶ C

*) γρ. ἀλλὰ μίαν.

qui necessarium earum usum re experti sunt, donec omnina satis visa fuerint constituta esse; tum vero his ita positis ut commoveri nequeant vivunto iam utentes modice se habentibus.

Quod ad reliquos attinet qui opifices sunt, ita faciendum est. primum nemo indigena esto in eorum numero qui in artificiis opificum elaborant, neque servus viri indigenae; artem enim satis magnam eamque multa exercitatione multisque disciplinis indigentem possidet vir civilis communem civitatis ordinem servans procuransque, in quo non subsicivis operis oportet elaborari. duo autem studia colere vel duas artes diligenter factitare nulla fere natura humana potest, neque aliam quisquam ipse satis potest exercere, alii vero ab altero exercendae praeesse. hoc igitur primum in urbe debet inesse: nemo qui faber est aerarius simul lignarius esto, neque qui lignarius est alios artem aerariam exercentes magis curato quam suam ipse artem, causam praetendens quod multos servos sibi opus facientes recte magis curet, quia plus inde lucri faciat, quam e sua arte, sed unam unusquisque artem in civitate exerceto indeque simul victum quaerito. hanc igitur legem rerum urbanarum procuratores magnopere servanto, et indigenam, ad artem aliquam magis se inclinantem quam ad virtutis studium castiganto opprobriis et ignominiis, dum eum ad cursum suum dirigant, peregrinorum autem si quis operam dat duabus artibus, vinculis et multis et expulsionibus ex urbe castiganto eumque cogunto ut unus tantum sit, non multi. de mercede eorum operumque susceptionibus, si quis ipsos alius vel ipsi alium quem fraudant, usque ad drachmas quinquaginta rerum urbanarum procuratores iudicanto, quodsi plus est, communia iudicia decernunto secundum legem. Vectigal in urbe nullum quisquam pendito si quid exportat vel importat; thus vero et quicumque sunt ad deos pertinentes huiusmodi peregrini odores, et pur-

πορφύραν καὶ ὅσα βαπτὰ χρώματα μὴ φερούσης τῆς χώρας, ἤ περί τινα ἄλλην τέχνην δεομένην ξενικῶν τινῶν εἰςαγωγίμων μηδενὸς ἀναγκαίου χάριν μήτε τις ἀγέτω, μήτε αὖ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἀναγκαίων ἐμμένειν ἐξαγέτω. τούτων δ' αὖ πάντων ἐπιγνώμονας εἶναι καὶ ἐπιμελητὰς τῶν νομοφυλάκων, πέντε ἀφαιρεθέντων τῶν πρεσβυτέρων, τοὺς ἑξῆς δώδεκα. Περὶ δὲ ὅπλων καὶ ὅσα περὶ τὸν πόλεμον ἅπαντα * ὄργανα, ἐάν τινος ἢ τέχνης εἰςαγωγίμου δέῃ γίγνεσθαι ἢ D φυτοῦ ἢ μεταλλευτικοῦ κτήματος ἢ δεσμευτικοῦ ἢ ζώων τινῶν ἕνεκα τῆς τοιαύτης χρείας, ἵππαρχοι καὶ στρατηγοὶ τούτων ἔστωσαν κύριοι εἰςαγωγῆς τε καὶ ἐξαγωγῆς, διδούσης τε ἅμα καὶ δεχομένης τῆς πόλεως, νόμους δὲ περὶ τούτων νομοφύλακες τοὺς πρέποντάς τε καὶ ἱκανοὺς θήσουσι· καπηλείαν δὲ ἕνεκα χρηματισμῶν μήτε οὖν τούτου μήτε ἄλλου μηδενὸς *) ἐν τῇ χώρᾳ ὅλῃ καὶ * πόλει ἡμῖν γίγνεσθαι. E

Τροφῆς δὲ καὶ διανομῆς τῶν ἐκ τῆς χώρας ἐγγὺς τῆς τοῦ Κρητικοῦ νόμου ἔοικεν ὀρθότης ἄν τις γιγνομένη κατὰ τρόπον γίγνεσθαι. δώδεκα μὲν γὰρ δὴ μέρη τὰ πάντα ἐκ τῆς χώρας γιγνόμενα νέμειν χρεὼν πάντας, ᾗπερ καὶ ἀναλωτέα· τὸ δὲ δωδέκατον μέρος ἕκαστον οἷον πυρῶν καὶ κριθῶν, οἷσι δὴ καὶ τὰ ἅπαντα ἀκολουθείτω τὰ ἄλλα ὡραῖα νεμόμενα, καὶ ὅσα ζῶα ξύμπαντα πράσιμα * ἐν ἑκάστοις **) ᾖ, 848 τριχῇ διαιρείσθω κατὰ λόγον, ἓν μὲν μέρος τοῖς ἐλευθέροις, ἓν δὲ τοῖς τούτων οἰκέταις, τὸ δὲ τρίτον δημιουργοῖς τε καὶ πάντως τοῖς ξένοις, οἵ τέ τινες ἂν τῶν μετοικούντων ὦσι ξυνοικοῦντες, τροφῆς ἀναγκαίου δεόμενοι, καὶ ὅσοι χρείᾳ τινὶ πόλεως ἢ τινος ἰδιωτῶν εἰςαφικνοῦνται ἑκάστοτε· πάντων τῶν ἀναγκαίων ἀπονεμηθὲν τρίτον μέρος ὤνιον ἐξ ἀνάγκης ἔστω τοῦτο μόνον, τῶν δὲ δύο μερῶν μηδὲν ἐπάναγκες ἔστω πωλεῖν. πῶς οὖν δὴ ταῦτα * ὀρθότατα νέμοιτ' B ἄν; πρῶτον μὲν δῆλον ὅτι τῇ μὲν ἴσα, τῇ δ' οὐκ ἴσα νέμομεν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

---

*) γρ. οὐδενός.
**) ἴσ. ἂν ἑκάστοις.

puram et quicumque tincti colores quos terra non fert vel aliarum artium opera quae rebus peregrinis importandis indigent, nisi necessaria sunt, nemo invehito, neque etiam eorum aliquid quae in terra oportet remaneant evehito. horum vero omnium cognitores sunto atque curatores legum custodes, quinque exceptis senioribus, reliqui duodecim. De armis porro omnibusque belli instrumentis, si vel arte aliqua introducenda indigent vel planta vel re metallica vel ad vinciendum idonea vel animalibus quibusdam talem propter usum, magistri equitum et exercitus duces potestatem habento invectionis et exportationis civitate simul dante et accipiente, leges autem de his legum custodes convenientes idoneasque dabunt; nundinatio vero quaestuosa neque huius neque alius cuiusquam rei universa in regione et urbe nostra esto.

Alimenti vero eorumque quae e terra proveniunt distribuendorum ratio si ad Creticae legis similitudinem accedit consentanea videtur esse. duodecim enim in partes omnia e terra provenientia omnes dividere oportet, quemadmodum etiam consumenda sunt; duodecima vero quaeque pars velut tritici et hordei, quae sequuntur etiam reliqui omnes fructus distributi, et quaecumque animalia cuique venalia sunt, tripartito rite dividenda, ut una pars liberis, altera horum servis, tertia opificibus omninoque peregrinis assignetur, quicumque vel patria relicta domicilium in urbe collocarunt, necessarii alimenti indigentes, vel propter publicum privatumque negotium advenerunt; ex omnibus necessariis exempta haec tertia pars sola esto necessario venalis, alterarum vero nulla necessario esto vendenda. quomodo igitur haec rectissime distribuentur? primum quidem patet, partim aequaliter, partim vero inaequaliter nos esse distributuros.

Cl. Quomodo dicis?

ΑΘ. Χείρω που καὶ βελτίω τούτων ἕκαστα ἀνάγκη φύειν καὶ ἐκτρέφειν τὴν γῆν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τῷ μὲν τοίνυν τοιούτῳ *) τῶν μερῶν τριῶν ὄντων μηδὲν πλέον ἐχέτω μήτε τὸ **) τοῖς δεσπόταις ἢ δούλοις νεμόμενον, μήτε αὖ τὸ τῶν ξένων, ἀλλὰ τὴν τῆς ὁμοιότητος ἰσότητα ἡ νομὴ πᾶσιν ἀποδιδότω τὴν αὐτήν. λαβὼν δ' ἕκαστος τῶν * πολιτῶν τὰ δύο μέρη κύριος ἔστω τῆς νο- C
μῆς δούλοις τε καὶ ἐλευθέροις, ὁπόσ' ἂν καὶ ὁποῖα βούληται διανέμειν· τὸ δὲ πλέον τούτων μέτροις τε καὶ ἀριθμῷ τῇδε χρὴ διανέμεσθαι, λαβόντα τὸν ἀριθμὸν πάντων τῶν ζώων οἷς ἐκ τῆς γῆς δεῖ τὴν τροφὴν γίγνεσθαι, διανέμειν.

Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο αὐτοῖς οἰκήσεις δεῖ χωρὶς διατεταγμένας εἶναι· τάξις δὲ ἥδε πρέπει τοῖς τοιούτοις. δώδεκα κώμας εἶναι χρή, κατὰ μέσον τὸ δωδεκατημόριον ἕκαστον μίαν, * ἐν τῇ κώμῃ δὲ ἑκάστῃ πρῶτον μὲν ἱερὰ καὶ ἀγο- D
ρὰν ἐξῃρῆσθαι θεῶν τε καὶ τῶν ἑπομένων θεοῖς δαιμόνων, εἴτε τινὲς ἔντοποι Μαγνήτων εἴτ' ἄλλων ἱδρύματα παλαιῶν μνήμῃ διασεσωμένων εἰσί, τούτοις ἀποδιδόντας τὰς τῶν πάλαι τιμὰς ἀνθρώπων, Ἑστίας δὲ καὶ Διὸς Ἀθηνᾶς τε καὶ ὃς ἂν ἀρχηγὸς ᾖ τῶν ἄλλων τοῦ δωδεκάτου ἑκάστου μέρους, ἱερὰ πανταχοῦ ἱδρύσασθαι. πρῶτον δὲ οἰκοδομίας εἶναι περὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὅπῃ ἂν ὁ τόπος ὑψηλότατος * ᾖ, E
τοῖς φρουροῖς ὑποδοχὴν ὅτι μάλιστα εὐερκῆ· τὴν δὲ ἄλλην χώραν κατασκευάζειν πᾶσαν δημιουργῶν τριακαίδεκα μέρη διελομένους, καὶ τὸ μὲν ἐν ἄστει κατοικίζειν, διελομένους αὖ καὶ τοῦτο εἰς τὰ δώδεκα μέρη τῆς πόλεως ἁπάσης, ἔξω τε καὶ κύκλῳ κατανεμηθέντας, ἐν τῇ κώμῃ δὲ ἑκάστῃ τὰ πρόσφορα γεωργοῖσι γένη τῶν δημιουργῶν ξυνοικίζειν. τοὺς δ' ἐπιμελητὰς εἶναι τούτων πάντων τοὺς τῶν ἀγρονόμων ἄρχοντας, ὅσων τε καὶ ὧντινων ὁ τόπος ἕκαστος δεῖται, καὶ ὅπου κατοικοῦντες ἀλυπότατοί τε καὶ ὠφελιμώτατοι ἔσονται τοῖσι γεωργοῦσι. τῶν * δὲ ἐν ἄστει κατὰ τὰ αὐτὰ ἐπιμελη- 849
θῆναι καὶ ἐπιμελεῖσθαι τὴν τῶν ἀστυνόμων ἀρχήν.

---

*) Ια. Τοῦ — τοιούτου. **) γρ. ἐχέτω ἢ τοῖς.

Ath. Deteriora fine dubio et meliora horum quaeque terra proferat et educet necesse est.

Cl. Quidni?

Ath. Huius igitur rei partium quae tres funt nulla plus habeto neque dominis vel fervis asfignata neque etiam peregrinis, fed fimilitudinis aequalitatem distributio omnibus exhibeto eandem, quisque vero civium duas nactus partes poteftatem habeto distribuendi fervis et liberis, quantum et qualia voluerit distribuere; et quod plus eft, id menfuris et numero ita distribuendum, ut omnium animalium, quibus e terra fubminiftranda funt alimenta, numero concepto divifio inftituatur.

Deinde habitationes eis feparatas oportet difpofitas effe; difpofitis autem haec convenit huiusmodi civibus. duodecim vicos effe oportet, in media quaque duodecima parte unum, et in vicis fingulis primum templa et forum defignanda funt deorum et qui fecundi funt a diis, larum, et fi qui indigetes Magnetum five aliorum facella veterum memoria confervatorum funt, his prifcorum hominum honores tribuendi, Veftae autem et Iovi et Minervae et quicumque de reliquis duodecimae cuiusque partis auctor et praeses eft, templa ubique exftruenda. ac primum quidem aedificia effe oportet circa haec templa, ubi locus eft celfiffimus, ad cuftodes excipiendos maxime munita; reliqua vero univerfa regio ita adornanda eft, ut, tredecim opificum partibus conftitutis, una in urbe collocetur, haec quoque distributa in duodecim univerfae urbis partes, reliquae extra et circumcirca distribuantur, in vicis autem fingulis opificum genera agricolis utilia una collocentur. procuratores horum omnium funto magiftratus qui rei rufticae praefunt, quot et quorum locus quisque indiget, et ubi habitantes minime molefti, immo vero utiliffimi erunt agricolis. rerum vero urbanarum eodem modo procurationem habebunt habentque magiftratus qui rebus urbanis praefunt.

Τοῖς δὲ δὴ ἀγορανόμοις τὰ περὶ ἀγορὰν που δεῖ ἕκαστα μέλειν. ἡ δ' ἐπιμέλεια μετὰ τὴν τῶν ἱερῶν ἐπίσκεψιν τῶν κατ' ἀγοράν, μή τις ἀδικῇ τι τῆς τῶν ἀνθρώπων χρείας, τὸ δὲ δεύτερον *) ἂν εἴη σωφροσύνης τε καὶ ὕβρεως ἐπισκόπους ὄντας κολάζειν τὸν δεόμενον κολάσεως. τῶν δὲ ὠνίων, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς ξένους ταχθέντα πωλεῖν τοῖς ἀστοῖς σκοπεῖν εἰ * γίγνεται κατὰ τὸν νόμον ἕκαστα. B νόμος δὲ ἔστω, μηνὸς τῇ νέᾳ ὧν δεῖ πραθῆναι τὸ μέρος τοῖς ξένοις ἐξάγειν τοὺς ἐπιτρόπους, ὅσοι τοῖς ἀστοῖς ξένοι ἢ καὶ δοῦλοι ἐπιτροπεύουσι, δωδεκατημόριον πρῶτον τοῦ σίτου, τὸν δὲ ξένον εἰς πάντα τὸν μῆνα ὠνεῖσθαι σῖτον μὲν καὶ ὅσα περὶ σῖτον ἀγορᾷ τῇ πρώτῃ· δωδεκάτῃ **) δὲ τοῦ μηνὸς τὴν τῶν ὑγρῶν οἱ μὲν πρᾶσιν, οἱ δὲ ὠνὴν ποιείσθωσαν δι' ὅλου τοῦ μηνὸς ἱκανήν· τρίτῃ δὲ εἰκάδι τῶν ζώων ἔστω πρᾶσις, * ὅσα πρατέα ἑκάστοις ἢ ὠνητέα αὐτοῖς ***) C δεομένοις καὶ ὁπόσων σκευῶν ἢ χρημάτων γεωργοῖς μὲν πρᾶσις, οἷον δερμάτων ἢ καὶ πάσης ἐσθῆτος ἢ πλοκῆς ἢ πιλήσεως ἤ τινων ἄλλων τοιούτων, ξένοις δὲ ἀναγκαῖον ὠνεῖσθαι παρ' ἄλλων κτωμένοις. καπηλείας δὲ τούτων ἢ πυρῶν ἢ κριθῶν εἰς ἄλφιτα νεμηθέντων, ἢ καὶ τὴν ἄλλην ξύμπασαν τροφὴν ἀστοῖς μὲν καὶ τούτων δούλοις μήτε τις πωλείτω μήτε ὠνείσθω παρὰ τοιούτου μηδεὶς μηδενός, ἐν δὲ * ταῖς D τῶν ξένων ξένος ἀγοραῖς πωλείτω τοῖς δημιουργοῖς τε καὶ τούτων δούλοις, οἴνου τε μεταβαλλόμενος καὶ σίτου πρᾶσιν, ὃ δὴ καπηλείαν ἐπονομάζουσιν οἱ πλεῖστοι. καὶ ζώων διαμερισθέντων μάγειροι διατιθέσθων ξένοις τε καὶ δημιουργοῖς καὶ τούτων οἰκέταις. πᾶσαν δὲ ὕλην καύσιμον ὁσημέραι ξένος ὁ βουληθεὶς ὠνείσθω μὲν ἀθρόαν παρὰ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις ἐπιτρόπων, πωλείτω δὲ αὐτὸς τοῖς ξένοις, καθ' ὅσον ἂν βούληται καὶ ὁπόταν * βούληται. τῶν δὲ ἄλλων E χρημάτων πάντων καὶ σκευῶν ὁπόσων ἑκάστοισι χρεία, πω-

---

*) ἄλλ. τὸ δεύτερον.
**) ἄλλ. δεκάτῃ.
***) ἴσ. αὖ τοῖς.

Rerum autem venalium curatoribus omnia ad forum pertinentia curae esse oportet. curatio vero post templorum in foro collocatorum haec est, ne quis iniuste faciat in hominum necessitatibus, secundum vero erit, ut temperantiae et protervitatis observatores castigent eum cui castigatione opus fuerit. quod autem ad venalia attinet, primum explorare eos oportet, num, quae cives iussi sunt peregrinis vendere, eorum quidque ex lege fiat. lex autem esto, ut primo mensis die eorum partem quae vendi oportet peregrinis exportent procuratores, quicumque civibus peregrini vel servi hoc negotium procurant, ac primum quidem duodecimam frumenti partem, peregrinus vero in totum mensem emat frumentum et quaecumque id genus emuntur in foro primo; decimo dein mensis die res liquidas illi vendant et hi emant quantum satis fuerit totum per mensem; et tertio mensis die vicesimo animalium esto venditio, quaecumque vendenda sunt cuique vel etiam emenda indigentibus, omniumque utensilium ac rerum quas agricolae quidem vendunt, velut coriorum omniumque vestimenti generum vel textilium vel e lana coacta confectorum vel aliorum eiusdem generis, peregrini vero emendo ab aliis sibi comparent necesse est. de harum vero rerum nundinatione vel tritici vel hordei in polentam triti vel universi alimenti, civibus quidem eorumque servis neque quis vendito neque quisquam a tali quo emito, in peregrinorum vero foris peregrinus vendito opificibus horumque servis, in vino et frumento vendendo quaestum faciens, quam quidem plerique nundinationem appellant. animalia vero concisa coqui vendunto peregrinis et opificibus horumque servis. omnem vero materiam ad comburendum idoneam quotidie peregrinus qui voluerit emere poterit universam a curatoribus locis illis constitutis et vendere ipse peregrinis, quanti et quando voluerit. quod ad reliquas res omnes et utensilia attinet quot cuique opus sunt, ea vendito

λεῖν εἰς τὴν κοινὴν ἀγορὰν φέροντας εἰς τὸν τόπον ἕκαστον, ἐν οἷς ἂν νομοφύλακές τε καὶ ἀγορανόμοι μετ᾽ ἀστυνόμων τεκμηράμενοι ἕδρας πρεπούσας ὅρους θῶνται τῶν ὠνίων· ἐν τούτοις ἀλλάττεσθαι νόμισμά τε χρημάτων καὶ χρήματα νομίσματος, μὴ προϊέμενον ἄλλον ἑτέρῳ τὴν ἀλλαγήν· ὁ δὲ προέμενος ὡς πιστεύων, ἐάν τε κομίσηται καὶ ἂν μή, στεργέτω ὡς οὐκέτι δίκης οὔσης τῶν τοιούτων πέρι
* ξυναλλάξεων. τὸ δὲ ὠνηθὲν ἢ πραθὲν ὅσῳ πλέον ἂν ᾖ 850
καὶ πλέονος *) ἢ κατὰ τὸν νόμον, ὃς εἴρηκε πόσου προςγενομένου καὶ ἀπογενομένου δεῖ μηδέτερα τούτων ποιεῖν, ἀναγραφήτω **) τοτ᾽ ἤδη παρὰ τοῖς νομοφύλαξι τὸ πλέον, ἐξαλειφέσθω δὲ τὸ ἐναντίον. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ μετοίκων ἔστω τῆς ἀναγραφῆς πέρι τῆς οὐσίας, ἰέναι δὲ τὸν βουλόμενον εἰς τὴν μετοίκησιν ἐπὶ ῥητοῖς, ὡς οἰκήσεως οὔσης τῶν ξένων τῷ βουλομένῳ καὶ δυναμένῳ μετοικεῖν, * τέχνην κε- B
κτημένῳ καὶ ἐπιδημοῦντι μὴ πλέον ἐτῶν εἴκοσιν, ἀφ᾽ ἧς ἂν γράψηται, μετοίκιον μηδὲ σμικρὸν τελοῦντι πλὴν τοῦ σωφρονεῖν, μηδὲ ἄλλο αὖ τέλος ἕνεκά τινος ὠνῆς ἢ καὶ πράσεως. ὅταν δ᾽ ἐξήκωσιν οἱ χρόνοι, τὴν αὑτοῦ λαβόντα οὐσίαν ἀπιέναι. ἐὰν δ᾽ ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις αὐτῷ ξυμβῇ λόγου ἀξίῳ πρὸς εὐεργεσίαν τῆς πόλεως γεγονέναι τινὰ ἱκανήν, καὶ πιστεύῃ πείσειν βουλὴν καὶ ἐκκλησίαν ἤ τινα ἀναβολὴν τῆς ἐξοικήσεως * ἀξιῶν αὑτῷ γίγνεσθαι κυρίως ἢ καὶ τὸ C
παράπαν διὰ βίου τινὰ μονήν, ἐπελθὼν καὶ πείσας τὴν πόλιν, ἅπερ ἂν πείσῃ, ταῦτα αὐτῷ τέλεα γιγνέσθω. παισὶ δὲ μετοίκων, δημιουργοῖς οὖσι καὶ γενομένοις ἐτῶν πεντεκαίδεκα, τῆς μὲν μετοικίας ἀρχέτω χρόνος ὁ μετὰ τὸ πέμπτον καὶ δέκατον ἔτος, ἐπὶ τούτοις δὲ εἴκοσιν ἔτη μείνας ἴτω ***) ὅπῃ αὐτῷ φίλον· μένειν δὲ ἂν βούληται, κατὰ τὰ αὐτὰ μενέτω πείσας· ὁ δὲ ἀπιὼν ἐξαλειψάμενος ἴτω τὰς ἀπογραφάς, αἵτινες ἂν αὐτῷ παρὰ τοῖς ἄρχουσι γεγραμμέναι πρότερον ὦσιν.

*) ἴσ. ᾗ ἢ καὶ μεῖον. **) γρ. ἀναγραφέτω.
***) γρ. μεινάτω.

communi in foro quisque apportata ad loca ubi legum custodes et rerum venalium curatores cum rerum urbanarum procuratoribus sedes accommodatas designarunt rerumque venalium modum terminaverunt; in his permutantor numus rebus et res numo, nec alter alteri rem tradito sine pecunia praesente; qui tradit alteri quippe credens, sive accipit sive non, is acquiescito nec sperato ullam sibi actionem datum iri huiusmodi permutationis. quod ad emptum vel venditum attinet, quanto plus vel minus est quam lex iubet quae constituit quanto aut accedente aut decedente nihil horum fieri debeat, perscribitor tum iam apud legum custodes plus, expungitor vero contrarium. idem faciundum inquilinis in bonis eorum perscribendis. immigrare autem cuique volenti licebit sub conditionibus quibusdam, quum urbs sit habitatio peregrino cuique si quis voluerit et potuerit domicilium in ea collocare, ita ut artem factitet nec plures quam viginti annos ibi commoretur a die quo nomen suum in tabulas referri curaverit, ne exiguum quidem habitationis vectigal pendens praeter temperantiam nec aliud tributum emptionis cuiusdam vel venditionis causa. quando autem tempus illud praeteriverit, cum bonis suis discedito. si vero hos per annos ei contigerit ut beneficio quodam magno in civitatem collato excelluerit, credatque se persuasurum esse senatui et concioni, si petat ut vel prorogatio demigrationis proprie sibi concedatur vel etiam omnino mansio per vitam, quum accessit et civitati persuasit, quae persuaserit ea rata atque firma ipsi sunto. inquilinorum vero liberis, si opifices sunt et quindecim annos nati, habitationis tempus initium ducito a quinto decimo anno, et viginti quum annos aliquis postea mansit, ito quo ipsi placuerit; discedens vero deletis ito perscriptionibus quae ei apud magistratus ante consignatae erant.

LIBER NONUS.

Crimina sequuntur graviora, de quibus priusquam leges scribit more suo prooemium praemittit ut doceat, homines qui scelera committant exitioso quodam furore agitari, quem expiationibus ac supplicationibus sanari oporteat, sin sanari nequeat, mortem vitae miserae anteponendam esse (854). — Sacrilegus, si servus vel peregrinus est, ex urbe eiicitor, sin civis, morte multator. Nullum vero crimen inultum impunitumque dimittitor. Iudicia ita exercentor ut, causa ab actore et reo perorata, iudices dicta examinent et iudicia sua obsignata in Vestae aede deponant, examine deinde repetito sententiam dicunto (856). — Poenae porro constituuntur in eos qui rei publicae eversionem moliendo vel coniuratione facta maiestatis crimen admiserint. Coniuratio reique publicae proditio morte multantor. Qui furtum fecerit, duplum reddito, quod si rependere nequeat, in vincula coniicitor, donec solverit. — Clinias deinde monet leges de furto datas nondum satis distinctas esse, quoniam una et eadem poena in diversa furti genera constituta sit; ad quae Atheniensis ita respondet ut dicat nulla se necessitate coactos leges nunc scribere, sed otio abundantes de hoc loco disserere; leges porro id potissimum spectare ut cives erudiantur; quocirca legibus prae ceteris quae litteris mandentur virtutem rectamque vivendi rationem debere propositam esse (859.). — In universum criminum distinctio, in qua leges vulga-

res peccant, e quaestione de natura iusti et iniusti habenda suspensa est. Iam si verum est neminem sua sponte iniustum esse et quicquid iustum sit, id etiam pulchrum et honestum esse, sequitur primum scelera ab hominibus committi invitis, deinde poenam non turpem, sed honestam esse (861). Qui duo scelerum genera ponunt, unum consulto, alterum inconsulte admissorum, ii etiam damnum falso pro iniuria habent; nam si quis invitus alteri damnum infert, hoc iniuria vel crimen dici nequit; alioquin etiam hoc pro iniuria haberi oporteret, si quis cui utilitatem afferret in eoque peccaret. Omnino iustum et iniustum ex hominum moribus legis lator aestimabit. Damnum iubebit sarciri, et sceleratum, si sanari possit, corrigendum, insanabilem vero ex urbe hominumque societate eiiciendum curabit (863). — Tres sunt peccandi causae: iracundia, voluptas et inscitia; quae quidem postrema vel simplex est atque mera, vel cum sapientiae opinione coniuncta. Itaque quinque criminum genera exsistunt, quae ad duas revocari formas possunt; peccatur enim aut vi aperta aut fraude clandestina. Iniustitia autem omnis, etiam ea quae alteri damnum nullum infert, in iracundiae et voluptatis dominatione, iustitia contra, etiamsi alteri nocet, in virtutis et honestatis studio nititur (864). — Leges deinde de caede accuratius sanciuntur. Ac primum quidem caedes fortuito facta (ut in certaminibus, in exercitationibus bellicis, in rixis, aliis) a caede discernitur consulto perpetrata. Caedes vero quae iracundia stimulante editur media fere est inter consulto et fortuito factam; nam qui ira incitatus extemplo alterum occidit, is caedem quodammodo inconsulte facit, qui autem iram recondens serius occidit, is consulto interficit (867). Varia deinde caedis inconsulte (iracundia instigante) factae genera enumerantur poenaeque irrogantur. Caedis consulto factae causae sunt divitiarum cupido, ambitio, quae invidiam parit, et male-

factorum conſcientia, quae eos qui facinus ſciunt de medio tollit, quia timet ne illud prodant. Iam poenae in caedes conſulto factas conſtituuntur, et quando impune alterum interficere liceat definitur (874). Deinde de vulneribus eorumque poenis disſeritur, et quid liberis vel aedibus civis morte multati faciendum ſit explicatur. Denique de vulnere per iram vel caſu inflicto et de contumelia eiusque poena leges ſcribuntur.

Θ.

853 Δίκαι δὴ τὰ μετὰ ταῦτα ἀκόλουθοι ταῖς ἔμπροσθεν πράξεσιν ἁπάσαις οὖσαι κατὰ φύσιν γίγνοιντο ἂν τὴν τῆς διακοσμήσεως τῶν νόμων. ὧντινων οὖν δὴ πέρι δεῖ *) γίγνεσθαι δίκας, τὰ μὲν εἴρηται, τὰ κατὰ γεωργίας τε καὶ ὅσα τούτοις εἵπετο, τὰ δὲ μέγιστα οὔτε εἴρηταί πω, καθ' ἓν ἕκαστόν τε λεγόμενον ῥηθέν **), ἣν δεῖ λαμβάνειν αὐτὸ τιμω-
B ρίαν καὶ τίνων * ποτὲ δικαστῶν τυγχάνειν, μετ' ἐκεῖν' αὐτὰ ἑξῆς ταῦτα ῥητέον.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

IX.

Iudicia deinceps superiores actiones excipientia universas legum ordini quem ipsa naturae exigit ratio convenient. de quibus igitur iudicia exercenda sint, nonnulla dicta sunt ad agriculturam resque cum hac coniunctas spectantia, maxima vero nondum exposita sunt, et quidque qua poena afficiendum et qui iudices constituendi sint, post illa haec ipsa deinceps explicanda.

Cl. Recte vero.

---

*) ἴσ. οὖν δεῖ πέρι γίγνεσθαι.
**) ἴσ. λεγόμενον, ἥν.

ΑΘ. Αἰσχρὸν μὲν δή τινα τρόπον καὶ νομοθετεῖν πάντα ὁπόσα νῦν μέλλομεν τοῦτο *) δρᾷν ἐν τοιαύτῃ πόλει, ἥν φαμεν οἰκήσεσθαί τε εὖ καὶ τεύξεσθαι πάσης ὀρθότητος πρὸς ἐπιτήδευσιν ἀρετῆς. ἐν δὲ τῇ **) τοιαύτῃ τὸ καὶ ἀξιοῦν τῆς τῶν ἄλλων μοχθηρίας τῶν μεγίστων ***) ἐμφύεσθαί τινα μεθέξοντα, ὥςτε δεῖν νομοθετεῖν προκαταλαμβάνοντα καὶ ἀπειλοῦντα ἐάν * τις τοιοῦτος γίγνηται, καὶ τούτων ἀπο- C
τροπῆς τε ἕνεκα καὶ γενομένων κολάσεως τιθέναι ἐπ' αὐτοῖς νόμους, ὡς ἐσομένους, ὅπερ εἶπον, αἰσχρὸν μέν τινα τρόπον· ἐπειδὴ δὲ οὐ, καθάπερ οἱ παλαιοὶ νομοθέται θεῶν παισὶ νομοθετούμενοι τοῖς ἥρωσιν, ὡς ὁ νῦν λόγος, αὐτοί τ' ἐκ θεῶν ὄντες ἄλλοις τε ἐκ τοιούτων γεγονόσιν ἐνομοθέτουν, ἀλλ' ἄνθρωποί τε καὶ ἀνθρώπων σπέρμασι νομοθετοῦμεν τὰ νῦν, ἀνεμέσητον δὴ φοβεῖσθαι μή τις ἐγγίγνηται * τῶν πολιτῶν ἡμῖν οἷον κερασβόλος, ὃς ἀτερά- D
μων εἰς τοσοῦτον φύσει γίγνοιτ' ἂν ὥςτε μὴ τήκεσθαι †), καθάπερ ἐκεῖνα τὰ σπέρματα πυρί, νόμοις οὗτοι καίπερ οὕτως ἰσχυροῖς οὖσιν ἄτηκτοι γίγνωνται. ὧν δὴ χάριν οὐκ ἐπίχαριν λέγοιμ' ἂν πρῶτον νόμον ἱερῶν πέρι συλήσεως, ἄν τις τοῦτο δρᾷν τολμᾷ. καὶ πολίτην μὲν τῶν τεθραμμένων ὀρθῶς οὔτ' ἂν βουλοίμεθα οὔτε ἐλπιστὸν πάνυ τι νοσῆσαί ποτε ἂν ταύτην τὴν νόσον, οἰκέται δὲ ἂν τούτων καὶ ξένοι καὶ ξένων δοῦλοι πολλὰ ἂν ἐπιχειρήσειαν τοιαῦτα. ὧν ἕνεκα μὲν μάλιστα, ὅμως δὲ καὶ ξύμπασαν τὴν τῆς * ἀνθρωπίνης 854
φύσεως ἀσθένειαν εὐλαβούμενος, ἐρῶ τὸν τῶν ἱεροσύλων πέρι νόμον καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν τοιούτων ὅσα δυςίατα καὶ ἀνίατα. προοίμια δὲ τούτοισι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον ὁμολογηθέντα προῤῥητέον ἅπασιν ὡς βραχύτατα. λέγοι δή τις ἂν ἐκείνῳ διαλεγόμενος ἅμα καὶ παραμυθούμενος, ὃν ἐπιθυμία κακὴ παρακαλοῦσα μεθ' ἡμέραν τε καὶ ἐπεγείρουσα νύκτωρ ἐπί τι τῶν ἱερῶν ἄγει συλήσοντα, τάδε Ὦ θαυμάσιε, οὐκ ἀνθρώπινόν * σε κακὸν οὐδὲ θεῖον κινεῖ τὸ B
νῦν ἐπὶ τὴν ἱεροσυλίαν προτρέπον ἰέναι, οἶστρος δέ ἐστί ††)

---

*) ἴσ. καὶ τοῦτο. **) ἴσ. ἐν δή.
***) ἴσ. περὶ τῶν μεγίστων. †) ἴσ. τέγγεσθαι.
††) ἄλλ. δέ σε.

Ath. Turpe quidem quodam modo omnes quascumque nunc volumus leges sancire idque huiusmodi in civitate facere quam dicimus bene constitutam fore rectamque virtutis colendae rationem esse assequuturam. in tali igitur etiam existimare quemquam exstiturum esse qui reliquorum hominum in rebus gravissimis improbitatis particeps sit, ita ut legis lator praevenire debeat atque minitari si quis talis exsistat, et horum avertendorum et si facta sint castigandorum causa leges in ea constitui oporteat, tamquam si futuri sint huiusmodi homines, quemadmodum dixi, turpe est quodam modo; quoniam vero non deorum liberis, heroibus, quemadmodum veteres legis latores, qui, ut nunc fertur, ipsi diis nati aliis ex îsdem genitis leges constituerunt, sed homines hominum proli nunc leges damus, haud invidiosum est timere ne quis civium nostrorum exsistat, qui instar seminis in boum cornua incidentis naturâ sit adeo praefractus, ut emolliri nequeat, et sicut semina illa igni, ita hic quoque legibus quamvis validis nequeat molliri. quorum quidem gratia haud gratam dicturus sum primam legem de templorum spoliatione, si quis hoc audeat committere. ac de cive quidem recte educato neque voluerim neque sane timuerim ne in hunc aliquando morbum incidat, horum vero servi et peregrini peregrinorumque servi multa commiserint huiusmodi. quorum quidem causa maxime, neque tamen minus universam humanae naturae imbecillitatem veritus proferam legem de sacrilegis ceterisque omnibus huiusmodi criminibus tam vix sanabilibus quam insanabilibus. prooemia vero his secundum superiorem orationem quae inter nos convenit praeponenda omnibus quam brevissime. dixerit igitur quispiam colloquens simul et admonens ei, quem cupiditas mala impellens interdiu et excitans noctu ad sacrum aliquod ducit spoliandum, haec O bone, non humanum te malum nec divinum nunc movet ad sacrilegium impellens aggrediendum, sed stimulus quidam est qui e

τις ἐμφυόμενος ἐκ παλαιῶν καὶ ἀκαθάρτων τοῖς ἀνθρώποις
ἀδικημάτων, περιφερόμενος ἀλιτηριώδης, ὃν εὐλαβεῖσθαι
χρεὼν παντὶ σθένει. τίς δ' ἐστὶν εὐλάβεια μαθέ. ὅσαν σοι
προςπίπτῃ τι τῶν τοιούτων δογμάτων, ἴθι ἐπὶ τὰς ἀποδιο-
πομπήσεις, ἴθι ἐπὶ θεῶν ἀποτροπαίων ἱερὰ ἱκέτης, ἴθι ἐπὶ
τὰς τῶν λεγομένων ἀνδρῶν ὑμῖν ἀγαθῶν ξυνουσίας, * καὶ C
τὰ μὲν ἄκουε, τὰ δὲ πειρῶ λέγειν αὐτός, ὡς δεῖ τὰ καλὰ
καὶ τὰ δίκαια πάντα ἄνδρα τιμᾶν· τὰς δὲ τῶν κακῶν ξυνου-
σίας φεῦγε ἀμεταστρεπτί. καὶ ἐὰν μέν σοι δρῶντι ταῦτα λω-
φᾷ τι τὸ νόσημα· εἰ δὲ μή, καλλίω θάνατον σκεψάμενος
ἀπαλλάττου τοῦ βίου. Ταῦτα ἡμῶν ᾀδόντων προοίμια τοῖς
πάντα ταῦτα ἐπινοοῦσιν ὅσα ἀνόσια ἔργα καὶ πολιτοφθόρα,
τῷ μὲν πειθομένῳ τὸν νόμον ἐᾶν σιγῇ δεῖ, τῷ δὲ ἀπει-
θοῦντι μετὰ τὸ προοίμιον * ᾄδειν μέγα Ὃς δ' ἂν ἱεροσυ- D
λῶν ληφθῇ, ἐὰν μὲν ᾖ δοῦλος ἢ ξένος, ἐν τῷ προσώπῳ
καὶ ταῖς χερσὶ γραφεὶς τὴν ξυμφορὰν καὶ μαστιγωθεὶς ὁπό-
σας ἂν δόξῃ τοῖς δικασταῖς, ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς χώρας γυ-
μνὸς ἐκβληθήτω· τάχα γὰρ ἂν δοὺς ταύτην τὴν δίκην γέ-
νοιτ' ἂν βελτίων, σωφρονισθείς. οὐ γὰρ ἐπὶ κακῷ δίκη γί-
γνεται οὐδεμία γιγνομένη κατὰ νόμον, δυοῖν δὲ θάτερον
ἀπεργάζεται σχεδόν· ἢ γὰρ βελτίονα ἢ μοχθηρότερον ἧττον
ἐξειργάσατο * τὸν τὴν δίκην παρασχόντα. πολίτης δὲ ἄν τις E
ποτέ τι τοιοῦτον δρῶν ἀναφανῇ, περὶ θεοὺς ἢ περὶ γονέας
ἢ περὶ πόλιν ἠδικηκὼς τῶν μεγάλων τινὰ καὶ ἀπορρήτων
ἀδικιῶν, ὡς ἀνίατον ἤδη τοῦτον ὄντα ὁ δικαστὴς διανο-
είσθω, λογιζόμενος οἵας παιδείας τε καὶ τροφῆς ἐκ παιδὸς
τυγχάνων οὐκ ἀπέσχετο τῶν μεγίστων κακῶν. δίκη δὴ τού-
τῳ θάνατος ἐλάχιστον τῶν κακῶν, τοὺς δὲ ἄλλους παρά-
δειγμα ὀνήσει γενόμενος ἀκλεὴς καὶ ὑπὲρ * τοὺς τῆς χώρας 855
ὅρους ἀφανισθείς· παισὶ δὲ καὶ γένει, ἐὰν φύγωσι τὰ πα-
τρῷα ἤθη, κλέος ἔστω καὶ λόγος ἔντιμος λεγόμενος, ὡς εὖ
τε καὶ ἀνδρείως εἰς ἀγαθὸν ἐκ κακοῦ διαπεφευγότων. δη-
μόσια δὲ χρήματα οὐδενὸς τῶν τοιούτων τῇ πολιτείᾳ πρέπον
ἂν εἴη γίγνεσθαι, ἐν ᾗ δεῖ τοὺς αὐτοὺς ἀεὶ καὶ ἴσους ὄν-
τας διατελεῖν κλήρους. ζημίας δ' ἐκτίσεις, ὅταν ἀδικεῖν ἄξια
δοκῇ τις χρημάτων, ἐκτίνειν, ἂν ᾖ τι τῶν τοῦ κλήρου κα-

priscis nec expiatis sceleribus innascitur hominibus, huc et illuc agitatus exitiabilis, quem caveri oportet omni ope. quae vero sit cautio accipe. si tibi incidit huiusmodi fere cogitatio, i ad sacrificia piacularia, i ad deorum averruncorum templa supplex, i ad virorum quos bonos appellatis societates, et partim audi, partim ipse conare dicere, honesta et iusta cuique viro esse colenda; malorum vero societates fuge propere. et si tibi hoc facienti desinit morbus, bene habet, sin minus, pulchriorem esse mortem existimans discede a vita. — Haec quum nos prooemia cecinimus, omnia haec machinantibus quae opera sunt impia et civitati perniciosa, eum qui obtemperat silentio praeterire legem oportet, non obtemperanti autem post prooemium canere voce magna Qui sacra spolians deprehenditur, si servus est vel peregrinus, in facie et manibus maleficio inscripto et verberibus quotcumque iudicibus visum fuerit caesus extra regionis fines nudus eiicitor; fortasse enim hac poena affectus melior evadet, ad temperantiam redactus. etenim nulla poena quae ex lege in aliquem constituitur mali causa irrogatur, sed alterutrum fere efficit: vel meliorem vel minus improbum reddit poenas dantem. civis autem si quis umquam tale quid committens reperitur, in deos vel parentes vel civitatem magnarum aliqua et nefandarum iniuriarum perpetrata, insanabilem iam hunc iudex existimato, secum reputans qualem institutionem et educationem a puero nactus non sese abstinuerit maximis sceleribus. poena igitur huic mors minimum est malorum, reliquis vero dum exemplum est proderit ignominia affectus et super regionis terminos exstinctus; liberis vero et generi, si fugerint patrios mores, laus tribuitor famaque honorifica, quod bene ac viriliter in bonum e malo confugerint. publicari cuiusquam horum bona haud conveniet civitati, in qua eaedem semper et similes esse debent sortes. si quis vero videatur iniuriam facere pecunia multandam, solvito multam, si quid de

τεσκευασμένου περιττεῦον, μέχρι * τοσούτου ζημιωθέντα, B
τὸ δὲ πλέον μή. τὰς δ' εἰς ταῦτα ἀκριβείας ἐκ τῶν ἀπογρα-
φῶν νομοφύλακες σκοποῦντες τὸ σαφὲς ἐξαγγελλόντων ἀεὶ
τοῖς δικασταῖς, ὅπως ἂν τῶν κλήρων ἀργὸς μηδεὶς μηδέποτε
γίγνηται δι' ἀπορίαν χρημάτων. ζημίας δὲ ἄν τις πλέονος
ἄξιος εἶναι δοκῇ, ἐὰν ἄρα μή τινες ἐθέλωσιν αὐτὸν τῶν
φίλων ἐγγυᾶσθαί τε καὶ ξυνεκτίνοντες ἀπελευθεροῦν, δε-
σμοῖς τε χρονίοις καὶ ἐμφανέσι καί τισι προπηλακισμοῖς κο-
λάζειν, * ἄτιμον δὲ παντάπασι μηδένα εἶναι μηδέποτε μηδ' C
ἐφ' ἑνὶ τῶν ἁμαρτημάτων, μηδ' ὑπερορίαν *) φυγάδα· θά-
νατον δὲ ἢ δεσμοὺς ἢ πληγὰς ἤ τινας ἀμόρφους ἕδρας ἢ
στάσεις ἢ παραστάσεις εἰς ἱερὰ **) ἐπὶ τὰ τῆς χώρας ἔσχατα
ἢ χρημάτων, καθάπερ ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἐκτίσεις γίγνε-
σθαι δεῖν, τὴν δίκην ταύτην γιγνέσθω. δικασταὶ δὲ ***)
ἔστωσαν θανάτου πέρι νομοφύλακές τε καὶ τὸ τῶν περυσι-
νῶν ἀρχόντων ἀριστίνδην ἀπομερισθὲν δικαστήριον· * εἰς- D
αγωγὰς δὲ τούτων καὶ προσκλήσεις καὶ ὅσα τοιαῦτα καὶ ὡς δεῖ
γίγνεσθαι, τοῖς νεωτέροις νομοθέταις χρὴ μέλειν, τὴν διαψή-
φισιν δὲ ἡμέτερον ἔργον νομοθετεῖν. ἔστω δὴ φανερὰ μὲν ἡ
ψῆφος τιθεμένη, πρὸ τούτου δὲ κατὰ τὸ στόμα τοῦ διώκον-
τός τε καὶ φεύγοντος ὁ δικαστὴς ἑξῆς ἡμῖν ἐγγύτατα κατὰ
πρέσβιν ἱζέσθω, πάντες δ' οἱ πολῖται, ὅσοιπερ ἂν ἄγωσι σχολήν,
ἐπήκοοι ἔστωσαν σπουδῇ τῶν τοιούτων δικῶν. λέγειν δὲ ἕνα
λόγον πρῶτον μὲν τὸν διώκοντα, * τὸν δὲ φεύγοντα δεύτε- E
ρον· μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους ἄρχεσθαι μὲν τὸν γεραί-
τατον ἀνακρίνοντα, ἰόντα εἰς τὴν τῶν λεχθέντων σκέψιν ἱκα-
νήν, μετὰ δὲ τὸν πρεσβύτατον ἑξῆς ἅπαντας χρὴ διεξελθεῖν
ὅ τι ἂν παρ' ἑκατέρου τις τῶν ἀντιδίκων ῥηθὲν ἢ μὴ ῥη-
θὲν ἐπιποθῇ τινὰ τρόπον· ὁ δὲ μηδὲν ποθῶν ἄλλῳ τὴν ἀ-
νάκρισιν παραδιδότω †). τῶν δὲ ῥηθέντων ἐπισφραγισαμέ-
νους ὅσα ἂν εἶναι καίρια δοκῇ, γράμμασι * σημεῖα ἐπιβάλ- 856
λοντας πάντων τῶν δικαστῶν, θεῖναι ἐπὶ τὴν Ἑστίαν, καὶ

---

*) ἴσ. μηδ' εἰς τὴν ὑπερορίαν.
**) ἴσ. ἢ στάσεις εἰς ἱερὰ ἢ παραστάσεις.
***) ἴσ. δεῖ. τὴν δίκην ταύτῃ γιγνέσθω· δικασταὶ δὲ κτλ.
†) γρ. ἀποδιδότω.

ſorte conſtituta redundat, ita ut tantum multae, non plus ei irrogetur. accuratam vero huius rei rationem e perſcriptionibus legum cuſtodes quum perſpexerunt certum renuncianto ſemper iudicibus, ut nemo umquam per pecuniae inopiam ſortis exſiſtat expers. poenam vero ſi quis maiorem videatur commeruiſſe, niſi ſi amicorum aliqui ſponſionem voluerint interponere multamque una ſolventes eum liberare, vinculis diuturnis ac manifeſtis ignominiisque caſtigator, impunitus vero nemo omnino umquam eſto qui aliquid commiſit, nec is qui ex urbis finibus exterminatus eſt, ſed mortem vel vincula vel verbera vel ignominioſas quasdam ſeſſiones, vel ſtatus in templis vel relegationes in regionis extremitates vel, quemadmodum ſupra diximus, pecuniae ſolutiones irrogari oportet. quod vero ad iudicium attinet, ſic exercetor: iudices ſunto de mortis poena legum cuſtodes et optimi quique ex eorum numero ſelecti qui anno ſuperiore magiſtratum geſſerunt. de actione autem danda, de vocando in ius aliisque eiusdem generis et de ratione qua fieri debeant, iunioribus legum ſcriptoribus cura eſt demandanda, de ſententiis vero ferendis noſtrum opus eſt leges dare. eſto igitur manifeſtum quod fertur ſuffragium, et ante hoc adverſi accuſanti reoque iudices ordine nobis proxime ſecundum ſenectutem ſedento, omnes vero cives, quicumque negotiis vacant, auditores ſunto attenti huiusmodi actionum. ac primum quidem verba facito accuſator, deinde reus; et poſt has orationes incipito natu maximus inquirere, accuratam inſtituens prolatorum inveſtigationem, et poſt natu maximum deinceps omnes oportet exponere, quicquid aliquis in eis quae ab utroque litigantium vel prolata vel non prolata ſunt, quodammodo deſiderat; et qui nihil deſiderat alii inquiſitionem dato. quaecumque vero dicta praecipui videntur momenti eſſe, ea ita obſignata, ut omnes iudices ſigna ſua ſcriptis imprimant, ponenda ſunt

πάλιν αὔριον εἰς ταὐτὸν ξυνελθόντας ὡσαύτως τε ἀνακρίνοντας διεξελθεῖν τὴν δίκην, καὶ σημεῖα ἐπιβάλλοντας αὖ τοῖς λεχθεῖσι· καὶ τρὶς δράσαντας τοῦτο, τεκμήριά τε καὶ μάρτυρας ἱκανῶς παραλαβόντας, ψῆφον ἱερὰν ἕκαστον φέροντα καὶ ὑποσχόμενον πρὸς τῆς Ἑστίας εἰς δύναμιν τὰ δίκαια καὶ ἀληθῆ κρίνειν *), οὕτω τέλος ἐπιθεῖναι τῇ τοιαύτῃ δίκῃ.

Μετὰ δὲ τὰ * περὶ θεοὺς τὰ περὶ κατάλυσιν τῆς πο- B
λιτείας. ὃς ἂν ἄγων εἰς ἀρχὴν ἄνθρωπον δουλῶται μὲν τοὺς νόμους, ἑταιρείαις δὲ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιῇ, καὶ βιαίως δὴ πᾶν τοῦτο **) πράττων καὶ στάσιν ἐγείρων παρανομῇ, τοῦτον δὴ διανοεῖσθαι δεῖ πάντων πολεμιώτατον ὅλῃ τῇ πόλει. τὸν δὲ κοινωνοῦντα μὲν τῶν τοιούτων μηδενί, τῶν μεγίστων δὲ μετέχοντα ἀρχῶν ἐν τῇ πόλει, λεληθότα τε ***) ταῦτα αὐτὸν ἢ μὴ λεληθότα, δειλίᾳ δ' ὑπὲρ πατρίδος αὐ-
τοῦ μὴ * τιμωρούμενον, δεῖ δεύτερον ἡγεῖσθαι τὸν τοιοῦτον C
πολίτην κάκῃ. πᾶς δὲ ἀνήρ, οὗ καὶ σμικρὸν ὄφελος, ἐνδεικνύτω ταῖς ἀρχαῖς, εἰς κρίσιν ἄγων τὸν ἐπιβουλεύοντα βιαίου πολιτείας μεταστάσεως ἅμα καὶ παρανόμου. δικασταὶ δὲ ἔστωσαν τούτοις οἵπερ τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ πᾶσαν τὴν κρίσιν ὡσαύτως αὐτοῖς γίγνεσθαι, καθάπερ ἐκείνοις, τὴν ψῆφον δὲ θάνατον φέρειν τὴν πλήθει νικῶσαν· ἑνὶ δὲ λόγῳ πατρὸς ὀνείδη καὶ τιμωρίας παίδων μηδενὶ ξυνέπεσθαι,
πλὴν * ἐάν τινι πατὴρ καὶ πάππος καὶ πάππου πατὴρ ἐφε- D
ξῆς ὄφλωσι θανάτου δίκην· τούτους δὲ ἡ πόλις ἔχοντας τὴν αὐτῶν οὐσίαν, πλὴν ὅσον κατεσκευασμένου τοῦ κλήρου παντελῶς, εἰς τὴν αὐτῶν ἀρχαίαν ἐκπεμπέσθω πατρίδα καὶ πόλιν. οἷς δ' ἂν τῶν πολιτῶν υἱεῖς ὄντες τυγχάνωσι πλείους ἑνός, μὴ ἔλαττον δέκα ἔτη γεγονότες, κληρῶσαι μὲν τούτων δέκα οὓς ἂν ἀποφήνῃ πατὴρ ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρὸς ἢ
μητρός· τῶν δὲ λαχόντων τὰ ὀνόματα * εἰς Δελφοὺς πεμ- E
φθέντων· ὃν δ' ἂν ὁ θεὸς ἀνέλῃ, κληρονόμον εἰς τὸν οἶκον καταστῆσαι τὸν τῶν ἐκλιπόντων τύχῃ ἀμείνονι.

---

*) ἴσ. κρινεῖν. **) ἴσ. τοιοῦτον.
***) ἴσ. λεληθότα ταῦτα αὐτόν, ἤ, μὴ λεληθότα, δειλίᾳ ὑπὲρ πατρίδος κτλ.

in Veſtae ara, rurſusque poſtridie congreſſi eodem modo inquirentes cauſam cognoſcunto, ſigna iterum imprimentes dictis; terque quum hoc fecerunt et ſigna teſtesque rite adhibuerunt, et quisque ſacrum ferens ſuffragium per Veſtam obteſtatus et pollicitus eſt pro viribus ſe iuſte et vere iudicaturum eſſe, tum finis eſt faciendus huius iudicii.

Poſt ea quae ad deos ſpectant conſideranda ſunt, quae rei publicae diſſolvendae cauſa committuntur. quicumque hominem ad magiſtratum provehendo leges ſervitute opprimit et factionibus civitatem ſubiicit, ac violenter quidem hoc faciens ſeditionemque excitans leges perrumpit, hic omnium infeſtiſſimus eſt exiſtimandus toti civitati. qui nullam huiusmodi in re partem habet, ſummos vero magiſtratus gerens in civitate eam non animadvertit vel, ſi animadvertit, ex ignavia patriam ſuam non ulciſcitur, hunc ſecundum oportet ad pravitatem iudicari. quisque autem vir, etiam parum frugi, indicato magiſtratibus, in iudicium adducens res novas molientem de violenta ſimulque a legibus averſa civitatis mutatione. iudices vero ſunto his qui ſacrilegis, omneque iudicium ſimiliter inſtituendum atque in illos, ſuffragium vero multitudine vincens capitis condemnato; uno autem verbo patris opprobria et ſupplicia liberorum nullum conſequuntor, niſi ſi pater alicuius et avus et proavus ordine capitis poena multati fuerint; hos civitas cum bonis ſuis, ſorte ſola plane excepta, in priſtinam amandato patriam et urbem. ſi civibus filii ſunt plures uno, non pauciores quam decem annos habentes, decem ex his ſortiuntor quos pater vel avus paternus vel maternus propoſuerint; et nomina ſortito lectorum Delphos mittuntor; quem dein deus probaverit, is haeres collocator in domo demortuorum fortuna meliore.

ΚΛ. Καλῶς.

ΑΘ. Κοινὸς δ' ἔτι τρίτος εἷς ἔστω νόμος περὶ δικα-
στῶν τε οὓς δεῖ δικάζειν αὐτοῖς, καὶ ὁ τρόπος τῶν δι-
κῶν, οἷς ἂν προδόσεως αἰτίαν ἐπιφέρων τις εἰς δικαστήριον
ἄγῃ· καὶ περὶ μονῆς ὡσαύτως τοῖς ἐκγόνοις καὶ ἐξόδου τῆς
πατρίδος εἷς ἔστω περὶ * ταῦτα νόμος, οὗτος τρισί, προδό- 857
τῃ καὶ ἱεροσύλῳ καὶ τῷ τοὺς τῆς πόλεως νόμους βίᾳ ἀπολ-
λύντι. Κλέπτῃ δέ, ἐάν τε μέγα ἐάν τε σμικρὸν κλέπτῃ τις,
εἷς αὖ νόμος κείσθω καὶ μία δίκης τιμωρία *) ξύμπασι·
τὸ μὲν γὰρ κλαπὲν δὴ χρεὼν διπλάσιον πρῶτον ἐκτίνειν,
ἐὰν ὄφλῃ τις τὴν τοιαύτην δίκην καὶ ἱκανὴν ἔχῃ τὴν ἄλλην
οὐσίαν ἀποτίνειν ὑπὲρ τοῦ κλήρου **) ἐὰν δὲ μή, δεδέσθαι
ἕως ἂν ἐκτίσῃ ἢ πείσῃ τὸν καταδικασάμενον· ἐὰν δέ τις
* ὄφλῃ κλοπῆς δημοσίᾳ δίκην, πείσας τὴν πόλιν ἢ τὸ B
κλέμμα ἐκτίσας διπλοῦν ἀπαλλαττέσθω τῶν δεσμῶν.

ΚΛ. Πῶς δὴ λέγομεν, ὦ ξένε, μηδὲν διαφέρειν τῷ
κλέπτοντι, μέγα ἢ σμικρὸν ὑφελομένῳ καὶ ἐξ ἱερῶν ἢ ὁσίων
καὶ ὅσα ἄλλα ἐστὶ περὶ κλοπὴν πᾶσαν ἀνομοιότητα ἔχοντα,
οἷς δεῖ ποικίλοις οὖσιν ἕπεσθαι τὸν νομοθέτην μηδὲν ὁμοί-
αις ζημίαις ζημιοῦντα;

ΑΘ. Ἄριστ', ὦ Κλεινία, σχεδόν τί με ὥσπερ φερόμε-
νον ἀντικρούσας ἀνήγειρας, * ἐννενοηκότα δὲ καὶ πρότε- C
ρον ***) ὑπέμνησας, ὅτι τὰ περὶ τὴν τῶν νόμων θέσιν οὐ-
δενὶ τρόπῳ πώποτε γέγονεν ὀρθῶς διαπεπονημένα, ὥς γε
ἐν τῷ νῦν παραπεπτωκότι λέγειν.

ΚΛ. Πῶς δ' αὖ καὶ τοῦτο λέγομεν;

ΑΘ. Οὐ †) κακῶς ἀπεικάσαμεν, ὅτε δούλοις ὡς ἰα-
τρευομένοις ὑπὸ δούλων ἀπεικάζομεν πάντας τοὺς νῦν νο-
μοθετουμένους· εὖ γὰρ ἐπίστασθαι δεῖ τὸ ††) τοιόνδε, ὡς
εἴ καταλάβοι ποτέ τις ἰατρὸς τῶν ταῖς ἐμπειρίαις ἄνευ λό-
γου τὴν ἰατρικὴν μεταχειριζομένων * ἐλεύθερον ἐλευθέρῳ D
νοσοῦντι διαλεγόμενον ἰατρόν, καὶ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐγγὺς
χρώμενον μὲν τοῖς λόγοις, ἐξ ἀρχῆς τε ἁπτόμενον τοῦ νο-

---

*) ἴσ. δίκη τιμωρίας.
**) ἴσ. τὸν κλῆρον.
***) γρ. ἕτερον.
†) γρ. λέγειν. πῶς — λεγόμεν; οὐ κτλ.
††) γρ. ἐπίστασαι δή.

Cl. Praeclare.

Ath. Communis praeterea tertia una esto lex de iudicibus quos iudicare oporteat et quomodo iudicium exercendum sit in eos, quos proditionis aliquis accusans in iudicium adduxerit; et de mansione similiter prolis et discessu de patria una esto haec lex tribus, proditori et sacrilego et violento civitatis legum violatori. Furi, sive magni sive parvi quid furatus fuerit, una item lex esto et una omnibus damnatio; primum enim quod furto sublatum erit, eius duplum oportet solvi, si quis huiusmodi delictum commiserit et super sortem satis habeat facultatum ad solvendum, sin minus, in vinculis esto, donec solverit vel veniam impetraverit ab actore; et si quis furti publici convictus fuerit, venia a civitate impetrata vel duplo furti penso liberator a vinculis.

Cl. Quomodo tandem dicimus, hospes, nihil differre, sive magni sive parvi quid aliquis furto subducat et de rebus sacris vel publicis et quaecumque aliae sunt furtorum species dissimiles, ad quas quum multiplices sint legum scriptorem se oporteat accommodare nec similibus poenis afficere?

Ath. Optime, Clinia, fere me quasi festinanter currentem retardans excitasti et in memoriam mihi quod ante cogitaveram reduxisti, in legibus dandis nullo umquam modo recte esse elaboratum.

Cl. Quomodo hoc rursus dicimus?

Ath. Haud male fecimus omnes quibus nunc leges scribuntur cum servis comparantes servorum curae demandatis; probe enim sciendum, si quis umquam medicorum ex usu, non ex ratione medicinam exercentium medicum liberum invenerit cum libero aegrotante colloquentem, sermones adhibentem philosophiae propius accedentes et, dum principium morbi perscrutetur, de

σήματος περὶ φύσεως πάσης ἐπανιόντα τῆς τῶν σωμάτων, ταχὺ καὶ σφόδρα γελάσειεν ἂν καὶ οὐκ ἂν ἄλλους εἴποι λόγους ἢ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτ' ἀεὶ προχείρους ὄντας τοῖς πλείστοις λεγομένοις ἰατροῖς· φαίη γὰρ ἂν Ὦ μῶρε, οὐκ ἰατρεύεις τὸν νοσοῦντα, ἀλλὰ σχεδὸν παιδεύεις, ὡς ἰατρόν, * ἀλλ' οὐχ ὑγιῆ δεόμενον γίγνεσθαι. E

ΚΛ. Οὐκοῦν λέγων τὰ τοιαῦτα ὀρθῶς ἂν λέγοι;

ΑΘ. Τάχ' ἄν, εἰ προςδιανοοῖτό γε ὡς, ὅςτις περὶ νόμων οὕτω διεξέρχεται, καθάπερ ἡμεῖς τὰ νῦν, παιδεύει τοὺς πολίτας, ἀλλ' οὐ νομοθετεῖ. ἆρ' οὖν οὐ καὶ τοῦτ' ἂν πρὸς τρόπου λέγειν φαίνοιτο;

ΚΛ. Ἴσως.

ΑΘ. Εὐτυχὲς δὲ ἡμῶν τὸ παρὸν γέγονεν.

ΚΛ. Τὸ ποῖον δή;

ΑΘ. Τὸ μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι νομοθετεῖν, ἀλλ' αὐτοὺς ἐν σκέψει * γενομένους περὶ πάσης πολιτείας πειρᾶ- 858 σθαι κατιδεῖν τό τε ἄριστον καὶ τὸ ἀναγκαιότατον, τίνα τρόπον ἂν γιγνόμενον γίγνοιτο. καὶ δὴ καὶ τὸ νῦν ἔξεστιν ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, εἰ μὲν βουλόμεθα, τὸ βέλτιστον σκοπεῖν, εἰ δὲ βουλόμεθα, τὸ ἀναγκαιότατον περὶ νόμων. αἱρώμεθα οὖν ὁπότερον δοκεῖ.

ΚΛ. Γελοίαν, ὦ ξένε, προτιθέμεθα τὴν αἵρεσιν, καὶ ἀτεχνῶς ὥςπερ κατεχομένοις νομοθέταις ὅμοιοι γιγνοίμεθ' ἂν ὑπὸ μεγάλης τινὸς ἀνάγκης ἤδη νομοθετεῖν, ὡς * οὐκ- B ἔτ' ἐξὸν εἰς αὔριον· ἡμῖν δ', εἰπεῖν σὺν θεῷ, ἔξεστι, καθάπερ ἢ λιθολόγοις ἢ καί τινος ἑτέρας ἀρχομένοις συστάσεως, παραφορήσασθαι χύδην ἐξ ὧν ἐκλεξόμεθα τὰ πρόςφορα τῇ μελλούσῃ γενήσεσθαι συστάσει, καὶ δὴ καὶ κατὰ σχολὴν ἐκλέξασθαι. τιθῶμεν οὖν ἡμᾶς νῦν εἶναι μὴ τοὺς ἐξ ἀνάγκης οἰκοδομοῦντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ σχολῆς ἔτι τὰ μὲν παρατιθεμένους, τὰ δὲ ξυνιστάντας, ὥςτε ὀρθῶς ἔχει τὰ μὲν ἤδη τῶν νόμων λέγειν ὡς τιθέμενα, * τὰ δ' ὡς παρατιθέ- C μενα.

ΑΘ. Γένοιτο γοῦν ἂν ἡμῖν, ὦ Κλεινία, κατὰ φύσιν μᾶλλον ἡ ξύνοψις τῶν νόμων. ἴδωμεν γὰρ οὖν, ὦ πρὸς θεῶν, τὸ τοιόνδε περὶ νομοθετῶν.

universa corporum natura disserentem, statim eum vehementer esse risurum nec alias usurpaturum orationes nisi eas quae huiusmodi in re semper in promptu sint plerisque qui appellantur medicis: dixerit enim Ó stolide, non sanas aegrotantem, sed instituis fere, quasi medicus, et non sanus exsistere debeat.

Cl. Nonne recte hoc dixerit?

Ath. Forsitan, si quidem praeterea cogitaverit, qui de legibus ita exponat, quemadmodum nos nunc, eum instituere cives, non leges scribere. an non hoc quoque convenienter videbitur dicere?

Cl. Sine dubio.

Ath. Optime vero nunc nobiscum agitur.

Cl. Quomodo tandem?

Ath. Quod nulla nobis necessitas obvenit legum scribendarum, sed sponte nostra in quaestione versantes de re publica in universum perspicere conamur quo tandem pacto id quod optimum maximeque necessarium est possit contingere. atque etiam nunc licet nobis, ut patet, si volumus, optimum considerare, sin autem, id quod maxime necessarium est de legibus. eligamus igitur utrum placuerit.

Cl. Ridiculam, hospes, proponimus optionem, et revera legum latoribus similes sumus magna quadam necessitate adstrictis ut leges scribant, quasi iam crastino die non liceat id facere; nobis autem, deo annuente, licet, quemadmodum qui lapides construunt vel aliud quid componunt, sine ullo delectu colligere e quo eligamus quae futurae accommodata sint compositioni, atque etiam per otium eligere. ponamus igitur nos nunc esse non necessitate quadam aedificantes, sed per otium adhuc alia apponentes alia componentes, ut recte iam dici possint aliae leges positae, aliae appositae esse.

Ath. Erit certe, Clinia, naturae magis conveniens nostra legum contemplatio. videamus enim, per deos, hoc de legum latoribus.

ΚΛ. Τὸ ποῖον δή;

ΑΘ. Γράμματα μέν πού καὶ ἐν γράμμασι λόγοι καὶ ἄλλων εἰσὶ πολλῶν ἐν ταῖς πόλεσι γεγραμμένοι, γράμματα δὲ καὶ τὰ τοῦ νομοθέτου καὶ λόγοι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Πότερον οὖν τοῖς μὲν τῶν ἄλλων ξυγγράμμασι ποιητῶν, καὶ ὅσοι ἄνευ μέτρων * καὶ μετὰ μέτρων τὴν αὑτῶν D
εἰς μνήμην ξυμβουλὴν περὶ βίου κατέθεντο ξυγγράψαντες, προσέχωμεν τὸν νοῦν, τοῖς δὲ τῶν νομοθετῶν μὴ προσέχωμεν; ἢ πάντων μάλιστα;

ΚΛ. Πολύ γε.

ΑΘ. Ἀλλὰ δῆτα οὐ χρὴ τὸν νομοθέτην μόνον τῶν γραφόντων περὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ δικαίων ξυμβουλεύειν διδάσκοντα οἷά τέ ἐστι καὶ ὡς ἐπιτηδευτέον αὐτὰ τοῖς μέλλουσιν εὐδαίμοσιν ἔσεσθαι.

ΚΛ. Καὶ πῶς οὔ;

ΑΘ. Ἀλλὰ * αἰσχρὸν δὴ μᾶλλον Ὁμήρῳ τε καὶ Τυρ- E
ταίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς περὶ βίου τε καὶ ἐπιτηδευμάτων κακῶς θέσθαι γράψαντας, Λυκούργῳ δὲ ἧττον καὶ Σόλωνι καὶ ὅσοι δὴ νομοθέται γενόμενοι γράμματα ἔγραψαν; ἢ τό γε ὀρθόν, πάντων δὴ *) γραμμάτων τῶν ἐν ταῖς πόλεσι τὰ περὶ τοὺς νόμους γεγραμμένα φαίνεσθαι διατυπούμενα **) μακρῷ κάλλιστά τε καὶ ἄριστα, τὰ δὲ τῶν ἄλλων ἢ κατ' ἐκεῖνα * ξυνεπόμενα, ἢ διαφωνοῦντα αὐτοῖς εἶναι 859
καταγέλαστα; οὕτω διανοώμεθα περὶ νόμων δεῖν ***) γραφῆς γίγνεσθαι ταῖς πόλεσιν, ἐν πατρός τε καὶ μητρὸς σχήμασι φιλούντων τε καὶ νοῦν ἐχόντων φαίνεσθαι τὰ γεγραμμένα, ἢ κατὰ τύραννον καὶ δεσπότην, τάξαντα καὶ ἀπειλήσαντα, γράψαντα ἐν τοίχοις ἀπηλλάχθαι. σκοπῶμεν οὖν δὴ καὶ τὰ νῦν ἡμεῖς πότερα ταύτῃ πειρώμεθα λέγειν διανοηθέντες περὶ νόμων, εἴτ' οὖν δυνάμεθα εἴτε * μή, ἀλλ' οὖν τό γε πρό- B
θυμον παρεχόμενοι· καὶ κατὰ ταύτην τὴν ὁδὸν ἰόντες, ἂν

---

*) ἄλλ. δεῖ.
**) γρ. διαπυττόμενα. ἄλλ. διαπτυττόμενα.
***) ἴσ. πῶς δεῖ.

Cl. Quidnam?

Ath. Scriptiones ſane et ſcriptae orationes et aliorum ſunt multorum in civitatibus ſcriptae et legum latoris quoque ſcriptiones orationesque.

Cl. Quidni?

Ath. Utrum igitur ad reliquorum quidem ſcriptiones poëtarum, et quicumque vel ſoluta oratione vel verſibus in ſui memoriam conſilia de vita agenda litteris mandarunt, animum attendamus, ad legum latorum vero ſcriptiones non attendamus? an omnium maxime?

Cl. Ac longe quidem.

Ath. Sed nimirum legum latorem nonne oportet ſolum ex omnibus qui de honeſto et bono et iuſto ſcribunt conſilium dare praecipientem qualia ſint et quomodo colenda eis qui beatos ſe eſſe voluerint?

Cl. Quidni?

Ath. Etenim magisne turpe eſt Homero et Tyrtaeo reliquisque poëtis ſi de vita et ſtudiis male exiſtimantur ſcripſiſſe, Lycurgo vero minus et Soloni et quicumque legum latores ſcripta reliquerunt? an rectum hoc eſt, ſi omnium ſcriptionum quae in civitatibus emittantur legum latorum ſcripta reperiantur longe pulcherrime et optime elaborata, et reliquorum ſcripta vel his conſentanea, vel, ſi diſſentiant, ridicula ſint? ita de legibus videamus quomodo ſcribendae ſint civitatibus, patrisne et matris in modum amantium et prudentium conſignanda ſint, an tyranni et domini more, ita ut iubeas et mineris et, quum in parietibus perſcripſeris, diſcedas. videamus igitur nunc quoque utrum ita ſentientes de legibus conemur dicere, ſive potuerimus ſive non, promptum certe animum declarantes; atque hac

ἄρα τι καὶ δέῃ πάσχειν, πάσχωμεν. ἀγαθὸν δ' εἴη τε, καὶ ἂν θεὸς ἐθέλῃ, γίγνοιτ' ἂν ταύτῃ.

ΚΛ. Καλῶς εἴρηκας, ποιῶμέν τε ὡς λέγεις.

ΑΘ. Διασκεπτέον ἄρα πρῶτον, ὥςπερ ἐπεχειρήσαμεν, ἀκριβῶς περὶ τῶν τε ἱεροσυλούντων καὶ κλοπῆς πάσης πέρι καὶ ἀδικημάτων ξυμπάντων· καὶ οὐ δυςχεραντέον εἰ μεταξὺ νομοθετοῦντες τὰ μὲν ἔθεμεν, τῶν δ' * ἔτι διασκοποῦμεν C πέρι· νομοθέται γὰρ γιγνόμεθα, ἀλλ' οὐκ ἐσμέν πω, τάχα δὲ ἴσως ἂν γενοίμεθα. εἰ δὴ δοκεῖ περὶ ὧν εἴρηκα ὡς εἴρηκα σκοπεῖσθαι, σκοπώμεθα.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Περὶ δὴ καλῶν καὶ δικαίων ξυμπάντων πειρώμεθα κατιδεῖν τὸ τοιόνδε, ὅπῃ ποτὲ ὁμολογοῦμεν νῦν καὶ ὅπῃ διαφερόμεθα ἡμεῖς τε ἡμῖν αὐτοῖς, οἳ δὴ φαῖμεν ἂν προθυμεῖσθαί γε, εἰ μηδὲν ἄλλο, διαφέρειν τῶν πλείστων, οἵ πολλοί τε αὐτοὶ πρὸς * αὐτοὺς αὖ. D

ΚΛ. Τὰς ποίας δὲ δὴ διαφορὰς ἡμῶν ἐννοηθεὶς λέγεις;

ΑΘ. Ἐγὼ πειράσομαι φράζειν. περὶ δικαιοσύνης ὅλως καὶ τῶν δικαίων ἀνθρώπων τε καὶ πραγμάτων καὶ πράξεων πάντες πως ξυνομολογοῦμεν πάντα εἶναι ταῦτα καλά, ὥςτε οὐδ' εἴ τις διισχυρίζοιτο εἶναι τοὺς δικαίους ἀνθρώπους, ἂν καὶ τυγχάνωσιν ὄντες αἰσχροὶ τὰ σώματα, κατ' αὐτό γε τὸ δικαιότατον ἦθος ταύτῃ παγκάλους εἶναι, σχεδὸν οὐδεὶς ἂν λέγων * οὕτω πλημμελῶς δόξειε λέγειν. E

ΚΛ. Οὐκοῦν ὀρθῶς;

ΑΘ. Ἴσως· ἴδωμεν *) δὲ ὡς εἰ πάντ' ἐστὶ καλὰ ὅσα δικαιοσύνης ἔχεται, τῶν πάντων τοι καὶ τὰ παθήματα ἡμῖν ἐστὶ σχεδὸν τοῖς ποιήμασιν ἴσα.

ΚΛ. Τί οὖν δή;

ΑΘ. Ποίημα μέν, ὅπερ ἂν ᾖ δίκαιον, σχεδὸν ὅσονπερ ἂν τοῦ δικαίου κοινωνῇ, κατὰ τοσοῦτον καὶ τοῦ καλοῦ μετέχον ἐστίν.

ΚΛ. Τί μήν;

---

*) γρ. λέγειν. οὐκοῦν ὀρθῶς; ΚΛ. Ἴσως. ΑΘ. Ἴδωμεν κτλ.

via procedentes, si quid pati necesse fuerit, patiamur. bonum vero fit et, si deus voluerit, erit ita.

Cl. Bene narras, et faciamus ut dicis.

Ath. Quaerendum igitur primum, ut coepimus, accurate de sacrilegis, de furto in universum et de iniuriis ad unam omnibus; nec gravari nos oportet si, dum leges scribimus, alias constituimus, de aliis vero adhuc quaerimus; legum enim latores exsistimus, nondum sumus, fortasse autem fiemus. iam si videtur de his quae dixi ita ut dixi quaerendum esse, quaeramus.

Cl. Maxime vero.

Ath. De honestis igitur et iustis omnibus conemur hoc perspicere, quomodo tandem consentiamus nunc et quomodo discrepemus inter nosmet ipsos, qui quidem profiteamur, si nihil aliud, hoc saltem studere ut praestemus plurimis, itemque multitudo inter se.

Cl. Quasnam vero discrepantias intelligis ac dicis?

Ath. Ego conabor exponere. de iustitia in universum et iustis hominibus, rebus et actionibus omnes fere consentimus omnia esse haec pulchra; quocirca nec si quis perseveret iustos homines, etiamsi deformes sint ad corpus, propter ipsam tamen indolem iustissimam esse oppido pulchros, quisquam fere id dicens videatur perperam dicere.

Cl. Nonne recte?

Ath. Sane; consideremus autem hoc: si omnia sunt honesta quae iusta, omnia etiam quae patimur aequalia fere erunt actionibus nostris.

Cl. Quid ita?

Ath. Actio quidem iusta quantum fere iusti habet, tantum etiam honesti habet.

Cl. Quidni?

ΑΘ. Οὐκοῦν καὶ πάθος ὅπερ ἂν δικαίου κοινωνῇ,
κατὰ * τοσοῦτον γίγνεσθαι καλὸν ὁμολογούμενον οὐκ ἂν 860
διαφωνοῦντα παρέχοι τὸν λόγον;

ΚΛ. Ἀληθῆ.

ΑΘ. Ἐὰν δέ γε δίκαιον μὲν ὁμολογῶμεν, αἰσχρὸν δὲ εἶναι πάθος, διαφωνήσει τό τε δίκαιον καὶ τὸ καλὸν λεχθέντων τῶν δικαίων αἰσχίστων εἶναι.

ΚΛ. Πῶς τοῦτο εἴρηκας;

ΑΘ. Οὐδὲν χαλεπὸν ἐννοεῖν· οἱ γὰρ ὀλίγῳ πρόσθεν τεθέντες ἡμῖν νόμοι πάντων ἐναντιώτατα παραγγέλλειν δόξειαν ἂν τοῖς νῦν λεγομένοις.

ΚΛ. Ποίοις;

ΑΘ. * Τὸν ἱερόσυλόν που ἐτίθεμεν δικαίως ἂν απο- B
θνήσκειν καὶ τὸν τῶν εὖ κειμένων νόμων πολέμιον, καὶ
μέλλοντες δὴ νόμιμα τοιαῦτα τιθέναι πάμπολλα ἐπέσχομεν,
ἰδόντες ὡς ταῦτα ἐστὶ μὲν ἄπειρα παθήματα πλήθει καὶ μεγέθεσι, δικαιότατα δὲ πάντων παθημάτων καὶ ξυμπάντων αἴσχιστα. μῶν οὐχ οὕτως ἡμῖν τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοτὲ μὲν ὡς ταὐτὰ ξύμπαντα, τοτὲ δὲ ὡς ἐναντιώτατα φανεῖται;

ΚΛ. Κινδυνεύει.

ΑΘ. Τοῖς μὲν * τοίνυν πολλοῖς οὕτω περὶ τὰ τοιαῦτα C
ἀξυμφώνως τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια διεῤῥιμμένα προσαγορεύεται.

ΚΛ. Φαίνεται γοῦν, ὦ ξένε.

ΑΘ. Τὸ τοίνυν ἡμέτερον, ὦ Κλεινία, πάλιν ἴδωμεν, πῶς αὖ περὶ αὐτὰ ταῦτα ἔχει τῆς ξυμφωνίας.

ΚΛ. Ποίας δὴ πρὸς ποίαν *);

ΑΘ. Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις οἶμαι διαῤῥήδην ἐμὲ εἰρηκέναι πως, εἰ **) δ' οὖν μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν ὡς λέγοντά με τίθετε.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. * Ὡς οἱ κακοὶ πάντες εἰς πάντα εἰσὶν ἄκοντες D

*) ἴσ. ποῖον;
**) γρ. εἰρηκέναι. ΚΛ. Πῶς; ΑΘ. Εἰ.

Ath. Nonne etiam, id quod patimur, ſi, quantum iuſti habeat, tantum honeſti et pulchri habere conſentimus, haud discrepans haec erit oratio?

Cl. Minime vero.

Ath. Sin autem iuſtum quidem conſentimus, turpe vero eſſe id quod patimur, discrepabit iuſtum et honeſtum, quum iuſta dicantur turpiſſima eſſe.

Cl. Quomodo hoc dixiſti?

Ath. Haud difficile eſt intellectu; etenim leges paullo ante a nobis poſitae omnium maxime contraria videbuntur praecipere atque nunc dictae.

Cl. Quaenam?

Ath. Sacrilegum ſane poſuimus iuſte morte multari itemque legum bene conſtitutarum hoſtem, et quum vellemus leges eiusmodi multas ſcribere continuimus nos quia videbamus infinita eſſe haec ad multitudinem et magnitudinem, iuſtiſſima vero omnium quae nobis caderent omniumque turpiſſima. nonne ita nobis iuſta et pulchra modo eadem omnia, modo maxime contraria videbuntur eſſe?

Cl. Ita fere res ſe habet.

Ath. Plerisque iccirco ita in his cauſis discrepante modo pulchra et iuſta vocantur disiecta.

Cl. Patet ſane.

Ath. Ad nos vero quod attinet, Clinia, rurſus videamus, quomodo in his ipſis conſentiamus.

Cl. Quomodo hoc dicis et quorſum ſpectans?

Ath. In ſuperiore oratione aperte me dixiſſe arbitror, ſin autem non prius, nunc quidem certe me dicere exiſtimate.

Cl. Quidnam?

Ath. Omnes malos in omnibus eſſe invitos malos;

κακοί· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος ἀνάγκη που τούτῳ ξυνέπεσθαι τὸν ἑξῆς λόγον.

ΚΛ. Τίνα λέγεις;

ΑΘ. Ὡς ὁ μὲν ἄδικός που κακός, ὁ δὲ κακὸς ἄκων τοιοῦτος· ἀκουσίως δὲ ἑκούσιον οὐκ ἔχει πράττεσθαί ποτε λόγον. ἄκων οὖν ἐκείνῳ φαίνοιτ' ἂν ἀδικεῖν ὁ ἀδικῶν τῷ τὴν ἀδικίαν ἀκούσιον τιθεμένῳ. καὶ δὴ καὶ νῦν ὁμολογητέον ἐμοί· ξύμφημι γὰρ ἄκοντας ἀδικεῖν πάντας· εἰ καί τις φιλονεικίας * ἢ φιλοτιμίας ἕνεκα ἄκοντας μὲν ἀδίκους εἶναί E
φησιν, ἀδικεῖν μὴν ἑκόντας πολλούς, ὅ γ' ἐμὸς λόγος ἐκεῖνος, ἀλλ' οὐχ οὗτος. τίνα οὖν αὖ τρόπον ἔγωγε ξυμφωνοίην ἂν τοῖς ἐμαυτοῦ λόγοις, εἴ με, ὦ Κλεινία καὶ Μέγιλλε, ἐρωτῷτε· Εἰ δὴ ταῦτα οὕτως ἔχοντά ἐστιν, ὦ ξένε, τί ξυμβουλεύεις ἡμῖν περὶ τῆς νομοθεσίας τῇ τῶν Μαγνήτων πόλει; πότερον νομοθετεῖν, ἢ μή; Πῶς γὰρ οὔ; φήσω. Διοριεῖς οὖν αὐτοῖς ἀκούσιά τε καὶ ἑκούσια ἀδικήματα, καὶ τῶν μὲν ἑκουσίων ἁμαρτημάτων τε καὶ ἀδικημάτων μείζους τὰς ζημίας θήσομεν, τῶν δ' * ἐλάττους; ἢ πάντων ἐξ ἴσης, 861
ὡς οὐκ ὄντων ἀδικημάτων τὸ παράπαν ἑκουσίων;

ΚΛ. Ὀρθῶς μέντοι λέγεις, ὦ ξένε· καὶ τούτοις δὴ τί χρησόμεθα τοῖς νῦν λεγομένοις;

ΑΘ. Καλῶς ἤρου· πρῶτον μὲν τοίνυν αὐτοῖς τόδε χρησόμεθα *).

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἀναμνησθῶμεν, ὡς ἔμπροσθεν νῦν δὴ καλῶς ἐλέγομεν ὅτι περὶ τὰ δίκαια εἴη παμπόλλη τις ἡμῶν ταραχή τε καὶ ἀξυμφωνία· τοῦτο δὲ λαβόντες πάλιν ἐρωτῶμεν ἡμᾶς αὐτούς· Ἆρ' * οὖν περὶ τὴν τούτων ἀπορίαν οὔτ' ἐξευπο- B
ρήσαντες οὔτε διορισάμενοι τί ποτ' ἐστὶ ταῦτα ἀλλήλων διαφέροντα, ἃ δὴ κατὰ πάσας τὰς πόλεις ὑπὸ νομοθετῶν πάντων τῶν πώποτε γενομένων ὡς δύο εἴδη τῶν ἀδικημάτων ὄντα, τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια, ταύτῃ καὶ νομοθετεῖται· ὁ δὲ παρ' ἡμῶν νῦν δὴ ῥηθεὶς λόγος, ὥσπερ παρὰ

---

*) ἄλλ. χρησώμεθα.

quod si ita se habet, continuo haec oratio sequatur necesse est.

Cl. Quamnam dicis?

Ath. Iniustum quidem malum, malum vero invitum esse talem; invite autem umquam committi quod voluntarium sit rationi repugnat. invitus igitur videbitur iniuste facere iniuste faciens ei qui iniustitiam ponit invitam esse. atque etiam nunc mihi hoc est confitendum; assentior enim invitos iniuste facere omnes; atque etiamsi quis contentionis studio vel ambitione adductus dixerit, invitos quidem esse iniustos, sed multos iniuste facere sua sponte, mea tamen oratio est illa, non haec. quanam vero ratione equidem consentiam cum meis ipse orationibus, si me, Clinia et Megille, interrogaveritis: Iam si haec se sic habent, hospes, quid suades nobis de legibus Magnetum civitati scribundis? an dandae, necne? Quidni? respondebo. Distingues igitur ipsis invitas et voluntarias iniurias, et voluntariis quidem peccatis iniuriisque maiores poenas irrogabimus, illis minores? an omnibus pares, quum omnino non sint iniuriae voluntariae?

Cl. Recte sane dicis, hospes; et his quidem nunc dictis quid faciemus?

Ath. Bene interrogasti; primum igitur hoc eis faciemus.

Cl. Quidnam?

Ath. Recordemur supra modo bene nos dixisse in rebus iustis permultam esse nostram perturbationem ac dissensionem; hoc vero sumentes rursus nosmet ipsos interrogemus: Num dubitationem quam haec habent neque tollere scientes neque definientes quid tandem inter se differant, quae quidem omnibus in civitatibus ab omnibus qui umquam fuerunt legum latoribus duo iniuriarum genera, voluntaria et invita, descripta et sancita sunt, hanc tantum a nobis nunc prolatam orationem,

θεοῦ λεχθεὶς, τοσοῦτον μόνον εἰπὼν ἀπαλλάξεται, δοὺς δὲ οὐδένα λόγον ὡς ὀρθῶς εἴρηκε κατανομοθετήσει * τινὰ τρό- C
πον; Οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἀνάγκη πως ταῦτα ἔμπροσθεν τοῦ νομοθετεῖν δηλῶσαι δύο τε ὄντα καὶ τὴν διαφορὰν ἄλλην, ἵνα, ὅταν ἑκατέρῳ τις τὴν δίκην ἐπιτιθῇ, πᾶς ἐπακολουθῇ τοῖς λεγομένοις καὶ δυνατὸς ᾖ τό τε πρεπόντως τεθὲν ἁμηγέπῃ κρῖναι καὶ τὸ μή.

ΚΛ. Καλῶς ἡμῖν φαίνει λέγειν, ὦ ξένε· δυοῖν γὰρ θάτερον ἡμᾶς χρεών, ἢ μὴ λέγειν ὡς πάντα ἀκούσια τὰ ἀδικήματα, ἢ τοῦτο ὡς ὀρθῶς εἴρηται πρῶτον διορίσαντας * δηλῶσαι. D

ΑΘ. Τούτοιν τοίνυν τοῖν δυοῖν τὸ μὲν οὐκ ἀνεκτὸν ἐμοὶ πάντως που γίγνεται, τό γε δὴ μὴ λέγειν οὕτως οἰόμενον ἔχειν τἀληθές· οὐ γὰρ ἂν νόμιμον οὐδ' ὅσιον ἂν εἴη· κατὰ τίνα δὲ τρόπον ἐστὸν δύο, εἰ μὴ τῷ τε ἀκουσίῳ καὶ τῷ ἑκουσίῳ διαφέρετον ἑκάτερον, ἀλλὰ ἄλλῳ τινὶ δή ποτε, πειρατέον ἁμωσγέπως δηλοῦν.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ ξένε, τοῦτό γε οὐχ οἷόν τε ἄλλως πως ἡμᾶς διανοηθῆναι.

ΑΘ. Ταῦτα ἔσται. φέρε δή, βλάβαι μέν, * ὡς ἔοικεν, E
ἀλλήλων τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς κοινωνίαις τε καὶ ὁμιλίαις πολλαὶ γίγνονται, καὶ τό γε ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον ἐν αὐταῖς ἄφθονόν ἐστιν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Μὴ τοίνυν τις τὰς βλάβας πάσας ἀδικίας τιθεὶς οὕτως οἴηται καὶ τὰ ἄδικα ἐν αὐταῖσι ταύτῃ γίγνεσθαι διπλᾶ, τὰ μὲν ἑκούσια δή, τὰ δ' ἀκούσια· βλάβαι γὰρ ἀκούσιοι τῶν πάντων οὔτ' ἀριθμοῖς οὔτε μεγέθεσιν ἐλάττους εἰσὶ τῶν ἑκουσίων. σκοπεῖσθε δὲ εἴτε τι λέγω λέγων ἃ * μέλλω λέ- 362
γειν, εἴτε καὶ μηδὲν τὸ παράπαν. οὐ γάρ φημι ἔγωγε, ὦ Κλεινία καὶ Μέγιλλε, εἴ τίς τινά τι πημαίνει μὴ βουλόμενος, ἀλλ' ἄκων, ἀδικεῖν μέν, ἄκοντα μήν, καὶ ταύτῃ μὲν δὴ νομοθετήσω τοῦτο ὡς ἀκούσιον ἀδίκημα νομοθετῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἀδικίαν τὸ παράπαν θήσω τὴν τοιαύτην βλάβην, οὔτε ἂν μείζων οὔτε ἂν ἐλάττων τῳ γίγνηται· πολλάκις δὲ ὠφέλειαν οὐκ ὀρθὴν γενομένην, τὸν τῆς ὠφελείας αἴτιον ἀδι-

tamquam verba a deo edita, dicentes discedemus nullaque ratione probantes recte nos dixiſſe leges quodammodo ſcribemus? Haud decet, ſed neceſſario antequam leges ſcribantur duo haec eorumque differentia declaranda ſunt, ut, quando utrique aliquis poenam irroget, quisque aſſequatur dicta et quid convenienter poſitum ſit quid non plane poſſit iudicare.

Cl. Praeclare nobis videris dicere, hoſpes; alterutrum enim nobis faciundum, aut non dicendum omnes eſſe iniurias invitas, aut hoc recte dici primum definiendum et probandum eſt.

Ath. Horum vero duorum unum prorſus mihi intolerabile eſt, non dicere, ſi cenſeas verum ſe ſic habere; neque enim iuſtum neque fas hoc erit; quomodo vero duo ſint, ſi non ita inter ſe differant ut invitum unum, alterum voluntarium ſit, ſed alia quacumque ratione, id conandum eſt omni modo declarare.

Cl. Prorſus quidem, hoſpes, non aliter poſſumus de hoc ſentire.

Ath. Haec erunt. age dum, damna quidem, ut patet, multa inter cives fiunt in commercio et communitate, et voluntarium invitumque in his copioſum eſt.

Cl. Quidni?

Ath. Ne vero quis damna omnia ponens iniurias eſſe arbitretur etiam iniuſta in illis eſſe duplicia, alia voluntaria, alia invita; damna enim invita omnium neque numero neque magnitudine pauciora ſunt voluntariis. conſiderate vero num quid dicam dicens quae volo dicere, an nihil omnino. neque enim dico equidem, Clinia et Megille, ſi quis quem damno afficiat non volens, ſed invitus, eum iniuſte quidem facere, ſed invitum, nec ita lege conſtituam ut iniuria haec exiſtimetur invita, ſed nec iniuriam omnino eſſe hoc damnum ponam, ſive maius ſive minus alicui inferatur; immo, utilitas quum ſaepenumero non recte praebeatur, huiusmodi

κεῖν φήσομεν, ἐὰν ῇ γ' ἐμὴ * νικᾷ. σχεδὸν γάρ, ὦ φίλοι, οὔτ' εἴ τίς τῳ δίδωσί τι τῶν ὄντων οὔτ' εἰ τοὐναντίον ἀφαιρεῖται, δίκαιον ἁπλῶς ἢ ἄδικον χρὴ τὸ τοιοῦτον οὕτω λέγειν, ἀλλ' ἐὰν ἤθει καὶ δικαίῳ τρόπῳ χρώμενός τις ὠφελῇ τινά τι καὶ βλάπτῃ, τοῦτό ἐστι τῷ νομοθέτῃ θεατέον, καὶ πρὸς δύο ταῦτα δὴ βλεπτέον, πρός τε ἀδικίαν καὶ βλάβην, καὶ τὸ μὲν βλαβὲν ὑγιὲς τοῖς νόμοις εἰς τὸ δυνατὸν ποιητέον, τό τε ἀπολόμενον σώζοντα καὶ τὸ πεσὸν ὑπό του πάλιν * ἐξορθοῦντα καὶ τὸ θανατωθὲν ἢ τρωθὲν ὑγιές, τὸ δὲ ἀποίνοις *) ἐξιλασθὲν τοῖς δρῶσι καὶ πάσχουσιν ἑκάστας τῶν βλάψεων ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν πειρατέον ἀεὶ καθιστάναι τοῖς νόμοις.

ΚΛ. Καλῶς ταῦτά γε.

ΑΘ. Τὰς τοίνυν ἀδίκους αὖ βλάβας καὶ κέρδη δέ, ἐάν τις ἀδικῶν τινὰ κερδαίνειν ποιῇ, τούτων ὁπόσα μὲν ἰατά, ὡς οὐσῶν ἐν ψυχῇ νόσων, ἰᾶσθαι, τὸ δὲ τῆς ἰάσεως ἡμῖν τῆς ἀδικίας τῇδε ῥέπειν χρὴ φάναι.

ΚΛ. Πῇ;

ΑΘ. Ὅπως * ὅ τι τις ἂν ἀδικήσῃ μέγα ἢ σμικρόν, ὁ νόμος αὐτὸν διδάξει καὶ ἀναγκάσει τὸ παράπαν εἰσαῦθις τὸ τοιοῦτον ἢ μηδέποτε ἑκόντα τολμῆσαι ποιεῖν ἢ διαφερόντως ἧττον πολύ, πρὸς τῇ τῆς βλάβης ἐκτίσει. ταῦτα εἴτε ἔργοις ἢ λόγοις, ἢ μεθ' ἡδονῶν ἢ λυπῶν, ἢ τιμῶν ἢ ἀτιμιῶν, καὶ χρημάτων ζημίας ἢ καὶ δώρων, ἢ καὶ τὸ παράπαν ᾧτινι τρόπῳ ποιήσει τις μισῆσαι μὲν τὴν ἀδικίαν, στέρξαι δὲ ἢ μὴ μισεῖν τὴν τοῦ δικαίου φύσιν, αὐτό ἐστι τοῦτο ἔργον * τῶν καλλίστων νόμων· ὃν δ' ἂν ἀνιάτως εἰς ταῦτα ἔχοντα αἴσθηται νομοθέτης, δίκην τούτοισι καὶ νόμον θήσει τινά **), γιγνώσκων που τοῖς τοιούτοις πᾶσιν ὡς οὔτε αὐτοῖς ἔτι ζῆν ἄμεινον τούς τε ἄλλους ἂν διπλῇ ὠφελοῖεν ἀπαλλαττόμενοι τοῦ βίου, παράδειγμα μὲν τοῦ μὴ ἀδικεῖν τοῖς ἄλλοις γενόμενοι, ποιοῦντες δὲ ἀνδρῶν κακῶν ἔρημον τὴν πόλιν· οὕτω μὲν * δὴ τῶν τοιούτων πέρι 863

*) ἴσ. καὶ τὸ μὲν βλαβὲν ἢ τρωθὲν ὑγιὲς — τὸ δὲ θανατωθὲν ἀποίνοις κτλ.

**) γρ. τούτοισι θανάτου θήσει τίνειν.

utilitatis auctorem iniuste facere dicemus, si mea vincet sententia. etenim, amici, neque fere si quis cui dat de rebus suis neque contra si aufert, iustum simpliciter vel iniustum hoc ita dici oportet, sed si ingenium moremque iustum aliquis habens prodest alicui vel obest, hoc legum latori spectandum est et duo haec respicienda, iniustitia et damnum, et damnum quidem illatum ut sarciatur pro viribus lege praescribendum, amissum vero ut servetur, lapsum ut rursus erigatur, vulneratum ut sanetur, caede vero expianda conari debet legum lator eos qui damnum quodque intulerunt et eos qui passi sunt e discordia semper in amicitiam reducere legibus.

Cl. Praeclare haec quidem dicta sunt.

Ath. Damna igitur iniusta et lucra, si quis iniuste faciendo efficit ut alter lucretur, quaecumque sanari possunt, sananda sunt tamquam morbi in animo, sanationem vero iniustitiae huc inclinari oportet dici.

Cl. Quonam?

Ath. Huc, ut, quamcumque aliquis iniuriam fecerit magnam vel parvam, lex eum doceat et cogat ut omnino in posterum vel numquam volens tale quid facere audeat vel multo rarius, praeter damni solutionem. hoc sive re sive verbis, sive cum voluptatibus sive doloribus, sive honoribus sive ignominiis, et multa vel etiam muneribus, vel omnino quocumque efficitur ut quisque iniustitiam odio habeat, diligat vero vel odio non habeat iusti naturam, hoc ipsum est munus praestantissimarum legum; si quos animadverterit legum lator hac in re insanabiles, poenam his mortis constituet, cognoscens his omnibus neque ipsis bono esse amplius vivere et reliquos duplicem utilitatem habere si illi vita excedant, quia reliquis exemplum sunt ab iniuste faciendo deterrens, et urbem viris improbis vacuam reddunt; et ita quidem quod ad tales attinet legum latorem necesso

νομοθέτῃ κολαστὴν τῶν ἁμαρτημάτων θάνατον ἀνάγκη νέμειν, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

ΚΛ. Ἔοικε μέν πως λέγεσθαί τὰ παρὰ σοῦ καὶ μάλα μετρίως, ἥδιον δ' ἂν ἔτι σαφέστερον ἀκούσαιμεν ταῦτα ῥηθέντα, τὸ τῆς ἀδικίας τε καὶ βλάβης διάφορον καὶ τὸ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ὡς ἐν τούτοις διαπεποίκιλται.

ΑΘ. Πειρατέον τοίνυν ὡς κελεύετε δρᾷν καὶ λέγειν· δῆλον γὰρ ὅτι τοσόνδε γε περὶ ψυχῆς καὶ * λέγετε πρὸς B ἀλλήλους καὶ ἀκούετε, ὡς ἓν μὲν ἐν αὐτῇ τῆς φύσεως εἴτε τι πάθος εἴτε τι μέρος ὢν ὁ θυμός, δύςερι καὶ δύςμαχον κτῆμα ἐμπεφυκός, ἀλογίστῳ βίᾳ πολλὰ ἀνατρέπει.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Καὶ μὴν ἡδονήν γε οὐ ταὐτὸν τῷ θυμῷ προςαγορεύομεν, ἐξ ἐναντίας δὲ αὐτῷ φαμὲν ῥώμης δυναστεύουσαν πειθοῖ μετὰ ἀπάτης βιαίου πράττειν ὅ τίπερ ἂν αὐτῆς ἡ βούλησις ἐθελήσῃ.

ΚΛ. Καὶ μάλα.

ΑΘ. Τρίτον * μὴν ἄγνοιαν λέγων ἄν τις τῶν ἁμαρ- C τημάτων αἰτίαν οὐκ ἂν ψεύδοιτο· διχῇ μὴν διελόμενος αὐτὸ ὁ νομοθέτης ἂν βελτίων εἴη, τὸ μὲν ἁπλοῦν αὐτοῦ κούφων ἁμαρτημάτων αἴτιον ἡγούμενος, τὸ δὲ διπλοῦν, ὅταν ἀμαθαίνῃ τις μὴ μόνον ἀγνοίᾳ ξυνεχόμενος, ἀλλὰ καὶ δόξῃ σοφίας, ὡς εἰδὼς παντελῶς περὶ ἃ μηδαμῶς οἶδε, μετὰ μὲν ἰσχύος καὶ ῥώμης ἑπομένης μεγάλων καὶ ἀμούσων ἁμαρτημάτων τιθεὶς αἴτια τὰ τοιαῦτα, ἀσθενείας * δὲ ἑπομένης, D παίδων τε ἁμαρτήματα καὶ πρεσβυτέρων γιγνόμενα, θήσει μὲν ἁμαρτήματα καὶ ὡς ἁμαρτάνουσι νόμους τάξει, πραοτάτους γε μὴν πάντων καὶ ξυγγνώμης πλείστης ἐχομένους.

ΚΛ. Εἰκότα λέγεις.

ΑΘ. Ἡδονῆς μὲν τοίνυν καὶ θυμοῦ λέγομεν σχεδὸν ἅπαντες ὡς ὁ μὲν κρείττων ἡμῶν, ὁ δὲ ἥττων ἐστί· καὶ ἔχει ταύτῃ.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

eſt mortem peccatorum animadverſionis cauſa irrogare, nullo autem alio modo.

Cl. Videntur quidem haec admodum recte a te dici, libenter autem etiam clarius audiverimus haec te explicantem quid differat inter iniuriam et damnum et quam varie compoſitum ſit atque diſtinctum in his voluntarium et invitum.

Ath. Conandum igitur ut iubetis facere ac dicere; perſpicuum eſt enim hoc de animo inter vos dicere et audire, unam eſſe in eo naturae ſive affectionem ſive partem, iracundiam, quae, contentioſa et inexpugnabilis fere res, vi temeraria multa evertat.

Cl. Quidni?

Ath. At vero voluptatem non eandem atque iracundiam appellamus, ſed contraria vi eam dicimus dominantem perſuaſione cum fraude violenta facere quicquid velit.

Cl. Sane quidem.

Ath. Tertiam vero ignorantiam dicens quisquam peccatorum cauſam haud mentietur; bifariam autem eam legum lator melius dividet; et unam quidem eamque ſimplicem levium peccatorum cauſam exiſtimabit, duplicem vero, ſi quis non ignoret tantum inſcientia implicatus, verum etiam opinata ſapientia, quippe ſe penitus ſcire credens quae nullo modo ſciat, et adiunctis quidem vi et robore magnorum turpiumque peccatorum cauſam cenſebit eſſe, ſin adiuncta ſit imbecillitas, puerorum et ſeniorum peccata inde exſiſtere iudicabit, et his quippe peccantibus leges praeſcribet, leniſſimas autem omnium plurimamque veniam dantes.

Cl. Conſentanea dicis.

Ath. Ac voluptate quidem et iracundia dicimus fere omnes unum noſtrûm eſſe ſuperiorem, alterum inferiorem; resque ſe ſic habet.

Cl. Prorſus ita.

ΑΘ. Ἀγνοίας δέ γε ὡς ὁ μὲν ἡμῶν κρείττων, ὁ δὲ ἥττων, οὐδ' ἠκούσαμέν πώποτε.

ΚΛ. * Ἀληθέστατα. E

ΑΘ. Πάντα δέ γε προτρέπειν ταὐτά φαμεν εἰς τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἐπισπώμενον ἕκαστον εἰς τἀναντία πολλάκις ἅμα.

ΚΛ. Πλειστάκις μὲν οὖν.

ΑΘ. Νῦν δή σοι τό τε δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον, ὅ γε ἐγὼ λέγω, σαφῶς ἂν διορισαίμην οὐδὲν ποικίλλων. τὴν γὰρ τοῦ θυμοῦ καὶ φόβου καὶ ἡδονῆς καὶ λύπης καὶ φθόνων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐν ψυχῇ τυραννίδα, ἐάν τέ τι βλάπτῃ καὶ ἐὰν μή, πάντως ἀδικίαν προσαγορεύω, τὴν δὲ
* τοῦ ἀρίστου δόξαν, ὅπῃ περ ἂν ἔσεσθαι τούτων ἡγήσων- 864
ται πόλις εἴτε ἰδιῶταί τινες, ἐὰν αὕτη κρατοῦσα ἐν ψυχῇ διακοσμῇ πάντα ἄνδρα, κἂν σφάλληταί τι, δίκαιον μὲν πᾶν εἶναι φατέον τὸ ταύτῃ πραχθὲν καὶ τὸ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς γιγνόμενον ὑπήκοον ἑκάστων *) καὶ ἐπὶ τὸν ἅπαντα ἀνθρώπων βίον ἄριστον, δοξάζεσθαι δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀκούσιον ἀδικίαν εἶναι τὴν τοιαύτην βλάβην. ἡμῖν δὲ οὐκ ἔστι τὰ νῦν
ὀνομάτων πέρι δύσερις λόγος, ἀλλ' * ἐπειδὴ τῶν ἁμαρτα- B
νομένων τρία εἴδη δεδήλωται γιγνόμενα, ταῦτα εἰς μνήμην πρῶτον ἔτι μᾶλλον ἀναληπτέον. λύπης μὲν οὖν, ἣν θυμὸν καὶ φόβον ἐπονομάζομεν, ἓν εἶδος ἡμῖν ἐστίν.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἡδονῆς δ' αὖ καὶ ἐπιθυμιῶν δεύτερον, ἐλπίδων δὲ καὶ δόξης τῆς ἀληθοῦς περὶ τὸ ἄριστον ἔφεσις τρίτον **) ἕτερον. τούτου δὲ αὖ τοῦ τρίτου διχῇ τμηθέντος πέντε εἴδη γέγονεν, ὡς νῦν φαμέν· οἷς νόμους διαφέροντας ἀλλήλων
* πέντε εἴδεσι θετέον ἐν δυοῖν γένεσιν. C

ΚΛ. Τίσι τούτοις;

ΑΘ. Τὸ μὲν διὰ βιαίων καὶ ξυμφώνων ***) πράξεων πραττόμενον ἑκάστοτε, τὸ δὲ μετὰ σκότους καὶ ἀπάτης λαθραίως γιγνόμενον, ἔστι δ' ὅτε καὶ δι' ἀμφοῖν τούτοιν

---

*) fs. ἕκαστον. **) fs. δόξης τρίτον.
***) fs. ἐμφανῶν.

Ath. Ignorantia vero unum noſtrûm ſuperiorem, alterum inferiorem eſſe ne audivimus quidem umquam.

Cl. Veriſſime.

Ath. Omnia autem haec impellere dicimus ad ſuam voluntatem attrahentia quemque ſaepenumero ad contraria ſimul.

Cl. Plerumque vero.

Ath. Nunc igitur tibi iuſtum et iniuſtum quod ego dico clare definiam nihil ambigue dicens. etenim iracundiae et timoris et voluptatis et doloris et invidiarum et cupiditatum in animo imperium, ſive quid damni affert ſive non, prorſus iniuſtitiam appello, optimi vero ratio, quomodocumque de his ſtatuerint civitas vel privati quidam, quando haec dominans in animo quemque virum gubernet, etiamſi quid fallatur, quidque iuſtum eſſe dicendum quod ab hac peragatur exiſtimo et optimum quod ſingulare et totam per vitam huic imperio ſubiectum ſit eiusque ex voluntate fiat, a multis vero huiusmodi damnum pro invita haberi iniuſtitia. nobis autem non eſt nunc de nominibus contentioſa disputatio, ſed, quia peccatorum tres ſpecies declaratae ſunt, hae in memoriam primum etiam magis reducendae. doloris igitur, quem iram et timorem appellamus, una nobis eſt ſpecies.

Cl. Sane quidem.

Ath. Voluptatis vero et cupiditatum ſecunda, ſpei et opinionis tertia. huius autem tertiae bifariam diviſae quinque ſpecies exſiſtunt, ut nunc dicimus; quibus quinque leges inter ſe diverſae ponendae ſunt duobus in generibus.

Cl. Quibusnam his?

Ath. Alterum hoc eſt quod violenter et aperte peragitur ſemper, alterum id quod in tenebris et cum fraude clam committitur, nonnumquam vero etiam per

πραχθέν· ᾧ δὴ καὶ νόμοι τραχύτατοι γίγνοιντο ἄν, εἰ τὸ προςῆκον μέρος ἔχοιεν.

ΚΛ. Εἰκὸς γοῦν.

ΑΘ. Ἴωμεν δὴ τὰ μετὰ ταῦτα ἐκεῖσε ὁπόθεν ἐξέβημεν δεῦρο, περαίνοντες τὴν θέσιν τῶν νόμων. ἦν δὲ ἡμῖν κείμενα περί * τε τῶν συλώντων, οἶμαι, τοὺς θεοὺς καὶ τὰ D
περὶ τῶν προδοτῶν, ἔτι δὲ τῶν τοὺς νόμους διαφθειρόντων ἐπὶ καταλύσει τῆς παρούσης πολιτείας. τούτων δή τις ἂν ἴσως πράξειέ τι μανεὶς ἢ νόσοις ἢ γήρᾳ ὑπερμέτρῳ ξυνεχόμενος ἢ παιδείᾳ *) χρώμενος, οὐδέν πω τῶν τοιούτων διαφέρων· ὧν ἂν γίγνηταί τι φανερὸν τοῖς ἐκλεχθεῖσιν ἑκάστοτε δικασταῖς ἀναφέροντος τοῦ δράσαντος ἢ τοῦ σκηπτομένου ὑπὲρ τοῦ ποιήσαντος, κριθῇ δὲ οὕτω διατεθεὶς * παρανομῆ- E
σαι, τὴν μὲν βλάβην ἣν ἄν τινα καταβλάψῃ πάντως ἁπλῆν ἀποτινέτω, τῶν δὲ ἄλλων δικαιωμάτων ἀφείσθω, πλὴν ἂν ἄρα τινὰ ἀποκτείνας μὴ καθαρὸς ᾖ τὰς χεῖρας φόνου· οὕτω δ᾽ εἰς ἄλλην χώραν καὶ τόπον ἀπελθὼν οἰκείτω τὸν ἐνιαυτὸν ἐκδημῶν, πρότερον δὲ ἐλθὼν τοῦ χρόνου ὃν ὁ νόμος ὥρισεν, ἢ καὶ πάσης ἐπιβὰς τῆς οἰκείας χώρας, ἐν δημοσίῳ δεσμῷ δεθεὶς ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων δύο ἐνιαυτοὺς οὕτως ἀπαλλαττέσθω τῶν δεσμῶν.

* Φόνου δὴ καθάπερ ἠρξάμεθα, πειρώμεθα διὰ τέ- 865
λους παντὸς εἴδους πέρι φόνου θεῖναι τοὺς νόμους, καὶ πρῶτον μὲν τὰ βίαια καὶ ἀκούσια λέγωμεν. Εἴ τις ἐν ἀγῶνι καὶ ἄθλοις δημοσίοις ἄκων, εἴτε παραχρῆμα εἴτε καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐκ τῶν πληγῶν, ἀπέκτεινέ τινα φίλον **), ἢ κατὰ πόλεμον ὡσαύτως ἢ κατὰ μελέτην τὴν πρὸς πόλεμον, ποιουμένων ἄσκησιν τῶν ἀρχόντων, ψιλοῖς σώμασιν ἢ μετά τινων ὅπλων ἀπομιμουμένων * τὴν πολεμικὴν πρᾶξιν, κα- B
θαρθεὶς κατὰ τὸν ἐκ Δελφῶν κομισθέντα περὶ τούτων νόμον ἔστω καθαρός. ἰατρῶν δὲ πέρι πάντων, ἂν ὁ θεραπευόμενος ὑπ᾽ αὐτῶν ἀκόντων τελευτᾷ, καθαρὸς ἔστω κατὰ νόμον. ἐὰν δὲ αὐτόχειρ μέν, ἄκων δὲ ἀποκτείνῃ τις ἕτερος ἕτερον, εἴτε τῷ ἑαυτοῦ σώματι ψιλῷ εἴτε ὀργάνῳ ἢ βέλει ἢ

---

*) ἴσ. παιδιᾳ. **) ἄλλ. φίλιον.

utraque haec fit; cui quidem asperrimae leges scribentur, ut si quod eis convenit consequentur.

Cl. Consentaneum certe.

Ath. Revertamur vero iam ad id unde huc egressi sumus, absolventes legum sanctionem. erant autem nobis positae, ut arbitror, de eis qui deos spoliant et de proditoribus, praeterea de eis qui leges corrumpunt evertendae civitatis causa. eorum si quis fortasse commisit aliquid insaniens vel morbo senectave ingente confectus vel pueriliter faciens, quippe pueris nihildum praestans, horum igitur si quid manifestum fit iudicibus electis indicante eo qui commisit vel eo qui hunc defendit, et iudicatur ita affectus leges neglexisse, damnum quodcumque intulit omnino simplex pendito, aliis vero multis liberator, nisi si quem interfecit manusque habet sanguine contaminatas; ita aliam in regionem et locum profectus habitato annum peregrinans, prius autem si revertitur quam lex definivit, vel etiam omnino regionem suam ingreditur, in publica vincula a legum custodibus coniicitor et duobus demum post annis a vinculis liberator.

Iam caedis, quemadmodum coepimus, ad finem usque conemur omnibus de generibus leges scribere; ac primum quidem de violenter et inconsulte factis exponamus. Si quis in certatione publicisque certaminibus inconsulte, sive statim sive postero tempore per plagas, amicum quempiam interfecit, vel in bello similiter vel in exercitatione militari, magistratibus exercitationem instituentibus, nudis corporibus vel armis quibusdam ad militaris actionis similitudinem, expiatus ex lege Delphis hac de re allata esto purus. medicus quisque, si ipso invito moritur quem curavit, purus esto ex lege. si vero quis sua quidem ipse manu, sed invitus alterum necavit, sive nudo suo corpore sive instrumento vel telo vel

πώματος ἢ σίτου δόσει ἢ πυρὸς ἢ χειμῶνος προςβολῇ ἢ
στερήσει πνεύματος, αὐτὸς τῷ ἑαυτοῦ * σώματι ἢ δι' ἑτέ- C
ρων σωμάτων, πάντως ἔστω μὲν ὡς *) αὐτόχειρ, δίκας δὲ
τινέτω τὰς τοιάςδε. ἐὰν μὲν δοῦλον κτείνῃ νομίζων τὸν ἑαυ-
τοῦ διειργάσθαι, τὸν τοῦ τελευτήσαντος δεσπότην ἀβλαβῆ
παρεχέτω καὶ ἀζήμιον, ἢ δίκην εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ τελευτή-
σαντος ὑπεχέτω διπλῆν· τῆς δὲ ἀξίας οἱ δικασταὶ διάγνω-
σιν ποιείσθωσαν. καθαρμοῖς δὲ χρησάσθω μείζοσί τε καὶ
πλείοσι τῶν περὶ τὰ ἆθλα ἀποκτεινάντων· τούτων δ' ἐξη-
γητὰς * εἶναι κυρίους οὓς ἂν ὁ θεὸς ἀνέλῃ. ἐὰν δὲ αὑτοῦ D
δοῦλον, καθηράμενος ἀπαλλαττέσθω τοῦ φόνου κατὰ νόμον.
ἐὰν δέ τις ἐλεύθερον ἄκων ἀποκτείνῃ, τοὺς μὲν καθαρμοὺς
τοὺς αὐτοὺς καθαρθήτω τῷ τὸν δοῦλον ἀποκτείναντι, πά-
λαιὸν δέ τινα τῶν ἀρχαίων μύθων λεγόμενον μὴ ἀτιμαζέτω.
λέγεται δὲ ὡς ὁ θανατωθεὶς ἄρα βιαίως, ἐν ἐλευθέρῳ φρο-
νήματι βεβιωκώς, θυμοῦταί τε τῷ δράσαντι νεοθνὴς ὤν,
καὶ φόβου καὶ * δείματος ἅμα διὰ τὴν βίαιον πάθην αὐτὸς E
πεπληρωμένος, ὁρῶν τε τὸν ἑαυτοῦ φονέα ἐν τοῖς ἤθεσι
τοῖς τῆς ἑαυτοῦ ξυνηθείας ἀναστρεφόμενον δειμαίνει, καὶ
ταραττόμενος αὐτὸς ταράττει κατὰ δύναμιν πᾶσαν τὸν δρά-
σαντα, μνήμην ξύμμαχον ἔχων, αὐτόν τε καὶ τὰς πράξεις
αὐτοῦ. διὸ δὴ χρεὼν ἐστιν ἄρα ὑπεξελθεῖν τῷ παθόντι τὸν
δράσαντα τὰς ὥρας πάσας τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ ἐρημῶσαι πάν-
τας τοὺς οἰκείους τόπους ξυμπάσης τῆς πατρίδος· ἐὰν δὲ
ξένος ὁ τελευτήσας ᾖ, καὶ τῆς τοῦ ξένου χώρας * εἰργέ- 866
σθω τοὺς αὐτοὺς χρόνους. τούτῳ δὴ τῷ νόμῳ ἐὰν μὲν ἑκὼν
πείθηταί τις, ὁ τοῦ τελευτήσαντος γένει ἐγγυτάτω **), ἐπί-
σκοπος ὢν τούτων πάντων γενομένων, ἐχέτω ξυγγνώμην τε
καὶ ἄγων πρὸς αὐτὸν εἰρήνην μέτριος ἂν εἴη πάντως· ἐὰν
δέ τις ἀπειθῇ καὶ πρῶτον μὲν ἀκάθαρτος ὢν εἰς τὰ ἱερὰ
τολμᾷ πορεύεσθαι καὶ θύειν, ἔτι δὲ τοὺς χρόνους μὴ ἐθέλῃ
πληροῦν ἀποξενούμενος τοὺς εἰρημένους, ὁ τοῦ τελευτήσαν-
τος * γένει ἐγγύτατα ἐπεξίτω μὲν φόνου τῷ κτείναντι, δι- B
πλᾶ δὲ πάντα ἔστω τὰ τιμωρήματα τῷ ὄφλοντι. ἐὰν δ' ὁ

*) ἴσ. οὗτος. **) ἄλλ. ἐγγύτατα.

potu cibove dato vel igne frigoreve admoto vel aëre intercepto, suo ipse corpore vel aliis corporibus, omnino existimator talis qui sua ipse manu interfecit, poenas vero has solvito. si quis servum interfecit arbitrans suum proprium se interemisse, interfecti domino damnum sarcito aut pro interfecti pretio poenam dupli subito; pretium autem iudices aestimanto. expiationibus vero maioribus et pluribus utitor quam qui in certaminibus caedem perpetrarunt; et religionum interpretum hac de re potestas esto quoscumque deus designaverit. sin vero suum servum interfecerit, expiatus liberator a caedis crimine secundum legem. si quis liberum invitus interfecerit, easdem adhibeto expiationes atque is qui servum interemit, veterem autem quae perhibetur famam ne despicito. dicitur enim violenter necatus, qui libero animo vixerit, irasci recens mortuus interfectori, et metu terroreque propter violentam caedem ipse impletus, si videat interfectorem suum in statu solito viventem, perhorrescere ipseque perturbatus perturbare, memoria auxiliante quam maxime ipsum interfectorem eiusque actiones. quocirca oportet interfecto interfectorem se subducere per omnia anni tempora omnesque deserere universae patriae locos domesticos; et interfectus si peregrinus est, etiam a peregrini regione se prohibeto per eadem tempora. huic vero legi si quis ultro obtemperat, qui interemto proximus est genere et omnia haec observat, veniam dato et pacem cum eo habens prorsus aequus erit; sin autem quis non obtemperat et primum expiationis expers templa audet ingredi et sacrificare, deinde tempora non volt complere peregrinationis praescripta, interemto proximus cognatione caedis accusato interfectorem et dupli omnino poena reus tenetor. si vero

προσήκων ἐγγύτατα μὴ ἐπεξίῃ τῷ παθήματι, τὸ μίασμα ὡς εἰς αὐτὸν περιεληλυθὸς τοῦ παθόντος προστρεπομένου τὴν πάθην, ὁ βουλόμενος ἐπεξελθὼν τούτῳ δίκην πέντε ἔτη ἀποσχέσθαι τῆς αὐτοῦ πατρίδος ἀναγκαζέτω κατὰ νόμον. ἐὰν δὲ ξένος ἄκων ξένον κτείνῃ τῶν ἐν τῇ πόλει, ἐπεξίτω μὲν ὁ βουλόμενος * ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις, μέτοικος δὲ ὢν C
ἀπενιαυτισάτω *), ξένος δὲ ἂν ᾖ παντάπασι, πρὸς τῷ καθαρμῷ, ἐάν τε ξένον ἐάν τε μέτοικον ἐάν τε ἀστὸν κτείνῃ, τὸν βίον ἅπαντα τῆς χώρας εἰργέσθω τῆς τῶν νόμων τῶνδε κυρίας· ἐὰν δ' ἔλθῃ παρανόμως, οἱ νομοφύλακες θανάτῳ ζημιούντων αὐτόν, καὶ ἐὰν ἔχῃ οὐσίαν τινά, τῷ τοῦ παθόντος ἐγγύτατα γένει παραδιδόντων. ἐὰν δὲ ἄκων ἔλθῃ **), ἂν μὲν κατὰ θάλατταν ἐκπίπτῃ * πρὸς τὴν χώραν, σκηνη- D
σάμενος ἐν θαλάττῃ τέγγων τοὺς πόδας πλοῦν ἐπιφυλαττέτω, κατὰ γῆν δὲ ἂν βίᾳ ὑπό τινων ἀχθῇ, ἡ πρώτη προστυχοῦσα ἀρχὴ τῶν ἐν τῇ πόλει λύσασα εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκπεμπέτω ἄσυλον. Ἐὰν δ' ἄρα τις αὐτόχειρ μὲν κτείνῃ ἐλεύθερον, θυμῷ δὲ ᾖ τὸ πεπραγμένον ἐκπραχθέν, διχῇ δεῖ πρῶτον τὸ τοιοῦτον διαλαβεῖν· θυμῷ γὰρ δὴ πέπρακται καὶ τοῖς ὅσοι ἂν ἐξαίφνης μὲν καὶ * ἀπροβουλεύτως τοῦ ἀπο- E
κτεῖναι πληγαῖς ἤ τινι τοιούτῳ διαφθείρωσί τινα παραχρῆμα τῆς ὁρμῆς γενομένης, μεταμέλειά τε εὐθὺς τοῦ πεπραγμένου γίγνηται, θυμῷ δὲ καὶ ὅσοι ***) προπηλακισθέντες λόγοις ἢ καὶ ἀτίμοις ἔργοις, μεταδιώκοντες τὴν τιμωρίαν, ὕστερον ἀποκτείνωσί τινα βουληθέντες κτεῖναι, καὶ τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς ἀμεταμέλητον γίγνηται. διττοὺς μὲν δὴ τοὺς φόνους, ὡς ἔοικε, θετέον, καὶ σχεδὸν ἀμφοτέρους θυμῷ γεγονότας,
* μεταξύ δέ που τοῦ τε ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου δικαιότατ' 867
ἂν λεγομένους· οὐ μὴν ἀλλ' εἰκὼν ἐσθ' ἑκάτερος· ὁ μὲν τὸν θυμὸν φυλάττων καὶ οὐκ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐξαίφνης, ἀλλὰ μετὰ ἐπιβουλῆς ὕστερον χρόνῳ τιμωρούμενος ἑκουσίῳ ἔοικεν, ὁ δὲ ἀταμιεύτως ταῖς ὀργαῖς καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα εὐθὺς χρώμενος ἀπροβουλεύτως ὅμοιος μὲν ἀκουσίῳ, ἔστι δὲ οὐδ' οὗτος αὖ παντάπασιν ἀκούσιος, ἀλλ' εἰκὼν ἀκου-

*) γρ. ἀπενιαυτησάτω. **) γρ. εἰ — ἔλθοι.
***) ἴσ. ὅσοι ἄν.

genere proximus non ulcifcitur caedem, quafi fcelus in ipfum recidat et iniuria affectus ad eum convertat iniuriam, quicumque volt eum in crimen vocato et quinque annos a patria abeffe ex lege cogito. fi peregrinus invitus peregrinum necavit in urbe commorantem, reum hunc agito quicumque volt eisdem ex legibus, et inquilinus fi eft, unum annum exfulato, peregrinus vero fi plane eft, praeter expiationem, five peregrinum five inquilinum five civem interfecit, totam vitam a regione fe prohibeto in qua hae leges obtinent; fin contra leges revertitur, legum cuftodes morte eum multanto, et fi bona poffidet, ei qui interfecto proximus eft genere tradunto. fin autem invitus redit, mari iactatus in regionem, tentorio in mari pofito ita ut pedes undis tingat, idoneam ad navigandum tempeftatem exfpectato, terra autem fi vi ab aliis adductus fuerit, magiftratus urbanus qui primus occurrit eum liberato tutumque a violentia in regionem externam emittito. Si quis fua manu liberum necavit et facinus per iram commiffum eft, bifariam primo hoc oportet diftingui: per iram enim committitur ab omnibus qui fubito interimendi confilio non capto verberibus vel tali quo interficiunt aliquem illico impetu exfiftente, ftatim vero poft facinus commiffum poenitent, per iram vero etiam ab eis qui, verbis vel factis contumeliofis vexati, ultionem perfequentes ferius aliquem interimunt confilio interficiendi capto, nec facinoris eos poenitet. duplices igitur caedes, ut patet, ponendae, eaeque fere ambae per iram fieri folitae, mediae autem inter voluntariam et inconfulte perpetratam iuftiffime dictae; quamquam utraque eft fimilitudo; nam qui iram refervat nec illico repente, fed confulto ferius iniuriam fibi illatam ulcifcitur, is voluntarii eft fimilis, qui vero iram non reponit, fed illico ftatim inconfulte ei indulget, is fimilis quidem inviti, eft vero nec hic prorfus invitus, fed fimilis tantum inviti. quocirca

σίον. διὸ * χαλεποὶ διορίζειν οἱ τῷ θυμῷ πραχθέντες φό- B
νοι, πότερον ἑκουσίους αὐτοὺς ἤ τινας ὡς ἀκουσίους νομο-
θετητέον. βέλτιστον μὴν καὶ ἀληθέστατον εἰς εἰκόνα μὲν
ἄμφω θεῖναι, τεμεῖν δὲ αὐτὼ χωρὶς τῇ ἐπιβουλῇ καὶ ἀπροβου-
λίᾳ, καὶ τοῖς μὲν μετ' ἐπιβουλῆς τε καὶ ὀργῇ *) κτείνασι
τὰς τιμωρίας χαλεπωτέρας, τοῖς δὲ ἀπροβουλεύτως τε καὶ
ἐξαίφνης πραοτέρας νομοθετεῖν· τὸ γὰρ ἐοικὸς μείζονι κακῷ
μειζόνως, τὸ δ' ἐλάττονι * τιμωρητέον ἐλαττόνως. ποιητέον C
δὴ καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις οὕτως.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Πάλιν ἐπανελθόντες τοίνυν λέγωμεν, ἂν ἄρα τις
αὐτόχειρ μὲν κτείνῃ ἐλεύθερον, τὸ δὲ πεπραγμένον ἀπροβου-
λεύτως ὀργῇ τινὶ γένηται πραχθέν, τὰ μὲν ἄλλα, καθάπερ
ἄνευ θυμοῦ κτείναντι προσῆκε τῷ πάσχειν, πασχέτω, δύο
δ' ἐξ ἀνάγκης ἔτη φευγέτω κολάζων τὸν αὑτοῦ θυμόν· ὁ
δὲ θυμῷ μέν, * μετ' ἐπιβουλῆς δὲ κτείνας τὰ μὲν ἄλλα κα- D
τὰ τὸν πρόσθεν αὖ, τρία δὲ ἔτη, καθάπερ ἅτερος **) ἔφευγε
τὰ δύο, φευγέτω μεγέθει θυμοῦ πλείω τιμωρηθεὶς χρόνον.
καθόδου δὲ πέρι τούτοις ***) ὧδ' ἔστω· χαλεπὸν μὲν ἀκρι-
βῶς νομοθετεῖν· ἔστι γὰρ ὅτε τούτοιν ὁ τῷ νόμῳ ταχθεὶς
χαλεπώτερος ἡμερώτερος ἄν, ὁ δὲ ἡμερώτερος χαλεπώτερος
ἂν εἴη, καὶ τὰ περὶ τὸν φόνον ἀγριωτέρως ἂν πράξειεν,
ὁ δὲ ἡμερωτέρως· ὡς δὲ τὸ πολὺ κατὰ * τὰ νῦν εἰρημένα E
ξυμβαίνει γιγνόμενα. τούτων οὖν πάντων ἐπιγνώμονας εἶναι
χρὴ νομοφύλακας, ἐπειδὰν δὲ ὁ χρόνος ἔλθῃ †) τῆς φυγῆς
ἑκατέρῳ, πέμπειν αὐτῶν δικαστὰς δώδεκα ἐπὶ τοὺς ὅρους
τῆς χώρας, ἐσκεμμένους ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ τὰς τῶν φευ-
γόντων πράξεις ἔτι σαφέστερον, καὶ τῆς αἰδοῦς τε πέρι καὶ
καταδοχῆς τούτων δικαστὰς γίγνεσθαι· τοὺς δὲ αὖ τοῖς δι-
κασθεῖσιν ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀρχόντων ἐμμένειν. * ἐὰν δ' 868
αὖθις ποτε κατελθὼν ὁπότερος αὐτοῖν ἡττηθεὶς ὀργῇ πρά-
ξῃ ταὐτὸν τοῦτο, φυγὼν μηκέτι κατέλθῃ, κατελθὼν δὲ κατὰ
τὴν τοῦ ξένου ἄφιξιν ταύτῃ πασχέτω. δοῦλον δὲ ὁ κτείνας ἑαυ-
τοῦ μὲν καθηράσθω, ἐὰν δὲ ἀλλότριον θυμῷ, διπλῇ τὸ βλάβος

*) γρ. ὀργῆς. **) γρ. ἕτερος.
***) γρ. καθόλου δὲ περὶ τούτων. †) ἴσ. ἐξέλθῃ.

difficiles sunt definitu caedes per iram factae, utrum voluntariae an inconsulte factae a lege sint ponendae. optimum tamen ac verissimum est, similitudines utrasque ponere, et discernere consulto perpetratam ab inconsulte facta, deque iis qui consulto et per iram interfecerint graviora supplicia sumere, in eos vero qui inconsulte et repente necaverint leniora constituere; nam quod mali maioris simile est, id magis, quod vero minoris, id minus est ulciscendum. faciundum igitur nostris quoque legibus ita.

Cl. Prorsus isto modo.

Ath. Rursus vero nos referentes dicamus: si quis sua ipse manu interfecit liberum, facinus autem inconsulte per iram aliquam commissum est, cetera quidem, quae homicidae ira non concitato convenit pati, sustineto, biennium vero exsulato iracundiae coërcendae caussa; at qui per iram, sed consulto interfecerit, ceteras quidem quas superior poenas luito, triennium vero, quemadmodum alter biennium, exsulato propter iracundiae vehementiam diuturniorem sustinens poenam. de reditu autem horum ita esto: difficile quidem accurate haec legibus constituere; nonnumquam enim quae gravior lege posita est caedes mitior est, quae vero mitior, gravior, et alius ferocius caedem perpetrat, alius mitius; plerumque tamen haec ita ut dictum est fieri solent. horum igitur omnium cognitores esse oportet legum custodes, et quum exsilii tempus utrique transît, mittendi sunt eorum iudices duodecim ad regionis fines, qui exsulum per hoc tempus actiones etiam clarius explorent, et de venia danda eisque recipiendis iudicium faciant; illi vero horum magistratuum iudicia observanto. rursus autem si umquam alteruter reversus irae succumbens idem hoc committit, in exsilium eiectus ne amplius revertitor, reversus vero idem, quod peregrinus si redit, sustineto. servum qui suum interfecerit, is expiator, si alienum per iram, duplum damnum resti-

ἐκτισάτω τῷ κεκτημένῳ. ὅςτις δ' ἂν τῶν ἀποκτεινάντων πάν-
των μὴ πείθηται τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἀκάθαρτος ὢν ἀγοράν
τε καὶ ἆθλα καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ μιαίνῃ, ὁ βουλόμενος
* τόν τε ἐπιτρέποντα τῶν προςηκόντων τῷ τελευτήσαντι καὶ B
τὸν ἀποκτείναντα εἰς δίκην καταστήσας τὴν διπλασίαν χρη-
μάτων τε καὶ τῶν ἄλλων πράξεων ἀναγκαζέτω πράττειν τε
καὶ ἐκτίνειν, τὸ δὲ ἔκτισμα αὐτὸς αὑτῷ κομιζέσθω κατὰ νό-
μον. ἐὰν δέ τις θυμῷ δοῦλος δεσπότην αὐτοῦ ἀποκτείνῃ,
τοὺς προςήκοντας τοῦ τελευτήσαντος χρωμένους τῷ κτείναντι
χρείαν ἣν ἂν ἐθέλωσι *), πλὴν μηδαμῇ μηδαμῶς ζωγροῦν-
τας, * καθαροὺς εἶναι. ἐὰν δὲ ἄλλον **) τις δοῦλος ἐλεύθε- C
ρον ἀποκτείνῃ θυμῷ, παραδιδόντων οἱ δεσπόται τὸν δοῦλον
τοῖς προςήκουσι τοῦ τελευτήσαντος, οἱ δὲ ἐξ ἀνάγκης μὲν
θανατωσάντων τὸν δράσαντα, τρόπῳ δὲ ᾧ ἂν ἐθέλωσιν. ἃ
δὲ γίγνεται μέν, ὀλιγάκις δέ, ἂν διὰ θυμὸν πατὴρ ἢ μήτηρ
υἱὸν ἢ θυγατέρα πληγαῖς ἤ τινι τρόπῳ βιαίῳ κτείνῃ, κα-
θάρσεις μὲν τὰς αὐτὰς τοῖς ἄλλοις καθαιρέσθω καὶ ἐνιαυ-
τοὺς τρεῖς ἀπενιαυτείτω ***), * κατελθόντων δὲ τῶν κτει- D
νάντων ἀπαλλάττεσθαι γυναῖκά τε ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ τὸν ἄν-
δρα ἀπὸ γυναικός, καὶ μή ποτ' ἔτι †) κοινῇ παιδοποιήσα-
σθαι μηδὲ ξυνέστιον ὧν ἔκγονον ἢ ἀδελφὸν ἀπεστέρηκε γί-
γνεσθαί ποτε μηδὲ κοινωνεῖν ††) ἱερῶν· ὁ δὲ ἀσεβῶν περὶ
ταῦτα καὶ ἀπειθῶν ὑπόδικος ἀσεβείας γιγνέσθω τῷ ἐθέλον-
τι. γυναῖκα δὲ γαμετὴν ἐὰν ἀνὴρ δι' ὀργὴν κτείνῃ τινά τις,
ἢ γυνὴ ἑαυτῆς ἄνδρα ταὐτὸν τοῦτο ὡσαύτως * ἐργάσηται, E
καθαίρεσθαι μὲν τοὺς αὐτοὺς καθαρμούς, τριετεῖς δὲ ἀπε-
νιαυτήσεις διατελεῖν. κατελθὼν δὲ ὅ τι τοιοῦτον δράσας τοῖς
αὑτοῦ παισὶν ἱερῶν μὴ κοινωνείτω μηδὲ ὁμοτράπεζος γι-
γνέσθω ποτέ· ἀπειθῶν δὲ ὁ γεννήτωρ ἢ ὁ γεννηθεὶς ἀσε-
βείας αὖ ὑπόδικος γιγνέσθω τῷ ἐθέλοντι. καὶ ἂν ἀδελφὸς
ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὴ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν θυμῷ
κτείνῃ, τὰ μὲν τῶν καθαρμῶν καὶ ἀπενιαυτήσεων ὡσαύτως,
καθάπερ εἴρηται τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς ἐκγόνοις, εἰρήσθω

*) γρ. ἀνέλωσι. **) γρ. ἄλλος.
***) ἴσ. ἀπενιαυτιζέτω. †) γρ. μήποτε ἔτι.
††) ἄλλ. κοινωνόν.

tuito possessori. si quis vero ex omnibus homicidis non obedit legi, sed contaminatus forum et gymnasia atque etiam templa polluit, quicumque volt tam interfecti cognatum indulgentem quam interfectorem in iudicium adducito et duplum tam pendere quam facere eum cogito, et quod pensum est, id ipse accipito secundum legem. si vero quis servus per iram dominum suum interfecit, interemti cognati interfectore quicquid voluerint facientes, dummodo ne vivere eum sinant, puri sunto. si alium servus aliquis liberum interfecit per iram, tradunto domini servum interemti cognatis, et hi ex necessitate necanto homicidam quocumque modo voluerint. quod vero accidit quidem, sed raro, si per iram pater vel mater filium vel filiam verberibus vel violento aliquo modo necavit, easdem adhibeto expiationes quas reliqui et triennium exsulato, reversis vero interfectoribus seiungitor mulier a viro et vir a muliere, nec iam umquam liberos communiter procreanto, neque cum eis quos filio vel fratre orbaverunt habitatio ipsis umquam communis esto neque sacra; qui vero impie in his facit nec obtemperat, eum impietatis reum agito quicumque volt. uxorem suam si vir per iram necaverit vel uxor in maritum suum idem facinus commiserit, easdem adhibento expiationes et triennium in exsilio transigunto. reversus qui tale quid commisit cum suis ipse liberis neque sacra neque mensam communem umquam habeto; quodsi non observat pater vel filius, eum impietatis reum facito quicumque volt. atque si frater fratrem sororemve vel soror fratrem sororemve per iram occidit, expiationes et exsilium, quemadmodum statuta sunt parentibus et liberis, ita etiam his irrogari opor-

ϑεῖν γίγνεσθαι καὶ τούτοις· ὧν ἀδελφούς τε ἀδελφῶν καὶ γονέας ἐστέρηκε παίδων, τούτοις δὲ ξυνέστιος αὐτοῖς μηδέποτε γιγνέσθω μηδὲ κοινωνὸς ἱερῶν· ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ, * τῷ τῆς περὶ ταῦτα ἀσεβείας νόμῳ *) ὑπόδικος ὀρθῶς ἂν 869
γίγνοιτο μετὰ δίκης. ἐὰν δ' ἄρα τις εἰς τοσοῦτον ἀκρατὴς θυμοῦ γένηται πρὸς τοὺς γεννήσαντας, ὥστε μανίαις ὀργῆς τῶν γεννητόρων τολμῆσαι κτεῖναί τινα, ἐὰν μὲν ὁ τελευτήσας πρὶν τελευτῆσαι τὸν δράσαντα φόνου ἀφιῇ ἑκών, καθάπερ οἱ τὸν ἀκούσιον ἐξεργασάμενοι φόνον καθαρθεὶς καὶ τἆλλα ὅσαπερ ἐκεῖνοι πράξας καθαρὸς ἔστω, ἐὰν δὲ μὴ ἀφῇ, πολλοῖς * ἔνοχος ἔστω νόμοις ὁ δράσας τι τοιοῦτον **)· B
καὶ γὰρ αἰκίας δίκαις ταῖς ἐσχάταις ἔνοχος ἂν γίγνοιτο καὶ ἀσεβείας ὡσαύτως καὶ ἱεροσυλίας, τὴν τοῦ γεννήτου ***) ψυχὴν συλήσας· ὥστ', εἴπερ οἷόν τ' ἦν τὸ πολλάκις ἀποθνήσκειν τὸν αὐτόν, καὶ τὸν πατροφόνον ἢ μητροκτόνον, ἐξεργασάμενον θυμῷ τοῦτο, δικαιότατον θανάτων πολλῶν ἦν τυγχάνειν· ᾧ γὰρ μόνῳ οὐδ' ἀμυνομένῳ θάνατον, μέλλοντι ὑπὸ τῶν γονέων τελευτήσεσθαι, παρέξει νόμος οὐδεὶς * κτεῖναι τὸν πατέρα ἢ μητέρα, τοὺς εἰς φῶς τὴν ἐκείνου C
φύσιν ἀγαγόντας, ἀλλ' ὑπομείναντα τὰ πάντα πάσχειν πρίν τι δρᾶν τοιοῦτον νομοθετήσει, πῶς τούτῳ δίκης γε ἄλλως προσῆκον τυγχάνειν ἂν γίγνοιτο ἐν νόμῳ; κείσθω δὴ τῷ πατέρα ἢ μητέρα ἀποκτείναντι θυμῷ θάνατος ἡ ζημία. ἀδελφὸς δὲ ἂν ἀδελφὸν κτείνῃ ἐν στάσεσι μάχης γενομένης ἤ τινι τρόπῳ τοιούτῳ, ἀμυνόμενος ἄρχοντα χειρῶν πρότερον, καθάπερ * πολέμιον ἀποκτείνας ἔστω καθαρός· καὶ ἐὰν D
πολίτης πολίτην ὡσαύτως ἢ ξένος ξένον. ἐὰν δὲ ἀστὸς ξένον ἢ ξένος ἀστὸν ἀμυνόμενος κτείνῃ, κατὰ ταὐτὰ ἔστω τοῦ καθαρὸς εἶναι, καὶ ἐὰν δοῦλος δοῦλον, ὡσαύτως. ἐὰν δὲ αὖ δοῦλος ἐλεύθερον ἀμυνόμενος ἀποκτείνῃ, καθάπερ ὁ κτείνας πατέρα, τοῖς αὐτοῖς ἔνοχος ἔστω νόμοις. ὃ δὲ περὶ τῆς ἀφέσεως εἴρηται φόνου πατρί, ταὐτὸν τοῦτο ἔστω περὶ ἁπάσης τῶν τοιούτων ἀφέσεως· * ἐὰν ὁστισοῦν ὁτῳοῦν ἀφιῇ τοῦτο E

*) ἄλλ. εἰρημένῳ νόμῳ. ἴσ. ἀπειθῇ τῷ περὶ ταῦτα νόμῳ, ἀσεβείας ὑπόδικος κτλ.

) γρ. ὁ τοῦτο δράσας. *) ἴσ. γεννητοῦ.

tet: cum his videlicet quos fratres fratribus et parentes filiis orbaverunt, numquam communem habento habitationem nec sacra; si vero quis non obtemperat ex lege hac de re scripta recte et iure impietatis reus fiet. si quis autem adeo impotens fuerit irae in parentes, ut per insanam iram unum de parentibus audeat interimere, si occisus ante mortem interfectorem ultro liberavit a caedis crimine, quemadmodum qui caedem fecerunt non voluntariam, expiatus et reliqua, quae illi, exsequutus esto purus, sin autem non liberavit, multis tenetor legibus qui tale quid commisit; nam contumeliae quoque ultimis suppliciis obnoxius erit et impietatis similiter et sacrorum spoliationis, quippe qui parentem vita spoliaverit; ut, si fieri posset ut idem saepius moreretur, etiam parricida et matricida, per iram hoc facinus committens, multis mortibus iustissime afficeretur; cui enim soli nec defendenti mortem a parentibus imminentem nulla lex permittet ut patrem vel matrem interficiat, qui in lucem eum ediderint, sed praescribet ut omnia sustineat prius quam tale quid faciat, quonam alio modo iusta hic poena multetur? constituta igitur esto in parricidam et matricidam qui per iram facinus hoc commisit poena capitis. frater si fratrem necaverit in seditionibus pugna coorta aliove simili modo, se defendens contra alterum primum adorientem, quasi hostem interfecerit, esto purus; itemque si civis civem similiter vel peregrinus peregrinum. porro si civis peregrinum vel peregrinus civem vim a se repellendo necavit, eodem modo esto purus, itemque si servus servum. si vero servus vim a se repellens liberum interficit, eisdem quibus parricida tenetor legibus. quod de parricidii remissione dictum est, id statutum esto de horum omnium facinorum remissione; si videlicet alter alteri

ἑκών, ὡς ἀκουσίου γεγονότος τοῦ φόνου, οἵ τε καθαρμοὶ γιγνέσθωσαν τῷ δράσαντι καὶ ἐνιαυτὸς εἷς ἔστω τῆς ἐκδημίας ἐν νόμῳ. Καὶ τὰ μὲν δὴ βίαιά τε καὶ ἀκούσια καὶ κατὰ τὸν θυμὸν γιγνόμενα περὶ φόνους μετρίως εἰρήσθω· τὰ δὲ περὶ τὰ ἑκούσια καὶ κατ' ἀδικίαν πᾶσαν γιγνόμενα, τούτων πέρι καὶ ἐπιβουλῆς δι' ἥττας *) ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ φθόνων, ταῦτα μετ' ἐκεῖνα ἡμῖν λεκτέον.

ΚΛ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΑΘ. Πάλιν δὴ πρῶτον περὶ τῶν τοιούτων εἰς δύναμιν εἴπωμεν ὁπόσα * ἂν εἴη. τὸ μὲν δὴ μέγιστον ἐπιθυμία 870
κρατοῦσα ψυχῆς ἐξηγριωμένης ὑπὸ πόθων· τοῦτο δ' ἐστὶ μάλιστα ἐνταῦθα οὗ πλεῖστός τε καὶ ἰσχυρότατος ἵμερος ὢν τυγχάνει τοῖς πολλοῖς, τῶν χρημάτων, τῆς ἀπλήστου καὶ ἀπείρου κτήσεως ἔρωτας μυρίους ἐντίκτουσα δύναμις διὰ φύσιν τε καὶ ἀπαιδευσίαν τὴν κακήν· τῆς δὲ ἀπαιδευσίας τοῦ **) κακῶς ἐπαινεῖσθαι πλοῦτον αἰτία φήμη πρὸς τῶν Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων· πρῶτον γὰρ τῶν ἀγαθῶν * αὐ- B
τὸ προκρίνοντες τρίτον ὂν τούς τ' ἐπιγιγνομένους λωβῶνται καὶ ἑαυτούς. τὸ γὰρ ἀληθὲς λέγεσθαι περὶ τοῦ πλούτου κατὰ πόλεις πάσας πάντων κάλλιστον καὶ ἄριστον, ὡς ἕνεκα σώματός ἐστι καὶ σῶμα ψυχῆς ἕνεκα· ἀγαθῶν μὲν οὖν ὄντων ὧν ἕνεκα ὁ πλοῦτος εἶναι πέφυκε, τρίτον ἂν εἴη μετὰ σώματος ἀρετὴν καὶ ψυχῆς. διδάσκαλος οὖν ἂν ὁ λόγος οὗτος γίγνοιτο ὡς οὐ χρὴ πλουτεῖν ζητεῖν τὸν εὐδαίμονα ἐσόμενον, ἀλλὰ δικαίως πλουτεῖν * καὶ σωφρόνως· καὶ φόνοι C
οὕτως οὐκ ἂν γίγνοιντο ἐν πόλεσι, φόνοις δεόμενοι καθαίρεσθαι. νῦν δέ, ὅπερ ἀρχόμενοι τούτων εἴπομεν, ἓν μὲν τοῦτ' ἐστὶ καὶ μέγιστον, ὃ ποιεῖ φόνου ἑκουσίου τὰς μεγίστας δίκας· δεύτερον δὲ φιλοτίμου ψυχῆς ἕξις, φθόνους ἐντίκτουσα, χαλεποὺς ξυνοίκους μάλιστα μὲν αὐτῷ τῷ κεκτημένῳ τὸν φθόνον, δευτέροις δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐν τῇ πόλει· τρίτον δὲ οἱ δειλοὶ καὶ ἄδικοι φόβοι πολλοὺς δὴ φόνους εἰσὶν ἐξειργασμένοι, * ὅταν ἤ τῳ πραττόμενα ἢ D
πεπραγμένα ἃ μηδένα βούλονταί σφισι ξυνειδέναι γιγνόμενα

*) γρ. ἥττης.

**) γρ. ἡ τοῦ.

ultro hoc remittit, quasi non voluntaria facta sit caedes, expiationes peragito interfector et unum annum ex lege exsulato. Ac de violentis quidem, non voluntariis et per iram factis caedibus satis expositum est; restat iam ut de facinoribus voluntariis omninoque per iniuriam et consulto commissis ab hominibus voluptati, cupiditati et invidiae succumbentibus deinceps loquamur.

Cl. Recte dicis.

Ath. Rursus igitur primum de his pro viribus explicemus quotnam sint. ac maximum quidem eorum est cupiditas in animo dominans a desideriis efferato; haec autem maxime ad hoc tendit, cuius plurima et vehementissima plerisque est appetitio, ad opes; quae quidem vis innumerabiles inexplebilis et immensae possessionis amores iniicit propter indolem pravamque inscitiam; et huius quidem inscitiae divitias perperam laudantis et admirantis causa est opinio apud Graecos et barbaros pervulgata; primum enim bonum hoc existimantes ceterisque anteponentes, quum tertium sit, et posteros corrumpunt et semet ipsos. etenim verum si diceretur de divitiis omnibus in civitatibus, omnium id praestantissimum esset atque optimum, corporis videlicet causa divitias esse et corpus animi causa; bona igitur quum sint quorum causa divitiae per se comparentur, tertium erunt post corporis animique virtutem. docebit igitur haec oratio non divitias esse quaerendas ei qui felix sit futurus, sed iuste et temperanter eas esse comparandas; nec caedes ita in civitatibus committerentur caedibus expiandae. nunc autem, quod in huius orationis exordio diximus, unum hoc est et maximum quod caedis voluntariae maxima supplicia efficit; secundum est animi honoris cupidi habitus, invidias procreans, molestas contubernales maxime quidem ipsi invidiae possessori, deinde optimis quibusque in civitate viventibus; tertium sunt ignavi iniustique timores qui multas caedes gignunt, si quis quid committit vel commisit, quod

ἢ γεγονότα· τοὺς οὖν τούτων μηνυτὰς ἀναιροῦσι θανάτοις, ὅταν ἄλλῳ μηδενὶ δύνωνται τρόπῳ. τούτων δὴ πάντων πέρι προοίμια μὲν εἰρημένα ταῦτ᾽ ἔστω, καὶ πρὸς τούτοις, ὃν καὶ πολλοὶ λόγον τῶν ἐν ταῖς τελεταῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσπουδακότων ἀκούοντες σφόδρα πείθονται, τὸ τῶν τοιούτων τίσιν ἐν Ἅιδου γίγνεσθαι καὶ πάλιν ἀφικομένοις δεῦρο * ἀναγ- E καῖον εἶναι τὴν κατὰ φύσιν δίκην ἐκτῖσαι τὴν τοῦ παθόντος, ὅπερ αὐτὸς ἔδρασεν, ὑπ᾽ ἄλλου τοιαύτῃ μοίρᾳ τελευτῆσαι τὸν τότε βίον. πειθομένῳ μὲν δὴ καὶ πάντως φοβουμένῳ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τὴν τοιαύτην δίκην οὐδὲν δεῖ τὸν ἐπὶ τούτῳ νόμον ὑμνεῖν, * ἀπειθοῦντι δὲ νόμος ὧδε 871 εἰρήσθω τῇ γραφῇ *)· Ὃς ἂν ἐκ προνοίας τε καὶ ἀδίκως ὀντιναοῦν τῶν ἐμφυλίων αὐτόχειρ κτείνῃ, πρῶτον μὲν τῶν νομίμων εἰργέσθω, μήτε ἱερὰ μήτε ἀγορὰν μήτε λιμένας μήτε ἄλλον κοινὸν ξύλλογον μηδένα μιαίνων, ἐάν τέ τις ἀπαγορεύῃ τῷ δράσαντι ταῦτα ἀνθρώπων καὶ ἐὰν μή· ὁ γὰρ νόμος ἀπαγορεύει καὶ ἀπαγορεύων ὑπὲρ πάσης τῆς πόλεως ἀεὶ φαίνεταί τε καὶ φανεῖται· ὁ δὲ μὴ ἐπεξιὼν * δέον ἢ B μὴ προαγορεύων εἴργεσθαι τῶν ἐντὸς ἀνεψιότητος, πρὸς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν προσήκων τῷ τελευτήσαντι, πρῶτον μὲν τὸ μίασμα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν τῶν θεῶν ἔχθραν δέχοιτο, ὡς ἡ τοῦ νόμου ἀρὰ τὴν φήμην προτρέπεται, τὸ δὲ δεύτερον ὑπόδικος τῷ ἐθέλοντι τιμωρεῖν ὑπὲρ τοῦ τελευτήσαντος γιγνέσθω· ὁ δὲ ἐθέλων τιμωρεῖν, τῶν τε ἐπὶ τούτοις λουτρῶν φυλακῆς πέρι καὶ ὅσων ἂν ἑτέρων ὁ θεὸς περὶ ταῦτα νόμιμα παραδῷ, * πάντα ἀποτελῶν καὶ τὴν πρόῤῥη- C σιν προαγορεύων ἴτω ἀναγκάζων **) τὸν δράσαντα ὑπέχειν τὴν τῆς δίκης πρᾶξιν κατὰ νόμον. ταῦτα δὲ ὅτι μὲν γίγνεσθαι χρεὼν ἐστι διά τινων ἐπευχῶν καὶ θυσιῶν θεοῖς τισίν, οἷς τῶν τοιούτων μέλει, φόνους μὴ γίγνεσθαι κατὰ πόλεις, ῥᾴδιον ἀποφαίνεσθαι νομοθέτῃ· τίνες δ᾽ εἰσὶν οἱ θεοὶ καὶ τίς ὁ τρόπος τῶν τοιούτων δικῶν τῆς εἰσαγωγῆς ὀρθότατα πρὸς τὸ θεῖον ἂν γιγνόμενος εἴη, νομοφύλακες μετ᾽ ἐξηγητῶν καὶ * μάντεων καὶ τοῦ θεοῦ νομοθετησάμενοι τὰς δίκας D

*) γρ. ὧδε — τῆς γραφῆς. **) ἴσ. ἀναγκάσων.

neminem velit ſcire fieri vel factum eſſe; hoc igitur qui indicare poſſint, eos de medio tollunt interficiendo, ſi nullo alio modo poſſunt. de his igitur omnibus haec prolata ſunto prooemia, et praeterea oratio illa cui multi qui ad initia ſtudium conferunt ibique eam audiunt magnopere fidem habent, apud inferos talia puniri et qui rurſus huc venerint, idem ſecundum naturam malum neceſſario pati quod paſſus ſit iniuria affectus: ut, quemadmodum cum altero egerit, ita per hunc vitam tunc finiat. et obtemperanti quidem omninoque ex ipſo prooemio verenti ſupplicium nihil opus eſt poſthac legem recitare, non obtemperanti autem haec lex ſcribitor: Quicumque conſulto et iniuſte quemcumque gentilium ſua ipſe manu interimit, primum a locis conſuetis prohibetor, ut ne templa, forum, portus aliumve communem conventum polluat, ſive quis hominum interfectori his interdicit ſive non interdicit; lex enim vetat vetansque pro univerſa civitate ſemper reperitur reperieturque; et qui, quum debeat, eum non poſtulet vel non denunciet ei ut ſeſe abstineat, ex iis qui intra conſobrinorum cognationem ſunt, a viris vel feminis interfecto cognatus, is primum quidem piaculum et deorum inimicitiam ſibi contrahat, quam quidem exiſtimationem legis exſecratio excitat, deinde eum poſtulato quicumque pro interfecto eum perſequi voluerit; et qui perſequi volt, is lavatione obſervata omnibusque peractis quae deus de his lege ſanciverit ac praeſcripſerit, et interdictione praemiſſa cogito homicidam facinoris poenam ſustinere ſecundum legem. haec autem fieri debere per precationes quasdam et ſacrificia diis quibusdam facienda, quibus hoc curae eſt ne caedes in urbibus perpetrentur, facile poterit legum lator declarare; quinam vero ſint dii et quomodo rectiſſime ex deorum ſententia haec in iudicium adducantur, legum cuſtodes cum religionis interpretibus et vatibus et deo definiunto cauſam-

εἰςαγόντων ταύτας. δικαστὰς δὲ αὐτῶν εἶναι τοὺς αὐτοὺς
οὕςπερ τοῖς τὰ ἱερὰ συλῶσι διαδικάζειν ἐῤῥήθη κυρίως. ὁ
δὲ ὄφλων θανάτῳ ζημιούσθω καὶ μὴ ἐν τῇ τοῦ παθόντος
χώρᾳ θαπτέσθω ἀναιδείας ἕνεκα πρὸς τῷ ἀσεβεῖν. φυγὼν
δὲ καὶ μὴ θελήσας κρίσιν ὑποσχεῖν φευγέτω ἀειφυγίαν· ἐὰν
δέ τις ἐπιβῇ τούτων τῆς τοῦ φονευθέντος χώρας, ὁ προς-
τυχὼν πρῶτος τῶν οἰκείων τοῦ ἀποθανόντος ἢ * καὶ τῶν E
πολιτῶν ἀνατεὶ κτεινέτω ἢ δήσας τοῖς ἄρχουσι τῶν τὴν δί-
κην κρινάντων κτεῖναι παραδότω. ὁ δὲ ἐπισκηπτόμενος ἅμα
καὶ κατεγγυάτω τὸν ᾧ ἂν ἐπισκήπτηται· ὁ δὲ παρεχέτω τοὺς
ἐγγυητὰς ἀξιόχρεως, οὓς ἂν ἡ τῶν περὶ ταῦτα δικαστῶν
ἀρχὴ κρίνῃ, τρεῖς ἐγγυητὰς ἀξιόχρεως παρέξειν *) ἐγγυωμέ-
νους εἰς δίκην· ἐὰν δὲ ἢ μὴ ἐθέλῃ ἢ ἀδυνατῇ τις καθιστά-
ναι, τὴν ἀρχὴν παραλαβοῦσαν δήσασαν φυλάττειν καὶ παρέ-
χειν εἰς τὴν κρίσιν **) τῆς δίκης. ἐὰν δὲ αὐτόχειρ μὲν μή,
βουλεύσῃ * δὲ θάνατόν τις ἄλλος ἑτέρῳ καὶ τῇ βουλήσει τε 872
καὶ ἐπιβουλεύσει ἀποκτείνας αἴτιος ὢν καὶ μὴ καθαρὸς τὴν
ψυχὴν τοῦ φόνου ἐν πόλει ἐνοικῇ, γιγνέσθων καὶ τούτῳ κατὰ
ταὐτὰ αἱ κρίσεις τούτων πέρι, πλὴν τῆς ἐγγύης, τῷ δὲ ὄφλοντι
ταφῆς τῆς οἰκείας ἐξέστω τυχεῖν, τὰ δὲ ἄλλα κατὰ ταὐτὰ
ὡςαύτως τῷ πρόσθεν ῥηθέντι περὶ αὐτὸν γιγνέσθω. τὰ αὐτὰ
δὲ ἔστω ταῦτα ξένοισί τε πρὸς ξένους καὶ ἀστοῖσι καὶ ξένοις
πρὸς ἀλλήλους, δούλοις τε αὖ * πρὸς δούλους, τῆς τε αὐ- B
τοχειρίας πέρι καὶ ἐπιβουλεύσεως, πλὴν τῆς ἐγγύης· ταύτην
δέ, καθάπερ εἴρηται, τοὺς αὐτόχειρας κατεγγυᾶσθαι, τὸν δὲ
προαγορεύοντα τὸν φόνον ἅμα κατεγγυᾶν καὶ τούτους. ἐὰν
δὲ δοῦλος ἐλεύθερον ἑκών, εἴτε αὐτόχειρ εἴτε βουλεύσας,
ἀποκτείνῃ καὶ ὄφλῃ τὴν δίκην, ὁ τῆς πόλεως κοινὸς δή-
μιος ἄγων πρὸς τὸ μνῆμα τοῦ ἀποθανόντος, ὅθεν ***) ἂν
ὁρᾷ τὸν τύμβον, μαστιγώσας ὁπόσας ἂν ὁ ἑλὼν προστάττῃ,
ἐάνπερ βιῷ * παιόμενος ὁ φονεύς, θανατωσάτω. ἐὰν δέ τις C
δοῦλον κτείνῃ μηδὲν ἀδικοῦντα, φόβῳ δὲ μὴ μηνυτὴς αὐ-

*) ἴσ. ὁ δὲ παρεχέτω τρεῖς ἐγγυητάς, οὓς ἂν ἡ τῶν περὶ ταῦτα δικαστῶν ἀρχὴ κρίνῃ ἀξιόχρεως, παρέξειν κτλ. **) γρ. τίσιν.

***) ἴσ. ἢ ὅθεν.

que in iudicium deducunto. iudices hac in re iidem sunto, quibus de sacrilegis proprie iudicandum esse diximus. sceleris damnatus morte multator nec in regione interfecti sepelitor propter impudentiam simulque impietatem. si fugerit nec iudicium subire voluerit, in perpetuum exterminator; si vero horum aliquis interemti regionem ingressus fuerit, primus de interfecti cognatis vel etiam civibus occurrens impune eum necato vel vinctum magistratibus iudicium exercentibus ad interficiendum tradito. is qui postulat simul vades poscito ab eo quem postulat, et hic dato tres vades quos magistratus hac in re iudicantes existimaverint locupletes, qui promittant fore ut alter sistat; quodsi nolit vel nequeat vades dare, magistratus eum accipito, vinctum custodito et in iudicium adducito. si quis non sua ipse manu interfecit, sed consilium dedit ut alter interficeretur, et voluntate insidiisque caedis auctor fuit nec mente pura integraque a caede in urbe habitat, iudicium de hoc quoque eadem ratione committitor, excepto vadimonio; condemnato propriam liceat sepulturam nancisci, et de reliquis eodem prorsus modo ut cum supra dicto cum hoc agendum est. eadem haec fiant peregrinis adversus peregrinos civibusque et peregrinis inter se, et servis quoque adversus servos in caede tam propria manu facta quam per insidias perpetrata, vadimonio excepto; vades enim, ut dictum est, qui sua ipsi manu caedem fecerunt, danto, et qui eos de caede postulat, simul etiam vades poscito. si vero servus liberum sponte, sive propria manu sive consilio dato, interfecit et condemnatus est, carnifex eum ducito ad interfecti sepulcrum vel eo unde bustum videre poterit, tot plagas ei infligito quot accusator iusserit, et si verberatus adhuc vivit interfector, morte eum afficito. si quis servum interimit qui nullam iniuriam intulit, metuens ne turpia et mala

σχρῶν ἔργων καὶ κακῶν αὐτοῦ γίγνηται, ἢ τινος ἕνεκα ἄλ-
λου τοιούτου, καθάπερ ἂν εἰ πολίτην κτείνας ὑπεῖχε φόνου
δίκας, ὡσαύτως καὶ τοῦ τοιούτου δούλου κατὰ τὰ αὐτὰ ἀπο-
θανόντος οὕτως ὑπεχέτω. Ἐὰν δὲ δὴ γίγνηται ἐφ' οἷσι καὶ
νομοθετεῖν δεινὸν καὶ οὐδαμῶς προσφιλές, μὴ νομοθετεῖν δὲ
ἀδύνατον, ξυγγενῶν αὐτόχειρας φόνους ἢ δι' * ἐπιβουλεύ- D
σεως γενομένους, ἑκουσίους τε καὶ ἀδίκους πάντως, οἳ τὰ
μὲν πολλὰ ἐν κακῶς οἰκούσαις καὶ τρεφομέναις γίγνονται
πόλεσι, γένοιτο *) δ' ἂν πού τι καὶ ἐν ᾗ μή ποτέ τις ἂν
προσδοκήσειε χώρᾳ, λέγειν μὲν δὴ χρεὼν αὖ πάλιν τὸν ἔμ-
προσθεν σμικρῷ ῥηθέντα λόγον, ἄν ἄρα τις ἀκούων ἡμῶν
οἷος ἀποσχέσθαι· γένηται μᾶλλον ἑκὼν διὰ τὰ τοιαῦτα φό-
νων τῶν πάντῃ ἀνοσιωτάτων. ὁ γὰρ δὴ μῦθος ἢ λόγος, ἢ
ὅ τι χρὴ προσαγορεύειν αὐτόν, ἐκ * παλαιῶν ἱερέων εἴρη- E
ται σαφῶς, ὡς ἡ τῶν ξυγγενῶν αἱμάτων τιμωρὸς δίκη ἐπί-
σκοπος νόμῳ χρῆται τῷ νῦν δὴ λεχθέντι καὶ ἔταξεν ἄρα
δράσαντί τι τοιοῦτον παθεῖν ταὐτὰ ἀναγκαίως ἅπερ ἔδρα-
σεν· εἰ πατέρα ἀπέκτεινέ ποτέ τις, αὐτὸν **) τοῦτο ὑπὸ τέ-
κνων τολμῆσαι βίᾳ πάσχοντα ἔν τισι χρόνοις, κἂν εἰ μητέ-
ρα, γενέσθαι τε αὐτὸν θηλείας μετασχόντα φύσεως ἀναγκαῖον
γενόμενόν τε ὑπὸ τῶν γεννηθέντων λιπεῖν τὸν βίον ἐν χρό-
νοις ὑστέροις· τοῦ γὰρ κοινοῦ μιανθέντος αἵματος οὐκ εἶ-
ναι κάθαρσιν ἄλλην, οὐδὲ ἔκπλυτον ἐθέλειν γίγνεσθαι τὸ
* μιανθέν, πρὶν ***) φόνον φόνῳ ὁμοίῳ ὅμοιον ἡ δράσα- 873
σα ψυχὴ τίσῃ καὶ πάσης τῆς ξυγγενείας τὸν θυμὸν ἀφιλα-
σαμένη κοιμίσῃ. ταῦτα δὴ παρὰ θεῶν μέν τινα φοβούμενον
τὰς τιμωρίας εἴργεσθαι χρὴ τὰς τοιαύτας· εἰ δέ τινας οὕτως
ἀθλία ξυμφορὰ καταλάβοι, ὥστε πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ ἀδελ-
φῶν ἢ τέκνων ἐκ προνοίας ἑκουσίως ψυχὴν τολμῆσαι ἀπο-
στερεῖν σώματος, ὁ παρὰ τοῦ θνητοῦ νομοθέτου νόμος ὧδε
περὶ τῶν τοιούτων νομοθετεῖ, προῤῥήσεις μὲν * τὰς περὶ B
τῶν †) νομίμων εἴργεσθαι καὶ ἐγγύας τὰς αὐτὰς εἶναι, κα-
θάπερ ἐῤῥήθη τοῖς ἔμπροσθεν, ἐὰν δέ τις ὄφλῃ φόνου τοι-
ούτου τούτων κτείνας τινά, οἱ μὲν τῶν δικαστῶν ὑπηρέται

*) ἴσ. γένοιντο. **) ἴσ. αὐτό.
***) ἴσ. πρὶν ἄν. †) ἴσ. περὶ τοῦ τῶν.

ipsius facta indicet vel ob aliam huiusmodi causam, quemadmodum, si civem interfecisset, caedis poenam subiret, ita etiam huiusmodi servo interemto similiter subito. Si vero accidunt caedes, de quibus leges scribere grave est nulloque modo gratum, neque tamen possumus non scribere, caedes videlicet cognatorum propria manu vel per insidias factae, eaeque voluntariae prorsusque iniustae, quae plerumque quidem in civitatibus male gubernatis et institutis contingunt, accidere vero etiam possunt in eiusmodi regione in qua numquam aliquis existimaverit hoc fieri posse, dici rursus oportet paullo supra prolatum, si forte quispiam nos audiens hoc adduci possit ut magis sponte sese abstineat caedibus maxime impiis. etenim fabula vel oratio, vel quocumque eam nomine affici oportet, a veteribus sacerdotibus clare est relata, iustitiam cognatorum caedis speculatricem vindicemque lege uti modo dicta et constituere hoc ut qui tale quid commiserit idem necessario patiatur quod perpetraverit: ut, si quis patrem umquam interfecerit, hoc ipsum ei temporibus quibusdam a filiis vim inferentibus perpetiendum sit, et si matrem, ipse nascatur muliebris particeps naturae natusque a filiis interimatur serioribus temporibus; communis enim sanguinis polluti non esse expiationem aliam, nec elui posse pollutum, prius quam anima quae perpetraverit caedem caedi simili similem persolverit et universae cognationis iram placando sedaverit. iccirco a diis huiusmodi supplicia timentem se abstinere oportet; si quos vero infelix casus corripuerit, ut patris vel matris vel fratrum vel liberorum animam consulto et sponte audeant corpore privare, lex a legis latore mortali data hoc de illis sancit, ut interdictiones locorum consuetorum et vadimonia eadem sint, quae superioribus praescripta, et si quis huiusmodi caedis convictus fuerit, iudicum ministri et magistratus necatum in trivium constitutum ex-

καὶ ἄρχοντες ἀποκτείναντες εἰς τεταγμένην τρίοδον ἔξω τῆς πόλεως ἐκβαλλόντων γυμνόν, αἱ δὲ ἀρχαὶ πᾶσαι ὑπὲρ ὅλης τῆς πόλεως, λίθον ἕκαστος φέρων, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ βάλλων ἀφοσιούτω τὴν πόλιν ὅλην, μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ τῆς χώρας ὅρια φέροντες * ἐκβαλλόντων τῷ νόμῳ ἄτα- C
φον. Τὸν δὲ δὴ πάντων οἰκειότατον καὶ λεγόμενον φίλτατον ὃς ἂν ἀποκτείνῃ, τί χρὴ πάσχειν; λέγω δὲ ὃς ἂν ἑαυτὸν κτείνῃ, τὴν τῆς εἱμαρμένης βίᾳ ἀποστερῶν μοῖραν, μήτε πόλεως ταξάσης δίκην, μήτε περιωδύνῳ ἀφύκτῳ *) προσπεσούσῃ τύχῃ ἀναγκασθεὶς μηδὲ αἰσχύνης τινὸς ἀπόρου καὶ ἀβίου μεταλαχών, ἀργίᾳ δὲ καὶ ἀνανδρίας δειλίᾳ ἑαυτῷ δίκην ἄδικον ἐπιθῇ. τούτῳ δὴ τὰ μὲν ἄλλα θεὸς οἶδεν ἃ
* χρὴ νόμιμα γίγνεσθαι περὶ καθαρμούς τε καὶ ταφάς, ὧν D
ἐξηγητάς τε ἅμα καὶ τοὺς περὶ ταῦτα νόμους ἐπανερομένους χρὴ τοὺς ἐγγύτατα γένει ποιεῖν αὐτοῖσι κατὰ τὰ προσταττόμενα· τάφους δ' εἶναι τοῖς οὕτω φθαρεῖσι πρῶτον μὲν κατὰ μόνας μηδὲ μεθ' ἑνὸς ξυντάφου, εἶτα ἐν τοῖς τῶν δώδεκα ὁρίοισι μερῶν τῶν ὅσα ἀργὰ καὶ ἀνώνυμα, θάπτειν ἀκλεεῖς αὐτούς, μήτε στήλαις μήτε ὀνόμασι δηλοῦντας τοὺς τάφους. Ἐὰν δ' ἄρα ὑποζύγιον ἢ ζῶον ἄλλο * τι φονεύ- E
σῃ τινά, πλὴν τῶν ὅσα ἐν ἀγῶνι τῶν δημοσίᾳ τιθεμένων ἀθλεύοντά τι τοιοῦτον δράσῃ, ἐπεξίτωσαν μὲν οἱ προσήκοντες τοῦ φόνου τῷ κτείναντι, διαδικαζόντων δὲ τῶν ἀγρονόμων οἷσιν ἂν καὶ ὁπόσοις προστάξῃ ὁ προσήκων, τὸ δὲ ὄφλον ἔξω τῶν ὅρων τῆς χώρας ἀποκτείναντας διορίσαι. ἐὰν δὲ ἄψυχόν τι ψυχῆς ἄνθρωπον στερήσῃ, πλὴν ὅσα κεραυνὸς ἤ τι παρὰ θεοῦ τοιοῦτον βέλος ἰόν, τῶν δὲ ἄλλων ὅσα τινὸς προσπεσόντος ἢ αὐτὸ ἐμπεσὸν κτείνῃ τινά, δικαστὴν μὲν αὐτῷ καθιζέτω τῶν * γειτόνων τὸν ἐγγύτατα ὁ προς- 874
ήκων γένει, ἀφοσιούμενος ὑπὲρ αὑτοῦ τε καὶ ὑπὲρ τῆς ξυγγενείας ὅλης, τὸ δὲ ὄφλον ἐξορίζειν, καθάπερ ἐῤῥήθη τὸ τῶν ζώων γένος. Ἐὰν δὲ τεθνεὼς μὲν αὖ τις φανῇ, ἄδηλος δὲ ὁ κτείνας ᾖ καὶ μὴ ἀμελῶς ζητοῦσιν ἀνεύρετος γίγνηται, τὰς μὲν προῤῥήσεις τὰς αὐτὰς γίγνεσθαι καθάπερ

*) Ισ. καὶ ἀφύκτῳ.

tra urbem eiiciant nudum, omnesque magiſtratus lapides, quos quisque ſecum attulerit, in mortui caput iaciendo expianto totam civitatem, deinde ad regiones fines deportatum proiiciant ex lege inſepultum. Omnium vero familiariſſimum et qui dicitur cariſſimum ſi quis interfecit, quid eum pati oportet? dico vero ſi quis ſemet ipſum interfecit, fatali ſorte ſe vi privans, quum neque civitas hoc ei ſupplicium iniunxiſſet, neque acerba aliqua et inevitabili calamitate coactus neque ignominia inexpugnabili quadam et intolerabili affectus eſſet, ſed e ſegnitia et ignavia haud virili ſibimet ipſi poenam iniuſtam irrogaſſet. huic igitur cetera quidem deus novit quae ex lege fieri oporteat quod ad expiationes attinet et ſepulturas, de quibus genere proximis interrogandi ſunt religionis interpretes legesque hac de re ſcriptae, ut ex praeſcripto haec faciant; ſepulcra vero hominibus qui ita interierint, primum ſolitaria eſſe debent, nec una cum altero ſepeliendi, deinde in duodecim partium finibus quicumque inculti ſunt et nomine carent proximi eos ſepeliunto inglorios, neque columnis impoſitis neque nominibus inſcriptis ſignificantes ſepulcra. Si quod iumentum aliudve animal quempiam interfecerit, exceptis eis quae in certamine publico luctantia tale quid committunt, poſtulanto id cognati de caede, iudicanto vero rerum ruſticarum curatores quibus et quot eam provinciam dederit cognatus, et condemnatum, quum morte multaverint, extra regionis fines eiiciunto. ſi inanimum quiddam vita hominem privaverit, excepto fulmine vel tali quo telo divinitus demiſſo, ceterorum autem ſi quid aliquem offendentem vel ipſum incidens occiderit, iudicem conſtituito vicinorum proximum cognatus, expiationem peragens pro ſemet ipſo et tota cognatione, id vero quod reum eſt factum exterminator, quemadmodum de animalium genere dictum eſt. Si quis mortuus fuerit repertus, ignotus vero ſit interfector nec diligenter quaerentibus reperiatur, interdictiones quidem

τοῖς ἄλλοις, προςαγορεύειν *) δὲ τὸν φόνον τῷ δράσαντι καὶ ἐπιδικασάμενον ἐν ἀγορᾷ κηρῦξαι τῷ κτείναντι τὸν καὶ τὸν καὶ * ὠφληκότι φόνου μὴ ἐπιβαίνειν ἱερῶν μηδὲ ὅλης B χώρας τῆς τοῦ παθόντος, ὡς, ἂν φανῇ καὶ γνωσθῇ, ἀποθανούμενον καὶ ἔξω τῆς τοῦ παθόντος χώρας ἐκβληθησόμενον ἄταφον. οὗτος δὴ νόμος εἷς ἡμῖν ἔστω κύριος περὶ φόνου κείμενος. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα μέχρι τούτων οὕτως· ὃν **) δὲ ὁ κτείνας ἐφ' οἷς τε ὀρθῶς ἂν καθαρὸς εἴη, τάδ' ἔστω. νύκτωρ φῶρα εἰς οἰκίαν εἰσιόντα ἐπὶ κλοπῇ χρημάτων ἐὰν ἑλὼν κτείνῃ τις, καθαρὸς ἔστω· καὶ ἐὰν λωποδύτην * ἀμυνόμενος ἀποκτείνῃ, καθαρὸς ἔστω· καὶ ἐὰν C ἐλευθέραν γυναῖκα βιάζηταί τις ἢ παῖδα περὶ τὰ ἀφροδίσια, νηποινεὶ τεθνάτω ὑπό τε τοῦ ὑβρισθέντος βίᾳ καὶ ὑπὸ πατρὸς ἢ ἀδελφῶν ἢ υἱέων. ἐάν τε ἀνὴρ ἐπιτύχῃ γαμετῇ γυναικὶ βιαζομένῃ, κτείνας τὸν βιαζόμενον ἔστω καθαρὸς ἐν τῷ νόμῳ· καὶ ἐάν τις πατρὶ βοηθῶν θάνατον μηδὲν ἀνόσιον δρῶντι κτείνῃ τινὰ ἢ μητρὶ ἢ τέκνοις ἢ ἀδελφοῖς ἢ ξυγγεννήτορι τέκνων, πάντως * καθαρὸς ἔστω. D

Τὰ μὲν τοίνυν περὶ τροφήν τε ζώσης ψυχῆς καὶ παιδείαν, ὧν αὐτῇ τυχούσῃ μὲν βιωτόν, ἀτυχησάσῃ δὲ τοὐναντίον, καὶ περὶ θανάτων τῶν βιαίων ἃς δεῖ τιμωρίας γίγνεσθαι, νενομοθετήσθω, τὰ δὲ περὶ τὴν τῶν σωμάτων τροφὴν μὲν καὶ παιδείαν εἴρηται· τὸ δ' ἐχόμενον τούτων, αἱ βίαιοι πράξεις ὑπ' ἀλλήλων ἀκούσιοί τε καὶ ἑκούσιοι γιγνόμεναι διοριστέον εἰς δύναμιν αἵ τέ εἰσι καὶ ὅσαι, καὶ ὧν ἂν τυγχάνουσαι τιμωρήσεων * τὸ πρόςφορον ἔχοιεν ἂν ἕκασται. E ταῦτα μετ' ἐκεῖνα, ὡς ἔοικεν, ὀρθῶς ἂν νομοθετοῖτο. τραύματα δὴ ***) καὶ πηρώσεις ἐκ τραυμάτων, τά γε δεύτερα, μετὰ θανάτους καὶ ὁ φαυλότατος ἂν τάξειε τῶν ἐπὶ νόμον τρεπομένων. Τὰ δὴ τραύματα, καθάπερ οἱ φόνοι διῄρηντο, διαιρετέον, τὰ μὲν ἀκούσια, τὰ δὲ θυμῷ, τὰ δὲ φόβῳ, τὰ δὲ ὁπόσα ἐκ προνοίας ἑκούσια ξυμβαίνει γιγνόμενα. προῤῥητέον δή τι περὶ πάντων τῶν τοιούτων

---

*) ἴσ. προαγορεύειν.
**) γρ. ἄν.
***) ἴσ. δέ.

eaedem ſunto quae ceteris, poſtulator autem qui caedem fecerit et, quum res in iudicium adducta fuerit, in foro pronunciator ne is qui hunc vel hunc occiderit caedisque reus factus ſit templa vel ullam interfecti regionem ingrediatur, quum futurum ſit ut, ſi repertus cognitusque fuerit, morte multetur inſepultusque extra interfecti regionem proiiciatur. haec igitur una lex nobis rata eſto de caede. Atque haec quidem hactenus; quem vero quibusque in cauſis aliquis interficiens iure ſit purus, haec definiunto. nocturnum furem aedes intrantem furandi cauſa ſi quis deprehenſum occiderit, purus eſto; et ſi graſſatorem propulſando interfecerit, purus eſto; porro ſi quis liberae feminae vel puero vim attulerit ut Venereis voluptatibus frueretur, impune morte multator ab eo cui vim attulerit et a patre vel fratribus vel filiis. praeterea ſi vir uxorem ſuam invenerit contumeliam patientem, occidens eum qui vim affert eſto purus ex lege; et ſi quis patri auxilians nihil impii facienti mortemque ab eo propulſans aliquem interfecerit vel matri opitulans vel liberis vel fratribus vel coniugi, prorſus eſto purus.

Iam de animi viventis educatione et inſtitutione, quam ſi nactus eſt vere vivit, ſin minus, vitam nullam eſſe ducimus, et de ſuppliciis de violentis interfectoribus ſumendis leges ſunto datae, et de corporis quoque educatione inſtitutioneque expoſitum eſt; ſequitur ut quaenam ſint actiones violentae, tam invitae quam voluntariae, et quot ſint pro viribus definiamus, et quibusnam affectae poenis id quod conveniat in quamque nacturae ſint. in haec poſt illa, ut patet, recte conſtituentur leges, vulnera vero et mutilationes per haec factas, quae quidem ſecundum locum obtinent, poſt caedes etiam viliſſimus ponet eorum qui ad leges ſcribendas aggredientur. Iam vulnera, quemadmodum caedes diſtinctae ſunt, diſtinguenda: alia non ſponte, alia per iram, alia ex timore, alia conſulto et ſponte infliguntur. praemonendum

τοιόνδε, ὡς ἄρα νόμους ἀνθρώποις ἀναγκαῖον τίθεσθαι
καὶ ζῆν κατὰ νόμους, ἢ μηδὲν διαφέρειν τῶν πάντῃ
ἀγριωτάτων * θηρίων. ἡ δὲ αἰτία τούτων ἥδε, ὅτι 875
φύσις ἀνθρώπων οὐδενὸς ἱκανὴ φύεται ὥστε γνῶναί τε τὰ
ξυμφέροντα ἀνθρώποις εἰς πολιτείαν καὶ γνοῦσα τὸ βέλτι-
στον ἀεὶ δύνασθαί τε καὶ ἐθέλειν πράττειν. γνῶναι μὲν γὰρ
πρῶτον χαλεπὸν ὅτι πολιτικῇ καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ οὐ τὸ ἴδιον,
ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη μέλειν (τὸ μὲν γὰρ κοινὸν ξυνδεῖ,
τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς πόλεις), καὶ ὅτι ξυμφέρει τῷ κοινῷ
τε καὶ ἰδίῳ τοῖν ἀμφοῖν, ἢν τὸ κοινὸν τιθῆται καλῶς * μᾶλ- B
λον ἢ τὸ ἴδιον· δεύτερον δέ, ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γνῶναί τις
ὅτι ταῦτα οὕτω πέφυκε λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τοῦ-
το ἀνυπεύθυνός τε καὶ αὐτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεως, οὐκ ἄν
ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι καὶ διαβιῶναι τὸ
μὲν κοινὸν ἡγούμενον τρέφων ἐν τῇ πόλει, τὸ δὲ ἴδιον
ἑπόμενον τῷ κοινῷ, ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν
ἡ θνητὴ φύσις αὐτὸν ὁρμήσει ἀεί, φεύγουσα μὲν ἀλόγως
τὴν λύπην, διώκουσα δὲ τὴν ἡδονήν, τοῦ δὲ * δικαιοτέρου C
τε καὶ ἀμείνονος ἐπίπροσθεν ἄμφω τούτω προστήσεται *),
καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὐτῇ πάντων κακῶν ἐμπλήσει
πρὸς τὸ τέλος αὐτήν τε καὶ τὴν πόλιν ὅλην· ἐπεὶ ταῦτα εἴ
ποτέ τις ἀνθρώπων φύσει ἱκανός, θείᾳ μοίρᾳ γεννηθεὶς,
παραλαβεῖν δυνατὸς εἴη, νόμων οὐδὲν ἂν δέοιτο τῶν ἀρ-
ξόντων ἑαυτοῦ· ἐπιστήμης γὰρ οὔτε νόμος οὔτε τάξις οὐδε-
μία κρείττων, οὐδὲ θέμις ἐστὶ νοῦν οὐδενὸς ὑπήκοον οὐδὲ
δοῦλον, ἀλλὰ πάντων * ἄρχοντα εἶναι, ἐάνπερ ἀληθινὸς D
ἐλεύθερός τε ὄντως ᾖ κατὰ φύσιν· νῦν δὲ οὐ γάρ ἐστιν
οὐδαμοῦ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἢ κατὰ βραχύ· διὸ δὴ τὸ δεύτερον
αἱρετέον, τάξιν τε καὶ νόμον, ἃ δὴ τὸ μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πο-
λὺ ὁρᾷ καὶ βλέπει, τὸ δ' ἐπὶ πᾶν ἀδυνατεῖ. Ταῦτα δὴ
τῶνδε εἵνεκα εἴρηται. νῦν ἡμεῖς τάξομεν τί χρὴ τὸν τρώ-
σαντα ἤ τι βλάψαντα ἕτερον ἄλλον **) παθεῖν ἢ ἀποτίνειν.
πρόχειρον δὴ παντὶ περὶ παντὸς ὑπολαβεῖν ὀρθῶς τὸν τί

---

*) ἴσ. ποιήσεται. **) ἴσ. ἄλλο.

igitur de omnibus hisce hoc: leges hominibus necessario statui et vivendum esse secundum leges, alioquin eos nihil differre a belluis prorsus atrocissimis. cuius quidem rei causa haec est, quod nullius hominis ingenium satis natura valet ad cognoscenda quae hominibus prosunt ad civitatem et, si cognovit, optimum semper et potest et volt facere. cognitu enim primum difficile est, civili veraeque arti non privatum, sed commune esse procurandum (commune enim copulat, privatum vero divellit civitates), et utrique, communi et privato, conducere, si commune melius disponatur quam privatum; secundum, etiamsi quis haec ita natura esse comparata satis cognoverit per artem, deinde vero si rationi reddendae non obnoxius ad suum arbitrium civitati imperet, numquam esse futurum ut stare hoc decreto possit et vivere ita ut commune in civitate statuat primarium, privatum vero communi subiectum et consequens, sed fore ut ad plus semper habendi cupiditatem rerumque privatarum procurationem mortalis eum natura impellat, inconsiderate fugiens dolorem et sectans voluptatem, hasque utrasque ei quod iustius et melius est anteponat, et tenebras sibi obducens omnibus malis tandem impleat semet ipsam et civitatem universam; alioquin si quis hominum natura valens divinitusque procreatus haec percipere posset, legibus nihil ei opus esset ipsum moderaturis; cognitione enim neque lex neque constitutio ulla praestantior, nec fas est mentem cuiquam subiectam esse vel servam, sed omnium dominatricem, si quidem vera et libera est reapse natura; nunc vero nusquam est omnino, nisi paullulum; quocirca secundum est eligendum, constitutio et lex, quippe quae plurima cernant et spectent, licet omnia nequeant. Haec igitur horum caussa dicta sunt. nunc definiemus quid oporteat eum qui alterum vulneraverit vel alio quo modo laeserit pati vel pendere. et in promptu quidem cuique de quoque est subiicere recte: quemnam dicis vulnerantem, quem

τρώσαντα ἢ τίνα * ἢ πῶς ἢ πότερα *) λέγεις; μυρία γὰρ E ἕκαστά ἐστι τούτων καὶ πάμπολυ διαφέροντα ἀλλήλων. ταῦτ' οὖν δὴ δικαστηρίοις ἐπιτρέπειν κρίνειν πάντα ἢ μηδὲν ἀδύνατον· ἓν μὲν γὰρ κατὰ πάντων ἀναγκαῖον ἐπιτρέπειν κρῖναι, τὸ πότερον ἐγένετο ἢ οὐκ ἐγένετο ἕκαστον τούτων, τὸ δὲ μηδὲν ἐπιτρέπειν αὖ περὶ τοῦ τί δεῖ * ζημιοῦσθαι καὶ 876 πάσχειν τί χρεὼν τὸν ἀδικήσαντα τούτων τι, ἀλλ' αὐτὸν περὶ πάντων νομοθετῆσαι σμικρῶν καὶ μεγάλων, σχεδὸν ἀδύνατον.

ΚΛ. Τίς οὖν ὁ μετὰ τοῦτον λόγος;

ΑΘ. Ὅδε, ὅτι τὰ μὲν ἐπιτρεπτέον δικαστηρίοις, τὰ δὲ οὐκ ἐπιτρεπτέον, ἀλλ' αὐτῷ νομοθετητέον.

ΚΛ. Ποῖα δὴ νομοθετητέον τε καὶ ποῖα ἀποδοτέον κρίνειν τοῖς δικαστηρίοις;

ΑΘ. Τάδε δὴ μετὰ ταῦτα ὀρθότατ' ἂν εἰπεῖν εἴη, ὡς ἐν πόλει ἐν ᾗ δικαστήρια φαῦλα καὶ * ἄφωνα κλέπτοντα B τὰς αὑτῶν δόξας κρύβδην τὰς κρίσεις διαδικάζει, καὶ ὅ τι τούτου δεινότερον, ὅταν μηδὲ σιγῶντα, ἀλλὰ θορύβου μεστά, καθάπερ θέατρα, ἐπαινοῦντά τε βοῇ καὶ ψέγοντα τῶν ῥητόρων ἑκάτερον ἐν μέρει κρίνῃ, χαλεπὸν τότε πάθος ὅλῃ τῇ πόλει γίγνεσθαι φιλεῖ. τοῖς οὖν δὴ τοιούτοις δικαστηρίοις νομοθετεῖν ὑπό τινος ἀνάγκης ληφθέντα οὐκ εὐτυχὲς μέν, ὅμως δὲ ἐξ ἀνάγκης εἰλημμένον ὅτι περὶ σμικρότατα ἐπιτρεπτέον * αὐτοῖς τάττειν τὰς ζημίας, τὰ δὲ πλεῖστα αὐτὸν νο- C μοθετεῖν διαῤῥήδην, ἄν τις ἄρα τοιαύτῃ πολιτείᾳ νομοθετῇ ποτέ. ἐν ᾗ δὲ ἂν πόλει δικαστήρια εἰς δύναμιν ὀρθῶς καθεστῶτα ᾖ, τραφέντων τε εὖ τῶν μελλόντων δικάζειν δοκιμασθέντων τε διὰ πάσης ἀκριβείας, ἐνταῦθα ὀρθὸν καὶ ἔχον εὖ καὶ καλῶς τὰ πολλὰ ἐπιτρέπειν κρίνειν τοῖς τοιούτοις δικασταῖς τῶν ὀφλόντων πέρι, τί χρὴ πάσχειν αὐτοὺς ἢ ἀποτίνειν. ἡμῖν δὴ τὰ νῦν ἀνεμέσητον * τὸ μὴ νομοθετεῖν αὐ- D τοῖς τὰ μέγιστα καὶ πλεῖστα, ἃ καὶ φαυλοτέρως ἂν πεπαιδευμένοι δικασταὶ δύναιντο κατιδεῖν καὶ προσάπτειν ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἀξίαν τοῦ πάθους τε καὶ πράξεως·

*) ἴσ. πότε.

alterum, quomodo et quando? infinita enim horum quaeque sunt et permultum inter se differentia. haec igitur ut iudiciis committantur omnia aut nihil fieri non potest; unum enim omnibus in caussis necessario est committendum, utrum factum sit necne horum quidque, nihil autem ut committatur de hoc, qua poena afficiendus sit et quid pati oporteat eum qui huiusmodi iniuriam fecerit, sed ipse legum lator de omnibus leges statuat parvis et magnis, hoc fere nequit fieri.

Cl. Quaenam igitur post hanc erit oratio?

Ath. Haec, alia esse committenda iudiciis, alia non committenda, sed ipsi legum latori constituenda.

Cl. Quaenam vero constituenda et quae iudiciorum arbitrio permittenda?

Ath. Haec deinceps rectissime dicentur, civitatem, in qua iudicia vilia et muta sententias suas occultantia clam decernant, et, quod hoc etiam gravius est, si ne silentia quidem, sed tumultu plena, sicut theatra, laudantia clamore et vituperantia rhetorem utrumque alternis diiudicent, gravi tum calamitate totam solere affligi. huiusmodi vero iudiciis si quis necessitate eiusmodi adstrictus est ut leges scribat, minime quidem hoc fortunatum putamus, attamen necessitate adductus permittet eis ut in quam minutissima poenas constituant, plurima vero ipse explicate sanciet, si quando huiusmodi civitati leges dabit. in quacumque vero civitate iudicia quoad eius fieri potest recte instituta sunt, quippe bene educatis iudicibus futuris omnique diligentia probatis, ibi rectum est et praeclare se habet pleraque huiusmodi iudicum sententiae committere, quid pati oporteat condemnatos vel pendere. nobis igitur nunc haud invidiosum erit si de maximis plurimisque rebus leges eis non scribimus, quas etiam peius instituti iudices poterunt perspicere et cuique peccato dignam irrogare poenam;

ἐπειδὴ δέ, οἷς ἡμεῖς νομοθετοῦμεν, οὐχ ἥκιστα ἐμμελεῖς αὐτοὺς οἰόμεθ' ἂν τῶν τοιούτων γίγνεσθαι κριτάς, ἐπιτρεπτέον δὴ τὰ πλεῖστα· οὐ μὴν ἀλλ', ὅπερ πολλάκις εἴπομέν τε καὶ ἐδράσαμεν ἐν τῇ τῶν ἔμπροσθεν νομοθετήσει νόμων, τὸ περιγραφήν * τε καὶ τοὺς τύπους τῶν τιμωριῶν εἰπόντας δοῦ- E
ναι τὰ παραδείγματα τοῖσι δικασταῖς τοῦ μήποτε βαίνειν ἔξω τῆς δίκης, τότε τε ἦν ὀρθότατα ἔχον, καὶ δὴ καὶ νῦν τοῦτ' αὐτὸ ποιητέον, ἐπανελθόντας ἤδη πάλιν ἐπὶ τοὺς νόμους. ἡ δὴ γραφὴ περὶ τραύματος ὧδε ἡμῖν κείσθω. ἐάν τις διανοηθεὶς τῇ βουλήσει κτεῖναί τινα φίλιον, πλὴν ὧν ὁ νόμος ἐφίησι, τρώσῃ μέν, ἀποκτεῖναι δὲ ἀδυνατήσῃ, τὸν διανοηθέντα τε καὶ τρώσαντα οὕτως οὐκ ἄξιον ἐλεεῖν, * οὐ- 877
δὲ αἰδούμενον ἄλλως, ἢ καθάπερ ἀποκτείναντα, ὑπέχειν τὴν δίκην φόνου ἀναγκάζειν· τὴν δὲ οὐ παντάπασι κακὴν τύχην αὐτοῦ σεβόμενον καὶ τὸν δαίμονα, ὃς αὐτὸν καὶ τὸν τρωθέντα ἐλεήσας ἀπότροπος αὐτοῖς ἐγένετο μὴ τῷ μὲν ἀνίατον ἕλκος γενέσθαι, τῷ δὲ ἐπάρατον τύχην καὶ ξυμφοράν, τούτῳ δὴ χάριν τῷ δαίμονι διδόντα καὶ μὴ ἐναντιούμενον τὸν μὲν θάνατον ἀφελεῖν τοῦ τρώσαντος, μετάστασιν δὲ εἰς τὴν γείτονα πόλιν αὐτῷ γίγνεσθαι * διὰ βίου, καρπούμενον B
ἅπασαν τὴν αὐτοῦ κτῆσιν. βλάβος δέ, εἰ κατέβλαψε τὸν τρωθέντα, ἐκτίνειν τῷ βλαφθέντι· τιμᾶν δὲ τὸ δικαστήριον ὅπερ ἂν τὴν δίκην κρίνῃ· κρίνειν δέ, οἵπερ ἂν τοῦ φόνου ἐδίκασαν, εἰ ἐτελεύτησεν ἐκ τῆς πληγῆς τοῦ τραύματος. γονέας δ' ἂν παῖς ἢ δοῦλος δεσπότην ὡσαύτως ἐκ προνοίας τρώσῃ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν· καὶ ἐὰν ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὴ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν τρώσῃ καὶ ὄφλῃ τραύματος * ἐκ προνοίας, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν· γυνὴ C
δὲ ἄνδρα ἑαυτῆς ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ἀποκτεῖναι τρώσασα ἢ ἀνὴρ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, φευγέτω ἀειφυγίαν· τὴν δὲ κτῆσιν, ἐὰν μὲν υἱεῖς ἢ θυγατέρες αὐτοῖς ὦσι παῖδες ἔτι, τοὺς ἐπιτρόπους ἐπιτροπεύειν καὶ ὡς ὀρφανῶν τῶν παίδων ἐπιμελεῖσθαι, ἐὰν δὲ ἄνδρες, μὴ ἐπάναγκες ἔστω τρέφεσθαι τὸν φεύγοντα ὑπὸ τῶν ἐκγόνων, τὴν δὲ οὐσίαν ἐὰν αὐτοὺς

quoniam vero eos, quibus nos leges damus, maxime idoneos arbitramur iudices fore, permittenda eis sunt plurima; verumenimvero, id quod saepius et diximus et fecimus supra in legibus scribundis, dum adumbrationem formasque suppliciorum describentes exempla iudicibus exhibuimus ne umquam iustitiam migrarent, nunc quoque hoc ipsum, quod tunc rectissimum erat, faciundum nobis est ad leges iam revertentibus. sic igitur de vulneratione nobis lex adumbrator. si quis id propositum habens ut amicum aliquem interficiat, eis exceptis quos impune interimere licet, vulneraverit quidem, sed interficere non potuerit, huic qui id propositum habuit et ita vulneravit, non convenit misericordiam impertiri, neque ei magis, quam si interfecisset, ignoscendum, sed ut caedis poenam subeat cogendus est; fortunam tamen eius non prorsus adversam et genium venerari decet, qui ipsius et vulnerati miseritus malum averterit impediens ne hic insanabile vulnus acciperet, ille vero exsecrabili fortuna et calamitate affligeretur; huic igitur genio grates agi, nec adversari oportet, quocirca mortis quidem poena is qui vulneravit liberandus, sed perpetuo exsilio multandus est ita ut in vicina urbe vivat omnibus suis opibus fruens. damnum autem, si quod vulnerato intulit, restituito laeso; idque aestimato iudicium, quod causam iudicat, et iudicanto hi qui caedem iudicassent, si ex vulneris plaga ille mortuus fuisset. parentes si filius vel servus dominum itidem consulto vulneraverit, mors esto poena; et si frater fratrem sororemve vel soror fratrem sororemve vulneravit idque eos consulto fecisse convicti fuerint, mors esto poena; mulier vero si virum suum id propositum habens ut eum interficeret vulneraverit vel vir uxorem suam, perpetuo multantor exsilio; opes eorum, si filios filiasve habeant adhuc pueros, tutores administranto, qui puerorum tamquam orborum procurationem habeant, sin vero adulti sint, liberis non esto necessitas imposita exsulis

κεκτῆσθαι· ἄπαις δὲ ὅςτις ἂν τοιαύταις ξυμφοραῖς περιπέσῃ,
τοὺς ξυγγενεῖς * ξυνελθόντας μέχρι ἀνεψιῶν παίδων τοῦ D
πεφευγότος, ἀμφοτέρωθεν πρός τε ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναι-
κῶν, κληρονόμον εἰς τὸν οἶκον τοῦτον τῇ πόλει τετταρα-
κονταкαιπεντακισχιλιοστὸν καταστῆσαι βουλευομένους μετὰ
νομοφυλάκων καὶ ἱερέων, διανοηθέντας τρόπῳ καὶ λόγῳ τοι-
ῷδε, ὡς οὐδεὶς οἶκος τῶν τετταράκοντα καὶ πεντακισχιλίων
τοῦ ἐνοικοῦντος ἐστὶν οὐδὲ ξύμπαντος τοῦ γένους οὕτως,
ὡς τῆς πόλεως δημόσιός τε καὶ ἴδιος· δεῖ δὴ τήν γε πόλιν
τοὺς αὐτῆς * οἴκους ὡς ὁσιωτάτους τε καὶ εὐτυχεστάτους E
κεκτῆσθαι κατὰ δύναμιν. ὅταν οὖν τις ἅμα δυςτυχηθῇ καὶ
ἀσεβηθῇ τῶν οἴκων, ὥςτε τὸν κεκτημένον ἐν αὐτῷ παῖδας
μὲν μὴ καταλιπεῖν, ἤϊθεον δὲ ἢ καὶ γεγαμηκότα ἄπαιδα τε-
λευτῆσαι φόνου ὄφλοντα ἑκουσίου ἤ τινος ἁμαρτήματος ἄλ-
λου τῶν περὶ θεοὺς ἢ πολίτας, ὧν ἂν θάνατος ἐν τῷ νό-
μῳ ζημία διαῤῥήδην ᾖ κειμένη, ἢ καὶ ἐν ἀειφυγίᾳ τις φεύ-
γῃ τῶν ἀνδρῶν ἄπαις, τοῦτον πρῶτον μὲν καθήρασθαι καὶ
ἀποδιοπομπήσασθαι τὸν οἶκον χρεὼν ἔστω κατὰ νόμον, ἔπει-
τα ξυνελθόντας, καθάπερ εἴπομεν νῦν δή, * τοὺς οἰκείους 878
ἅμα νομοφύλαξι σκέψασθαι γένος ὅ τίπερ ἂν ᾖ τῶν ἐν τῇ
πόλει εὐδοκιμώτατον πρὸς ἀρετὴν καὶ ἅμα εὐτυχές, ἐν ᾧ
ἂν παῖδες γεγονότες ὦσι πλείους· ὅθεν ἕνα τῷ τοῦ τελευτή-
σαντος πατρὶ καὶ τοῖς ἄνω τοῦ γένους υἱὸν ὡς ἐκείνων εἰς-
ποιοῦντας, φήμης ἕνεκα ἐπονομάζοντας, γεννήτορά τε αὐ-
τοῖς καὶ ἑστιοῦχον καὶ θεραπευτὴν ὁσίων τε καὶ ἱερῶν ἐπ'
ἀμείνοσι τύχαις γίγνεσθαι τοῦ πατρός, τούτῳ τῷ τρόπῳ
ἐπευξαμένους αὐτὸν κληρονόμον καταστῆσαι * κατὰ νόμον, B
τὸν δ' ἐξαμαρτόντα ἀνώνυμον ἐᾶν καὶ ἄπαιδα καὶ ἄμοιρον
κεῖσθαι, ὁπόταν αὐτὸν καταλάβωσιν αἱ τοιαῦται ξυμφοραί.
Ἔστι δὲ οὐ πάντων, ὡς ἔοικε, τῶν ὄντων ὅρος ὅρῳ πρός-
μιγνύς, ἀλλ' οἷς ἔστι μεθόριον, τοῦτο ἐν μέσῳ ὅρων πρό-
τερον ἑκατέρῳ προςβάλλον γίγνοιτ' ἂν ἀμφοῖν μεταξύ. καὶ
δὴ καὶ τῶν ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων τὸ θυμῷ γιγνόμενον
ἔφαμεν εἶναι τοιοῦτον. τραυμάτων οὖν ἐνεστώτων ὀργῇ γε-

alendi, ſed ipſis permiſſum eſto opes poſſidere; liberis autem carens ſi quis in huiusmodi calamitatem inciderit, cognati exſulis usque ad conſobrinorum filios congrediuntor ab utraque parte, et viri et uxoris, et haeredem in domo hac, quae urbis eſt quinquies milleſima et quadrageſima, conſtituunto legum cuſtodibus et ſacerdotibus in conſilium adhibitis, hoc ſecum reputantes, nullam domum ex illis quadraginta et quinquies mille eius qui eam incolat vel univerſae gentis magis eſſe quam civitatis publicam privatamque; oportere igitur civitatem domos ſuas quoad eius fieri poſſit ſanctiſſimas et fortunatiſſimas habere. itaque ſi quae domus adverſa fortuna ſimulque impietate afflicta fuerit, ita ut poſſeſſor in ea liberos non reliquerit, ſed caelebs vel etiam uxore ducta ſine liberis mortem obierit caedis damnatus voluntariae vel alius peccati in deos vel cives commiſſi, in quod mortis poena diſtincte a lege conſtituta eſt, vel ſi quis perpetuo exſilio multatus fuerit liberis adultis carens, hanc domum primum purgari et expiari oportet ſecundum legem, deinde congreſſi, quemadmodum paullo ante diximus, cognati una cum legum cuſtodibus circumſpiciunto gentem earum quae in urbe ſunt maxime inſignem ad virtutem ſimulque fortunatam, in qua filii procreati ſint plures; unde unum mortui patri et maioribus eius generis tamquam illorum filium adoptanto, boni ominis cauſa inde nominanto et ut genitor ſibi, domus cuſtos rerumque tam publicarum quam divinarum procurator exſiſtat patre fortunatior, precati, hoc modo haeredem eum conſtituunto ex lege, eum vero qui peccavit ignobilem ſinunto, liberis carentem exſortemque iacere, quum huiusmodi calamitas ei inciderit. Eſt vero non omnium, ut patet, rerum terminus termino admixtus, ſed quibus interiectum eſt confinium, id in medio terminorum prius utrique admotum inter utrosque erit poſitum. atque etiam inter ea quae ſponte et quae non ſponte committerentur id quod per iram perpetraretur tale

νομένων ἐὰν ὄφλῃ τις, πρῶτον * μὲν τίνειν τοῦ βλάβους C τὴν διπλασίαν, ἂν τὸ τραῦμα ἰάσιμον ἀποβῇ, τῶν δὲ ἀνιάτων τὴν τετραπλασίαν· ἐὰν δὲ ἰάσιμον μέν, αἰσχύνην δὲ μεγάλην τινὰ προςβάλλῃ τῷ τρωθέντι καὶ ἐπονείδιστον, τὴν τετραπλασίαν ἐκτίνειν. ὅσα δέ τις τρώσας τινὰ μὴ μόνον βλάπτῃ τὸν παθόντα, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν, ποιήσας ἀδύνατον τῇ πατρίδι πρὸς πολεμίους βοηθεῖν, ταῦτον δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ζημιῶν ἐκτίνειν καὶ τῇ πόλει τὴν βλάβην· πρὸς γὰρ ταῖς αὐτοῦ στρατείαις καὶ ὑπὲρ * τοῦ ἀδυνατοῦντος D στρατευέσθω καὶ τὰς ὑπὲρ ἐκείνου πολεμικὰς ταττέσθω τάξεις, ἢ μὴ δρῶν ταῦτα ὑπόδικος τῷ ἐθέλοντι τῆς ἀστρατείας γιγνέσθω κατὰ νόμον. τὴν δὲ δὴ τῆς βλάβης ἀξίαν, εἴτε διπλῆν εἴτε τριπλῆν εἴτε καὶ τετραπλασίαν, οἱ καταψηφισάμενοι δικασταὶ ταττόντων. ἐὰν δὲ ὁμόγονος ὁμόγονον τὸν αὐτὸν τρόπον τούτῳ τρώσῃ, τοὺς γενήτας *) καὶ τοὺς ξυγγενεῖς, μέχρι ἀνεψιῶν παίδων πρὸς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, γυναῖκάς τε καὶ ἄνδρας ξυνελθόντας * κρίναντας παραδιδόναι E τιμᾶν τοῖς γεννήσασι κατὰ φύσιν· ἐὰν δὲ ἀμφισβητήσιμος ἡ τίμησις γίγνηται, τοὺς πρὸς ἀνδρῶν εἶναι τιμῶντας κυρίους· ἐὰν δὲ ἀδυνατῶσιν αὐτοί, τοῖς νομοφύλαξι τελευτῶντας ἐπιτρέπειν. ἐκγόνοις δὲ πρὸς γονέας εἶναι τῶν τοιούτων τραυμάτων δικαστὰς μὲν τοὺς ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας ἐπάναγκες, οἷς ἂν παῖδες μὴ ποιητοί, ἀληθινοὶ δὲ ὦσιν· ἂν δέ τις ὄφλῃ, τιμᾶν εἰ τεθνάναι χρὴ τὸν τοιοῦτον εἴτε τι μεῖζον ἕτερον τούτου πάσχειν ἢ καὶ μὴ πολλῷ σμικρότερον· καὶ τῶν ξυγγενῶν τοῦ δράσαντος μηδένα δικάζειν, * μηδ' ἐὰν 879 γεγονὼς ᾖ τὸν χρόνον ὅσον ὁ νόμος εἴρηκε. δοῦλος δὲ ἄν τις ἐλεύθερον ὀργῇ τρώσῃ, παραδότω τὸν δοῦλον ὁ κεκτημένος τῷ τρωθέντι χρῆσθαι ὅ τι ἂν ἐθέλῃ· ἐὰν δὲ μὴ παραδιδῷ, αὐτὸς τὴν βλάβην ἐξιάσθω· ἐὰν δὲ ἐκ συνθήκης αἰτιᾶταί τις τοῦ δούλου καὶ τοῦ τρωθέντος μηχανὴν εἶναί τις **) τὸ γεγονός, ἀμφισβητησάτω· ἐὰν δὲ μὴ ἕλῃ, τριπλασίαν ἐκτισάτω τὴν βλάβην, ἑλὼν δὲ ἀνδραποδισμοῦ ὑπόδικον ἐχέτω

---

*) ἄλλ. γεννήτας.
**) ἴσ. τινα.

quod medium diximus esse. vulnerum igitur per iram inflictorum si quis condemnatus fuerit, primum damni duplum pendito, si vulnus evaserit sanabile, insanabile autem si fuerit, quadruplum persolvito; et sanabile quidem si fuerit, turpitudinem vero magnam quandam inflixerit vulnerato atque probrosam, quadruplum pendito. si quis autem vulnerato altero non solum laeserit vulnere afflictum, verum etiam civitatem, quum illum facultate privaverit patriae adversus hostes auxilii ferendi, hic cum aliis multis etiam civitati damnum restituito; nam praeter suam ipse militiam etiam pro illo qui non potest militato et in acie militari pro ipso collocator, quod si non fecerit, reus agitor a quolibet militiae detrectatae secundum legem. damni vero aestimationem, sive duplam sive triplam sive quadruplam, iudices causam disceptantes faciunto. si cognatus cognatum eodem modo vulneraverit, gentiles et propinqui usque ad consobrinorum filios ex utraque parte, tam mulierum quam virorum, mulieres ac viri congressi et iudicium committentes aestimationem naturae convenienter parentibus committunto; quodsi controversiam habet aestimatio, cognatorum virilium aestimandi esto potestas; qui si ipsi non potuerint, legum tandem custodibus hoc committunto. posteri vero parentibus si huiusmodi vulnera inflixerint, iudices necessario erunt sexagesimum annum et quod excurrit transgressi, quibus liberi non adoptati, sed veri sint; quodsi quis convictus fuerit, aestimandum est mortene an alia vel maiore vel non multo leviore multandus sit poena; et de cognatis eius qui fraudem conceperit nemo iudicato, etiamsi id aetatis est quod lex praescribit. servus autem si liberum per iram vulneraverit, tradito servum dominus vulnerato qui faciat eo quicquid voluerit; si non tradiderit, ipse damnum sarcito; si autem insimulaverit ex composito hoc factum esse per dolum servi et vulnerati, rem in controversiam vocato; quos si non convicerit, triplum pendito damnum, sin

τὸν τεχνάζοντα μετὰ τοῦ δούλου. ὃς δ' ἂν ἄκων * ἄλλος B ἄλλον τρώσῃ, τὸ βλάβος ἁπλοῦν ἀποτινέτω· τύχης γὰρ νομοθέτης οὐδεὶς ἱκανὸς ἄρχειν· δικασταὶ δὲ ὄντων, οἵπερ τοῖς ἐκγόνοις πρὸς τοὺς γεννήτορας ἐῤῥήθησαν, καὶ τιμώντων τὴν ἀξίαν τῆς βλάβης.

Βίαια μὲν δὴ πάνθ' ἡμῖν τὰ προειρημένα πάθη, βίαιον δὲ καὶ τὸ τῆς αἰκίας πᾶν γένος. ὧδε οὖν χρὴ περὶ τῶν τοιούτων πάντα ἄνδρα καὶ παῖδα καὶ γυναῖκα ἀεὶ διανοεῖσθαι, τὸ πρεσβύτερον ὡς οὐ σμικρῷ τοῦ νεωτέρου ἐστὶ πρεσβευόμενον ἔν τε θεοῖσι καὶ ἐν ἀνθρώποις * τοῖς μέλ- C λουσι σώζεσθαι καὶ εὐδαιμονεῖν. αἰκίαν οὖν περὶ πρεσβύτερον ἐν πόλει γενομένην ὑπὸ νεωτέρου ἰδεῖν αἰσχρὸν καὶ θεομισές· ἔοικε δὲ νέῳ παντὶ ὑπὸ γέροντος πληγέντι ῥαθύμως ὀργὴν ὑποφέρειν, αὑτῷ *) τιθεμένῳ τιμὴν ταύτην εἰς γῆρας. ὧδε οὖν ἔστω. πᾶς ἡμῖν αἰδείσθω τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον ἔργῳ τε καὶ ἔπει· τὸν δὲ προέχοντα εἴκοσιν ἡλικίας ἔτεσιν, ἄῤῥενα ἢ θῆλυν, νομίζων ὡς πατέρα ἢ μητέρα διευλαβείσθω, καὶ πάσης τῆς δυνατῆς ἡλικίας αὐτὸν * φι- D τῦσαι καὶ τεκεῖν ἀπέχοιτο ἀεὶ θεῶν γενεθλίων χάριν. ὡς δ' αὔτως καὶ ξένου ἀπειργοιτο, εἴτε πάλαι ἐνοικοῦντος εἴτε νεήλυδος ἀφιγμένου· μήτε γὰρ ὑπάρχων μήτε ἀμυνόμενος τὸ παράπαν τολμάτω πληγαῖς τὸν τοιοῦτον νουθετεῖν. ξένον δὲ ἂν ἀσελγαίνοντα καὶ θρασυνόμενον, ἑαυτὸν τύπτοντα, οἴηται δεῖν κολασθῆναι, λαβὼν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀστυνόμων ἀπαγέτω, τοῦ τύπτειν δὲ εἰργέσθω, ἵνα πόῤῥω * γί- E γνηται τοῦ τὸν ἐπιχώριον ἂν τολμῆσαί ποτε πατάξαι. οἱ δ' ἀστυνόμοι παραλαβόντες τε καὶ ἀνακρίναντες, τὸν ξενικὸν αὖ θεὸν εὐλαβούμενοι, ἐὰν ἄρα ἀδίκως δοκῇ ὁ ξένος τὸν ἐπιχώριον τύπτειν τῇ μάστιγι, τὸν ξένον, ὅσας ἂν αὐτὸς πατάξῃ, τοσαύτας δόντες τῆς θρασυξενίας παυόντων· ἐὰν δὲ μὴ ἀδικῇ, ἀπειλήσαντές τε καὶ ὀνειδίσαντες τῷ ἀπαγαγόντι μεθιέντων ἄμφω. ἧλιξ δὲ ἥλικα καὶ **) τὸν ἄπαιδα προέχοντα ἡλικίᾳ ἑαυτοῦ ἐὰν * τύπτῃ, γέρων τε γέροντα, καὶ 880 ἐὰν νέος νέον, ἀμυνέσθω κατὰ φύσιν ἄνευ βέλους ψιλαῖς

*) ἴσ. αὐτῷ.

**) ἴσ. ἢ καὶ.

autem convicerit, plagii quod dicitur reum peragito eum qui fraudem cum servo fecerit. qui vero invitus alterum vulneraverit, damnum simplex sarcito; forti enim nullus legum lator potest imperare; et iudices sunto, qui filiis ad parentes dicti sunt, hique aestimanto detrimentum.

Ac violenta quidem sunt omnia quae enumeravimus facinora, violentum vero etiam omne contumeliae genus. ita igitur oportet de his quemque et virum et puerum et mulierem semper sentire, antiquius iuniore longe antiquius existimari a diis et hominibus qui salvos se beatosque velint. quocirca contumelia seniori a iuniore in civitate facta visu est turpis et odiosa; immo convenit iuveni cuique a sene verberato clementer iram ferre, hanc venerationem ipsius senectuti tribuenti. quisque nobis venerator se seniorem re et verbis; eum vero qui viginti annorum aetate praecedit, virum vel feminam, pro patre vel matre habeto atque reveretor, omnique aetate ad ipsum procreandum pariendumque idonea sese abstineto semper deorum genitalium gratia. eodem modo a peregrino se abstineto, sive diu iam in urbe habitaverit sive recens advenerit; neque enim incipiens neque propulsans iniuriam omnino audeto verberibus talem castigare. peregrinum vero si petulantem et insolenter se verberantem existimet castigandum esse, ad rerum urbanarum procuratores eum abducito, a verberando autem se abstineto, quo declaret se longe abesse ut indigenam aliquando ausurus sit percutere. rerum autem urbanarum curatores eum suscipiunto et inquirunto et, deum hospitalem reverentes, si iniuste visus fuerit peregrinus indigenam verberibus cecidisse, peregrinum, quot plagas ipse inflixerit, totidem percussum ab insolentia cohibento; sin autem non iniuste fecerit, minitantes et exprobrantes ei qui illum abduxerit utrumque dimittunto. aequalis vero aequalem vel liberorum expertem aetate praecedentem si verberet senexque senem et iuvenis iuvenem, se defendito naturae convenienter sine telo nu-

ταῖς χερσίν· ὁ δὲ ὑπὲρ τετταράκοντα γεγονὼς ἔτη ἐὰν τολμᾷ
τῷ μάχεσθαι εἴτε ἄρχων εἴτε ἀμυνόμενος, ἄγροικος καὶ ἀνε-
λεύθερος ἂν λεγόμενος ἀνδραποδώδης τε, δίκης ἂν ἐπονει-
δίστου τυγχάνων τὸ πρέπον ἔχοι. καὶ ἐὰν μέν τις τοιούτοις
παραμυθίοις εὐπειθὴς γίγνηται, εὐήνιος ἂν εἴη· ὁ δὲ δυς-
πειθὴς καὶ μηδὲν προοιμίου φροντίζων δέχοιτ' ἂν τὸν τοι-
όνδε ἑτοίμως * νόμον· Ἐάν τις τύπτῃ τὸν πρεσβύτερον εἴ- B
κοσιν ἔτεσιν ἢ πλείοσιν ἑαυτοῦ, πρῶτον μὲν ὁ προστυγχά-
νων, ἐὰν μὴ ἧλιξ μηδὲ νεώτερος ᾖ τῶν μαχομένων, διειρ-
γέτω, ἢ κακὸς ἔστω κατὰ νόμον, ἐὰν δὲ ἐν τῇ τοῦ πληγέν-
τος ἡλικίᾳ ἢ ἔτι νεώτερος, ἀμυνέτω ὡς ἀδελφῷ ἢ πατρὶ ἢ
ἔτι ἀνωτέρῳ τῷ ἀδικουμένῳ. πρὸς δ' ἔτι δίκην ὑπεχέτω τῆς
αἰκίας ὁ τὸν πρεσβύτερον, ὡς εἴρηται, τολμήσας τύπτειν,
καὶ ἐὰν ὄφλῃ τὴν δίκην, δεδέσθω μηδὲν ἐνιαυτοῦ σμικρό-
τερον· * ἐὰν δὲ οἱ δικασταὶ τιμήσωσι πλείονος, ἔστω κύ- C
ριος ὁ τιμηθεὶς αὐτῷ χρόνος. ἐὰν δὲ ξένος ἢ τῶν μετοίκων
τις τύπτῃ τὸν πρεσβύτερον εἴκοσιν ἔτεσιν ἢ πλείοσιν ἑαυ-
τοῦ *), περὶ μὲν τῶν παραγενομένων τῆς βοηθείας ὁ αὐτὸς
νόμος ἐχέτω τὴν αὐτὴν δύναμιν, ὁ δὲ τὴν τοιαύτην δίκην
ἡττηθείς, ξένος μὲν ὢν καὶ μὴ ξύνοικος, δύο ἔτη δεδεμέ-
νος ἐκτινέτω ταύτην αὐτὴν τὴν δίκην, ὁ δὲ μέτοικός τε ὢν
καὶ ἀπειθῶν τοῖς νόμοις τρία ἔτη δεδέσθω, ἐὰν μὴ τὸ δι-
καστήριον * πλείονος αὐτῷ χρόνου τιμήσῃ τὴν δίκην. ζη- D
μιούσθω δὲ καὶ ὁ παραγενόμενος ὁτῳοῦν τούτων καὶ μὴ
βοηθήσας κατὰ νόμον, ὁ μὲν μεγίστου τιμήματος ὢν μνᾷ,
δευτέρου δὲ ὢν πεντήκοντα δραχμαῖς, τρίτου δὲ τριάκοντα,
εἴκοσι δὲ τοῦ τετάρτου. δικαστήριον δὲ γιγνέσθω τοῖς τοι-
ούτοισι στρατηγοὶ καὶ ταξίαρχοι φύλαρχοί τε καὶ ἵππαρχοι.
νόμοι δέ, ὡς ἔοικεν, οἱ μὲν τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων ἕνεκα
γίγνονται, διδαχῆς χάριν τοῦ τίνα τρόπον ὁμιλοῦντες * ἀλ- E
λήλοις ἂν φιλοφρόνως οἰκοῖεν, οἱ δὲ τῶν τὴν παιδείαν δια-
φυγόντων, ἀτεράμονι χρωμένων τινὶ φύσει καὶ μηδὲν τεγ-
χθέντων, ὥστε μὴ οὐκ ἐπὶ πᾶσαν ἰέναι κάκην. οὗτοι τοὺς
μέλλοντας λόγους ῥηθήσεσθαι πεποιηκότες ἂν εἶεν· οἷς δὴ

*) γρ. ἔτεσιν ἑαυτοῦ.

dis manibus; si quis vero quadragesimum annum transgressus audeat cum aliquo pugnare incipiens seu propulsans, recte hac ignominiosa afficiatur poena, ut agrestis et illiberalis servilisque dicatur. et si quis huiusmodi exhortationibus facile obtemperet, flexibilis erit, is vero qui non obediverit nihilque prooemium curaverit, hanc quae in promptu est legem accipiet: Si quis quem verberet viginti vel pluribus annis seniorem, primum is qui accesserit, si neque aequalis neque iunior fuerit pugnantibus, dirimito, aut improbus esto secundum legem, sin autem verberato aequalis vel etiam iunior fuerit, defendito tamquam fratrem vel patrem vel etiam superiorem eum qui iniuria afficitur. praeterea in iudicium vocator de contumelia qui seniorem, ut dictum est, ausus fuerit verberare, et si causa ceciderit, in vincula coniicitor haud minus in annum; si vero iudices longioris temporis damnaverint, ratum ei esto hoc tempus. si peregrinus vel inquilinorum aliquis verberaverit viginti vel pluribus annis seniorem, de eorum qui adsint defensione eadem lex habeto eandem potestatem, et qui causa ceciderit, si peregrinus fuerit, non inquilinus, biennium vinctus hanc ipsam solvito poenam, sin inquilinus fuerit nec legibus obtemperaverit, triennium esto in vinculis, nisi iudices longioris eum temporis damnaverint. multator vero etiam qui cuicumque horum adfuerit nec eum defenderit secundum legem, si maximo est censu, mina, si secundo, quinquaginta drachmis, si tertio, triginta, et viginti, si quarto. iudices autem his sunto duces, centuriones, equitibus unius tribus praefecti et magistri equitum. leges porro, ut patet, partim proborum hominum causa scribuntur, ut discant quomodo inter se utentes amice vivant, partim hominum causa qui disciplinam aversentur duram quandam naturam habentes quae emolliri nequeat, ut ne ad omnem progrediantur improbitatem. horum causa ea quae dicturi sumus profe-

τοὺς νόμους ἐξ ἀνάγκης ὁ νομοθέτης ἂν νομοθετοῖ, βουλόμενος αὐτῶν μηδέποτε χρείαν γίγνεσθαι. πατρὸς γὰρ ἢ μητρὸς ἢ τούτων ἔτι προγόνων ὅςτις τολμήσει ἅψασθαί ποτε βιαζόμενος αἰκίᾳ τινί, μήτε τῶν ἄνω δείσας θεῶν μῆνιν μήτε τῶν ὑπὸ γῆς τιμωριῶν λεγομένων, * ἀλλὰ ὡς εἰδὼς ἃ 381
μηδαμῶς οἶδε, καταφρονῶν τῶν παλαιῶν καὶ ὑπὸ πάντων εἰρημένων παρανομεῖ, τούτῳ δεῖ τινὸς ἀποτροπῆς ἐσχάτης. θάνατος μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἔσχατον, οἱ δὲ ἐν Ἅιδου τούτοισι λεγόμενοι πόνοι ἔτι τε τούτων εἰσὶ μᾶλλον ἐν ἐσχάτοις, καὶ ἀληθέστατα λέγοντες οὐδὲν ἀνύτουσι ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἀποτροπῆς· οὐ γὰρ ἂν ἐγίγνοντό ποτε μητραλοῖαί τε καὶ τῶν ἄλλων γεννητόρων ἀνόσιοι πληγῶν τόλμαι. δεῖ δὴ τὰς ἐνθάδε * κολάσεις περὶ τὰ τοιαῦτα τούτοισι τὰς ἐν τῷ ζῆν μηδὲν τῶν ἐν Ἅιδου λείπεσθαι κατὰ δύναμιν. ἔστω δὴ λεγόμενον τὸ μετὰ τοῦτο τῇδε· ὃς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπτειν μὴ μανίαις ἐχόμενος, πρῶτον μὲν ὁ προςτυγχάνων, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, βοηθείτω, καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων καλείσθω βοηθῶν, μὴ βοηθήσας δὲ ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω· ὁ δὲ * μὴ μέτοικος βοηθῶν C
μὲν ἔπαινον ἐχέτω, μὴ βοηθῶν δὲ ψόγον· δοῦλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω, μὴ βοηθήσας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μάστιγι τυπτέσθω, ἐν ἀγορᾷ μὲν ἂν γίγνηται τὸ γιγνόμενον, ὑπ' ἀγορανόμων, ἐὰν δ' ἐκτὸς ἀγορᾶς ἐν ἄστει, τῶν ἀστυνόμων κολάζειν τὸν ἐπιδημοῦντα, ἐὰν δὲ κατ' ἀγροὺς τῆς χώρας που, τοὺς τῶν ἀγρονόμων ἄρχοντας· ἐὰν δ' ἐπιχώριος ὁ παρατυγχάνων ᾖ τις, ἐάν τε παῖς ἐάν τε ἀνὴρ ἐάν τ' οὖν γυνή, * ἀμυνέτω πᾶς τὸν ἀνόσιον ἐπονο- D
μάζων· ὁ δὲ μὴ ἀμύνων ἀρᾷ ἐνεχέσθω Διὸς ὁμογνίου καὶ πατρῴου κατὰ νόμον. ἐὰν δέ τις ὄφλῃ δίκην αἰκίας γονέων, πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄστεος εἰς τὴν ἄλλην χώραν καὶ πάντων ἱερῶν εἰργέσθω· μὴ δὲ εἰργόμενον κολαζόντων αὐ-

rentur; his enim legum lator leges ſcribat oportet quibus numquam uſum eſſe cupiverit. patrem enim vel matrem vel his etiam maiores natu ſi quis umquam audeat attingere contumelioſe vim afferens, neque ſuperorum iram deorum pertimeſcens neque poenas quae dicuntur apud inferos perſolvendae eſſe, ſed, quaſi ſciat quae nullo modo ſcit, deſpiciens priſca et ab omnibus relata leges perrumpat, huic opus ſit extrema quadam depulſione. ac mors quidem non eſt extremum, ſed labores qui dicuntur apud inferos his exantlandi eſſe illa etiam magis ſunt in extremis, at veriſſima monentes nihil proficiunt in huiusmodi animis avertendis; neque enim exſiſterent umquam matricidae reliquorumque parentum impii percuſſores. oportet igitur caſtigationes quibus hic dum vivunt afficiendi ſunt, quoad eius fieri poteſt, nihil cedere illis quae apud inferos eos maneant. quocirca hoc deinceps dicendum: quicumque auſus eſt patrem vel matrem vel horum patres matresque verberare inſania non captus, primum qui occurrerit, ut ſupra, auxiliator, et inquilinus vel peregrinus prima ſede in certaminibus honorator, ſi opem tulerit, nullam vero ſi tulerit, perpetuo multator exſilio; ſi inquilinus non fuerit auxilians, laudibus ornator, non auxilians vero vituperationem ſubito; ſervus ſi auxilium tulerit, in libertatem vindicator, ſin autem non tulerit, centum verberibus flagello caſtigator, in foro ſi factum fuerit, a rerum venalium curatoribus, extra forum in urbe, ex rerum urbanarum curatoribus qui adeſt eum caſtigato, ſi in agro aliquo regionis, magiſtratus qui rei ruſticae praeſunt; ſi indigena fuerit praesens, ſive puer ſive vir ſive mulier, auxiliator quisque impium illum nominans; qui non tulerit auxilium, Iovis gentilicii et patrii exſecratione tenetor ſecundum legem. ſi quis condemnatus fuerit contumeliae in parentes admiſſae, primum in perpetuum ex urbe exterminator in reliquam regionem omnibusque ſacris ſe abſtineto; quodſi non abſtineat, caſtiganto eum rei

τὸν ἀγρονόμοι πληγαῖς καὶ πάντως ὡς ἂν ἐθέλωσι· κατελθὼν δὲ θανάτῳ ζημιούσθω. ἐὰν δέ τις τῷ τοιούτῳ ὅσοι ἐλεύθεροι ξυμφάγῃ ἢ ξυμπίῃ ἤ τινα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν * κοινωνήσῃ, ἢ καὶ μόνον ἐντυγχάνων που προςάπτηται ἑκών, μήτε εἰς ἱερὸν ἔλθῃ μηδὲν μήτ' εἰς ἀγορὰν μήτ' εἰς πόλιν ὅλως πρότερον ἢ καθήρηται, νομίζων κεκοινωνηκέναι ἀλιτηριώδους τύχης. ἐὰν δὲ ἀπειθῶν νόμῳ ἱερὰ καὶ πόλιν μιαίνῃ παρανόμως, ὃς ἂν τῶν ἀρχόντων αἰσθόμενος μὴ ἐπάγῃ δίκην τῷ τοιούτῳ, ἐν εὐθύναις ἔστω τῶν κατηγορημάτων τῶν μεγίστων ἐν τούτῳ αὐτῷ. * ἐὰν δὲ αὖ δοῦλος τύπτῃ τὸν ἐλεύθερον, εἴτ' οὖν ξένον εἴτε ἀστόν, βοηθείτω μὲν ὁ προςτυγχάνων, ἢ κατὰ τὸ τίμημα τὴν εἰρημένην ζημίαν ἀποτινέτω, ξυνδήσαντες δὲ οἱ προςτυγχάνοντες μετὰ τοῦ πληγέντος παραδόντων τῷ ἀδικουμένῳ· ὁ δὲ παραλαβών, * δήσας ἐν πέδαις καὶ μαστιγώσας ὁπόσας ἂν ἐθέλῃ, μηδὲν βλάπτων τὸν δεσπότην, παραδότω ἐκείνῳ κεκτῆσθαι κατὰ νόμον. ὁ δὲ νόμος ἔστω· Ὃς ἂν ἐλεύθερον δοῦλος ὢν τύπτῃ μὴ τῶν ἀρχόντων κελευόντων, παραλαβὼν ὁ κεκτημένος παρὰ τοῦ πληγέντος δεδεμένον αὐτὸν μὴ λύσῃ, πρὶν ἂν ὁ δοῦλος πείσῃ τὸν * πληγέντα ἄξιος εἶναι τοῦ λελυμένος ζῆν. τὰ αὐτὰ δὲ γυναιξί τε ἔστω πρὸς ἀλλήλας περὶ πάντων τῶν τοιούτων νόμιμα, καὶ πρὸς ἄνδρας γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας.

---

rusticae procuratores verberibus omnique quo voluerint modo; reversus morte multator. si quis eorum qui liberi sunt cum huiusmodi homine edit vel bibit vel aliam quam communitatem habet, vel etiam incidens tantum ultro eum attingit, neque templum ullum ingreditor neque forum neque urbem omnino prius quam purgatus fuerit, arbitrans se in fortunae exsecrabilis partem venisse. si legi non obediens templa et urbem contaminat adversum leges, quicumque magistratus id animadvertens actionem huic non intendit, maximorum criminum hanc ipsam ob causam accusator. quodsi contra servus verberaverit liberum, sive peregrinum sive civem, auxiliator qui ei incidit, aut secundum censum poenam constitutam solvito, et colligatum qui inciderunt cum verberato tradunto iniuria affecto; hic eum suscipito et, quum vinculis eum constrinxerit et quot voluerit verberibus castigaverit, domino nihil detrimenti inferens, tradito huic in possessionem secundum legem. lex vero esto: quicumque liberum servus verberat magistratibus non iubentibus, eum dominus a verberato vinculis constrictum suscipito nec solvito prius quam servus caeso persuaserit se dignum esse qui solutus vivat. eadem vero mulieribus inter se omnibus his in causis constituta sunto, et adversus viros mulieribus virisque adversus mulieres.

LIBER DECIMUS.

Ad actiones violentas progrediens Atheniensis in primis de rerum sacrarum violatione et de contumeliis in parentes, magistratus vel cives editis exponit. Contumeliose in deos dicunt et agunt homines qui deos vel omnino non esse, vel nullam habere humanarum rerum procurationem, vel votis et muneribus placari capique posse existimant. Quarum perversarum opinionum causa ab impiis eorum qui se philosophos esse profitentur repetenda est sermonibus; quos quidem, Clinia adhortante, refellere instituit (887). Disseminata ac divulgata est illorum sententia, omnia a natura et casu esse profecta, et artem rationemque nihil nisi simulacra producere verique imagines; ex quo sequatur deos falso rerum auctores existimari; itemque iustum aliud esse natura, aliud lege; quocirca varias esse pro diversis hominum iudiciis ac legibus de divino et iusto sententias (891). Etenim res inanimatas, ignem, aquam, aërem et terram, et ante animam fuisse et per se esse sumunt, perperam id quod omnis et ortus et mutationis caussa est, posterius esse natum putantes. Immo anima et quae ex ea proficiscuntur, ut ratio et opinio et lex et ars, illarum dispositionem ac mutationem regunt et per se sunt (892). Quod ut clarius appareat, de rerum omnium caussa et origine Atheniensis exponit eamque esse motionem se ipsam moventem affirmat. Omnia videlicet quae moventur aut movendi principium in se habent

aut aliunde agitantur; ea vero quae aliunde moventur his a quibus moventur qui possunt non posterius nata esse? Ita efficitur ut quae a se ipsa moventur ex omnibus sint et prima et praestantissima. Iam vero principium se ipsum et cetera movens anima dicitur; ergo haec est omnis et ortus et mutationis et interitus causa atque origo, corporeae autem res secundum locum obtinent et ex anima pendent (896). Quodsi animam sumimus rerum omnium causam esse, non modo pulchri et turpis, iusti et iniusti, verum etiam caeli conversionis eorumque quae in aqua et terra geruntur causam eam haberi oportet; praeterea statuendum est, motiones, quibus omnia disponat regatque, esse cogitationem, voluntatem, recordationem animique affectiones, et si rationem divinam sequatur, omnia bene et feliciter ipsam gubernare, sin dementiae se dedat, prave res constituere. Duas igitur animas esse sumendas apparet, beneficam alteram, alteram malam; et illius quidem motus est constans et uno eodemque semper statu manens, isque est rationis motus, ad cuius similitudinem sphaerae caelestis conversio accedit (ex quo perspicitur caeli conversionem a benefica regi anima); animae vero malae motus vagus ille est qui nec rationem nec ordinem sequitur; isque est dementiae motus (897). Quodsi anima omnia quae in caelo geruntur regit, sive in astris inest, sive, ipsa corpus sibi induens, extrinsecus corpora movet, sive alio quocumque modo agit, pro deo habenda est; ex quo sequitur deos esse (899). Isti porro, qui deos quidem esse, sed omni eos curatione et administratione rerum vacare putant, in hanc fortasse opinionem adducti sunt quod homines etiam pravissimos vidissent summos honores adeptos. Quod quidem si statuunt, ipsam divinam naturam tollunt. Nam si deum concedimus omnibus praeditum virtutibus esse, nihil potest pravi in eum cadere; quo fit ut animi illa vitia quae ex ignavia et socordia manant ab eius sint perfe-

ctione alienissima. Quocirca deum neque magna neque parva negligere debemus statuere (902). Omnia in rerum universitate ita a deo disposita et constituta sunt, ut totius salutem spectent; singula enim totius causa, non totum singularum partium gratia exstat. Anima vero quum vel per se vel per alios quibuscum vivit multis afficiatur mutationibus ac vicissitudinibus, universi gubernatori, quia omnia totius ratione habita corrigere et mutare immensi esset laboris, nihil relinquitur nisi ut pro animarum diversitate suum cuique locum assignet, meliori meliorem, deteriorem deteriori: ut virtus dignitate superet pravitatem. Itaque ut quisque per se est et aut virtutem aut pravitatem sequitur, ita etiam fati lege obstrictus locum suum, aut superiorem aut inferiorem, nanciscitur. Atque haec aeterna est iustitia, quam nemo potest subterfugere, eamque nisi perspectam habemus, in quo vita beata et misera nitantur non possumus cognoscere. — Tertia denique sententia, quae deos quidem esse resque humanas curare, sed precibus ac muneribus capi et placari ponit, ab iis proficiscitur qui iniustitiae dediti omnia sibi licere putant deosque pro custodibus habent, quos, si rapinae partem eis concedant, placare et capere queant; quod quam absurdum sit (ita enim dii custodes essent etiam canibus pravisque hominibus deteriores) per se intelligitur; simulque patet omnium pessimos esse qui talia effutiant (907). — Deinde impiorum sex classes enumerantur; singulae enim illae sententiae (deos non esse, nullam eos humanarum rerum procurationem habere, precibus ac muneribus placari et capi) duo hominum genera complectuntur, bonum unum (velut si quis negat quidem deos esse, per se vero bonus et iustus est), alterum malum; in quos quae pro variis impietatis gradibus poenae constituendae sint exponitur. Atque his leges de cultu deorum subiiciuntur.

I.

884 Μετὰ δὲ τὰς αἰκίας περὶ παντὸς ἓν εἰρήσθω τοιόνδε τι νόμιμον βιαίων πέρι· τῶν ἀλλοτρίων μηδένα μηδὲν φέρειν μηδὲ ἄγειν, μηδ᾽ αὖ χρῆσθαι μηδενὶ τῶν τοῦ πέλας, ἐὰν μὴ πείσῃ τὸν κεκτημένον· ἐκ γὰρ δὴ τοῦ τοιούτου πάντα ἠρτημένα τά τε εἰρημένα κακὰ γέγονε καὶ ἔστι καὶ ἔσται. μέγιστα δὲ δὴ τῶν λοιπῶν αἱ τῶν νέων ἀκολασίαι τε καὶ ὕβρεις, εἰς μέγιστα δέ, ὅταν εἰς ἱερὰ γίγνωνται, καὶ διαφερόντως αὖ μεγάλα, ὅταν εἰς δημόσια καὶ ἅγια ἢ κατὰ μέρη κοινὰ φυλετῶν ἤ τινων ἄλλων τοιούτων κεκοινωνηκό-
885 των· * εἰς ἱερὰ δὲ ἴδια καὶ τάφους δεύτερα καὶ δευτέ-

X.

Poſt contumelioſas percuſſiones de actionibus violentis omnibus una haec dicenda lex eſt: alienarum rerum nullam quisquam vi auferto, neque utitor aliqua re vicini, niſi poſſeſſor conceſſerit; ex hoc enim omnia ſuspenſa quae memoravimus mala et fuerunt et ſunt et erunt. maximae vero reliquarum ſunt iuvenum petulantiae et contumeliae, et in maxima quidem, ſi in ſacra fiunt, rurſusque praeſertim magna, ſi in publica et ſancta vel ex parte communia tribulibus vel aliis inter quos huiusmodi eſt communio; in ſacra vero privata et ſepulcra quae committuntur ſecunda ſunt ſecundoque loco

ρως, εἰς δὲ γονέας τρίτα, χωρὶς τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ὅταν ὑβρίζῃ τις, τέταρτον δὲ γένος ὕβρεως, ὅταν ἀφροντιστῶν τις τῶν ἀρχόντων ἄγῃ ἢ φέρῃ ἢ χρῆταί τινι τῶν ἐκείνων μὴ πείσας αὐτούς, πέμπτον δὲ τὸ πολιτικὸν ἂν εἴη ἑκάστου τῶν πολιτῶν ὑβρισθὲν δίκην ἐπικαλούμενον· οἷς δὴ δοτέον εἰς κοινὸν νόμον ἑκάστοις. ἱεροσυλία μὲν γὰρ εἴρηται ξυλλήβδην, βίαιός τε καὶ λάθρᾳ ἐὰν γίγνηται, * τί χρὴ πάσχειν. ὅσα δὲ λόγῳ καὶ ὅσα ἔργῳ περὶ θεοὺς ὑβρίζει τις λέγων ἢ πράττων, τὸ παραμύθιον ὑποθεμένῳ ῥητέον ἃ δεῖ πάσχειν. ἔστω δὴ τόδε. θεοὺς ἡγούμενος εἶναι κατὰ νόμους οὐδεὶς πώποτε οὔτε ἔργον ἀσεβὲς εἰργάσατο ἑκὼν οὔτε λόγον ἀφῆκεν ἄνομον, ἀλλὰ ἓν δή τι τῶν τριῶν πάσχων, ἢ τοῦτο ὅπερ εἶπον οὐχ ἡγούμενος, ἢ τὸ δεύτερον ὄντας οὐ φροντίζειν ἀνθρώπων, ἢ τρίτον εὐπαραμυθήτους εἶναι θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς παραγομένους. B

ΚΛ. Τί οὖν δὴ δρῷμεν * ἂν ἢ καὶ λέγοιμεν πρὸς αὐτούς; C

ΑΘ. Ὦ 'γαθέ, ἐπακούσωμεν αὐτῶν πρῶτον ἃ τῷ καταφρονεῖν ἡμῶν προςπαίζοντας αὐτοὺς λέγειν μαντεύομαι.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Ταῦτα τάχ' ἂν ἐρεσχελοῦντες εἴποιεν· Ὦ ξένε Ἀθηναῖε καὶ Λακεδαιμόνιε καὶ Κνώσιε, ἀληθῆ λέγετε· ἡμῶν γὰρ οἱ μὲν τὸ παράπαν θεοὺς οὐδαμῶς νομίζουσιν, οἱ δὲ μηδὲν ἡμῶν φροντίζειν, οἱ δὲ εὐχαῖς παράγεσθαι, οἵους ὑμεῖς λέγετε. ἀξιοῦμεν δή, καθάπερ ὑμεῖς ἠξιώκατε περὶ νόμων, * πρὶν ἀπειλεῖν ἡμῖν σκληρῶς, ἡμᾶς *) πρότερον ἐπιχειρεῖν πείθειν καὶ διδάσκειν ὡς εἰσὶ θεοί, τεκμήρια λέγοντες ἱκανά, καὶ ὅτι βελτίους ἢ παρὰ τὸ δίκαιον ὑπό τινων δώρων παρατρέπεσθαι κηλούμενοι. νῦν μὲν γὰρ ταῦτα ἀκούοντές τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα τῶν λεγομένων ἀρίστων εἶναι ποιητῶν τε καὶ ῥητόρων, καὶ μάντεων καὶ ἱερέων καὶ ἄλλων πολλάκις μυρίων οὐκ ἐπὶ τὸ μὴ δρᾶν τὰ ἄδικα τρεπόμεθα οἱ πλεῖστοι, δράσαντες δ' ἐξακεῖσθαι πει- D

*) ἄλλ. ὑμᾶς. ἴσ. πρὶν ἀπειλεῖν ὑμᾶς σκληρῶς, ἡμῖν πρότερον κτλ.

habenda, parentes si quis contumeliose accipit, tertia, praeter supra memorata, quartum contumeliae genus, si quis magistratus despiciens vi aufert vel utitur aliqua re his propria venia ab eis non petita, quintum est genus publica cuiusque civium iniuria et contumelia quam civilem actionem appellamus; quibus singulis communiter sunt leges dandae. de sacrilegio quidem universe expositum est, si violenter et clam suscipiatur, quae sustinenda sit poena. quae vero verbis et re in deos aliquis contumeliose dicit vel facit, adhortatione praemissa explicandum quaenam in haec poena sit constituenda. esto igitur hoc. qui deos esse putat secundum leges, is neque factum umquam impium gerit sua sponte neque orationem profert a legibus aversam, sed unum de tribus ei accidit, vel hoc quod dixi ut nullos esse putet, vel secundum ut esse quidem eos censeat, nihil vero homines curare, vel tertium hoc, ut facile eos putet placari posse sacrificiis precibusque perductos.

Cl. Quid igitur his faciemus vel dicemus?

Ath. O bone, audiamus primum ea quae, quia nos despiciant, iocantes esse dicturos coniicio.

Cl. Quaenam?

Ath. Haec forsitan ludificantes dicant: O hospes Atheniensis et Lacedaemonie et Cnosie, vera dicitis: nostrum enim alii nullos esse omnino deos putant, alii nihil nos curare, alii precibus perduci, quales vos dicitis. arbitramur igitur, quemadmodum vos faciendum esse putavistis in legibus scribendis, ita nunc quoque prius, quam acerbas minas iactetis, vobis conandum esse nobis persuadere et comprobare deos esse, argumenta afferentes idonea, eosque meliores esse quam ut muneribus aliquibus deliniti a iusto avertantur. nunc enim haec audientes aliaque huiusmodi a poëtis qui dicuntur optimi esse, rhetoribus, vatibus, sacerdotibus, aliis sexcentis non eo adducimur plerique ut nihil iniusti suscipiamus, sed iniuriam illatam sarcire conamur. a legum latori-

ρώμεθα. παρὰ * δὲ δὴ νομοθετῶν φασκόντων εἶναι μὴ E
ἀγρίων, ἀλλὰ ἡμέρων, ἀξιοῦμεν πειθοῖ πρῶτον χρῆσθαι
πρὸς ἡμᾶς, εἰ μὴ πολλῷ βελτίω τῶν ἄλλων λέγοντας περὶ
θεῶν ὡς εἰσὶν, ἀλλ' οὖν βελτίω γε πρὸς ἀλήθειαν· καὶ τά-
χα πειθοίμεθ' ἂν ἴσως ὑμῖν. ἀλλ' ἐπιχειρεῖτε, εἴ τι μέτριον
λέγομεν, εἰπεῖν ἃ προκαλούμεθα.

ΚΛ. Οὐκοῦν, ὦ ξένε, δοκεῖ ῥάδιον εἶναι ἀληθεύον-
τας λέγειν ὡς εἰσὶ θεοί;

ΑΘ. * Πῶς; 886

ΚΛ. Πρῶτον μὲν γῆ *) καὶ ἥλιος ἄστρα τε τὰ ξύμ-
παντα καὶ τὰ τῶν ὡρῶν διακεκοσμημένα καλῶς οὕτως, ἐνι-
αυτοῖς τε καὶ μησὶ διειλημμένα· καὶ ὅτι πάντες Ἕλληνές
τε καὶ βάρβαροι νομίζουσιν εἶναι θεούς.

ΑΘ. Φοβοῦμαί γε, ὦ μακάριε, τοὺς μοχθηρούς, (οὐ
γὰρ δή ποτε εἴποιμ' ἂν ὥςγε αἰδοῦμαι,) μή πως ὑμῶν κα-
ταφρονήσωσιν. ὑμεῖς μὲν γὰρ οὐκ ἴστε αὐτῶν πέρι τὴν τῆς
διαφθορᾶς **) αἰτίαν, ἀλλ' ἡγεῖσθε ἀκρατείᾳ μόνον ἡδο-
νῶν τε * καὶ ἐπιθυμιῶν ἐπὶ τὸν ἀσεβῆ βίον ὁρμᾶσθαι τὰς B
ψυχὰς αὐτῶν.

ΚΛ. Τὸ δὲ τί πρὸς τούτοις αἴτιον ἂν, ὦ ξένε, εἴη;

ΑΘ. Σχεδὸν ὃ παντάπασιν ὑμεῖς ἔξω ζῶντες οὐκ ἂν
εἰδείητε, ἀλλὰ ὑμᾶς ἂν λανθάνοι.

ΚΛ. Τί δὴ τοῦτο φράζεις τὰ νῦν;

ΑΘ. Ἀμαθία τις μάλα χαλεπὴ δοκοῦσα εἶναι μεγίστη
φρόνησις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Εἰσὶν ἡμῖν ἐν γράμμασι λόγοι κείμενοι, οἳ παρ'
ὑμῖν οὐκ εἰσὶ δι' ἀρετὴν πολιτείας, ὡς ἐγὼ μανθάνω, οἱ
μὲν * ἔν τισι μέτροις, οἱ δὲ καὶ ἄνευ μέτρων, λέγοντες πε- C
ρὶ θεῶν οἱ μὲν παλαιότατοι, ὡς γέγονεν ἡ πρώτη φύσις
οὐρανοῦ τῶν τε ἄλλων, προϊόντες δὲ τῆς ἀρχῆς οὐ πολὺ
θεογονίαν διεξέρχονται, γενόμενοί τε ὡς πρὸς ἀλλήλους
ὡμίλησαν. ἃ τοῖς ἀκούουσιν εἰ μὲν εἰς ἄλλο τι καλῶς ἢ μὴ
καλῶς ἔχει, οὐ ῥάδιον ἐπιτιμᾶν παλαιοῖς οὖσιν, εἰς μέντοι

---

*) ἴσ. ὅτι γῆ. **) γρ. διαφορᾶς.

bus igitur qui se non feros esse profitentur, sed mansuetos, postulamus ut persuasionem nobis adhibeant, si non multo melius ceteris dicentes de diis et comprobantes eos esse, at melius ad veritatem; et forsitan nobis persuaderi patiamur. itaque incipite, si quid recti et aequi postulamus, ea dicere quorum vos admonemus.

Cl. Nonne, hospes, videtur facile esse dictu ad veritatem esse deos?

Ath. Quomodo?

Cl. Primum quidem quod terra et sol et astra universa annique tempora tam praeclare disposita sunt, annis et mensibus distincta; et quod omnes tam Graeci quam barbari deos esse putant.

Ath. Timeo sane, o praestantissime, improbos (neque enim umquam dixerim me eos revereri), ne forte vos contemnant. vos enim non cognoscitis eorum depravationis causam, sed censetis intemperantia tantum voluptatum cupiditatumque ad impiam vitam rapi eorum animos.

Cl. Quaenam igitur praeterea causa erit, hospes?

Ath. Ea fere quam vos, quum extra eam vivatis, non cognoscetis, sed quae vos latebit.

Cl. Quidnam istud est quod nunc dicis?

Ath. Inscitia quaedam admodum gravis quae summa videtur sapientia esse.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Sunt nobis orationes litteris mandatae, quae apud vos non exstant propter rei publicae praestantiam, ut ego intelligo, partim versibus traditae, partim sine versibus, quarum antiquissimae de diis memorant, exstitisse primam naturam caeli reliquarumque rerum, et progressae non longe ab initio deorum originem persequuntur, quomodo nati inter se usi fuerint. quae quidem audientibus si ad aliud quid recte vel non recte se habent, non facile est ad reprehendendum, quum anti-

γονέων τε θεραπείας καὶ τιμὰς οὐκ ἂν ἔγωγέ ποτε ἐπαινῶν
εἴποιμι οὔτε ὡς ὠφέλιμα οὔτε ὡς τὸ παράπαν ὀρθῶς εἴρη-
ται. τὰ * μὲν οὖν δὴ τῶν ἀρχαίων πέρι μεθείσθω καὶ χαι- D
ρέτω, καὶ ὅπῃ θεοῖσι φίλον, λεγέσθω ταύτῃ· τὰ δὲ τῶν
νέων ἡμῖν καὶ σοφῶν αἰτιαθήτω ὅπῃ *) κακῶν αἴτια. τόδε
οὖν οἱ τῶν τοιούτων ἐξεργάζονται λόγοι· ἐμοῦ γὰρ καὶ σοῦ,
ὅταν τεκμήρια λέγωμεν ὡς εἰσὶ θεοί, ταῦτα αὐτὰ προφέ-
ροντες **), ἥλιόν τε καὶ σελήνην καὶ ἄστρα καὶ γῆν ὡς
θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα, ὑπὸ τῶν σοφῶν τούτων ἀναπεπεισμέ-
νοι ἂν λέγοιεν, ὡς γῆν τε καὶ λίθους ὄντα αὐτὰ καὶ οὐδὲν
τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων * φροντίζειν δυνάμενα, λόγοι- E
σι δὲ ταῦτα εὖ πως εἰς τὸ πιθανὸν περιπεπεμμένα.

ΚΛ. Χαλεπόν γε λόγον, ὦ ξένε, εἰρηκὼς τυγχάνεις,
εἴ γε εἷς ἦν μόνον, νῦν δὲ ὅτε πάμπολλοι τυγχάνουσιν,
ἔτι χαλεπώτερον ἂν εἴη.

ΑΘ. Τί οὖν δή; τί λέγωμεν; τί χρὴ δρᾶν ἡμᾶς ***);
πότερον ἀπολογησώμεθα οἷον κατηγορήσαντός τινος ἐν ἀσε-
βέσιν ἀνθρώποις ἡμῶν, φεύγουσι περὶ τῆς νομοθεσίας, λέ-
γουσιν ὡς δεινὰ ἐργαζόμεθα * νομοθετοῦντες ὡς ὄντων θε- 887
ῶν; ἢ χαίρειν ἐάσαντες ἐπὶ τοὺς νόμους τρεπώμεθα πάλιν,
μὴ καὶ τὸ προοίμιον ἡμῖν μακρότερον γίγνηται τῶν νόμων;
οὐ γὰρ βραχὺς ὁ λόγος ἐκταθεὶς ἂν γίγνοιτο, εἰ τοῖσιν
ἐπιθυμοῦσιν ἀσεβεῖν τὰ μὲν ἀποδείξαιμεν μετρίως τοῖς λό-
γοις, ὧν ἔφραζον δεῖν πέρι λέγειν, τὰ δὲ εἰς φόβον τρέ-
ψαιμεν, τὰ δὲ δυσχεραίνειν ποιήσαντες, ὅσα πρέπει, μετὰ
ταῦτα ἤδη νομοθετοῖμεν.

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ ξένε, πολλάκις μὲν ὥς γε * ἐν ὀλίγῳ B
χρόνῳ τοῦτ' αὐτὸ εἰρήκαμεν, ὡς οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖ
προτιμᾶν βραχυλογίαν μᾶλλον ἢ μῆκος· οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς,
τὸ λεγόμενον, ἐπείγων διώκει. γελοῖον δὴ καὶ φαῦλον τὸ
πρὸ τῶν βελτίστων τὰ βραχύτερα αἱρουμένους φαίνεσθαι.
διαφέρει δ' οὐ σμικρὸν ἀμωσγέπως πιθανότητά τινα τοὺς

*) ἴσ. ἔπη. **) γρ. προσφέροντες.
***) ἴσ. Τί οὖν δὴ λέγομεν τί χρὴ δρᾶν ἡμᾶς;

quae ſint, ad parentum vero cultus honoresque equidem numquam laudans dixerim neque utiliter neque omnino recte eas prolatas eſſe. ac priſcorum quidem orationes mittuntor et valeant, et quomodo diis placuerit, ita dicitor; recentiorum vero et ſapientium verba pro malorum cauſis habenda. hoc igitur huiusmodi hominum orationes efficiunt: ego et tu quum argumenta dicimus ut deos eſſe probemus et haec ipſa proferimus, ſolem et lunam et aſtra et terram deos eſſe atque divina, homines a ſapientibus illis in aliam opinionem adducti dicent, terram et lapides haec eſſe nullamque habere poſſe humanarum rerum procurationem, quae quidem ſpecioſis verborum involucris bene quodammodo redduntur probabilia.

Cl. Gravem ſane orationem, hoſpes, memoraviſſes, ſi una tantum eſſet, nunc autem quum permultae ſint, etiam gravius fuerit.

Ath. Quid igitur cenſemus nobis faciundum eſſe? utrum nos defendamus tamquam nos accuſante aliquo coram impiis hominibus, qui nos averſantur propter leges ſcriptas dicentes nos indigne facere quod deos eſſe lege ponamus? an miſſos illos facientes rurſus ad leges nos convertamus, ut ne prooemium nobis longius evadat quam leges? non enim brevis erit oratio producta, ſi hominibus ad impietatem proclivibus partim ſatis rationibus probemus ea de quibus diximus exponendum eſſe, partim metum iniiciamus, partim etiam efficiamus ut averſentur, et tum demum quas conveniat leges ſcribamus.

Cl. At, o hoſpes, ſaepius pro brevi temporis ſpatio hoc ipſum monuimus, non eſſe in praeſentia breviloquentiam magis curandam quam orationis longitudinem; nemo enim, quod proverbii loco dici ſolet, nos urgens perſequitur. ridiculum igitur eſſet atque abiectum, ſi optimis breviora reperiremur praeferentes. refert autem non parvi omnino probabilitatem quandam orationes

λόγους ἡμῶν ἔχειν, ὡς θεοί τ' εἰσὶ καὶ ἀγαθοί, δίκην τιμῶντες διαφερόντως ἀνθρώπων· σχεδὸν γὰρ * τοῦτο ἡμῖν C ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νόμων κάλλιστόν τε καὶ ἄριστον προοίμιον ἂν εἴη. μηδὲν οὖν δυσχεράναντες μηδὲ ἐπειχθέντες, ἥντινά ποτε ἔχομεν δύναμιν εἰς πειθὼ τῶν τοιούτων λόγων, μηδὲν ἀποθέμενοι διεξέλθωμεν εἰς τὸ δυνατὸν ἱκανῶς.

ΑΘ. Εὐχὴν μοι δοκεῖ παρακαλεῖν ὁ λεγόμενος ὑπὸ σοῦ νῦν λόγος, ἐπειδὴ προθύμως ξυντείνεις· μέλλειν δὲ οὐκέτι ἐγχωρεῖ λέγειν. φέρε δή, πῶς ἄν τις μὴ θυμῷ λέγοι περὶ θεῶν ὡς εἰσίν; ἀνάγκη γὰρ δὴ χαλεπῶς * φέρειν καὶ D μισεῖν ἐκείνους οἳ τούτων ἡμῖν αἴτιοι τῶν λόγων γεγένηνται καὶ γίγνονται. νῦν οὖν *) πειθόμενοι τοῖς μύθοις, οὓς ἐκ νέων παίδων ἔτι ἐν γάλαξι τρεφόμενοι τροφῶν τε ἤκουον καὶ μητέρων, οἷον ἐν ἐπῳδαῖς μετά τε παιδιᾶς καὶ μετὰ σπουδῆς λεγομένους, καὶ μετὰ θυσιῶν ἐν εὐχαῖς αὐτοὺς ἀκούοντές τε καὶ ὄψεις ὁρῶντες ἑπομένας αὐτοῖς ἃς ἥδιστα ὅ γε νέος ὁρᾷ τε καὶ ἀκούει πραττομένας, θυόντων **) ἐν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ τῶν αὐτῶν γονέων ***), ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ ἐκείνων ἐσπουδακότων, ὡς †) ὅτι μάλιστα οὖσι θεοῖς εὐχαῖς * προσδιαλεγομένων ††) καὶ ἱκετείαις, ἀνατέλλοντός E τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων προκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἀκούοντές τε καὶ ὁρῶντες Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων ἐν ξυμφοραῖς παντοίαις ἐχομένων καὶ ἐν εὐπραγίαις, οὐχ ὡς οὐκ ὄντων, ἀλλ' ὡς ὅτι μάλιστα ὄντων καὶ οὐδαμῇ ὑποψίαν ἐνδιδόντων ὡς οὐκ εἰσὶ θεοί· τούτων δὴ πάντων ὅσοι καταφρονήσαντες οὐδὲ ἐξ ἑνὸς ἱκανοῦ λόγου, ὡς φαῖεν ἂν ὅσοι καὶ σμικρὸν νοῦ κέκτηνται, νῦν ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς λέγειν ἃ λέγομεν, * πῶς τούτους ἄν τις ἐν πρᾳέσι λόγοις δύναιτο νουθετῶν ἅμα διδάσκειν περὶ θεῶν πρῶτον ὡς εἰσί; τολμητέον δέ· οὐ γὰρ ἅμα γε δεῖ μανῆναι τοὺς μὲν ὑπὸ λαιμαργίας ἡδονῆς ἡμῶν, τοὺς δ' †††) ὑπὸ τοῦ θυμοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. ἴτω δὴ πρόῤῥησις τοιάδε τις ἄθυμος τοῖς οὕτω τὴν διάνοιαν διε- 888

*) ἴσ. γίγνονται νῦν, οὐ. **) ἴσ. θύοντας.
***) ἴσ. τοὺς αὐτῶν γονέας. †) ἴσ. ἐσπουδακότας καί.
††) ἴσ. προσδιαλεγομένους. †††) ἡδονῆς, ἡμᾶς δ'.

nostras habere quae sumunt deos et esse et bonos esse, iustitiam magis colentes hominibus; fere enim hoc nobis pro omnibus legibus pulcherrimum et optimum erit prooemium. neque igitur gravati neque festinantes omnemque quam habemus hoc quod dicimus persuadendi facultatem adhibentes persequamur pro viribus satis.

Ath. Ad optandum mihi videntur impellere verba nunc a te dicta, quoniam prompte contendis; nec cunctari amplius licet exponere. age dum, quomodo aliquis sine ira dicat deos esse? etenim fieri non potest quin moleste ferat et odium habeat in istos qui harum nobis orationum caussam et attulerunt et afferunt nunc, non credentes fabulas, quas a teneris unguiculis adhuc lacte nutriti a nutricibus audiverunt atque matribus, tamquam cantiones per iocum et serio narratas, quippe in sacrificiis et precationibus eas audientes et spectantes his convenientia quae iuvenis maxima cum voluptate peracta et videt et audit, parentes videlicet suos summo studio pro semet ipsis liberisque sacrificantes deosque ut quos maxime esse credant precibus et supplicationibus alloquentes, porro sole lunaque tam exorientibus quam occidentibus et supplicationes et adorationes videntes et audientes Graecorum et barbarorum omnium variis in rebus tam adversis quam secundis, non credentium illorum deos non esse, sed maxime eos esse nulloque modo suspicionem commoventium non esse deos: his igitur omnibus contemtis qui nulla ex ratione idonea, ut dicent vel parum sapientes, nunc nos cogunt proferre quae proferimus, hos quomodo quis possit lenibus verbis admonere simulque docere primum deos esse? audendum tamen; neque enim decet, ut isti voluptate insatiabili flagrant, ita nos quoque ira adversus eos flagrare. procedito igitur haec fere praefatio haud iracunda eis ob-

φθαρμένοις, καὶ λέγωμεν πράως, σβέσαντες τὸν θυμόν, ὡς ἑνὶ διαλεγόμενοι τῶν τοιούτων, Ὦ παῖ, νέος εἶ· προϊὼν δέ σε ὁ χρόνος ποιήσει πολλὰ ὧν νῦν * δοξάζεις μεταβαλόντα B ἐπὶ τἀναντία τίθεσθαι· περίμεινον οὖν εἰς τότε κριτὴς περὶ τῶν μεγίστων γίγνεσθαι· μέγιστον δὲ ὃ νῦν οὐδὲν ἡγεῖ σύ, τὸ περὶ τοὺς θεοὺς ὀρθῶς διανοηθέντα ζῆν καλῶς ἢ μή. πρῶτον δὲ περὶ αὐτῶν ἕν τι μέγα σοι μηνύων οὐκ ἄν ποτε φανείην ψευδής, τὸ τοιόνδε· οὐ σὺ μόνος οὐδὲ οἱ σοὶ φίλοι πρῶτοι καὶ πρῶτον ταύτην δόξαν περὶ θεῶν ἔσχετε, γίγνονται δὲ ἀεὶ πλείους ἢ ἐλάττους ταύτην τὴν νόσον ἔχοντες. τόδε τοίνυν σοι παραγεγονὸς αὐτῶν πολλοῖς φράζοιμ' ἄν, τὸ μηδένα πώποτε * λαβόντα ἐκ νέου ταύτην τὴν δόξαν περὶ θεῶν, ὡς οὐκ εἰσί, διατελέσαι πρὸς γῆρας μείναντα ἐν C ταύτῃ τῇ διανοήσει· τὰ δύο μέντοι πάθη περὶ θεοὺς μεῖναι πολλοῖσι μὲν οὔ, μεῖναι δὲ οὖν τισί, τὸ τοὺς θεοὺς εἶναι μέν, φροντίζειν δὲ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ τὸ μετὰ τοῦτο, ὡς φροντίζουσι μέν, εὐπαραμύθητοι δ' εἰσὶ θύμασι καὶ εὐχαῖς. τὸ δὴ σαφὲς ἂν γενόμενόν σοι περὶ αὐτῶν κατὰ δύναμιν δόγμα, ἂν ἐμοὶ πείθῃ, περιμενεῖς ἀνασκοπῶν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως ἔχει, πυνθανόμενος * παρά τε τῶν ἄλλων D καὶ δὴ καὶ μάλιστα καὶ παρὰ τοῦ νομοθέτου. ἐν δὲ δὴ τούτῳ τῷ χρόνῳ μὴ τολμήσῃς περὶ θεοὺς μηδὲν ἀσεβῆσαι· πειρατέον γὰρ τῷ τοὺς νόμους σοι τιθέντι νῦν καὶ εἰσαῦθις διδάσκειν περὶ αὐτῶν τούτων ὡς ἔχει.

ΚΛ. Κάλλισθ' ἡμῖν, ὦ ξένε, μέχρι γε τοῦ νῦν εἴρηται.

ΑΘ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία· λελήθαμεν δ' ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς θαυμαστὸν λόγον ἐμπεπτωκότες.

ΚΛ. Τὸν ποῖον δὴ λέγεις;

ΑΘ. * Τὸν παρὰ πολλοῖς δοξαζόμενον εἶναι σοφώτατον ἁπάντων λόγων. E

ΚΛ. Φράζ' ἔτι σαφέστερον.

ΑΘ. Λέγουσί πού τινες ὡς πάντα ἐστὶ τὰ πράγματα

viam quorum mens ita depravata est, et dicamus leniter ira exstincta, quasi cum uno ex illis colloquentes: O puer, iuvenis es; procedens vero tempus efficiet ut multa eorum quae nunc putas mutata sententia in contrariam partem existimes; exspecta igitur dum de rebus maximis tunc iudex fias; maximum autem est, quod nunc non censes, recte de diis sentientem bene vivere aut contra. primum vero de his si unum aliquod magnum tibi significavero, numquam fuero mendax, idque hoc est: non tu solus neque amici tui primi et primum hanc de diis opinionem habetis, sed exsistunt semper plures vel pauciores qui hoc morbo laborent. hoc igitur quod pluribus eorum accidit tibi dicam, numquam aliquem qui a puero hanc opinionem accepisset ut deos non esse crederet, ad senectutem perseverasse in hac sententia; duas vero animi affectiones et opiniones de diis mansisse non multis quidem, at nonnullis, deos esse quidem, sed nihil curare res humanas, et deinde, eos consulere quidem rebus humanis, sacrificiis vero et precibus esse faciles placatu. certa igitur dum tibi exsistat de his sententia, si mihi obtemperas, exspectabis, considerando itane an aliter res se habeat sciscitandoque tum ab aliis, tum maxime a legum latore. interea ne audeas impie facere in deos; conandum est enim leges scribenti nunc et in posterum te docere quomodo haec se habeant.

Cl. Optime nos, hospes, adhuc diximus.

Ath. Prorsus quidem, o Megille et Clinia; fugit autem nos ipsos quam admirabilis sit oratio in quam incidimus.

Cl. Qualem tandem dicis?

Ath. Eam quam multi arbitrantur sapientissimam esse omnium orationum.

Cl. Expone etiam clarius.

Ath. Dicunt videlicet quidam omnes res effici et

γιγνόμενα καὶ γενόμενα καὶ γενησόμενα τὰ μὲν φύσει, τὰ
δὲ τέχνη, τὰ δὲ διὰ τύχην.

ΚΛ. Οὐκοῦν καλῶς;

ΑΘ. Εἰκός γέ τοί που σοφοὺς ἄνδρας ὀρθῶς λέγειν·
ἑπόμενοί γε μὴν αὐτοῖς * σκεψώμεθα τοὺς ἐκεῖθεν, τί ποτε 889
καὶ τυγχάνουσι διανοούμενοι.

ΚΛ. Πάντως.

ΑΘ. Ἔοικε, φασί, τὰ μὲν μέγιστα αὐτῶν καὶ κάλλι-
στα ἀπεργάζεσθαι φύσιν καὶ τύχην, τὰ δὲ σμικρότερα τέ-
χνην, ἣν δὴ παρὰ φύσεως λαμβάνουσαν τὴν τῶν μεγάλων
καὶ πρώτων γένεσιν ἔργων πλάττειν καὶ τεκταίνεσθαι πάντα
τὰ σμικρότερα, ἃ δὴ τεχνικὰ πάντες προσαγορεύομεν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. *Ὧδ' ἔτι σαφέστερον ἐρῶ· πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν B
καὶ ἀέρα φύσει πάντα εἶναι καὶ τύχῃ φασί, τέχνῃ δὲ οὐδὲν
τούτων· καὶ τὰ μετὰ ταῦτα αὖ σώματα, γῆς τε καὶ ἡλίου
καὶ σελήνης ἄστρων τε πέρι, διὰ τούτων γεγονέναι παντε-
λῶς ὄντων ἀψύχων· τύχῃ δὲ φερόμενα τῇ τῆς δυνάμεως
ἕκαστα ἑκάστων, ᾗ ξυμπέπτωκεν ἁρμόττοντα οἰκείως πως,
θερμὰ ψυχροῖς ἢ ξηρὰ πρὸς ὑγρὰ * καὶ μαλακὰ πρὸς σκλη- C
ρά, καὶ πάντα ὁπόσα τῇ τῶν ἐναντίων κράσει κατὰ τύχην
ἐξ ἀνάγκης ξυνεκεράσθη, ταύτῃ καὶ κατὰ ταῦτα οὕτω γεγεν-
νηκέναι τόν τε οὐρανὸν ὅλον καὶ πάντα ὁπόσα κατ' οὐρα-
νόν, καὶ ζῶα αὖ καὶ φυτὰ ξύμπαντα, ὡρῶν πασῶν ἐκ τού-
των γενομένων, οὐ διὰ νοῦν, φασίν, οὐδὲ διά τινα θεὸν
οὐδὲ διὰ τέχνην, ἀλλά, ὃ λέγομεν, φύσει καὶ τύχῃ. τέχνην
δὲ ὕστερον ἐκ τούτων ὑστέραν γενομένην, αὐτὴν θνητὴν
* ἐκ θνητῶν, ὕστερα γεγεννηκέναι παιδιάς τινας ἀληθείας D
οὐ σφόδρα μετεχούσας, ἀλλὰ εἴδωλ' ἄττα ξυγγενῆ ἑαυτῶν *),
οἷ' ἡ γραφικὴ **) γεννᾷ καὶ μουσικὴ καὶ ὅσαι ταύταις εἰσὶ
ξυνέριθοι τέχναι· αἳ δ' εἴ τι ***) καὶ σπουδαῖον ἄρα γεν-
νῶσι, τῶν τεχνῶν εἶναι ταύτας ὁπόσαι τῇ φύσει ἐκοίνωσαν
τὴν αὐτῶν δύναμιν, οἷον αὖ ἰατρικὴ καὶ γεωργικὴ καὶ γυ-
μναστική· καὶ δὴ καὶ τὴν πολιτικὴν σμικρόν τι μέρος εἶναί

---

*) ἴσ. αὐτῶν. **) γρ. γραφή.
***) ἴσ. αἳ δ' εἴ τι.

effectas esse et effectum iri partim natura, partim arte, partim sorte.

Cl. Nonne recte?

Ath. Consentaneum profecto sapientes viros recte dicere; hosque sequentes quaeramus quid tandem illi sentiant.

Cl. Omnino.

Ath. Patet, dicunt, maxima quaeque et praestantissima efficere naturam et sortem; minora vero artem, quae quidem a natura accipiens magnorum primorumque operum ortum fingat et fabricetur minora, quae omnes artificiosa appellamus.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Ita clarius dicam: ignem et aquam et terram et aërem natura esse et casu sumunt, arte autem nihil horum; et corpora quae illa sequantur terrae, solis, lunae astrorumque per illa plane inanimata esse facta; casu autem agitata fortuitó quaeque eorum, quo concurrant familiari quadam ratione congruentia, calida cum frigidis et sicca cum humidis et mollia cum duris omniaque quae contrariorum temperatione casu quidem, sed necessario commisceantur, ita et hac ratione generasse caelum universum et omnia quae caelo contineantur, itemque animantia omnesque plantas, anni temporibus ex his ortis, non rationis vi, ut aiunt, neque per deum aliquem neque arte, sed, quod dicimus, natura et casu. artem vero postea ex his posteriorem natam, ipsam mortalem e mortalibus, postea ludos quosdam peperisse parum veritatis habentes, sed simulacra quaedam ipsi cognata, qualia pictura procreet et musica et quaecumque cum his coniunctae sint artes; quas si quid serio studio digni proferant, ex earum numero esse quae cum natura facultatem suam communem habeant, ut medicinam et agriculturam et artem gymnasticam; atque etiam rationem civilem exigua ex parte commune quid

φασι κοινωνοῦν φύσει, τέχνῃ δὲ τὸ πολύ. οὕτω δὲ καὶ τὴν νομοθεσίαν πᾶσαν * οὐ φύσει, τέχνῃ δέ, ἧς οὐκ ἀληθεῖς E εἶναι τὰς θέσεις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Θεούς, ὦ μακάριε, εἶναι πρῶτόν φασιν οὗτοι τέχνῃ, οὐ φύσει, ἀλλά τισι νόμοις, καὶ τούτους ἄλλους ἄλλοις, ὅπῃ ἕκαστοι ἑαυτοῖσι ξυνωμολόγησαν νομοθετούμενοι· καὶ δὴ καὶ τὰ καλὰ φύσει μὲν ἄλλα εἶναι, νόμῳ δὲ ἕτερα· τὰ δὲ δὴ δίκαια οὐδ᾽ εἶναι τὸ παράπαν φύσει, ἀλλ᾽ ἀμφισβητοῦντας διατελεῖν ἀλλήλοις καὶ μετατιθεμένους ἀεὶ ταῦτα· ἃ δ᾽ ἂν μετάθωνται καὶ ὅταν, τότε κύρια ἕκαστα εἶναι, * γιγνόμενα τέχνῃ καὶ τοῖς νόμοις, ἀλλ᾽ οὐ δή τινι φύσει. 890 ταῦτ᾽ ἐστίν, ὦ φίλοι, ἅπαντα ἀνδρῶν σοφῶν παρὰ νέοις ἀνθρώποις, ἰδιωτῶν τε καὶ ποιητῶν, φασκόντων εἶναι τὸ δικαιότατον ὅ τί τις ἂν νικᾷ βιαζόμενος· ὅθεν ἀσέβειαί τε ἀνθρώποις ἐμπίπτουσι νέοις, ὡς οὐκ ὄντων θεῶν οἵους ὁ νόμος προστάττει διανοεῖσθαι δεῖν, στάσεις τε διὰ ταῦτα, ἑλκόντων πρὸς τὸν κατὰ φύσιν ὀρθὸν βίον, ὅς ἐστι τῇ ἀληθείᾳ κρατοῦντα ζῆν τῶν ἄλλων καὶ μὴ δουλεύοντα ἑτέροισι κατὰ νόμον.

ΚΛ. Οἷον * διελήλυθας, ὦ ξένε, λόγον καὶ ὅσην λώβην ἀνθρώπων νέων δημοσίᾳ πόλεσί τε καὶ ἰδίοις οἴκοις!

ΑΘ. Ἀληθῆ μέντοι λέγεις, ὦ Κλεινία. τί οὖν οἴει B χρῆναι δρᾶν τὸν νομοθέτην οὕτω τούτων πάλαι παρεσκευασμένων; ἢ μόνον ἀπειλεῖν στάντα ἐν τῇ πόλει ξύμπασι τοῖς ἀνθρώποις, ὡς εἰ μὴ φήσουσιν εἶναι θεοὺς καὶ διανοηθήσονται, δοξάζοντες τοιούτους οἵους φησὶν ὁ νόμος; καὶ περὶ καλῶν καὶ δικαίων καὶ περὶ ἁπάντων τῶν μεγίστων ὁ αὐτὸς λόγος, ὅσα τε * πρὸς ἀρετὴν τείνει καὶ κακίαν, ὡς C δεῖ ταῦτα οὕτω πράττειν διανοουμένους ὅπῃπερ ἂν ὁ νομοθέτης ὑφηγήσηται γράφων; ὃς δ᾽ ἂν μὴ παρέχηται ἑαυτὸν τοῖς νόμοις εὐπειθῆ, τὸν μὲν δεῖν τεθνάναι, τὸν δέ τινα πληγαῖς καὶ δεσμοῖς, τὸν δὲ ἀτιμίαις, ἄλλους δὲ πενίαις κολάζεσθαι καὶ φυγαῖς, πειθὼ δὲ τοῖς ἀνθρώποις, ἅμα τι-

habere cum natura, cum arte autem ex maxima parte. ita etiam universam legum lationem non natura, sed arte contineri, cuius non veras esse constitutiones.

Cl. Quomodo dicis?

Ath. Deos, o praestantissime, esse primum illi dicunt arte, non natura, sed legibus quibusdam, eosque alios aliis, prout quique inter se convenerint de legibus dandis; atque etiam honesta natura alia esse, lege alia; iusta vero omnino nulla esse natura, sed de his homines perpetuo inter se disceptare semperque haec mutare, et quae mutaverint et quando, ea et tum rata esse, profecta ab arte et legibus, non a natura aliqua. haec sunt, amici, omnia virorum sapientium effata, tam privatorum et indoctorum quam poëtarum, apud iuvenes dicentium iustissimum esse id quod quis vi extorqueat; unde impietates iuvenibus incidunt, non esse deos arbitrantibus quales ut cogitentur lex praescribit, et iccirco seditiones, trahentibus eos illis ad rectam naturaeque convenientem vitam quae revera sit haec ut ceteris superior vivas, non serviens aliis secundum legem.

Cl. Qualem memoravisti, hospes, orationem et quantam perniciem iuvenum tam publice civitatibus quam privatis domibus!

Ath. Vera sane dicis, Clinia. quid igitur censes faciendum esse legum latori his rebus iamdudum ita comparatis? an minabitur tantum stans in civitate omnibus hominibus, nisi dicant deos esse atque existiment, tales eos cogitantes quales lex ponat? et de honesto, iusto omnibusque rebus maximis eadem eius oratio, quaecumque ad virtutem spectant et pravitatem, haec ita esse cuique facienda cogitanti quemadmodum legis lator praescripserit? et quicumque legibus sese non obedientes praebeant, eorum alium morte, alium verberibus et vinculis, alium ignominia, alios egestate et exsilio esse multandos, persuasionem vero nullam habebit quam ad

θέντα αὐτοῖς τοὺς νόμους, μηδεμίαν ἔχειν τοῖς λόγοις προσ-
άπτοντά εἰς δύναμιν ἡμεροῦν;

ΚΛ. Μηδαμῶς, ὦ ξένε, ἀλλ' εἴπερ τυγχάνει * γε D
οὖσα καὶ σμικρὰ πειθώ τις περὶ τὰ τοιαῦτα, δεῖ μηδαμῇ
κάμνειν τόν γε ἄξιον καὶ σμικροῦ νομοθέτην, ἀλλὰ πᾶσαν,
τὸ λεγόμενον, φωνὴν ἱέντα τῷ παλαιῷ νόμῳ ἐπίκουρον γί-
γνεσθαι λόγῳ, ὡς εἰσὶ θεοὶ καὶ ὅσα νῦν δὴ διῆλθες σύ,
καὶ δὴ καὶ νόμῳ αὐτῷ βοηθῆσαι καὶ τέχνῃ, ὡς ἐστὸν φύ-
σει ἢ φύσεως οὐχ ἧττον, εἴπερ νοῦ γέ ἐστι γεννήματα κατὰ
λόγον ὀρθὸν ὃν σύ τε λέγειν μοι φαίνει καὶ ἐγώ σοι πι-
στεύω τὰ νῦν.

ΑΘ. Ὦ προθυμότατε Κλεινία, τί δ'; οὐ χαλεπά * τέ E
ἐστι ξυνακολουθεῖν λόγοις οὕτως εἰς πλήθη λεγόμενα, μήκη
τε αὖ κέκτηται διωλύγια;

ΚΛ. Τί δέ, ὦ ξένε; περὶ μέθης μὲν καὶ μουσικῆς
οὕτω μακρὰ λέγοντας ἡμᾶς αὐτοὺς περιεμείναμεν, περὶ θεῶν
δὲ καὶ τῶν τοιούτων οὐχ ὑπομενοῦμεν; καὶ μὴν καὶ νομο-
θεσίᾳ γέ ἐστί που τῇ μετὰ φρονήσεως μεγίστη βοήθεια,
διότι τὰ περὶ νόμους * προστάγματα ἐν γράμμασι τεθέντα, 891
ὡς δώσοντα εἰς πάντα χρόνον ἔλεγχον, πάντως ἠρεμεῖ, ὥστε
οὔτ' εἰ χαλεπὰ κατ' ἀρχὰς ἀκούειν ἐστὶ φοβητέον, ἅ γ'
ἔσται καὶ τῷ δυσμαθεῖ πολλάκις ἐπανιόντι σκοπεῖν, οὔτε εἰ
μακρά, ὠφέλιμα δέ, διὰ ταῦτα λόγον οὐδαμῇ ἔχει οὐδὲ
ὅσιον ἔμοιγε εἶναι φαίνεται τὸ μὴ οὐ βοηθεῖν τούτοις τοῖς
λόγοις πάντα ἄνδρα κατὰ δύναμιν.

ΜΕ. Ἄριστα, ὦ ξένε, δοκεῖ μοι λέγειν Κλεινίας.

ΑΘ. Καὶ μάλα * γε, ὦ Μέγιλλε, ποιητέον τε ὡς λέ- B
γει· καὶ γὰρ εἰ μὴ κατεσπαρμένοι ἦσαν οἱ τοιοῦτοι λόγοι
ἐν τοῖς πᾶσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώποις, οὐδὲν ἂν ἔδει
τῶν ἐπαμυνούντων λόγων ὡς εἰσὶ θεοί, νῦν δὲ ἀνάγκη. νό-
μοις οὖν διαφθειρομένοις τοῖς μεγίστοις ὑπὸ κακῶν ἀνθρώ-
πων τίνα καὶ μᾶλλον προσήκει βοηθεῖν ἢ νομοθέτην;

ΚΛ. Οὐκ ἔστιν.

ΑΘ. Ἀλλὰ δὴ λέγε μοι πάλιν, Κλεινία, καὶ σύ· κοι-
νωνὸν γάρ δεῖ σε εἶναι τῶν λόγων· κινδυνεύει γὰρ * ὁ λέ- C

hominum animos quoad eius fieri possit mitigandos leges scribens adiungat?

Cl. Nullo modo, hospes, sed, si vel exigua quaedam exstat persuasio in his, neutiquam debet gravari legum lator etiam parvi ducendus, immo omnem, ut in proverbio est, vocem fundens veteri legi oratione sua auxiliari ponenti illi deos esse et quaecumque tu modo protulisti, atque etiam ipsi legi et arti opitulari sumens eas natura esse vel non minus quam naturam, siquidem mentis sint fetus secundum rationem rectam quam tu mihi videris significare et ego tibi nunc credo.

Ath. Quid vero, o promtissime Clinia, nonne difficile est ea persequi oratione quae ita in vulgus dicuntur et longius producta sunt?

Cl. Quid, hospes? de vinolentia et musica tam copiose disserentes nosmet ipsos sustinuimus, de diis vero talibusque non sustinebimus? quin etiam legum lationis sapientis maxima haec est defensio, quoniam legum praescriptiones litteris mandatae, quippe in omne tempus refellendi atque reprehendendi potestatem daturae, prorsus tacent: ut neque si difficiles ab initio sint auditu hoc verendum sit, quum vel indocilis saepius animo agitans eas intelligat, neque si longae, at utiles sint, iccirco minime consentaneum sit nec fas mihi videatur esse non pro viribus earum patrocinium suscipere.

Me. Praeclare, hospes, mihi videtur dicere Clinias.

Ath. Sane quidem, Megille, et faciendum est ita ut dicit; nisi enim dispersae essent huiusmodi orationes per omnes paene homines, nihil opus esset verbis defendentibus et deos esse probantibus, nunc autem necesse est. legum igitur ab improbis hominibus depravatarum patrocinium suscipere cui magis convenit quam legum latori?

Cl. Nulli vero magis.

Ath. Iam igitur dic mihi rursus, Clinia, tu quoque; socium enim te oportet esse sermonum: is videli-

γων ταῦτα πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ ἀέρα πρῶτα ἡγεῖσθαι τῶν πάντων εἶναι, καὶ τὴν φύσιν ὀνομάζειν ταῦτα αὐτά, ψυχὴν δὲ ἐκ τούτων ὕστερον. ἔοικε δὲ οὐ κινδυνεύειν, ἀλλὰ ὄντως σημαίνειν ταῦτα ἡμῖν τῷ λόγῳ.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν πρὸς Διὸς οἷον πηγήν τινα ἀνοήτου δόξης ἀνευρήκαμεν ἀνθρώπων ὁπόσοι πώποτε τῶν περὶ φύσεως ἐφήψαντο ζητημάτων; σκόπει πάντα λόγον ἐξετάζων· οὐ * γὰρ δὴ σμικρόν γε τὸ διαφέρον, εἰ φανεῖεν οἱ λόγων D
ἁπτόμενοι ἀσεβῶν ἄλλοις τε ἐξάρχοντες μηδὲ εὖ τοῖς λόγοις, ἀλλ' ἐξημαρτημένως χρώμενοι. δοκεῖ τοίνυν μοι ταῦτα οὕτως ἔχειν.

ΚΛ. Εὖ λέγεις· ἀλλ' ὅπῃ, πειρῶ φράζειν.

ΑΘ. Ἔοικε τοίνυν ἀηθεστέρων ἁπτέον εἶναι λόγων.

ΚΛ. Οὐκ ὀκνητέον, ὦ ξένε· μανθάνω γὰρ ὡς νομοθεσίας ἐκτὸς οἰήσει βαίνειν, ἐὰν τῶν τοιούτων ἁπτώμεθα λόγων. εἰ δὲ ἔστι μηδαμῇ ἑτέρως ξυμφωνῆσαι * τοῖς νῦν E
κατὰ νόμον λεγομένοις θεοῖς *) ὡς ὀρθῶς ἔχουσιν ἢ ταύτῃ, λεκτέον, ὦ θαυμάσιε, καὶ ταύτῃ.

ΑΘ. Λέγοιμ' ἄν, ὡς ἔοικεν, ἤδη σχεδὸν οὐκ εἰωθότα λόγον τινὰ τόνδε. ὃ πρῶτον γενέσεως καὶ φθορᾶς αἴτιον ἁπάντων, τοῦτο οὐ πρῶτον, ἀλλὰ ὕστερον ἀπεφήναντο εἶναι γεγονὸς οἱ τὴν τῶν ἀσεβῶν ψυχὴν ἀπεργασάμενοι λόγοι, ὃ δὲ ὕστερον, πρότερον· ὅθεν ἡμαρτήκασι περὶ θεῶν τῆς ὄντως οὐσίας.

ΚΛ. * Οὔπω μανθάνω. 892

ΑΘ. Ψυχήν, ὦ ἑταῖρε, ἠγνοηκέναι κινδυνεύουσι μὲν ὀλίγου ξύμπαντες οἷόν τε ὂν τυγχάνει καὶ δύναμιν ἣν ἔχει, τῶν τε ἄλλων αὐτῆς πέρι καὶ δὴ καὶ γενέσεως, ὡς ἐν πρώτοις ἐστὶ σωμάτων ἔμπροσθεν πάντων γενομένη, καὶ μεταβολῆς τε αὐτῶν καὶ μετακοσμήσεως ἁπάσης ἄρχει παντὸς μᾶλλον. εἰ δὲ ἔστι ταῦτα οὕτως, ἆρα οὐκ ἐξ ἀνάγκης τὰ

---

*) Ια. λόγοις.

cet qui haec dicit ignem, et aquam et terram et aërem videtur primas omnium rerum exiſtimare, naturamque appellare has ipſas, animum vero ex his poſterius conflatum eſſe. liquet autem eum non videri, ſed revera hoc nobis ſignificare oratione ſua.

Cl. Sane quidem.

Ath. Num igitur per Iovem quaſi fontem aliquem ſtolidae opinionis invenimus et inſipientiſſimae quidem ex omnium ſententiis hominum qui umquam rerum naturalium quaeſtiones attigerint? conſidera totam orationem explorans; neque enim parvi interſit, ſi reperiantur qui impias orationes attingant aliisque praeeant nec bene orationibus, ſed perperam utentes. videtur vero mihi haec ſic ſe habere.

Cl. Bene narras; ſed quomodo, ſtude exponere.

Ath. Videntur igitur inſolitae attingendae eſſe orationes.

Cl. Non cunctandum, amice; intelligo enim te exiſtimaturum eſſe a legibus ſcribendis nos egredi, ſi huiusmodi attingamus orationes. ſi vero alio nullo modo niſi hoc conſentire poſſumus cum orationibus nunc ſecundum legem prolatis, eas recte habere, dicendum, o praeſtantiſſime, etiam hoc modo.

Ath. Proferam, ut patet, iam hanc fere inſolitam orationem. quae prima ortus et interitus omnium rerum cauſa eſt, hanc non primam, ſed poſteriorem exſtitiſſe declaraverunt orationes quae impios effecerunt animos, quae vero poſterior, eam priorem; unde aberraverunt a vera deorum natura.

Cl. Nondum intelligo.

Ath. Animum, amice, ignorare videntur propemodum omnes qualis ſit et vires quas habeat, quod quum ad cetera attinet tum ad eius ortum, in primis eum eſſe omnia ante corpora natum, eorumque mutationis omnisque ſtatus converſionis prae ceteris eſſe cauſam. quod ſi ita ſe habet, nonne animo cognata eis quae

ψυχῆς ξυγγενῆ πρότερα ἂν εἴη γεγονότα τῶν σώματι * προσηκόντων, οὔσης γε αὐτῆς *) πρεσβυτέρας ἢ σώματος; B

ΚΛ. Ἀνάγκη.

ΑΘ. Δόξα δὴ καὶ ἐπιμέλεια καὶ νοῦς καὶ τέχνη καὶ νόμος σκληρῶν καὶ μαλακῶν καὶ βαρέων καὶ κούφων πρότερα ἂν εἴη· καὶ δὴ καὶ τὰ μεγάλα καὶ πρῶτα ἔργα καὶ πράξεις τέχνης ἂν γίγνοιτο, ὄντα ἐν πρώτοις, τὰ δὲ φύσει καὶ φύσις, ἣν οὐκ ὀρθῶς ἐπονομάζουσιν αὐτὸ τοῦτο, ὕστερα καὶ ἀρχόμενα ἂν * ἐκ τέχνης εἴη καὶ νοῦ. C

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Οὐκ ὀρθῶς φύσιν **) βούλονται λέγειν γένεσιν τὴν περὶ τὰ πρῶτα ***)· εἰ δὲ φανήσεται ψυχὴ πρῶτον, οὐ πῦρ οὐδὲ ἀήρ, ψυχὴ δ' ἐν πρώτοις γεγενημένη, σχεδὸν ὀρθότατα λέγοιτ' ἂν εἶναι διαφερόντως φύσει †). ταῦτ' ἔσθ' οὕτως ἔχοντα, ἂν ψυχήν τις ἐπιδείξῃ πρεσβυτέραν οὖσαν σώματος, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τὰ μετὰ ταῦτα * ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο D στελλώμεθα;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Φυλάττωμεν δὴ παντάπασιν ἀπατηλὸν λόγον, μή πῃ πρεσβύτας ἡμᾶς ὄντας νεοπρεπὴς ὢν παραπείσῃ καὶ διαφυγὼν καταγελάστους ποιήσῃ, καὶ δόξωμεν μείζονα ἐπιβαλλόμενοι καὶ τῶν σμικρῶν ἀποτυχεῖν. σκοπεῖτε οὖν, εἰ καθάπερ ††) ποταμὸν ἡμᾶς ἔδει τρεῖς ὄντας διαβαίνειν ῥέοντα σφόδρα, νεώτατος δ' ἐγὼ τυγχάνων ἡμῶν καὶ πολλῶν ἔμπειρος ῥευμάτων εἶπον ὅτι πρῶτον * ἐμὲ χρῆναι πειραθῆναι κατ' ἐμαυτόν, καταλιπόντα ὑμᾶς ἐν ἀσφαλεῖ, σκέψασθαι εἰ διαβατός ἐστι πρεσβυτέροις οὖσι καὶ ὑμῖν, ἢ πῶς ἔχει, καὶ φανέντος μὲν ταύτῃ καλεῖν ὑμᾶς τότε καὶ ξυνδιαβιβάζειν ἐμπειρίᾳ, εἰ δὲ ἄβατος ἦν ὡς ὑμῖν, ἐν ἐμοὶ τὸν κίνδυνον γεγονέναι, μετρίως ἂν ἐδόκουν λέγειν. καὶ δὴ καὶ E

*) γρ. ταύτης.
**) ἴσ. ΚΛ. Πῶς οὐκ ὀρθῶς; ΑΘ. Ὅτι φύσιν κτλ.
***) ἴσ. πρῶτα, τὰ δὲ σώματα τιθέασι τὰ πρῶτα.
†) γρ. διαφερόντως, ὅτι φύσει ταῦτ'.
††) ἴσ. εἰ, καθάπερ εἰ.

corpori conveniant priora exstiterint necesse est, quippe quae antiquior sit corpore?

Cl. Necesse vero est.

Ath. Opinio igitur et procuratio et mens et ars et lex duris et mollibus gravibusque et levibus priores erunt; atque etiam magna primaque opera et confectiones artis erunt, in primis numeranda, res vero naturales et natura, quam non recte hoc ipso nomine afficiunt, seriores, quas ars et mens moderentur.

Cl. Quomodo non recte?

Ath. Quod naturam volunt dicere ortum primorum, corpora vero ponunt prima; si contra reperietur animus primus, non ignis neque aër, sed animus in primis natus, rectissime fere dicetur prae ceteris esse naturâ. haec ita se habent, si animum demonstraverit quispiam antiquiorem esse corpore, aliter vero nullo modo.

Cl. Verissime dicis.

Ath. Nonne deinde ad ipsum hoc iam pergamus?

Cl. Quidni?

Ath. Caveamus igitur omni modo ne oratio fraudulenta quum iuvenilis sit nos qui senes sumus decipiat et inscientes reddat ridiculos, magnaque videamur suscipientes nec exigua assequi. videte igitur, num, velut si fluvium nos tres oporteret rapidum transgredi, et ego natu minimus de nobis multaque expertus flumina dicerem, me primum debere experiri per me, vos relinquentem in tuto, et videre num vobis quoque senioribus pervius esset, an quomodo se haberet, et pervius si repertus esset, tum vos vocare et una traiicere perite, sin autem vobis non esset pervius, meo periculo me id facere, recte viderer loqui. atque etiam nunc oratio

νῦν ὁ μέλλων ἐστὶ λόγος σφοδρότερος καὶ σχεδὸν ἴσως ἄβατος ὡς τῇ σφῶν ῥώμῃ· μὴ δὴ σκοτοδινίαν ἴλιγγόν τε ὑμῖν ἐμποιήσῃ * παραφερόμενάς τε καὶ ἐρωτῶν ἀήθεις ὄντας 893 ἀποκρίσεων, εἶτ' ἀσχημοσύνην ἀπρέπειάν τε ἐντέκῃ ἀηδῆ, δοκεῖ δή μοι χρῆναι ποιεῖν οὑτωσὶ τὰ νῦν ἐμέ, ἀνερωτᾶν πρῶτον ἐμαυτὸν ἀκουόντων ὑμῶν ἐν ἀσφαλεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποκρίνασθαι πάλιν ἐμέ, καὶ τὸν λόγον ἅπαντα οὕτω διεξελθεῖν, ἄχριπερ ἂν ψυχῆς πέρι διαπεράνηται καὶ δείξῃ πρότερον ὂν ψυχὴν σώματος.

ΚΛ. Ἄριστ', ὦ ξένε, δοκεῖς ἡμῖν εἰρηκέναι, ποίει τε ὡς λέγεις.

ΑΘ. Ἄγε δή, θεὸν * εἴ ποτε παρακλητέον ἡμῖν, νῦν B ἔστω τοῦτο οὕτω γενόμενον· ἐπί γε ἀπόδειξιν ὡς εἰσὶ τὴν αὐτῶν σπουδῇ πάσῃ παρακεκλήσθων. ἐχόμενοι δὲ ὥς τινος ἀσφαλοῦς πείσματος ἐπιβαίνωμεν εἰς τὸν νῦν λόγον. καί μοι ἐλεγχομένῳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐρωτήσεσι τοιαῖσδε ἀσφαλέστατα ἀποκρίνεσθαι φαίνεται. κατὰ δέ, ὦ ξένε *), ὁπόταν φῇ τις, ἆρα ἕστηκε μὲν πάντα, κινεῖται δὲ οὐδέν; ἢ τούτῳ πᾶν τοὐναντίον; ἢ τὰ μὲν αὐτῶν κινεῖται, τὰ δὲ μένει; Τὰ μὲν κινεῖταί που, φήσω, τὰ * δὲ μένει. Μῶν οὖν οὐκ C ἐν χώρᾳ τινὶ τά τε ἑστῶτα ἕστηκε καὶ τὰ κινούμενα κινεῖται; Πῶς γὰρ οὔ; Καὶ τὰ μέν γε ἐν μιᾷ ἕδρᾳ τοῦτό που ἂν δρῴῃ, τὰ δὲ ἐν πλείοσι. Τὰ τὴν τῶν ἑστώτων ἐν μέσῳ λαμβάνοντα δύναμιν λέγεις, φήσομεν, ἐν ἑνὶ κινεῖσθαι, καθάπερ ἡ τῶν ἑστάναι λεγομένων κύκλων στρέφεται περιφορά; Ναί. Μανθάνομεν δέ γε ὡς ἐν ταύτῃ τῇ περιφορᾷ τὸν μέγιστον καὶ τὸν σμικρότατον κύκλον ἅμα περιάγουσα ἡ τοιαύτη κίνησις ἀνὰ λόγον ἑαυτὴν * διανέμει σμικροῖς τε D καὶ μείζοσιν, ἐλάττων τε οὖσα καὶ πλείων κατὰ λόγον· διὸ δὴ τῶν θαυμαστῶν ἁπάντων πηγὴ γέγονεν, ἅμα μεγάλοις καὶ σμικροῖς κύκλοις βραδυτῆτάς τε καὶ τάχη ὁμολογούμενα πορεύουσα, ἀδύνατον, ὡς ἄν τις ἐλπίσειε, γίγνεσθαι πάθος. Ἀληθέστατα λέγεις. Τὰ δέ γε κινούμενα ἐν πολλοῖς φαίνει μοι λέγειν, ὅσα φορᾷ κινεῖται μεταβαίνοντα εἰς ἕτε-

*) ἴσ. κατὰ τάδε· Ὦ ξένε.

futura acrior est et fortasse viribus vestris fere impervia; ne igitur tenebras vertiginemque vobis iniiciat dum huc atque illuc feratur vosque interroget responsionibus haud adsuetos, et tum turpitudinem indecentiamque procreet insuavem, videtur mihi nunc ita faciendum esse, ut primum me ipsum interrogem vobis in tuto audientibus et deinde ipse rursus respondeam, omnemque orationem ita persequar, dum de animo absoluta fuerit idque probaverit animum esse priorem corpore.

Cl. Optime, hospes, videris nobis loquutus esse, et fac ut dicis.

Ath. Age dum, deus si umquam invocandus nobis, nunc ita faciendum: ad disputationem quae probare volt ipsos esse omni studio invocantor; et arrepto hoc tamquam tuto fune conscendamus nunc orationem. atque tutissimum mihi videtur, perinde ac si quis interrogationibus huiusmodi de me scifcitetur, respondere hunc in modum: O hospes, si quis quaerat, num stant omnia, nihil vero movetur? an plane contra? an alia moventur, alia manent? Alia sane moventur, respondeam, alia vero manent. Nonne in loco aliquo ea quae stant consistunt et quae moventur ea agitantur? Quidni? Et alia quidem una in sede id facient, alia vero in pluribus. Ea quae in medio stare possint dicis, respondebimus, in uno moveri, quemadmodum circulorum qui stare dicuntur volvitur circuitus. Vero. Intelligimus autem, quum in hoc circuitu maximum et minimum orbem simul convertat huiusmodi motio, certa quadam ratione semet ipsam distribuere in parva et maiora, ita ut pro portione minor sit et maior; quocirca admirabilium omnium fons est, simul magnis et parvis orbibus tarditatibus et celeritatibus congruentibus procedens, quod quidem fieri posse nemo crediderit. Verissima dicis. Quae vero in multis moveantur videris mihi dicere quaecumque cursu moveantur et in alium semper

ρον ἀεὶ τόπον, καὶ τοτὲ μὲν ἔστιν ὅτε βάσιν ἑνὸς κεκτημένα τινὸς κέντρου, * τοτὲ δὲ πλείονα τῷ περικυκλινδεῖσθαι· E προστυγχάνοντα δ' ἑκάστοτε ἑκάστοις, τοῖς ἑστῶσι μὲν διασχίζεται, τοῖς δ' ἀλλήλοις ἐξ ἐναντίας ἀπαντῶσι καὶ φερομένοις εἰς ἓν γιγνόμενα μέσα τε καὶ μεταξὺ τῶν τοιούτων ξυγκρίνεται. Λέγω γὰρ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχοντα, ὡς σὺ λέγεις. Καὶ μὴν καὶ ξυγκρινόμενα μὲν αὐξάνεται, διακρινόμενα δὲ φθίνει τότε ὅταν ἡ καθεστηκυῖα ἑκάστων ἕξις διαμένῃ, μὴ μενούσης δὲ αὐτῆς δι' ἀμφότερα ἀπόλλυται. * γίγνεται δὴ πάντων γένεσις, ἡνίκ' ἂν τί πάθος ᾖ; δῆλον 894 ὡς ὁπόταν ἀρχὴ λαβοῦσα αὔξην εἰς τὴν δευτέραν ἔλθῃ μετάβασιν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν πλησίον, καὶ μέχρι τριῶν ἐλθοῦσα αἴσθησιν σχῇ τοῖς αἰσθανομένοις. μεταβάλλον μὲν οὖν οὕτω καὶ μετακινούμενον γίγνεται πᾶν· ἔστι δὲ ὄντως ὄν, ὁπόταν μένῃ· μεταβαλὸν δὲ εἰς ἄλλην ἕξιν διέφθαρται παντελῶς. ἆρ' οὖν κινήσεις πάσας εἰρήκαμεν ὡς ἐν εἴδεσι λαβεῖν μετ' ἀριθμοῦ, πλήν * γε, ὦ φίλοι, δυοῖν; B

ΚΛ. Ποίαιν δή;

ΑΘ. Σχεδόν, ὦ 'γαθέ, ἐκείναιν, ὧν ἕνεκα πᾶσα ἡμῖν ἐστὶν ἡ σκέψις τὰ νῦν.

ΚΛ. Λέγε σαφέστερον.

ΑΘ. Ψυχῆς ἦν ἕνεκά που;

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἔστω τοίνυν ἡ μὲν ἕτερα δυναμένη κινεῖν κίνησις, ἑαυτὴν δὲ ἀδυνατοῦσα ἀεὶ μία τις, ἡ δ' ἑαυτήν τ' ἀεὶ καὶ ἕτερα δυναμένη κατά τε ξυγκρίσεις ἔν τε διακρίσεσιν αὔξαις τε καὶ τῷ ἐναντίῳ καὶ γενέσεσι καὶ φθοραῖς ἄλλη μία τις αὖ τῶν * πασῶν κινήσεων. C

ΚΛ. Ἔστω γὰρ οὖν.

ΑΘ. Οὐκοῦν τὴν μὲν ἕτερον ἀεὶ κινοῦσαν καὶ μεταβαλλομένην ὑφ' ἑτέρου θήσομεν ἐνάτην αὖ, τήν τε ἑαυτὴν κινοῦσαν καὶ ἕτερα, ἐναρμόττουσαν πᾶσι μὲν ποιήμασι, πᾶσι δὲ παθήμασι, καλουμένην δὲ ὄντως τῶν ὄντων πάντων μεταβολὴν καὶ κίνησιν, ταύτην δὲ δεκάτην σχεδὸν ἐροῦμεν.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

locum transeant, modo basin unius centri habentia modo plura, dum circumvolvantur; quotiescumque vero inter se occurrant, stantibus occurrentia divellantur, eis vero occurrentia quae ex adverso inter se contingant et in unum ferantur coniungantur ita ut media et inter se sint. Dico sane haec se sic habere, ut tu ais. Atque etiam coniuncta augentur, disiuncta vero decrescunt tum quum solitus cuiusque habitus permanet, qui si non manet per utraque pereunt. omnia vero quomodo et quando oriuntur? patet, quando principium accessionem nactum in secundam progrediatur mutationem et ex hac in proximam, et ita ad tres progressum sub sensum cadat eorum qui sensibus sint praediti. dum mutatur igitur ita et transit, quidque generatur; est autem revera, si manet, mutatum vero in alium statum perit penitus. num igitur motiones omnes enumeravimus, ut per species numero comprehendi possint, praeter duas, amice?

Cl. Quales tandem?

Ath. Fere, o bone, eas quarum causa omnis nobis quae nunc habetur instituta est quaestio.

Cl. Dic clarius.

Ath. Nonne animi causa eam instituimus?

Cl. Sane quidem.

Ath. Esto igitur motus qui alia quidem semper potest movere, semet ipsum vero non potest, unus, qui vero se ipsum semper et alia potest movere in concretionibus et secretionibus, in accessionibus et contrario, in ortu et interitu, alter rursus unus de omnibus motibus.

Cl. Esto vero.

Ath. Eum igitur qui aliud semper movet et aliunde agitatur ponemus nonum esse, qui vero se ipsum movet et alia, cadentem in omnes actiones omnesque affectiones, et qui vera appellatur omnium rerum mutatio et motio, hunc decimum fere dicemus.

Cl. Prorsus isto modo.

ΑΘ. Τῶν δὴ δέκα μάλιστα ἡμῖν κινήσεων τίνα προ-
κρίναιμεν *) ὀρθότατα πασῶν ἐῤῥωμενεστάτην * τε εἶναι D
καὶ πρακτικὴν διαφερόντως;

ΚΛ. Μυρίῳ ἀνάγκη που φάναι διαφέρειν τὴν αὐτὴν αὑτὴν δυναμένην κινεῖν, τὰς δὲ ἄλλας πάσας ὑστέρας.

ΑΘ. Εὖ λέγεις. ἆρ᾽ οὖν ἡμῖν τῶν νῦν οὐκ ὀρθῶς ῥηθέντων μεταθετέον ἓν ἢ καὶ δύο;

ΚΛ. Ποῖά φῄς;

ΑΘ. Τὸ τῆς δεκάτης ῥηθὲν σχεδὸν οὐκ ὀρθῶς εἴρηται.

ΚΛ. Πῇ;

ΑΘ. Πρῶτον γενέσει τ᾽ ἐστὶ καὶ ῥώμῃ κατὰ λόγον·
τὸ δὲ μετὰ τοῦτο ἔχομεν τούτου δεύτερον, ἄρτι ῥηθὲν * ἀ- E
τόπως ἔνατον.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ὧδε· ὅταν ἕτερον ἄλλο ἡμῖν μεταβάλῃ καὶ τοῦτο
ἄλλο ἕτερον ἀεί, τῶν τοιούτων ἆρα ἔσται ποτέ τι πρῶτον
μεταβάλλον; καὶ πῶς, ὅταν ὑπ᾽ ἄλλου κινῆται, τοῦτ᾽ ἔσται
ποτὲ τῶν ἀλλοιούντων πρῶτον; ἀδύνατον γάρ· ἀλλ᾽ ὅταν ἄρα
αὐτὸ αὑτὸ κινῆσαν ἕτερον ἀλλοιώσῃ, τὸ δ᾽ ἕτερον ἄλλο, καὶ
οὕτω δὴ χίλια ἐπὶ μυρίοις γίγνηται τὰ κινηθέντα, μῶν * ἀρ- 895
χή τις αὐτῶν ἔσται τῆς κινήσεως ἁπάσης ἄλλη πλὴν ἡ τῆς
αὐτῆς αὑτὴν κινησάσης μεταβολή;

ΚΛ. Κάλλιστα εἶπες, ξυγχωρητέα τε τούτοις.

ΑΘ. Ἔτι δὴ καὶ τῇδε *) εἴπωμεν καὶ ἀποκρινώμεθα πάλιν ἡμῖν αὐτοῖσιν· εἰ σταίη πως τὰ πάντα ὁμοῦ γενόμενα, καθάπερ οἱ πλεῖστοι τῶν τοιούτων τολμῶσι λέγειν, τίν᾽ ἄρα ἐν αὐτοῖς ἀνάγκη πρώτην κίνησιν γενέσθαι τῶν εἰρημένων;

ΚΛ. Τὴν αὐτὴν δή που κινοῦσαν· ὑπ᾽ ἄλλου * γὰρ B
οὐ μή ποτε ἔμπροσθεν μεταπέσῃ, μηδεμιᾶς γε ἐν αὐτοῖς
οὔσης ἔμπροσθεν μεταπτώσεως.

ΑΘ. Ἀρχὴν ἄρα κινήσεων πασῶν καὶ πρώτην ἔν τε ἑστῶσι γενομένην καὶ ἐν κινουμένοις οὖσαν τὴν αὐτὴν κι-

---

*) ἴσ. τίν᾽ ἂν προκρίναιμεν. **) γρ. τόδε.

Ath. Horum igitur decem motuum quem maxime praeferemus rectissimeque dicemus omnium validissimum esse et prae ceteris efficacem?

Cl. Mirum quam praestare dici oportet eum qui se ipse possit movere, reliquos vero omnes posteriores.

Ath. Bene dicis. num igitur nobis ex his quae nunc non recte prolata sunt unum vel duo mutanda et corrigenda erunt?

Cl. Quaenam dicis?

Ath. Decimus quem posuimus non recte dictus est.

Cl. Quomodo?

Ath. Primus est ortu et robore, ut ratio docet, et deinde habemus secundum, quem modo inepte diximus nonum.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Ita: si aliud aliud nobis mutat et hoc rursus aliud semper, ex his num erit umquam aliquid primum mutans? et quomodo, si ab alio movetur, hoc umquam erit primum eorum quae mutant? fieri id non potest; sed si id quod se ipsum movet aliud mutat, et hoc rursus aliud, ita ut innumerabilia exsistant quae moveantur, num principium omnis eorum motionis aliud quod erit nisi eius motus qui se ipse movet mutatio?

Cl. Optime dicis et confitendum est.

Ath. Praeterea ita dicamus nobisque ipsis rursus respondeamus: si starent quodammodo omnia simul quae essent, quemadmodum plurimi istorum audent dicere, quemnam in eis oporteret primum esse ex omnibus quos enumeravimus motibus?

Cl. Se ipsum scilicet moventem; ab alio enim fieri non potest ut ante mutentur, quum nulla in eis ante insit mutatio.

Ath. Motum igitur se ipsum moventem, quippe qui principium sit omnium motuum primusque in stan-

νοῦσαν φήσομεν ἀναγκαίως εἶναι πρεσβυτάτην καὶ κρατίστην μεταβολὴν πασῶν, τὴν δὲ ἀλλοιουμένην ὑφ' ἑτέρου, κινοῦσαν δὲ *) ἕτερα δευτέραν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Ὁπότε δὴ τοίνυν ἐνταῦθά ἐσμεν τοῦ λόγου, * τόδε ἀποκρινώμεθα. C

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἐὰν ἴδωμέν που ταύτην γενομένην ἐν τῷ γηΐνῳ ἢ ἐνύδρῳ ἢ πυροειδεῖ, κεχωρισμένῳ ἢ καὶ ξυμμιγεῖ, τί ποτε φήσομεν ἐν τῷ τοιούτῳ πάθος εἶναι;

ΚΛ. Μῶν ἆρά με ἐρωτᾷς εἰ ζῆν αὐτὸ προσεροῦμεν ὅταν αὐτὸ αὐτὸ κινῇ;

ΑΘ. Ναί.

ΚΛ. Ζῆν· **) πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τί δέ; ὁπόταν ψυχὴν ἔν τισιν ὁρῶμεν, μῶν ἄλλο ἢ ταὐτὸν τούτῳ ***) ζῆν ὁμολογητέον.

ΚΛ. Οὐκ ἄλλο.

ΑΘ. Ἔχε δὴ * πρὸς Διός· ἆρ' οὐκ ἂν ἐθέλοις περὶ D ἕκαστον τρία νοεῖν;

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἓν μὲν τὴν οὐσίαν, ἓν δὲ τῆς οὐσίας τὸν λόγον, ἓν δὲ ὄνομα· καὶ δὴ καὶ ἐρωτήσεις εἶναι περὶ τὸ ὂν ἅπαν δύο.

ΚΛ. Πῶς δύο;

ΑΘ. Τοτὲ μὲν ἡμῶν ἕκαστον τοὔνομα προτεινόμενον αὐτὸ τὸν λόγον ἀπαιτεῖν, τοτὲ δὲ τὸν λόγον αὐτὸν προτεινόμενον ἐρωτᾶν αὖ τοὔνομα. ἆρά γε τὸ τοιόνδε αὖ βουλόμεθα νῦν λέγειν.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἔστι που δίχα * διαιρούμενον ἐν ἄλλοις τε καὶ E ἐν ἀριθμῷ· τούτῳ δὴ τῷ κατ' ἀριθμὸν ὄνομα μὲν ἄρτιον λόγος δὲ ἀριθμὸς διαιρούμενος εἰς ἴσα δύο μέρη.

ΚΛ. Ναί.

---

*) ἴσ. κινοῦσάν τε.
**) γρ. Ναί, ζῆν. ΚΛ. Πῶς κτλ.
***) ἴσ. αὐτῷ τούτῳ.

tibus agitatisque, antiquiſſimam praeſtantiſſimamque omnium mutationum, eum vero qui ab alio mutetur aliaque moveat, ſecundum dicamus neceſſe eſt.

Cl. Veriſſime dicis.

Ath. Quoniam igitur eo disputationis venimus, ad hoc reſpondeamus.

Cl. Quidnam?

Ath. Si viderimus hunc motum in re aliqua terrena vel aquatili vel ignea, ſive ſecreta ſive commixta, quomodo eam affectam eſſe dixerimus?

Cl. Num igitur me interrogas num eam vivere dicamus quando ſe ipſa moveat?

Ath. Ita.

Cl. Vivere: quidni?

Ath. Quid vero? quando animum in quibusdam animadvertimus, num aliud quid confitebimur quam hoc, eas vivere per hunc ipſum?

Cl. Nihil aliud.

Ath. Age dum per Iovem: nonne tu volueris in quoque tria cogitare?

Cl. Quomodo dicis?

Ath. Unam rem ipſam, unum rei notionem et unum nomen; atque etiam interrogationes eſſe de omnibus quae ſint duas.

Cl. Quomodo duas?

Ath. Modo enim quisque noſtrum nomine prolato ipſo notionem expetit, modo notione ipſa prolata rogat nomen. nonne hoc quoque volumus nunc dicere?

Cl. Quidnam?

Ath. Eſt ſine dubio diviſio bipartita quum in aliis tum in numero; et in numero quidem huic nomen eſt par, notio vero eſt numerus in duas aequales partes diviſus.

Cl. Sane.

ΑΘ. Τὸ τοιοῦτον φράζω· μῶν οὖν οὐ ταὐτὸν ἑκατέρως προσαγορεύομεν, ἄν τε τὸν λόγον ἐρωτώμενοι τοὔνομα ἀποδιδῶμεν, ἄν τε τοὔνομα τὸν λόγον, ἄρτιον ὀνόματι καὶ λόγῳ, δίχα διαιρούμενον ἀριθμὸν προσαγορεύοντες ταὐτὸν ὄν;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Ὧι δὴ ψυχὴ τοὔνομα, τίς τούτου λόγος; ἔχομεν ἄλλον πλὴν τὸν * νῦν δὴ ῥηθέντα, τὴν δυναμένην αὐτὴν 896 αὐτὴν κινεῖν κίνησιν;

ΚΛ. Τὸ ἑαυτὸ κινεῖν *) φῂς λόγον ἔχειν τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἥνπερ τοὔνομα, ὃ δὴ πάντες ψυχὴν προσαγορεύομεν;

ΑΘ. Φημί γε· εἰ δ' ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, ἆρα ἔτι ποθοῦμεν μὴ ἱκανῶς δεδεῖχθαι ψυχὴν ταὐτὸν **) ὂν καὶ τὴν πρώτην γένεσιν καὶ κίνησιν τῶν τε ὄντων καὶ γεγονότων καὶ ἐσομένων καὶ πάντων αὖ τῶν ἐναντίων τούτοις, ἐπειδή γε ἀνεφάνη μεταβολῆς τε καὶ κινήσεως * ἁπάσης B αἰτία ἅπασιν;

ΚΛ. Οὔκ, ἀλλὰ ἱκανώτατα δέδεικται ψυχὴ τῶν πάντων πρεσβυτάτη γενομένη τε ***) ἀρχὴ κινήσεως.

ΑΘ. Ἆρ οὖν οὐχ ἡ δι' ἕτερον ἐν ἄλλῳ γιγνομένη κίνησις, αὐτὸ δὲ ἐν αὐτῷ μηδέποτε παρέχουσα κινεῖσθαι μηδὲν δευτέρα τε καὶ ὁπόσων ἀριθμῶν βούλοιτο ἄν τις ἀριθμεῖν αὐτὴν πολλοστήν, τοσούτων, σώματος οὖσα ὄντως ἀψύχου μεταβολή;

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ὀρθῶς ἄρα καὶ κυρίως ἀληθέστατά τε καὶ τελεώτατα * εἰρηκότες ἂν εἶμεν †) ψυχὴν μὲν προτέραν γε- C γονέναι σώματος ἡμῖν, σῶμα δὲ δεύτερόν τε καὶ ὕστερον ψυχῆς ἀρχούσης ἀρχόμενον κατὰ φύσιν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα μὲν οὖν.

ΑΘ. Μεμνήμεθά γε μὴν ὁμολογήσαντες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡς, εἰ ψυχὴ φανείη πρεσβυτέρα σώματος οὖσα, καὶ τὰ ψυχῆς τῶν τοῦ σώματος ἔσοιτο πρεσβύτερα.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

---

*) ἴσ. Τοῦ — κινεῖν. **) ἴσ. τοῦτο.
***) ἴσ. τε καί. †) γρ. ἡμῖν.

Ath. Hoc dico: nonne eandem rem utroque modo appellamus, ſive de notione interrogati nomen reddimus, ſive de nomine notionem, ita ut et nomine et notione parem unum eundemque numerum biſariam diviſum appellemus?

Cl. Prorſus iſto modo.

Ath. Cui igitur animus eſt nomen, quaenam huius notio? an habemus aliam quam modo dictam, motus videlicet ſe ipſius moventis?

Cl. Eius quod ſe ipſum moveat notionem habere dicis eandem rem quae nomen habeat quod omnes animum appellamus?

Ath. Dico ſane, et hoc ſi ita ſe habet, numquid adhuc deſideramus non ſatis demonſtratum eſſe arbitrantes animum eſſe et primum ortum et motum omnium quae ſint et fuerint et futura ſint omniumque etiam horum contrariorum, ſiquidem reperiatur omnis omnium rerum mutationis et motionis cauſa?

Cl. Minime, ſed planiſſime demonſtratum eſt animum omnium antiquiſſimum et motus principium eſſe.

Ath. Nonne vero motus qui per aliud in alio cietur, numquam autem efficit ut quicquam in ſe ipſum moveatur, ſecundus eſt totque numerorum quotcumque aliquis numerare voluerit intervallo poſterior, quum corporis ſit vere inanimati mutatio?

Cl. Recte.

Ath. Recte igitur et proprie, quin etiam veriſſime et perfectiſſime dixerimus animum nobis priorem corpore eſſe, et corpus ſecundum poſteriusque animo qui hoc imperio ſuo ſubiectum regat.

Cl. Veriſſime ſane.

Ath. Iam vero meminimus ſupra inter nos conveniſſe, ſi animus reperiretur ſuperior corpore, etiam ea quae animi propria eſſent rebus corporeis fore ſuperiora.

Cl. Sane quidem.

ΑΘ. Τρόποι δὲ καὶ ἤθη καὶ βουλήσεις καὶ λογισμοὶ καὶ δόξαι ἀληθεῖς ἐπιμέλειαί * τε καὶ μνῆμαι πρότερα μή- D
κους σωμάτων καὶ πλάτους καὶ βάθους καὶ ῥώμης εἴη γεγονότα ἄν, εἴπερ καὶ ψυχὴ σώματος.

ΚΛ. Ἀνάγκη.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν τὸ μετὰ τοῦ τοὐμολογεῖν ἀναγκαῖον τῶν τε ἀγαθῶν αἰτίαν εἶναι ψυχὴν καὶ τῶν κακῶν καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων καὶ πάντων τῶν ἐναντίων, εἴπερ τῶν πάντων γε αὐτὴν θήσομεν αἰτίαν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ψυχὴν δὴ διοικοῦσαν καὶ ἐνοικοῦσαν ἐν ἅπασι τοῖς * πάντῃ κινουμένοις μῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνάγκη E
διοικεῖν φάναι;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Μίαν ἢ πλείους; Πλείους *)· ἐγὼ ὑπὲρ σφῷν ἀποκρινοῦμαι. δυοῖν μέν γέ που ἔλαττον μηδὲν τιθῶμεν, τῆς τε εὐεργέτιδος καὶ τῆς τἀναντία δυναμένης ἐξεργάζεσθαι.

ΚΛ. Σφόδρα ὀρθῶς εἴρηκας.

ΑΘ. Εἶεν· ἄγει μὲν δὴ ψυχὴ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλατταν ταῖς αὑτῆς κινήσεσιν, αἷς ὀνόματά ἐστι βούλεσθαι, σκοπεῖσθαι, ἐπιμελεῖσθαι, * βουλεύεσθαι, 897
δοξάζειν ὀρθῶς, ἐψευσμένως, χαίρουσαν, λυπουμένην, θαῤῥοῦσαν, φοβουμένην, μισοῦσαν, στέργουσαν καὶ πάσαις ὅσαι τούτων ξυγγενεῖς ἢ πρωτουργοὶ κινήσεις τὰς δευτερουργοὺς αὖ παραλαμβάνουσαι κινήσεις σωμάτων ἄγουσι πάντα εἰς αὔξησιν καὶ φθίσιν καὶ διάκρισιν καὶ ξύγκρισιν, καὶ τούτοις ἑπομένας θερμότητας, ψύξεις, βαρύτητας, κουφότητας, σκληρὸν καὶ μαλακόν, λευκὸν καὶ μέλαν, αὐστηρὸν καὶ γλυκὺ καὶ πικρόν, * καὶ πᾶσιν οἷς ψυχὴ χρωμένη, νοῦν B
μὲν προσλαβοῦσα ἀεὶ θεὸν θεὸς οὖσα, ὀρθὰ **) καὶ εὐδαίμονα παιδαγωγεῖ πάντα, ἀνοίᾳ δὲ ξυγγενομένη πάντα αὖ τἀναντία τούτοις ἀπεργάζεται. τιθῶμεν ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἢ ἔτι διστάζομεν εἰ ἑτέρως πως ἔχει;

ΚΛ. Οὐδαμῶς.

*) γρ. ΜΕΓ. Πλείους.
**) ἴσ. προσλαβοῦσα, κατὰ θεὸν ὀρθῶς ἰοῦσα, ὀρθά.

Ath. Mores igitur et indoles et voluntates et ratiocinationes et opiniones verae et ſtudia et memoria priora erunt longitudine corporum et latitudine et altitudine et robore, ſiquidem animus corpore.

Cl. Neceſſe eſt.

Ath. Nonne deinde conſentiamus oportet bonorum cauſam eſſe animum atque malorum, pulchrorum et turpium, iuſtorum et iniuſtorum omniumque contrariorum, ſiquidem omnium ipſum poſuerimus cauſam eſſe?

Cl. Quidni?

Ath. Animum igitur qui in omnibus omni modo ſe moventibus inſit eaque conſtituat nonne etiam caelum conſtituere dici oportet?

Cl. Quidni?

Ath. Unum an plures? Plures: ego veſtro nomine reſpondebo; duobus certe pauciores nequaquam poſuerimus, benefico uno, altero contraria efficiendi poteſtatem habente.

Cl. Admodum recte dixiſti.

Ath. Iam vero regit animus omnia quae caelum et terra et mare continent ſuis ipſe agitationibus, quibus nomina ſunt velle, conſiderare, procurare, deliberare, opinari recte aut falſo, gaudere, dolere, confidere, metuere, odiſſe, diligere, et omnibus quae his cognatae vel principales motus ſecundariis aſſumtis motionibus agunt omnia ad accretionem et deminutionem, ſecretionem et concretionem et qui cum his coniuncti ſunt calores, frigora, gravitates, levitates, durum et molle, album et nigrum, auſterum et dulce et amarum omniaque quibus animus utens, ſi rationem aſſumit recteque deum ſequitur, recte et feliciter moderatur omnia, in dementia vero ſi verſatur, omnia rurſus horum contraria efficit. ponamusne haec ſic ſe habere, an dubitamus adhuc an aliter ſe habeant?

Cl. Minime vero.

ΑΘ. Πότερον οὖν δὴ ψυχῆς γένος ἐγκρατὲς οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάσης τῆς περιόδου γεγονέναι φαμέν, τὸ φρόνιμον καὶ ἀρετῆς πλῆρες, ἢ τὸ μηδέτερα κεκτημένον; * βούλεσθε οὖν πρὸς ταῦτα ὧδε ἀποκρινώμεθα; C

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Εἰ μέν, ὦ θαυμάσιε, φῶμεν, ἡ ξύμπασα οὐρανοῦ ὁδὸς ἅμα καὶ φορὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ὄντων ἁπάντων νοῦ κινήσει καὶ περιφορᾷ καὶ λογισμοῖς ὁμοίαν φύσιν ἔχει καὶ ξυγγενῶς ἔρχεται, δῆλον ὡς τὴν ἀρίστην ψυχὴν φατέον ἐπιμελεῖσθαι τοῦ κόσμου παντὸς καὶ ἄγειν αὐτὸν τὴν τοιαύτην ὁδὸν ἐκείνην.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Εἰ δὲ μανικῶς τε καὶ ἀτάκτως * ἔρχεται, τὴν D κακήν.

ΚΛ. Καὶ ταῦτα ὀρθῶς.

ΑΘ. Τίνα οὖν δὴ νοῦ κίνησις φύσιν ἔχει; τοῦτο ἤδη χαλεπόν, ὦ φίλοι, ἐρώτημα ἀποκρινόμενον εἰπεῖν ἐμφρόνως. διὸ δὴ καὶ ἐμὲ τῆς ἀποκρίσεως ὑμῖν δίκαιον τὰ νῦν προσλαμβάνειν.

ΚΛ. Εὖ λέγεις.

ΑΘ. Μὴ τοίνυν ἐξ ἐναντίας οἷον εἰς ἥλιον ἀποβλέποντες, νύκτα ἐν μεσημβρίᾳ ἐπαγόμενοι, * ποιησώμεθα τὴν E ἀπόκρισιν, ὡς νοῦν ποτὲ θνητοῖς ὄμμασιν ὀψόμενοί τε καὶ γνωσόμενοι ἱκανῶς· πρὸς δὲ εἰκόνα τοῦ ἐρωτωμένου βλέποντας ἀσφαλέστερον ὁρᾶν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἧι προσέοικε κινήσει νοῦς τῶν δέκα ἐκείνων κινήσεων τὴν εἰκόνα λάβωμεν, ἣν ξυναναμνησθεὶς ὑμῖν ἐγὼ κοινῇ τὴν ἀπόκρισιν ποιήσομαι.

ΚΛ. Κάλλιστα ἂν λέγοις.

ΑΘ. Μεμνήμεθα τοίνυν τό γε τοσοῦτον τῶν τότε ἔτι, ὅτι τῶν ἁπάντων τὰ μὲν κινεῖσθαι, τὰ δὲ μένειν ἔθεμεν.

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τῶν δ' αὖ κινουμένων τὰ μὲν ἐν ἑνὶ τόπῳ κινεῖσθαι, * τὰ δ' ἐν πλείοσι φερόμενα. 898

ΚΛ. Ἔστι ταῦτα.

Ath. Utrum igitur animi genus caelum et terram totumque orbem regere putamus, prudens et virtute plenum, an utroque carens? voltis ad haec ita respondeamus?

Cl. Quomodo?

Ath. Si (ita enim dicamus, o praestantissime) universa caeli via et cursus omniumque quae in eo sunt rationis agitationi, conversioni et ratiocinationibus similem habet naturam eodemque modo progreditur, patet optimum animum statuendum esse universi mundi procurationem habere eumque eadem illa via ducere.

Cl. Recte.

Ath. Sin vero furiose et perturbate progreditur, malum.

Cl. Hoc quoque recte se habet.

Ath. Quam igitur mentis agitatio naturam habet? iam difficile, o amici, ad hanc quaestionem sapienter respondere. quocirca par est me respondentibus vobis opem ferre.

Cl. Probe loqueris.

Ath. Ne vero ex adverso tamquam in solem intuentes noctemque meridie inducentes respondeamus quasi mentem mortalibus umquam oculis spectaturi satisque cognituri; sed imaginem interrogati intuentibus tutius erit spectare.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Cuius similis est mens ex decem illis motibus, eius imaginem sumamus, qua in memoriam vobiscum reducta ego communiter respondebo.

Cl. Optime loqueris.

Ath. Recordamur vero praeterea hoc, nos supra posuisse ex omnibus rebus alias moveri, alias manere.

Cl. Etiam.

Ath. Eorum vero quae moverentur alia uno loco moveri, alia vero pluribus agitari.

Cl. Sunt ista.

ΑΘ. Τούτοιν δὴ τοῖν κινήσεοιν τὴν ἐν ἑνὶ φερομένην ἀεὶ περί γέ τι μέσον ἀνάγκη κινεῖσθαι, τῶν ἐντόρνων οὖσῶν *) μίμημά τι κύκλων, εἶναί τε αὐτὴν τῇ τοῦ νοῦ περιόδῳ πάντως ὡς δυνατὸν οἰκειοτάτην τε καὶ ὁμοίαν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Τὸ κατὰ ταὐτὰ δήπου καὶ ὡςαύτως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ περὶ τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καὶ ἕνα λόγον **) καὶ τάξιν μίαν ἄμφω κινεῖσθαι λέγοντες * νοῦν τήν τε ἐν B ἑνὶ φερομένην κίνησιν, σφαίρας ἐντόρνου ἀπεικασμένα φοραῖς, οὐκ ἄν ποτε φανεῖμεν φαῦλοι δημιουργοὶ λόγῳ καλῶν εἰκόνων.

ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν αὖ ἥ γε μηδέποτε ὡςαύτως μηδὲ κατὰ τὰ αὐτὰ μηδὲ ἐν ταὐτῷ μηδὲ περὶ ταὐτὰ μηδὲ πρὸς ταὐτὰ μηδ' ἐν ἑνὶ φερομένη ***) μηδ' ἐν κόσμῳ μηδ' ἐν τάξει μηδὲ ἔν τινι λόγῳ κίνησις ἀνοίας ἂν ἁπάσης εἴη ξυγγενής;

ΚΛ. Εἴη γὰρ ἂν ἀληθέστατα.

ΑΘ. * Νῦν δὴ χαλεπὸν οὐδὲν ἔτι διαῤῥήδην εἰπεῖν C ὡς, ἐπειδὴ ψυχὴ μέν ἐστιν ἡ περιάγουσα ἡμῖν πάντα, τὴν δὲ †) οὐρανοῦ περιφορὰν ἐξ ἀνάγκης περιάγειν φατέον ἐπιμελουμένην καὶ κοσμοῦσαν ἤτοι τὴν ἀρίστην ψυχὴν ἢ τὴν ἐναντίαν.

ΚΛ. Ὦ ξένε, ἀλλὰ ἔκ γε τῶν νῦν εἰρημένων οὐδ' ὅσιον ἄλλως λέγειν, ἢ πᾶσαν ἀρετὴν ἔχουσαν ψυχὴν μίαν ἢ πλείους περιάγειν αὐτά.

ΑΘ. Κάλλιστα, ὦ Κλεινία, ὑπήκουσας τοῖς λόγοις· τόδε δὲ * προςυπάκουσον ἔτι. D

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, εἴπερ ψυχὴ περιάγει πάντα, ἆρ' οὐ καὶ ἓν ἕκαστον;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Περὶ ἑνὸς δὴ ποιησώμεθα λόγους, οἳ καὶ ἐπὶ πάντα ἡμῖν ἄστρα ἁρμόττοντες φανοῦνται.

ΚΛ. Τίνος;

---

*) ἴσ. οὖσαν. **) ἴσ. καθ' ἕνα.
***) γρ. ταὐτὰ φερομένη. †) ἴσ. τήν γε.

Ath. Ex his igitur motibus is qui uno in loco movetur ſemper circum medium aliquod feratur, tamquam circulorum torno factorum imago, ipſeque mentis converſioni omnino quam maxime cognatus et ſimilis ſit neceſſe eſt.

Cl. Quomodo dicis?

Ath. Uno eodemque modo, uno loco, circum eadem, ad eadem, una ratione eodemque ordine utramque moveri ſi dicamus, mentem et uno loco ſe verſantem motionem, easque cum globi torno facti converſionibus conferamus, haud ſane periculum eſt ne viles umquam reperiamur pulchrarum imaginum oratione expreſſarum fictores.

Cl. Rectiſſime dicis.

Ath. Nonne motus contra numquam uno eodemque modo neque in eodem neque circum eadem neque ad eadem neque in uno neque decore neque ordine neque certa quadam ratione ſe verſans amentiae univerſae erit cognatus?

Cl. Erit ſane veriſſime.

Ath. Nec vero iam difficile eſt diſtincte dictu, quoniam animus ſit qui omnia nobis circumagat, confitendum eſſe caeli circuitum neceſſario circumagi a procurante et disponente aut optimo animo aut contrario.

Cl. O hoſpes, ſane ex eis quae nunc dicta ſunt nec fas eſſet aliter dicere quam omni virtute praeditum animum unum aut plures illa circumagere.

Ath. Praeclare, Clinia, disputationis huius vim cepiſti; hoc vero praeterea percipe.

Cl. Quidnam?

Ath. Solem et lunam reliquasque ſtellas, ſiquidem animus circumagit omnia, nonne etiam unamquamque?

Cl. Quidni?

Ath. De uno igitur ea dicamus quae in omnia nobis aſtra cadere patebit.

Cl. De quonam?

ΑΘ. Ἥλιου πᾶς ἄνθρωπος σῶμα μὲν ὁρᾷ, ψυχὴν δὲ οὐδείς· οὐδὲ γὰρ ἄλλου σώματος οὐδενὸς οὔτε ζῶντος οὔτε ἀποθνήσκοντος τῶν ζώων, ἀλλὰ ἐλπὶς πολλὴ τὸ παράπαν * τὸ γένος ἡμῖν τοῦτο ἀναίσθητον πάσαις ταῖς τοῦ σώματος E
αἰσθήσεσι περιπεφυκέναι, νοητὸν δ' εἶναι *). νῷ μόνῳ δὴ καὶ διανοήματι λάβωμεν αὐτοῦ πέρι τὸ τοιόνδε.

ΚΛ. Ποῖον;

ΑΘ. Ἥλιον εἴπερ ἄγει ψυχή, τριῶν αὐτὴν ἓν λέγοντες δρᾶν σχεδὸν οὐκ ἀποτευξόμεθα.

ΚΛ. Τίνων;

ΑΘ. Ὡς ἢ ἐνοῦσα ἐντὸς τῷ περιφερεῖ τούτῳ φαινομένῳ σώματι πάντῃ διακομίζει τὸ τοιοῦτον, καθάπερ ἡμᾶς ἡ παρ' ἡμῖν ψυχὴ πάντῃ περιφέρει, ἢ ποθεν ἔξωθεν σῶμα αὕτη **) πορισαμένη πυρὸς ἤ τινος ἀέρος, ὥς * λόγος ἐστί 899
τινων, ὠθεῖ βίᾳ σώματι σῶμα, ἢ τρίτον αὐτὴ ψιλὴ σώματος οὖσα, ἔχουσα δὲ δυνάμεις ἄλλας τινὰς ὑπερβαλλούσας θαύματι, ποδηγεῖ.

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τοῦτο μὲν ἀνάγκη, τούτων ἕν γέ τι δρῶσαν ψυχὴν πάντα διάγειν· αὐτοῦ δὴ ***) ἄμεινον ταύτην τὴν ψυχήν, εἴτε ἐν ἅρμασιν ἔχουσα ἡμῖν ἥλιον ἄγει φῶς τοῖς ἅπασιν εἴτ' ἔξωθεν εἴθ' ὅπως εἴθ' ὅπῃ, θεὸν ἡγεῖσθαι χρεὼν πάντα ἄνδρα· ἢ πῶς;

ΚΛ. Ναί· τόν γέ που μὴ ἐπὶ τὸ ἔσχατον * ἀφιγμένον ἀνοίας. B

ΑΘ. Ἄστρων δὲ δὴ πέρι πάντων καὶ σελήνης ἐνιαυτῶν τε καὶ μηνῶν καὶ πασῶν ὡρῶν πέρι τίνα ἄλλον λόγον ἐροῦμεν, ἢ τὸν αὐτὸν τοῦτον, ὡς ἐπειδὴ ψυχὴ μὲν ἢ ψυχαὶ πάντων τούτων αἴτιαι ἐφάνησαν, ἀγαθαὶ δὲ πᾶσαν ἀρετήν, θεοὺς αὐτὰς εἶναι φήσομεν, εἴτε ἐν σώμασιν ἐνοῦσαι, ζῶα ὄντα, κοσμοῦσι πάντα οὐρανὸν εἴτε ὅπῃ τε καὶ ὅπως; εἴθ' ὅςτις ταῦτα ὁμολογεῖ, ὑπομένει †) μὴ θεῶν εἶναι πλήρη πάντα;

---

*) ἴσ. πολλή, τὸ παράπαν τὸ γένος ἡμῖν τοῦτο, ἀναίσθητον — αἰσθήσεσι, περιπεφυκέναι νοητὸν μόνον· νῷ δὴ καὶ διανοήματι κτλ.

) ἴσ. αὐτῇ. *) ἴσ. δὲ.

†) ἴσ. ἔσθ' ὅςτις ταῦτα ὁμολογῶν ὑπομενεῖ κτλ.

Ath. Solis quisque homo corpus quidem cernit, animum vero nemo; neque alius cuiusquam animantium corporis nec viventis nec mortui, sed nimirum suspicari licet, hoc genus si nullis corporis sensibus percipi possit, relinqui ut sola mente comprehendatur. mente, igitur et cogitatione hoc de eo informemus.

Cl. Quidnam?

Ath. Solem si animus ducit, e tribus unum ab eo fieri si dixerimus haud erraverimus.

Cl. Quaenam tria dicis?

Ath. Aut inclusum eum in hoc quod apparet globoso corpore plane hoc transferre, quemadmodum nos animus noster usquequaque circumagat, aut extrinsecus corpore aliquo adscito igneo vel aërio quodam, ut dicunt nonnulli, impellere vi corpore corpus, aut tertio ipsum a corpore vacuum, viribus autem aliis quibusdam praeditum mirum quam excellentibus, solem ducere.

Cl. Etiam.

Ath. Hoc igitur necesse est unum ex his facientem animum omnia ducere; sole autem quum praestantior sit, sive tamquam currum eum ducens omnibusque lucem afferens sive extrinsecus eum movens sive alio quo modo, deus cuique existimandus est; an quî?

Cl. Ita: nisi siquis ad extremam delapsus est dementiam.

Ath. De astris vero omnibus et luna et annis et mensibus omnibusque anni temporibus quid aliud dicemus nisi hoc ipsum, animum vel animos, quia omnium horum causas eos esse patuerit et omni virtute praestantes, deos esse, sive in corporibus inclusi et animantes universum caelum disponant et regant sive quocumque alio modo? est qui hoc confidens negare sustineat omnia deorum esse plena?

ΚΛ. Οὐκ * ἔστιν οὕτως, ὦ ξένε, παραφρονῶν οὐ- C
δείς.

ΑΘ. Τῷ μὲν τοίνυν μὴ νομίζοντι θεοὺς ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία, εἰπόντες ὅρους ἀπαλλαττώμεθα.

ΚΛ. Τίνας;

ΑΘ. Ἢ διδάσκειν ἡμᾶς ὡς οὐκ ὀρθῶς λέγομεν τιθέμενοι ψυχὴν γένεσιν ἁπάντων εἶναι πρώτην καὶ τἄλλα ὁπόσα τούτων *) ξυνεπόμενα εἴπομεν, ἢ μὴ δυνάμενον βέλτιον λέγειν ἡμῶν ἡμῖν πείθεσθαι καὶ ζῆν θεοὺς ἡγούμενον
εἰς τὸν ἐπίλοιπον βίον **). ὁρῶμεν * οὖν εἴτε ἱκανῶς ἤδη D
τοῖς οὐχ ἡγουμένοις θεοὺς εἰρήκαμεν ὡς εἰσὶ θεοί, εἴτε ἐπιδεῶς.

ΚΛ. Ἥκιστά γε, ὦ ξένε, πάντων ἐπιδεῶς.

ΑΘ. Τούτοις μὲν τοίνυν ἡμῖν τὸ λόγων τέλος ἐχέτω· τὸν δὲ ἡγούμενον μὲν θεοὺς εἶναι, μὴ φροντίζειν δὲ αὐτοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραμυθητέον. Ὦ ἄριστε δή, φῶμεν, ὅτι μὲν ἡγεῖ θεούς, ξυγγένειά τις ἴσως σε θεία πρὸς τὸ ξύμφυτον ἄγει τιμᾶν καὶ νομίζειν εἶναι· κα-
κῶν δὲ ἀνθρώπων καὶ ἀδίκων τύχαι * ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, E
ἀληθείᾳ μὲν οὐκ εὐδαίμονες, δόξαις δὲ εὐδαιμονιζόμεναι σφόδρα, ἀλλ' οὐκ ἐμμελῶς ἄγουσί σε πρὸς ἀσέβειαν, ἔν τε Μούσαις οὐκ ὀρθῶς ὑμνούμεναι ἅμα ἐν καὶ παντοίοις λόγοις· ἢ καὶ πρὸς τέλος ἴσως ἀνοσίους ἀνθρώπους ὁρῶν ἐλ-
θόντας γηραιούς, παῖδας παίδων καταλιπόντας ἐν * τιμαῖς 900
ταῖς μεγίσταις, ταράττει τὰ νῦν ἐν ἅπασι τούτοις, ἰδὼν ***) ἢ δι' ἀκοῆς αἰσθόμενος ἢ καὶ παντάπασιν αὐτὸς αὐτόπτης προστυχὼν πολλῶν ἀσεβημάτων καὶ δεινῶν γενομένων τισὶ δι' αὐτὰ ταῦτα ὁρᾷς ἐκ σμικρῶν εἰς τυραννίδας τε καὶ τὰ μέγιστα ἀφικομένους, τότε διὰ πάντα τὰ τοιαῦτα δῆλος εἶ μέμφεσθαι μὲν θεοὺς ὡς αἰτίους ὄντας τῶν τοιούτων διὰ ξυγγένειαν οὐκ ἂν ἐθέλων, ἀγόμενος δὲ ὑπό τινος ἀλογίας
ἅμα καὶ οὐ δυνάμενος δυσχεραίνειν * θεοὺς εἰς τοῦτο νῦν B
τὸ πάθος ἐλήλυθας, ὥστ' εἶναι μὲν δοκεῖν αὐτούς, τῶν δὲ

*) ἴσ. τούτῳ. **) ἴσ. χρόνον. ***) ἴσ. ὅταν ἰδών.

Cl. Nemo ſane, o hoſpes, adeo eſt demens.

Ath. Ei igitur qui ſuperiore tempore deos eſſe non crediderit, o Megille et Clinia, ubi praeſcripſimus aliqua diſcedamus.

Cl. Quaenam iſta?

Ath. Ut aut doceat nos non recte dicere ponentes animum primum eſſe omnium ortum et cetera quae huic conſequentia protulimus, aut, ſi nequeat melius dicere quam nos, obtemperet nobis vivatque deos eſſe putans in poſterum. videamus igitur an ſatis iam contra eos qui nullos eſſe deos putant disputaverimus et deos eſſe probaverimus, necne.

Cl. Omnium maxime, o hoſpes, ſatis.

Ath. Adverſus hos igitur finem disputandi faciamus; eum vero qui eſſe quidem, ſed nullam habere humanarum rerum procurationem deos cenſet adhortabimur. O vir optime, dicamus, qui deos eſſe putas, cognatio fortaſſe te divina adducit ut numen affine colas et putes eſſe, improborum vero hominum atque iniuſtorum fortunae privatae et publicae, quae vere quidem haud felices ſunt, at opinione perperam nimis felices praedicantur, inducunt te in impietatem, dum et carminibus et variis orationis ſolutae generibus non recte celebrantur; vel etiam impios homines quum ſumma ſenectute ad finem vitae pervenientes vides et liberos nepotesque ſummis in honoribus conſtitutos relinquentes, perturbaris nunc his omnibus: quum videlicet cognoſcis vel auditu percipis vel etiam tuis ipſe oculis nonnullos vides per multas et diras quas commiſiſſent impietates ex humili conditione ad tyrannidem maximasque opes evectos, tum icciroo perſpicuum eſt te nolle quidem propter cognationem deos tamquam harum rerum auctores vituperare, ſed temeritate quadam ductus, quum ſuccenſere diis nequeas, in hanc delaberis ſenten-

ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν καὶ ἀμελεῖν πραγμάτων. ἵνα οὖν μὴ ἐπὶ μεῖζον ἔλθῃ σοι πάθος πρὸς ἀσέβειαν *) τὸ νῦν παρὸν δόγμα, ἀλλ' ἐάν πως οἷον ἀποδιοπομπήσασθαι λόγοις αὐτὸ προσιὸν **) γενώμεθα δυνατοί, πειρώμεθα, συνάψαντες τὸν ἑξῆς λόγον ᾧ πρὸς τὸν τὸ παράπαν οὐχ ἡγούμενον θεοὺς ἐξ ἀρχῆς διεπερανάμεθα, τούτῳ τὰ νῦν προςχρήσασθαι. σὺ δ', ὦ Κλεινία τε καὶ Μέγιλλε, ὑπὲρ τοῦ νέου καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀποκρινόμενοι διαδέχεσθε· ἂν δέ τι δύςκολον ἐμπίπτῃ τοῖς λόγοις, ἐγὼ σφῷν ***) ὥςπερ νῦν δὴ δεξάμενος διαβιβῶ τὸν ποταμόν. C

ΚΛ. Ὀρθῶς λέγεις· καὶ σύ τε οὕτω ταῦτα δρᾶ, ποιήσομέν τε ἡμεῖς εἰς τὸ δυνατὸν ἃ λέγεις.

ΑΘ. Ἀλλ' οὐδὲν τάχ' ἂν ἴσως εἴη χαλεπὸν ἐνδείξασθαι τοῦτό γε, ὡς ἐπιμελεῖς σμικρῶν εἰσὶ θεοὶ οὐχ ἧττον ἢ τῶν μεγέθει διαφερόντων. ἤκουον γάρ που καὶ παρῆν τοῖς * νῦν δὴ λεγομένοις, ὡς ἀγαθοί γε ὄντες πᾶσαν ἀρετὴν τὴν D τῶν πάντων ἐπιμέλειαν οἰκειοτάτην αὐτῶν οὖσαν κέκτηνται.

ΚΛ. Καὶ σφόδρα γε ἐπήκουον †).

ΑΘ. Τὸ μετὰ τοῦτο τοίνυν κοινῇ συνεξεταζόντων ††), τίνα λέγοντες ἀρετὴν αὐτῶν ὁμολογοῦμεν αὐτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι. φέρε, τὸ σωφρονεῖν νοῦν τε κεκτῆσθαί φαμεν ἀρετῆς, τὰ δ' ἐναντία κακίας;

ΚΛ. Φαμέν.

ΑΘ. Τί δέ; ἀρετῆς μὲν ἀνδρείαν εἶναι, δειλίαν δὲ κακίας;

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Καὶ τὰ μὲν αἰσχρὰ τούτων, τὰ δὲ καλὰ φήσομεν;

ΚΛ. Ἀνάγκη.

ΑΘ. Καὶ τῶν μὲν προςήκειν ἡμῖν, εἴπερ, ὁπόσα φλαῦρα, θεοῖς δὲ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν τῶν τοιούτων μετὸν ἐροῦμεν;

---

*) ἴσ. ἔλθῃ σοι πρὸς ἀσέβειαν.
) ἴσ. προϊόν. *) ἴσ. ἐγὼ σφῷ.
†) ἴσ. ΜΕ. Ἀλλ' — κέκτηνται· καὶ σφόδρα γε ἐπήκουον. ἄλλ. ΑΘ. Ἀλλ' — ἤκουε γάρ που — κέκτηνται. ΚΛ. Καὶ σφόδρα γε ἐπήκουεν.
††) ἴσ. συνεξετάζωμεν.

tiam ut esse quidem eos, sed negligere res humanas nec curare putes. ne igitur ad maiorem ista tua opinio progrediatur impietatem, saltem si modo potuerimus verbis amoliri procedentem et quasi averruncare, conemur, sequentem disputationem cum superiore contexentes quam adversus eum habuimus qui nullos esse omnino deos putat, hac nunc uti. vos autem, Clinia et Megille, adolescentis personam suscipite, quemadmodum in superiore disputatione, et respondete; si quid difficile et molesti inciderit in sermone, ego vos, ut modo feci, suscipiens flumen traducam.

Cl. Recte loqueris; et tu fac modo ita, nos quoque quoad eius potuerimus faciemus quae dicis.

Me. At forsitan haudquaquam difficile sit ostendere hoc quidem, deos parva curare non minus quam ad magnitudinem insignia. audivi enim et interfui quum supra diceretur praeditos eos omni virtute rerum omnium procurationem quam maxime sibi propriam habere. ac valde quidem attendi.

Ath. Deinde vero communiter exploremus, quanam eos virtute praeditos esse consentiamus. age, nonne temperantiam et mentem habere virtutis esse dicimus, et contraria pravitatis?

Cl. Dicimus vero.

Ath. Quid porro? virtutis quidem esse fortitudinem, ignaviam vero pravitatis?

Cl. Sane quidem.

Ath. Et alia horum turpia, alia pulchra dicemus?

Cl. Necesse est.

Ath. Et aliqua ad nos pertinere, quaecumque prava sint, in deos vero nulla omnino ratione ea cadere dicemus?

ΚΛ. Καὶ ταῦθ' οὕτως ὁμολογοῖ πᾶς ἄν.

ΑΘ. Τί δέ; ἀμέλειάν τε καὶ ἀργίαν καὶ τρυφὴν εἰς ἀρετὴν ψυχῆς θήσομεν; ἢ πῶς λέγεις;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Ἀλλ' εἰς τοὐναντίον;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τἀναντία * ἄρα τούτοις εἰς τοὐναντίον. 901

ΚΛ. Τοὐναντίον.

ΑΘ. Τί οὖν δή, τρυφῶν καὶ ἀμελὴς ἀργός τε, ὃν ὁ ποιητὴς κηφῆσι κοθούροισι μάλιστα εἴκελον ἔφασκεν εἶναι, γίγνοιτ' ἂν ὁ τοιοῦτος πᾶσιν ἡμῖν;

ΚΛ. Ὀρθότατά γε εἰπών *).

ΑΘ. Οὐκοῦν τόν γε θεὸν οὐ ῥητέον ἔχειν ἦθος τοιοῦτον ὅ γέ τοι αὐτὸς μισεῖ, τῷ τέ τι τοιοῦτον φθέγγεσθαι πειρωμένῳ οὐκ ἐπιτρεπτέον.

ΚΛ. Οὐ μὲν δή· πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Ὧι δὴ * προςήκει μὲν πράττειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι B
διαφερόντως τινός, ὁ δὲ τούτου γε νοῦς τῶν μὲν μεγάλων ἐπιμελεῖται, τῶν σμικρῶν δὲ ἀμελεῖ, κατὰ τίνα ἐπαινοῦντες τὸν τοιοῦτον λόγον οὐκ ἂν παντάπασι πλημμελοῖμεν; σκοπῶμεν δὲ ὧδε· ἆρ' οὐ κατὰ δύο εἴδη τὸ τοιοῦτον πράττει ὁ πράττων εἴτε θεὸς εἴτ' ἄνθρωπος;

ΚΛ. Ποίω δὴ λέγομεν **);

ΑΘ. Ἢ διαφέρον οὐδὲν οἰόμενος εἶναι τῷ ὅλῳ ἀμε-
λουμένων τῶν σμικρῶν, ἢ * ῥαθυμίᾳ καὶ τρυφῇ, εἰ διαφέ- C
ρει, ὁ δὲ ἀμελεῖ· ἢ ἔστιν ἄλλως πως γιγνομένη ἀμέλεια; οὐ γάρ που, ὅταν γε ἀδύνατον ᾖ τῶν ἁπάντων ἐπιμελεῖσθαι, τότε ἀμέλεια ἔσται τῶν σμικρῶν ἢ μεγάλων μὴ ἐπιμελουμένῳ, ὧν ἂν δυνάμει θεὸς ἢ φαῦλός τις ὢν ἐλλιπὴς καὶ μὴ δυνατὸς ἐπιμελεῖσθαι γίγνηται.

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Νῦν δὴ δύ' ὄντες τρισὶν ἡμῖν οὖσιν ἀποκρινάσθωσαν οἱ θεοὺς μὲν ἀμφότεροι ὁμολογοῦντες εἶναι, παραι-

---

*) ἴσ. εἶναι, ὀρθότατά γε εἰπών, γίγνοιτ' ἂν — ἡμῖν μισητός; ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

**) γρ. Ποίω δή; ΑΘ. Λέγομεν κτλ.

Cl. Etiam hoc ita quisque concesserit.

Ath. Quid vero? negligentiam et segnitiam et luxuriam in virtutum numero reponemus? an quomodo dicis?

Cl. Quî enim possumus?

Ath. At in contrariorum numero?

Cl. Vero.

Ath. Contraria igitur horum in contrariorum numero,

Cl. Ita.

Ath. Quid igitur? luxuriosus et negligens et segnis, quem poëta fucis inertibus simillimum esse dixit idque rectissime, nonne omnibus nobis erit odiosus?

Cl. Rectissime ais.

Ath. Nonne igitur deus non est dicendus eam indolem habere quam ipse oderit, nec qui tale quid proferre audeat ferendus est?

Cl. Minime vero; quî enim decet?

Ath. Cui igitur convenit aliquid facere et curare prae ceteris, si animus eius magna quidem curat, parva autem negligit, quanam ex ratione hunc laudabimus nec prorsus a vero aberrabimus? enimvero sic consideremus: nonne duobus modis tale quid facit qui facit sive deus sive homo?

Cl. Quosnam modos dicimus?

Ath. Aut nihil interesse arbitratur rerum universitatis si parva negligantur, aut per socordiam et luxuriam negligit, si interest; an alio quo modo negligentia exsistit? neque enim, si omnium rerum procuratio haberi non potest, negligentia erit, si quis parva vel magna non curabit, quippe quorum procurationem, sive deus sive vilis quisquam, facultate privatus habere non possit.

Cl. Quî enim negligentia erit?

Ath. Nunc igitur duo illi tribus qui sumus respondento qui quum ambo deos esse confiteantur, eosdem

τητοὺς * δὲ ἅτερος, ὁ δὲ ἀμελεῖς τῶν σμικρῶν. πρῶτον D μὲν θεοὺς ἀμφότεροί φατε γιγνώσκειν καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν πάντα, λαθεῖν δὲ αὐτοὺς οὐδὲν δυνατὸν εἶναι τῶν ὁπόσων εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις τε καὶ ἐπιστῆμαι. ταύτῃ λέγετε ἔχειν ταῦτα, ἢ πῶς;

ΚΛ. Οὕτως.

ΑΘ. Τί δέ; δύνασθαι πάντα ὁπόσων αὖ δύναμίς ἐστι θνητοῖς τε καὶ ἀθανάτοις;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὐ ξυγχωρήσονται καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν;

ΑΘ. Καὶ μὴν ἀγαθούς γε καὶ * ἀρίστους ὡμολογήκαμεν αὐτοὺς εἶναι πέντε ὄντες. E

ΚΛ. Σφόδρα γε.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ ῥᾳθυμίᾳ μὲν καὶ τρυφῇ ἀδύνατον αὐτοὺς ὁμολογεῖν πράττειν ὁτιοῦν τὸ παράπαν, ὄντας γε οἵους ὁμολογοῦμεν *); δειλίας γὰρ ἔκγονος ἔν γε ἡμῖν ἀργία, ῥᾳθυμία δὲ ἀργίας καὶ τρυφῆς.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Ἀργίᾳ μὲν δὴ καὶ ῥᾳθυμίᾳ οὐδεὶς ἀμελεῖ θεῶν· οὐ γὰρ μέτεστιν αὐτῷ που δειλίας.

ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τὸ λοιπόν, εἴπερ ἀμελοῦσι τῶν * σμι- 902 κρῶν καὶ ὀλίγων τῶν περὶ τὸ πᾶν, ἢ γιγνώσκοντες ὡς τὸ παράπαν οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, δρῷεν ἂν τοῦτο, ἢ τί τὸ λοιπὸν πλὴν τοῦ **) γιγνώσκειν τοὐναντίον;

ΚΛ. Οὐδέν.

ΑΘ. Πότερον οὖν, ὦ ἄριστε καὶ βέλτιστε, θῶμέν σε λέγοντα, ὡς ἀγνοοῦντάς τε καὶ δέον ἐπιμελεῖσθαι δι' ἄγνοιαν ἀμελοῦντας, ἢ γιγνώσκοντας ὅτι δεῖ, καθάπερ οἱ φαυλότατοι τῶν ἀνθρώπων λέγονται ποιεῖν, εἰδότες ἄλλα εἶναι βελτίω ***) πράττειν ὧν δὴ πράττουσι * διά τινας ἥττας B ἡδονῶν ἢ λυπῶν οὐ ποιεῖν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Οὐκοῦν δὴ τά γε ἀνθρώπινα πράγματα τῆς τε

---

*) ἴσ. ὡμολογοῦμεν. **) γρ. τό. ***) ἴσ. βέλτιον.

tamen alter exorari et placari posse, alter parvorum negligentes esse sumit. ac primum quidem deos ambo dicitis cognoscere et videre et audire omnia, nec eorum aliquid eos latere posse quae sensu et intelligentia percipiantur. ita dicitis haec se habere, an quomodo?

Cl. Ita.

Ath. Quid vero? num posse quoque ipsos omnia efficere quorum efficiendorum facultas est mortalibus et immortalibus?

Cl. Quidni concedant haec quoque sic se habere?

Ath. Iam vero bonos et optimos ipsos esse confessi sumus nos qui quinque sumus.

Cl. Admodum sane.

Ath. Nonne igitur confiteri non possumus per segnitiam et luxuriam quicquam omnino eos facere qui tales sint quales concesserimus esse? ignaviae enim fetus est in nobis inertia, segnitia vero inertiae et luxuriae.

Cl. Verissime loqueris.

Ath. Per inertiam autem et segnitiam nullus deorum quicquam negligit; ignavia enim non cadit in ipsos.

Cl. Rectissime dicis.

Ath. Nonne relinquitur ut, si negligant res parvas et paucas in rerum universitate, aut has omnino non esse curandas cognoscentes ita agant, aut quid aliud superest nisi cognitionis contrarium?

Cl. Nihil vero.

Ath. Utrum igitur, vir optime et praestantissime, ponamus te dicere eos ignorantia laborare et quorum procurationem ipsos habere oporteret, ea negligere per ignorantiam, an eos cognoscere res sibi curandas esse neque tamen curare, quemadmodum vilissimi homines dicuntur scire quidem alia melius esse facere quam quae faciant, neque tamen facere voluptatibus quibusdam vel doloribus succumbentes?

Cl. Qui enim poterit?

Ath. Nonne igitur humanae res animatae naturae

ἐμψύχου μετέχει φύσεως ἅμα, καὶ θεοσεβέστατον αὐτό ἐστι πάντων ζώων ἄνθρωπος;

ΚΛ. Ἔοικε γοῦν.

ΑΘ. Θεῶν γε μὴν κτήματά φαμεν εἶναι πάντα ὁπόσα θνητὰ ζῶα, ὥνπερ *) καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ἤδη **) τοίνυν σμικρὰ ἢ μεγάλα τις φάτω ταῦτα εἶναι τοῖς θεοῖς· οὐδετέρως γὰρ τοῖς κεκτημένοις * ἡμᾶς C ἀμελεῖν ἂν εἴη προσῆκον, ἐπιμελεστάτοις γε οὖσι καὶ ἀρίστοις. σκοπῶμεν γὰρ δὴ ***) καὶ τόδε ἔτι πρὸς τούτοις.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Τὸ περί τε αἰσθήσεως καὶ δυνάμεως, ἆρ' οὐκ ἐναντίως ἀλλήλοιν πρὸς ῥαστώνην καὶ χαλεπότητά ἐστον πεφυκότε;

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ὁρᾶν μέν που καὶ ἀκούειν τὰ σμικρὰ χαλεπώτερον ἢ τὰ μεγάλα, φέρειν δὲ αὖ καὶ κρατεῖν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν σμικρῶν καὶ ὀλίγων παντὶ ῥᾷον ἢ τῶν ἐναντίων.

ΚΛ. * Καὶ πολύ γε. D

ΑΘ. Ἰατρῷ δὲ προστεταγμένον ὅλον τι θεραπεύειν βουλομένῳ καὶ δυναμένῳ, τῶν μὲν μεγάλων ἐπιμελουμένῳ, τῶν μορίων δὲ καὶ σμικρῶν ἀμελοῦντι, ἕξει ποτὲ καλῶς αὐτῷ τὸ πᾶν;

ΚΛ. Οὐδαμῶς.

ΑΘ. Οὐ μὴν οὐδὲ κυβερνήταις οὐδὲ στρατηγοῖς οὐδ' οἰκονόμοις οὐδ' αὖ τισὶ πολιτικοῖς οὐδ' ἄλλῳ τῶν τοιούτων οὐδενὶ χωρὶς τῶν ὀλίγων καὶ σμικρῶν πολλὰ ἢ μεγάλα· οὐδὲ γὰρ ἄνευ σμικρῶν * τοὺς μεγάλους φασὶν οἱ λιθολόγοι λίθους εὖ κεῖσθαι. E

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Μὴ τοίνυν τόν γε θεὸν ἀξιώσωμέν ποτε θνητῶν δημιουργῶν φαυλότερον, οἳ τὰ προσήκοντα αὐτοῖς ἔργα, ὅσῳπερ ἂν ἀμείνους ὦσι, τόσῳ ἀκριβέστερα καὶ τελεώτερα

*) ἴσ. ὥσπερ. **) ἴσ. Ἦ δὴ τοίνυν.
***) ἴσ. δὲ δή.

participes sunt simulque homo omnibus animantibus religione deorumque cultu pio praestat.

Cl. Consentaneum est hercle.

Ath. Iam vero deorum mancipia dicimus esse omnia quaecumque sint animantia, quemadmodum etiam caelum universum.

Cl. Quî aliter?

Ath. Aut igitur parva aut magna aliquis dicito haec esse diis; neutram in partem dominis nostris conveniet ea negligere, qui maxime providi sint atque optimi. videamus vero praeterea etiam hoc.

Cl. Quidnam?

Ath. De sensu et potestate; nonne contrariam inter se naturam habent, si facilitatem et difficultatem spectes?

Cl. Quomodo dicis?

Ath. Visu quidem et auditu parva difficiliora sunt quam magna, ferre autem et occupare et curare parva et pauca quivis facilius potest quam quae illorum contraria sunt.

Cl. Longe profecto.

Ath. Iam medicus si totum aliquod sibi commissum curare et velit et possit, et magna quidem curet, particulas vero et exigua negligat, an bene umquam ei se habebit totum?

Cl. Nullo sane modo.

Ath. Neque etiam gubernatoribus neque ducibus neque rei familiaris curatoribus neque rei publicae gubernatoribus neque ulli omnino eiusdem generis sine paucis et exiguis multa vel magna succedent; neque enim sine parvis magnos bene cohaerere lapides dicunt qui lapides construunt.

Cl. Quî enim potest esse?

Ath. Ne igitur deum putemus umquam mortalibus viliorem esse opificibus, qui opera sibi propria, quo meliores sunt, eo diligentius et perfectius una arte parva

μιᾷ τέχνῃ σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται· τὸν δὲ θεὸν ὄντα τε σοφώτατον βουλόμενόν τ' ἐπιμελεῖσθαι καὶ δυνάμενον, ὧν μὲν ῥᾷον * ἦν ἐπιμεληθῆναι σμικρῶν ὄντων, μηδαμῇ ἐπιμελεῖσθαι, καθάπερ ἀργὸν ἢ δειλόν τινα διὰ πόνους ῥαθυμοῦντα, τῶν δὲ μεγάλων. 903

ΚΛ. Μηδαμῶς δόξαν τοιαύτην περὶ θεῶν, ὦ ξένε, ἀποδεχώμεθα· οὐδαμῇ γὰρ οὔτε ὅσιον οὔτ' ἀληθὲς τὸ διανόημα διανοοίμεθ' ἄν.

ΑΘ. Δοκοῦμεν δέ μοι νῦν ἤδη μάλιστα μετρίως διειλέχθαι τῷ φιλαιτίῳ τῆς ἀμελείας πέρι θεῶν.

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τῷ γε βιάζεσθαι τοῖς λόγοις ὁμολογεῖν αὐτὸν μὴ λέγειν ὀρθῶς· * ἐπῳδῶν γε μὴν προσδεῖσθαί μοι δοκεῖ μύθων ἔτι τινῶν. B

ΚΛ. Ποίων, ὦ 'γαθέ;

ΑΘ. Πείθωμεν τὸν νεανίαν τοῖς λόγοις ὡς τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ ὅλου πάντ' ἐστὶ ξυντεταγμένα, ὧν καὶ τὸ μέρος εἰς δύναμιν ἕκαστον τὸ προσῆκον πάσχει καὶ ποιεῖ· τούτοις δ' εἰσὶν ἄρχοντες προστεταγμένοι ἑκάστοις ἐπὶ τὸ σμικρότατον ἀεὶ πάθης καὶ πράξεως, εἰς μερισμὸν τὸν ἔσχατον τέλος ἀπειργασμένοι *)· ὧν * ἓν καὶ τὸ σόν, ὦ σχέτλιε, μόριον C εἰς τὸ πᾶν ξυντείνει βλέπον ἀεί, καίπερ πάνσμικρον ὄν. σὲ δὲ λέληθε περὶ τοῦτο αὐτὸ ὡς γένεσις ἕνεκα ἐκείνου γίγνεται πᾶσα, ὅπως ᾖ ἡ τῷ τοῦ παντὸς βίῳ ὑπάρχουσα εὐδαίμων οὐσία, οὐχ ἕνεκα σοῦ γιγνομένη, σὺ δὲ ἕνεκα ἐκείνου. πᾶς γὰρ ἰατρὸς καὶ πᾶς ἔντεχνος δημιουργὸς παντὸς μὲν ἕνεκα πάντα ἐργάζεται, πρὸς τὸ κοινῇ ξυντείνων βέλτιστον, μέρος μὴν ἕνεκα ὅλου καὶ οὐχ ὅλον μέρους ἕνεκα ἀπεργάζεται. σὺ δὲ * ἀγανακτεῖς ἀγνοῶν ὅπῃ τὸ περὶ σὲ ἄριστον D τῷ παντὶ ξυμβαίνει καὶ σοὶ κατὰ δύναμιν τὴν τῆς κοινῆς γενέσεως. ἐπεὶ δὲ ἀεὶ ψυχὴ ξυντεταγμένη σώματι τοτὲ μὲν ἄλλῳ, τοτὲ δὲ ἄλλῳ, μεταβάλλει παντοίας μεταβολὰς δι' ἑαυτὴν ἢ δι' ἑτέραν ψυχήν, οὐδὲν ἄλλο ἔργον τῷ πεττευτῇ λείπεται πλὴν

*) Ισ. τελέως ἀπειργασμένοις.

et magna elaborant; deum contra qui sapientissimus sit rerumque curam suscipere et velit et possit, parva quorum procuratio facilior sit nullo modo curare, tamquam inertem vel ignavum aliquem propter labores segniter agentem, sed magna.

Cl. Nullo modo hanc de diis sententiam, mi hospes, probemus; haudquaquam enim neque piam neque veram cogitationem haberemus.

Ath. Videmur autem mihi nunc iam maxime satis disseruisse cum obiurgandi cupido de incuria deorum.

Cl. Etiam.

Ath. Certe eum coëgimus verbis confiteri se non recte dicere; at vero fabulis adhuc quibusdam tamquam cantionibus mihi videtur ei opus esse.

Cl. Quibusnam, mi bone?

Ath. Persuadeamus adolescenti verbis ab eo qui universi curam susceperit omnia ad huius conservationem et bonitatem esse constituta, ita ut partes quoque singulae pro viribus quicquid ad eas pertineat patiantur et agant; his vero singulis praefectos esse datos ad minimam vel affectionem vel actionem regendam, quippe usque ad extremam partitionem perfecte constitutis: quarum una etiam tua, o misselle, particula, licet perpusilla sit, ad universum tendit huc semper spectans. ignoras vero hac ipsa in re ortum quemque hanc ob causam fieri, ut universi vitae felix obtingat status, igitur non tua causa eum fieri, sed te illius causa. quisque enim medicus omnisque artificiosus opifex totius causa omnia facit ad id spectans quod communiter optimum est, ita ut partem totius causa, non totum partis causa fabricetur. tu vero indignaris nesciens quomodo id quod tui ratione habita optimum est universo conveniat tibique quoad eius pro communi ortu fieri possit. et quoniam animus semper coniunctus cum corpore, modo hoc modo illo, nihil non mutationis facit per se vel alium animum, nihil aliud rerum moderatori relinqui-

μετατιθέναι τὸ μὲν ἄμεινον γιγνόμενον ἦθος εἰς βελτίω τόπον, χεῖρον δὲ εἰς τὸν χείρονα, κατὰ τὸ πρέπον αὐτῶν ἕκαστον *), ἵνα τῆς προσηκούσης μοίρας * λαγχάνῃ. E

ΚΛ. Πῇ λέγεις;

ΑΘ. Ἧιπερ ἂν ἔχοι λόγον ῥᾳστώνη ἐπιμελείας θεοῖς τῶν πάντων, ταύτῃ μοι δοκῶ φράζειν. εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὸ ὅλον ἀεὶ βλέπων πλάττοι τις μετασχηματίζων τὰ πάντα, οἷον ἐκ πυρὸς ὕδωρ ἔμψυχον, καὶ μὴ **) ξύμπολλα ἐξ ἑνὸς ἢ ἐκ πολλῶν ἕν, πρώτης ἢ δευτέρας * ἢ καὶ τρίτης γενέσεως 904
μετειληφότα, πλήθεσιν ἄπειρ' ἂν εἴη τῆς μετατιθεμένης κοσμήσεως· νῦν δ' ἔστι θαυμαστὴ ῥᾳστώνη τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ.

ΚΛ. Πῶς αὖ λέγεις;

ΑΘ. Ὧδε· ἐπειδὴ κατεῖδεν ἡμῶν ὁ βασιλεὺς ἐμψύχους οὔσας τὰς πράξεις ἁπάσας καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐν αὐταῖς οὖσαν, πολλὴν δὲ κακίαν, ἀνώλεθρον δὲ ὂν γενόμενον, ἀλλ' οὐκ αἰώνιον, ψυχὴν καὶ σῶμα, καθάπερ οἱ κατὰ νόμον ὄντες θεοί (γένεσις γὰρ οὐκ ἄν ποτε ἦν ζώων ἀπολομένου * τούτοιν θατέρου), καὶ τὸ μὲν ὠφελεῖν ἀεὶ πεφυ- B
κὸς, ὅσον ἀγαθὸν ψυχῆς, διενοήθη, τὸ δὲ κακὸν βλάπτειν, ταῦτα πάντα ξυνιδὼν ἐμηχανήσατο ποῦ κείμενον ἕκαστον τῶν μερῶν νικῶσαν ἀρετήν, ἡττωμένην δὲ κακίαν ἐν τῷ παντὶ παρέχοι μάλιστ' ἂν καὶ ῥᾷστα καὶ ἄριστα· μεμηχάνηται δὴ πρὸς πᾶν τοῦτο τὸ ποῖόν τι γιγνόμενον ἀεὶ ποίαν ἕδραν δεῖ μεταλαμβάνον οἰκίζεσθαι καὶ τίνας ποτὲ τόπους· τῆς δὲ γενέσεως τὸ ποίου ***) τινὸς ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἑκάστων †) * ἡμῶν τὰς αἰτίας· ὅπῃ γὰρ ἂν ἐπιθυμῇ καὶ ὁποῖός C
τις ὢν τὴν ψυχήν, ταύτῃ σχεδὸν ἑκάστοτε καὶ τοιοῦτος γίγνεται ἅπας ἡμῶν ὡς τὸ πολύ.

ΚΛ. Τὸ γοῦν εἰκός.

ΑΘ. Μεταβάλλει μὲν τοίνυν πάνθ' ὅσα μέτοχά ἐστι ψυχῆς, ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν·

*) Ισ. ἑκάστῳ.
**) Ισ. καὶ ἢ.
***) Ισ. τοῦ ποιοῦ.
†) Ισ. ἑκάστου.

tur nisi ut mores meliores velut in calculorum lusu transferat in meliorem locum, deteriores in deteriorem, prout cuique conveniat, ut sortem quique consentaneam nanciscantur.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Quomodo consentaneum est facile posse deos omnium rerum procurationem habere, ita mihi videor loqui. nam si ad totum semper spectans finxerit quispiam transformando omnia, velut ex igne aquam animatam, aut permulta ex uno aut e multis unum, ita ut primum vel secundum vel tertium ortum nanciscantur, innumerabilia fuerint dispositione semper mutata; nunc autem incredibilis quaedam facilitas suppetit universi procuratori.

Cl. Quomodo rursus dicis?

Ath. Ita: quum perspexisset rex noster animatas esse omnes actiones multum porro virtutis in eis inesse, multum vero etiam pravitatis, et interitus quidem expertem esse animum et corpus (nullum enim umquam ortum fore animantium alterutro horum exstincto), neque tamen sempiternum, quemadmodum dii ex lege fatali constituti, et alterum natura semper prodesse intellexisset, quicquid boni in animo inesset, malum vero obesse: haec omnia quum secum reputasset excogitavit ubi quaeque pars sita vincentem virtutem et superatam pravitatem in rerum universitate efficeret maxime et facillime et optime; excogitavit igitur universi ratione habita quali quidque natura praeditum qualem sedem qualesque locos sumere oporteret ad habitandum; sed qualis quisque fieret, eius rei causas cuiusque nostrum voluntatibus permisit; qualem enim se fieri cupit et quali animo praeditum, talis fere semper exsistit quisque nostrum maximam partem.

Cl. Consentaneum est profecto.

Ath. Mutantur igitur omnia quae animo praedita sunt, quippe quae in semet ipsis mutationis causas ha-

μεταβάλλοντα δὲ φέρεται *) κατὰ τὴν τῆς εἱμαρμένης τά-
ξιν καὶ νόμον. σμικρότερα μὲν τῶν ἠθῶν μεταβάλλοντα
ἐλάττω **) κατὰ τὸ τῆς χώρας ἐπίπεδον μεταπορεύεται, πλείω
δὲ καὶ ἀδικώτερα * μεταπεσόντα εἰς βάθος τά τε κάτω λε- D
γόμενα τῶν τόπων, ὅσα Ἅιδην τε καὶ τὰ τούτων ἐχόμενα
τῶν ὀνομάτων ἐπονομάζοντες σφόδρα φοβοῦνται καὶ ὀνει-
ροπολοῦσι ζῶντες διαλυθέντες τε τῶν σωμάτων. μείζω δὲ δὴ
ψυχὴ κακίας ἢ ἀρετῆς ὁπόταν μεταλάβῃ ***) διὰ τὴν αὐτῆς
βούλησίν τε καὶ ὁμιλίαν γενομένην ἰσχυράν, ὁπόταν μὲν
ἀρετῇ θείᾳ προσμίξασα γίγνηται διαφερόντως τοιαύτη, δια-
φέροντα καὶ μετέβαλε τόπον ἅγιον ὅλον, μετακομισθεῖσα * εἰς E
ἀμείνω τινὰ τόπον ἕτερον, ὅταν δὲ τἀναντία, ἐπὶ τἀναντία
μεθιδρύσασα ****) τὸν αὐτῆς βίον.

Αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν,
ὦ παῖ καὶ νεανίσκε, ἀμελεῖσθαι δοκῶν ὑπὸ θεῶν, κακίω
μὲν γιγνόμενον πρὸς τὰς κακίους ψυχάς, ἀμείνω δὲ πρὸς
τὰς ἀμείνους πορευόμενον ἔν τε ζωῇ καὶ ἐν πᾶσι θανάτοις
πάσχειν τε καὶ ποιεῖν ἃ προσῆκον δρᾶν ἐστὶ τοῖς προσφερέ-
σι τοὺς προσφερεῖς. ταύτης * τῆς δίκης οὔτε σὺ μήποτε 905
οὔτε εἴ †) ἄλλος ἀτυχὴς γενόμενος ἐπεύξεται ††) περιγενέ-
σθαι θεῶν· ἣν πασῶν δικῶν διαφερόντως ἔταξάν τε οἱ τά-
ξαντες χρεών τε ἐξευλαβεῖσθαι τὸ παράπαν· οὐ γὰρ ἀμελη-
θήσει ποτὲ ὑπ᾽ αὐτῆς· οὐχ οὕτω σμικρὸς ὢν δύσει κατὰ
τὸ τῆς γῆς βάθος, οὐδ᾽ ὑψηλὸς γενόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν
ἀναπτήσει, τίσεις δὲ αὐτῶν †††) τὴν προσήκουσαν τιμω-
ρίαν εἴτ᾽ ἐνθάδε μένων εἴτε καὶ ἐν Ἅιδου διαπορευθεὶς * εἴτε B
καὶ τούτων εἰς ἀγριώτερον ἔτι διακομισθεὶς τόπον. ὁ αὐτὸς
δὲ λόγος σοι καὶ περὶ ἐκείνων ἂν εἴη, τῶν οὓς σὺ κατιδὼν
ἐκ σμικρῶν μεγάλους γεγονότας ἀνοσιουργήσαντας ἤ τι τοι-
οῦτον πράξαντας ᾠήθης ἐξ ἀθλίων εὐδαίμονας γεγονέναι,
κᾆτα, ὡς ἐν κατόπτροις, αὐτῶν ταῖς πράξεσιν ἡγήσω κα-
θεωρακέναι τὴν πάντων ἀμέλειαν θεῶν, οὐκ εἰδὼς αὐτῶν
τὴν ξυντέλειαν, ὅπῃ ποτὲ τῷ παντὶ ξυμβάλλεται. * γιγνώ- C

*) γρ. φαίνεται. **) ἴσ. μεταβαλόντα.
) ἴσ. μεταβάλῃ. *) ἴσ. μεθιδρύσατο.
†) ἴσ. οὔτε καί. ††) γρ. ἐπεύξηται. †††) ἴσ. σαυτῷ.

beant; mutata autem feruntur secundum fati ordinem et legem. ac leniores quidem quae morum mutationes fecerunt, ea per terrae planitiem ingrediuntur, quae vero in maiorem depravationem inciderunt, in profundum locaque quae dicuntur infera detruduntur, quae orci similibusque nominibus afficientes valde horrent somniantque tam viventes quam soluti corporibus. maiores vero pravitatis et virtutis mutationes quum animus sua ipse voluntate et consuetudine corroborata facit, si virtuti divinae adhaerescit insigniter, insignem etiam accipit locum sanctum totum, migrans in meliorem aliquem huiusmodi locum, sin contra, in contrarium vitam suam transfert. *Haec est iustitia deorum qui Olympum tenent*, o puer et adolescens, qui te negligi a diis putas, ut, qui deterior exsistat, is ad deteriores animos, qui vero melior, ad meliores migret, et quum in vita tum in quolibet mortis genere patiatur agatque quae similes similibus facere par est. hanc deorum iustitiam neque tu umquam neque alius quis ita infelix factus ut scelera committeret sese superasse gloriabitur, quam prae omnibus constituerunt qui constituerunt et quam omnino caveri oportet; neque enim umquam ab ea negligeris, nec si tam pusillus eris ut in terrae profundum te abscondas, neque si sublimis in caelum evolaveris, sed dignas daturus es poenas, sive hic manseris sive ad inferos descenderis sive in locum meaveris his etiam horridiorem. eadem tibi ratio erit eorum quos tu quum vidisses e parvis magnos factos impiis vel aliis huiusmodi facinoribus commissis arbitrabaris e miseris felices evasisse, et deinde, tamquam in speculo, in eorum factis putabas te videre deorum omnium rerum incuriam, nesciens eorum collatio quomodo universo conducat, cognoscen-

σκειν δὲ αὐτήν, ὦ πάντων ἀνδρειότατε, πῶς οὐ δεῖν δοκεῖς; ἥν τις μὴ γιγνώσκων οὐδ' ἂν τύπον ἴδοι ποτέ, οὐδὲ λόγον ξυμβάλλεσθαι περὶ βίου δυνατὸς ἂν γένοιτο εἰς εὐδαιμονίαν τε καὶ δυςδαίμονα τύχην. ταῦτα εἰ μέν σε πείθει Κλεινίας ὅδε καὶ ξύμπασα ἡμῶν ἥδε ἡ γερουσία, περὶ θεῶν ὡς οὐκ οἶσθα ὅ τι λέγεις, καλῶς ἄν σοι θεὸς αὐτὸς ξυλλαμβάνοι· εἰ δ' ἐπιδεὴς ἔτι λόγου τινὸς ἂν εἴης, λεγόντων ἡμῶν πρὸς τὸν τρίτον * ἐπάκουε, εἰ νοῦν καὶ ὁπωςοῦν D ἔχεις. ὅτι μὲν γὰρ θεοί τ' εἰσὶ καὶ ἀνθρώπων ἐπιμέλονται, ἔγωγε οὐ παντάπασι φαύλως ἂν φαίην ἡμῖν ἀποδεδεῖχθαι, τὸ δὲ παραιτητοὺς αὖ θεοὺς εἶναι τοῖσιν ἀδικοῦσι δεχομένους δῶρα, οὔτε τινὶ ξυγχωρητέον παντί τ' αὖ κατὰ δύναμιν τρόπῳ ἐλεγκτέον.

ΚΛ. Κάλλιστ' εἶπες, ποιῶμέν τε ὡς λέγεις.

ΑΘ. Φέρε δὴ πρὸς θεῶν αὐτῶν, τίνα τρόπον παραιτητοὶ γίγνοιντ' ἂν ἡμῖν, εἰ γίγνοιντο αὖ; καὶ τίνες ἢ * ποῖοί E τινες ὄντες; ἄρχοντας μὲν ἀναγκαῖόν που γίγνεσθαι τούς γε διοικήσοντας τὸν ἅπαντα ἐντελεχῶς *) οὐρανόν.

ΚΛ. Οὕτως.

ΑΘ. Ἀλλ' ἄρα τίσι προςφερεῖς τῶν ἀρχόντων, ἢ τίνες τούτοις, ὧν δυνατὸν ἡμῖν ἀπεικάζουσι τυγχάνειν μείζοσιν ἐλάττονας; πότερον ἡνίοχοί τινες ἂν εἶεν τοιοῦτοι ξευγῶν ἁμιλλωμένων ἢ πλοίων κυβερνῆται; τάχα δὲ κἂν ἀπεικασθεῖεν στρατοπέδων ἄρχουσί τισιν· εἴη δ' ἂν καὶ νόσων πόλεμον εὐλαβουμένοις ἰατροῖς ἐοικέναι περὶ σώματα, ἢ γεωργοῖς περὶ φυτῶν γένεσιν * εἰωθυίας ὥρας χαλεπὰς διὰ 906 φόβων προςδεχομένοις, ἢ καὶ ποιμνίων ἐπιστάταις. ἐπειδὴ γὰρ ξυγκεχωρήκαμεν ἡμῖν αὐτοῖς εἶναι μὲν τὸν οὐρανὸν πολλῶν μεστὸν ἀγαθῶν, εἶναι δὲ καὶ τῶν ἐναντίων, πλειόνων δὲ τῶν μή, μάχη δή, φαμέν, ἀθάνατός ἐστιν ἡ τοιαύτη καὶ φυλακῆς θαυμαστῆς δεομένη· ξύμμαχοι δὲ ἡμῖν θεοί τε ἅμα καὶ δαίμονες, ἡμεῖς δ' αὖ κτήματα θεῶν καὶ δαιμόνων· φθείρει δὲ ἡμᾶς ἀδικία καὶ ὕβρις μετὰ ἀφροσύνης, σώζει δὲ δικαιοσύνη * καὶ σωφροσύνη με- B

---

*) ἴσ. ἐνδελεχῶς.

dam vero eam esse, omnium fortissime, cur non censes? quam qui non cognoverit is neque formam umquam spectabit neque notionem informare poterit vitae felicis et fortunae adversae. hoc si tibi persuadet Clinias hic et universus noster senatus de diis te nescire quid dicas, praeclare te deus ipse iuvat; sin vero orationem adhuc aliquam desideras, nos verba facientes ad tertium audi, si quid omnino mentis habes. etenim deos esse hominumque procurationem habere, equidem haud sane male dixerim a nobis demonstratum esse, exorabiles vero esse deos iniuste facientibus munera accipientes, nec cuiquam concesserim et omni modo pro viribus refutandum.

Cl. Optime dicis et faciamus ut loqueris.

Ath. Age dum per deos ipsos, quonam pacto exorabiles nobis erunt, si modo erunt? et quinam vel quales fere sunt? praefectos eos esse sane oportet quippe qui universum continenter administraturi sint caelum.

Cl. Ita.

Ath. Quibusnam igitur praefectis sunt similes, vel quinam his, quos assequi possimus cum maioribus minores comparantes? utrum aurigae quidam huiusmodi erunt bigarum certantium an navium gubernatores? forsitan etiam comparari possint exercitus ducibus; medicis quoque possunt similes esse morborum bellum caventibus ne corpora affligat, vel agricolis consueta anni tempora plantis orientibus gravia cum timore exspectantibus, vel etiam gregum pastoribus. quoniam enim inter nos confessi sumus caelum multis plenum esse bonis, esse vero etiam contrariis, pluribus vero quae non sint bona, pugna, dicimus, immortalis est haec quae incredibilem cautionem desiderat et opitulantur nobis dii et lares, quippe qui deorum larumque mancipia simus; corrumpit autem nos iniustitia et petulantia cum imprudentia coniuncta, et servat iustitia et temperantia cum

τὰ φρονήσεως, ἐν ταῖς τῶν θεῶν ἐμψύχοις οἰκοῦσαι δυνάμεσι. βραχὺ δέ τι καὶ τῇδε ἄν τις τῶν τοιούτων ἐνοικοῦν ἡμῖν σαφὲς ἴδοι. ψυχαὶ δή τινες ἐπὶ γῆς οἰκοῦσαι καὶ ἄδικον λῆμα *) κεκτημέναι, δῆλον ὅτι θηριώδεις πρὸς τὰς τῶν φυλάκων ψυχὰς ἄρα κυνῶν ἢ τὰς τῶν νομέων ἢ πρὸς τὰς τῶν παντάπασιν ἀκροτάτων δεσποτῶν προςπίπτουσαι πείθουσι θωπείαις λόγων, καὶ ἐν εὐκταίαις τισὶν ἐπῳδαῖς, ὡς αἱ φῆμαί φασιν * αἱ τῶν κακῶν, ἐξεῖναι πλεονεκτοῦσί σφι- C
σιν ἐν ἀνθρώποις πάσχειν μηδὲν χαλεπόν· φαμὲν δ' εἶναί που τὸ νῦν ὀνομαζόμενον ἁμάρτημα τὴν πλεονεξίαν ἐν μὲν σαρκίνοις σώμασι νόσημα καλούμενον, ἐν δὲ ὥραις ἐτῶν καὶ ἐνιαυτῶν **) λοιμόν, ἐν δὲ πόλεσι καὶ πολιτείαις, τοῦτο αὖ τὸ ***) ῥῆμα μετεσχηματισμένον, ἀδικίαν.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Τοῦτον δὴ τὸν λόγον ἀναγκαῖον λέγειν τὸν λέγοντα ὡς εἰσὶ ξυγγνώμονες ἀεὶ θεοὶ τοῖς τῶν ἀνθρώπων * ἀδίκοις καὶ ἀδικοῦσιν, ἂν αὐτοῖς τῶν ἀδικημάτων τις D
ἀπονέμῃ, καθάπερ κυσὶ λύκοι τῶν ἁρπασμάτων σμικρὰ ἀπονέμοιεν, οἱ δὲ ἡμερούμενοι τοῖς δώροις ξυγχωροῖεν τὰ ποίμνια διαρπάζειν. ἆρ' οὐχ οὗτος ὁ λόγος ὁ τῶν φασκόντων παραιτητοὺς εἶναι θεούς;

ΚΛ. Οὗτος μὲν οὖν.

ΑΘ. Τίσιν οὖν δὴ τῶν προῤῥηθέντων ἀπεικάζων ὁμοίους φύλακας εἶναι θεοὺς οὐκ ἂν καταγέλαστος γίγνοιτο ἀνθρώπων ὁςτισοῦν; πότερον κυβερνήταις, λοιβῇ γε * οἴνου E
κνίσσῃ τε παρατρεπομένοις αὐτοῖς, ἀνατρέπουσι δὲ ναῦς τε καὶ ναύτας;

ΚΛ. Μηδαμῶς.

ΑΘ. Ἀλλ' οὔτι μὴν ἡνιόχοισί γε ἐν ἁμίλλῃ ξυντεταγμένοις, πεισθεῖσιν ὑπὸ δωρεᾶς ἑτέροισι τὴν νίκην ζεύγεσι προδοῦναι.

ΚΛ. Δεινὴν γὰρ εἰκόνα λέγοις ἂν λέγων τὸν λόγον τοῦτον.

---

*) γρ. λῆμμα. **) ἴσ. ἐτῶν ἐνιαυσίοις.
***) ἴσ. τοῦτο αὐτὸ τό.

prudentia, in animatis deorum facultatibus habitantes. paullulum vero earum etiam hîc in nobis habitans clare quispiam viderit. animos igitur quosdam in terra habitantes et procliviores ad iniuſtitiam patet agreſtes ad cuſtodum animos, vel canum vel paſtorum vel dominorum prorſus extremorum accedentes perſuadere blanditiis ſermonum et carminibus quibusdam preces adhibentibus, ut fama malorum eſt, licere ſibi plus appetere inter homines nihil mali patientibus; dicimus autem peccatum nunc nominatum, plus habendi cupiditatem, in corporibus carnoſis nuncupari morbum, in anni vero temporibus quotannis redeuntibus peſtem, et in urbibus civitatibusque nomine hoc ipſo commutato iniuſtitiam.

Cl. Prorſus quidem.

Ath. Hanc igitur orationem neceſſe eſt eum uſurpare qui dicat ignoſcere deos hominibus iniuſtis iniuſteque facientibus, ſi quis de rapinis iniuſtis aliquid ipſis tribuat, quemadmodum canibus lupi de rapina paullulum tribuant, et illi placati muneribus ſinunt hos greges diripere. num haec eſt oratio eorum qui ponunt deos eſſe placabiles?

Cl. Haec vero.

Ath. Quibusnam igitur de ſupra dictis quisquam deos comparaverit ſimilesque dixerit cuſtodes eſſe, nec deridendum ſe exhibuerit? utrum gubernatoribus qui vini libatione nidoreque perverſi naves nautasque evertant?

Cl. Nequaquam.

Ath. At vero minime aurigis in certatione compoſitis munere corruptis ut alteris bigis victoriam prodant?

Cl. Indignam ſane ſimilitudinem profers hanc uſurpans orationem.

ΑΘ. Οὐ μὴν οὐδὲ στρατηγοῖς γε οὐδ' ἰατροῖς οὐδὲ γεωργοῖς οὐδὲ νομεῦσι μὴν οὐδέ *) τισι κυσὶ κεκηλημένοις ὑπὸ λύκων.

ΚΛ. * Εὐφήμει· πῶς γὰρ ἄν; 907

ΑΘ. Ἀλλ' οὐ πάντων φυλάκων εἰσὶ μέγιστοι καὶ περὶ τὰ μέγιστα ἡμῖν οἱ πάντες θεοί;

ΚΛ. Πολύ γε.

ΑΘ. Τοὺς δὴ κάλλιστά τε πράγματα φυλάττοντας διαφέροντάς τε αὐτοὺς φυλακῇ πρὸς ἀρετὴν κυνῶν χείρους καὶ ἀνθρώπων μέσων εἶναι φήσομεν, οἳ τὸ δίκαιον οὐκ ἄν ποτε προδοῖεν ἕνεκα δώρων παρὰ ἀδίκων ἀνδρῶν ἀνοσίως διδομένων;

ΚΛ. Οὐδαμῶς· οὔτε ἀνεκτὸς ὁ λόγος. τῶν * τε περὶ B πᾶσαν ἀσέβειαν ὄντων κινδυνεύει **) πως ὁ ταύτης τῆς δόξης ἀντεχόμενος πάντων ἂν τῶν ἀσεβῶν κεκρίσθαι δικαιότατα κάκιστός τε εἶναι καὶ ἀσεβέστατος.

ΑΘ. Τὰ μὲν δὴ προτεθέντα τρία, θεοί τε ὡς εἰσὶ καὶ ὡς ἐπιμελεῖς καὶ παρὰ τὸ δίκαιον ὡς παντάπασιν ἀπαραίτητοι, φῶμεν ἱκανῶς ἀποδεδεῖχθαί που;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ; καὶ σύμψηφοί γε τούτοις τοῖς λόγοις ἐσμέν.

ΑΘ. Καὶ μὴν εἴρηνταί γέ πως σφοδρότερον διὰ φιλονεικίαν * τῶν κακῶν ἀνθρώπων. τούτου γε μὴν ἕνεκα, ὦ C φίλε Κλεινία, πεφιλονείκηνται ***), μή ποτε λόγοις ἡγῶνται κρατοῦντες ἐξουσίαν εἶναί σφισιν ἃ βούλονται πράττειν οἱ κακοί, ἃ δὴ καὶ ὅσα καὶ οἷα περὶ θεοὺς διανοοῦνται. προθυμία μὲν δὴ διὰ ταῦτα νεωτέρως εἰπεῖν ἡμῖν γέγονεν· εἰ δέ τι καὶ βραχὺ προὔργου πεποιήκαμεν εἰς τὸ πείθειν πῃ τοὺς ἄνδρας ἑαυτοὺς μὲν μισῆσαι, τὰ δ' ἐναντία πως ἤθη στέρξαι, καλῶς ἡμῖν εἰρημένον ἂν εἴη τὸ * προοίμιον ἀσε- D βείας πέρι νόμων.

ΚΛ. Ἀλλ' ἐλπίς· εἰ δὲ μή, τό γε τοῦ λόγου γένος οὐκ αἰτιάσεται τὸν νομοθέτην.

---

*) ἴσ. νομεῦσιν, οὐ μὴν οὐδὲ ἢ νομεῦσιν, οὐδὲ μήν.
**) ἴσ. ὁ λόγος τῶν γε — ὄντων κινδυνεύει κτλ.
***) ἴσ. πεφιλονείκηται.

Ath. Neque etiam exercitus ducibus neque medicis neque agricolis neque pastoribus neque vero canibus quibusdam a lupis delinitis.

Cl. Dii meliora! quî enim fieri potest?

Ath. Nonne vero omnium custodum summi sunt iique rerum maximarum nobis omnes dii?

Cl. Longe sane.

Ath. Res igitur pulcherrimas custodientes ipsosque insignes custodes ad virtutem canibus deteriores esse dicemus hominibusque mediocribus, qui iustum numquam prodiderint munerum causa ab iniustis hominibus impie datorum.

Cl. Haudquaquam; neque tolerabilis est haec oratio hominum in quovis impietatis genere versantium; videndum est enim ne qui hanc sectetur sententiam is omnium impiorum iustissime existimetur pessimus esse maximeque impius.

Ath. Haec igitur tria a nobis proposita, deos esse et providos esse et praeter iustum prorsus implacabiles, dicamusne satis fere nos demonstrasse?

Cl. Quidni? et adstipulatores harum sumus orationum.

Ath. Ac dictae quidem sunt quodammodo vehementius propter malorum hominum contentionis studium. hanc igitur ob causam, o care Clinia, contentius diximus, ne orationibus vincentes licentiam se concessam habere mali arbitrentur quicquid velint faciendi ex eis quae et quanta et qualia de diis statuant. studium igitur iccirco acrius dicendi nobis exstitit. si vero vel paullulum profecimus ad persuadendum viris ut semet ipsos aversentur, contrarios autem mores diligant, praeclare nobis dictum erit legis de impietate scribendae prooemium.

Cl. Sane sperare licet; sin minus, orationis certe genus non in legis latorem inferet culpam.

ΑΘ. Μετὰ τὸ προοίμιον τοίνυν λόγος, οἷος ἂν τῶν
νόμων ἑρμηνεύς, ὀρθῶς *) γίγνοιτο ἡμῖν, προαγορεύων ἐξί-
στασθαι πᾶσι τοῖς ἀσεβέσι τρόπων τῶν αὑτῶν εἰς τοὺς εὐ-
σεβεῖς. τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ἀσεβείας ὅδε ἔστω πέρι νό-
μος· Ἐάν τις ἀσεβῇ λόγοις εἴτ' ἔργοις, ὁ παρατυγχάνων
ἀμυνέτω σημαίνων * πρὸς ἄρχοντας, τῶν δὲ ἀρχόντων οἱ E
πρῶτοι πυθόμενοι πρὸς τὸ περὶ τούτων ἀποδεδειγμένον κρί-
νειν δικαστήριον εἰςαγαγόντων κατὰ τοὺς νόμους· ἐὰν δέ τις
ἀκούσασα ἀρχὴ μὴ δρᾷ ταῦτα, αὐτὴ ἀσεβείας ὑπόδικος γι-
γνέσθω τῷ ἐθέλοντι τιμωρεῖν ὑπὲρ τῶν νόμων. ἐὰν δέ τις
ὄφλῃ, τιμάτω τὸ δικαστήριον ἐν ἑκάστῳ **) τῶν καθ' ἓν
ἀσεβούντων τίμημα. * δεσμὸς μὲν οὖν ὑπαρχέτω πᾶσι. δε- 908
σμωτηρίων δὲ ***) ὄντων ἐν τῇ πόλει τριῶν, ἑνὸς μὲν κοι-
νοῦ τοῖς πλείστοις περὶ ἀγορὰν, σωτηρίας ἕνεκα τοῖς πολ-
λοῖς τῶν σωμάτων, ἑνὸς δὲ περὶ τὸν τῶν νύκτωρ ξυλλεγο-
μένων ξύλλογον, σωφρονιστήριον ἐπονομαζόμενον †), ἑνὸς
δὲ αὖ κατὰ μέσην τὴν χώραν, ὅπηπερ ἂν ἐρημός τε καὶ ὡς
ὅτι μάλιστα ἀγριώτατος ᾖ τόπος, τιμωρίας ἔχων ἐπωνυμίαν
φήμην τινά. περὶ ἀσέβειαν δὲ ὄντων, αἰτίαις μὲν τρισὶν,
αἵςπερ * καὶ διήλθομεν, δύο δ' ἐξ ἑκάστης τῆς τοιαύτης B
αἰτίας γενομένων ἓξ ἂν γίγνοιντο, ἃ καὶ διακρίσεως ἄξια
γένη τῶν περὶ τὰ θεῖα ἁμαρτανόντων, οὐκ ἴσης οὐδ' ὁμοί-
ας δίκης δεόμενα. οἷς γὰρ ἂν μὴ νομίζουσι θεοὺς εἶναι τὸ
παράπαν ἦθος φύσει προςγένηται δίκαιον, μισοῦντές τε γί-
γνονται τοὺς κακοὺς, καὶ τῷ δυςχεραίνειν τὴν ἀδικίαν οὔτε
τὰς τοιαύτας πράξεις προςίενται πράττειν τούς τε μὴ δικαί-
ους τῶν ἀνθρώπων φεύγουσι καὶ τοὺς δικαίους * στέργου- C
σιν· οἷς δ' ἂν πρὸς τῇ δόξῃ τῇ θεῶν ἔρημα εἶναι πάντα
ἀκράτειαί τε ἡδονῶν καὶ λυπῶν προςπέσωσι μνῆμαί τε ἰσχυ-
ραὶ καὶ μαθήσεις ὀξεῖαι παρῶσι, τὸ μὲν μὴ νομίζειν θεοὺς
ἀμφοῖν ἂν ἓν ὑπάρχοι κοινὸν πάθος, τῇ δὲ τῶν ἄλλων ἀν-
θρώπων λώβῃ τὸ μὲν ἐλάττω, τὸ δὲ πλείω κακὰ ἐργάζοιτ'

---

*) ἴσ. λόγος οἷον ἂν τ. ν. ἑρμηνεὺς ὀρθῶς κτλ.
**) ἴσ. ἓν ἕκαστον.
***) ἴσ. πᾶσι, δεσμωτηρίων γε.
†) ἴσ. σωφρονιστηρίου ἐπονομαζομένου.

Ath. Post prooemium igitur oratio tamquam legum interpres recte nobis habebitur adhortans omnes impios ut mores suos relinquant et ad pios se convertant. eis qui non obtemperaverint haec de impietate lex scripta esto: Si quis impie fecerit verbis vel re, is qui forte adest eum arceto renuncians ad magistratus, et primi qui audiverint magistratus apud iudicium ad has res diiudicandas constitutum actionem instituunto secundum leges; si quis vero magistratus qui hoc audiverit non ita fecerit, ipse impietatis reus agitor a quoque leges violatas ulcisci cupiente. si quis damnatus fuerit, aestimato iudicium impietatis generibus singulas irrogans poenas. ac vincula quidem omnibus praesto sunto, tribus in urbe carceribus constitutis, uno communi multitudini in foro ad multitudinis corpora includenda, altero, ubi coetus est noctu convenientium, a correctione denominato, et tertio media in regione, ubicumque desertus est locus maximeque ferus, famoso supplicii nomine nuncupatus. impietati vero quum homines se dedant tribus de causis, quas enarravimus, et duae ex unaquaque causa exsistant, sex erunt peccantium in rebus divinis genera digna quae distinguantur, nec aequalem nec similem requirentia poenam. quicumque enim deos non esse arbitrantes omnino ingenium natura habent iustum, ii malos oderunt et aversantes iniustitiam neque huiusmodi sustinent actiones suscipere et homines iniustos fugiunt, iustos autem diligunt; de his vero quibus ad opinionem a diis omnia esse vacua intemperantiae voluptatum et dolorum accedunt, memoria vero valida et cognitio acuta inest, communis quidem utrisque haec est affectio ut deos non esse putent, in reliquorum vero hominum detrimentum hi pauciora, illi plura mala efficiunt; alter enim in loquen-

ἂν· ὁ μὲν γὰρ λόγῳ τε ἂν περὶ θεοὺς παῤῥησίας εἴη με-
στὸς καὶ περὶ θυσίας τε καὶ ὅρκους, καὶ ὡς τῶν ἄλλων κα-
ταγελῶν τάχ' ἂν ἑτέρους τοιούτους * ἀπεργάζοιτο, δίκης μὴ D
τυγχάνων· ὁ δὲ δὴ δοξάζων μὲν καθάπερ ἅτερος, εὐφυὴς
δὲ ἐπικαλούμενος, δόλου δὲ καὶ *) ἐνέδρας πλήρης· ἐξ ὧν
μάντεις τε κατασκευάζονται πολλοὶ καὶ περὶ πᾶσαν τὴν μαγ-
γανείαν κεκινημένοι, γίγνονται δὲ ἐξ αὐτῶν ἔστιν ὅτε καὶ
τύραννοι καὶ δημηγόροι καὶ στρατηγοί, καὶ τελεταῖς δὲ ἰδίαις
ἐπιβεβουλευκότες σοφιστῶν τε ἐπικαλουμένων μηχαναί. τού-
των δὴ πολλὰ μὲν εἴδη γένοιτ' ἄν· τὰ δὲ νόμων ἄξια θέ-
σεως * δύο, ὧν τὸ μὲν εἰρωνικὸν οὐχ ἑνὸς οὐδὲ δυοῖν ἄξια E
θανάτοιν ἁμαρτάνον, τὸ δὲ νουθετήσεως ἅμα καὶ δεσμῶν
δεόμενον. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θεοὺς νομίζον ἀμελεῖν δύ' ἕτε-
ρα γεννᾷ καὶ τὸ παραιτητοὺς ἄλλα δύο. τούτων δὴ ταύτῃ
διεστηκότων τοὺς μὲν ὑπ' ἀνοίας ἄνευ κάκης ὀργῆς τε καὶ
ἤθους γεγενημένους εἰς τὸ σωφρονιστήριον ὁ δικαστὴς τιθέ-
μενος νόμῳ * τιθέσθω μηδὲν ἔλαττον ἐτῶν πέντε. ἐν τούτῳ 909
δὲ τῷ χρόνῳ μηδεὶς τῶν πολιτῶν αὐτοῖς ἄλλος ξυγγιγνέσθω
πλὴν οἱ τοῦ νυκτερινοῦ ξυλλόγου κοινωνοῦντες, ἐπὶ νουθε-
τήσει τε καὶ τῇ τῆς ψυχῆς σωτηρίᾳ ὁμιλοῦντες. ὅταν δ' ὁ
χρόνος αὐτοῖς ἐξέλθῃ τῶν δεσμῶν, ἐὰν μὲν δοκῇ τις σω-
φρονεῖν αὐτῶν, οἰκείτω μετὰ τῶν σωφρόνων, ἐὰν δὲ μή,
ὀφείλῃ δ' αὖθις τὴν τοιαύτην δίκην, θανάτῳ ζημιούσθω.
ὅσοι δ' ἂν θηριώδεις γένωνται πρὸς τῷ θεοὺς μὴ νομίζειν
ἢ ἀμελεῖς ἢ παραιτητοὺς εἶναι, καταφρονοῦντες * δὲ τῶν B
ἀνθρώπων ψυχαγωγῶσι μὲν πολλοὺς τῶν ζώντων, τοὺς δὲ
τεθνεῶτας φάσκοντες ψυχαγωγεῖν καὶ θεοὺς ὑπισχνούμενοι
πείθειν, ὡς θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς καὶ ἐπῳδαῖς γοητεύοντες,
ἰδιώτας τε καὶ ὅλας οἰκίας καὶ πόλεις χρημάτων χάριν ἐπι-
χειρῶσι κατ' ἄκρας ἐξαιρεῖν, τούτων δὲ ὃς ἂν ὄφλων εἶναι
δόξῃ, τιμάτω τὸ δικαστήριον αὐτῷ κατὰ νόμον δεδέσθαι μὲν
ἐν τῷ τῶν μεσογείων **) * δεσμωτηρίῳ, προσιέναι δὲ αὐτῷ C
μηδένα ἐλεύθερον μηδέποτε, τακτὴν δὲ ὑπὸ τῶν νομοφυλά-

*) ἴσ. ἐπικαλούμενος δόλου καί.
**) ἄλλ. μεσόγεων.

de libertate erit plenus quod ad deos et sacrificia et iusiurandum attinet, et ceteros quum derideat tales forsitan etiam hos reddat, nisi poena afficiatur; alter vero eandem quidem sententiam habet atque ille, bona vero indole praeditus quum dicatur, doli et insidiarum plenus est; e quibus vates exsistunt multi in omni praestigiarum genere versati, exsistunt vero etiam ex illis nonnumquam tyranni et concionatores et exercitus duces, quin etiam mysteria privata molientes et qui fraudulentas sophistarum qui dicuntur artes exercent. horum igitur multae erunt species, sed legum scriptione dignae duae, quarum una, irrisioni dedita, non una neque duabus digna mortibus peccat, et altera admonitionem simul et vincula requirit. similiter etiam species ea quae deos censet negligentes esse duas alias procreat et quae exorabiles esse ponit alias duas. his vero ita distinctis eos qui per dementiam sine prava indole et moribus tales facti sunt in castigationis carcerem iudex ex lege mittito, ubi non minus quinquennium maneant. per hoc autem tempus nullus alius de civibus cum eis conversator praeter nocturni concilii sodales, admonitionis animique salutis causa apud eos versantes. quum tempus eis transactum est vinculorum, si quis eorum ad sanitatem videatur reductus esse, degito inter sobrios, sin minus, rursusque in hoc peccato convictus fuerit, morte multator. quicumque vero immanes facti fuerint praeterquam quod deos non esse putant vel negligentes vel placabiles esse, hominesque despicientes multos viventium alliciunt, mortuos vero dum dicunt se allicere diisque se persuadere profitentur, quippe sacrificiis et precibus et cantionibus delinientes, privatas totasque domos et civitates pecuniae causa conantur penitus evertere, horum si quis convictus esse videatur, aestimato iudicium et statuito ut ex lege vinciatur in carcere mediae regionis, nullus porro liber ut umquam ad eum accedat, sed alimentum

κων αὐτοὺς τροφὴν παρὰ τῶν οἰκετῶν λαμβάνειν, ἀποθα-
νόντα δὲ ἔξω τῶν ὁρίων ἐκβάλλειν ἄταφον· ἐὰν δέ τις ἐλεύ-
θερος ξυνθάπτῃ, δίκας ἀσεβείας τῷ ἐθέλοντι λαγχάνειν
ὑπεχέτω. παῖδας δὲ ἂν μὲν καταλίπῃ τῇ πόλει ἱκανούς, οἱ
τῶν ὀρφανῶν ἐπιμελούμενοι καὶ τούτων, ὡς ὄντων ὀρφα-
νῶν, * ἐπιμελείσθων μηδὲν χεῖρον τῶν ἄλλων ἀπὸ τῆς ἡμέ- D
ρας ἧς ἂν ὁ πατὴρ αὐτῶν ὄφλῃ τὴν δίκην. κοινὸν δ' ἐπὶ
τούτοις πᾶσι νόμον κεῖσθαι χρεών, ὃς ἐλάττω τε εἰς θεοὺς
αὐτῶν *) τοὺς πολλοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ πλημμελεῖν ἂν ποιοῖ,
καὶ δὴ καὶ ἀνοήτους γίγνεσθαι ἧττον, διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι
θεοπολεῖν παρὰ νόμον. ἔστω γὰρ νόμος ὅδε τοῖς ξύμπασι
κείμενος ἁπλῶς· Ἱερὰ μηδὲ εἰς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἐκτήσθω·
θύειν δ' ὅταν ἐπὶ νοῦν ἴῃ τινί, πρὸς τὰ δημόσια ἴτω θύ-
σων, καὶ τοῖς ἱερεῦσί τε καὶ ἱερείαις ἐγχειριζέτω * τὰ θύ- E
ματα, οἷς ἁγνεία τούτων ἐπιμελής· ξυνευξάσθω δὲ αὐτός τε
καὶ ὃς ἂν ἐθέλῃ μετ' αὐτοῦ ξυνεύχεσθαι. ταῦτα δὲ γιγνό-
μενα τῶν τοιῶνδε χάριν ἔστω· ἱερὰ καὶ θεοὺς οὐ ῥᾴδιον
ἱδρύεσθαι, μεγάλης δὲ διανοίας τινὸς ὀρθῶς δρᾶν τὸ τοι-
οῦτον, ἔθος τε γυναιξί τε δὴ διαφερόντως πάσαις καὶ τοῖς
ἀσθενοῦσι πάντῃ καὶ κινδυνεύουσι καὶ ἀποροῦσιν, ὅπῃ τις
ἂν ἀπορῇ, καὶ τοὐναντίον ὅταν εὐπορίας τινὸς λάβωνται,
καθιεροῦν τε τὸ παρὸν ἀεὶ καὶ θυσίας εὔχεσθαι καὶ ἱδρύσεις
ὑπισχνεῖσθαι * θεοῖς καὶ δαίμοσι καὶ παισὶ θεῶν, ἔν τε 910
φάσμασιν ἐγρηγορότας διὰ φόβους καὶ ἐν ὀνείροις, ὡς δ'
αὔτως ὄψεις πολλὰς ἀπομνημονεύοντας, ἑκάσταισί τε αὐτῶν
ἄκη ποιουμένους βωμοὺς καὶ ἱερά, πάσας μὲν οἰκίας, πά-
σας δὲ κώμας ἔν τε καθαροῖς ἱδρυομένους ἐμπιπλάναι
καὶ ὅπῃ τις ἔτυχε τῶν τοιούτων. ὧν ἕνεκα χρὴ πάν-
των ποιεῖν κατὰ τὸν νῦν λεγόμενον νόμον· πρὸς τού-
τοις δὲ ἕνεκα τῶν ἀσεβούντων, ἵνα μὴ καὶ ταῦτα κλέ-
πτοντες πράξεσιν, ἱερά τε καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις
ἱδρυόμενοι, λάθρα τοὺς θεοὺς ἵλεως οἰόμενοι ποιεῖν θυσίαις
τε καὶ εὐχαῖς, εἰς ἄπειρον τὴν ἀδικίαν αὐξάνοντες αὑτοῖς τε
ἐγκλήματα πρὸς θεῶν ποιῶνται καὶ τοῖς ἐπιτρέπουσιν, οὖσιν

*) γρ. αὐτῶν.

a legum custodibus praescriptum a servis accipiat, et mortuus extra regionis terminos eiiciatur insepultus; si quis liber eum sepeliverit, quisque litem intendere volens impietatis eum facito reum. liberos si reliquerit civitati idoneos, pupillorum tutores etiam horum quippe orborum tutelam gerunto non minus quam reliquorum ab eo die quo pater eorum condemnatus fuerit. communis vero his omnibus lex statuenda est, quae efficiat ut multitudo minus quam solet re et verbo in deos peccet, atque etiam minus exsistat demens, propterea quod non liceat praeter legem rem divinam facere. esto enim haec lex ad unum omnibus posita simpliciter: Sacella nemo in privatis aedibus habeto; sacrificare autem si cui in mentem venerit, ad publica ito sacra facturus, et sacerdotibus utriusque sexus tradito victimas, quorum castitas de his rebus curam adhibet; quibuscum et ipse preces fundito et quicumque cum eo voluerit precari. haec autem hanc ob causam fieri debent: sacella et deorum statuas non facile est ponere, sed magnae cuiusdam intelligentiae est recte hoc facere, et mos est mulierum praecipue omnium et imbecillitate prorsus laborantium et in periculo versantium et quocumque modo indigentium, contra etiam si copiam aliquam nacti fuerint, ut quicquid suppetat id consecrent et victimas voveant et statuas se posituros esse diis et laribus deorumque filiis polliceantur, et ostentis quae vigilantes viderint vel somniis perterriti, itemque visa multa recordati, singulis remedia adhibituri omnes domos omnesque vicos aris et templis repleant sub dio ea ponentes et ubicumque quis ea exstruit. quorum omnium causa faciendum est ex lege nunc dicta; et praeterea propter impios, ne haec occulte facientes, templis et aris in propriis aedibus constitutis, clam arbitrentur se deos reddere propitios sacrificiis et precationibus et iniustitiam ad infinitum augentes et ipsi in deorum reprehensionem incurrant et qui hoc per-

αὐτῶν βελτίοσι, καὶ πᾶσα οὕτως ἡ πόλις ἀπολαύῃ τῶν ἀσεβῶν τρόπον τινὰ δικαίως. τὸν μὲν δὴ νομοθέτην ὁ θεὸς οὐ μέμψεται· κείσθω γὰρ ὁ νόμος οὗτος, μὴ κεκτῆσθαι θεῶν ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱερά, τὸν δὲ φανέντα κεκτημένον ἕτερα καὶ ὀργιάζοντα πλὴν τὰ δημόσια, ἐὰν μὲν ἄδικον μηδὲν τῶν μεγάλων καὶ ἀνοσίων εἰργασμένος ἀνὴρ ἢ καὶ γυνὴ κέκτηταί τις, ὁ μὲν αἰσθόμενος καὶ εἰςαγγελλέτω τοῖς νομοφύλαξιν, οἱ δὲ προςταττόντων εἰς τὰ δημόσια ἀποφέρειν ἱερὰ τὰ ἴδια, μὴ πείθοντες δὲ ζημιούντων, ἕως ἂν ἀπενεχθῇ· ἐὰν δέ τις ἀσεβήσας μὴ παιδίων, ἀλλ' ἀνδρῶν ἀσέβημα ἀνοσίων γένηται φανερός, εἴτε ἐν ἰδίοις ἱδρυσάμενος εἴτ' ἐν δημοσίοις θύσας ἱερὰ θεοῖς οἱςτισινοῦν, ὡς οὐ καθαρὸς ὢν θύων, θανάτῳ ζημιούσθω· τὸ δὲ παιδίων ἢ μὴ κρίναντες οἱ νομοφύλακες εἰς τὸ δικαστήριον οὕτως εἰςαγαγόντες τὴν τῆς ἀσεβείας δίκην τούτοις ἐπιτελούντων.

---

mittunt licet illis meliores sint, et universa civitas hac ratione iuste quodammodo impietatis eorum particeps fiat. ac legis latorem quidem deus non vituperabit; posita enim esto haec lex, ut nemo in privatis aedibus deorum habeat sacella, et qui repertus fuerit alia habens sacra et faciens praeter publica, si nihil iniusti nec magnum et impium facinus commiserit vir vel femina quae privata sacella habeat, eum quisque qui hoc compererit indicato legum custodibus, qui in publica templa deferri iubeant privata sacra, et morem non gerentes multent, dum delata illa fuerint; si vero quem non puerorum, sed virorum scelus aliquod impium admisisse constat, sive in privatis quae exstruxerit sive in publicis templis sacra fecerit quibuscumque diis, quia impurus sacrificavit, morte multator; legum autem custodes, postquam diiudicarunt an puerorum scelus fuerit necne, in iudicium eum vocanto debitoque impium supplicio afficiunto.

LIBER UNDECIMUS.

Rem divinam excipiunt negotia civilia, ut contractus, res pecuniaria, aliae. Ac primum quidem agitur de re quam quis depofuerit (ut thefaurum) vel amiferit et reliquerit, et poena ei irroganda qui illam fustulerit. Deinde de fervis exponitur ad fupplicium ducendis aut in libertatem vindicandis, de obfervantia quam manumiffus patrono fuo debeat, de liberti commoratione in urbe, de re legitime vendita emtave, de pecuniae collationibus et de redhibitione legitima (916). Omnis fraus et adulteratio in venditione vetator et fi quae committatur punitor. Cauponari quibus, quatenus et quomodo liceat, deinceps explicatur (920). Denique de opificibus operibusque condicendis et de praemiis militaribus disferitur. Sequuntur maxima contractuum genera, teftamenta et tutelae. Et de teftamentis quidem primum monet Athenienfis nemini licere ad fuum arbitrium de bonis fuis ftatuere, quia civitatis magis quam ipfius fint. Deinde de teftamentis leges fcribit, de tutelis fi pater inteftatus deceffcrit, et de propinquorum connubio; dein exponit quomodo, fi quis a liberis mafculis orbus deceflerit, filiae vel filiabus profpici oporteat (926). Iam feparatim de tutela agit et, poftquam explicuit quanti res fit momenti quantaque cum cura et religione gerenda, poenas irrogat tutoribus et magiftratibus pupillos vel negligentibus vel laedentibus (928). Inter patrem et filium fi rixae et odia exarferint, quid

patri in filium et filio in patrem facere liceat, explicat: quatenus patri concessum sit filium abdicare, et filio litem patri intendere. Odia et rixae si marito cum uxore sint, primum eos conciliare inter se studebunt legum custodes et mulieres quibus nuptiarum data est procuratio; sin inter se conciliari nequeant, divortium faciunto, qua quidem in causa quatenus novum inire coniugium liceat, et quid liberis quos suos esse confiteantur fieri oporteat, accuratius definitur. — Parentes in summo haberi honore oportet; dii enim quemadmodum eorum preces, sic etiam exsecrationes audiunt, et liberis parentes colentibus propitii, negligentibus vero irati sunt. Quorum aures clausae sint ad has admonitiones, eorum impietatem legis lator poenis castigabit (932). — Poenae deinde et in eos constituuntur qui veneno, incantando aliisve artibus magicis alteri noceant, et in eos qui vel furto vel vi alios laedant; itemque in eos qui maledictis alterum figant. Carminibus aliquem perstringere non licebit nisi per iocum et sine ira (934). — Quibus denique leges subiiciuntur quae poenas irrogant mendicis, iis qui res alienas laedant vel alteri omnino noceant, testibus falsi testimonii convictis hominibusque litigiosis.

ΙΑ.

Τὸ δὴ μετὰ ταῦτ' εἴη ξυμβόλαια ἂν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν 913
δεόμενα προςηκούσης τάξεως. ἁπλοῦν δέ γ' ἐστί που τό γε τοιοῦτον· μήτε οὖν τις τῶν ἐμῶν χρημάτων ἅπτοιτο εἰς δύναμιν, μηδ' αὖ κινήσειε μηδὲ τὸ βραχύτατον ἐμὲ μηδαμῇ μηδαμῶς πείθων· κατὰ ταὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐγὼ δρῴην, νοῦν ἔχων ἔμφρονα. θησαυρὸν δὴ λέγωμεν πρῶτον τῶν τοιούτων, ὅν τις αὑτῷ καὶ τοῖς αὑτοῦ κειμήλιον ἔθετο, μὴ τῶν ἐμῶν ὃν πατρῴων *), μήθ' εὑρεῖν ποτε
* θεοῖς εὐξαίμην μήθ' εὑρὼν κινήσαιμι, μηδ' αὖ τοῖς λεγο- B
μένοις μάντεσιν ἀνακοινώσαιμι τοῖς ἀμωςγέπως μοι ξυμβουλεύουσιν **) ἀνελεῖν τὴν γῇ παρακαταθήκην· οὐ γάρ ποτε τοσοῦτον εἰς χρημάτων ὠφελεθείην ἂν κτῆσιν ἀνελών, ὅσον εἰς ὄγκον πρὸς ἀρετὴν ψυχῆς καὶ τὸ δίκαιον ἐπιδιδοίην ἂν μὴ ἀνελόμενος, κτῆμα ἀντὶ κτήματος ἄμεινον ἐν ἀμείνονι κτησάμενος, δίκην ἐν τῇ ψυχῇ πλούτου προτιμήσας ἐν οὐσίᾳ κεκτῆσθαι πρότερον· ἐπὶ πολλοῖς γὰρ δὴ λεγόμενον εὖ τὸ μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ περὶ τούτου λέγοιτ' ἂν ὡς ἑνὸς
ἐκείνων ὄντος. * πείθεσθαι δὲ χρὴ καὶ τοῖς περὶ ταῦτα λε- C
γομένοις μύθοις, ὡς εἰς παίδων γενεὰν οὐ ξύμφορα τὰ τοιαῦτα. ὃς δ' ἂν παίδων τε ἀκηδὴς γένηται καὶ τοῦ θέντος τὸν νόμον ἀμελήσας, ἃ μήτε αὐτὸς κατέθετο μήτε αὖ πατέρων τις πατήρ, μὴ πείσας τὸν θέμενον ἀνέληται, κάλλιστον νόμων διαφθείρων καὶ ἁπλούστατον, καὶ οὐδαμῇ ἀγεννοῦς ἀνδρὸς νομοθέτημα, ὃς εἶπεν, ἃ μὴ κατέθου, μὴ ἀνέλῃ,
τούτοιν τοῖν δυοῖν νομοθέταιν * καταφρονήσαντα καὶ ἀνε- D

*) ἄλλ. ὢν πατέρων. **) ἴσ. ξυμβουλεύσουσιν.

XI.

Deinceps erunt nobis pacta et conventa quae convenientem requirant ordinem. simplex autem hoc fere: neque quisquam res meas attingat quoad fieri possit, neque moveat vel minimum nullo prorsus modo venia a me impetrata; et similiter etiam aliorum rebus equidem faciam, mente praeditus sana. ac primum quidem inter has res de thesauro dicamus quem quis sibi suisque reposuerit: quem, quum non sit rerum mearum paternarum, neque ut inveniam umquam a diis precer neque inventum moveam, neque etiam vates qui dicuntur consuluerim omni modo suasuros ut reconditum in terra tollam; numquam enim tantum utilitatis rerum possessio mihi praebebit si illud sustulero, quantum in animi virtute et iustitia proficiam illo non sublato, bonum pro bono melius in meliore possidens, quippe qui iustitiam in animo divitiarum possessioni praeponam; in multis enim, quod bene dicitur, non convellenda esse quae non debeant commoveri, etiam in hoc dicetur quod unum est de illis. fides vero habenda est fabulis quoque de his narrari solitis, liberorum stirpi non conducere talia. qui vero liberos nihil curat et eum qui legem scripsit negligit, ea quae neque ipse deposuit neque patrum quisquam pater tollens, veniam non dante eo qui deposuit, eoque pulcherrimam legum corrumpens atque simplicissimam nec ignobilis viri praescriptionem qui dixerit: quae non deposueris, ne tollas, hic igitur qui duos hos

λόμενον οὔ τι σμικρόν, ὃ μὴ κατέθετο αὐτός, πλῆθος δ' ἔστιν ὅτε θησαυροῦ παμμέγεθες τί χρὴ πάσχειν ὑπὸ μὲν δὴ θεῶν, ὁ θεὸς οἶδεν· ὁ δὲ κατιδὼν πρῶτος ἀγγελλέτω, ἐὰν μὲν ἐν ἄστει γίγνηται τὸ τοιοῦτον, τοῖς ἀστυνόμοις, ἐὰν δὲ τῆς πόλεως ἐν ἀγορᾷ που, τοῖσιν ἀγορανόμοις, ἐὰν δὲ τῆς ἄλλης χώρας, * ἀγρονόμοις τε καὶ τοῖς τούτων ἄρχουσι δη- 914
λωσάτω· δηλωθέντων δὲ ἡ πόλις εἰς Δελφοὺς πεμπέτω· ὅ τι δ' ἂν ὁ θεὸς ἀναιρῇ περί τε τῶν χρημάτων καὶ τοῦ κινήσαντος, τοῦτο ἡ πόλις ὑπηρετοῦσα ταῖς μαντείαις δράτω τοῦ θεοῦ. καὶ ἐὰν μὲν ἐλεύθερος ὁ μηνύσας ᾖ, δόξαν ἀρετῆς κεκτήσθω, μὴ μηνύσας δὲ κακίας· δοῦλος δὲ ἂν ᾖ, μηνύσας μὲν ἐλεύθερος ὑπὸ τῆς πόλεως ὀρθῶς γίγνοιτ' ἂν ἀποδιδούσης τῷ δεσπότῃ τὴν τιμήν, μὴ μηνύων δὲ θανάτῳ ζημιούσθω. τούτῳ δ' * ἑπόμενον ἑξῆς ἂν γίγνοιτο τὸ περὶ B
σμικρὰ καὶ μεγάλα ταὐτὸν τοῦτο νόμιμον ξυνακολουθεῖν. ἄν τις τῶν αὑτοῦ τι καταλίπῃ που ἑκὼν ἢ ἄκων, ὁ προστυγχάνων ἐάτω κεῖσθαι νομίζων φυλάττειν ἐνοδίαν δαίμονα τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ νόμου τῇ θεῷ καθιερωμένα. ἂν δὲ παρὰ ταῦτά τις ἀπειθῶν ἀναιρούμενος οἴκαδε φέρῃ, ἂν μὲν σμικρᾶς τιμῆς ἄξιον ὢν δοῦλος, ῾πὸ τοῦ προστυγχάνοντος μὴ ἔλαττον τριακοντούτους πολλὰς πληγὰς μαστιγούσθω· ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος, * πρὸς τῷ ἀνελεύθερος εἶναι δοκεῖν καὶ ἀκοι- C
νώνητος νόμων δεκαπλάσιον τῆς τιμῆς τοῦ κινηθέντος ἀποτινέτω τῷ καταλιπόντι· ἐὰν δέ τις ἐπαιτιᾶται τῶν αὑτοῦ χρημάτων ἔχειν τινὰ πλέον ἢ καὶ σμικρότερον, ὁ δὲ ὁμολογῇ μὲν ἔχειν, μὴ τὸ ἐκείνου δέ, ἂν μὲν ἀπογεγραμμένον ᾖ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τὸ κτῆμα κατὰ νόμον, τὸν ἔχοντα καλείσθω πρὸς τὴν ἀρχήν, ὁ δὲ καθιστάτω· γενομένου δὲ ἐμφανοῦς, ἐὰν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀπογεγραμμένον * φαίνηται D
ποτέρου τῶν ἀμφισβητούντων, ἔχων οὗτος ἀπίτω· ἐὰν δέ τινος ἄλλου τῶν μὴ παρόντων, ὁπότερος ἂν μὴ παράσχῃ *) τὸν ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος, ὡς παραδώσων ἐκείνῳ, κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφαίρεσιν ἀφαιρείσθω. ἐὰν δὲ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τὸ ἀμφισβητούμενον μὴ ἀπογεγραμμένον

---

*) γρ. παράσχοι.

legum latores despexerit et sustulerit non parvum quiddam quod non deposuerit ipse, sed immensum quendam thesaurum, qua poena afficiendus sit a diis, deus novit; primus vero qui id vidit nuntiato, si in urbe hoc factum fuerit, rerum urbanarum procuratoribus, sin in urbis foro aliquo, rerum venalium curatoribus, sin in reliqua regione, rei rusticae procuratoribus horumque principibus indicato; quibus indicatis civitas Delphos mittito, et quicquid deus responderit de pecuniis eoque qui eas commoverit, id civitas dei oraculo obtemperans perficito. iam si liber indicaverit, virtutis existimationem nanciscitor, non indicans vero improbitatis; servus si factum aperuerit, civitas recte eum in libertatem vindicabit reddens domino pretium, si non aperuerit, morte multator. huic vero consequens erit ut deinceps eadem haec lex de parvis et magnis scribatur. si quis de rebus suis alicubi ultro aut invitus aliquid reliquerit, qui forte inciderit id finito iacere arbitrans a dea viarum praeside custodiri haec a lege ipsi consecrata. si quis his non obediens sublatum domum portaverit, si res sit parvi pretii ipseque servus, a quocumque incidente nec minus quam triginta annos nato multis verberibus castigator; sin liber sit, praeterquam quod illiberalis esse videatur aversusque a legum communione, decuplum pretii rei a se commotae pendito ei qui illam reliquerit; ac si quis quem criminetur de opibus suis habere plus vel etiam minus, et hic se habere quidem confiteatur, sed non illius rem, si perscripta fuerit res apud magistratus ex lege, habentem vocato ad magistratum, et ille se sistito; reque patefacta, si in tabulis publicis perscripta res reperiatur alterutrius disceptantium, hic eam habens abito; sin alius non praesentis res fuerit perscripta, utercumque vadem non dederit locupletem qui spondeat ipsum absenti rem esse traditurum, is tantum pendere cogitor quantum illi ablatum fuerit. quodsi apud magistratus res in controversiam

ᾖ, κείσθω μὲν μέχρι δίκης παρὰ τρισὶ τῶν ἀρχόντων τοῖς πρεσβυτάτοις· ἐὰν δὲ τὸ μεσεγγυηθὲν θρέμμα ᾖ, τὸν νικηθέντα περὶ αὐτοῦ δίκῃ τὴν τροφὴν ἐκτίνειν τοῖς ἄρχουσι· τὴν δὲ κρίσιν * διαδικάζειν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν τοὺς ἄρ- E
χοντας. Ἀγέτω τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον ὁ βουλόμενος, ἐὰν ἔμφρων ᾖ, χρησόμενος ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τῶν ὁπόσα ὅσια· ἀγέτω δὲ καὶ ὑπὲρ ἄλλου τῶν οἰκείων ἢ φίλων τὸν ἀφεστῶτα ἐπὶ σωτηρίᾳ· ἐὰν δέ τις ἀφαιρῆταί τινα εἰς ἐλευθερίαν ὡς δοῦλον ἀγόμενον, μεθιέτω μὲν ὁ ἄγων, ὁ δὲ ἀφαιρούμενος ἐγγυητὰς τρεῖς ἀξιόχρεως καταστήσας οὕτως ἀφαιρείσθω κατὰ ταῦτα, ἄλλως δὲ μή. ἐὰν δὲ παρὰ ταῦτά τις ἀφαιρῆται, τῶν βιαίων ἔνοχος ἔστω καὶ ἁλοὺς * τὴν διπλασίαν τοῦ ἐπι- 915
γραφέντος βλάβους τῷ ἀφαιρεθέντι τινέτω. ἀγέτω δὲ καὶ τὸν ἀπελεύθερον, ἐάν τις μὴ θεραπεύῃ τοὺς ἀπελευθερώσαντας ἢ μὴ ἱκανῶς· θεραπεία δὲ φοιτᾶν τρὶς τοῦ μηνὸς τὸν ἀπελευθερωθέντα πρὸς τὴν τοῦ ἀπελευθερώσαντος ἑστίαν, ἐπαγγελλόμενον ὅ τι χρὴ δρᾶν τῶν δικαίων καὶ ἅμα δυνατῶν, καὶ περὶ γάμου ποιεῖν ὅ τιπερ ἂν ξυνδοκῇ τῷ γενομένῳ δεσπότῃ· πλουτεῖν δὲ τοῦ ἀπελευθερώσαντος μὴ ἐξεῖναι μᾶλλον· τὸ δὲ * πλέον γιγνέσθω τοῦ δεσπότου· μὴ πλείω δὲ B
εἴκοσιν ἐτῶν μένειν τὸν ἀφεθέντα, ἀλλά, καθάπερ καὶ τοὺς ἄλλους ξένους, ἀπιέναι λαβόντα τὴν αὐτοῦ πᾶσαν οὐσίαν, ἐὰν μὴ πείσῃ τούς τε ἄρχοντας καὶ τὸν ἀπελευθερώσαντα. ἐὰν δὲ τῷ ἀπελευθερωθέντι ἢ καὶ τῶν ἄλλων τῳ ξένων οὐσία πλείων γίγνηται τοῦ τρίτου μεγέθει τιμήματος, ᾗ ἂν τοῦτο ἡμέρᾳ γένηται, τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας λαβὼν ἀπίτω τὰ ἑαυτοῦ, καὶ μηδεμία τῆς * μονῆς C
παραίτησις ἔτι τούτῳ παρ' ἀρχόντων γιγνέσθω. ἐὰν δέ τις ἀπειθῶν τούτοις εἰσαχθεὶς εἰς δικαστήριον ὄφλῃ, θανάτῳ τε ζημιούσθω καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ γιγνέσθω δημόσια. δίκαι δ' ἔστωσαν τούτων ἐν ταῖς φυλετικαῖσι δίκαις, ἐὰν μὴ πρότερον ἐν γείτοσιν ἢ ἐν αἱρετοῖσι δικασταῖς ἀπαλλάττωνται πρὸς ἀλλήλους τῶν ἐγκλημάτων. ἐὰν δὲ ὥς αὐτοῦ ἐφάπτηται ζώου καὶ ὁτουοῦν ἤ τινος ἑτέρου τῶν αὐτοῦ *) χρη-

---

*) ἴσ. αὑτοῦ.

vocata non ſit perſcripta, deponitor usque ad iudicium apud tres magiſtratus natu maximos; ac ſi id quod apud ſequeſtrem depoſitum fuerit animal eſt, qui cauſam perdiderit alimentum magiſtratibus perſolvito; iudicium autem intra triduum faciunto magiſtratus. Servum suum qui voluerit in vincula ducito ſi ſana ſit mente, facturus eo quodcumque fas ſit factu; ducito vero etiam pro alio cognato vel amico ſervum qui aufugerit ut eum cuſtodiat; ſi quis autem in libertatem vindicet quemquam pro ſervo abductum, dimittito hunc is qui ducere voluerit, et qui vindicet is vadibus tribus locupletibus datis ita vindicato, non aliter. ſi quis contra atque hoc modo vindicet, violentiae reus agitor convictusque duplum detrimenti aeſtimati pendito ei quem detrimento affecerit. ducito vero etiam libertum, ſi quis non colat eos qui libertate ipſum donaverint vel non ſatis; cultus vero hic eſt ut ter quoque menſe in libertatem vindicatus ad domum eius qui ipſum liberaverit veniat operam ſuam offerens in iis quae iure facere debeat et poſſit, et ut de nuptiis id agat quod domino ſuo priſtino viſum fuerit; nec ipſi liceat maiores ſibi divitias comparare quam is poſſideat qui ipſi libertatem dederit; quod plus habeat id domini ſit; nec ultra viginti annos maneat manu miſſus, ſed, quemadmodum reliqui quoque peregrini, abeat cum omnibus ſuis opibus, niſi a magiſtratibus et eo qui manu miſerit id impetraverit ut maneat. ſi manu miſſo vel aliorum cuipiam peregrinorum opes ſint tertium cenſum magnitudine excedentes trigeſimo die ab eo quo hoc factum fuerit cum rebus ſuis abito, nec ulla manſionis conceſſio a magiſtratibus ei obtingito. qui his non obediens in iudicium vocatus convictus fuerit, is morte multator et bona eius publicantor. horum autem iudices ſunto tribules, niſi prius per vicinos vel electos iudices inter ſe reconciliati fuerint. ſiquis animal cuiuscumque vel aliam quam eius rerum

μάτων, ἀναγέτω μὲν ὁ * ἔχων εἰς πρατῆρα ἢ τὸν δόντα D ἀξιόχρεών τε καὶ ἔνδικον ἤ τινι τρόπῳ παραδόντα ἄλλῳ κυρίως, εἰς μὲν πολίτην ἢ καὶ μέτοικον τῶν ἐν τῇ πόλει ἡμερῶν τριάκοντα, εἰς δὲ ξενικὴν παράδοσιν πέντε μηνῶν, ἧς μέσος ὁ μὴν ἐν ᾧ τρέπεται θερινὸς ἥλιος εἰς τὰ χειμερινά. ὅσα δὲ διά τινος ὠνῆς ἢ καὶ πράσεως ἀλλάττεταί τις ἕτερος ἄλλῳ, διδόντα ἐν χώρᾳ τῇ τεταγμένῃ ἑκάστοις κατ' ἀγορὰν καὶ δεχόμενον ἐν τῷ παραχρῆμα τιμὴν οὕτως ἀλλάττεσθαι, ἄλλοθι δὲ μηδαμοῦ μηδ' ἐπὶ ἀναβολῇ * πρᾶσιν μηδὲ ὠνὴν E ποιεῖσθαι μηδενός· ἐὰν δὲ ἄλλως ἢ ἐν ἄλλοις τόποις ὁτιοῦν ἀνθ' ὁτουοῦν διαμείβηται ἕτερος ἄλλῳ, πιστεύων πρὸς ὃν ἂν ἀλλάττηται, ποιείτω ταῦτα ὡς οὐκ οὐσῶν δικῶν κατὰ νόμον περὶ τῶν μὴ πραθέντων κατὰ τὰ νῦν λεγόμενα. Ἐράνων δὲ πέρι, τὸν βουλόμενον ἐρανίζειν φίλον παρὰ φίλοις *), ἐὰν δέ τις διαφορὰ γίγνηται περὶ τῆς ἐρανίσεως, οὕτω πράττειν ὡς δικῶν μηδενὶ περὶ τούτων μηδαμῶς ἐσομένων. ὃς δ' ἂν ἀποδόμενος τιμήν του λάβῃ μὴ ἔλαττω δραχμῶν πεντήκοντα, παραμενέτω κατὰ πόλιν ἐξ ἀνάγκης δέκα ἡμέρας, ὁ δὲ πριάμενος * ἴστω τὴν οἰκίαν τὴν τοῦ ἀποδομένου, τῶν 916 περὶ τὰ τοιαῦτα ἐγκλημάτων εἰωθότων γίγνεσθαι χάριν καὶ τῶν ἀναγωγῶν τῶν κατὰ νόμους εἵνεκα. ἡ δὲ κατὰ νόμους ἀναγωγὴ καὶ μὴ τῇδε ἔστω. ἐάν τις ἀνδράποδον ἀποδῶται κάμνον φθόῃ ἢ λιθιῶν ἢ στραγγουριῶν ἢ τῇ καλουμένῃ ἱερᾷ νόσῳ ἢ καὶ ἑτέρῳ τινὶ ἀδήλῳ τοῖς πολλοῖς νοσήματι μακρῷ καὶ δυσιάτῳ κατὰ τὸ σῶμα ἢ κατὰ τὴν διάνοιαν, ἐὰν μὲν ἰατρῷ τις ἢ γυμναστῇ, μὴ ἀναγωγῆς ἔστω τούτῳ πρὸς τὸν τοιοῦτον τυγχάνειν, * μηδ' ἐὰν τἀληθές τις προειπὼν ἀπο- B δῶταί τῳ· ἐὰν δέ τις ἰδιώτῃ τι τῶν τοιούτων ἀποδῶται δημιουργός, ὁ πριάμενος ἐντὸς ἑκμήνου **) ἀναγέτω, πλὴν τῆς ἱερᾶς· ταύτης δ' ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τὴν ἀναγωγὴν ἐξέστω ποιεῖσθαι τῆς νόσου. διαδικαζέσθω δὲ ἔν τισι τῶν ἰατρῶν, οὓς ἂν κοινῇ προβαλόμενοι ἕλωνται· τὸν δὲ ὄφλοντα τὴν δίκην διπλάσιον ἀποτίνειν τῆς τιμῆς ἧς ἂν ἀποδῶται. ἐὰν δὲ ἰδιώτῃ τις ἰδιώτης, ἀναγωγὴν μὲν εἶναι, καθάπερ * καὶ τοῖς πρό- C

*) ἴσ. φίλον. **) γρ. ἑξαμήνου.

sibi asseruerit, is qui eam habet redhibeto venditori vel viro fide digno iustoque qui dederit vel alio modo legitime tradiderit, si civis hic vel etiam inquilinus in urbe est, intra triginta dies, sin peregrinus est qui tradiderit, intra quinque menses quorum medius est mensis quo sol aestivus convertitur ad brumam. quae per emtionem aut venditionem alter cum altero commutat, ita commutato ut statuto loco cuique in foro det pretiumque illico accipiat, alibi vero nusquam, neque venditionem vel emtionem alicuius rei dilatione data faciat; si aliter vel aliis locis quamcumque rem cum quacumque alter cum altero commutaverit credens ei quicum commutet, facito hoc cognoscens nulla esse iudicia secundum legem de rebus non eo quem diximus modo venditis. De pecuniae collationibus, quicumque voluerit, stipem colligito amicus ab amico, ac si quae dissensio de collatione oriatur, sciunto nullam huius rei actionem esse futuram ex eoque agunto. qui rei venditae pretium acceperit non minus quam quinquaginta drachmas, maneto in urbe ex necessitate decem dies, emtor vero domum scito venditoris et querelarum causa hac in re solitarum et propter redhibitiones legitimas. redhibitio vero legibus conveniens et non conveniens haec esto. si quis servum vendiderit laborantem tabe vel calculo vel urinae stillicidio vel morbo qui dicitur comitiali vel etiam alio plurimis occulto longo et sanatu difficili vel corporis vel mentis, eumque si medico vel palaestritae vendiderit, hic nullam consequitor redhibitionem, nec si quis verum dicens alicui vendiderit; sin vero opifex quispiam horum aliquid vendiderit artis imperito, qui emerit intra semestrium redhibeto, eo excepto qui morbo laboret comitiali; hoc enim si laboret, intra annum redhibitionem licebit facere. iudicium committitor coram medicis quos communiter proposuerint et elegerint; et condemnatus duplum pretii eius quo vendiderit persolvito. si quis imperitus imperito vendiderit, redhibitio quidem

σθεν ἐῤῥήθη, καὶ τὴν διαδικασίαν, ὁ δὲ ὄφλων τὴν τιμὴν
ἁπλῆν ἀποτινέτω· ἐὰν δὲ ἀνδροφόνον ἀποδῶταί τίς τινι
εἰδότι μὲν εἰδώς, μὴ τυγχανέτω ἀναγωγῆς τοῦ τοιούτου τῆς
πράσεως, μὴ εἰδότι δὲ τὴν μὲν ἀναγωγὴν εἶναι τότε ὅταν
τις αἴσθηται τῶν πριαμένων, ἐν πέντε δὲ τῶν νομοφυλάκων
τοῖς νεωτάτοις εἶναι τὴν κρίσιν, εἰδὼς δὲ ἂν κριθῇ, τάς τε
οἰκίας τοῦ πριαμένου καθηράτω κατὰ τὸν τῶν ἐξηγητῶν
νόμον, τῆς τιμῆς τε ἀποδότω τῷ πριαμένῳ * τριπλάσιον. D
ὁ δὲ ἀλλαττόμενος ἢ νόμισμα ἀντὶ νομίσματος ἢ καὶ τῶν
ἄλλων ζώων ὁτιοῦν ἢ καὶ μὴ ζώων ἀκίβδηλον πᾶν διδότω
καὶ δεχέσθω τῷ νόμῳ ξυνεπόμενος· προοίμιον δέ, καθάπερ
ἄλλων νόμων, δεξώμεθα καὶ περὶ ὅλης ταύτης τῆς κάκης.
κιβδηλείαν δὲ χρὴ πάντα ἄνδρα διανοηθῆναι καὶ ψεῦδος καὶ
ἀπάτην ὡς ἕν τι γένος ὂν τοῦτο ᾧ τὴν φήμην ἐπιφέρειν
εἰώθασιν οἱ πολλοί, κακῶς λέγοντες ὡς ἐν καιρῷ γιγνόμε-
νον ἑκάστοτε τὸ τοιοῦτον πολλάκις ἂν ὀρθῶς ἔχοι. τὸν και-
ρὸν δὲ καὶ ὅπου καὶ ὁπότε ἀτάκτως καὶ ἀορίστως ἐῶντες
τῇ λέξει ταύτῃ πολλὰ ζημιοῦνταί τε καὶ ζημιοῦσιν ἑτέρους.
νομοθέτῃ δὲ οὐκ ἐγχωρεῖ τοῦτο ἀόριστον ἐᾶν, ἀλλ' ἢ μεί-
ζους ἢ ἐλάττους ὅρους ἀεὶ δεῖ διασαφεῖν· καὶ δὴ καὶ νῦν
ὡρίσθω· ψεῦδος μηδεὶς μηδὲν μηδ' ἀπάτην μηδέ τι κίβδη-
λον, γένος ἐπικαλούμενος θεῶν, μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ πρά-
ξειεν, ὁ μὴ θεομισέστατος ἔσεσθαι μέλλων· * οὗτος δ' ἐστὶν 917
ὃς ἂν ὅρκους ὀμνὺς ψευδεῖς μηδὲν φροντίζῃ θεῶν, δεύτε-
ρος δὲ ὃς ἂν ἐναντίον τῶν κρειττόνων αὑτοῦ ψεύδηται·
κρείττους δὲ οἱ ἀμείνους τῶν χειρόνων πρεσβῦταί τε, ὡς
ἐπὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, τῶν νέων· διὸ καὶ γονῆς κρείττους ἐκ-
γόνων καὶ ἄνδρες δὴ γυναικῶν καὶ παίδων ἄρχοντές τε ἀρ-
χομένων· οὓς αἰδεῖσθαι πᾶσι πάντας *) πρέπον ἂν εἴη ἔν
ἄλλῃ τε ἀρχῇ πάσῃ καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς δὴ μάλιστα ἀρ-
χαῖς, ὅθεν ὁ νῦν παρὼν ἡμῖν λόγος ἐλήλυθε. πᾶς γὰρ **)
τῶν κατ' ἀγορὰν * ὁ κιβδηλεύων τι ψεύδεται καὶ ἀπατᾷ B
καὶ τοὺς θεοὺς παρακαλῶν ἐπόμνυσιν ἐν τοῖς τῶν ἀγορανό-

*) γρ. αἰδεῖσθαι πάντας.
**) ἴσ. ἀρχαῖς. ὅθεν οὖν — ἐλήλυθε· πᾶς γὰρ κτλ.

esto, quemadmodum superioribus praescripta est, et iudicium committitor, condemnatus vero pretium simplex solvito. si quis cui scienti sciens homicidam vendiderit, nulla esto redhibitio huiusmodi servi emti, inscio vero esto redhibitio tum quum emtor animadverterit, et apud quinque legum custodes minimos natu iudicium committitor; quodsi iudicatus fuerit cognovisse, aedes emtoris purgato secundum religionis interpretum legem, et pretii pendito emtori triplum. qui commutat numum numo vel etiam animalium quodcumque vel eorum quid quae non sunt animantia omne non adulteratum dato et accipito legem sequens. prooemium vero, quemadmodum aliarum legum, suscipiamus etiam de universa hac pravitate. adulterationem oportet quemque virum existimare et mendacium fraudemque unum quoddam esse genus hoc de quo fama esse solet multitudinis falso dicentis opportuno tempore hoc si fiat saepe recte habere. opportunitatem vero ubi et quando locum habeat quum infinitam et incertam hac locutione relinquant, multum et ipsi detrimento afficiuntur et alios afficiunt. legum latori autem non licet hoc infinitum relinquere, sed vel maiores vel minores semper terminos oportet eum constituere; atque etiam nunc constituuntor. mendacium nemo neque fraudem neque adulterini quid deorum genere invocato neque verbis neque re committito, nisi deo invisissimus esse voluerit; hic autem est qui iura iuranda dans falsa nihil curat deos, secundus qui coram superioribus se mentitur; superiores autem sunt meliores deterioribus et senes, ut in universum dicam, iuvenibus; quocirca etiam parentes superiores sunt liberis et viri mulieribus puerisque et imperantes imperio subiectis: quos omnes omnibus conveniet revereri, quum in alio quoque imperio tum maxime in civilibus imperiis. unde igitur oratio nunc suscepta egressa est: quicumque rerum in foro venalium adulterat aliquam mentitur et decipit deosque invocans

μων νόμοισί τε καὶ φυλακτηρίοις, οὔτε ἀνθρώπους αἰδού-
μενος οὔτε θεοὺς σεβόμενος. πάντως μὲν δὴ καλὸν ἐπιτή-
δευμα θεῶν ὀνόματα μὴ χραίνειν ῥᾳδίως ἔχοντα ὡς ἔχουσιν
ἡμῶν ἑκάστοτε τὰ πολλὰ οἱ πλεῖστοι καθαρότητός τε καὶ
ἁγνείας τὰ περὶ τοὺς θεούς. εἰ δ' οὖν μὴ πείθοιτο, ὅδε
νόμος· Ὁ πωλῶν ὁτιοῦν ἐν ἀγορᾷ * μηδέποτε δύο εἴπῃ C
τιμὰς ὧν ἂν πωλῇ, ἁπλῆν δὲ εἰπών, ἂν μὴ τυγχάνῃ ταύ-
της, ἀποφέρων ὀρθῶς ἂν ἀποφέροι πάλιν, καὶ ταύτης τῆς
ἡμέρας μὴ τιμήσῃ πλέονος μηδὲ ἐλάττονος. ἔπαινος δὲ ὅρκος
τε περὶ παντὸς τοῦ πωλουμένου ἀπέστω· ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ
τούτοις, ὁ παρατυγχάνων τῶν ἀστῶν, μὴ ἔλαττον ἢ τριά-
κοντα γεγονὼς ἔτη, κολάζων μὲν τὸν ὀμνύντα ἀνατεὶ τυ-
πτέτω, ἀφροντιστῶν δὲ καὶ ἀπειθῶν ἔνοχος ἔστω ψόγῳ προ-
δοσίας τῶν νόμων. τὸν δὲ δὴ κίβδηλόν * τι πωλοῦντα καὶ D
μὴ δυνάμενον τοῖς νῦν πείθεσθαι λόγοις ὁ προστυγχάνων
τῶν γιγνωσκόντων, δυνατὸς ὢν ἐξελέγχειν, ἐναντίον ἐλέγξας
τῶν ἀρχόντων, ὁ μὲν δοῦλος φερέσθω τὸ κιβδηλευθὲν καὶ
ὁ μέτοικος, ὁ δὲ πολίτης μὴ ἐλέγχων μὲν ὡς ἀποστερῶν
τοὺς θεοὺς κακὸς ἀγορευέσθω, ἐλέγξας δὲ ἀναθέτω τοῖς
τὴν ἀγορὰν ἔχουσι θεοῖς. ὁ δὲ δὴ φανερὸς γενόμενός τι
πωλῶν τοιοῦτον πρὸς τῷ στερηθῆναι τοῦ κιβδηλευθέντος,
ὁπόσης ἂν τιμῆς ἀξιώσῃ τὸ πωλούμενον, κατὰ δραχμὴν
ἑκάστην τῇ μάστιγι τυπτέσθω * πληγάς, ὑπὸ κήρυκος ἐν E
τῇ ἀγορᾷ κηρύξαντος ὧν ἕνεκα μέλλει τύπτεσθαι. τὰ δὲ
κιβδηλεύματά τε καὶ κακουργίας τῶν πωλούντων οἵ τε ἀγο-
ρανόμοι καὶ οἱ νομοφύλακες πυθόμενοι τῶν ἐμπείρων περὶ
ἕκαστα, ἀναγραψάντων ἅ τε χρὴ ποιεῖν τὸν πωλοῦντα καὶ
ἃ μή, καὶ πρόσθε τοῦ ἀγορανόμου *) θέντων ἐν στήλῃ
γράψαντες νόμους εἶναι τοῖς περὶ τὴν τῆς ἀγορᾶς χρείαν
μηνυτὰς σαφεῖς. * τὰ δὲ περὶ τῶν ἀστυνόμων ἐν τοῖς 918
πρόσθεν ἱκανῶς εἴρηται· ἐὰν δέ τι προσδεῖν δοκῇ, νομο-
φύλαξιν ἐπανακοινώσαντες καὶ γράψαντες τὸ δοκοῦν ἐλλι-

---

*) ἴσ. ἀγορανομίου.

deierat secundum aedilium leges et cautiones, neque homines reverens neque deos venerans. omnino vero praeclare institutum est ut ne deorum nomina temere polluamus eandem in his usurpandis sanctitatem et castitatem observantes quam plerique in plurimis rebus ad deos spectantibus observant. si quis non obediat, haec esto lex: Qui in foro aliquid vendat numquam duo dicito pretia eorum quae vendat, sed simplex si dixerit, hoc vero non acceperit, recte rursus auferet, nec hoc die maius minusve pretium exigat. laudatio vero et ius iurandum a quaque re vendenda absint; quibus qui non obediat, civium quisque qui accesserit non minus quam triginta annos habens, si iurantem castiget impune verberato, non curans autem nec obsequens hac poena tenetor ut legum proditor vituperetur. adulterini vero aliquid vendentem nec verbis nunc prolatis obsequentem redarguito quisque qui accesserit remque cognoverit, si redarguere possit, coram magistratibus, ac servus quidem et inquilinus accipito adulteratum, civis vero non redarguens tamquam diis forensibus id detrahens malus pronuntiator, redarguens autem dedicato diis fori praesidibus. qui repertus fuerit tale quid vendens, praeterquam quod privetur re adulterata, quanto pretio aestimaverit rem venditam, pro drachmis singulis flagello verberibus caeditor, praecone in foro pronuntiante quam ob caussam verberandus sit. adulterationes et maleficia venditorum aediles legumque custodes si cognoverint a viris harum rerum peritis, perscribunto quae facere oporteat venditorem quae non, et ante aedes in quibus aedilis iudicium exercet ponunto in columna indicantes leges has esse in foro versantibus omnia dilucide praescribentes. atque de rerum urbanarum procuratione supra iam satis expositum est; si quid deesse videatur, harum rerum procuratores cum legum custodibus de eo quod videatur deesse communicanto scriptumque in columna collocanto ante aedes rerum urba-

πεῖν εἰς ἀστυνόμιον θέντων ἐν στήλῃ τά τε πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα τεθέντα αὐτοῖσι τῆς ἀρχῆς νόμιμα.

Κιβδήλοις δ' ἐπιτηδεύμασιν ἕπεται κατὰ πόδα καπηλείας ἐπιτηδεύματα. ταύτης δὲ πέρι ξυμπάσης ξυμβουλὴν πρῶτον δόντες καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ νόμον ὕστερον ἐπιθώμεθα. καπηλεία * γὰρ κατὰ πόλιν πᾶσα γέγονεν οὐ βλάβης ἕνεκα τό B
γε κατὰ φύσιν, πᾶν δὲ τοὐναντίον· πῶς γὰρ οὐκ εὐεργέτης πᾶς ὃς ἂν οὐσίαν χρημάτων ὡντινωνοῦν ἀξύμμετρον οὖσαν καὶ ἀνώμαλον ὁμαλήν τε καὶ ξύμμετρον ἀπεργάζηται; τοῦτο ἡμῖν χρὴ φάναι καὶ τὴν τοῦ νομίσματος ἀπεργάζεσθαι δύναμιν, καὶ τὸν ἔμπορον ἐπὶ τούτῳ τετάχθαι δεῖ λέγειν· καὶ μισθωτὸς καὶ πανδοκεὺς καὶ ἄλλα, τὰ μὲν εὐσχημονέστερα, τὰ δὲ ἀσχημονέστερα γιγνόμενα, τοῦτό γε * πάντα δύναται, C
πᾶσιν ἐπικουρίαν ταῖς χρείαις ἐξευπορεῖν καὶ ὁμαλότητα ταῖς οὐσίαις. τί ποτε δὴ τὸ μὴ καλὸν αὐτὸ μηδ' εὔσχημον δοκεῖ *) εἶναι, καὶ τί τὸ διαβεβληκὸς τυγχάνει, ἴδωμεν, ἵν', εἰ μὴ καὶ τὸ ὅλον, ἀλλ' οὖν μέρη γε ἐξιασώμεθα νόμῳ.

ΚΛ. Πρᾶγμ' ἔσθ', ὡς ἔοικεν, οὐ φαῦλον, οὐδὲ σμικρᾶς δεόμενον ἀρετῆς.

ΑΘ. Πῶς λέγεις, ὦ φίλε Κλεινία **); σμικρὸν γένος ἀνθρώπων καὶ φύσει ὀλίγον καὶ ἄκρᾳ τροφῇ τεθραμμένον, ὅταν εἰς χρείας τε καὶ ἐπιθυμίας * τινῶν ἐμπίπτῃ, καρτε- D
ρεῖν πρὸς τὸ μέτριον δυνατόν ἐστι, καὶ ὅταν ἐξῇ χρήματα λαβεῖν πολλά, νήφει καὶ πρότερον αἱρεῖται τοῦ πολλοῦ τὸ τοῦ μέτρου ἐχόμενον· τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων πλήθη πᾶν τοὐναντίον ἔχει τούτοις, δεόμενά τε ἀμέτρως δεῖται καὶ ἐξὸν κερδαίνειν τὰ μέτρια ἀπλήστως αἱρεῖται κερδαίνειν. διὸ πάντα τὰ περὶ τὴν καπηλείαν καὶ ἐμπορίαν καὶ πανδοκείαν γένη διαβέβληταί τε καὶ ἐν αἰσχροῖς γέγονεν ὀνείδεσιν· ἐπεὶ εἴ τις, ὃ μή ποτε γένοιτο οὐδ' ἔσται, προσαναγκάσειε (γελοῖον μὲν εἰπεῖν, * ὅμως δὲ εἰρήσεται) πανδοκεῦσαι τοὺς πανταχῇ ἀρίστους ἄν- E
δρας ἐπί τινα χρόνον ἢ καπηλεύειν ἤ τι τῶν τοιούτων πράττειν, ἢ καὶ γυναῖκας ἔκ τινος ἀνάγκης εἱμαρμένης τοῦ τοιού-

---

*) ἄλλ. δοκεῖν. ἴσ. δοκοῦν.

**) ἴσ. νόμῳ. πρᾶγμ' — ἀρετῆς. ΚΛ. Πῶς λέγεις; ΑΘ. Ὦ φίλε Κλεινία, σμικρὸν κτλ.

narum procuratorum, primas et secundas magistratus praescriptiones proponentes.

Adulterationis studia sequuntur e vestigio nundinandi studia. de quibus universis consilium quum primum dederimus atque rationem legem posthac adiiciemus. etenim nundinatio in urbe omnis per se non detrimenti causa peragitur, sed plane contra: nam quidni quisque sit beneficus qui rerum quarumcumque copiam, quae immoderata sit atque inaequalis, aequalem et moderatam efficiat? quod nobis existimari oportet etiam numi vim praestare, et mercator dicendus ad hoc constitutus esse; mercenarius porro et caupo omniaque alia vitae instituta, quae partim honestiora partim turpiora sunt, hoc sane efficiunt, ut omnium necessitatibus opem ferant et aequalitatem rebus adducant. quid igitur sit id quod nec pulchrum nec honestum videatur esse et quid turpitudinis notam afferat videamus, ut, si non totum, saltem partes eius sanemus lege. res autem, ut patet, nec vilis est nec quae exiguam requirat virtutem.

Cl. Quomodo ais?

Ath. O care Clinia, parvum hominum genus et natura exiguum et optima excultum institutione, quando in necessitates rerumque aliquarum cupiditates incidit, temperare sibi modumque habere potest, et ubi licet opes multas acquirere, sobrium est multoque anteponit modicum; hominum vero multitudo plane contra facit atque illi; nam si quid requirit immoderate requirit, et si licet quaestum facere moderatum, insatiabili lucrandi cupiditati se dedit. quocirca omnia nundinationis et mercaturae et cauponiae artis genera male audiunt turpibusque premuntur opprobriis; quamquam si quis, quod absit nec umquam fiet, cogeret (ridiculum quidem dictu, tamen dicetur) artem cauponiam exercere viros omnino optimos ad aliquod tempus vel nundinari vel tale quid facere, vel etiam mulieres ex necessitate quadam fatali

του μετασχεῖν τρόπου, γνοίημεν ἂν ὡς φίλον καὶ ἀγαπητόν ἐστιν ἕκαστον τούτων, καὶ εἰ κατὰ λόγον ἀδιάφθορον γίγνοιτο, ἐν μητρὸς ἂν καὶ τροφοῦ σχήματι τιμῷτο τὰ τοιαῦτα πάντα· νῦν δὲ ὁπόταν εἰς ἐρήμους τις καπηλείας ἕνεκα
* τόπους καὶ πανταχόσε μήκη ἔχοντας ὁδῶν ἱδρυσάμενος 919
οἰκήσεις, ἐν ἀπορίᾳ γιγνομένους καταλύσεσιν ἀγαπηταῖς δεχόμενος, ἢ ὑπὸ χειμώνων ἀγρίων βίᾳ ἐλαυνομένους *) εὐδιεινὴν γαλήνην παρασχὼν ἢ πνίγεσιν ἀναψυχήν, τὰ μετὰ ταῦτα οὐχ ὡς ἑταίρους δεξάμενος φιλικὰ παράσχῃ ξένια ἑπόμενα ταῖς ὑποδοχαῖς, ὡς δ' ἐχθροὺς αἰχμαλώτους κεχειρωμένους ἀπολυτρώσῃ τῶν μακροτάτων καὶ ἀδίκων καὶ ἀκα-
θάρτων λύτρων * ταῦτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν ξύμπασι B
τοῖς τοιούτοις ὀρθῶς ἁμαρτανόμενα τὰς διαβολὰς τῇ τῆς ἀπορίας ἐπικουρήσει παρεσκευακότα **). τούτων οὖν χρὴ φάρμακον ἀεὶ τέμνειν τὸν νομοθέτην. ὀρθὸν μὲν δὴ πάλαι τε εἰρημένον ὡς πρὸς δύο μάχεσθαι καὶ ἐναντία χαλεπόν, καθάπερ ἐν ταῖς νόσοις πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ νῦν ἡ τούτων καὶ περὶ ταῦτα ἐστὶ πρὸς δύο μάχη, πενίαν καὶ
πλοῦτον, * τὸν μὲν ψυχὴν διεφθαρκότα τρυφῇ τῶν ἀνθρώ- C
πων, τὴν δὲ λύπαις προτετραμμένην ***) εἰς ἀναισχυντίαν αὐτήν. τίς οὖν δὴ τῆς νόσου ταύτης ἀρωγὴ γίγνοιτ' ἂν ἐν νοῦν ἐχούσῃ πόλει; πρῶτον μὲν ὅτι σμικροτάτῳ χρῆσθαι κατὰ δύναμιν τῷ τῶν καπήλων γένει, ἔπειτα τούτοις τῶν ἀνθρώπων προστάττειν ὧν διαφθειρομένων οὐκ ἂν γίγνοιτο μεγάλη λύμη τῇ πόλει, τρίτον δὲ αὐτοῖς τοῖς μετασχοῦσι
τούτων τῶν ἐπιτηδευμάτων εὑρεῖν * μηχανὴν ὅπως ἤθη μὴ D
ἀνέδην ἀναισχυντίας τε καὶ ἀνελευθέρου ψυχῆς μέτοχα ξυμβήσεται γίγνεσθαι ῥᾳδίως. μετὰ δὴ τὰ νῦν εἰρημένα περὶ ταῦτα νόμος ἀγαθῇ τύχῃ τοιόσδε ἡμῖν γιγνέσθω. Μαγνήτων οὓς ὁ θεὸς ἀνορθῶν πάλιν κατοικίζει, γεωμόροι ὅσοι τῶν τετταράκοντα καὶ πεντακισχιλίων ἑστιῶν εἰσί, μήτε κάπηλος ἑκὼν μηδ' ἄκων μηδεὶς γιγνέσθω μήτ' ἔμπορος μήτε διακονίαν μηδ' ἥντινα κεκτημένος ἰδιώταις τοῖς μὴ ἐξ ἴσου
* ἑαυτῷ, πλὴν πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ τοῖς ἔτι τούτων εἰς τὸ E

*) ἴσ. ἐλαυνομένοις. **) ἴσ. τοιούτοις ἁμαρτανόμενα — ὀρθῶς παρεσκευακότα. ***) γρ. προτετραμμένην.

huiusmodi vitae institutum sequi, cognoscceremus quam gratum et exoptatum horum quodque esset, et si modo incorrupto fierent, matris et nutricis loco huiusmodi omnia colerentur; nunc vero quando in desertis aliquis locis et quoquoversus longe remotis cauponandi causa domos aedificat, inopia laborantes deversorio exoptato excipit, vel hominibus a tempestatibus saevis vi pulsis placidam tranquillitatem praebet vel in aestu refrigerationem, deinde vero non tamquam amicos exceperint munera hospitalia affert receptionem sequentia, sed ut hostes bello captos subactosque dimittit maximo et iniusto et impuro redemtionis pretio soluto, haec et talia quae in his omnibus peccantur invidiam merito conflarunt institutis istis inopiae opitulantibus. his igitur legis latorem oportet semper remedium adhibere. rectum vero et olim iam dictum est, difficile esse adversus duo eaque contraria pugnare, et sicut in multis aliis morbis, ita etiam nunc harum et in his rebus pugna est adversus duo, paupertatem et opulentiam, quarum haec quidem hominum animum luxuria corrumpit, illa vero molestiis ad impudentiam propellit. quodnam igitur huic morbo remedium adhibendum erit in civitate sobria? primum quam paucissimo haec utetur pro viribus cauponum genere, deinde eiusmodi hominibus hoc institutum demandabit quibus corruptis non magnum accipiat detrimentum, tertio ipsis qui ad haec studia se applicent excogitabit viam qua mores eorum non facile possint in effrenatam impudentiam et illiberalitatem delabi. quibus iam dictis haec lex, quod bonum faustumque sit, nobis scribitor. De Magnetum quos deus erigens rursus constituit agrorum possessoribus, quicumque ad quadraginta et quinquies mille domos pertinent, nullus nec ultro nec invitus neque caupo esto neque mercator neque ministerium ullum facito privatis non in eodem censu et ordine constitutis, exceptis patre et matre et

ἄνω γένεσι *) καὶ πᾶσι τοῖς αὑτοῦ πρεσβυτέροις, ὅσοι ἐλεύ-
θεροι ἐλευθέρως. τὸ δ' ἐλευθερικὸν καὶ ἀνελεύθερον ἀκρι-
βῶς μὲν οὐ ῥάδιον νομοθετεῖν, κρινέσθω γε μὴν ὑπὸ τῶν
τὰ ἀριστεῖα εἰληφότων τῷ ἐκείνων μίσει τε καὶ ἀσπασμῷ.
ὃς δ' ἂν καπηλείας τῆς ἀνελευθέρου τέχνῃ τινὶ μετάσχῃ,
γραφέσθω μὲν αὐτὸν γένους αἰσχύνης ὁ βουλόμενος πρὸς
τοὺς ἀρετῇ πρώτους κεκριμένους, ἐὰν δὲ δόξῃ ἀναξίῳ ἐπι-
τηδεύματι καταῤῥυπαίνειν τὴν αὑτοῦ πατρῴαν ἑστίαν, δε-
θεὶς ἐνιαυτὸν ἀποσχέσθω τοῦ τοιούτου, * καὶ ἐὰν αὖθις, 920
ἔτη δύο, καὶ ἐφ' ἑκάστης ἁλώσεως τοὺς δεσμοὺς μὴ παυ-
έσθω διπλασιάζων τὸν ἔμπροσθεν χρόνον **). δεύτερος μὴν
νόμος, μέτοικον εἶναι χρεὼν ἢ ξένον ὃς ἂν μέλλῃ καπηλεύ-
σειν. τὸ δὲ τρίτον καὶ τρίτος, ὅπως ὡς ἄριστος ἢ καὶ κα-
κὸς ὡς ἥκιστα ὁ τοιοῦτος ἡμῖν ᾖ ξύνοικος ἐν τῇ πόλει,
τοὺς νομοφύλακας χρὴ νοῆσαι φύλακας εἶναι μὴ μόνον ἐκεί-
νων οὓς φυλάττειν ῥάδιον μὴ παρανόμους καὶ κακοὺς γί-
γνεσθαι, ὅσοι γενέσει καὶ τροφαῖς εὖ πεπαίδευνται, * τοὺς B
δὲ μὴ τοιούτους ἐπιτηδεύματά τε ἐπιτηδεύοντας ἃ προτρο-
πὴν ἔχει τινὰ ἰσχυρὰν πρὸς τὸ προτρέπειν κακοὺς γίγνεσθαι,
φυλακτέον μᾶλλον. ταύτῃ δὴ τὰ περὶ τὴν καπηλείαν πολλὴν
οὖσαν καὶ πολλὰ ἐπιτηδεύματα τοιαῦτα κεκτημένην, ὅσαπερ
ἂν αὐτῶν λειφθῇ δόξαντα ἐκ πολλῆς ἀνάγκης ἐν τῇ πόλει
δεῖν εἶναι, ξυνελθεῖν αὖ χρεὼν περὶ ταῦτα τοὺς νομοφύλα-
κας μετὰ τῶν ἐμπείρων ἑκάστης καπηλείας, καθάπερ * ἔμ- C
προσθεν ἐπετάξαμεν τῆς κιβδηλείας πέρι, ξυγγενοῦς τούτῳ
πράγματος, ξυνελθόντας δὲ ἰδεῖν λῆμμά τε καὶ ἀνάλωμα τί
ποτε τῷ καπήλῳ κέρδος ποιεῖ τὸ μέτριον, γράψαντας δὲ
θεῖναι τὸ γιγνόμενον ἀνάλωμα καὶ λῆμμα, καὶ φυλάττειν
τὰ μὲν ἀγορανόμους, τὰ δὲ ἀστυνόμους, τὰ δὲ ἀγρονόμους.
καὶ σχεδὸν οὕτως ἂν καπηλεία τὰ μὲν ὠφελοῖ ἑκάστους,
σμικρότατα δὲ ἂν βλάπτοι τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι χρωμένους.

* Ὅσα τις ἂν ὁμολογῶν ξυνθέσθαι μὴ ποιῇ κατὰ τὰς
ὁμολογίας, πλὴν ὧν νόμοι ἀπείργωσιν ἢ ψήφισμα, ἢ τινος

---

*) ἴσ. γένους. **) ἴσ. τοῦ ἔμπροσθεν χρόνου.

his etiam superioribus omnibusque ipso senioribus, quicumque liberi libere. atque liberum quidem et non liberum haud facile est lege accurate definitu, indicato tamen ex eorum qui palmam tulerint odio et amore. quicumque cauponiam aliquam artem eamque illiberalem exercet, eum accusato quisquis voluerit de eo quod infamiam generi suo intulerit apud eos qui ad virtutem primi iudicati sint, et si indigno vitae instituto convictus fuerit paternam suam domum foedare, vinculis constrictus unum annum ab illo prohibetor, quodsi iterum, duos annos, et quoties deprehensus fuerit, vincula semper duplicato prioris temporis. secunda vero lex inquilinum iubet vel peregrinum esse debere qui artem velit cauponiam exercere. tertium et tertia lex, ut quam optimus vel etiam quam minime pravus huiusmodi nobis sit urbis incola, legum custodes iubet reputare, custodes se esse non solum eorum quos custodire facile sit ut ne iniqui et pravi evadant, quippe qui bono sint genere probeque educati, sed magis etiam custodiendos esse qui non sint tales et instituta vitae ceperint vehementer ad improbitatem incitantia. itaque res cauponia quum tam multiplex sit multaque huiusmodi instituta complectatur, de iis quae desint valdeque necessaria videantur in urbe esse, congredi oportet legum custodes cum hominibus cuiusque artis cauponiae peritis, quemadmodum supra praescripsimus de adulteratione, re huic cognata, congressosque expendere reditus et impensae quodnam cauponi modicum lucrum afferant, verumque expensum acceptumque perscriptum proponere, quae quidem partim rerum venalium, partim rerum urbanarum, partim rei rusticae curatores custodiant. et hac fere ratione res cauponia singulis proderit minimeque oberit in urbe eam exercentibus.

Quod ad ea attinet quae quis pactus fuerit, nec pacta servaverit, quum ab iis discesseris quae leges vel

ὑπὸ ἀδίκου βιασθεὶς ἀνάγκης ὁμολογήσῃ, καὶ ἐὰν ἀπὸ τύχης ἀπροσδοκήτου τις ἄκων κωλυθῇ, δίκας εἶναι τῶν ἄλλων ἀτελοῦς ὁμολογίας ἐν ταῖς φυλετικαῖσι δίκαις, ἐὰν ἐν διαιτηταῖς ἢ γείτοσιν ἔμπροσθε μὴ δύνωνται διαλλάττεσθαι. Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν τὸ τῶν δημιουργῶν γένος, οἳ τὸν βίον ἡμῖν ξυγκατεσκευάκασι τέχναις, * Ἄρεως δ' αὖ E
καὶ Ἀθηνᾶς οἱ τὰ τῶν δημιουργῶν σώζοντες τέχναισιν ἑτέραις ἀμυντηρίοις ἔργα· δικαίως δὲ καὶ τὸ τούτων γένος ἱερόν ἐστι τούτων τῶν θεῶν. οὗτοι δὴ πάντες χώραν καὶ δῆμον θεραπεύοντες διατελοῦσιν, οἱ μὲν ἄρχοντες τῶν κατὰ πόλεμον ἀγώνων, οἱ δὲ ὀργάνων τε καὶ ἔργων ἀποτελοῦντες γένεσιν ἔμμισθον· οἷς δὴ περὶ τὰ τοιαῦτα οὐ πρέπον ἂν εἴη ψεύδεσθαι, θεοὺς προγόνους αὐτῶν αἰδουμένους. * ἂν 921
δή τις δημιουργῶν εἰς χρόνον εἰρημένον ἔργον μὴ ἀποτελέσῃ διὰ κάκην, μηδὲν τὸν βιοδότην θεὸν ἐπαιδεσθείς, ἡγούμενος ὡς οἰκεῖον ξυγγνώμονα εἶναι θεόν, οὐδὲν τῷ νῷ βλέπων, πρῶτον μὲν δίκην τῷ θεῷ ὑφέξει, δεύτερον δὲ ἑπόμενος αὐτῷ νόμος κείσθω, τὴν τιμὴν τῶν ἔργων ὀφειλέτω ὧν ἂν τὸν ἐκδόντα ψεύσηται, καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ ῥηθέντι χρόνῳ προῖκα ἐξεργαζέσθω· καὶ ἀναιρουμένῳ δ' ἔργον ξυμβουλευτὴς νόμος, ἅπερ τῷ * πωλοῦντι ξυνεβούλευε B
μὴ πλέονος τιμᾶν διαπειρώμενον, ἀλλ' ὡς ἁπλούστατα τῆς ἀξίας, ταὐτὸν δὴ προστάττει καὶ τῷ ἀναιρουμένῳ· γιγνώσκει γὰρ ὅ γε δημιουργὸς τὴν ἀξίαν. ἐν ἐλευθέρων οὖν πόλεσιν οὐ δή ποτε χρὴ τέχνῃ, σαφεῖ τε καὶ ἀψευδεῖ φύσει πράγματι, διαπειρᾶσθαι τῶν ἰδιωτῶν τεχνάζοντα αὐτὸν τὸν δημιουργόν· δίκας δὲ εἶναι τούτων τῷ ἀδικουμένῳ πρὸς τὸν ἀδικοῦντα. ἐὰν δέ τις ἐκδοὺς αὖ δημιουργῷ μὴ ἀποδῷ τοὺς * μισθοὺς ὀρθῶς κατὰ τὴν ἔννομον ὁμολογίαν γενο- C
μένην, Δία δὲ πολιοῦχον καὶ Ἀθηνᾶν κοινωνοὺς πολιτείας ἀτιμάζων, βραχὺ κέρδος ἀγαπῶν λύῃ μεγάλας κοινωνίας, νόμος ὁ βοηθῶν ἔστω τῷ τῆς πόλεως ξυνδέσμῳ μετὰ θεῶν. ὃς γὰρ ἂν προαμειψάμενος ἔργον μισθοὺς μὴ ἀποδιδῷ ἐν χρόνοις τοῖς ὁμολογηθεῖσι, διπλοῦν πραττέσθω· ἐὰν δὲ

decretum vetent, vel iniusta quadam coactus necessitate pactus fuerit, et si quis per casum inopinatum invitus impediatur, de reliquis pacti non servati causa apud tribules agitor, si apud arbitros ac vicinos res non potuerit componi. Vulcano et Minervae sacrum opificum genus, qui vitam nobis instruxerunt artibus, Marti vero et Minervae ii qui opificum opera artibus itidem defendentibus et opitulantibus conservant; iure enim horum quoque genus sacrum est horum deorum. hi igitur omnes regioni et populo perpetuo curant, partim bellicis certaminibus praepositi, partim instrumentorum operumque confectionem mercede absolventes; quibus sane haud conveniet his in rebus mentiri, quippe deos progenitores suos reverentibus. quodsi quis opificum ad tempus dictum opus non confecerit per pravitatem, nihil reveritus deum vitae datorem, sed arbitratus deum tamquam cognatum veniam esse daturum, nihil animo cernens, primum deo poenas dabit, deinde, quae quidem secunda lex ei scripta esto, pretium operum debeto quae alter facienda locaverit ab ipso deceptus, rursusque ab initio ad tempus dictum gratis conficito; praeterea opus suscipienti auctor est lex, quemadmodum venditori auctor erat ne pluris aestimare rem conaretur, sed quam simplicissimum pretium statuat, ut idem observet; cognoscit enim opifex pretium. in liberorum igitur civitatibus numquam debebit per artem, apertam et veracem rem, ipse opifex decipere conari artis imperitos artificio quodam excogitato, actio vero huius rei esto iniuria affecto in eum qui iniuria affecerit. si quis opifici aliquid faciendum locaverit nec mercedem solverit ita ut par est secundum pactionem legitime factam, sed, Iovem civitatis servatorem et Minervam rei publicae consortes despiciens, exiguum vero lucrum consectans, magnas societates solverit, lex esto quae cum diis civitatis colligationi auxilium ferat. quicumque opere ante occupato mercedem non solverit eo

ἐνιαυτὸς ἐξέλθῃ τῶν ἄλλων ἀτόκων χρημάτων. ὁπόσα δα-
νεισμῷ ξυμβάλλει τις, οὗτος * τῇ δραχμῇ ἑκάστου μηνὸς D
ἐπωβελίαν κατατιθέτω· δίκας δὲ εἶναι τούτων ἐν τοῖς κατὰ
φυλὰς δικαστηρίοις. ὡς δὲ ἐν παρέργῳ περὶ τῶν κατὰ πό-
λεμον δημιουργῶν ὄντων σωτηρίας, στρατηγῶν τε καὶ ὅσοι
περὶ ταῦτα τεχνικοί, δίκαιον εἰπεῖν, ὅτι τὸ παράπαν ἐμνή-
σθημεν δημιουργῶν, ὡς τούτοις αὖ, καθάπερ ἐκείνοις,
οἷον ἑτέροις οὖσι δημιουργοῖς. ἐάν τις ἄρα καὶ τούτων
ἀνελόμενος δημόσιον ἔργον εἴθ' ἑκὼν εἴτε προσταχθὲν κα-
λῶς ἐξεργάσηται, * τὰς *) τιμάς, οἳ δὴ μισθοὶ πολεμικοῖς E
ἀνδράσιν εἰσίν, ἀποδιδῷ δικαίως **), ὁ νόμος αὐτὸν ἐπαι-
νῶν οὔποτε καμεῖται· ἐὰν δὲ προαμειψάμενος ἔργον τι τῶν
κατὰ πόλεμον καλῶν ἔργων μὴ ἀποδιδῷ, μέμψεται. νόμος
οὖν οὗτος ἐπαίνῳ περὶ τούτων ἡμῖν μεμιγμένος κείσθω,
ξυμβουλευτικός, οὐ βιαστικός, τῷ πλήθει τῶν πολιτῶν, * τι- 922
μᾶν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ὅσοι σωτῆρες τῆς πόλεώς εἰσι
ξυμπάσης εἴτε ἀνδρείαις εἴτε πολεμικαῖς μηχαναῖς, δευτέ-
ρους· πρώτοις γὰρ τὸ μέγιστον γέρας δεδόσθω τοῖς τὰ τῶν
ἀγαθῶν νομοθετῶν γράμματα τιμᾶν διαφερόντως δυνηθεῖσι.

Τὰ μὲν δὴ μέγιστα τῶν ξυμβολαίων, ὅσα πρὸς ἀλλή-
λους ἄνθρωποι ξυμβάλλουσι, πλήν γε ὀρφανικῶν καὶ τῆς
τῶν ἐπιτρόπων ἐπιμελείας τῶν ὀρφανῶν, σχεδὸν ἡμῖν δια-
τέτακται· ταῦτα δὲ δὴ μετὰ τὰ νῦν * εἰρημένα ἀναγκαῖον B
ἀμωσγέπως τάξασθαι. τούτων δὲ ἀρχαὶ πάντων αἵ τε τῶν
τελευτᾶν μελλόντων ἐπιθυμίαι τῆς διαθέσεως αἵ τε τῶν μη-
δὲν τὸ παράπαν διαθεμένων τύχαι. ἀναγκαῖον δὲ εἶπον, ὦ
Κλεινία, βλέψας αὐτῶν πέρι πρός τε τὸ δύσκολον καὶ χαλε-
πόν· οὐδὲ γὰρ ἄτακτον δυνατόν ἐστ' αὐτὸ ἐᾶν· πολλὰ γὰρ
ἕκαστοι καὶ διάφορα ἀλλήλων καὶ ἐναντία τιθεῖντ' ἂν τοῖς
τε νόμοις καὶ τοῖς τῶν ζώντων ἤθεσι καὶ τοῖς αὐτῶν τοῖς
ἔμπροσθεν, πρὶν διατίθεσθαι μέλλειν, εἴ τις ἐξουσίαν * δώ- C
σει ἁπλῶς οὕτω κυρίαν εἶναι διαθήκην ἣν ἂν τις διά-

---

*) ἴσ. καὶ τάς.
**) ἴσ. δικαίως ὁ ἐκδούς, ὁ νόμος κτλ.

tempore quod convenerit, duplum ab hoc exigitor; et ſi annus praeterierit, licet aliae pecuniae quas mutuas aliquis dederit uſuram non pariant, hic tamen pro ſingulis drachmis quoque menſe obolum uſurae loco pendito, actio autem huius rei in tribuum iudiciis eſto. ſubſicivis vero tamquam operis de belli opificibus eisque ſalutis effectoribus, de exercitus ducibus et quicumque harum rerum artifices ſunt, par eſt dici, quoniam omnino opificum mentionem fecimus, quippe qui item atque illi ſint opifices. ſi quis igitur horum quoque publicum opus quod ſusceperit ſive ultro ſive mandatum bene effecerit, et honores, quae quidem merces eſt bellicis viris, ita ut par eſt tribuerit is qui opus faciendum locaverit, lex eum laudandi numquam finem faciet; ſin opus occupans aliquod eorum quae ad bellum ſpectant et praeclara ſunt non tribuerit, vituperabit. lex igitur haec cum laudatione coniuncta nobis poſita eſto, ſuadens civium multitudini, non cogens, ut probos viros colat, quicumque ſervatores civitatis ſint univerſae ſive fortitudine ſive bellicis machinationibus, ſecundos; primis enim ſummum honorem tribuito eis qui bonorum legis latorum praeſcriptiones prae ceteris poſſint colere.

Ac maxima quidem quae homines inter ſe paciscuntur, exceptis eis quae ad pupillos eorumque tutores ſpectant, fere nobis conſtituta ſunt; haec vero poſt ea quae nunc protulimus omnino neceſſe eſt disponi, et horum quidem omnium principia ſunt partim eorum qui e vita diſceſſuri ſunt teſtandi cupiditas partim eorum qui de nulla omnino re teſtati ſunt fortunae. neceſſe eſſe dixi, Clinia, ſpectans ad horum moroſitatem ac difficultatem; neque enim inordinatum hoc poteſt relinqui; nam multa quique ſtatuent et inter ſe diverſa et contraria legum et viventium morum eorumque quos ipſi habuerant ante quam teſtarentur, ſi quis permiſerit ut ita ſimpliciter ratum ſit teſtamentum quod quis fece-

θηται ὁπωςοῦν ἔχων πρὸς τῷ τοῦ βίου τέλει· ἀνοήτως γὰρ δὴ καὶ διατεθρυμμένως τινὰ τρόπον ἔχομεν οἱ πλεῖστοι, ὅταν ἤδη μέλλειν ἡγώμεθα τελευτᾶν.

ΚΛ. Πῶς τοῦτο, ὦ ξένε, λέγεις;

ΑΘ. Χαλεπόν ἐστ', ὦ Κλεινία, μέλλων ἄνθρωπος τελευτήσειν, καὶ μεστὸν λόγου τοῖς νομοθέταις εὖ μάλα φοβεροῦ καὶ δυςχεροῦς.

ΚΛ. Πῇ;

ΑΘ. Ζητῶν εἶναι κύριος ἁπάντων εἴωθε μετ' ὀργῆς
* λέγειν. D

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Δεινόν γε, ὦ θεοί, φησίν, εἰ τὰ ἐμὰ ἐμοὶ μηδαμῶς ἐξέσται δοῦναί τε ὅτῳ ἂν ἐθέλω καὶ μή, καὶ τῷ μὲν πλείω, τῷ δ' ἐλάττονα τῶν ὁπόσοι περὶ ἐμὲ φαῦλοι καὶ ὅσοι ἀγαθοὶ γεγόνασι φανερῶς, βασανισθέντες ἱκανῶς ἐν νόσοις, οἱ δ' ἐν γήρᾳ καὶ ἄλλαις παντοίαισι τύχαις.

ΚΛ. Οὐκοῦν, ὦ ξένε, καλῶς δοκοῦσί σοι λέγειν;

ΑΘ. * Μαλθακοὶ ἔμοιγ', ὦ Κλεινία, δοκοῦσιν οἱ πά- E
λαι νομοθετοῦντες γεγονέναι καὶ ἐπὶ σμικρὸν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων βλέποντές τε καὶ διανοούμενοι νομοθετεῖν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Τὸν λόγον τοῦτον, ὦ 'γαθέ, φοβούμενοι, τὸν νόμον ἐτίθεσαν τόνδε, ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διατίθεσθαι ἁπλῶς
ὅπως ἂν τις ἐθέλῃ τὸ παράπαν. ἐγὼ δὲ καὶ * σὺ τοῖς ἐν 923
τῇ σῇ πόλει μέλλουσι τελευτᾶν ἀποκρινούμεθα ἐμμελέστερον.

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Ὦ φίλοι, φήσομεν, καὶ ἀτεχνῶς ἐφήμεροι, χαλεπὸν ὑμῖν ἐστι γιγνώσκειν τὰ ὑμέτερ' αὐτῶν χρήματα καὶ πρός γε ὑμᾶς αὐτούς, ὥςπερ καὶ τὸ τῆς Πυθίας γράμμα φράζει τὰ νῦν. ἔγωγ' οὖν νομοθέτης ὢν οὔθ' ὑμᾶς ὑμῶν αὐτῶν εἶναι τίθημι οὔτε τὴν οὐσίαν ταύτην, ξύμπαντος δὲ τοῦ γένους ὑμῶν τοῦ τε ἔμπροσθεν καὶ τοῦ ἔπειτα ἐσομέ-
νου, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς πόλεως εἶναι τό τε γένος * πᾶν B
καὶ τὴν οὐσίαν· καὶ οὕτω τούτων ἐχόντων οὐκ, ἐάν τις

rit quomodocumque ſe habuerit ad vitae finem; dementes enim animoque fracti quodam modo ſumus plerique, quum putamus iam iamque nobis moriendum eſſe.

Cl. Quomodo hoc, hoſpes, dicis?

Ath. Difficilis eſt, o Clinia, homo a vita diſceſſurus et refertus orationibus admodum moleſtis quas legis lator non poteſt non horrere.

Cl. Quomodo?

Ath. Poſtulans ut ſua ſit omnium rerum poteſtas iracunde ſolet loqui.

Cl. Quidnam?

Ath. Grave, dii boni, dicit, ſi res meas mihi nullo modo licet dare cuicumque volo vel non dare, et uni quidem plura, alteri pauciora eorum qui erga me improbi et qui boni fuerunt manifeſto, explorati ſatis quum in morbis tum in ſenectute aliisque variis fortunis.

Cl. Nonne recte, hoſpes, ita tibi videntur loqui?

Ath. Remiſſiores mihi, o Clinia, videntur priſtini legum latores fuiſſe et exiguam humanarum rerum partem reſpicientes conſiderantesque leges ſcripſiſſe.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Orationes illas, o bone, timentes legem hanc ſcripſerunt quae licentiam cuique dat de rebus ſuis ſimpliciter omnino teſtandi quomodocumque ei libet. ego autem et tu civibus tuis a vita diſceſſuris concinnius ita reſpondebimus.

Cl. Quomodo?

Ath. O cari, dicemus, et profecto unum diem viventes, difficile vobis eſt noſcere veſtras res et praeterea vosmet ipſos, quemadmodum etiam Pythia inſcriptio nunc pronuntiat. equidem igitur qui legis lator ſum neque vos veſtri ipſorum eſſe ſtatuo neque bona, ſed univerſi veſtri generis tam praeteriti quam poſt futuri, et magis etiam civitatis eſſe univerſum genus et bona; atque haec quum ita ſe habeant, non, ſi quis

ὑμᾶς θωπείαις ὑποδραμὼν ἐν νόσοις ἢ γήρᾳ σαλεύοντας παρὰ τὸ βέλτιστον διατίθεσθαι πείθῃ, ξυγχωρήσομαι ἑκών, ὅ τι δὲ τῇ πόλει τε ἄριστον πάσῃ καὶ γένει, πρὸς πᾶν τοῦτο βλέπων νομοθετήσω, τὸ ἑνὸς ἑκάστου κατατιθεὶς ἐν μοίραις ἐλάττοσι δικαίως. ὑμεῖς δὲ ἡμῖν ἵλεῴ τε καὶ εὐμενεῖς ὄντες πορεύοισθε ᾗπερ κατὰ φύσιν νῦν πορεύεσθε τὴν ἀνθρωπίνην, ἡμῖν δὲ περὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑμετέρων μελήσει, * κηδομένοις ὅτι μάλιστα εἰς δύναμιν οὐ τῶν μέν, C
τῶν δὲ οὔ. Ταῦτα μὲν οὖν παραμύθιά τε καὶ προοίμια τῶν τε ζώντων, ὦ Κλεινία, καὶ τῶν τελευτώντων ἔστω, νόμος δὲ ὅδε· Ὃς ἂν διαθήκην γράφῃ τὰ αὑτοῦ διατιθέμενος, παίδων ὢν πατήρ, πρῶτον μὲν τῶν υἱέων κληρονόμον ὃν ἂν ἀξιώσῃ γίγνεσθαι γραφέτω, τῶν δὲ ἄλλων παίδων ὃν ἂν μὲν ἑτέρῳ ποιεῖσθαι διδῷ δεχομένῳ, γραφέσθω τοῦτο αὐτό, ἐὰν δὲ περιγίγνηταί τις τῶν υἱέων αὐτῷ μὴ ἐπί * τινι κλή- D
ρῳ πεποιημένος, ὃν κατὰ νόμον ἐλπὶς εἰς ἀποικίαν ἐκπεμφθήσεσθαι, τούτῳ τῶν ἄλλων χρημάτων ἐξέστω τῷ πατρὶ διδόναι ὅσα ἂν θέλῃ, πλὴν τοῦ πατρῴου κλήρου καὶ τῆς περὶ τὸν κλῆρον κατασκευῆς πάσης· καὶ ἐὰν πλείους ὦσι, πρὸς μέρος ὁ πατὴρ ὅπῃ ἂν ἐθέλῃ νεμέτω τὰ περιόντα τοῦ κλήρου. ὅτῳ δ' ἂν τῶν υἱέων ὑπάρχων οἶκος ᾖ, μὴ νέμειν τούτῳ τῶν χρημάτων, θυγατρί τε ὡσαύτως ᾗ μὲν ἂν ἐγγεγυημένος ὡς ἀνὴρ ἐσόμενος ᾖ, μὴ νέμειν, * ᾗ δ' ἂν μή, E
νέμειν. ἐὰν δέ τῳ τῶν υἱέων ἢ καὶ τῶν θυγατέρων φανῇ κλῆρος ἐπιχώριος τῆς διαθήκης γενόμενος ὕστερον, τῷ κληρονόμῳ τοῦ τὴν διαθήκην διαθεμένου καταλειπέτω*). ἐὰν δὲ ἄρρενας μὲν μὴ λείπῃ, θηλείας δὲ ὁ διατιθέμενος, ἄνδρα μὲν τῶν θυγατέρων ᾗ τινι ἂν ἐθέλῃ, υἱὸν δὲ αὑτῷ καταλειπέτω γράψας κληρονομεῖν**). ἐὰν δὲ υἱός τῳ τελευτήσῃ παῖς ὤν, πρὶν εἰς ἄνδρας δυνατὸς εἶναι τελεῖν, εἴτε γεννητὸς ὢν εἴτε ποιητός, γραφέτω καὶ περὶ τῆς τοιαύτης τύχης ὁ τὴν διαθήκην γράφων, τίνα * χρὴ παῖδα αὑτῷ δεύτερον ἐπὶ 924
τύχαις ἀμείνοσι γίγνεσθαι. ἐὰν δέ τις ἄπαις ὢν τὸ παράπαν διαθήκην γράφῃ, τὸ τῆς ἐπικτήτου δεκατημόριον ἐξέ-

---

*) ἴσ. καταλειπέσθω. **) ἴσ. κληρονόμον.

blanditiis se insinuans vobis, dum morbis vel senectute iactamini, persuaserit ut praeter id quod optimum est testemini, mea sponte id concedam, sed omnia ea quae civitati universae generique optima fuerint respiciens legem dabo, uniuscuiusque rem iure minoris faciens. vos autem nobis, placati ac benivoli estote eoque pergite quo natura nunc humana duce pergitis, et nos reliqua vestra omnia quanto maximo poterimus studio curabimus, non aliis prospicientes, aliis non prospicientes. Atque hae quidem adhortationes et prooemia sunto tam viventibus, o Clinia, quam morientibus, lex vero haec: Quicumque testamentum facit de rebus suis testans, si liberorum est pater, primum ex filiis quemcumque voluerit haeredem scribito, ac de ceteris liberis quemcumque alii suscipienti adoptandum tradit, hoc ipsum scribito, si vero supersit aliquis filiorum in nullam sortem bonorum adoptatus, quem secundum legem speraverat in coloniam emissum iri, huic ex opibus licitum esto patri dare quantumcumque voluerit, excepta paterna sorte omnibusque ad eam pertinentibus; ac si plures sint, suam cuique partem quomodocumque voluerit pater distribuito de eis quae ultra sortem supersint. cuicumque filio domus iam est, ei nihil tribuito de opibus, itemque filiae qui sponsum habeat eoque virum futurum, nihil tribuito, sin nullum habeat, tribuito. si cui filiorum filiarumve sors obvenerit intra regionis fines testamento iam conscripto, haeredi eius qui testamentum fecerit relinquitor. si filios non reliquerit, filias autem is qui testamentum fecerit, maritum cuiuscumque voluerit filiarum tamquam filium suum haeredem scribito. si cui filius moriatur adhuc puer ante quam vir census fuerit, sive naturalis sive adoptatus, statuito etiam de hoc casu is qui testamentum conscribit, quem velit illius loco in meliorem fortunam filium sibi fore. si quis liberis omnino carens testamentum conscribit, decimam eius partem quod praeter sor-

λόμενος, ἐὰν ἐθέλῃ τῳ δωρεῖσθαι, δωρείσθω· τὰ δὲ ἄλλα παραδιδοὺς πάντα τῷ ποιηθέντι ἄμεμπτος ἵλεων υἱὸν αὐτὸν ποιείσθω ξὺν νόμῳ. ᾧ δ' ἂν ἐπιτρόπων οἱ παῖδες δέωνται, ἐὰν μὲν διαθέμενος τελευτᾷ καὶ γράψας ἐπιτρόπους τοῖς παισὶν ἑκόντας τε καὶ ὁμολογοῦντας ἐπιτροπεύσειν οὕςτινας-οῦν * καὶ ὁπόσους ἂν ἐθέλῃ, κατὰ ταῦτα τὰ γραφέντα ἡ B τῶν ἐπιτρόπων αἵρεσις γιγνέσθω κυρία· ἐὰν δὲ ἢ τὸ παράπαν μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ τις ἢ τῆς τῶν ἐπιτρόπων αἱρέσεως ἐλλιπής, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγύτατα γένει πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς κυρίους, δύο μὲν πρὸς πατρός, δύο δὲ πρὸς μητρός, ἕνα δὲ ἐκ τῶν τοῦ τελευτήσαντος φίλων· τούτους δ' οἱ νομοφύλακες καθιστάντων τῷ δεομένῳ τῶν ὀρφανῶν. καὶ πάσης τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ὀρφανῶν * πεντεκαίδεκα τῶν νομοφυλάκων οἱ πρεσβύτατοι πάντων ἐπι- C μελείσθων ἀεὶ κατὰ πρέσβιν καὶ κατὰ τρεῖς διελόμενοι σφᾶς αὐτούς, κατ' ἐνιαυτὸν τρεῖς καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλον ἑτέρους τρεῖς, ἕως ἂν αἱ πέντε περίοδοι γίγνωνται κύκλῳ· καὶ τοῦτο ἐκλιπέτω μηδέποτε κατὰ δύναμιν. Ὃς δ' ἂν μηδὲν τὸ παράπαν διαθέμενος ἀποθάνῃ, παῖδας μὲν καταλιπὼν δεομένους ἐπιτροπῆς, τῶν αὐτῶν νόμων τούτων ἡ χρεία τῶν παίδων αὐτοῦ μετεχέτω· * θηλείας δὲ ἂν καταλίπῃ τις D ἀπροςδοκήτῳ τύχῃ χρησάμενος, ξυγγνώμην τῷ τιθέντι τὸν νόμον ἐχέτω, ἐὰν τῶν τριῶν αὐτοῦ πρὸς τὼ δύο ἐπισκοπῶν τὴν ἔκδοσιν τῶν θυγατέρων ποιῆται, πρός τε τὴν τοῦ γένους ἀγχιστείαν καὶ τὴν τοῦ κλήρου σωτηρίαν, τὸ δὲ τρίτον, ὅπερ ἂν πατὴρ διασκέψαιτο, ἐξ ἁπάντων τῶν πολιτῶν βλέπων εἰς ἤθη τε καὶ τρόπους τὸν ἐπιτήδειον αὐτῷ μὲν υἱόν, νυμφίον δ' εἶναι τῇ θυγατρί, τοῦτο δὲ παραλείπῃ * διὰ τὴν ἀδύνατον σκέψιν. νόμος τοίνυν εἰς δύναμιν ὅδε E περὶ τῶν τοιούτων κείσθω· Ἐὰν ὁ μὴ διαθέμενος θυγατέρας λίπῃ, τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφὸς ὁμοπάτωρ ἢ ἄκληρος ὁμομήτριος ἐχέτω τὴν θυγατέρα καὶ τὸν κλῆρον τοῦ τελευτήσαντος· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀδελφός, ἀδελφοῦ δὲ παῖς, ὡςαύτως, ἐὰν ἐν ἡλικίᾳ πρὸς ἀλλήλους ὦσιν· ἐὰν δὲ μηδὲ εἷς τούτων, ἀδελφῆς δὲ παῖς ᾖ, κατὰ ταὐτά· τέταρτος δὲ πατρὸς ἀδελφός, πέμπτος δὲ τούτου παῖς, ἕκτος δὲ ἀδελ-

tem acquisiverit eximito exemtamque cuicumque voluerit dato; reliqua vero omnia tradens adoptato a culpa vacuus placatum hunc reddito filium lege auxiliante. si cuius liberi tutoribus indigeant, et pater testamento conscripto mortuus sit in quo tutores instituerit filiorum orbitati volentes et promittentes tutelam se gesturos esse, horum, quoscumque et quot instituerit, electio secundum illius praescriptionem rata esto; sin autem quis mortuus sit omnino non testatus vel tutorum electione non absoluta, tutores sunto rati genere proximi a patre et matre, duo a patre, duo a matre, et unus ex amicis mortui; hos legum custodes constituunto pupillo tutorum indigenti. et universae tutelae pupillorumque quindecim e legum custodibus qui omnium sunt maximi natu procurationem habento semper pro senectutis dignitate se ipsi ita distribuentes ut uno anno tres, altero itidem tres hoc munere fungantur, donec quinque circuitus circumacti fuerint; idque numquam pro viribus deficito. Si qui nihil omnino testatus mortuus fuerit liberosque reliquerit tutelae indigentes, hi earundem legum beneficio fruuntor. filias si quis reliquerit inexspectata fortuna usus, veniam legem scribenti dato, si de tribus ad ipsum spectantibus duo tantum respiciens filias in matrimonio locaverit, generis videlicet propinquitatem et sortis conservationem, tertium vero, quod pater perpendisset, inter omnes cives spectans idoneum sibi filium filiaeque sponsum ratione indolis ac morum, praetermittat propterea quod hoc ab ipso perpendi nequeat. lex igitur de his pro viribus statuenda est ea quae sequitur: Si quis intestatus sit mortuus et filias reliquerit, eius frater eodem patre natus vel eadem matre, si sortis sit expers, habeto filiam et sortem mortui defuncti; si frater non exstet, sed fratris filius, itidem, si aetate inter se sint idonea; sin nec horum ullus, at sororis filius exstet, eodem modo; quartus dein patris frater, quintus huius filius et sextus sororis patris filius.

φῆς πατρὸς ἔκγονος. ὡσαύτως δὲ *) τὸ γένος ἀεὶ πορευ-
έσθω κατ' ἀγχιστείαν, ἐάν τις παῖδας θηλείας καταλίπῃ,
δι' ἀδελφῶν * τε καὶ ἀδελφιδῶν ἐπανιόν, ἔμπροσθεν μὲν 925
τῶν ἀῤῥένων, ὕστερον δὲ θηλειῶν ἐνὶ **) γένει. τὴν δὲ
τοῦ τῶν γάμων χρόνου ξυμμετρίαν τε καὶ ἀμετρίαν ὁ δι-
καστὴς σκοπῶν κρινέτω, γυμνοὺς μὲν τοὺς ἄῤῥενας, γυμνὰς
δὲ ὀμφαλοῦ μέχρι θεώμενος τὰς θηλείας. ἐὰν δὲ τοῖς οἰ-
κείοις ***) ἀπορία ξυγγενῶν ᾖ, μέχρι μὲν ἀδελφοῦ υἱιδῶν,
μέχρι δὲ πάππου παίδων ὡσαύτως, τῶν ἄλλων ὅντιν' ἂν ἡ
παῖς μετ' ἐπιτρόπων αἱρῆται τῶν πολιτῶν ἑκούσιον ἑκου-
σίᾳ, κληρονόμος * γιγνέσθω τοῦ τελευτήσαντος καὶ τῆς θυ- B
γατρὸς νυμφίος. ἔτι δὲ πολλὰ †) πολλῶν καὶ ἀπορία τῶν
τοιούτων πλείων γίγνοιτ' ἂν ἔστιν ὅτε ἐν αὐτῇ τῇ πόλει·
ἂν οὖν δή τις ἀπορουμένη τῶν αὐτόθεν ὁρᾷ τινὰ εἰς ἀποι-
κίαν ἀπεσταλμένον, ᾗ δὲ κατὰ νοῦν αὐτῇ κληρονόμον ἐκεῖ-
νον γίγνεσθαι τῶν τοῦ πατρός, ἐὰν μὲν ξυγγενὴς ᾖ, κατὰ
τὴν τάξιν τοῦ νόμου ἐπὶ τὸν κλῆρον πορευέσθω, ἐὰν δὲ
ἐκτὸς γένους τῶν ἐν τῇ πόλει ὄντων ἔξω τῆς ξυγγενείας,
κύριος * ἔστω κατὰ τὴν τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῆς παιδὸς τοῦ C
τελευτήσαντος αἵρεσιν γῆμαι καὶ τὸν κλῆρον ἐπανελθὼν οἴ-
καδε λαβεῖν τοῦ μὴ διαθεμένου. ἄπαις δὲ ἀῤῥένων τε καὶ
θηλειῶν τὸ παράπαν ὃς ἂν μὴ διαθέμενος τελευτᾷ, τὰ μὲν
ἄλλα περὶ τοῦ τοιούτου κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἐχέτω νόμον,
θήλεια δὲ καὶ ἄῤῥην, οἷον ξύννομοι, ἴτωσαν ἐκ τοῦ γένους
εἰς τὸν ἐξηρημωμένον ἑκάστοτε οἶκον, ὧν ὁ κλῆρος γιγνέ-
σθω κυρίως, ἀδελφὴ μὲν πρῶτον, * ἀδελφοῦ δὲ θυγάτηρ D
δευτέρα, τρίτη δὲ ἔκγονος ἀδελφῆς, τετάρτη δὲ πατρὸς ἀ-
δελφή, καὶ πέμπτη πατρὸς ἀδελφοῦ παῖς, ἕκτη δὲ ἀδελφῆς
πατρὸς ἂν εἴη παῖς· ξυνοικίζειν δὲ ταύτας ἐκείνοις κατ' ἀγ-
χιστείαν καὶ θέμιν, ὡς ἔμπροσθεν ἐνομοθετήσαμεν. μὴ
δὴ ††) λανθανέτω τὸ τῶν τοιούτων νόμων ἡμᾶς βάρος, ὡς
χαλεπῶς ἔστιν ὅτε προστάττει τῷ τοῦ τελευτήσαντος κατὰ
γένος οἰκείῳ γαμεῖν τὴν ξυγγενῆ, μὴ δοκεῖ δὲ σκοπεῖν ἃ

*) γρ. δὲ καί. **) ἴσ. ἐν ἑνί. ***) ἴσ. ἐὰν δὲ οἰκείων.
†) ἴσ. πολλή. ††) ἴσ. δέ.

ita igitur genus semper procedito secundum propinquitatem, si quis filias reliquerit, per fratres et consobrinos ascendens, prius vero masculos, deinde feminas uno in genere. aetatem ad nuptias idoneam vel non idoneam iudex cognoscito et diiudicato, nudos viros et nudas umbilico tenus spectans feminas. si cognatorum convenientium penuria est, usque ad fratris nepotes itemque ad avi filios, de reliquis quemcumque filia cum tutoribus elegerit e civium numero voluntarium voluntaria, is haeres esto mortui filiaeque sponsus; praeterea quum multa multarum rerum penuria tum horum etiam maior nonnumquam in ipsa urbe erit; quodsi quae cognatis in urbe viventibus carens viderit aliquem in coloniam amandatum, eique placuerit ut hic sit haeres rerum paternarum, si cognatus est, secundum legis praescriptionem hereditatem adito, sin extra genus est, eos qui in urbe sunt cognatione non attingens, potestatem habeto secundum tutorum mortuique filiae electionem in matrimonium ducendi et sortem intestati domum secum auferendi. si quis vero liberis masculis et femineis omnino carens intestatus mortuus fuerit, reliqua de hoc secundum legem superiorem se habento, mas vero et femina ex eodem genere, tamquam contubernales, eunto in desertam domum, quorum legitime esto hereditas, ac soror quidem prima, fratris filia secunda, tertia sororis filia, quarta patris soror, quinta patrui filia et sexta amitae filia erit; et hae quidem cum illis habitanto ex cognatione et iure, ut supra sanximus. ne vero nos fugito harum legum gravitas quam moleste nonnumquam iubeat eum qui mortuo propinquus sit genere in matrimonium ducere cognatam, nec considerare videatur sexcenta hominibus impedimenta inferri

μυρία ἐν ἀνθρώποις * ἐμπόδια γίγνεται τοῖς τοιούτοις ἐπιτάγμασιν τοῦ μή τινα ἐθέλειν πείθεσθαι, πρότερον δὲ οὕστινας ὁτιοῦν ἂν βουληθῆναι παθεῖν, ὁπόταν ἢ σωμάτων νοσήματα καὶ πηρώσεις ἢ διανοίας ἔν τισι τῶν ἐπιταττομένων γαμεῖν ἢ γαμεῖσθαι γίγνηται. τούτων δὴ μηδὲν φροντίζειν τάχ' ἂν ὁ νομοθέτης δόξειέ τισιν, οὐκ ὀρθῶς δοκοῦν. ἔστω τοίνυν εἰρημένον ὑπέρ τε νομοθέτου καὶ ὑπὲρ νομοθετουμένου σχεδὸν οἷον κοινὸν προοίμιον, ξυγγνώμην μὲν τῷ νομοθέτῃ τοὺς ἐπιταττομένους δεόμενον ἔχειν, ὅτι τῶν κοινῶν ἐπιμελούμενος οὐκ ἄν ποτε δύναιτο διοικεῖν ἅμα καὶ τὰς ἰδίας ἑκάστῳ γιγνομένας ξυμφοράς, * ξυγγνώμην δ' αὖ καὶ τοῖς νομοθετουμένοις, ὡς τὰ τοῦ νομοθετοῦντος εἰκότως ἐνίοτε οὐ δύνανται προστάγματα τελεῖν, ἃ μὴ γιγνώσκων προστάττει. B 926

ΚΛ. Τί δή τις οὖν, ὦ ξένε, δρῶν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐμμετρώτατος ἂν εἴη;

ΑΘ. Διαιτητάς, ὦ Κλεινία, τοῖς τοιούτοις νόμοις καὶ νομοθετουμένοις ἀναγκαῖον αἱρεῖσθαι.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἔστιν ὅτε πλουσίου πατρὸς ἀδελφιδοῦς τὴν τοῦ θείου θυγατέρα * ἑκὼν οὐκ ἂν ἐθέλοι λαμβάνειν, τρυφῶν καὶ ἐπὶ μείζοσι γάμοις τὴν διάνοιαν ἐπέχων· ἔστι δ' ὅτε καὶ ξυμφορὰν τὴν μεγίστην τοῦ νομοθέτου προστάττοντος ἀπειθεῖν ἀναγκάζοιτ' ἂν τῷ νόμῳ, μαινόμενα κηδεύματα ἀναγκάζοντος λαμβάνειν ἢ δεινὰς ἄλλας σωμάτων ἢ ψυχῶν ξυμφοράς, ἃς ἀβίωτον ζῆν κεκτημένῳ. ὁ δὴ νῦν *) λόγος ἡμῖν περὶ τούτων ὅδε νόμος κείσθω· Ἐάν τινες ἄρα περὶ διαθήκης ἐγκαλῶσι τοῖς κειμένοις νόμοις, * περί τε ἄλλων ὡντινωνοῦν καὶ δὴ καὶ περὶ γάμων, ἦ μὴν παρόντα καὶ ζῶντα αὐτὸν τὸν νομοθέτην μήποτ' ἂν ἀναγκάσαι πράττειν οὕτω, μηδὲ γῆμαι μηδὲ γήμασθαι τοὺς νῦν ἀναγκαζομένους ἑκάτερα δρᾶν, ὁ δέ τις τῶν οἰκείων ἤ τις ἐπίτροπος φῇ διαιτητὰς φάναι καὶ πατέρας τοὺς πεντεκαίδεκα τῶν νομοφυλάκων καταλιπεῖν τοῖς ὀρφανοῖς καὶ ὀρφαναῖς τὸν νομο- B C

*) ἴσ. δή νυν.

quominus huiusmodi praescriptionibus obsequi velint, priusque quemvis quodvis pati velle, quando vel corporis morbis et debilitatibus vel mentis affecti sint ii qui uxorem ducere vel nubere iubeantur. horum igitur nihil curare legum lator forsitan aliquibus videatur, licet non recte ita videatur. quocirca esto pro legum latore et eo cui leges scribuntur tamquam commune hoc prooemium dictum, veniam ut legum latori dent rogans eos quibus leges feruntur, quod res communes curae habens numquam simul possit privatas cuiusque fortunas constituere, venia quoque ut detur eis quibus leges scribantur, quod legum latoris nonnumquam mandata non possint persequi quae rerum ignarus dederit.

Cl. Quid igitur, hospes, commodissime aliquis hac in re faciat?

Ath. Arbitros, o Clinia, huiusmodi legibus eisque quibus leges scribantur capi oportet.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Nonnumquam divitiis patris filius patrui filiam sua sponte uxorem sibi adiungere nolet, luxuriae deditus et maiores ad nuptias animum applicans; nonnumquam etiam maximam calamitatem legis latore praescribente cogetur legi non parere, iubente illo insana eum connubia inire vel diras alias corporis animive calamitates accipere quibus affectus vitam degat miserrimam. oratio igitur nostra de his haec lex esto: si qui leges vituperent de testamento, de aliis quibuscumque rebus, atque etiam de nuptiis scriptas, dicentes sine dubio ipsum legis latorem praesentem ac viventem numquam coacturum esse ita facere, quum nunc cogantur uxorem ducere vel nubere, cognatorum vero aliquis vel tutor dicat legum latorem orbis reliquisse quindecim illos legum custodes, qui arbitri et, ut opinetur, etiam patres ipsis sint, ad hos accedentes causam de qua disceptent in iudicium deducunto eorumque de-

θέτην· πρὸς οὓς *) ἐπανιόντες διαδικαζέσθων οἱ περί τινος τῶν τοιούτων * ἀμφισβητοῦντες, κύρια τελοῦντες τὰ τούτων D δόγματα. ἂν δέ τῳ μείζων δύναμις ἐπανατίθεσθαι δοκῇ τοῖς νομοφύλαξιν, εἰς τὸ τῶν ἐκκρίτων δικαστῶν δικαστήριον εἰςάγων αὐτοὺς διαδικαζέσθω περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων, τῷ δὲ ἡττηθέντι παρὰ τοῦ νομοθέτου ψόγος καὶ ὄνειδος κείσθω, πολλῶν χρημάτων νοῦν κεκτημένῳ ζημία βαρυτέρα.

Νῦν δὴ τοῖς ὀρφανοῖς παισὶ γένεσις οἷον δευτέρα τις γίγνοιτ' ἄν. μετὰ * μὲν οὖν τὴν πρώτην ἑκάστοις εἴρηνται E τροφαὶ καὶ παιδεύσεις· μετὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἔρημον πατέρων γενομένην, μηχανᾶσθαι δεῖ τίνα τρόπον ἡ τῆς ὀρφανίας τύχη τοῖς γενομένοις ὀρφανοῖς ὡς ἥκιστα ἔλεον ἕξει τῆς ξυμφορᾶς. πρῶτον μὲν δή φαμεν νομοθετεῖν αὐτοῖς τοὺς νομοφύλακας ἀντὶ γεννητόρων πατέρας οὐ χείρους, καὶ δὴ καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς οἰκείων ἐπιμελεῖσθαι προςτάττομεν ἐν μελέτῃ **), τούτοις τε αὐτοῖς περὶ τροφῆς ὀρφανῶν προοιμιασάμενοι καὶ τοῖς ἐπιτρόποις. εἴς τινα γὰρ οὖν μοι καιρὸν φαινόμεθα τοὺς ἔμπροσθεν λόγους διεξελθεῖν, ὡς ἄρα * αἱ τῶν τελευτησάντων ψυχαὶ δύναμιν ἔχου- 927 σί τινα τελευτήσασαι, ᾗ τῶν κατ' ἀνθρώπους πραγμάτων ἐπιμελοῦνται. ταῦτα δὲ ἀληθεῖς μέν, μακροὶ δ' εἰσὶ περιέχοντες λόγοι. πιστεύειν τε ταῖς ***) ἄλλαις φήμαις χρεὼν περὶ τὰ τοιαῦτα, οὕτω πολλαῖσι καὶ σφόδρα παλαιαῖς οὔσαις, πιστεύειν δ' αὖ καὶ τοῖς νομοθετοῦσι ταῦθ' οὕτως ἔχειν, ἄνπερ μὴ παντάπασιν ἄφρονες φαίνωνται. ταύτῃ δὲ εἰ ταῦτ' ἐστὶ κατὰ φύσιν, πρῶτον μὲν τοὺς ἄνω θεοὺς φοβείσθων, οἳ τῶν ὀρφανῶν τῆς ἐρημίας αἰσθήσεις ἔχουσιν †), * εἶτα τὰς τῶν κεκμηκότων ψυχάς, αἷς ἐστὶν ἐν τῇ φύσει B τῶν αὐτῶν ἐκγόνων κήδεσθαι διαφερόντως καὶ τιμῶσί τε αὐτοὺς εὐμενεῖς εἶναι καὶ ἀτιμάζουσι δυσμενεῖς, ἔτι δὲ τὰς τῶν ζώντων μέν, ἐν γήρᾳ δὲ ὄντων καὶ ἐν μεγίσταις τιμαῖς· ὅπουπερ πόλις εὐνομοῦσα εὐδαιμονεῖ, τούτους οἱ παῖδες

*) ἴσ. νομοθέτην, πρὸς τούτους.
**) ἄλλ. ἐμμελῆ.
***) ἴσ. πιστεύειν δὴ ταῖς τε.
†) ἴσ. ἔχουσι, καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὀξὺ μὲν ἀκούουσι — μεγίστην ἡγούμενοι καὶ ἱερωτάτην· εἶτα τὰς κτλ.

creta rata habento, ſi vero alicui videatur maior poteſtas tribui legum cuſtodibus, in iudicum ſelectorum iudicium eos vocato cauſamque agito de rebus controverſis, et ei qui cauſam perdiderit, a legis latore vituperatio probrumque infligitor, quae quidem ſano homini poena eſt multis pecuniis gravior.

Nunc igitur orbis liberis ſecundus quaſi obtinget ortus. poſt primum enim de cuiusque educatione et inſtitutione expoſitum eſt; poſt ſecundum vero, quum parentibus orbati fuerint, excogitari oportet quo pacto orbitatis ſors eis qui orbi facti fuerint quam minime miſerabilem inferat calamitatem. primum vero dicimus lege nos ſancire ut legum cuſtodes pro parentibus eis ſint patres haud deteriores, atque etiam praeſcribimus ut quoque anno tamquam ſuos ſtudioſe eos curent, his ipſis de orborum educatione hanc praefationem dicentes atque etiam tutoribus. opportune enim videmur mihi ſuperiores orationes explicaſſe, mortuorum animos vim habere aliquam poſt mortem qua humanas res curent. orationes hac de re divulgatae verae quidem, ſed longae ſunt. credi igitur oportet quum ceteris quae de his celebrata ſunt tam multis et admodum vetuſtis effatis, tum etiam legum latoribus haec ita ſe habere, niſi prorſus amentes reperiantur. haec autem ſi ita ſe habent ſecundum naturam, primum deos ſuperos verentor, qui orborum ſolitudinem percipiunt, deinde defunctorum animos quibus hoc natura eſt inſitum ut ſobolem ſuam praecipue curae habeant eamque colentibus benivoli ſint, negligentibus vero infenſi, praeterea quoque animos viventium, eorumque aetate provectorum et honoribus ampliſſimis decoratorum; nam ubicumque civitas legibus bene inſtructa et beata eſt, hos liberi liberorum amore proſequentes iucunde vivunt. eo dii

παίδων φιλοστοργοῦντες ζῶσι μεθ' ἡδονῆς. καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὀξὺ μὲν ἀκούουσι, * βλέπουσί τε ὀξύ, τοῖς τε περὶ αὐτὰ δικαίοις εὐμενεῖς εἰσί, νεμεσῶσί τε μάλιστα αὐτοῖς *) εἰς ὀρφανὰ καὶ ἔρημα ὑβρίζουσι, παρακαταθήκην εἶναι μεγίστην ἡγούμενοι καὶ ἱερωτάτην. οἷς ἐπίτροπον καὶ ἄρχοντα πᾶσι δεῖ τὸν νοῦν, ᾧ καὶ βραχὺς ἐνείη, προσέχοντα καὶ εὐλαβούμενον περὶ τροφήν τε καὶ παιδείαν ὀρφανῶν, ὡς ἔρανον εἰσφέροντα ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς αὐτοῦ, κατὰ δύναμιν πάντως πᾶσαν εὐεργετεῖν. ὁ μὲν δὴ πεισθεὶς τῷ πρὸ τοῦ νόμου * μύθῳ καὶ μηδὲν εἰς ὀρφανὸν ὑβρίσας οὐκ εἴσεται ἐναργῶς τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα ὀργὴν νομοθέτου, ὁ δὲ ἀπειθὴς καί τινα πατρὸς ἢ μητρὸς ἔρημον ἀδικῶν διπλῆν τινέτω πᾶσαν τὴν βλάβην ἢ περὶ τὸν ἀμφιθαλῆ γενόμενος κακός. τὴν δὲ ἄλλην νομοθεσίαν ἐπιτρόποισί τε περὶ ὀρφανοὺς ἄρχουσί τε περὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐπιτρόπων, εἰ μὲν **) δὴ παράδειγμά τε τροφῆς παίδων ἐλευθέρων ἐκέκτηντο αὐτοὶ τρέφοντες τοὺς αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων χρημάτων ἐπιμελούμενοι, ἔτι δὲ νόμους * περὶ αὐτῶν τούτων μετρίως διηρημένους ***) εἶχον, εἶχέ τινα λόγον ἂν ἐπιτροπικούς τινας νόμους, ὡς ὄντας ἰδίᾳ διαφέροντας πολύ, τιθέναι, ποικίλλοντας ἐπιτηδεύμασιν ἰδίοις τὸν τῶν ὀρφανῶν βίον παρὰ τὸν τῶν μή· νῦν δὲ εἰς μὲν τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα οὐ πολὺ διαφέρον ἡ παρ' ἡμῖν ὀρφανία κέκτηται τῆς πατρονομικῆς, τιμαῖς δὲ καὶ ἀτιμίαις ἅμα καὶ ἐπιμελείαισιν οὐδαμῶς ἐξισοῦσθαι φιλεῖ. * διὸ δὴ περὶ τοῦτο αὐτὸ τὴν ὀρφανῶν πέρι νομοθεσίαν παραμυθούμενός τε καὶ ἀπειλῶν ὁ νόμος ἐσπούδακεν· ἔτι δ' ἀπειλή τις ἂν τοιάδε εἴη μάλα ἔγκαιρος· Ὃς ἂν θῆλυν εἴτε ἄῤῥενα ἐπιτροπεύῃ, καὶ ὃς ἂν ἐπιτρόπου φύλαξ τῶν νομοφυλάκων καταστὰς ἐπιμελῆται, μὴ χεῖρον ἀγαπάτω τῶν αὐτοῦ τέκνων τὸν τῆς ὀρφανικῆς μετειληφότα τύχης, μηδὲ τῶν οἰκείων τῶν τοῦ τρεφομένου χεῖρον χρημάτων ἐπιμελείσθω, βέλτιον δὲ ἢ τῶν αὐτοῦ κατὰ προθυμίαν, * ἕνα δὲ τοῦτον νόμον ἔχων ὀρφανῶν περὶ πᾶς ἐπιτροπευέτω· ἐὰν δὲ ἄλλως τις περὶ τὰ τοιαῦτα πράττῃ

C D E 928 B

---

*) ἴσ. αὖ τοῖς. **) ἴσ. εἰ μή. ***) ἴσ. διειρημένους.

quidem superi quae ad illa spectant acute audiunt et cernunt acute, ac benivoli sunt orbos iuste tractantibus, maxime vero indignantur si quis orbos ac desertos contumelia vexet, depositum hoc esse maximum arbitrantes atque sanctissimum. quae quidem omnia tutorem et magistratum oportet animum, cui vel paullulum eius insit, advertere et cautionem adhibentem in orborum educatione et institutione, tamquam stipem conferat sibi ipsi suisque, omnino pro viribus benefacere. et is quidem qui obsequitur orationi ante legem prolatae nec orbum contumelia afficit, non cognoscet manifesto legis latoris iram hac in causa, qui vero non pareat et aliquem patre vel matre carentem iniuria afficiat, duplo maius damnum pendito quam homini utroque parente utenti male faciens. quod ad reliquas leges attinet tutoribus ratione pupillorum et magistratibus ratione tutorum procurationis scribendas, nisi liberorum ingenuorum educationis exemplum haberent ipsi educantes suos et proprias opes curantes, praeterea leges de his ipsis satis distincte scriptas, consentaneum esset leges quasdam tutorias, tamquam per se longe diversas, ponere, ita ut peculiaribus studiis pupillorum vita distingueretur ab eorum vita qui non sunt pupilli; nunc autem in his omnibus non multum differt apud nos inter pupillorum educationem et paternam gubernationem, quamquam honoribus et ignominia et cura exacta haudquaquam exaequari solet. quocirca pupillorum rebus legum latio studiose consuluit ac prospexit adhortans atque minitans; ac minatio quidem haec fere opportuna fuerit: Quicumque puellae vel pueri tutor est et quicumque de legum custodibus tutori est praefectus, non minus quam suos liberos diligito eum cui orbitas contigit, neque eius quem educat opes minus curato quam suas, sed promtiore etiam animo quam suas. unam igitur hanc legem de orbis scriptam quisque habeto et tutelam gerito; si vero aliter quis hac in causa facit quam lex haec iubet,

παρὰ τὸν νόμον τόνδε, ὁ μὲν ἄρχων ζημιούτω τὸν ἐπίτρο-
πον, ὁ δὲ ἐπίτροπος τὸν ἄρχοντα εἰς τὸ τῶν ἐκκρίτων δι-
καστήριον εἰςάγων ζημιούτω τῷ δόξαντι τιμήματι τῷ δικαστη-
ρίῳ διπλῇ. ἐὰν δ' ἐπίτροπος ἀμελεῖν ἢ κακουργεῖν δοκῇ τοῖς
οἰκείοις ἢ καὶ τῶν ἄλλων τινὶ πολιτῶν, εἰς ταὐτὸν ἀγέτω δικα-
στήριον· ὅ τι δ' ἂν ὄφλῃ, τετραπλασίαν * μὲν τούτου τίνειν, C
γιγνέσθω δὲ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ παιδός, τὸ δ' ἥμισυ τοῦ καταδι-
κασαμένου τὴν δίκην. ἅμα δ' ἂν ἡβήσῃ τις τῶν ὀρφανῶν, ἐὰν
ἡγῆται κακῶς ἐπιτροπευθῆναι, μέχρι πέντε ἐτῶν ἐξηκούσης τῆς
ἐπιτροπῆς ἔστω δίκην λαχεῖν ἐπιτροπίας· ἐὰν δέ τις ὄφλῃ τῶν
ἐπιτρόπων, τιμᾶν τὸ δικαστήριον ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀπο-
τίνειν, ἐὰν δὲ δὴ τῶν ἀρχόντων, ἀμελείᾳ μὲν δόξας κακῶσαι
τὸν ὀρφανόν, ὅ τι χρὴ τίνειν αὐτὸν τῷ παιδί, τιμάτω
* τὸ δικαστήριον, ἐὰν δὲ ἀδικίᾳ, πρὸς τῷ τιμήματι τῆς ἀρχῆς D
τῶν νομοφυλάκων ἀφιστάσθω, τὸ δὲ κοινὸν τῆς πόλεως
ἕτερον νομοφύλακα ἀντὶ τούτου καθιστάτω τῇ χώρᾳ καὶ τῇ
πόλει.

Διαφοραὶ πατέρων τε πρὸς αὑτῶν παῖδας γίγνονται καὶ
παίδων πρὸς γεννήτας μείζους ἢ χρεών, ἐν αἷς οἵ τε πατέ-
ρες ἡγοῖντ' ἂν δεῖν τὸν νομοθέτην νομοθετεῖν ἐξεῖναι σφί-
σιν ἐὰν βούλωνται τὸν υἱὸν ὑπὸ κήρυκος ἐναντίον ἁπάντων
ἀπειπεῖν υἱὸν κατὰ * νόμον μηκέτ' εἶναι, υἱεῖς τ' αὖ σφί- E
σι πατέρας ὑπὸ νόσων ἢ γήρως διατιθεμένους αἰσχρῶς ἐξεῖ-
ναι παρανοίας γράφεσθαι. ταῦτα δὲ ὄντως ἐν παγκάκων ἤθε-
σιν ἀνθρώπων γίγνεσθαι φιλεῖ· ἐπεὶ ἡμίσεών γε ὄντων τῶν
κακῶν, οἷον μὴ κακοῦ μὲν πατρός, υἱέος δέ, ἢ τοὐναντίον,
οὐ γίγνονται ξυμφοραὶ τηλικαύτης ἔχθρας ἔκγονοι. ἐν μὲν
οὖν ἄλλῃ πολιτείᾳ παῖς ἀποκεκηρυγμένος οὐκ ἂν ἐξ ἀνάγκης
ἄπολις εἴη, ταύτης δέ, ἧς οἵδε οἱ νόμοι ἔσονται, ἀναγκαίως
ἔχει εἰς ἄλλην χώραν ἐξοικίζεσθαι τὸν ἀπάτορα· * πρὸς γὰρ 929
τοῖς τετταράκοντα καὶ πεντακιςχιλίοις οἴκοις οὐκ ἔστιν ἕνα
προςγενέσθαι. διὸ δὴ δεῖ τὸν ταῦτα πεισόμενον ἐν δίκῃ
μὴ ὑπὸ ἑνὸς πατρός, ὑπὸ δὲ τοῦ γένους ἀποῤῥηθῆναι παν-
τός. ποιεῖν δὲ χρὴ τῶν τοιούτων πέρι κατὰ νόμον τοιόνδε
τινά· Ὃν ἂν θυμὸς ἐπίῃ μηδαμῶς εὐτυχής, εἴτ' οὖν ἐν

magistratus punito tutorem, tutor autem magistratum in iudicium adducito et dupli poena, si iudicio visum fuerit, afficito. si vero tutor negligere vel male facere videatur cognatis vel etiam reliquorum cuipiam civium, in idem adducitor iudicium, et convictus quadruplum pendito, cuius dimidium esto pueri, dimidium eius qui illum reum egerit. simul vero si quis pupillorum ad puberem pervenerit aetatem, et male administratam esse sui tutelam arbitretur, usque ad quintum annum a tutela exacta licebit ei tutelae actionem intendere; ac si quis condemnatus fuerit tutorum, aestimato iudicium quid eum oporteat pati vel persolvere, et si magistratuum est, qui incuria videatur pupillo damnum intulisse, quid oporteat eum puero solvere, aestimato iudicium, sin iniuria, praeter multam a legum custodum magistratu removetor, et commune civitatis alium legum custodem in huius locum constituito regioni et civitati.

Dissensiones patrum cum liberis suis oriuntur et liberorum cum patribus maiores quam par est, in quibus patres existimaverint legum latorem oportere sancire ut liceat ipsis quando voluerint filium coram omnibus per praeconem abdicare ut secundum legem amplius non sit filius, filii contra ut ipsis liceat parentes morbis vel senectute confectos quasi desipientes in iudicium vocare. haec autem in hominum omnino pessimorum moribus exsistere solent; nam si dimidium eorum malum est, velut si pater non est malus, sed filius, vel contra, non oriuntur calamitates a tanta proficiscentes inimicitia. et in alia quidem civitate filius abdicatus non necessario civitatem amittet, in hac vero, in qua hae leges erunt, in aliam regionem patre carens eiiciatur necesse est; ad domos enim quadraginta et quinquies mille nulla potest accedere. quocirca oportet eum qui iure hoc passurus sit non uno patre, sed genere abdicari. faciendum vero est hac in re secundum hanc fere legem: Quicumque

δίκῃ εἴτε καὶ μή, ὃν ἔτεκέ τε καὶ ἐξεθρέψατο, τοῦτον ἐπιθυμεῖν ἀπαλλάξαι τῆς αὑτοῦ ξυγγενείας, μὴ φαύλως οὕτως ἐξέστω μηδ' εὐθὺς τοῦτο δρᾶν, * πρῶτον δὲ ξυλλεξάτω B τοὺς αὑτοῦ ξυγγενεῖς μέχρι ἀνεψιῶν καὶ τοὺς τοῦ υἱέος ὡσαύτως τοὺς πρὸς μητρός, κατηγορείτω δὲ ἐν τούτοις, διδάσκων ὡς ἄξιος ἅπασιν ἐκ τοῦ γένους ἐκκεκηρῦχθαι, δότω τε καὶ τῷ υἱεῖ λόγους τοὺς ἴσους, ὡς οὐκ ἄξιός ἐστι τούτων οὐδὲν πάσχειν. καὶ ἐὰν μὲν πείθῃ ὁ πατὴρ καὶ συμψήφους λάβῃ πάντων τῶν ξυγγενῶν ὑπὲρ ἥμισυ, πλὴν πατρὸς διαψηφιζομένου *) καὶ μητρὸς καὶ τοῦ φεύγοντος, τῶν τε ἄλλων * ὁπόσοιπερ ἂν ὦσι γυναικῶν εἴτε ἀνδρῶν C τέλειοι, ταύτῃ μὲν καὶ κατὰ ταῦτα ἐξέστω τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ἀποκηρύττειν, ἄλλως δὲ μηδαμῶς· τὸν δ' ἀποκηρυχθέντα ἐάν τις τῶν πολιτῶν υἱὸν βούληται θέσθαι, μηδεὶς νόμος ἀπειργέτω ποιεῖσθαι· τὰ γὰρ τῶν νέων ἤθη πολλὰς μεταβολὰς ἐν τῷ βίῳ μεταβάλλειν ἑκάστοτε πέφυκεν. ἀποκηρυχθέντα δὲ ἄν τις δέκα ἐτῶν μὴ ἐπιθυμήσῃ θετὸν υἱὸν ποιήσασθαι, τοὺς τῶν ἐπιγόνων ἐπιμελητὰς * τῶν εἰς τὴν D ἀποικίαν ἐπιμελεῖσθαι καὶ τούτων, ὅπως ἂν μετάσχωσι τῆς αὐτῆς ἀποικίας ἐμμελῶς. ἐὰν δέ τίς τινα νόσος ἢ γῆρας ἢ καὶ τρόπων χαλεπότης ἢ καὶ ξύμπαντα ταῦτα ἔκφρονα ἀπεργάζηται διαφερόντως τῶν πολλῶν, καὶ λανθάνῃ τοὺς ἄλλους πλὴν τῶν ξυνδιαιτωμένων, οἰκοφθορῇ δὲ ὡς ὢν τῶν αὑτοῦ κύριος, ὁ δὲ υἱὸς ἀπορῇ καὶ ὀκνῇ τὴν τῆς παρανοίας γράφεσθαι δίκην, νόμος αὐτῷ κείσθω πρῶτον μὲν * πρὸς τοὺς πρεσβυτάτους τῶν νομοφυλάκων ἐλθόντα διE ηγήσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ξυμφοράν, οἱ δὲ κατιδόντες ἱκανῶς ξυμβουλευόντων ἐάν τε δέῃ γράφεσθαι καὶ ἐὰν μὴ τὴν γραφήν, ἐὰν δὲ ξυμβουλεύσωσι, γιγνέσθωσαν τῷ γραφομένῳ μάρτυρες ἅμα καὶ ξύνδικοι· ὁ δὲ ὄφλων τοῦ λοιποῦ χρόνου ἄκυρος ἔστω τῶν αὑτοῦ καὶ τὸ σμικρότατον διατίθεσθαι, καθάπερ παῖς δὲ οἰκείτω τὸν ἐπίλοιπον βίον. ἐὰν δὲ ἀνὴρ καὶ γυνὴ μηδαμῇ ξυμφέρωνται τρόπων δυστυχίᾳ χρώμενοι, δέκα μὲν ἄνδρας τῶν νομοφυλάκων ἐπιμελεῖσθαι τῶν τοιού-

*) ἴσ. διαψηφιζομένους. ἢ διαψηφιζομένων.

iracundia inflammatur haudquaquam felice, sive iure sive non, ut, quem genuerit et educaverit, hunc cupiat e cognatione sua exterminare, huic non ita simpliciter nec illico licebit id facere, sed primum convocato cognatos suos usque ad patrueles et similiter filii cognatos maternos, et coram his eum accusato, docens eum dignum esse qui ab omnibus genere abdicetur, et filio quoque facultatem dato ad dicendum se non meruisse ut tale quid patiatur. et si pater persuaserit illis et adstipulatores nactus fuerit ex omnibus cognatis plures quam dimidium eorum, calculum ferentibus praeter patrem et matrem et causam dicentem filium reliquis omnibus qui adulti sint sive mulieres sive viri, ita et hac ratione licebit patri filium abdicare, aliter nequaquam; abdicatum vero si quis civium filium adoptare voluerit, nulla lex prohibeto eum adoptare; iuvenum enim mores multas in vita mutationes quandoque solent subire. abdicatum vero si intra decem annos nemo cupiverit filium adoptare, curatores eorum qui post heredes legitimos nati et in coloniam mittendi sunt, his quoque rite prospiciunto ut in coloniae partem veniant. si quem morbus aliquis vel senectus vel morum asperitas vel haec omnia dementem effecerint prae ceteris idque lateat reliquos praeter eos qui una vivant, rem vero familiarem male gerat quippe opum suarum dominus, filius autem haesitet et vereatur dementiae actionem intendere, lex ei scripta esto ut primum ad legum custodes natu maximos accedat patrisque calamitatem enarret; et hi re satis cognita consulunto an actionem oporteat institui necne, quod si consuluerint, accusanti simul testes et advocati sunto; condemnatus vero in reliquum tempus potestate privator vel minimum de rebus suis statuendi, et tamquam puer habitato in posterum. si vir et mulier nullo modo consentiant propter infelicem morum discrepantiam, decem viros de legum custodibus

των ἀεὶ χρεὼν τοὺς μέσους, * δέκα δὲ τῶν περὶ γάμους 930
γυναικῶν ὡςαύτως· καὶ ἐὰν μὲν δὴ ξυναλλάττειν δύνωνται,
ταῦτ' ἔστω κύρια, ἐὰν δ' αἱ ψυχαὶ κυμαίνωσι μειζόνως αὐ-
τῶν, ζητεῖν κατὰ δύναμιν οἵτινες ἑκατέρῳ ξυνοικήσουσιν.
εἰκὸς δὲ εἶναι τοὺς τοιούτους μὴ πραέσιν ἤθεσι κεκραμέ-
νους· βαθύτερα δὴ τούτοις καὶ πραότερα τρόπων ἤθη ξύν-
νομα πειρᾶσθαι προςαρμόττειν. καὶ ὅσοι μὲν ἂν ἄπαιδες
αὐτῶν ἢ ὀλιγόπαιδες ὄντες διαφέρωνται, καὶ παίδων ἕνεκα
τὴν ξυνοίκησιν ποιεῖσθαι· ὅσοι δ' ἂν ἱκανῶν ὄντων * παί- B
δων, τῆς ξυγκαταγηράσεως ἕνεκα καὶ ἐπιμελείας ἀλλήλων
τὴν διάζευξίν τε καὶ σύζευξιν ποιεῖσθαι χρεών. ἐὰν δὲ τε-
λευτᾷ γυνὴ καταλιποῦσα παῖδας θηλείας τε καὶ ἄῤῥενας,
ξυμβουλευτικὸς ἂν εἴη νόμος ὁ τιθέμενος, οὐκ ἀναγκαστι-
κός, τρέφειν τοὺς ὄντας παῖδας μὴ μητρυιὰν ἐπαγόμενον·
μὴ δὲ ὄντων ἐξ ἀνάγκης γαμεῖν, μέχριπερ ἂν * ἱκανοὺς C
γεννήσῃ παῖδας τῷ τε οἴκῳ καὶ τῇ πόλει. ἢν δὲ ὁ ἀνὴρ
ἀποθάνῃ παῖδας ἱκανοὺς λιπών, ἡ μήτηρ τῶν παίδων αὐ-
τοῦ μένουσα τρεφέτω· νεωτέρα δ' ἂν δοκῇ τοῦ δέοντος εἶ-
ναι πρὸς τὸ ζῆν αὖ ὑγιαίνουσα ἄνανδρος, οἱ προςήκοντες
πρὸς τὰς τῶν γάμων ἐπιμελουμένας γυναῖκας κοινούμενοι
τὸ δοκοῦν αὐτοῖς τε καὶ ἐκείναις περὶ τῶν τοιούτων ποιούν-
των· ἐὰν δὲ ἐνδεεῖς τέκνων ὦσι, καὶ παίδων ἕνεκα· παί-
δων δὲ ἱκανότης ἀκριβὴς ἄῤῥην * καὶ θήλεια ἔστω τῷ νό- D
μῳ. Ὅταν δὲ ὁμολογῆται μὲν τὸ γεννώμενον εἶναι τῶν
ποιουμένων *) ἔκγονον, δέηται δὲ κρίσεως τίνι τὸ γεννη-
θὲν ἕπεσθαι χρεών, δούλη μὲν ἐὰν συμμίξῃ δούλῳ ἢ ἐλευ-
θέρῳ ἢ ἀπελευθέρῳ, πάντως τοῦ δεσπότου ἔστω τῆς δού-
λης τὸ γεννώμενον· ἐὰν δέ τις ἐλευθέρα δούλῳ ξυγγίγνη-
ται, τοῦ δεσπότου ἔστω τὸ γιγνόμενον τοῦ δούλου· ἐὰν δ'
ἐξ αὐτοῦ δούλης ἢ ἐκ δούλου ἑαυτῆς, καὶ περιφανὲς τοῦτ'
ᾖ, τὸ μὲν τῆς γυναικὸς αἱ * γυναῖκες εἰς ἄλλην χώραν E
ἐκπεμπόντων σὺν τῷ πατρί, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς οἱ νομοφύ-
λακες σὺν τῇ γεννησάσῃ.

Γονέων δὲ ἀμελεῖν οὔτε θεὸς οὔτε ἄνθρωπος νοῦν

---

*) ἴσ. προςποιουμένων.

horum semper procurationem habere oportet neutri parti faventes, itemque mulieres decem de iis quibus connubia sint curae; ac si eos reconciliare possint, hoc ratum esto, sin vero animi eorum vehementius concitati sint, pro viribus quaerunto qui utrique apti sint contubernales. patet vero hos non mitibus temperatos esse moribus; quocirca conandum est severiora et mitiora ingenia moresque cum his copulare contubernales. et quicumque eorum liberis carentes vel paucos liberos habentes dissideant, eis iam liberorum caussa connubia sunt coniungenda. qui vero satis multos habentes liberos inter se dissideant, senectutis mutuaeque curae caussa divortium faciunto iterumque coniungunto connubium. si mulier moriatur liberos relinquens feminas et mares, lex sanciet suadens, non cogens, ut vir liberos educet non novercam adducens, liberos vero si nullos habeat, necessario ei est uxor ducenda, dum liberos procreaverit qui satis sint domo et civitati. si vir moriatur satis liberorum relinquens, mater eius liberorum statu non mutato eos educato; iunior autem si videatur esse quam ut viro carens possit sana vivere, cognati cum mulieribus quibus connubia curae sunt de hac re communicanto et quod sibi illisque videatur id faciunto; et si liberis careant, iam prolis caussa; liberorum autem numerus plane iustus esto mas et femina secundum legem. Si convenerit prolem esse ab iis natam qui eam vindicent, diiudicandum vero sit, quemnam sequi oporteat prolem, serva quidem si concubuerit cum servo vel libero vel liberto, omnino domini servae esto natus, sin libera aliqua cum servo coiverit, domini servi esto natus, si quis ex sua ipse serva vel aliqua ex suo ipsa servo natum susceperit resque manifesta sit, mulieris quidem prolem mulieres in aliam regionem emittunto cum patre, viri autem prolem legum custodes cum matre.

Parentes ut negligat neque deus neque homo so-

ἔχων ξύμβουλός ποτε γένοιτ' ἂν οὐδεὶς οὐδενί. φρονῆσαι δὲ χρὴ περὶ θεῶν θεραπείας τοιόνδε προοίμιον ἂν γενόμενον εἰς τὰς τῶν γεννησάντων τιμάς τε καὶ ἀτιμίας ὀρθῶς ξυντεταγμένον. Νόμοι περὶ θεοὺς ἀρχαῖον κεῖνται παρὰ πᾶσι διχῇ· τοὺς μὲν γὰρ τῶν θεῶν ὁρῶντες σαφῶς τιμῶμεν, * τῶν δ' εἰκόνας ἀγάλματα ἱδρυσάμενοι, οὓς ἡμῖν 931
ἀγάλλουσι καίπερ ἀψύχους ὄντας ἐκείνους ἡγούμεθα τοὺς ἐμψύχους θεοὺς πολλὴν διὰ ταῦτ' εὔνοιαν καὶ χάριν ἔχειν. πατὴρ οὖν ὅτῳ καὶ μήτηρ ἢ τούτων πατέρες ἢ μητέρες ἐν οἰκίᾳ κεῖνται κειμήλιοι ἀπειρηκότες γήρᾳ, μηδεὶς διανοηθήτω ποτὲ ἄγαλμα αὐτῷ, τοιοῦτον ἐφέστιον ἵδρυμα ἐν οἰκίᾳ ἔχων, μᾶλλον κύριον ἔσεσθαι, ἐὰν δὴ κατὰ τρόπον γε ὀρθῶς αὐτὸ θεραπεύῃ ὁ κεκτημένος.

ΚΛ. * Τίνα δὴ τὴν ὀρθότητα εἶναι φράζεις; B

ΑΘ. Ἐγὼ ἐρῶ· καὶ γὰρ οὖν ἄξιον, ὦ φίλοι, ἀκούειν τά γε δὴ τοιαῦτα.

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Οἰδίπους, φαμέν, ἀτιμασθεὶς ἐπεύξατο τοῖς αὑτοῦ τέκνοις ἃ δὴ καὶ πᾶς ὑμνεῖ τέλεα καὶ ἐπήκοα γενέσθαι παρὰ θεῶν, Ἀμύντορά τε Φοίνικι τῷ ἑαυτοῦ ἐπαρᾶσθαι παιδὶ θυμωθέντα καὶ Ἱππολύτῳ Θησέα καὶ ἑτέρους ἄλλοις μυρίους μυρίοις, ὧν *) γέγονε σαφὲς ἐπηκόους εἶναι γονεῦσι * πρὸς C
τέκνα θεούς· ἀραῖος γὰρ γονεὺς ἐκγόνοις ὡς οὐδεὶς ἕτερος ἄλλοις δικαιότατα. μὴ δή **) τις ἀτιμαζομένῳ μὲν διαφερόντως πατρὶ πρὸς παίδων καὶ μητρὶ θεὸν ἐπήκοον ἐν εὐχαῖς ἡγείσθω γίγνεσθαι κατὰ φύσιν, τιμωμένῳ δὲ ἄρα καὶ περιχαρεῖ σφόδρα γενομένῳ, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἐν εὐχαῖς λιπαρῶς εἰς ἀγαθὰ τοῖς παισὶ παρακαλοῦντος θεούς, οὐκ ἄρα τὰ τοιαῦτα ἀκούειν ἐξ ἴσου καὶ νέμειν ἡμῖν αὐτοὺς ἡγησόμεθα; * ἀλλ' οὐκ ἄν ποτε δίκαιοι νομῆς εἶεν ἀγα- D
θῶν, ὃ δή φαμεν ἥκιστα θεοῖς εἶναι πρέπον.

ΚΛ. Πολύ γε.

ΑΘ. Οὐκοῦν διανοηθῶμεν ὃ σμικρῷ πρότερον εἴπομεν, ὡς οὐδὲν πρὸς θεῶν τιμιώτερον ἄγαλμ' ἂν κτησαί-

---

*) ἴσ. δι' ὧν. **) ἴσ. μὴ δέ.

brius ullus ulli umquam suaserit. cogitari vero oportet hoc de cultu deorum si ponatur prooemium, ad parentum honores et ignominias recte id constitutum iri. Leges de diis antiquae positae sunt apud omnes bipartito; alios enim deos quos conspicimus clare colimus, aliorum vero simulacra, dum imagines venerationis causa ponimus, et haec dum veneramur licet inanimata sint, arbitramur deos ipsos animantes multam iccirco nobis benivolentiam ac gratiam habere. pater igitur et mater vel horum patres vel matres cui in domo repositi quasi iacent senectute confecti, is ne cogitato, quum talem in aedibus habeat domesticam imaginem, umquam sibi fore verius sanctiusque simulacrum, si recte eam colat possessor.

Cl. Quamnam dicis rectam esse rationem?

Ath. Ego dicam; namque dignum hoc est, amici, quod audiatis.

Cl. Dic modo.

Ath. Oedipus, dicimus, ignominia affectus precatus est filiis suis quae quisque celebrat perfecta et exaudita esse a diis, et Amyntor Phoenicem filium suum devovit ira inflammatus, et Theseus Hippolytum et alii alios innumerabiles; ex quo perspicimus deos parentum preces quibus liberos detestentur audire; merito ac iure enim nihil liberis tam perniciosum est quam patris devotio. ne vero quis existimato patris insigni a liberis contumelia affecti et matris devotiones tantum revera deum exaudire; nam si colatur et gaudio efferatur et hanc ob causam precibus assiduis deos invocet ut bona liberis tribuant, haec non putabimus eos pariter audire nobisque tribuere? at vero numquam iusti bonorum datores essent, quod quidem minime dicimus diis convenire.

Cl. Minime vero.

Ath. Itaque cogitemus; id quod paullo supra diximus, nullum nos apud deos pretiosius habituros esse

μεθα πατρὸς καὶ προπάτορος παρειμένων γήρᾳ καὶ μητέρων τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐχουσῶν, οὓς ὅταν ἀγάλλῃ τις τιμαῖς, γέγηθεν ὁ θεός· οὐ γὰρ ἂν ἐπήκοος ἦν αὐτῶν. θαυμαστὸν γὰρ δήπου τὸ προγόνων ἵδρυμα ἡμῖν ἐστί, * διαφε- E ρόντως τῶν ἀψύχων· τὰ μὲν γὰρ θεραπευόμενα ὑφ' ἡμῶν, ὅσα ἔμψυχα, ξυνεύχεται ἑκάστοτε, καὶ ἀτιμαζόμενα τἀναντία, τὰ δ' οὐδέτερα· ὥστε, ἂν ὀρθῶς τις χρῆται πατρὶ καὶ προπάτορι καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, πάντων πρὸς θεοφιλῆ μοῖραν κυριώτατα ἀγαλμάτων ἂν κέκτητο *).

ΚΛ. Κάλλιστ' εἶπες.

ΑΘ. Πᾶς δὴ νοῦν ἔχων φοβεῖται καὶ τιμᾷ γονέων εὐχάς, εἰδὼς πολλοῖς καὶ πολλάκις ἐπιτελεῖς γενομένας. τούτων οὖν οὕτω φύσει διατεταγμένων τοῖς * μὲν ἀγαθοῖς 932 ἕρμαιον πρόγονοι γηραιοί, ζῶντες μέχρι τῶν ἐσχάτων τοῦ βίου, καὶ ἀπιόντες νέοι σφόδρα ποθεινοί, τοῖς δὲ κακοῖς εὖ μάλα φοβεροί. πᾶς δὴ τιμάτω πάσαις τιμαῖς ταῖς ἐννόμοις τοὺς αὑτοῦ γεννήτορας τοῖς νῦν πεισθεὶς λόγοις· εἰ δ' οὖν τινὰ κατέχοι φήμη κωφὴ τῶν τοιούτων προοιμίων, νόμος ὅδε ἐπὶ τούτοις ὀρθῶς κείμενος ἂν εἴη· Ἐάν τις ἐν τῇδε τῇ πόλει γονέων ἀμελέστερον ἔχῃ τοῦ δέοντος, καὶ μὴ τῶν υἱέων καὶ πάντων τῶν * ἐκγόνων αὑτοῦ καὶ ἑαυτοῦ μειζό- B νως εἰς ἅπαντα ἐπιτρέπων καὶ ἀποπληρῶν ᾖ τὰς βουλήσεις, ἐξαγγελλέτω μὲν ὁ πάσχων τι τοιοῦτον, εἴτε αὐτὸς εἴτε τινὰ πέμπων, πρὸς τρεῖς μὲν τῶν νομοφυλάκων τοὺς πρεσβυτάτους, τρεῖς δ' αὖ τῶν περὶ γάμους γυναικῶν ἐπιμελουμένων· οἱ δ' **) ἐπιμελείσθωσαν, κολάζοντες τοὺς ἀδικοῦντας νέους μὲν ὄντας ἔτι πληγαῖς καὶ δεσμοῖς, μέχριπερ ἂν ἐτῶν ἄνδρες μὲν τυγχάνωσιν ὄντες τριάκοντα, γυναῖκες δὲ δέκα * πλείοσιν ἔτεσιν κολαζέσθωσαν ταῖς αὐταῖς κολάσεσιν. C ἐὰν δὲ πορρωτέρω τούτων τῶν ἐτῶν ὄντες τῶν αὐτῶν ἀμελειῶν περὶ γονέας μὴ ἀφιστῶνται, κακῶσι δέ τινάς τινες, εἰς δικαστήριον εἰσαγόντων αὐτοὺς εἰς ἕνα καὶ ἕκαστον τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἂν ὦσι πρεσβύτατοι ἁπάντων. ἂν δέ τις ὄφλῃ, τιμάτω τὸ δικαστήριον ὅ τι χρὴ τίνειν ἢ πάσχειν,

---

*) ἴσ. κέκτητο. **) ἴσ. γυναικῶν· οἱ δ'.

ſimulacrum quam patrem et progenitorem ſenectute confectos et matres eandem dignitatem habentes, quos ſi quis honoribus decorat, deus gaudet; alioquin enim eos non exaudiret. etenim admirandum eſt nobis maiorum ſimulacrum, multo magis quam inanimata; quae enim animantia ſunt, quotiescumque a nobis coluntur, precantur pro nobis, ſi vero negliguntur, contra, illa autem neutrum faciunt; quocirca, ſi quis recte utitur patre et progenitore omnibusque huiusmodi, ſimulacra poſſidebit omnium maximam vim habentia ad ſortem felicem ei conciliandam.

Cl. Praeclare dixiſti.

Ath. Quisque igitur ſobrius timet et colit parentum preces, quum noverit multis et ſaepenumero eas eveniſſe. haec igitur quum ita natura conſtituta ſint, bonis quidem ſaluti ſunt maiores aetate provecti, viventes usque ad extremum vitae, et diſcedentes iuvenes valde deſiderati, malis vero admodum terribiles. quisque igitur omnibus afficito honoribus a lege praeſcriptis parentes ſuos ſermonibus obtemperans nunc prolatis; ſi vero quis dicitur ſurdus eſſe ad haec prooemia, haec lex recte hac de re poſita erit: Si quis hac in urbe negligentius quam decet parentes tractet, nec eorum voluntatibus in omnibus magis quam filiorum, omnium poſterorum et ſuis indulgeat easque expleat, nuntiato is qui tale quid patiatur, ſive ipſe ſive aliquem mittens, tribus legum cuſtodibus natu maximis itemque tribus de mulieribus nuptias procurantibus; hi ea de re curam adhibento, caſtigantes eos qui iniuſte faciant, ſi iuvenes adhuc ſint, verberibus ac vinculis, ad trigeſimum usque annum ſi viri ſint, mulieres vero decem annos plus habentes caſtigantor eisdem poenis. ſi hos annos transgreſſi eadem parentum negligentia non deſiſtant, ſed aliquos affligant, in iudicium eos vocanto coram unoquoque, quicumque ſunt omnium natu maximi, et ſi quis convictus fuerit, aeſtimanto iudices quid ſolvere

ἀπόῤῥητον μηδὲν ποιούμενοι ὅσων *) δυνατὸς ἄνθρωπος
πάσχειν ἢ τίνειν. ἐὰν δέ τις ἀδυνατῇ κακούμενος * φρά- D
ζειν, ὁ πυθόμενος τῶν ἐλευθέρων ἐξαγγελλέτω τοῖς ἄρχου-
σιν, ἢ κακὸς ἔστω καὶ ὑπόδικος τῷ ἐθέλοντι βλάβης. ἐὰν
δὲ δοῦλος μηνύσῃ, ἐλεύθερος ἔστω, καὶ ἐὰν μὲν τῶν κα-
κούντων ἢ κακουμένων δοῦλος, ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἀφείσθω,
ἐὰν δέ τινος ἄλλου τῶν πολιτῶν, τὸ δημόσιον ὑπὲρ αὐτοῦ
τιμὴν τῷ κεκτημένῳ καταβαλλέτω· τοῖς ἄρχουσι δὲ ἐπιμελὲς
ἔστω μή τις ἀδικῇ τὸν τοιοῦτον τιμωρούμενος τῆς μηνύσεως
ἕνεκα.

Ὅσα τις * ἄλλος ἄλλον πημαίνει φαρμάκοις, τὰ μὲν E
θανάσιμα αὐτῶν διείρηται, τῶν δ' ἄλλων πέρι βλάψεων, εἴ-
τε τις ἄρα πώμασιν ἢ καὶ βρώμασιν ἢ ἀλείμμασιν ἑκὼν ἐκ
προνοίας πημαίνει, τούτων οὐδέν πω διεῤῥήθη· διτταὶ γὰρ
δὴ φαρμακεῖαι κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων οὖσαι γένος ἐπί-
σχουσι τὴν διαῤῥησιν. ἣν μὲν γὰρ τὰ νῦν διαῤῥήδην εἴπο-
μεν, σώμασι σώματα * κακουργοῦσά ἐστι κατὰ φύσιν, ἄλλη 933
δὲ ἣ μαγγανείαις τέ τισι καὶ ἐπῳδαῖς καὶ καταδέσεσι λεγο-
μέναις πείθει τοὺς μὲν τολμῶντας βλάπτειν αὐτούς, ὡς δύ-
νανται τὸ τοιοῦτον, τοὺς δ' ὡς παντὸς μᾶλλον ὑπὸ τούτων
δυναμένων γοητεύειν βλάπτονται. ταῦτ' οὖν καὶ περὶ τὰ
τοιαῦτα ξύμπαντα οὔτε ῥᾴδιον ὅπως ποτὲ πέφυκε γιγνώ-
σκειν, οὔτ' εἴ τις γνοίη, πείθειν εὐπετὲς ἑτέρους. ταῖς δὲ
ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων δυσωπουμένους πρὸς ἀλλήλους * πε- B
ρὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἄξιον ἐπιχειρεῖν πείθειν, ἄν **) ποτε
ἄρα ἴδωσί που κήρινα μιμήματα πεπλασμένα, εἴτ' ἐπὶ θύ-
ραις εἴτ' ἐπὶ τριόδοις εἴτ' ἐπὶ μνήμασι γονέων αὐτῶν τινές,
ὀλιγωρεῖν πάντων τῶν τοιούτων διακελεύεσθαι μὴ σαφὲς
ἔχουσι δόγμα περὶ αὐτῶν· διαλαβόντας δὲ διχῇ τὸν τῆς φαρ-
μακείας πέρι νόμον, ὁποτέρως ἄν τις ἐπιχειρῇ φαρμάττειν,
πρῶτον μὲν δεῖσθαι καὶ παραινεῖν καὶ ξυμβουλεύειν μὴ δεῖν
ἐπιχειρεῖν * τοιοῦτο δρᾶν μηδέ, καθάπερ παῖδας, τοὺς πολ- C
λοὺς τῶν ἀνθρώπων δειμαίνοντας φοβεῖν, μηδ' αὖ τὸν νο-
μοθέτην τε καὶ τὸν δικαστὴν ἀναγκάζειν ἐξιᾶσθαι τῶν ἀν-

*) γρ. ὅσον. **) ἴσ. ἐπιχειρεῖν, ἄν.

vel pati eum oporteat, nihil pro vetito habentes eorum quae homo possit pati vel solvere. si vero quis qui male tractetur, non possit referre, de liberis quicumque id compererit nuntiato magistratibus, alioquin improbus habetor et a quolibet volente damni illati reus agitor. si servus indicaverit, liber esto, et si eorum qui male tractent vel male tractentur servus, a magistratu in libertatem vindicator, sin alius cuiuspiam civium, commune pro eo pretium possessori solvito; magistratibus vero curandum ne quis tali iniuriam inferat delationem ulciscens.

Quod ad medicamenta attinet quibus alter alteri nocet, de letalibus quidem expositum est, de reliquis vero, si quis potibus vel cibis vel unguentis ultro et consulto laedat, horum nihildum explicatum est; duo enim medicamentorum genera quae apud homines exstant moram explicationi inferunt. quod videlicet nunc diserte diximus, id corporibus corpora naturâ corrumpit, alterum vero est id quod persuadet ipsis laedere volentibus se praestigiis quibusdam et cantionibus et vinculis quae dicuntur magicis hoc posse efficere, alteris autem, se omnino ab his, si praestigiarum periti sint, laedi. haec vero omnia neque quomodo natura se habeant facile cognoscuntur, neque si quis ea cognoscat, proclive est aliis persuadere. hominum enim animos, quum inter se suspicentur ac vereantur his in rebus, non est operae pretium cohortari studere, ut, si quando cereas conspexerint imagines fictas, sive in ianuis sive in triviis sive in ipsorum parentum sepulcris, haec omnia despiciant non claram de illis sententiam tenentes; sed bifariam distinguentes legem de medicamentis scribendam, utrocumque modo aliquis conetur medicamenta adhibere, primum par est orare et admonere et suadere tale quid non esse suscipiendum neque hominum multitudinem instar infantium timidam metu esse territandam neque etiam legum latorem et iudicem cogendos

θρώπων τοὺς τοιούτους φόβους, ὡς πρῶτον μὲν τὸν ἐπιχει-
ροῦντα φαρμάττειν οὐκ εἰδότα τί δρᾷ, τά τε κατὰ σώματα,
ἐὰν μὴ τυγχάνῃ ἐπιστήμων ὢν ἰατρικῆς, τά τε αὖ περὶ τὰ μαγ-
γανεύματα, ἐὰν μὴ μάντις ἢ τερατοσκόπος ὢν τυγχάνῃ. λεγέ-
σθω δὴ λόγος ὅδε * νόμος περὶ φαρμακείας· Ὃς ἂν φαρμα- D
κεύῃ τινὰ ἐπὶ βλάβῃ μὴ θανασίμῳ μήτε αὐτοῦ μήτε ἀνθρώπων
τῶν ἐκείνου, βοσκημάτων δὲ ἢ σμηνῶν, εἴτ' ἄλλῃ βλάβῃ εἴτ'
οὖν θανασίμῳ, ἐὰν μὲν ἰατρὸς ὢν τυγχάνῃ καὶ ὄφλῃ δίκην
φαρμάκων, θανάτῳ ζημιούσθω, ἐὰν δὲ ἰδιώτης, ὅ τι χρὴ
παθεῖν ἢ ἀποτῖσαι, τιμάτω περὶ αὐτοῦ τὸ δικαστήριον. ἐὰν
δὲ καταδέσεσιν ἢ ἐπαγωγαῖς ἤ τισιν ἐπῳδαῖς ἢ τῶν *) τοιού-
των φαρμακειῶν ὡντινωνοῦν δόξῃ * ὅμοιος εἶναι βλάπτον- E
τι, ἐὰν μὲν μάντις ὢν ἢ τερατοσκόπος, τεθνάτω, ἐὰν δ'
ἄνευ μαντικῆς ὢν τις φαρμακείας **) ὄφλῃ, ταὐτὸν καὶ
τούτῳ γιγνέσθω· περὶ γὰρ αὖ καὶ τούτου τιμάτω τὸ δικα-
στήριον ὅ τι ἂν αὐτοῖς δεῖν αὐτὸν δόξῃ πάσχειν ἢ ἀποτί-
νειν. Ὅσα τις ἂν ἕτερος ἄλλον πημήνῃ κλέπτων ἢ βιαζό-
μενος, ἂν μὲν μείζω, μείζονα τὴν ἔκτισιν τῷ πημανθέντι
τινέτω, ἐλάττω δὲ ζημιώσας σμικροτέραν, παρὰ πάντα δὲ
τοσαύτην ἡλίκα ἂν ἑκάστοτε ζημιώσῃ τίς τινα, μέχριπερ ἂν
ἰάσηται τὸ βλαβέν. δίκην δὲ ἕκαστος πρὸς ἑκάστῳ τῷ κα-
κουργήματι σωφρονιστύος ἕνεκα ξυνεπομένην προςεκτισά-
τω, * ὁ μὲν ἀνοίᾳ κακουργήσας, ἀλλοτρίᾳ πειθοῖ διὰ νεό- 934
τητα ἤ τι τοιοῦτον χρησάμενος, ἐλαφροτέραν, ὁ δὲ διὰ οἰ-
κείαν ἄνοιαν ἢ δι' ἀκράτειαν ἡδονῶν ἢ λυπῶν, ἐν φόβοις
δειλίας ***), ἤ τισιν ἐπιθυμίαις ἢ φθόνοις ἢ θυμοῖς δυσιά-
τοις γιγνομένοις ****), βαρυτέραν, οὐχ ἕνεκα τοῦ κακουρ-
γῆσαι διδοὺς τὴν δίκην (οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσται
ποτέ), τοῦ δ' εἰς τὸν αὖθις ἕνεκα χρόνον ἢ τὸ παράπαν
μισῆσαι τὴν ἀδικίαν * αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δι- B
καιούμενον, ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης ξυμφο-
ρᾶς. ὧν δὴ πάντων ἕνεκα χρὴ καὶ πρὸς πάντα τὰ τοιαῦτα
βλέποντας τοὺς νόμους τοξότου μὴ κακοῦ στοχάζεσθαι δί-
κην τοῦ τε μεγέθους τῆς κολάσεως ἑκάστων ἕνεκα καὶ παν-

*) ἴσ. ἤ τῳ τῶν. **) ἴσ. φαρμακεὺς. ***) ἴσ. ἢ δειλίᾳ.
****) ἴσ. γενομένοις.

esse ut tales hominum metus sanent, quippe quum medicamenta adhibere instituens nesciat quid faciat, tam ratione corporum, nisi medicinae sit peritus, quam praestigiarum, nisi vates sit portentorumque interpres. dicitur igitur haec lex de medicamentorum usu: Quicumque medicamentis alteri detrimentum affert non letale neque ipsi neque hominibus illius, sed pecoribus vel apum examinibus, sive aliud detrimentum sive letale, si quidem medicus est et veneficii convictus, morte multator, sin artis ignarus, quid eum oporteat pati vel solvere aestimato iudicium. si quis vero vinculis vel blandimentis vel cantionibus quibusdam vel medicamentorum aliquo quodcumque fuerit similis esse videatur laedenti, si vates sit vel portentorum interpres, moritor, sin vaticinandi artis ignarus veneficii convictus fuerit, idem etiam in hunc constituitor; nam de hoc quoque iudices aestimanto quid sibi videatur oportere eum pati vel solvere. Quod ad damna attinet quibus alter alterum afficit clam vel vim adhibens, si maius sit, maiorem laeso multam solvito, sin minus, minorem, per omnia vero tantam quantum quis cui detrimenti attulerit, dum sartum sit damnum. poenam autem quisque quodque maleficium correctionis causa consequentem insuper solvito, et is quidem qui per imprudentiam male fecerit, propter iuventutem vel tale quid ab alio inductus, leviorem, qui vero propria dementia vel per voluptatum dolorumve intemperantiam, vel per timorem, ignaviam, cupiditates quasdam, invidiam vel iracundiam insanabilem tale quid commiserit, graviorem, non maleficii causa poenas dans (nam quod factum est id numquam erit infectum), sed ut in posterum tempus vel omnino iniustitiae odium habeat et ipse et ii qui poena eum affectum videant, vel multum de hac calamitate remittat. quorum quidem omnium causa et omnia haec respicientes oportet leges sagittarii instar haud pravi eo collineare ut et magnitudinem singulorum

τελῶς τῆς ἀξίας. ταὐτὸν δ' ἔργον δρῶντα ξυνυπηρετεῖν δεῖ τῷ νομοθέτῃ τὸν δικαστήν, ὅταν αὐτῷ τις νόμος ἐπιτρέπῃ τιμᾶν ὅ τι χρὴ πάσχειν τὸν κρινόμενον ἢ ἀποτίνειν· τὸν δέ, * καθάπερ ζωγράφον, ὑπογράφειν ἔργα ἑπόμενα τῇ C γραφῇ. ὃ δὴ καὶ νῦν, ὦ Μέγιλλε καὶ Κλεινία, ποιητέον ἡμῖν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα· τῶν κλοπαίων τε καὶ βιαίων πάντων τὰς ζημίας λεγομένας οἵας δεῖ γίγνεσθαι, λεκτέον, ὅπως ἂν ἡμῖν παρείκωσι θεοὶ καὶ θεῶν παῖδες νομοθετεῖν.

Μαινόμενος δὲ ἄν τις ᾖ, μὴ φανερὸς ἔστω κατὰ πόλιν· οἱ προσήκοντες δ' ἑκάστων κατὰ τὰς οἰκίας φυλαττόντων αὐτούς, ὅτῳ ἂν ἐπιστῶνται τρόπῳ, ἢ ζημίαν * ἐκτι- D νόντων, ὁ μὲν τοῦ μεγίστου τιμήματος ἑκατὸν δραχμάς, ἐάν τ' οὖν δοῦλον ἐάν τ' οὖν καὶ ἐλεύθερον περιορᾷ, δευτέρου δὲ τιμήματος τέτταρα μέρη τῆς μνᾶς τῶν πέντε, τρία δ' ὁ τρίτος, καὶ δύο ὁ τέταρτος. μαίνονται μὲν οὖν πολλοὶ πολλοὺς τρόπους, οὓς μὲν νῦν εἴπομεν, ὑπὸ νόσων, εἰσὶ δὲ οἳ διὰ θυμοῦ κακὴν φύσιν ἅμα καὶ τροφὴν γενομένην, οἳ δὴ σμικρᾶς ἔχθρας γενομένης πολλὴν φωνὴν ἱέντες κακῶς ἀλλήλους βλασφημοῦντες * λέγουσιν, οὐ πρέπον ἐν εὐνόμων πόλει E γίγνεσθαι τοιοῦτον οὐδὲν οὐδαμῇ οὐδαμῶς. εἷς δὴ περὶ κακηγορίας ἔστω νόμος περὶ πάντας ὅδε· Μηδένα κακηγορείτω μηδείς· ὁ δὲ ἀμφισβητῶν ἔν τισι λόγοις ἄλλος ἄλλῳ, διδασκέτω καὶ μανθανέτω τόν τε ἀμφισβητοῦντα καὶ τοὺς παρόντας ἀπεχόμενος πάντως τοῦ κακηγορεῖν. ἐκ γὰρ τοῦ κατεύχεσθαί τε ἀλλήλοις ἐπαρωμένους καὶ δι' αἰσχρῶν ὀνομάτων ἐπιφέρειν γυναικείους ἑαυτοῖς * φήμας, πρῶτον μὲν 935 ἐκ λόγων, κούφου πράγματος, ἔργῳ μίση τε καὶ ἔχθραι βαρύταται γίγνονται· πράγματι γὰρ ἀχαρίστῳ, θυμῷ, χαριζόμενος ὁ λέγων, ἐμπιπλὰς ὀργὴν κακῶν ἑστιαμάτων, ὅσον ὑπὸ παιδείας ἡμερώθη ποτέ, πάλιν ἐξαγριῶν τῆς ψυχῆς τὸ τοιοῦτον, θηριούμενος ἐν δυσκολίᾳ ζῶν γίγνεται, πικρὰν τοῦ θυμοῦ χάριν ἀποδεχόμενος. μετεκβαίνειν δὲ αὖ πως εἰώθασι πάντες θαμὰ ἐν τοῖς τοιούτοις εἰς τό τι * γελοῖον B περὶ τοῦ ἐναντίου φθέγγεσθαι· ὅ τις ἐθιζόμενος οὐδεὶς πώποτε ὃς οὐ τοῦ σπουδαίου τρόπου ἤτοι τὸ παράπαν διήμαρτεν ἢ μεγαλονοίας ἀπώλεσε μέρη πολλά. ὧν δὴ χάριν ἐν

maleficiorum et omnino caſtigationem ei convenientem aſſequantur. idem facientem oportet iudicem ſervire legum latori, quum lex ei committit aeſtimandi munus, quid pati debeat iudicatus vel ſolvere; illi vero, velut pictori, adumbrandae ſunt res legibus convenienter. quod quidem nobis quoque nunc, o Megille et Clinia, faciendum quam pulcherrime et optime: omnium videlicet clandeſtinorum ac violentorum maleficiorum poenas quae dicuntur quales eſſe oporteat dicendum, quoad nobis permittant dii deorumque filii leges ſcribere. Furioſus ſi quis ſit, in urbe ne conſpicitor, ſed cognati cuiusque domi huiusmodi homines cuſtodiunto quocumque modo poſſint, aut multam ſolvunto, qui maximi eſt cenſus, centum drachmas, ſive ſervum ſive liberum negligit, qui ſecundi eſt cenſus, quatuor de quinque minae partibus, tres tertius et duas quartus. atque inſaniunt quidem multi multis modis, alii quos nunc diximus, per morbos, alii propter irae naturam cultumque pravum, qui quidem parva inimicitia intercedente clamoribus et conviciis inter ſe conſectantur, quod nullo omnino modo in civitate hominum legibus obtemperantium fieri par eſt. una igitur de convicio eſto lex ad omnes ſpectans haec: Nemo cuiquam maledicito; et ſi alter cum altero verbis disceptet, diſcito et doceto disceptantem et praeſentes, omni convicio abſtinens; nam dum imprecantur inter ſe et deteſtantur turpibusque vocibus mulierum more probra iactant, primum e verbis, levi re, odia revera et inimicitiae graviſſimae exſiſtunt; rei videlicet ingratae, irae, gratificans is qui maledicit iracundiam implet malis epulis, et quantum inſtitutione priſtina manſuefactus erat, tantum rurſus animo efferatur et immanis fit in moroſitate vivens acerbam irae gratiam accipiens. deinde ſolent fere omnes in his ſaepius eo procedere ut ridiculi quid de adverſario proferant; cui ſi quis adſueverit fieri non poteſt quin a ſeriis moribus vel prorſus aberret vel multum magna-

μὲν ἱερῷ τὸ παράπαν μηδεὶς τοιοῦτον φθέγξηται μηδέποτε
μηδὲν μηδ' ἐν τισι δημοτελέσι θυσίαις, μηδ' αὖ ἐν ἄθλοις
μηδ' ἐν ἀγορᾷ μηδ' ἐν δικαστηρίῳ μηδ' ἐν ξυλλόγῳ κοινῷ
μηδενί· κολαζέτω δὲ ὁ τούτων ἄρχων ἕκαστον ἀνατεί, ἢ
μηδέποτ' ἀριστείων * πέρι φιλονεικήσῃ, νόμων ὡς οὐ κη- C
δόμενος οὐδὲ ποιῶν τὰ προςταχθέντα ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.
ἐὰν δέ τις ἐν ἄλλοις τόποις λοιδορίας ἄρχων ἢ ἀμυνόμενος
ὁςτιςοῦν μὴ ἀπέχηται τῶν τοιούτων λόγων, ὁ προςτυγχά-
νων πρεσβύτερος ὢν τῷ νόμῳ ἀμυνέτω, πληγαῖς ἐξείργων
τοὺς θυμῷ ἑτέρῳ κακῷ φιλοφρονουμένους, ἢ ἐνεχέσθω τῇ
τεταγμένῃ ζημίᾳ. λέγομεν δὴ τὰ νῦν ὡς ὁ λοιδορίαις *)
ξυμπλεκόμενος ἄνευ τοῦ γελοῖα ζητεῖν * λέγειν οὐ δυνατός D
ἐστι χρῆσθαι, καὶ τοῦτο λοιδοροῦμεν, ὁπόταν θυμῷ γιγνό-
μενον ᾖ. τί δὲ δή; τὴν τῶν κωμῳδῶν προθυμίαν τοῦ γε-
λοῖα εἰς τοὺς ἀνθρώπους λέγειν ἢ παραδεχώμεθα, ἐὰν ἄνευ
θυμοῦ τὸ τοιοῦτον ἡμῖν τοὺς πολίτας ἐπιχειρῶσι κωμῳδοῦντες
λέγειν; ἢ διαλάβωμεν δίχα τῷ παίζειν καὶ μή, καὶ παίζοντι
μὲν ἐξέστω τινὶ περὶ του λέγειν γελοῖον ἄνευ θυμοῦ, ξυν-
τεταγμένῳ **) δὲ καὶ μετὰ θυμοῦ, καθάπερ εἴπομεν, μὴ * ἐξέ- E
στω μηδενί; τοῦτο μὲν οὖν οὐδαμῶς ἀναθετέον, ᾧ δ' ἐξέ-
στω καὶ μή, τοῦτο νομοθετησώμεθα. ποιητῇ δὴ κωμῳδίας
ἤ τινος ἰάμβων ἢ ***) μουσῶν μελῳδίας μὴ ἐξέστω μήτε
λόγῳ μήτε εἰκόνι μήτε θυμῷ μήτε ἄνευ θυμοῦ μηδαμῶς
μηδένα τῶν πολιτῶν κωμῳδεῖν· ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ, τοὺς
ἀθλοθέτας ἐξείργειν ἐκ τῆς χώρας τὸ παράπαν αὐθημε-
ρόν, * ἢ ζημιοῦσθαι μναῖς τρισὶν ἱεραῖς τοῦ θεοῦ οὗ ἂν 936
ὁ ἀγὼν ᾖ. οἷς δ' εἴρηται πρότερον ἐξουσίαν εἶναι περὶ τοῦ
ποιεῖν ****) εἰς ἀλλήλους, τούτοις ἄνευ θυμοῦ μὲν μετὰ
παιδιᾶς ἐξέστω, σπουδῇ δὲ ἅμα καὶ θυμουμένοισι μὴ ἐξέστω.
τούτου δὴ διάγνωσις ἐπιτετράφθω τῷ τῆς παιδεύσεως ὅλης
ἐπιμελητῇ τῶν νέων, καὶ ὃ μὲν ἂν οὗτος ἐγκρίνῃ, προφέρειν
εἰς τὸ μέσον ἐξέστω τῷ ποιήσαντι, ὃ δ' ἂν ἀποκρίνῃ, μήτε
αὐτὸς ἐπιδεικνύσθω μηδενὶ μήτε ἄλλον δοῦλον * μήτε ἐλεύ- B

---

*) ἴσ. λοιδορίαις ὁ ξ. **) ἴσ. ξυντεταμένῳ. ***) ἴσ. ἢ ἰάμβων ἤ τινος. ****) ἴσ. εἶναί ποιεῖν.

nimitatis amittat. quorum quidem causa in templo nemo omnino tale quid umquam proferat neque in publicis fere sacrificiis, neque etiam in certaminibus neque in foro neque in iudicio neque in ullo communi coetu; castigato his praefectus quemque impune, aut numquam de praemio contendito, quippe leges nihil curans nec perficiens quae a legum latore praescripta sint. si quis aliis locis convicium incipiens vel sese defendens, quicumque fuerit, non abstineat huiusmodi verbis, quicumque senior accesserit is legi opitulator, verberibus coërcens qui irae, alteri malo, indulgeant, quod nisi fecerit tenetor constituta poena. dicimus autem nunc digladiantem non posse conviciis uti quin ridicula proferre studeat, et hoc reprehendimus, quando per iram fit. quid vero? comoedorum libidinem ridicula in homines iactandi num admittamus, si huiusmodi facetiis sine ira perstringere instituant cives? an distinguamus bifariam, orationem videlicet iocosam et seriam, ut iocanti quidem liceat ridiculi quid de aliquo proferre sine ira, contendenti vero et irato, quemadmodum diximus, non liceat? et hoc quidem minime differendum, sed cui liceat, cui non, hoc lege statuamus. poëtae igitur comico vel iambico vel melico nullo modo licebit neque verbis neque imagine nec per iram nec sine ira ullum de civibus perstringere; si quis non paruerit, certaminum praefecti omnino eum e regione illico eiiciunto, aut multantor tribus minis deo, cuius certamen fuerit, consecrandis. quibus vero supra diximus licentiam esse datam convicia inter se faciendi, his sine ira et per iocum id licitum esto, serio autem et ira inflammatis non licebit. atque huius quidem rei cognitio tradita esto iuvenum institutionis curatori, et quod hic probaverit, id in medium proferre licebit poëtae, quod vero reiecerit, id neque ille ipse exhibeto cuiquam neque alium servum vel liberum reperitor do-

θερόν ποτε φανῇ διδάξας; ἢ κακὸς εἶναι δοξαζέσθω καὶ ἀπειθὴς τοῖς νόμοις.

Οἰκτρὸς δ' οὐχ ὁ πεινῶν ἤ τι τοιοῦτον πάσχων, ἀλλ' ὁ σωφρονῶν ἢ τινα ἀρετὴν ἢ μέρος ἔχων ταύτης, ἄν τινα ξυμφορὰν πρὸς τούτοις κέκτηται· διὸ θαυμαστὸν ἂν γένοιτο εἴ τις ὢν τοιοῦτος ἀμεληθείη τὸ παράπαν, ὥςτ' εἰς πτωχείαν τὴν ἐσχάτην ἐλθεῖν, δοῦλος ἢ καὶ ἐλεύθερος, ἐν οἰκουμένῃ καὶ μετρίως πολιτείᾳ τε καὶ πόλει. διὸ τῷ νομοθέτῃ θεῖναι * νόμον ἀσφαλὲς τοιούτοις τοιάνδε τινά· Πτωχὸς μηδεὶς ἡμῖν ἐν τῇ πόλει γιγνέσθω· τοιοῦτον δ' ἄν τις C ἐπιχειρῇ δρᾶν, εὐχαῖς βίον ἀνηνύτοις ξυλλεγόμενος, ἐκ μὲν ἀγορᾶς ἀγορανόμοι ἐξειργόντων αὐτόν, ἐκ δὲ τοῦ ἄστεος ἡ τῶν ἀστυνόμων ἀρχή, ἀγρονόμοι δὲ ἐκ τῆς ἄλλης χώρας εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκπεμπόντων, ὅπως ἡ χώρα τοῦ τοιούτου ζώου καθαρὰ γίγνηται τὸ παράπαν.*

Δοῦλος δ' ἂν ἢ δούλη βλάψῃ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ὁτιοῦν μὴ * ξυναιτίου τοῦ βλαβέντος αὐτοῦ γενομένου κατ' D ἀπειρίαν ἤ τιν' ἑτέραν χρείαν μὴ σώφρονα, ὁ τοῦ βλάψαντος δεσπότης ἢ τὴν βλάβην ἐξιάσθω μὴ ἐνδεῶς ἢ τὸν βλάψαντ' αὐτὸν παραδότω· ἐὰν δ' ἐπαιτιώμενος ὁ δεσπότης κοινῇ τοῦ βλάψαντος τέχνῃ καὶ τοῦ βλαβέντος ἐπ' ἀποστερήσει φῇ τοῦ δούλου γεγονέναι τὴν αἰτίαν, διαδικαζέσθω μὲν κακοτεχνιῶν τῷ φάσκοντι βλαβῆναι, καὶ ἐὰν ἕλῃ, διπλασίαν τῆς ἀξίας τοῦ δούλου κομιζέσθω * ἧς ἂν τιμήσῃ E τὸ δικαστήριον, ἐὰν δὲ ἡττηθῇ, τήν τε βλάβην ἐξιάσθω καὶ τὸν δοῦλον παραδότω. καὶ ἐὰν ὑποζύγιον ἢ ἵππος ἢ κύων ἤ τι τῶν ἄλλων θρεμμάτων σίνηταί τι τῶν πέλας, κατὰ ταὐτὰ ἐκτίνειν τὴν βλάβην.

Ἐάν τις ἑκὼν μὴ θέλῃ μαρτυρεῖν, προςκαλεῖσθαι τὸν δεόμενον, ὁ δὲ προςκληθεὶς ἀπαντάτω πρὸς τὴν δίκην, καὶ ἐὰν μὲν εἰδῇ καὶ θέλῃ μαρτυρεῖν, μαρτυρείτω, ἐὰν δὲ εἰδέναι μὴ φῇ, τοὺς τρεῖς θεοὺς Δία καὶ Ἀπόλλωνα καὶ Θέμιν ἀπομόσας ἦ μὴν μὴ εἰδέναι ἀπαλλαττέσθω * τῆς δίκης· 937 ὁ δ' εἰς μαρτυρίαν κληθείς, μὴ ἀπαντῶν δὲ τῷ καλεσαμένῳ, τῆς βλάβης ὑπόδικος ἔστω κατὰ νόμον. ἐὰν δέ τίς τινα δικάζοντα ἀναστήσηται μάρτυρα, μαρτυρήσας μὴ διαψη-

cens; alioquin pravus esse existimator legibusque adversarius.

Miserandus non est is qui esurit vel tale quid patitur, sed qui temperans vel alia virtute vel eius parte praeditus est, si calamitate aliqua ad haec affligitur; quocirca mirandum erit, si quis qui talis sit omnino negligatur, ut in paupertatem extremam deveniat, servus vel etiam liber, in civitate et urbe vel mediocriter administrata. quocirca legum lator tuto potest hanc legem scribere: Mendicus nullus nobis in civitate esto; tale quid siquis facere instituerit, precibus victum irritis colligens, e foro rerum venalium curatores eum expellunto, ex urbe rerum urbanarum curatores, et rei rusticae curatores e reliqua regione in externam emittunto, ut regio ab huiusmodi animante omnino sit vacua.

Servus vel serva si rem aliquam alienam laeserit nec causam laesus ipse attulerit, sed imperitia vel alio quo usu non moderato id commiserit, dominus eius qui laeserit aut damnum sarcito plenum aut ipsum qui laeserit tradito; si vero dominus criminetur communi laedentis et laesi fraude hoc factum esse ut servus sibi auferretur, malae artis actionem intendito ei qui damnum se fecisse dicat, et si convicerit, duplum servi pretium accipito quod iudicium constituerit, sin causam perdiderit, damnum sarcito et servum tradito. ac si iumentum aut equus aut canis aut aliud quid animantium alterius rem laeserit, eadem ratione restituito damnum.

Si quis sua sponte noluerit testimonium dare, vocator ab eo qui testimonio indigeat, et ille vocatus se sistito ad iudicium et, si sciat velitque testimonium dare, testificator, sin se scire neget, per tres deos, Iovem et Apollinem et Themin, iurans se nescire discedito de iudicio; ad testimonium vero vocatus si non stiterit vocanti, damni sarciendi esto damnatus secundum legem. si quis ius dicentem aliquem constituerit testem, hic dato testimonio sententiam de hac causa ne dicito. mu-

φιζέσθω περὶ ταύτης τῆς δίκης. γυναικὶ δ' ἐξέστω ἐλευθέ-
ρᾳ μαρτυρεῖν καὶ ξυνηγορεῖν, ἐὰν ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη ᾖ
γεγονυῖα, καὶ δίκην λαγχάνειν, ἐὰν ἄνανδρος ᾖ· ζῶντος δὲ
ἀνδρὸς ἐξέστω μαρτυρῆσαι μόνον. δούλῃ δὲ καὶ δούλῳ καὶ
παιδὶ φόνου μόνον * ἐξέστω μαρτυρεῖν καὶ ξυνηγορεῖν, B
ἐὰν ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων ἦ μὴν μενεῖν καταστήσῃ μέχρι δί-
κης, ἐὰν ἐπισκηφθῇ τὰ ψευδῆ μαρτυρῆσαι. ἐπισκήπτεσθαι
δὲ τῶν ἀντιδίκων ἑκάτερον ὅλῃ τῇ μαρτυρίᾳ καὶ μέρει, ἐὰν
τὰ ψευδῆ φῇ τινὰ μεμαρτυρηκέναι, πρὶν τὴν δίκην διακε-
κρίσθαι. τὰς δ' ἐπισκήψεις τὰς ἀρχὰς φυλάττειν κατασεση-
μασμένας ὑπ' ἀμφοῖν, καὶ παρέχειν εἰς τὴν τῶν ψευδομαρ-
τυριῶν * διάκρισιν.' ἐὰν δέ τις ἁλῷ δὶς ψευδομαρτυρῶν, C
τοῦτον μηκέτι νόμος ἀναγκαζέτω μηδεὶς μαρτυρεῖν, ἐὰν δὲ
τρίς, μηκέτ' ἐξέστω τούτῳ μαρτυρεῖν· ἐὰν δὲ τολμήσῃ μαρ-
τυρῆσαι τρὶς ἑαλωκώς, ἐνδεικνύτω μὲν πρὸς τὴν ἀρχὴν ὁ
βουλόμενος αὐτόν, ἡ δ' ἀρχὴ δικαστηρίῳ παραδότω, ἐὰν
δὲ ὄφλῃ, θανάτῳ ζημιούσθω. ὁπόσων δ' ἂν μαρτυρίαι
ἁλῶσι δίκῃ ψευδῆ δοξάντων μαρτυρεῖν καὶ τὴν νίκην τῷ
ἑλόντι πεποιηκέναι, ἐὰν τῶν τοιούτων ὑπὲρ ἥμισυ μαρτυ-
ριῶν καταδικασθῶσί * τινες, τὴν κατὰ ταύτας ἁλοῦσαν δί- D
κην ἀνάδικον γίγνεσθαι, ἀμφισβήτησιν δ' εἶναι καὶ διαδι-
κασίαν εἴτε κατὰ ταύτας εἴτε μὴ ἡ δίκη ἐκρίθη, ὁποτέρως
δ' ἂν κριθῇ, ταύτῃ γιγνέσθω τὸ τέλος τῶν ἔμπροσθεν
δικῶν.

Πολλῶν δὲ ὄντων καὶ καλῶν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων
βίῳ τοῖς πλείστοις αὐτῶν οἷον κῆρες ἐπιπεφύκασιν, αἳ κα-
ταμιαίνουσί τε καὶ καταῤῥυπαίνουσιν αὐτά. καὶ δὴ καὶ δί-
κη ἐν ἀνθρώποις πῶς οὐ καλόν, ὃ πάντα * ἡμέρωκε τὰ E
ἀνθρώπινα, καλοῦ δὲ ὄντος τούτου πῶς οὐ καὶ τὸ ξυνδι-
κεῖν ἡμῖν γίγνοιτ' ἂν καλόν; ταῦτα οὖν τοιαῦτα ὄντα, δια-
βολή τις κακή, καλὸν ὄνομα προστησαμένη τέχνην, ἣ πρῶ-
τον *) μὲν δή φησιν εἶναί τινα δικῶν μηχανήν, εἶναι δ'
αὐτὴν **) τῷ τε δικάσασθαι καὶ ξυνδικεῖν ἄλλῳ νικᾶν δυ-
ναμένην, ἄν τ' οὖν δίκαια ἄν τε μὴ τὰ περὶ τὴν δίκην

---

*) ſ. τέχνην πρῶτον. **) ſ. αὐτὴν τήν.

liberi vero liceat liberae testimonium dare et patrocinari, si annum aetatis quadragesimum transgressa fuerit, et actio ei dator, si viro careat, viro autem vivente liceat tantum testimonium dicere. servae et servo et puero caedem tantum liceat testificari causamque hac in re dicere, si vir locuples sponsionem fecerit ipsos mansuros esse usque ad causam iudicatam, si falsi testimonii accusati fuerint. accusato autem uterque iure disceptantium testimonii et omnino et ex parte falsi eum quem falsum dedisse testimonium contendat, priusquam causa fuerit iudicata. accusationes ab utroque obsignatas magistratus custodiunto et in falsorum testimoniorum cognitionem exhibento. si quis reperiatur bis falso testificatus, eum lex iam non cogito ulla testimonium dicere, sin ter, iam ei non liceat testificari; sin audeat testimonium dicere ter convictus, quicumque voluerit apud magistratum eum indicato, et magistratus iudicio eum tradito, ac si convictus fuerit, morte multator. quicumque convicti sint falso testimonio causam confirmasse et effecisse ut is qui vicerit causam teneret, si qui condemnati fuerint per huiusmodi testimonia dimidio plura, causa ex his iudicata esto redintegranda, disceptatio autem et diiudicatio instituitor an secundum haec necne causa iudicata fuerit, et utrocumque modo iudicata fuerit, eo finis constituitor superiori causae.

Multorum quae in hominum vita exstant bonorum plurimis quasi pernicies innata est, quae contaminat ea atque foedat. sic etiam iudicium inter homines quidni pulchrum, quod omnia pacaverit humana, pulchrum vero hoc quum sit, quidni etiam causam defendere pulchrum fuerit? haec igitur licet sic se habeant, calumnia tamen quaedam mala, honestum artis nomen praetendens, primum dicit esse quoddam causarum agendarum artificium, et deinde hoc esse id quod disceptando aliumque defendendo possit vincere, sive iuste sive iniuste iu-

ἑκάστην ἢ πεπραγμένα· δωρεὰν δ' αὐτῆς *) * εἶναι τῆς 938 τέχνης καὶ τῶν λόγων τῶν ἐκ τῆς τέχνης, ἂν ἀντιδωρῆταί τις χρήματα. ταύτην οὖν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν πόλει, εἴτ' οὖν τέχνη εἴτε ἄτεχνός ἐστί τις ἐμπειρία καὶ τριβή, μάλιστα μὲν δὴ χρεὼν ἐστι μὴ φῦναι, δεομένου δὲ τοῦ νομοθέτου πείθεσθαι καὶ μὴ ἐναντία δίκῃ φθέγγεσθαι, πρὸς ἄλλην δὲ ἀπαλλάττεσθαι χώραν. πειθομένοις **) μὲν σιγή, ἀπειθοῦσι δὲ φωνὴ νόμου ἥδε· Ἂν τις δοκῇ πειρᾶσθαι τὴν τῶν δικαίων δύναμιν ἐν ταῖς τῶν * δικαστῶν ψυχαῖς ἐπὶ τἀναντία τρέπειν καὶ παρὰ καιρὸν πολυδικεῖν τῶν τοιούτων ἢ καὶ ξυνδικεῖν, γραφέσθω μὲν ὁ βουλόμενος αὐτὸν κακοδικίας ἢ καὶ ξυνδικίας κακῆς, κρινέσθω δὲ ἐν τῷ τῶν ἐκλεκτῶν δικαστηρίῳ, ὄφλοντος δὲ τιμάτω τὸ δικαστήριον εἴτε φιλοχρηματίᾳ δοκεῖ δρᾶν τὸ τοιοῦτον εἴτε φιλονεικίᾳ, καὶ ἐὰν μὲν φιλονεικίᾳ, τιμᾶν αὐτῷ τὸ δικαστήριον ὅσου χρὴ χρόνου τὸν τοιοῦτον μηδενὶ λαχεῖν δίκην μηδὲ ξυνδικῆσαι, ἐὰν δὲ φιλοχρηματίᾳ, τὸν μὲν ξένον ἀπιόντα ἐκ * τῆς χώρας μήποτε πάλιν ἐλθεῖν, ἢ θανάτῳ ζημιοῦσθαι, τὸν ἀστὸν δὲ τεθνάναι φιλοχρημοσύνης ἕνεκα τῆς ἐκ παντὸς τρόπου παρ' αὐτῷ τιμωμένης· καὶ ἐάν τις φιλονεικίᾳ κριθῇ δὶς τὸ τοιοῦτον δρᾶν, τεθνάτω.

B (margin, at "τἀναντία")

C (margin, at "μήποτε")

---

*) ἴσ. ταύτης. **) ἴσ. καὶ πειθομέναις.

dicium quodque committatur; munus autem huius artis et orationum ex ea proficiscentium consequi eum qui pecunia eam remuneretur. haec igitur in nostra civitate, sive ars est sive artis quaedam expers peritia et usus, maxime non debet esse, sed legum latori roganti obsequi nec iustitiae contraria dicere, sed in aliam abire regionem. et si obediunt, lex silet, sin vero non parent, ita loquitur: Si quis illorum videatur conari iusti vim in iudicum animis ad contraria convertere et intempestive multas actiones intendere vel etiam alios defendere, quicumque voluerit eum accusato tamquam hominem perverse litigantem vel etiam perverse alterius causam agentem, et iudicator in electorum iudicio; si convictus fuerit iudices aestimanto utrum pecuniae cupiditate videatur tale quid committere an contentionis studio, et si contentionis studio, aestimato iudicium quamdiu illi neque litem alicui intendere neque alium defendere liceat, sin lucri cupiditate, externus discedito e regione neque rursus redito, aut morte multator, civis vero moritor propter pecuniae cupiditatem omni modo ab eo cultam; et si quis contentionis studio iudicatus fuerit bis hoc commisisse, morte afficitor.

LIBER DUODECIMUS.

Delicta minora enumerare dum pergit, de furto exponit et poenam aequalem in omnia furti genera constituit, si homines ea corrigi possint; quos corrigi posse sperare non debeamus, eos morte censet multandos esse (942). De militia acturus, quanti sit momenti ad victoriam reportandam disciplina militaris et quomodo omnes exercitationes consuetudinesque hanc spectare debeant, primum explicat, deinde poenas irrogat militiam subterfugientibus, arma abiicientibus et locum in acie deserentibus (945). — Censura quum maxima et utilissima administrationis publicae pars sit, in eis qui magistratus gesti rationem reposcant eligendis summam adhiberi curam oportet. Quorum creandorum ratio exponitur poenaeque magistratibus irrogantur a censoribus damnatis, praemia vero maxima et viventibus et mortuis destinantur his qui probi et integri in censorum iudicio reperti fuerint (948). — Iusiurandum, cuius religio pristinis temporibus maxima erat, in iudicio ne interponitor et omnino his tantummodo conceditor quibus nulli foret emolumento peierare. — Deinde exponitur quomodo puniendi sint qui ab oneribus se publicis subtraxerint (949). — Quod ad commercium cum aliis civitatibus attinet, civitas condenda, quum mercaturam non sit factura, peregrinationibus quidem supersedere poterit; verumtamen quum civitati omne cum alienis commercium refugienti inhumanitas iure ut probrum obiiciatur, et peregrinatio id praebeat utilitatis ut aliorum mores, instituta ac leges cognoscere nostraque ad horum exemplum emendare possimus, peregri-

nari iuniores tantum et privatos lex vetabit (951). — Explicatur deinde quomodo hoſpites excipi oporteat, quorum varia ſint genera, quippe qui diverſis de cauſis urbes exteras frequentent. — His leges ſubiiciuntur de fideiuſſione, de ratione res amiſſas in domo aliena quaerendi, de rebus uſu capiendis et de praeſcriptionibus; deinde poenae conſtituuntur in eos qui actorem vel teſtem a iudicio ſummoveant, qui certaminis ſocium theatro prohibeant, qui furtum celent, qui ſine auctoritate publica cum aliis vel amicitiam et caritatem iungant vel bellum et odium concitent, et qui in adminiſtratione publica dona accipiant. Poſtremo de tributis disſeritur, de ſumtu in rebus ſacris temperando, de variis iudiciorum gradibus, de iudicis officio, de iudicialis ſententiae auctoritate et de ſepulcrorum iure modoque (960).

Civitas autem ſic inſtituta quomodo conſervari poterit? Quemadmodum in arte quod asſequimur adipiſci non poſſumus, niſi cognitionem eius quod appetimus cum experientia coniunctam habemus, ſic etiam in civitate una ſola ſapientia leges et inſtituta ſervat eiusque ſaluti proſpicit. Quocirca conventus debet nocturnus inſtitui qui legum civitatisque ſit cuſtos; in quem quos recipi oporteat docetur (962). Etenim id quod civitas univerſa ſpectare debet eſt virtus, cuius vim variasque partes non modo verbo, ſed etiam re cognoſcere debent qui civitati praeſunt; nam cognitioni, quum ratione demum perficiatur, nomen non poteſt ſatisfacere. Praeterea civitas totum aliquod eſt, vivum et ſecum conveniens, ita ut ratio quae regit et ſenſus qui reguntur inter ſe concinant (964). Civitas igitur corpori poteſt comparari; cuſtodes enim iuniores ſenſibus et ſenes qui iunioribus pro miniſtris utuntur rationi reſpondent. Iam civitati verae quum una ſola virtus ſit propoſita, eius cuſtodes virtutis vim ac naturam, quomodo per ſe quidem una ſit, ſed diverſis formis contineatur, perſpe-

ctam habeant necesse est (964). Similiter pulchri et boni naturam, quomodo unum et multa sint, perspicere oportet custodes; et non solum quid sit quidque, verum etiam rationem eius rei perspectam habebunt; quod quidem in rebus divinis maxime necessarium est, in quibus condonabimus ceteris quidem si ea tantummodo sequuntur quae leges hoc de genere statuunt, a civitatis vero custodibus altiorem rerum divinarum cognitionem, quae in animi natura corporumque caelestium cursu explorando nitatur, flagitari oportet (967). Hanc vero altiorem rerum divinarum perscrutationem cum musica coniunctam et ad mores legesque accommodatam eos potissimum qui conventus illius nocturni socii sint sequi oportet; qui tamen quae, quando et quamdiu discere debeant, difficile est ad statuendum, quum ne ipsi quidem discentes opportune se aliquid perdiscere prius possint percipere quam in animo scientia insit. Huic autem nocturno conventui, summo virtutis reique publicae custodi et conservatori, urbs tradenda est, quae rationem et quasi caput suum cum eo nacta omnes continebit perfectionis numeros.

IB.

941 Ἐὰν ὡς πρεσβευτής τις ἢ κήρυξ καταψευδόμενος τῆς πό-
λεως παραπρεσβεύηται πρός τινα πόλιν, ἢ πεμπόμενος μὴ
τὰς οὔσας πρεσβείας ἐφ' αἷς πέμπεται ἀπαγγέλλῃ, ἢ πάλιν
αὖ παρὰ τῶν πολεμίων ἢ καὶ φίλων μὴ τὰ παρ' ἐκείνων
ὀρθῶς ἀποπρεσβεύσας γένηται φανερὸς ἢ κηρυκεύσας, γρα-
φαὶ κατὰ τούτων ἔστων ὡς Ἑρμοῦ καὶ Διὸς ἀγγελίας καὶ
ἐπιτάξεις παρὰ νόμον ἀσεβησάντων, τίμημα δὲ ὅ τι χρὴ
B πάσχειν * ἢ ἀποτίνειν, ἐὰν ὄφλῃ.

Κλοπὴ μὲν χρημάτων ἀνελεύθερον, ἁρπαγὴ δὲ ἀναίσχυντον· τῶν Διὸς δὲ υἱέων οὐδεὶς οὔτε δόλοις οὔτε βίᾳ χαίρων ἐπιτετήδευκε τούτοιν οὐδέτερον. μηδεὶς οὖν ὑπὸ ποιητῶν μηδ' ἄλλως ὑπό τινων μυθολόγων πλημμελῶν περὶ

XII.

Si quis legatus vel praeco mentiens adversus civitatem legationem male gesserit, vel missus non ea quorum causa missus fuerit renuntiaverit, aut contra ab inimicis vel etiam amicis mandata non recte reperiatur referens vel proclamans, in eum actio esto tamquam si in Mercurii et Iovis legationibus et mandatis obeundis contra legem et impie egerit, et convictus si fuerit, quid pati eum vel solvere oporteat aestimator.

Furtum pecuniae illiberale est, rapina vero impudens; nec Iovis filiorum ullus dolo vel vi gaudens alterutrum de his coluit. nemo igitur a poëtis vel aliis quibusdam fabularum narratoribus perperam faciens in

τὰ τοιαῦτα ἐξαπατώμενος ἀναπειθέσθω, καὶ κλέπτων ἢ βιαζόμενος οἰέσθω μηδὲν αἰσχρὸν ποιεῖν, ἀλλ' ἅπερ αὐτοὶ θεοὶ δρῶσιν· οὔτε γὰρ ἀληθὲς οὔτ' εἰκός, ἀλλ' ὅστις δρᾷ τοιοῦτον παρανόμως, οὔτε θεὸς οὔτε παῖς ἐστί ποτε θεῶν. ταῦτα δὲ * νομοθέτῃ μᾶλλον προσήκει γιγνώσκειν ἢ ποιηταῖς ξύμπασιν. ὁ μὲν οὖν πεισθεὶς ἡμῶν τῷ λόγῳ εὐτυχεῖ τε καὶ εἰς χρόνον ἅπαντα εὐτυχοῖ, ὁ δὲ ἀπιστήσας τὸ μετὰ ταῦτα τοιῷδέ τινι μαχέσθω *) νόμῳ· Ἐάν τίς τι κλέπτῃ δημόσιον μέγα ἢ καὶ σμικρόν, τῆς αὐτῆς δίκης δεῖ· σμικρόν τι γὰρ ὁ κλέπτων ἔρωτι μὲν ταὐτῷ, δυνάμει δὲ ἐλάττονι κέκλοφεν, ὅ τε τὸ μεῖζον κινῶν οὐ * καταθέμενος ὅλον D ἀδικεῖ. δίκης οὖν οὐδέτερον οὐδετέρου ἐλάττονος ἕνεκα μεγέθους τοῦ κλέμματος ὁ νόμος ἀξιοῖ ζημιοῦν, ἀλλὰ τῷ τὸν μὲν ἴσως ἂν ἰάσιμον ἔτ' εἶναι, τὸν δ' ἀνίατον. ξένον μὲν δὴ τῶν δημοσίων ἢ δοῦλον ἄν τίς τι κλέπτοντα ἐν δικαστηρίῳ ἕλῃ, ὡς ἰασίμῳ ἐκ τῶν εἰκότων ὄντι, ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ τίνα ζημίαν ἀποτίνειν αὐτόν, ἡ κρίσις γιγνέσθω· * τὸν 942 δὲ ἀστὸν καὶ τεθραμμένον ὡς ἔσται τεθραμμένος, ἂν πατρίδα συλῶν ἢ βιαζόμενος ἁλίσκηται, ἐάν τ' ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐάν τε μή, σχεδὸν ὡς ἀνίατον ὄντα θανάτῳ ζημιοῦν.

Στρατειῶν δὲ ἕνεκα πολλὴ μὲν ξυμβουλή, πολλοὶ δὲ νόμοι γίγνονται κατὰ τρόπον, μέγιστον δὲ τὸ μηδέποτε ἄναρχον μηδένα εἶναι, μήτ' ἄῤῥενα μήτε θήλειαν, μηδέ τινος ἔθει ψυχὴν εἰθίσθαι μήτε σπουδάζοντος μήτ' ἐν παιδιαῖς αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ τι κατὰ μόνας δρᾶν, * ἀλλ' ἔν τε πολέμῳ B παντὶ καὶ ἐν εἰρήνῃ πάσῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα ἀεὶ βλέποντα καὶ ξυνεπόμενον ζῆν, καὶ τὰ βραχύταθ' ὑπ' ἐκείνου κυβερνώμενον, οἷον ἑστάναι θ' ὅταν ἐπιτάττῃ τις καὶ πορεύεσθαι καὶ γυμνάζεσθαι καὶ λοῦσθαι καὶ σιτεῖσθαι καὶ ἐγείρεσθαι νύκτωρ εἴς τε φυλακὰς καὶ παραγγέλσεις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις μήτε τινὰ διώκειν μήθ' ὑποχωρεῖν ἄλλῳ ἄνευ τῆς τῶν ἀρχόντων δηλώσεως, ἑνί τε λόγῳ τὸ χωρίς τι * τῶν C ἄλλων πράττειν διδάξαι τὴν ψυχὴν ἔθεσι μήτε γιγνώσκειν μήτ' ἐπίστασθαι τὸ παράπαν, ἀλλ' ἀθρόον ἀεὶ καὶ ἅμα καὶ

*) Ie. ἐγχείσθω.

his se decipi et perduci sinito ut furans vel vim adhibens nihil se putet turpe facere, sed id quod ipsi dii suscipiant; neque enim verum nec consentaneum, sed qui tale quid contra leges committit, is nec deus est nec filius umquam deorum. haec autem cognoscere magis est legum latoris quam cunctorum poëtarum. qui verbis nostris morem gerit, is fortunatus est et in omne tempus sit, qui non obediat hac fere deinde tenetor lege: Si quis quid furetur publici sive magnum sit sive parvum, eadem poena opus est; parvi enim aliquid qui furatur cupiditate eadem, sed vi minore aufert, et qui maius quid tangit quod non deposuit is omnino iniuste facit. lex igitur non unum minore quam alterum poena propter furti magnitudinem censet afficiendum esse, sed eam ob causam poenam irrogat quod alter fortasse adhuc sanabilis est, alter vero insanabilis. ac peregrinum quidem si quis furti publici in iudicio convicerit, quippe probabiliter sanabilem, quid pati eum oporteat vel quam multam pendere, aestimator; civis vero et ita institutus quemadmodum instituetur, si in patriae spoliatione vel violentia aliqua deprehendatur, sive in ipso facinore sive non, tamquam insanabilis morte multator.

Militiae causa et multa consilia agitantur et multae merito leges, maximum vero hoc est ut numquam aliquis duce careat neque mas neque femina, neque ullius animus adsuescat neque serio neque per iocum, pro se et separatim quicquam facere, sed in bello quoque et pace omni ita vivere ut in ducem intueatur eumque sequatur, ita ut etiam in minimis ab eo regatur, velut consistat, si quis imperet, et procedat et exerceatur et lavetur et cibum capiat et surgat noctu ad excubias et mandata, ipsisque in periculis neque aliquem persequatur neque alteri cedat nisi duces indicaverint, uno verbo animum consuetudine doceat neque cognoscere neque scire omnino quomodo seorsum ab aliis quicquam

κοινὸν τὸν βίον ὅτι μάλιστα πᾶσι πάντων γίγνεσθαι· τού-
του γὰρ οὔτ' ἔστιν οὔτε ποτὲ μὴ γένηται κρεῖττον οὔτε ἄμει-
νον οὔτε τεχνικώτερον εἰς σωτηρίαν τὴν κατὰ πόλεμον καὶ
νίκην. τοῦτο καὶ ἐν εἰρήνῃ μελετητέον εὐθὺς ἐκ τῶν παί-
δων, ἄρχειν τε ἄλλων ἄρχεσθαί θ' ὑφ' ἑτέρων· τὴν δ' ἀναρ-
χίαν ἐξαιρετέον ἐκ * παντὸς τοῦ βίου ἁπάντων τῶν ἀνθρώ- D
πων τε καὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπους θηρίων. καὶ δὴ καὶ χο-
ρείας πάσας εἰς τὰς ἀριστείας τὰς κατὰ πόλεμον βλεπούσας
χορεύειν, καὶ ὅλην εὐκολίαν τε καὶ εὐχέρειαν ἐπιτηδεύειν
τῶν αὐτῶν ἕνεκα, καρτερήσεις τε αὖ σιτῶν *) καὶ ποτῶν
καὶ χειμώνων καὶ τῶν ἐναντίων καὶ κοίτης σκληρᾶς, καὶ τό
γε μέγιστον, τὴν τῆς κεφαλῆς καὶ ποδῶν δύναμιν μὴ δια-
φθείρειν τῇ τῶν ἀλλοτρίων σκεπασμάτων περικαλυφῇ, τὴν
τῶν οἰκείων ἀπολλύντας πίλων τε καὶ * ὑποδημάτων γένε- E
σιν καὶ φύσιν· ταῦτα γὰρ ἀκρωτήρια ὄντα σωζόμενά τε ἔχει
μεγίστην δύναμιν παντὸς τοῦ σώματος καὶ τοὐναντίον ἐναν-
τίως, καὶ τὸ μὲν ὑπηρετικώτατον ἅπαντι τῷ σώματι, τὸ δὲ
ἀρχικώτατον, ἔχον τὰς κυρίας ἁπάσας αἰσθήσεις αὐτοῦ φύ-
σει. * ἔπαινον μὲν δὴ τοῦτον τὸν νέον ἀκούειν χρῆν δο- 948
κεῖν **) πολεμικοῦ βίου, νόμους δ' αὖ τούςδε· Στρατεύε-
σθαι τὸν καταλεγέντα ἢ τὸν ἐν μέρει τινὶ τεταγμένον. ἐὰν
δέ τις ἐκλείπῃ τινὶ κάκῃ μὴ στρατηγῶν ἀφέντων, γραφὰς
ἀστρατείας εἶναι πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἄρχοντας, ὅταν ἔλ-
θωσιν ἀπὸ στρατοπέδου, δικάζειν δὲ τοὺς στρατεύσαντας
ἑκάστους, χωρὶς ὁπλίτας τε καὶ ἱππέας καὶ τἆλλα ἐν πολε-
μίᾳ ***) ἕκαστα ὡσαύτως, καὶ εἰςάγειν ὁπλίτας * μὲν εἰς B
τοὺς ὁπλίτας, ἱππέας δὲ εἰς τοὺς ἱππέας καὶ τοὺς ἄλλους δὲ
κατὰ ταὐτὰ εἰς τοὺς αὐτῶν ξυννόμους· ἐὰν δέ τις ὄφλῃ,
ὑπάρχειν μὲν αὐτῷ μήποτε τῆς ὅλης ἀριστείας ἀγωνιστῇ γε-
νέσθαι μηδὲ ἀστρατείας ἄλλον γράψασθαί ποτε μηδὲ κατη-
γόρῳ τούτων πέρι γενέσθαι, πρὸς τούτοις δ' ἔτι προςτιμᾶν
αὐτῷ τὸ δικαστήριον ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτίνειν. μετὰ
δὲ ταῦτα ἐκδικασθεισῶν τῶν τῆς ἀστρατείας δικῶν πάλιν

*) ſc. σίτων. **) ſc. χρῆναι δοκεῖ.
***) ſc. ἐμπολέμια.

faciat, sed coniuncta et communis sit omnium in omnibus vita; hac enim neque est neque umquam erit melius quid neque praestantius neque artificiosius ad salutem in bello et victoria. hoc etiam in pace colendum est statim a pueritia, ut regamus alios et regamur ab aliis; imperii vero dissolutio tollenda est ex omni omnium hominum vita et bestiarum quae sub hominum imperio sunt. atque etiam saltationes ita sunt instituendae ut ad virtutes bellicas spectent, et omne agilitatis et facilitatis genus hanc ipsam ob caussam colendum, itemque toleratio ciborum et potuum et frigoris et contrarii et cubilis duri, et quod maximum est, capitis pedumque vis non debet corrumpi alienorum velaminum integumento, quo propriorum pileorum et calceamentorum generationem ac naturam perdimus; hae enim extremitates si conservantur maximas habent vires ex omnibus corporis partibus, et una est ad serviendum toto corpori, altera ad imperandum maxime idonea, quippe quae praestantissimos omnes eius sensus naturâ habeat. laus igitur haec vitae militaris iuveni videtur mihi audienda esse, leges autem hae: Militato electus vel in parte aliqua constitutus. si quis desit ex ignavia quadam a ducibus non liberatus, is militiae desertae accusator apud militares duces, quando e castris redierint, iudicanto vero omnes qui militaverint, separatim pedites et equites et reliqui ad militiam pertinentes omnes eodem modo, et peditum quidem nomen deferendum est ad pedites, equitum ad equites reliquorumque eodem modo ad milites sui ordinis; si quis condemnatus fuerit, numquam ei licebit in virtutis bellicae certamen ullum descendere neque alium desertae militiae umquam accusare neque actionem huius rei intendere; praeterea quoque aestimato iudicium quid pati eum oporteat vel solvere. deinde desertae militiae causis iudicatis rursus hos omnes duces ad concilium vocanto, et de praemiis virtutis iudicato qui

ἑκάστων τούτων ἄρχοντας ποιῆσαι ξύλλογον, ἀριστείων δὲ
πέρι κρίνεσθαι τὸν βουλόμενον * ἐν τοῖς αὐτῶν ἔθνεσι, μὴ C
περὶ προτέρου πολέμου μηδὲν παρεχόμενον μήτε τεκμήριον
μήτε μαρτύρων πιστώσεις λόγων, αὐτῆς δὲ περὶ τῆς στρατείας τῆς τότε γενομένης αὐτοῖς. στέφανον δὲ τὸ νικητήριον ἑκάστοις εἶναι θαλλοῦ· τοῦτον δὲ εἰς τὰ τῶν πολεμικῶν θεῶν ἱερά, ὧν ἄν τις βούληται, γράψαντα ἀναθεῖναι μαρτύριον εἰς τὴν τῶν ἀριστείων κρίσιν παντὸς τοῦ βίου καὶ τὴν τῶν δευτέρων καὶ τρίτων. ἐὰν δὲ στρατεύσῃ μέν
τις, μὴ * ἀπαγαγόντων δὲ τῶν ἀρχόντων οἴκαδε προαπέλθῃ D
τοῦ χρόνου, λειποταξίου τούτων εἶναι γραφὰς ἐν τοῖς αὐτοῖς οἷσπερ τῆς ἀστρατείας, ὄφλουσί τε τιμωρίαι ἐπέστωσαν αἵπερ καὶ πρόσθεν ἐτέθησαν. χρὴ μὲν δὴ πᾶσαν ἐπιφέροντα δίκην ἀνδρὶ πάντ' ἄνδρα φοβεῖσθαι τὸ μήτε ἐπενεγκεῖν ψευδῆ τιμωρίαν, μητ' οὖν ἑκόντα μήτ' ἄκοντα, κατὰ δύ-
ναμιν· * παρθένος γὰρ αἰδοῦς *) δίκη λέγεταί τε καὶ ὄν- E
τως εἴρηται, ψεῦδος δὲ αἰδοῖ καὶ δίκῃ νεμεσητὸν κατὰ φύσιν. τῶν τε οὖν ἄλλων εὐλαβεῖσθαι δεῖ πέρι πλημμελεῖν εἰς δίκην, διαφερόντως δὲ καὶ τῆς τῶν κατὰ πόλεμον ὅπλων ἀποβολῆς, μὴ διαμαρτών τις ἄρα τῶν ἀναγκαίων ἀποβολῶν, ὡς αἰσχρὰς αὐτὰς εἰς ὄνειδος τιθείς, ἀναξίῳ ἀναξίας ἐπάγῃ δίκας. ῥᾴδιον μὲν οὖν οὐδαμῶς διορίσαι τούτων θάτερον,
τερον, ὅμως δὲ χρὴ τὸν νόμον ἁμωσγέπως * ὁρίζειν πει- 944
ρᾶσθαι κατὰ μέρη. μύθῳ δὴ προσχρώμενοι ἄμ' εἴπωμεν· εἰ κομισθεὶς ἐπὶ σκηνὴν ἄνευ ὅπλων Πάτροκλος ἔμπνους ἐγένεθ', οἷον δὴ μυρίοις ξυνέπεσε, τὰ δὲ πρότερα ἐκεῖνα ὅπλα Πηλείδου ἅ φησιν ὁ ποιητὴς παρὰ θεῶν προῖκα ἐν τοῖς γάμοις ἐπιδοθῆναι Θέτιδι, ταῦτα δὲ Ἕκτωρ εἶχεν, ἐξῆν ἂν τῶν τότε ὅσοι κακοὶ ὀνειδίζειν ὅπλων ἀποβολὴν τῷ τοῦ Μενοιτίου· ἔτι δὲ ὁπόσοι κατὰ κρημνῶν ῥιφέντες ἀπώλεσαν
ὅπλα, ἢ κατὰ * θάλατταν, ἢ χειμώνων ἐν τόποις ὑποδε- B
ξαμένης αὐτοὺς ἐξαίφνης πολλῆς ῥύσεως ὕδατος· ἢ μυρί' ἂν ἔχοι τις τοιαῦτα παραμυθούμενος ἐπᾴδειν, εὐδιάβολον κακὸν καλλύνων. τεμεῖν δὴ χρεὼν κατὰ δύναμιν τὸ μεῖζον

---

*) ἴσ. αἰδοίη.

voluerit in ſuo quisque ordine, de priore bello neque documentum afferens neque teſtantium ſermonum confirmationes, ſed de ipſa tunc ſuscepta expeditione. praemium autem victoriae corona eſto oleaginea, quam in militarium deorum quorumcumque quis voluerit templis cum inſcriptione dicato, ut teſtimonium ſit virtutis praemii adiudicati per omnem vitam, itemque ſi quis ſecundum vel tertium praemium conſequutus fuerit. ſi quis vero militaverit, ducibus autem non relatis domum venerit ante tempus, deſerti ordinis accuſator apud eosdem apud quos militiae detrectatae, et condemnatus poenis afficitor quae ſupra iam conſtitutae ſunt. oportet autem unumquemque in quaque actione quam alteri intendat vereri ne falſam ei poenam inferat, ſive volens ſive invitus, pro viribus; virgo enim verecunda iuſtitia dicitur et recte dicta eſt, mendacium autem verecundiae et iuſtitiae natura in odio eſt. quocirca quum in ceteris rebus cavendum eſt ne in iuſtitiam peccemus, tum maxime in armis per bellum abiectis, ne forte neceſſarias quisquam ignorans abiectiones tamquam turpes alteri probro ducat et immerito immeritas inferat poenas. ac facile quidem haudquaquam eſt alterutrum horum definire, tamen legem oportet omni modo conari per partes definire. fabulam igitur adhibentes dicamus: ſi portatus in tentorium ſine armis Patroclus ſpirare coepiſſet, quod quidem ſexcentis accidit, arma vero quae prius Pelidae fuerant, ut poëta dicit, a diis dotis nomine in nuptiis donata Thetidi, Hector habuiſſet, improbis omnibus illius temporis hominibus licuiſſet Menoetii filio armorum abiectionem exprobrare; praeterea quicumque de rupibus praecipitati arma amiſerunt, vel mari vel locis procelloſis, aquarum fluctu derepente eos corripiente, ſexcentisque aliis in caſibus, hi rem poterunt lenire verbisque blandientibus uti, ut malum criminationi obnoxium reddant ſpecio-

καὶ τὸ δυςχερέστερον *) κακὸν ἀπὸ τοῦ ἐναντίου. σχεδὸν
οὖν ἐν τοῖς ὀνείδεσιν ἔχει τινὰ τομὴν ἡ τούτων τῶν ὀνο-
μάτων ἐπιφορά· ῥίψασπις μὲν γὰρ οὐκ ἐν πᾶσιν ὀνομάζοιτ'
ἂν δικαίως, ἀποβολεὺς δὲ ὅπλων· οὐχ ὁμοίως * γὰρ ὅ τε C
ἀφαιρεθεὶς μετ' εἰκυίας βίας γίγνοιτ' ἂν ῥίψασπις ὅ τε ἀφεὶς
ἑκών, διαφέρει δὲ ὅλον που καὶ τὸ πᾶν. ὧδ' οὖν δὴ λε-
γέσθω νόμῳ· Ἐὰν καταλαμβανόμενός τις ὑπὸ πολεμίων καὶ
ἔχων ὅπλα μὴ ἀναστρέφῃ καὶ ἀμύνηται, ἀφῇ δὲ ἑκὼν ἢ ῥί-
ψῃ, ζωὴν αἰσχρὰν ἀρνύμενος μετὰ τάχους μᾶλλον ἢ μετ'
ἀνδρείας καλὸν καὶ εὐδαίμονα θάνατον, τοιαύτης μὲν ὅπλων
ἀποβολῆς ἔστω * δίκη ῥιφθέντων, τῆς δὲ εἰρημένης ἔμπρο- D
σθεν ὁ δικάζων ἀμελείτω σκοπεῖν· τὸν γὰρ κακὸν ἀεὶ δεῖ
κολάζειν, ἵν' ἀμείνων ᾖ, οὐ τὸν δυστυχῆ· οὐδὲν γὰρ πλέον.
ζημία δὴ τῷ τὴν τοιαύτην ἀμυντηρίων ὅπλων εἰς τοὐναν-
τίον ἀφέντι δύναμιν τίς ἄρα γίγνοιτ' ἂν πρόςφορος; οὐ
δυνατὸν γὰρ ἀνθρώπῳ δρᾶν τοὐναντίον, ὥς ποτε **) θεόν
φασι δρᾶσαι, Καινέα τὸν Θετταλὸν ἐκ γυναικὸς μεταβαλόντα
εἰς ἀνδρὸς φύσιν· ἦν γὰρ ἀνδρὶ ῥιψάσπιδι * τρόπον τινὰ E
πρέπουσα πασῶν μάλιστα ἡ κείνῃ τῇ γενέσει ἐναντία γένε-
σις, εἰς γυναῖκα ἐξ ἀνδρὸς μεταβαλοῦσα, τιμωρία τούτῳ
γενομένη· νῦν δ', ὅ τι τούτων ἐγγύτατα ***), φιλοψυχίας
ἕνεκα, ἵνα τὸν ἐπίλοιπον βίον μὴ κινδυνεύῃ, ζῇ δὲ ὡς πλεῖ-
στον χρόνον ὢν κακὸς ὀνείδει ξυνεχόμενος, ἔστω νόμος ὅδε
ἐπὶ τούτοις· Ἀνὴρ ὃς ἂν ὄφλῃ δίκην ὡς αἰσχρῶς ἀποβαλὼν
ὅπλα πολεμικά, τούτῳ μήτ' οὖν τις στρατηγὸς μήτ' ἄλλος
ποτὲ τῶν κατὰ πόλεμον ἀρχόντων ὡς ἀνδρὶ στρατιώτῃ χρή-
σηται μηδ' * εἰς τάξιν κατατάξῃ μηδ' ἡντινοῦν, εἰ δὲ μή, 945
κατευθύνειν αὐτοῦ τὸν εὔθυνον, ἂν μὲν ᾖ τοῦ μεγίστου τι-
μήματος ὁ τάξας τὸν κακόν, χιλίας, ἂν δὲ τοῦ δευτέρου,
πέντε μνᾶς, ἂν δὲ τοῦ τρίτου, τρεῖς μνᾶς, ἂν δὲ τοῦ τε-
τάρτου, μνᾶν· ὁ δὲ ὄφλων τὴν δίκην πρὸς τῷ ἀφεῖσθαι
τῶν ἀνδρείων κινδύνων κατὰ φύσιν τὴν αὑτοῦ προςαποτι-

---

*) γρ. δυςχερέστατον.
**) ἴσ. ὥν ποτε.
***) γρ. νῦν δ' ὅτι — ἐγγύτατα φιλοψ.

sum. distingui igitur oportet pro viribus maius malum et odiosius a contrario. habet enim fere in opprobriis distinctionem quandam harum vocum usurpatio; nam scutum abiicere non omnes merito dicentur, sed arma amittere; neque enim aeque scuti abiectio in eum cadet cui iusta violentia arma ablata sunt et in eum qui sponte ea abiecit, sed plane et omnino aliquid differt. ita igitur sancitor lege: Si quis comprehensus ab hostibus armis instructus non se convertat ac defendat, sed sponte dimittat vel abiiciat illa, vitam turpem arripiens cum celeritate potius quam cum fortitudine pulchram et felicem mortem, huiusmodi armorum abiectionis actio esto, in supra vero dictam iudex nolito inquirere; pravum enim semper oportet castigari, ut melior sit, non infortunatum; nihil enim prodest. poena igitur ei qui hoc modo armorum ad defensionem aptorum vim in contrarium abiecerit quaenam erit conveniens? neque enim homo potest contrarium eius facere, quod deum olim dicunt fecisse, Caeneum Thessalum e muliere mutantem in viri naturam; esset enim viro clypeum abiicienti quodammodo omnium maxime conveniens contraria illius generatio qua in mulierem mutaretur e viro, ut hac afficeretur poena; nunc autem, quod huic proximum est, nimii vitae amoris causa, ne reliquam per vitam in periculo versetur, sed quam longissime vivat, licet ignavia ei sit opprobrio, haec esto lex in talem posita: Vir qui convictus fuerit turpis armorum bellicorum abiectionis, hoc neque exercitus dux aliquis neque alius umquam in bello praefectus tamquam milite utatur neque ullum in ordinem collocet, sin minus, rationum reddendarum exactor ad disquisitionem eum vocato et, si maximo sit censu qui ignavum collocaverit, mille drachmis eum multato, si secundo, quinque minis, si tertio, tribus minis, si quarto, una mina; condemnatus vero, praeterquam quod secundum naturam suam a virilibus periculis libe-

σάτω μισθόν, χιλίας μέν, ἂν τοῦ μεγίστου τιμήματος ᾖ, πέντε δέ, τοῦ δευτέρου, τρεῖς δέ, ἂν τοῦ τρίτου, μνᾶν δὲ ὡσαύτως, * καθάπερ οἱ πρόσθεν, τοῦ τετάρτου μέρους. B

Εὐθύνων δὴ πέρι τίς ἡμῖν λόγος ἂν εἴη πρέπων ἀρχόντων γενομένων τῶν μὲν κατὰ τύχην κλήρου καὶ ἐπ' ἐνιαυτόν, τῶν δ' εἰς πλείονα ἔτη καὶ ἐκ προκρίτων; τῶν δὴ τοιούτων εὐθυντὴς τίς ἱκανός, ἄν τίς τι *) εἴπῃ σκολιὸν αὐτῶν ἢ πράξῃ, καμφθεὶς ὑπὸ βάρους μὲν τῆς ἀρχῆς, τῆς δ' αὐτοῦ δυνάμεως ἐνδείᾳ πρὸς τὴν τῆς ἀρχῆς ἀξίαν; ῥάδιον μὲν οὐδαμῶς εὑρεῖν * τῶν ἀρχόντων **) ἄρχοντα C ὑπερβάλλοντα πρὸς ἀρετήν, ὅμως δὲ πειρατέον εὐθυντάς τινας ἀνευρίσκειν θείους. ἔχει γὰρ οὖν οὕτω. πολλοὶ καιροὶ πολιτείας λύσεώς εἰσι, καθάπερ νεὼς ἢ ζώου τινός, οὓς τόνους τε καὶ ὑποζώματα καὶ νεύρων ἐπιτόνους, μίαν οὖσαν φύσιν διεσπαρμένην πολλαχοῦ, πολλοῖς ὀνόμασι προσαγορεύομεν· εἷς δὲ οὗτος οὐ σμικρότατος καιρὸς τοῦ σώζεσθαί τε καὶ διαλυθεῖσαν οἴχεσθαι πολιτείαν. ἂν * μὲν γὰρ D οἱ τοὺς ἄρχοντας ἐξευθύνοντες βελτίους ὦσιν ἐκείνων, καὶ τοῦτ' ἐν δίκῃ ἀμέμπτῳ τε καὶ ἀμέμπτως, ἡ πᾶσα οὕτω θάλλει τε καὶ εὐδαιμονεῖ χώρα καὶ πόλις· ἐὰν δ' ἄλλως τὰ περὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἀρχόντων γίγνηται, τότε λυθείσης τῆς τὰ πάντα πολιτεύματα ξυνεχούσης εἰς ἓν δίκης ταύτῃ πᾶσα ἀρχὴ διεσπάσθη χωρὶς ἑτέρα ἀπ' ἄλλης, καὶ οὐκ εἰς ταὐτὸν ἔτι νεύουσαι, πολλὰς ἐκ μιᾶς τὴν πόλιν ποιοῦσαι, στάσεων ἐμπλήσασαι ταχὺ διώλεσαν. διὸ δὴ δεῖ πάντως τοὺς εὐθύνους θαυμαστοὺς πᾶσαν ἀρετὴν εἶναι. τεκταινώμεθα δή τινα τρόπον αὐτῶν τοιάνδε γένεσιν. κατ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον μετὰ τροπὰς ἡλίου τὰς ἐκ θέρους εἰς χειμῶνα ξυνιέναι χρεὼν πᾶσαν τὴν πόλιν εἰς Ἡλίου κοινὸν καὶ Ἀπόλλωνος τέμενος, τῷ θεῷ ἀποφανουμένους ἄνδρας αὐτῶν τρεῖς, * ὃν ἂν ἕκα- 946 στος αὐτῶν ἡγῆται πάντῃ ἄριστον εἶναι πλὴν αὐτοῦ, μὴ

---

*) γρ. ἱκανός; ἄν τίς τι.
**) γρ. ἀρξάντων.

retur mercedem folvito, et mille quidem drachmas, fi fummo fit cenfu, quinque vero minas, fi fecundo, tres, fi tertio, et fimiliter unam minam, quemadmodum fuperiores, fi quartam habeat partem.

De rationibus vero repofcendis quaenam nos decebit oratio quum magiftratus partim conftituantur fecundum fortunam fortis et in annum, partim in plures annos et ex electis? horum quis idoneus erit cenfor, fi quis eorum pravi quid dixerit vel fecerit, inflexus atque preffus magiftratus onere vel viribus non fufficientibus magiftratus dignitati? ac facile quidem nequaquam eft magiftratum invenire magiftratibus praeftantem virtute, tamen conari debemus divinos quosdam cenfores rationumque reddendarum exactores invenire. etenim res fic fe habet. multae funt occafiones ad civitatem disfolvendam, quemadmodum ad navem vel animal aliquod divellendum, quae funes et tabulata et nervorum ligamina, unam naturam efficientia multis modis difperfam, multis nominibus nuncupamus; una vero haec non minima eft occafio ad fervandam et disfolvendam rem publicam. etenim fi cenfores qui a magiftratibus rationes repofcunt meliores funt illis, et iuftitia quidem praeftant nulli reprehenfioni et querelae obnoxia, univerfa tum floret et fortunata eft regio et civitas; fin aliter fit in rationibus a magiftratibus repofcendis, tum, iuftitiâ quae omnes civiles adminiftrationes in unum colligat disfolutâ, omnis gubernatio divellitur et una ab altera feparatur, et quum iam non in unum tendant, fed multas ex una civitatem efficiant, feditionibus implent citoque perdunt. quocirca oportet rationum reddendarum exactores prorfus admirabiles effe in quaque virtute. fingamus igitur quodammodo hunc eorum ortum. quotannis poft folis converfionem ad brumam congregari oportet totam civitatem in commune Solis et Apollinis templum, deo defignaturam tres viros e fuo numero, quem quisque iudicet plane opti-

ἔλαττον πεντήκοντα γεγονότα ἐτῶν. τῶν δὲ προκριθέντων οὓς ἂν πλεῖστοι ἐνέγκωσι, τούτους ἐκλέξαι μέχρι τῶν ἡμίσεων, ἐὰν ἄρτιοι γίγνωνται· περιττοὶ δὲ ἐὰν ὦσιν, ἕνα ἀφελεῖν, ᾧ ἂν ἐλάχισται γένωνται, καταλιπεῖν δὲ τοὺς ἡμίσεις αὐτῶν πλήθει τῶν ψήφων ἀποκρίναντας· ἐὰν δέ τισιν ἴσαι γίγνωνται καὶ τὸν ἥμισυν ἀριθμὸν πλείω ποιῶσιν, ἀφελεῖν τὸ πλέον ἀποκρίναντας νεότητι, * τοὺς δ' ἄλλους ἐγκρίναντας φέρειν αὖθις, μέχριπερ ἂν τρεῖς λειφθῶσιν *) ἄνισοι· ἐὰν δὲ ἢ πᾶσιν ἢ τοῖν δυοῖν ἴσαι γίγνωνται, τῇ ἀγαθῇ μοίρᾳ καὶ τύχῃ ἐπιτρέψαντας, κλήρῳ διελόντας τὸν νικῶντα καὶ δεύτερον καὶ τρίτον στεφανῶσαι θαλλῷ καὶ τὰ ἀριστεῖα ἀποδόντας πᾶσιν ἀνειπεῖν ὅτι Μαγνητῶν ἡ κατὰ θεὸν πάλιν τυχοῦσα σωτηρίας πόλις, ἀποφήνασα αὐτῆς Ἡλίῳ ἄνδρας τοὺς ἀρίστους * τρεῖς, ἀκροθίνιον Ἀπόλλωνι κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἀνατίθησι κοινὸν καὶ Ἡλίῳ, ὅσονπερ ἂν ἕπωνται χρόνον τῇ κρίσει. τούτους δὲ πρώτῳ μὲν ἐνιαυτῷ δώδεκα εὐθύνους ἀποδεῖξαι, μέχριπερ ἂν ἑκάστῳ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη ξυμβῇ γενόμενα· τὸ λοιπὸν δὲ τρεῖς ἀεὶ προςγιγνέσθων κατ' ἐνιαυτόν. οὗτοι δὲ τὰς ἀρχὰς πάσας δώδεκα μέρη διελόμενοι πάσαις βασάνοις χρώμενοι ἐλευθέραις ἐλεγχόντων· οἰκούντων δέ, ὅσον ἂν εὐθύνωσι χρόνον, ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνός * τε καὶ Ἡλίου τεμένει, ἐν ᾧπερ ἐκρίθησαν· καὶ τὰ μὲν ἰδίᾳ ἕκαστος, τὰ δὲ καὶ κοινῇ μετ' ἀλλήλων κρίναντες τοὺς ἄρξαντας τῇ πόλει ἀποφηνάντων, εἰς τὴν ἀγορὰν γράμματα καταθέντες περὶ ἑκάστης ἀρχῆς, ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτίνειν κατὰ τὴν τῶν εὐθύνων γνώμην. ἥτις δ' ἂν τῶν ἀρχῶν μὴ ὁμολογῇ κεκρίσθαι δικαίως, εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς δικαστὰς εἰςαγέτω τοὺς εὐθύνους, καὶ ἐὰν μὲν ἀποφύγῃ τις τὰς εὐθύνας, αὐτῶν τῶν εὐθύνων κατηγορείτω, ἐὰν θέλῃ, ἐὰν δὲ ἁλῷ, * ἐὰν μὲν ᾖ τῷ θανάτου τετιμημένον ὑπὸ τῶν εὐθύνων, ὥςπερ ἀνάγκη, ἁπλῶς θνησκέτω, τῶν δ' ἄλλων τιμημάτων ὧν ἂν δυνατὸν ᾖ διπλῆν τῖσαι, διπλασίαν τινέτω. τὰς δ' εὐθύνας αὐτῶν τούτων **)

B
C
D
E

---

*) ἴσ. ληφθῶσιν.
**) ἴσ. αὐτῶν διαφυγόντων.

mum esse se ipso excepto, non minus quinquaginta annos natum. ex electis vero quos plurimi creaverint horum dimidia pars deligenda, si pares fuerint; impares autem si sint, unus tollendus qui minima habeat suffragia, et relinquenda dimidia eorum pars suffragiorum multitudine secreta; si qui aequalia habeant suffragia et dimidium numerum excedant, tollendum quod excedit ita ut secundum iuventutem secernatur, reliqui vero recipiendi rursusque creandi, donec tres inaequales capiantur; si vero aut omnibus aut duobus aequalia contigerint suffragia, re bonae fortunae et fato commissa, secernendi sunt victor et secundus et tertius, oleae fronde coronandi, et palma data omnibus pronuntiandum est, Magnetum civitatem, dei beneficio rursus salutem adeptam, Soli viros tres suorum optimos designare, et primitias ex vetere lege Apollini et Soli communes consecrare, quamdiu iudicio respondeant. hi vero primo anno duodecim rationum reddendarum exactores constituunto, donec quisque septuagesimum et quintum annum attigerit; in reliquum autem tres accedunto singulis annis. et hi magistratus omnes duodecim in partes divisos, omnes adhibentes probationes liberales, exploranto; habitanto autem, quamdiu rationes reposcant, in Apollinis et Solis templo, in quo electi fuerunt; et quum partim privatim quisque, partim vero etiam communiter inter se de iis qui magistratus gesserint iudicium exercuerint, civitati promulganto quid pati vel solvere eos oporteat e censorum sententia. quicumque magistratus non recte se iudicatum esse dixerit, ad electos iudices censorum nomen deferat, et si quis absolutus fuerit, ipsos rationum reddendarum exactores accusato, si velit, sin convictus, si morte eum multandum esse exactores aestimaverint, quemadmodum necesse est, simpliciter moriatur; reliquas vero poenas quas duplices poterit solvere duplices pendito. eorum contra quos rationum reddendarum exactores absolverint, audien-

ἀκούειν χρὴ τίνες ἔσονται *) καὶ τίνα τρόπον. ζῶσι μὲν οὖν τούτοις τοῖς παρὰ πάσης τῆς πόλεως ἀριστείων ἠξιωμένοις * προεδρίαι τ' ἐν ταῖς πανηγύρεσι πάσαις ἔστωσαν, 947 ἔτι δὲ τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας κοινῇ θυσιῶν καὶ θεωριῶν καὶ ὅσων ἂν ἑτέρων κοινωνῶσιν ἱερῶν, ἐκ τούτων τοὺς ἄρχοντας τῆς θεωρίας ἑκάστης ἐκπέμπειν, καὶ τούτους μόνους δάφνης στεφάνῳ τῶν ἐν τῇ πόλει κεκοσμημένους εἶναι, καὶ ἱερέας μὲν πάντας τοῦ Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἡλίου, ἀρχιερέα δὲ ἕνα κατ' ἐνιαυτὸν τὸν πρῶτον κριθέντα τῶν γενομένων ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἱερέων **), καὶ τοὔνομα * ἀναγράφειν B τούτου κατ' ἐνιαυτόν, ὅπως ἂν γίγνηται μέτρον ἀριθμοῦ τοῦ χρόνου, ἕως ἂν ἡ πόλις οἰκῆται. τελευτήσασι δὲ προθέσεις τε καὶ ἐκφορὰς καὶ θήκας διαφόρους εἶναι τῶν ἄλλων πολιτῶν, λευκὴν μὲν τὴν στολὴν ἔχειν πᾶσαν, θρήνων δὲ ***) καὶ ὀδυρμῶν χωρὶς γίγνεσθαι, κορῶν δὲ χορὸν πεντεκαίδεκα καὶ ἀῤῥένων ἕτερον περιισταμένους τῇ κλίνῃ ἑκατέρους οἷον ὕμνον πεποιημένον ἔπαινον εἰς τοὺς ἱερέας ἐν μέρει ἑκατέρους ᾄδειν, * εὐδαιμονίζοντας ᾠδῇ διὰ πάσης C τῆς ἡμέρας· ἕωθεν δ' εἰς τὴν θήκην φέρειν αὐτὴν μὲν τὴν κλίνην ἑκατὸν τῶν νέων τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις, οὓς ἂν οἱ προσήκοντες τοῦ τελευτήσαντος ἐπόψονται, πρώτους δὲ προϊέναι τοὺς ἠϊθέους τὴν πολεμικὴν σκευὴν ἐνδεδυκότας ἑκάστους, σὺν τοῖς ἵπποισι μὲν ἱππέας, σὺν δὲ ὅπλοις ὁπλίτας καὶ τοὺς ἄλλους ὡσαύτως, παῖδας δὲ περὶ αὐτὴν τὴν κλίνην ἔμπροσθεν τὸ πάτριον μέλος ἐφυμνεῖν, * καὶ κόρας ἑπομένας D ἐξόπισθεν ὅσαι τ' ἂν γυναῖκες τῆς παιδοποιήσεως ἀπηλλαγμέναι τυγχάνωσι, μετὰ δὲ ταῦτα ἱερέας τε καὶ ἱερείας ὡς καθαρεύοντι τῷ τάφῳ ἕπεσθαι, ἐὰν ἄρα καὶ τῶν ἄλλων εἴργωνται τάφων, ἐὰν καὶ τὸ τῆς Πυθίας οὕτω τε καὶ ταύτῃ σύμψηφον ᾖ· θήκην δὲ ὑπὸ γῆς αὐτοῖς εἰργασμένην εἶναι ψαλίδα προμήκη λίθων προτίμων καὶ ἀγήρων εἰς δύναμιν, ἔχουσαν κλίνας παρ' ἀλλήλας λιθίνας κειμένας, οὗ δὴ τὸν * μακάριον γεγονότα θέντες, κύκλῳ χώσαντες, πέριξ E δένδρων ἄλσος περιφυτεύσουσι πλὴν κώλου ἑνός, ὅπως ἂν

*) ἴσ. τιμαί. **) γρ. τῶν ἱερέων. ***) γρ. τε.

dum quinam et quales futuri sint honores, ac viventibus quidem his, qui ab universa civitate palma digni iudicati fuerint, honoratior sedes in omnibus publicis coetibus esto, praeterea si qui ad sacrificia Graecorum communia et pompas et alias res divinas quarum partem habeat civitas mittendi sint, ex his eliguntor legationis cuiusque praefecti, hique soli ex omnibus civibus laurea corona decorati omnesque Apollinis et Solis sacerdotes sunto, primarius vero sacerdos unus esto quotannis isque primus iudicatus sacerdotum qui illo anno fuerint, et huius nomen perscribitor singulis annis, ut mensura sit temporis numeri, quamdiu civitas habitetur, mortuis autem collocatio in vestibulo et efferendi ratio et sepulcrum excellentius quam reliquis civibus contingito, albam stolam habento totam, luctus vero et lamentationes absint, virginum contra chorus quindecim et puerorum alter arcam circumstantes carmen in laudem sacerdotum compositum alternis canunto, beatos eos in cantu praedicantes per totum diem; mane autem ad sepulcrum portanto ipsam arcam centum iuvenes in gymnasiis versantes, quos cognati mortui inspexerint, primi vero procedunto adolescentes militari apparatu induti quique, cum equis equites, cum armis pedites et reliqui eodem modo; pueri circum ipsam arcam priores patrium cantum fundunto, virgines post sequentes et quaecumque mulieres a liberorum procreatione discesserint, deinde sacerdotes utriusque sexus sepulturam utpote a pollutione vacuam sequuntor, etiamsi a reliquis prohibeantur, si Pythia quoque consenserit; sepulcrum vero ipsis subterraneum esto camera oblonga e lapidibus constructa electis et quam diutissime durantibus, arcas habens lapideas e regione positas, ubi, beato condito et terra aggesta, arborum nemus circumcirca plantabunt una excepta parte, ut sepulcrum ea

αὔξην ὁ τάφος ἔχῃ ταύτην *) τὴν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον
ἀνεπιδεῆ χώματος τοῖς τιθεμένοις· κατ' ἐνιαυτὸν δὲ ἀγῶνα
μουσικῆς αὐτοῖς καὶ γυμνικὸν ἱππικόν τε θήσουσι. τὰ μὲν
δὴ γέρα τοιαῦτα τοῖς τὰς εὐθύνας διαφυγοῦσιν· ἂν δέ τις
τούτων πιστεύων τῷ κεκρίσθαι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπι-
δείξῃ κακὸς γενόμενος ὕστερον τῆς κρίσεως, γράφεσθαι μὲν
τὸν βουλόμενον αὐτὸν ὁ νόμος προσταττέτω, ὁ δ' ἀγὼν ἐν
δικαστηρίῳ γιγνέσθω τοιῷδέ τινι * τρόπῳ. πρῶτον μὲν νο- 948
μοφύλακες ἔστωσαν τούτου τοῦ δικαστηρίου, ἔπειτα αὐτῶν
τούτων **) οἱ ζῶντες, πρὸς δὲ τούτοις τὸ τῶν ἐκλεκτῶν δι-
καστήριον· γραφέσθω δὲ ὁ γραφόμενος, ὃν ἂν γράφηται,
λέγουσαν τὴν γραφὴν ἀνάξιον εἶναι τὸν καὶ τὸν τῶν ἀρι-
στείων καὶ τῆς ἀρχῆς· καὶ ἐὰν μὲν ὁ φεύγων ἁλῷ, στε-
ρέσθω τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τάφου καὶ τῶν ἄλλων τῶν δο-
θεισῶν αὐτῷ τιμῶν, ἐὰν δὲ ὁ διώκων μὴ μεταλάβῃ τὸ πέμ-
πτον μέρος τῶν ψήφων, τινέτω ὁ μὲν τοῦ μεγίστου τιμή-
ματος δώδεκα * μνᾶς, ὀκτὼ δὲ ὁ τοῦ δευτέρου, τρίτου δὲ B
ἕξ, τετάρτου δὲ δύο.

Ῥαδαμάνθυος δὲ περὶ τὴν λεγομένην κρίσιν τῶν δικῶν
ἄξιον ἄγασθαι, διότι κατεῖδε τοὺς τότε ἀνθρώπους ἡγουμέ-
νους ἐναργῶς εἶναι θεούς, εἰκότως, ἅτε κατὰ τὸν τότε χρό-
νον τῶν πολλῶν ἐκ θεῶν ὄντων, ὧν εἷς ἦν αὐτός, ὥς γε
λόγος. ἔοικε δὴ δικαστῇ μὲν ἀνθρώπων οὐδενὶ διανοούμε-
νος δεῖν ἐπιτρέπειν, θεοῖς δέ, ὅθεν ἁπλαῖ καὶ ταχεῖαι δίκαι
ἐκρίνοντ' αὐτῷ· διδοὺς γὰρ περὶ ἑκάστων τῶν ἀμφισβητου-
μένων * ὅρκον τοῖς ἀμφισβητοῦσιν ἀπηλλάττετο ταχὺ καὶ C
ἀσφαλῶς. νῦν δὲ δὴ ὅτε μέρος μέν τι, φαμέν, ἀνθρώπων
τὸ παράπαν οὐχ ἡγοῦνται θεούς, οἱ δὲ οὐ φροντίζειν ἡμῶν
αὐτοὺς διανοοῦνται, τῶν δὲ πλείστων ἐστὶ καὶ κακίστων ἡ
δόξα ὡς σμικρὰ δεχόμενοι θύματα καὶ θωπείας πολλὰς πολ-
λὰ ξυναποστεροῦσι χρήματα καὶ μεγάλων σφᾶς ἐκλύονται
κατὰ πολλὰ ζημιῶν, οὐκέτι δὴ τοῖς νῦν ἀνθρώποις ἡ Ῥα-
δαμάνθυος ἂν εἴη τέχνη πρέπουσα ἐν δίκαις. μεταβεβλη-
κυιῶν * οὖν τῶν περὶ θεοὺς δοξῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις με- D

*) ἴσ. ταύτῃ. **) ἴσ. αὐτῶν τῶν εὐθύνων.

parte proferri possit in omne tempus nec novo opus sit tumulo si qui sepeliendi sint; quotannis vero ludi eis faciendi sunt musicus et gymnicus et equester. et honores quidem huiusmodi tribuuntor eis qui a censoribus absoluti fuerint; si quis vero horum iudicio confidens humanam naturam ostenderit, dum improbus evaserit post iudicium, lex praecipito ut quicumque voluerit eum accusato, et causa in iudicio hac fere ratione agitor. primum legum custodes in numero sunto iudicum, deinde ex ipsis rationum reddendarum exactoribus ii qui adhuc vivant, praeterea selecti iudices; accusato vero qui accuset quemcumque accuset ita ut dicat indignum esse hunc et hunc virtutis praemiis et magistratu; et si accusatus convictus fuerit, privator magistratu et sepulcro et reliquis ei tributis honoribus, sin autem accusator quintam suffragiorum partem non fuerit nactus, pendito, si maximo sit censu, duodecim minas, octo, si secundo, sex, si tertio, et duas, si quarto.

4 Rhadamanthus vero in causis iudicandis dignus est qui laudetur, propterea quod illius aetatis homines perspexit evidenter existimare deos esse, idque iure, quum plerique illo tempore diis fuerint nati, quorum ipse unus fuit, ut perhibetur. videtur igitur in hac fuisse sententia ut hominum nemini censeret committendum esse iudicium, sed diis, unde simplicia et velocia ab eo exercebantur iudicia; in quaque enim re controversa disceptantes ad iurandum provocans cito et tuto discedebat. nunc autem quum pars quaedam, ut dicimus, hominum omnino non esse deos putet, alii vero rerum nostrarum nullam eos habere procurationem censeant, et plurimorum eorumque pessimorum opinio sit eos exiguas accipientes victimas variasque blanditias multis in opibus eripiendis iuvare et magnis ipsos a poenis multis in rebus liberare, iam hominibus nostris Rhadamanthi ars non erit conveniens in iudiciis. mutatis igitur homi-

ταβάλλειν χρὴ καὶ τοὺς νόμους· ἐν γὰρ λήξεσι δικῶν τοὺς μετὰ νοῦ τιθεμένους νόμους ἐξαιρεῖν δεῖ τοὺς ὅρκους τῶν ἀντιδικούντων ἑκατέρων, καὶ τὸν λαγχάνοντά τῳ τινα δίκην τὰ μὲν ἐγκλήματα γράφειν, ὅρκον δὲ μὴ ἐπομνύναι, καὶ τὸν φεύγοντα κατὰ ταὐτὰ τὴν ἄρνησιν γράψαντα παραδοῦναι τοῖς ἄρχουσιν ἀνώμοτον. δεινὸν γάρ που δικῶν γ' ἐν πόλει πολλῶν γενομένων εὖ εἰδέναι σμικροῦ δεῖν τοὺς ἡμίσεις * αὐτῶν ἐπιωρκηκότας, ἐν ξυσσιτίοις τε ἀλλήλοις εὐ- E
χερῶς ξυγγιγνομένους καὶ ἐν ἄλλαις ξυνουσίαις τε καὶ ἰδιωτικαῖς ξυγγενήσεσιν ἑκάστων. νόμος δὴ κείσθω δικαστὴν μὲν ὀμνύναι δικάζειν μέλλοντα, καὶ τὸν τὰς ἀρχὰς τῷ κοινῷ καθιστάντα δι' ὅρκων ἢ διὰ φορᾶς ψήφων, * ἀφ' *) 949
ἱερῶν φέροντα, δρᾶν ἀεὶ δεῖ τὸ τοιοῦτον, καὶ κριτὴν αὖ χορῶν καὶ πάσης μουσικῆς καὶ γυμνικῶν τε καὶ ἱππικῶν ἄθλων ἐπιστάτας καὶ βραβέας καὶ ἁπάντων ὁπόσα **) μὴ φέρῃ κέρδος κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν τῷ ἐπιορκοῦντι· τῶν δὲ ὁπόσα ἐξαρνηθέντι καὶ ἐξομοσαμένῳ κέρδος μέγα φανερὸν εἶναι δοκεῖ, ταῦτα δὲ διὰ δικῶν ὅρκων χωρὶς κρίνεσθαι ξύμπαντας τοὺς ἐπικαλοῦντας ἀλλήλοις. καὶ τὸ παράπαν ἐν δίκῃ τοὺς προέδρους μὴ * ἐπιτρέπειν μήτε ὀμνύν- B
τι λέγειν πιθανότητος χάριν μήτε ἐπαρώμενον ἑαυτῷ καὶ γένει μήτε ἱκετείαις χρώμενον ἀσχήμοσι μήτε οἴκτοις γυναικείοις, ἀλλὰ τὸ δίκαιον μετ' εὐφημίας διδάσκοντα καὶ μανθάνοντα ἀεὶ διατελεῖν, εἰ δὲ μή, καθάπερ ἔξω τοῦ λόγου λέγοντος, τοὺς ἄρχοντας πάλιν ἐπανάγειν εἰς τὸν περὶ τοῦ πράγματος ἀεὶ λόγον. ξένῳ δ' εἶναι πρὸς ξένους, καθάπερ τὰ νῦν, δέχεσθαί τε ὅρκους παρ' ἀλλήλων, ἂν ἐθέλωσι, * καὶ C
διδόναι κυρίως· οὐ γὰρ καταγηράσουσιν οὐδ' ἐννεοττεύοντες ἐν τῇ πόλει ὡς τὸ πολὺ τοιούτους ἄλλους κυρίους τῆς χώρας παρέξονται ξυντρόφους.

Δικῶν τε ***) περὶ ****) λήξεως τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι πρὸς ἀλλήλους πᾶσι τὴν κρίσιν, ὅσα τις ἐλεύθερος ἀπειθεῖ τῇ πόλει, μήτ' οὖν πληγῶν ἄξια μηδ' αὖ δεσμῶν μηδὲ

---

*) ἴσ. καθιστάντα ἢ διὰ φορᾶς ψήφων ἢ ἀφ' ἱερῶν φέροντα, δι' ὅρκων δρᾶν κτλ. **) ἴσ. ὁπόσ' ἄν. ***) ἴσ. δέ. ****) γρ. πέρι.

num opinionibus de diis mutari oportet etiam leges; in privatis enim litibus leges prudenter scriptae iureiurando liberare debent utrumque adversarium, et qui litem alicui intendat is accusationem consignato, nullo iureiurando interposito, et accusatus eodem modo negationem conscriptam tradito magistratibus iniuratus. indignum enim, quum multae in civitate causae agantur, probe scire paene dimidiam hominum partem peierasse, et facile tamen in publicis conviviis aliisque congressibus et privatis in coetibus inter se versari. quocirca lex esto posita ut iudex quidem iudicium daturus iuret, et is qui magistratus communi constituat vel suffragiorum latione vel in templo creando hoc semper faciat iureiurando interposito, itemque iudex chororum universaeque musicae et gymnicorum equestriumque certaminum praefecti praemiorumque datores et omnium eorum quae ex hominum sententia lucrum nullum afferant peieranti; de omnibus contra quae neganti et abiuranti magnum videantur lucrum manifesto afferre, per actiones sine iureiurando omnes disceptanto inter se accusantes. atque omnino in iudicio praesides neque permittunto ut iureiurando interposito quisquam loquatur persuadendi causa neque ut se ipsum et genus detestetur neque ut supplicationes adhibeat indecoras vel commiserationes muliebres, sed in eo quod iustum est docendo et discendo bona semper verba quisque pronuntiato, sin minus, magistratus eum tamquam a proposito aberrantem ad causam perorandam revocanto. peregrinis vero, quemadmodum nunc, licebit iuraiuranda inter se accipere, si voluerint, et dare iuste; neque enim senescent nec nidificantes in urbe alios plerumque tales regionis dominos exhibebunt eisdem moribus assuefactos.

In privatis litibus eodem modo iudicium inter omnes committitor, quaecumque quis liber in civitatem peccat neque verberibus neque vinculis neque morte

θανάτου. περὶ δὲ χορείας τινῶν φοιτήσεων ἢ πομπεύσεων
ἢ τοιούτων τινῶν ἄλλων κοινῶν κοσμήσεων ἢ λειτουργιῶν,
ὁπόσα *) περὶ * θυσίας εἰρηνικῆς ἢ πολεμικῶν εἰςφορῶν D
εἵνεκα, πάντων τῶν τοιούτων ἰατὴν **) εἶναι τὴν πρώτην
ἀνάγκην τῆς ζημίας ***), τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ἐνεχυρα-
σίαν τούτοις οἷς ἂν πόλις ἅμα καὶ νόμος εἰςπράττειν προς-
τάττῃ, τῶν δὲ ἀπειθούντων ταῖς ἐνεχυρασίαις πρᾶσιν τῶν
ἐνεχύρων εἶναι, τὸ δὲ νόμισμα γίγνεσθαι τῇ πόλει· ἐὰν δὲ
ζημίας δέωνται πλείονος, τὰς ἀρχὰς ἑκάστας τοῖς ἀπειθοῦσι
τὰς πρεπούσας ζημίας ἐπιβαλλούσας εἰςάγειν εἰς τὸ * δικα- E
στήριον, ἕως ἂν ἐθέλωσι δρᾶν τὸ προςταχθέν.

Πόλει δὲ ἥτις ἂν μήτε χρηματίζηται πλὴν τὸν ἐκ γῆς
χρηματισμὸν μήτ' ἐμπορεύηται, περὶ ἀποδημίας ἑαυτῶν ἔξω
τῆς χώρας καὶ ξένων ὑποδοχῆς ἄλλοθεν ἀνάγκη βεβουλεῦ-
σθαι τί χρὴ δρᾶν. ξυμβουλεύειν οὖν τὸν νομοθέτην δεῖ
τούτων πέρι πρῶτον πείθοντα εἰς δύναμιν. πέφυκε δὲ ἡ
πόλεων ἐπιμιξία πόλεσιν ἤθη κεραννύναι παντοδαπά, και-
νοτομίας * ἀλλήλοις ἐμποιούντων ξένων ξένοις· ὃ δὴ τοῖς 950
μὲν εὖ πολιτευομένοις διὰ νόμων ὀρθῶν βλάβην ἂν φέροι
μεγίστην πασῶν, ταῖς δὲ πλείσταις πόλεσιν, ἅτε οὐδαμῶς
εὐνομουμέναις, οὐδὲν διαφέρει φύρεσθαι δεχομένους τε αὐ-
τοῖς ξένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὰς ἄλλας ἐπικωμάζοντας πό-
λεις, ὅταν ἐπιθυμήσῃ τις ἀποδημίας ὁπηοῦν καὶ ὁπότε, εἴ-
τε νέος εἴτε καὶ πρεσβύτερος ὤν. τὸ δ' αὖ μήτε ἄλλους
δέχεσθαι μήτε αὐτοὺς ἄλλοσε ἀποδημεῖν ἅμα μὲν οὐκ ἐγχω-
ρεῖ τό γε παράπαν, * ἔτι δὲ ἄγριον καὶ ἀπηνὲς φαίνοιτ' ἂν B
τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ὀνόμασί τε χαλεποῖς ταῖσι λεγομέ-
ναις ξενηλασίαις χρωμένους καὶ τρόποις αὐθάδεσι καὶ χαλε-
ποῖς, ὡς δοκοῖεν ἄν. χρὴ δὲ οὔποτε περὶ σμικροῦ ποιεῖ-
σθαι τὸ δοκεῖν ἀγαθοὺς εἶναι τοῖς ἄλλοις ἢ μὴ δοκεῖν· οὐ
γὰρ ὅσον οὐσίας ἀρετῆς ἀπεσφαλμένοι τυγχάνουσιν οἱ πολ-
λοί, τοσοῦτον καὶ τοῦ κρίνειν τοὺς ἄλλους οἱ πονηροὶ καὶ
ἄχρηστοι, θεῖον δέ τι καὶ εὔστοχόν ἐστι καὶ τοῖσι κακοῖς·

---

*) ἴσ. ὁπόσαι. **) ἴσ. ἴασιν. ***) ἴσ. τὴν πρώτην ἀνάγκη ζημίαν.

punienda. de accessionibus vero ad choros vel pompis vel aliis huiusmodi communibus apparatibus vel muneribus publicis, quaecumque ad sacrificium pacis tempore faciendum vel ad tributa belli causa conferenda spectant, in his omnibus prima esse debet poena haec, ut damnum sarciat is qui munera illa non praestet, qui non obediant, ii pignoribus cogendi erunt ab iis quibus et civitas et lex pignorum exactionem mandaverint, et si qui fidem pignoribus datam fregerint, eorum pignora veneant, et numus sit civitatis; sin vero maiore opus fuerit poena, magistratus quique non parentibus convenientes poenas irroganto et in iudicium eos vocanto, dum agere velint ad praescriptum.

Civitati quae neque quaestum facit, si res e terra provenientes exceperis, neque mercatur, de peregrinatione suorum extra regionem et de peregrinis aliunde recipiendis consulto opus est quid sit faciendum. consilium igitur dare oportet legis latorem de his rebus ita ut primum quantum possit persuadere conetur. natura vero ita comparatum est ut commercium quod civitates inter se habeant varios temperet mores, quum peregrini peregrinis mutuas inferant novationes; quod quidem iis qui per leges rectas bene gubernantur omnium maximum affert detrimentum, plurimarum vero civitatum, quippe neutiquam bonis legibus institutarum, nihil interest cum peregrinis a se receptis misceri ipsosque cives animi causa ceteras in urbes proficisci, si peregrinari cupiant quocumque et quandocumque, sive iuvenes sive seniores sint. rursus autem neque alios recipere neque ipsi alio migrare nec possumus omnino et praeterea rusticum et immane videbitur reliquis hominibus, qui vocibus utentur molestis, sic dicta peregrinorum expulsione moribusque insolentibus ac difficilibus, ut perspicuum est. oportet vero numquam nos parvi facere utrum reliquis boni esse videamur necne; neque enim quantum a vera virtute destituti sunt pleri-

ὥςτε πάμπολλοι καὶ τῶν σφόδρα * κακῶν εὖ τοῖς λόγοις καὶ C
ταῖς δόξαις διαιροῦνται τοὺς ἀμείνους τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς χείρους. διὸ καλὸν ταῖς πολλαῖς πόλεσι τὸ παρακέλευμά ἐστι, προτιμᾶν τὴν εὐδοξίαν πρὸς τῶν πολλῶν· τὸ μὲν γὰρ ὀρθότατον καὶ μέγιστον ὄντα ἀγαθὸν ἀληθῶς οὕτω τὸν εὔδοξον βίον θηρεύειν, χωρὶς δὲ μηδαμῶς, τόν γε τέλεον ἄνδρα ἐσόμενον. καὶ δὴ καὶ τῇ κατὰ Κρήτην οἰκιζομένῃ πόλει πρέπον ἂν εἴη δόξαν πρὸς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅτι καλλίστην τε καὶ ἀρίστην παρασκευάζεσθαι πρὸς * ἀρετήν· D
πᾶσα δ' ἐλπὶς αὐτὴν ἐκ τῶν εἰκότων, ἄνπερ κατὰ λόγον γίγνηται, μετ' ὀλίγον ἥλιον ὄψεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς ἐν ταῖς εὐνόμοις πόλεσι καὶ χώραις. ὧδε οὖν χρὴ ποιεῖν περὶ ἀποδημίας εἰς ἄλλας χώρας καὶ τόπους καὶ περὶ ὑποδοχῆς ξένων. Πρῶτον μὲν νεωτέρῳ ἐτῶν τετταράκοντα μὴ ἐξέστω ἀποδημεῖν μηδαμῇ μηδαμῶς, ἔτι τε ἰδίᾳ μηδενί, δημοσίᾳ δ' ἔστω κήρυξιν ἢ πρεσβείαις ἢ καί τισι θεωροῖς· τὰς δὲ κατὰ πόλεμον καὶ στρατείας * ἀποδημίας οὐκ ἐν ἐκ- E
δημίαις πολιτικαῖς ἄξιον ἀγορεύειν ὡς τούτων οὔσας· Πυθώδε *) τῷ Ἀπόλλωνι καὶ εἰς Ὀλυμπίαν τῷ Διὶ καὶ εἰς Νεμέαν καὶ εἰς Ἰσθμὸν χρὴ πέμπειν, κοινωνοῦντας θυσιῶν τε εἰς δύναμιν ὅτι πλείστους ἅμα καὶ καλλίστους τε καὶ ἀρίστους, οἵτινες εὐδόκιμον τὴν πόλιν ἐν ἱεραῖς τε καὶ εἰρηνικαῖς ξυνουσίαις ποιήσουσι δοκεῖν, τοῖς * περὶ τὸν πόλεμον 951
ἀντίστροφον ἀποδιδόντες δόξης παρασκευήν, ἐλθόντες δὲ οἴκαδε διδάξουσι τοὺς νέους ὅτι δεύτερα τὰ τῶν ἄλλων ἐστὶ νόμιμα τὰ περὶ τὰς πολιτείας. θεωροὺς δὲ ἄλλους ἐκπέμπειν χρεὼν τοιούςδε **) τινὰς τοὺς νομοφύλακας παρεμένους, ἄν τινες ἐπιθυμῶσι τῶν πολιτῶν τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πράγματα θεωρῆσαι κατά τινα πλείω σχολήν, ἀπειργέτω μηδεὶς τούτους νόμος· οὔτε γὰρ ἄπειρος οὖσα πόλις ἀνθρώπων κακῶν καὶ ἀγαθῶν δύναιτ' ἄν ποτε, ἀνομίλη-

---

*) ἴσ. Πυθώδε δὲ.

**) ἴσ. ἄλλους τοιούςδε.

que, tantum etiam a facultate de ceteris iudicandi ii qui improbi sunt nec frugi, sed divinandi recteque coniiciendi vis est etiam malis: ut permulti etiam improbissimorum bene sermonibus et iudiciis distinguant meliores homines et deteriores. quare praeclare est plurimis civitatibus praescriptum, ut bonam famam apud multitudinem prae ceteris expetant; rectissimum enim et maximum hoc est ut is qui vere bonus sit etiam gloriosam vitam appetat, separatim vero nequaquam, si quidem vir futurus est perfectus. atque etiam civitati in Creta condendae conveniens sit famam apud reliquos homines quam pulcherrimam et optimam sibi comparare ratione virtutis; omnis enim, ut patet, spes est fore ut, si recte omnia agantur, brevi solem conspiciat reliquosque deos una de civitatibus et regionibus legibus bene temperatis. ita igitur faciendum est de peregrinationibus in alias regiones et locos et de peregrinis recipiendis. Primum minus quadraginta annos nato nullo omnino modo licebit peregrinari, praeterea privatim nemini, publice vero permissum esto praeconibus vel legatis vel spectatoribus quibusdam; profectiones autem in bello et expeditionibus non sunt referendae in peregrinationum numero civilium quasi harum sint; Delphos vero Apollini et Olympiam Iovi et Nemeam Isthmumque mittendi sunt, qui in sacrificiorum ludorumque his diis instituendorum partem veniant; mittendi vero, quoad eius fieri poterit, quam plurimi simulque pulcherrimi et optimi, qui efficere possint ut civitas in coetibus sacris et pacificis insignis videatur, bellicae laudi parem reddentes gloriae speciem, domum vero reversi doceant iuvenes, ceterorum leges civiles esse posteriores. de aliis autem huiusmodi spectatoribus, si quando cives aliqui ceterorum hominum res spectare cupiant per amplius quoddam otium, si a legum custodibus veniam impetraverint, nulla eos lex prohibeto; neque enim civitas quae imperita est hominum malorum

τρς * οὖσα, ἥμερος ἱκανῶς εἶναι καὶ τέλεος, οὐδ' αὖ τοὺς B νόμους διαφυλάττειν ἄνευ τοῦ γνώμῃ λαβεῖν αὐτούς, ἀλλὰ μὴ μόνον ἤθεσιν· εἰσὶ γὰρ ἐν τοῖς πολλοῖς ἄνθρωποι ἀεὶ θεῖοί τινες, οὐ πολλοί, παντὸς δ' ἄξιοι ξυγγίγνεσθαι, φυόμενοι οὐδὲν μᾶλλον ἐν εὐνομουμέναις πόλεσιν ἢ καὶ μή, ὧν κατ' ἴχνος ἀεὶ χρὴ τὸν ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν οἰκοῦντα, * ἐξιόντα κατὰ θάλατταν καὶ γῆν, ζητεῖν ὃς ἂν C ἀδιάφθαρτος ᾖ, τὰ μὲν βεβαιούμενον τῶν νομίμων, ὅσα καλῶς αὐτοῖς κεῖται, τὰ δ' ἐπανορθούμενον, εἴ τι παραλείπεται. ἄνευ γὰρ ταύτης τῆς θεωρίας καὶ ζητήσεως οὐ μένει ποτὲ τελέως πόλις, οὐδ' ἂν κακῶς αὐτὴν θεωρῶσιν.

ΚΛ. Πῶς οὖν ἂν γίγνοιτ' ἀμφότερα;

ΑΘ. Τῇδε. πρῶτον μὲν ὁ θεωρὸς ὁ τοιοῦτος ἡμῖν γεγονὼς ἔστω πλειόνων ἐτῶν ἢ πεντήκοντα, ἔτι δὲ τῶν εὐδοκίμων τά τε ἄλλα καὶ εἰς τὸν πόλεμον * ἔστω γεγενημένος, D εἰ μέλλει τὸ τῶν νομοφυλάκων δεῖγμα εἰς τὰς ἄλλας μεθήσειν πόλεις· πλέον δὲ ἑξήκοντα γεγονὼς ἐτῶν μηκέτι θεωρείτω. θεωρήσας δὲ ὁπόσ' ἂν ἔτη βουληθῇ τῶν δέκα καὶ ἀφικόμενος οἴκαδε εἰς τὸν ξύλλογον ἴτω τὸν τῶν περὶ νόμους ἐποπτευόντων. οὗτος δ' ἔστω νέων καὶ πρεσβυτέρων μεμιγμένος, ἑκάστης μὲν ἡμέρας ξυλλεγόμενος ἐξ ἀνάγκης ἀπ' ὄρθρου μέχριπερ ἂν ἥλιος ἀνίσχῃ, πρῶτον μὲν τῶν ἱερέων τῶν τὰ ἀριστεῖα * εἰληφότων, ἔπειτα τῶν νομο- E φυλάκων τοὺς ἀεὶ πρεσβεύοντας *) δέκα, ἔτι δὲ ὁ περὶ τῆς παιδείας πάσης ἐπιμελητὴς ὅ τε νέος οἵ τε ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπηλλαγμένοι· ἕκαστος δὲ τούτων μὴ μόνος, ἀλλ' ἴτω μετὰ νέου ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν μέχρι τετταράκοντα, τὸν ἀρέσκοντα αὐτῷ προςλαμβάνων. τὴν δὲ ξυνουσίαν εἶναι τούτοις καὶ τοὺς λόγους περὶ νόμων ἀεὶ τῆς τε οἰκείας πόλεως πέρι, * καὶ ἐὰν ἄλλοθι πυνθάνωνταί τι περὶ τῶν τοιούτων 952 διαφέρον, καὶ δὴ καὶ περὶ μαθημάτων, ὁπόσ' ἂν ἐν ταύτῃ τῇ σκέψει δοκῇ συμφέρειν, ἃ μαθοῦσι μὲν εὐαγέστερον γίγνεσθαι, μὴ μαθοῦσι δὲ σκοτωδέστερα τὰ περὶ νόμους αὐ-

---

*) Ισ. οἱ ἀεὶ πρεσβεύοντες.

ac bonorum nec commercium habet umquam poterit ſatis manſueta eſſe atque perfecta, neque etiam leges obſervare, niſi cognitione eas comprehenderit, non moribus tantum receperit; ſunt enim in multitudine homines ſemper divini aliqui, non multi, prorſus digni inter quos verſemur, non magis in civitatibus bene conſtitutis naſcentes quam in male conſtitutis, quos inveſtigare oportet in civitatibus bene conſtitutis habitantem et incorruptum, per mare et terram eos quaerentem, ut tam confirmet leges quae bene poſitae ſint, quam emendet, ſi quid deficiat. ſine hac enim ſpectatione et inveſtigatione numquam perfecte manet civitas, neque etiam ſi male eam ſpectent.

Cl. Quomodo igitur fiet utrumque?

Ath. Ita. primum huiusmodi ſpectator nobis eſto plus quinquaginta annos natus, deinde eorum eſto qui quum in aliis rebus tum in bello gloriam conſequuti fuerint, ſi legum cuſtodum ſpecimen ceteris civitatibus ſit daturus; plus autem ſexaginta annos natus ne amplius ſpectato. ubi ſpectaverit quot annos voluerit de decem illis domum reverſus in conventum ito eorum qui leges inſpiciunt. hic autem eſto e iuvenibus et ſenioribus compoſitus, quotidie congregari coactus a diluculo ad ſolis ortum, et primum quidem ſacerdotes qui palmam acceperint, deinde legum cuſtodes natu maximi quique decem, praeterea univerſae inſtitutionis curator, tam recens quam qui hoc munere functi ſint; quisque autem horum non ſolus, ſed ito iuniore, a triceſimo ad quadrageſimum aetatis annum, qui ipſi placuerit, asſumto. congreſſus vero his eſto atque ſermo ſemper de legibus et propriae civitatis et ſi quid alibi compererint hac in re praecipui, tum etiam de diſciplinis, quaecumque in hac quaeſtione videantur utilitatem afferre, quas diſcenti dilucidior futura ſit legum ſcribendarum ratio, non diſcenti vero obſcurior minus-

τοῖς φαίνεσθαι καὶ ἀσαφῆ. ἃ δ' ἂν τούτων ἐγκρίνωσιν οἱ
γεραίτεροι, τοὺς νεωτέρους πάσῃ σπουδῇ μανθάνειν, ἐὰν
δέ τις ἀνάξιος δοκῇ τῶν παρακεκλημένων εἶναι, τῷ παρα-
καλοῦντι μέμφεσθαι τὸν ξύλλογον ὅλον· τοὺς δ' εὐδοκι-
μοῦντας * τούτων τῶν νέων φυλάττειν τὴν ἄλλην πόλιν, B
ἀποβλέποντας εἰς αὐτοὺς διαφερόντως τε τηροῦντας, καὶ
τιμᾶν μὲν κατορθοῦντας, ἀτιμάζειν *) δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων,
ἐὰν ἀποβαίνωσι χείρους τῶν πολλῶν. εἰς δὴ τοῦτον τὸν
ξύλλογον ὁ θεωρήσας τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις νόμιμα
ἀφικόμενος εὐθὺς πορευέσθω, καὶ εἴ τινα φήμην τινῶν πε-
ρὶ θέσεως νόμων ἢ παιδείας ἢ τροφῆς εὗρέ τινας ἔχοντας,
φράζειν **), εἴτε καὶ αὐτὸς νενοηκὼς ἄττα ἢ ***) κοινούτω
τῷ ξυλλόγῳ ἅπαντι· καὶ ἐάν τε μηδὲν χείρων * μηδέ τι C
βελτίων ἥκειν δόξῃ, χάριν γοῦν τῆς σφόδρα προθυμίας αἰ-
νείσθω· ἐὰν δὲ πολὺ βελτίων, πολύ τ' ἐπαινείσθω μᾶλλον
ζῶν τελευτήσαντά τε τιμαῖς αὐτὸν προσηκούσαις ἡ τῶν ξυλ-
λεγομένων τιμάτω δύναμις· ἐὰν δὲ διεφθαρμένος ἀφικέσθαι
δόξῃ, μηδενὶ ξυγγιγνέσθω μήτε νέῳ μήτε πρεσβυτέρῳ προς-
ποιούμενος εἶναι σοφός· καὶ ἐὰν μὲν πείθηται τοῖς ἄρχου-
σιν, ἰδιώτης ζήτω, ἐὰν δὲ μή, τεθνάτω, ἐάν γ' ἐν δικα-
στηρίῳ ἁλῷ * πολυπραγμονῶν τι περὶ τὴν παιδείαν καὶ D
τοὺς νόμους· ἐὰν δὲ ἄξιον ὄντα εἰς δικαστήριον εἰςάγειν
ἀρχόντων μηδεὶς εἰςάγῃ, ὄνειδος ἀποκείσθω τοῖς ἄρχουσιν
εἰς τὴν τῶν ἀριστείων διαδικασίαν.

Ὁ μὲν οὖν ἐκδημῶν οὕτω καὶ τοιοῦτος ὢν ἐκδημείτω·
τὸν δ' εἰςεπιδημήσαντα μετὰ τοῦτον χρὴ φιλοφρονεῖσθαι.
τέτταρες δ' εἰσὶ ξένοι ὧν δεῖ πέρι λόγον τινὰ ποιεῖσθαι. ὁ
μὲν δὴ πρῶτός τε καὶ διὰ τέλους ἀεὶ θερινὸς ὡς τὰ πολλὰ
διατελῶν * ταῖς φοιτήσεσι, καθάπερ οἱ τῶν ὀρνίθων δια- E
πορευόμενοι, καὶ τούτων οἱ πολλοὶ κατὰ θάλατταν ἀτεχνῶς
οἷον πετόμενοι χρηματισμοῦ χάριν ἐμπορευόμενοι ἔτους ὥρᾳ
πέτονται πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις· ὃν ἀγοραῖς καὶ λιμέσι καὶ

---

*) γρ. εἰς αὐτούς, ἀτιμάζειν.
**) ἴσ. εὗρε, τίνα ἔχοντας φράζειν.
***) ἄλλ. ἄττα ἥκοι. ἴσ. ἄττα ἦν, κοινούτω.

que perſpicua. quascumque earum probaverint ſeniores, has iuniores omni ſtudio diſcunto, ſi vero quispiam eorum qui asſumti fuerint, indignus eſſe videatur, ei qui illum asſumſerit totus hoc exprobrato conventus; qui inter hos iuvenes excelluerint, eos reliqui cives cuſtodiunto, reſpicientes et prae ceteris eos obſervantes, et honoranto quidem erigentes, ignominia vero afficiunto magis quam reliquos, ſi deteriores ceteris evaſerint. in hunc igitur conventum is qui reliquorum hominum leges ſpectaverit ſtatim proficiſcitor, et ſi quam ſententiam de legum latione vel inſtitutione et educatione apud aliquos repererit, quamnam habeant dicito, ſive ipſe quoque aliqua cogitaverit, cum conventu toto ea communicato; et ſi neque deterior neque melior rediſſe viſus fuerit, magnum ſane propter ſtudium laudator, ſin longe melior, multo magis laudator vivus et mortuum honoribus afficito convenientibus congregatorum poteſtas; ſin corruptus videatur rediſſe, cum nemine conſuetudinem iungito neque iuveni neque ſeniore ſimulans ſe ſapientem eſſe; quodſi obediat magiſtratibus, privatus vivito, ſin minus, morte multator, ſi quidem in iudicio convictus fuerit alienas res geſſiſſe ratione inſtitutionis et legum; et ſi dignum qui in iudicium vocetur magiſtratus nullus in iudicium vocet, probrum hoc magiſtratibus reſervator ad virtutis praemiorum diiudicationem.

Ac peregrinans quidem ita et talis ſi fuerit peregrinator; peregre autem venientem poſt hunc amice oportet recipi. quattuor vero ſunt peregrinorum genera de quibus ſermo debet eſſe. ac primum quidem idque perpetuo aeſtivum eſt hoc quod vitam transigit circumcurſando; quemadmodum enim aves migrant, ita horum quoque plerique mari quaſi vere volantes quaeſtus faciendi cauſa proficiſcentes aeſtate ad ceteras civitates devolant; quos foro et portibus et publicis aedificiis re-

δημοσίοις οἰκοδομήμασιν ἔξω τῆς πόλεως πρὸς τῇ πόλει
ὑποδέχεσθαι χρὴ τοὺς ἐπὶ τούτοις ἄρχοντας τεταγμένους,
φυλάττοντας μὴ νεωτερίζῃ τίς τι τῶν τοιούτων ξένων, * καὶ 953
δίκας αὐτοῖς ὀρθῶς διανέμοντας, ἀναγκαῖα μέν, ὡς ὀλίγι-
στα δ' ἐπιχρωμένους. ὁ δὲ δεύτερος, ὄμμασιν ὄντως θεω-
ρὸς ὅσα τε Μουσῶν ὠσὶ δέχεται θεωρήματα· τῷ δὴ τοιού-
τῳ παντὶ χρὴ καταλύσεις πρὸς ἱεροῖς εἶναι φιλοξενίαις ἀν-
θρώπων παρεσκευασμένας, χρὴ δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἱερέας
τε καὶ νεωκόρους ἐπιμελεῖσθαι καὶ τημελεῖν, ὅπως ἂν τὸν
μέτριον ἐπιμείναντες χρόνον, ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες ὧν
χάριν ἀφίκοντο, ἀβλαβεῖς τοῦ * δρᾶσαί τε καὶ παθεῖν ἀπαλ- B
λάττωνται, δικαστὰς δ' αὐτοῖς εἶναι τοὺς ἱερέας, ἐὰν ἀδικῇ
τις αὐτῶν τινὰ ἢ τιν' ἄλλον ἀδικῇ τις τούτων ὅσα ἐντὸς
δραχμῶν πεντήκοντα· ἐὰν δέ τι μεῖζον ἔγκλημα αὐτοῖς γί-
γνηται, πρὸς τοῖς ἀγορανόμοις εἶναι δεῖ δίκας τοῖς τοιού-
τοις. τρίτον δὲ ξένον ὑποδέχεσθαι χρὴ δημοσίᾳ τὸν κατά τι
δημόσιον ἐξ ἄλλης χώρας ἀφιγμένον· ὃν στρατηγοῖς τε καὶ
ἱππάρχοις καὶ ταξιάρχοις ὑποδεκτέον ἐστὶ μόνοις, τήν τ' ἐπι-
μέλειαν * τῶν τοιούτων μετὰ τῶν πρυτάνεων ποιητέον ἐκεί- C
νῳ παρ' ὅτῳ τις ἂν αὐτῶν τὴν κατάλυσιν ξενωθεὶς ποιήση-
ται μόνῳ. τέταρτος δὲ ἂν ποτέ τις ἀφίκηται, σπάνιος μέν,
ἂν δ' οὖν ποτέ τις ἔλθῃ τῶν παρ' ἡμῖν θεωρῶν ἀντίστρο-
φος ἐξ ἄλλης χώρας, πρῶτον μὲν ἔλαττον ἐτῶν μηδὲν πεν-
τήκοντα γεγονὼς ἔστω, πρὸς τούτῳ δὲ ἀξιῶν τι καλὸν ἰδεῖν
τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι διαφέρον ἐν καλλοναῖς ἢ καὶ δεῖ-
ξαί τι κατὰ ταὐτὰ ἄλλῃ πόλει, ἴτω * μὲν νῦν πᾶς ἀκέλευ- D
στος ὁ τοιοῦτος ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων καὶ σοφῶν θύρας,
τοιοῦτος ἕτερος αὐτὸς ὤν· ἐπὶ γὰρ τὴν τοῦ τῆς παιδείας
ἐπιμελουμένου πάσης οἴκησιν ἴτω πιστεύων ἱκανῶς εἶναι ξέ-
νος τῷ τοιούτῳ ξενῶνι, τὴν τῶν νικηφόρων τινὸς *) ἐπ'
ἀρετῇ. ξυνὼν δὲ τούτων τισὶ τὸ μὲν διδάξας, τὸ δὲ μαθὼν
ἀπαλλαττέσθω, φίλος παρὰ φίλων δώροις καὶ τιμαῖς πρε-
πούσαις τιμηθείς. Τούτοις δὴ τοῖς νόμοις ὑποδέχεσθαί τε

*) ἴσ. ξενῶνι τῶν νικηφόρων τινός.

cipere oportet magiſtratus ad hoc munus conſtitutos extra civitatem ad ipſam urbem, caventes ne quid horum peregrinorum quisquam rerum novarum moliatur, et iudicia eis recte impertientes, neceſſario quidem, ſed quam rariſſime eis utentes. quod ad ſecundum attinet, qui oculis vere ſpectat et auribus percipit quaecumque Muſarum ſunt opera, huic deverſoria ſunto prope templa ad homines hoſpitaliter excipiendos inſtructa, oportet vero hos quoque ſacerdotes et aedituos curare et obſervare, ut, quum tempus quod ſatis ſit commorati fuerint et ſpectaverint audiverintque quorum cauſa venerint, ſine ſuo aliorumque detrimento diſcedant, et iudices eis ſunto ſacerdotes, ſi quis quempiam ipſorum laedat vel horum aliquis alium quem iniuria afficiat tali cuius multa drachmas quinquaginta non excedat; ſi vero maior ſit criminatio, coram aedilibus res iudicator. tertium peregrinum oportet recipi publice qui ob publicum aliquod negotium ex alia regione advenerit; qui ab exercitus ducibus et magiſtris equitum centurionibusque ſolis eſt recipiendus; horum vero curationem cum principibus conſilii publici ſuscipere oportet ſolum eum ad quem eorum aliquis hoſpitio exceptus deverterit. quartus ſi umquam advenerit, raro quidem, at ſi quando venerit ſpectatoribus noſtris ex altera parte reſpondens ex alia regione, primum non minus quinquaginta annos natus, deinde cupiens aliquid ſpectare eorum quae in ceteris civitatibus exſtent ad pulchritudinem inſignia vel etiam oſtendere tale quid alii civitati, ito nunc quisque huiusmodi ad divitum et ſapientium fores, ut qui ipſe talis ſit; ad eius enim qui univerſae inſtitutionis procurationem habet aedes accedito confidens ſe dignum eſſe hoſpitem qui ab aliquo eorum qui palmam in virtute nactus fuerint hoſpitio accipiatur. et inter hos quum verſatus fuerit alia docens alia diſcens diſcedito, amicus ab amicis muneribus honoribusque convenientibus affectus. His igitur legibus recipere

χρὴ πάντας ξένους τε καὶ ξένας * ἐξ ἄλλης χώρας καὶ τοὺς E
αὑτῶν ἐκπέμπειν, τιμῶντας ξένιον Δία, μὴ βρώμασι καὶ θύ-
μασι τὰς ξενηλασίας ποιουμένους, καθάπερ ποιοῦσι νῦν
θρέμματα Νείλου, μηδὲ κηρύγμασιν ἀγρίοις.

Ἐγγύην ἣν ἂν ἐγγυᾶταί τις, διαῤῥήδην ἐγγυάσθω, τὴν
πρᾶξιν πᾶσαν διομολογούμενος ἐν ξυγγραφῇ καὶ ἐναντίον
μαρτύρων μὴ ἔλαττον ἢ τριῶν, ὅσα ἐντὸς χιλίων, τὰ δ'
ὑπὲρ χιλίας μὴ ἔλαττον ἢ πέντε. * ἐγγυητὴς μὲν δὴ καὶ ὁ 954
προπωλῶν ὁτιοῦν τοῦ μὴ ἐνδίκως πωλοῦντος ἢ καὶ μηδα-
μῶς ἀξιόχρεω· ὑπόδικος δ' ἔστω καὶ ὁ προπωλῶν, καθά-
περ ὁ ἀποδόμενος. Φωρᾶν δὲ ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὁτῳ-
οῦν, γυμνὸς ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος, προομόσας τοὺς
νομίμους θεοὺς ἦ μὴν ἐλπίζειν εὑρήσειν, οὕτω φωρᾶν· ὁ
δὲ παρεχέτω τὴν οἰκίαν, τά τε σεσημασμένα καὶ τὰ ἀσήμαν-
τα, φωρᾶν· ἐὰν δέ τις ἐρευνᾶν βουλομένῳ φωρᾶν μὴ δι-
δῷ, δικάζεσθαι μὲν τὸν ἀπειργόμενον τιμησάμενον * τὸ *) B
ἐρευνώμενον, ἂν δέ τις ὄφλῃ, τὴν διπλασίαν τοῦ τιμηθέν-
τος βλάβην ἐκτίνειν· ἐὰν ἀποδημῶν οἰκίας δεσπότης τυγχά-
νῃ, τὰ μὲν ἀσήμαντα παρεχόντων οἱ ἐνοικοῦντες ἐρευνᾶν,
τὰ δὲ σεσημασμένα παρασημηνάσθω, καὶ ὃν ἂν ἐθέλῃ φύ-
λακα καταστησάτω πέντε ἡμέρας ὁ φωρῶν· ἐὰν δὲ πλείονα
χρόνον ἀπῇ, τοὺς ἀστυνόμους παραλαβὼν οὕτω φωρά-
τω, * λύων καὶ τὰ σεσημασμένα, πάλιν δὲ μετὰ τῶν οἰ- C
κείων καὶ τῶν ἀστυνόμων κατὰ ταὐτὰ σημηνάσθω. Τῶν
ἀμφισβητησίμων χρόνου ὅρος, ὃν ἐάν τις ᾖ κεκτημένος, μη-
κέτ' ἀμφισβητεῖν ἐξεῖναι. χωρίων μὲν οἰκήσεών τε τῇδε οὐκ
ἔστ' ἀμφισβήτησις· τῶν δὲ ἄλλων ὅ τι ἄν τις κεκτημένος ᾖ,
ἐὰν μὲν κατὰ ἄστυ καὶ κατ' ἀγορὰν καὶ ἱερὰ χρώμενος φαί-
νηται καὶ μηδεὶς ἐπιλάβηται, φῇ δὲ ζητεῖν τοῦτον τὸν χρό-
νον, ὁ δὲ μὴ ἀποκρυπτόμενος φανερὸς ᾖ, ἐὰν * οὕτω τις D
ἐνιαυτὸν ὁτιοῦν ἐκτημένος, ὁ δὲ ζητῶν διαγένωνται, μὴ
ἐξέστω τοιούτου κτήματος ἐπιλαβέσθαι μηδὲν **) ἀπελθόν-
τος ἐνιαυτοῦ· ἐὰν δὲ κατ' ἄστυ μὲν μὴ μηδὲ κατ' ἀγορὰν
χρῆται, κατ' ἀγροὺς δὲ φανερῶς, μὴ προστυχὴς δὲ ἐν πέν-

*) γρ. τόν. **) ἴσ. μηδενί.

oportet cives omnes peregrinos et peregrina[s e re]gione venientes suosque emittere, honorantes Iovem hospitalem, non ciborum; et sacrificiorum interdictione peregrinos pellentes, quod faciunt nunc Nili alumni, neque edictis ferocibus.

Vadimonium quod quis facit diserte facito totam rem concipiens et coram testibus non minus quam tribus, si intra mille drachmas res aestimata fuerit, sin super mille, non minus quam quinque. sponsor autem esto is quoque qui emtorem comparet alteri male aliquid vendenti vel nulla fide digno; et poenae obnoxius esto etiam is qui emtorem conciliet, sicut venditor. Scrutari autem si quis quid voluerit apud quempiam, nudus vel tunicula indutus et discinctus, postquam iusiurandum dederit se sperare fore ut inveniat, scrutator, ille vero praebeto domum resque tam obsignatas quam non signatas ad scrutandum; si vero quis investigare volenti non dederit ad scrutandum, accusato eum prohibitus aestimato eo quod quaeratur, et si convictus ille fuerit, duplum rei aestimatae pendito; si dominus domus peregre sit, res non obsignatas exhibento inhabitantes ad scrutandum, signata vero ipse iuxta obsignato, et quemcumque voluerit custodem constituito quinque dies scrutans, sin longius per tempus absit, rerum urbanarum procuratoribus assumtis scrutator, solvens etiam obsignata, rursus vero cum cognatis rerumque urbanarum procuratoribus eodem modo obsignato. Rerum controversarum tempus definitor, per quod si quis quid possederit, non amplius disceptare liceat. ac de agris quidem et aedibus nulla sic est controversia; de ceteris autem rebus quamcumque quis possideat, si in urbe et foro et templis utens ea reperiatur, alius vero non vindicet, sed dicat se per hoc tempus eam quaerere, et ille non occultet, sed manifesto utatur, quum

τε ἔτεσι γένηταί τις, τῶν πέντε ἐξελθόντων ἐτῶν μηκέτι τοῦ
λοιποῦ χρόνου ἐξέστω τούτῳ τοῦ τοιούτου ἐπιλαβέσθαι· ἐὰν
δὲ κατ' οἰκίας ἐν ἄστει τέ τις χρῆται, τριετῆ τὴν προθε-
σμίαν εἶναι, ἐὰν δὲ κατ' ἀγροὺς ἐν ἀφανεῖ κέκτηται, δέκα
ἐτῶν, * ἐὰν δ' ἐν ἀλλοδημίᾳ, τοῦ παντὸς χρόνου ὅταν ἀ- E
νεύρῃ που, μηδεμίαν εἶναι προθεσμίαν τῆς ἐπιλήψεως. Ἐάν
τίς τινα δίκῃ παραγενέσθαι κωλύσῃ βίᾳ, εἴτε αὐτὸν εἴτε
μάρτυρας, ἐὰν μὲν δοῦλον εἴτε αὐτοῦ εἴτε ἀλλότριον, ἀτελῆ
καὶ ἄκυρον γίγνεσθαι τὴν δίκην, ἐὰν δ' ἐλεύθερον, πρὸς
τῷ ἀτελῆ δεθῆναι * μὲν ἐνιαυτόν, ὑπόδικον δὲ ἀνδραπο- 955
δισμοῦ τῷ ἐθέλοντι γίγνεσθαι. ἐὰν δὲ ἀνταγωνιστὴν γυμνα-
στικῆς ἢ μουσικῆς ἤ τινος ἀγῶνος ἑτέρου διακωλύῃ τις βίᾳ
μὴ παραγίγνεσθαι, φραζέτω μὲν ὁ ἐθέλων τοῖς ἀθλοθέταις,
οἱ δ' εἰς τὸν ἀγῶνα ἐλεύθερον ἀφιέντων τὸν ἐθέλοντα ἀγω-
νίζεσθαι· ἐὰν δὲ ἀδυνατήσωσιν, ἐὰν μὲν ὁ κωλύων ἀγωνί-
ζεσθαι νικήσῃ, τά τε νικητήρια τῷ διακωλυθέντι διδόναι
καὶ νικήσαντα γράφειν ἐν ἱεροῖς οἷς * ἂν ἐθέλῃ, τῷ δὲ δια- B
κωλύσαντι μὴ ἐξέστω μηδὲν ἀνάθημα μηδ' ἐπιγραφὴν τοῦ
τοιούτου ἀγῶνός ποτε γενέσθαι, βλάβης δὲ ὑπόδικος γιγνέ-
σθω, ἐάν τε ἡττᾶται ἀγωνιζόμενος ἐάν τε καὶ νικᾷ. Ἐάν
τις κλεμμάδιον ὁτιοῦν ὑποδέχηται γιγνώσκων, τὴν αὐτὴν
ὑπεχέτω δίκην τῷ κλέψαντι· φυγάδος δὲ ὑποδοχῆς θάνατος
ἔστω ζημία. Τὸν αὐτὸν φίλον τε καὶ ἐχθρὸν νομιζέτω πᾶς
τῇ πόλει· ἐὰν δέ τις ἰδίᾳ ποιῆται πρός τινας εἰρήνην * ἢ C
πόλεμον ἄνευ τοῦ κοινοῦ, θάνατος ἔστω καὶ τούτῳ ζημία.
ἐὰν δέ τι μέρος τῆς πόλεως εἰρήνην ἢ πόλεμον πρός τινας
ἑαυτῷ ποιῆται, τοὺς αἰτίους οἱ στρατηγοὶ ταύτης τῆς πρά-
ξεως εἰσαγόντων εἰς δικαστήριον, ὄφλοντι δὲ θάνατος ἔστω
δίκη. Τοὺς τῇ πατρίδι διακονοῦντάς τι δώρων χωρὶς χρὴ
διακονεῖν, πρόφασιν δ' εἶναι μηδεμίαν μηδὲ λόγον ἐπαινού-

ita aliquis per annum in eius rei possessione, alter vero in quaerendo perstiterint, nemini licebit hanc rem vindicare anno praeterlapso; sin autem neque in urbe neque in foro ea utatur, in agris vero manifesto, nemo tamen intra quinque annos obvenerit, quinque annis praeterlapsis iam non liceat huic in posterum eam rem vindicare; si vero domi et in urbe aliquis utatur, triennium sit vindicationis terminus, sin in agris occulte possideat, decennium, sin in regione extera, intra omne tempus sicubi invenerit, nulli sunto ei vindicandae termini constituti. si quis quem iudicio adesse vi prohibuerit, sive ipsum sive testem, si servum vel suum vel alienum, infectum irritumque esto iudicium, sin liberum, non solum irritum esto iudicium, verum etiam in vincula abripitor unum in annum et plagii quod dicitur reus agitor a quoque qui voluerit. si quis adversarium in gymnico vel musico vel alio quo certamine vi prohibeat adesse, indicato id quicumque voluerit certaminis praefectis, qui ad certamen admittent quicumque liber certare volet; quod si facere non potuerint et prohibens alterum certare vicerit, palmam prohibito danto eumque victorem perscribunto in quocumque templo velit, ei vero qui prohibuerit neque consecrare aliquid neque hoc certamen perscribere umquam licebit, sed hac poena tenetor ut damnum sarciat, sive vincatur certans sive vincat. Si quis furtivi quippiam sciens receperit, eadem tenetor poena atque furatus; profugum vero qui receperit is morte multator. Eundem amicum et inimicum quisque existimato quem civitas habet; si quis vero privatim cum aliquibus pacem componat vel bellum agat seorsum a communi, hic quoque morte multator; sin pars aliqua civitatis cum aliquibus pro se pacem faciat vel bellum commoveat, auctores huius rei ab exercitus ducibus in iudicium vocantor et convictus morte multator. Qui patriae serviunt, sine muneribus debent servire, nec ulla causa praetenditor neque oratio pro-

μενον ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς μὲν δεῖ δέχεσθαι δῶρα, ἐπὶ δὲ φλαύ-
ροις οὔ· τὸ γὰρ γνῶναι * καὶ γνόντα καρτερεῖν οὐκ εὐπε- D
τές, ἀκούοντα δὲ ἀσφαλέστατον πείθεσθαι τῷ νόμῳ, μηδὲν
ἐπὶ δώροισι διακονεῖν· ὁ δὲ μὴ πειθόμενος ἁπλῶς τεθνάτω
ἁλοὺς τῇ δίκῃ. Χρημάτων εἰςφορᾶς πέρι τῷ κοινῷ, τετι-
μῆσθαι μὲν ἕκαστον τὴν οὐσίαν ἕνεκα πολλῶν χρεὼν καὶ
τὴν ἐπέτειον ἐπικαρπίαν ἐν γράμμασιν ἀποφέρειν ἀγρονόμοις
φυλέτας, ὅπως ἂν δυοῖν οὔσαιν ταῖν εἰςφοραῖν, ὁποτέρᾳ
τὸ δημόσιον ἂν χρῆσθαι βούληται, χρῆται κατ' ἐνιαυτὸν * ἕ- E
καστον βουλευομένων *), ἐάν τε τοῦ τιμήματος ὅλου μέρει
ἐάν τε τῆς γενομένης ἐπ' ἐνιαυτὸν ἑκάστοτε προσόδου, χω-
ρὶς τῶν εἰς τὰ ξυσσίτια τελουμένων. Θεοῖσι δὲ ἀναθήματα
χρεὼν ἔμμετρα τὸν μέτριον ἄνδρα ἀνατιθέντα δωρεῖσθαι. γῆ
μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν· μηδεὶς
οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυ-
ρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν * ἱεροῖς ἐστὶν ἐπίφθο- 956
νον κτῆμα, ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος **) ψυχὴν σώματος οὐκ
εὐαγὲς ***) ἀνάθημα, σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων ὄρ-
γανα· ξύλου δὲ μονόξυλον ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τις ἀνατιθέτω,
καὶ λίθου ὡσαύτως πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά· ὑφὴν δὲ μὴ πλέον
ἔργον γυναικὸς μιᾶς ἔμμηνον· χρώματα δὲ λευκὰ πρέποντ'
ἂν θεοῖς εἴη καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν ὑφῇ· βάμματα δὲ μὴ προς-
φέρειν, ἀλλ' ἢ πρὸς τὰ πολέμου κοσμήματα. Θειότατα δὲ
δῶρα ὄρνιθές * τε καὶ ἀγάλματα ὅσαπερ ἂν ἐν μιᾷ ζωγρά- B
φος ἡμέρᾳ εἰς ἀποτελῇ· καὶ τἄλλα ἔστω κατὰ τὰ τοιαῦτα
ἀναθήματα μεμιμημένα.

Ὅτε δὲ μέρη διῄρηται †) τῆς πόλεως ξυμπάσης, ὅσα
τε καὶ ἃ δεῖ γίγνεσθαι, καὶ νόμοι περὶ τῶν ξυμβολαίων εἰς
δύναμιν τῶν μεγίστων πέρι ††) πάντων εἴρηνται, τὸ λοι-
πὸν δὴ δίκας ἂν εἴη χρεὼν γίγνεσθαι. Δικαστηρίων δὲ τὸ
μὲν πρῶτον αἱρετοὶ δικασταὶ γίγνοιντ' ἄν, οὓς ἂν ὁ φεύ-
γων τε καὶ ὁ διώκων ἕλωνται κοινῇ, διαιτηταὶ * δικαστῶν C
τοὔνομα μᾶλλον πρέπον ἔχοντες· δεύτεροι δὲ κωμῆταί τε καὶ

---

*) ἴσ. βουλευόμενον. **) ἴσ. ἅτε λελοιπότος.
***) γρ. εὐχερές. †) ἄλλ. διείρηται. ††) ἴσ. περί.

bator quae dicat ob bona accipienda esse dona, ob mala non esse accipienda; cognoscere et quum cognoveris tibi temperare haud facile est, tutissimum vero, quum audiveris, legi obtemperare praescribenti ut nulla in re inserviamus pro donis; qui non paruerit simpliciter morte multator si in iudicio fuerit convictus. Quod ad pecunias attinet communi conferendas, cuiusque opes aestimari multis de causis oportet atque etiam fructuum proventus annuus perscriptus ad rei rusticae procuratores deferendus est a tribulibus, ut, quum duae tributorum collationes sint, utracumque commune uti voluerit, utatur quoque anno deliberans, sive census universi parte sive reditus annui, sine eis quae ad convivia publica conferantur. Diis autem quae modica sint consecrare oportet moderatum virum. ac terra quidem et domicilii focus apud omnes sunt sacra omnium deorum; nemo igitur iterum haec consecrato diis. aurum vero et argentum in aliis civitatibus et privatim et in fanis est invidiosa possessio, ebur autem, quippe de corpore emortuo sumtum, non castum est donum, et ferrum aesque bellorum instrumenta; ligneum autem quodcumque voluerit solo e ligno dedicato, itemque lapideum in delubris communibus; textile porro ne operosius, quam unius mulieris opus menstruum; colores vero albi praecipue diis convenient, quum in ceteris tum maxime in textili; tincta autem absint nisi a bellicis insignibus. divinissima dona aves et formae ab uno pictore uno absolutae die; itemque cetera huius exempli dona sunto.

Quum vero partes distinctae sint universae civitatis, quot et quaenam esse debeant, legesque de pactis et conventis scriptae longe maximis eisque omnibus, restat iam ut de iudiciis exponamus. ac primus quidem iudiciorum ordo electis continebitur iudicibus, quos accusatus et accusator communiter constituerint, convenientius illos quidem arbitros quam iudices appellan-

φυλέται, κατὰ τὸ δωδέκατον μέρος διῃρημένοι, ἐν οἷς, ἂν
μὴ διακριθῶσιν ἐν τοῖς πρώτοις, περὶ ζημίας μείζονος ἰόν-
των ἀγωνιούμενοι, ὁ δὲ φεύγων, ἂν ἡττηθῇ τὸ δεύτερον,
τὸ πεμπτημόριον ἀποτινέτω τοῦ τιμήματος τῆς γραφείσης
δίκης. ἐὰν δ' ἐγκαλῶν τις τοῖς δικασταῖς τὸ τρίτον ἀγωνί-
ζεσθαι βούληται, ἀγέτω μὲν ἐπὶ τοὺς δικαστὰς τοὺς ἐκλε-
κτοὺς τὴν δίκην, * ἐὰν δὲ πάλιν ἡττηθῇ, τὴν ἡμιολίαν D
τοῦ τιμήματος ἀποτινέτω· ἐὰν δὲ ὁ διώκων ἡττηθεὶς ἐν τοῖς
πρώτοις μὴ ἠρεμῇ, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἴῃ, νικήσας μὲν
δὴ τὸ πέμπτον μέρος ἀπολαμβανέτω, νικηθεὶς δὲ ἀποτινέτω
ταὐτὸν μέρος τῆς δίκης. ἐὰν δ' εἰς τὸ τρίτον ἔλθωσι δι-
καστήριον ἀπειθήσαντες ταῖς ἔμπροσθεν δίκαις, ὁ μὲν φεύ-
γων ἡττηθείς, ὥςπερ εἴρηται, τὴν ἡμιολίαν, ὁ δὲ διώκων
τὴν ἡμίσειαν τοῦ τιμήματος ἀποτινέτω. κληρώσεις * δὲ δι- E
καστηρίων καὶ πληρώσεις καὶ ὑπηρεσιῶν ἑκάσταις τῶν ἀρ-
χῶν καταστάσεις καὶ χρόνους ἐν οἷς ἕκαστα γίγνεσθαι χρεών,
καὶ διαψηφίσεων πέρι καὶ ἀναβολῶν, καὶ πάνθ' ὁπόσα τοι-
αῦτα ἀναγκαῖα περὶ δίκας γίγνεσθαι, προτέρων τε καὶ ὑστέ-
ρων λήξεις ἀποκρίσεών τε ἀνάγκας καὶ παρακαταβάσεων καὶ
ὅσα τούτων ἀδελφὰ ξύμπαντα, εἴπομεν μὲν καὶ πρόσθεν,
καλὸν δὲ τό γε ὀρθὸν καὶ δὶς καὶ τρίς. * πάντα δ' οὖν 957
ὁπόσα σμικρὰ καὶ ῥάδια νόμιμα εὑρίσκειν, πρεσβύτου νο-
μοθέτου παραλιπόντος, τὸν νέον ἀναπληροῦν χρὴ νομοθέ-
την. τὰ μὲν ἴδια δικαστήρια ταύτῃ πῃ γιγνόμενα μέτρον ἂν ἔχοι,
τὰ δὲ δημόσια καὶ κοινὰ καὶ ὅσοις ἀρχὰς δεῖ χρωμένας τὰ προς-
ήκοντα ἑκάστῃ τῶν ἀρχῶν διοικεῖν, ἔστ' ἐν πολλαῖς πόλεσιν
οὐκ ἀσχήμονα ἐπιεικῶν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγα νομοθετήματα,
ὅθεν νομοφύλακας χρὴ τὰ πρέποντα τῇ νῦν γεννωμένῃ * πο- B
λιτείᾳ κατασκευάζειν ξυλλογισαμένους καὶ ἐπανορθουμένους,
ταῖς ἐμπειρίαις διαβασανίζοντας, ἕως ἂν ἱκανῶς αὐτῶν ἕκα-
στα δόξῃ κεῖσθαι, τότε δὲ τέλος ἐπιθέντας, ἀκίνητα οὕτως
ἐπισφραγισαμένους, χρῆσθαι τὸν ἅπαντα βίον. ὅσα δὲ πε-

dos; secundi vero sunto eiusdem vici et tribules, secundum duodecimam partem divisi, apud quos, nisi apud primos res iam diiudicata sit, de maiore multa procedunto disceptaturi, et reus factus, si iterum causa ceciderit, quintam partem pendito aestimationis actae litis. si vero quis de iudicibus conquerens tertium disceptare voluerit, deferto quidem rem ad iudices selectos, causa autem si rursus ceciderit, sescuplum aestimatae litis persolvito; accusator vero si victus apud primos non quiescat, sed ad secundos accedat, causam si tenuerit quintam partem accipito, contra si perdiderit eandem litis partem pendito. si vero ad tertium accedant iudicium prioribus non obsequentes iudiciis, accusatus si causa ceciderit, quemadmodum dictum est, sescuplum, actor vero dimidium aestimationis solvito. de iudicibus autem sortiendis et complendis, de ministrorum singulis magistratibus servientium constitutionibus, de temporibus quibus quidque fieri oporteat, de suffragiis ferendis, de dilationibus, et quaecumque in iudiciis gerantur necesse est, de priorum et posteriorum actionum sortitionibus, de respondendi seque opponendi necessitate omnibusque eiusdem generis quae necessaria sunt in causa agenda, diximus quidem iam supra, rectum tamen bis et ter iuvat exponere. omnia igitur quae parva sunt et facilia inventu, a legis latore aetate provecto praetermissa, iuvenem explere oportet legis latorem. ac privata quidem iudicia si hac fere ratione exerceantur recte habuerint, de publicis vero et communibus quibusque magistratus utentes cuique magistratui convenientia oportet administrare, sunt multis in civitatibus haud indecorae nec paucae proborum virorum leges, unde legum custodes quae civitati nunc orienti conveniant adornare oportet perpendentes et corrigentes usuque explorantes, dum recte videatur quidque positum esse; tum autem fine imposito illisque sic obsignatis ut commoveri nequeant, eis utendum per om-

ρί τε σιγὴν δικαστῶν καὶ εὐφημίας καὶ τοὐναντίον, καὶ ὅσα
παραλλάττει τῶν πολλῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι δικαίων καὶ
ἀγαθῶν καὶ καλῶν, τὰ μὲν εἴρηται, τὰ δ' ἔτι πρὸς τῷ τέ-
λει ῥηθήσεται. * πρὸς ἃ πάντα χρὴ τὸν μέλλοντα δικα- C
στὴν ἴσον ἔσεσθαι κατὰ δίκην βλέπειν τε καὶ κεκτημένον
γράμματα αὐτῶν πέρι *) μανθάνειν· πάντων γὰρ μαθημά-
των κυριώτατα τοῦ τὸν μανθάνοντα βελτίω γίγνεσθαι τὰ
περὶ τοὺς νόμους κείμενα, ἃ εἴπερ ὀρθῶς εἴη τεθέντα, γί-
γνοιτ' ἄν, ἢ μάτην τοὔνομα νῷ προσῆκον κέκτητ' ἂν ὁ
θεῖος ἡμῖν καὶ θαυμαστὸς νόμος. καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων
λόγων ὅσοι τε ἐν ποιήμασιν ἔπαινοι καὶ ψόγοι περί τινων
λέγονται * καὶ ὅσοι καταλογάδην, εἴτ' ἐν γράμμασιν εἴτε D
καθ' ἡμέραν ἐν ταῖς ἄλλαις πάσαις ξυνουσίαις, διὰ φιλο-
νεικίας τε ἀμφισβητοῦνται καὶ διὰ ξυγχωρήσεων ἔστιν ὅτε
καὶ μάλα ματαίων, τούτων πάντων ἂν βάσανος εἴη σαφὴς
τὰ τοῦ νομοθέτου γράμματα, ἃ δεῖ κεκτημένον ἐν αὑτῷ,
καθάπερ ἀλεξιφάρμακα τῶν ἄλλων λόγων, τὸν ἀγαθὸν δικα-
στὴν αὑτόν τε ὀρθοῦν καὶ τὴν πόλιν, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς μο-
νὰς τῶν δικαίων καὶ ἐπαύξησιν * παρασκευάζοντα, τοῖς δὲ E
κακοῖς ἐξ ἀμαθίας καὶ ἀκολασίας καὶ δειλίας καὶ ξυλλήβδην
πάσης ἀδικίας εἰς τὸ δυνατὸν μεταβολήν, ὅσοις ἰάσιμοι δό-
ξαι τῶν κακῶν· οἷσι δὲ ὄντως ἐπικεκλωσμέναι, θάνατον
ἴαμα ταῖς * οὕτω διατεθείσαις ψυχαῖς διανέμοντες, ὃ δι- 958
καίως εἴη πολλάκις ἂν εἰρημένον, ἄξιοι ἐπαίνου γίγνοιντ'
ἂν τῇ πάσῃ πόλει τοιοῦτοι δικασταὶ καὶ δικαστῶν ἡγεμόνες.
Ἐπειδὰν δὲ αἱ κατ' ἐνιαυτὸν δίκαι τέλος ἐκδικασθεῖσαι σχῶ-
σι ταῖς πράξεσι, νόμους **) αὐτῶν χρεὼν γίγνεσθαι τούς-
δε· πρῶτον μὲν ἡ δικάζουσα ἀρχὴ τὰ τοῦ ὄφλοντος χρήμα-
τα τῷ νικήσαντι πάντα ἀποδιδότω χωρὶς τῶν ἀναγκαίων κε-
κτῆσθαι, μετὰ τὴν διαψήφισιν * ἑκάστην εὐθὺς ὑπὸ κήρυ- B
κος, ἀκουόντων τῶν δικαστῶν· ἐπειδὰν δὲ ὁ τῶν δικασί-
μων μηνῶν ἐχόμενος γένηται μήν, ἐάν τις μὴ ἀπαλλάττῃ
τὸν νικήσαντα ἑκόντα ἑκών, ἡ δικάσασα ἀρχὴ ξυνεπομένη
τῷ νικῶντι τὰ τοῦ ὄφλοντος παραδιδότω χρήματα. ἐὰν δὲ

*) ἴσ. πάρα. **) ἴσ. σχῶσι, ταῖς πράξεσι νόμους.

nem vitam. quae vero ad silentium iudicum et laudationes et contraria pertinent et ad ea quae discrepant a plerisque quae reliquae civitates pro iustis et bonis et honestis habent, partim de his expositum est, partim etiam ad finem exponetur. quae quidem omnia oportet iudicem qui aequus sit futurus rite respicere et scripta si possideat inde discere; prae omnibus enim disciplinis hoc ut discens melior evadat maxime efficere possunt leges constitutae, quae si recte sint positae, illud eveniet; alioquin frustra divina nobis et admirabilis legum latio nomen hoc rationi respondens habebit. atque etiam reliquarum orationum quae in carminibus vel laudes vel vituperationes de quibusdam proferuntur et quaecumque sermone soluto, sive scriptae sive etiam in coetibus quotidianis celebratae, quum contentionis studio homines disceptant et nonnumquam admodum inaniter inter se concedunt, harum omnium probatio erunt perspicua legis latoris scripta, quae oportet in se habentem, tamquam remedia ad reliquas orationes, bonum iudicem semet ipsum et civitatem erigere, bonis permansionem et stabilitatem iustorum incrementumque comparantem, malis vero conversionem hanc ut de inscitia et intemperantia et ignavia et in universum de omni iniustitia pro viribus desistant, quibuscumque sanabiles sunt opiniones, quibus autem vere immutabiles sint, mortem si animis ita affectis medelam adhibeant, id quod iure saepius dictum est, laude digni sint universae civitati huiusmodi iudices iudicumque duces. Postquam annua iudicia diiudicata sunt et finem habent, exactionibus hae scribendae sunt leges: primum magistratus qui iudex est condemnati opes victori omnes tradito, exceptis necessariis possessionibus, statim post suffragiorum lationem per praeconem, audientibus iudicibus; et quum mensis iudicialibus mensibus proximus venerit, ille vero non absolverit victorem volentem volens, magistratus qui iudicaverit victori comitans condemnati

μὴ ἔχωσιν ὁπόθεν, ἐλλείπῃ δὲ μὴ ἔλαττον δραχμῆς, μὴ πρότερον εἶναι τούτῳ δίκας πρὸς ἄλλον μηδένα, πρὶν ἂν ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος ἅπαν τῷ νικήσαντι, ἄλλοις δὲ πρὸς τοῦτον ἔστωσαν * δίκαι κυρίως. ἐὰν δέ τις *) ἀφηρῆται τὴν C ἀρχὴν τὴν καταδικάσασαν καταδικασθείς, εἰςαγόντων μὲν αὐτὸν εἰς τὸ τῶν νομοφυλάκων δικαστήριον οἱ ἀφαιρεθέντες ἀδίκως, ἐὰν δέ τις ὄφλῃ τὴν τοιαύτην δίκην, ὡς ὅλην τὴν πόλιν καὶ νόμους φθείρων θανάτῳ ζημιούσθω.

Ἀνδρὶ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο γεννηθέντι καὶ ἐκτραφέντι καὶ γεννήσαντι καὶ ἐκθρέψαντι τέκνα καὶ ξυμμίξαντι ξυμβόλαια μετρίως, διδόντι τε δίκας εἴ τινα ἠδικήκει * καὶ παρ' ἑτέ- D ρου ἐκλαβόντι, σὺν τοῖς νόμοις ἐν μοίρᾳ γηράσαντι τελευτὴ γίγνοιτ' ἂν κατὰ φύσιν. περὶ τελευτήσαντας δή, εἴτε τις ἄῤῥην εἴτε τις θῆλυς ᾖ **) τὰ μὲν περὶ τὰ θεῖα νόμιμα τῶν τε ὑπὸ γῆς θεῶν καὶ τῶν τῇδε, ὅσα προςήκει τελεῖσθαι, τοὺς ἐξηγητὰς γίγνεσθαι κυρίους φράζοντας· θήκας ***) δ' εἶναι τῶν χωρίων ὁπόσα μὲν ἐργάσιμα μηδαμοῦ, μήτε τι ****) μέγα μήτε τι σμικρὸν μνῆμα, ἃ δὲ ἡ χώρα †) πρὸς ταῦτ' αὐτὸ * μόνον φύσιν ἔχει, τὰ τῶν τετελευτηκό- E των σώματα μάλιστα ἀλυπήτως τοῖς ζῶσι δεχομένη κρύπτειν, ταῦτα ††) ἐκπληροῦν· τοῖς δὲ ἀνθρώποις ὅσα τροφὴν μήτηρ οὖσα ἡ γῆ πρὸς ταῦτα πέφυκε βούλεσθαι φέρειν, μήτε ζῶν μήτε τις ἀποθανὼν στερείτω τὸν ζῶνθ' ἡμῶν. χῶμα δὲ μὴ χωννύναι ὑψηλότερον ἢ πέντε †††) ἀνδρῶν ἔργον, ἐν πένθ' ἡμέραις ἀποτελούμενον· λίθινα δὲ ἐπιστήματα μὴ μείζω ποιεῖν ἢ ὅσα δέχεσθαι τὰ τοῦ τετελευτηκότος ἐγκώμια βίου, μὴ πλείω τεττάρων ἡρωϊκῶν στίχων. τὰς δὲ προθέσεις * πρῶτον μὲν μὴ μακρότερον χρόνον ἔνδον γίγνεσθαι 959 τοῦ δηλοῦντος τόν τε ἐκτεθνεῶτα καὶ τὸν ὄντως τεθνηκότα, εἴη δ' ἂν σχεδόν, ὡς τἀνθρώπινα, μέτρον ἔχουσα τριταία πρὸς τὸ μνῆμα ἐκφορά· πείθεσθαι δ' ἐστὶ τῷ νομοθέτῃ χρεὼν τά τε ἄλλα καὶ λέγοντι ψυχὴν σώματος εἶναι τὸ πᾶν διαφέρουσαν, ἐν αὐτῷ τε τῷ βίῳ τὸ παρεχόμενον ἡμῶν

*) ἴσ. τίς τι. **) ἴσ. ἦν. ***) ἴσ. φράζειν· τὰς θήκας. ****) ἴσ. μηδέ τι. †) ἴσ. ἢ δὲ δὴ χώρα. ††) ἴσ. ταῦτα μάλιστα. †††) γρ. ὑψηλότερον πέντε.

opes illi tradito. si vero non habeant unde solvant, nec minus quam una drachma deficiat, non prius huic actio adversus quemquam dator quam totum victori debitum solverit, aliis vero in hunc actiones sunto legitime. si quis condemnatus magistratum qui condemnaverit detrimento affecerit, vocanto eum in legum custodum iudicium iniuste laesi, et si quis huiusmodi causam perdiderit, tamquam universam civitatem legesque corrumpens morte multator.

Viro deinde procreato et educato, qui ipse quoque procreaverit et educaverit liberos satisque commerciorum habuerit et poenas dederit si quem iniuria affecisset ceperitque de altero, cum legibus ut par est si senuerit, finis secundum naturam continget. ac de mortuo quidem, sive mas sive femina sit, quae iusta diis inferis et terrestribus perfici oporteat, interpretes religionum potestatem habento indicandi; sepulcra autem in nulla locorum cultorum parte sunto, nec monumentum aliquod sive magnum sive parvum, sed qui locus ad hoc ipsum tantum natura accommodatus est ut mortuorum corpora sine detrimento vivorum recepta occultentur, is potissimum completor; quae autem terra fruges ferre et ut mater cibos suppeditare possit, eam ne quis nobis viventibus minuat neque vivus neque mortuus. sepulcrum vero ne altius exstruitor quam quod quinque viri quinque diebus absolverint; nec columna lapidea maior excitator quam quae capiat laudem mortui ex quattuor tantum constantem herois versibus. collocationes autem mortuorum ne longiore temporis spatio intus fiant, quam quo declaretur num quis mortui speciem habeat an vere mortuus sit, et iustum fere, ut res sunt humanae, fuerit spatium, si tertio die ad sepulcrum efferatur mortuus. obtemperari vero legum latori quum in aliis oportet tum etiam in hoc si dicat animum a corpore prorsus esse diversum, et in ipsa vita id quod efficiat ut

ἕκαστον τοῦτ' εἶναι μηδὲν ἀλλ' ἢ τὴν ψυχήν, τὸ δὲ σῶμα ἰνδαλλόμενον ἡμῶν ἑκάστοις * ἕπεσθαι, καὶ τελευτησάντων B λέγεσθαι καλῶς εἴδωλα εἶναι τὰ τῶν νεκρῶν σώματα, τὸν δὲ ὄντα ἡμῶν ἕκαστον ὄντως ἀθάνατον, εἶναι ψυχὴν ἐπονομαζόμενον, παρὰ θεοὺς ἄλλους ἀπιέναι δώσοντα λόγον, καθάπερ ὁ νόμος ὁ πάτριος λέγει, τῷ μὲν ἀγαθῷ θαῤῥαλέον, τῷ δὲ κακῷ μάλα φοβερόν, βοήθειάν τε αὐτῷ μή τινα μεγάλην εἶναι τετελευτηκότι· ζῶντι γὰρ ἔδει βοηθεῖν πάντας τοὺς προσήκοντας, ὅπως ὅτι δικαιότατος ὢν καὶ ὁσιώτατος * ἔζη τε ζῶν καὶ τελευτήσας ἀτιμώρητος ἂν κακῶν *) C ἁμαρτημάτων ἐγίγνετο τὸν μετὰ τὸν ἐνθάδε βίον. ἐκ δὲ τούτων οὕτως ἐχόντων οὐδέποτε οἰκοφθορεῖν χρή, διαφερόντως νομίζοντα τὸν αὑτοῦ τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σαρκῶν ὄγκον θαπτόμενον, ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν υἱὸν ἢ ἀδελφὸν ἢ ὅντινά τις μάλισθ' ἡγεῖται ποθῶν θάπτειν, οἴχεσθαι περαίνοντα καὶ ἐμπιπλάντα τὴν αὑτοῦ μοῖραν, τὸ δὲ παρὸν δεῖν εὖ ποιεῖν, τὰ μέτρια ἀναλίσκοντα ὡς εἰς ἄψυχον χθονίων * βωμόν· τὸ δὲ μέτριον νομοθέτης ἂν μαντεύσαιτο οὐκ D ἀσχημονέστατα. ἔστω δὴ νόμος οὗτος· τῷ μὲν δὴ τοῦ μεγίστου τιμήματος εἰς τὴν πᾶσαν ταφὴν ἀναλισκόμενα μὴ πλέον πέντε μνῶν, τῷ δὲ τοῦ δευτέρου τρεῖς μναῖ, καὶ δύο τῷ τοῦ τρίτου, μνᾶ δὲ τῷ τοῦ τετάρτου μέτρον ἂν ἔχοι τῶν ἀναλωμάτων. νομοφύλαξι δὲ πολλά τε ἄλλα ἀνάγκη πράττειν καὶ πολλῶν ἐπιμελεῖσθαι, τούτων δ' οὐχ ἥκιστα, ὅπως ἂν παίδων τε καὶ ἀνδρῶν καὶ πάσης * ἡλικίας ἐπιμελούμενοι ζῶσι· καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸ τέλος ἁπάντων νομοφύλαξ E εἷς γέ τις ἐπιστατεῖ, ὃν ἂν οἱ τοῦ τετελευτηκότος ἐπίσκοπον οἰκεῖοι παραλάβωσιν, ᾧ καλόν τ' ἔστω καλῶς καὶ μετρίως τὰ περὶ τὸν τετελευτηκότα γιγνόμενα καὶ μὴ καλῶς αἰσχρόν. πρόθεσις δὲ καὶ τἄλλα ἔστω μὲν κατὰ τὸν περὶ τὰ τοιαῦτα νόμον γιγνόμενα, τῷ δὲ πολιτικῷ νόμῳ νομοθετοῦντι παραχωρεῖν χρὴ τὰ τοιάδε· δακρύειν μὲν τὸν τετελευτηκότα * ἐπι- 960 τάττειν ἢ μὴ ἄμορφον, θρηνεῖν δὲ καὶ ἔξω τῆς οἰκίας φωνὴν ἐξαγγέλλειν ἀπαγορεύειν, καὶ τὸν νεκρὸν εἰς τὸ φανε-

---

*) ἴσ. ἀτιμώρητος κακῶν.

quisque nostrum hic sit nihil aliud esse nisi animum, corpus vero tamquam imaginem nostrûm quemque sequi, et mortuorum corpora rectè dici simulacra esse, nostrum autem quemque, quatenus vero hic sit, immortalem, qui animus nuncupetur, ad alios deos discedere rationem redditurum, quemadmodum lex patria dicit, bonum quidem confidenter, malum vero magno cum timore, nec magnum ei post mortem auxilium esse; viventi enim oportebat omnes auxiliari cognatos, ut iustissime sanctissimeque viveret dum viveret et mortuus malorum peccatorum poenas effugeret post hanc vitam. quae quum ita se habeant, neminem umquam oportet rem suam familiarem consumere, arbitrantem eximie suum esse hoc carnium pondus sepeliendum, sed existimare illum filium vel fratrem vel quem quis maxime desiderans putet sepeliri, discedere absolventem et implentem fatum suum, et prudenter agendum moderatosque faciendos esse sumtus velut in aram inferorum inanimatam; moderatum vero legum lator haud indecore coniiciat. esto igitur haec lex: qui maximi est census is in totam sepulturam ne plus quam quinque minas impendito, qui secundi est tres minas, duas qui tertii, et una ei qui quarti est modica erit impensa. legum autem custodes quum multa alia faciant necesse est multaque curent, tum maxime hoc, ut puerorum et virorum omnisque aetatis procurationem habeant; atque etiam ad finem omnibus unus aliquis legum custos praeest, quemcumque mortui cognati curatorem sumserint, cui honori sit, si quae ratione mortui fiant bene et moderate gerantur, sin contra dedecori. et collocatio quidem ceteraque secundum legem de his positam facienda sunt, civili autem legi de his scriptae obsequi haec oportet: lacrimare mortuum aut non lacrimare indecorum est cogere, lamentari vero et extra domum vociferari prohibendum, itemque mortuum in vias publicas pro-

ρὸν προάγειν τῶν ὁδῶν κωλύειν, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς πορευόμενον φθέγγεσθαι, καὶ πρὸ ἡμέρας ἔξω τῆς πόλεως εἶναι. ταῦτα δὴ κείσθω τε οὕτω περὶ τὰ τοιαῦτα νόμιμα, καὶ ὁ μὲν πειθόμενος ἔστω ζημίας ἐκτός, ὁ δὲ ἀπειθῶν ἑνὶ τῶν νομοφυλάκων ὑπὸ πάντων ζημιούσθω τῇ δοξάσῃ πᾶσι κοινῇ ζημίᾳ. ὅσαι δ' * ἄλλα γίγνονται περὶ τελευτήσαντας ταφαὶ εἴτε καὶ ἄταφοι πράξεις, περὶ πατροφόνων καὶ ἱεροσύλων καὶ τῶν τοιούτων πάντων, εἰρημέναι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κεῖνται διὰ νόμων, ὥςτε σχεδὸν ἡ νομοθεσία τέλος ἂν ἡμῖν ἔχοι· τῶν πάντων δ' ἑκάστοτε τέλος οὐ τὸ δρᾶσαί τι σχεδὸν οὐδὲ τὸ κτήσασθαι κατοικίσαι τ' ἐστίν, ἀλλὰ τῷ γεννηθέντι *) σωτηρίαν ἐξευρόντα τελέως ἀεὶ τότ' ἤδη νομίζειν πᾶν ὅσον ἔδει πραχθῆναι πεπρᾶχθαι, πρότερον * δ' ἀτελὲς εἶναι τὸ ὅλον. B C

ΚΛ. Καλῶς, ὦ ξένε, λέγεις· πρὸς ὅ τι δὲ τὸ νῦν αὖ ῥηθὲν εἴρηται, φράζ' ἔτι σαφέστερον.

ΑΘ. Ὦ Κλεινία, πολλὰ τῶν ἔμπροσθεν καλῶς ὕμνηται, σχεδὸν δὲ οὐχ ἥκιστα τὰ τῶν Μοιρῶν προςρήματα.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Τὸ Λάχεσιν μὲν τὴν πρώτην εἶναι, Κλωθὼ δὲ τὴν δευτέραν, τὴν Ἄτροπον δὲ τρίτην, σώτειραν τῶν λεχθέντων **), ἀπεικασμένα τῇ τῶν κλωσθέντων τῷ πυρί, τὴν ἀμετάστροφον ἀπεργαζομένων ***) * δύναμιν· ἃ δὴ καὶ πόλει καὶ πολιτείᾳ δεῖ μὴ μόνον ὑγίειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς σώμασι παρασκευάζειν, ἀλλὰ καὶ εὐνομίαν ἐν ταῖς ψυχαῖς, μᾶλλον δὲ σωτηρίαν τῶν νόμων. ἡμῖν δ' ἔτι μοι φαίνεσθαι δοκεῖ τοῦτ' ἐλλεῖπον τοῖς νόμοις εἶναι, πῶς χρὴ τὴν ἀμετάστροφον αὐτοῖς ἐγγίγνεσθαι κατὰ φύσιν δύναμιν. D

ΚΛ. Οὐ σμικρὸν λέγεις, εἴπερ ἐστὶ καὶ δυνατὸν εὑρεῖν ὅπῃ γίγνοιτ' ἂν παντὶ κτήματι τὸ τοιοῦτον.

ΑΘ. Ἀλλ' ἔστι μὴν * δυνατόν, ὥς γέ μοι τὰ νῦν παντάπασι καταφαίνεται. E

ΚΛ. Μὴ τοίνυν ἀφιστώμεθα μηδενὶ τρόπῳ, πρὶν ἂν

---

*) ἴσ. γεννηθέντι. **) ἴσ. λαχόντων. ***) ἴσ. τῇ τῶν κλωσθέντων πιλήσει τὴν ἀμ. ἀπεργαζομένη.

ferri oportet vetari et in viis proficiſcentem eiulare et ante diem extra urbem verſari. hae igitur ita ſcriptae ſunto de his leges, et qui eis obſequatur vacuus eſto a poena, qui non obſequatur uni legum cuſtodum is ab omnibus poena afficitor quae omnibus communiter viſa fuerit. quaecumque vero aliae peraguntur mortui ſepulturae vel res a ſepultura alienae, de parricidis et ſacrilegis et omnibus eiusdem generis, eae dictae iam ſupra ſunt per leges, ut fere legum latio finem nobis habeat; omnium tamen finis quisque non hic eſt ut quid faciamus vel acquiramus vel conſtituamus, ſed is, ut ei quod factum ſit conſervationem excogitemus et tum denique arbitremur omne quod fieri oportuerit factum eſſe, prius autem imperfectum eſſe totum.

Cl. Praeclare, hoſpes, dicis; quorſum autem ſpectent nunc rurſus prolata, explica etiam clarius.

Ath. O Clinia, quum multa priſco tempore recte celebrata ſint, tum fere maxime Parcarum nomina.

Cl. Quaenam?

Ath. Lacheſis prima dicitur, Clotho ſecunda et Atropos tertia, ſervatrix eorum quae ſorte obtigerint, quae quidem nomina ad ſimilitudinem rerum nendo condenſatarum ficta ſunt, quo immutabilis vis efficitur. haec igitur et urbi et civitati oportet non ſolum ſanitatem et conſervationem corporum comparare, verum etiam legibus obtemperationem, vel potius conſervationem legum animis iniicere. nobis vero hoc videtur legibus adhuc deficere, quomodo immutabilis eis vis naturâ ſit comparanda.

Cl. Non eſt exiguum quod dicis, ſiquidem inveniri potuerit quomodo cuique rei hoc contingat.

Ath. At vero poteſt fieri, ut quidem mihi nunc prorſus liquet.

Cl. Nullo igitur modo prius deſiſtamus quam hoc

ταῦτ' αὐτὸ ἐκπορισώμεθα τοῖς εἰρημένοις νόμοις· γελοῖον γὰρ τό γε μάτην πονήσαντα ὁτιοῦν εἰς μηδὲν βέβαιον καταβαλεῖν.

ΜΕ. Ὀρθῶς παρακελεύει, καὶ ἐμὲ τοιοῦτον εὑρήσεις ἄλλον.

ΚΛ. Καλῶς δὴ λέγεις. τίς οὖν δή, φής, σωτηρία γίγνοιτ' ἂν καὶ τίνα τρόπον πολιτείᾳ τε καὶ τοῖς νόμοις ἡμῖν;

ΑΘ. Ἆρ' οὐκ εἴπομεν * ὅτι δεῖ ξύλλογον ἡμῖν ἐν τῇ 961 πόλει γίγνεσθαι τοιόνδε τινά; δέκα μὲν τῶν νομοφυλάκων τοὺς πρεσβυτάτους ἀεί, τοὺς δὲ τἀριστεῖα εἰληφότας ἅπαντας δεῖν εἰς ταὐτὸ ξυλλέγεσθαι τούτοις· ἔτι δὲ τοὺς ἐκδημήσαντας ἐπὶ ζήτησιν εἴ τί που πρὸς τὴν νομοφυλακίαν γίγνοιτο ἓν *) καίριον ἀκοῦσαι, καὶ **) σωθέντας οἴκαδε δόξαι τούτοις αὐτοῖς διαβασανισθέντας, τοῦ ξυλλόγου ἀξιοκοινωνήτους εἶναι· πρὸς τούτοις δὲ ἕνα ἕκαστον δεῖν προςλαμβάνειν τῶν νέων, μὴ ἔλαττον * ἢ τριακονταέτη γεγονότα, B πρῶτον δὲ αὐτὸν κρίναντα ἐπάξιον εἶναι φύσει καὶ τροφῇ τὸν νέον οὕτως εἰς τοὺς ἄλλους εἰςφέρειν, καὶ ἐὰν μὲν δόξῃ καὶ τοῖς ἄλλοις, προςλαμβάνειν, εἰ δὲ μή, ἀπόῤῥητον εἶναι τὴν γεγονυῖαν κρίσιν τοῖς τε ἄλλοις δὴ καὶ μάλιστ' αὐτῷ τῷ ἀποκριθέντι· δεῖν δὲ ὄρθριον εἶναι τὸν ξύλλογον, ἡνίκ' ἂν τῶν ἄλλων πράξεων ἰδίων τε καὶ κοινῶν καὶ μάλιστ' ᾖ τις σχολὴ παντί. τοιοῦτόν τί που λεχθὲν ἡμῖν ἦν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν * λόγοις. C

ΚΛ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΑΘ. Τούτου δὴ πέρι τοῦ ξυλλόγου πάλιν ἀναλαβὼν λέγοιμ' ἂν τὸ τοιόνδε. φημί, εἴ τις τοῦτον βάλοιτο οἷον ἄγκυραν πάσης τῆς πόλεως, πάντα ἔχουσαν τὰ πρόςφορα ἑαυτῇ σώζειν ἂν ξύμπαντα ἃ βουλόμεθα.

ΚΛ. Πῶς δή;

ΑΘ. Τὸ μετὰ τοῦτο ἡμέτερος ἂν καιρὸς γίγνοιτο ὀρθῶς φράζοντας μηδὲν ἀπολείπειν προθυμίας.

ΚΛ. Καὶ μάλα καλῶς εἶπες, ποίει θ' ὥςπερ καὶ διανοεῖ.

---

*) ἴσ. ἄν. **) ἴσ. ὥςτε.

ipſum legibus prolatis paraverimus; ridiculum eſt enim fruſtra in re quapiam laborantem nihil ſtabile condere.

Me. Recte admones, et me quoque talem reperies.

Cl. Bene narras. iam vero quamnam dicis conſervationem et quo pacto civitati noſtrisque legibus poſſe obtingere?

Ath. Nonne diximus conventum nobis in civitate debere hunc eſſe? decem e legum cuſtodibus natu quosque maximos omnesque palmam adeptos in unum debere locum convenire, praeterea qui peregrinati fuerint ad quaerendum ſicubi ad legum cuſtodiam idonei aliquid audituque digni reperiatur, ut domum reverſi examinentur et ſi his viſum fuerit digni habeantur qui in conventum admittantur; praeter hos unumquemque asſumere oportere iuvenem non minus triginta annos natum, primum ab ipſo dignum iudicatum ad ingenium et educationem qui ad reliquos adducatur, et ſi reliquis quoque viſum fuerit, eum asſumere, ſin minus, celandum eſſe iudicium quum ceteris tum maxime ipſi reprobato; oportere autem matutinum eſſe conventum, quum a reliquis et privatis et communibus negotiis otium ſit maxime cuique. hoc fere dictum nobis erat in ſuperioribus ſermonibus.

Cl. Erat vero.

Ath. Hoc igitur de conventu ſermonem repetentes hoc dicamus. aio, ſi quis hunc, quaſi ancoram, iecerit univerſae urbis, omnia habentem ſibi convenientia, ſervaturum eſſe omnia quae velimus.

Cl. Quomodo?

Ath. Iam nobis opportunum ſit recte explicare nec ſtudii quid remittere.

Cl. Admodum recte dicis, et fac ita ut ſentis.

ΑΘ. Χρὴ τοίνυν, ὦ Κλεινία, * παντὸς πέρι νοῆσαι D σωτῆρα τὸν εἰκότα ἐν ἑκάστοις τῶν ἔργων, ὡς ἐν ζώῳ ψυχὴ καὶ κεφαλὴ τό γε μέγιστον πεφύκατον.

ΚΛ. Πῶς αὖ φῄς;

ΑΘ. Ἡ τούτοιν ἀρετὴ δήπου παντὶ παρέχει ζώῳ σωτηρίαν.

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Ψυχῇ μὲν πρὸς τοῖς ἄλλοις νοῦς ἐγγιγνόμενος, κεφαλῇ δ' αὖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὄψις καὶ ἀκοή· ξυλλήβδην δὲ νοῦς μετὰ τῶν καλλίστων αἰσθήσεων κραθεὶς γενόμενός τε εἰς ἓν σωτηρία ἑκάστων δικαιότατ' ἂν εἴη καλουμένη.

ΚΛ. Ἔοικε γοῦν.

ΑΘ. Ἔοικε γάρ. * ἀλλ' ὁ περὶ τί νοῦς μετ' αἰσθήσεων κραθεὶς σωτηρία πλοίων ἔν γε χειμῶσι καὶ ἐν εὐδίαις γίγνοιτ' ἄν; ἆρ' οὐκ ἐν νηῒ κυβερνήτης ἅμα καὶ ναῦται τὰς αἰσθήσεις τῷ κυβερνητικῷ νῷ ξυγκερασάμενοι σώζουσιν αὑτούς τε καὶ τὰ περὶ τὴν ναῦν; E

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐδὲν δὴ πολλῶν δεῖ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παραδειγμάτων, ἀλλ' οἷον περὶ στρατοπέδων καὶ ἰατρικῆς νοήσωμεν, τίνα θέμενοι στρατηγοὶ σκοπὸν καὶ ἰατρικὴ ὑπηρεσία πᾶσα στοχάζοιτ' ἂν τῆς σωτηρίας.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. * Ἆρ' οὐχ ἡ μὲν νίκην καὶ κράτος πολεμίων, ἡ 962 δὲ ἰατρῶν τε καὶ ὑπηρετῶν *) ὑγιείας σώματι παρασκευήν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ἰατρὸς δὴ τὸ περὶ σῶμα ἀγνοῶν, ὃ προσείπομεν ὑγίειαν νῦν, ἢ νίκην στρατηγὸς ἢ τῶν ἄλλων ὅσα δὴ διήλθομεν, ἔσθ' ὅπως ἂν νοῦν περί τι τούτων ἂν ἔχων φαίνοιτο;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Τί δὲ δὴ περὶ πόλιν; εἴ τις τὸν σκοπὸν οἷ βλέπειν δεῖ τὸν πολιτικὸν φαίνοιτο ἀγνοῶν, ἆρα ἄρχων μὲν πρῶτον δικαίως ἂν προαγορεύοιτο, * εἶτα σώζειν ἂν δυνατὸς εἴη τοῦτο οὗ τὸν σκοπὸν τὸ παράπαν μηδ' εἰδείη; B

*) ἴσ. ἰατρῶν ὑπηρεσία.

Ath. Oportet igitur, Clinia, in qualibet re cogitari servatorem esse consentaneum in omnibus operibus, ut in animante animus et caput maxime sunt naturâ.

Cl. Quomodo rursus dicis?

Ath. Horum videlicet bonitas cuique procreat animanti conservationem.

Cl. Quo pacto?

Ath. Si in animo ad reliqua mens inest, et in capite ad reliqua visus et auditus; et in universum mens praestantissimis cum sensibus temperata et in unum coniuncta conservatio omnium rectissime dicatur.

Cl. Patet sane.

Ath. Patet vero. at quaenam mens cum sensibus temperata conservatio erit navigiorum in procellis et tranquillitatibus? nonne in navi gubernator et nautae sensus cum mente gubernandi perita temperatos habentes semet ipsos et navem conservant?

Cl. Quidni?

Ath. Haudquaquam vero multis hac in re opus est exemplis, sed velut de exercitu et medicina spectemus, quem finem sibi proponentes exercitus duces omnisque medica procuratio tendant ad conservationem.

Cl. Recte.

Ath. Nonne illi victoriam appetunt cladem que hostium, medica vero procuratio sanitatem corpori parat?

Cl. Quippini?

Ath. Medicus igitur si ignorat quam nunc diximus corporis sanitatem, vel dux victoriam vel cetera quae persequuti sumus, num fieri potest ut mentem earumque rerum intelligentiam habens reperiatur?

Cl. Qui enim potest esse?

Ath. Quid vero de civitate? si quis finem ad quem spectari oportet civilem reperiatur ignorans, num princeps primum recte appelletur, deinde servare possit hoc cuius finem prorsus ignoret?

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Δεῖ δὴ καὶ τὰ νῦν, ὡς ἔοικεν, εἴπερ μέλλει τέλος ὁ κατοικισμὸς τῆς χώρας ἡμῖν ἕξειν, εἶναί τι τὸ γιγνῶσκον ἐν αὐτῷ πρῶτον μὲν τοῦτό ὃ λέγομεν, τὸν σκοπόν, ὅςτις ποτὲ ὁ πολιτικὸς ὢν ἡμῖν τυγχάνει, ἔπειτα ὄντινα τρόπον δεῖ μετασχεῖν τούτου καὶ τίς αὐτῷ καλῶς ἢ μὴ ξυμβουλεύει τῶν νόμων αὐτῶν πρῶτον, ἔπειτα ἀνθρώπων. εἰ δ' ἔσται τοῦ τοιούτου κενή τις πόλις, οὐδὲν θαυμαστὸν * ἄ- C
νους οὖσα καὶ ἀναίσθητος εἰ πράξει τὸ προςτυχὸν ἑκάστοτε ἐν ἑκάσταις τῶν πράξεων.

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Νῦν οὖν ἡμῖν ἐν τίνι ποτὲ τῶν τῆς πόλεως μερῶν ἢ ἐπιτηδευμάτων ἔστιν ἱκανὸν *) κατεσκευασμένον ὁτιοῦν τοιοῦτον φυλακτήριον; ἔχομεν φράζειν;

ΚΛ. Οὐ δῆτα, ὦ ξένε, σαφῶς γε· εἰ δ' οὖν τοπάζειν δεῖ, δοκεῖ μοι τείνειν ὁ λόγος οὗτος εἰς τὸν ξύλλογον ὃν εἶπες νῦν δὴ νύκτωρ δεῖν ξυνιέναι.

ΑΘ. Κάλλισθ' ὑπέλαβες, ὦ Κλεινία, καὶ * δεῖ δὴ D
τοῦτον, ὡς ὁ νῦν παρεστηκὼς ἡμῖν λόγος μηνύει, πᾶσαν ἀρετὴν ἔχειν, ἧς ἄρχει τὸ μὴ πλανᾶσθαι πρὸς πολλὰ στοχαζόμενον, ἀλλ' εἰς ἓν βλέποντα πρὸς τοῦτο ἀεὶ τὰ πάντα οἷον βέλη ἀφιέναι.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Νῦν δὴ μαθησόμεθα ὅτι θαυμαστὸν οὐδὲν πλανᾶσθαι τὰ τῶν πόλεων νόμιμα, ὅτι πρὸς ἄλλο ἄλλη βλέπει τῶν νομοθεσιῶν ἐν τῇ πόλει ἑκάστῃ. καὶ τὰ μὲν πολλὰ οὐδὲν θαυμαστὸν τὸ **) τοῖς μὲν τὸν ὅρον εἶναι τῶν δικαίων, ὅπως ἄρξουσί τινες * ἐν τῇ πόλει, εἴτ' οὖν βελτίους εἴτε χεί- E
ρους τυγχάνουσιν ὄντες, τοῖς δ', ὅπως πλουτήσουσιν, εἴτ' οὖν δοῦλοί τινων ὄντες εἴτε καὶ μή· τῶν δ' ἡ προθυμία πρὸς τὸν ἐλεύθερον δὴ βίον ὡρμημένη· οἱ δὲ καὶ ξύνδυο νομοθετοῦνται, πρὸς ἄμφω βλέποντες, ἐλεύθεροί τε ὅπως ἄλλων τε πόλεων ἔσονται δεσπόται· οἱ δὲ σοφώτατοι, ὡς οἴονται, πρὸς ταῦτά τε καὶ τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα, εἰς ἓν ***) δὲ οὐ-

---

*) ἴσ. ἱκανῶς. **) ἴσ. τῷ. ***) ἴσ. ξύμπαντα, ἕν.

Cl. Minime vero.

Ath. Oportet igitur nunc quoque, ut patet, si civitatis nostrae constitutio finem sit habitura, aliquid esse in ea quod primum cognoscat hoc quod dicimus, finem, quis tandem sit nobis civilis, deinde quo pacto eum assequi debeamus, et quis ei bene aut secus suadeat ex ipsis legibus primum, deinde ex hominibus. hoc autem si careat civitas, non sit mirum si mentis sensusque expers, quicquid obvenerit in omnibus quae agat faciat.

Cl. Vera dicis.

Ath. Nunc igitur in qua tandem civitatis parte vel instituto tale est satis adornatum praesidium? possumusne dicere?

Cl. Haudquaquam, hospes, dilucide; sed si suspicari licet, videtur mihi haec oratio ad conventum spectare quem dicebas modo noctu debere congregari.

Ath. Optime reposuisti, Clinia, et debet hic, ut sermo nunc praesens nobis indicat, omnem virtutem habere, in qua primum hoc est, ut ne aberret ad multa tendens, sed unum spectet eoque omnia quasi tela mittat.

Cl. Sane quidem.

Ath. Nunc igitur cognoscemus mirum non esse si civitatum leges aberrent, quia alia ad aliud legum latio spectet in quaque civitate. et maximam quidem earum partem mirum non est aberrare, propterea quod aliis hic est iustorum finis ut imperent quidam in urbe, sive meliores sive deteriores sint, aliis hic, ut divitias acquirant, sive servi sint quorundam sive non sint; aliorum vero studium ad liberam vitam spectat, alii vero duo leges habent scriptas id respicientes ut liberi sint aliarumque civitatum domini et sapientissimi, ut arbitrantur, haec et huiusmodi omnia spectant, nec vero unum

δὲν διαφερόντως τετιμημένον ἔχοντες φράζειν, εἰς δ' τἄλλ' αὐτοῖς δεῖ βλέπειν.

ΚΛ. Οὐκοῦν τό γ' ἡμέτερον, ὦ ξένε, ὀρθῶς * ἂν 963 εἴη πάλαι τιθέμενον; πρὸς γὰρ ἓν ἔφαμεν δεῖν ἀεὶ πάνθ' ἡμῖν τὰ τῶν νόμων βλέποντ' εἶναι, τοῦτο δ' ἀρετήν που ξυνεχωροῦμεν πάνυ ὀρθῶς λέγεσθαι.

ΑΘ. Ναί.

ΚΛ. Τὴν δέ γε ἀρετὴν τέτταρα ἔθεμέν που.

ΑΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΛ. Νοῦν δέ γε πάντων τούτων ἡγεμόνα, πρὸς ὃν δὴ τά τε ἄλλα πάντα καὶ τούτων τὰ τρία δεῖ βλέπειν.

ΑΘ. Κάλλιστ' ἐπακολουθεῖς, ὦ Κλεινία· καὶ τὰ λοιπὰ δὲ ξυνακολούθει. νοῦν γὰρ δὴ κυβερνητικὸν μὲν καὶ ἰατρικὸν καὶ στρατηγικὸν * εἴπομεν εἰς τὸ ἓν *) ἐκεῖνο οἷ B δεῖ βλέπειν, τὸν δὲ πολιτικὸν ἐλέγχοντες ἐνταῦθ' ἐσμὲν νῦν, καὶ καθάπερ ἄνθρωπον ἐπανερωτῶντες εἴποιμεν ἄν· Ὦ θαυμάσιε, σὺ δὲ δὴ ποῖ σκοπεῖς; τί ποτ' ἐκεῖνό ἐστι τὸ ἕν, ὃ δὴ σαφῶς ὁ μὲν ἰατρικὸς νοῦς ἔχει φράζειν, σὺ δ' ὢν δὴ διαφέρων, ὡς φαίης ἄν, πάντων τῶν ἐμφρόνων, οὐχ ἕξεις εἰπεῖν; ἢ σύ γε, Μέγιλλε καὶ Κλεινία, ἔχετον διαρθροῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ φράζειν πρὸς ἐμὲ τί ποτέ φατε εἶναι τοῦτο, καθάπερ ὑπὲρ ἄλλων * ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς συχνῶν διωριζόμην; C

ΚΛ. Οὐδαμῶς, ὦ ξένε.

ΑΘ. Τί δ' ὅτι δεῖ προθυμεῖσθαί τε ξυνιδεῖν αὐτὸ καὶ ἐν οἷς;

ΚΛ. Οἷον ἐν τίσι λέγεις;

ΑΘ. Οἷον, ὅτε τέτταρα ἔφαμεν ἀρετῆς εἴδη γεγονέναι, δῆλον ὡς ἓν ἕκαστον ἀνάγκη φάναι, τεττάρων γε ὄντων.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Καὶ μὴν ἕν γε ἅπαντα **) ταῦτα προσαγορεύομεν· ἀνδρείαν γάρ φαμεν ἀρετὴν εἶναι, καὶ τὴν φρόνησιν ἀρετήν, καὶ τὰ δύο τἄλλα, ὡς ὄντως * ὄντα οὐ πολλά, D ἀλλ' ἓν τοῦτο μόνον ἀρετήν.

---

*) Ιο. εἴπομεν τὸ ἕν. **) Αλλ. ἕν γε αὖ πάντα.

aliquod praecipuo honore affectum proferre possunt quod cetera ipsis spectare debeant.

Cl. Nonne nostrae leges, hospes, recte iam dudum positae fuerint? unum enim dicebamus omnes oportere leges semper spectare, et hoc confitebamur plane recte virtutem dici.

Ath. Vero.

Cl. Virtutem autem quattuor quaedam fere ponebamus.

Ath. Sane quidem.

Cl. Mentem vero horum omnium esse ducem, ad quam quum reliqua omnia tum tria de illis spectare oporteat.

Ath. Optime assequeris, Clinia; iam in reliquis quoque me sequere. etenim mentem gubernatoris et medici et exercitus ducis diximus quo unice spectare oporteat, viri autem civilis finem explorantes eo disputationis venimus, et quasi hominem interrogantes dicamus: O admirabilis, tu tandem quorsum spectas? quidnam illud est unum, quod dilucide medici mens potest indicare, tu vero, praestantior, ut dixeris, omnibus prudentibus, non habebis pronuntiare? an vos, Megille et Clinia, potestis distincte pro illo mihi dicere quid censeatis hoc esse, quemadmodum ego vobis pro aliis multis definivi?

Cl. Nequaquam, hospes.

Ath. Quid vero? conandum esse perspicere quid illud sit et in quibus?

Cl. In quibusnam dicis?

Ath. Velut, quum quattuor dixerimus virtutis species esse, patere, quamque dicendam esse unam, quia quattuor sint.

Cl. Quippini?

Ath. At vero unam rursus has omnes appellamus; fortitudinem enim dicimus virtutem esse et prudentiam

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἧι μὲν τοίνυν διαφέρετον αὐτοῖν τούτω τὼ δύο καὶ δύ' ὀνόματα ἐλαβέτην καὶ τἆλλα, οὐδὲν χαλεπὸν εἰπεῖν, ᾗ δὲ ἓν ἀμφοῖν ἐπωνομάσαμεν ἀρετὴν καὶ τοῖς ἄλλοις, οὐκ εὐπετὲς ἔτι.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Οὐδὲν χαλεπὸν ὅ γε λέγω δηλῶσαι· διανειμώμεθα γὰρ ἀλλήλοις τὴν ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν.

ΚΛ. Πῶς αὖ φράζεις;

ΑΘ. Ἐρώτησόν με τί ποτε ἓν προσαγορεύοντες * ἀρετὴν ἀμφότερα δύο πάλιν αὐτὰ προσείπομεν, τὸ μὲν ἀνδρείαν, τὸ δὲ φρόνησιν. ἐρῶ γάρ σοι τὴν αἰτίαν, ὅτι τὸ μέν ἐστι περὶ φόβον, οὗ καὶ τὰ θηρία μετέχει, τῆς ἀνδρείας, καὶ τά γε τῶν παίδων ἤθη τῶν πάνυ νέων· ἄνευ γὰρ λόγου καὶ φύσει γίγνεται ἀνδρεία ψυχή· ἄνευ δὲ αὖ λόγου ψυχὴ φρόνιμός τε καὶ νοῦν ἔχουσα οὔτ' ἐγένετο πώποτε οὔτ' ἔστιν οὐδ' αὖθίς ποτε γενήσεται, ὡς ὄντος ἑτέρου. E

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Ἧι μὲν * τοίνυν ἐστὸν διαφόρω καὶ δύο, σὺ 964 παρ' ἐμοῦ ἀπείληφας τῷ λόγῳ, ᾗ δὲ ἓν καὶ ταὐτόν, σὺ πάλιν ἀπόδος ἐμοί. διανοοῦ δὲ ὡς ἐρῶν καὶ ὅπῃ τέτταρα ὄντα ἕν ἐστι, καὶ ἐμὲ δὲ ἀξίου, σοῦ δείξαντος ὡς ἕν, πάλιν ὅπῃ τέτταρα. καὶ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο σκοπῶμεν τὸν εἰδότα ἱκανῶς περὶ ὡντινωνοῦν, οἷς ἔστι μὲν ὄνομα, ἔστι δὲ αὖ καὶ λόγος, πότερον μόνον ἐπίστασθαι τοὔνομα χρεών, τὸν δὲ λόγον ἀγνοεῖν, ἢ τόν γε ὄντα *) τι καὶ περὶ τῶν διαφερόντων μεγέθει τε καὶ * κάλλει πάντα τὰ τοιαῦτα ἀγνοεῖν B αἰσχρόν.

ΚΛ. Ἔοικε γοῦν.

ΑΘ. Μεῖζον δή τι νομοθέτῃ τε καὶ νομοφύλακι καὶ

---

*) ἴσ. τὸν γνόντα.

virtutem et duas reliquas, tamquam vere hae non multae ſint, ſed una haec tantum virtus.

Cl. Sane quidem.

Ath. Quatenus vero inter ſe differant hae duae duoque nomina acceperint itemque ceterae, haud difficile dictu, quatenus autem uno ambas virtutis nomine nuncupaverimus itemque ceteras, iam non eſt proclive.

Cl. Quomodo ais?

Ath. Non eſt difficile quod dico ad declarandum; dividamus enim inter nos interrogandi et reſpondendi provinciam.

Cl. Quomodo rurſus dicis?

Ath. Interroga me cur tandem, quum unam diximus virtutem, ambas rurſus duas appellaverimus, fortitudinem unam, alteram prudentiam. dicam enim tibi cauſam; una videlicet, fortitudo, ſpectat ad metum, cuius etiam belluae ſunt participes et puerorum animi admodum tenerorum; nam ſine ratione, immo naturâ exſiſtit fortis animus; ſine ratione vero animus prudens et ſapiens numquam exſtitit neque exſiſtit neque poſthac exſiſtet, quippe qui diverſus ſit ab animo forti.

Cl. Vera dicis.

Ath. Quatenus igitur diverſae ſint et duae, oratione mea percepiſti, quatenus vero una et eadem, tu rurſus mihi trade. cogita vero tibi dicendum quoque eſſe quomodo quattuor illae una ſint, meque exiſtima, ubi tu oſtenderis unam eas eſſe, rurſus oſtenſurum eſſe quomodo quattuor. et deinde conſideremus eum qui ſatis cognoverit res quaslibet quibus et nomen et notio ſit, utrum nomen tantummodo ſcire oporteat, notionem vero ignorare, an ei qui cognoverit aliquid eorum quae inſignia ſint ad magnitudinem et pulchritudinem turpe ſit utrumque ignorare.

Cl. Conſentaneum vero.

Ath. Iam maius quiddam eſt legum latori et cu-

ὃς ἀρετῇ πάντων διαφέρειν οἴεται καὶ νικητήρια τούτων αὐτῶν εἴληφεν, ἢ ταῦτα αὐτὰ περὶ ὧν νῦν λέγομεν, ἀνδρεία, σωφροσύνη, φρόνησις, δικαιοσύνη;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Τούτων δὴ πέρι τοὺς ἐξηγητάς, τοὺς διδασκάλους, τοὺς νομοθέτας, τῶν ἄλλων τοὺς φύλακας, τῷ δεομένῳ γνῶναί * τε καὶ εἰδέναι ἢ τῷ δεομένῳ κολάζεσθαί τε C
καὶ ἐπιπλῆξαι ἁμαρτάνοντι, πότερον οὐ δεῖ διδάσκοντα ἣν δύναμιν ἔχει κακία τε καὶ ἀρετὴ καὶ πάντως δηλοῦντα διαφέρειν τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἤ ποιητήν τινα ἐλθόντα εἰς τὴν πόλιν ἢ παιδευτὴν νέων φάσκοντ' εἶναι βελτίω φαίνεσθαι τοῦ πᾶσαν ἀρετὴν νενικηκότος; εἶτα ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὅπου μὴ λόγῳ ἔργῳ τε ἱκανοὶ φύλακες εἶεν, ἀρετῆς πέρι γιγνώσκοντες ἱκανῶς, θαυμαστόν τι ταύτην τὴν πόλιν * ἀφύ- D
λακτον οὖσαν πάσχειν ἃ πολλαὶ πάσχουσι τῶν νῦν πόλεων;

ΚΛ. Οὐδέν γε, ὡς εἰκός.

ΑΘ. Τί οὖν; ὃ λέγομεν νῦν, ποιητέον ἡμῖν; ἢ πῶς *) τοὺς φύλακας ἀκριβεστέρους τῶν πολλῶν περὶ ἀρετῆς ἔργῳ καὶ λόγῳ κατασκευαστέον; ἢ τίνα τρόπον τῇ τῶν ἐμφρόνων κεφαλῇ τε καὶ αἰσθήσεσιν ὁμοιωθήσεται ἡμῖν ἡ πόλις, ὡς τοιαύτην τινὰ φυλακὴν κεκτημένη ἐν αὑτῇ;

ΚΛ. Πῶς οὖν δὴ καὶ τίνα τρόπον, ὦ ξένε, ἀπεικάζοντες αὐτὸ τοιούτῳ τινὶ λέγομεν;

ΑΘ. * Δῆλον ὡς αὐτῆς μὲν τῆς πόλεως οὔσης τοῦ E
κύτους, τῶν δὲ φυλάκων τοὺς μὲν νέους οἷον ἐν ἄκρᾳ κορυφῇ ἀπειλημμένους, τοὺς εὐφυεστάτους, ὀξύτητας ἐν πάσῃ τῇ ψυχῇ ἔχοντας περὶ ὅλην κύκλῳ τὴν πόλιν ὁρᾶν, φρουροῦντας δὲ παραδιδόναι μὲν τὰς αἰσθήσεις ταῖς μνήμαις, τοῖς πρεσβυτέροις δὲ ἐξαγγέλους γίγνεσθαι πάντων τῶν κατὰ πόλιν, * τοὺς δὲ νῷ ἀπεικασμένους τῷ πολλὰ καὶ ἄξια λό- 965
γου διαφερόντως φρονεῖν, τοὺς γέροντας, βουλεύεσθαι, καὶ ὑπηρέταις χρωμένους μετὰ ξυμβουλίας τοῖς νέοις, οὕτω δὴ κοινῇ σώζειν ἀμφοτέρους ὄντως τὴν πόλιν ὅλην. πότερον

*) ἴσ. ἢ πως.

ſtodi et ei qui virtute omnibus ſe praeſtare arbitretur palmamque horum ipſorum tulerit, quam hae ipſae de quibus nunc agimus, fortitudo, temperantia, prudentia, iuſtitia?

Cl. Quî poteſt eſſe?

Ath. De his igitur interpretes religionum, praeceptores, legum latores ceterorumque cuſtodes utrum non oportet, ſi quis cognitione et ſcientia vel caſtigatione et obiurgatione quippe peccans indigeat, docendo planeque declarando quam vim habeat pravitas et virtus, reliquis praeſtare, ſed vel poëtam aliquem in urbem venientem vel magiſtrum qui iuventutem ſe inſtituere profiteatur meliorem reperiri eo qui univerſae virtutis palmam acceperit? itane in huiusmodi civitate ubi non ſint re et verbis idonei cuſtodes, virtutis naturam ſatis perſpectam habentes, mirum eſt ſi huic civitati cuſtodibus carenti contingant quae multis quae nunc ſunt contingunt urbibus?

Cl. Minime vero, ut patet.

Ath. Quid igitur? quod dicimus nunc, faciendum nobis? cuſtodesne virtutis magis intelligentes multitudine et re et verbis reddendi? an quo pacto ad prudentium capitis et ſenſuum ſimilitudinem accedet civitas, quippe huiusmodi in ſe habens cuſtodiam?

Cl. Quo tandem modo, hoſpes, comparantes eam cum his id dicimus?

Ath. Patet, quum ipſa civitas ſit corpus, cuſtodes iuvenes quaſi in ſummo vertice interclusos, eosque optima indole praeditos, omne acumen in animo habentes totam circumcirca urbem intueri, et excubantes quicquid ſenſibus percipiant memoriae id mandare, et ſenioribus nuntiare omnia quae in urbe gerantur, ſenes vero, quos cum mente comparemus propterea quod multa inſignia prae ceteris cogitent, conſultare et, dum iuvenes tamquam miniſtros in conſilium adhibeant, communiter utrosque vere ſervare civitatem totam.

οὕτω λέγωμεν, ἤ πως *) ἄλλως δεῖν κατασκευάζεσθαι; μῶν ὁμοίους πάντας κεκτημένους καὶ μὴ διηκριβωμένους ἔστιν οὓς τραφέντας τε καὶ πεπαιδευμένους;

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ θαυμάσιε, ἀδύνατον.

ΑΘ. Ἰτέον ἄρα ἐπί τινα * ἀκριβεστέραν παιδείαν τῆς B ἔμπροσθεν.

ΚΛ. Ἴσως.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν ἧς δὴ νῦν σχεδὸν ἐφηψάμεθα, τυγχάνοι ἂν οὖσα, ἧς χρείαν ἔχομεν, αὕτη;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Οὐκοῦν ἐλέγομεν τόν γε πρὸς ἕκαστα ἄκρον δημιουργόν τε καὶ φύλακα μὴ μόνον δεῖν πρὸς τὰ πολλὰ βλέπειν δυνατὸν εἶναι, πρὸς δὲ τὸ ἓν ἐπείγεσθαι, γνῶναί τε καὶ γνόντα πρὸς ἐκεῖνο συντάξασθαι πάντα ξυνορῶντα;

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν ἀκριβεστέραν σκέψιν θετέον **), * περὶ C ὁτουοῦν ***) γίγνοιτο ἢ τὸ πρὸς μίαν ἰδέαν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀνομοίων δυνατὸν εἶναι βλέπειν;

ΚΛ. Ἴσως.

ΑΘ. Οὐκ ἴσως, ἀλλ' ὄντως, ὦ δαιμόνιε, ταύτης οὐκ ἔστι σαφεστέρα μέθοδος ἀνθρώπων οὐδενί.

ΚΛ. Σοὶ πιστεύων, ὦ ξένε, ξυγχωρῶ δή, καὶ ταύτῃ πορευώμεθα λέγοντες.

ΑΘ. Ἀναγκαστέον ἄρ', ὡς ἔοικε, καὶ τοὺς τῆς θείας πολιτείας ἡμῖν φύλακας ἀκριβῶς ἰδεῖν πρῶτον τί ποτε διὰ πάντων * τῶν τεττάρων ταὐτὸν τυγχάνει, ὃ δή φαμεν ἔν D τε ἀνδρείᾳ καὶ σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν φρονήσει ἓν ὂν ἀρετὴν ἑνὶ δικαίως ἂν ὀνόματι προσαγορεύεσθαι. τοῦτο, ὦ φίλοι, εἰ μὲν βουλόμεθα, τὰ νῦν οἱόνπερ σφόδρα πιέσαντες μὴ ἀνῶμεν, πρὶν ἂν ἱκανῶς εἴπωμεν τί ποτ' ἔστιν, εἰς ὃ βλεπτέον, εἴτε ὡς ἓν εἴτε ὡς ὅλον εἴτε ὡς ἀμφότερα εἴτε ὅπως ποτὲ πέφυκεν. ἤ, τούτου διαφυγόντος ἡμᾶς, οἰόμεθά ποτε ἡμῖν ἱκανῶς ἕξειν τὰ πρὸς ἀρετήν, πε-

*) γρ. ἢ πῶς. **) ἄλλ. ἀκριβεστέρα σκέψις θέα τ' ἂν περί. ***) ἄλλ. ὁτουοῦν ὁτῳοῦν.

utrum ita dicamus an alia qua ratione eos adornandos esse? num similes omnes habere cupimus, et non accuratius nonnullos educatos institutosque esse?

Cl. At, vir mirifice, fieri istud nequit.

Ath. Progrediendum igitur ad accuratiorem quandam institutionem, quam superior erat.

Cl. Ita mihi videtur.

Ath. Num, quam modo fere attigimus, erit haec qua opus est nobis?

Cl. Ita plane.

Ath. Nonne igitur diximus opificem et custodem in omnibus perfectum non solum debere ad plurima posse spectare, verum etiam in unum incumbere, ut si id cognovisset, omnia posset perspiciens ad hoc componere?

Cl. Recte vero.

Ath. Num igitur accuratior poterit investigatio proponi cuiuslibet rei, quam haec, qua quis e multis dissimilibusque unam possit speciem spectare?

Cl. Fortasse.

Ath. Non fortasse, sed vere, mi bone, non est dilucidior ulli hominum investigandi ratio quam haec.

Cl. Tibi credens, hospes, iam concedo, et ita disserentes progrediamur.

Ath. Cogendi igitur, ut patet, etiam divinae nostrae civitatis custodes accurate perspicere primum quid tandem id sit quod per omnes quattuor species idem reperiatur, quod quidem dicimus, in fortitudine et temperantia et iustitia et prudentia quum unum sit, virtus, uno recte nomine nuncupari. hoc, amici, si voluerimus, nunc quasi firme comprehendentes ne mittamus prius quam satis explicaverimus quid tandem sit ad quod spectari oporteat, sive ut unum, sive ut totum sive ut utrumque sive quocumque demum modo natura se habeat. an, hoc si nos fugerit, arbitramur umquam nos satis cognituros esse virtutis naturam, de qua neque

ρὶ ἧς οὔτε εἰ πολλά ἐστ' οὔτ' εἰ τέτταρα οὔθ' ὡς ἓν δυνα-
τοὶ * φράζειν ἐσόμεθα; οὐκοῦν ἐάν γε ἡμῖν ξυμβούλοις πει- E
θώμεθα, ἀμωσγέπως μηχανησόμεθα ἐν τῇ πόλει ἐγγεγονέναι
τοῦθ' ἡμῖν, εἰ δ' ἄρα τὸ παράπαν δοκεῖ, ἐᾶν χρεών.

ΚΛ. Ἥκιστα, νὴ τὸν ξένιον, ὦ ξένε, θεόν, ἐατέον που τὸ τοιοῦτον, ἐπεὶ δοκεῖς ἡμῖν ὀρθότατα λέγειν. ἀλλὰ δὴ πῶς τις τοῦτ' ἂν μηχανῷτο;

ΑΘ. * Μήπω τὸ πῶς ἂν μηχανησαίμεθα λέγωμεν· εἰ 966
δεῖ δὲ ἢ μή, πρῶτον βεβαιωσώμεθα τῇ ξυνομολογίᾳ πρὸς
ἡμᾶς αὐτούς.

ΚΛ. Ἀλλὰ μὴν δεῖ γε, εἴπερ δυνατόν.

ΑΘ. Τί δὲ δή; περὶ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ταὐτὸν τοῦτο διανοούμεθα; ὡς πόλλ' ἔστι μόνον ἕκαστον τούτων, τοὺς φύλακας ἡμῖν γνωστέον, ἢ καὶ ὅπως ἕν τε καὶ ὅπῃ;

ΚΛ. Σχεδὸν ἔοικ' ἐξ ἀνάγκης δεῖν καὶ ὅπως ἓν διανοεῖσθαι.

ΑΘ. Τί δ', ἐννοεῖν μέν, τὴν δὲ * ἔνδειξιν τῷ λόγῳ B
ἀδυνατεῖν ἐνδείκνυσθαι;

ΚΛ. Καὶ πῶς; ἀνδραπόδου γάρ τινα σὺ λέγεις ἕξιν.

ΑΘ. Τί δέ; περὶ πάντων τῶν σπουδαίων ἆρ' ἡμῖν ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι δεῖ τοὺς ὄντως φύλακας ἐσομένους τῶν νόμων ὄντως εἰδέναι τὰ περὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, καὶ λόγῳ τε ἱκανοὺς ἑρμηνεύειν εἶναι καὶ τοῖς ἔργοις ξυνακολουθεῖν, κρίνοντας τά τε καλῶς γιγνόμενα καὶ τὰ μὴ κατὰ φύσιν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Μῶν οὖν οὐχ ἓν τῶν καλλίστων * ἐστὶ τὸ περὶ C
τοὺς θεούς, ὃ δὴ σπουδῇ διεπεραινάμεθα, ὡς εἰσί τε καὶ
ὅσης φαίνονται κύριοι δυνάμεως, εἰδέναι τε εἰς ὅσον δυνα-
τόν ἐστι ταῦτ' ἄνθρωπον γιγνώσκειν, καὶ τοῖς μὲν πλείστοις
τῶν κατὰ πόλιν ξυγγιγνώσκειν τῇ φήμῃ μόνον τῶν νόμων
ξυνακολουθοῦσι, τοῖς δὲ φυλακῆς μεθέξουσι μηδὲ ἐπιτρέ-
πειν, ὃς ἂν μὴ διαπονήσηται τὸ πᾶσαν πίστιν λαβεῖν τῶν
οὐσῶν περὶ θεῶν; τὴν δὲ μὴ ἐπιτροπὴν εἶναι τὸ μηδέποτε
τῶν νομοφυλάκων * αἱρεῖσθαι τὸν μὴ θεῖον καὶ διαπεπο- D

an multa, neque an quadruplex neque an una fit umquam potuerimus dicere? quocirca, fi confilium noftrum fequamur, omni modo excogitabimus modum quo hoc noftra in civitate efficiatur, fin prorfus vifum fuerit, finendum.

Cl. Minime, per deum hofpitalem, hofpes, finendum hoc eft, quum videare mihi rectiffime dicere. at vero quomodo quis iftud efficiat?

Ath. Nondum quomodo efficiamus dicendum, fed an oporteat necne, id primum confirmemus inter nos confentientes.

Cl. Sane vero oportet, fi fieri poteft.

Ath. Quid autem? de honefto et bono idem hoc fentimus? multa effe tantum horum quidque cuftodibus noftris perfpiciendum effe, an etiam quo pacto unum fit?

Cl. Videtur fere neceffarium effe intelligere quoque quomodo unum fit.

Ath. Quid vero, cognofcere quidem, verbis autem poffe probare?

Cl. Quî tandem? mancipii enim habitum tu dicis.

Ath. Quid, de omnibus praeftantibus nobis idem eft fermo, oportere eos qui veri futuri fint legum cuftodes vere cognofcere quae ad earum veritatem pertineant, et verbis poffe explicare reque asfequi, iudicantes quae bene et quae fecus fiant fecundum naturam?

Cl. Quidni?

Ath. Nonne vero una praeftantiffimarum eft cognitio deorum, de qua diligenter disputavimus probantes eos effe magnamque poteftatem habere, quantum quidem homo id cognofcere poteft? et plerisque quidem urbis incolis venia eft danda legum tantummodo verba fequentibus, eis vero qui cuftodiae partem habituri fint non indulgendum, nifi elaboraverint ut omnem de diis fidem nancifcerentur. et ratio a cuftodia prohibendi haec erit ut numquam legum cuftos creetur qui non fit

νηκότα πρὸς αὐτά, μηδ' αὖ τῶν πρὸς ἀρετὴν ἔγκριτον γίγνεσθαι;

ΚΛ. Δίκαιον γοῦν, ὡς λέγεις, τὸν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀργὸν ἢ ἀδύνατον ἀποκρίνασθαι πόῤῥω τῶν καλῶν.

ΑΘ. Ἆρα οὖν ἴσμεν ὅτι δύ' ἐστὸν τὼ περὶ θεῶν ἄγοντε εἰς πίστιν ὅσα διήλθομεν ἐν τοῖς πρόσθεν;

ΚΛ. Ποῖα;

ΑΘ. Ἓν μὲν ὃ περὶ τὴν ψυχὴν ἐλέγομεν, ὡς πρεσβύτατόν τε καὶ θειότατόν ἐστι * πάντων ὧν κίνησις γένεσιν E
παραλαβοῦσα ἀέναον οὐσίαν ἐπόρισεν, ἓν δὲ τὸ περὶ τὴν φοράν, ὡς ἔχει τάξεως, ἄστρων τε καὶ ὅσων ἄλλων ἐγκρατὴς νοῦς ἐστὶ τὸ πᾶν διακεκοσμηκώς. ὁ γὰρ ἰδὼν ταῦτα μὴ φαύλως μηδ' ἰδιωτικῶς, οὐδεὶς οὕτως ἄθεος ἀνθρώπων ποτὲ πέφυκεν, ὃς οὐ τοὐναντίον ἔπαθεν ἢ τὸ προσδοκώμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν· * οἱ μὲν γὰρ διανοοῦνται τοὺς τὰ 967
τοιαῦτα μεταχειρισαμένους ἀστρονομίᾳ τε καὶ ταῖς μετὰ ταύτης ἀναγκαίαις ἄλλαις τέχναις ἀθέους γίγνεσθαι, καθεωρακότας ὡς οἷόν τε γιγνόμενα ἀνάγκαις πράγματ', ἀλλ' οὐ διανοίαις βουλήσεως ἀγαθῶν πέρι τελουμένων.

ΚΛ. Τὸ δὲ δὴ πῶς ἔχον ἂν εἴη;

ΑΘ. Πᾶν, ὅπερ εἶπον, τοὐναντίον ἔχει νῦν τε καὶ ὅτε ἄψυχα αὐτὰ οἱ διανοούμενοι διενοοῦντο. θαύματα μὲν οὖν καὶ τότε ὑπεδύετο περὶ αὐτά, καὶ * ὑπωπτεύετο τὸ B
νῦν ὄντως δεδογμένον, ὅσοι τῆς ἀκριβείας αὐτῶν ἥπτοντο, ὅπως μήποτ' ἂν ἄψυχα ὄντα οὕτως εἰς ἀκρίβειαν θαυμαστοῖς λογισμοῖς ἂν ἐχρῆτο, νοῦν μὴ κεκτημένα· καί τινες ἐτόλμων τοῦτό γε αὐτὸ παρακινδυνεύειν καὶ τότε, λέγοντες ὡς νοῦς εἴη ὁ διακεκοσμηκὼς πάνθ' ὅσα κατ' οὐρανόν, οἱ δὲ αὐτοὶ πάλιν ἁμαρτάνοντες ψυχῆς φύσεως, ὅτι πρεσβύτερον εἴη σωμάτων, διανοηθέντες δὲ ὡς νεώτερον, ἅπανθ', ὡς εἰπεῖν ἔπος, * ἀνέτρεψαν πάλιν, ἑαυτοὺς δὲ πολὺ μᾶλ- C
λον· τὰ γὰρ δὴ πρὸ τῶν ὀμμάτων πάντα αὐτοῖς ἐφάνη, τὰ κατ' οὐρανὸν φερόμενα, μεστὰ εἶναι λίθων καὶ γῆς καὶ πολλῶν ἄλλων ἀψύχων σωμάτων, διανεμόντων τὰς αἰτίας παντὸς τοῦ κόσμου. ταῦτ' ἦν τὰ τότε ἐξειργασμένα πολλὰς

divinus nec in rebus divinis elaboraverit, neque etiam in numero virorum ad virtutem insignium reponatur.

Cl. Iustum sane, ut dicis, hominem his in rebus segnem et facultate carentem longe a pulchris reiicere.

Ath. Nonne igitur scimus duo esse quae de diis fidem dent, ut in superioribus exposuimus?

Cl. Quaenam?

Ath. Unum est hoc quod de animo posuimus, eum esse antiquissimum et divinissimum omnium quorum motus ortum nactus perpetuam naturam procreaverit, alterum quod de cursu et ordine stellarum diximus omniumque quae in mentis potestate sunt quae omnia in ordinem adduxit. nemo enim, qui haec vidit non leviter nec imperite, umquam fuit hominum adeo impius, quin contra afficeretur atque plurimi existimant. hi enim putant eos qui in his versentur rebus, per astrologiam aliasque cum his coniunctas necessarias disciplinas impios evadere, quum perspexerint quoad eius fieri possit res necessitate fieri, non consilio et ea voluntate quae ad bona efficienda spectet.

Cl. Hoc autem quo pacto se habet?

Ath. Plane contra, sicut dixi, habet nunc atque tunc, quum inanimata illa esse censeret hominum multitudo. admiratio enim eis iniecta est, et suspicati sunt id quod nunc pro vero habent omnes qui accurate haec attigerunt, numquam ea, si inanimata essent, tam admirabilibus ad accurationem ratiocinationibus usa fuisse, nisi mentem habuissent; et fuerunt qui iam tunc hoc ipsum periclitarentur dicentes mentem disposuisse omnia caelestia, hi vero ipsi rursus in animi naturam corporibus antiquiorem peccantes et pro iuniore eam habentes, omnia fere rursus everterunt, et semet ipsos multo magis; omnia enim quae in caelo feruntur ante ipsorum oculos obversata videbantur eis lapidum et terrae multorumque aliorum corporum inanimatorum plena esse, hisque causas universi mundi attribuerunt.

ἀθεότητας καὶ δυσχερείας τῶν τοιούτων ἅπτεσθαι. καὶ δὴ
καὶ λοιδορήσεις γε ἐπῆλθον ποιηταῖς, τοὺς φιλοσοφοῦν-
τας * κυσὶ ματαίαις ἀπεικάζοντας χρωμέναισιν ὑλακαῖς, ἀλ- D
λὰ ταῦτ' *) ἀνόητ' εἰπεῖν. νῦν δέ, ὅπερ εἴρηται, πᾶν
τοὐναντίον ἔχει.

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Οὐκ ἔστι ποτὲ γενέσθαι βεβαίως θεοσεβῆ θνη-
τῶν ἀνθρώπων οὐδένα, ὃς ἂν μὴ τὰ λεγόμενα ταῦτα νῦν
δύο λάβῃ, ψυχήν τε, ὡς ἔστι πρεσβύτατον ἁπάντων ὅσα
γονῆς μετείληφεν ἀθάνατόν τε ἄρχει τε δὴ σωμάτων πάν-
των, ἐπὶ δὲ τούτοισι δή, τὸ νῦν εἰρημένον πολλάκις, τόν
τε εἰρημένον ἐν τοῖς ἄστροις νοῦν τῶν ὄντων τά τε πρὸ
τούτων * ἀναγκαῖα μαθήματα λάβῃ, τά τε κατὰ τὴν Μοῦ- E
σαν τούτοις τῆς κοινωνίας συνθεασάμενος χρήσηται πρὸς
τὰ τῶν ἠθῶν ἐπιτηδεύματα καὶ νόμιμα ξυναρμοττόντως,
ὅσα τε λόγον ἔχει, τούτων δυνατὸς ᾖ δοῦναι * τὸν λόγον 968
[ὅσα τε μή]. ὁ δὲ μὴ ταῦθ' οἷός τ' ὢν πρὸς ταῖς δη-
μοσίαις ἀρεταῖς κεκτῆσθαι σχεδὸν ἄρχων μὲν οὐκ ἄν
ποτε γένοιτο ἱκανὸς ὅλης πόλεως, ὑπηρέτης δ' ἂν ἄλ-
λοις ἄρχουσιν. ὁρᾶν δὴ χρεὼν νῦν, ὦ Κλεινία καὶ Μέ-
γιλλε, ἤδη πρὸς τοῖς εἰρημένοις νόμοις ἅπασιν ὅσους διε-
ληλύθαμεν, εἰ καὶ τοῦτον προσοίσομεν, ὡς φυλακὴν ἐσό-
μενον κατὰ νόμον χάριν σωτηρίας, τὸν τῶν ἀρχόντων νυ-
κτερινὸν ξύλλογον, παιδείας ὁπόσης διεληλύθαμεν κοινω-
νὸν * γενόμενον· ἢ πῶς ποιῶμεν; B

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ λῷστε, πῶς οὐ προσοίσομεν, ἄν πῃ
καὶ κατὰ βραχὺ δυνηθῶμεν;

ΑΘ. Καὶ μὴν πρός γε τὸ τοιοῦτον ἁμιλληθῶμεν πάν-
τες· ξυλλήπτωρ γὰρ τούτου γε ὑμῖν καὶ ἐγὼ γιγνοίμην ἂν
προθύμως, πρὸς δ' ἐμοὶ καὶ ἑτέρους ἴσως εὑρήσω διὰ τὴν
περὶ τὰ τοιαῦτ' ἐμπειρίαν τε καὶ σκέψιν γεγονυῖάν μοι καὶ
μάλα συχνήν.

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ ξένε, παντὸς μὲν μᾶλλον ταύτῃ πορευ-
τέον ᾗπερ καὶ ὁ θεὸς ἡμᾶς σχεδὸν ἄγει· τίς δὲ ὁ τρό-

---

*) ἄλλ. ἄλλα τ' αὖ. Ιτ. ἄλλα τε τοιαῦτ'.

haec autem tunc multas impietates et difficultates in rebus illis tractandis attulerunt. atque etiam convicia in mentem venerunt poëtis, philosophantes comparantibus cum canibus frustra latrantibus et alia dicentibus insipientia. nunc vero, sicut dictum est, plane contra habet.

Cl. Quomodo?

Ath. Numquam constanter pius fieri poterit mortalium hominum quisquam, nisi duo illa modo dicta perceperit, animum esse antiquissimum omnium quae ortum nacta fuerint et immortalem et omnia corpora regere, et praeterea, id quod saepius nunc diximus, mentem modo memoratam in astris habitantem cognoverit rerum causam esse et ante haec necessarias perceperit disciplinas et musicam cum his convenientem contemplatus eaque usus fuerit ad morum instituta et leges congruenter, eorumque quae rationem habeant possit rationem reddere. qui non poterit haec ad publicas virtutes sibi acquirere, numquam fere idoneus erit totius civitatis princeps, sed aliorum principum minister. videndum igitur nunc, o Clinia et Megille, omnibus quas persequuti sumus legibus an nocturnum illum conventum adiiciamus, qui custos futurus sit ex lege conservationis causa, eumque institutionis universae de qua exposuimus participem factum; an quomodo faciamus?

Cl. At, mi optime, cur non adiiciamus, si modo vel paullulum potuerimus?

Ath. Sane hoc contendamus omnes; et ego quoque libenter vobis hac in re adiutor ero, et praeter me fortasse etiam alios inveniam propter peritiam huius generis crebramque quam de eo habui quaestionem.

Cl. Itaque, hospes, omnino huc proficiscendum, quo etiam deus nos fere ducit; quo autem modo hoc

πος ἡμῖν γιγνόμενος * ὀρθῶς γίγνοιτ' ἄν, τουτὶ δὴ τὰ νῦν C
λέγωμέν τε καὶ ἐρευνῶμεν.

ΑΘ. Οὐκέτι νόμους, ὦ Μέγιλλε καὶ Κλεινία, περὶ τῶν τοιούτων δυνατόν ἐστι νομοθετεῖν, πρὶν ἂν κοσμηθῇ· τότε δὲ κυρίους ὧν αὐτοὺς δεῖ γίγνεσθαι, νομοθετεῖν. ἀλλὰ ἤδη τὸ τὰ τοιαῦτα κατασκευάζον διδαχὴ μετὰ ξυνουσίας πολλῆς γίγνοιτ' ἄν, εἰ γίγνοιτο ὀρθῶς.

ΚΛ. Πῶς; τί τοῦτο *) εἰρῆσθαι φῶμεν αὖ;

ΑΘ. Πρῶτον μὲν δήπου καταλεκτέος ἂν εἴη κατάλο-
γος * τῶν ὅσοι ἐπιτήδειοι πρὸς τὴν τῆς φυλακῆς φύσιν ἂν D
εἶεν ἡλικίαις τε καὶ μαθημάτων δυνάμεσι καὶ τρόπων ἤθεσι καὶ ἔθεσι· μετὰ δὲ τοῦτο, ἃ δεῖ μανθάνειν, οὔτε εὑρεῖν ῥᾴδιον οὔτε εὑρηκότος ἄλλου μαθητὴν γενέσθαι. πρὸς τούτοις δὲ χρόνους οὕς τε καὶ ἐν οἷς δεῖ παραλαμβάνειν ἕκαστα, μάταιον ταῦτ' ἐν γράμμασι λέγειν· οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς
τοῖς μανθάνουσι * δῆλα γίγνοιτ' ἂν ὅ τι **) πρὸς καιρὸν E
μανθάνεται, πρὶν ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἑκάστῳ που μαθήματος ἐπιστήμην γεγονέναι. οὕτω δὴ πάντα ταῦτα ***) ἀπόῤῥητα μὲν λεχθέντα οὐκ ἂν ὀρθῶς λέγοιτο, ἀπρόῤῥητα †) δὲ διὰ τὸ μηδὲν προῤῥηθέντα δηλοῦν τῶν λεγομένων.

ΚΛ. Τί οὖν δὴ ποιητέον ἐχόντων τούτων οὕτως, ὦ ξένε;

ΑΘ. Τὸ λεγόμενον, ὦ φίλοι, ἐν κοινῷ καὶ μέσῳ ἔοικεν ἡμῖν κεῖσθαι, καὶ εἴπερ κινδυνεύειν περὶ τῆς πολιτείας ἐθέλομεν ξυμπάσης, ἢ τρὶς ἕξ, φασίν, ἢ τρεῖς κύβους βάλ-
λοντας, πάντα ποιητέον. ἐγὼ * δ' ὑμῖν συγκινδυνεύσω τῷ 969
φράζειν τε καὶ ἐξηγεῖσθαι τά γε δεδογμένα ἐμοὶ περὶ τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς τῆς νῦν αὖ κεκινημένης τοῖς λόγοις. τὸ μέντοι κινδύνευμα οὐ σμικρὸν οὐδ' ἑτέροις τισὶ προσφερὲς ἂν εἴη. σοὶ δὴ τοῦτό γε, ὦ Κλεινία, μέλειν παρακελεύομαι· σὺ γὰρ τὴν Μαγνήτων πόλιν, ἢ ᾧ ἂν θεὸς ἐπώνυμον αὐτὴν ποιήσῃ, κλέος ἀρεῖ μέγιστον κατασκευάσας αὐτὴν ὀρθῶς, ἢ ††) τό γε ἀνδρειότατος εἶναι δοκεῖν τῶν

*) ἴσ. ὀρθῶς πως. ΚΛ. Τί τοῦτο κτλ. **) γρ. ὅτι. ***) ἀλλ. πάντα τὰ περὶ ταῦτα. †) γρ. ἀπόῤῥητα. ††) ἴσ. ἤ.

recte simus instituturi, id nunc dicamus et investigemus.

Ath. Fieri non potest, o Megille et Clinia, ut de hoc leges scribamus prius quam adornatum fuerit; tum demum quam ipsos potestatem habere oporteat sanciamus. id vero quod haec efficiet doctrina erit multo cum usu coniuncta, si recte fiet.

Cl. Quorsum hoc spectare dicamus?

Ath. Primum videlicet eligendus erit numerus eorum qui aetate, doctrina, moribus et consuetudine idonei sint ad custodiae naturam; deinde quae discenda sint neque facile quisquam invenerit neque alterius qui invenerit discipulus evaserit. praeterea quamdiu et quando quaeque sint percipienda, frustra praescribatur; neque enim ipsis discentibus patebit quid opportune discatur prius quam animo quisque comprehenderit disciplinae cognitionem. quocirca haec omnia dici non posse haud recte statuerimus, at praedici non posse recte posuerimus, quoniam, etiamsi praedicantur, tamen nihil declarent eorum de quibus agatur.

Cl. Quid igitur faciendum haec si ita se habeant, hospes?

Ath. Hoc communiter, amici, et in medio, ut in proverbio est, nobis videtur positum esse, et si de universa volumus civitate periculum subire, aut tres seniones, ut dicunt, aut tres uniones iacientes, omnia facienda. ego autem vobiscum periculum suscepturus sum dicendo et explicando quod mihi videtur de institutione et educatione nunc in quaestionem vocata. periculum vero haud parvum nec aliis quibusdam simile. tibi igitur hoc, Clinia, curae esse iubeo; tu enim Magnetum civitate, vel undecumque eam deus denominabit, recte constituta summam consequeris gloriam: profecto tibi numquam elabetur haec existimatio ut fortissi-

ὕστερον ἐπιγιγνομένων οὐκ * ἐκφεύξει ποτέ. ἐάν γε μὴν B οὗτος ἡμῖν ὁ θεῖος γένηται ξύλλογος, ὦ φίλοι ἑταῖροι, παραδοτέον τούτῳ τὴν πόλιν, ἀμφισβήτησίς τ' οὐκ ἔστ' οὐδεμία οὐδενὶ τῶν νῦν παρὰ ταῦθ', ὡς ἔπος εἰπεῖν, νομοθετῶν, ὄντως δὲ ἔσται σχεδὸν ὕπαρ ἀποτετελεσμένον οὗ σμικρῷ πρόσθεν ὀνείρατος ὡς τῷ λόγῳ ἐφηψάμεθα, κεφαλῆς νοῦ τε κοινωνίας εἰκόνα τινά πως ξυμμίξαντες, ἐὰν ἄρα ἡμῖν οἵ τε *) ἄνδρες ἀκριβῶς ξυμμιχθῶσι, παιδευθῶσί τε προσηκόντως, * παιδευθέντες τε ἐν ἀκροπόλει τῆς χώρας κατοι- C κήσαντες φύλακες ἀποτελεσθῶσιν οἵους ἡμεῖς οὐκ εἴδομεν ἐν τῷ πρόσθεν βίῳ πρὸς ἀρετὴν σωτηρίας γενομένους.

ΜΕ. Ὦ φίλε Κλεινία, ἐκ τῶν νῦν ἡμῖν εἰρημένων ἁπάντων ἢ τὴν πόλιν ἐατέον τῆς κατοικίσεως ἢ τὸν ξένον τόνδε οὐκ ἀφετέον, ἀλλὰ δεήσεσι καὶ μηχαναῖς πάσαις * κοι- D νωνὸν ποιητέον ἐπὶ τὴν τῆς πόλεως κατοίκισιν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις, ὦ Μέγιλλε, καὶ ἐγώ τε ποιήσω ταῦθ' οὕτω καὶ ξυλλάμβανε.

ΜΕ. Ξυλλήψομαι.

---

*) ἴσ. οἱ ὃὲ ε.

mus habeare omnium posteriorum. iam si ille nobis divinus exstiterit conventus, o cari amici, tradenda huic civitas, nec ulli fere legum latorum qui nunc sunt dubitationem haec res afferet, sed revera effectum erit quod paullo ante tamquam somnium attigimus, capitis et mentis societatis imaginem quandam componentes, si modo nobis hi viri accurate conflati et ita ut par est instituti fuerint, institutique in arce regionis domicilium habentes custodes evaserint quales nos non viderimus in priore vita, si conservandi virtutem spectes.

Me. O care Clinia, ex omnibus nunc dictis aut missa facienda est civitatis constitutio aut hospes hic non dimittendus, sed precibus omnibusque machinationibus commovendus, ut in urbis condendae societatem veniat.

Cl. Verissime dicis, o Megille, et ego ita facturus sum, tu vero adiuva.

Me. Adiuvabo.

PLATONIS QUAE EXSTANT OPERA.

ACCEDUNT

PLATONIS QUAE FERUNTUR SCRIPTA.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

RECENSUIT

IN LINGUAM LATINAM CONVERTIT

ANNOTATIONIBUS EXPLANAVIT INDICESQUE

RERUM AC VERBORUM ACCURATISSIMOS

ADIECIT

FRIDERICUS ASTIUS.

TOMUS OCTAVUS

EPINOMIDEM EUTHYPHRONEM APOLOGIAM SOCRATIS CRITONEM ALCIBIADEM UTRUMQUE HIPPARCHUM RIVALES THEAGEM CHARMIDEM LACHETEM ET LYSIDEM CONTINENS.

LIPSIAE MDCCCXXV.

LIBRARIA WEIDMANNIA

G. REIMER.

ΕΠΙΝΟΜΙΣ.

ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΞΕΝΟΣ, ΚΛΕΙΝΙΑΣ ΚΡΗΣ, ΜΕΓΙΛΛΟΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΣ.

ATHENIENSIS HOSPES, CLINIAS CRETENSIS, MEGILLUS LACEDAEMONIUS.

EPINOMIS.

De sapientia, summo humanitatis fine, quam in libro duodecimo attigerat legum scriptor, quaestio habetur in hac appendice. Ac primum quidem disciplinae illae, quae falso gloriantur sapientiae nomine, enumerantur et ab his secernuntur eae quae ad veram sapientiam ducunt (974). Artes enim et disciplinae quae ad vitae necessitates spectant, hoc est, vulgares illae atque sordidae, nihil decoris, nedum sapientiae habent; etiam illis artibus, quibus imitatio magis ludicra quam seria proposita est, (ut musicae, poesi, picturae, aliis), nihil commune est cum sapientia; neque artes opitulantes, ut medicina, ars oratoria, aliae, et sollertia illa animi, quae volgo pro sapientia habetur, eius quam quaerimus participes sunt sapientiae (976). Una sola disciplina, quae hominem sapientem reddit, numerandi ars est, cuius auctorem deum et quidem caelum, in quo omnia tam mirabili disposita ordine conspiciamus, recte perhibemus. Qua quidem disciplina ut nulla ars et doctrina carere potest (nam sine numero ordo et ratio non possunt cogitari), sic etiam nihil pulchri, boni et iusti nullaque eorum cognitio esse potest numero sublato (978). Sapientia vero in primis cernitur in rerum divinarum scientia, quae in vera deorum et animantium ortus cognitione nititur. Ex omnibus primum est divinum, alterum animus qui omnia fingit ac regit, tertium quinque corporis solidi genera, e

quibus primum est terrenum, secundum igneum (980). Ac terrenum quidem, quod sine ordine se movet, ratione caret, igneum vero seu caeleste, quod eodem semper ordine et circa idem fertur, mente praeditum ac divinum est; vitae autem et rationis quae in sideribus insunt causa est deus (983). Media inter divina (ignea) et terrena corpora sunt animantia quae ex aethere, aëre et aqua oriuntur; quae itidem pro diis habenda et suo quodque modo colenda sunt (986). Astrologiam deinde accuratius tractans octo ponit in caelo corpora: Solem Lunam, stellarum inerrantium orbem et quinque reliquas quae errantes dicuntur stellas, Venerem, Mercurium, Saturnum, Iovem et Martem (987). Falsa eorum est opinio, qui, corporum caelestium divinitatem ignorantes, naturae elementa pro rerum principiis habent et corpori id tribuunt quod in animum cadit (988) Ita perspicitur veram sapientiam astrologia contineri, non vulgari illa, sed altiore, quae quomodo addiscenda sit deinceps exponitur. Huic vero adiungi oportet geometriam, arithmeticam et dialecticam, quae singula ad species suas refert veraque a falsis discernit. Atque hac quidem ratione qui res divinas earumque numeros et ordines perscrutatur, is unam in omnibus rebus convenientiam, unam divinitatem conspicit, quam cognoscens eam, quam homini assequi licet, felicitatem et in hac et in futura vita percipiet. Quod quidem ipsum conventui illi nocturno propositum est, legum civitatisque custodi et conservatori.

Πρὸς μὲν τὸ τῆς ὁμολογίας ἥκομεν ἅπαντες ὀρθῶς, ὦ ξένε, 973
τρεῖς ὄντες, ἐγὼ καὶ σὺ καὶ Μέγιλλος ὅδε, τὸ τῆς φρονήσεως
ἐπισκεψόμενοι τίνι ποτὲ χρὴ λόγῳ διεξελθεῖν, ὃ τὴν ἀνθρω-
πίνην ἕξιν φαμέν, ὅταν διανοηθῇ, κάλλιστ' ἔχειν ποιεῖν πρὸς
φρόνησιν, ὅσην δυνατὸν ἀνθρώπῳ σχεῖν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα,
ὥς φαμεν, ἅπαντα διεξήλθομεν ὅσα ἦν περὶ * νόμων θέσιν· B
ὃ δὲ μέγιστον εὑρεῖν τε καὶ εἰπεῖν, τί ποτε μαθὼν θνητὸς
ἄνθρωπος σοφὸς ἂν εἴη, τοῦτο οὔτε εἴπομεν οὔτε εὕρομεν.
νῦν δὲ πειρώμεθα τοῦτο μὴ καταλιπεῖν· σχεδὸν γὰρ ἀτελὲς
ἂν πράξαιμεν οὗ χάριν ἅπαντες ὡρμήσαμεν, ὡς φανερὰ
ποιήσοντες ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους.
ΑΘ Ὦ φίλε Κλεινία, καλῶς μὲν λέγεις, ἄτοπον μὴν ἀκού-
σεσθαί σε λόγον οἶμαι, καί τινα τρόπον οὐκ ἄτοπον αὖ.
πολλοὶ γὰρ δὴ προςτυχεῖς τῷ βίῳ γιγνόμενοι τὸν αὐτὸν * λόγον C
φέρουσιν, ὡς οὐκ ἔσται μακάριον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
οὐδ' εὔδαιμον. ἕπου δὴ καὶ ξύνιδε ἄν σοι δοκῇ κἀγὼ μετ'
αὐτῶν καλῶς τοῦ τοιούτου πέρι λέγειν. οὔ φημι εἶναι δυνατὸν
ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλί-
γων· μέχριπερ ἂν ζῶμεν τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπὶς τε-
λευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων, ὧν ἕνεκά τις προθυμοῖτ' ἂν
ζῶν τε ὡς κάλλιστ' ἂν ζῆν κατὰ δύναμιν καὶ τελευτήσας τε-
λευτῆς τοιαύτης τυχεῖν. λέγω δ' οὐδὲν * σοφόν, ἀλλ' ὅπερ ἅπαν- D
τες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι γιγνώσκομέν τινα τρόπον, ὡς
ἐξ ἀρχῆς τὸ γενέσθαι χαλεπὸν ἅπαντι ζώῳ· πρῶτον μὲν τὸ
μετασχεῖν τῆς τῶν κυουμένων ἕξεως, ἔπειτ' αὖ τὸ γίγνεσθαι,
καὶ ἔτι τὸ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι, διὰ πόνων μυρίων
ταῦτα γίγνεσθαι ξύμπαντα, ὥς φαμεν ἅπαντες. * καὶ χρόνος 974
βραχὺς ἄν τις εἴη πρὸς λογισμὸν μήτοι *) τῶν μοχθηρῶν,

*) Ισ. μητι.

Ut inter nos convenit omnes recte adsumus, o hospes, tres, ego et tu et Megillus hic, sapientiam consideraturi quo tandem pacto oporteat oratione explicari, quam, si perspecta fuerit, dicimus efficere ut homo optime se habeat ad prudentiam, quantum homo se habere possit. reliqua enim, ut dicimus, omnia exposuimus quaecumque spectant ad leges scribendas; quod vero maximum est inventu et dictu, quibus tandem perceptis mortalis homo sapiens exsistat, hoc neque diximus neque invenimus. nunc autem conemur hoc non praetermittere; fere enim imperfectum relinqueremus cuius causa omnes profecti sumus, ut videlicet id aperiremus ab initio ad finem.

Ath. O care Clinia, bene quidem loqueris, admirabilem vero te arbitror auditurum esse orationem, rursusque quodam modo non admirabilem. etenim multi, quos vitae casus exercuerunt, eandem proferunt orationem, neque beatum fore hominum genus neque felix. sequere igitur et considera mecum an ego quoque tibi videar cum illis hac de causa recte dicere. nego homines posse beatos et felices evadere, paucis exceptis; quamdiu vivamus, hoc definio; praeclara vero spes est fore ut mortuus omnia consequatur quorum causa aliquis expetat vivens quam optime possit vivere et finitus talem finem assequi. dico autem non sapiens aliquid, sed quod omnes tam Graeci quam barbari cognoscimus quodammodo, a principio natum esse malum accidere cuique animanti: primum enim in eorum qui in utero gestentur sortis partem venire, deinde nasci, praeterea educari et institui, haec omnia sexcentis cum laboribus coniuncta esse, ut dicimus omnes. et tempus quidem breve erit, minime si mala reputave-

ἀλλ' ὃν πᾶς ἂν ὑπολάβοι μέτριον. οὗτος δὲ σχεδὸν ἀναπνοὴν
δοκεῖ ποιεῖν τινὰ κατὰ μέσον πῃ βίον τὸν ἀνθρώπινον· ταχὺ
γε μὴν ἐπιλαβὸν γῆρας ὁντινοῦν ποιῆσαι ἂν μήποτ' ἐθελῆ-
σαι πάλιν ἀναβιῶναι, λογισάμενον τὸν βεβιωμένον ἑαυτῷ
βίον, ὅςτις μὴ τυγχάνει παιδικῆς δόξης μεστὸς ὤν. τούτων
δὴ τί ποτέ μοι τεκμήριον; ὅτι πέφυκε ταύτῃ τὸ νῦν ζητού-
μενον * τῷ λόγῳ. ζητοῦμεν δὲ δὴ τίνα τρόπον σοφοὶ γενησό- B
μεθα, ὡς οὔσης τινὸς ἑκάστοις ταύτης τῆς δυνάμεως· ἡ
δὲ φυγῇ φεύγει τότε ὅταν τις πρός τινα φρόνησιν ἴῃ τῶν
λεγομένων τεχνῶν ἢ φρονήσεων ἤ τινων ἄλλων τοιούτων, ὡς
οἰόμεθα, ἐπιστημῶν, ὡς ἀξίας τούτων οὐδεμιᾶς οὔσης ἐπί-
κλησιν ῥηθῆναι τῆς περὶ ταῦτα σοφίας τἀνθρώπινα, τῆς
δὲ αὖ ψυχῆς σφόδρα πεποιθυίας καὶ μαντευομένης, ὡς οὔ-
σης αὐτῇ κατά τινα φύσιν ταύτης, * τίς δ' ἔστι καὶ πότε C
καὶ πῶς, οὐ πάνυ δυναμένης ἐξευρίσκειν. ἆρ' οὐ τούτῳ
σφόδρα προςέοιχ' ἡμῶν ἡ περὶ σοφίαν ἀπορία καὶ ζήτησις,
πλείων τῆς ἐλπίδος ἑκάστῳ γιγνομένη τῶν ὅσοι ἐν ἡμῖν δυ-
νατοὶ γίγνονται φρονίμως αὐτοὺς ἄλλους τε ἐξετάσαι συμ-
φώνως διὰ λόγων πάντων καὶ πάντῃ λεγομένων; ταῦτ' οὐχ
οὕτως ἢ ταύτῃ ξυμφήσομεν ἔχειν;

ΚΛ. Ξυμφήσομεν ἐπ' ἐλπίδ' ἴσως ταῦτ', ὦ ξένε, τῇ
μετὰ σοῦ κατὰ * χρόνον ἂν γενομένῃ, δοξάσαι περὶ αὐτῶν D
εἰςαῦθις τὸ ἀληθέστατον.

ΑΘ. Τὰς ἄλλας τοίνυν ὅσαι ἐπιστῆμαι μέν εἰσι λε-
γόμεναι, σοφὸν δὲ οὐκ ἀποτελοῦσι τὸν λαμβάνοντά τε αὐ-
τὰς καὶ ἔχοντα, πρῶτον διεξιτέον, ὅπως ταύτας ἐκποδὼν
θέμενοι πειρώμεθα ἐκείνας ὧν δεόμεθα παραθέσθαι τε καὶ
παραθέμενοι μανθάνειν. Πρῶτον μὲν τοίνυν ὧν πρῶτον
δεῖ θνητῷ γένει, ἴδωμεν ὡς εἰσὶ μὲν ἀναγκαιόταται σχεδὸν
ἀληθῶς τε * πρῶται, ὁ δὲ ἐπιστήμων αὐτῶν γιγνόμενος, εἰ E
καὶ κατ' ἀρχὰς ἔδοξέ τις εἶναί ποτε σοφός, οὔκουν νῦν γε
οὔτε σοφὸς εἶναι δοξάζεται ὀνείδη τε ἴσχει μᾶλλον ἀπὸ τῆς
τοσαύτης ἐπιστήμης. * ἐροῦμεν δὴ αἵ τ' εἰσὶ καὶ ὅτι πᾶς ἀνὴρ 975
αὐτὰς ἢ σχεδὸν ὅσοις ἀγὼν πρόκειται τοῦ δοκεῖν ὡς ἄριστον

ris; nam haec respiciens quilibet censebit satis longum esse: hoc autem fere sinere nos videtur respirare in media vita humana; at senectus cito superveniens efficit ut nullus umquam velit reviviscere, vitam a se transactam reputans, nisi si puerilis plenus sit opinionis. quidnam vero mihi argumento est? hoc quod res in quaestionem nunc vocata ita se habet natura. quaerimus videlicet quo pacto sapientes evadere possimus, tamquam facultas quaedam in quoque insit, haec autem fugam petit simulac ad prudentiam aliquam accessit earum quae artes vel prudentiae vel alia huiusmodi, ut putamus, disciplinae nominantur, quippe quarum nulla digna sit quae res humanas tractans sapientia nuncupetur, quum ipse animus admodum confidens et augurans, natura quadam hanc in se inesse, quaenam sit, quando et quomodo possit comparari, excogitare nequeat. nonne huic plane respondet nostra de sapientia dubitatio et quaestio maior spe illa quae quemque tenet eorum qui inter nos prudenter semet ipsos aliosque possunt examinare concorditer per omnes orationes quae usquequaque celebrantur? haecne ita an aliter concedemus se habere?

Cl. Concedemus tibi haec sperantes fore, hospes, ut aliquando tecum nobis eveniat ut verissimam de hac re sententiam concipiamus.

Ath. Reliquas igitur quaecumque dicuntur disciplinas, neque vero sapientem efficiunt percipientem ac tenentem, primum recenseamus, ut his remotis conemur illas quibus indigemus admovere admotasque percipere. Ac primum quidem, quibus primum opus est mortali generi, cognoscamus eas esse quidem maxime fere necessarias vereque primas, eum vero qui eas noverit, etiamsi initio visus fuerit sapiens tandem aliquis prodire, minime tamen nunc sapientem videri, imo etiam vituperari ob hanc scientiam. dicemus igitur quae sint, et quemque virum, cuicumque fere certa-

ἄνδρα ξυμβῆναι γενόμενον ἄν, φεύγει διὰ τὰς κτήσεις τῆς
φρονήσεώς τε καὶ ἐπιτηδεύσεως. ἔστω δὴ πρῶτον μὲν ἡ τῆς
ἀλληλοφαγίας τῶν ζώων ἡμᾶς τῶν μέν, ὡς ὁ μῦθός ἐστι,
τὸ παράπαν ἀποστήσασα, τῶν δὲ εἰς τὴν νόμιμον ἐδωδὴν
καταστήσασα. Ἵλεῳ δ' ἡμῖν οἱ πρόσθεν εἴησάν τε καὶ εἰσίν·
οἵτινες μὲν γὰρ οὖν ἐλέγομεν, πρῶτοι *) χαιρέτωσαν. ἡ δ'
οὖν *ἀλφίτων τε καὶ ἀλεύρων ποίησις ἅμα καὶ τροφὴ καλὴ B
μὲν καὶ ἀγαθή, σοφὸν δὲ ἄνδρα τελέως οὐκ ἐθελήσει ποτὲ
ἀπεργάσασθαι· τοῦτο γὰρ αὐτό, ἡ τῆς ποιήσεως ἐπίκλησις,
τῶν ποιουμένων αὐτῶν δυσχέρειαν ἀπεργάζοιτ' ἄν. σχεδὸν
δ' οὐδὲ ἡ χώρας ξυμπάσης γεωργία· οὐ γὰρ τέχνῃ, ἀλλὰ
φύσει κατὰ θεὸν πάντες φαινόμεθα γῆν μεταχειρίσθαι·
καὶ μὴν οὐδ' ἡ τῶν οἰκήσεών γε ξυνυφὴ καὶ ξύμπασα οἰκο-
δομία καὶ σκευῶν πάντων ἀπεργαστική, χαλκεία τε καὶ ἡ
τῶν τεκτονικῶν *καὶ πλαστικῶν καὶ πλεκτικῶν καὶ ἔτι ξυμ- C
πάντων ὀργάνων παρασκευή, δήμῳ τὸ πρόσφορον ἔχουσα,
ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρετῇ λεγομένη **)· καὶ μὴν οὐδ' ἡ ξύμπασα
θηρευτική, πολλή περ καὶ τεχνικὴ γεγονυῖα, τό γε μεγαλο-
πρεπὲς σὺν τῷ σοφῷ οὐκ ἀποδίδωσιν· οὐ μὴν οὐδὲ μαν-
τική γε οὐδ' ἑρμηνευτικὴ τὸ παράπαν· τὸ λεγόμενον γὰρ
οἶδε μόνον, εἰ δ' ἀληθές, οὐκ ἔμαθεν. Ὅτε δὴ τὴν τῶν
ἀναγκαίων ὁρῶμεν κτῆσιν διὰ τέχνης μὲν ἀπεργαζομένην,
τούτων δὲ οὐδεμίαν *οὐδένα σοφὸν ποιοῦσαν, τό γε μετὰ D
τοῦτο παιδιά τις ἂν λείποιτο, μιμητικὴ μὲν τὸ πλεῖστον,
ἀλλ' οὐδαμῇ σπουδαία· πολλοῖς μὲν γὰρ ὀργάνοις μιμοῦνται,
πολλοῖς δ' αὐτῶν τῶν ***) σωμάτων οὐ πάντως εὐσχήμοσι
μιμήμασι, τά τε κατὰ λόγους καὶ μοῦσαν πᾶσαν, καὶ ὅσων
γραφικὴ μήτηρ, πολλῶν καὶ παντοίων ποικιλμάτων ἀποτε-
λουμένων ἐν πολλοῖς ὑγροῖς καὶ ξηροῖς γένεσιν· ὧν σοφὸν
οὐδένα εἰς οὐδὲν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ δημιουργοῦντα ἡ μιμη-
τικὴ παρέχεται. Πάντων δ' *ἐξειργασμένων τὸ λοιπὸν βοή- E
θεια γίγνοιτ' ἂν μυρία μυρίοις, ἡ μὲν μεγίστη τε καὶ εἰς
πλεῖστα πολεμικὴ κληθεῖσα στρατηγικὴ τέχνη, εὐδοκιμω-
τάτη πρὸς χρείαν, εὐτυχίας πλείστης δεομένη, μᾶλλον δὲ ἀν-

*) Ισ. μὲν γὰρ ὧν ἐλέγομεν αἴτιοι πρῶτοι, χαιρ.
) Ισ. γενομένη. *) Ισ. αὐτῶν.

men propositum sit ut quam optimus videatur evasisse, eas fugere, ut sapientiam eiusque studium assequatur. esto igitur primum mutua animantium devoratio, quae nos ab aliis, ut fabula tradit, omnino abduxit, ad aliorum vero legitimum pastum adduxit. ac propitii quidem nobis sint maiores et vero etiam sunt, sed qui primi eorum quae diximus auctores fuerunt, valeant. deinde polentae et similae confectio simulque alimentum pulchrum quidem ac bonum, sapientem vero virum perfecte numquam poterit efficere; hoc enim ipsum, confectionis nomen, ipsis confectoribus molestiam affert. neque etiam universa agri cultura; non enim arte, sed natura deo adiuvante videmur terram tractare; neque etiam domorum constructio et universa aedificatio et vasorum omnium confectio, ars ferraria et instrumentorum fabri lignarii, fictoris, textoris reliquorumque omnium apparatio, populo commodum praebens, non ad virtutem spectans neque universa venatio, licet multa sit atque artificiosa, magnificentiam cum sapientia tribuit; neque omnino vaticinandi et interpretandi artes; nam id tantum quod dicitur intelligit, an verum sit nescit. Quoniam igitur videmus rerum necessariarum possessionem arte paratam, harum autem nullam sapientem aliquem efficientem, iam deinceps reliquus erit lusus quidam, maximam quidem partem in imitatione versans, sed nullo modo serius; multis enim instrumentis imitantur, multis etiam corporum haud sane decoris imitationibus, tum etiam oratione soluta omnique poësi, praeterea iis quorum mater est pictura, dum multa et varia exprimuntur multis humidis et siccis; neminem vero in quoquam opere, licet summo studio perficiat, ars imitatrix sapientem reddit. Postquam de his omnibus exposuimus, restant artes innumerabilibus innumerabilia auxilia ferentes, quarum maxima et ad plurima pertinens bellica est quae dicitur ars imperatoria, clarissima ad utilitatem, maxime

δρείᾳ κατὰ φύσιν ἡ σοφίᾳ δεδομένη. * ἣν δὲ καλοῦσι μὲν*) 976 ἰατρικήν, βοήθεια δέ που**) καὶ αὕτη σχεδὸν ὅσων ὧραι ψύχει καὶ καύματι ἀκαίρῳ καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις λῄζονται τὴν τῶν ζώων φύσιν. εὐδόκιμον δὲ οὐδὲν τούτων εἰς σοφίαν τὴν ἀληθεστάτην· ἄμετρα γὰρ δόξαις φορεῖται τοπαζόμενα. βοηθοὺς δέ που καὶ τοὺς κυβερνήτας ἅμα καὶ τοὺς ναύτας ἐροῦμεν, καὶ τούτων ἄνδρα σοφὸν μηδένα τις ἡμᾶς παραμυθούμενος ἐξ ἁπάντων διαγγελλέτω· οὐδὲ γὰρ ἂν εἰδείη τις πνεύματος ὀργὴν οὐδὲ φιλίαν, * ὃ προσφιλὲς ἁπάσῃ κυβερνητικῇ. καὶ μὴν οὐδ' ὁπόσοι βοηθοὶ δίκαις ἐν τῇ τοῦ λέγειν ῥώμῃ φασὶ γίγνεσθαι μνήμῃ καὶ τριβῇ, δόξης ἤθεσι προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀληθείας δὲ τῶν ὄντως δικαίων ἐκτὸς παρεσφαλμένοι. Λοιπὴ δ' ἔτι πρὸς δόξαν σοφίας ἐστί τις ἄτοπος δύναμις, ἣν φύσιν ἂν οἱ πολλοὶ μᾶλλον, ἢ σοφίαν ὀνομάσειαν, τότε ὅταν τινά τις ξυννοῇ ῥᾳδίως μὲν ὅ τίπερ ἂν μανθάνῃ μανθάνοντα, μάλα δὲ πολλὰ καὶ ἀσφαλῶς μνημονεύοντα, * ὅταν τε τὸ πρόσφορον ἑκάστῳ διά C μνημονεύῃ τις, ὅτι γιγνόμενον ἂν πρέποι, τοῦτο δὲ ταχὺ δρᾷ· ταῦτα γὰρ ἅπαντα οἱ μὲν φύσιν, οἱ δὲ σοφίαν, οἱ δὲ ἀγχίνοιαν θήσουσι φύσεως· σοφὸν δὲ ὄντως οὐδένα τούτων οὐδεὶς τῶν ἐμφρόνων ἐθελήσει ποτὲ καλεῖν.

B

Ἀλλὰ μὴν δεῖ φανῆναί γέ τινα ἐπιστήμην, ἣν ἔχων σοφὸς γίγνοιτ' ἂν ὁ σοφὸς ὄντως ὢν καὶ μὴ μόνον δοξαζόμενος. ἴδωμεν δή· χαλεπῷ μὲν γὰρ λόγῳ παντάπασιν ἐπιχειροῦμεν, ἑτέραν πάρεξ τῶν * εἰρημένων εὑρεῖν, ἣ σοφία μὲν D λέγοιτ' ἂν ὄντως τε καὶ εἰκότως, ὁ δὲ λαβὼν οὔτε βάναυσος οὔτ' ἠλίθιος ἔσται, σοφὸς δὲ καὶ ἀγαθὸς δι' αὐτὴν πολίτης τε καὶ ἄρχων καὶ ἀρχόμενος ἐνδίκως***) ἔσται πόλεως ἅμα καὶ ἐμμελής. κατίδωμεν δὴ ταύτην πρώτην, τίς ποτ' ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιστήμη μία διεξελθοῦσα ἢ μὴ

---

*) ἴσ. καλοῦμεν. **) ἴσ. δήπου. ***) ἴσ. ἔνδικος.

autem prosperae fortunae indigens, et magis naturae fortitudini, quam sapientiae tribula. quam vero dicimus medicinam haec quoque auxilium fert omnibus fere animantibus quorum naturam anni tempora frigore aestuve importuno omnibusque eiusdem generis laedunt, insigne vero nihil horum ad sapientiam verissimam; immoderata enim ab opinionibus agitantur in coniectura nitentia. auxiliatoris vero etiam gubernatores simulque nautas dicemus, horum vero nullum quisquam nobis persuadens sapientem virum ex omnibus pronuntiato; neque enim quispiam cognoverit venti iram et favorem, quod universae exoptatum gubernationi. neque etiam quicumque se auxiliatores in causis agendis propter dicendi vim profitentur esse, memoria et exercitatione valentes, quippe qui ad speciosos mores affectusque animum advertant, a veritate autem eorum quae per se iusta sunt prorsus aberrent. Restat ad opinionem sapientiae admirabilis quaedam vis, quam naturam plerique potius, quam sapientiam nuncupaverint, tum quum quis quem intelligat facile quicquid discat discentem, permulta quoque eaque tuto memoria tenentem, et quando commodum cuique acciderit, recordantem id convenienter fieri, et celeriter hoc facientem: haec enim omnia alii ingenium, alii sapientiam, alii sagacitatem ponent indolis; vere autem sapientem neminem horum quisquam prudens volet umquam appellare.

Attamen oportet reperiri scientiam aliquam, qua percepta sapiens efficiatur re, non opinione tantum sapiens. videamus igitur; difficilem enim plane orationem aggredimur, diversam a supra dictis quaerentes, quae sapientia vero et convenienter nominetur et quam qui perceperit neque sordidus neque stolidus sit futurus, sed sapiens et bonus civis, iustus simulque modestus, sive regat sive regatur. consideremus igitur hanc primam, quaenam sit una illa ex omnibus quae

παραγενομένη τῶν νῦν παρουσῶν ἀνοητότατον ἂν καὶ
ἀφρονέστατον παράσχοι τὸ ζῶον τὸ τῶν ἀνθρώπων. αὖ δὴ
τοῦτό γε πάνυ χαλεπόν τῳ κατιδεῖν· μία γὰρ * ὡς εἰπεῖν E
πρὸς μίαν· ἡ τὸν ἀριθμὸν δοῦσα παντὶ τῷ θνητῷ γένει
τοῦτ' ἂν δράσειε. θεὸν δ' αὐτὸν μᾶλλον ἤ τινα τύχην ἡγοῦ-
μαι δόντα ἡμῖν σώζειν ἡμᾶς· ὃν δὲ θεὸν ἡγοῦμαι, φράζειν
χρή, καίπερ ἄτοπον ὄντα καί πως οὐκ ἄτοπον αὖ· πῶς
γὰρ τῶν ἀγαθῶν αἴτιον ἡμῖν ξυμπάντων * οὐ καὶ τοῦ πολὺ 977
μεγίστου, τῆς φρονήσεως, αἴτιον ἡγεῖσθαι δεῖ γεγονέναι;
τίνα δὴ καὶ σεμνύνων ποτὲ λέγω θεόν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ
Κλεινία; σχεδὸν οὐρανόν, ὃν καὶ δικαιότατον, ὡς ξύμπαν-
τες ἄλλοι δαίμονες ἅμα καὶ θεοί, τιμᾶν τε καὶ εὔχεσθαι
διαφερόντως αὐτῷ. τὸ δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἴτιον ἀγαθῶν
πάντων ἡμῖν αὐτὸν γεγονέναι πάντες ἂν ὁμολογοῖμεν, δοῦ-
ναι δὲ ἅμα καὶ ἀριθμὸν ἡμεῖς γε ὄντως αὐτόν φαμεν, ἔτι
δὲ καὶ δώσειν, ἐάν τις θέλῃ ξυνακολουθεῖν. ἐὰν γὰρ ἴῃ* τις B
ἐπὶ θεωρίαν ὀρθὴν τὴν τοῦδε, εἴτε κόσμον εἴτε Ὄλυμπον
εἴτε οὐρανὸν ἐν ἡδονῇ τῳ λέγειν, λεγέτω μέν, ἀκολουθείτω
δὲ ὅπῃ ποικίλλων αὑτὸν καὶ τὰ ἐν αὑτῷ στρέφων ἄστρα πάσας
διεξόδους ὥρας τε καὶ τροφὴν πᾶσι παρέχεται. καὶ τὴν
ἄλλην δὲ οὖν φρόνησιν, ὡς φαῖμεν ἄν, σὺν ἀριθμῷ παντί,
καὶ τἆλλ' ἀγαθά, τοῦτο δὲ μέγιστον, ἐάν τις τὴν ἀριθμῶν
αὐτοῦ δόσιν δεξάμενος ἐπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν περίοδον.

Ἔτι δὲ σμικρὸν ἐπανελθόντες πως τοὺς λόγους ἀνα-
μνησθῶμεν* ὅτι καὶ μάλ' ὀρθῶς ἐνοήσαμεν ὡς, εἴπερ ἀριθ- C
μὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξέλοιμεν, οὐκ ἄν ποτέ τι
φρόνιμοι γενοίμεθα· οὐ γὰρ ἂν ἔτι ποτὲ ψυχὴ τούτου τοῦ
ζώου πᾶσαν ἀρετὴν λάβοι σχεδόν, ὅτου λόγος ἀπείη, ζῶον
δὲ ὅ τι μὴ γιγνώσκοι δύο καὶ τρία μηδὲ περιττὸν μηδὲ ἄρ-
τιον, ἀγνοοῖ δὲ τὸ παράπαν ἀριθμόν, οὐκ ἄν ποτε διδόναι
λόγον ἔχοι περὶ ὧν αἰσθήσεις καὶ μνήμας μόνον εἴη κε-
κτημένον· τὴν δὲ ἄλλην ἀρετήν, ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην,

nunc sunt disciplinis, quae, si ab humana natura discederet vel non adesset, insipientissimum et imprudentissimum efficeret hominum genus. neque hoc sane difficile est perspectu: una enim, ut ita dicamus, prae ceteris, quae omni mortali generi numerum tradidit, hoc esset effectura. deum vero potius, quam fortunam aliquam, arbitror illo dato nos servasse; quem vero deum existimem, dici oportet, quamvis admirabilis sit rursusque quodammodo non admirabilis; cur enim, qui bonorum nobis auctor est ad unum omnium, is non etiam eius rei quae longe summa est, sapientiae, auctor existimandus? quemnam igitur dico deum laudibus eum efferens, o Megille et Clinia? caelum fere, quod etiam iustissime, sicut reliqui omnes lares et dii faciunt, colitur precibusque adoratur insigniter. quod quidem quum reliquorum omnium bonorum causam fuisse nobis omnes confitebuntur, tum etiam numerum nobis vere dedisse dicimus et adhuc daturum esse, si quis voluerit ipsum sequi. nam si quis ad rectam eius contemplationem aggrediatur, sive mundam sive Olympum sive caelum cuipiam placuerit apellare, appellato ita, simul vero assequitor quomodo se ipsum varietate distinguens et quae in eo sunt stellas convertens omnes circuitus, anni tempora et alimentum omnibus praebeat. ac reliquam quidem sapientiam, ut dicemus, cum omni numero, et reliqua quoque bona nobis tribuit, hoc vero maximum est, si quis numerorum munere ab ipso accepto omnem persequatur circuitum.

Paullulum adhuc ad superiorem revertentes orationem recordemur plane recte nos posuisse, si quis numerum ex humana natura exemerit, numquam nos fore sapientes, numquam enim huius animantis animus omnem fere virtutem poterit accipere, a quo ratio aberit, animans vero non cognoscens duo et tria neque impar neque par et omnino numerum ignorans numquam poterit rationem reddere eorum quae sensibus

*οὐδὲν ἀποκωλύει· στερόμενος δὲ ἀληθοῦς λόγου σοφὸς οὐκ ἄν ποτε γένοιτο· ὅτῳ δὲ σοφία μὴ προσείη, πάσης ἀρετῆς τὸ μέγιστον μέρος, οὐκ ἂν ἔτι τελέως ἀγαθὸς γενόμενος εὐδαίμων ποτὲ γένοιτο. οὕτως ἀριθμὸν μὲν ἀνάγκη πᾶσα ὑποτίθεσθαι· διότι δὲ τοῦτο ἀνάγκη, λόγος ἔτι πλείων πάντων γίγνοιτ' ἂν τῶν εἰρημένων· ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν ὀρθῶς ῥηθήσεται, ὅτι καὶ τὰ τῶν ἄλλων τεχνῶν λεγόμενα, ἃ νῦν δὴ D
διήλθομεν ἐῶντες εἶναι πάσας τὰς*) τέχνας, οὐδὲ τούτων ἐν* οὐ- E
δὲν μενεῖ, πάντα δ' ἀπολεῖται τὸ παράπαν, ὅταν ἀριθμητικήν τις ἀνέλῃ. δόξειε δ' ἂν ἱκανῶς**) τισὶ βραχέων ἕνεκα ἀριθμοῦ δεῖσθαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰς τὰς τέχνας ἀποβλέψαι· καίτοι μέγα μὲν καὶ τοῦτο· εἰ δέ τις ἴδοι τὸ θεῖον τῆς γενέσεως καὶ τὸ θνητόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ θεοσεβὲς γνωρισθήσεται καὶ ἀριθμὸς ὄντως;* οὐκ ἂν ἔτι πᾶς μάν- 978
τις γνοίη ξύμπαντα ἀριθμόν, ὅσης ἡμῖν δυνάμεως αἴτιος ἂν εἴη ξυγγιγνόμενος· ἐπεὶ καὶ τὰ κατὰ μουσικὴν πᾶσαν διαριθμουμένων κινήσεώς τε καὶ φθόγγων δῆλον ὅτι δεῖ· καί, τὸ μέγιστον, ἀγαθῶν ὡς πάντων αἴτιον· ὅτι δὲ κακῶν οὐδενός, εὖ τοῦτο γνωστέον, ὃ καὶ τάχα γένοιτ' ἄν. ἀλλ' ἡ σχεδὸν ἀλόγιστός τε καὶ ἄτακτος ἀσχήμων τε καὶ ἄρρυθμος ἀνάρμοστός τε φορά, καὶ πάνθ' ὁπόσα κακοῦ κεκοινώνηκέ τινος,
ἐπιλέλειπται* παντὸς ἀριθμοῦ, καὶ δεῖ τοῦθ' οὕτω διανοεῖσθαι B
τὸν μέλλοντα εὐδαίμονα τελευτήσειν· καὶ τό γε δὴ δίκαιόν τε καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα οὐδεὶς ποτε μὴ γιγνώσκων, ἀληθοῦς δόξης ἐπιλαβόμενος, διαριθμήσεται πρὸς τὸ ἑαυτόν τε καὶ ἕτερον πεῖσαι τὸ παράπαν.

Ἴωμεν δὴ σκεψόμενοι πρὸς τοῦτ' αὐτό, πῶς ἐμάθομεν ἀριθμεῖν· φέρε· τὸ γὰρ ἓν δὴ καὶ δύο γέγονε πόθεν ἡμῖν
ὥστ' ἐννοῆσαι, φύσιν ταύτην ἴσχουσιν ἐκ τοῦ παντὸς* πρὸς C
τὸ δυνατοὺς ἐννοεῖν εἶναι; πολλοῖς δὲ ἄλλοις αὖ τῶν ζώων οὐδ' εἰς αὐτὸ τοῦθ' ἡ φύσις παραγέγονεν, ὥστε μαθεῖν εἶναι παρὰ τοῦ πατρὸς***) ἀριθμεῖν· παρὰ δ' ἡμῖν τοῦτ'.

*) ἴσ. αὐτάς. **) ἴσ. ἴσως. ***) ἴσ. παντός.

et memoria tantummodo fuerit complexus, ac reliquam quidem virtutem, fortitudinem et temperantiam nil impedit quominus nanciscatur; vera autem carens mente numquam sapiens exsistet; cui vero sapientia deest, omnis virtutis summa pars, is iam perfecte bonus et beatus numquam fiet. itaque numerus supponatur prorsus necesse est; causa vero cur hoc sit necessarium, orationem desiderabit etiam copiosiorem omnibus iam dictis; attamen hoc quoque nunc prolatum recte dicetur, etiam de reliquis quae dicantur artibus, de quibus nunc exposuerimus concedentes eas artes esse, nec ullam esse mansuram, sed omnes omnino perituras, si quis numerandi artem sustulerit. Forsitan quidem videatur quibusdam paucorum causa opus esse hominum generi numerum artes respicientibus; quamquam hoc quoque magnum; si vero quis divinum et mortalem spectaverit ortum, in quo etiam pietas cognoscetur et numerus vere, iam nullus poterit vates divinando perspicere universus numerus si in usu nostro versetur quantae nobis potestatis futurus sit auctor; nam musicam quoque universam patet motum et sonos numeratos flagitare; et, quod maximum, omnium bonorum causa est, nullius vero malorum, hoc bene cognoscendum, quod etiam statim fiet. enimvero motus ratione et ordine et decore et numero et concinnitate carens omniaque quae mali partem habent, omni numero deficiuntur; idque oportet ita statuere eum qui beatam sit mortem obiturus. atque iustum et bonam et pulchrum omniaque id genus qui non cognoverit numquam ita res dinumerare et diiudicare poterit, ut veram opinionem nanciscatur sibique et aliis quicquam persuadeat.

Iam ad hoc ipsum progrediamur considerandum, quomodo didicerimus numerare. age: unum et duo unde nobis percipere licuit, ex universo ea cognoscendi vim et facultatem habentibus? multis quidem aliis animantibus haec non data erat natura ut ab universo discerent

Digitized by Google

αὐτὸ πρῶτον ἐνῴκισεν ὁ θεός, ὥςτε ἱκανοῖς εἶναι δεικνύ-
μενον ξυννοεῖν, ἔπειτ' ἔδειξε καὶ δείκνυσιν. ὧν*) τί κάλλιον ἓν
ἑνὸς**) ἄν τις θεάσαιτο πλὴν τὸ τῆς ἡμέρας γένος; εἶτα
εἰς***) τὸ τῆς νυκτὸς ἔλθοι μέρος ἔχων ὄψιν, ὅθεν ἕτερον
πᾶν αὐτῷ φαίνοιτ' ἄν; καὶ ἑλίττων δὴ ταῦτα* αὐτὰ ὄντα****) D
μὴ παύηται πολλὰς μὲν νύκτας, πολλὰς δὲ ἡμέρας, ἃς
οὐρανὸς †) οὐδέποτε παύεται διδάσκων ἀνθρώπους ἕν τε
καὶ δύο, πρὶν ἂν καὶ ὁ δυςμαθέστατος ἱκανῶς μάθῃ
ἀριθμεῖν· ὡς ††) γὰρ καὶ τρία καὶ τέτταρα καὶ πολλὰ
ἕκαστος ἡμῶν ἐπινοήσειεν ἂν ὁρῶν ταῦτα. καὶ ἐκ τούτων
ἓν ἐποίησε τὴν σελήνην ὁ θεὸς ἀπεργασάμενος, ἢ τοτὲ μὲν
μείζων φαινομένη, τοτὲ δ' ἐλάττων διεξῆλθεν ἄλλην ἀεὶ
φαίνουσα ἡμέραν, μέχρι πεντεκαίδεκα* ἡμερῶν καὶ νυκτῶν· E
αὕτη δ' ἔστι περίοδος, εἰ βούλεταί τις τὸν κύκλον ἕνα ὅλον
εἰς ἓν τιθέναι, ὥςτε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ τὸ δυςμαθέστα-
τον ἂν μαθεῖν ζῶον, οἷς παρέδωκε φύσιν ὁ θεὸς τοῦ δυ-
νατοῖς εἶναι μανθάνειν. καὶ μέχρι μὲν τούτων τε καὶ ἐν
τούτοις ξύμπαν τὸ δυνατὸν τῶν ζώων μάλα ἀριθμητικὸν
γέγονε, τὸ καθ' ἓν αὐτὸ καθ' αὑτὸ σκοποῦν, τὸ δὲ πρὸς
* ἄλληλα πάντα ἀριθμὸν ἀεὶ λογίζεσθαι δοκῶ μὲν μείζονος 979
ἕνεκα καὶ τούτου, σελήνην, καθάπερ εἴπομεν, αὐξανομένην
καὶ φθίνουσαν ἐμποιήσας, μῆνας πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν ξυν-
εστήσατο, καὶ πάντα †††) ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ἤρ-
ξατο ξυνορᾶν εὐδαίμονι τύχῃ. διὰ δὲ ταῦθ' ἡμῖν καρποί τε
καὶ ἐγκύμων ἡ γῆ γέγονεν, ὥςτ' εἶναι τροφὴν πᾶσι τοῖς
ζώοις ἀνέμων τε καὶ ὑετῶν γιγνομένων οὐκ ἐξαισίων οὐδὲ
ἀμέτρων· ἀλλ' εἴ τι παρὰ ταῦτα γίγνεται* πρὸς τὸ φλαῦρον, B
οὐ τὴν θείαν, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην αἰτιᾶσθαι χρὴ φύσιν,
οὐκ ἐν δίκῃ διανέμουσαν τὸν αὐτῶν βίον. ἡμῖν δ' οὖν ζη-
τοῦσι περὶ νόμων σχεδὸν ἔδοξε τὰ μὲν ἄλλα ῥᾴδιά τ' εἶναι
γνῶναι τὰ βέλτιστα ἀνθρώποις, καὶ πᾶς ἂν ἱκανὸς γίγνε-
σθαι καὶ ξυνεῖναι τὰ λεγόμενα καὶ ποιεῖν, εἰ γνοίη τί ποτ'
ἔστιν ὃ ξυμφέρειν εἰκὸς καὶ τί τὸ μὴ ξυμφέρον. ἔδοξε δὴ

*) ἴσ. μῶν. **) ἴσ. ἓν ἀνθ' ἑνός. ***) ἴσ. εἰ εἰς.
****) ἴσ. ταῦτα ἐναντία ὄντα.
†) ἴσ. ὄντα πολλὰς μὲν νύκτας, πολλὰς δὲ ἡμέρας οὐρανός. ††) ἴσ. καί. †††) ἴσ. πᾶς.

numerare; nobis autem hoc ipsum primum ingeneravit deus ut patefactum possemus percipere, deinde patefecit et patefacit. num pulchrius quid, si unum cum altero comparaverit, poterit spectare quam diei genus, deinde, si ad noctis venerit partem visu praeditus, unde ab illo plane diversi quid apparebit? et haec quidem, licet diversa sint, multas noctes multosque dies volvens caelum numquam desinit docere homines unum et duo, donec etiam maxime indocilis satis discat numerare; nam etiam tria et quattuor et multa quisque nostrum comprehenderit haec spectans, atque ex his unam stellam fecit deus lunam formans, quae, dum modo maior modo minor apparet, caelum percurrit alium semper edens diem, usque ad quindecim dies et noctes; hic vero est circuitus, si quis velit unum totum orbem uno complecti numero, ut fere etiam maxime indocilis percipere possit cui deus hanc tribuerit naturam ut possit discere. atque hactenus quidem et in his omnia animantia facultate praedita ad numerandum sane idonea sunt, dum singulatim quidque per se considerant, de numeris vero inter se computandis, arbitror, maioris huius quoque facultatis causa ipsum lunam, ut diximus, crescentem et decrescentem interponendo menses ad annum composuit, tum quisque numerum cum numero comparatum incepit perspicere felici fortuna. ita factum est ut fructus nobis contingerent et terra fertilis exsisteret; unde alimentum omnibus animantibus obtigit, ventis et pluviis modum non excedentibus; certe si quid contrarii et pravi accidit, non divinae, sed humanae naturae attribuenda est culpa, quippe quae iniuste opes suas distribuat. nobis igitur de legibus quaerentibus visa sunt reliqua hominibus optima facilia cognitu, et quisque idoneus esse ad percipienda dicta et exsequenda si cognovisset quid probabiliter conduceret quid non conduceret. visa igitur sunt et adhuc videntur reliqua quidem instituta omnia non admodum

καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ τὰ μὲν ἄλλα ἐπιτηδεύματα πάντα οὐ σφόδρα χαλεπὰ* εἶναι, τὸ δὲ τίνα τρόπον χρὴ γίγνεσθαι C
χρηστοὺς ἀνθρώπους παγχάλεπον· καὶ τὰ μὲν ἄλλα αὖ πάντα κτᾶσθαι χρηστά, τὸ λεγόμενον, καὶ δυνατὸν καὶ οὐ χαλεπόν, οὐσίαν τε ὅσην δεῖ καὶ μὴ δεῖ, καὶ σῶμα οἷόν τε δεῖ καὶ μὴ δεῖ, καὶ ψυχὴν ὅτι μὲν ἀγαθὴν δεῖ, ξυγχωρεῖ πᾶς παντί, τὸ δ' ὄντινα τρόπον ἀγαθήν, ὅτι μὲν αὖ δικαίαν καὶ σώφρονα καὶ ἀνδρείαν, καὶ ταῦτα, ὅτι δὲ σοφήν, φησὶ μὲν πᾶς δεῖν, ἥντινα δὲ σοφίαν, ὡς ἄρτι διεληλύθαμεν,* οὐδεὶς οὐδενὶ τὸ παράπαν ἔτι ξυνομολογεῖ D
τῶν πολλῶν. νῦν οὖν δὴ παρὰ πάσας τὰς πρόσθεν σοφίας οὐ φαύλην τινὰ ἀνευρίσκομεν εἴς αὐτά γε ταῦτα, τὸ δοκεῖν σοφὸν εἶναι τόν γε μεμαθηκότα ἅπερ καὶ διεληλύθαμεν· εἰ δ' ἔστι σοφὸς ὁ ταῦτ' ἐπιστήμων καὶ ἀγαθός, τούτου δὴ πέρι λόγον δεῖ λαβεῖν.

ΚΛ. Ὦ ξένε, ὡς εἰκότως εἶπες ὅτι περὶ μεγάλων μεγάλα ἐπιχειρεῖς φράζειν.

ΑΘ. Οὐ γὰρ σμικρά, ὦ Κλεινία, τὸ δὲ *χαλεπώτερον, E
ὅτι παντάπασι καὶ πάντως ἀληθῆ.

ΚΛ. Σφόδρα γε, ὦ ξένε· ἀλλ' ὅμως μὴ ἀποκάμῃς λέγων ὃ φῄς.

ΑΘ. Ναί, μηδὲ σφὼ τοίνυν ἀκούοντε.

ΚΛ. Ταῦτ' ἔσται· καὶ ὑπὲρ ἀμφοῖν ἐγώ σοι φράζω.

ΑΘ. Καλῶς. ἐξ ἀρχῆς δὴ ῥητέον* ἀνάγκῃ πρῶτον, ὡς 980
φαίνεται, μάλιστα μὲν ἄν, εἰ δυνάμεθα ἑνὶ λαβεῖν ὀνόματι, τίς ἐστιν ἣν οἰόμεθα σοφίαν εἶναι, τοῦτο δ' εἰ σφόδρα ἀδυνατοῦμεν, τὸ δεύτερον, τίνες εἰσί ποτε καὶ ὁπόσαι τινὲς ἅς τις λαβὼν σοφὸς ἂν εἴη κατὰ τὸν ἡμέτερον μῦθον.

ΚΛ. Λέγοις ἄν.

ΑΘ. Τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἀνεμέσητον τῷ νομοθέτῃ τὸ κάλλιον τῶν πρότερον εἰρημένων περὶ θεῶν καὶ ἄμεινον ἀπεικάζοντι λέγειν, οἷον παιδιᾷ *) καλῇ χρωμένῳ καὶ τι-

*) ἄλλ. παιδείᾳ.

difficilia esse, hoc autem, quomodo oporteat homines bonos esse, perdifficile; et reliqua quoque omnia bona, ut dicitur, comparari posse nec difficile esse, itemque opes quantas oporteat vel non oporteat, corpusque quale esse debeat quale non esse debeat, et animum bonum esse debere, quisque cuique concedit, et quod ad bonitatis rationem attinet, eum iustum et temperantem et fortem esse debere, hoc quoque concedit, itemque eum sapientem esse oporter equisque affirmat, quam vero sapientiam habere oporteat, ut modo exposuimus in hoc iam nemo de multitudine cum nemine plane consentit. nunc igitur praeter omnes priores sapientias haud vilem quandam invenimus ad hoc ipsum, ut sapiens esse videatur qui perceperit quae diximus; num vero sapiens sit horum intelligens atque bonus, huius rei rationem debemus percipere.

Cl. O hospes, perquam, vere dixisti de magnis te magna instituisse proferre.

Ath. Neque enim exigua sunt, o Clinia, et quod difficilius est, prorsus et omnino sunt vera.

Cl. Admodum vero, hospes; attamen ne deficias exponens id quod dicis.

Ath. Sane, nec vos igitur audientes.

Cl. Ita erit, et pro ambobus ego tibi respondeo.

Ath. Praecalre. ab initio igitur dicendum est primum, ut apparet, maxime quidem, si possumus uno complecti nomine, quaenam sit quam censeamus sapientiam esse, et hoc vero si nullo modo potuerimus, secunda erit quaestio haec, quaenam sint et quot quas quit percipiens sapiens sit futurus ex nostra disputatione.

Cl. Dic quaeso.

Ath. Deinde haud invidiosum erit, si legum lator, pulchrius quid et melius oratione fingens, de diis loquatur tamquam ludum pulchrum adhibens deosque honoribus afficiens, ita ut carminibus in laudem eorum

μῶντι θεούς, ὕμνοις τε καὶ * εὐδαιμονίᾳ γεραίροντι διάγειν τὸν αὑτοῦ βίον. B

ΚΛ. Ἦ καλῶς, ὦ ξένε, λέγεις· εἰ γάρ σοι τοῦτο τέλος εἴη τῶν νόμων, θεοὺς προςπαίσαντι καθαρώτερόν τε διαγαγόντι τὸν βίον τῆς ἅμα τελευτῆς ἀρίστης τε καὶ καλλίστης τυχεῖν!

ΑΘ. Πῶς οὖν, ὦ Κλεινία, λέγομεν; ἦ*) δοκεῖ, τοὺς θεοὺς ὑμνοῦντες σφόδρα τιμῶμεν, εὐχόμενοι τὰ κάλλιστα καὶ ἄριστα περὶ αὐτῶν ἐπιέναι λέγειν ἡμῖν; οὕτως ἢ πῶς λέγεις;

ΚΛ. Θαυμαστῶς μὲν οὖν οὕτως· ἀλλ', * ὦ δαιμόνιε, C
πιστεύσας τοῖς θεοῖς εὔχου τε καὶ λέγε τὸν ἐπιόντα σοι λόγον τῶν καλῶν περὶ τοὺς θεούς τε καὶ τὰς θεάς.

ΑΘ. Ἔσται ταῦτα, ἂν αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῖν ὑφηγῆται· ξυνεύχου μόνον.

ΚΛ. Λέγοις ἂν τὸ μετὰ τοῦτο.

ΑΘ. Θεογονίαν τοίνυν καὶ ζῳογονίαν ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικε, πρῶτόν μοι κακῶς ἀπεικασάντων τῶν ἔμπροσθεν βέλτιον ἀπεικάσαι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον, ἀναλαβόντα ὃν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἐπικεχείρηκα λόγον**), φράζων ὡς
* εἰσὶ θεοὶ ἐπιμελούμενοι πάντων, σμικρῶν καὶ μειζόνων, D
καὶ σχεδὸν ἀπαραμύθητοι τῶν περὶ τὰ δίκαιά***) εἰσι πράγματα, εἰ δὴ μέμνησθέ γε, ὦ Κλεινία· ἐλάβετε μὲν γὰρ δὴ καὶ ὑπομνήματα· καὶ γὰρ ἦν τὰ ῥηθέντα τότε καὶ μάλα ἀληθῆ. τόδε δὲ αὐτῶν ἦν τὸ μέγιστον, ὅτι πρεσβύτερον εἴη ψυχὴ σώματος ἅπασα παντός. ἆρα μέμνησθε; ἢ πάντως που τοῦτό γε; ὃ γὰρ ἄμεινον καὶ παλαιότερον καὶ θεοειδέστερον, πιθανὸν ὅτι τοῦ χείρονος καὶ νεωτέρου καὶ
ἀτιμοτέρου, * πανταχῇ τε ἄρχον ἀρχομένου πρεσβύτερόν καὶ E
ἄγον ἀγομένου πάντῃ. λάβωμεν δὴ τοῦτό γε, ὡς ψυχὴ πρεσβύτερόν ἐστι σώματος· εἰ δ' ἔχει τοῦτο οὕτω, τό γε
πρῶτον ἡμῖν * τοῦ πρώτου τῆς γενέσεως πιθανώτερον ἂν εἴη 981

---

*) γρ. ἦ. **) ἄλλ. λόγους. ***) ἴσ. ἄδικα.

compositis omnibusque opibus et honoribus eos ornans vitam suam transigat.

Cl. Profecto, hospes, praeclare loqueris; utinam enim tibi hic sit legum finis, ut deos cantibus celebrans puriorem degas vitam simulque finem assequare optimum ac pulcherrimum!

Ath. Quomodo igitur, Clinia, dicimus? an videtur tibi nos oportere deos carminibus admodum honorare et precari. ut praestantissima optimaque nobis de ipsis loquentibus in mentem veniant? itane an quomodo dicis?

Cl. Mirum quidem in modum ita; iam, o praestantissime, diis confidens precare et de pulchris quae de diis haberi possunt orationibus eam usurpa quae tibi in mentem venit.

Ath. Ita erit, si ipse nobis deus praeiverit; una precare modo.

Cl. Dic, quaeso, iam.

Ath. Deorum igitur et animantium procreationem, quam maiores perperam effinxerint, oportet me ut patet, ante omnia melius effingere secundum superiorem disputationem, repetentem quam adversus impios institui orationem, ita ut dicam esse deos qui omnium rerum, parvarum et maiorum, procurationem habeant et fere inexorabiles in eos qui in actionibus iniustis versentur, siquidem meministis, o Clinia, et accepistis quoque commentarios. etenim tunc prolata admodum vera erant. hoc autem eorum maximum erat, antiquiorem esse animum corpore omnem omni, meministisne? an hoc certe omni modo: id quod melius et antiquius et deo similius esset, id liquere deteriore et recentiore et inhonoratiore illa omnia esse et ubique regens eo quod regeretur antiquius esse ducensque omne eo quod duceretur? sumamus igitur hoc, animum antiquiorem esse corpore; quodsi sic habet principium primi procreati liquet fere ante omnia esse; et ponamus igitur

σχεδὸν ὑπηργμένον· καὶ θῶμεν δὴ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς
εὐσχημονέστερον ἔχειν, καὶ τῶν μεγίστων σοφίας περὶ θεῶν
γενέσεως ὀρθότατα ἐπιβαίνειν ἡμᾶς.

ΚΛ. Ἔστω ταῦτα εἰς δύναμιν λεγόμενα.

ΑΘ. Φέρε δή, ζῶόν γε ἀληθέστατα λέγεσθαι κατὰ
φύσιν φῶμεν τοῦτό γε, ὅταν μία ξυνελθοῦσα σύστασις
ψυχῆς καὶ σώματος ἀποτέκῃ μίαν μορφήν;

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ζῶον μὲν δὴ * τὸ τοιοῦτον καλεῖται δικαιό- B
τατα;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Στερεὰ δὲ σώματα λέγεσθαι χρὴ κατὰ τὸν εἰ-
κότα λόγον πέντε, ἐξ ὧν κάλλιστα καὶ ἄριστά τις ἂν πλάτ-
τοι, τὸ δὲ ἄλλο γένος ἅπαν ἔχει μορφὴν μίαν· οὐ γάρ
ἐστιν ἀσώματον ὅ τι ποτ' ἄλλο γίγνοιτ' ἂν καὶ χρῶμα οὐ-
δὲν οὐδαμῶς οὐδέποτ' ἔχον, πλὴν τὸ θειότατον ὄντως ψυχῆς
γένος· τοῦτο δ' ἐστὶ σχεδὸν ᾧ μόνῳ πλάττειν καὶ δημιουρ-
γεῖν προσήκει, σώματι δέ, ὃ λέγομεν, πλάττεσθαι * καὶ γί- C
γνεσθαι καὶ ὁρᾶσθαι· τῷ δέ (λέγωμεν πάλιν· οὐ γὰρ ἅπαξ
ῥητέον) ἀοράτῳ τε εἶναι καὶ γιγνώσκοντι νοητῷ τε, μνή-
μης μεταλαβόντι λογισμοῦ τε ἐν περιτταῖς τε καὶ ἀρτίαις
ἅμα μεταβολαῖς. πέντε οὖν ὄντων τῶν σωμάτων (πῦρ χρὴ
φάναι καὶ ὕδωρ εἶναι καὶ τρίτον ἀέρα, τέταρτον δὲ γῆν,
πέμπτον δὲ αἰθέρα), τούτων δ' ἐν ἡγεμονίαις ἑκάστων*)
ζῶον πολὺ καὶ παντοδαπὸν ἀποτελεῖσθαι. μαθεῖν δὲ καθ'
ἓν ὧδ' ἐστὶ χρεών. γήϊνον μὲν* τιθῶμεν τὸ πρῶτον ἡμῖν ἕν, D
πάντας μὲν ἀνθρώπους, πάντα δὲ ὅσα πολύποδα καὶ ἄπο-
δα, καὶ ὅσα πορεύσιμα καὶ ὅσα μόνιμα, διειλημμένα ῥίζαις·
τὸ δὲ ἓν αὐτοῦ τόδε νομίζειν δεῖ, ὡς πάντα μὲν ἐξ ἁπάν-
των ταῦτά ἐστι τῶν γενῶν, τὸ δὲ πολὺ τούτου γῆς ἐστὶ
καὶ τῆς στερεμνίας φύσεως· ἄλλο δὲ χρὴ ζώου γένος θεῖναι
δεύτερον γιγνόμενον ἅμα καὶ δυνατὸν ὁρᾶσθαι· τὸ γὰρ
πλεῖστον πυρὸς ἔχει, ἔχει μὴν γῆς τε καὶ ἀέρος, ἔχει δὲ
καὶ ἁπάντων * τῶν ἄλλων βραχέα μέρη· διὸ δὴ ζῶά τε ἐξ E

*) ἴσ. ἕκαστον.

principium principii praestantius se habere, nosque maximarum rerum sapientiam, deorum procreationem, rectissime ingressos esse.

Cl. Sunto haec pro viribus dicta.

Ath. Age dum, animansne verissime nominari secundum naturam dicamus hoc, quum una coalescens animi et corporis compositio unam procreet formam?

Cl. Recte vero.

Ath. Animans igitur hoc vocatur iustissime?

Cl. Etiam.

Ath. Solida vero corpora dicenda sunt ex probabili oratione quinque, e quibus pulcherrima optimaque quispiam fingat; reliquam vero omne genus unam habet formam; neque enim aliud quid, quodcumque erit, corporis erit expers omnisque omnino coloris praeter animi genus vere divinissimum. hoc autem fere est id cui soli convenit fingere et fabricari; corpori contra, quod ita dicimus, fingi et fieri et conspici; in illud vero (dicamus iterum; non enim semel dicendum) cadit oculorum sensum effugere et intelligens esse et mente comprehendendum, memoriae particeps et ratiocinationis in imparibus paribusque mutationibus. quinque igitur quum sint corpora (ignem dici oportet et aquam, tertium aërem, quartam terram et quintum aethera), horum sub imperio quaeque animantium genera multa et varia absolvuntur. hoc vero de singulis cogitandum; terrenum ponamus primum nobis unum, omnes quidem homines omniaque vel multos pedes habentia vel pedibus carentia, et quaecumque vel progrediuntur vel stabilia sunt, radicibus distincta; unum vero de hoc statui oportet, omnia quidem ex omnibus haec generibus composita esse, plurima vero terra contineri et solida natura. aliud deinde animantium genus secundum ponendum est quod exsistat et sub oculos cadat; plurimum enim ignis habet, licet terrae quoque et aëris reliquorumque omnium exgiuas habeat partes;

αὐτῶν παντοδαπὰ γίγνεσθαι χρὴ φάναι καὶ ὁρώμενα. νομίσαι δὲ δὴ δεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν ταῦτα εἶναι ζώων γένη, ὃ δὴ πᾶν χρὴ φάναι θεῖον γένος ἄστρων γεγονέναι, σώματος μὲν τυχὸν καλλίστου, ψυχῆς δ' εὐδαιμονεστάτης τε καὶ ἀρίστης. δυοῖν δὲ αὐτοῖς μοιρῶν τὴν ἑτέραν χρὴ δόξῃ μεταδιδόναι σχεδόν· ἢ γὰρ ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀθάνατον ἕκαστον * αὐτῶν εἶναι καὶ 982
θεῖον τὸ παράπαν ἐξ ἁπάσης ἀνάγκης, ἤ τινα μακραίωνα βίον ἔχειν ἱκανὸν ἑκάστῳ ζωῆς, ἧς*) οὐδέν τι πλείονος ἂν προσδεῖσθαί ποτε. νοήσωμεν οὖν πρῶτον, ὃ λέγομεν, δύο τὰ τοιαῦτα εἶναι ζῶα. πάλιν γὰρ λέγωμεν ὁρατὰ μὲν ἀμφότερα, τὸ μὲν ἐκ πυρὸς, ὡς δόξειεν ἄν, ὅλον, τὸ δ' ἐκ γῆς, καὶ τὸ μὲν γήϊνον ἐν ἀταξίᾳ, τὸ δ' ἐκ πυρὸς ἐν τάξει πάσῃ κινούμενον. τὸ μὲν οὖν ἐν ἀταξίᾳ κινούμενον ἄφρον χρὴ νομίζειν, ὅπερ ὡς * τὸ πολὺ δρᾷ τὸ περὶ ἡμᾶς ζῶον, τὸ B
δὲ ἐν τάξει τε καὶ οὐρανῷ πόρον ἔχον μέγα τεκμήριον χρὴ ποιεῖσθαι τοῦ φρόνιμον εἶναι· κατὰ ταὐτὰ γὰρ ἂν καὶ ὡσαύτως πορευόμενον ἀεὶ καὶ ποιοῦν καὶ πάσχον τεκμήριον ἱκανὸν τοῦ φρονίμως ζῆν εἴη παρεχόμενον. ἡ ψυχῆς δὲ ἀνάγκη νοῦν κεκτημένης ἁπασῶν ἀναγκῶν πολὺ μεγίστη γίγνοιτ' ἄν· ἄρχουσα γάρ, ἀλλ' οὐκ ἀρχομένη νομοθετεῖ· τὸ δὲ ἀμετάστροφον, ὅταν ψυχὴ τὸ ἄριστον κατὰ τὸν ἄριστον βουλεύσηται * νοῦν, τὸ τέλεον ἐκβαίνει τῷ ὄντι κατὰ νοῦν, C
καὶ οὐδὲ ἀδάμας ἄν αὐτοῦ κρεῖττον οὐδὲ ἀμεταστροφώτερον ἄν ποτε γένοιτο, ἀλλ' ὄντως τρεῖς Μοῖραι κατέχουσαι φυλάττουσι τέλεον εἶναι τὸ βελτίστῃ βουλῇ βεβουλευμένον ἑκάστοις θεῶν. τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐχρῆν τεκμήριον εἶναι τοῦ νοῦν ἔχειν ἄστρα τε καὶ ξύμπασαν ταύτην τὴν διαπορείαν, ὅτι τὰ αὐτὰ ἀεὶ πράττει διὰ τὸ βεβουλευμένα πάλαι πράττειν θαυμαστόν τινα χρόνον ὅσον, * ἀλλ' οὐ μεταβουλευό- D
μενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα, ἄλλοτε δὲ ἄλλα πράττον, πλανᾶσθαί τε καὶ μετακυκλεῖσθαι. τοῦθ' ἡμῶν τοῖς πολλοῖς αὐτὸ τοὐναντίον ἔδοξεν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως

---

*) Ια. ἑκάστῳ, ζωῆς ὥστε κτλ.

quocirca animantia ex his varia exsistere dicendum est eaque in conspectum cadentia. statuendum vero omnia quae in caelo sint haec esse animantium genera, quod quidem universum dici oportet divinum genus astrorum esse, corpus nactum pulcherrimum animumque beatissimum et optimum. ex duabus vero sortibus altera opinione his est attribuenda: aut enim interitus expers, immortale prorsusque divinum quodque sit plane necesse est, aut diuturnam vitam quodque habet quae cuique satis est ut longiorem vitam nullum umquam desideret. consideremus iam primum quod dicimus, duo esse huiusmodi animantia. rursus enim dicamus in conspectum cadere ambo, unum vero igne, ut videatur, totum contineri, alterum terra, et terrenum nullo ordine, igneum contra omni ordine moveri. iam id quod nullo ordine movetur, rationis expers dicendum est, quod maximam partem animantia nostra faciunt, quod vero ordine in caelo progreditur, id prudens esse ipse ordo magno argumento est; quum enim eodem semper modo proficiscatur et faciat et patiatur, satis inde colligitur ipsum prudenter vivere. animi vero ratione praediti, necessitas omnium necessitatum longe maxima erit; ducens enim, non ducta leges constituit; et quum animus optimum statuit secundum optimam rationem, immutabile hoc vere secundum rationem perficitur, nec adamas hoc praestantior et immutabilior umquam erit, sed revera tres Parcae id continentes conservant, ut perficiatur quod optimo cónsilio statutum fuerit cuique deorum. hominibus vero astra et universum cursum rationem habere argumento esse debebat hoc quod eadem semper faciunt dum faciunt olim iam statutam immenso ante tempore, non vagantur cursumque mutant variis modis consilium mutantia et modo hoc modo illud facientia. at plerisque nostrum ipsum eius contrarium visum est, astra animum non habere quia eadem et eodem modo faciant; ita imprudentes sequuta

πράττει, ψυχὴν οὐκ ἔχειν· οὕτω τοῖς ἄφροσι ξυνεφέσπετο
τὸ πλῆθος, ὡς τὸ μὲν ἀνθρώπινον ἔμφρον καὶ ζῶν ὡς κι-
νούμενον ὑπολαβεῖν, τὸ δὲ θεῖον ἄφρον ὡς μένον ἐν ταῖς
αὐταῖς φοραῖς. ἐξῆν δὲ ἀνθρώπῳ γε, ἐπὶ τὰ καλλίω καὶ
βελτίω καὶ * φίλα τιθεμένῳ, λαμβάνειν ὡς διὰ τοῦτο αὐτὸ E
ἔμφρον δεῖ νομίζειν τὸ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως καὶ διὰ
ταὐτὰ πρᾶττον*) ἀεί· τοῦτο δ' εἶναι τὴν τῶν ἄστρων φύ-
σιν, ἰδεῖν μὲν καλλίστην, πορείαν δὲ καὶ χορείαν πάντων
χορῶν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην χορεύοντα πᾶσι
τοῖς ζῶσι τὸ δέον ἀποτελεῖν. καὶ μὴν ὅτι γε δικαίως ἔμψυχα
αὐτὰ λέγομεν, πρῶτον τὸ * μέγεθος αὐτῶν διανοηθῶμεν· 983
οὐ γάρ, ὡς σμικρὰ φαντάζεται, τηλικαῦτα ὄντως ἐστίν,
ἀλλ' ἀμήχανον ἕκαστον αὐτῶν τὸν ὄγκον, πιστεῦσαι δ'
ἄξιον**)· ἀποδείξεσι γὰρ ἱκαναῖς λαμβάνεται· τὸν γὰρ ἥλιον
ὅλον τῆς γῆς ὅλης μείζω διανοηθῆναι δυνατὸν ὀρθῶς, καὶ
πάντα δὴ τὰ φερόμενα ἄστρα θαυμαστόν τι μέγεθος ἔχει.
λάβωμεν δή, τίς τρόπος ἂν εἴη, τοσοῦτον περιφέρειν ὄγκον
τινὰ φύσιν, τὸν αὐτὸν ἀεὶ χρόνον ὅσον καὶ νῦν περιφέρε-
ται. θεὸν * δή φημι τὸν αἴτιον ἔσεσθαι, καὶ οὔποθ' ἑτέ- B
ρως εἶναι δυνατόν· ἔμψυχον μὲν γὰρ οὔποτε γένοιτ' ἂν
ἑτέρως πλὴν διὰ θεόν, ὡς ἡμεῖς ἀπεφηνάμεθα. ὅτε δὲ
τοῦτο οἷός τέ ἐστι θεός, ἅπασα αὐτῷ ῥᾳστώνη γέγονε τοῦ
πρῶτον μὲν ζῶον γεγονέναι πᾶν σῶμα καὶ ὄγκον ξύμπαντα,
ἔπειτα, ᾗπερ ἂν διανοηθῇ βέλτιστα, ταύτῃ φέρειν. νῦν
δὴ περὶ ἁπάντων τούτων ἕνα λόγον λέγοιμεν***) ἀληθῆ·
οὐκ ἔστι γῆν τε καὶ οὐρανὸν ἅπαντάς τε ἀστέρας ὄγκους
τε * ἐκ τούτων ξύμπαντας μὴ ψυχῆς πρὸς ἑκάστῳ γενο- C
μένης ἢ καὶ ἐν ἑκάστοις εἰς ἀκρίβειαν****) κατ' ἐνιαυτὸν
οὕτω πορεύεσθαι κατὰ μῆνάς τε καὶ ἡμέρας, καὶ ξύμπαντα
τὰ γιγνόμενα ξύμπασιν ἡμῖν ἀγαθὰ γίγνεσθαι. δεῖ δέ, ὅσῳ
φαυλότερόν ἐστ' ἄνθρωπος, μή τι ληροῦντά γε, σαφῶς δέ
τι λέγοντα φαίνεσθαι. ῥύμας μὲν οὖν εἴ τις αἰτίας τινὰς
ἐρεῖ σωμάτων ἢ φύσεις ἤ τι τοιοῦτον, οὐδὲν σαφὲς ἐρεῖ·
τὸ δὲ παρ' ἡμῶν εἰρημένον * σφόδρ' ἀναλαβεῖν χρή, πότε- D

*) ἴσ. πράττειν. **) ἴσ. πιστεῦσαι ἄξιον.
) ἴσ. λέγομεν. *) ἄλλ. εἶτα εἰς ἀκρίβειαν.

est multitudo humanum quidem quippe se movens opinata prudens esse atque vivum, divinum vero quippe in eisdem manens cursibus mente carere. licebat autem homini pulchriorem et meliorem eamque gratam ferenti sententiam sumere, ea hanc ipsam ob causam pro prudentibus esse habenda, quod eadem, eodem modo et per eadem semper gerant; et hanc esse astrorum naturam. ut visu pulcherrima sit, pulcherrimamque et splendidissima momnium chorearum ducentia omnibus animantibus quod opus sit perficiant. iam vero nos recte ea animata dicere, liquet si primum eorum magnitudinem consideramus; neque enim, ut parva sese exhibent, ita etiam vere sunt, sed immensam quodque molem habere, credi oportet; argumenta enim idonea hoc probant; solem enim totum terra tota maiorem esse recte possumus cogitare, et omnia quae volvantur astra admirabilem habere magnitudinem. consideremus vero quomodo fieri possit ut tantam molem circumferat natura aliqua eodem semper tempore quo nunc quoque circumfertur. deum dico auctorem esse futurum, nec ulla alia ratione id fieri posse; animatum enim numquam aliter fieri poterit quam per deum, ut nos probavimus. si vero hoc deus potest, omni effecit facilitate ut primum animale exsisteret omne corpus et quaeque moles, deinde eum quem pro optimo habuisset cursum cuique tribueret. nunc autem de his omnibus unam orationem proferemus veram: non possent terra et caelum omnesque stellae earumque corpora universa, nisi animus cuique adesset vel etiam inesset, accurate sic procedere per menses ac dies et quaecumque fiunt omnibus nobis bona fieri. oportet vero hominem, quo vilius quiddam est, eo minus nugantem, sed clare quid dicentem reperiri. quocirca impetus si quis corporum vel naturas vel tale quid causas esse dixerit, nihil clari dixerit; id vero quod a nobis prolatum est omnino resumendum, utrum consentanea sit oratio, an

ρον ἔχει λόγον. ὁ λόγος, ἢ πάντως ὑστερεῖ, τὸ πρῶτον μὲν
τὰ ὄντα εἶναι δύο, τὸ μὲν ψυχήν, τὸ δὲ σῶμα, καὶ πολλὰ
ἑκατέρου, πάντα δὲ ἀλλήλων ἄλλα καὶ ἑκάτερα ἑκατέρων, καὶ
τρίτον ἄλλο οὐδὲν κοινὸν οὐδενί· διαφέρειν δὲ ψυχὴν σώματος
ἔμφρον μέν που, τὸ δὲ ἄφρον θήσομεν, ἄρχον δέ, τὸ δὲ ἀρχόμε-
νον, καὶ τὸ μὲν αἴτιον ἁπάντων, τὸ δὲ ἀναίτιον πάσης πάθης.
ὥςτε τά γε δὴ κατ' οὐρανὸν * ὑπ' ἄλλου του φάναι γεγονέναι, καὶ E
μὴ ψυχῆς τε καὶ σώματος οὕτως εἶναι γεννήματα, πολλὴ μω-
ρία τε καὶ ἀλογία. εἰ δ' οὖν δεῖ νικᾶν τοὺς περὶ ἁπάντων
τῶν τοιούτων λόγους καὶ πιστοῖς θεῖα φαίνεσθαι γεγονέναι
τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα, δυοῖν τοι θάτερα θετέον αὐτά· ἢ
γὰρ θεοὺς αὐτοὺς ταῦτα ὑμνητέον ὀρθότατα, ἢ θεῶν εἰ-
κόνας ὡς ἀγάλματα ὑπολαβεῖν * γεγονέναι, θεῶν αὐτῶν 984
ἐργασαμένων· οὐ γὰρ ἀνοήτων γε οὐδὲ βραχέος ἀξίων. ἀλλ',
ὅπερ εἰρήκαμεν, τούτων ἡμῖν θάτερα θετέα, τὰ δὲ τεθέν-
τα*) τιμητέον πάντων ἀγαλμάτων διαφερόντως· οὐ γὰρ
μή ποτε φανῇ καλλίω καὶ κοινότερα ξυμπάντων ἀνθρώπων
ἀγάλματα, οὐδ' ἐν διαφέρουσι τόποις ἱδρυμένα, καθαριό-
τητι καὶ σεμνότητι καὶ ξυμπάσῃ ζωῇ διαφέροντα, ἢ ταῦτα
ὡς πάντῃ * ταύτῃ γεγένηται. νῦν οὖν δὴ περὶ θεῶν ἐγχει- B
ρῶμεν τό γε τοσοῦτον, τὰ δύο κατιδόντες ζῷα ὁρατὰ ἡμῖν,
ἅ φαμεν τὸ μὲν ἀθάνατον, τὸ δὲ γήϊνον ἅπαν θνητὸν γε-
γονέναι, τὰ τρία τὰ μέσα τῶν πέντε, τὰ μεταξὺ τούτων
σαφέστατα κατὰ δόξαν τὴν ἐπιεικῆ γεγονότα, πειραθῆναι
λέγειν. αἰθέρα μὲν γὰρ μετὰ τὸ πῦρ θῶμεν, ψυχὴν δ' ἐξ
αὐτοῦ τιθῶμεν πλάττειν ζῷα δύναμιν ἔχοντα, ὥςπερ τῶν
ἄλλων γενῶν, τὸ πολὺ μὲν τῆς * αὐτοῦ φύσεως, τὰ δὲ C
σμικρότερα ξυνδέσμου χάριν ἐκ τῶν ἄλλων γενῶν· μετὰ δὲ
τὸν αἰθέρα ἐξ ἀέρος πλάττειν τὴν ψυχὴν γένος ἕτερον ζώων
καὶ τὸ τρίτον ἐξ ὕδατος. πάντα δὲ δημιουργήσασαν ταῦτα
ψυχὴν ζώων εἰκὸς ὅλον οὐρανὸν ἐμπλῆσαι, χρησαμένην

*) Ια. ταῦτα δὲ τεθέντα.

prorsus a vero deficiat ea quae sumat primum duo quaedam esse, animum unum, alterum corpus, multaque utriusque genera, omnia vero inter se diversa et singula a singulis nec tertium aliud quod ulli commune exstare, differre autem animum a corpore: etenim illum prudentem, hoc imprudens ponemus, illum regentem, hoc regendum, illum causam esse omnium, hoc nullius affectionis causam: ut res quidem caelestes ab alio quo dicere factas esse, non animi et corpore ita esse procreatas, multae sit stultitiae et insipientiae. quodsi vincere oportet ea quae de his omnibus proferuntur et certe divina reperiri haec omnia facta, alterutrum sane statuendum: aut deos ipsos haec esse rectissime celebrandum, aut pro deorum imaginibus tamquam statuis habenda sunt ab ipsis diis factis, quippe quae opera sint rationis non expertium nec parvi faciendorum opificum. itaque, quod diximus, horum nobis alterutrum ponendum, quo quidem posito colenda sunt prae ceteris omnibus imaginibus; numquam enim his reperientur pulchriores omnibusque hominibus communiores imagines, nec in locis excellentioribus positae et ad munditiam, maiestatem et universam vitam magis insignes: etenim plane ita factae sunt. nunc igitur de diis hanc aggrediamur orationem, ut, quum duo perspexerimus animantia in conspectum nobis cadentia, quorum unum dicimus immortale, alterum terrenum totum mortale esse, tria illa media inter quinque, quae apertissime ex opinione consentanea inter haec interiecta sunt, conemur explicare. etenim aethera post ignem ponamus, et animum ex eo sumamus fingere animantia vim habentia, ut aliorum generum animantia, maximam partem eius unde orta sint naturae, pauca vero vinculi causa ex aliis generibus continentia; post aethera ex aëre fingere animum aliud animantium genus; et tertium e terra. quibus quidem omnibus formatis animum patet animantibus totum caelum imple-

πᾶσι τοῖς γένεσι κατὰ δύναμιν, πάντων μὲν *) μετόχων
τοῦ ζῆν γεγονότων· δεύτερα δὲ καὶ τρίτα καὶ τέταρτα καὶ
πέμπτα ἀπὸ θεῶν τῶν φανερῶν ἀρξάμενα γενέσεως εἰς * D
ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀποτελευτᾶν. περὶ θεοὺς μὲν δή,
Δία τε καὶ Ἥραν καὶ τοὺς ἄλλους πάντας, ὅπῃ τις ἐθέλει,
ταύτῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τιθέσθω νόμον καὶ πάγιον ἐχέτω
τοῦτον τὸν λόγον. θεοὺς γὰρ δὴ τοὺς ὁρατούς, μεγίστους
καὶ τιμιωτάτους καὶ ὀξύτατον ὁρῶντας πάντῃ, τοὺς πρώ-
τους τὴν τῶν ἄστρων φύσιν λεκτέον καὶ ὅσα μετὰ τούτων
αἰσθανόμεθα γεγονότα, μετὰ δὲ τούτους καὶ ὑπὸ τούτοις
ἑξῆς δαίμονας, ἀέριον * δὲ **) γένος, ἔχον ἕδραν τρίτην E
καὶ μέσην, τῆς ἑρμηνείας αἴτιον, εὐχαῖς τιμᾶν μάλα χρεὼν
χάριν τῆς εὐφήμου διαπορείας· τῶν δὲ δύο τούτων ζῴων,
τοῦ τ' ἐξ αἰθέρος ἐφεξῆς τε ἀέρος, οὐ διορώμενον ὅλον
αὐτῶν ἑκάτερον εἶναι· παρὸν δὴ ***) πλησίον οὐ κατάδηλον
ἡμῖν γίγνεσθαι. μετέχοντα δὲ * φρονήσεως θαυμαστῆς, ἅτε 985
γένους ὄντα εὐμαθοῦς τε καὶ μνήμονος, γιγνώσκειν μὲν ξύμ-
πασαν τὴν ἡμετέραν αὐτὰ διάνοιαν λέγωμεν, καὶ τόν τε
καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγαθὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι καὶ
τὸν σφόδρα κακὸν μισεῖν, ἅτε λύπης μετέχοντα ἤδη· θεὸν
μὲν γὰρ δὴ τὸν τέλος ἔχοντα τῆς θείας μοίρας ἔξω τού-
των εἶναι, λύπης τε καὶ ἡδονῆς, τοῦ δὲ φρονεῖν καὶ τοῦ
γιγνώσκειν κατὰ πάντα μετειληφέναι· καὶ ξυμπλήρους δὲ
ζῴων οὐρανοῦ * γεγονότος ἑρμηνεύεσθαι πρὸς ἀλλήλους τε B
καὶ τοὺς ἀκροτάτους θεοὺς πάντας τε καὶ πάντα, διὰ τὸ
φέρεσθαι τὰ μέσα τῶν ζῴων ἐπί τε γῆν καὶ ἐπὶ τὸν ὅλον
οὐρανὸν ἐλαφρᾷ φερόμενα ῥύμῃ. τὸ δὲ ὕδατος πέμπτον ὄν,
ἡμίθεον ἀπεικάσειεν ἄν τις ὀρθῶς ἀπεικάζων ἐξ αὐτοῦ γε-
γονέναι, καὶ τοῦτ' εἶναι τοτὲ μὲν ὁρώμενον, ἄλλοτε δὲ
ἀποκρυφθὲν ἄδηλον ****) γιγνόμενον, θαῦμα κατ' ἀμυδρὰν
ὄψιν παρεχόμενον. τούτων δὴ τῶν πέντε * ὄντως ὄντων ζῴων, C
ὅπῃ τινὲς ἐνέτυχον ἡμῶν, ἢ καθ' ὕπνον ἐν ὀνειροπολίᾳ
προστυχόντες, ἢ κατὰ φήμας τε καὶ μαντείας λεχθὲν τι-

*) ἴσ. πάντων. **) ἴσ. ἀέριόν τι. ***) ἴσ. δέ.
****) ἴσ. ἀποκρυφθέν, καὶ δῆλον.

visse, usum omnibus generibus quoad eius fieri potuerit, omnibus vitam nactis; secunda vero et tertia et quarta et quinta inde a deorum in conspectum cadentium ortu in nos homines desinere. ac de diis quidem, Iove, Iunone reliquisque omnibus, quemadmodum aliquis voluerit, ita secundum eandem statuito legem et firmam teneto hanc rationem. deorum enim in conspectum cadentium, maximorum, honore dignissimorum et acutissime cernentium quoquoversus, primos dici oportet astra et quaecumque cum his cognoscimus exstitisse, secundum hos et sub his deinceps daemones, aërium genus, sedem obtinens tertiam et mediam, interpretationis causam, precibus cumprimis coli oportet faustae nunciationis gratia; duorum vero horum animantium, eius quod ex aethere et deinceps eius quod ex aëre fictum sit, utramque non totum in conspectum cadere, et, etiamsi prope nos sit, tamen non manifestum nobis fieri. haec vero intelligentiam nacta admirandam, quippe quae generis sint docilis ac memoris, cognoscere universam nostram mentem dicamus, et honestum ex nobis bonumque simul mirifice diligere valde malum vero odisse, ut quae dolore tum afficiantur; deum enim divinae sortis perfectionem adeptum ab his, dolore et gaudio, alienum, prudentiae vero et cognitionis prorsus participem esse. caelum autem quum animantibus refertum esset, daemones exstitisse interpretes tam inter se, quam summorum deorum omnium omniumque animantium, siquidem media animantia ferantur ad terram totumque caelum levi agitata motu. quintum genus semideum idque aquatile recte quis coniiciat ex aqua ortum esse, et hoc esse modo adspectabile, modo occultatum, manifestum autem se praebens propter tenuem speciem admirationem movere. his igitur quae vere sunt quinque animantibus quomodocumque nostrum aliquis incidit, sive per somnum somnians eis occurrit, sive per omina et vaticinationes, sive in nar-

σιν *) ἐν ἀκοαῖς ὑγιαίνουσιν ἢ καὶ κάμνουσιν, ἢ καὶ τε-
λευτῇ βίου προςτυχέσι γενομένοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ δό-
ξαις παραγενομέναις, ὅθεν ἱερὰ πολλὰ πολλῶν γέγονε, τὰ
δὲ γενήσεται, τούτων πάντων νομοθέτης, ὅςτις νοῦν κέ-
κτηται καὶ τὸν βραχύτατον, οὔποτε μὴ τολμήσῃ καινοτο-
μῶν * ἐπὶ θεοσέβειαν, ἥτις μὴ σαφές ἔχει τι, τρέψαι πό- D
λιν ἑαυτοῦ· καὶ μὴν οὐδ' ὧν ὁ πάτριος νόμος εἴρηκε περὶ
θυσιῶν ἀποκωλύσει μηδέν, τὸ παράπαν εἰδώς, ὥςπερ οὐδ'
ὂν **) δυνατὸν εἰδέναι τῇ θνητῇ φύσει τῶν τοιούτων πέρι.
τοὺς δὲ ὄντως ἡμῖν φανεροὺς ὄντας θεοὺς ἆρ' οὐχ ὁ αὐτὸς
λόγος ἔχει κακίστους εἶναι τοὺς μὴ τολμῶντας λέγειν ἡμῖν
καὶ φανεροὺς ποιεῖν, ἀνοργιάστους τε ὄντας ἑτέρους θεοὺς
καὶ τιμὰς μὴ δεχομένους τὰς προςηκούσας αὐτοῖς; νῦν δὲ
δὴ * ξυμβαίνει γιγνόμενον ἅμα τὸ τοιοῦτον, οἷον ἂν εἴ E
ποτέ τις ἡμῶν ἥλιον ἢ σελήνην ἑωρακὼς ἦν γιγνομένους
ἐφορῶντάς τε ἡμᾶς πάντας, καὶ μὴ ἔφραζεν ἀδύνατος***)
ὢν πῃ φράζειν, τιμῆς τε ἀμοίρους ὄντας ἅμα, καὶ μὴ προ-
θυμοῖτο τό γε αὑτοῦ μέρος εἰς ἔντιμον χώραν καταφανεῖς
ἄγων αὐτοὺς ἑορτάς τε αὐτοῖς γίγνεσθαι ποιεῖν καὶ θυσίας,
ἀπολαμβανόμενόν τε χρόνον ἑκάστοις μειζόνων τε καὶ ἐλατ-
τόνων πολλάκις ἐνιαυτῶν ὥρας διανέμειν, * ἆρ' οὐκ ἂν 986
κακὸς ἑαυτῷ τε καὶ ἄλλῳ τῷ γιγνώσκοντι λεγόμενος ἐν δίκῃ
ξυνεδόκει λέγεσθαί ποτ' ἄν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὐκ, ὦ ξένε; κάκιστος μὲν οὖν.

ΑΘ. Τοῦτο τοίνυν, ὦ Κλεινία φίλε, περὶ ἐμὲ νῦν
γιγνόμενον ἴσθι φανερῶς.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἴστε ὀκτὼ δυνάμεις τῶν περὶ ὅλον οὐρανὸν γε-
γονυίας ἀδελφὰς ἀλλήλων, ὧν καθεώρακα ἐγώ· καὶ οὐδὲν
μέγα διαπέπραγμαι· ῥᾴδιον γὰρ καὶ ἑτέρῳ. τούτων δ' εἰσὶ
τρεῖς * αὗται, μία μὲν ἡλίου, μία δὲ σελήνης, μία δὲ B
τῶν πλανητῶν ****) ἄστρων ὧν ἐμνήσθημεν ὀλίγον ἔμπρο-
σθεν, πέντε δὲ ἕτεραι. ταύτας δὴ πάσας καὶ τούτους τοὺς
ἐν ταύταισιν, εἴτε αὐτοὺς ἰόντας εἴτε φερομένους ἐν ὀχή-
μασι πορεύεσθαι ταύτῃ, μηδεὶς ἄλλως †) ποτὲ νομίσῃ πάν-

*) ἄλλ. λεχθεῖσιν. Ἴσ. ἢ λεχθεῖσιν. **) Ἴσ. ὡς οὐδ' ἕν.
) Ἴσ. δυνατός. *) Ἴσ. ἀπλανῶν. †) γρ. ἄλλος.

rationibus sano vel etiam aegroto expositis, sive in vitae excessu incidit in opiniones privatim et publice obvenientes, unde sacra multa multorum profecta sunt et alia proficiscentur: in his omnibus legum lator vel parum intelligens numquam audebit aliquid novare et civitatem suam ad deorum cultum adducere nihil certi habentem, neque etiam eorum aliquid vetabit quae patria lex de sacrificiis praescripsit, probe sciens, mortalem naturam nihil posse his de rebus cogniti habere. de diis autem qui vere nobis manifesti sunt, nonne eadem obtinet ratio pessimos esse qui nolint nobis dicere et manifestum reddere, expertes eos esse sacrorum, quum itidem dii sint, nec honores convenientes accipere? nunc vero idem usu venit, ac si quis nostrûm, qui solem vel lunam vidisset orientes nosque omnes inspicientes, non eloqueretur quum eloqui posset honoris ipsos expertes esse, nec operam daret, quantum in ipso essent, ut in locum ducerentur honoratum ubi conspicui essent, dies festi et sacrificia instituerentur et cuique maiorum et minorum saepius annorum distribuerentur tempora: hic nonne recte et sibi et aliis cognoscentibus videretur malus dici?

Cl. Quidni, hospes? et pessimus quidem.

Ath. Hoc tamen, o care Clinia, mihi nunc scito manifesto accidisse.

Cl. Quomodo dicis?

Ath. Scitote octo vires in toto caelo esse inter se cognatas quas ego perspexerim, nihil vero magni assequutus sum, quum alius quoque facile hoc possit cognoscere. harum autem tres sunt hae, una solis, una lunae, una stellarum inerrantium quas commemoravimus paullo supra, et quinque aliae. de his igitur omnibus et eis qui in his sunt, sive ipsi procedunt sive in vehiculis feruntur et ita progrediuntur, nemo aliter umquam statuat omnium

των ἡμῶν ὡς οἱ μὲν θεοί εἰσιν αὐτῶν, οἱ δ' οὔ, μηδ' ὡς οἱ μὲν γνήσιοι, οἱ δὲ τοιοῦτοί τινες οἵους οὐδὲ θέμις εἰπεῖν ἡμῶν οὐδενί, πάντες δὲ δὴ πάντας λέγωμέν τε καὶ φῶμεν ἀδελφούς τ' * εἶναι καὶ ἐν ἀδελφαῖς μοίραις, καὶ τιμὰς C
ἀποδιδῶμεν μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτόν, τῷ δὲ μῆνα, τοῖς δὲ μήτε τινὰ μοῖραν τάττωμεν μήτε τινὰ χρόνον, ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὑτοῦ πόλον, ξυναποτελῶν κόσμον ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν, ὃν ὁ μὲν εὐδαίμων πρῶτον μὲν ἐθαύμασεν, ἔπειτα δὲ ἔρωτα ἔσχε τοῦ καταμαθεῖν ὁπόσα θνητῇ φύσει δυνατά, ἡγούμενος ἄριστ' οὕτως εὐτυχέστατά τε διάξειν * τὸν βίον τελευτήσας τε εἰς τόπους ἥξειν προς- D
ήκοντας ἀρετῇ, καὶ μεμυημένος ἀληθῶς τε καὶ ὄντως, μεταλαβὼν φρονήσεως εἷς ὢν μιᾶς, τὸν ἐπίλοιπον χρόνον θεωρὸς τῶν καλλίστων γενόμενος, ὅσα κατ' ὄψιν, διατελεῖ. νῦν δὴ τὸ μετὰ τοῦθ' ἡμῖν λοιπὸν λέγειν ὅσοι τ' εἰσί, καὶ τίνες· οὐ γὰρ μή ποτε φανῶμεν ψευδεῖς. βεβαίως * δὴ E
διισχυρίζομαι τό γε τοσοῦτον· λέγω γὰρ πάλιν ὀκτὼ μὲν εἶναι, τῶν δὲ ὀκτὼ τρεῖς μὲν εἰρῆσθαι, πέντε δ' ἔτι λοιπάς. ἡ τετάρτη δὲ φορὰ καὶ διέξοδος ἅμα καὶ πέμπτη τάχει μὲν ἡλίῳ σχεδὸν ἴση, καὶ οὔτε βραδυτέρα οὔτε θάττων· τὸ γ' *) ἐπίπαν ἀεὶ τούτων τριῶν ὄντων τὸν νοῦν ἱκανὸν ἔχοντα ἡγεῖσθαι. λέγωμεν δὴ ταύτας ἡλίου τ' εἶναί καὶ Ἑωσφόρου· καὶ τρίτον ὡς μὲν ὀνόματι φράζειν οὐκ ἔστι διὰ τὸ μὴ γιγνώσκεσθαι. τούτου δ' αἴτιος ὁ πρῶτος ταῦτα κατιδὼν βάρβαρος ὤν· παλαιὸς γὰρ δὴ τόπος ἔθρεψε τοὺς πρώτους ταῦτα ἐννοήσαντας, * διὰ τὸ κάλλος τῆς θερινῆς 987
ὥρας, ἣν Αἴγυπτός τε καὶ Συρία ἱκανῶς κέκτηται, φανεροὺς μέν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀστέρας ἀεὶ ξύμπαντας καθορῶντας, ἅτε νεφῶν καὶ ὑδάτων ἀπόπροσθεν ἀεὶ τοῦ κόσμου κατῳκισμένους· ὅθεν καὶ πανταχόσε καὶ δεῦρ' ἐξήκει, βεβασανισμένα χρόνῳ μυριετεῖ τε καὶ ἀπείρῳ. διὸ θαῤῥοῦντα χρὴ ταῦτα εἰς νόμους θέσθαι· τὸ γὰρ μὴ τίμια τὰ θεῖα εἶναι ἢ τάδε μὴ θεῖα σαφῶς οὐκ ἐμφρόνων. ὅτι δὲ οὐκ ὀνόματα * ἔσχηκε, τήν γε αἰτίαν λέγεσθαι ταύτην. ἀλλὰ B
γὰρ ἐπωνυμίας **) εἰλήφασι θεῶν· ὁ μὲν γὰρ Ἑωσφόρος

*) ἴσ. τὸ δ'. **) γρ. ὀνόματα.

nostrum ita ut alios eorum pro diis habeat, alios non habeat, alios germanos existimet, alios vero tales quales nec fas sit dicere ulli nostrum, sed omnes dicamus et affirmemus illos omnes esse cognatos cognataeque sortis, nec honores tribuamus uni annum, alteri mensem, aliis vero nihil constituamus, ne tempus quidem, in quo percurrat orbem suum, pro virili parte mundum absolvens quem ratio omnium divinissima constituit adspectabilem, quemque beatus primum admiratur, deinde vero amore tenetur cognoscendi quaecumque mortalis natura potest, arbitrans optime se et felicissime vitam esse acturum, et, e vita quum excesserit, fore ut in locos veniat virtuti convenientes; atque initiatus recte ac vere, unamque (quum unus sit sapientiam nactus in posterum rerum visu pulcherrimarum degit spectator. nunc deinde reliquum est ut dicamus quot sint et qui; neque enim verendum ne mendaces reperiamur. pro certo igitur hoc affirmo: dico enim iterum octo esse, et de his tria esse memorata, quinque vero adhuc restare sidera. et quartus quidem cursus atque circuitus quintusque velocitate soli fere aequalis, neque tardior, neque celerior; in universum vero ratione magna praeditum existimamus hos tres regere. dicamus igitur hos cursus esse solis, Luciferi et tertii, cuius nomen, quia incognitum est, dici non potest; in causa est is qui primus haec conspexit barbarus; etenim antiqua aluit regio eos qui primi haec observarunt, propter aestivi temporis pulchritudinem quam Aegyptus et Syria abunde habent, apertas propemodum omnes semper stellas conspicientes, quippe a nubibus et aquis caelestibus procul habitantes; unde et quoquoversus et huc permanarunt, infinito probata tempore. quocirca fidenter haec in leges referenda sunt; nam divina nullo honore digna vel haec non divina existimare plane esset insipientiae. causam vero cur nomina non habeant, hanc dici oportet. verumtamen deorum acceperunt appella-

*Ἕσπερός τε ὢν αὐτὸς Ἀφροδίτης εἶναι σχεδὸν ἔχει λόγον,
καὶ μάλα Συρίῳ νομοθέτῃ πρέπον, ὁ δ' ὁμόδρομος ἡλίῳ τε
ἅμα καὶ τούτῳ σχεδὸν Ἑρμοῦ· τρεῖς δ' ἔτι φορὰς λέγωμεν
ἐπὶ δεξιὰ πορευομένων μετὰ σελήνης τε καὶ ἡλίου· ἕνα δὲ
τὸν ὄγδοον χρὴ λέγειν, ὃν μάλιστ' ἄν τις ἄνω κόσμον προς-
αγορεύοι, ὃς ἐναντίος ἐκείνοις ξύμπασι πορεύεται, ἄγων
τοὺς ἄλλους, ὥς γε ἀνθρώποις φαίνοιτ' ἂν ὀλίγα τούτων
εἰδόσιν. ὅσα δὲ ἱκανῶς ἴσμεν ἀνάγκη * λέγειν καὶ λέγομεν*)· C
ἡ γὰρ ὄντως οὖσα σοφία ταύτῃ πῃ φαίνεται τῷ καὶ σμικρὰ
ξυννοίας ὀρθῆς θείας τε μετειληφότι. λοιπὸν δὴ τρεῖς ἀστέ-
ρες, ὧν εἷς μὲν βραδυτῆτι διαφέρων αὐτῶν ἐστι, Κρόνου
δ' αὐτόν τινες ἐπωνυμίαν φθέγγονται· τὸν δὲ μετὰ τοῦτον
βραδυτῆτι λέγειν χρὴ Διός· Ἄρεος δὲ τὸν μετὰ τοῦτον·
πάντων δὲ οὗτος ἐρυθρώτατον ἔχει χρῶμα. χαλεπὸν δὲ οὐ-
δὲν τούτων κατανοῆσαί τινα φράζοντός τινος, ἀλλὰ μα-
θόντα, * ὡς λέγομεν, ἡγεῖσθαι δεῖ. τόδε γε μὴν διανοη- D
θῆναι χρὴ πάντ' ἄνδρα Ἕλληνα, ὡς τόπον ἔχομεν τὸν τῶν
Ἑλλήνων πρὸς ἀρετὴν ἐν τοῖς σχεδὸν ἄριστον· τὸ δ' ἐπαινε-
τὸν αὐτοῦ χρὴ λέγειν ὅτι μέσος ἂν εἴη χειμώνων τε καὶ
τῆς θερινῆς φύσεως. ἡ δ' ὑστεροῦσα ἡμῖν εἰς τὸ θερινὸν
φύσις τοῦ περὶ τὸν ἐκεῖ τόπον, ὅπερ εἴπομεν, ὕστερον αὐ-
τοῖς**) παραδέδωκε τὸ τούτων τῶν θεῶν τοῦ κόσμου κα-
τανόημα. λάβωμεν δὲ ὡς, ὅ τίπερ ἂν Ἕλληνες βαρβά-
ρων * παραλάβωμεν***) κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργά- E
ζονται. καὶ δὴ καὶ περὶ τὰ νῦν λεγόμενα ταὐτὸν δεῖ δια-
νοηθῆναι τοῦτο, ὡς χαλεπὸν μὲν πάντα τὰ τοιαῦτα ἀναμ-
φισβητήτως ἐξευρίσκειν, πολλὴ δ' ἐλπὶς ἅμα καὶ καλὴ κάλ-
λιον καὶ * δικαιότερον ὄντως τῆς ἐκ τῶν βαρβάρων ἐλθού- 988
σης φήμης τε ἅμα καὶ θεραπείας πάντων τούτων τῶν θεῶν
ἐπιμελήσεσθαι τοὺς Ἕλληνας, παιδείαις τέ καὶ ἐκ Δελφῶν
μαντείαις χρωμένους καὶ πάσῃ τῇ κατὰ νόμους θεραπείᾳ.
τόδε δὲ μηδείς ποτε φοβηθῇ τῶν Ἑλλήνων, ὡς οὐ χρὴ περὶ
τὰ θεῖά ποτε πραγματεύεσθαι θνητοὺς ὄντας, πᾶν δὲ τούτου

*) ἴσ. ὀνοματοθέτῃ. **) ἴσ. λέγωμεν.
) ἴσ. αὐ.' *) ἴσ. παραλάβωσι.

tiones; Lucifer enim qui idem est Hesperus Veneris dicitur fere stella, id quod Syriaco legum conditori plane convenit, is vero qui una cum sole et hoc volvitur Mercurii; tres praeterea cursus memoremus eorum qui cum luna et sole ad dextram feruntur; et unum octavum dici oportet, quem maxime quispiam superum mundum appellarit, qui contra atque illi omnes progreditur, ducens reliquos, ut hominibus videri possit pauca de his intelligentibus. quaecumque vero satis tenemus dici oportet et dicamus: vera enim sapientia apparet etiam ei qui exiguam rectae et divinae intelligentiae partem habet. restant igitur tria astra, quorum unum tarditate est eximia; Saturni quidam id nomine nuncupant; secundum ad tarditatem Iovem appellari oportet; Martem eum qui sequitur; omnium vero hic colorem habet maxime rutilum. difficile autem nihil horum perspectu si quis exponat, sed quum perceperis, ut dicimus, existimari oportet. hoc autem quisque Graecus cogitare debet, regionem nos habere ad virtutem omnium fere optimam in qua quidem hoc est laudabile quod media est inter hiemem et aestatem. natura vero apud nos cui aestiva serenitate regio illa barbarorum praestat, quod diximus, serius etiam horum mundi deorum tradidit cognitionem. sumamus autem, quicquid Graeci a barbaris accipiant, id pulchrius ad extremum ab ipsis effici. atque etiam de his quae nunc dicuntur idem oportet cogitari, difficile quidem esse omnia id genus ita invenire ut in nullam vocari controversiam possint, multam tamen et praeclaram spem esse fore ut pulchrius vereque iustius, quam fama et cultus a barbaris allatus, omnes hos deos Graeci curent, institutiones et Delphica oracula et omnem a legibus praescriptum adhibentes cultum. hoc autem nemo umquam Graecorum vereatur ut a mortalibus in res divinas opera sit conferenda, sed plane contra

διανοηθῆναι τοὐναντίον, ὡς οὔτε ἄφρον ἐστί ποτε τὸ θεῖον οὔτε ἀγνοεῖ πού τὴν ἀνθρωπίνην * φύσιν, ἀλλ' οἶδεν ὅτι B
διδάσκοντος αὐτοῦ ξυνακολουθήσει καὶ μαθήσεται τὰ διδασκόμενα, ὅτι δὲ διδάσκει τοῦτο αὐτὸ ἡμᾶς, μανθάνομεν δὲ ἡμεῖς, ἀριθμόν τε καὶ ἀριθμεῖν, οἶδε δήπου· πάντων γὰρ ἀφρονέστατον ἂν εἴη τοῦτο ἀγνοοῦν· τὸ λεγόμενον γὰρ ἂν ὄντως αὐτὸ αὐτὸ ἀγνοοῖ, χαλεπαῖνον τῷ δυναμένῳ μανθάνειν, ἀλλ' οὐ συγχαῖρον ἄνευ φθόνου διὰ θεὸν ἀγαθῷ γενομένῳ. λόγον δὴ καὶ πολὺν καὶ καλὸν ἔχει, τότε μὲν ὅτε περὶ θεῶν ἦν ἀνθρώποις * διανοήματα πρῶτα, ὥστ' ἐγέ- C
νοντο οἷοί τ' ἐγίγνοντο καὶ οἵας μετεχειρίζοντο πράξεις, μὴ κατὰ νοῦν τοῖς σώφροσι λέγεσθαι μηδὲ φίλως, μηδ' ὡς οἱ δεύτεροι, ἐν οἷς πρεσβύτατα μὲν τὰ πυρὸς ἐλέγετο καὶ ὕδατος καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων, ὕστερα δὲ τὰ τῆς θαυμαστῆς ψυχῆς, καί, φορὰ κρείττων καὶ τιμιωτέρα, σῶμα*) εἴληχε φέρειν αὐτό τε ἑαυτὸ θερμότητι καὶ ψύξεσι καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, * ἀλλ' οὐ ψυχὴ σῶμά τε καὶ ἑαυτήν. νῦν D
δ' ὅτε λέγομεν ψυχὴν μέν, ἄνπερ ἐν σώματι γένηται, θαῦμα οὐδὲν κινεῖν τε καὶ περιφέρειν τοῦτο καὶ ἑαυτήν, οὐδ' ἡμῖν ἀπιστεῖ**) ψυχὴ κατὰ λόγον οὐδένα, ὡς βάρος οὐδὲν περιφέρειν δυναμένη. διὸ καὶ νῦν ἡμῶν ἀξιούντων, ψυχῆς οὔσης αἰτίας τοῦ ὅλου, καὶ πάντων μὲν τῶν ἀγαθῶν ὄντων τοιούτων, τῶν δὲ αὖ φλαύρων τοιούτων ἄλλων, τῆς μὲν φορᾶς πάσης καὶ κινήσεως ψυχὴν αἰτίαν εἶναι θαῦμα
* οὐδέν, τὴν δ' ἐπὶ τἀγαθὸν φορὰν καὶ κίνησιν τῆς ἀρίστης ψυ- E
χῆς εἶναι, τὴν δ' ἐπὶ τοὐναντίον ἐναντίαν, νενικηκέναι δεῖ***) καὶ νικᾶν τὰ ἀγαθὰ τὰ μὴ τοιαῦτα. ταῦτα ἡμῖν εἴρηται πάντα κατὰ τὴν τῶν ἀνοσίων τιμωρὸν δίκην. περὶ δὲ δὴ τὸ δοκιμαζόμενον οὐχ οἷόν τε ἡμῖν ἀπιστεῖν, ὡς οὐ δεῖ τόν γε ἀγαθὸν σοφὸν ἡμᾶς ἡγεῖσθαι· * τὴν δὲ σοφίαν ταύ- 989
την ἣν ζητοῦμεν πάλαι ἴδωμεν ἄν ποτ' ἄρα ἐπινοήσωμεν ἢ κατὰ παιδείαν ἢ κατὰ τέχνην, ἥντινα τοῦ γιγνώσκειν

---

*) μᾶλλ. ἦν σῶμα. **) ἴσ. ἀπιστεῖται.
***) ἴσ. δὲ δεῖ.

existimandum est neque imprudens umquam esse divinum neque humanam naturam ignorare, sed scire se docente eam assequi et discere quae tradantur, hoc ipsum autem se nos docere nosque discere, numerum numerandique artem; hoc videlicet deus cognitum habet, omnium enim imprudentissimus esset hoc ignorans; quod enim proverbii loco dici solet, revera se ipse ignoraret, si succenseret ei qui discere posset, et non gauderet sine invidia cum eo qui per deum bonus evaderet. multum vero et recte dicuntur tum, quum homines primas de diis notiones cepissent, quomodo orti essent, quales essent et quibus in actionibus versarentur, haec neque sapienter neque amice tradita esse, quippe qui deos ne pro secundis quidem numinibus habuerint, quum antiquissima dicerentur ignis et aqua et reliqua corpora, posterior autem admirandus animus; et motio praestantior magisque honorabilis corpori tribueretur; hoc enim calore et frigore omnibusque eiusdem generis se ipsum putabatur movere, non animus corpus et semet ipsum. nunc autem quum animum dicamus, quando in corpore insit, non mirum esse movere et circumferre tam corpus quam semet ipsum, nullo modo dubitare possumus quin pondus circumferre queat. quocirca etiam nunc quum censeamus animum esse causam omnium rerum, et boni quidem cuiusque quod tale sit, itemque pravi quod pravum sit, haud mirandum cuiusque cursus et motus animum esse causam, et cursum quidem motumque ad bonum tendentem optimi esse animi, ad contrarium vero tendentem contrarii, superasse autem et superare bona oportere ea quae non sint bona. haec nobis dicta sunt omnia secundum iustitiam improborum ultricem. iam quod ad hoc quod exploravimus attinet, non potest dubitari quin bonus a nobis habendus sit sapiens; sapientiam vero hanc quam dudum quaerimus videamus num forte

ἐνδεεῖς ὄντες τῶν δικαίων ἀγνώμονες ἂν εἶμεν, ὄντες τοιοῦ-
τοι. δοκεῖ μὲν *) δή μοι, καὶ λεκτέον· ἄνω γὰρ καὶ κάτω
ζητῶν, ᾗ μοι καταφανὴς γέγονε, πειράσομαι δήλην ὑμῖν
αὐτὴν ἀποτελεῖν. τὸ δὴ μέγιστον ἀρετῆς οὐ καλῶς πραττό-
μενον ἡμῖν γέγονεν αἴτιον, ὡς ἄρτι σημαίνειν ἐκ τῶν εἰρη-
μένων μοι σφόδρα δοκεῖ· μεῖζον μὲν * γὰρ ἀρετῆς μηδεὶς B
ἡμᾶς ποτὲ πείθῃ τῆς εὐσεβείας εἶναι τῷ θνητῷ γένει·
τοῦτο δ' ὅτι δι' ἀμαθίαν τὴν μεγίστην ἐν ταῖς ἀρίσταις
φύσεσιν οὐ γέγονε, λεκτέον· ἄρισται δ' εἰσὶν αἱ χαλεπώτατα
μὲν ἂν γενόμεναι, μέγιστον δὲ ὄφελος, ἂν γίγνωνται· τά
τε γὰρ τῆς βραδείας τε καὶ τῆς ἐναντίας φύσεως μετρίως
ἀποδεχομένη ψυχὴ καὶ πράως εὔκολος ἂν εἴη, τήν τε ἀν-
δρείαν ἀγαμένη καὶ πρὸς τὸ σωφρονεῖν * εὐπειθής, καὶ τό C
γε μέγιστον ἐν ταύταις ταῖς φύσεσι, δυναμένη μανθάνειν
καὶ μνήμων οὖσα εὖ μάλα χαίρειν τούτοις αὐτοῖς δύναιτ'
ἂν φιλομαθὴς**) ὥστ' εἶναι· ταῦτα γὰρ οὔτε ῥάδια φύεσθαι,
γενόμενά τε καὶ τροφῆς καὶ παιδείας τυχόντα ἧς δεῖ, τοὺς
πλείστους αὐτῶν καὶ χείρους κατέχειν ὀρθότατα δύναιτ' ἂν
τῷ φρονεῖν καὶ πράττειν καὶ λέγειν περὶ θεοὺς ἕκαστα,
ὡς δεῖ τε καὶ ὅτε δεῖ, περὶ θυσίας τε καὶ καθαρμοὺς τῶν
περὶ θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, * οὐ σχήμασι τεχνάζοντας, D
ἀλλὰ ἀληθείᾳ τιμῶντας ἀρετήν· ὃ δὴ καὶ μέγιστόν ἐστι
ξυμπάντων πάσῃ τῇ πόλει. τοῦτο δὴ οὖν τὸ μέρος εἶναί
φαμεν φύσει κυριώτατον καὶ δυνατὸν ὡς οἷόν τε κάλλιστα
καὶ ἄριστα μαθεῖν, εἰ διδάσκοι τις· ἀλλ' οὐδ' ἂν διδάξειεν,
εἰ μὴ θεὸς ὑφηγοῖτο· εἰ οὖν τις διδάσκοι***), κατὰ τρό-
πον δὲ μὴ δρῷ τὸ τοιοῦτον, κρεῖττον μὴ μανθάνειν. ὅμως
δ' ἐκ τῶν νῦν λεγομένων ἀνάγκη μαθεῖν ταῦτα καὶ ἐμὲ λέ-
γειν τὴν τοιαύτην τε καὶ ἀρίστην φύσιν. πειρώμεθα δὴ τῷ
τε λόγῳ διεξελθεῖν * ἅ τ' ἐστὶ καὶ οἷα καὶ ὡς δεῖ μανθά- E
νειν, κατὰ δύναμιν τήν τ' ἐμὴν τοῦ λέγοντος καὶ τὴν τῶν
δυναμένων εἰσακοῦσαι, θεοσεβείας * ᾧτινι τρόπῳ τίς τινα 990

*) ἄλλ. δοκοῦμεν. ἴσ. εἶμεν. ὄντως τοιοῦτον δοκεῖ κτλ.
**) ἴσ. αὐτοῖς φιλομαθής.
***) ἄλλ. εἴ τ' οὖν διδάσκοι.

intelligamus in disciplina an in arte, cuius cognitione indigentes iustorum ignari simus. profecto mihi hoc videtur, et dicendum: omnibus enim modis mihi investiganti quomodo se aperuit ita vobis eam conabor manifestam reddere. maxima videlicet virtutis pars haud recte quum perageretur causa erat ignorantiae, ut e modo dictis plane mihi videtur perspicuum esse; nemo enim umquam nobis persuadeat maius quid esse mortali generi quam pietatem; ignorantiam vero maximam esse causam cur in optimis naturis non exsistat, exponendum. optimae autem sunt quae difficillime exsistunt, maximam vero utilitatem habent, si exsistunt; facilis est enim animus qui tardam et contrariam naturam bene et mansuete admittit, fortitudinem admiratur, temperantiae abtemperat et, quod maximum est in his naturis, discere potest, memoriam habet hisque ipsis magnopere gaudet, propterea quod doctrinam appetit, haec enim neque facile nascuntur et, si nascantur, educationem et institutionem nacta convenientem plurimos, eosque deteriores, rectissime potuerint continere sentiendo et agendo et dicendo de diis, quomodo et quando oporteat, ita ut in sacrificiis et expiationibus scelerum vel in deos vel in homines commissorum non specie utantur dolosa, sed verum virtutis prae se ferant studium; quod quidem omnium maximum est cuique civitati. hanc igitur virtutis partem dicimus per se praestantissimam esse eamque quam pulcherrime et optime posse discere, si quis doceat; sed neminem esse docturum, nisi deus praeiverit; quodsi quis doceat, non recte autem hoc instituat, melius esse non discere. attamen ex eis quae nunc diximus optimae illi naturae haec discenda sunt mihique dicenda. conemur igitur oratione exponere quaenam et qualia et quomodo discenda sint, pro viribus meis dicendis et eorum qui audire potuerint quo pacto aliquis res ad deorum cultum spectantes percep-

μαθήσεται. σχεδὸν μὲν οὖν ἐστὶν ἄτοπον ἀκούσαντι, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ λέγομεν*) ἡμεῖς γε, ὅ τις οὐκ ἄν ποτε δόξειε δι' ἀπειρίαν τοῦ πράγματος, ἀστρονομίαν. ἀγνοεῖτε**) ὅτι σοφώτατον ἀνάγκη τὸν ἀληθῶς ἀστρονόμον εἶναι, μὴ τὸν καθ' Ἡσίοδον ἀστρονομοῦντα καὶ πάντας τοὺς τοιούτους, οἷον δυσμάς τε καὶ ἀνατολὰς ἐπεσκεμμένον, ἀλλὰ τὸν τῶν ὀκτὼ περιόδων τὰς ἑπτὰ περιόδους, διεξιούσης τὸν αὐτὸν***) κύκλον ἑκάστης οὕτως, ὡς οὐκ ἂν ῥᾳδίως * ποτὲ B
πᾶσα φύσις ἱκανὴ γένοιτο θεωρῆσαι, μὴ θαυμαστῆς μετέχουσα φύσεως. ὃ νῦν εἰρήκαμεν ἐροῦμέν τε, ὥς φαμεν, ὅπῃ δεῖ τε καὶ ὅπως χρεὼν μανθάνειν. πρῶτον δ' ἡμῖν τόδε λεγέσθω. σελήνη μὲν περίοδον τὴν αὑτῆς τάχιστα διέξεισιν, ἄγουσα μῆνα καὶ πανσέληνον πρώτην· δεύτερον δὲ κατανοεῖν δεῖ τὸν ἥλιον, τροπὰς ἄγοντα διὰ πάσης τῆς αὑτοῦ περιόδου, καὶ τούτῳ τοὺς ξυνδρόμους. ἵνα δὲ μὴ πολλάκις ταὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγώμεθα, * τὰς ἄλλας ὅσας ἐν C
τῷ πρόσθεν διεξήλθομεν ὁδοὺς τούτων οὐ ῥᾴδιον ξυννοεῖν· ἐπὶ δὲ ταῦτα παρασκευάζοντας φύσεις, δι' ἃς δυνατὸν εἶναι χρεὼν πολλὰ προδιδάσκοντα καὶ ἐθίζοντα δεῖ διαπονεῖσθαι****) παῖδα ὄντα καὶ νεανίσκον. διὸ μαθημάτων δέον ἂν εἴη· τὸ δὲ μέγιστόν τε καὶ πρῶτον ἀριθμῶν αὐτῶν, ἀλλ' οὐ σώματα†) ἐχόντων, ἀλλὰ ὅλης τῆς τοῦ περιττοῦ τε καὶ ἀρτίου γενέσεώς τε καὶ δυνάμεως, ὅσην παρέχεται πρὸς τὴν τῶν ὄντων φύσιν. ταῦτα δὲ * μαθόντι τούτοις D
ἐφεξῆς ἐστὶν ὃ καλοῦσι μὲν σφόδρα γελοῖον ὄνομα γεωμετρίαν, τῶν οὐκ ὄντων δὲ ὁμοίων ἀλλήλοις φύσει ἀριθμῶν ὁμοίωσις πρὸς τὴν τῶν ἐπιπέδων μοῖραν γεγονυῖά ἐστι διαφανής· ὃ δὴ θαῦμα οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ γεγονὸς θεῖον φανερὸν ἂν γίγνοιτο τῷ δυναμένῳ ξυννοεῖν. μετὰ δὲ ταύτην τοὺς τρὶς††) ηὐξημένους καὶ τῇ στερεᾷ φύσει ὁμοίους, τοὺς δὲ ἀνομοίους αὖ γεγονότας ἑτέρᾳ τέχνῃ ὁμοίᾳ ταύτῃ,

*) Ἴσ. λέγωμεν.

**) Ἴσ. ἆρα νοεῖτε — φύσεως; ἢ οὐκ ἀγνοεῖτε — φύσεως.

***) Ἴσ. αὐτῆς.

****) ἄλλ. διαπονήσασθαι. Ἴσ. παρασκευάζοντα — δι' ἃ δυνατὸν ξυνεῖναι, χρεὼν — ἐθίζοντα ἤδη διαπονεῖσθαι.

†) γρ. σώματος. Ἴσ. σῶμά τι. ††) γρ. τρεῖς.

turus sit. et absurdum quidem fere est auditu nomen disciplinae huc spectantis, tamen dicendum, quod numquam quis putaverit propter rei imperitiam, eam astronomiam nominari. haud ignoratis, sapientissimum esse debere verum astrologum, non secundum Hesiodum omnesque id genus hanc disciplinam exercentem, velut occasus et ortus considerantem, sed de octo cursibus septem observantem circuitus, quorum suum quisque orbem ita percurrat, ut non facile ulla umquam natura satis id sit spectatura, nisi admirabilem nacta fuerit indolem. iam id quod diximus et dicturi sumus exponendum nobis est, ut dicimus, quo pacto haec disci oporteat. ac primum quidem hoc memorator. luna circuitum suum celerrime conficit, ducens mensem et plenilunium primum; secundus cogitandus est sol, solstitium et brumam ducens per totum suum circuitum, et qui eius sunt comites. ne autem saepius eadem de isdem proferamus, reliquas horum vias de quibus supra exposuimus haud facile est perspicere, sed ad haec naturas oportet praeparari, ita ut iam puerum et iuvenem multa quis doceat eisque assuefaciat, quorum ope illa percipiat. quocirca disciplinis opus erit; et maxima quidem prima est numerorum ipsorum, non corpus habentium, sed eorum qui universam imparis et paris originem et vim ad rerum naturam aperiendam complectuntur. hanc vero disciplinam deinceps sequitur ea quam admodum ridiculo afficiunt nomine geometriae, eaque est numerorum inter se natura dissimilium aperta cum planis similitudo; quod quidem miraculum non humanum, sed divinum perspicuum erit ei qui intelligere potuerit. post hanc numeri considerandi ter aucti et solidae naturae similes, itemque dissimiles alia quadam simili arte, quam qui attigerunt geometriam appellarunt; divinum

ἣν δὴ γεωμετρίαν ἐκάλεσαν οἱ προςτυχεῖς * αὐτῇ γεγονότες. E
ὃ δὲ θεῖόν τ' ἐστὶ καὶ θαυμαστὸν τοῖς ἐγκαθορῶσί τε καὶ
διανοουμένοις, ὡς, περὶ τὸ διπλάσιον ἀεὶ στρεφομένης τῆς
δυνάμεως καὶ τῆς ἐξ ἐναντίας*), ταύτῃ καθ' ἑκάστην ἀνα-
λογίαν εἶδος καὶ γένος ἀποτυποῦται πᾶσα * ἡ φύσις. ἡ μὲν δὴ 991
πρώτη τοῦ διπλασίου κατ' ἀριθμὸν ἓν πρὸς δύο κατὰ λό-
γον φερομένη, διπλάσιον δὲ ἡ κατὰ δύναμιν οὖσα· ἡ δ' εἰς
τὸ στερεόν τε καὶ ἁπτὸν πάλιν αὖ διπλάσιον, ἀφ' ἑνὸς εἰς
ὀκτὼ διαπορευθεῖσα· ἡ δὲ διπλασίου μὲν εἰς μέσον, ἴσως
δὲ τοῦ ἐλάττονος πλέον ἔλαττόν τε τοῦ μείζονος, τὸ δ' ἕτε-
ρον τῷ αὐτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχον τε καὶ ὑπερ-
εχόμενον· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἓξ πρὸς τὰ δώδεκα ξυνέβη τό
τε ἡμιόλιον καὶ * ἐπίτριτον· τούτων αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' B
ἀμφότερα στρεφομένη τοῖς ἀνθρώποις ξύμφωνον χρείαν καὶ
ξύμμετρον ἀπενείματο, παιδιᾶς ῥυθμοῦ τε καὶ ἁρμονίας
χάριν εὐδαίμονι χορείᾳ Μουσῶν δεδομένη. ταῦτα μὲν οὖν δὴ
ταύτῃ γιγνέσθω τε καὶ ἐχέτω ξύμπαντα· τὸ δ' ἐπὶ τούτοις
τέλος, εἰς θείαν γένεσιν ἅμα καὶ τὴν τῶν ὁρατῶν καλλίστην
τε καὶ θειοτάτην φύσιν ἰτέον, ὅσην ἀνθρώποις θεὸς ἔδωκε
κατιδεῖν, ἣν οὔποτε ἄνευ τῶν νῦν διειρημένων * μὴ κατι- C
δὼν ἐπεύξεταί τις ῥᾳστώνῃ παραλαβεῖν. πρὸς τούτοις δὲ τὸ
καθ' ἓν τῷ κατ' εἴδη προςακτέον ἐν ἑκάσταις ταῖς ξυνου-
σίαις, ἐρωτῶντά τε καὶ ἐλέγχοντα τὰ μὴ καλῶς ῥηθέντα·
πάντως γὰρ καλλίστη καὶ πρώτη βάσανος ἀνθρώποις ὀρ-
θῶς γίγνεται, ὅσαι δὲ οὐκ οὖσαι προςποιοῦνται, ματαιότα-
τος πόνος ἁπάντων. ἔτι δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ χρόνου ἡμῖν
ληπτέον, ὡς ἀκριβῶς ἀποτελεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν γι-
γνόμενα, ἵν' ὁ πιστεύσας, * ὡς ὁ λόγος ἀληθὴς γέγονεν, D
ὅτι πρεσβύτερόν τ' ἐστὶν ἅμα καὶ θειότερον ψυχὴ σώματος,
ἡγήσαιτ' ἂν παγκάλως τε καὶ ἱκανῶς εἰρῆσθαι τὸ θεῶν
εἶναι πάντα πλέα καὶ μηδέποτε λήθῃ μηδὲ ἀμελείᾳ τῶν
κρειττόνων ἡμᾶς παρωλιγωρῆσθαι. νοητέον δ' ἐστὶ περὶ
πάντα τὰ τοιαῦτα τόδε, ὡς, ἐὰν μέν τις ἕκαστα τούτων

---

*) ἴσ. καὶ ἐξ ἐναντίας.

autem et admirabile perspicientibus et considerantibus hoc est, quod, quum in duplo semper versetur potentia quae dicitur et e contrario progrediatur, ita in quaque proportione speciem et genus format omnis natura. prima igitur dupli vis secundum numerum est unum ad duo pro portione progrediens, eiusque duplum est binarii quae dicitur potentia; alia vero ad solidum et tractabile rursus duplum, ab uno ad octonarium, proficiscitur; rursus alia ad medium procedit, aequaliter minore maius et minus maiore, ita ut eadem parte ipsa extrema superet qua ab eis superetur. inter senarium vero numerum et duodenarium interiectae sunt rationes sesquialtera et sesquitertia; media inter has ipsas interiecta vis et ad utramque se vertens hominibus consonum usum atque congruentem tribuit, lusus et numeri et harmoniae gratia felici Musarum choreae data. haec igitur ita fiant seque habeant omnia; finis autem deinceps in hoc positus est, ut ad divinum ortum simulque rerum adspectabilium pulcherrimam ac divinissimam naturam progrediamur, quatenus hominibus deus eius cognitionem concessit, quam numquam sine eis quae modo enarravimus confidet quisquam facile se adepturum esse. praeterea singula quaeque ad genera referenda sunt in quaque disputatione, interrogando et redarguendo non bene dicta; omnino enim optima et prima haec exploratio ab hominibus recte instituitur, quae vero tales finguntur, nec sunt, in has vanissimus omnium labor insumitur. praeterea accurata temporis ratio nobis percipienda, quam accurate illud omnia quae in caelo gerantur conficiat, quod si perceperit qui orationem veram esse credat antiquiorem simulque diviniorem esse animum corpore, praeclare, et recte arbitrabitur dictum esse omnia esse deorum plena et numquam neque per oblivionem neque per

ὀρθῶς λαμβάνῃ, μέγ' ὄφελος γίγνεται τῷ παραλαμβάνοντι κατὰ τρόπον, εἰ δὲ μή, θεὸν ἄμεινον ἀεὶ καλεῖν. ὁ δὲ τρόπος ὅδε· * ἀνάγκη γὰρ τόγε τοσοῦτον φράζειν. πᾶν διά- E
γραμμα ἀριθμοῦ τε σύστημα καὶ ἁρμονίας σύστασιν ἅπασαν τῆς τε τῶν ἄστρων περιφορᾶς τὴν ὁμολογίαν οὖσαν μίαν ἁπάντων ἀναφανῆναι δεῖ τῷ κατὰ τρόπον μανθάνοντι, ἀναφανήσεται δὲ ἄν, ὃ λέγομεν, ὀρθῶς τις εἰς ἓν βλέπων
μανθάνῃ· δεσμὸς γὰρ * πεφυκὼς πάντων τούτων εἷς ανα- 992
φανήσεται διανοουμένοις· εἰ δ' ἄλλως πως ταῦτα μεταχειριεῖταί τις, τύχην δεῖ καλεῖν, ὥςπερ καὶ λέγομεν· οὐ γὰρ ἄνευ γε τούτων μή ποτέ τις ἐν πόλεσιν εὐδαίμων γένηται φύσις, ἀλλ' οὗτος ὁ τρόπος, αὕτη ἡ τροφή, ταῦτα τὰ μαθήματα εἴτε χαλεπὰ εἴτε ῥάδια, ταύτῃ πορευτέον· ἀμελῆσαι δὲ οὐ θεμιτόν ἐστι θεῶν καταφανοῦς γενομένης τῆς πάντων αὐτῶν κατὰ τρόπον λεγομένης φήμης εὐτυχοῦς. τὸν δὲ ξύμπαντα
ταῦτα * οὕτως εἰληφότα, τοῦτον λέγω τὸν ἀληθέστατα σο- B
φώτατον· ὃν καὶ διισχυρίζομαι παίζων καὶ σπουδάζων ἅμα, ὅτε θανάτῳ τις τῶν τοιούτων τὴν αὐτοῦ μοῖραν ἀναπλήσει, σχεδὸν ἐάνπερ ἀποθανὼν ᾖ, μήτε μεθέξειν ἔτι πολλῶν τότε καθάπερ νῦν αἰσθήσεων, μιᾶς τε μοίρας μετειληφότα μόνον καὶ ἐκ πολλῶν ἕνα γεγονότα εὐδαίμονά τε ἔσεσθαί καὶ σοφώτατον ἅμα καὶ μακάριον, εἴτε τις ἐν ἠπείροις εἴτ' ἐν νή-
σοις μακάριος ὢν ζῇ, κἀκεῖνον μεθέξειν * τῆς τοιαύτης C
ἀεὶ τύχης, καὶ εἴτε δημοσίᾳ τις ἐπιτηδεύσας ταῦτα εἴτε ἰδίᾳ διαβιῷ, τὰ αὐτὰ ὡσαύτως αὐτὸν πράξειν παρὰ θεῶν. ὃ δὲ κατ' ἀρχάς τε ἐλέγομεν, καὶ νῦν αὐτὸς*) πάρεστι λόγος ἀληθὴς ὄντως, ὡς οὐ δυνατὸν ἀνθρώποις τελέως μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων, ἔστι ταῦτα ὀρθῶς εἰρημένα· ὁπόσοι γὰρ θεῖοι καὶ σώφρονες ἅμα τῆς ἄλλης τε μετέχοντες ἀρετῆς φύσει, πρὸς δὲ τούτοις ὅσα μαθή-
ματος ἔχεται * μακαρίου πάντα εἰληφότες, (ἃ δ' ἔστιν εἰ- D
ρήκαμεν), τούτοισι μόνοις τὰ τοῦ δαιμονίου ξύμπαντα ἱκα-

---

*) Ισ. δ αὐτός.

incuriam a superioribus nos negligi: cogitandum autem in his omnibus hoc, si quis singula recte percipiat, magnam inde utilitatem redundare ad eum qui modo percipiat, sin minus, melius semper esse deum invocare. modus vero is est: hoc certe nobis exponendum. quamvis descriptionem, numeri compositionem, concentus conspirationem et astrorum circuitus convenientiam unam et eandem esse omnium perspicere oportet recte discentem, perspiciet vero, si, quod dicimus, recte quis unum intuens discat; vinculum enim quo haec omnia natura contineantur unum reperietur cogitans; si vero alio quo modo haec quispiam assequetur, fortunam hoc oportet nominari, quemadmodum etiam dicimus: neque enim sine his beatus umquam aliquis in civitatibus erit, sed hic est modus, haec institutio, hae disciplinae, sive difficiles sive faciles, ita progrediendum; nefas autem negligere deos, quum patuerit de omnibus eis quae recte dicitur fama fortunata. eum vero qui omnia haec ita perceperit dico esse verissime sapientissimum; quem etiam pro certo affirmo per iocum et serio, si morte fatum suum expleverit, etiam quum mortuus fuerit, iam non multorum, sicut nunc, sensuum fore participem, sed unam sortem adeptum solumque et unum e multis factum beatum esse futurum et sapientissimum et felicem, ac sive quis in continente sive in insula beatus vivat, hunc quoque eandem semper sortem nacturum esse, et sive quis publice sive privatim ad haec studium conferens vitam agat, eadem eodem modo ipsum impetraturum esse a diis. iam quod initio diximus, et nunc idem verum se praestat, fieri non posse ut homines perfecte beati ac felices evadant, paucis exceptis, hoc recte dictum est; nam qui divini, temperantes, omni virtute natura praediti et praeterea disciplinae cuiusque beatae participes sunt (quae haec

νῶς εἴληχέ τε καὶ ἔχει. τοῖς μὲν οὖν ταῦτα οὕτω διαπονήσασιν ἰδίᾳ λέγομεν καὶ δημοσίᾳ κατὰ νόμον τίθεμεν, εἰς πρεσβύτου τέλος ἀφικομένοις τὰς μεγίστας ἀρχὰς παραδίδοσθαι δεῖν, τοὺς δ' ἄλλους τούτοις ξυνεπομένους εὐφημεῖν πάντας θεοὺς ἅμα καὶ πάσας θεάς, καὶ τὸν νυκτερινὸν ξύλλογον ἐπὶ ταύτην τὴν σοφίαν ἱκανῶς γνόντας τε καὶ δοκιμάσαντας ἡμᾶς *) ὀρθότατα πάντας παρακαλεῖν.

*) Ις. δοκιμάσαντας.

sit exposuimus), hi soli omnes beatitudinis sunt numeros assequuti eósque habent. eis igitur qui ita in his elaboraverunt privatim dicimus et publice lege sancimus ut, si ad senectutem pervenerint, summi magistratus committantur; reliqui hos sequentes omnes et deos et deas faustis precibus adorent, et nocturnus conventus omnes satis cognitos et exploratos ita ut par est ad hanc adhortetur sapientiam.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ ΣΩΚΡΑΤΗΣ.

ΕΥ. Τί νεώτερον, ὦ Σώκρατες, γέγονεν, ὅτι σὺ τὰς ἐν Λυκείῳ καταλιπὼν διατριβὰς ἐνθάδε νῦν διατρίβεις περὶ τὴν τοῦ βασιλέως στοάν; οὐ γάρ που καὶ σοί γε*) δίκη τις οὖσα τυγχάνει πρὸς τὸν βασιλέα, ὥσπερ ἐμοί. 2

ΣΩ. Οὔτοι δὴ Ἀθηναῖοί γε, ὦ Εὐθύφρον, δίκην αὐτὴν καλοῦσιν, ἀλλὰ γραφήν.

ΕΥ. Τί φής; γραφὴν σέ τις, ὡς ἔοικε, γέγραπται; * οὐ γὰρ **) ἐκεῖνό γε καταγνώσομαι, ὡς σὺ***) ἕτερον. B

ΣΩ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΕΥ. Ἀλλὰ σὲ ἄλλος;

ΣΩ. Πάνυ γε.

ΕΥ. Τίς οὗτος;

ΣΩ. Οὐδ' αὐτὸς πάνυ τι γιγνώσκω, ὦ Εὐθύφρον, τὸν ἄνδρα· νέος γάρ τίς μοι φαίνεται καὶ ἀγνώς· ὀνομάζουσι μέντοι αὐτόν, ὡς ἐγῷμαι, Μέλιτον. ἔστι δὲ τὸν δῆμον Πιτθεύς, εἴ τιν' ἐν νῷ****) ἔχεις Πιτθέα Μέλιτον, οἷον τετανότριχα καὶ οὐ πάνυ εὐγένειον, ἐπίγρυπον δέ.

ΕΥ. Οὐκ ἐννοῶ, ὦ Σώκρατες. ἀλλὰ δὴ τίνα γραφήν σε * γέγραπται; C

ΣΩ. Ἥντινα; οὐκ ἀγεννῆ, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ· τὸ γὰρ νέον ὄντα τοσοῦτον πρᾶγμα ἐγνωκέναι οὐ φαῦλόν ἐστιν. ἐκεῖνος γάρ, ὥς φησιν, οἶδε τίνα τρόπον οἱ νέοι διαφθείρονται καὶ τίνες οἱ διαφθείροντες αὐτούς· καὶ κινδυνεύει σοφός τις εἶναι, καὶ τὴν ἐμὴν ἀμαθίαν κατιδὼν ὡς διαφθείροντος τοὺς ἡλικιώτας αὐτοῦ, ἔρχεται κατηγορήσων μου ὥσπερ †) πρὸς μητέρα, πρὸς τὴν πόλιν. καὶ φαίνεταί μοι

---

*) γρ. καὶ σοὶ δίκη. **) γρ. οὐ γάρ που. ***) γρ. σέ γε.
****) ἄλλ. εἴ τινα νῷ. †) ἄλλ. ὡς.

EUTHYPHRO SOCRATES.

Eu. Quid tam novi, Socrate, accidit ut tu Lyceo relicto ubi versari solebas hic iam versere circa regis porticum? neque enim tibi quoque arbitror litem agendam esse apud regem, sicut mihi.

So. Nequaquam hanc, Euthyphro, litem appellant Athenienses, sed accusationem.

Eu. Quid ais? tene aliquis, ut videtur, accusavit? neque enim hoc existimabo te alterum accusavisse.

So. Minime vero.

Eu. Sed te alius?

So. Ita.

Eu. Quis iste?

So. Ne ipse quidem, Euthyphro, satis novi hominem. nam adolescens quidam mihi videtur esse et ignotus; vocant autem eum, ni fallor, Melitum. est is pago Pitthensis; si quem meministi Pitthensem Melitum, quippe hominem coma promissa, neque admodum barbatum, naso autem adunco.

Eu. Non recordor, Socrate. at, quaeso, quamnam intendit tibi actionem?

So. Quaeris, quam? non, ut mihi videtur, ignobilem; adolescentem enim rem tantam perspexisse minime vile est. scit enim, ut ait, quo pacto corrumpantur adolescentes, et qui sint qui eos corrumpant; ac suspicor prope eum esse ex sapientibus; iamque is cognita inscitia mea, quippe corrumpentis aequales ipsius, me accusaturus est apud civitatem, velut matrem. videtur autem mihi solus res civiles recte or-

τῶν πολιτικῶν μόνος ἄρχεσθαι ὀρθῶς· ὀρθῶς γάρ* ἐστι τῶν D
νέων πρῶτον ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἔσονται ὅτι ἄριστοι, ὥσπερ γεωργὸν ἀγαθὸν τῶν νέων φυτῶν εἰκὸς πρῶτον ἐπιμεληθῆναι, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων. καὶ δὴ καὶ Μέλιτος ἴσως πρῶτον μὲν * ἡμᾶς ἐκκαθαίρει τοὺς τῶν νέων 3
τὰς βλάστας διαφθείροντας, ὥς φησιν, ἔπειτα μετὰ τοῦτο δῆλον ὅτι τῶν πρεσβυτέρων ἐπιμεληθεὶς πλείστων καὶ μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος τῇ πόλει γενήσεται, ὥς γε τὸ εἰκὸς ξυμβῆναι ἐκ τοιαύτης ἀρχῆς ἀρξαμένῳ.

ΕΥ. Βουλοίμην ἄν, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὀῤῥωδῶ μὴ τοὐναντίον γένηται· ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ' Ἑστίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σέ. καί μοι λέγε, τί καὶ ποιοῦντά σέ φησι διαφθείρειν τοὺς νέους;

ΣΩ. Ἄτοπα, * ὦ θαυμάσιε, ὡς οὕτω γ' ἀκοῦσαι· B
φησὶ γάρ με ποιητὴν εἶναι θεῶν· καὶ ὡς καινοὺς ποιοῦντα θεούς, τοὺς δ' ἀρχαίους οὐ νομίζοντα ἐγράψατο τούτων ἕνεκα, ὥς φησιν.

ΕΥ. Μανθάνω, ὦ Σώκρατες· ὅτι δὴ σὺ τὸ δαιμόνιόν φης σαυτῷ ἑκάστοτε γίγνεσθαι· ὡς οὖν καινοτομοῦντός σου περὶ τὰ θεῖα γέγραπται ταύτην τὴν γραφήν· καὶ ὡς διαβαλῶν δὴ ἔρχεται εἰς τὸ δικαστήριον, εἰδὼς ὅτι εὐδιάβολα τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολλούς. καὶ ἐμοῦ γάρ τοι, ὅταν τι λέγω
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ* περὶ τῶν θείων προλέγων αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, C
καταγελῶσιν ὡς μαινομένου· καίτοι οὐδὲν ὅ τι οὐκ ἀληθὲς εἴρηκα ὧν προεῖπον· ἀλλ' ὅμως φθονοῦσιν ἡμῖν πᾶσι τοῖς τοιούτοις. ἀλλ' οὐδὲν αὐτῶν χρὴ φροντίζειν, ἀλλ' ὁμόσε ἰέναι.

ΣΩ. Ὦ φίλε Εὐθύφρον, ἀλλὰ τὸ μὲν καταγελασθῆναι ἴσως οὐδὲν πρᾶγμα. Ἀθηναίοις γάρτοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ σφόδρα μέλει, ἄν τινα δεινὸν οἴωνται εἶναι, μὴ μέντοι διδασκαλικὸν τῆς αὐτοῦ σοφίας· ὃν δ' ἂν καὶ ἄλλους οἴωνται
ποιεῖν τοιούτους, * θυμοῦνται, εἴτ' οὖν φθόνῳ, ὡς σὺ λέγεις, D
εἴτε δι' ἄλλο τι.

ΕΥ. Τούτου οὖν πέρι ὅπως ποτὲ πρὸς ἐμὲ ἔχουσιν, οὐ πάνυ ἐπιθυμῶ πειραθῆναι.

diri; recte enim orditur, qui primam adolescentibus tribuit curam, ut evadant quam optimi, sicut bonum agricolam novellas plantas curare decet primum, deinde etiam ceteras. atque etiam Melitus sine dubio primum nos elidit, qui adolescentium germina corrumpimus, ut ait, deinde scilicet seniorum cura suscepta, plurimorum maximorumque bonorum auctor civitati exsistet; quod quidem par est obtingere ei qui a tali ordiatur initio.

Eu. Vellem quidem, Socrate, at pertimesco ne contra eveniat. nam plane videtur mihi a Vesta ordiri vexationem civitatis, qui te iniuria afficere audeat. sed narra mihi, quid tandem facientem te dicit corrumpere adolescentes?

So. Absurdum, si quis sic audiat, o mirifice. dicit enim fictorem me esse deorum; et tamquam novos fingentem deos, veteres autem nullos esse putantem accusavit me his ipsis de causis, ut ait.

Eu. Intelligo, Socrate: quia tu daemonium istud, quotiescumque aliquid facturus sis, tibi contingere dicis; tamquam novanti igitur aliquid in rebus divinis hanc intendit actionem; et calumniaturus est apud iudicium, quia scit eiusmodi criminationibus facile posse multitudinis odium concitari. etenim me quoque, quum aliquid in concione loquor de divinis rebus futura ipsis praenuncians derident velut insanientem; quamquam eorum quae praenunciavi nihil non verum dixi; tamen invident nobis omnibus qui haec sapimus. at nihil eos curare, sed instare nos oportet.

So. O care Euthyphro, derideri quidem fortasse pro nihilo putandum. enimvero Athenienses videntur mihi parum curare, si quem praeter ceteros sapere putent, modo ne praeceptor sit sapientiae suae; si quem vero aliis eandem impertire putant, irritantur, sive invidia, uti tu dicis, seu aliam aliquam ob causam.

Eu. Hac certe in re quo tandem modo in me animati sint nihil plane mea interest experiri.

ΣΩ. Ἴσως γὰρ σὺ μὲν δοκεῖς σπάνιον σεαυτὸν παρέχειν
καὶ διδάσκειν οὐκ ἐθέλειν τὴν σεαυτοῦ σοφίαν· ἐγὼ δὲ φο-
βοῦμαι μὴ ὑπὸ φιλανθρωπίας δοκῶ αὐτοῖς ὅ τί περ ἔχω
ἐκκεχυμένως παντὶ ἀνδρὶ λέγειν, οὐ μόνον ἄνευ μισθοῦ, ἀλ-
λὰ καὶ προςτιθεὶς ἂν ἡδέως, εἴ τίς μου ἐθέλοι ἀκούειν. εἰ
μὲν οὖν, ὃ νῦν δὴ ἔλεγον, μέλλοιέν μου καταγελᾶν, * ὥςπερ E
σύ φῂς σαυτοῦ, οὐδὲν ἂν εἴη ἀηδὲς παίζοντας καὶ γελῶντας
ἐν τῷ δικαστηρίῳ διαγαγεῖν· εἰ δὲ σπουδάσονται, τοῦτ' ἤδη
ὅπῃ ἀποβήσεται ἄδηλον, πλὴν ὑμῖν τοῖς μάντεσιν.

ΕΥ. Ἀλλ' ἴσως οὐδὲν ἔσται, ὦ Σώκρατες, πρᾶγμα·
ἀλλὰ σύ τε κατὰ νοῦν ἀγωνιεῖ τὴν δίκην, οἶμαι δὲ καὶ ἐμὲ
τὴν ἐμήν.

ΣΩ. Ἔστι δὲ δή σοι, ὦ Εὐθύφρον, τίς ἡ δίκη; φεύ-
γεις αὐτὴν ἢ διώκεις;

ΕΥ. Διώκω.

ΣΩ. Τίνα;

ΕΥ. * Ὃν διώκων αὖ δοκῶ μαίνεσθαι. 4

ΣΩ. Τί δαί; πετόμενόν τινα διώκεις;

ΕΥ. Πολλοῦ γε δεῖ πέτεσθαι, ὅς γε δὴ τυγχάνει ὢν
εὖ μάλα πρεςβύτης.

ΣΩ. Τίς οὗτος;

ΕΥ. Ὁ ἐμὸς πατήρ.

ΣΩ. Ὁ σός, ὦ βέλτιστε;

ΕΥ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἔστι δὲ τί τὸ ἔγκλημα καὶ τίνος ἡ δίκη;

ΕΥ. Φόνου, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἡράκλεις! ἦ που, ὦ Εὐθύφρον, ἀγνοεῖται ὑπὸ
τῶν πολλῶν ὅπῃ ποτὲ ὀρθῶς ἔχει· οὐ γὰρ οἶμαί γε τοῦ
ἐπιτυχόντος εἶναι ὀρθῶς αὐτὸ πρᾶξαι, ἀλλὰ πόῤῥω * που B
ἤδη σοφίας ἐλαύνοντος.

ΕΥ. Πόῤῥω μέντοι, νὴ Δία, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἔστι δὲ μὴ τῶν οἰκείων τις ὁ τεθνεὼς ὑπὸ τοῦ
σοῦ πατρός; ἢ δῆλα δή; οὐ γὰρ ἂν που ὑπέρ γε ἀλλοτρίου
ἐπεξῄησθα φόνου αὐτῷ.

So. Nempe tu raro tui copiam facere videris et docere nolle sapientiam tuam; mihi vero metuo ne ipsis videar prae amore hominum, omnia quae habeo cuivis effundere, non tantum sine mercede, sed libenter etiam aliquid additurus, si quis me velit audire. quodsi me, ut modo dicebam, deridere voluerint, sicut tu te ais, minime iniucundum erit ludendo ridendoque iudicium transigere; sin serio agent, quo tum res evasura sit incertum est, praeterquam vobis vatibus.

Eu. At nihil fortasse erit, Socrate, quod timeas; verum et tu ex animi sententia vinces causam, et ego, spero, meam.

So. Quaenam autem tibi, Euthyphro, causa est? tene quis iudicio persequitur, an alterum tu?

Eu. Ego persequor.

So. Quem?

Eu. In quo persequendo rursus videor insanire.

So. Quid ita? volantemne persequeris?

Eu. Longe quidem abest ut volet, quippe qui valde sit senex.

So. Quis iste?

Eu. Pater meus.

So. Tuusne, vir optime?

Eu. Etiam.

So. Quodnam vero est crimen, et cuius rei actio?

Eu. Caedis, Socrate.

So. Pro Iuppiter! sane quam ignoratur a plerisque, Euthyphro, quo haec tandem modo recte fiant; non enim cuiusvis esse puto id recte aggredi, sed hominis in sapientia iam longe provecti.

Eu. Longe vero, hercle, mi Socrates.

So. Estne vero ex cognatis is quem pater tuus occidit? an id quidem dubium non est, quia pro alieno eum, opinor, de caede reum non faceres.

ΕΥ. Γελοῖον, ὦ Σώκρατες, ὅτι οἴει τι διαφέρειν, εἴτε
ἀλλότριος εἴτε οἰκεῖος ὁ τεθνεώς, ἀλλ' οὐ τοῦτο μόνον δεῖν
φυλάττειν, εἴτε ἐν δίκῃ ἔκτεινεν ὁ κτείνας, εἴτε μή· καὶ εἰ
μὲν ἐν δίκῃ, ἐᾶν, εἰ δὲ μή, ἐπεξιέναι, ἐάνπερ ὁ κτείνας ξυν-
έστιός σοι καὶ ὁμοτράπεζος ᾖ. ἴσον* γὰρ τὸ μίασμα γίγνεται, C
ἐὰν ξυνῇς τῷ τοιούτῳ ξυνειδὼς καὶ μὴ ἀφοσιοῖς σεαυτόν τε
καὶ ἐκεῖνον τῇ δίκῃ ἐπεξιών. ἐπεὶ ὅ γε ἀποθανὼν πελάτης
τις ἦν ἐμός, καὶ ὡς ἐγεωργοῦμεν ἐν τῇ Νάξῳ, ἐθήτευεν ἐκεῖ
παρ' ἡμῖν. παροινήσας οὖν καὶ ὀργισθεὶς τῶν οἰκετῶν τινὶ
τῶν ἡμετέρων ἀποσφάττει αὐτόν. ὁ οὖν πατὴρ ξυνδήσας τοὺς
πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καταβαλὼν εἰς τάφρον τινά,
πέμπει δεῦρο ἄνδρα πευσόμενον τοῦ ἐξηγητοῦ ὅ τι χρὴ ποι-
εῖν. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τοῦ δεδεμένου * ὠλιγώρει τε καὶ D
ἠμέλει, ὡς ἀνδροφόνου καὶ οὐδὲν ὂν πρᾶγμα, εἰ καὶ ἀποθά-
νοι· ὅπερ οὖν καὶ ἔπαθεν· ὑπὸ γὰρ λιμοῦ καὶ ῥίγους καὶ
τῶν δεσμῶν ἀποθνήσκει, πρὶν τὸν ἄγγελον παρὰ τοῦ ἐξηγη-
τοῦ ἀφικέσθαι. ταῦτα δὴ οὖν καὶ ἀγανακτεῖ ὅ τε πατὴρ καὶ
οἱ ἄλλοι οἰκεῖοι, ὅτι ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ ἀνδροφόνου τῷ πατρὶ
φόνου ἐπεξέρχομαι, οὔτε ἀποκτείναντι, ὥς φασιν ἐκεῖνοι,
οὔτ', εἰ ὅτι μάλιστ' ἀπέκτεινεν, ἀνδροφόνου γε ὄντος τοῦ
ἀποθανόντος, οὐ δεῖν φροντίζειν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου· ἀνό-
σιον γὰρ* εἶναι τὸ υἱὸν πατρὶ φόνου ἐπεξιέναι· κακῶς εἰδό- E
τες, ὦ Σώκρατες, τὸ θεῖον ὡς ἔχει τοῦ ὁσίου τε πέρι καὶ
τοῦ ἀνοσίου.

ΣΩ. Σὺ δὲ δή, πρὸς Διός, ὦ Εὐθύφρον, οὑτωσὶ ἀκρι-
βῶς οἴει ἐπίστασθαι περὶ τῶν θείων, ὅπῃ ἔχει, καὶ τῶν ὁσί-
ων τε καὶ ἀνοσίων, ὥστε, τούτων οὕτω πραχθέντων ὡς σὺ
λέγεις, οὐ φοβεῖ δικαζόμενος τῷ πατρὶ ὅπως μὴ αὖ σὺ
ἀνόσιον πρᾶγμα τυγχάνῃς πράττων;

ΕΥ. Οὐδὲν γὰρ ἄν μου ὄφελος εἴη, ὦ Σώκρατες, οὐδέ
τῳ ἂν διαφέροι * Εὐθύφρων τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἰ μὴ 5
τὰ τοιαῦτα πάντα ἀκριβῶς εἰδείην.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν μοι, ὦ θαυμάσιε Εὐθύφρον, κράτιστόν ἐστι
μαθητῇ σῷ γενέσθαι καὶ πρὸ τῆς γραφῆς τῆς πρὸς Μέλιτον

Eu. Ridiculum est, Socrate, quod putas interesse quicquam, alienusne an cognatus sit is qui occisus est, neque id potius unum observandum esse, utrum iure occiderit qui occidit, necne; ac si iure, mittendum esse hominem, sin minus, persequendum, praesertim si occisor tibi foci mensaeque sit socius. par enim contagium fit sceleris, si conscius cum huiusmodi homine vivas, nec te simul cum ipso religione exsolveris actione instituta. etenim is qui perit mercenarius erat quidam meus; et quum agrum coleremus in Naxo, operam ibi suam nobis locaverat. iam hic altercans cum servorum quodam nostrorum ira exardescit eumque occidit. igitur pater eum pedibus manibusque vinctum in foveam deiicit, et huc mittit qui consuleret religionum interpretem, quid faciendum foret. interea vinctum hominem neglexit nihilque curavit, quippe homicidam, nihilque putans referre, si periret; quod etiam accidit: fame enim, frigore et vinculis perit, antequam nuncius ab interprete redisset. iccirco nunc indignatur pater et reliqui cognati, quod homicidae causa patrem caedis reum fecerim, qui neque occiderit eum, ut dicunt illi, et, si maxime occidisset, quoniam homicida esset occisus, talem hominem nihil esse curandum: nefas enim esse, filium patri caedis actionem intendere; male isti quidem scientes divinarum rerum, quae pietatis ratio sit et impietatis.

So. Tu vero, per Iovem, Euthyphro, tam accurate te nosse putas, quae sit rerum divinarum ratio itemque pietatis et impietatis, ut, re ita gesta ut narras, non metuas patrem caedis accusans ne ipse quoque, impium facinus committas?

Eu. Numquid frugi essem, Socrate, et Euthyphro aliqua re praestaret vulgo hominum, nisi haec omnia accurate scirem?

So. Ergo nihil melius mihi fuerit, mirifice Euthyphro, quam discipulum fieri tuum, et ante causam

αὐτὰ ταῦτα προκαλεῖσθαι αὐτόν, λέγοντα ὅτι ἔγωγε καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ τὰ θεῖα περὶ πολλοῦ ἐποιούμην εἰδέναι, καὶ νῦν, ἐπειδή με ἐκεῖνος αὐτοσχεδιάζοντά φησι καὶ καινοτομοῦντα περὶ τῶν θείων ἐξαμαρτάνειν, μαθητὴς δὴ γέγονα σός· καὶ εἰ μέν, ὦ Μέλιτε, φαίην ἄν, Εὐθύφρονα ὁμολογεῖς σοφὸν* εἶναι τὰ τοιαῦτα καὶ ὀρθῶς νομίζειν, καὶ ἐμὲ ἡγοῦ B
καὶ μὴ δικάζου· εἰ δὲ μή, ἐκείνῳ τῷ διδασκάλῳ λάχε δίκην πρότερον ἢ ἐμοί, ὡς τοὺς πρεσβυτέρους διαφθείροντι, ἐμέ τε καὶ τὸν αὑτοῦ πατέρα, ἐμὲ μὲν διδάσκοντι, ἐκεῖνον δὲ νουθετοῦντί τε καὶ κολάζοντι. καὶ ἐὰν μή μοι πείθηται μηδὲ ἀφίῃ τῆς δίκης ἢ ἀντ' ἐμοῦ γράφηται σέ, αὐτὰ ταῦτα λέγειν ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἃ προὐκαλούμην αὐτόν.

ΕΥ. Ναὶ μὰ Δία, ὦ Σώκρατες, εἰ ἄρα ἐμὲ ἐπιχειρήσειε γράφεσθαι, εὕροιμ' ἄν, ὡς οἶμαι,* ὅπῃ σαθρός ἐστι· καὶ πο- C
λὺ ἂν ἡμῖν πρότερον περὶ ἐκείνου λόγος γένοιτο ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἢ περὶ ἐμοῦ.

ΣΩ. Καὶ ἐγώ τοι, ὦ φίλε ἑταῖρε, ταῦτα γιγνώσκων μαθητὴς ἐπιθυμῶ γενέσθαι σός, εἰδὼς ὅτι καὶ ἄλλος πού τις καὶ ὁ Μέλιτος οὗτος σὲ μὲν οὐδὲ δοκεῖ ὁρᾶν, ἐμὲ δὲ οὕτως ὀξέως [ἀτεχνῶς] καὶ ῥᾳδίως κατεῖδεν, ὥστε ἀσεβείας ἐγράψατο. νῦν οὖν, πρὸς Διός, λέγε μοι, ὃ νῦν δὴ σαφῶς εἰδέναι διισχυρίζου, ποῖόν τι τὸ εὐσεβὲς φῂς εἶναι καὶ τὸ ἀσεβές, καὶ περὶ φόνου καὶ περὶ τῶν ἄλλων; ἢ οὐ* ταὐτόν ἐστιν ἐν D
πάσῃ πράξει τὸ ὅσιον αὐτὸ αὑτῷ, καὶ τὸ ἀνόσιον αὖ τοῦ μὲν ὁσίου παντὸς ἐναντίον, αὐτὸ δὲ αὑτῷ ὅμοιον καὶ ἔχον μίαν τινὰ ἰδέαν κατὰ τὴν ἀνοσιότητα πᾶν ὅ τι περ ἂν μέλλῃ ἀνόσιον εἶναι;

ΕΥ. Πάντως δήπου, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Λέγε δή, τί φῂς εἶναι τὸ ὅσιον, καὶ τί τὸ ἀνόσιον;

ΕΥ. Λέγω τοίνυν, ὅτι τὸ μὲν ὅσιόν ἐστιν ὅπερ ἐγὼ νῦν ποιῶ, τῷ ἀδικοῦντι, ἢ περὶ φόνους ἢ περὶ ἱερῶν κλοπὰς ἤ τι ἄλλο τῶν τοιούτων ἐξαμαρτάνοντι, ἐπεξιέναι, ἐάν τε πατὴρ

adversus Melitum dicendam, ad hoc ipsum eum provocare, dicenti me quidem iam priore tempore divinarum rerum scientiam magni fecisse, nunc vero, quum iste me de diis temere loquendo novandoque peccare arguat, discipulum iam factum esse tuum; iam si fateris, dixerim, Melite, Euthyphronem sapientem esse talium rerum recteque sentire, me quoque crede, neve me accussa; sin minus, praeceptorem prius quam me in ius voca, quod iste seniores corrumpit, me, inquam, et patrem suum, me quidem docendo, illum obiurgando et castigando: ac si mihi non obsequatur, neque actione desistat, aut meo loco accuset te, in iudicio haec ipsa mihi dicenda erunt, ad quae eum provocabam.

Eu. Profecto, Socrate, si me accusare ausit, reperiam, ut arbitror, qua parte laboret; multoque nobis prius de ipso agetur in iudicio quam de me.

So. Atqui ego, dilecte sodalis, haec quia scio, discipulus cupio fieri tuus, ut qui intelligam et alios nonnullos et hunc Melitum te ne videri quidem animadvertere, me autem tam acute et facile perspexisse, ut impietatis accusaverit. nunc igitur, per Iovem, dic mihi, quod modo affirmabas plane te scire, quid pium sanctumve esse putas, quid impium, tum de caede tum aliis de rebus? an omni in actione pium non idem est uniusque modi, atque impium rursus omnis pietatis contrarium, sui vero ipsius simile, et unam habens speciem, quatenus impium est, quicquid erit impium?

Eu. Maxime vero, Socrate.

So. Dic igitur, quid ais pium esse, quid impium?

Eu. Dico ergo, pium esse quod ego nunc facio, iniuste facientem, qui vel caedem vel sacrilegium vel aliud quid huiusmodi commiserit, in ius vocare,

ὢν τυγχάνῃ ἐάν τε μήτηρ ἐάν τε ἄλλος ὁστισοῦν, * τὸ δὲ μὴ E
ἐπεξιέναι ἀνόσιον. ἐπεί, ὦ Σώκρατες, θέασαι ὡς μέγα σοι
ἐρῶ τεκμήριον τοῦ νόμου ὅτι οὕτως ἔχει, ὃ καὶ ἄλλοις ἤδη
εἶπον ὅτι ταῦτα ὀρθῶς ἂν εἴη οὕτω γιγνόμενα, μὴ ἐπιτρέ-
πειν τῷ ἀσεβοῦντι, μηδ᾽ ἂν ὁστισοῦν τυγχάνῃ ὤν. αὐτοὶ γὰρ
οἱ ἄνθρωποι τυγχάνουσι νομίζοντες τὸν Δία τῶν θεῶν ἄρι-
στον καὶ δικαιότατον, καὶ τοῦτον ὁμολογοῦσι τὸν αὑτοῦ
* πατέρα δῆσαι, ὅτι τοὺς υἱεῖς κατέπινεν οὐκ ἐν δίκῃ, κἀ- 6
κεῖνόν γε αὖ τὸν αὑτοῦ πατέρα ἐκτεμεῖν δι᾽ ἕτερα τοιαῦ-
τα· ἐμοὶ δὲ χαλεπαίνουσιν ὅτι τῷ πατρὶ ἐπεξέρχομαι ἀδι-
κοῦντι· καὶ οὕτως αὐτοὶ αὑτοῖς τὰ ἐναντία λέγουσι περί τε
τῶν θεῶν καὶ περὶ ἐμοῦ.

ΣΩ. Ἆρά γε, ὦ Εὐθύφρον, τοῦτ᾽ ἐστὶν οὗ ἕνεκα τὴν
γραφὴν φεύγω, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπειδάν τις περὶ τῶν θεῶν
λέγῃ, δυσχερῶς πως ἀποδέχομαι· δι᾽ ἃ δή, ὡς ἔοικε, φήσει
τίς με ἐξαμαρτάνειν. νῦν οὖν, εἰ καὶ σοὶ ταῦτα ξυνδοκεῖ τῷ
εὖ * εἰδότι περὶ τῶν τοιούτων, ἀνάγκη δή, ὡς ἔοικε, καὶ B
ἡμῖν ξυγχωρεῖν· τί γὰρ καὶ φήσομεν, οἵ γε καὶ αὐτοὶ ὁμολο-
γοῦμεν περὶ αὐτῶν μηδὲν εἰδέναι; ἀλλά μοι εἰπέ, πρὸς φι-
λίου, σὺ ὡς ἀληθῶς ἡγεῖ ταῦτα οὕτω γεγονέναι;

ΕΥ. Καὶ ἔτι γε τούτων θαυμασιώτερα, ὦ Σώκρατες,
ἃ οἱ πολλοὶ οὐκ ἴσασιν.

ΣΩ. Καὶ πόλεμον ἄρα ἡγεῖ σὺ εἶναι τῷ ὄντι ἐν τοῖς
θεοῖς πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔχθρας γε δεινὰς καὶ μάχας καὶ
ἄλλα τοιαῦτα πολλά, οἷα λέγεταί τε ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ
ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφέων τά τε ἄλλα * ἱερὰ ἡμῖν καταπεποί- C
κιλται, καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις ὁ πέπλος
μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρό-
πολιν. ταῦτ᾽ ἀληθῆ φῶμεν εἶναι, ὦ Εὐθύφρον;

ΕΥ. Μὴ μόνα γε, ὦ Σώκρατες, ἀλλ᾽, ὅπερ ἄρτι εἶ-
πον, καὶ ἄλλα σοι ἐγὼ πολλά, ἐάνπερ βούλῃ, περὶ τῶν
θείων διηγήσομαι, ἃ σὺ ἀκούων εὖ οἶδ᾽ ὅτι ἐκπλαγήσει.

ΣΩ. Οὐκ ἂν θαυμάζοιμι. ἀλλὰ ταῦτα μέν μοι εἰσαῦ-
θις ἐπὶ σχολῆς διηγήσει· νυνὶ δέ, ὅπερ ἄρτι σε ἠρόμην, πει-

sive pater sit sive mater seu alius quispiam; non vocare autem impium esse. etenim, Socrate, vide quam grave tibi allaturus sim argumentum quo confirmem communem hominum persuasionem hoc praecipere, quo quidem apud alios quoque iam usus sum, ut docerem rectum esse nullius indulgere impietati quisquis tandem ille esset. ipsi enim homines, etsi existimant Iovem deorum optimum esse atque iustissimum, hunc tamen uno ore dicunt patrem suum vinxisse, quod natos nullo iure devorarit, et hunc rursus patrem suum exsecuisse propter similia facinora; mihi autem succensent quod patrem iniuste facientem in ius vocarim; ita ipsi sibi contraria dicunt et de diis et de me.'

So. Haec nimirum, Euthyphro, est causa cur in hoc crimen venerim, quod talia si quis loquatur de diis, non sine aliqua offensione audio; quamobrem dicet nonnemo, ut opinor, me peccare. nunc igitur, si tu eadem sentis, quippe talium rerum bene intelligens, mihi quoque, ut arbitror, necesse erit concedere; nam quid aliud dicamus, ut qui ipsi fateamur de his rebus nihil nos scire? at per deum amicitiae, dic mihi, tune certe statuis haec ita facta esse?

Eu. Immo his, Socrate, etiam mirabiliora, quae volgus nescit.

So. Igitur bellum tu vere putas cooriri inter deos et graves inimicitias pugnasque et alia eiusmodi multa, quae et a poetis narrantur et a bonis pictoribus tum aliis in sacris nobis depicta sunt, tum etiam in eo peplo, quod magnis Panathenaeis oppletum huiusmodi imaginibus pictis deducitur in arcem. haeccine vera esse dicamus, Euthyphro?

Eu. Non sola haec, Socrate, sed, quod paulo ante dixi, alia quoque tibi multa, si modo volueris, de rebus divinis exponam, quae quum audiveris haud dubie animum tuum percutient.

So. Non equidem mirer. sed haec alias mihi ex-

ρῶ σαφέστερον εἰπεῖν· οὐ γάρ με, * ὦ ἑταῖρε, τὸ πρότερον D
ἱκανῶς ἐδίδαξας ἐρωτήσαντα τὸ ὅσιον ὅ τί ποτ' εἴη, ἀλλά μοι εἶπες ὅτι τοῦτο τυγχάνει ὅσιον ὂν ὃ σὺ νῦν ποιεῖς, φόνου ἐπεξιὼν τῷ πατρί.

ΕΥ. Καὶ ἀληθῆ γε ἔλεγον, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἴσως. ἀλλὰ γάρ, ὦ Εὐθύφρον, καὶ ἄλλα πολλὰ φῂς εἶναι ὅσια;

ΕΥ. Καὶ γάρ ἐστιν.

ΣΩ. Μέμνησαι οὖν ὅτι οὐ τοῦτό σοι διεκελευόμην, ἕν τι ἢ δύο με διδάξαι τῶν πολλῶν ὁσίων, ἀλλ' ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ εἶδος ᾧ πάντα τὰ ὅσια ὅσιά ἐστιν. ἔφησθα γάρ που μιᾷ ἰδέᾳ
τά τε ἀνόσια ἀνόσια εἶναι καὶ τὰ * ὅσια ὅσια· ἢ οὐ μνη- E
μονεύεις;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ταύτην τοίνυν με αὐτὴν δίδαξον τὴν ἰδέαν τίς ποτέ ἐστιν, ἵνα εἰς ἐκείνην ἀποβλέπων καὶ χρώμενος αὐτῇ παραδείγματι, ὃ μὲν ἂν τοιοῦτον ᾖ ὧν ἂν ἢ σὺ ἢ ἄλλος τις πράττῃ, φῶ ὅσιον εἶναι, ὃ δ' ἂν μὴ τοιοῦτον, μὴ φῶ.

ΕΥ. Ἀλλ' εἰ οὕτω βούλει, ὦ Σώκρατες, καὶ οὕτω σοι φράσω.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν βούλομαί γε.

ΕΥ. Ἔστι τοίνυν τὸ μὲν τοῖς θεοῖς προσφιλὲς ὅσιον,
τὸ δὲ μὴ προσφιλὲς * ἀνόσιον. 7

ΣΩ. Παγκάλως, ὦ Εὐθύφρον, καὶ ὡς ἐγὼ ἐζήτουν ἀποκρίνασθαί σε, οὕτω νῦν ἀπεκρίνω, εἰ μέντοι ἀληθῶς*), τοῦτο οὔπω οἶδα· ἀλλὰ σὺ δῆλον ὅτι ἐπεκδιδάξεις ὡς ἔστιν ἀληθῆ ἃ λέγεις.

ΕΥ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Φέρε δή, ἐπισκεψώμεθα τί λέγομεν. τὸ μὲν θεοφιλές τε καὶ ὁ θεοφιλὴς ἄνθρωπος ὅσιος, τὸ δὲ θεομισὲς καὶ ὁ θεομισής, ἀνόσιος· οὐ ταὐτὸν δ' ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ἐναντιώτατον τὸ ὅσιον τῷ ἀνοσίῳ· οὐχ οὕτως;

ΕΥ. Οὕτω μὲν οὖν.

---

*) γρ. ὡς ἀληθῶς. ἄλλ. ἀληθές.

pones quum tibi otium erit; nunc, quod modo te rogabam, conare planius dicere; neque enim antea, amice, me satis edocuisti, quum quid pium sanctumve esset quaerebam, sed mihi dixisti illud esse pium quod nunc faceres patrem caedis reum postulans.

Eu. Et verum dicebam, Socrate.

So. Fortasse. at enim alia quoque multa, Euthyphro, dicis esse pia?

Eu. Est ita.

So. Recordaris autem me non illud te rogasse, ut unum quiddam aut duo me doceres de multis quae pia essent, sed illam ipsam speciem qua omnia pia essent pia. dixisti enim, opinor, una quadam specie impia esse impia itemque pia pia; annon meministi?

Eu. Memini.

So. Quaenam ergo haec ipsa sit species, doce me, ut in eam intuens et ea tamquam exemplari usus, quicquid tale sit ex iis que aut tu aut alius quispiam facitis, pium dicam esse, quicquid non tale, negem.

Eu. At si ita vis, Socrate, sic quoque tibi dicam.

So. Sic sane volo.

Eu. Est igitur quod diis carum est pium, quod carum non est impium.

So. Pulcherrime, mi Euthyphro, et prorsus ut a te responderi volebam ita nunc respondisti, an vere tamen, id nondum scio; sed tu certe etiam docebis vera esse quae dicis.

Eu. Sane quidem.

So. Age ergo, consideremus quale sit quod dicimus. quod diis carum est et homo diis carus pius est, quod autem diis invisum est et homo diis invisus impius; neque tamen idem est, sed maxime contrarium pium impii; nonne?

Eu. Est ita. et recte quidem videtur dictum esse, ut censeo, Socrate.

ΣΩ. Καὶ εὖ γε φαίνεται εἰρῆσθαι;

ΕΥ. * Δοκῶ, ὦ Σώκρατες· εἴρηται γάρ*). B

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ὅτι στασιάζουσιν οἱ θεοί, ὦ Εὐθύφρον, καὶ διαφέρονται ἀλλήλοις καὶ ἔχθρα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ τοῦτο εἴρηται;

ΕΥ. Εἴρηται γάρ.

ΣΩ. Ἔχθραν δὲ καὶ ὀργάς, ὦ ἄριστε, ἡ περὶ τίνων διαφορὰ ποιεῖ; ὧδε δὲ σκοπῶμεν. ἆρ' ἂν εἰ διαφεροίμεθα ἐγώ τε καὶ σὺ περὶ ἀριθμοῦ, ὁπότερα πλείω, ἡ περὶ τούτων διαφορὰ ἐχθροὺς ἂν ἡμᾶς ποιοῖ καὶ ὀργίζεσθαι ἀλλήλοις; ἢ ἐπὶ λογισμὸν ἐλθόντες περί γε τῶν τοιούτων ταχὺ ἂν ἀπαλλαγεῖμεν;

ΕΥ. * Πάνυ γε. C

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος εἰ διαφεροίμεθα, ἐπὶ τὸ μετρεῖν ἐλθόντες ταχὺ παυσαίμεθ' ἂν τῆς διαφορᾶς;

ΕΥ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Καὶ ἐπί γε τὸ ἱστάναι ἐλθόντες, ὡς ἐγῷμαι, περὶ τοῦ βαρυτέρου τε καὶ κουφοτέρου διακριθεῖμεν ἄν;

ΕΥ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Περὶ τίνος δὲ δὴ διενεχθέντες καὶ ἐπὶ τίνα κρίσιν οὐ δυνάμενοι ἀφικέσθαι ἐχθροί τε ἂν ἀλλήλοις εἶμεν καὶ ὀργιζοίμεθα; ἴσως οὐ πρόχειρόν σοί ἐστιν· ἀλλ' ἐμοῦ λέγοντος * σκόπει εἰ τάδ' ἐστί, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον καὶ καλὸν καὶ αἰσχρὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν. ἆρ' οὐ ταῦτά D ἐστι περὶ ὧν διενεχθέντες καὶ οὐ δυνάμενοι ἐπὶ ἱκανὴν κρίσιν αὐτῶν ἐλθεῖν ἐχθροὶ ἀλλήλοις γιγνόμεθα, ὅταν γιγνώμεθα, καὶ ἐγὼ καὶ σὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι πάντες;

ΕΥ. Ἀλλ' ἔστιν αὕτη ἡ διαφορά, ὦ Σώκρατες, καὶ περὶ τούτων.

ΣΩ. Τί δέ; οἱ θεοί, ὦ Εὐθύφρον, οὐκ, εἴπερ τι διαφέρονται, δι' αὐτὰ ταῦτα διαφέροιντ' ἄν;

ΕΥ. Πολλὴ ἀνάγκη.

---

*) Ἴσ: ΕΥ. Οὕτω μὲν οὖν· καὶ εὖ γε φαίνεται εἰρῆσθαι, δοκῶ, ὦ Σώκρατες. ΣΩ. Εἴρηται γάρ. οὐκοῦν κτλ.

So. Sane dictum est. nonne etiam dissidere inter se deos et dissentire, Euthyphro, et mutuam inter ipsos inimicitiam esse, etiam hoc dictum est?

Eu. Sane dictum est.

So. Inimicitiam vero et iras, vir optime, quaenam seu quibusnam de rebus dissensio efficit? rem ita spectemus. num, si ego et tu dissentiamus de numero, uter maior sit, haec de talibus dissensio inimicos nos faciet iramque inter nos concitabit? an ad ratiocinandum progressi in talibus celeriter convenerimus?

Eu. Prorsus isto modo.

So. Nonne etiam si de maiore aliquo aut minore dissentiamus, ad metiendum progressi celeriter a dissensione destiterimus?

Eu. Sunt ista.

So. Atque ad ponderandum progressi, ut opinor, controversiam nostram de eo quod gravius aut levius sit diremerimus?

Eu. Quippini?

So. De quanam autem re dissentientes et in qua diiudicatione haerentes inimici inter nos fiemus et irati? fortasse non in promptu tibi res est; at me dicente considera an illa sint, iustum et iniustum, pulchrum et turpe, bonum et malum. nonne haec sunt ea de quibus dissentientes et quorum idoneam diiudicationem non reperientes inimici inter nos fiamus, si quando fiamus, et ego et tu omnesque reliqui homines?

Eu. Sane haec ipsa est dissensio, Socrate, et his de rebus.

So. Quid igitur? dii, Euthyphro, nonne, si modo dissentient, ob haec ipsa dissentient?

Eu. Prorsus necesse est.

ΣΩ. Καὶ τῶν θεῶν ἄρα, ὦ γενναῖε Εὐθύφρον, * ἄλλοι E
ἄλλα δίκαια ἡγοῦνται κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ καλὰ καὶ αἰσχρὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ κακά· οὐ γὰρ ἄν που ἐστασίαζον ἀλλήλοις, εἰ μὴ περὶ τούτων διεφέροντο· ἦ γάρ;

ΕΥ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἅπερ καλὰ ἡγοῦνται ἕκαστοι καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια, ταῦτα καὶ φιλοῦσι, τὰ δ' ἐναντία τούτων μισοῦσιν;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ταὐτὰ δέ γε, ὡς σύ φῄς, οἱ μὲν δίκαια ἡγοῦνται, οἱ δὲ ἄδικα, περὶ ἃ καὶ ἀμφιςβητοῦντες στασιάζουσί
* τε καὶ πολεμοῦσιν ἀλλήλοις· ἆρ' οὐχ οὕτως; 8

ΕΥ. Οὕτως.

ΣΩ. Ταὐτὰ ἄρα, ὡς ἔοικε, μισεῖταί τε ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ φιλεῖται, καὶ θεομισῆ τε καὶ θεοφιλῆ ταὐτὰ ἂν εἴη.

ΕΥ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Καὶ ὅσια ἄρα καὶ ἀνόσια τὰ αὐτὰ ἂν εἴη, ὦ Εὐθύφρον, τούτῳ τῷ λόγῳ.

ΕΥ. Κινδυνεύει.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ὃ ἠρόμην ἀπεκρίνω, ὦ θαυμάσιε· οὐ γὰρ τοῦτό γε ἠρώτων, ὃ τυγχάνει ταὐτὸν ὂν ὅσιόν τε καὶ ἀνόσιον· ὃ δ' ἂν θεοφιλὲς ᾖ, καὶ θεομισές ἐστιν, ὡς ἔοικεν. ὥς-
τε, ὦ Εὐθύφρον, ὃ σὺ νῦν ποιεῖς τὸν πατέρα * κολάζων, οὐ- B
δὲν θαυμαστόν, εἰ τοῦτο δρῶν τῷ μὲν Διὶ προςφιλὲς ποιεῖς, τῷ δὲ Κρόνῳ καὶ τῷ Οὐρανῷ ἐχθρόν, καὶ τῷ μὲν Ἡφαίστῳ φίλον, τῇ δὲ Ἥρᾳ ἐχθρόν· καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν θεῶν ἕτερος ἑτέρῳ διαφέρεται περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκείνοις κατὰ ταὐτά.

ΕΥ. Ἀλλ' οἶμαι, ὦ Σώκρατες, περί γε τούτου τῶν θεῶν οὐδένα ἕτερον ἑτέρῳ διαφέρεσθαι, ὡς οὐ δεῖ δίκην διδόναι ἐκεῖνον ὃς ἂν ἀδίκως τινὰ ἀποκτείνῃ.

ΣΩ. Τί δέ; ἀνθρώπων, ὦ Εὐθύφρον, ἤδη τινὸς ἤκουσας ἀμφιςβητοῦντος ὡς τὸν ἀδίκως * ἀποκτείναντα ἢ ἄλλο ἀδίκως ποιοῦντα ὁτιοῦν οὐ δεῖ διδόναι δίκην;

So. Ergo dii quoque, egregie Euthyphro, alii alia iusta putant ex ratione tua, itemque pulchra et turpia, bona et mala? non enim inter se, opinor, dissiderent, nisi de his diversa sentirent: annon?

Eu. Recte dicis.

So. Nonne quae singuli pulchra putant et bona et iusta, ea etiam amant, quaeque horum sunt contraria oderunt?

Eu. Sane quidem.

So. Eadem vero, ut tu dicis, alii iusta existimant, alii iniusta, de quibus etiam ambigentes dissident dimicantque inter se: annon ita est?

Eu. Ita vero.

So. Eadem ergo, ut patet, diis et odio sunt et amantur, diisque et invisa et cara eadem erunt.

Eu. Sic videtur.

So. Itaque pia et impia erunt eadem, Euthyphro, ex ista ratione.

Eu. Ita fere habet.

So. Non igitur ad illud quod rogabam, o mirifice, respondisti; non enim hoc rogabam, quod idem pium simul et impium esset; quod contra ex ratione tua efficitur id quod diis carum sit eisdem etiam invisum esse. quare nihil mirum erit, si, quod tu iam facis, Euthyphro, quum patris poenam persequeris, sic agendo Iovi quidem carum quid facias, Saturno contra et Caelo inimicum, similiterque Vulcano carum, Iunoni inimicum, et si quis deorum alter ab altero dissentit ea de re, his quoque eodem modo.

Eu. At hac de re, Socrate, numquam deorum alterum ab altero dissentire arbitror nec dubitare, quin poena sit luenda ei qui aliquem iniuste necaverit.

So. Quid? hominemne, Euthyphro, iam audisti quemquam contendentem ei, qui iniuste aliquem necasset aut aliud quid iniuste fecisset, poenas non esse dandas?

ΕΥ. Οὐδὲν μὲν οὖν παύονται ταῦτ' ἀμφιςβητοῦντες καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις· ἀδικοῦντες γὰρ πάμπολλα πάντα ποιοῦσι καὶ λέγουσι φεύγοντες τὴν δίκην.

ΣΩ. Ἦ καὶ ὁμολογοῦσιν, ὦ Εὐθύφρον, ἀδικεῖν, καὶ ὁμολογοῦντες ὅμως οὐ δεῖν φασὶ σφᾶς διδόναι δίκην;

ΕΥ. Οὐδαμῶς τοῦτό γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα πᾶν γε ποιοῦσι καὶ λέγουσι· τοῦτο γάρ, οἶμαι, οὐ τολμῶσι λέγειν οὐδ' ἀμφιςβητεῖν, ὡς οὐχί, εἴπερ ἀδικοῦσί γε, δοτέον * δίκην· ἀλλ', οἶμαι, οὔ φασιν ἀδικεῖν· D
ἦ γάρ;

ΕΥ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ἐκεῖνό γε ἀμφιςβητοῦσιν ὡς οὐ τὸν ἀδικοῦντα δεῖ διδόναι δίκην, ἀλλ' ἐκεῖνο ἴσως ἀμφιςβητοῦσι τὸ τίς ἐστιν ὁ ἀδικῶν καὶ τί δρῶν καὶ πότε.

ΕΥ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν ταὐτά γε ταῦτα*) καὶ οἱ θεοὶ πεπόνθασιν, εἴπερ στασιάζουσι περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων, ὡς ὁ σὸς λόγος, καὶ οἱ μέν φασιν ἀλλήλους ἀδικεῖν, οἱ δὲ οὔ φασιν; ἐπεὶ ἐκεῖνό γε δήπου, ὦ θαυμάσιε, οὐδεὶς οὔτε θεῶν οὔτε ἀνθρώπων τολμᾷ * λέγειν, ὡς οὐ τῷ γε ἀδικοῦντι E
δοτέον δίκην.

ΕΥ. Ναί, τοῦτο μὲν ἀληθὲς λέγεις, ὦ Σώκρατες, τό γε κεφάλαιον.

ΣΩ. Ἀλλ' ἕκαστόν γε, οἶμαι, ὦ Εὐθύφρον, τῶν πραχθέντων ἀμφιςβητοῦσιν οἱ ἀμφιςβητοῦντες, καὶ ἄνθρωποι καὶ θεοί, εἴπερ ἀμφιςβητοῦσι θεοί· πράξεως τινὸς πέρι διαφερόμενοι οἱ μὲν δικαίως φασὶν αὐτὴν πεπρᾶχθαι, οἱ δὲ ἀδίκως· ἆρ' οὐχ οὕτως;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἴθι τοίνυν, ὦ φίλε Εὐθύφρον, δίδαξον καὶ * ἐμέ, 9
ἵνα σοφώτερος γένωμαι, τί σοι τεκμήριόν ἐστιν ὡς πάντες οἱ θεοὶ ἡγοῦνται ἐκεῖνον ἀδίκως τεθνάναι, ὃς ἂν θητεύων ἀνδροφόνος γενόμενος, ξυνδεθεὶς ὑπὸ τοῦ δεσπότου τοῦ απο-

*) γρ. ταῦτά γε ταὐτά. ἀλλ. αὐτά γε ταῦτα.

Eu. Immo haud desinunt de his controversari tum alibi tum in iudiciis; nam quum plurima deliquerunt, omnia faciunt et dicunt ubi rei peraguntur.

So. An fatentur iidem se peccasse, Euthyphro, idque fatentes tamen poenam se non commeruisse contendunt?

Eu. Id quidem nequaquam.

So. Non igitur omnia faciunt. et dicunt nam illud, puto, dicere aut dubitare non audent, quin sibi, si deliquerint, poena luenda sit; sed deliquisse se, puto, negant; annon?

Eu. Verum dicis.

So. Non ergo id dubitant, quin ei qui deliquerit poena luenda sit, sed de hoc sine dubio disceptant quis sit qui deliquerit, quidve fecerit et quo tempore.

Eu. Verum dicis.

So. Nonne idem hoc etiam diis accidit, siquidem de iusto et iniusto dissident, quemadmodum tu dicis, ut alii iniuriam inter se factam esse contendant, alii negent? nam illud sane, o mirifice, nemo nec deorum neque hominum dicere audebit, delinquenti poenas non esse dandas.

Eu. Verissime id dicis, Socrate, in universum quidem.

So. Sed de singulis potius quae facta sunt disceptant, opinor, qui disceptant, et homines et dii, siquidem disceptant dii: de aliquo facinore dissentientes alii iure id factum esse contendunt, alii iniuste; nonne ita est?

Eu. Sane quidem.

So. Age ergo, care Euthyphro, me quoque doce, ut sapientior fiam, quodnam argumentum habes quo probes omnibus diis iniuste necatum videri mercenarium istum, qui quum homicidium fecisset, ab occisi

θανόντος, φθάση τελευτήσας διὰ τὰ δεσμά, πρὶν τὸν ξυνδήσαντα παρὰ τῶν ἐξηγητῶν περὶ αὐτοῦ πυθέσθαι τί χρὴ ποιεῖν, καὶ ὑπὲρ τοῦ τοιούτου δὴ ὀρθῶς ἔχει ἐπεξιέναι καὶ ἐπισκήπτεσθαι φόνου τὸν υἱὸν τῷ πατρί; ἴθι, περὶ τούτων πειρῶ τί μοι σαφὲς ἐνδείξασθαι, ὡς παντὸς μᾶλλον πάντες οἱ θεοὶ ἡγοῦνται * ὀρθῶς ἔχειν ταύτην τὴν πρᾶξιν· κἄν μοι B ἱκανῶς ἐνδείξῃ, ἐγκωμιάζων σε ἐπὶ σοφίᾳ οὐδέποτε παύσομαι.

ΕΥ. Ἀλλ' ἴσως οὐκ ὀλίγον ἔργον ἐστίν, ὦ Σώκρατες· ἐπεὶ πάνυ γε σαφῶς ἔχοιμι ἄν ἐπιδεῖξαί σοι.

ΣΩ. Μανθάνω· ὅτι σοι δοκῶ τῶν δικαστῶν δυσμαθέστερος εἶναι· ἐπεὶ ἐκείνοις γε ἐνδείξει δῆλον ὅτι ὡς ἄδικά τέ ἐστι καὶ οἱ θεοὶ πάντες τὰ τοιαῦτα μισοῦσιν.

ΕΥ. Πάνυ γε σαφῶς, ὦ Σώκρατες, ἐάνπερ ἀκούωσί γέ μου λέγοντος.

ΣΩ. Ἀλλ' ἀκούσονται, ἐάνπερ εὖ δοκῇς * λέγειν. τόδε C δέ σου ἐνενόησα ἅμα λέγοντος καὶ πρὸς ἐμαυτὸν σκοπῶ· εἰ ὅτι μάλιστά με Εὐθύφρον διδάξειεν ὡς οἱ θεοὶ ἅπαντες τὸν τοιοῦτον θάνατον ἡγοῦνται ἄδικον εἶναι, τί μᾶλλον ἐγὼ μεμάθηκα παρ' Εὐθύφρονος, τί ποτ' ἐστὶ τὸ ὅσιόν τε καὶ τὸ ἀνόσιον; θεομισὲς μὲν γὰρ τοῦτο τὸ ἔργον, ὡς ἔοικεν, εἴη ἄν· ἀλλὰ γὰρ οὐ τούτῳ ἐφάνη ἄρτι ὡρισμένα τὸ ὅσιον καὶ μή· τὸ γὰρ θεομισὲς ὂν καὶ θεοφιλὲς ἐφάνη. ὥστε τούτου μὲν ἀφίημί σε, ὦ Εὐθύφρον, καί, εἰ βούλει, πάντες αὐτὸ ἡγείσθωσαν * θεοὶ ἄδικον καὶ πάντες μισούντων. ἀλλ' ἆρα D τοῦτο νῦν ἐπανορθούμεθα ἐν τῷ λόγῳ, ὡς, ὃ μὲν ἂν πάντες οἱ θεοὶ μισῶσιν, ἀνόσιόν ἐστιν, ὃ δ' ἂν φιλῶσιν, ὅσιον, ὃ δ' ἂν οἱ μὲν φιλῶσιν, οἱ δὲ μισῶσιν, οὐδέτερα ἢ ἀμφότερα; ἆρ' οὕτω βούλει ἡμῖν ὡρίσθαι νῦν περὶ τοῦ ὁσίου καὶ τοῦ ἀνοσίου;

ΕΥ. Τί γὰρ κωλύει, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Οὐδὲν ἐμέ γε, ὦ Εὐθύφρον· ἀλλὰ σὺ δὴ τὸ σὸν σκόπει, εἰ τοῦτο ὑποθέμενος οὕτω ῥᾷστά με διδάξεις ὃ ὑπέσχου.

domino vinctus ante perierit in vinculis quam is qui vinxisset a sacrorum interprete cognosceret quid agendum foret, atque rectum esse filium talis hominis causa patrem accusare eique caedis actionem intendere? de his, age, conare mihi perspicue ostendere, hanc actionem omnino omnibus diis rectam videri; quod si satis persuaseris mihi, te ob sapientiam dilaudare numquam desinam.

Eu. At fortasse non facilis intellectu res est, mi Socrates; quamvis eam perspicue demonstrare tibi possim.

So. Teneo; nempe me tardiorem putas iudicibus esse; etenim his sane ostendes iniusta talia esse et ab omnibus diis odio haberi.

Eu. Sane quam clare, Socrate, si modo dicentem me audierint.

So. At audient, si modo pulchre dicere videare. hoc autem te loquente cogitavi et adhuc mecum reputo: etiam si me maxime Euthyphro docuerit diis omnibus talem necem iniustam videri, qui magis tum didicero ab Euthyphrone, quid tandem et pium sit et impium? quippe invisum diis, ut patet, facinus illud erit; sed apparuit modo non sic definitum esse pium et impium; nam quod invisum est diis, apparuit etiam carum diis esse. quocirca hoc tibi remitto, Euthyphro, et si vis, omnes dii iniustum existimanto omnesque eius odium habento. num vero hoc nunc ita corrigendum esse putas in sermone nostro, ut sumamus, cuius omnes dii odium habeant id impium esse, quod autem ament, pium, quod vero alii eorum ament, alii oderint, id neutrum aut utrumque esse? num ita vis nobis definiri nunc pietatis et impietatis notionem?

Eu. Quid enim prohibet, Socrate?

So. Me quidem nihil, Euthyphro; sed tute iam ipse considera, an eo posito sic facilius me docere possis quod promisisti.

ΕΥ. Ἀλλ' ἔγωγε φαίην ἂν τοῦτο εἶναι * τὸ ὅσιον ὃ ἂν E
πάντες οἱ θεοὶ φιλῶσι, καὶ τὸ ἐναντίον ὃ ἂν πάντες οἱ θεοὶ μισῶσιν ἀνόσιον.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐπισκοπῶμεν αὖ τοῦτο, ὦ Εὐθύφρον, εἰ καλῶς λέγεται; ἢ ἐῶμεν καὶ οὕτως ἡμῶν τε αὐτῶν ἀποδεχώμεθα καὶ τῶν ἄλλων, ἐὰν μόνον φῇ τίς τι ἔχειν οὕτω, ξυγχωροῦντες ἔχειν; ἢ σκεπτέον τί λέγει ὁ λέγων;

ΕΥ. Σκεπτέον· οἶμαι μέντοι ἔγωγε τοῦτο νυνὶ καλῶς λέγεσθαι.

ΣΩ. Τάχ', ὦ 'γαθέ, βέλτιον εἰσόμεθα. ἐννόησον γὰρ * τὸ τοιόνδε· ἆρα τὸ ὅσιον, ὅτι ὅσιόν ἐστι, φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν, ἢ, ὅτι φιλεῖται, ὅσιόν ἐστιν;

ΕΥ. Οὐκ οἶδ' ὅ τι λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἀλλ' ἐγὼ πειράσομαι σαφέστερον φράσαι. λέγομέν τι φερόμενον καὶ φέρον, καὶ ἀγόμενον καὶ ἄγον, καὶ ὁρώμενον καὶ ὁρῶν· καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα μανθάνεις ὅτι ἕτερα ἀλλήλων ἐστὶ καὶ ᾗ ἕτερα.

ΕΥ. Ἔγωγέ μοι δοκῶ μανθάνειν.

ΣΩ Οὐκοῦν καὶ φιλούμενόν τί ἐστι, καὶ τούτου ἕτερον τὸ φιλοῦν;

ΕΥ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Λέγε δή μοι, πότερον τὸ * φερόμενον, διότι φέ- B
ρεται, φερόμενόν ἐστιν, ἢ δι' ἄλλο τι;

ΕΥ. Οὔκ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο.

ΣΩ. Καὶ τὸ ἀγόμενον δή, διότι ἄγεται, καὶ τὸ ὁρώμενον, διότι ὁρᾶται;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα, διότι ὁρώμενόν γέ ἐστι, διὰ τοῦτο ὁρᾶται, ἀλλὰ τοὐναντίον, διότι ὁρᾶται, διὰ τοῦτο ὁρώμενον· οὐδὲ διότι ἀγόμενόν ἐστι, διὰ τοῦτο ἄγεται, ἀλλὰ διότι ἄγεται, διὰ τοῦτο ἀγόμενον· οὐδὲ διότι φερόμενον, φέρεται, ἀλλὰ διότι φέρεται, φερόμενον. ἆρα κατάδηλον, ὦ Εὐθύφρον, ὃ
βούλομαι λέγειν; βούλομαι * δὲ τόδε, ὅτι, εἴ τι γίγνεται ἢ εἴ C

Eu. Equidem vero dixerim hoc esse pium quod omnes dii ament, contrarium autem cuius omnes dii odium habeant impium.

So. Iamne rursus hoc perpendamus, Euthyphro, utrum recte dicatur? an mittamus, atque ita a nobismet ipsis ceterisque hominibus accipiamus, si quis modo rem se sic habere dixerit, sic se habere concedentes? an considerandum quid dicat is qui dicit?

Eu. Considerandum; arbitror tamen hoc nunc bene dictum esse.

So. Statim, vir optime, rem melius cognoscemus. cogita enim tecum hoc: piumne eo, quia pium est, amatur a diis, an, quia amatur, pium est?

Eu. Nescio quid dicas, Socrate.

So. At conabor rem clarius explicare. dicimus aliquid gestatum et gestans, item ductum et ducens, item spectatum et spectans; omniaque huiusmodi intelligis diversa inter se esse, et quatenus diversa sint.

Eu. Equidem videor mihi intelligere.

So. Nonne etiam amatum est aliquid, et ab hoc diversum amans?

Eu. Quidni?

So. Iam dic mihi, gestatum eone, quia gestatur, gestatum quid est, an alia de causa?

Eu. Immo quia gestatur.

So. Itemne ductum eo, quia ducitur, et spectatum, quia spectatur?

Eu. Etiam.

So. Non ergo, quia spectatum est aliquid, ideo spectatur, sed contra, quia spectatur, ideo est spectatum; neque quia ductum est aliquid, ideo ducitur, sed potius, quia ducitur, ideo est ductum; neque quia aliquid est gestatum, gestatur, sed quia gestatur, est gestatum. iamme perspicuum est, Euthyphro, quod volo dicere? volo autem hoc: si quid fit aut si quid patitur aliquid, non quia est id quod fit, ideo fit, sed quia

τι πάσχει τι, οὐχ ὅτι γιγνόμενόν ἐστι, γίγνεται, ἀλλ' ὅτι γίγνεται, γιγνόμενόν ἐστιν· οὐδὲ ὅτι πάσχον ἐστί, πάσχει, ἀλλ' ὅτι πάσχει, πάσχον ἐστίν· ἢ οὐ ξυγχωρεῖς οὕτως;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τὸ φιλούμενον ἢ γιγνόμενόν τί ἐστιν ἢ πάσχον τι ὑπό του;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Καὶ τοῦτο ἄρα οὕτως ἔχει ὥσπερ τὰ πρότερα· οὐχ ὅτι φιλούμενόν ἐστι, φιλεῖται ὑπὸ ὧν φιλεῖται, ἀλλ' ὅτι φιλεῖται, φιλούμενον.

ΕΥ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Τί δὴ οὖν λέγομεν περὶ τοῦ ὁσίου, * ὦ Εὐθύφρον; D
ἄλλο τι φιλεῖται ὑπὸ θεῶν πάντων, ὡς ὁ σὸς λόγος;

ΕΥ. Ναί.

ΣΩ. Ἆρα διὰ τοῦτο ὅτι ὅσιόν ἐστιν, ἢ δι' ἄλλο τι;

ΕΥ. Οὔκ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο.

ΣΩ. Διότι ἄρα ὅσιόν ἐστι, φιλεῖται, ἀλλ' οὐχ ὅτι φιλεῖται, διὰ τοῦτο ὅσιόν ἐστιν.

ΕΥ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὲν δή, διότι γε φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν, φιλούμενόν ἐστι καὶ θεοφιλὲς τὸ θεοφιλές.

ΕΥ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Οὐκ ἄρα τὸ θεοφιλὲς ὅσιόν ἐστιν, ὦ Εὐθύφρον, οὐδὲ τὸ ὅσιον θεοφιλές, ὡς σὺ λέγεις, ἀλλ' ἕτερον τοῦτο τούτου.

ΕΥ. Πῶς δή, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. * Ὅτι ὁμολογοῦμεν, τὸ μὲν ὅσιον διὰ τοῦτο φι- E
λεῖσθαι, ὅτι ὅσιόν ἐστιν, ἀλλ' οὐ, διότι φιλεῖται, ὅσιον εἶναι· ἢ γάρ;

ΕΥ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δέ γε θεοφιλές, ὅτι φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν, αὐτῷ τούτῳ τῷ φιλεῖσθαι θεοφιλὲς εἶναι, ἀλλ' οὐχ ὅτι θεοφιλές, διὰ τοῦτο φιλεῖσθαι.

ΕΥ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ἀλλ' εἴ γε ταὐτὸν ἦν, ὦ φίλε Εὐθύφρον, τὸ θεοφιλὲς καὶ τὸ ὅσιον, εἰ μὲν διὰ τὸ ὅσιον εἶναι ἐφιλεῖτο τὸ

fit, ideo est id quod fit; neque quia est id quod patitur, ideo patitur, sed quia patitur, ideo est id quod patitur; annon ita concedis esse.

Eu. Concedo.

So. Nonne etiam amatum est aut aliquid quod fit aut quod patitur quid ab aliquo?

Eu. Sane quidem.

So. Ergo hoc quoque sic se habet uti superiora: non quia est amatum, amatur ab iis a quibus amatur, sed quia amatur, est amatum.

Eu. Necesse est.

So. Quid igitur dicimus de pio, mi Euthyphro? nonne amatur a diis omnibus, ut modo dicebas?

Eu. Amatur.

So. Ideone quia pium est, an propter aliud quid?

Eu. Non, sed propter illud.

So. Quia ergo pium est, amatur, non quia amatur, ideo pium est.

Eu. Sic videtur.

So. Iam vero, quia amatur a diis, amatum est et diis carum id quod diis carum est.

Eu. Quippini?

So. Non ergo id quod diis carum est idem est pium, Euthyphro, neque quod est pium idem diis carum est, ut tu dicis, sed alterum diversum ab altero.

Eu. Qui tandem, Socrate?

So. Quia concedimus pium ideo amari, quia pium est, non, quia amatur, pium esse; nonne?

Eu. Prorsus.

So. Id autem quod diis carum est, quia amatur a diis, eo ipso quia amatur diis carum esse, non quia diis carum est, ideo amari.

Eu. Verum dicis.

So. At si idem esset, dilecte Euthyphro, quod diis carum et quod pium vocatur, sequeretur ut, si

ὅσιον, καὶ διὰ τὸ θεοφιλὲς εἶναι * ἐφιλεῖτο ἂν τὸ θεοφιλές, 11
εἰ δὲ διὰ τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ θεῶν τὸ θεοφιλὲς θεοφιλὲς ἦν,
καὶ τὸ ὅσιον ἂν διὰ τὸ φιλεῖσθαι ὅσιον ἦν. νῦν δὲ ὁρᾷς ὅτι
ἐναντίως ἔχετον, ὡς παντάπασιν ἑτέρω ὄντε ἀλλήλων· τὸ μὲν
γάρ, ὅτι φιλεῖται, ἐστὶν οἷον φιλεῖσθαι, τὸ δ', ὅτι ἐστὶν οἷον
φιλεῖσθαι, διὰ τοῦτο φιλεῖται. καὶ κινδυνεύεις, ὦ Εὐθύφρον,
ἐρωτώμενος τὸ ὅσιον ὅ τί ποτέ ἐστι, τὴν μὲν οὐσίαν μοι αὐ-
τοῦ οὐ βούλεσθαι δηλῶσαι, πάθος δέ τι περὶ αὐτοῦ λέγειν,
ὅ τι πέπονθε τοῦτο τὸ ὅσιον, φιλεῖσθαι ὑπὸ πάντων * θεῶν B
ὅ τι δὲ ὄν, οὔπω εἶπες. εἰ οὖν σοι φίλον, μή με ἀπο-
κρύψῃ, ἀλλὰ πάλιν εἰπὲ ἐξ ἀρχῆς, τί ποτε ὂν τὸ ὅσιον εἴτε
φιλεῖται ὑπὸ τῶν θεῶν εἴτε ὅ τι δὴ πάσχει· οὐ γὰρ περὶ
τούτου διοισόμεθα. ἀλλ' εἰπὲ προθύμως, τί ἐστι τό τε ὅσιον
καὶ τὸ ἀνόσιον;

ΕΥ. Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω ἔγωγε ὅπως σοι εἴπω
ὃ νοῶ· περιέρχεται γάρ πως ἡμῖν ἀεὶ ὃ ἂν ὑποθώμεθα *),
καὶ οὐκ ἐθέλει μένειν, ὅπου ἂν ἱδρυσώμεθα αὐτό.

ΣΩ. Τοῦ ἡμετέρου προγόνου, ὦ Εὐθύφρον, ἔοικεν εἶναι
Δαιδάλου τὰ ὑπὸ σοῦ * λεγόμενα. καὶ εἰ μὲν αὐτὰ ἐγὼ ἔλεγον C
καὶ ἐτιθέμην, ἴσως ἄν με ἐπέσκωπτες, ὡς ἄρα καὶ ἐμοὶ κατὰ
τὴν ἐκείνου ξυγγένειαν τὰ ἐν τοῖς λόγοις ἔργα ἀποδιδράσκει
καὶ οὐκ ἐθέλει μένειν, ὅπου ἄν τις αὐτὰ θῇ. νῦν δὲ σαὶ γὰρ
αἱ ὑποθέσεις εἰσίν· ἄλλου δή τινος δεῖ σκώμματος· οὐ γὰρ
ἐθέλουσί σοι μένειν, ὡς καὶ αὐτῷ σοι δοκεῖ.

ΕΥ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ σχεδόν τι τοῦ αὐτοῦ σκώμματος,
ὦ Σώκρατες, δεῖσθαι τὰ λεγόμενα· τὸ γὰρ περιιέναι αὐτοῖς
τοῦτο καὶ μὴ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ ἐντιθείς,
* ἀλλὰ σύ μοι δοκεῖς ὁ Δαίδαλος· ἐπεὶ ἐμοῦ γε ἕνεκα ἔμενεν D
ἂν ταῦτα οὕτως.

ΣΩ. Κινδυνεύω ἄρα, ὦ ἑταῖρε, ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς δει-
νότερος γεγονέναι τὴν τέχνην τοσούτῳ, ὅσῳ ὁ μὲν τὰ αὑτοῦ
μόνον ἐποίει οὐ μένοντα, ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖς ἐμαυτοῦ, ὡς ἔοι-
κε, καὶ τὰ ἀλλότρια. καὶ δῆτα τοῦτό μοι τῆς τέχνης ἐστὶ

---

*) ἄλλ. προθώμεθα.

pium amaretur propter pietatem, etiam diis carum amaretur eo quia diis carum esset, et si diis carum ideo esset diis carum, quia a diis amaretur, etiam pium eo quia amaretur pium esset. nunc autem vides utraque contrariam rationem habere, tamquam penitus inter se diversa. nam alterum, quia amatur, eiusmodi est quod ametur, alterum vero, quia id est quod ametur, ideo amatur. atque videris, Euthyphro, roganti mihi quid tandem sit pium, vim quidem et naturam rei nolle demonstrare, sed conditionem quandam afferre, dum dicis pium id esse quod ab omnibus diis ametur; quid vero per se sit hoc quod ametur, id nondum dixisti. quare si tibi placet, ne me illud celes, sed rursus ab initio dic, quid tandem pium est ipsum, sive amatur a diis seu quaecumque eius est conditio? de hoc enim non disceptabimus. itaque dic prompte, quid pium est et impium?

Eu. At ego non invenio, Socrate, quomodo tibi dicam quod sentio; circumit enim quodammodo nobis quodcumque ponimus, nec volt consistere, quocumque statuimus.

So. Progenitoris nostri Daedali videtur esse istud quod dicis, Euthyphro. quodsi haec ego dixissem et constituissem, forsitan me derideres, quod mihi quoque ob illius cognationem opera oratoria aufugerent nec manere vellent, quocumque aliquis ea collocaret; nunc autem tuae sunt positiones, igitur alia opus est cavillatione; neque enim manere volunt tibi, te ipso iudice.

Eu. Immo mihi videntur quae dicta sunt, Socrate, eandem fere cavillationem desiderare; quod enim circumeunt ea nec eodem manent loco, minime ego sum qui id ipsis inieci, sed tu mihi videris iste Daedalus esse; nam per me quidem licebat iis suo manere loco.

So. Vide igitur, amice, ne viro illo tanto praestantior sim artifex, quanto is quidem sua tantum in-

κομψότατον, ὅτι ἄκων εἰμὶ σοφός· ἐβουλόμην γὰρ ἄν μοι τοὺς λόγους μένειν καὶ ἀκινήτους ἱδρῦσθαι, μᾶλλον ἢ πρὸς τῇ Δαιδάλου σοφίᾳ τὰ Ταντάλου χρήματα γενέσθαι. καὶ τούτων * μὲν ἅδην. ἐπειδὴ δέ μοι δοκεῖς σὺ τρυφᾶν, αὐτός E
σοι ξυμπροθυμήσομαι δεῖξαι ὅπως ἄν με διδάξαις περὶ τοῦ ὁσίου· καὶ μὴ προαποκάμῃς· ἰδὲ γάρ· οὐκ*) ἀναγκαῖόν σοι δοκεῖ δίκαιον εἶναι πᾶν τὸ ὅσιον;

ΕΥ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν καὶ πᾶν τὸ δίκαιον ὅσιον; ἢ τὸ μὲν ὅσιον πᾶν * δίκαιον, τὸ δὲ δίκαιον οὐ πᾶν ὅσιον, ἀλλὰ τὸ 12
μὲν αὐτοῦ ὅσιον, τὸ δέ τι καὶ ἄλλο;

ΕΥ. Οὐχ ἕπομαι, ὦ Σώκρατες, τοῖς λεγομένοις.

ΣΩ. Καὶ μὴν νεώτερός γ' ἐμοῦ εἶ οὐκ ἔλαττον ἢ ὅσῳ σοφώτερος· ἀλλ', ὃ λέγω, τρυφᾷς ὑπὸ πλούτου τῆς σοφίας. ἀλλ', ὦ μακάριε, ξύντεινε σαυτόν· καὶ γὰρ οὐδὲ χαλεπὸν κατανοῆσαι ὃ λέγω. λέγω γὰρ δὴ τὸ ἐναντίον ἢ ὁ ποιητὴς ἐποίησεν ὁ ποιήσας·

Ζῆνα δὲ τόν θ' ἕρξαντα, καὶ ὃς τάδε πάντ' ἐφύτευσεν,
*Οὐκ ἐθέλεις εἰπεῖν· ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. B

ἐγὼ οὖν τούτῳ διαφέρομαι τῷ ποιητῇ· εἴπω σοι ὅπῃ;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐ δοκεῖ μοι εἶναι, ἵνα δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς· πολλοὶ γάρ μοι δοκοῦσι, καὶ νόσους καὶ πενίας καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα δεδιότες, δεδιέναι μέν, αἰδεῖσθαι δὲ μηδὲν ταῦτα ἃ δεδίασιν· οὐ καὶ σοὶ δοκεῖ;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἀλλ' ἵνα γε αἰδώς, ἔνθα καὶ δέος εἶναι· ἐπεὶ ἔστιν ὅστις αἰδούμενός τι πρᾶγμα καὶ αἰσχυνόμενος οὐ πεφόβηταί τε καὶ * δέδοικεν ἅμα δόξαν πονηρίας; C

ΕΥ. Δέδοικε μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκ ἄρ' ὀρθῶς ἔχει λέγειν ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς, ἀλλ' ἵνα μὲν αἰδώς, ἔνθα καὶ δέος, οὐ μέντοι

---

*) γρ. γὰρ εἰ οὐκ.

stabilia fabricabat, ego autem praeter mea, ut videtur, etiam aliena. ac nimirum hoc est in arte mea lepidissimum,[1] quod invitus sapiens sum; optarem enim dicta mihi manere atque immobilia consistere, potius quam cum Daedali peritia Tantali opes nancisci. ac de his quidem satis. quoniam vero tu mihi videris remittere, ipse tecum studebo ostendere, quomodo quid sit pium me docere possis; at ne ante desistas quaerere. considera ergo: nonne necesse tibi videtur omne pium idem esse iustum?

Eu. Mihi quidem ita videtur.

So. Num vero etiam omne iustum pium? an pium quidem omne iustum, iustum vero non omne pium, sed partim pium, partim aliud quid?

Eu. Non assequor, Socrate, quod dicis.

So. Et tamen iunior me es tanto, quanto sapientior; at, ut dixi, remittis prae abundantia sapientiae. age, o beate, contende; neque enim difficile est perspicere quae dico. dico enim contra quam poeta sic canens:

De Iove qui et haec fecit et omnes res generavit
Dicere tu non vis; ubi enim timor est, pudor haud deest.

ego igitur ab hoc poeta dissentio; an dicam tibi quatenus?

Eu. Sane quidem.

So. Non videtur mihi, ubi timor est, ibi etiam pudor esse; nam multi mihi videntur, et morbos et paupertates aliaque multa huiusmodi timentes, timere quidem, sed minime eos pudet eorum quae timent: nonne tibi quoque videtur?

Eu. Sane quidem.

So. At ubi est pudor, item timor videtur esse; estne enim aliquis, qui rei cuiusquam pudore et verecundia motus non formidet ac timeat improbitatis famam?

Eu. Timet certe.

So. Itaque non recte dicitur: ubi enim timor est,

ἵνα γε δέος, πανταχοῦ αἰδώς. ἐπὶ πλέον γάρ, οἶμαι, δέος
αἰδοῦς· μόριον γὰρ αἰδὼς δέους, ὥσπερ ἀριθμοῦ περιττόν·
ὥστε οὐχ ἵνα περ ἀριθμός, ἔνθα καὶ περιττόν, ἵνα δὲ πε-
ριττόν, ἔνθα καὶ ἀριθμός. ἕπει γάρ που νῦν γε;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τὸ τοιοῦτον τοίνυν καὶ ἐκεῖ λέγων ἠρώτων, ἄρα
ἵνα δίκαιον, ἔνθα καὶ ὅσιον, ἢ ἵνα μὲν ὅσιον, ἔνθα καὶ δί-
καιον, * ἵνα δὲ δίκαιον, οὐ πανταχοῦ ὅσιον, μόριον γὰρ τοῦ D
δικαίου τὸ ὅσιον. οὕτω φῶμεν, ἢ ἄλλως σοι δοκεῖ;

ΕΥ. Οὔκ, ἀλλ' οὕτω· φαίνει γάρ μοι ὀρθῶς λέγειν.

ΣΩ. Ὅρα δὴ τὸ μετὰ τοῦτο. εἰ γὰρ μέρος τὸ ὅσιον τοῦ
δικαίου, δεῖ δὴ ἡμᾶς, ὡς ἔοικεν, ἐξευρεῖν, τὸ ποῖον μέρος ἂν
εἴη τοῦ δικαίου τὸ ὅσιον. εἰ μὲν οὖν σύ με ἠρώτας τι τῶν
νῦν δή, οἷον, ποῖον μέρος ἐστὶν ἀριθμοῦ τὸ ἄρτιον καὶ τίς
ὢν τυγχάνει οὗτος ὁ ἀριθμός, εἶπον ἂν ὅτι ὃς ἂν μὴ σκα-
ληνὸς ᾖ, ἀλλ' ἰσοσκελής· ἢ οὐ δοκεῖ σοι;

ΕΥ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Πειρῶ δὴ καὶ σὺ ἐμὲ οὕτω * διδάξαι, τὸ ποῖον E
μέρος τοῦ δικαίου ὅσιόν ἐστιν, ἵνα καὶ Μελίτῳ λέγωμεν μη-
κέθ' ἡμᾶς ἀδικεῖν μηδ' ἀσεβείας γράφεσθαι, ὡς ἱκανῶς ἤδη
παρὰ σοῦ μεμαθηκότας τά τε εὐσεβῆ καὶ ὅσια καὶ τὰ μή.

ΕΥ. Τοῦτο τοίνυν ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, τὸ μέρος
τοῦ δικαίου εἶναι εὐσεβές τε καὶ ὅσιον τὸ περὶ τὴν τῶν
θεῶν θεραπείαν, τὸ δὲ περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων τὸ λοιπὸν
εἶναι τοῦ δικαίου μέρος.

ΣΩ. Καὶ καλῶς γέ μοι, ὦ Εὐθύφρον, φαίνει λέγειν·
ἀλλὰ σμικροῦ* τινὸς ἔτι ἐνδεής εἰμι· τὴν γὰρ θεραπείαν οὔ- 13
πω ξυνίημι ἥντινα ὀνομάζεις. οὐ γάρ που λέγεις γε, οἷαί-
περ καὶ αἱ περὶ τὰ ἄλλα θεραπεῖαί εἰσι, τοιαύτην καὶ
περὶ θεούς. λέγομεν γάρ που, οἷον φαμέν, ἵππους οὐ πᾶς
ἐπίσταται θεραπεύειν, ἀλλ' ὁ ἱππικός· ἢ γάρ;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἡ γάρ που ἱππικὴ ἵππων θεραπεία.

ΕΥ. Ναί.

ΣΩ. Οὐδέ γε κύνας πᾶς ἐπίσταται θεραπεύειν, ἀλλ'
ὁ κυνηγετικός.

pudor haud deest; sed potius, ubi pudor est, timor haud deest, non tamen contra, ubicumque timor, ibi etiam pudor. quippe latius, ut puto, patet timor quam pudor; pars enim timoris est pudor, sicut numeri pars est impar; quapropter non, ubicumque numerus, ibi etiam impar est, sed ubi impar, ibi etiam numerus est. iamme, ni fallor, assequeris?

Eu. Admodum.

So. Simile quid igitur illud dicens, interrogabam utrum, ubi iustum, ibi et pium, an, ubi pium, ibi et iustum, ubi vero iustum, non ubique pium esset; pars enim iusti est pium. siccine dicamus, an tibi aliter videtur?

Eu. Non, sed ita. videris enim mihi recte dicere.

So. Vide iam quod sequitur. si enim iusti pars est pium, oportet nos exquirere, opinor, qualis pars iusti sit pium. quod si igitur tu me interrogares aliquid de modo dictis, velut, qualis pars numeri sit par, et quis sit is numerus, illico dicerem esse eum cuius latera non inaequalia, sed aequalia; annon ita tibi videtur?

Eu. Ita.

So. Conare ergo me eodem modo edocere qualis pars iusti sit pium; ut etiam Melitum moneam ne nos amplius laedat neque impietatis accuset, ut qui satis iam abs te didicerimus sancta et pia et contraria.

Eu. Haec igitur mihi videtur pars iusti esse sanctum et pium, quae ad cultum seu curationem pertinet deorum, quae autem ad hominum, eam reliquam iusti partem esse dico.

So. Pulchre te mihi respondisse video, Euthyphro; sed paulum quiddam adhuc desidero; etenim cultum seu curationem nondum intelligo qualem dicas. non enim dicis, opinor, quales ad alia pertinent curationes, talem etiam pertinere ad deos. dicimus enim certe verbi causa: equos non quivis scit curare, sed equitandi peritus: annon?

Eu. Ita est.

So. Equitandi enim ars curatio est equorum.

ΕΥ. Οὕτως.

ΣΩ. Ἡ γάρ που κυνηγετικὴ κυνῶν θεραπεία.

ΕΥ. * Ναί. B

ΣΩ. Ἡ δὲ βοηλατικὴ βοῶν.

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἡ δὲ δὴ ὁσιότης τε καὶ εὐσέβεια θεῶν, ὦ Εὐθύφρον· οὕτω λέγεις;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν θεραπεία γε πᾶσα ταὐτὸν διαπράττεται; οἷον τοιόνδε· ἐπ' ἀγαθῷ τινί ἐστι καὶ ὠφελείᾳ τοῦ θεραπευομένου; ὥσπερ ὁρᾷς δὴ ὅτι οἱ ἵπποι ὑπὸ τῆς ἱππικῆς θεραπευόμενοι ὠφελοῦνται καὶ βελτίους γίγνονται· ἢ οὐ δοκοῦσί σοι;

ΕΥ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Καὶ οἱ κύνες γέ που ὑπὸ τῆς κυνηγετικῆς καὶ οἱ βόες ὑπὸ τῆς βοηλατικῆς * καὶ τἄλλα πάντα ὡσαύτως· ἢ C ἐπὶ βλάβῃ οἴει τοῦ θεραπευομένου τὴν θεραπείαν εἶναι;

ΕΥ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ;

ΕΥ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Ἦ οὖν καὶ ἡ ὁσιότης θεραπεία οὖσα θεῶν ὠφέλειά τέ ἐστι θεῶν καὶ βελτίους τοὺς θεοὺς ποιεῖ; καὶ σὺ τοῦτο ξυγχωρήσαις ἂν ὡς, ἐπειδάν τι ὅσιον ποιῇς, βελτίω τινὰ τῶν θεῶν ἀπεργάζει;

ΕΥ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐδὲ γὰρ ἐγώ, ὦ Εὐθύφρον, οἶμαί σε τοῦτο λέγειν· πολλοῦ καὶ δέω· ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα καὶ ἀνηρόμην, τίνα ποτὲ λέγοις * τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, οὐχ ἡγούμενός σε τοιαύτην λέγειν. D

ΕΥ. Καὶ ὀρθῶς γε, ὦ Σώκρατες· οὐ γὰρ τοιαύτην λέγω.

ΣΩ. Εἶεν, ἀλλὰ τίς δὴ θεῶν θεραπεία εἴη ἂν ἡ ὁσιότης;

ΕΥ. Ἥιπερ *), ὦ Σώκρατες, οἱ δοῦλοι τοὺς δεσπότας θεραπεύουσιν.

---

*) γρ. Ἥνπερ.

Eu. Etiam.

So. Neque canes quivis scit curare, sed venatoriae artis peritus.

Eu. Ita.

So. Venatoria enim ars curatio est canum.

Eu. Vero.

So. Et pecuaria ars est boum.

Eu. Sane quidem.

So. Sanctitas autem et pietas curatio est deorum, mi Euthyphro; dicisne hoc?

Eu. Dico vero.

So. Nonne igitur curatio omnis unum idemque efficit, velut hoc: ad commodum quoddam et utilitatem rei curatae spectat; quemadmodum equos vides equitandi arte curatos iuvari et meliores fieri, annon tibi videntur?

Eu. Maxime.

So. Item canes, puto, venatoria arte, et boves pecuaria et cetera omnia similiter; an ad rei curatae detrimentum spectare putas curationem?

Eu. Haudquaqum hercle.

So. Sed ad utilitatem?

Eu. Ita.

So. Itaque etiam pietas, quae curatio est deorum, iuvat deos et meliores deos efficit? idque tu concedes, si aliquid pium facias, meliorem a te quemquam effici deorum?

Eu. Haudquaquam hercle.

So. Nec ego, Euthyphro, arbitror te hoc dicere; multum abest ut credam; sed ideo tantum interrogabam, quam curationem deorum diceres, quia non putabam talem te dicere.

Eu. Et recte quidem, Socrate; non enim talem dico.

So. Iam vero quaenam deorum curatio erit pietas?

Eu. Ea, mi Socrates, qua servi dominos curant.

ΣΩ. Μανθάνω· ὑπηρετική τις ἄν, ὡς ἔοικεν, εἴη θεοῖς.

ΕΥ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἔχοις ἂν οὖν εἰπεῖν, ἡ ἰατροῖς ὑπηρετικὴ εἰς τίνος ἔργου ἀπεργασίαν τυγχάνει οὖσα ὑπηρετική· οὐκ εἰς ὑγιείας οἴει;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Τί δέ; ἡ ναυπηγοῖς ὑπηρετικὴ εἰς τίνος ἔργου ἀπεργασίαν ὑπηρετική ἐστιν;

ΕΥ. Δῆλον ὅτι, * ὦ Σώκρατες εἰς πλοίου. E

ΣΩ. Καὶ ἡ οἰκοδόμοις γέ που εἰς οἰκίας;

ΕΥ. Ναί.

ΣΩ. Εἰπὲ δή, ὦ ἄριστε, ἡ δὲ θεοῖς ὑπηρετικὴ εἰς τίνος ἔργου ἀπεργασίαν ὑπηρετικὴ ἂν εἴη; δῆλον γὰρ ὅτι σὺ οἶσθα, ἐπειδήπερ τά γε θεῖα κάλλιστά φῂς εἰδέναι ἀνθρώπων.

ΕΥ. Καὶ ἀληθῆ γε λέγω, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Εἰπὲ δή, πρὸς Διός, τί ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ πάγκαλον ἔργον ὃ οἱ θεοὶ ἀπεργάζονται ἡμῖν ὑπηρέταις χρώμενοι;

ΕΥ. Πολλὰ καὶ καλά, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Καὶ γὰρ * οἱ στρατηγοί, ὦ φίλε· ἀλλ' ὅμως τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ῥᾳδίως ἂν εἴποις, ὅτι νίκην ἐν τῷ πολέμῳ ἀπεργάζονται· ἢ οὔ; 14

ΕΥ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Πολλὰ δέ γ', οἶμαι, καὶ καλὰ καὶ οἱ γεωργοί· ἀλλ' ὅμως τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἐστὶ τῆς ἀπεργασίας ἡ ἐκ τῆς γῆς τροφή.

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τί δὲ δή; τῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἃ οἱ θεοὶ ἀπεργάζονται τί τὸ κεφάλαιόν ἐστι τῆς ἀπεργασίας;

ΕΥ. Καὶ ὀλίγον σοι πρότερον εἶπον, ὦ Σώκρατες, ὅτι πλείονος ἔργου ἐστὶν ἀκριβῶς ταῦτα πάντα * ὡς ἔχει μαθεῖν· B τόδε μέντοι σοι ἁπλῶς λέγω, ὅτι ἐὰν μὲν κεχαρισμένα τις ἐπίστηται τοῖς θεοῖς λέγειν τε καὶ πράττειν, εὐχόμενός τε

So. Teneo: erit quaedam, ut videtur, diis ministrans.

Eu. Sane quidem.

So. Poterisne ergo dicere, quod medicis praestetur ministerium ad cuiusnam operis confectionem pertineat: annon putas ad sanitatis?

Eu. Ita.

So. Quid vero? fabris navalibus quod fit ministerium ad cuiusnam confectionem operis spectat?

Eu. Patet ad navis, Socrate.

So. Et quod aedificatoribus fit ad domus?

Eu. Ita.

So. Iam dic, vir optime, diis quod praestatur ministerium ad cuiusnam operis confectionem spectabit? certum est enim te id scire, siquidem divina te dicis pulcherrime scire omnium.

Eu. Et vera dico, Socrate.

So. Dic ergo, obsecro, quid tandem illud est praeclarum opus quod dii conficiunt nobis usi ministris?

Eu. Multa et pulchra, Socrate.

So. At etiam exercituum duces, amice, faciunt talia; sed eorum tamen quae faciunt summam haud difficulter dicere poteris, victoriam eos in bello efficere; annon?

Eu. Quippini?

So. Item multa et pulchra, opinor, efficiunt agricultores; sed summa tamen ipsorum effectionis est alimentum ex terra.

Eu. Sane quidem.

So. Quid vero? multorum et pulchrorum quae dii efficiunt quaenam summa est huius confectionis?

Eu. Iam paulo ante tibi dixi, Socrate, maioris esse operis accurate horum omnium rationem discere; sed hoc tibi omnino dico, si quis grata diis et dicere sciat et facere, tum precando tum sacrificando, haec

καὶ θύων, ταῦτ' ἔστι τὰ ὅσια, καὶ σώζει τὰ τοιαῦτα τούς τε ἰδίους οἴκους καὶ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων· τὰ δ' ἐναντία τῶν κεχαρισμένων ἀσεβῆ, ἃ δὴ καὶ ἀνατρέπει ἅπαντα καὶ ἀπόλλυσιν.

ΣΩ. Ἦ πολύ μοι διὰ βραχυτέρων, ὦ Εὐθύφρον, εἰ ἐβούλου, εἶπες ἂν τὸ κεφάλαιον ὧν ἠρώτων. ἀλλὰ γὰρ οὐ πρόθυμός με εἶ*) διδάξαι, δῆλος εἶ. καὶ γὰρ νῦν* ἐπειδὴ C
ἐπ' αὐτῷ ἦσθα, ἀπετράπου· ὃ εἰ ἀπεκρίνω, ἱκανῶς**) ἂν ἤδη παρὰ σου τὴν ὁσιότητα ἐμεμαθήκη· νῦν δέ (ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐρωτῶντα τῷ ἐρωτωμένῳ ἀκολουθεῖν, ὅπῃ ἂν ἐκεῖνος ὑπάγῃ), τί δὴ αὖ λέγεις τὸ ὅσιον εἶναι καὶ τὴν ὁσιότητα; οὐχὶ ἐπιστήμην τινὰ τοῦ θύειν τε καὶ εὔχεσθαι;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν τὸ θύειν δωρεῖσθαί ἐστι τοῖς θεοῖς, τὸ δ' εὔχεσθαι αἰτεῖν τοὺς θεούς;

ΕΥ. Καὶ μάλα, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἐπιστήμη ἄρα αἰτήσεως καὶ δόσεως θεοῖς ἡ
ὁσιότης * ἂν εἴη ἐκ τούτου τοῦ λόγου. D

ΕΥ. Πάνυ καλῶς, ὦ Σώκρατες, ξυνῆκας ὃ εἶπον.

ΣΩ. Ἐπιθυμητὴς γάρ εἰμι, ὦ φίλε, τῆς σῆς σοφίας καὶ προσέχω τὸν νοῦν αὐτῇ· ὥστε οὐ χαμαί ποτε πεσεῖται ὅ τι ἂν εἴπῃς. ἀλλά μοι λέξον, τίς αὕτη ἡ ὑπηρεσία ἐστὶ τοῖς θεοῖς; αἰτεῖν τέ φῂς αὐτοὺς καὶ διδόναι ἐκείνοις;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν οὐ τό γε ὀρθῶς αἰτεῖν ἂν εἴη, ὧν δεόμεθα παρ' ἐκείνων, ταῦτα αὐτοὺς αἰτεῖν;

ΕΥ. Ἀλλὰ τί;

ΣΩ. Καὶ αὖ τὸ διδόναι ὀρθῶς, ὧν ἐκεῖνοι τυγχάνουσι
* δεόμενοι παρ' ἡμῶν, ταῦτα ἐκείνοις αὖ ἀντιδωρεῖσθαι; οὐ E
γάρ που τεχνικόν γ' ἂν εἴη δωροφορεῖν διδόντα τῳ ταῦτα ὧν οὐδὲν δεῖται.

ΕΥ. Ἀληθῆ λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἐμπορικὴ ἄρα τις ἂν εἴη, ὦ Εὐθύφρον, τέχνη ἡ ὁσιότης θεοῖς καὶ ἀνθρώποις παρ' ἀλλήλων.

---

*) γρ. ὡς οὐ πρ. με εἶ. **) γρ. ἴσως.

esse pia, taliaque conservare et privatas domos et communia civitatum; contraria autem horum gratorum impia esse, quae quidem etiam evertant omnia atque exstinguant.

So. Profecto multo mihi brevius, si voluisses, Euthyphro, dicere potueras summam eorum quae rogabam. at enim animum tuum non esse promptum ad scientiam mihi impertiendam liquet. nam nunc quoque, quum eo venisses ut me doceres, inde deflexisti; quod si respondisses, satis iam, opinor, abs te pietatis vim didicisssem: nunc vero (nam interroganti necesse est interrogatum sequi, quocumque is abduxerit), quid tandem rursus dicis pium esse et pietatem? nonne scientiam quandam sacrificandi et precandi?

Eu. Ita.

So. Nonne sacrificare est donare deos, precari autem orare a diis?

Eu. Maxime, Socrate.

So. Scientia igitur orandi donandique deos erit pietas ex hac ratione.

Eu. Praeclare intellexisti, Socrate, quod dixi.

So. Cupidus videlicet sapientiae tuae sum, amice, ad eamque animum attendo; quocirca numquam humi recidet, quicquid dixeris. sed doce me, quodnam hoc est quod diis procuratur ministerium? et orare dicis et donare eos.

Eu. Vero.

So. Nonne recte orare erit, quae desideramus ab ipsis, haec eos orare?

Eu. Nihil aliud.

So. Et recte item donare erit, quae illi desiderant a nobis, haec vicissim eis dare? neque enim scienter, puto, munera obtulerit, qui alicui ea det quorum non indigeat.

Eu. Verum dicis, Socrate.

So. Mercatoria igitur ars erit pietas, Euthyphro, et mutuum quoddam inter deos hominesque commercium.

ΕΥ. Ἐμπορική, εἰ οὕτως ἥδιόν σοι ὀνομάζειν.

ΣΩ. Ἀλλ' οὐδὲν ἥδιον ἔμοιγε, εἰ μὴ τυγχάνει ἀληθὲς ὄν. φράσον δή μοι, τίς ἡ ὠφέλεια τοῖς θεοῖς τυγχάνει οὖσα ἀπὸ τῶν δώρων ὧν παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν; ἃ μὲν γὰρ διδόασι, παντὶ δῆλον· οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν ἀγαθὸν * ὅ τι ἂν μὴ ἐκεῖνοι δῶσιν· ἃ δὲ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσι, τί ὠφελοῦνται; ἢ τοσοῦτον αὐτῶν πλεονεκτοῦμεν κατὰ τὴν ἐμπορίαν, ὥστε πάντα τἀγαθὰ παρ' αὐτῶν λαμβάνομεν, ἐκεῖνοι δὲ παρ' ἡμῶν οὐδέν;

ΕΥ. Ἀλλ' οἴει, ὦ Σώκρατες, τοὺς θεοὺς ὠφελεῖσθαι ἀπὸ τούτων ἃ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν;

ΣΩ. Ἀλλὰ τί δή ποτ' ἂν εἴη ταῦτα, ὦ Εὐθύφρον, τὰ παρ' ἡμῶν δῶρα τοῖς θεοῖς;

ΕΥ. Τί δ' οἴει ἄλλο ἢ τιμή τε καὶ γέρα καί, ὅπερ ἐγὼ ἄρτι ἔλεγον, χάρις;

ΣΩ. Κεχαρισμένον ἄρα* ἐστίν, ὦ Εὐθύφρον, τὸ ὅσιον, B
ἀλλ' οὐχὶ ὠφέλιμον οὐδὲ φίλον τοῖς θεοῖς.

ΕΥ. Οἶμαι ἔγωγε πάντων γε μάλιστα φίλον.

ΣΩ. Τοῦτο ἄρ' ἐστὶν αὖ, ὡς ἔοικε, τὸ ὅσιον, τὸ τοῖς θεοῖς φίλον.

ΕΥ. Μάλιστά γε.

ΣΩ. Θαυμάσει οὖν ταῦτα λέγων, ἐάν σοι οἱ λόγοι φαίνωνται μὴ μένοντες, ἀλλὰ βαδίζοντες, καὶ ἐμὲ αἰτιάσει τὸν Δαίδαλον βαδίζοντας αὐτοὺς ποιεῖν, αὐτὸς ὢν πολύ γε τεχνικώτερος τοῦ Δαιδάλου καὶ κύκλῳ περιιόντας ποιῶν; ἢ οὐκ αἰσθάνει ὅτι ὁ λόγος ἡμῖν περιελθὼν πάλιν εἰς ταὐτὸν ἥκει; * μέμνησαι γάρ που ὅτι ἐν τῷ ἔμπροσθεν τό τε ὅσιον C
καὶ τὸ θεοφιλὲς οὐ ταὐτὸν ἡμῖν ἐφάνη, ἀλλ' ἕτερα ἀλλήλων· ἢ οὐ μέμνησαι;

ΕΥ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Νῦν οὖν οὐκ ἐννοεῖς ὅτι τὸ τοῖς θεοῖς φίλον φῂς ὅσιον εἶναι; τοῦτο δ' ἄλλο τι ἢ θεοφιλὲς γίγνεται; ἢ οὔ;

ΕΥ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἢ ἄρτι οὐ καλῶς ὡμολογοῦμεν, ἢ εἰ τότε καλῶς, νῦν οὐκ ὀρθῶς τιθέμεθα.

Eu. Mercatoria, si ita appellare tibi magis placet.

So. At nihilo magis placet mihi, nisi idem verum est. quare explica mihi, quaenam utilitas ad deos redundat ex donis quae a nobis accipiunt? nam quae dant, nemo ignorat; nullum est enim nobis bonum quod ipsi non dederint; quae autem a nobis accipiunt, quid prosunt ipsis? an tantum eos in hac mercatura praevertimus, ut omnia bona ab iis accipiamus, ipsi vero a nobis nihil?

Eu. Num putas, Socrate, deos utilitatem capere ex iis quae a nobis accipiunt?

So. At quid tandem erunt, Euthyphro, haec quibus a nobis donantur dii?

Eu. Quid censes aliud quam cultum et honorem et, quod modo dicebam, gratiam?

So. Gratum igitur est, mi Euthyphro, pium, non utile neque carum diis.

Eu. Immo arbitror equidem omnium esse carissimum.

So. Ergo rursus, ut videtur, pium est id quod diis est carum.

Eu. Maxime.

So. Iamme haec ita explicans admirabere, si tibi dicta non consistere videntur, sed inambulare, et me culpabis, quod velut Daedalus hanc eis inambulandi vim iniiciam, quum ipse artifex multo maior sis Daedalo, ut qui ea facias etiam in orbem circumire? annon sentis orationem nobis unde digressa circumiverit eodem redisse? meministi enim, pium et diis carum in superioribus haud idem nobis visum esse, sed diversa inter se; annon meministi?

Eu. Admodum.

So. Nunc vero non animadvertis te quod carum est diis pium dicere? hoc autem id est quod diis carum dicimus? nonne?

Eu. Sane quidem?

ΕΥ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἐξ ἀρχῆς ἄρα ἡμῖν πάλιν σκεπτέον τί ἐστι τὸ ὅσιον.
ὡς ἐγώ, πρὶν ἂν μάθω, ἑκὼν εἶναι οὐκ ἀποδειλιάσω· *ἀλλὰ D
μή με ἀτιμάσῃς, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ προςέχων τὸν νοῦν ὅτι
μάλιστα νῦν εἰπὲ τὴν ἀλήθειαν· οἶσθα γάρ, εἴπερ τις ἄλλος
ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἀφετέος εἶ, ὥςπερ ὁ Πρωτεύς, πρὶν ἂν
εἴπῃς. εἰ γὰρ μὴ ᾔδηςθα σαφῶς τό τε ὅσιον καὶ τὸ ἀνόσιον,
οὐκ ἔστιν ὅπως ἄν ποτε ἐπεχείρησας ὑπὲρ ἀνδρὸς θητὸς ἄν-
δρα πρεςβύτην πατέρα διωκάθειν φόνου, ἀλλὰ καὶ τοὺς
θεοὺς ἂν ἔδεισας παρακινδυνεύειν, μὴ οὐκ ὀρθῶς αὐτὸ
ποιήσοις*) καὶ τοὺς ἀνθρώπους ᾐσχύνθης. νῦν δὲ εὖ οἶδα
ὅτι σαφῶς * οἴει εἰδέναι τό τε ὅσιον καὶ μή. εἰπὲ οὖν, ὦ E
βέλτιστε Εὐθύφρον, καὶ μὴ ἀποκρύψῃ ὅ τι αὐτὸ ἡγεῖ.

ΕΥ. Εἰςαῦθις τοίνυν, ὦ Σώκρατες· νῦν γὰρ σπεύδω
ποι, καί μοι ὥρα ἀπιέναι.

ΣΩ. Οἷα ποιεῖς, ὦ ἑταῖρε! ἀπ' ἐλπίδος με καταβαλὼν
μεγάλης ἀπέρχει ἣν εἶχον ὡς παρὰ σοῦ μαθὼν τά τε ὅσια
καὶ μὴ καὶ τῆς πρὸς Μέλιτον γραφῆς ἀπαλλάξομαι, ἐνδει-
ξάμενος ἐκείνῳ ὅτι σοφὸς ἤδη παρ' Εὐθύφρονος * τὰ θεῖα γέ- 16
γονα, καὶ ὅτι οὐκέτι ὑπ' ἀγνοίας αὐτοσχεδιάζω οὐδὲ καινο-
τομῶ περὶ αὐτά, καὶ δὴ καὶ τὸν ἄλλον βίον ὅτι ἄμεινον
βιωσοίμην.

---

*) γρ. ποιήσεις. ἄλλ. ποιήσειας.

So. Itaque aut antea non recte concedebamus, aut, si tunc recte, nunc non vere statuimus.

Eu. Sic videtur.

So. Ergo ab initio rursus nobis considerandum est quid sit pium; neque enim, priusquam didicero, mea certe voluntate ignavum me exhibebo. at ne me despexeris, sed omni modo animum intende, ut quam maxime nunc verum doceas. nosti enim illud, si quisquam, neque es dimittendus, quasi alter Proteus, antequam dixeris. nam nisi plane nosses pium et impium, haud sane sustinuisses propter hominem mercenarium senem eundemque patrem caedis accusare, sed et deos timens refugisses periculum, ne id non recte faceres, et hominum pudore ab eo revocatus esses. nunc autem certum scio te accurate tibi videri cognoscere pium atque impium. quare dic, mi optime Euthyphro, nec celes quid putes id esse.

Eu. Alias, mi Socrates; nunc enim aliquo propero, et tempus mihi est hinc abire.

So. Quid agis, amice! ex magna me spe deturbatum relinquis, qua tenebar fore ut abs te pia atque impia edoctus a Meliti accusatione liberarer, ostendendo ei me nunc rerum divinarum ab Euthyphrone scientem esse factum, neque iam prae ignorantia de his rebus perperam sentire et quicquam novare, atque etiam reliquam vitam melius me esse victurum.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ.

Ὅ τι μὲν ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πεπόνθατε ὑπὸ 17
τῶν ἐμῶν κατηγόρων, οὐκ οἶδα· ἐγὼ δ' οὖν *) καὶ αὐτὸς ὑπ'
αὐτῶν ὀλίγου **) ἐμαυτοῦ ἐπελαθόμην· οὕτω πιθανῶς ἔλεγον.
καίτοι ἀληθές γε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδὲν εἰρήκασι. μάλιστα
δ' αὐτῶν ἓν ἐθαύμασα τῶν πολλῶν ὧν ἐψεύσαντο, τοῦτο ἐν
ᾧ ἔλεγον ὡς χρῆν ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι μὴ ὑπ' ἐμοῦ ἐξαπατη-
θῆτε, ὡς δεινοῦ * ὄντος λέγειν. τὸ γὰρ μὴ αἰσχυνθῆναι, ὅτι B
αὐτίκα ὑπ' ἐμοῦ ἐξελεγχθήσονται ἔργῳ, ἐπειδὰν μηδ' ὁπως-
τιοῦν φαίνωμαι δεινὸς λέγειν, τοῦτό μοι ἔδοξεν αὐτῶν ἀναι-
σχυντότατον εἶναι· εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν οὗτοι λέγειν
τὸν τἀληθῆ λέγοντα· εἰ μὲν γὰρ τοῦτο λέγουσιν, ὁμολογοίην
ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. οὗτοι μὲν οὖν,
ὥςπερ ἐγὼ λέγω, οὐδὲν ἀληθὲς εἰρήκασιν, ὑμεῖς δ' ἐμοῦ ἀκού-
σεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. οὐ μέντοι μὰ Δί', ὦ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους, ὥςπερ οἱ τούτων,
ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν, οὐδὲ κεκοσμημένους, * ἀλλ' ἀκού- C
σεσθε εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασι· πιστεύω γὰρ
δίκαια εἶναι ἃ λέγω, καὶ μηδεὶς ὑμῶν προςδοκησάτω ἄλλως.
οὐδὲ γὰρ ἂν δήπου πρέποι, ὦ ἄνδρες, τῇδε τῇ ἡλικίᾳ, ὥςπερ
μειρακίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. καὶ μέντοι
καὶ πάνυ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο ὑμῶν δέομαι καὶ πα-
ρίεμαι, ἐὰν διὰ τῶν αὐτῶν λόγων ἀκούητέ μου ἀπολογουμέ-
νου, δι' ὧνπερ εἴωθα λέγειν καὶ ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν,
ἵνα ὑμῶν οἱ πολλοὶ ἀκηκόασι, καὶ ἄλλοθι, μήτε θαυμάζειν
* μήτε θορυβεῖν τούτου ἕνεκα. ἔχει γὰρ οὑτωσί· νῦν ἐγὼ πρῶ- D
τον ἐπὶ δικαστήριον ἀναβέβηκα, ἔτη γεγονὼς πλείω ἑβδομή-
κοντα· ἀτεχνῶς οὖν ξένως ἔχω τῆς ἐνθάδε λέξεως. ὥςπερ οὖν

*) γρ. ἔγωγ' οὖν. **) γρ. ὀλίγου δεῖν.

APOLOGIA SOCRATIS.

Quomodo vos, Athenienses, affecerint accusatores mei, nescio; ego certe ipse quoque illis dicentibus paene mei sum oblitus; adeo ad persuadendum apposita eorum erat oratio. quamquam veri quidem nihil propemodum dixerunt. sed ex plurimis rebus quas mentiti sunt maxime unam sum hanc miratus, quod monebant cavendum esse vobis, ne a me deciperemine, quippe qui eloquens essem. quod enim eos non puduit huius mendacii, quum statim re ipsa convicturus sim nullo me modo eloquentem esse, id mihi visum est ab iis impudentissime fieri, nisi forte eloquentem hi vocant eum, qui vera dicat; quodsi enim hoc volunt, fatebor equidem oratorem me esse, sed istorum dissimilem. isti igitur, ut ego aio, nihil veri dixerunt, vos autem ex me audietis quomodo res se habeat neque tamen hercle, Athenienses, orationem, qualis horum, verbis et vocabulis pulchris illustratam, neque ornatam audietis, sed subito dicta et quotidianis vocabulis exposita; etenim credo iusta esse quae dico; et ne quisquam vestrum exspectet aliter. neque enim, opinor, deceret, cives, hanc aetatem, velut adolescentulum cum oratione facta ad vos prodire. at vero hoc etiam atque etiam, Athenienses, vos rogo atque oro ut, si me eodem genere audiatis pro me dicentem, quo loqui sum solitus et in foro apud mensas, ubi me vestrum plerique audierunt, et aliis in locis, nec miremini neque ob illud obstrepatis. nam ita se res habet: nunc ego primum in suggestum iudicii adscendi, annos natus plus septuaginta; prorsus

ἂν εἰ τῷ ὄντι ξένος ἐτύγχανον ὤν, ξυνεγιγνώσκετε δήπου ἂν
μοι, εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ φωνῇ τε καὶ τῷ τρόπῳ ἔλεγον ἐν * οἷςπερ 18
ἐτεθράμμην, καὶ δὴ καὶ νῦν τοῦτο ὑμῶν δέομαι δίκαιον,
ὥς γέ μοι δοκῶ, τὸν μὲν τρόπον τῆς λέξεως ἐᾶν (ἴσως μὲν
γάρ τι χείρων, ἴσως δὲ βελτίων ἂν εἴη), αὐτὸ δὲ τοῦτο σκο-
πεῖν καὶ τούτῳ τὸν νοῦν προςέχειν, εἰ δίκαια λέγω ἢ μή·
δικαστοῦ μὲν γὰρ αὕτη ἀρετή, ῥήτορος δὲ τἀληθῆ λέγειν.

Πρῶτον μὲν οὖν δίκαιός εἰμι ἀπολογήσασθαι, ὦ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι, πρὸς τὰ πρῶτά μου ψευδῆ κατηγορημένα καὶ
τοὺς πρώτους κατηγόρους, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰ ὕστερον καὶ
τοὺς ὑστέρους. * ἐμοῦ γὰρ πολλοὶ κατήγοροι γεγόνασι πρὸς B
ὑμᾶς, καὶ πάλαι πολλὰ ἤδη ἔτη καὶ οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντες·
οὓς ἐγὼ μᾶλλον φοβοῦμαι ἢ τοὺς ἀμφὶ Ἄνυτον, καίπερ ὄν-
τας καὶ τούτους δεινούς· ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι δεινότεροι, ὦ ἄνδρες,
οἳ ὑμῶν τοὺς πολλοὺς ἐκ παίδων παραλαμβάνοντες ἔπειθόν
τε καὶ κατηγόρουν ἐμοῦ οὐδὲν ἀληθές, ὡς ἔστι τις Σωκρά-
της, σοφὸς ἀνήρ, τά τε μετέωρα φροντιστὴς καὶ τὰ ὑπὸ γῆς
πάντα ἀνεζητηκὼς καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῶν. οὗτοι,
ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, * ταύτην τὴν φήμην κατασκεδάσαντες οἱ C
δεινοί εἰσί μου κατήγοροι· οἱ γὰρ ἀκούοντες ἡγοῦνται τοὺς
ταῦτα ζητοῦντας οὐδὲ θεοὺς νομίζειν. ἔπειτά εἰσιν οὗτοι οἱ
κατήγοροι πολλοὶ καὶ πολὺν ἤδη χρόνον κατηγορηκότες· ἔτι
δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ λέγοντες πρὸς ὑμᾶς, ἐν ᾗ ἂν μά-
λιστα ἐπιστεύσατε, παῖδες ὄντες ἔνιοι ὑμῶν καὶ μειράκια,
ἀτεχνῶς ἐρήμην κατηγοροῦντες, ἀπολογουμένου οὐδενός. ὃ δὲ
πάντων ἀλογώτατον, ὅτι οὐδὲ τὰ ὀνόματα οἷόν τ᾽ αὐτῶν εἰ-
δέναι καὶ εἰπεῖν, * πλὴν εἴ τις κωμῳδοποιὸς τυγχάνει ὤν. ὅσοι D
δὲ φθόνῳ καὶ διαβολῇ χρώμενοι ὑμᾶς ἀνέπειθον, οἱ δὲ καὶ
αὐτοὶ πεπεισμένοι ἄλλους πείθοντες, οὗτοι πάντες*) ἀπορώ-
τατοί εἰσιν· οὐδὲ γὰρ ἀναβιβάσασθαι οἷόν τ᾽ ἐστὶν αὐτῶν ἐν-
ταυθοῖ οὐδ᾽ ἐλέγξαι οὐδένα, ἀλλ᾽ ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ
σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενόν τε καὶ ἐλέγχειν μηδενὸς ἀποκρι-

---

*) ἴσ. πάντων.

igitur hospes sum in dictione hic usitata. quemadmodum igitur, si revera hospes essem, veniam mihi, opinor, daretis, si et lingua et modo illo loquerer in quibus nutritus essem, ita etiam nunc a vobis peto, id quod iustum est, ut arbitror, ut mihi dicendi modum permittatis (fortasse enim aliquantulum deterior erit, fortasse melior), idque solum consideretis atque ad id animum advertatis, utrum iusta dicam necne; nam iudicis haec est virtus, oratoris autem vera dicere.

Primum igitur aequum est, Athenienses, me ad prima quae in me iacta sunt mendacia et primis accusatoribus respondere; deinde ad posteriora et posterioribus. mihi enim apud vos multi exstiterunt accusatores, qui iam pridem multos per annos et nihil veri dixerunt; quos ego magis metuo quam Anytum eiusque socios, quamvis etiam hi sint graves; verum illi sunt graviores, qui vestrum plerosque a pueritia occupaverint rem persuadentes, quam crimini mihi darent, falsissimam: esse quendam Socratem, virum sapientem, qui et caelestia curet, et quae sub terra sint omnia perquisierit causamque inferiorem efficiat superiorem. hi quod eam famam sparserunt, Athenienses, graves illi sunt accusatores mei; nam qui audiunt putant eos qui talia quaerant ne deos quidem esse statuere. deinde accusatores hi sunt numero multi, et longo iam tempore me accusarunt; tum etiam ea aetate vobis haec dicebant, qua maxime credere possetis, quum vos partim pueri essetis et adolescentuli, planeque absentem accusabant, nemine causam dicente. sed quod omnium maxime inexplicabile est, ne nomina quidem eorem licet scire aut dicere, praeterquam si quis poeta inter eos est comicus. quicumque autem invidia moti et calumnia usi sollicitabant vos, et quod sibimet ipsis persuasum erat aliis persuadebant, hi omnium maxime sunt inexpugnabiles; neque enim huc producere licet eorum quemquam nec redarguere, sed necesse est prorsus

νομένου. ἀξιώσατε οὖν καὶ ὑμεῖς, ὥςπερ ἐγὼ λέγω, διττούς μου τοὺς κατηγόρους γεγονέναι, ἑτέρους μὲν τοὺς ἄρτι κατηγορήσαντας, ἑτέρους δὲ * τοὺς πάλαι, οὓς ἐγὼ λέγω· καὶ E
οἰήθητε δεῖν πρὸς ἐκείνους πρῶτόν με ἀπολογήσασθαι· καὶ γὰρ ὑμεῖς ἐκείνων πρότερον ἠκούσατε κατηγορούντων, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τῶνδε τῶν ὕστερον.

Εἶεν, ἀπολογητέον δή, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπιχειρητέον * ὑμῶν ἐξελέσθαι τὴν διαβολήν, ἣν ὑμεῖς ἐν πολ- 19
λῷ χρόνῳ ἔχετε, ταύτην ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ. βουλοίμην μὲν οὖν ἂν τοῦτο οὕτω γενέσθαι, εἴ τι ἄμεινον καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοί, καὶ πλέον τί με ποιῆσαι ἀπολογούμενον· οἶμαι δὲ αὐτὸ χαλεπὸν εἶναι, καὶ οὐ πάνυ με λανθάνει οἷόν ἐστιν. ὅμως δὲ τοῦτο μὲν ἴτω, ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον· τῷ δὲ νόμῳ πειστέον καὶ ἀπολογητέον.

Ἀναλάβωμεν οὖν ἐξ ἀρχῆς, τίς ἡ κατηγορία ἐστὶν ἐξ
ἧς ἡ ἐμὴ διαβολὴ γέγονεν, ᾗ δὴ καὶ πιστεύων * Μέλιτός με B
ἐγράψατο τὴν γραφὴν ταύτην. εἶεν, τί δὴ λέγοντες διέβαλλον οἱ διαβάλλοντες; ὥςπερ οὖν κατηγόρων τὴν ἀντωμοσίαν δεῖ ἀναγνῶναι αὐτῶν· Σωκράτης ἀδικεῖ καὶ περιεργάζεται ζητῶν τά τε ὑπὸ γῆς καὶ τὰ ἐπουράνια, καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῶν καὶ ἄλλους ταὐτὰ ταῦτα διδάσκων.

* Τοιαύτη τίς ἐστι· τοιαῦτα γὰρ ἑωρᾶτε καὶ αὐτοὶ ἐν C
τῇ Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ, Σωκράτην τινὰ ἐκεῖ περιφερόμενον, φάσκοντά τε ἀεροβατεῖν, καὶ ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν φλυαροῦντα, ὧν ἐγὼ οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν πέρι ἐπαΐω. καὶ οὐχ ὡς ἀτιμάζων λέγω τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην, εἴ τις περὶ τῶν τοιούτων σοφός ἐστι· μήπως ἐγὼ ὑπὸ Μελίτου τοσαύτας δίκας φύγοιμι! ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ τῶν τοιούτων, ὦ
ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν μέτεστι. μάρτυρας δ' αὐτοὺς*) * ὑμῶν D
τοὺς πολλοὺς παρέχομαι, καὶ ἀξιῶ ὑμᾶς ἀλλήλους διδάσκειν τε

---

*) γρ. αὐ.

inanem pugnam committere et dicendo et redarguendo, nemine respondente. itaque etiam vos existimate, ut ege aio, duplices mihi accusatores exstitisse; alteros qui modo accusarunt; alteros qui iam pridem, quos dixi; ac putate mihi faciendum ut adversus illos veteres me primum defendam. nam vos quoque illis prius accusantibus aures praebuistis, multoque magis quam his posterioribus.

Iam me defendere oportet, Athenienses, atque eniti ut invidia, quam vos longo tempore conceptam habetis, vobis eximatur tam brevi tempore. velim igitur hoc ita fieri, si quid expediat et vobis et mihi, et respondendo me quippiam proficere; sed arbitror id difficile esse, minimeque me latet qualis sit rei conditio. verum tamen hoc ita eveniat, uti deo placet; legi quidem parendum est et causa dicenda.

Itaque repetamus a principio, quae illa accusatio sit unde exorta est infamia mea; cui quidem confidens Melitus hanc mihi actionem intendit. quidnam igitur dixerunt criminandi causa qui me criminati sunt? velut accusatorum enim nobis recitanda est accusationis quam composuerunt formula: Socrates iniuste curioseque facit, quod anquirit quae sub terra sunt et quae in caelo, et causam inferiorem efficit superiorem aliosque eadem haec docet.

Talis fere formula est; talia enim videbatis ipsi quoque in Aristophanis comoedia, Socratem quendam ibi traductum, praedicantem se per aërem gradiri et alias plurimas nugas agentem, quorum ego nihil omnino scio. atque hoc non dico tamquam contemnens id genus scientiae, si quis talium rerum sapiens est: nequaquam ego tantis criminibus a Melito accuser! sed mihi talibus cum rebus, Athenienses, nihil est. testes vero ipsos adhibeo plerosque vestrum, postuloque ut vos alius alium edoceatis et dicatis, quotquot me um-

καὶ φράζειν, ὅσοι ἐμοῦ πώποτε ἀκηκόατε διαλεγομένου· πολ-
λοὶ δὲ ὑμῶν οἱ τοιοῦτοί εἰσι. φράζετε οὖν ἀλλήλοις, εἰ πώ-
ποτε ἢ σμικρὸν ἢ μέγα ἤκουσέ τις ὑμῶν ἐμοῦ περὶ τῶν τοι-
ούτων διαλεγομένου· καὶ ἐκ τούτου γνώσεσθε ὅτι τοιαῦτ' ἐστὶ
καὶ τἄλλα περὶ ἐμοῦ ἃ οἱ πολλοὶ λέγουσιν. ἀλλὰ γὰρ οὔτε
τούτων οὐδέν ἐστιν, οὐδέ γ' εἴ τινος ἀκηκόατε ὡς ἐγὼ παι-
δεύειν ἐπιχειρῶ ἀνθρώπους καὶ χρήματα πράττομαι, * οὐδὲ E
τοῦτο ἀληθές. ἐπεὶ καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ
τις οἷός τ' εἴη παιδεύειν ἀνθρώπους, ὥςπερ Γοργίας τε ὁ
Λεοντῖνος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ Ἱππίας δὲ ὁ Ἠλεῖος. τού-
των γὰρ ἕκαστος, ὦ ἄνδρες, οἷός τ' ἐστὶν ἰὼν εἰς ἑκάστην τῶν
πόλεων τοὺς νέους, οἷς ἔξεστι τῶν ἑαυτῶν πολιτῶν προῖκα
ξυνεῖναι ᾧ ἂν βούλωνται, τούτους πείθουσι τὰς ἐκείνων ξυν-
ουσίας * ἀπολιπόντας σφίσι ξυνεῖναι χρήματα διδόντας καὶ 20
χάριν προςειδέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλος ἀνήρ ἐστι Πάριος ἐνθάδε
σοφός, ὃν ἐγὼ ᾐσθόμην ἐπιδημοῦντα. ἔτυχον γὰρ προςελθὼν
ἀνδρὶ ὃς τετέλεκε χρήματα σοφισταῖς πλείω ἢ ξύμπαντες οἱ
ἄλλοι, Καλλίᾳ τῷ Ἱππονίκου. τοῦτον οὖν ἀνηρόμην (ἐστὸν
γὰρ αὐτῷ δύο υἱέε)· ὦ Καλλία, ἦν δ' ἐγώ, εἰ μέν σου τὼ
υἱέε πώλω ἢ μόσχω ἐγενέσθην, εἴχομεν ἂν αὐτοῖν ἐπιστάτην
λαβεῖν καὶ μισθώσασθαι, ὃς ἔμελλεν αὐτὼ καλώ τε κἀγαθὼ
ποιήσειν * τὴν προςήκουσαν ἀρετήν· ἦν δ' ἂν οὗτος ἢ τῶν ἱπ- B
πικῶν τις ἢ τῶν γεωργικῶν· νῦν δ' ἐπειδὴ ἀνθρώπω ἐστόν,
τίνα αὐτοῖν ἐν νῷ ἔχεις ἐπιστάτην λαβεῖν; τίς τῆς τοιαύτης
ἀρετῆς, τῆς ἀνθρωπίνης τε καὶ πολιτικῆς, ἐπιστήμων ἐστίν;
οἶμαι γάρ σε ἐσκέφθαι διὰ τὴν τῶν υἱέων κτῆσιν. ἔστι τις,
ἔφην ἐγώ, ἢ οὔ; Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς. Τίς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ
ποδαπός; καὶ πόσου διδάσκει; Εὔηνος, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
Πάριος, πέντε μνῶν. Καὶ ἐγὼ τὸν Εὔηνον ἐμακάρισα, εἰ
ὡς ἀληθῶς ἔχει ταύτην τὴν * τέχνην καὶ οὕτως ἐμμελῶς δι- C
δάσκει. ἐγὼ γοῦν *) καὶ αὐτὸς ἐκαλλυνόμην τε καὶ ἡβρυνό-
μην ἄν, εἰ ἠπιστάμην ταῦτα· ἀλλ' οὐ γὰρ ἐπίσταμαι, ὦ ἄν-
δρες Ἀθηναῖοι.

---

*) γρ. ἔγωγ' οὖν.

quam audistis disserentem; nam multi vestrum sunt qui audierunt. dicite ergo inter vos, an quis vestrum umquam de talibus rebus me quicquam omnino audierit disserentem; atque ex eo cognoscetis, huiusmodi esse etiam cetera de me vulgo narrata. at neque horum quicquam factum est, neque si ex quoquam audistis, me ad homines erudiendos aggredi et mercedem exigere, nec hoc est verum. quamquam etiam hoc mihi videtur pulchrum esse, si quis possit erudire homines, quemadmodum et Leontinus Gorgias et Prodicus Ceus et Hippias Eleus. nam horum quisque, cives, potest in quamvis civitatem profectus adolescentibus, quos nihil prohibet cum quocumque velint suorum civium gratis versari, his, inquam, persuadent ut, relicta illorum consuetudine, cum ipsis versentur pretio soluto atque insuper gratiam habeant. ceterum etiam alius vir Parius hic est sapiens, quem ego comperi in urbe commorari. forte enim conveneram virum, qui sapientiae doctoribus plus pecuniae numeraverat quam ceteri omnes, Calliam Hipponici. hunc igitur rogabam (sunt enim ei duo filii): Callia, inquam, si tui filii pulli equini aut vituli essent nati, haberemus certe quem iis magistrum caperemus et conduceremus, qui eos esset probos praestantesque redditurus in quo conveniret genere virtutis; quippe is foret aliquis peritorum aut rei equestris aut agriculturae; nunc vero quum homines sint, quem iis magistrum capere cogitas? quis huius humanae et civilis virtutes sciens est? nam te puto id quaesivisse propterea quod filios habes. estne aliquis, inquam, necne? Vero, inquit. Quis, inquam, et cuias? et quo pretio docet? Evenus, inquit, mi Socrates, Parius quinque minis. Ibi tum ego Evenum beatum praedicavi, si vere nosset hanc artem et adeo commode doceret. ego certe ipse quoque mihi placerem et superbirem, ista si tenerem; at enim non teneo, Athenienses.

Hic forsitan suscipiens aliquis dicat vestrum Quod-

Ὑπολάβοι ἂν οὖν τις ὑμῶν ἴσως· Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, τὸ
σὸν τί ἐστι πρᾶγμα; πόθεν αἱ διαβολαί σοι αὗται γεγόνα-
σιν; οὐ γὰρ δήπου σοῦ γε οὐδὲν τῶν ἄλλων περιττότερον
πραγματευομένου ἔπειτα τοσαύτη φήμη τε καὶ λόγος γέγο-
νεν, εἰ μή τι ἔπραττες ἀλλοῖον ἢ οἱ πολλοί. λέγε οὖν ἡμῖν τί
ἐστιν, ἵνα μὴ ἡμεῖς περὶ σοῦ αὐτοσχεδιάζωμεν. * Ταυτί D
μοι δοκεῖ δίκαια λέγειν ὁ λέγων· κἀγὼ ὑμῖν πειράσομαι ἀπο-
δεῖξαι τί ποτ' ἐστὶ τοῦτο ὃ ἐμοὶ πεποίηκε τό τε ὄνομα καὶ
τὴν διαβολήν. ἀκούετε δή· καὶ ἴσως μὲν δόξω τισὶν ὑμῶν
παίζειν· εὖ μέντοι ἴστε, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ. ἐγὼ
γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δι' οὐδὲν ἀλλ' ἢ διὰ σοφίαν τινὰ
τοῦτο τὸ ὄνομα ἔσχηκα. ποίαν δὴ σοφίαν ταύτην; ἥπερ ἐστὶν
ἴσως ἀνθρωπίνη σοφία. τῷ ὄντι γὰρ κινδυνεύω ταύτην εἶναι
σοφός· οὗτοι δὲ τάχ' ἄν, οὓς ἄρτι ἔλεγον, μείζω τινὰ ἢ
* κατ' ἄνθρωπον σοφίαν σοφοὶ εἶεν· ἢ οὐκ ἔχω ὅ τι λέγω· οὐ E
γὰρ δὴ ἔγωγε αὐτὴν ἐπίσταμαι· ἀλλ' ὅστις φησί, ψεύδεταί τε
καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῇ ἐμῇ λέγει. καί μοι ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
μὴ θορυβήσητε, μηδ' ἐὰν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν· οὐ γὰρ
ἐμὸν ἐρῶ τὸν λόγον, ὃν ἂν λέγω, ἀλλ' εἰς ἀξιόχρεων ὑμῖν
τὸν λέγοντα ἀνοίσω. τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δή τίς ἐστι σοφία καὶ
οἵα, μάρτυρα ὑμῖν παρέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαι-
ρεφῶντα γὰρ ἴστε που. οὗτος * ἐμός τε ἑταῖρος ἦν ἐκ νέου, 21
καὶ ὑμῶν τῷ πλήθει ἑταῖρός τε καὶ ξυνέφυγε τὴν φυγὴν ταύ-
την καὶ μεθ' ὑμῶν κατῆλθε. καὶ ἴστε δὴ οἷος ἦν Χαιρεφῶν,
ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅ τι ὁρμήσειε. καὶ δή ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς
ἐλθὼν ἐτόλμησε τοῦτο μαντεύσασθαι (καὶ ὅπερ λέγω μὴ
θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες)· ἤρετο γὰρ δὴ εἴ τις ἐμοῦ εἴη σοφώ-
τερος· ἀνεῖλεν οὖν ἡ Πυθία μηδένα σοφώτερον εἶναι. καὶ
τούτων πέρι ὁ ἀδελφὸς ὑμῖν αὐτοῦ οὑτοσὶ μαρτυρήσει, ἐπει-
δὴ ἐκεῖνος τετελεύτηκε. σκέψασθε δὲ ὧν ἕνεκα * ταῦτα λέγω· B
μέλλω γὰρ ὑμᾶς διδάξειν ὅθεν μοι ἡ διαβολὴ γέγονε. ταῦτα
γὰρ ἐγὼ ἀκούσας ἐνεθυμούμην οὑτωσί· Τί ποτε λέγει ὁ

nam ergo tibi, Socrate, negotium est? unde criminationes hae in te conflatae sunt? neque enim tibi aliud quid agenti atque ceteri tantus rumor et sermo exstitisset, nisi aliud quid ageres quam plerique. dic ergo nobis, quid rei sit, ne nos temere de te pronunciemus. Hoc qui dicit videtur mihi aequum dicere; quare ego conabor vobis demonstrare quae tandem ea res sit quae mihi et nomen et invidiam conflaverit. audite, quaeso. ac fortasse nonnullis vestrum videbor ludere; sed mihi credite, nihil vobis nisi verum narrabo. ego enim, Athenienses, ob nullam rem aliam nisi ob sapientiam quandam hoc nomen adeptus sum. qualis ista sapientia sit, rogatis. est ea, ut opinor, humana sapientia. vere enim videor in hoc genere sapiens esse; illi autem, quos modo dicebam, maioris cuiusdam quam quae in hominem cadat sapientiae fuerint intelligentes; aut non habeo quod dicam; neque enim illam teneo; sed quisquis id ait, is et mentitur et mei criminandi causa dicit. at ne mihi obstrepatis, Athenienses, etiamsi videar vobis magna loqui; non enim meum erit dictum, quod dicam, sed auctorem, qui dixit, vobis locupletem laudabo. mea enim an sit aliqua sapientia et qualis, testem vobis adhibebo deum Delphicum. nam Chaerephontis, opinor, meministis. is et mihi sodalis erat a pueritia et vestrum maiori parti sodalis, simulque in fugam illam se contulit et vobiscum rediit. ac nostis sane qualis fuerit Chaerephon, quam vehemens ad quamcumque rem animum appulisset. ita etiam quondam Delphos profectus hanc rem ausus est sciscitari (sed, quod dixi, ne obstrepatis, cives); rogavit enim hercle, an quisquam esset me sapientior; Pythia autem respondit, neminem sapientiorem esse. quibus de rebus apud vos hic frater eius testabitur, quoniam ipse mortuus est. videte autem quibus de causis haec dicam. volo enim vos docere unde mihi invidia conflata sit. nam ego illa re audita sic cogitabam: Quid tandem dicit

θεός, καὶ τί ποτε αἰνίττεται; ἐγὼ γὰρ δὴ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν ξύνοιδα ἐμαυτῷ σοφὸς ὤν. τί οὖν ποτὲ λέγει φάσκων ἐμὲ σοφώτατον εἶναι; οὐ γὰρ δήπου ψεύδεταί γε· οὐ γὰρ θέμις αὐτῷ. καὶ πολὺν μὲν χρόνον ἠπόρουν τί ποτε λέγει, ἔπειτα μόγις πάνυ ἐπὶ ζήτησιν αὐτοῦ τοιαύτην τινὰ ἐτραπόμην. ἦλθον ἐπί τινα τῶν δοκούντων σοφῶν εἶναι, ὡς ἐνταῦθα, * εἴπερ που, ἐλέγξων τὸ μαντεῖον καὶ ἀποφανῶν τῷ C χρησμῷ ὅτι Οὑτοσὶ ἐμοῦ σοφώτερός ἐστι, σὺ δ' ἐμὲ ἔφησθα. διασκοπῶν οὖν τοῦτον (ὀνόματι γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν· ἦν δέ τις τῶν πολιτικῶν, πρὸς ὃν ἐγὼ σκοπῶν τοιοῦτόν τι ἔπαθον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι) καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, ἔδοξέ μοι οὗτος ὁ ἀνὴρ δοκεῖν μὲν εἶναι σοφὸς ἄλλοις τε πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ μάλιστα ἑαυτῷ, εἶναι δ' οὔ. κἄπειτα ἐπειρώμην αὐτῷ δεικνύναι, ὅτι οἴοιτο μὲν εἶναι σοφός, εἴη δ' οὔ. * ἐντεῦθεν οὖν τούτῳ τε ἀπηχθόμην καὶ πολλοῖς τῶν παρόντων. D πρὸς ἐμαυτὸν δ' οὖν ἀπιὼν ἐλογιζόμην ὅτι Τούτου μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἐγὼ σοφώτερός εἰμι· κινδυνεύει μὲν γὰρ ἡμῶν οὐδέτερος οὐδὲν καλὸν κἀγαθὸν εἰδέναι, ἀλλ' οὗτος μὲν οἴεταί τι εἰδέναι οὐκ εἰδώς, ἐγὼ δέ, ὥσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἴομαι. ἔοικα γοῦν τούτου γε σμικρῷ τινι αὐτῷ τούτῳ σοφώτερος εἶναι, ὅτι ἃ μὴ οἶδα οὐδὲ οἴομαι εἰδέναι. ἐντεῦθεν ἐπ' ἄλλον ᾖα τῶν ἐκείνου δοκούντων σοφωτέρων εἶναι, καί μοι ταὐτὰ * ταῦτα ἔδοξε· καὶ ἐνταῦθα κἀκείνῳ καὶ E ἄλλοις πολλοῖς ἀπηχθόμην. μετὰ ταῦτ' οὖν ἤδη ἐφεξῆς ᾖα αἰσθανόμενος μὲν καὶ λυπούμενος καὶ δεδιὼς ὅτι ἀπηχθανόμην, ὅμως δὲ ἀναγκαῖον ἐδόκει εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι· ἰτέον οὖν *) σκοποῦντι τὸν χρησμὸν τί λέγει ἐπὶ ἅπαντας τούς τι δοκοῦντας εἰδέναι. καὶ νὴ τὸν κύνα, ὦ ἄνδρες * Ἀθηναῖοι (δεῖ γὰρ πρὸς ὑμᾶς τἀληθῆ λέγειν) 22 ἦ μὴν ἐγὼ ἔπαθόν τι τοιοῦτον· οἱ μὲν μάλιστα εὐδοκιμοῦντες ἔδοξάν μοι ὀλίγου δεῖν τοῦ πλείστου ἐνδεεῖς εἶναι ζητοῦντι κατὰ τὸν θεόν, ἄλλοι δὲ δοκοῦντες φαυλότεροι ἐπι-

*) γρ. καὶ ἰέναι.

deus, et quid significat? nam ego sane mihi ipse nullius omnino conscius sum sapientiae. quid ergo tandem dicit, quum ait me sapientissimum esse? non enim profecto mentitur, puto; neque enim fas illi. sic diu haerebam, quid tandem diceret, posthac satis aegre ad hanc eius rei investigationem me converti. accessi ad eorum quendam qui sapientes videbantur esse, ibi credens me, si usquam, posse arguere oraculum eiusque responso declarare: Hicce est certe sapientior quam ego, tu autem dixisti me. ergo quum dispicerem hominem (nomine enim appellare nihil attinet; erat autem civilium virorum quidam, quem mihi exploranti hoc accidit, Athenienses) mihi cum eo colloquenti visus est ille vir quum aliis multis hominibus tum sibi maxime sapiens videri, neque tamen esse. deinde conabar ei ostendere, ipsum putare se esse sapientem, at non esse. ex eo igitur et in ipsius offensionem incurri et multorum eorum qui aderant. atque ego discedens hoc mecum reputabam: Isto quidem homine ego sapientior sum; nam videtur quidem neuter nostrum quicquam scire rei praeclarae ac bonae, at ille putat se aliquid scire, quum nihil sciat, ego autem, ut nihil scio, ita nec arbitror me quicquam scire. igitur tantulo hoc ipso videor esse sapientior illo, quod quae nescio, ea me nec puto scire. inde me ad alium contuli ex iis, qui sapientiores illo habebantur; et mihi idem hoc visum est; et ibi in huius et aliorum multorum offensionem incurri. Postea ergo iam ordine singulos adî, videns quidem et dolens et metuens invidiam, necessarium tamen videbatur divinam vocem plurimi facere, quocirca accedendum mihi esse exploranti quid illa sibi vellet ad omnes omnino qui aliquid scire viderentur. atque per canem, Athenienses (oportet enim verum ad vos dici), hoc sane mihi accidit: qui summa florebant existimatione, ii paene maxime mihi visi sunt inopes ese quaerenti de monitu dei, alii vero qui con-

εικέστεροι εἶναι ἄνδρες πρὸς τὸ φρονίμως ἔχειν. δεῖ δὴ ὑμῖν τὴν ἐμὴν πλάνην ἐπιδεῖξαι, ὥςπερ πόνους τινὰς πονοῦντος, ἵνα μοι καὶ ἀνέλεγκτος ἡ μαντεία γένοιτο. μετὰ γὰρ τοὺς πολιτικοὺς ᾖα ἐπὶ τοὺς ποιητὰς τούς τε τῶν τραγῳδιῶν καὶ τοὺς τῶν διθυράμβων καὶ τοὺς * ἄλλους, ὡς ἐνταῦθα ἐπ' αὐ- B τοφώρῳ καταληψόμενος ἐμαυτὸν ἀμαθέστερον ἐκείνων ὄντα. ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ ποιήματα, ἅ μοι ἐδόκει μάλιστα πεπραγματεῦσθαι αὐτοῖς, διηρώτων ἂν αὐτοὺς *) τί λέγοιεν, ἵν' ἅμα τι καὶ μανθάνοιμι παρ' αὐτῶν. αἰσχύνομαι οὖν ὑμῖν εἰπεῖν, ὦ ἄνδρες, τἀληθῆ· ὅμως δὲ ῥητέον. ὡς ἔπος γὰρ εἰπεῖν, ὀλίγου αὐτῶν ἅπαντες οἱ παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν. ἔγνων οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ σοφίᾳ * ποιοῖεν ἃ ποιοῖεν, C ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες, ὥςπερ οἱ θεομάντεις καὶ οἱ χρησμῳδοί· καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά, ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι· τοιοῦτόν τί μοι ἐφάνησαν πάθος καὶ οἱ ποιηταὶ πεπονθότες· καὶ ἅμα ᾐσθόμην αὐτῶν διὰ τὴν ποίησιν οἰομένων καὶ τἆλλα σοφωτάτων εἶναι ἀνθρώπων, ἃ οὐκ ἦσαν. ἀπῄα οὖν καὶ ἐντεῦθεν, τῷ αὐτῷ οἰόμενος περιγεγονέναι ᾧπερ καὶ τῶν πολιτικῶν. τελευτῶν οὖν ἐπὶ τοὺς χειροτέχνας ᾖα· ἐμαυτῷ γὰρ ξυνῄδη οὐδὲν ἐπισταμένῳ, * ὡς ἔπος εἰπεῖν, τούτους δέ γ' ᾔδη ὅτι εὑρήσοιμι D πολλὰ καὶ καλὰ ἐπισταμένους. καὶ τούτου μὲν οὐκ ἐψεύσθην, ἀλλ' ἠπίσταντο ἃ ἐγὼ οὐκ ἠπιστάμην, καί μου ταύτῃ σοφώτεροι ἦσαν. ἀλλ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταὐτόν μοι ἔδοξαν ἔχειν ἁμάρτημα, ὅπερ καὶ οἱ ποιηταί, καὶ οἱ ἀγαθοὶ δημιουργοί· διὰ τὸ τὴν τέχνην καλῶς ἐξεργάζεσθαι ἕκαστος ἠξίου καὶ τἆλλα τὰ μέγιστα σοφώτατος εἶναι, καὶ αὐτῶν αὕτη ἡ πλημμέλεια ἐκείνην τὴν σοφίαν ἀπέκρυπτεν. ὥςτε ἐμὲ καὶ αὐτὸν **) ἀνερωτᾶν * ὑπὲρ τοῦ χρησμοῦ, πότερα δεξαίμην E ἂν οὕτως ὥςπερ ἔχω ἔχειν, μήτε τι σοφὸς ὢν τὴν ἐκείνων σοφίαν μήτε ἀμαθὴς τὴν ἀμαθίαν, ἢ ἀμφότερα ἃ ἐκεῖνοι ἔχου-

---

*) ἴσ. διηρώτων αὐτούς.

**) γρ. με καὶ αὐτόν. ἄλλ. ἐμὲ ἐμαυτόν.

temptiores habebantur, ad prudentiam probatiores esse homines. oportet enim me vobis ostendere quantum oberraverim et quos quasi exantlaverim labores, quo videlicet adeo certum mihi fieret ocaculum ut iam convinci non posset nam post civiles viros conveni poetas tum tragicos tum dithyrambicos tum ceteros, ibi arbitrans fore ut manifesto illis indoctior reperirer. ergo in manus sumptis eorum carminibus, quae mihi maxime ab iis elaborata viderentur, sedulo eos interrogabam quid diceret, ut simul etiam aliquid discerem ab illis. atqui pudet me vobis verum fateri, cives; attamen fatendum est. nam prope dixerim, omnes paene qui hic adsunt istis melius dicerent de iis quae isti fecerant. unde intellexi brevi etiam poetas quae facerent carmina ea non sapientia ductos facere, sed naturae quadam vi et divino afflatu concitatos, veluti vates atque fatidicos; nam hi quoque multa et praeclara dicunt, nec tamen quicquam intelligunt eorum quae dicunt: hoc etiam poëtis cognovi accidere; simulque animadverti eos propter carminum condendorum artem putare se rerum quoque ceterarum sapientissimos esse homines, quarum non essent. itaque etiam hinc abi, credens me illis eadem re superiorem esse, qua fuissem viris civilibus. postremo ad artifices ivi; nam conscius mihi eram, nihil propemodum me scire, hos autem noram me multa et praeclara doctos reperturum esse. neque ea quidem me fefellit opino, sed sciebant res quas ego nesciebam, et hactenus me sapientiores erant. verum, Athenienses, eodem vitio, quo poetae, laborare mihi visi sunt etiam boni opifices: quod artem praeclare tractarent, putabant se quisque ceterarum quoque rerum vel maximarum sapientissimos esse. atque hic eorum error sapientiam illam obscurabat. quocirca me ipsum quoque interrogabam oraculi nomine, utrum me vellem talem esse qualis essem, ita ut neque illorum sapientiae neque imperitiae essem particeps, an utrum-

σιν ἔχειν. ἀπεκρινάμην οὖν ἐμαυτῷ καὶ τῷ χρησμῷ, ὅτι μοι
λυσιτελοῖ, ὥςπερ ἔχω ἔχειν. ἐκ ταυτησὶ δὴ τῆς ἐξετάσεως, ὦ
ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλαὶ μὲν ἀπέχθειαί μοι γεγόνασι * καὶ 23
οἷαι χαλεπώταται καὶ βαρύταται, ὥςτε πολλὰς διαβολὰς
ἀπ' αὐτῶν γεγονέναι, ὄνομα δὲ τοῦτο λέγεσθαι σοφὸς εἶναι.
οἴονται γάρ με ἑκάστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι σο-
φὸν ἃ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω· τὸ δὲ κινδυνεύει, ὦ ἄνδρες Ἀθη-
ναῖοι, τῷ ὄντι ὁ θεὸς σοφὸς εἶναι, καὶ ἐν τῷ χρησμῷ τούτῳ
τοῦτο λέγειν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγου τινὸς ἀξία ἐστὶ
καὶ οὐδενός· καὶ φαίνεται τοῦτον *) λέγειν τὸν Σωκράτην,
προςκεχρῆσθαι δὲ τῷ ἐμῷ ὀνόματι ἐμὲ παράδειγμα ποιού-
μενος, * ὥςπερ ἂν εἴποι **) ὅτι Οὗτος ὑμῶν, ὦ ἄνθρωποι, σο- B
φώτατός ἐστιν, ὅςτις, ὥςπερ Σωκράτης, ἔγνωκεν ὅτι οὐδενὸς
ἄξιός ἐστι τῇ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν. Ταῦτ' οὖν ἐγὼ μὲν ἔτι
καὶ νῦν περιιὼν ζητῶ καὶ ἐρευνῶ κατὰ τὸν θεόν, καὶ τῶν
ἀστῶν καὶ τῶν ξένων ἄν τινα οἴωμαι σοφὸν εἶναι· καὶ ἐπει-
δάν μοι μὴ δοκῇ, τῷ θεῷ βοηθῶν ἐνδείκνυμαι ὅτι οὐκ ἔστι
σοφός. καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ἀσχολίας οὔτε τι τῶν τῆς πόλεως
πρᾶξαί μοι σχολὴ γέγονεν ἄξιον λόγου οὔτε τῶν οἰκείων,
ἀλλ' ἐν * πενίᾳ μυρίᾳ εἰμὶ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν. Πρὸς C
δὲ τούτοις οἱ νέοι μοι ἐπακολουθοῦντες, οἷς μάλιστα σχολή
ἐστιν, οἱ τῶν πλουσιωτάτων αὐτόματοι χαίρουσιν ἀκούον-
τες ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὶ πολλάκις ἐμὲ
μιμοῦνται, εἶτα ***) ἐπιχειροῦσιν ἄλλους ἐξετάζειν· κἄπειτα, οἶ-
μαι, εὑρίσκουσι πολλὴν ἀφθονίαν οἰομένων μὲν εἰδέναι τι
τῶν ἀνθρώπων, εἰδότων δὲ ἢ ὀλίγα ἢ οὐδέν. ἐντεῦθεν οὖν
οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἐμοὶ ὀργίζονται, οὐκ αὑτοῖς ****),
καὶ λέγουσιν ὡς * Σωκράτης τίς ἐστι μιαρώτατος καὶ διαφθεί- D
ρει τοὺς νέους. καὶ ἐπειδάν τις αὐτοὺς ἐρωτᾷ ὅ τι ποιῶν καὶ ὅ
τι διδάσκων, ἔχουσι μὲν οὐδὲν εἰπεῖν, ἀλλ' ἀγνοοῦσιν †). ἵνα
δὲ μὴ δοκῶσιν ἀπορεῖν, τὰ κατὰ πάντων τῶν φιλοσοφούντων
πρόχειρα ταῦτα λέγουσιν, ὅτι τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς

---

*) γρ. τούτου. ἀλλ. τοῦτ' οὐ. **) ἴσ. ἂν εἰ εἴποι.
) ἴσ. μιμούμενοι εἶτα. *) ἀλλ' οὐχ αὑτοῖς.
†) ἴσ. ἀποροῦσιν.

que habere quae illi haberent. ac respondi mihi ipsi atque oraculo, conducere mihi ita esse sicut essem. ex hoc iam examine, Athenienses, multae mihi inimicitiae natae sunt longeque illae acerbissimae et gravissimae: quo factum est ut multa mihi crimina conflata sint, et nomine hoc afficiar sapientis. credunt enim qui adsunt, quoties ulla in re alium redarguo in ea ipsum me esse sapientem: immo videtur, Athenienses, revera sapiens esse deus, illoque responso id significare, humanam sapientiam parvi faciendam esse ac potius nihili; ac videtur quidem me nominare Socratem, sed usus esse tantum meo nomine exempli loco me proponens, quasi si dicat: Is vestrum homines, sapientissimus est, quisquis, ut Socrates, cognovit nihili se esse ad veram normam sapientiae. Quamobrem ego ad hunc usque diem circumiens quaero scrutorque auctore deo, tum in civibus, tum in hospitibus, si quem arbitror sapientem esse; qui ubi mihi non videtur, dei causam agens ostendo eum non esse sapientem. itaque prae eo negotio nullum mihi otium fuit nec rerum civilium ullius memorabilis agendae nec domesticarum, sed maxima premor paupertate propter hanc quam deo servio servitutem. Praeterea qui me assectantur sponte adolescentes, quibus maxime otium est, ditissimorum illi patrum, eos delectat audire quum explorantur homines, ipsique saepe me imitantes alios instituunt explorare; tum vero, credo, inveniunt magnam copiam hominum qui se putant aliquid scire, sed aut pauca sciunt, aut nihil. hinc ergo ii qui ab illis explorantur irascuntur mihi, non illis, et dicunt Socratem esse quendam scelestissimum ab eoque corrumpi adolescentes. at ubi aliquis eos rogat, quibus factis et qua doctrina, nihil quidem habent dicere, sed rem ignorant; tamen ut ne haerere videantur, ista quae in omnes sapientiae studiosos in in promptu sunt convicia, iaciunt, scrutari eum caelestia et subterranea, deosque non statuere, et inferio-

ζητεῖ, καὶ θεοὺς μὴ νομίζειν, καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω
ποιεῖ*). τὰ γὰρ ἀληθῆ, οἶμαι, οὐκ ἂν ἐθέλοιεν λέγειν, ὅτι
κατάδηλοι γίγνονται προςποιούμενοι μὲν εἰδέναι, εἰδότες δὲ
οὐδέν. ἅτε οὖν, οἶμαι, φιλότιμοι* ὄντες καὶ σφοδροὶ καὶ πολ- E
λοί, καὶ ξυντεταγμένως**) καὶ πιθανῶς λέγοντες περὶ ἐμοῦ
ἐμπεπλήκασιν ὑμῶν τὰ ὦτα καὶ πάλαι καὶ νῦν σφοδρῶς δια-
βάλλοντες. ἐκ τούτων καὶ Μέλιτός μοι ἐπέθετο καὶ Ἄνυτος
καὶ Λύκων, Μέλιτος μὲν ὑπὲρ τῶν ποιητῶν ἀχθόμενος,
Ἄνυτος δὲ ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, Λύ-
κων* δὲ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων. ὥςτε, ὅπερ ἐγὼ ἀρχόμενος ἔλε- 24
γον, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἷός τ' εἴην ἐγὼ ὑμῶν ταύτην τὴν
διαβολὴν ἐξελέσθαι ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ οὕτω πολλὴν γε-
γονυῖαν. Ταῦτ' ἔστιν ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τἀληθῆ·
καὶ ὑμᾶς οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν ἀποκρυψάμενος ἐγὼ λέγω
οὐδ' ὑποστειλάμενος. καίτοι οἶδα σχεδὸν ὅτι τοῖς αὐτοῖς
ἀπεχθάνομαι· ὃ καὶ τεκμήριον, ὅτι ἀληθῆ λέγω καὶ ὅτι
αὕτη ἐστὶν ἡ διαβολὴ ἡ ἐμὴ καὶ τὰ αἴτια ταῦτά ἐστι. καὶ
ἐάν τε νῦν ἐάν τε* αὖθις ζητήσητε ταῦτα, οὕτως εὑρήσετε. B

Περὶ μὲν οὖν ὧν οἱ πρῶτοί μου κατήγοροι κατηγόρουν, αὕτη ἔστω ἱκανὴ ἡ ἀπολογία πρὸς ὑμᾶς· πρὸς δὲ Μέλιτον, τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλόπολιν, ὥς φησι, καὶ τοὺς ὑστέρους μετὰ ταῦτα πειράσομαι ἀπολογήσασθαι. αὖθις γὰρ δή, ὥςπερ ἑτέρων τούτων ὄντων κατηγόρων, λάβωμεν αὖ τὴν τούτων ἀντωμοσίαν. ἔχει δέ πως ὧδε· Σωκράτη φησὶν ἀδικεῖν τούς τε νέους διαφθείροντα καὶ θεούς, οὓς ἡ πόλις νομίζει, οὐ νομίζοντα, ἕτερα δὲ δαιμόνια * καινά. C

Τὸ μὲν δὴ ἔγκλημα τοιοῦτόν ἐστι· τούτου δὲ τοῦ ἐγκλήματος ἓν ἕκαστον ἐξετάσωμεν. φησὶ γὰρ δὴ τοὺς νέους ἀδικεῖν με διαφθείροντα. ἐγὼ δέ γ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικεῖν φημὶ Μέλιτον, ὅτι σπουδῇ χαριεντίζεται, ῥᾳδίως εἰς ἀγῶνας καθιστὰς ἀνθρώπους, περὶ πραγμάτων προςποιούμενος σπουδάζειν καὶ κήδεσθαι, ὧν οὐδὲν τούτῳ πώποτε ἐμέλησεν. ὡς δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδεῖξαι.

---

*) ἀλλ. ὅτι — γῆς, καὶ θεοὺς μὴ νομίζειν καὶ — ποιεῖν.
**) ἴσ. ξυντεταμένως.

rem causam efficere superiorem; nam verum, ut arbitror, nolint dicere, manifesto ipsos reperiri simulantes quidem scientiam, nihil vero scientes. quoniam igitur illi, opinor, ambitiosi sunt et vehementes et multi, simulque contente et ad persuadendum apposite de me dicunt, impleverunt aures vestras, et pridem et nunc vehementer criminando. ex quibus et Melitus me adortus est et Anytus et Lyco, ac Melitus quidem poetarum nomine ira commotus, Anytus opificum et virorum civilium, Lyco vero rhetorum nomine. quapropter quod initio dixi, admirer, si ego vobis possim tam brevi tempore hanc invidiam eximere in tantum auctam. Habetis, Athenienses, ea quae vera sunt; nam ego nihil omnino vobis occultans aut dissimulans causam dico. quamquam propemodum scio îsdem veris dicendis me in odium incurrere; quod quidem argumento est vera me loqui idque esse meum crimen et has rei causas. itaque sive nunc sive posthac ista quaesieritis, ea ita esse invenietis.

De criminibus igitur, quibus primi accusatores me accusaverunt, defensio mea satis haec sit ad vos; ad Melitum autem, virum optimum et civitatis amantem, ut ait, et ad posteriores dehinc me conabor defendere. etenim rursus, quasi hi sint alii accusatores, sumamus iuratam eorum litis formulam. habet autem sic fere: S o c r a t e m ait iniuste facere quod et adolescentes corrumpat et deos, quos civitas statuit, non statuat, sed alia quae dicit daemonia nova.

Tale igitur est crimen; huius vero criminis singulas partes examinemus. ait enim me iniuste facere qui corrumpam adolescentes. ego autem, Athenienses, iniuste facere dico Melitum, quod serio ludit et temere in iudicium homines vocat, simulans de rebus laborare se et sollicitum esse, quarum nulla ipsi umquam cura fuit. quod ita esse, conabor etiam vobis ostendere.

Καί μοι δεῦρο, ὦ Μέλιτε, εἰπέ, *Ἄλλο τι ἢ περὶ πολλοῦ
ποιεῖ, *ὅπως ὡς βέλτιστοι οἱ νεώτεροι ἔσονται; Ἔγωγε. Ἴθι δὴ D
νῦν εἰπὲ τούτοις, τίς αὐτοὺς βελτίους ποιεῖ; δῆλον γὰρ ὅτι
οἶσθα, μέλον γέ σοι. τὸν μὲν γὰρ διαφθείροντα ἐξευρών,
ὥς φης, ἐμὲ, εἰσάγεις τουτοισὶ καὶ κατηγορεῖς· τὸν δὲ δὴ βελ-
τίους ποιοῦντα ἴθι εἰπὲ καὶ μήνυσον αὐτοῖς τίς ἐστιν. ὁρᾷς,
ὦ Μέλιτε, ὅτι σιγᾷς καὶ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν; καίτοι οὐκ
αἰσχρόν σοι δοκεῖ εἶναι καὶ ἱκανὸν τεκμήριον οὗ δὴ ἐγὼ
λέγω, ὅτι σοι οὐδὲν μεμέληκεν; ἀλλ' εἰπέ, ὦ 'γαθέ, τίς
αὐτοὺς ἀμείνους ποιεῖ; Οἱ νόμοι. Ἀλλ' οὐ * τοῦτο ἐρωτῶ, E
ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τίς ἄνθρωπος, ὅςτις πρῶτον καὶ αὐτὸ
τοῦτο οἶδε, τοὺς νόμους. Οὗτοι, ὦ Σώκρατες, οἱ δικασταί.
Πῶς λέγεις, ὦ Μέλιτε; οἵδε τοὺς νέους παιδεύειν οἷοί τ' εἰ-
σὶ καὶ βελτίους ποιεῖν; Μάλιστα. Πότερον ἅπαντες, ἢ οἱ
μὲν αὐτῶν, οἱ δ' οὔ; Ἅπαντες. Εὖ γε, νὴ τὴν Ἥραν, λέ-
γεις, καὶ πολλὴν ἀφθονίαν τῶν ὠφελούντων. τί δὲ δή; οἵδε
οἱ ἀκροαταὶ βελτίους ποιοῦσιν, * ἢ οὔ; Καὶ οὗτοι. Τί δέ; 25
οἱ βουλευταί; Καὶ οἱ βουλευταί. Ἀλλ' ἄρα, ὦ Μέλιτε, μὴ
οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ ἐκκλησιασταί, διαφθείρουσι τοὺς νεω-
τέρους; ἢ κἀκεῖνοι βελτίους ποιοῦσιν ἅπαντες; Κἀκεῖνοι.
Πάντες ἄρα, ὡς ἔοικεν, Ἀθηναῖοι καλοὺς κἀγαθοὺς ποι-
οῦσι, πλὴν ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ μόνος διαφθείρω· οὕτω λέγεις;
Πάνυ σφόδρα ταῦτα λέγω. Πολλήν γ' ἐμοῦ κατέγνωκας
δυςτυχίαν. καί μοι ἀπόκριναι· ἢ καὶ περὶ ἵππους οὕτω σοι
δοκεῖ ἔχειν; οἱ μὲν βελτίους *ποιοῦντες αὐτοὺς ἅπαντες ἄν- B
θρωποι εἶναι, εἷς δέ τις ὁ διαφθείρων; ἢ τοὐναντίον τούτου
πᾶν εἷς μέν τις ὁ βελτίους οἷός τ' ὢν ποιεῖν ἢ πάνυ ὀλίγοι,
οἱ ἱππικοί, οἱ δὲ πολλοί, ἐάνπερ ξυνῶσι καὶ χρῶνται ἵπποις,
διαφθείρουσιν; οὐχ οὕτως ἔχει, ὦ Μέλιτε, καὶ περὶ ἵππων
καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ζώων; Πάντως δήπου, ἐάν τε
σὺ καὶ Ἄνυτος μὴ φῆτε, ἐάν τε φῆτε· πολλὴ γὰρ ἄν τις εὐ-
δαιμονία εἴη περὶ τοὺς νέους, εἰ εἷς μὲν μόνος αὐτοὺς δια-
φθείρει, οἱ δ' ἄλλοι ὠφελοῦσιν. ἀλλὰ* γάρ, ὦ βέλτιστε, ἱκα- C
νῶς ἐπιδείκνυσαι ὅτι οὐδεπώποτε ἐφρόντισας τῶν νέων, καὶ

Itaque dic mihi, quaeso, Melite, Nonne magni facis hoc ut adolescentes fiant quam optimi? Ita. Age dum, dic his; quis eos meliores reddit? non enim dubium est quin scias, quum id tibi curae sit. nam corruptorem, ut ais, quum me repereris, nomen meum his defers meque accusas; eum ergo qui meliores reddit dic; age dum, et indica eis quis sit. Viden' te silere, Melite, neque habere quod dicas? quamquam nonne hoc turpe esse tibi videtur et idoneum argumentum eius quod dixi, te nihil rem curasse? iam, amabo te, dic quis illos reddit praestantiores? Leges. At non hoc rogo, vir optime, sed quis homo, qui primum etiam hoc ipsum sciat, leges. Iudices hi, Socrate. Ain' tu, Melite? hi possunt erudire et meliores reddere adolescentes? Maxime. Utrum unusquisque, an alii eorum possunt, alii non possunt? Unusquisque. Pulchre, Iuppiter, narras, et magnam copiam hominum iuventuti utilium. quid autem? utrum auditores hi eos meliores reddunt, annon? Etiam hi. Quid? utrum senatores? Etiam senatores. At forsitan, Melite, qui in concione versantur, viri concionarii, corrumpant iuvenes; an illi quoque omnes meliores eos reddunt? Etiam illi. Praeter me igitur, quantum video, nemo est Atheniensium, quin reddat probos ac praestantes; ego autem solus corrumpo. ain' tu? Ita prorsus aio. Sane magno me mactas infortunio. iam vero mihi responde: utrum etiam in equis res ita esse tibi videtur, ut qui eos meliores faciant, ii sint omnes homines, unusque sit quidam qui corrumpat? an contra plane, ut unus quidam sit qui eos possit meliores facere aut perpauci, rei equestris periti, plerique autem, quum equos tractent et iis utantur, corrumpant? annon Melite, haec ratio est tum in equis, tum in ceteris omnibus animantibus? Certissime, sive tu et Anytus negatis, sive aitis; magna enim sane felicitas erit in adolescentibus, si unus modo eos corrumpat, ceteri iis utilitatem

σαφῶς ἀποφαίνεις τὴν σαυτοῦ ἀμέλειαν, ὅτι οὐδέν σοι μεμέληκε περὶ ὧν ἐμὲ εἰςάγεις. ἔτι δὲ ἡμῖν εἰπέ, ὦ πρὸς Διός, Μέλιτε, πότερόν ἐστιν οἰκεῖν ἄμεινον ἐν πολίταις χρηστοῖς, ἢ πονηροῖς; ὦ 'τᾶν, ἀπόκριναι· οὐδὲν γάρ τοι χαλεπὸν ἐρωτῶ. οὐχ οἱ μὲν πονηροὶ ἀεὶ κακόν τι ἐργάζονται τοὺς ἀεὶ ἐγγυτάτω ἑαυτῶν ὄντας, οἱ δ' ἀγαθοὶ ἀγαθόν τι; Πάνυ γε. Ἔστιν οὖν ὅςτις βούλεται ὑπὸ τῶν ξυνόντων* βλάπτεσθαι μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι; ἀπόκριναι, ὦ 'γαθέ· καὶ D γὰρ ὁ νόμος κελεύει ἀποκρίνεσθαι. ἔσθ' ὅςτις βούλεται βλάπτεσθαι; Οὐ δῆτα. Φέρε δή, πότερον ἐμὲ εἰςάγεις δεῦρο ὡς διαφθείροντα τοὺς νέους καὶ πονηροτέρους ποιοῦντα ἑκόντα, ἢ ἄκοντα; Ἑκόντα ἔγωγε. Τί δῆτα, ὦ Μέλιτε; τοσοῦτον σὺ ἐμοῦ σοφώτερος εἶ τηλικούτου ὄντος τηλικόςδε ὤν, ὥςτε σὺ μὲν ἔγνωκας ὅτι οἱ μὲν κακοὶ κακόν τι ἐργάζονται ἀεὶ τοὺς μάλιστα πλησίον* ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ ἀγαθόν, ἐγὼ δὲ δὴ εἰς τοσοῦτον ἀμαθίας ἥκω, ὥςτε καὶ E τοῦτ' ἀγνοῶ, ὅτι ἐάν τινα μοχθηρὸν ποιήσω τῶν ξυνόντων, κινδυνεύσω κακόν τι λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦ; ὥςτε τοῦτο τὸ τοσοῦτον κακὸν ἑκὼν ποιῶ, ὡς φῂς σύ; ταῦτα ἐγώ σοι οὐ πείθομαι, ὦ Μέλιτε, οἶμαι δὲ οὐδὲ ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα· ἀλλ' ἢ οὐ διαφθείρω, ἢ εἰ διαφθείρω,* ἄκων· ὥςτε σύ γε κατ' ἀμφότερα ψεύδει. εἰ δὲ ἄκων διαφθείρω, τῶν τοιούτων καὶ 26 ἀκουσίων ἁμαρτημάτων οὐ δεῦρο νόμος εἰςάγειν ἐστίν, ἀλλ' ἰδίᾳ λαβόντα διδάσκειν καὶ νουθετεῖν· δῆλον γὰρ ὅτι ἐὰν μάθω, παύσομαι ὅ γε ἄκων ποιῶ. σὺ δὲ ξυγγενέσθαι μέν μοι καὶ διδάξαι ἔφυγες καὶ οὐκ ἠθέλησας, δεῦρο δὲ εἰςάγεις, οἷ νόμος ἐστὶν εἰςάγειν τοὺς κολάσεως δεομένους, ἀλλ' οὐ μαθήσεως.

Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο μὲν δῆλον ἤδη ἐστὶν ὃ ἐγὼ ἔλεγον, ὅτι Μελίτῳ* τούτῳ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν B πώποτε ἐμέλησεν. Ὅμως δὲ δὴ λέγε ἡμῖν, πῶς με φῂς δια-

praebeant. atenim satis ostendis, Melite, numquam tibi curae fuisse adolescentes, ipseque perspicue declaras negligentiam tuam, quod nihil curaveris res de quibus me in iudicium vocas. sed praeterea dic nobis, per deum immortalem, Melite, satiusne est habitare inter cives bonos, an inter malos? responde, sodes; nihil enim difficile rogo. nonne mali proximis semper vicinis in aliqua re nocent, boni vero prosunt? Sane quidem. Estne ergo aliquis, qui ab iis quorum consuetudine utatur potius damnum malit quam commodum accipere? amabo te, responde; nam respondere quidem etiam lex iubet. estne qui sibi velit noceri? Nemo quisquam. Age vero, utrum huc me vocasti, quod corrumpam adolescentes et pessimos eos reddam consulto, an quod nolens? Quod consulto scilicet. Quid tandem? adeone tu qui id es aetatulae, Melite, sapientior es me natu iam grandi, ut tu quidem cognitum habeas malos male proximis semper vicinis facere, bonos vero bene, ego autem eo ignorantiae processerim, ut hoc quoque nesciam, si quem eorum quibus utar, improbum fecerim, me in periculum incurrere ne quid ab eo mali accipiam? quocirca tantum hoc mali voluntate mea intulerim, ut tu ais? hoc ego tibi non credo, Melite, neque alius, puto, quisquam hominum credet; verum aut non corrumpo, aut si corrumpo, facio nolens: ut tu quidem in utramque partem mentiare. sin antem nolens corrumpo, peccatorum talium et ab invito commissorum neminem moris est huc arcessere: sed privatim prensum docere et commonefacere; neque enim dubium est quin, ubi rem didicerim, destiturus sim id facere quod faciam imprudens. tu autem agere mecum et me docere vitasti atque noluisti; sed huc arcessis quo arcessere moris est eos qui castigationis egent, non disciplinae.

Atenim illud, Athenienses, iam apparet, quod ego dicebam, huic Melito rem nulli umquam curae

φθείρειν, ὦ Μέλιτε, τοὺς νεωτέρους; ἢ δῆλον δὴ ὅτι κατὰ
τὴν γραφὴν ἣν ἐγράψω, θεοὺς διδάσκοντα μὴ νομίζειν οὓς
ἡ πόλις νομίζει, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά; οὐ ταῦτα λέγεις
ὅτι διδάσκων διαφθείρω; Πάνυ μὲν οὖν σφόδρα ταῦτα
λέγω. Πρὸς αὐτῶν τοίνυν, ὦ Μέλιτε, τούτων τῶν θεῶν,
ὧν νῦν ὁ λόγος ἐστίν, εἰπὲ ἔτι σαφέστερον καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς
ἀνδράσι τουτοισί. ἐγὼ γὰρ οὐ* δύναμαι μαθεῖν, πότερον λέ- C
γεις διδάσκειν με νομίζειν εἶναί τινας θεούς, καὶ αὐτὸς
ἄρα νομίζω εἶναι θεοὺς καὶ οὐκ εἰμὶ τὸ παράπαν ἄθεος οὐ-
δὲ ταύτῃ ἀδικῶ, οὐ μέντοι οὕσπερ γε ἡ πόλις, ἀλλ' ἑτέ-
ρους, καὶ τοῦτ' ἔστιν ὅ μοι ἐγκαλεῖς, ὅτι ἑτέρους, ἢ παντά-
πασί μέ φῃς οὔτε αὐτὸν νομίζειν θεοὺς τούς τε ἄλλους ταῦ-
τα διδάσκειν. Ταῦτα λέγω, ὡς τὸ παράπαν οὐ νομίζεις θε-
ούς. Ὦ θαυμάσιε Μέλιτε, ἵνα τί ταῦτα λέγεις; οὐδὲ * ἥλιον D
οὐδὲ σελήνην ἄρα νομίζω εἶναι θεούς, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄνθρω-
ποι; Μὰ Δί', ὦ ἄνδρες δικασταί· ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον λί-
θον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν. Ἀναξαγόρου οἴει
κατηγορεῖν, ὦ φίλε Μέλιτε; καὶ οὕτω καταφρονεῖς τῶνδε
καὶ οἴει αὐτοὺς ἀπείρους γραμμάτων εἶναι, ὥστε οὐκ εἰδέ-
ναι ὅτι τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία τοῦ Κλαζομενίου γέμει τού-
των τῶν λόγων. καὶ δὴ καὶ οἱ νέοι ταῦτα παρ' ἐμοῦ μαν-
θάνουσιν, ἃ ἔξεστιν ἐνίοτε, εἰ πάνυ πολλοῦ, δραχμῆς* ἐκ τῆς E
ὀρχήστρας πριαμένοις Σωκράτους καταγελᾶν, ἐὰν προσποιῆ-
ται ἑαυτοῦ εἶναι, ἄλλως τε καὶ οὕτως ἄτοπα ὄντα. ἀλλ', ὦ
πρὸς Διός, οὑτωσί σοι δοκῶ οὐδένα νομίζειν θεὸν εἶναι; Οὐ
μέντοι μὰ Δία, οὐδ' ὁπωστιοῦν. Ἄπιστός γ' εἶ, ὦ Μέλιτε,
καὶ ταῦτα μέντοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖς, σαυτῷ. Ἐμοὶ μὲν γὰρ
δοκεῖ οὑτοσί, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάνυ εἶναι ὑβριστὴς καὶ
ἀκόλαστος, καὶ ἀτεχνῶς τὴν γραφὴν ταύτην ὕβρει τινὶ καὶ
ἀκολασίᾳ καὶ νεότητι γράψασθαι. ἔοικε γάρ, ὥσπερ* αἴνιγμα 27
ξυντιθέντι, διαπειρωμένῳ, Ἆρα γνώσεται Σωκράτης ὁ σοφὸς
δὴ ἐμοῦ χαριεντιζομένου καὶ ἐναντία ἐμαυτῷ λέγοντος, ἢ
ἐξαπατήσω αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀκούοντας; οὗτος
γὰρ ἐμοὶ φαίνεται τὰ ἐναντία λέγειν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῇ

fuisse. Tamen dic nobis, Quomodo ais, Melite, adolescentulos a me corrumpi? an videlicet, ut litis a te agendae formula indicat, eo quod doceo statui non oportere deos quos civitas statuit, sed alia daemonia nova? annon haec docentem me dicis esse coruptorem? Immo prorsus plane hoc dico. Iam per ipsos, Melite, hos deos, ad quos spectant quae nunc dicuntur, velim id etiam planius dicas et mihi et hisce viris. nam ego intelligere nequeo, utrum dicas docere me statuendos esse deos aliquos, et me ipsum quoque putare esse deos, nec penitus tollere numen eorum, neque hac parte peccare, neque tamen eos quos civitas, sed alios, atque hoc sit illud, de quo me accuses, quod alios statuam, an omnino me dicas neque ipsum statuere deos et eadem ceteros docere. Hoc dico, te nullos esse omnino deos putare. O mirifice Melite, quorsum hoc dicis? ergo ne solem quidem nec lunam statuo esse deos, sicut homines ceteri? Non hercle, iudices; nam et solem esse lapidem ait et lunam tellurem. Anaxagoram num vis accusare, dilecte Melite? ita videlicet contemnis hos litterarumque expertes putas esse, ut nesciant Anaxagorae Clazomenii libros his refertos esse effatis. atque etiam adolescentes haec a me discunt, quippe quae eis aliquando liceat, si permagno, drachma de scena emere, ut Socratem irrideant, si haec simulet sua esse, praesertim tam absurda. siccine, pro Iuppiter, videor tibi neminem putare deum esse? Neminem vero, hercle, nullo pacto. Incredibilia dicis, Melite, eaque sane ut mihi videtur, tibimet ipsi. Videtur enim hic mihi, Athenienses, plane protervus esse et effrenatus, prorsusque petulantia quadam et intemperantia et iuvenili insolentia accusationem hanc suscepisse. dixeris eum velut aenigma composuisse, ut experiretur hoc: Utrum intelliget Socrates sapiens ille scilicet me ludere et pugnantia dicere, an illum ceterosque auditores in fraudem illi-

γραφῇ, ὥςπερ ἂν εἰ εἴποι· Ἀδικεῖ Σωκράτης θεοὺς οὐ νομί-
ζων, ἀλλὰ θεοὺς νομίζων. καίτοι τοῦτό ἐστι παίζοντος. ξυν-
επισκέψασθε δή, ὦ ἄνδρες, ᾗ μοι φαίνεται ταῦτα λέγειν· σὺ
δὲ ἡμῖν ἀπόκριναι, ὦ Μέλιτε. ὑμεῖς δέ, ὅπερ κατ' ἀρχὰς
ὑμᾶς παρῃτησάμην, *μέμνησθέ μοι μὴ θορυβεῖν, ἐὰν ἐν τῷ B
εἰωθότι τρόπῳ τοὺς λόγους ποιῶμαι.

Ἔστιν ὅςτις ἀνθρώπων, ὦ Μέλιτε, ἀνθρώπεια μὲν
νομίζει πράγματα εἶναι, ἀνθρώπους δὲ οὐ νομίζει; Ἀπο-
κρινέσθω, ὦ ἄνδρες, καὶ μὴ ἄλλα καὶ ἄλλα θορυβείτω.
ἔσθ' ὅςτις ἵππους μὲν οὐ νομίζει, ἱππικὰ δὲ πράγματα;
ἢ αὐλητὰς μὲν οὐ νομίζει, αὐλητικὰ δὲ πράγματα; Οὐκ
ἔστιν, ὦ ἄριστε ἀνδρῶν· εἰ μὴ σὺ βούλει ἀποκρίνασθαι,
ἐγὼ σοὶ λέγω καὶ τοῖς ἄλλοις τουτοισί. ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τούτῳ
γε ἀπόκριναι· ἔσθ' ὅςτις * δαιμόνια μὲν νομίζει πράγματα C
εἶναι, δαίμονας δὲ οὐ νομίζει; Οὐκ ἔστιν. Ὡς ὤνησας
ὅτι μόγις ἀπεκρίνω ὑπὸ τουτωνὶ ἀναγκαζόμενος. οὐκοῦν
δαιμόνια μὲν φής με καὶ νομίζειν καὶ διδάσκειν, εἴτ' οὖν
καινὰ εἴτε παλαιά· ἀλλ' οὖν δαιμόνιά γε νομίζω κατὰ τὸν
σὸν λόγον, καὶ ταῦτα καὶ διωμόσω ἐν τῇ ἀντιγραφῇ· εἰ δὲ
δαιμόνια νομίζω, καὶ δαίμονας δήπου πολλὴ ἀνάγκη νομί-
ζειν ἐμέ ἐστιν. οὐχ οὕτως ἔχει; Ἔχει δή· τίθημι γάρ σε
ὁμολογοῦντα, ἐπειδὴ οὐκ ἀποκρίνει. τοὺς δὲ δαίμονας οὐχὶ
ἤτοι θεούς *γε ἡγούμεθα ἢ θεῶν παῖδας; φὴς ἢ οὔ; Πάνυ D
γε. Οὐκοῦν εἴπερ δαίμονας ἡγοῦμαι, ὡς σὺ φῄς, εἰ μὲν
θεοί τινές εἰσιν οἱ δαίμονες, τοῦτ' ἂν εἴη ὃ ἐγώ φημί σε
αἰνίττεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι, θεοὺς οὐχ ἡγούμενον φάναι
ἐμὲ θεοὺς αὖ ἡγεῖσθαι πάλιν, ἐπειδήπερ γε δαίμονας ἡγοῦ-
μαι· εἰ δ' αὖ οἱ δαίμονες θεῶν παῖδές εἰσι νόθοι τινὲς ἢ ἐκ
Νυμφῶν ἢ ἔκ τινων ἄλλων, ὧν δὴ καὶ λέγονται, τίς ἂν
ἀνθρώπων θεῶν μὲν παῖδας ἡγοῖτο εἶναι, θεοὺς δὲ μή;
ὁμοίως γὰρ ἂν ἄτοπον εἴη, ὥςπερ ἂν εἴ τις ἵππων μὲν
* παῖδας ἡγοῖτο ἢ καὶ ὄνων τοὺς ἡμιόνους, ἵππους δὲ καὶ E

ciam? nam video eum pugnantia loqui in accusatione, tamquam si dicat: Socrates iniuste facit, quod deos non statuit, sed quod deos statuit. atqui hoc est iocantis. iam considerate mecum, Athenienses, quomodo haec dicere mihi videatur, at tu responde nobis, Melite. vos autem, id quod initio vos rogavi, memineritis mihi non obstrepere, si consueto more verba faciam.

Estne hominum aliquis, Melite, qui humanas quidem putet res esse, homines autem non esse putet? Respondeat, Athenienses, neque alium atque alium tumultum faciat. Estne qui equos quidem non statuat, res autem equestres? aut qui tibicines non statuat, res vero ad tibicinis artem pertinentes? Nemo est: vir optime: si tu non vis respondere, ego tibi dicam et ceteris auditoribus. sed ad hoc quod deinceps sequitur responde: estne qui daemonia seu divina esse statuat, daemonas autem seu deos non statuat? Nemo est. Quam bene fecisti quod vix tandem respondisti ab hisce coactus! ergo daemonia dicis me et statuere et docere, sive nova ista seu vetera: certe daemonia statuo te iudice, idque etiam in accusationis libello iureiurando confirmasti; at si daemonia statuo, etiam daemonas, opinor, a me statui prorsus necesse est. annon est ita? Est vero; sumo enim te affirmare, quoniam non respondes. iam daemonas nonne aut deos existimamus aut deorum filios? ais an negas? Sane quidem. Iam si daemonas esse credo, ut tu ais, siquidem illi dii quidam sunt, verum est quod dico te perplexe loqui et iocari, dicere videlicet te deos me non esse putantem rursus esse putare, quia daemonas esse credam; sin illi deorum filii quidam sunt spurii vel ex Nymphis vel ex aliis quibusdam feminis, quarum etiam dicuntur, num quisquam deorum filios credat esse, deos autem non credat? aeque enim absurdum id fuerit, ac si quis equorum prolem credat esse vel

ὄνους μὴ ἡγοῖτο εἶναι. ἀλλ', ὦ Μέλιτε, οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ ταῦτα οὐχὶ ἀποπειρώμενος ἡμῶν ἐγράψω τὴν γραφὴν ταύτην, ἢ ἀπορῶν ὅ τι ἐγκαλοῖς ἐμοὶ ἀληθὲς ἀδίκημα· ὅπως δὲ σύ τινα πείθοις ἂν καὶ σμικρὸν νοῦν ἔχοντα ἀνθρώπων, ὡς τοῦ*) αὐτοῦ ἀνδρός ἐστι καὶ δαιμόνια καὶ θεῖα ἡγεῖσθαι, καὶ αὖ τοῦ αὐτοῦ μήτε δαίμονας μήτε θεοὺς μήτε * ἥρωας, 28
οὐδεμία μηχανή ἐστιν.

Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς μὲν ἐγὼ οὐκ ἀδικῶ κατὰ τὴν Μελίτου γραφήν, οὐ πολλῆς μοι δοκεῖ εἶναι ἀπολογίας, ἀλλ' ἱκανὰ καὶ ταῦτα· ὃ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι πολλή μοι ἀπέχθεια γέγονε καὶ πρὸς πολλούς, εὖ ἴστε ὅτι ἀληθές ἐστι. καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ ἐμὲ αἱρήσει, ἐάνπερ αἱρῇ, οὐ Μέλιτος οὐδὲ Ἄνυτος, ἀλλ' ἡ τῶν πολλῶν διαβολή τε καὶ φθόνος· ἃ δὴ πολλοὺς καὶ ἄλλους καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ᾕρηκεν, οἶμαι δὲ καὶ αἱρήσειν· οὐδὲν * δὲ δεινὸν μὴ B
ἐν ἐμοὶ στῇ.

Ἴσως δ' ἂν οὖν εἴποι τις Εἶτ' οὐκ αἰσχύνει, ὦ Σώκρατες, τοιοῦτον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύσας, ἐξ οὗ κινδυνεύεις νυνὶ ἀποθανεῖν; Ἐγὼ δὲ τούτῳ ἂν δίκαιον λόγον ἀντείποιμι ὅτι Οὐ καλῶς λέγεις, ὦ ἄνθρωπε, εἰ οἴει δεῖν κίνδυνον ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν ἢ τεθνάναι ἄνδρα ὅτου τι καὶ σμικρὸν ὄφελός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο μόνον σκοπεῖν, ὅταν πράττῃ τι, πότερον δίκαια ἢ ἄδικα πράττει καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἔργα ἢ κακοῦ. φαῦλοι γὰρ ἂν τῷ γε σῷ λόγῳ εἶεν τῶν * ἡμιθέων C
ὅσοι ἐν Τροίᾳ τετελευτήκασιν, οἵ τε ἄλλοι καὶ ὁ τῆς Θέτιδος υἱός· ὃς τοσοῦτον τοῦ κινδύνου κατεφρόνησε παρὰ τὸ αἰσχρόν τι ὑπομεῖναι, ὥστε, ἐπειδὴ εἶπεν ἡ μήτηρ αὐτῷ προθυμουμένῳ Ἕκτορα ἀποκτεῖναι, θεὸς οὖσα, οὑτωσί πως, ὡς ἐγὼ οἶμαι, Ὦ παῖ, εἰ τιμωρήσεις Πατρόκλῳ τῷ ἑταίρῳ τὸν φόνον καὶ Ἕκτορα ἀποκτενεῖς, αὐτὸς ἀποθανεῖ· αὐτίκα γάρ τοι, φησί, μεθ' Ἕκτορα πότμος ἑτοῖμος· ὁ δὲ ταῦτ' ἀκούσας τοῦ μὲν θανάτου καὶ τοῦ κινδύνου ὠλιγώ-

---

*) ἄλλ. οὐ τοῦ.

asinorum mulos, equos autem et asinos non credat. at fieri non potest, Melite, quin tu nos tentaturus litem hanc moveris, aut quod non haberes in quod me vocares verum crimen; ut autem cuiquam tu persuadeas hominum, qui vel paululum habeat mentis, eiusdem esse viri daemonia ac divina sumere, rursusque nec daemonas nec deos neque heroas esse putare, id vero fieri nullo modo potest.

Atenim, Athenienses, me culpa vacuum esse ex ipsa Meliti accusatione, non longam poscere mihi videtur defensionem, sed vel haec sufficiant; quod autem supra dicebam magnum et multorum odium me suscepisse, id, scitote, verum est. atque hoc est quod efficiet ut causa cadam, si quid hoc efficiet, non Melitus neque Anytus, sed vulgi criminatio et invidia; quae quidem multos etiam alios eosque bonos viros perdiderunt, atque in posterum, credo, perdent; haud enim timendum est ne in me desinant.

Iam dicat forsitan aliquis: Ita te non pudet, Socrate, eo usum esse vitae instituto unde tibi nunc impendeat periculum mortis? Huic ego iustissime ita respondebo: Haud recte dicis, mi homo, si vivendi aut moriendi periculum putas reputandum esse ab eo, cuius vel mediocris sit virtus, et non unum potius illud spectandum, si quid agat, utrum iuste an iniuste agat, bonique an mali viri fungatur officio. nam ista quidem tua ratione vituperandi essent heroes illi quotquot ad Troiam occubuerunt, tum ceteri tum Thetidis filius: qui adeo periculum contempsit prae subeunda turpitudine, ut, postquam ei occidere cupienti Hectorem dixisset mater, quae quidem erat dea, sic fere, ut opinor: Fili, si Patrocli amici caedem ulciscere atque Hectorem interficies, ipse moriere: I l l i c o e n i m i a m, inquit, p o s t H e c t o r a n e x t i b i c e r t a e s t; ille vero his auditis mortem ac periculum parvi pendens, multoque magis metuens vivere ignavus et

ρησε, πολὺ δὲ μᾶλλον * δείσας τὸ ζῆν κακὸς ὢν καὶ τοῖς φί- D
λοις μὴ τιμωρεῖν, Αὐτίκα, φησί, τεθναίην δίκην ἐπι-
θεὶς τῷ ἀδικοῦντι, ἵνα μὴ ἐνθάδε μένω καταγέλαστος παρὰ
νηυσὶ κορωνίσιν, ἄχθος ἀρούρης. μὴ αὐτὸν οἴει
φροντίσαι θανάτου καὶ κινδύνου; οὕτω γὰρ ἔχει, ὦ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ· οὗ ἄν τις ἑαυτὸν τάξῃ ἡγησάμενος
βέλτιστον εἶναι ἢ ὑπ᾽ ἄρχοντος ταχθῇ, ἐνταῦθα δεῖ, ὡς
ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν, μηδὲν ὑπολογιζόμενον
μήτε θάνατον μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ. ἐγὼ
οὖν δεινὰ ἂν εἴην εἰργασμένος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ὅτε
μέν με * οἱ ἄρχοντες ἔταττον, οὓς ὑμεῖς εἵλεσθε ἄρχειν μου, E
καὶ ἐν Ποτιδαίᾳ καὶ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ ἐπὶ Δηλίῳ, τότε
μὲν οὗ ἐκεῖνοι ἔταττον ἔμενον, ὥσπερ καὶ ἄλλος τις, καὶ
ἐκινδύνευον ἀποθανεῖν, τοῦ δὲ θεοῦ τάττοντος, ὡς ἐγὼ
ᾠήθην τε καὶ ὑπέλαβον, φιλοσοφοῦντά με δεῖν ζῆν καὶ ἐξε-
τάζοντα ἐμαυτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους, ἐνταῦθα δὲ φοβηθεὶς
ἢ θάνατον ἢ ἄλλ᾽ * ὁτιοῦν πρᾶγμα λίποιμι τὴν τάξιν. δεινὸν 29
μέντ᾽ ἂν εἴη, καὶ ὡς ἀληθῶς τότ᾽ ἄν με δικαίως εἰσάγοι τις
εἰς δικαστήριον, ὅτι οὐ νομίζω θεοὺς εἶναι ἀπειθῶν τῇ μαν-
τείᾳ καὶ δεδιὼς θάνατον καὶ οἰόμενος σοφὸς εἶναι οὐκ ὤν.
τὸ γάρτοι θάνατον δεδιέναι, ὦ ἄνδρες, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ
δοκεῖν σοφὸν εἶναι μὴ ὄντα· δοκεῖν γὰρ εἰδέναι ἐστὶν ἃ οὐκ
οἶδεν. οἶδε μὲν γὰρ οὐδεὶς τὸν θάνατον οὐδ᾽ εἰ τυγχάνει τῷ
ἀνθρώπῳ πάντων μέγιστον ὂν τῶν ἀγαθῶν, δεδίασι δ᾽ ὡς εὖ
εἰδότες ὅτι μέγιστον τῶν κακῶν ἐστί. καὶ τοῦτο πῶς οὐκ
* ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἡ ἐπονείδιστος ἡ τοῦ οἴεσθαι εἰδέναι ἃ B
οὐκ οἶδεν; ἐγὼ δέ, ὦ ἄνδρες, τούτῳ καὶ ἐνταῦθα ἴσως δια-
φέρω τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰ δή τῳ σοφώτερός του
φαίην εἶναι, τούτῳ ἄν, ὅτι οὐκ εἰδὼς ἱκανῶς περὶ τῶν ἐν
Ἅιδου οὕτω καὶ οἴομαι οὐκ εἰδέναι. τὸ δὲ ἀδικεῖν καὶ τὸ
ἀπειθεῖν τῷ βελτίονι, καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, ὅτι κακὸν καὶ
αἰσχρόν ἐστιν οἶδα. πρὸ οὖν τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά
ἐστιν, ἃ μὴ οἶδα εἰ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει, οὐδέποτε φοβηθή-

amicos non ulcisci, Illico sic, inquit, moriar, iniuriam persecutus eius qui laesit, ne deridendus hic maneam curvas ad naves, telluris inutile pondus. numquid illum putas curasse mortem ac periculum? ita enim res est plane, Athenienses: quo quisque loco se ipse constituerit arbitratus id melius sibi esse, vel a magistratu constitutus fuerit, ibi eum oportet meo iudicio perstare et periculum obire, nihil nec mortem neque aliud quicquam reputantem prae turpitudine. quocirca magno ego opere peccem, Athenienses, si, quum statuissent me praefecti a vobis cum imperio in me creati ad Potidaeam et Amphipolin et Delium, tum quidem quo loco illi statuissent, manserim, sicut quivis alius, et vitae periculum subierim, deus vero quum, ut putavi atque in animum induxi, me statuerit ut viverem occupatus in sapientia quaerenda in meque ipso et ceteris explorandis, hic igitur aut mortis aut alius cuiusquam rei metu de statione discesserim. indignum profecto foret, et revera tunc iure me aliquis in ius vocaret, quod deos esse non crederem, quippe qui oraculo morem non gererem mortemque metuerem et sapiens esse mihi viderer quum non essem. etenim mortem metuere, cives, nihil aliud est, quam videri sibi sapientem esse, ut non sit; arbitrari est enim sese scire quae nesciat. nemo enim quid mors sit novit, ne id quidem an homini sit omnium maximum bonorum, sed metuunt quasi probe sciant maximum malorum esse. atque hoc nonne ignominiosae illius est inscitiae arbitrari sese scire quae nesciat? ego autem, cives, hac re fortasse hic quoque volgo praesto, et si in aliqua re me sapientiorem quoquam dixerim, in hoc dixerim, quod, quum non satis sciam de rebus quae sunt apud inferos, etiam videor mihi nihil scire. at iniusta facere nec parere meliori, sive deo sive homini, id malum et turpe esse scio. prae malis igitur quae mala esse scio, ea quae

σομαι οὐδὲ φεύξομαι. ὥςτε οὐδ᾽ εἴ με νῦν ὑμεῖς ἀφίετε, Ἀνύ-
τῳ* ἀπιστήσαντες, ὃς ἔφη ἢ τὴν ἀρχὴν οὐ δεῖν ἐμὲ δεῦρο εἰς- C
ελθεῖν, ἢ ἐπειδὴ εἰςῆλθον, οὐχ οἷόν τ᾽ εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖ-
ναί με, λέγων πρὸς ὑμᾶς ὡς εἰ διαφευξοίμην, ἤδη ἂν ὑμῶν
οἱ υἱεῖς ἐπιτηδεύοντες ἃ Σωκράτης διδάσκει πάντες παντάπασι
διαφθαρήσοιντο· εἴ μοι πρὸς ταῦτα εἴποιτε Ὦ Σώκρατες, νῦν
μὲν Ἀνύτῳ οὐ πεισόμεθα, ἀλλ᾽ ἀφίεμέν σε, ἐπὶ τούτῳ μέντοι
ἐφ᾽ ᾧτε μηκέτι ἐν ταύτῃ τῇ ζητήσει διατρίβειν μηδὲ φιλοσο-
φεῖν· ἐὰν δὲ ἁλῷς ἔτι τοῦτο πράττων, ἀποθανεῖ· εἰ οὖν * με, D
ὅπερ εἶπον, ἐπὶ τούτοις ἀφίοιτε, εἴποιμ᾽ ἂν ὑμῖν ὅτι Ἐγὼ
ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι μὲν καὶ φιλῶ, πείσομαι
δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ ἢ ὑμῖν, καὶ ἕωςπερ ἂν ἐμπνέω καὶ οἷός
τ᾽ ὦ, οὐ μὴ παύσομαι φιλοσοφῶν καὶ ὑμῖν παρακελευόμενός
τε καὶ ἐνδεικνύμενος, ὅτῳ ἂν ἀεὶ ἐντυγχάνω ὑμῶν, λέγων
οἷάπερ εἴωθα ὅτι Ὦ ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὤν, πόλεως
τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκιμωτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύν, χρη-
μάτων μὲν οὐκ αἰσχύνει ἐπιμελόμενος, ὅπως σοι ἔσται ὡς
πλεῖστα, καὶ δόξης* καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας, E
καὶ τῆς ψυχῆς, ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται, οὐκ ἐπιμελεῖ οὐδὲ
φροντίζεις· καὶ ἐάν τις ὑμῶν ἀμφιςβητήσῃ καὶ φῇ ἐπιμελεῖ-
σθαι, οὐκ εὐθὺς ἀφήσω αὐτὸν οὐδ᾽ ἄπειμι, ἀλλ᾽ ἐρήσομαι αὐ-
τὸν καὶ ἐξετάσω καὶ ἐλέγξω· καὶ ἐάν μοι μὴ δοκῇ κεκτῆσθαι
ἀρετήν, φάναι δέ, ὀνειδιῶ ὅτι τὰ πλείστου ἄξια περὶ * ἐλαχί- 30
στου ποιεῖται, τὰ δὲ φαυλότερα περὶ πλείονος. ταῦτα καὶ
νεωτέρῳ καὶ πρεσβυτέρῳ, ὅτῳ ἂν ἐντυγχάνω, ποιήσω, καὶ ξέ-
νῳ καὶ ἀστῷ· μᾶλλον δὲ τοῖς ἀστοῖς, ὅσῳ μου ἐγγυτέρω ἐστὲ
γένει· ταῦτα γὰρ κελεύει ὁ θεός, εὖ ἴστε· καὶ ἐγὼ οἴομαι
οὐδέν πω ὑμῖν μεῖζον ἀγαθὸν γενέσθαι ἐν τῇ πόλει ἢ τὴν
ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο πράττων ἐγὼ πε-
ριέρχομαι ἢ πείθων ὑμῶν καὶ νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους,
μήτε σωμάτων ἐπιμελεῖσθαι μήτε χρημάτων πρότερον μήτε
ἄλλου τινὸς οὕτω σφόδρα, ὡς τῆς ψυχῆς, ὅπως ὡς ἀρίστη B
ἔσται, λέγων ὅτι οὐκ ἐκ χρημάτων ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ᾽ ἐξ
ἀρετῆς χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα,

nescio an forte sint bona, numquam metuam neque fugiam. quare ne nunc quidem, si me dimittitis Anyto non obsequuti, qui dixit me aut omnino non educendum huc fuisse, aut quum semel eductus essem, fieri non posse quin morte multarer, monens vos, si elapsus essem, fore iam ut filii vestri quae Socrates doceat sectantes omnes penitus corrumperentur; si iam mihi dicatis: Socrate, nunc quidem Anyto non obsequemur, sed dimittimus te, hac tamen conditione ut ne longius in ista indagatione versere nec philosophere; sin posthac prehensus fueris in ea opera, moriere: si, inquam, ea lege me dimiseritis, respondebo vobis: Ego vos, Athenienses, diligo quidem atque amo, sed deo magis parebo quam vobis; et quoad spiro ac possum, haud desinam philosophari vosque adhortari et admonere, cuicumque vestrum incidero, hac qua suevi oratione: Optime vir, Athenis natus quum sis, urbe maxima et laudatissima ob sapientiam et fortitudinem, opes quidem ut tibi sint quam plurimae, utque gloria sit et honor, non te pudet curare, at prudentiam et veritatem et ut animus tuus quam optimus fiat, non curas neque studes; et si quis vestrum controversetur eaque se dicat curare, non statim dimittam eum nec discedam, sed interrogabo et examinabo et redarguam, et si mihi non videbitur possidere virtutem, idque dicere tamen, exprobrabo, quod res plurimi aestimandas minimi pendat, viliores autem pluris. ita et iuniori et seniori, cuicumque incidero, faciam, sive hospiti sive civi; magis tamen civibus, quo mihi propiores estis genere; nam id iubet, scitote, deus; et ego arbitror nullum adhuc vobis maius bonum contigisse in civitate eo quod deo faciam ministerio. nihil enim circumiens aliud ago nisi ut suadeam et iunioribus et senioribus vestrum, ne corporum studio se dedant aut opum prius aut cuiusquam alius rei tam intente, quam animi ad optimam rationem formandi,

καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. εἰ μὲν οὖν ταῦτα λέγων διαφθείρω
τοὺς νέους, ταῦτ' ἂν εἴη βλαβερά· εἰ δέ τίς μέ φησιν ἄλλα
λέγειν ἢ ταῦτα, οὐδὲν λέγει. πρὸς ταῦτα φαίην ἄν· ὦ ἄν-
δρες Ἀθηναῖοι, ἢ πείθεσθε Ἀνύτῳ ἢ μή, καὶ ἢ ἀφίετέ με ἢ
μή, ὡς ἐμοῦ οὐκ ἂν ποιήσοντος ἄλλα, οὐδ' εἰ μέλλω * πολ- C
λάκις τεθνάναι.

Μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐμμείνατέ μοι
οἷς ἐδεήθην ὑμῶν μὴ θορυβεῖν ἐφ' οἷς ἂν λέγω, ἀλλ' ἀκούειν·
καὶ γάρ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ὀνήσεσθε ἀκούοντες. μέλλω γὰρ οὖν
ἄττα ἐρεῖν ὑμῖν καὶ ἄλλα, ἐφ' οἷς ἴσως βοήσεσθε· ἀλλὰ μη-
δαμῶς ποιεῖτε τοῦτο. εὖ γὰρ ἴστε, ἐὰν ἐμὲ ἀποκτείνητε τοι-
οῦτον ὄντα οἷον ἐγὼ λέγω, οὐκ ἐμὲ μείζω βλάψετε ἢ ὑμᾶς
αὐτούς. ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν βλάψειεν οὔτε Μέλιτος οὔτε
Ἄνυτος· οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιτο· οὐ γὰρ οἴομαι θεμιτὸν * εἶναι D
ἀμείνονι ἀνδρὶ ὑπὸ χείρονος βλάπτεσθαι. ἀποκτείνειε μέντ' ἂν
ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ ἀτιμάσειεν· ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως
οἴεται καὶ ἄλλος τίς που μεγάλα κακά, ἐγὼ δ' οὐκ οἴομαι,
ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ποιεῖν ἃ οὗτος νυνὶ ποιεῖ, ἄνδρα ἀδίκως
ἐπιχειρεῖν ἀποκτιννύναι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολ-
λοῦ δέω ἐγὼ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι, ὥς τις ἂν οἴοιτο,
ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν, μή τι ἐξαμάρτητε περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόσιν
ὑμῖν ἐμοῦ καταψηφισάμενοι. ἐὰν γὰρ ἐμὲ * ἀποκτείνητε, οὐ E
ῥᾳδίως ἄλλον τοιοῦτον εὑρήσετε, ἀτεχνῶς, εἰ καὶ γελοιότε-
ρον εἰπεῖν, προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὥσπερ ἵπ-
πῳ μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέθους δὲ νωθεστέρῳ
καὶ δεομένῳ ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπός τινος· οἷον δή μοι δο-
κεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθεικέναι τοιοῦτόν τινα, ὃς
ὑμᾶς ἐγείρων καὶ πείθων καὶ ὀνειδίζων ἕνα ἕκαστον οὐδὲν
παύομαι * τὴν ἡμέραν ὅλην πανταχοῦ προσκαθίζων. τοιοῦτος 31
οὖν ἄλλος οὐ ῥᾳδίως ὑμῖν γενήσεται, ὦ ἄνδρες. ἀλλ' ἐὰν
ἐμοὶ πείθησθε, φείσεσθέ μου. ὑμεῖς δ' ἴσως τάχ' ἂν ἀχθό-
μενοι, ὥσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἄν με,
πειθόμενοι Ἀνύτῳ, ῥᾳδίως ἂν ἀποκτείναιτε, εἶτα τὸν λοιπὸν

monens non ex opibus exsistere virtutem, sed ex virtute opes et cetera omnia hominibus bona tum privatim tum publice. quae si dicens corrumpo adolescentes, perniciosa haec sane fuerint; sin quis alia me dicere ait praeter illa, nihil dicit. quocirca ita responderim: Athenienses, obsequamini Anyto necne, et dimittatis me necne, nihil id refert, quoniam non aliter sum facturus, etiamsi saepius mihi fuerit moriendum.

Ne tumultuemini, Athenienses, sed id quod vos rogavi, servate mihi ut ne tumultuemini ob ea quae dico, sed audiatis; iuvabit enim vos, ut opinor, auditio. etenim dicturus vobis nunc sum alia quaedam, quibus fortasse reclamabitis; at nolite hoc facere. scitote videlicet vos, si morte me affecturi sitis talem qualem ego dico, non magis me laesuros esse quam vosmet ipsos. me enim nequaquam laedet nec Melitus, nec Anytus; neque enim potuerit; non enim fas esse arbitror meliorem virum laedi a deteriore. enimvero me occidet fortasse aut expellet aut ignominia notabit; et haec quidem fortasse hic aut alius quispiam, credo, maxima mala putat, ego vero non puto, sed multo magis id facere quod hic nunc facit, hominem iniuste audens occidere. nunc igitur, Athenienses, longe abest ut mea causa haec dicam, ut nonnemo putet, sed vestra causa, ne peccetis in dono quod deus vobis dedit, me condemnando. nam si me occideritis, non facile talem invenietis alium, ita plane, quamquam dictu ridiculum erit, impositum a deo civitati velut magno quidem et generoso equo, sed ob corporis molem segniori, et qui incitamento eget calcaris cuiusdam; et talem mihi videtur deus me civitati aposuisse, qui vos incitem et impellam, et obiurgem singulos, neque cessem totum diem omnibus locis vobis assidere. talis ergo alius non facile vobis continget, cives. quare, me si audietis, parcetis mihi. at vos offensi forsitan, velut dormitantes quum excitan-

χρόνον καθεύδοντες διατελοῖτ' ἄν, εἰ μή τινα ἄλλον ὁ θεὸς
ὑμῖν ἐπιπέμψειε κηδόμενος ὑμῶν. ὅτι δ' ἐγὼ τυγχάνω ὢν
τοιοῦτος οἷος ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῇ πόλει δεδόσθαι, ἐνθένδε ἂν
*κατανοήσαιτε· οὐ γὰρ ἀνθρωπίνῳ ἔοικε τὸ ἐμὲ τῶν μὲν ἐμαυ- B
τοῦ ἁπάντων ἠμεληκέναι καὶ ἀνέχεσθαι τῶν οἰκείων ἀμε-
λουμένων τοσαῦτα ἤδη ἔτη, τὸ δὲ ὑμέτερον πράττειν ἀεί,
ἰδίᾳ ἑκάστῳ προσιόντα ὥςπερ πατέρα ἢ ἀδελφὸν πρεςβύτε-
ρον, πείθοντα ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς. καὶ εἰ μέντοι τι ἀπὸ
τούτων ἀπέλαυον καὶ μισθὸν λαμβάνων ταῦτα παρεκελευό-
μην, εἶχον*) ἄν τινα λόγον· νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ καὶ αὐτοί, ὅτι
οἱ κατήγοροι τἄλλα πάντα ἀναισχύντως οὕτω κατηγοροῦντες
τοῦτό γε οὐχ οἷοί τ' ἐγένοντο ἀπαναισχυντῆσαι, παρασχόμε-
νοι* μάρτυρα, ὡς ἐγώ ποτέ τινα ἢ ἐπραξάμην μισθὸν ἢ ᾔτη- C
σα. ἱκανὸν γάρ, οἶμαι, ἐγὼ παρέχομαι τὸν μάρτυρα ὡς
ἀληθῆ λέγω, τὴν πενίαν.

Ἴσως ἂν οὖν δόξειεν ἄτοπον εἶναι, ὅτι δὴ ἐγὼ ἰδίᾳ μὲν
ταῦτα ξυμβουλεύω περιιὼν καὶ πολυπραγμονῶν, δημοσίᾳ δὲ
οὐ τολμῶ ἀναβαίνων εἰς τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον ξυμβου-
λεύειν τῇ πόλει. τούτου δὲ αἴτιόν ἐστιν ὃ ὑμεῖς ἐμοῦ πολ-
λάκις ἀκηκόατε πολλαχοῦ λέγοντος, ὅτι μοι θεῖόν τι * καὶ D
δαιμόνιον γίγνεται [φωνή], ὃ δὴ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἐπικωμῳδῶν
Μέλιτος ἐγράψατο. ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἔστιν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον,
φωνή τις γιγνομένη, ἣ ὅταν γένηται, ἀεὶ ἀποτρέπει με τού-
του ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὔποτε. τοῦτ' ἔστιν
ὅ μοι ἐναντιοῦται τὰ πολιτικὰ πράττειν· καὶ παγκάλως γέ
μοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι· εὖ γὰρ ἴστε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ
ἐγὼ πάλαι ἐπεχείρησα πράττειν τὰ πολιτικὰ πράγματα, πάλαι
ἂν ἀπολώλη, καὶ οὔτ' ἂν ὑμᾶς ὠφελήκη* οὐδὲν οὔτ' ἂν ἐμαυ- E
τόν. καί μοι μὴ ἄχθεσθε λέγοντι τἀληθῆ· οὐ γάρ ἐστιν
ὅςτις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ πλήθει
οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος καὶ διακωλύων πολλὰ ἄδικα
καὶ παράνομα ἐν τῇ πόλει γίγνεσθαι, * ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι 32

---

*) γρ. εἶχεν.

tur, me ferietis atque Anyto obsequuti temere occidetis, tum reliquum tempus perdormiscetis nisi quem alium deus vobis miserit cura permotus vestri. me autem talem esse, qui a deo civitati datus videar, hinc cognoscere poteritis; etenim non humanum videtur, quod ego mea omnia neglexi resque domesticas tot iam annos pessumire sivi, vestram autem rem assidue curo, privatim quemque adiens tamquam pater aut frater maior, et ad studium impellens virtutis. quodsi ullum ex ea re caperem fructum aut mercedem quaererem ex his adhortationibus, aliquid sequerer; nunc ipsi videtis, hos accusatores, quum in ceteris omnibus tam impudenter accusarint, tamen non eo impudentiae processisse, ut adhiberent qui testaretur, me ullam umquam mercedem aut exegisse aut postulavisse. contra enim, opinor, idoneum ego adhibeo testem vera me dicere, paupertatem.

Fortasse igitur mirabile videatur, quod, quum ita privatim quemque consilio iuvem circumiens, atque aliena curans, publice non audeam prodire in concionem vestram, ut consilio iuvem civitatem. sed eius rei causa est, quam vos saepe a me audivistis passim dicente, divinum quiddam mihi obtingere, quod etiam in scripta accusatione sua Melitus derisit. mihi vero illud iam a puero audiri coeptum est, vox quaedam, quae quum auditur, semper revocat me ab eo quod forte facturus sum, impellit autem numquam. idque est quod mihi adversatur ne rempublicam tractem; ac pulcherrime adversari mihi videtur. nam profecto, Athenienses, si ego pridem aggressus essem in res civiles incumbere, pridem perissem, neque aut vobis utilitatis quicquam attulissem aut mihimet ipsi. at ne succensete mihi vera dicenti; nemo enim hominum salvus erit qui aut vobis aut cuicumque alii populo ingenue adversetur multaque contra ius et leges in civitate fieri prohibeat, sed necesse est vere pugna-

τὸν τῷ ὄντι μαχούμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου, καὶ εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθήσεσθαι, ἰδιωτεύειν, ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν. μεγάλα δ' ἔγωγε ὑμῖν τεκμήρια παρέξομαι τούτων, οὐ λόγους, ἀλλ' ὃ ὑμεῖς τιμᾶτε, ἔργα. ἀκούσατε δή μου τὰ ἐμοὶ ξυμβεβηκότα, ἵνα εἰδῆτε ὅτι οὐδ' ἂν ἑνὶ ὑπεικάθοιμι παρὰ τὸ δίκαιον δείσας θάνατον, μὴ ὑπείκων δὲ ἅμα καὶ ἂν*) ἀπολοίμην. ἐρῶ δὲ ὑμῖν φορτικὰ μὲν καὶ δικανικά, ἀληθῆ δέ. ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἄλλην μὲν ἀρχὴν οὐδεμίαν* πώ- B
ποτε ἦρξα ἐν τῇ πόλει, ἐβούλευσα δέ· καὶ ἔτυχεν ἡμῶν ἡ φυλὴ Ἀντιοχὶς πρυτανεύουσα, ὅτε ὑμεῖς τοὺς δέκα στρατηγοὺς τοὺς οὐκ ἀνελομένους τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐβουλεύσασθε ἀθρόους κρίνειν, παρανόμως, ὡς ἐν τῷ ὑστέρῳ χρόνῳ πᾶσιν ὑμῖν ἔδοξε. τότ' ἐγὼ μόνος τῶν πρυτάνεων ἠναντιώθην ὑμῖν μηδὲν ποιεῖν παρὰ τοὺς νόμους, καὶ ἐναντία ἐψηφισάμην· καὶ ἑτοίμων ὄντων ἐνδεικνύναι με καὶ ἀπάγειν τῶν ῥητόρων, καὶ ὑμῶν κελευόντων καὶ βοώντων, μετὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ * δικαίου ᾤμην μᾶλλόν με δεῖν διακινδυνεύειν, C
ἢ μεθ' ὑμῶν* γενέσθαι μὴ δίκαια βουλευομένων φοβηθέντα δεσμὸν ἢ θάνατον. καὶ ταῦτα μὲν ἦν ἔτι δημοκρατουμένης τῆς πόλεως· ἐπειδὴ δὲ ὀλιγαρχία ἐγένετο, οἱ τριάκοντα αὖ μεταπεμψάμενοί με πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον προσέταξαν ἀγαγεῖν ἐκ Σαλαμῖνος Λέοντα τὸν Σαλαμίνιον, ἵν' ἀποθάνοι· οἷα δὴ καὶ ἄλλοις ἐκεῖνοι πολλοῖς πολλὰ προσέταττον, βουλόμενοι ὡς πλείστους ἀναπλῆσαι αἰτιῶν. τότε μέντοι ἐγὼ οὐ* λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ αὖ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου D
μὲν μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὁτιοῦν, τοῦ δὲ μηδὲν ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου δὲ τὸ πᾶν μέλει. ἐμὲ γὰρ ἐκείνη ἡ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν οὕτως ἰσχυρὰ οὖσα, ὥστε ἄδικόν τι ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς θόλου ἐξήλθομεν, οἱ μὲν τέτταρες ᾤχοντο εἰς Σαλαμῖνα καὶ ἤγαγον Λέοντα, ἐγὼ δὲ ᾠχόμην ἀπιὼν οἴκαδε. καὶ ἴσως ἂν διὰ ταῦτ' ἀπέθανον, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ διὰ ταχέων κατελύθη. καὶ

---

*) γρ. ἅμα καὶ ἅμ' ἄν. ἄλλ. ἅμ' ἄν. ἄλλ. ἅμα καὶ ἀπολ.

turum pro iure, si vel ad breve tempus se salvum esse voluerit, vitam privatam, non publicam agere. gravia equidem dabo vobis argumenta eius rei, non dicta, sed quod vos magni ducitis, facta. audite ergo quae mihi acciderunt, ut cognoscatis nemini me contra ius et aequum cessurum esse mortis metu, quamquam, simul atque non cesserim, interiturus sim. dicam autem vobis molesta et iudicialia, sed vera tamen. namque ego, Athenienses, nullo umquam publico munere sum functus, praeterquam senatorio; ac forte tribus nostra Antiochis summum magistratum gerebat, quum vos decem praetores illos, qui corpora in proelio navali caesorum non sustulerant, cunctos una sententia damnari iubebatis, contra leges, sicut posterius vobis omnibus visum est. tum ego solus e prytanibus adversatus sum vobis, quo minus quid faceretis contra leges, et contrariam sententiam tuli; atque quum rhetores parati essent me deferre atque in ius educere, vosque id iuberetis et acclamaretis, ego mihi ex lege et iusto periculum potius subeundum quam vobiscum iniusta decernentibus faciendum esse putavi vinculorum aut mortis metu. atque haec quidem fiebant tum, quum adhuc populare in civitate imperium erat; quum illud autem ad paucos pervenisset, triginta viri rursus me cum quattuor aliis arcessiverunt in tholum atque imperarunt ex Salamine huc adduci Leontem Salaminium, ut interficeretur; qualia illi etiam aliis multis multa imperabant, quum quam plurimos vellent maculare criminibus. tunc vero ego rursus non verbis, sed facto ostendi, me, nisi subrusticum est dictu, nihil plane mortem curare, ut autem nihil iniustum neque impium committerem, in eo omnem versari curam meam. me quidem illa potestas adeo violenta non perterruit, ut iniustum quicquam committerem, sed ut ex tholo egressi sumus, ceteri quattuor iverunt Salamina atque huc adduxerunt Leontem, ego autem abi domum.

τούτων* ὑμῖν ἔσονται πολλοὶ μάρτυρες. ἆρ' οὖν ἄν με οἴεσθε E
τοσάδε ἔτη διαγενέσθαι, εἰ ἔπραττον τὰ δημόσια καὶ πράττων ἀξίως ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἐβοήθουν τοῖς δικαίοις καί, ὥσπερ χρή, τοῦτο περὶ πλείστου ἐποιούμην; πολλοῦ γε δεῖ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι· οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλος ἀνθρώπων οὐδείς.
*ἀλλ' ἐγὼ διὰ παντὸς τοῦ βίου δημοσίᾳ τε εἴ πού τι ἔπραξα 33
τοιοῦτος φανοῦμαι καὶ ἰδίᾳ ὁ αὐτὸς οὗτος, οὐδενὶ πώποτε ξυγχωρήσας οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον οὔτε ἄλλῳ οὔτε τούτων οὐδενί, οὓς δὴ οἱ διαβάλλοντες ἐμέ φασιν ἐμοὺς μαθητὰς εἶναι. ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην· εἰ δέ τίς μου*) λέγοντος καὶ τὰ ἐμαυτοῦ πράττοντος ἐπιθυμεῖ**) ἀκούειν, εἴτε νεώτερος εἴτε πρεσβύτερος, οὐδενὶ πώποτε ἐφθόνησα. οὐδὲ χρήματα μὲν λαμβάνων διαλέγομαι, μὴ
λαμβάνων * δ' οὔ, ἀλλ' ὁμοίως καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι πα- B
ρέχω ἐμαυτὸν ἐρωτᾶν, καὶ ἐάν τις βούληται ἀποκρινόμενος ἀκούειν***) ὧν ἂν λέγω. καὶ τούτων ἐγώ, εἴτε τις χρηστὸς γίγνεται εἴτε μή, οὐκ ἂν δικαίως τὴν αἰτίαν ὑπέχοιμι, ὧν μήτε ὑπεσχόμην μηδενὶ μηδὲν πώποτε μάθημα μήτε ἐδίδαξα. εἰ δέ τίς φησι παρ' ἐμοῦ πώποτέ τι μαθεῖν ἢ ἀκοῦσαι ἰδίᾳ ὅ τι μὴ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, εὖ ἴστε ὅτι οὐκ ἀληθῆ λέγει. ἀλλὰ διὰ τί δήποτε μετ' ἐμοῦ χαίρουσί τινες πολὺν χρόνον διατρίβον-
τες; * ἀκηκόατε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι· πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν C
ἐγὼ εἶπον, ὅτι ἀκούοντες χαίρουσιν ἐξεταζομένοις τοῖς οἰομένοις μὲν εἶναι σοφοῖς, οὖσι δ' οὔ· ἔστι γὰρ οὐκ ἀηδές. ἐμοὶ δὲ τοῦτο, ὡς ἐγώ φημι, προστέτακται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πράττειν καὶ ἐκ μαντειῶν καὶ ἐξ ἐνυπνίων καὶ παντὶ τρόπῳ ᾧπέρ τίς ποτε καὶ ἄλλη θεία μοῖρα ἀνθρώπῳ καὶ ὁτιοῦν προσέταξε πράττειν. ταῦτα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἀληθῆ ἐστὶ καὶ εὐέλεγκτα. εἰ γὰρ δὴ ἔγωγε τῶν νεωτέρων τοὺς μὲν
διαφθείρω, * τοὺς δὲ διέφθαρκα, χρῆν δήπου, εἴτε τινὲς αὐ- D
τῶν πρεσβύτεροι γενόμενοι ἔγνωσαν ὅτι νέοις οὖσιν αὐτοῖς ἐγὼ κακὸν πώποτέ τι ξυνεβούλευσα, νυνὶ αὐτοὺς ἀναβαίνον-

---

*) γρ. τις ἐμοῦ. **) γρ. ἐπιθυμοῖ.
***) γρ. ἀκούει.

et forsitan haec mihi causa fuisset mortis, nisi ista potestas cito sublata esset. huius autem rei vobis plurimi erunt testes. num ergo putatis me tot annos superaturum fuisse, si res publicas tractassem bonique viri functus officio iustitiae patrocinatus essem atque hoc ut decet, plurimi fecissem? multum sane abest, Athenienses; neque enim alius quisquam hominum potuerit. at ego per omnem vitam et publice sicubi quid egi talis reperiar et privatim idem ille, utpote qui nemini umquam concesserim quicquam praeter aequum neque alii neque horum cuiquam, quos ii qui me calumniantur dicunt meos discipulos esse. ego autem nullius umquam magister fui; sed si quis me loquentem et meas res obeuntem audire cupit, sive iunior sive senior, neminem umquam prohibui. neque vero is sum qui pecunia accepta disseram, non accepta omittam, sed diviti pariter atque pauperi me praebeo ut me interroget, et si cui libet, respondens audiat quae dico. atque horum, sive quis probus fit sive improbus, culpam non sustinuerim iure, quum nulli eorum quicquam doctrinae neque promiserim neque tradiderim. si quis autem dicit se a me umquam aut didicisse aut privatim audisse, quod non etiam ceteri omnes, is, scitote, verum non dicit. sed quam tandem ob causam nonnulli diu cum voluptate mecum versantur? audistis, Athenienses: veram rei rationem vobis exposui, oblectari eos quum audiant explorari qui se sapientes esse putent, ut non sint; est enim res haud iniucunda. mihi autem hoc, sicut ego aio, imperatum est a deo ut faciam tum per vaticinia tum per somnia tum quocumque demum modo alia sors divina homini imperare aliquid solet ut agat. haec, Athenienses, et vera sunt et facile possunt convinci. nam si ego iuniores partim corrumpo partim corrupi, sane oportebat eos, si qui seniores facti cognorunt sibi, quum adolescentes essent, in aliqua re umquam me male consuluisse, nunc

τας ἐμοῦ κατηγορεῖν καὶ τιμωρεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ αὐτοὶ ἤθελον, τῶν οἰκείων τινὰς τῶν ἐκείνων, πατέρας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἄλλους τοὺς προςήκοντας, εἴπερ ὑπ' ἐμοῦ τι κακὸν ἐπεπόνθεσαν οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν, νῦν μεμνῆσθαι*). πάντως δὲ πάρεισιν αὐτῶν πολλοὶ ἐνταυθοῖ, οὓς ἐγὼ ὁρῶ· πρῶτον μὲν Κρίτων οὑτοσί, ἐμὸς ἡλικιώτης καὶ δημότης, Κριτοβούλου * τοῦδε πατήρ, ἔπειτα Λυσανίας ὁ Σφήττιος, E
Αἰσχίνου τούτου πατήρ, ἔτι δ' Ἀντιφῶν ὁ Κηφισιεὺς οὑτοσί, Ἐπιγένους πατήρ· ἄλλοι τοίνυν οὗτοι, ὧν οἱ ἀδελφοὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ γεγόνασι, Νικόστρατος ὁ Θεοζοτίδου**), ἀδελφὸς Θεοδότου (καὶ ὁ μὲν Θεόδοτος τετελεύτηκεν, ὥςτε οὐκ ἂν ἐκεῖνός γε αὐτοῦ καταδεηθείη), καὶ Πάραλος ὅδε ὁ Δημοδόκου, οὗ ἦν Θεάγης ἀδελφός, ὅδε τε* Ἀδείμαντος ὁ 34
Ἀρίστωνος, οὗ ἀδελφὸς οὑτοσὶ Πλάτων, καὶ Αἰαντόδωρος, οὗ Ἀπολλόδωρος ὅδε ἀδελφός· καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐγὼ ἔχω ὑμῖν εἰπεῖν, ὧν τινὰ ἐχρῆν μάλιστα μὲν ἐν τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ παρασχέσθαι Μέλιτον μάρτυρα· εἰ δὲ τότε ἐπελάθετο, νῦν παρασχέσθω (ἐγὼ παραχωρῶ) καὶ λεγέτω εἴ τι ἔχει τοιοῦτον. ἀλλὰ τούτου πᾶν τοὐναντίον εὑρήσετε, ὦ ἄνδρες, πάντας ἐμοὶ βοηθεῖν ἑτοίμους τῷ διαφθείροντι, τῷ κακὰ ἐργαζομένῳ τοὺς οἰκείους αὐτῶν, ὥς φασι Μέλιτος καὶ *Ἄνυτος· B
αὐτοὶ μὲν γὰρ οἱ διεφθαρμένοι τάχ' ἂν λόγον ἔχοιεν βοηθοῦντες· οἱ δὲ ἀδιάφθαρτοι, πρεσβύτεροι ἤδη ἄνδρες, οἱ τούτων προςήκοντες, τίνα ἄλλον ἔχουσι λόγον βοηθοῦντες ἐμοί, ἀλλ' ἢ τὸν ὀρθόν τε καὶ δίκαιον, ὅτι ξυνίσασι Μελίτῳ μὲν ψευδομένῳ, ἐμοὶ δὲ ἀληθεύοντι;***)

Εἶεν δή, ὦ ἄνδρες, ἃ μὲν ἐγὼ ἔχοιμ' ἂν ἀπολογεῖσθαι, σχεδόν ἐστι ταῦτα καὶ ἄλλα ἴσως τοιαῦτα. τάχα δ' ἄν τις ὑμῶν ἀγανακτήσειεν ἀναμνησθεὶς * ἑαυτοῦ, εἰ ὁ μὲν καὶ C
ἐλάττω τουτουῒ τοῦ ἀγῶνος ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος ἐδεήθη τε καὶ ἱκέτευσε τοὺς δικαστὰς μετὰ πολλῶν δακρύων, παιδία τε αὑτοῦ ἀναβιβασάμενος, ἵνα ὅτι μάλιστα ἐλεηθείη, καὶ ἄλλους τῶν οἰκείων καὶ φίλων πολλούς, ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἄρα τούτων ποιήσω, καὶ ταῦτα κινδυνεύων, ὡς ἂν

*) γρ. μεμνῆσθαι καὶ τιμωρεῖσθαι.
) ἄλλ. Ζωτίδου. *) γρ. ἀληθῆ λέγοντι.

ipsos prodire meque accusare atque ulcisci; sin autem ipsi nollent, aliqui certe ex cognatis ipsorum, patres aut fratres aut alii necessarii, debebant, si quod malum a me cognati eorum perpessi essent, nunc meminisse. sane etiam adsunt eorum multi hic quos video; primum Crito hic, meus aequalis et popularis, Critobuli huius pater, dein Lysanias Sphettius, Aeschinis huius pater, item Antiphon Cephisiensis hic, Epigenis pater; atque alii etiam hi, quorum fratres sermonibus illis interfuerunt, Nicostratus Theosdotidis filius, Theodoti frater: (et Theodotus quidem obiit, ut ille mihi non potuerit apud hunc deprecator esse), tum Paralus hic Demodoci filius; cuius frater erat Theages, et hic Adimantus Aristonis filius, cuius hicce Plato frater est, et Aeantodorus; cuius frater est hic Apollodorus; et alios plurimos ego vobis nominare possum, quorum omnino aliquem debebat Melitus in actione sua adhibere testem; quodsi tunc oblitus est, nunc adhibeat (ego non impedio) et dicat si quid eiusmodi habet. verum plane contra invenietis, eives; omnes mihi succurrere paratos, corruptori, qui malefacit cognatis ipsorum, ut aiunt Melitus et Anytus. etenim ipsis quidem corruptis forsitan esse possit ratio cur succurrant; incorruptis vero, iam senioribus viris, illorum necessariis, quae potest ratio esse succurrendi mihi, nisi recta haec et iusta, quod sciunt Melitum mentiri, me autem vera loqui?

Iam vero, cives, quae habui pro me dicenda, haec fere sunt atque alia, opinor, eiusdem modi. fortasse autem aliquis vestrum indignabitur memor sui, si, quum ipse quondam vel leviore in periculo quam periculum hoc meum est versatus oraverit iudices suppliciterque rogaverit multis cum lacrimis, simul, quo magis misericordiam moveret, productis filiis suis et aliis cognatorum atque amicorum multis, ego nunc huiusmodi nihil faciam, quamvis in extremum, ut

δόξαιμι, τὸν ἔσχατον κίνδυνον. τάχ' ἂν οὖν τις ταῦτα
ἐννοήσας αὐθαδέστερον ἂν πρός με σχοίη, καὶ ὀργισθεὶς
αὐτοῖς τούτοις θεῖτο ἂν μετ' ὀργῆς τὴν ψῆφον. εἰ δή
τις ὑμῶν οὕτως ἔχει* (οὐκ ἀξιῶ μὲν γὰρ ἔγωγε, εἰ δ' οὖν, D
ἐπιεικῆ ἄν μοι δοκῶ πρὸς τοῦτον λέγειν λόγον ὅτι Ἐμοί, ὦ
ἄριστε, εἰσὶ μέν πού τινες καὶ οἰκεῖοι· καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ
τὸ τοῦ Ὁμήρου, οὐδ' ἐγὼ ἀπὸ δρυὸς οὐδ' ἀπὸ πέτρης
πέφυκα, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων· ὥστε καὶ οἰκεῖοί μοί εἰσι καὶ
υἱεῖς γε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τρεῖς, εἷς μὲν μειράκιον ἤδη,
δύο δὲ παιδία· ἀλλ' ὅμως οὐδένα αὐτῶν δεῦρο ἀναβιβασά-
μενος δεήσομαι ὑμῶν ἀποψηφίσασθαι. Τί δὴ οὖν οὐδὲν
τούτων ποιήσω; Οὐκ αὐθαδιζόμενος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
οὐδ' ὑμᾶς *ἀτιμάζων· ἀλλ' εἰ μὲν θαῤῥαλέως ἐγὼ ἔχω πρὸς E
θάνατον ἢ μή, ἄλλος λόγος· πρὸς δ' οὖν δόξαν καὶ ἐμοὶ καὶ
ὑμῖν καὶ ὅλῃ τῇ πόλει οὔ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι ἐμὲ τού-
των οὐδὲν ποιεῖν καὶ τηλικόνδε ὄντα καὶ τοῦτο τοὔνομα
ἔχοντα, εἴτ' οὖν ἀληθὲς εἴτ' οὖν ψεῦδος· ἀλλ' οὖν δεδογμέ-
νον γ' ἐστί, τὸν Σωκράτη διαφέρειν τινὶ τῶν πολλῶν * ἀν- 35
θρώπων. εἰ οὖν ὑμῶν οἱ δοκοῦντες διαφέρειν εἴτε σοφίᾳ
εἴτε ἀνδρείᾳ εἴτε ἄλλῃ ἡτινιοῦν ἀρετῇ τοιοῦτοι ἔσονται,
αἰσχρὸν ἂν εἴη, οἵουσπερ ἐγὼ πολλάκις ἑώρακά τινας, ὅταν
κρίνωνται, δοκοῦντας μέν τι εἶναι, θαυμάσια δὲ ἐργαζομέ-
νους, ὡς δεινόν τι οἰομένους πείσεσθαι εἰ ἀποθανοῦνται, ὥσ-
περ ἀθανάτων ἐσομένων, ἐὰν ὑμεῖς αὐτοὺς μὴ ἀποκτείνητε·
οἳ ἐμοὶ δοκοῦσιν αἰσχύνην τῇ πόλει περιάπτειν, ὥστ' ἄν τινα
καὶ τῶν ξένων ὑπολαβεῖν ὅτι οἱ διαφέροντες Ἀθηναίων εἰς
ἀρετήν, * οὓς αὐτοὶ ἑαυτῶν ἔν τε ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις B
τιμαῖς προκρίνουσιν, οὗτοι γυναικῶν οὐδὲν διαφέρουσι. ταῦ-
τα γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὔτε ἡμᾶς χρὴ ποιεῖν τοὺς δο-
κοῦντας καὶ ὁπῃτιοῦν εἶναι, οὔτ' ἂν ἡμεῖς ποιῶμεν, ὑμᾶς
ἐπιτρέπειν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι πολὺ μᾶλλον
καταψηφιεῖσθε τοῦ τὰ ἐλεεινὰ ταῦτα δράματα εἰσάγοντος
καὶ καταγέλαστον τὴν πόλιν ποιοῦντος, ἢ τοῦ ἡσυχίαν ἄγον-

videor, adductus discrimen. ergo fortasse aliquis haec cogitans pertinacior in me erit hisque ipsis offensus calculum iracunde mittet. quo animo si quis est vestrum (id quod equidem nolim), sed si est, convenienter mihi videor haec ei verba dicturus esse: sunt quidem, vir optime mihi quoque cognati; nam, ut ipsis Homeri verbis utar, non sum ex quercu aut rupe oriundus, sed ab hominibus; unde et cognati mihi sunt, Athenienses, et filii tres, unus iam adolescens, duo vero parvuli; verumtamen nullum eorum huc producam, ut a vobis exorem absolutionem. Cur tandem igitur nihil huiusmodi faciam? Non arroganti contumacia, Athenienses, nec vestri contemptu; etenim an ego fidenti animo mortem exspectem necne, alia est res; verum ad existimationem et meam et vestram omninoque civitatis non convenire mihi arbitror huiusmodi quicquam facere, qui et id aetatis sim et hoc nomen habeam, sive illud merito sive immerito; certe opinio est, Socratem aliqua re praestare plerisque hominibus. iam si ii vestrum qui videntur praestare aut sapientia aut fortitudine aut alia quacumque virtute ita se gesserint, turpe id fuerit, quales ego saepe vidi in iudiciis, qui aliquid esse viderentur, mira tamen facientes, quippe putantes indigni quid se passuros esse ubi moriendum foret, quasi immortales essent futuri, si a vobis non occiderentur; qui quidem mihi labem adspergere videntur civitati, adeo ut exterorum nonnemo existimare possit, virtute excellentes inter Athenienses, quos quisque sibimet ipsi in magistratibus ceterisque honoribus mandandis praeponere soleat, eos nihilo praestantiores mulierculis esse. haec igitur, Athenienses, nec nos facere decet, qualescumque esse videmur, nec si nos faciamus, a vobis concedendum est, sed hoc ipsum ostendendum, multo potius damnaturos vos esse eum, qui miserabilia haec spectacula edat faciatque ut civitas derideatur, quam qui se teneat

τος. χωρὶς δὲ τῆς δόξης, ὦ ἄνδρες, οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖ
εἶναι δεῖσθαι τοῦ δικαστοῦ * οὐδὲ δεόμενον ἀποφεύγειν, ἀλλὰ C
διδάσκειν καὶ πείθειν· οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ κάθηται ὁ δικα-
στὴς ἐπὶ τῷ καταχαρίζεσθαι τὰ δίκαια, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρίνειν
ταῦτα· καὶ ὀμώμοκεν οὐ χαριεῖσθαι οἷς ἂν δοκῇ αὐτῷ, ἀλ-
λὰ δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους. οὔκουν χρὴ οὔτε ἡμᾶς ἐθί-
ζειν ὑμᾶς ἐπιορκεῖν, οὔθ' ὑμᾶς ἐθίζεσθαι· οὐδέτεροι γὰρ ἂν
ἡμῶν εὐσεβοῖεν. μὴ οὖν ἀξιοῦτέ με, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
τοιαῦτα δεῖν πρὸς ὑμᾶς πράττειν, ἃ μήτε ἡγοῦμαι καλὰ
εἶναι μήτε δίκαια μήτε ὅσια, ἄλλως τε πάντως * νὴ Δία, μά- D
λιστα μέντοι*) καὶ ἀσεβείας φεύγοντα ὑπὸ Μελίτου τουτουΐ.
σαφῶς γὰρ ἄν, εἰ πείθοιμι ὑμᾶς καὶ τῷ δεῖσθαι βιαζοίμην
ὀμωμοκότας, θεοὺς ἂν διδάσκοιμι μὴ ἡγεῖσθαι ὑμᾶς εἶναι,
καὶ ἀτεχνῶς ἀπολογούμενος κατηγοροίην ἂν ἐμαυτοῦ ὡς
θεοὺς οὐ νομίζω. ἀλλὰ πολλοῦ δεῖ οὕτως ἔχειν· νομίζω τε
γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς οὐδεὶς τῶν ἐμῶν κατηγόρων,
καὶ ὑμῖν ἐπιτρέπω καὶ τῷ θεῷ κρῖναι περὶ ἐμοῦ ὅπῃ μέλλει
ἐμοί τε ἄριστα εἶναι καὶ ὑμῖν.

---

* Τὸ μὲν μὴ ἀγανακτεῖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐπὶ E
τούτῳ τῷ γεγονότι, ὅτι μου κατεψηφίσασθε, * ἄλλα τέ μοι 36
πολλὰ ξυμβάλλεται, καὶ οὐκ ἀνέλπιστόν μοι γέγονε τὸ γεγο-
νὸς τοῦτο, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον θαυμάζω ἑκατέρων τῶν ψή-
φων τὸν γεγονότα ἀριθμόν. οὐ γὰρ ᾤμην ἔγωγε οὕτω πα-
ρ' ὀλίγον ἔσεσθαι, ἀλλὰ παρὰ πολύ· νῦν δέ, ὡς ἔοικεν, εἰ τρεῖς
μόναι μετέπεσον τῶν ψήφων, ἀποπεφεύγη ἄν. Μέλιτον μὲν
οὖν, ὡς ἐμοὶ δοκῶ, καὶ νῦν ἀποπέφευγα, καὶ οὐ μόνον ἀπο-
πέφευγα, ἀλλὰ παντὶ δῆλον τοῦτό γε, ὅτι εἰ μὴ ἀνέβη Ἄνυ-
τος καὶ Λύκων κατηγορήσοντες ἐμοῦ, κἂν ὦφλε χιλίας δρα-
χμάς, * οὐ μεταλαβὼν τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων. B

---

*) γρ. μάλιστα πάντως νὴ Δία μέντοι.

quietus, praeter ea quae ad existimationem spectant, cives, nec iustum mihi videtur esse exorare iudicem aut ab exorato absolvi, sed docere ac persuadere; non enim ad hoc sedet iudex ut ius gratificetur, sed rem ut iudicet, utpote iuratus se non gratificaturum esse, quibuscumque libeat ipsi, sed iudicaturum ex legibus. quocirca nec nobis licet assuefacere vos ad peierandum, nec vobis assuefieri; neutri enim nostrum pietatem servarent. ne igitur putate, Athenienses, ea mihi apud vos facienda, quae neque honesta nec iusta nec pia esse censeo, quum alias omnino, pro Iuppiter, tum maxime nunc impietatis arcessitus ab hocce Melito. nam si persuadendo atque exorando vim vobis afferrem iuratis, aperte docerem non statuendos vobis deos esse, et plane causam dicens accusarem memet ipsum, tamquam deos non esse putantem. sed tantum abest ut id faciam, Athenienses, ut magis etiam esse deos putem quam meorum quisquam accusatorum, iamque vobis permitto ac deo iudicare de me, sicut optimum tum mihi futurum est tum vobis.

Quamobrem haud moleste feram, Athenienses, hanc quae evenit damnationem, quum aliae mihi multae sunt causae tum haec, quod non inopinanti mihi id factum est, sed multo magis utrorumque calculorum miror effectum numerum. non enim putaram fore ut tam parum differrent, sed ut multum; nunc autem, si tres modo calculi aliter cecidissent, opinor, evasissem. ac Melitum quidem iam videor mihi evasisse, neque evasi tantum, sed nemini hoc dubium est quin, nisi Anytus et Lyco ad me accusandum surrexissent, ipse mille drachmis fuisset multatus, quippe qui quintam calculorum partem non tulisset.

Τιμᾶται δ' οὖν μοι ὁ ἀνὴρ θανάτου. εἶεν, ἐγὼ δὲ δὴ τί-
νος ὑμῖν ἀντιτιμήσομαι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι; ἢ δῆλον ὅτι τῆς
ἀξίας; τί οὖν; τί ἄξιός εἰμι παθεῖν ἢ ἀποτῖσαι, ὅτι μαθὼν
ἐν τῷ βίῳ οὐχ ἡσυχίαν ἦγον, ἀλλ' ἀμελήσας ὧνπερ οἱ πολ-
λοὶ, χρηματισμοῦ τε καὶ οἰκονομίας καὶ στρατηγιῶν καὶ
δημηγοριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν καὶ ξυνωμοσιῶν καὶ στά-
σεων τῶν ἐν τῇ πόλει γιγνομένων, ἡγησάμενος ἐμαυτὸν τῷ
ὄντι ἐπιεικέστερον εἶναι ἢ ὥςτε εἰς ταῦτ' * ἰόντα σώζεσθαι, ἐν- C
ταῦθα μὲν οὐκ ᾖα οἷ ἐλθὼν μήτε ὑμῖν μήτε ἐμαυτῷ ἔμελ-
λον μηδὲν ὄφελος εἶναι, ἐπὶ δὲ τὸ ἰδίᾳ ἕκαστον ἰὼν εὐεργε-
τεῖν τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν, ὥς ἐγώ φημι, ἐνταῦθα ᾖα,
ἐπιχειρῶν ἕκαστον ὑμῶν πείθειν μὴ πρότερον μήτε τῶν ἑαυ-
τοῦ μηδενὸς ἐπιμελεῖσθαι, πρὶν ἑαυτοῦ ἐπιμεληθείη ὅπως
ὡς βέλτιστος καὶ φρονιμώτατος ἔσοιτο, μήτε τῶν τῆς πό-
λεως πρὶν αὐτῆς τῆς πόλεως, τῶν τε ἄλλων οὕτω κατὰ τὸν
αὐτὸν τρόπον ἐπιμελεῖσθαι; τί οὖν εἰμὶ ἄξιος παθεῖν * τοιοῦ- D
τος ὤν; Ἀγαθόν τι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ δεῖ γε κατὰ τὴν
ἀξίαν τῇ ἀληθείᾳ τιμᾶσθαι *) καὶ ταῦτά γε ἀγαθὸν τοιοῦτον
ὅ τι ἂν πρέποι ἐμοί. τί οὖν πρέπει ἀνδρὶ πένητι εὐεργέτῃ,
δεομένῳ ἄγειν σχολὴν ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ παρακελεύσει; οὐκ
ἔσθ' ὅ τι μᾶλλον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πρέπει οὕτως, ὡς τὸν
τοιοῦτον ἄνδρα ἐν πρυτανείῳ σιτεῖσθαι, πολύ γε μᾶλλον ἢ
εἴ τις ὑμῶν ἵππῳ ἢ ξυνωρίδι ἢ ζεύγει νενίκηκεν Ὀλυμπίασιν·
ὁ μὲν γὰρ ὑμᾶς ποιεῖ εὐδαίμονας δοκεῖν εἶναι, ἐγὼ δὲ εἶναι·
καὶ ὁ * μὲν τροφῆς οὐδὲν δεῖται, ἐγὼ δὲ δέομαι. εἰ οὖν δεῖ E
με κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἀξίας τιμᾶσθαι, τούτου * τιμῶμαι, 37
τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως.

Ἴσως οὖν ὑμῖν καὶ ταυτὶ λέγων παραπλησίως δοκῶ λέγειν ὥςπερ περὶ τοῦ οἴκτου καὶ τῆς ἀντιβολήσεως, ἀπαυθαδιζόμενος· τὸ δὲ οὐκ ἔστιν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοιοῦτον, ἀλλὰ τοιόνδε μᾶλλον. πέπεισμαι ἐγὼ ἑκὼν εἶναι μηδένα ἀδικεῖν ἀνθρώπων (ἀλλὰ ὑμᾶς τοῦτο οὐ πείθω·

---

*) γρ. εἰ δή γε — τιμᾶσθε.

Aestimat ergo mihi vir litem poenamque morte. Iam quanam re ego contra aestimabo, Athenienses? an patet ea quam commeruerim? quid igitur? quam poenam commerui aut multam, quod sciens non quievi in vita, sed nihil curans ea quae plerique, quaestum, rem familiarem, imperia, concionatorum munus reliquasque potestates et conspirationes et seditiones quae in civitate fiunt, quum putarem me probiorem revera esse quam ut ex talibus salutem quaererem, non egi hoc ut obirem ea quibus obeundis nec vobis nec mihi ipsi quicquam utilitatis afferre potuissem, sed ut quemque privatim maximo ut ego arbitror, beneficio afficerem, hoc unum egi cuique vestrum suadere studens ne suarum rerum ullius curam susciperet prius quam sui ipsius suscepisset, ut quam optimus et prudentissimus fieret, neve negotiorum civitatis prius quam ipsius civitatis, eodemque modo ceterarum item rerum curam et cogitationem susciperet? quid igitur commerui talis qui fuerim? Boni sane aliquid, Athenienses, si modo pro dignitate atque ex vero aestimari oportet, et quidem boni id genus quod conveniat mihi. iam quid convenit pauperi viro bene merenti, qui otio indiget ut vos ad virtutem adhortetur? nihil est quod tam conveniat, Athenienses, tali viro magis, quam ut ei victus quotidianus in prytaneo publice praebeatur, multoque id magis quam si quis vestrum equo aut bigis aut alio curriculo Olympiis vicit; is enim vos facit ut beati videamini esse, ego autem ut sitis; isque victu non indiget, ego autem indigeo. itaque si me oportet ex vero ac pro dignitate aestimare, victum dicam in prytaneo.

Fortasse igitur vobis, quum haec dico, similiter videor dicere ac de miseratione et obsecratione, arroganter contumax; verum non ita se res habet, Athenienses, sed hoc potius modo. persuasum est mihi, a me sciente neminem affici iniuria (quamquam vobis id

ὀλίγον γὰρ χρόνον ἀλλήλοις διειλέγμεθα· ἐπεί, ὡς ἐγῷμαι, εἰ
ἦν ὑμῖν νόμος, ὥςπερ καὶ ἄλλοις ἀνθρώποις, περὶ θανάτου
μὴ μίαν ἡμέραν μόνον * κρίνειν, ἀλλὰ πολλάς, ἐπείσθητε ἄν· B
νῦν δ' οὐ ῥάδιον ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ μεγάλας διαβολὰς ἀπολύε-
σθαι), πεπεισμένος δὴ ἐγὼ μηδένα ἀδικεῖν, πολλοῦ δέω
ἐμαυτόν γε ἀδικήσειν καὶ κατ' ἐμαυτοῦ ἐρεῖν αὐτὸς ὡς
ἄξιός εἰμί του κακοῦ καὶ τιμήσεσθαι τοιούτου τινὸς ἐμαυ-
τῷ. τί δείσας; ἦ μὴ πάθω τοῦτο, οὗ Μέλιτός μοι τιμᾶται,
ὅ φημι οὐκ εἰδέναι οὔτ' εἰ ἀγαθὸν οὔτ' εἰ κακόν ἐστιν; ἀν-
τὶ τούτου δὴ ἕλωμαί τι ὧν εὖ οἶδ' ὅτι κακῶν ὄντων, τούτου
τιμησάμενος; πότερον δεσμοῦ; καὶ τί * με δεῖ ζῆν ἐν δεσμω- C
τηρίῳ, δουλεύοντα τῇ ἀεὶ καθισταμένῃ ἀρχῇ, τοῖς ἕνδεκα;
ἀλλὰ χρημάτων, καὶ δεδέσθαι ἕως ἂν ἐκτίσω; ἀλλὰ ταὐτόν
μοί ἐστιν ὅπερ νῦν δὴ ἔλεγον· οὐ γὰρ ἔστι μοι χρήματα
ὁπόθεν ἐκτίσω. ἀλλὰ δὴ φυγῆς τιμήσομαι; ἴσως γὰρ ἄν μοι
τούτου τιμήσαιτε. πολλὴ μέντ' ἄν με φιλοψυχία ἔχοι, ὦ ἄν-
δρες Ἀθηναῖοι, εἰ οὕτως ἀλόγιστός εἰμι, ὥςτε μὴ δύνασθαι
λογίζεσθαι ὅτι ὑμεῖς μὲν ὄντες πολῖταί μου οὐχ οἷοί τ'
ἐγένεσθε ἐνεγκεῖν τὰς ἐμὰς διατριβὰς * καὶ τοὺς λόγους, D
ἀλλ' ὑμῖν βαρύτεραι γεγόνασι καὶ ἐπιφθονώτεραι, ὥςτε ζη-
τεῖτε αὐτῶν νυνὶ ἀπαλλαγῆναι, ἄλλοι δὲ ἄρα αὐτὰς οἴσουσι
ῥᾳδίως· πολλοῦ γε δεῖ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι. καλὸς οὖν ἄν
μοι ὁ βίος εἴη, ἐξελθόντι τηλικῷδε ἀνθρώπῳ, ἄλλην ἐξ ἄλ-
λης πόλεως ἀμειβομένῳ καὶ ἐξελαυνομένῳ ζῆν· εὖ γὰρ
οἶδ' ὅτι, ὅποι ἂν ἔλθω, λέγοντος ἐμοῦ ἀκροάσονται οἱ νέοι,
ὥςπερ ἐνθάδε· κἂν μὲν τούτους ἀπελαύνω, οὗτοι ἐμὲ αὐ-
τοὶ ἐξελῶσι, πείθοντες τοὺς πρεσβυτέρους· ἐὰν δὲ μὴ
* ἀπελαύνω, οἱ τούτων πατέρες τε καὶ οἰκεῖοι δι' αὐτοὺς E
τούτους.

Ἴσως οὖν ἄν τις εἴποι· Σιγῶν δὲ καὶ ἡσυχίαν ἄγων, ὦ Σώκρατες, οὐχ οἷός τ' ἔσει ἡμῖν ἐξελθὼν ζῆν; Τουτὶ δή ἐστι πάντων χαλεπώτατον πεῖσαί τινας ὑμῶν. ἐάν τε γὰρ λέγω

non persuadeo; brevius enim tempus sermones inter nos contulimus; nam, ni fallor, si lex esset vobis, sic ut apud alios homines est, morte ne quis multetur unius tantum diei iudicio, sed plurium, persuaderi illud vobis potuisset; nunc autem non facile est tam brevi tempore tantas calumnias diluere), sed persuasum quum mihi sit, a me neminem affici iniuria, multum abest ut me ipsum iniuria afficiam, meque ipse dicam aliquo malo dignum aut huiusmodi aliquid commeruisse. quonam adductus timore hoc faciam? num ne mihi eveniat id quod Melitus me dicit commeruisse, quod nego me scire bonum malumne sit? pro hoc igitur eligam aliquid ex iis quae certo scio mala esse, idque me dicam commeruisse? num vincula? et quid me opus est vivere in carcere, servientem eorum qui quoque tempore constituentur potestati, undecimvirorum? an pecuniariam poenam, et in vinculis retineri, donec solvam? at hoc idem mihi esset quod modo dicebam: nihil mihi est pecuniae, unde solvam. exsilione aestimabo litem? fortasse enim ratam facietis hanc aestimationem. multa sane tenerer vitae cupiditate, si tam insipiens essem ut non possem reputare, quum vos, cives mei, perferre non potueritis meos sermones et orationes, quae vobis adeo molesta et invidiosa fuerunt, ut iam ab eis liberari velitis, num alii homines facile ea laturi sint; multum sane abest, Athenienses. pulchra sane mihi vita erit, si ego hoc aetatis demigrans hinc urbemque aliam ex alia mutans et undique expulsus vivam; certo enim scio, quocumque venero, uti hac in urbe, non defore qui disserentem me audiant adolescentes; ac si eos repellam, hi me ipsi expellent, inductis ad id senioribus; sin non repellam, facient illud eorum et patres et cognati, eorum causa ipsorum.

Nunc forsitan dixerit aliquis: Tacitus et quietus, Socrate, vivere nobis non poteris, si hinc egressus

ὅτι τῷ θεῷ ἀπειθεῖν τοῦτ' ἔστι καὶ διὰ τοῦτ' ἀδύνατον ἡσυ-
χίαν ἄγειν, οὐ πείσεσθέ μοι ὡς εἰρωνευομένῳ· * ἐάν τ' αὖ 38
λέγω ὅτι καὶ τυγχάνει μέγιστον ἀγαθὸν ὂν ἀνθρώπῳ τοῦτο,
ἑκάστης ἡμέρας περὶ ἀρετῆς τοὺς λόγους ποιεῖσθαι καὶ τῶν
ἄλλων, περὶ ὧν ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούετε διαλεγομένου καὶ ἐμαυ-
τὸν καὶ ἄλλους ἐξετάζοντος, ὁ δὲ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιω-
τὸς ἀνθρώπῳ, ταῦτα δ' ἔτι ἧττον πείσεσθέ μοι λέγοντι. τὰ
δὲ ἔχει μὲν οὕτως ὡς ἐγώ φημι, ὦ ἄνδρες, πείθειν δὲ οὐ ῥᾴ-
δια. καὶ ἐγὼ ἅμ' οὐκ εἴθισμαι ἐμαυτὸν ἀξιοῦν κακοῦ οὐδε-
νός· εἰ μὲν γὰρ ἦν μοι χρήματα, ἐτιμησάμην * ἂν χρημάτων B
ὅσα ἔμελλον ἐκτίσειν (οὐδὲν γὰρ ἂν ἐβλάβην), νῦν δὲ οὐ
γὰρ ἔστιν· εἰ μὴ ἄρα ὅσον ἂν ἐγὼ δυναίμην ἐκτῖσαι, τοσού-
του βούλεσθέ μοι τιμῆσαι. ἴσως δ' ἂν δυναίμην ἐκτῖσαι
ὑμῖν που μνᾶν ἀργυρίου· τοσούτου οὖν τιμῶμαι. Πλάτων
δὲ ὅδε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ Κρίτων καὶ Κριτόβουλος
καὶ Ἀπολλόδωρος κελεύουσί με τριάκοντα μνῶν τιμήσασθαι,
αὐτοὶ δ' ἐγγυᾶσθαι. τιμῶμαι οὖν τοσούτου· ἐγγυηταὶ δ' ὑμῖν
ἔσονται τοῦ ἀργυρίου οὗτοι ἀξιόχρεῳ.

Οὐ πολλοῦ γ' ἕνεκα χρόνου, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὄνο- C
μα ἕξετε καὶ αἰτίαν ὑπὸ τῶν βουλομένων τὴν πόλιν λοιδο-
ρεῖν, ὡς Σωκράτη ἀπεκτόνατε, ἄνδρα σοφόν· φήσουσι γὰρ
δή με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμί, οἱ βουλόμενοι ὑμῖν ὀνει-
δίζειν. εἰ γοῦν περιεμείνατε ὀλίγον χρόνον, ἀπὸ τοῦ αὐτο-
μάτου ἂν ὑμῖν τοῦτο ἐγένετο· ὁρᾶτε γὰρ δὴ τὴν ἡλικίαν
ὅτι πόῤῥω ἤδη ἐστὶ τοῦ βίου, θανάτου δὲ ἐγγύς. λέγω δὲ
τοῦτο οὐ πρὸς πάντας ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς * ἐμοῦ καταψη- D
φισαμένους θάνατον. λέγω δὲ καὶ τόδε πρὸς τοὺς αὐτοὺς
τούτους. ἴσως με οἴεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀπορίᾳ λόγων
ἑαλωκέναι τοιούτων οἷς ἂν ὑμᾶς ἔπεισα, εἰ ᾤμην δεῖν ἅπαν-
τα ποιεῖν καὶ λέγειν ὥστε ἀποφυγεῖν τὴν δίκην. πολλοῦ γε

eris? Hoc vero pluribus vestrum ad persuadendum apte explicare longe difficillimum est. nam sive dicam esse illud deo non parere, atque ideo me haudquaquam quietum esse posse, non credetis mihi quasi simulatione uso; sin rursus dicam nullum homini maius bonum posse contingere, quam ut quotidie sermones conferat de virtute et ceteris rebus, de quibus disserenti vos mihi operam datis meque et alios exploranti, vitam contra non exploratam non vitalem esse homini, hoc igitur dicenti etiam minus credetis mihi. sed ita res est ut ego dico, cives, at non facilis est ad explicandum. accedit quod ego non consuevi me dignum deputare ullo malo; etenim si mihi argentum esset, litem aestimarem pecunia quantum mihi solvendum esset (nam nullum mihi ea re damnum fieret), nunc autem nihil est; nisi forte, quantum ego solvere potero, tanto mihi aestimare voltis. fortasse solvere vobis potuerim admodum minam argenti; igitur tanto litem aestimo. sed Plato hic, Athenienses, et Crito et Critobulus et Apollodorus iubent me triginta minis aestimare, ipsique se obstringere volunt sponsione.. aestimo igitur tanto, sponsoresque eius argenti iidem vobis erunt locupletes.

Exigui quidem temporis causa, Athenienses, nomen vobis et crimen fiet ab iis qui civitati vestrae maledicere volent, ex eo quod Socratem occidistis, virum sapientem; dicent enim me sapientem esse, etsi non sum, qui vobis probrum voluerint obiectare. at si parumper exspectassetis, idem ultro vobis evenisset; videte enim aetatem meam quam longe processerit in vita et prope sit mortem. dico autem illud non ad omnes vos, sed tantum ad eos qui me morte multarunt. ac dico hoc quoque ad hos eosdem. putatis fortasse, Athe-

δεῖ· ἀλλ' ἀπορίᾳ μὲν ἑάλωκα, οὐ μέντοι λόγων, ἀλλὰ τόλμης
καὶ ἀναισχυντίας καὶ τοῦ μὴ ἐθέλειν λέγειν πρὸς ὑμᾶς τοι-
αῦτα, οἷ' ἂν ὑμῖν μὲν ἥδιστ' ἦν ἀκούειν, θρηνοῦντός τ'
ἐμοῦ καὶ ὀδυρομένου καὶ ἄλλα ποιοῦντος καὶ * λέγοντος E
πολλὰ καὶ ἀνάξια ἐμοῦ, ὡς ἐγώ φημι· οἷα δὴ καὶ εἴθισθε
ὑμεῖς τῶν ἄλλων ἀκούειν. ἀλλ' οὔτε τότε ᾠήθην δεῖν ἕνεκα
τοῦ κινδύνου πρᾶξαι οὐδὲν ἀνελεύθερον, οὔτε νῦν μοι μετα-
μέλει οὕτως ἀπολογησαμένῳ, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αἱροῦμαι ὧδε
ἀπολογησάμενος τεθνάναι, ἢ ἐκείνως ζῆν· οὔτε γὰρ ἐν δίκῃ
οὔτ' ἐν πολέμῳ οὔτ' ἐμὲ οὔτ' ἄλλον οὐδένα δεῖ τοῦτο * μηχανᾶ- 39
σθαι ὅπως ἀποφεύξεται πᾶν ποιῶν θάνατον. καὶ γὰρ ἐν ταῖς
μάχαις πολλάκις δῆλον γίγνεται ὅτι τό γε ἀποθανεῖν ἄν τις
ἐκφύγοι καὶ ὅπλα ἀφεὶς καὶ ἐφ' ἱκετείαν τραπόμενος τῶν
διωκόντων· καὶ ἄλλαι μηχαναὶ πολλαί εἰσιν ἐν ἑκάστοις τοῖς
κινδύνοις, ὥστε διαφεύγειν θάνατον, ἐάν τις τολμᾷ πᾶν ποι-
εῖν καὶ λέγειν. ἀλλὰ μὴ οὐ τοῦτ' ᾖ χαλεπόν, ὦ ἄνδρες Ἀθη-
ναῖοι, θάνατον ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ πολὺ χαλεπώτερον πονηρίαν·
θᾶττον γὰρ θανάτου θεῖ. καὶ * νῦν ἐγὼ μὲν ἅτε βραδὺς ὢν B
καὶ πρεσβύτης ὑπὸ τοῦ βραδυτέρου ἑάλων, οἱ δ' ἐμοὶ κατή-
γοροι ἅτε δεινοὶ καὶ ὀξεῖς ὄντες ὑπὸ τοῦ θάττονος, τῆς κα-
κίας. καὶ νῦν ἐγὼ μὲν ἄπειμι ὑφ' ὑμῶν θανάτου δίκην
ὄφλων, οὗτοι δ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας ὠφληκότες μοχθηρίαν
καὶ ἀδικίαν· καὶ ἐγώ τε τῷ τιμήματι ἐμμένω καὶ οὗτοι. ταῦ-
τα μὲν οὖν που ἴσως οὕτω καὶ ἔδει σχεῖν, καὶ οἶμαι αὐτὰ
μετρίως ἔχειν.

Τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ ὑμῖν χρησμῳδῆσαι, * ὦ C
καταψηφισάμενοί μου· καὶ γάρ εἰμι ἤδη ἐνταῦθα ἐν ᾧ μά-
λιστ' ἄνθρωποι χρησμῳδοῦσιν, ὅταν μέλλωσιν ἀποθανεῖσθαι.
φημὶ γάρ, ὦ ἄνδρες, εἴ με ἀπεκτόνατε, τιμωρίαν ὑμῖν ἥξειν
εὐθὺς μετὰ τὸν ἐμὸν θάνατον πολὺ χαλεπωτέραν, νὴ Δί',
ἢ οἵαν ἐμὲ ἀπεκτόνατε. νῦν γὰρ τοῦτο εἴργασθε οἰόμενοι
ἀπαλλάξεσθαι τοῦ διδόναι ἔλεγχον τοῦ βίου· τὸ δὲ ὑμῖν
πολὺ ἐναντίον ἀποβήσεται, ὡς ἐγώ φημι. πλείους ἔσονται

nienses, inopia verborum me cecidisse talium quibus vos movere potuissem, si putassem nihil non faciendum ac dicendum, ut a vobis absolverer. multum sane abest; nam inopia quidem cecidi, verum non verborum, sed audaciae et impudentiae, et quod voluntas mihi defuit dicendi ad vos ea, quae vobis gratissima fuissent auditu, si et eiulassem et lamentatus essem atque alia fecissem dixissemque multa, mihi, ut ego aio, indecora; qualia vos adsuevistis ex ceteris audire. sed neque tunc putabam periculi metu faciendum esse quicquam inhonestum, neque nunc me poenitet causam ita dixisse, sed potius ita ea dicta me mori malo quam isto modo vivere; neque enim in iudicio neque in bello aut me aut alium quemquam decet machinando et omnia tentando id agere ut effugiamus mortem. nam in proeliis quoque saepe videmus interitum posse vitari, si quis sese abiectis armis supplex converterit ad insequentes; et alia sunt multa in quovis genere periculorum effugia mortis, si quis nihil non facere et dicere ausit. sed vereor ne non illud difficile sit, Athenienses, mortem evitare, sed multo difficilius improbitatem; velocius enim fato invadit. ita nunc ego, ut tardus et senex, a tardiore sum oppressus, accusatores autem mei quippe violenti et acres, a velociore, pravitate. ac nunc quidem discedimus hinc, ego a vobis capitis condemnatus, isti autem a veritate pravitatis condemnati et iniustitiae; atque quum ego sto aestimatione litis tum isti. et haec quidem fortasse se sic habere oportebat, et bene se habere arbitror.

Quod reliquum est, cupio vobis vaticinari, qui me condemnastis; perveni enim nunc eo ubi maxime homines vaticinantur, quum mors imminet. nam praedico, cives, si me occideritis, continuo vobis post excessum meum venturam esse poenam longe, Iuppiter, graviorem illam quidem quam qua me multastis capitali. hoc enim nunc fecistis, spe inducti fore ut

ὑμᾶς οἱ ἐλέγχοντες, οὓς νῦν ἐγὼ κατεῖχον, ὑμεῖς* δὲ οὐκ ᾐσθά- D
νεσθε· καὶ χαλεπώτεροι ἔσονται ὅσῳ νεώτεροί εἰσι, καὶ ὑμεῖς
μᾶλλον ἀγανακτήσετε. εἰ γὰρ οἴεσθε, ἀποκτείνοντες ἀνθρώ-
πους ἐπισχήσειν τοῦ ὀνειδίζειν τινὰ ὑμῖν ὅτι οὐκ ὀρθῶς ζῆ-
τε, οὐ καλῶς διανοεῖσθε· οὐ γάρ ἐσθ' αὕτη ἡ ἀπαλλαγὴ
οὔτε πάνυ δυνατὴ οὔτε καλή, ἀλλ' ἐκείνη καὶ καλλίστη καὶ
ῥᾴστη, μὴ τοὺς ἄλλους κολούειν ἀλλ' ἑαυτὸν παρασκευάζειν
ὅπως ἔσται ὡς βέλτιστος. ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν τοῖς κατα-
ψηφισαμένοις μαντευσάμενος ἀπαλλάττομαι.

* Τοῖς δὲ ἀποψηφισαμένοις ἡδέως ἂν διαλεχθείην ὑπὲρ E
τοῦ γεγονότος τουτουῒ πράγματος, ἐν ᾧ οἱ ἄρχοντες ἀσχο-
λίαν ἄγουσι καὶ οὔπω ἔρχομαι οἷ ἐλθόντα με δεῖ τεθνάναι.
ἀλλά μοι, ὦ ἄνδρες, παραμείνατε τοσοῦτον χρόνον· οὐδὲν
γὰρ κωλύει διαμυθολογῆσαι πρὸς ἀλλήλους, ἕως ἔξεστιν.
ὑμῖν γὰρ ὡς* φίλοις οὖσιν ἐπιδεῖξαι ἐθέλω τὸ νυνί μοι ξυμ- 40
βεβηκὸς τί ποτε νοεῖ. ἐμοὶ γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί (ὑμᾶς
γὰρ δικαστὰς καλῶν ὀρθῶς ἂν καλοίην), θαυμάσιόν τι γέ-
γονεν. ἡ γὰρ εἰωθυῖά μοι μαντικὴ ἡ τοῦ δαιμονίου ἐν μὲν
τῷ πρόσθεν χρόνῳ παντὶ πάνυ πυκνὴ ἀεὶ ἦν καὶ πάνυ ἐπὶ
σμικροῖς ἐναντιουμένη, εἴ τι μέλλοιμι μὴ ὀρθῶς πράξειν· νυ-
νὶ δὲ ξυμβέβηκέ μοι, ἅπερ ὁρᾶτε καὶ αὐτοί, ταυτὶ ἅ γε δὴ
οἰηθείη ἄν τις καὶ νομίζεται ἔσχατα κακῶν εἶναι· ἐμοὶ δὲ
οὔτε ἐξιόντι ἕωθεν οἴκοθεν* ἠναντιώθη τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον, B
οὔτε ἡνίκα ἀνέβαινον ἐνταυθοῖ ἐπὶ τὸ δικαστήριον, οὔτ' ἐν
τῷ λόγῳ οὐδαμοῦ μέλλοντί τι ἐρεῖν· καίτοι ἐν ἄλλοις λό-
γοις πολλαχοῦ δή με ἐπέσχε λέγοντα μεταξύ· νῦν δὲ οὐδα-
μοῦ περὶ ταύτην τὴν πρᾶξιν οὔτ' ἐν ἔργῳ οὐδενὶ οὔτ' ἐν λό-
γῳ ἠναντιώθη μοι. τί οὖν αἴτιον εἶναι ὑπολαμβάνω; ἐγὼ
ὑμῖν ἐρῶ· κινδυνεύει γάρ μοι τὸ ξυμβεβηκὸς τοῦτο ἀγαθὸν
γεγονέναι· καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἡμεῖς ὀρθῶς ὑπολαμβάνομεν,
ὅσοι οἰόμεθα* κακὸν εἶναι τὸ τεθνάναι. μέγα μοι τεκμήριον C
τούτου γέγονεν· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἠναντιώθη ἂν

reddendam vitae rationem defugeretis; sed contra plane vobis eveniet, ut ego dico. plures erunt vobis castigatores, quos adhuc ego cohibebam, vos autem id non sentiebatis; eruntque illi graviores, quo adolescentiores sunt, et vestram magis movebunt indignationem. si vero putatis, occidendis hominibus prohibituros vos esse ne quis vobis vitam exprobret parum honeste actam, haud recte iudicatis; haec est enim censurae liberatio neque ea quae fieri possit neque honesta, sed haec et pulcherrima et facillima est, non reprimere ceteros, sed suum ipsius animum sic componere ut fiat quam optimus. ita haec vobis qui me condemnastis vaticinatus discedo.

Cum his vero qui me absolverunt libenter colloquar de iis, quae modo facta sunt, interim dum magistratus suas res agunt egoque nondum abducor quo abductum me mori oportet. itaque mihi manete, cives, tantum temporis; nihil enim obstat quo minus inter nos confabulemur, quoad licet. nam vobis tamquam amicis ostendere volo, quid significent haec quae mihi nunc usu venerunt. etenim mihi, iudices (quippe vos iudicum nomine recte appellarim), mirabile quiddam evenit. nam consueta mihi divina illa praesagitio priore quidem tempore perquam frequens semper erat et levibus in causis adversabatur, ubi quid non bene facturus essem; nunc autem, ut ipsi videtis, hoc accidit mihi, quod sane quis putet ac vere numeratur extremum malorum; sed mihi neque mane domo egredienti adversatum est signum dei, neque quum huc ascenderem in iudicium, neque in ulla sermonis parte, si quid dicere vellem; quamquam in aliis sermonibus plurimis locis mediam mihi orationem interrupit; nunc autem nusquam in huius diei actione mihi nec facienti quicquam nec dicenti adversatum est. cuius rei quam causam esse arbitror? ego dicam vobis; etenim videtur id quod mihi accidit bonum esse; ac nequaquam recte

μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον, εἰ μή τι ἔμελλον ἐγὼ ἀγαθὸν πράξειν.

Ἐννοήσωμεν δὲ καὶ τῇδε, ὡς πολλὴ ἐλπίς ἐστιν ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι. δυεῖν γὰρ θάτερόν ἐστι τὸ τεθνάναι· ἢ γὰρ οἷον μηδὲν εἶναι μηδ' αἴσθησιν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα, ἤ, κατὰ τὰ λεγόμενα, μεταβολή τις τυγχάνει οὖσα καὶ μετοίκησις τῆς ψυχῆς τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς ἄλλον
τόπον. καὶ εἴτε δὴ μηδεμία αἴσθησίς ἐστιν, ἀλλ' * οἷον ὕπνος, D
ἐπειδάν τις καθεύδων μηδ' ὄναρ μηδὲν ὁρᾷ, θαυμάσιον κέρδος ἂν εἴη ὁ θάνατος. ἐγὼ γὰρ ἂν οἶμαι, εἴ τινα ἐκλεξάμενον δέοι ταύτην τὴν νύκτα, ἐν ᾗ (οὕτω κατέδαρθεν ὥστε μηδ' ὄναρ ἰδεῖν, καὶ τὰς ἄλλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιπαραθέντα ταύτῃ τῇ νυκτὶ δέοι σκεψάμενον εἰπεῖν, ὁπόσας ἄμεινον καὶ ἥδιον ἡμέρας καὶ νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ, οἶμαι ἂν μὴ ὅτι ἰδιώτην τινά, ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα εὐαριθμή-
τους * ἂν εὑρεῖν αὐτὸν ταύτας πρὸς τὰς ἄλλας ἡμέρας καὶ νύ- E
κτας. εἰ οὖν τοιοῦτον ὁ θάνατός ἐστι, κέρδος ἔγωγε λέγω· καὶ γὰρ οὐδὲν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται οὕτω δὴ εἶναι ἢ μία νύξ. εἰ δ' αὖ οἷον ἀποδημῆσαί ἐστιν ὁ θάνατος ἐνθένδε εἰς ἄλλον τόπον καὶ ἀληθῆ ἐστι τὰ λεγόμενα, ὡς ἄρα ἐκεῖ εἰσιν ἅπαντες οἱ τεθνεῶτες, τί μεῖζον ἀγαθὸν τούτου εἴη ἄν, ὦ ἄνδρες δικασταί; εἰ γάρ τις ἀφικόμενος εἰς Ἅιδου,
ἀπαλλαγεὶς τουτωνὶ * τῶν φασκόντων δικαστῶν εἶναι, εὑρήσει 41
τοὺ ὡς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν, Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος, καὶ ἄλλοι ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, ἆρα φαύλη ἂν εἴη ἡ ἀποδημία; ἢ αὖ Ὀρφεῖ ξυγγενέσθαι καὶ Μουσαίῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Ὁμήρῳ ἐπὶ πόσῳ ἄν τις δέξαιτ' ἂν ὑμῶν; ἐγὼ μὲν γὰρ πολλάκις ἐθέλω τεθνάναι, εἰ ταῦτ' ἐστὶν ἀληθῆ. ἐπεὶ ἔμοιγε καὶ αὐτῷ θαυμαστὴ
ἂν εἴη ἡ διατριβὴ αὐτόθι, * ὁπότε ἐντύχοιμι Παλαμήδει καὶ B
Αἴαντι τῷ Τελαμῶνος, καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν παλαιῶν διὰ

suspicamur, qui malum putamus esse mortem. magno id argumento confirmatur; prorsus enim adversatum mihi fuisset consuetum signum, nisi ego aliquid boni essem assequuturus.

Consideremus iam sic quoque, quam magna spes sit bonum illud esse, de duobus enim alterum est mors; nam aut velut in nihilum interitus est, ut ne ullum quidem ullius rei sensum retineat mortuus, aut, quod volgo dicitur, commutatio quaedam et peregrinatio animi hac ex sede hinc in aliam sedem. ac sive omnis sensus privatio est similisque ei somno, quo quis consopitus ne somnium quidem ullum cernit, mirificum prorsus lucrum est in morte. ego enim putarim, si quem deligere iusseris talem noctem, in qua sic dormiverit ut nullum viderit somnium, ceterasque noctes et dies vitae suae comparatas cum ea nocte reputare ac dicere, quot dies et noctes melius suaviusque tali nocte egerit in sua vita, putarim eum, non modo privatum hominem, sed regem magnum, admodum paucas illas reperturum esse cum ceteris collatas diebus et noctibus. quodsi eiusmodi quiddam mors est, lucrum equidem dico; ita enim nihil amplius videtur omne consequens tempus esse quam una nox. sin similis mors est migrationi hinc in aliam sedem, veraque sunt quae dicuntur, habitare illic omnes qui vita cesserunt, quid est quod huic bono praeferamus, iudices? nam si quis delatus ad inferos ab his qui se iudicum numero haberi volunt evaserit eosque repererit qui vere iudices appellantur, quos etiam dicunt illic iudicare, Minoem, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemum, atque alios, quotquot ex semideis vitam iuste peregerunt, num spernenda videri poterit ea migratio? vel etiam Orphea convenire et Musaeum et Hesiodum et Homerum, quanti cuique vestrum aestimandum videtur? ego certe saepe emori vellem, si haec sunt vera. nam mihi quidem ipsi delectationem afferret illo loco commoratio, quum

κρίσιν ἄδικον τέθνηκεν· ἀντιπαραβάλλοντι τὰ ἐμαυτοῦ πάθη πρὸς τὰ ἐκείνων, ὡς ἐγᾦμαι, οὐκ ἂν ἀηδὲς εἴη. καὶ δὴ καὶ τὸ μέγιστον, τοὺς ἐκεῖ ἐξετάζοντα καὶ ἐρευνῶντα, ὥςπερ τοὺς ἐνταῦθα, διάγειν, τίς αὐτῶν σοφός ἐστι καὶ τίς οἴεται μέν, ἔστι δ' οὔ. ἐπὶ πόσῳ δ' ἄν τις, ἄνδρες δικασταί, δέξαιτο ἐξετάσαι τὸν ἐπὶ Τροίαν ἀγαγόντα τὴν πολλὴν στρατιάν, ἢ Ὀδυσσέα ἢ * Σίσυφον, ἢ ἄλλους μυρίους C ἄν τις εἴποι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἷς ἐκεῖ διαλέγεσθαι καὶ ξυνεῖναι καὶ ἐξετάζειν ἀμήχανον ἂν εἴη εὐδαιμονίας πάντως· οὐ δήπου τούτου γε ἕνεκα οἱ ἐκεῖ ἀποκτείνουσι· τά τε γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, καὶ ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθάνατοί εἰσιν, εἴπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ ἐστίν.

Ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς χρή, ὦ ἄνδρες δικασταί, εὐέλπιδας εἶναι πρὸς τὸν θάνατον, καὶ ἕν τι τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθές, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ * κακὸν οὐδὲν οὔτε ζῶντι οὔτε τε- D λευτήσαντι, οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πράγματα· οὐδὲ τὰ ἐμὰ νῦν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονεν, ἀλλά μοι δῆλόν ἐστι τοῦτο ὅτι ἤδη τεθνάναι καὶ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων βέλτιον ἦν μοι. διὰ τοῦτο καὶ ἐμὲ οὐδαμοῦ ἀπέτρεψε τὸ σημεῖον, καὶ ἔγωγε τοῖς καταψηφισαμένοις μου καὶ τοῖς κατηγόροις οὐ πάνυ χαλεπαίνω· καίτοι οὐ ταύτῃ τῇ διανοίᾳ κατεψηφίζοντό μου καὶ κατηγόρουν, ἀλλ' οἰόμενοι βλάπτειν· τοῦτο αὐτοῖς * ἄξιον μέμφεσθαι. E

Τοσόνδε μέντοι αὐτῶν δέομαι· τοὺς υἱεῖς μου, ἐπειδὰν ἡβήσωσι, τιμωρήσασθε, ὦ ἄνδρες, ταὐτὰ ταῦτα λυποῦντες ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπουν, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι ἢ ἀρετῆς· καὶ ἐὰν δοκῶσί τι εἶναι μηδὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς ὥςπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι

Palamedem et Aiacem Telamonium, et si quis priscorum alius iniquo iudicio oppressus est, convenirem; conferre meos casus cum illorum, haud, ut arbitror, iniucundum erit. id vero vel maximum erit, ita me vivere ut eos qui illic sunt, similiter atque hic homines, examinem atque explorem, quis sapiens sit eorum, et quis sibi videatur esse, ut non sit. quanti tandem quis aestimandum putabit, iudices, explorare eum qui magnum illum exercitum duxit ad Troiam, aut Ulixem aut Sisyphum? et sexcentos alios memoraverit quispiam et viros et mulieres, quibuscum versari et colloqui et ad examinis consuetudinem redire incredibilis plane erit felicitatis; non enim illi, opinor, ea de causa capite damnabunt; nam et ceteris rebus beatiores illi sunt nobis qui hic vivimus, et reliquum iam tempus immortales sunt, si modo quod volgo dicitur verum est.

Sed vos quoque decet, iudices, spem bonam habere de morte, idque unum animo tenere verum, numquam viro bono mali quicquam evenire posse nec vivo nec mortuo, nec res eius negligi a diis; nec mihi haec nunc acciderunt fortuito, sed illud non dubium est, quin iam mori atque his aerumnis exsolvi mihi sit optimum. propterea etiam nusquam me revocavit signum istud, nec iis, qui me condemnarunt et qui accusarunt, habeo quod succenseam; etsi non eo consilio agebant condemnatores mei et accusatores, sed quod mihi nocere se crediderunt; in quo sane non carent iusta reprehensione.

Tantum adhuc ab iis peto. filios meos, quum primum adoleverunt, coercete, cives, eodemque illos modo vexate, quo ego vos vexavi, si vobis videbuntur vel opibus vel ulli alii rei studere potius quam virtuti: ac si videbuntur sibi aliquid esse, quum nihil sint.

οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἴονταί τι εἶναι ὄντες οὐδενὸς ἄξιοι. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, δίκαια * πεπονθὼς ἐγὼ 42
ἔσομαι ὑφ' ὑμῶν αὐτός τε καὶ οἱ υἱεῖς.

Ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ἀποθανουμένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις· ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ.

exprobrate illis, sicut ego vobis, quod non studeant iis quibus oportet rebus, putentque aliquid se esse, quum nullo sint numero. quod si feceritis, iusta acceperimus et ego a vobis ipse et filii.

Sed tempus est iam hinc abire me ut moriar, vos ut vitam agatis. utris autem nostrum melius cessurum sit, id nemo quisquam scit praeter deum.

ΚΡΙΤΩΝ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΡΙΤΩΝ.

ΣΩ. Τί τηνικάδε ἀφῖξαι, ὦ Κρίτων; ἢ οὐ πρῲ ἔτι ἐστίν; 43

ΚΡ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Πηνίκα μάλιστα;

ΚΡ. Ὄρθρος βαθύς.

ΣΩ. Θαυμάζω ὅπως ἠθέλησέ σοι ὁ τοῦ δεσμωτηρίου φύλαξ ὑπακοῦσαι.

ΚΡ. Ξυνήθης ἤδη μοί ἐστιν, ὦ Σώκρατες, διὰ τὸ πολλάκις δεῦρο φοιτᾶν· καί τι καὶ εὐεργέτηται ὑπ' ἐμοῦ.

ΣΩ. Ἄρτι δὲ ἥκεις ἢ πάλαι;

ΚΡ. Ἐπιεικῶς πάλαι.

ΣΩ. Εἶτα πῶς * οὐκ εὐθὺς ἐπήγειράς με, ἀλλὰ σιγῇ B
παρακάθησαι;

ΚΡ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἤθελον ἐν τοσαύτῃ τε ἀγρυπνίᾳ καὶ λύπῃ εἶναι. ἀλλὰ καὶ σοῦ πάλαι θαυμάζω αἰσθανόμενος ὡς ἡδέως καθεύδεις· καὶ ἐπίτηδές σε οὐκ ἤγειρον, ἵνα ὡς ἥδιστα διάγῃς. καὶ πολλάκις μὲν δή σε καὶ πρότερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ εὐδαιμόνισα τοῦ τρόπου, πολὺ δὲ μάλιστα ἐν τῇ νῦν παρεστώσῃ ξυμφορᾷ, ὡς ῥᾳδίως αὐτὴν καὶ πρᾴως φέρεις.

ΣΩ. Καὶ γὰρ ἄν, ὦ Κρίτων, πλημμελὲς εἴη ἀγανακτεῖν τηλικοῦτον ὄντα, εἰ δεῖ ἤδη τελευτᾶν.

ΚΡ. * Καὶ ἄλλοι, ὦ Σώκρατες, τηλικοῦτοι ἐν τοιαύταις C
ξυμφοραῖς ἁλίσκονται, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς **) ἐπιλύεται ἡ ἡλικία τὸ μὴ οὐχὶ ἀγανακτεῖν τῇ παρούσῃ τύχῃ.

---

*) ἄλλ. εὐεργετεῖται. **) ἄλλ. αὐτούς.

SOCRATES CRITO.

So. Quid tam mane venis, Crito? an non iam mane est?

Cr. Admodum.

So. Quam tandem mane?

Cr. Primum diluculum.

So. Miror carceris custodem te prompte intromisisse.

Cr. Familiaris iam est mihi, Socrate, quippe saepe hunc locum frequentanti; et vero etiam nonnihil munusculi a me accepit.

So. Utrum modo venisti an dudum?

Cr. Sane quam dudum.

So. At cur non statim suscitasti me, sed tacitus assedisti?

Cr. Pro Iuppiter! nec ipse vellem, mi Socrate, tam insomnem sollicitamque noctem transigere. quin etiam pridem te admiror, quum tam placide te dormientem viderim; et consulte te non suscitavi, ut quam suavissime agas. ac saepe equidem tum antea per omnem vitam te beatum iudicavi propter animi aequitatem, tum et maxime in hoc qui nunc tibi incidit casu, quod tam facile eum et placide toleras.

So. Atqui absurdum fuerit, Crito, indignari hominem aetate tam provectum, si iam sibi sit moriendum.

Cr. Etiam alii id aetatis, Socrate, huiusmodi calamitatibus opprimuntur, verum nil iis auxilii affert aetas, quo minus praesentem calamitatem moleste ferant.

ΣΩ. Ἔστι ταῦτα. ἀλλὰ τί δὴ οὕτω πρῷ ἀφῖξαι;

ΚΡ. Ἀγγελίαν, ὦ Σώκρατες, φέρων χαλεπήν, οὐ σοί, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, ἀλλ' ἐμοὶ καὶ τοῖς σοῖς ἐπιτηδείοις πᾶσι καὶ χαλεπὴν καὶ βαρεῖαν, ἣν ἐγώ, ὡς ἐμοὶ δοκῶ, ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι.

ΣΩ. Τίνα ταύτην; ἢ τὸ πλοῖον ἀφῖκται ἐκ Δήλου, οὗ δεῖ ἀφικομένου * τεθνάναι με; D

ΚΡ. Οὔτοι δὴ ἀφῖκται· ἀλλὰ δοκεῖ μέν μοι ἥξειν τήμερον ἐξ ὧν ἀπαγγέλλουσιν ἥκοντές τινες ἀπὸ Σουνίου καὶ καταλιπόντες ἐκεῖ αὐτό. δῆλον οὖν ἐκ τούτων τῶν ἀγγέλων ὅτι ἥξει τήμερον· καὶ ἀνάγκη δὴ εἰς αὔριον ἔσται, ὦ Σώκρατες, τὸν βίον σε τελευτᾶν.

ΣΩ. Ἀλλ', ὦ Κρίτων, τύχῃ ἀγαθῇ, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ ἔστω. οὐ μέντοι οἶμαι ἥξειν αὐτὸ τήμερον.

ΚΡ. * Πόθεν τοῦτο τεκμαίρει; 44

ΣΩ. Ἐγώ σοι ἐρῶ. τῇ γάρ που ὑστεραίᾳ δεῖ με ἀποθνήσκειν ἢ ᾗ ἂν ἔλθῃ τὸ πλοῖον.

ΚΡ. Φασί γέ τοι δὴ οἱ τούτων κύριοι.

ΣΩ. Οὐ τοίνυν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας οἶμαι αὐτὸ ἥξειν, ἀλλὰ τῆς ἑτέρας. τεκμαίρομαι δὲ ἔκ τινος ἐνυπνίου ὃ ἑώρακα ὀλίγον πρότερον ταύτης τῆς νυκτός· καὶ κινδυνεύεις ἐν καιρῷ τινι οὐκ ἐγεῖραί με.

ΚΡ. Ἦν δὲ δὴ τί τὸ ἐνύπνιον;

ΣΩ. Ἐδόκει τίς μοι γυνὴ προσελθοῦσα καλὴ καὶ εὐειδής, λευκὰ ἱμάτια ἔχουσα, καλέσαι με * καὶ εἰπεῖν· Ὦ Σώκρατες, B

Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο.

ΚΡ. Ὡς ἄτοπον τὸ ἐνύπνιον, ὦ Σώκρατες!

ΣΩ. Ἐναργὲς μὲν οὖν, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Κρίτων.

ΚΡ. Λίαν γε, ὡς ἔοικεν. ἀλλ', ὦ δαιμόνιε Σώκρατες; ἔτι καὶ νῦν ἐμοὶ πείθου καὶ σώθητι· ὡς ἐμοί, ἐὰν σὺ ἀποθάνῃς, οὐ μία *) ξυμφορά ἐστιν, ἀλλὰ χωρὶς μὲν σοῦ ἐστερῆσθαι**), τοιούτου ἐπιτηδείου οἷον ἐγὼ οὐδένα μήποτε εὑρή-

*) γρ. οὐδεμία. ἴσ. οὔτι μία.

**) ἄλλ. χωρὶς μὲν τοῦ ἐστερῆσθαι τοιούτου κτλ. ἴσ. χ. μ. τοῦ σοῦ ἐστ.

So. Sunt ista. sed quid, quaeso, tam mane venisti?

Cr. Nuncium, mi Socrate, affero molestum, non tibi, ut equidem video, sed mihi tuisque necessariis omnibus et molestum et gravem: quo nihil ego gravius tulisse mihi videor.

So. Qualem nuncium? an Delo rediit navis, qua reversa mori me oportet?

Cr. Non rediit sane; at reditura hodie esse mihi videtur ex iis quae renunciant nonnulli, qui e Sunio venerunt et ibi reliquerunt eam. his igitur ex nunciis certum est, redituram hodie esse; itaque cras tibi, Socrate, necesse erit vita excedere.

So. Iam, quod bene vertat, Crito, si ita diis placet, ita esto. neque tamen credo venturam eam esse hodie.

Cr. Unde id coniicis?

So. Ego tibi dicam. etenim postridie, ni fallor, mori me oportet eius diei quo redit navis.

Cr. Sic quidem certe aiunt, quibus eius rei potestas est.

So. Non igitur instanti die redituram navem arbitror, sed proxima. coniicio autem ex somnio quodam quod paulo ante vidi hac ipsa nocte; et peropportune videris me non suscitasse.

Cr. Quid tandem id erat somnii?

So. Videbatur mihi mulier adstare pulchra et formosa, candidis induta vestimentis, meque nomine appellare et dicere: O Socrate,

Tertia lux reddet Phthiae te frugiferenti.

Cr. Quam admirabile est id somnium, Socrate!

So. Immo evidens, ut mihi quidem videtur, Crito.

Cr. Nimis quidem istuc profecto. at, mi optime Socrates, etiam nunc mihi obsequere teque serva; etenim mihi, si tu moriere, haud una calamitas erit, sed praeterquam quod te orbatus ero, tali amico qua-

σω, ἔτι δὲ καὶ πολλοῖς δόξω, οἳ ἐμὲ καὶ σὲ μὴ σαφῶς ἴσα-
σιν, ὡς οἷός* τ' ὢν σε σώζειν εἰ ἤθελον ἀναλίσκειν χρήμα- C
τα, ἀμελῆσαι. καίτοι τίς ἂν αἰσχίων εἴη ταύτης δόξα, ἢ
δοκεῖν χρήματα περὶ πλείονος ποιεῖσθαι ἢ φίλους; οὐ γὰρ
πείσονται οἱ πολλοὶ ὡς σὺ αὐτὸς οὐκ ἠθέλησας ἀπιέναι ἐν-
θένδε ἡμῶν προθυμουμένων.

ΣΩ. Ἀλλὰ τί ἡμῖν, ὦ μακάριε Κρίτων, οὕτω τῆς τῶν
πολλῶν δόξης μέλει; οἱ γὰρ ἐπιεικέστατοι, ὧν μᾶλλον ἄξιον
φροντίζειν, ἡγήσονται αὐτὰ οὕτω πεπρᾶχθαι ὥσπερ ἂν
πραχθῇ

ΚΡ. Ἀλλ' ὁρᾷς δὴ ὅτι ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες, * καὶ τῆς D
τῶν πολλῶν δόξης μέλειν. αὐτὰ δὲ δῆλα*) τὰ παρόντα νυνί,
ὅτι οἷοί τ' εἰσὶν οἱ πολλοὶ οὐ τὰ σμικρότατα τῶν κακῶν
ἐξεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὰ μέγιστα σχεδόν, ἐάν τις ἐν αὐτοῖς
διαβεβλημένος ᾖ.

ΣΩ. Εἰ γὰρ ὤφελον, ὦ Κρίτων, οἷοί τ' εἶναι οἱ πολλοὶ
τὰ μέγιστα κακὰ ἐξεργάζεσθαι, ἵνα οἷοί τ' ἦσαν αὖ καὶ ἀγαθὰ
τὰ μέγιστα· καὶ καλῶς ἂν εἶχε. νῦν δὲ οὐδέτερα οἷοί τε·
οὔτε γὰρ φρόνιμον οὔτε ἄφρονα δυνατοὶ ποιῆσαι· ποιοῦσι
δὲ τοῦτο ὅ τι ἂν τύχωσιν.

ΚΡ. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτως* ἐχέτω. τάδε δέ, ὦ Σώκρατες, E
εἰπέ μοι· ἆρά γε μὴ ἐμοῦ προμηθεῖ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτη-
δείων, μή, ἐὰν σὺ ἐνθένδε ἐξέλθῃς, οἱ συκοφάνται ἡμῖν πρά-
γματα παρέχωσιν ὥς σε ἐνθένδε ἐκκλέψασι, καὶ ἀναγκασθῶ-
μεν ἢ καὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν ἀποβαλεῖν ἢ συχνὰ χρήματα, ἢ
καὶ ἄλλο τι πρὸς τούτοις παθεῖν; εἰ γάρ τι τοιοῦτον* φοβεῖ, 45
ἔασον αὐτὸ χαίρειν· ἡμεῖς γάρ που δίκαιοί ἐσμεν σώσαντές
σε κινδυνεύειν τοῦτον τὸν κίνδυνον, καὶ ἐὰν δέῃ, ἔτι τού-
του μείζω. ἀλλ' ἐμοὶ πείθου καὶ μὴ ἄλλως ποίει.

ΣΩ. Καὶ ταῦτα προμηθοῦμαι, ὦ Κρίτων, καὶ ἄλλα
πολλά.

ΚΡ. Μήτε*) τοίνυν ταῦτα φοβοῦ· καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ
τἀργύριόν ἐστιν ὃ θέλουσι λαβόντες τινὲς σῶσαί σε καὶ ἐξαγα-

---

*) ἴσ. δηλοῖ. *) γρ. Μή.

lem ego numquam omnino reperiam, etiam multis videbor, qui me et te non satis norunt, quippe qui potuissem te servare si pecuniam impendere voluissem, te neglexisse. quae autem peior potest esse existimatio, quam si quis existimetur pecuniam pluris facere quam amicos? non enim credet volgus, te ipsum noluisse hinc abire nobis contendentibus.

So. At quid nobis, mi optime Crito, tantae curae est volgi opinio? prudentissimi enim, quorum magis a vobis ratio habenda est, haec ita putabunt acta esse uti fuerunt acta.

Cr. Verum vides tamen, Socrate, etiam quid volgus sentiat curandum esse. ipsa enim in qua nunc es causa ostendit istos posse non minimorum malorum auctores fieri, sed maximorum fere, si quis apud eos infamatus fuerit.

So. O si possent isti, mi Crito, maximorum malorum auctores fieri, ut etiam bonorum fieri possent maximorum; nam bene haberet; nunc neutrum possunt; neque enim sapientem neque insipientem quemquam possunt facere, sed faciunt quicquid fortuito obiicitur.

Cr. Sint haec isto modo. at illud mihi dic, Socrate: num forte mihi prospicis ceterisque amicis, ne, si tu hinc evaseris, delatores nobis negotium exhibeant, quippe qui clam te hinc abduxerimus, cogamurque aut omnia bona amittere aut magnam partem pecuniae, aut aliquam super his poenam subire? quodsi quid eiusmodi metuis, hunc metum depone: nos enim decet, opinor, tui servandi causa illud periculum suscipere, ac, si opus fuerit, eo etiam maius. itaque mihi obsequere neve tu recusa.

So. Sane tum hoc mihi curam affert tum alia multa.

Cr. Neque igitur hoc verere; nam nec magnum est pretium quo conducti quidam te servare volunt at-

γεῖν ἐνθένδε· ἔπειτα οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς συκοφάντας ὡς
εὐτελεῖς καὶ οὐδὲν ἂν δέοι ἐπ' αὐτοὺς πολλοῦ ἀργυρίου;
σοὶ δὲ ὑπάρχει μὲν * τὰ ἐμὰ χρήματα, ὡς ἐγῷμαι, ἱκανά· B
ἔπειτα καὶ εἴ τι ἐμοῦ κηδόμενος οὐκ οἴει δεῖν ἀναλίσκειν
τἀμά, ξένοι οὗτοι ἐνθάδε ἕτοιμοι ἀναλίσκειν, εἷς δὲ καὶ
κεκόμικεν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἀργύριον ἱκανόν, Σιμμίας ὁ Θη-
βαῖος· ἕτοιμος δὲ καὶ Κέβης καὶ ἄλλοι πολλοὶ πάνυ· ὥςτε,
ὅπερ λέγω, μήτε ταῦτα φοβούμενος ἀποκάμῃς σαυτὸν σῶ-
σαι, μήτε ὃ ἔλεγες ἐν τῷ δικαστηρίῳ, δυςχερές σοι γενέσθω,
ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ἐξελθὼν ὅ τι χρῷο σαυτῷ. πολλαχοῦ μὲν
γὰρ καὶ ἄλλοσε ὅποι ἂν ἀφίκῃ ἀγαπήσουσί* σε, ἐὰν δὲ βούλῃ C
εἰς Θετταλίαν ἰέναι, εἰσὶν ἐμοὶ ἐκεῖ ξένοι, οἵ σε περὶ πολλοῦ
ποιήσονται καὶ ἀσφάλειάν σοι παρέξονται, ὥςτε σε μηδένα
λυπεῖν τῶν κατὰ Θετταλίαν. ἔτι δέ, ὦ Σώκρατες, οὐδὲ δί-
καιόν μοι δοκεῖς ἐπιχειρεῖν πρᾶγμα σαυτὸν προδοῦναι, ἐξὸν
σωθῆναι· καὶ τοιαῦτα σπεύδεις περὶ σαυτὸν γενέσθαι, ἅπερ
ἂν καὶ οἱ ἐχθροί σου σπεύσαιέν τε καὶ ἔσπευσάν σε δια-
φθεῖραι βουλόμενοι. πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς υἱεῖς τοὺς
σαυτοῦ ἔμοιγε δοκεῖς προδιδόναι, οὕς σοι ἐξὸν καὶ ἐκθρέψαι
* καὶ ἐκπαιδεῦσαι οἰχήσει καταλιπών, καὶ τὸ σὸν μέρος, ὅ τι D
ἂν τύχωσι, τοῦτο πράξουσι· τεύξονται δέ, ὡς τὸ εἰκός, τοιού-
των οἷάπερ εἴωθε γίγνεσθαι ἐν ταῖς ὀρφανίαις περὶ τοὺς
ὀρφανούς. ἢ γὰρ οὐ χρὴ*) ποιεῖσθαι παῖδας, ἢ ξυνδιαταλαι-
πωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα· σὺ δέ μοι δοκεῖς τὰ
ῥαθυμότατα αἱρεῖσθαι. χρὴ δέ, ἅπερ ἂν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ
ἀνδρεῖος ἕλοιτο, ταῦτα αἱρεῖσθαι, φάσκοντά γε δὴ ἀρετῆς
διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐπιμελεῖσθαι. ὡς ἔγωγε καὶ ὑπὲρ σοῦ
καὶ ὑπὲρ * ἡμῶν τῶν σῶν ἐπιτηδείων αἰσχύνομαι, μὴ δόξῃ E
ἅπαν τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ σὲ ἀνανδρίᾳ τινὶ τῇ ἡμετέρᾳ πε-
πρᾶχθαι, καὶ ἡ εἴςοδος τῆς δίκης εἰς τὸ δικαστήριον ὡς εἰς-
ῆλθες, ἐξὸν μὴ εἰςελθεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ ἀγὼν τῆς δίκης ὡς
ἐγένετο, καὶ τὸ τελευταῖον δὴ τουτί, ὥςπερ κατάγελως τῆς
πράξεως, κακίᾳ τινὶ καὶ ἀνανδρίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ διαπεφευγέ-
ναι * ἡμᾶς δοκεῖν, οἵτινές σε οὐχὶ ἐσώσαμεν*) οὐδὲ σὺ σαυτόν,

*) ἄλλ. χρῆν. *) γρ. οὐ διεσώσαμεν.

que hinc educere; deinde nonne vides delatores isti quam venales sint et quam exigua apud eos sit opus pecunia? tibi autem mea bona suppetunt, satis, ut spero magna; deinde etiam, si mei amore impendenda negas esse mea, hospites hic praesto sunt ad sua impendenda parati, et unus iam ad id ipsum attulit summam satis magnam, Simmias Thebanus; paratus item est Cebes et alii permulti. quare, ut dixi, neque hoc veritus omitte te servare, neque quod in iudicio dicebas, illud te angat, quod hinc egressus non sis habiturus quid agas. nam quum multis aliis quo perveneris locis amplectentur te, tum, si placet tibi in Thessaliam migrare, sunt mihi illic hospites, qui te maximi facient suoque praesidio tutum praestabunt, ne tibi quisquam in Thessalia molestiam exhibeat. praeterea quoque, Socrate, nec iustam mihi videris rem aggredi si te ipsum prodas, quum servare possis; etenim contendis ut ea tibi eveniant, quae inimici tui et contendunt et contenderunt perniciem quaerentes tuam. accedit ut filios quoque tuos mihi videare prodere, quos quum tibi licuerit et educare et erudire, discedens deseres ita ut, quantum in te est, cuivis futuri sint fortunae obiecti. eorum autem fortuna, ut credibile est, talis erit qualis in orbitate solet esse orbis. etenim aut non debemus procreare liberos, aut aerumnas simul ferre et alendo et educando; tu autem mihi videris id quod levissimum est eligere. at oportet, quod vir bonus fortisque elegerit, eum certe eligere, qui dicat virtuti se per omnem vitam studere. quocirca ego et tuo et nostro amicorum tuorum nomine erubesco, ne videatur tota tua res per segnitiam quandam nostram ita gesta esse: primum quod causam egisti apud iudices, quum eam non agere liceret; tum ipsa certatio quod instituta est; denique hoc extremum, velut ridiculus rei exitus, quod socordia quadam et segnitia nostra elapsa nobis occasio videtur quippe qui te non servaverimus neque tu te ipsum, quum licuis-

οἷόν τ' ὂν καὶ δυνατόν, εἴ τι καὶ σμικρὸν ἡμῶν ὄφελος ἦν. ταῦτα οὖν, ὦ Σώκρατες, ὅρα μὴ ἅμα τῷ κακῷ καὶ αἰσχρὰ ᾖ σοί τε καὶ ἡμῖν. ἀλλὰ βουλεύου· μᾶλλον δὲ οὐδὲ βουλεύεσθαι ἔτι ὥρα, ἀλλὰ βεβουλεῦσθαι. μία δὲ βουλή· τῆς γὰρ ἐπιούσης νυκτὸς πάντα ταῦτα δεῖ πεπρᾶχθαι· εἰ δέ τι περιμενοῦμεν, ἀδύνατον καὶ οὐκέτι οἷόν τε. ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ, ὦ Σώκρατες, πείθου μοι καὶ μηδαμῶς ἄλλως ποίει.

ΣΩ. Ὦ φίλε Κρίτων, ἡ προθυμία σου πολλοῦ ἀξία, εἰ B μετά τινος ὀρθότητος εἴη, εἰ δὲ μή, ὅσῳ μείζων, τοσούτῳ χαλεπωτέρα. σκοπεῖσθαι οὖν χρὴ ἡμᾶς, εἴτε ταῦτα πρακτέον εἴτε μή· ὡς ἐγὼ οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ τοιοῦτος, οἷος τῶν ἐμῶν μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι ἢ τῷ λόγῳ, ὃς ἄν μοι λογιζομένῳ βέλτιστος φαίνηται. τοὺς δὲ λόγους οὓς ἐν τῷ ἔμπροσθεν ἔλεγον, οὐ δύναμαι νῦν ἐκβαλεῖν, ἐπειδή μοι ἥδε ἡ τύχη γέγονεν, ἀλλὰ σχεδόν τι ὅμοιοι φαίνονταί μοι, καὶ τοὺς αὐτοὺς πρεσβεύω * καὶ τιμῶ, οὕσπερ καὶ πρότερον· ὧν C ἐὰν μὴ βελτίω ἔχωμεν λέγειν ἐν τῷ παρόντι, εὖ ἴσθι ὅτι οὐ μή σοι ξυγχωρήσω, οὐδ' ἂν πλείω τῶν νῦν παρόντων ἡ τῶν πολλῶν δύναμις ὥσπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολύττηται, δεσμοὺς καὶ θανάτους ἐπιπέμπουσα καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις. Πῶς οὖν ἂν μετριώτατα σκοποίμεθα αὐτά; Εἰ πρῶτον μὲν τοῦτον τὸν λόγον ἀναλάβοιμεν, ὃν σὺ λέγεις, τὸν περὶ τῶν δοξῶν, πότερον καλῶς ἐλέγετο ἑκάστοτε ἢ οὔ, ὅτι ταῖς μὲν δεῖ τῶν δοξῶν προσέχειν τὸν * νοῦν, ταῖς δὲ οὔ· ἢ πρὶν μὲν ἐμὲ D δεῖν ἀποθνήσκειν καλῶς ἐλέγετο, νῦν δὲ κατάδηλος ἄρα ἐγένετο ὅτι ἄλλως ἕνεκα λόγου ἐλέγετο, ἦν δὲ παιδιὰ καὶ φλυαρία ὡς ἀληθῶς. ἐπιθυμῶ δ' ἔγωγε ἐπισκέψασθαι, ὦ Κρίτων, κοινῇ μετὰ σοῦ, εἴ τι μοι ἀλλοιότερος φανεῖται, ἐπειδὴ ὧδε ἔχω, ἢ ὁ αὐτός, καὶ ἐάσομεν χαίρειν ἢ πεισόμεθα αὐτῷ. ἐλέγετο δέ πως, ὡς ἐγῷμαι, ἑκάστοτε ὧδε ὑπὸ τῶν οἰομένων τι λέγειν, ὥσπερ νῦν δὴ ἐγὼ ἔλεγον, ὅτι τῶν δοξῶν ἃς οἱ ἄνθρωποι δοξάζουσι, δέοι τὰς μὲν * περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, E

set et facultas fuisset, si homines fuissemus vel aliquantulum frugi. hoc ergo, Socrate, vide ne simul et malum et turpe sit tibi non minus quam nobis. itaque consulta; immo ne consultanti quidem adhuc tempus est, sed consultato opus. unum autem superest consilium: nam instanti nocte omnia haec oportet acta esse; si quid cunctabimur, illud iam non licet, nec facultas superest. quare omni modo, mi Socrates, obsequere mihi, neve recusa.

So. Dilecte Crito, studium tuum magni aestimandum est, modo recta ratio ne absit, sin secus, quanto maius illud, eo molestius est. considerare igitur nos oportet, sitne ita agendum necne; nam ego non solum nunc, verum semper is sum, qui nulli alii rei earum, quas meas dico, paream nisi rationi, quae mihi ratiocinanti visa fuerit optima. iam vero rationes, quas priore tempore afferebam, non possum nunc reiicere, postquam in hanc deveni fortunam, sed prope similes videntur mihi, easdemque veneror et respicio, quas etiam antea; quibus si non meliores afferre in praesenti poterimus, scito me tibi minime concessurum esse, quamvis plures his quas videmus formidines nobis veluti pueris obiecerit multitudinis potestas, vinculis et mortibus et pecuniae detrimentis intentandis. Quomodo ergo optime haec considerabimus? Si primum quidem quaestionem illam de opinionibus repetamus, quam tu affers, rectene illud omni tempore dictum sit an secus, alias opiniones attentione animi dignas esse, an priusquam mihi moriendum esset, recte dictum sit, nunc autem patuerit sic temere dicis causa dictum esse, quum revera nihil aliud esset nisi ludus et nugae. cupio equidem, Crito, una tecum disquirere, numquid diversa ratio illa mihi videatur, posteaquam huc deveni, an eadem, et repudianda sit an sequenda nobis. dicebatur enim fere, ut opinor, plerumque ab iis, qui aliquid dicere se putabant, ita ut ego paulo ante dice-

τὰς δὲ μή. τοῦτο πρὸς θεῶν, ὦ Κρίτων, οὐ δοκεῖ καλῶς σοι λέγεσθαι; σὺ γάρ, ὅσα γε τἀνθρώπεια, ἐκτὸς εἶ τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν* αὔριον, καὶ οὐκ ἄν σε παρακρούοι ἡ παροῦσα ξυμφορά. 47 σκόπει δή· οὐχ ἱκανῶς δοκεῖ σοι λέγεσθαι ὅτι οὐ πάσας χρὴ δόξας τὰς τῶν ἀνθρώπων τιμᾶν, ἀλλὰ τὰς μέν, τὰς δ' οὔ; οὐδὲ πάντων, ἀλλὰ τῶν μέν, τῶν δ' οὔ; τί φῄς; ταῦτα οὐχὶ καλῶς λέγεται;

ΚΡ. Καλῶς.

ΣΩ. Οὐκοῦν τὰς μὲν χρηστὰς τιμᾶν, τὰς δὲ πονηρὰς μή;

ΚΡ. Ναί.

ΣΩ. Χρησταὶ δὲ οὐχ αἱ τῶν φρονίμων, πονηραὶ δὲ αἱ τῶν ἀφρόνων;

ΚΡ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Φέρε δή, πῶς αὖ τὰ τοιαῦτα ἐλέγετο; γυμναζόμενος* ἀνὴρ καὶ τοῦτο πράττων πότερον παντὸς ἀνδρὸς ἐπαίνῳ B καὶ ψόγῳ καὶ δόξῃ τὸν νοῦν προσέχει, ἢ ἑνὸς μόνου ἐκείνου ὃς ἂν τυγχάνῃ ἰατρὸς ἢ παιδοτρίβης ὤν;

ΚΡ. Ἑνὸς μόνου.

ΣΩ. Οὐκοῦν φοβεῖσθαι χρὴ τοὺς ψόγους καὶ ἀσπάζεσθαι τοὺς ἐπαίνους τοὺς τοῦ ἑνὸς ἐκείνου, ἀλλὰ μὴ τοὺς τῶν πολλῶν;

ΚΡ. Δῆλα δή.

ΣΩ. Ταύτῃ ἄρα αὐτῷ πρακτέον καὶ γυμναστέον καὶ ἐδεστέον γε καὶ ποτέον, ᾗ ἂν τῷ ἑνὶ δοκῇ τῷ ἐπιστάτῃ καὶ ἐπαΐοντι μᾶλλον ἢ ᾗ ξύμπασι τοῖς ἄλλοις.

ΚΡ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Εἶεν, ἀπειθήσας δὲ τῷ ἑνὶ καὶ ἀτιμάσας* αὐτοῦ C τὴν δόξαν καὶ τοὺς ἐπαίνους, τιμήσας δὲ τοὺς τῶν πολλῶν καὶ μηδὲν ἐπαϊόντων, ἆρ' οὐδὲν κακὸν πείσεται;

ΚΡ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Τί δ' ἔστι τὸ κακὸν τοῦτο, καὶ ποῖ τείνει, καὶ εἰς τί τῶν τοῦ ἀπειθοῦντος;

bam, earum opinionum, quas homines susceperint, alias plurimi faciendas esse, alias autem nihili. per ego te deos oro, Crito, annon tibi id recte videtur dici? tu enim quantum de rebus humanis statui potest, non in periculo versaris cras moriendi, nec fraudem tibi facere praesens potest fortuna. quare considera: annon probabiliter tibi dici videtur, non omnes hominum opiniones esse magni aestimandas, sed alias esse aestimandas, alias non esse? neque omnium, sed aliquorum tantum, aliquorum non item? quid censes? annon recte haec dicuntur?

Cr. Recte.

So. Veras igitur esse magni aestimandas, falsas non item?

Cr. Etiam.

So. Verae autem annnon sunt sapientium, falsae autem insipientium?

Cr. Quidni?

So. Age iam, quomodo ista dicebantur? qui exercetur idque sedulo agit, num cuiusvis hominis laudi vel reprehensioni vel opinioni tribuit aliquid, an unius tantum illius, qui aut medicus sit aut palaestrae magister?

Cr. Unius tantum.

So. Annon metuere debet reprehensiones et appetere laudes unius illius, non item volgi?

Cr. Ita.

So. Hac ergo ratione illum facere decet seque exercere atque etiam edere et bibere, qua illi uni visum fuerit praefecto atque perito, potius quam omnibus ceteris.

Cr. Est ita.

So. Iam si illi uni non pareat, ipsiusque nihil tribuat opinioni et laudibus, plurimum autem volgo atque imperitis, num nihil mali accipiet?

Cr. Quippini?

So. Quidnam istuc est mali? et quo pertinet, et quam ad partem eius qui non pareat?

ΚΡ. Δῆλον ὅτι εἰς τὸ σῶμα· τοῦτο γὰρ διόλλυσιν.

ΣΩ. Καλῶς λέγεις οὐκοῦν καὶ τἆλλα, ὦ Κρίτων, οὕ-
τως, ἵνα μὴ πάντα διΐωμεν; καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν δικαίων
καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχρῶν καὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ κα-
κῶν, περὶ ὧν νῦν ἡμῖν ἐστιν ἡ βουλή, πότερον τῇ τῶν πολ-
λῶν δόξῃ δεῖ ἡμᾶς * ἕπεσθαι καὶ φοβεῖσθαι αὐτήν, ἢ τῇ τοῦ D
ἑνός, εἴ τίς ἐστιν ἐπαΐων, ὃν δεῖ καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ φοβεῖ-
σθαι μᾶλλον ἢ ξύμπαντας τοὺς ἄλλους, ᾧ εἰ μὴ ἀκολουθή-
σομεν, διαφθεροῦμεν ἐκεῖνο καὶ λωβησόμεθα, ὃ τῷ μὲν δι-
καίῳ βέλτιον ἐγίγνετο, τῷ δὲ ἀδίκῳ ἀπώλλυτο; ἢ οὐδέν ἐστι
τοῦτο;

ΚΡ. Οἶμαι ἔγωγε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Φέρε δή, ἐὰν τὸ ὑπὸ τοῦ ὑγιεινοῦ μὲν βέλτιον
γιγνόμενον, ὑπὸ τοῦ νοσώδους δὲ διαφθειρόμενον διολέσω-
μεν πειθόμενοι μὴ τῇ τῶν ἐπαϊόντων δόξῃ, ἆρα βιωτὸν
ἡμῖν ἐστι * διεφθαρμένου αὐτοῦ; ἔστι δέ που τοῦτο σῶμα. E
ἢ οὐχί;

ΚΡ. Ναί.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν βιωτὸν ἡμῖν ἐστὶ μετὰ μοχθηροῦ καὶ
διεφθαρμένου σώματος;

ΚΡ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἀλλὰ μετ' ἐκείνου ἄρα ἡμῖν βιωτὸν διεφθαρ-
μένου, ᾧ τὸ ἄδικον μὲν λωβᾶται, τὸ δὲ δίκαιον ὀνίνησιν;
ἢ φαυλότερον ἡγούμεθα εἶναι τοῦ σώματος ἐκεῖνο, ὅ τί
ποτ' ἐστὶ τῶν * ἡμετέρων, περὶ ὃ ἥ τε ἀδικία καὶ ἡ δικαιο- 48
σύνη ἐστίν;

ΚΡ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἀλλὰ τιμιώτερον;

ΚΡ. Πολύ γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα, ὦ βέλτιστε, πάνυ ἡμῖν οὕτω φροντιστέον
ὅ τι ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅ τι ὁ ἐπαΐων περὶ τῶν
δικαίων καὶ ἀδίκων, ὁ εἷς, καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. ὥστε πρῶτον
μὲν ταύτῃ οὐκ ὀρθῶς εἰσηγεῖ εἰσηγούμενος τῆς τῶν πολλῶν
δόξης δεῖν ἡμᾶς φροντίζειν περὶ τῶν δικαίων καὶ καλῶν

Cr. Patet ad corpus; huic enim illud perniciem affert.

So. Recte dicis. iam nonne cetera quoque, Crito, huiusmodi sunt, ne omnia persequamur? atque etiam quod ad iustum et iniustum, turpe et honestum, et bonum et malum atttinet, quo de genere nunc nobis consultatio fit, utrum volgi opinionem sequi nos oportet eamque metuere, an eius unius, si quis peritus est, quem et revereri oportet et metuere magis quam ceteros omnes, quem nisi sequemur, corrumpemus et contaminabimus illud, quod iusto quidem melius fit, iniusto deterius? an nihil est hoc?

Cr. Immo est aliquid, opinor, Socrate.

So. Age nunc, si id quod ex salubri melius fit, ex morbido autem corrumpitur, perdiderimus, non peritorum parentes opinioni, num vita nobis potest esse vitalis illo corrupto? id autem corpus est; an non?

Cr. Est vero.

So. Num igitur vita nobis potest esse vitalis cum vitioso et corrupto corpore?

Cr. Nequaquam.

So. At cum illo vita nobis vitalis corrupto, quod iniustitia contaminatur, iustitia iuvatur? an vilius corpore putamus esse illud, quicquid tandem est nostri, ad quod iniustitia et iustitia spectant?

Cr. Nequaquam.

So. An praestantius?

Cr. Multo quidem.

So. Ergo nobis, vir optime, non tam curandum est quid de nobis dicat volgus, quam quid iustitiae et iniustitiae peritus, ille unus, ipsaque veritas. quocirca primum quidem haud recte suades, quum curandam nobis dicis volgi opinionem de iusto et honesto et bono

καὶ ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων. ἀλλὰ μὲν δή, φαίη γ' ἄν τις, οἷοί τ' εἰσὶν ἡμᾶς οἱ πολλοὶ ἀποκτιννύναι.

ΚΡ. * Δῆλα δὴ καὶ ταῦτα· φαίη*) γὰρ ἄν, ὦ Σώκρατες. B

ΣΩ. Ἀληθῆ λέγεις. ἀλλ', ὦ θαυμάσιε, οὗτός τε ὁ λόγος ὃν διεληλύθαμεν ἔμοιγε δοκεῖ ἔτι ὅμοιος εἶναι καὶ πρότερον, καὶ τόνδε δ' αὖ σκόπει, εἰ ἔτι μένει ἡμῖν ἢ οὔ, ὅτι οὐ τὸ ζῆν περὶ πλείστου ποιητέον, ἀλλὰ τὸ εὖ ζῆν.

ΚΡ. Ἀλλὰ μένει.

ΣΩ. Τὸ δὲ εὖ καὶ καλῶς καὶ δικαίως ὅτι ταὐτόν ἐστι, μένει ἢ οὐ μένει;

ΚΡ. Μένει.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐκ τῶν ὁμολογουμένων τοῦτο σκεπτέον, πότερον δίκαιον ἐμὲ ἐνθένδε πειρᾶσθαι ἐξιέναι μὴ ἀφιέντων *Ἀθηναίων, ἢ οὐ δίκαιον· καὶ ἐὰν μὲν φαίνηται δίκαιον, πειρώμεθα, εἰ δὲ μή, ἐῶμεν. ἃς δὲ σὺ λέγεις τὰς σκέψεις περί τε χρημάτων ἀναλώσεως καὶ δόξης καὶ παίδων τροφῆς, μὴ ὡς ἀληθῶς ταῦτα, ὦ Κρίτων, σκέμματα ᾖ τῶν ῥᾳδίως ἀποκτιννύντων καὶ ἀναβιωσκομένων γ' ἄν, εἰ οἷοί τ' ἦσαν, οὐδενὶ ξὺν νῷ, τούτων τῶν πολλῶν. ἡμῖν δ', ἐπειδὴ ὁ λόγος οὕτως αἱρεῖ, μὴ οὐδὲν ἄλλο σκεπτέον ᾖ ἤ, ὅπερ νῦν δὴ ἐλέγομεν, πότερον δίκαια πράξομεν καὶ χρήματα τελοῦντες τούτοις τοῖς ἐμὲ ἐνθένδε *ἐξάξουσι καὶ χάριτας, καὶ αὐτοὶ ἐξάγοντές τε καὶ ἐξαγόμενοι, ἢ τῇ ἀληθείᾳ ἀδικήσομεν πάντα ταῦτα ποιοῦντες· κἂν φαινώμεθα ἄδικα αὐτὰ ἐργαζόμενοι, μὴ οὐ δέῃ ὑπολογίζεσθαι οὔτ' εἰ ἀποθνήσκειν δεῖ παραμένοντας καὶ ἡσυχίαν ἄγοντας, οὔτε ἄλλο ὁτιοῦν πάσχειν πρὸ τοῦ ἀδικεῖν. C D

ΚΡ. Καλῶς μέν μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Σώκρατες· ὅρα δὲ τί δρῶμεν.

ΣΩ. Σκοπῶμεν, ὦ'γαθέ, κοινῇ, καὶ εἴ πῃ ἔχεις ἀντιλέγειν ἐμοῦ λέγοντος, ἀντίλεγε καί σοι πείσομαι, εἰ δὲ *μή, E παῦσαι ἤδη, ὦ μακάριε, πολλάκις μοι λέγων τὸν αὐτὸν λό-

---

*) γρ. ἀποκτιννύναι· δῆλα δὴ καὶ ταῦτα. ΚΡ. Φαίη.

eorumque contrariis. at vero, dixerit quispiam, potest nos occidere volgus.

Cr. Liquet sane hoc quempiam dicturum esse, Socrate.

So. Vera loqueris. at mihi tamen, vir praeclare, illa ratio quam persequuti sumus eadem videtur adhuc esse atque ante, et hanc quoque novam specta, an adhuc maneat nobis necne, plurimi aestimandum nobis esse non vivere, sed bene vivere.

Cr. Manet vero.

So. Bene autem et honeste et iuste idem esse, hoc quoque manet, an non?

Cr. Etiam.

So. Igitur ex concessis considerare hoc decet, iustumne sit an iniustum conari hinc me exire, non emissum ab Atheniensibus: ut, si iustum esse videatur, conemur, sin minus, omittamus. quae tu autem consideranda affers de pecunia impendenda, de existimatione et filiorum educatione, vide, mi Crito, ne istae revera sint volgi considerationes temere occidentis et occisos, si posset, in vitam revocantis sine ulla ratione; nobis vero, quoniam sic ratio evincit, unum illud considerandum erit, quod modo dicebamus, iustene facturi simus quum pecuniam et gratiam persolvamus eis qui me hinc eduxerint, ipsique nos qui vel educamus vel educamur, an plane ius violaturi, si haec omnia faciamus; ac si reperiamus iniuste haec a nobis fieri, non id potius spectandum, an manentes nos et quiescentes mors aut quaevis alia poena exspectet, quam ne ius violemus.

Cr. Recte quidem dicere mihi videris, Socrate; sed vide quid agamus.

So. Una consideremus, vir egregie, ac si quid, dicente me, habes quod contra dicas, dic contra, et tibi parebo, sin minus, desine iam, beate, saepius mihi

γον, ὡς χρὴ ἐνθένδε ἀκόντων Ἀθηναίων ἐμὲ ἀπιέναι· ὡς
ἐγὼ περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι πεῖσαί σε ταῦτα πράττειν, ἀλλὰ
μὴ ἄκοντος. ὅρα δὲ δὴ τῆς σκέψεως τὴν ἀρχήν, ἐάν σοι ἱκα-
νῶς λέγηται, καὶ πειρῶ ἀποκρίνεσθαι τὸ * ἐρωτώμενον, ᾗ 49
ἂν μάλιστα οἴῃ.

ΚΡ. Ἀλλὰ πειράσομαι.

ΣΩ. Οὐδενὶ τρόπῳ φαμὲν ἑκόντας ἀδικητέον εἶναι, ἢ
τινὶ μὲν ἀδικητέον τρόπῳ, τινὶ δ' οὔ; ἢ οὐδαμῶς τό γε ἀδι-
κεῖν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε καλόν, ὡς πολλάκις ἡμῖν καὶ ἐν τῷ
ἔμπροσθεν χρόνῳ ὡμολογήθη, ὅπερ καὶ ἄρτι ἐλέγετο; ἢ πᾶ-
σαι ἡμῖν ἐκεῖναι αἱ πρόσθεν ὁμολογίαι ἐν ταῖσδε ταῖς ὀλί-
γαις ἡμέραις ἐκκεχυμέναι εἰσί, καὶ πάλαι, ὦ Κρίτων, ἄρα
τηλικοίδε γέροντες ἄνδρες πρὸς ἀλλήλους σπουδῇ διαλεγόμε-
νοι * ἐλάθομεν ἡμᾶς αὐτοὺς παίδων οὐδὲν διαφέροντες; ἢ B
παντὸς μᾶλλον οὕτως ἔχει, ὥσπερ τότε ἐλέγετο ἡμῖν, εἴτε
φασὶν οἱ πολλοὶ εἴτε μή, καὶ εἴτε δεῖ ἡμᾶς ἔτι τῶνδε χαλε-
πώτερα πάσχειν εἴτε καὶ πρᾳότερα, ὅμως τό γε ἀδικεῖν τῷ
ἀδικοῦντι καὶ κακὸν καὶ αἰσχρὸν τυγχάνει ὂν παντὶ τρόπῳ;
φαμέν, ἢ οὔ;

ΚΡ. Φαμέν.

ΣΩ. Οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν.

ΚΡ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐδὲ ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ
οἴονται, ἐπειδή γε οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν.

ΚΡ. * Οὐ φαίνεται. C

ΣΩ. Τί δὲ*) δή; κακουργεῖν δεῖ, ὦ Κρίτων, ἢ οὔ;

ΚΡ. Οὐ δεῖ δήπου, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τί δέ; ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ
πολλοί φασι, δίκαιον ἢ οὐ δίκαιον;

ΚΡ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Τὸ γάρ που κακῶς ποιεῖν ἀνθρώπους τοῦ ἀδι-
κεῖν οὐδὲν διαφέρει.

ΚΡ. Ἀληθῆ λέγεις.

---

*) γρ. δαί.

eodem sermone suadere, ut hinc exire debeam invitis Atheniensibus; nam ego magnum ducam, si persuaseris mihi ut haec faciam, modo ne nolenti. itaque vide deliberandi principium hoc an satis tibi probetur, et conare respondere ad id quod rogabo, quoquo tu modo optime faciendum putabis.

Cr. Conabor equidem.

So. Nullone pacto statuimus a nobis voluntate nostra iniuriam faciendam esse, an aliquo pacto licere, aliquo non licere? an nulla conditione iniuriam facere aut bonum est aut honestum, id quod nos saepe etiam priore tempore professi sumus, et paulo ante quoque diximus? an potius omnia illa quae ante inter nos convenerunt his paucis diebus effusa sunt, nosque adeo, mi Crito, tam grandes natu viri dudum serio inter nos disserentes ipsi non sensimus puerorum more nos nugari? an utique ita res habet, ut tunc a nobis dicebatur, sive consentit volgus sive dissentit, ac sive nos oportet etiam graviora praesentibus subire sive leviora, tamen iniuriam facere ei qui facit et malum et turpe erit omnino? dicimusne, an negamus?

Cr. Dicimus vero.

So. Nullo igitur pacto facienda iniuria.

Cr. Nullo sane.

So. Neque igitur ei qui nobis iniuriam intulit referenda est, ut volgo existimant, quoniam nequaquam est iniuria.

Cr. Ita prorsus.

So. Quid vero? malum inferre licet, Crito, an non?

Cr. Minime, opinor, Socrate.

So. Quid? malum inferenti referre, ut volgo dicunt, iustum est, an non?

Cr. Nequaquam.

So. Nempe malum et iniuriam inferre idem est.

Cr. Vera dicis.

ΣΩ. Οὔτε ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ, οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐ-
δένα ἀνθρώπων, οὐδ' ἂν ὁτιοῦν πάσχῃ ὑπ' αὐτῶν. καὶ ὅρα,
ὦ Κρίτων, ταῦτα καθομολογῶν, ὅπως μὴ παρὰ * δόξαν ὁμο- D
λογῇς· οἶδα γὰρ ὅτι ὀλίγοις τισὶ ταῦτα καὶ δοκεῖ καὶ δόξει.
οἷς οὖν οὕτω δέδοκται καὶ οἷς μή, τούτοις οὐκ ἔστι κοινὴ
βουλή, ἀλλ' ἀνάγκη τούτους ἀλλήλων καταφρονεῖν, ὁρῶντας
τὰ ἀλλήλων βουλεύματα. σκόπει δὴ οὖν καὶ σὺ εὖ μάλα,
πότερον κοινωνεῖς καὶ ξυνδοκεῖ σοι καὶ ἀρχώμεθα ἐντεῦθεν
βουλευόμενοι, ὡς οὐδέποτε ὀρθῶς ἔχοντος οὔτε τοῦ ἀδικεῖν
οὔτε τοῦ ἀνταδικεῖν οὔτε κακῶς πάσχοντα ἀμύνεσθαι ἀντι-
δρῶντα κακῶς, ἢ ἀφίστασαι καὶ οὐ κοινωνεῖς τῆς ἀρχῆς.
ἐμοὶ μὲν * γὰρ καὶ πάλαι οὕτω καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ· σοὶ δ' εἴ E
πῃ ἄλλῃ δέδοκται, λέγε καὶ δίδασκε· εἰ δ' ἐμμένεις τοῖς πρό-
σθεν, τὸ μετὰ τοῦτο ἄκουε.

ΚΡ. Ἀλλ' ἐμμένω τε καὶ ξυνδοκεῖ μοι· ἀλλὰ λέγε.

ΣΩ. Λέγω δὴ αὖ τὸ μετὰ τοῦτο, μᾶλλον δ' ἐρωτῶ·
πότερον ἃ ἄν τις ὁμολογήσῃ τῳ δίκαια ὄντα ποιητέον, ἢ
ἐξαπατητέον;

ΚΡ. Ποιητέον.

ΣΩ. Ἐκ τούτων δὴ ἄθρει· ἀπιόντες ἐνθένδε ἡμεῖς μὴ
πείσαντες τὴν πόλιν * πότερον κακῶς τινὰς ποιοῦμεν, καὶ 50
ταῦτα οὓς ἥκιστα δεῖ, ἢ οὔ; καὶ ἐμμένομεν οἷς ὡμολογή-
σαμεν δικαίοις οὖσιν, ἢ οὔ;

ΚΡ. Οὐκ ἔχω, ὦ Σώκρατες, ἀποκρίνασθαι πρὸς ὃ
ἐρωτᾷς· οὐ γὰρ ἐννοῶ.

ΣΩ. Ἀλλ' ὧδε σκόπει· εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἴτε
ἀποδιδράσκειν εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ
νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο· Εἰπέ
μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῷ ἔχεις ποιεῖν; ἄλλο τι ἢ τούτῳ τῷ
ἔργῳ ᾧ ἐπιχειρεῖς διανοεῖ τούς τε νόμους ἡμᾶς * ἀπολέσαι B
καὶ ξύμπασαν τὴν πόλιν, τὸ σὸν μέρος; ἢ δοκεῖ σοι οἷόν
τ' ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ᾗ
ἂν αἱ γενόμεναι δίκαι μηδὲν ἰσχύωσιν, ἀλλ' ὑπὸ ἰδιωτῶν

So. Non ergo referre iniuriam licet nec malefacere cuiquam hominum, quicquid nobis illatum est ab ipsis. at vide, Crito, ne hoc concedens praeter tuam ipse sententiam cedas; paucis enim hominibus, credo, sic videtur aut umquam videbitur. quibus autem ita visum est et quibus aliter, iis non communis est deliberandi ratio, sed eos necesse est inter se contemnere, quum diversa ipsorum consilia vident. iam igitur tu considera etiam atque etiam, utrum idem sumas tibique ita videatur et hoc consultandi principium ponamus, quod diximus numquam fas esse aut inferre iniuriam aut referre nec mala patientem ulciscendo rependere mala, an in alia omnia discedas nec mecum consentias in eo principio. enimvero mihi et olim eodem modo et nunc adhuc videtur, tibi autem si qua alia placet sententia, dic et doce; sin in priore manes, deinceps audi.

Cr. Equidem maneo in illa et consentio; dic igitur.

So. Dico ergo deinceps, vel potius interrogo: si quis quid iustum pactus est cum aliquo, praestandumne est illud, an fidem fallere licet?

Cr. Praestandum est.

So. Ex his iam specta: nos si hinc exeamus sine consensu civitatis, utrum alicui malefaciemus et iis quidem, quibus minime debemus, an non? manemusque ita in eo quod pactum est iusta ratione, nec ne?

Cr. Non habeo quod ad interrogatum respondeam, Socrate; haud enim intelligo.

So. Iam sic considera: si nobis hinc aufugituris, seu quo nomine nobis id appellandum erit, leges veniant et commune civitatis adstantesque ita interrogent: Dic mihi, Socrate, quid in animo habes agere? cogitasne ista re quam aggrederis, quantum in te est, perniciem et nobis legibus afferre et universae civitati? an videtur tibi ea civitas stare amplius posse nec subversa corruere, in qua iudicatae res nihil valeant, sed

ἄκυροί τε γίγνωνται καὶ διαφθείρωνται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; πολλὰ γὰρ ἄν τις ἔχοι, ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ, εἰπεῖν ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου, ὃς τὰς δίκας τὰς δικασθείσας προςτάττει κυρίας εἶναι. ἢ ἐροῦμεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι Ἠδίκει * γὰρ ἡμᾶς C ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν δίκην ἔκρινε; Ταῦτα, ἢ τί ἐροῦμεν;

ΚΡ. Ταῦτα νὴ Δί', ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τί οὖν, ἂν εἴπωσιν οἱ νόμοι Ὦ Σώκρατες, ἦ καὶ ταῦτα ὡμολόγητο ἡμῖν τε καὶ σοί, ἢ ἐμμένειν ταῖς δίκαις αἷς ἂν ἡ πόλις δικάζῃ; Εἰ οὖν αὐτῶν θαυμάζοιμεν λεγόντων, ἴσως ἂν εἴποιεν ὅτι Ὦ Σώκρατες, μὴ θαύμαζε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀποκρίνου, ἐπειδὴ καὶ εἴωθας χρῆσθαι τῷ ἐρωτᾶν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι. φέρε γάρ, τί ἐγκαλῶν ἡμῖν * καὶ τῇ D πόλει ἐπιχειρεῖς ἡμᾶς ἀπολλύναι; οὐ πρῶτον μέν σε ἐγεννήσαμεν ἡμεῖς, καὶ δι' ἡμῶν ἔλαβε τὴν μητέρα σου ὁ πατὴρ καὶ ἐφύτευσέ σε; φράσον οὖν, τούτοις ἡμῶν τοῖς νόμοις τοῖς περὶ τοὺς γάμους μέμφει τι ὡς οὐ καλῶς ἔχουσιν; Οὐ μέμφομαι, φαίην ἄν. Ἀλλὰ τοῖς περὶ τὴν τοῦ γενομένου τροφήν τε καὶ παιδείαν, ἐν ᾗ καὶ σὺ ἐπαιδεύθης; ἢ οὐ καλῶς προςέταττον ἡμῶν οἱ ἐπὶ τούτοις τεταγμένοι νόμοι παραγγέλλοντες τῷ πατρὶ τῷ σῷ σε ἐν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδεύειν; Καλῶς, * φαίην ἄν. Εἶεν, E ἐπειδὴ δὲ ἐγένου τε καὶ ἐξετράφης καὶ ἐπαιδεύθης, ἔχοις ἂν εἰπεῖν πρῶτον μέν, ὡς οὐχὶ ἡμέτερος ἦσθα καὶ ἔκγονος καὶ δοῦλος, αὐτός τε καὶ οἱ σοὶ πρόγονοι; καὶ εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἆρ' ἐξ ἴσου οἴει εἶναι σοὶ τὸ δίκαιον καὶ ἡμῖν, καὶ ἅττ' ἂν ἡμεῖς σε ἐπιχειρῶμεν ποιεῖν, καὶ σοὶ ταῦτα ἀντιποιεῖν οἴει δίκαιον εἶναι; ἢ πρὸς μὲν ἄρα σοι τὸν πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον καὶ πρὸς δεσπότην, εἴ σοι ὢν ἐτύγχανεν, ὥςτε ἅπερ πάσχοις, ταῦτα καὶ ἀντιποιεῖν, οὔτε κακῶς ἀκούοντα ἀντιλέγειν οὔτε τυπτόμενον * ἀντιτύπτειν οὔτε ἄλλα 51 τοιαῦτα πολλά, πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς νόμους ἐξέσται σοι, ὥςτ' ἐάν σε ἐπιχειρῶμεν ἡμεῖς ἀπολλύναι δίκαιον

a privatis irritae fiant et rescindantur? Quid dicemus, Crito, ad haec aliaque similia? nam plurima aliquis, dicendi praesertim peritus, dicenda habeat pro violata hac lege, quae iudicatas causas iubet ratas haberi. an dicemus ad illas: At nobis iniuria fiebat a civitate, non recte causam iudicante? Hoc, an quid dicemus?

Cr. Hoc ipsum profecto, Socrate.

So. Quid ergo, si pergant leges Socrate, num hoc quoque pactum erat nobis tibique, an ut stares iudiciis quae civitas fecisset? Ac si hoc dicentes mirabimur, sic fortasse dicent: Noli mirari, Socrate, quae dicimus, sed responde, siquidem consuetudinem amas et interrogandi et respondendi. age enim, quid conquestus civitati et nobis perniciem moliris? nonne primum te genuimus nos, et per nos uxorem duxit matrem tuam pater teque procreavit? dic igitur, num eas ex nobis legibus quae de coniugiis sunt quereris minus bene positas esse? Nihil queror, responderim. At eas quae sunt de prolis educatione et institutione, in qua ipse quoque institutus es? an non bene praeceperunt leges ad haec conditae patrem tuum iubentes musica te et gymnastica arte instituere? Immo bene, dixerim. Iam postquam genitus es atque educatus et institutus, poterisne primum negare te nostrum esse et natum et servum, ipsumque et progenitores tuos? ac si ita res est, num idem putas ius tibi esse et nobis, ut, quicquid nos in te statuerimus, tibi quoque licere censeas vicissim in nos statuere? an forte adversus patrem tibi non aeque licebat aut adversus dominum, si quis tibi esset, id quod paterere, vicissim rependere, neque conviciis onerato iis obloqui, neque verberato eos vicissim verberare et quae alia sunt similia multa, adversus patriam autem et leges tibi facere ita licebit, ut, si nos interimere te statuamus iustum id esse rati, tu

ἡγούμενος εἶναι, καὶ σὺ δὲ ἡμᾶς τοὺς νόμους καὶ τὴν πατρίδα, καθ' ὅσον δύνασαι ἐπιχειρήσεις ἀνταπολλύναι, καὶ φήσεις ταῦτα ποιῶν δίκαια πράττειν, ὁ τῇ ἀληθείᾳ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελόμενος; ἢ οὕτως εἶ σοφός, ὥστε λέληθέ σε ὅτι μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον καὶ ἐν μείζονι* μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν B ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνουσαν ἢ πατέρα, καὶ ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν ἃ ἂν κελεύῃ, καὶ πάσχειν ἐάν τι προστάττῃ παθεῖν, ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐάν τε τύπτεσθαι ἐάν τε δεῖσθαι, ἐάν τε εἰς πόλεμον ἄγῃ τρωθησόμενον ἢ ἀποθανούμενον, ποιητέον ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει, καὶ οὐχὶ ὑπεικτέον οὐδὲ ἀναχωρητέον οὐδὲ λειπτέον τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιητέον ἃ ἂν κελεύῃ ἡ* πό- C λις τε καὶ ἡ πατρίς, ἢ πείθειν αὐτὴν ᾗ τὸ δίκαιον πέφυκε, βιάζεσθαι δ' οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν πατρίδα; Τί φήσομεν πρὸς ταῦτα, ὦ Κρίτων; ἀληθῆ λέγειν τοὺς νόμους, ἢ οὔ;

ΚΡ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Σκόπει τοίνυν, ὦ Σώκρατες, φαῖεν ἂν ἴσως οἱ νόμοι, εἰ ἡμεῖς ταῦτα ἀληθῆ λέγομεν, ὅτι οὐ δίκαια ἡμᾶς ἐπιχειρεῖς δρᾶν ἃ νῦν ἐπιχειρεῖς. ἡμεῖς γάρ σε γεννήσαντες, ἐκθρέψαντες, παιδεύσαντες, μεταδόντες ἁπάντων ὧν οἷοί τ' ἦμεν καλῶν σοί τε καὶ τοῖς ἄλλοις* πᾶσι πολίταις, ὅμως D προαγορεύομεν τῷ ἐξουσίαν πεποιηκέναι Ἀθηναίων τῷ βουλομένῳ, ἐπειδὰν δοκιμάσῃ καὶ ἴδῃ τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα καὶ ἡμᾶς τοὺς νόμους, ᾧ ἂν μὴ ἀρέσκωμεν ἡμεῖς, ἐξεῖναι λαβόντα τὰ αὑτοῦ ἀπιέναι ὅποι ἂν βούληται. καὶ οὐδεὶς ἡμῶν τῶν νόμων ἐμποδών ἐστιν οὐδ' ἀπαγορεύει, ἐάν τέ τις βούληται ὑμῶν εἰς ἀποικίαν ἰέναι, εἰ μὴ ἀρέσκοιμεν ἡμεῖς τε καὶ ἡ πόλις, ἐάν τε μετοικεῖν ἄλλοσέ ποι ἐλθών, ἰέναι ἐκεῖσε ὅποι ἂν βούληται, ἔχοντα*) τὰ αὑτοῦ. ὃς δ' ἂν* ὑμῶν E

---

*) γρ. ἔχων.

quoque nos leges et patriam pro viribus interimere statuas, teque dicas hoc facientem iusta facere, tu qui in verae virtutis studium incumbis? an adeo sapiens es ut te lateat et matre et patre et reliquis progenitoribus omnibus patriam venerabiliorem et antiquiorem et sanctiorem et maiore in dignatione esse tum apud deos tum apud homines qui aliquid sapiant, et patriae habendam esse reverentiam offensaeque magis obsequendum et palpandum quam parenti, atque aut docere te oportere aut facere quicquid ea praescripserit, ac si quid pati te iusserit, quiete pati, sive verbera sive vincula, sive in bellum miserit, ut vulneribus mortive succumbas, hoc exsequi, atque ita rectum esse, neque declinandum neque recedendum nec ordinem deserendum, sed et in bello et in iudicio omnibusque locis faciendum quod civitas praescripserit et patria; aut plane eam docere quomodo iustum natura sese habeat, vim autem neque matri neque patri, multoque etiam minus patriae afferre oportere? Quid ad haec reponemus, Crito? verane dicere leges, an secus?

Cr. Vera arbitror.

So. Considera ergo, Socrate, dicent fortasse leges, an verum sit quod dicimus, iniuste te in nos moliri quod nunc moliris. nos enim, qui te genuimus, educavimus, instituimus, teque et reliquos cives omnes omnibus quibus poteramus bonis impertivimus, edicimus tamen eo quod potestatem hanc fecimus cuivis Atheniensium, si cui, qui exploraverit cognoritque civitatis statum nosque leges, minus placuerimus, ei licere collectis rebus suis abire quocumque voluerit. neque ulla ex nobis legibus impedit aut vetat, si quis vestrum, cui civitas nosque displiceamus, in coloniam velit aut alienam urbem migrare, quo minus migret illuc quocumque velit, servatis rebus suis. quisquis autem vestrum remanserit, videns quomodo nos iudicia exerceamus et reliquam partem civitatis administremus,

παραμείνῃ, ὁρῶν ὃν τρόπον ἡμεῖς τάς τε δίκας δικάζομεν καὶ
τἆλλα τὴν πόλιν διοικοῦμεν, ἤδη φαμὲν τοῦτον ὡμολογηκέ-
ναι ἔργῳ ἡμῖν, ἃ ἂν ἡμεῖς κελεύωμεν, ποιήσειν ταῦτα· καὶ
τὸν μὴ πειθόμενον τριχῇ φαμὲν ἀδικεῖν, ὅτι τε γεννήταις
οὖσιν ἡμῖν οὐ πείθεται, καὶ ὅτι τροφεῦσι, καὶ ὅτι ὁμολογή-
σας ἡμῖν *) πείθεσθαι οὔτε πείθεται οὔτε πείθει ἡμᾶς, εἰ μὴ
καλῶς τι ποιοῦμεν, προτιθέντων * ἡμῶν καὶ οὐκ ἀγρίως ἐπι- 52
ταττόντων ποιεῖν ἃ ἂν κελεύωμεν, ἀλλ' ἐφιέντων δυεῖν θά- A
τερα, ἢ πείθειν ἡμᾶς ἢ ποιεῖν, τούτων οὐδέτερα ποιεῖ. ταύ-
ταις δή φαμεν καὶ σέ, ὦ Σώκρατες, ταῖς αἰτίαις ἐνέξεσθαι,
εἴπερ ποιήσεις ἃ ἐπινοεῖς, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναίων σέ, ἀλλ'
ἐν τοῖς μάλιστα. Εἰ οὖν ἐγὼ εἴποιμι, διὰ τί δή; ἴσως ἄν μου
δικαίως καθάπτοιντο λέγοντες ὅτι ἐν τοῖς μάλιστα Ἀθηναί-
ων ἐγὼ αὐτοῖς ὡμολογηκὼς τυγχάνω ταύτην τὴν ὁμολογίαν.
φαῖεν γὰρ ἂν ὅτι Ὦ Σώκρατες, μεγάλα ἡμῖν * τούτων B
τεκμήριά ἐστιν, ὅτι σοι καὶ ἡμεῖς ἠρέσκομεν καὶ ἡ πόλις·
οὐ γὰρ ἄν ποτε τῶν ἄλλων Ἀθηναίων ἁπάντων διαφερόντως
ἐν αὐτῇ ἐπεδήμεις, εἰ μή σοι διαφερόντως ἤρεσκε· καὶ οὔτ' ἐπὶ
θεωρίαν πώποτε ἐκ τῆς πόλεως ἐξῆλθες, ὅτι μὴ ἅπαξ εἰς
Ἰσθμόν, οὔτ' ἄλλοσε οὐδαμόσε, εἰ μή ποι στρατευόμενος,
οὔτ' ἄλλην ἐποιήσω ἀποδημίαν πώποτε, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄν-
θρωποι, οὐδ' ἐπιθυμία σε ἄλλης πόλεως οὐδ' ἄλλων νόμων
ἔλαβεν εἰδέναι, ἀλλ' ἡμεῖς σοι ἱκανοὶ ἦμεν καὶ ἡ ἡμετέρα
πόλις· οὕτω * σφόδρα ἡμᾶς ᾑροῦ, καὶ ὡμολόγεις καθ' ἡμᾶς C
πολιτεύεσθαι, τά τε ἄλλα καὶ παῖδας ἐν αὐτῇ ἐποιήσω, ὡς
ἀρεσκούσης σοι τῆς πόλεως. ἔτι τοίνυν ἐν αὐτῇ τῇ δίκῃ ἐξῆν
σοι φυγῆς τιμήσασθαι, εἰ ἐβούλου, καὶ ὅπερ νῦν ἀκούσης
τῆς πόλεως ἐπιχειρεῖς, τότε ἑκούσης ποιῆσαι. σὺ δὲ τότε μὲν
ἐκαλλωπίζου ὡς οὐκ ἀγανακτῶν εἰ δέοι τεθνάναι σε, ἀλ-
λ' ᾑροῦ, ὡς ἔφησθα, πρὸ τῆς φυγῆς θάνατον· νῦν δὲ οὔτ' ἐκεί-
νους τοὺς λόγους αἰσχύνει οὔτε ἡμῶν τῶν νόμων ἐντρέπει
ἐπιχειρῶν διαφθεῖραι, πράττεις * τε ἅπερ ἂν δοῦλος ὁ φαυλό- D
τατος πράξειεν, ἀποδιδράσκειν ἐπιχειρῶν παρὰ τὰς τὰς ξυν-

*) ἀλλ. ἢ μήν. ἴσ. ἦ μὴν πείσεσθαι.

eum iam dicimus nobiscum ipsa re pactum esse, ut quaecumque iusserimus faciat; eum contra qui non pareat, trifariam dicimus iniurium esse, et quod genitricibus nobis non paret, et quod nutricibus, et quod pactus nobis parere nec paret nec docet nos, si quid minus bene facimus, quum proponamus tantum nec severe imperemus quicquid iubemus fieri, sed alterum permittamus de duobus, ut aut doceat nos aut iussa perficiat, quorum ille neutrum facit. his iam criminibus te quoque, Socrate, dicimus obnoxium fore, si quae cogitas feceris, nec minus te quam ceteros Athenienses, sed omnium maxime. Iam si quaeram, quam ob causam? illae fortasse non immerito me reprehendentes respondeant, magis me quam Atheniensium quemquam hanc cum ipsis fecisse pactionem. ita enim dicent: Magna, Socrate, nobis argumenta sunt, et nos tibi placuisse et hanc civitatem; non enim prae ceteris Atheniensibus omnibus constanter habitares in ea, nisi tibi placeret prae ceteris; nam numquam neque ad sacra spectacula urbe egressus es, praeterquam semel in Isthmum; neque usquam alio, nisi militaturus, neque aliam umquam suscepisti peregrinationem, ut ceteri homines solent, nec te aliarum civitatum aut legum cupido cepit noscendarum, sed in nobis acquiescebas nostraque in civitate; adeo vehementer nos elegisti pactusque es ut nostra instituta sequerere; praeterea in ea etiam liberos genuisti, quod argumento est placuisse tibi civitatem. deinde ipso in iudicio licebat tibi exilio aestimare litem, si volebas, et, quod nunc invita civitate moliris, tunc volente facere. tu vero tunc te iactabas quasi haud indignaturus si moriendum tibi esset, sed mortem, ut dicebas, exsilio ponebas ante; nunc autem neque istorum te sermonum pudet nec nos leges curas quas perdere studes, facisque quod nequissimus servorum, quum fugam moliris contra pacta et fidem,

θήκας τε καὶ τὰς ὁμολογίας, καθ' ἃς ἡμῖν ξυνέθου πολιτεύεσθαι. πρῶτον μὲν οὖν ἡμῖν τοῦτ' αὐτὸ ἀπόκριναι, εἰ ἀληθῆ λέγομεν φάσκοντές σε ὡμολογηκέναι πολιτεύεσθαι καθ' ἡμᾶς ἔργῳ, ἀλλ' οὐ λόγῳ, ἢ οὐκ ἀληθῆ. *Τί φῶμεν πρὸς ταῦτα, ὦ Κρίτων; ἄλλο τι ἢ ὁμολογῶμεν;*

ΚΡ. Ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν ἂν φαῖεν, ἢ ξυνθήκας τὰς πρὸς
ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ὁμολογίας παραβαίνεις, οὐχ ὑπ' * ἀνάγκης E
ὁμολογήσας οὐδὲ ἀπατηθεὶς οὐδ' ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀναγκα-
σθεὶς βουλεύσασθαι, ἀλλ' ἐν ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, ἐν οἷς ἐξῆν
σοι ἀπιέναι, εἰ μὴ *) ἠρέσκομεν ἡμεῖς μηδὲ δίκαιαι ἐφαί-
νοντό σοι αἱ ὁμολογίαι εἶναι; σὺ δὲ οὔτε Λακεδαίμονα προ-
ῃροῦ οὔτε Κρήτην, ἃς δὴ ἑκάστοτε φῂς εὐνομεῖσθαι, οὔτε
ἄλλην οὐδεμίαν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων οὐδὲ τῶν βαρβα-
ρικῶν, * ἀλλ' ἐλάττω ἐξ αὐτῆς ἀπεδήμησας ἢ οἱ χωλοί τε καὶ 53
τυφλοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀνάπηροι· οὕτω σοι διαφερόντως τῶν
ἄλλων Ἀθηναίων ἤρεσκεν ἡ πόλις τε καὶ ἡμεῖς οἱ νόμοι δῆ-
λον ὅτι· τίνι γὰρ ἂν πόλις ἀρέσκοι ἄνευ νόμων; νῦν δὲ δὴ
οὐκ ἐμμενεῖς τοῖς ὡμολογημένοις; ἐὰν ἡμῖν γε πείθῃ, ὦ Σώ-
κρατες, καὶ οὐ καταγέλαστός γε ἔσει ἐκ τῆς πόλεως ἐξελ-
θών. σκόπει γὰρ δή, ταῦτα παραβὰς καὶ ἐξαμαρτών τι τού-
των τί ἀγαθὸν ἐργάσει σαυτὸν ἢ τοὺς ἐπιτηδείους τοὺς * σαυ- B
τοῦ. ὅτι μὲν γὰρ κινδυνεύσουσί γέ που οἱ ἐπιτήδειοι καὶ
αὐτοὶ φεύγειν καὶ στερηθῆναι τῆς πόλεως ἢ τὴν οὐσίαν ἀπο-
λέσαι, σχεδόν τι δῆλον. αὐτὸς δὲ πρῶτον μὲν ἐὰν εἰς τῶν
ἐγγύτατά τινα πόλεων ἔλθῃς, ἢ Θήβαζε ἢ Μεγάραδε (εὐ-
νομοῦνται γὰρ ἀμφότεραι), πολέμιος ἥξεις, ὦ Σώκρατες,
τῇ τούτων πολιτείᾳ, καὶ ὅσοιπερ κήδονται τῶν αὐτῶν πό-
λεων, ὑποβλέψονταί σε διαφθορέα ἡγούμενοι τῶν νόμων,
καὶ βεβαιώσεις τοῖς δικασταῖς τὴν δόξαν, ὥστε δοκεῖν ὀρθῶς
τὴν δίκην * δικάσαι· ὅστις γὰρ νόμων διαφθορεύς ἐστι, σφό- C
δρα που δόξειεν ἂν νέων γε καὶ ἀνοήτων ἀνθρώπων διαφθο-

---

*) ἄλλ. εἴπερ δὴ μή.

quam nobis dedisti nostra te instituta esse sequuturum. itaque primum nobis ad hoc ipsum responde, verumne sit quod dictitamus fidem a te datam, et rebus, non verbis datam, nostris te institutis usurum esse, an illud non sit verum. Quid respondeamus ad haec, Crito? annon confiteamur?

Cr. Prorsus necesse est, Socrate.

So. Nonne igitur (sic enim dicent illae) fidem violas nobis datam et pactiones, quas non coactus fecisti nec dolo circumventus aut temporis ad deliberandum concessi angustiis, verum annis septuaginta, per quos licebat tibi abire, siquidem nos minus placeremus nec iustae viderentur tibi istae pactiones esse? tu vero neque Lacedaemonem praeferebas neque Cretam, quas usquequaque laudas tamquam bonis temperatas legibus, neque aliam ullam graecarum urbium nec barbaricarum, sed rarius hinc peregrinatus es quam claudi aut caeci aliisve membris capti: ita tibi nimirum prae ceteris Atheniensibus haec civitas nosque leges placuimus: cui enim civitas placeat sine legibus? at vero nunc non stabis pactis? stabis vero, si nos audies, Socrate, nec ludibrio eris ex urbe egressus. nam vide, quaeso, si illa violabis et aliquid horum delinques, quid boni facturus sis tibi vel necessariis tuis. etenim periculum fore ne ipsi quoque tui necessarii fugam capere cogantur civitatemque amittere vel fortunas suas, propemodum certa res est. tu ipse vero ut primum in proximarum aliquam civitatum accesseris, vel Thebas vel Megaram (utraque enim bonis legibus temperata est), hostis venies, Socrate, illorum reipublicae; omnesque, quibus patria sua curae est, suspectum te habebunt tamquam corruptorem legum, et iudicibus opinionem confirmabis, ut recte videantur tulisse sententiam; quisquis enim legum corruptor est, idem quam maxime videbitur

ρεὺς εἶναι. πότερον οὖν φεύξει τάς τε εὐνομουμένας πόλεις
καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς κοσμιωτάτους; καὶ τοῦτο ποιοῦντι ἆρα
ἄξιόν σοι ζῆν ἔσται; ἢ πλησιάσεις τούτοις καὶ ἀναισχυντήσεις
διαλεγόμενός τινας λόγους, ὦ Σώκρατες, οἵουςπερ*) ἐνθάδε
ὡς ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη πλείστου ἄξιον τοῖς ἀνθρώποις
καὶ τὰ νόμιμα καὶ οἱ νόμοι; καὶ οὐκ οἴει ἄσχημον ἂν φα-
νεῖσθαι τὸ τοῦ Σωκράτους* πρᾶγμα; οἴεσθαί γε χρή. ἀλλ' ἐκ D
μὲν τούτων τῶν πόλεων**) ἀπαρεῖς, ἥξεις δὲ εἰς Θετταλίαν πα-
ρὰ τοὺς ξένους τοῦ Κρίτωνος· ἐκεῖ γὰρ δὴ πλείστη ἀταξία
καὶ ἀκολασία· καὶ ἴσως ἂν ἡδέως σου ἀκούοιεν, ὡς γελοίως
ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἀπεδίδρασκες σκευήν τέ τινα περιθέμε-
νος ἢ διφθέραν λαβὼν ἢ ἄλλα οἷα δὴ εἰώθασιν ἐνσκευάζε-
σθαι οἱ ἀποδιδράσκοντες, καὶ τὸ σχῆμα τὸ σαυτοῦ μεταλλά-
ξας. ὅτι δὲ γέρων ἀνὴρ σμικροῦ χρόνου τῷ βίῳ λοιποῦ ὄν-
τος, ὡς τὰ εἰκός,* ἐτόλμησας οὕτω γλίσχρως ἐπιθυμεῖν ζῆν, E
νόμους τοὺς μεγίστους παραβάς, οὐδεὶς ὃς ἐρεῖ; ἴσως, ἂν
μή τινα λυπῇς· εἰ δὲ μή, ἀκούσει, ὦ Σώκρατες, πολλὰ καὶ
ἀνάξια σαυτοῦ· ὑπερχόμενος δὴ βιώσει πάντας ἀνθρώπους
καὶ δουλεύων· τί ποιῶν, ἢ εὐωχούμενος ἐν Θετταλίᾳ, ὥσπερ***)
ἐπὶ δεῖπνον ἀποδεδημηκὼς εἰς Θετταλίαν; λόγοι δὲ ἐκεῖνοι οἱ
περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ποῦ ἡμῖν* ἔσονται; 54
ἀλλὰ δὴ τῶν παίδων ἕνεκα βούλει ζῆν, ἵνα αὐτοὺς ἐκθρέ-
ψῃς καὶ παιδεύσῃς; τί δαί; εἰς Θετταλίαν αὐτοὺς ἀγαγὼν
θρέψεις τε καὶ παιδεύσεις, ξένους ποιήσας, ἵνα καὶ τοῦτό
σου ἀπολαύσωσιν; ἢ τοῦτο μὲν οὔ, αὐτοῦ δὲ τρεφόμενοι
σοῦ ζῶντος βέλτιον θρέψονται καὶ παιδεύσονται, μὴ ξυνόν-
τος σου αὐτοῖς; οἱ γὰρ ἐπιτήδειοι οἱ σοὶ ἐπιμελήσονται αὐ-
τῶν; πότερον ἐὰν μὲν εἰς Θετταλίαν ἀποδημήσῃς, ἐπιμελήσον-
ται, ἐὰν δὲ εἰς Ἅιδου ἀποδημήσῃς, οὐκ ἐπιμελήσονται, εἴπερ
γέ τι ὄφελος αὐτῶν ἐστι τῶν* σοὶ φασκόντων ἐπιτηδείων εἶ- B
ναι; οἴεσθαί γε χρή. ἀλλ', ὦ Σώκρατες, πειθόμενος ἡμῖν
τοῖς σοῖς τροφεῦσι μήτε παῖδας περὶ πλείονος ποιοῦ μήτε

*) ἄλλ. διαλεγόμενος τίνας λόγους, ὦ Σώκρατες; ἢ οὕςπερ.

) ἄλλ. τόπων. *) Ισ. ἀνθρώπους καὶ τί ποιῶν, ἢ εὐωχούμενος ὥσπερ.

adolescentum atque imperitorum hominum corruptor esse. vitabisne igitur civitates bonis legibus temperatas et modestissimos quosque homines? idque si facis num pretium tibi habet vita? an forte adibis ipsos neque erubesces, Socrate, talia disserere, qualia hic consuesti, virtutem et iustitiam et leges et publica instituta plurimi facienda esse hominibus? nec putas fore ut indecorus reperiatur Socrates? immo, dubitari id non potest. at hisce ex civitatibus discedes, et in Thessaliam ibis ad hospites Critonis; nam maxima ibi licentia et petulantia est; ac fortasse libenter ex te audient, quam ridicule e carcere aufugeris, vestimento quodam indutus aut pelle amictus aut alio quopiam quo indui solent qui aufugiunt, habitu tuo mutato. nemone tum erit qui dicat, te senem, cui breve spatium vitae relictum esse pateat, tantopere vitae adhaerescere, ut propterea maximas leges violare ausus sis? fortasse, si nemini molestiam exhibueris; alioqui, Socrate, multa audies te indigna; quippe submissus vives omnibus hominibus et quid aliud faciens nisi epulans, veluti ad convivium profectus in Thessaliam? sermones vero isti de iustitia omnique genere virtutis ubinam erunt nobis? at vero filiorum gratia vivere cupis, ut enutrias eos et instituas? quid? an in Thessaliam perductos enutries atque institues, quum in peregrinitatem eos redegeris, ut hoc quoque munere fruantur tuo? an hoc quidem non fiet, sed hic enutriti te vivo melius enutrientur atque instituentur, te cum illis non versante? quippe necessarii tui eos curabunt? utrum in Thessaliam te profecto curabunt, ad inferos autem profecto non curabunt, si quidem homines frugi sunt qui tibi se necessarios praedicant? immo dubitari id nequit. itaque obsequutus, Socrate, nobis nutricibus tuis nec filios, neque vitam neque aliud quicquam pluris facias quam iustitiam: ut, quum ad inferos perveneris, haec omnia

τὸ ζῆν μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ δικαίου, ἵνα εἰς Ἅιδου ἐλθὼν ἔχῃς ταῦτα πάντα ἀπολογήσασθαι τοῖς ἐκεῖ ἄρχουσιν· οὔτε γὰρ ἐνθάδε σοι φαίνεται ταῦτα πράττοντι ἄμεινον εἶναι οὐδὲ δικαιότερον οὐδὲ ὁσιώτερον, οὐδὲ ἄλλῳ τῶν σῶν οὐδενί, οὔτε ἐκεῖσε ἀφικομένῳ ἄμεινον ἔσται. ἀλλὰ νῦν μὲν ἠδικημένος ἄπει, ἐὰν ἀπίῃς, οὐχ ὑφ᾽ ἡμῶν τῶν νόμων, * ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἀνθρώπων· ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς οὕτως αἰσχρῶς ἀνταδικήσας τε καὶ ἀντικακουργήσας, τὰς σαυτοῦ ὁμολογίας τε καὶ ξυνθήκας τὰς πρὸς ἡμᾶς παραβὰς καὶ κακὰ ἐργασάμενος τούτους οὓς ἥκιστα ἔδει, σαυτόν τε καὶ φίλους καὶ πατρίδα καὶ ἡμᾶς, ἡμεῖς τέ σοι χαλεπανοῦμεν ζῶντι καὶ ἐκεῖ οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοί, οἱ ἐν Ἅιδου νόμοι, οὐκ εὐμενῶς σε ὑποδέξονται, εἰδότες ὅτι καὶ ἡμᾶς ἐπεχείρησας ἀπολέσαι τὸ σὸν μέρος. ἀλλὰ μή σε πείσῃ Κρίτων ποιεῖν ἃ λέγει μᾶλλον * ἢ ἡμεῖς.

C

D

Ταῦτα, ὦ φίλε ἑταῖρε Κρίτων, εὖ ἴσθι ὅτι ἐγὼ δοκῶ ἀκούειν, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες τῶν αὐλῶν δοκοῦσιν ἀκούειν· καὶ ἐν ἐμοὶ αὕτη ἡ ἠχὴ τούτων τῶν λόγων βομβεῖ καὶ ποιεῖ μὴ δύνασθαι τῶν ἄλλων ἀκούειν. ἀλλ᾽ ἴσθι, ὅσα γε τὰ νῦν ἐμοὶ δοκοῦντα, ἐάν τι λέγῃς παρὰ ταῦτα, μάτην ἐρεῖς. ὅμως μέντοι εἴ τι οἴει πλέον ποιήσειν, λέγε.

ΚΡ. Ἀλλ᾽, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω λέγειν.

ΣΩ. Ἔα τοίνυν, ὦ Κρίτων, * καὶ πράττωμεν ταύτῃ, ἐπειδὴ ταύτῃ ὁ θεὸς ὑφηγεῖται. E

---

possis pro te afferre apud illos qui ibi praesunt; neque enim haec facienti tibi vel tuorum cuiquam melius videtur hic esse aut iustius aut sanctius, neque illuc delato melius erit. sed nunc si abibis illuc, iniuria affectus abibis, non a nobis legibus, sed ab hominibus; sin autem hinc egressus adeo turpiter iniuriam et mala retuleris, si datam nobis fidem et pacta violaveris eosque laeseris, quos minime oportebat, te ipsum et amicos et patriam et nos, tum nos tibi succensebimus viventi, tum sorores nostrae, quae apud inferos vigent leges, minime benevole te excipient, utpote gnarae nostram te molitum esse perniciem, quantum quidem in te fuit. itaque cave ne tibi magis quam nos persuadeat Crito, ut facias quod ille suadet.

Haec, dilecte amice Crito, mihi crede, videor audire, velut furore agitati tibias videntur audire; atque his mihi vocibus aures ita personant ut alias non possim audire. itaque scito, ut nunc quidem mihi sententia stat, quicquid praeter illa dices, frustra te esse dicturum. verumtamen, si quid proficere te posse arbitraris, dicas.

Cr. Ego vero, Socrate, nihil habeo quod dicam.

So. Desine ergo, Crito, et faciamus ita, siquidem ita deus praecipit.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΠΡΩΤΟΣ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

ΣΩ. Ὦ παῖ Κλεινίου, οἶμαί σε θαυμάζειν ὅτι πρῶτος ἐρα- 103
στής σου γενόμενος τῶν ἄλλων πεπαυμένων μόνος οὐκ
ἀπαλλάττομαι, καὶ ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι δι' ὄχλου ἐγένοντό σοι
διαλεγόμενοι, ἐγὼ δὲ τοσούτων ἐτῶν οὐδὲ προςεῖπον. τού-
του δὲ τὸ αἴτιον γέγονεν οὐκ ἀνθρώπειον, ἀλλά τι δαιμό-
νιον ἐναντίωμα, οὗ σὺ τὴν * δύναμιν καὶ ὕστερον πεύσει· B
νῦν δ' ἐπειδὴ οὐκέτι ἐναντιοῦται, οὕτω προςελήλυθα·
εὔελπις δέ εἰμι καὶ τὸ λοιπὸν μὴ ἐναντιώσεσθαι αὐτό.
σχεδὸν οὖν κατανενόηκα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ σκοπούμενος
ὡς πρὸς τοὺς ἐραστὰς ἔσχες· πολλῶν γὰρ γενομένων καὶ
μεγαλοφρόνων οὐδεὶς ὃς οὐχ ὑπερβληθεὶς τῷ φρονήματι
ὑπὸ σοῦ πέφευγε. τὸν δὲ λόγον ᾧ * ὑπερπεφρόνηκας, ἐθέλω 104
διελθεῖν. οὐδενός φῄς ἀνθρώπων ἐνδεὴς εἶναι εἰς οὐδέν·
τὰ γὰρ ὑπάρχοντά σοι μεγάλα εἶναι, ὥςτε μηδενὸς δεῖσθαι,
ἀπὸ τοῦ σώματος ἀρξάμενα, τελευτῶντα εἰς τὴν ψυχήν.
οἴει γὰρ δὴ εἶναι πρῶτον μὲν κάλλιστός τε καὶ μέγιστος
(καὶ τοῦτο μὲν δὴ παντὶ δῆλον ἰδεῖν ὅτι οὐ ψεύδει), ἔπει-
τα νεανικωτάτου γένους ἐν τῇ σεαυτοῦ πόλει, οὔσῃ με-
γίστῃ τῶν Ἑλληνίδων, καὶ ἐνταῦθα πρὸς πατρός * τέ B
σοι φίλους καὶ ξυγγενεῖς πλείστους εἶναι καὶ ἀρίστους, οἳ
εἴ τι δέοι ὑπηρετοῖεν ἄν σοι, τούτων δὲ τοὺς πρὸς μη-
τρὸς οὐδὲν χείρους οὐδ' ἐλάττους. ξυμπάντων δὲ ὧν εἶπον
μείζω οἴει σοι δύναμιν ὑπάρχειν *) Περικλέα τὸν Ξαν-
θίππου, ὃν ὁ πατὴρ ἐπίτροπον κατέλιπε σοί τε καὶ τῷ
ἀδελφῷ· ὃς οὐ μόνον ἐν τῇδε τῇ πόλει δύναται πράττειν
ὅ τι ἂν βούληται, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῶν βαρ-

*) Ισ. ἐπαρκεῖν.

SOCRATES, ALCIBIADES.

So. O Cliniae fili, puto te mirari quod ego qui primus tui amator exstiterim, ceteri quum desiverint, solus non discedam, et quod ceteri molestiam tibi exhibuerint sermonem tecum conferentes, ego vero te tot annos ne appellaverim quidem. huius autem rei causa non humanum, sed divinum quoddam erat impedimentum, cuius tu vim posthac sane cognosces; nunc vero, quoniam iam non adversatur, accessi; atque magna me spes tenet fore ut nec in posterum mihi adversetur. hoc vero per tempus sane perspexi considerando quomodo adversus amatores te gereres; nam multorum qui fuerunt ac superborum nemo non superbia a te victus aufugit. causam vero cur eos despexeris volo exponere. nullius ais te hominis ulla in re indigere; res enim tuas tam amplas esse, ut nullo tibi homine opus sit, usque a corpore ad animum. putas videlicet primum te pulcherrimum ac procerissimum esse (et in hoc quidem quilibet clare videt te non mentiri), deinde nobilissimo oriundum genere in tua civitate, quae maxima sit Graecarum, et hic a patre tibi amicos cognatosque plurimos esse atque praestantissimos, qui si quid opus sit ministrent tibi, hisque maternos nihilo esse deteriores neque pauciores. maiorem vero quam hos omnes quos dixi arbitraris tibi potestatem suppeditare Periclem Xanthippi filium, quem pater tutorem reliquit tibi fratrique, quippe qui non solum in hac civitate facere possit quicquid velit, sed etiam in universa Graecia et bar-

βάρων ἐν πολλοῖς καὶ μεγάλοις γένεσι. προςθήσω δὲ * ὅτι καὶ *) τῶν πλουσίων· δοκεῖς δέ μοι ἐπὶ τούτῳ ἥκιστα μέγα φρονεῖν. κατὰ πάντα δὴ ταῦτα σύ τε μεγαλαυχούμενος κεκράτηκας τῶν ἐραστῶν ἐκεῖνοί τε ὑποδεέστεροι ὄντες ἐκρατήθησαν· καὶ σε ταῦτ᾽ οὐ λέληθεν. ὅθεν δὴ εὖ οἶδα ὅτι θαυμάζεις τί διανοούμενός ποτε οὐκ ἀπαλλάττομαι τοῦ ἔρωτος καὶ ἥντιν᾽ ἔχων ἐλπίδα ὑπομένω τῶν ἄλλων πεφευγότων. C

ΑΛ. Καὶ ἴσως γε, ὦ Σώκρατες, οὐκ οἶσθ᾽ ὅτι σμικρόν με ἔφθης. ἐγὼ γάρ τοι ἐν νῷ εἶχον * πρότερός σοι D
προσελθὼν αὐτὰ ταῦτ᾽ ἐρέσθαι, τί ποτε βούλει καὶ εἰς τίν᾽ ἐλπίδα βλέπων ἐνοχλεῖς με, ἀεὶ ὅπου ἂν ὦ ἐπιμελέστατα παρών. τῷ ὄντι γὰρ θαυμάζω ὅ τι ποτ᾽ ἐστὶ τὸ σὸν πρᾶγμα, καὶ ἥδιστ᾽ ἂν πυθοίμην.

ΣΩ. Ἀκούσει μὲν ἄρα μου, ὡς τὸ εἰκός, προθύμως, εἴπερ, ὡς φῄς, ἐπιθυμεῖς εἰδέναι τί διανοοῦμαι, καὶ ὡς ἀκουσομένῳ καὶ περιμενοῦντι λέγω.

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν· ἀλλὰ λέγε.

ΣΩ. Ὅρα δή· οὐ γάρ τοι εἴη * ἂν θαυμαστὸν εἰ, E
ὥςπερ μόγις ἠρξάμην, οὕτω μόγις καὶ παυσαίμην.

ΑΛ. Ὠγαθὲ λέγε· ἀκούσομαι γάρ.

ΣΩ. Λεκτέον ἂν εἴη. χαλεπὸν μὲν οὖν πρὸς ἄνδρα οὐχ ἥττονα ἐραστῶν προςφέρεσθαι ἐραστῇ, ὅμως δὲ τολμητέον φράσαι τὴν ἐμὴν διάνοιαν. ἐγὼ γάρ, ὦ Ἀλκιβιάδη, εἰ μέν σε ἑώρων ἃ νῦν δὴ διῆλθον ἀγαπῶντά τε καὶ οἰόμενον δεῖν ἐν τούτοις καταβιῶναι, πάλαι ἂν ἀπηλλάγμην
τοῦ ἔρωτος, ὥς γε * δὴ ἐμαυτὸν πείθω· νῦν δὲ ἕτερα αὖ 105
κατηγορήσω διανοήματα σὰ πρὸς αὐτὸν σέ, ᾧ καὶ γνώσει ὅτι προςέχων γέ σοι τὸν νοῦν διατετέλεκα. δοκεῖς γάρ μοι, εἴ τίς σοι εἴποι θεῶν· Ὦ Ἀλκιβιάδη, πότερον βούλει ζῆν ἔχων ἃ νῦν ἔχεις, ἢ αὐτίκα τεθνάναι, εἰ μή σοι ἐξέσται μείζω κτήσασθαι; δοκεῖς ἄν μοι ἑλέσθαι τεθνάναι. ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τίνι δή ποτε ἐλπίδι ζῇς; ἐγὼ φράσω. ἡγεῖ, ἐὰν θᾶττον εἰς τὸν Ἀθηναίων δῆμον παρέλθῃς (τοῦτο δὲ ἔσε-

---

*) γρ. δὲ καὶ ὅτι.

barorum multis magnisque gentibus. addere possum te etiam divitum esse putare: quamquam videris de hac re minime gloriari. in quibus quidem omnibus te iactans vicisti amatores et hi quippe inferiores victi sunt; neo hoc te latuit. quocirca probe scio te mirari quorsum tandem spectans non desistam ab amore et qua spe ductus maneam quum ceteri aufugerint.

Al. Ac nescis fortasse, Socrate, paullulum te mihi antevertisse. etenim in animo habebam prius ad te accedere et hoc ipsum interrogare quid tandem velles et quamnam spem intuens molestiam mihi afferres, semper ubicumque sum accuratissime te sistens. revera enim miror quid tandem tibi sit negoti, ac perlibenter id compererim.

So. Audies igitur a me, ut par est, animo prompto, siquidem, ut ais, scire cupis quid propositi habeam; itaque dicam tibi quippe audituro ac mansuro?

Al. Sane quidem; itaque dic.

So. Vide igitur; neque enim mirum fuerit si, quemadmodum vix coepi, sic etiam vix desiero.

Al. O bone dic; sum enim auditurus.

So. Dicendum erit. ac difficile quidem amatori virum adire non inferiorem amatoribus, attamen conandum est dicere quid sentiam. ego enim, Alcibiade, si te vidissem in eis quae modo memoravi acquiescentem atque arbitrantem vitam in illis tibi esse transigendam, iamdudum ab amore destitissem, quomodo mihi persuadeo; nunc autem alia tibi indicabo quae statuta habeas cum animo, ex quo etiam cognosces me numquam non te attendisse. videris enim mihi, si quis tibi deus dixerit O Alcibiade, utrum vis vivere habens quae nunc habes an statim mori, nisi tibi licuerit plura assequi? videris, inquam, mihi mortem praeoptaturus esse. nunc vero quid tandem in spe habens vivis? ego dicam. putas, quum primum in populi Atheniensis concionem

σθαι μάλα *ὀλίγων ἡμερῶν), παρελθὼν δὲ*) ἐνδείξασθαι**) B
Ἀθηναίοις ὅτι ἄξιος εἶ τιμᾶσθαι ὡς οὔτε Περικλῆς οὔτε
ἄλλος οὐδεὶς τῶν πώποτε γενομένων, καὶ τοῦτο ἐνδειξάμε-
νος μέγιστον δυνήσεσθαι ἐν τῇ πόλει, ἐὰν δ' ἐνθάδε μέ-
γιστος ᾖς, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι, καὶ οὐ μόνον ἐν
Ἕλλησιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅσοι ἐν τῇ αὐτῇ
ἡμῖν οἰκοῦσιν ἠπείρῳ. καὶ εἰ αὖ σοι εἴποι ὁ αὐτὸς οὗτος
θεὸς ὅτι αὐτοῦ σε δεῖ δυναστεύειν ἐν * τῇ Εὐρώπῃ, δια- C
βῆναι δὲ εἰς τὴν Ἀσίαν οὐκ ἐξέσται σοι οὐδὲ ἐπιθέσθαι
τοῖς ἐκεῖ πράγμασιν, οὐκ ἂν αὖ μοι δοκεῖς ἐθέλειν οὐδὲ
ἐπὶ τούτοις μόνοις ζῆν, εἰ μὴ ἐμπλήσεις τοῦ σοῦ ὀνόματος
καὶ τῆς σῆς δυνάμεως πάντας, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώ-
πους· καὶ οἶμαί σε πλὴν Κύρου καὶ Ξέρξου ἡγεῖσθαι οὐ-
δένα ἄξιον λόγου γεγονέναι. ὅτι μὲν οὖν ἔχεις ταύτην τὴν
ἐλπίδα, εὖ οἶδα καὶ οὐκ εἰκάζω. ἴσως ἂν οὖν εἴποις, ἅτε
εἰδὼς ὅτι ἀληθῆ λέγω, Τί δὴ οὖν, ὦ Σώκρατες, τοῦτ'
ἐστί σοι πρὸς τὸν λόγον***) ὃν ἔφησθα * ἐρεῖν, δι' ὃν****) D
ἐμοῦ οὐκ ἀπαλλάττει; ἐγὼ δή σοί γε ἐρῶ, ὦ φίλε παῖ Κλει-
νίου καὶ Δεινομάχης. τούτων γάρ σοι ἁπάντων τῶν δια-
νοημάτων τέλος ἐπιτεθῆναι ἄνευ ἐμοῦ ἀδύνατον· τοσαύτην
ἐγὼ δύναμιν οἶμαι ἔχειν εἰς τὰ σὰ πράγματα καὶ εἰς σέ.
διὸ δὴ καὶ πάλαι οἶμαί με τὸν θεὸν οὐκ ἐᾶν διαλέγεσθαί
σοι, ὃν ἐγὼ περιέμενον ὁπηνίκα ἐάσει. ὥσπερ γὰρ σὺ * ἐλ- E
πίδας ἔχεις ἐν τῇ πόλει ἐνδείξασθαι ὅτι αὐτῇ παντὸς ἄξιος
εἶ, ἐνδειξάμενος δὲ οὐδὲν ὅ τι†) οὐ παραυτίκα δυνήσεσθαι,
οὕτω κἀγὼ παρὰ σοὶ ἐλπίζω μέγιστον δυνήσεσθαι ἐνδειξάμενος
ὅτι παντὸς ἄξιός εἰμί σοι††), καὶ οὔτ' ἐπίτροπος οὔτε
ξυγγενὴς οὔτε ἄλλος οὐδεὶς ἱκανὸς παραδοῦναι τὴν δύναμιν
ἧς ἐπιθυμεῖς πλὴν ἐμοῦ, μετὰ τοῦ θεοῦ μέντοι. νεωτέρῳ
μὲν οὖν ὄντι σοι καὶ πρὶν τοσαύτης ἐλπίδος γέμειν, ὡς
ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ εἴα ὁ θεὸς διαλέγεσθαι, ἵνα μὴ μάτην δια-
λεγοίμην· νῦν δὲ * ἐφῆκε· νῦν γὰρ ἂν μου ἀκούσαις. 106

*) ἄλλ. οὖν. **) ἄλλ. ἐνδείξεσθαι. ***) γρ. πρὸς λόγον.
****) γρ. διό. †) γρ. ὅτι οὐδὲν ὅ τι. Ια. ἐνδειξάμενος δὲ τοῦτο οὐδὲν ὅ τι.

††) γρ. παντὸς μᾶλλον ἄξιός εἰμι.

processeris (hoc autem futurum esse perpaucis diebus), sed quum processeris te ostensurum esse Atheniensibus dignum te esse qui honore afficiatur quantopere neque Pericles neque alius quisquam eorum qui umquam floruerint, et hoc quum ostenderis maximam te potestatem habiturum esse in civitate, et quum hîc maximus sis, etiam apud reliquos Graecos, neque solum apud Graecos, verum etiam apud barbaros omnes qui eandem quam nos incolant continentem. ac si rursus tibi dixerit idem hic deus hîc te oportere dominari in Europa, nec permissum tibi fore ut in Asiam traiicias ibique rerum publicarum curam suscipias, tum quoque mihi videris recusaturus esse cum his tantum vivere, nisi implere possis nominis et potestatis tuae fama omnes propemodum homines; et arbitror te praeter Cyrum et Xerxen existimare neminem fuisse memorabilem. hac igitur spe te niti certo scio, non coniicio. forsitan igitur reponas, quippe sciens me vera dicere Quid tandem, Socrate, hoc tibi pertinet ad istud quod dicebas te esse declaraturum, quid causae esset cur a me non discederes? ego iam tibi dicam, dilecte Cliniae et Dinomaches fili. haec enim omnia tua consilia sine me fieri nequit ut exitum habeant: tantam ego arbitror in me vim esse in res tuas et in te. nam quemadmodum te spes tenet fore ut civitati ostendas omni te apud eam honore dignum esse et hoc ubi ostenderis nihil non esse effecturum, ita ego quoque spero apud te plurimum esse valiturum ubi ostenderim me dignum esse quem quovis honore afficias, quum neque tutor neque cognatus neque alius ullus eam quam desideres potestatem tibi possit conciliare praeter me, deo tamen iuvante. quocirca quum iunior esses et ante quam tanta te spe impleveras, ut mihi videtur, non sivit me deus tecum colloqui, ut ne frustra sermonem tecum conferrem; nunc autem permisit; nunc enim me audies.

ΑΛ. Πολύ γέ μοι, ὦ Σώκρατες, νῦν ἀτοπώτερος αὖ φαίνει, ἐπειδὴ ἤρξω λέγειν, ἢ ὅτε σιγῶν εἵπου· καίτοι σφόδρα γε ἦσθα ἰδεῖν καὶ τότε τοιοῦτος. εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ταῦτα διανοοῦμαι ἢ μή, ὡς ἔοικε, διέγνωκας, καὶ ἐὰν μὴ φῶ, οὐδέν μοι ἔσται πλέον πρὸς τὸ πείθειν σε. εἶεν, εἰ δὲ δὴ ὅτι μάλιστα ταῦτα διανενόημαι, πῶς διὰ σοῦ μοι ἔσται καὶ ἄνευ σοῦ οὐκ ἂν γένοιτο; ἔχεις λέγειν;

ΣΩ. *Ἆρα ἐρωτᾷς εἴ τινα ἔχω εἰπεῖν λόγον μακρόν, B
οἵους δὴ ἀκούειν εἴθισαι; οὐ γάρ ἐστι τοιοῦτον τὸ ἐμόν. ἀλλ' ἐνδείξασθαι μέν σοι, ὡς ἐγῷμαι, οἷός τ' ἂν εἴην ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐὰν ἓν μόνον μοι ἐθέλῃς βραχὺ ὑπηρετῆσαι.

ΑΛ. Ἀλλ' εἴ γε δὴ μὴ χαλεπόν τι λέγεις τὸ ὑπηρέτημα, ἐθέλω.

ΣΩ. Εἰ χαλεπὸν δοκεῖ τὸ ἀποκρίνεσθαι τὰ ἐρωτώμενα*).

ΑΛ. Οὐ χαλεπόν.

ΣΩ. Ἀποκρίνου δή.

ΑΛ. Ἐρώτα.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὡς διανοουμένου σοῦ ταῦτα ἐρωτῶ, ἅ φημί * σε διανοεῖσθαι. C

ΑΛ. Ἔστω, εἰ βούλει, οὕτως, ἵνα καὶ εἰδῶ ὅ τι καὶ ἐρεῖς.

ΣΩ. Φέρε δή· διανοεῖ γάρ, ὡς ἐγώ φημι, παριέναι συμβουλεύσων Ἀθηναίοις ἐντὸς οὐ πολλοῦ χρόνου. εἰ οὖν μέλλοντός σου ἰέναι ἐπὶ τὸ βῆμα λαβόμενος ἐροίμην· Ὦ Ἀλκιβιάδη, ἐπειδὴ περὶ τίνος Ἀθηναῖοι διανοοῦνται βουλεύεσθαι, ἀνίστασαι συμβουλεύσων; ἆρ' ἐπειδὴ περὶ ὧν σὺ ἐπίστασαι βέλτιον ἢ οὗτοι; τί ἂν ἀποκρίναιο;

ΑΛ. Εἴποιμ' ἂν δήπου, περὶ ὧν * οἶδα βέλτιον ἢ οὗτοι. D

ΣΩ. Περὶ ὧν ἄρ' εἰδὼς τυγχάνεις, ἀγαθὸς ξύμβουλος εἶ.

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Οὐκοῦν ταῦτα μόνον οἶσθα ἃ παρ' ἄλλων ἔμαθες ἢ αὐτὸς ἐξεῦρες;

ΑΛ. Ποῖα γὰρ ἄλλα;

---

*) ἴσ. Ἢ χαλεπὸν — ἐρωτώμενα;

Al. Longe vero mihi, Socrate, nunc admirabilior videris esse, postquam coepisti loqui, quam quum tacitus me sequebare; quamquam etiam tunc plane hanc speciem prae te ferebas. utrum igitur ego haec consilia agitem nec ne, ut patet, perspectum habes, quod etiam si negaverim, nihil mihi proderit in id ut tibi persuadeam. iam vero si maxime hoc mihi proposui, quomodo per te id assequar, sine te vero non perficiam? habesne dicere?

So. Num interrogas an orationem possim longam recitare, quales audire consuesti? hoc vero non est meum. at ostendere tibi, ut arbitror, potero hoc sic se habere, si modo unum tantum mihi volueris exiguum officium praestare.

Al. Sane si haud difficile dicis officium, volo.

So. Num difficile videtur respondere ad ea quae interrogantur?

Al. Haud difficile.

So. Responde igitur.

Al. Interroga.

So. Igitur sumens te id propositum habere quod dico interrogo.

Al. Esto, si vis, ita, ut videlicet cognoscam quid tandem sit quod dicas.

So. Age dum: cogitas enim, ut aio, brevi spatio procedere ad consilia Atheniensibus danda. iam si te in suggestum ascensurum prendens rogem O Alcibiades, de quanam re Athenienses cogitant consultare, quum tu surgis consilium daturus? an de eis quae tu melius calles quam illi? quid respondeas?

Al. Dicam sane quae melius quam illi calleam.

So. Quae igitur calles, in eis bonus es consiliarius.

Al. Quippini.

So. Nonne haec tantum calles quae ab aliis didicisti vel ipse invenisti?

Al. Qui possem alia callere?

ΣΩ. Ἔστιν οὖν ὅπως ἂν ποτε ἔμαθές τι ἢ ἐξεῦρες μήτε μανθάνειν ἐθέλων μήτε αὐτὸς ζητεῖν;

ΑΛ. Οὐκ ἔστιν.

ΣΩ. Τί δέ; ἠθέλησας ἂν ζητῆσαι ἢ μαθεῖν ἃ ἐπίστασθαι ᾤου;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἃ ἄρα νῦν τυγχάνεις ἐπιστάμενος, * ἦν χρόνος E
ὅτε οὐχ ἡγοῦ εἰδέναι;

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν ἅ γε μεμάθηκας, σχεδόν τι καὶ ἐγὼ οἶδα· εἰ δέ τι ἐμὲ λέληθεν, εἰπέ. ἔμαθες γὰρ δὴ σύ γε κατὰ μνήμην τὴν ἐμὴν γράμματα καὶ κιθαρίζειν καὶ παλαίειν· οὐ γὰρ δὴ αὐλεῖν γε ἤθελες μαθεῖν. ταῦτ' ἐστὶν ἃ σὺ ἐπίστασαι, εἰ μή πού τι μανθάνων ἐμὲ λέληθας· οἶμαι δέ γε, οὔτε νύκτωρ οὔτε μεθ' ἡμέραν ἐξιὼν ἔνδοθεν.

ΑΛ. Ἀλλ' οὐ πεφοίτηκα εἰς ἄλλων ἢ τούτων.

ΣΩ. * Πότερον οὖν, ὅταν περὶ γραμμάτων Ἀθη- 107
ναῖοι βουλεύωνται πῶς ἂν ὀρθῶς γράφοιεν, τότε ἀναστήσει αὐτοῖς συμβουλεύσων;

ΑΛ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλ' ὅταν περὶ κρουμάτων ἐν λύρᾳ;

ΑΛ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐδὲ μὴν οὐδὲ περὶ παλαισμάτων γε εἰώθασι βουλεύεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

ΑΛ. Οὐ μέντοι.

ΣΩ. Ὅταν οὖν περὶ τίνος βουλεύωνται; οὐ γάρ που, ὅταν γε περὶ οἰκοδομίας.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οἰκοδόμος γὰρ ταῦτά γε σοῦ * βέλτιον συμβουλεύσει. B

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐδὲ μήν, ὅταν περὶ μαντικῆς βουλεύωνται.

ΑΛ. Οὔ.

ΣΩ. Μάντις γὰρ αὖ ταῦτ' ἄμεινον ἢ σύ.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἐάν τέ γε σμικρὸς ἢ μέγας ᾖ, ἐάν τε καλὸς ἢ αἰσχρός, ἔτι τε γενναῖος ἢ ἀγεννής.

So. Num igitur umquam discere quicquam vel invenire potuisti neque discere volens neque ipse quaerere?

Al. Nequaquam.

So. Quid porro? num poteras velle ea quaerere vel discere quae te callere putabas?

Al. Nullo modo.

So. Quae igitur nunc calles, ea aliquando non putabas te scire.

Al. Necesse est.

So. Iam vero quae didiceris, ego fere scio; et si quid me fugerit, dices. etenim didicisti, si bene memini, litteras et citharizare et luctari; tibiam enim inflare nolebas discere. haec sunt quae tu calles, nisi forte quid didicisti me insciente; arbitror vero, te neque noctu neque interdiu me insciente egressum esse domo.

Al. Sane in his tantum rebus usus sum magistris.

So. Num igitur, quum de litteris Athenienses consultant quomodo recte eas scribant tum tu surges consilium eis daturus?

Al. Haudquaquam hercle.

So. At quum de lyra pulsanda?

Al. Minime vero.

So. Neque vero de luctationibus solent consultare in concione.

Al. Non solent.

So. De quanam igitur re tum consultant? neque enim, opinor, quum de aedificio exstruendo.

Al. Minime.

So. Architectus enim hac in re melior te erit consiliarius.

Al. Vero.

So. Neque etiam, quum de vaticinationibus consultant.

Al. Minime.

So. Vates enim in hac rursus re melius te poterit consilium dare.

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Εἰδότος γάρ, οἶμαι, περὶ ἑκάστου ἡ συμβουλή, καὶ οὐ πλουτοῦντος.

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Ἀλλ' ἐάν τε πένης ἐάν τε πλούσιος ᾖ ὁ παραινῶν, οὐδὲν διοίσει Ἀθηναίοις, ὅταν περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει βουλεύωνται * πῶς ἂν ὑγιαίνοιεν, ἀλλὰ ζητήσουσιν ἰατρὸν C εἶναι τὸν σύμβουλον.

ΑΛ. Εἰκότως γε.

ΣΩ. Ὅταν οὖν περὶ τίνος σκοπῶνται, τότε σὺ ἀνιστάμενος ὡς συμβουλεύσων ὀρθῶς ἀναστήσει;

ΑΛ. Ὅταν περὶ τῶν ἑαυτῶν, ὦ Σώκρατες, πραγμάτων.

ΣΩ. Τῶν περὶ ναυπηγίας λέγεις, ὁποίας τινὰς χρὴ αὐτοὺς τὰς ναῦς ναυπηγεῖσθαι;

ΑΛ. Οὐκ ἔγωγε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ναυπηγεῖν γάρ, οἶμαι, οὐκ ἐπίστασαι. τοῦτ' αἴτιον, ἢ ἄλλο τι;

ΑΛ. Οὔκ, * ἀλλὰ τοῦτο. D

ΣΩ. Ἀλλὰ περὶ ποίων τῶν ἑαυτῶν λέγεις πραγμάτων ὅταν βουλεύωνται;

ΑΛ. Ὅταν περὶ πολέμου, ὦ Σώκρατες, ἢ περὶ εἰρήνης ἢ ἄλλου του τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων.

ΣΩ. Ἆρα λέγεις ὅταν βουλεύωνται πρὸς τίνας χρὴ εἰρήνην ποιεῖσθαι καὶ τίσι πολεμεῖν καὶ τίνα τρόπον;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Χρὴ δ' οὐχ οἷς*) βέλτιον;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Καὶ τότε ὁπότε βέλτιον; E

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Καὶ τοσοῦτον χρόνον ὅσον ἄμεινον;

ΑΛ. Ναί.

---

*) γρ. Χρὴ δ' οἷς.

Al. Ita.

So. Sive parvus sive magnus est, si pulcher si turpis, praeterea ingenuus seu ignobilis.

Al. Quippini?

So. Scientis est enim, opinor, cuiusque rei consilium dare, non opibus abundantis.

Al. Quippini?

So. Itaque sive pauper sive dives est is qui suadet, nihil id intererit Atheniensium, quando consultabunt quomodo cives prospera utantur valitudine, sed flagitabunt ut medicus sit consiliarius.

Al. Convenienter sane.

So. De quanam igitur re tum quaerent, quum tu surgens ad consilium dandum recte surges?

Al. De suis, Socrate, rebus.

So. Remne navalem dicis, quales ipsos naves oporteat fabricari?

Al. Minime vero, Socrate.

So. Artem enim navium construendarum, opinor, non calles. haecne est causa, an alia quaequam?

Al. Non alia, sed haec.

So. De quibusnam igitur rebus ad ipsos pertinentibus Athenienses tum dicis consultare?

Al. De bello, Socrate, vel pace vel alia quapiam rerum publicarum.

So. Num dicis, quum deliberent cum quibus oporteat se pacem facere et quibus bellum inferre et qua ratione?

Al. Vero.

So. Nonne vero oportet eis quibus inferre conducit?

Al. Etiam.

So. Et tum quum conducit?

Al. Sane quidem.

So. Et tamdiu quoad melius est?

Al. Vero.

ΣΩ. Εἰ οὖν βουλεύοιντο Ἀθηναῖοι τίσι χρὴ προςπαλαίειν καὶ τίσιν ἀκροχειρίζεσθαι καὶ τίνα τρόπον, σὺ ἄμεινον ἂν συμβουλεύοις ἢ ὁ παιδοτρίβης;

ΑΛ. Ὁ παιδοτρίβης δήπου.

ΣΩ. Ἔχεις οὖν εἰπεῖν πρὸς τί βλέπων ὁ παιδοτρίβης συμβουλεύσειεν*) οἷς δεῖ προςπαλαίειν καὶ οἷς μή, καὶ ὁπότε καὶ ὅντινα τρόπον; λέγω δὲ τὸ τοιόνδε. ἆρα τούτοις δεῖ προςπαλαίειν οἷς βέλτιον, ἢ οὔ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Ἆρα καὶ τοσαῦτα ὅσ' ἄμεινον; 103

ΑΛ. Τοσαῦτα.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τόθ' ὅτε ἄμεινον;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν ᾄδοντα**) δεῖ κιθαρίζειν ποτὲ πρὸς τὴν ᾠδὴν καὶ βαίνειν.

ΑΛ. Δεῖ γάρ.

ΣΩ. Οὐκοῦν τόθ' ὁπότε βέλτιον;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ τοσαῦτα ὅσα βέλτιον;

ΑΛ. Φημί.

ΣΩ. Τί οὖν; ἐπειδὴ βέλτιον μὲν ὠνόμαζες ἐπ' ἀμφοτέροις, τῷ * τε κιθαρίζειν πρὸς τὴν ᾠδὴν καὶ τῷ προς- B παλαίειν, τί καλεῖς τὸ ἐν τῷ κιθαρίζειν βέλτιον; ὥςπερ ἐγὼ τὸ ἐν τῷ παλαίειν καλῶ γυμναστικόν· σὺ δέ γ' ἐκεῖνο τί καλεῖς;

ΑΛ. Οὐκ ἐννοῶ.

ΣΩ. Ἀλλὰ πειρῶ ἐμὲ μιμεῖσθαι. ἐγὼ γάρ που ἀπεκρινάμην τὸ διὰ παντὸς ὀρθῶς ἔχον· ὀρθῶς δὲ δήπου ἔχει τὸ κατὰ τὴν τέχνην γιγνόμενον· ἢ οὔ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἡ δὲ τέχνη οὐ γυμναστικὴ ἦν;

ΑΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Ἐγὼ δ' * εἶπον τὸ ἐν τῷ παλαίειν βέλτιον γυ- C μναστικόν.

*) ἴσ. συμβουλεύσειεν ἄν. ἢ· συμβουλεῦσαι.

**) γρ. καὶ ᾄδοντα.

So. Iam si Athenienses consultent cum quibus oporteat se luctari summisque manibus consertis conflictari et quo pacto, tu melius des consilium quam palaestrae magister?

Al. Palaestrae magister sine dubio.

So. Habesne igitur dicere quorsum spectans palaestrae magister suasurus sit quibuscum luctari eos oporteat, quibuscum non, et quando et quo pacto? dico autem hoc. estne cum eis luctandum cum quibus conducit, an non?

Al. Etiam.

So. An etiam tantum quantum praestat?

Al. Tantum vero.

So. Nonne etiam tum quum praestat?

Al. Sane quidem.

So. Atque etiam cantorem oportet aliquando citharizare ad cantilenam et incedere.

Al. Oportet vero.

So. Nonne tum quum conducit?

Al. Etiam.

So. Et tantum quantum conducit?

Al. Aio.

So. Quid igitur? quum nuncupaveris praestans aliquid in utroque, in cithara pulsanda ad cantilenam et in luctatione, quid dicis praestans in cithara pulsanda? quemadmodum ego id quod praestat in luctatione dico gymnasticum; tu vero illud quonam afficis nomine?

Al. Non intelligo.

So. Itaque conare me imitari. ego videlicet respondi id quod usquequaque recte habet, recte vero haud dubie habet quod ex arte peragitur; an non?

Al. Etiam.

So. Ars autem nonne gymnastica erat?

Al. Quidni?

So. Nominavi vero id quod praestat in luctando gymnasticum.

ΑΛ. Εἶπες γάρ.

ΣΩ. Οὐκοῦν καλῶς;

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ἴθι δὴ καὶ σύ (πρέποι γὰρ ἄν που καί σοὶ τὸ καλῶς διαλέγεσθαι) εἰπὲ πρῶτον, τίς ἡ τέχνη ἧς τὸ κιθαρίζειν καὶ τὸ ᾄδειν καὶ τὸ ἐμβαίνειν ὀρθῶς, συνάπασα τίς καλεῖται; οὔπω δύνασαι εἰπεῖν;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλ' ὧδε πειρῶ. τίνες αἱ θεαὶ ὧν ἡ τέχνη;

ΑΛ. Τὰς Μούσας, ὦ Σώκρατες, λέγεις;

ΣΩ. Ἔγωγε· * ὅρα δή, τίνα ἀπ' αὐτῶν ἐπωνυμίαν ἡ τέχνη ἔχει. D

ΑΛ. Μουσικήν μοι δοκεῖς λέγειν.

ΣΩ. Λέγω γάρ. τί οὖν τὸ κατὰ ταύτην ὀρθῶς γιγνόμενόν ἐστιν; ὥςπερ ἐκεῖ ἐγώ σοι τὸ κατὰ τὴν τέχνην ἔλεγον ὀρθῶς τὴν γυμναστικήν, καὶ σὺ δ' οὖν*) οὕτως ἐνταῦθα τί φῃς πῶς γίγνεσθαι;

ΑΛ. Μουσικῶς μοι δοκεῖ.

ΣΩ. Εὖ λέγεις. ἴθι δὴ καὶ τὸ ἐν τῷ πολεμεῖν βέλτιον καὶ τὸ ἐν τῷ εἰρήνην ἄγειν τοῦτο τὸ βέλτιον, τί ὀνομάζεις; ὥςπερ ἐκεῖ * ἐφ' ἑκάστῳ ἔλεγες τὸ ἄμεινον, ὅτι μουσικώτερον, καὶ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ**), ὅτι γυμναστικώτερον, πειρῶ δὴ καὶ ἐνταῦθα λέγειν τὸ βέλτιον. E

ΑΛ. Ἀλλ' οὐ πάνυ τι ἔχω.

ΣΩ. Ἀλλὰ μέντοι αἰσχρόν γε, εἰ μέν τίς σε λέγοντα καὶ συμβουλεύοντα περὶ σιτίων, ὅτι βέλτιον τόδε τοῦδε καὶ νῦν καὶ τοσοῦτον, ἔπειτα ἐρωτήσειε, Τί τὸ ἄμεινον λέγεις, ὦ Ἀλκιβιάδη; περὶ μὲν τούτων ἔχειν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ὑγιεινότερον, καίτοι οὐ προςποιεῖ γε ἰατρὸς εἶναι, περὶ δὲ οὗ προςποιεῖ ἐπιστήμων εἶναι καὶ συμβουλεύσεις ἀνιστάμενος * ὡς εἰδώς, 109 τούτου δέ, ὡς ἔοικας, πέρι ἐρωτηθείς, ἐὰν μὴ ἔχῃς εἰπεῖν, οὐκ αἰσχύνει; ἢ οὐκ αἰσχρὸν φαίνεται;

---

*) γρ. σὺ δὴ οὖν.

**) ἴσ. ἄγειν τί ὀνομάζεις; ὥςπερ ἐκεῖ ἐφ' ἑκατέρῳ τοῦτο τὸ βέλτιον ἔλεγες, ἐπὶ τῷ μὲν ὅτι μουσικώτερον, καὶ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ κτλ.

Al. Nominasti vero.

So. Nonne recte?

Al. Mihi sane videtur.

So. Agedum tu quoque (par est enim sine dubio te quoque recte eloqui) dic primum, quaenam est ars cuius est citharam pulsare et canere et incedere recte, universa quonam nuncupatur nomine? nondum potes dicere?

Al. Haudquaquam.

So. Ita igitur conare. quaenam sunt deae quarum est ars?

Al. Musas, Socrate, dicis?

So. Ego vero; iam vide, quodnam ex his nomen ars invenerit.

Al. Musicam mihi videris dicere.

So. Sane dico. quidnam igitur est id quod ex hac recte peragitur? quemadmodum ibi ego tibi nominavi quod ex arte gymnastica recte peragitur, sic tu quoque hic quomodo dicis peragi?

Al. Musice mihi videtur.

So. Bene dicis. agedum id quod praestat in bello gerendo et in pace agitanda quonam afficis nomine? quemadmodum ibi in utroque nominasti id quod praestat, in uno id dicens musicum, in altero gymnasticum, sic conare etiam hîc dicere id quod conducit.

Al. Haud sane possum.

So. Attamen turpe esset, si quis te dicentem et consilium dantem de cibis, meliorem esse hunc illo et nunc et tantum, interrogaret: Quid melius esse dicis, Alcibiade? et tu de his posses dicere melius esse salubrius, licet te non profiterere medicum esse, de eo vero interrogatus cuius te scientem esse profiterere et quippe intelligens surgeres ad suadendum, non posses, ut liquet, rationem reddere. non erubesceres? an non turpe videtur?

Al. Sane quidem.

ΑΛ. Εἶπες γάρ.

ΣΩ. Οὐκοῦν καλῶς;

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ἴθι δὴ καὶ σύ (πρέποι γὰρ ἄν που καὶ σοὶ τὸ καλῶς διαλέγεσθαι) εἰπὲ πρῶτον, τίς ἡ τέχνη ἧς τὸ κιθαρίζειν καὶ τὸ ᾄδειν καὶ τὸ ἐμβαίνειν ὀρθῶς, συνάπασα τίς καλεῖται; οὔπω δύνασαι εἰπεῖν;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλ' ὧδε πειρῶ. τίνες αἱ θεαὶ ὧν ἡ τέχνη;

ΑΛ. Τὰς Μούσας, ὦ Σώκρατες, λέγεις;

ΣΩ. Ἔγωγε· * ὅρα δή, τίνα ἀπ' αὐτῶν ἐπωνυμίαν ἡ D
τέχνη ἔχει.

ΑΛ. Μουσικήν μοι δοκεῖς λέγειν.

ΣΩ. Λέγω γάρ. τί οὖν τὸ κατὰ ταύτην ὀρθῶς γιγνόμενόν ἐστιν; ὥςπερ ἐκεῖ ἐγώ σοι τὸ κατὰ τὴν τέχνην ἔλεγον ὀρθῶς τὴν γυμναστικήν, καὶ σὺ δ' οὖν*) οὕτως ἐνταῦθα τί φῄς πῶς γίγνεσθαι;

ΑΛ. Μουσικῶς μοι δοκεῖ.

ΣΩ. Εὖ λέγεις. ἴθι δὴ καὶ τὸ ἐν τῷ πολεμεῖν βέλτιον καὶ τὸ ἐν τῷ εἰρήνην ἄγειν τοῦτο τὸ βέλτιον, τί ὀνομάζεις; ὥςπερ ἐκεῖ * ἐφ' ἑκάστῳ ἔλεγες τὸ ἄμεινον, ὅτι μουσικώτε- E
ρον, καὶ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ**), ὅτι γυμναστικώτερον, πειρῶ δὴ καὶ ἐνταῦθα λέγειν τὸ βέλτιον.

ΑΛ. Ἀλλ' οὐ πάνυ τι ἔχω.

ΣΩ. Ἀλλὰ μέντοι αἰσχρόν γε, εἰ μέν τίς σε λέγοντα καὶ συμβουλεύοντα περὶ σιτίων, ὅτι βέλτιον τόδε τοῦδε καὶ νῦν καὶ τοσοῦτον, ἔπειτα ἐρωτήσειε, Τί τὸ ἄμεινον λέγεις, ὦ Ἀλκιβιάδη; περὶ μὲν τούτων ἔχειν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ὑγιεινότερον, καίτοι οὐ προςποιεῖ γε ἰατρὸς εἶναι, περὶ δὲ οὗ προςποι-
εῖ ἐπιστήμων εἶναι καὶ συμβουλεύσεις ἀνιστάμενος * ὡς εἰδώς, 109
τούτου δέ, ὡς ἔοικας, πέρι ἐρωτηθείς, ἐὰν μὴ ἔχῃς εἰπεῖν, οὐκ αἰσχύνει; ἢ οὐκ αἰσχρὸν φαίνεται;

*) γρ. σὺ δὴ οὖν.

**) Ἴσ. ἄγειν τί ὀνομάζεις; ὥςπερ ἐκεῖ ἐφ' ἑκατέρῳ τοῦτο τὸ βέλτιον ἔλεγες, ἐπὶ τῷ μὲν ὅτι μουσικώτερον, καὶ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ κτλ.

Al. Nominasti vero.

So. Nonne recte?

Al. Mihi sane videtur.

So. Agedum tu quoque (par est enim sine dubio te quoque recte eloqui) dic primum, quaenam est ars cuius est citharam pulsare et canere et incedere recte, universa quonam nuncupatur nomine? nondum potes dicere?

Al. Haudquaquam.

So. Ita igitur conare. quaenam sunt deae quarum est ars?

Al. Musas, Socrate, dicis?

So. Ego vero; iam vide, quodnam ex his nomen ars invenerit.

Al. Musicam mihi videris dicere.

So. Sane dico. quidnam igitur est id quod ex hac recte peragitur? quemadmodum ibi ego tibi nominavi quod ex arte gymnastica recte peragitur, sic tu quoque hic quomodo dicis peragi?

Al. Musice mihi videtur.

So. Bene dicis. agedum id quod praestat in bello gerendo et in pace agitanda quonam afficis nomine? quemadmodum ibi in utroque nominasti id quod praestat, in uno id dicens musicum, in altero gymnasticum, sic conare etiam hic dicere id quod conducit.

Al. Haud sane possum.

So. Attamen turpe esset, si quis te dicentem et consilium dantem de cibis, meliorem esse hunc illo et nunc et tantum, interrogaret: Quid melius esse dicis, Alcibiade? et tu de his posses dicere melius esse salubrius, licet te non profiterere medicum esse, de eo vero interrogatus cuius te scientem esse profiterere et quippe intelligens surgeres ad suadendum, non posses, ut liquet, rationem reddere, non erubesceres? an non turpe videtur?

Al. Sane quidem.

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Σκόπει δὴ καὶ προθυμοῦ εἰπεῖν, πρὸς τί τείνει τὸ ἐν τῷ εἰρήνην τε ἄγειν ἄμεινον καὶ τὸ ἐν τῷ πολεμεῖν οἷς δεῖ.

ΑΛ. Ἀλλὰ σκοπῶν οὐ δύναμαι ἐννοῆσαι.

ΣΩ. Οὐδ' οἶσθα, ἐπειδὰν πόλεμον ποιώμεθα, τί ἐγκαλοῦντες ἀλλήλοις πάθημα ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸ πολεμεῖν, καὶ τί αὐτὸ ὀνομάζοντες * ἐρχόμεθα; B

ΑΛ. Ἔγωγε, ὅτι ἐξαπατώμενοί τι ἢ βιαζόμενοι ἢ ἀποστερούμενοι.

ΣΩ. Ἔχε· πῶς ἕκαστα τούτων πάσχοντες; πειρῶ εἰπεῖν, τί διαφέρει τὸ ὧδε ἢ ὧδε.

ΑΛ. Ἦ *) τὸ ὧδε λέγεις, ὦ Σώκρατες, τὸ δικαίως ἢ ἀδίκως;

ΣΩ. Αὐτὸ τοῦτο.

ΑΛ. Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε διαφέρει ὅλον τε καὶ πᾶν.

ΣΩ. Τί οὖν; Ἀθηναίοις σὺ πρὸς ποτέρους συμβουλεύσεις πολεμεῖν, τοὺς ἀδικοῦντας ἢ τοὺς τὰ δίκαια πράττοντας;

ΑΛ. Δεινὸν τοῦτό γε ἐρωτᾷς· * εἰ γὰρ καὶ διανοεῖταί τις ὡς δεῖ πρὸς τοὺς τὰ δίκαια πράττοντας πολεμεῖν, οὐκ ἂν ὁμολογήσειέ γε. C

ΣΩ. Οὐ γὰρ νόμιμον τοῦθ', ὡς ἔοικεν.

ΑΛ. Οὐ δῆτα· οὐδέ γε καλὸν δοκεῖ εἶναι.

ΣΩ. Πρὸς ταῦτ' ἄρα καὶ σὺ τὸ δίκαιον τοὺς λόγους ποιήσει;**)

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν, ὃ νῦν δὴ ἐγὼ ἠρώτων βέλτιον***) πρὸς τὸ πολεμεῖν καὶ μή, καὶ οἷς δεῖ καὶ οἷς μή, καὶ ὁπότε καὶ μή, τὸ δικαιότερον τυγχάνει ὄν; ἢ οὔ;

ΑΛ. Φαίνεταί γε.

ΣΩ. * Πῶς οὖν, ὦ φίλε Ἀλκιβιάδη; πότερον σαυτὸν λέληθας ὅτι οὐκ ἐπίστασαι τοῦτο ἢ ἐμὲ ἔλαθες μανθάνων καὶ φοιτῶν εἰς διδασκάλου, ὅς σε ἐδίδασκε διαγι- D

*) γρ. Εἰ. **) ἴσ. Πρὸς τοῦτ' ἄρα καὶ σὺ τοὺς λόγους ποιήσει; ***) ἴσ. ἠρώτων, τὸ βέλτιον.

So. Considera igitur et conare dicere, quorsum spectet id quod praestat in pace agitanda et bello gerendo quibuscum oportet.

Al. At considerans nequeo perspicere.

So. An nescis, quando bellum commoveamus, quid inter nos criminantes aggrediamur ad bellandum, et quo id nomine nuncupantes aggrediamur?

Al. Equidem scio nos dicere vel deceptos vel violatos vel spoliatos esse.

So. Iam quomodo horum quidque nobis accidere? conare dicere, quid differat inter hunc vel illum modum.

Al. An dicis, Socrate, iustum et iniustum modum?

So. Hunc ipsum.

Al. At sane inter se illi differunt plane atque omnino.

So. Quid igitur? Atheniensibus tu cum quibusnam suadebis ut bellum gerant, cum iniuste an iuste facientibus?

Al. Grave istud est quod quaeris; nam etiamsi quis censet adversus iuste facientes bellum esse gerendum, tamen non confitebitur.

So. Neque enim legibus consentaneum est, ut patet.

Al. Minime; nec pulchrum videtur esse.

So. Huius igitur tu quoque in verbis quae facies rationem habebis?

Al. Necesse est.

So. Nonne igitur, quod modo interrogabamus id quod praestat in bello gerendo aut non gerendo, et quibuscum oportet quibuscum non, et quando gerendum, quando non, iustum est? an non?

Al. Videtur sane.

So. Quomodo igitur, dilecte Alcibiade? utrum ipse nescis hoc te non callere, an me insciente id didicisti ad magistrum ventitans qui te docuit iustum et

γιγνώσκειν τὸ δικαιότερόν τε καὶ ἀδικώτερον; καὶ τίς ἐστιν οὗτος; φράσον καὶ ἐμοί, ἵν' αὐτῷ φοιτητὴν προξενήσῃς καὶ ἐμέ.

ΑΛ. Σκώπτεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Μὰ τὸν Φίλιον τὸν ἐμόν τε καὶ σόν, ὃν ἐγὼ ἥκιστ' ἂν ἐπιορκήσαιμι· ἀλλ' εἴπερ ἔχεις, * εἰπὲ τίς ἐστιν. E

ΑΛ. Τί δ', εἰ μὴ ἔχω; οὐκ ἂν οἴει με ἄλλως εἰδέναι περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων;

ΣΩ. Ναί, εἴ γε εὕροις.

ΑΛ. Ἀλλ' οὐκ ἂν εὑρεῖν με ἡγεῖ;

ΣΩ. Καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσειας.*)

ΑΛ. Εἶτα ζητῆσαι οὐκ ἂν οἴει με;

ΣΩ. Ἔγωγε, εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι.

ΑΛ. Εἶτα οὐκ ἦν ὅτε εἶχον οὕτως;

ΣΩ. Καλῶς λέγεις. ἔχεις οὖν εἰπεῖν τοῦτον τὸν χρόνον ὅτε οὐκ ᾤου εἰδέναι τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα; * φέρε, πέρυσιν ἐζήτεις τε καὶ οὐκ ᾤου εἰδέναι, ἢ ᾤου; καὶ τἀληθῆ 110 ἀποκρίνου, ἵνα μὴ μάτην οἱ διάλογοι γίγνωνται.

ΑΛ. Ἀλλ' ᾤμην εἰδέναι.

ΣΩ. Τρίτον δὲ ἔτος καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον οὐχ οὕτως;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν τό γε πρὸ τούτου παῖς ἦσθα· ἢ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τότε μὲν τοίνυν εὖ οἶδα ὅτι ᾤου εἰδέναι.

ΑΛ. Πῶς εὖ οἶσθα;

ΣΩ. Πολλάκις σοῦ ἐν διδασκάλων ἤκουον * παιδὸς B ὄντος, καὶ ἄλλοθι καὶ ὁπότε ἀστραγαλίζοις ἢ ἄλλην τινὰ παιδιὰν παίζοις, οὐχ ὡς ἀποροῦντος περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων, ἀλλὰ μάλα μέγα καὶ θαρῤῥαλέως λέγοντος, περὶ ὅτου τύχοις τῶν παίδων, ὡς πονηρός τε καὶ ἄδικος εἴη καὶ ὡς ἀδικοῖ· ἢ οὐκ ἀληθῆ λέγω;

ΑΛ. Ἀλλὰ τί ἔμελλον ποιεῖν, ὦ Σώκρατες, ὁπότε τίς με ἀδικοίη;

ΣΩ. Σὺ δ' εἰ τύχοις ἀγνοῶν εἴτε ἀδικοῖο εἴτε μή, τότε λέγοις τί σε χρὴ ποιεῖν;

*) γρ. ζητήσαις.

iniustum discernere? et quis est hic? indica mihi, ut me quoque ei discipulum commendes.

Al. Cavillaris, Socrate.

So. Nam, per amicitiae meae ac tuae praesidem, per quem minime peieraverim; sed si potes, dic quis sit.

Al. Quid vero, si non possum? an non putas me aliunde sumere potuisse iusti et iniusti scientiam?

So. Etiam, siquidem inveneris.

Al. At non me invenisse censes?

So. Sane quidem, si quaesiveris.

Al. Ergo me non putas quaesivisse?

So. Equidem vero, si putaveris te nescire.

Al. Ergo non fuit tempus quum me sic habebam?

So. Bene dicis. potesne igitur hoc dicere tempus quum non te putabas scire iusta et iniusta? age num anno superiore quaesivisti nec te scire putavisti, an putavisti? et verum responde, ut ne frustra disseramus.

Al. At putavi me scire.

So. Abhinc annis tribus et quattuor et quinque non ita?

Al. Etiam.

So. Ante illud vero tempus puer eras; nonne?

Al. Vero.

So. Ac tunc quidem bene novi te putasse scire.

Al. Quomodo bene nosti?

So. Saepenumero ex te in schola audivi puero, quum alias tum maxime talis ludente vel alium ludum faciente, quum non dubitares de iustis et iniustis, sed magna voce et fidenti animo diceres, quemcumque forte deprehendisses puerorum, eum improbum et iniustum esse et circumvenire; an non vera dico?

Al. Quid vero facere poteram, Socrate, quando me quispiam circumveniebat?

So. Num dicis, si ignorares utrum iniuria afficerere necne, quid tunc debueris facere?

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Σκόπει δὴ καὶ προθυμοῦ εἰπεῖν, πρὸς τί τείνει τὸ ἐν τῷ εἰρήνην τε ἄγειν ἄμεινον καὶ τὸ ἐν τῷ πολεμεῖν οἷς δεῖ.

ΑΛ. Ἀλλὰ σκοπῶν οὐ δύναμαι ἐννοῆσαι.

ΣΩ. Οὐδ' οἶσθα, ἐπειδὰν πόλεμον ποιώμεθα, τί ἐγκαλοῦντες ἀλλήλοις πάθημα ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸ πολεμεῖν, καὶ τί αὐτὸ ὀνομάζοντες * ἐρχόμεθα; B

ΑΛ. Ἔγωγε, ὅτι ἐξαπατώμενοί τι ἢ βιαζόμενοι ἢ ἀποστερούμενοι.

ΣΩ. Ἔχε· πῶς ἕκαστα τούτων πάσχοντες; πειρῶ εἰπεῖν, τί διαφέρει τὸ ὧδε ἢ ὧδε.

ΑΛ. Ἦ *) τὸ ὧδε λέγεις, ὦ Σώκρατες, τὸ δικαίως ἢ ἀδίκως;

ΣΩ. Αὐτὸ τοῦτο.

ΑΛ. Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε διαφέρει ὅλον τε καὶ πᾶν.

ΣΩ. Τί οὖν; Ἀθηναίοις σὺ πρὸς ποτέρους συμβουλεύσεις πολεμεῖν, τοὺς ἀδικοῦντας ἢ τοὺς τὰ δίκαια πράττοντας;

ΑΛ. Δεινὸν τοῦτό γε ἐρωτᾷς· * εἰ γὰρ καὶ διανοεῖταί τις ὡς δεῖ πρὸς τοὺς τὰ δίκαια πράττοντας πολεμεῖν, οὐκ ἂν ὁμολογήσειέ γε. C

ΣΩ. Οὐ γὰρ νόμιμον τοῦθ', ὡς ἔοικεν.

ΑΛ. Οὐ δῆτα· οὐδέ γε καλὸν δοκεῖ εἶναι.

ΣΩ. Πρὸς ταῦτ' ἄρα καὶ σὺ τὸ δίκαιον τοὺς λόγους ποιήσει;**)

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν, ὃ νῦν δὴ ἐγὼ ἠρώτων βέλτιον***) πρὸς τὸ πολεμεῖν καὶ μή, καὶ οἷς δεῖ καὶ οἷς μή, καὶ ὁπότε καὶ μή, τὸ δικαιότερον τυγχάνει ὄν; ἢ οὔ;

ΑΛ. Φαίνεταί γε.

ΣΩ. * Πῶς οὖν, ὦ φίλε Ἀλκιβιάδη; πότερον σαυτὸν λέληθας ὅτι οὐκ ἐπίστασαι τοῦτο ἢ ἐμὲ ἔλαθες μανθάνων καὶ φοιτῶν εἰς διδασκάλου, ὅς σε ἐδίδασκε διαγι- D

*) γρ. Εἰ. **) ἴσ. Πρὸς τοῦτ' ἄρα καὶ σὺ τοὺς λόγους ποιήσει; ***) ἴσ. ἠρώτων, τὸ βέλτιον.

So. Considera igitur et conare dicere, quorsum spectet id quod praestat in pace agitanda et bello gerendo quibuscum oportet.

Al. At considerans nequeo perspicere.

So. An nescis, quando bellum commoveamus, quid inter nos criminantes aggrediamur ad bellandum, et quo id nomine nuncupantes aggrediamur?

Al. Equidem scio nos dicere vel deceptos vel violatos vel spoliatos esse.

So. Iam quomodo horum quidque nobis accidere? conare dicere, quid differat inter hunc vel illum modum.

Al. An dicis, Socrate, iustum et iniustum modum?

So. Hunc ipsum.

Al. At sane inter se illi differunt plane atque omnino.

So. Quid igitur? Atheniensibus tu cum quibusnam suadebis ut bellum gerant, cum iniuste an iuste facientibus?

Al. Grave istud est quod quaeris; nam etiamsi quis censet adversus iuste facientes bellum esse gerendum, tamen non confitebitur.

So. Neque enim legibus consentaneum est, ut patet.

Al. Minime; nec pulchrum videtur esse.

So. Huius igitur tu quoque in verbis quae facies rationem habebis?

Al. Necesse est.

So. Nonne igitur, quod modo interrogabamus id quod praestat in bello gerendo aut non gerendo, et quibuscum oportet quibuscum non, et quando gerendum, quando non, iustum est? an non?

Al. Videtur sane.

So. Quomodo igitur, dilecte Alcibiade? utrum ipse nescis hoc te non callere, an me insciente id didicisti ad magistrum ventitans qui te docuit iustum et

γιγνώσκειν τὸ δικαιότερόν τε καὶ ἀδικώτερον; καὶ τίς ἐστιν οὗτος; φράσον καὶ ἐμοί, ἵν᾽ αὐτῷ φοιτητὴν προξενήσῃς καὶ ἐμέ.

ΑΛ. Σκώπτεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Μὰ τὸν Φίλιον τὸν ἐμόν τε καὶ σόν, ὃν ἐγὼ ἥκιστ᾽ ἂν ἐπιορκήσαιμι· ἀλλ᾽ εἴπερ ἔχεις, * εἰπὲ τίς ἐστιν. E

ΑΛ. Τί δ᾽, εἰ μὴ ἔχω; οὐκ ἂν οἴει με ἄλλως εἰδέναι περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων;

ΣΩ. Ναί, εἴ γε εὕροις.

ΑΛ. Ἀλλ᾽ οὐκ ἂν εὑρεῖν με ἡγεῖ;

ΣΩ. Καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσειας.*)

ΑΛ. Εἶτα ζητῆσαι οὐκ ἂν οἴει με;

ΣΩ. Ἔγωγε, εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι.

ΑΛ. Εἶτα οὐκ ἦν ὅτε εἶχον οὕτως;

ΣΩ. Καλῶς λέγεις. ἔχεις οὖν εἰπεῖν τοῦτον τὸν χρόνον ὅτε οὐκ ᾤου εἰδέναι τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα; * φέρε, πέρυσιν ἐζήτεις τε καὶ οὐκ ᾤου εἰδέναι, ἢ ᾤου; καὶ τἀληθῆ ἀποκρίνου, ἵνα μὴ μάτην οἱ διάλογοι γίγνωνται. 110

ΑΛ. Ἀλλ᾽ ᾤμην εἰδέναι.

ΣΩ. Τρίτον δὲ ἔτος καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον οὐχ οὕτως;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν τό γε πρὸ τούτου παῖς ἦσθα· ἢ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τότε μὲν τοίνυν εὖ οἶδα ὅτι ᾤου εἰδέναι.

ΑΛ. Πῶς εὖ οἶσθα;

ΣΩ. Πολλάκις σοῦ ἐν διδασκάλων ἤκουον * παιδὸς ὄντος, καὶ ἄλλοθι καὶ ὁπότε ἀστραγαλίζοις ἢ ἄλλην τινὰ παιδιὰν παίζοις, οὐχ ὡς ἀποροῦντος περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων, ἀλλὰ μάλα μέγα καὶ θαῤῥαλέως λέγοντος, περὶ ὅτου τύχοις τῶν παίδων, ὡς πονηρός τε καὶ ἄδικος εἴη καὶ ὡς ἀδικοῖ· ἢ οὐκ ἀληθῆ λέγω; B

ΑΛ. Ἀλλὰ τί ἔμελλον ποιεῖν, ὦ Σώκρατες, ὁπότε τίς με ἀδικοίη;

ΣΩ. Σὺ δ᾽ εἰ τύχοις ἀγνοῶν εἴτε ἀδικοῖο εἴτε μή, τότε λέγοις τί σε χρὴ ποιεῖν;

*) γρ. ζητήσαις.

iniustum discernere? et quis est hic? indica mihi, ut me quoque ei discipulum commendes.

Al. Cavillaris, Socrate.

So. Nam, per amicitiae meae ac tuae praesidem, per quem minime peieraverim; sed si potes, dic quis sit.

Al. Quid vero, si non possum? an non putas me aliunde sumere potuisse iusti et iniusti scientiam?

So. Etiam, siquidem inveneris.

Al. At non me invenisse censes?

So. Sane quidem, si quaesiveris.

Al. Ergo me non putas quaesivisse?

So. Equidem vero, si putaveris te nescire.

Al. Ergo non fuit tempus quum me sic habebam?

So. Bene dicis. potesne igitur hoc dicere tempus quum non te putabas scire iusta et iniusta? age num anno superiore quaesivisti nec te scire putavisti, an putavisti? et verum responde, ut ne frustra disseramus.

Al. At putavi me scire.

So. Abhinc annis tribus et quattuor et quinque non ita?

Al. Etiam.

So. Ante illud vero tempus puer eras; nonne?

Al. Vero.

So. Ac tunc quidem bene novi te putasse scire.

Al. Quomodo bene nosti?

So. Saepenumero ex te in schola audivi pueros quum alias tum maxime talis ludente vel alium ludum faciente, quum non dubitares de iustis et iniustis, sed magna voce et fidenti animo diceres, quemcumque forte deprehendisses puerorum, eum improbum et iniustum esse et circumvenire; an non vera dico?

Al. Quid vero facere poteram, Socrate, quando me quispiam circumveniebat?

So. Num dicis, si ignorares utrum iniuria afficerere necne, quid tunc debueris facere?

ΑΛ. Μὰ Δί', ἀλλ' οὐκ ἠγνόουν * ἔγωγε, ἀλλὰ σαφῶς ἐγίγνωσκον ὅτι ἠδικούμην. C

ΣΩ. Ὤιου ἄρα ἐπίστασθαι καὶ παῖς ὤν, ὡς ἔοικε, τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα.

ΑΛ. Ἔγωγε, καὶ ἠπιστάμην γε.

ΣΩ. Ἐν ὁποίῳ χρόνῳ ἐξευρών; οὐ γὰρ δήπου ἐν ᾧ γε ᾤου εἰδέναι.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Πότε οὖν ἀγνοεῖν ἡγοῦ; σκόπει· οὐ γὰρ εὑρήσεις τοῦτον τὸν χρόνον.

ΑΛ. Μὰ τὸν Δί', ὦ Σώκρατες, οὔκουν ἔχω γ' εἰπεῖν.*)

ΣΩ. * Εὑρὼν μὲν ἄρα οὐκ οἶσθα αὐτά. D

ΑΛ. Οὐ πάνυ φαίνομαι.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν ἄρτι γε οὐδὲ μαθὼν ἔφησθα εἰδέναι· εἰ δὲ μήτε εὗρες μήτε ἔμαθες, πῶς οἶσθα καὶ πόθεν;

ΑΛ. Ἀλλ' ἴσως τοῦτό σοι οὐκ ὀρθῶς ἀπεκρινάμην τὸ φάναι εἰδέναι αὐτὸς ἐξευρών. τὸ δὲ ὧδέ πως εἶχεν· ἔμαθον,**) οἶμαι, καὶ ἐγώ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι.

ΣΩ. Πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν ἥκομεν λόγον· παρὰ τοῦ; φράζε κἀμοί.

ΑΛ. * Παρὰ τῶν πολλῶν. E

ΣΩ. Οὐκ εἰς σπουδαίους γε διδασκάλους καταφεύγεις εἰς τοὺς πολλοὺς ἀναφέρων.

ΑΛ. Τί δαί; οὐχ ἱκανοὶ διδάξαι οὗτοι;

ΣΩ. Οὔκουν τά πεττευτικά γε καὶ τὰ μή· καίτοι φαυλότερα αὐτὰ εἶναι τῶν δικαίων οἶμαι. τί δέ; σὺ οὐχ οὕτως οἴει;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Εἶτα τὰ μὲν φαυλότερα οὐχ οἷοί τε διδάσκειν, τὰ δὲ σπουδαιότερα;

ΑΛ. Οἶμαι ἔγωγε· ἄλλα γοῦν πολλὰ οἷοί τ' εἰσὶ διδάσκειν σπουδαιότερα τοῦ πεττεύειν.

ΣΩ. Ποῖα ταῦτα;

---

*) γρ. Μὰ Δί', ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω ἔγωγε εἰπεῖν.
**) γρ. ΣΩ. Τὸ δὲ πῶς εἶχεν; ΑΛ. Ἔμαθον κτλ.

Al. Nequaquam hercle, sed haud ignorabam equidem, imo plane cognoscebam iniuriam mihi inferri.

So. Putabas igitur iam quum puer esses, ut patet, te scire iusta et iniusta.

Al. Equidem putabam, atque etiam sciebam.

So. Quonam tempore invenisti? haud sane eo quo putabas te scire.

Al. Minime.

So. Quando igitur te ignorare putavisti? considera: neque enim invenies hoc tempus.

Al. Mehercule, Socrate, minime id quidem possum dicere.

So. Ergo non cognita ea habes inveniendo.

Al. Minime videor.

So. At vero modo nec discendo dicebas ea cognita habere; si vero neque invenisti neque didicisti, quomodo ea cognoscis et unde?

Al. At fortasse hoc non recte tibi respondi quod dixi me cognoscere ea a memet ipso inventa. imo sic se habet: didici, opinor, ego quoque, sicut reliqui.

So. Rursus ad eundem sermonem revertimur: a quonam? dic mihi quoque.

Al. A multitudine.

So. Non ad probos quidem praeceptores confugis ad multitudinem provocans.

Al. Quid ita? nonne haec docere potest?

So. Ne hoc quidem quid ad calculorum lusum pertineat quid non; quamquam vilius hoc esse iusto arbitror; quid? tu non ita censes?

Al. Etiam.

So. Ergo vilius non potest docere, at praestantius?

Al. Puto equidem; alia certe multa potest docere praestantiora calculorum lusu.

So. Quaenam haec?

ΑΛ. * Οἶον καὶ τὸ ἑλληνίζειν παρὰ τούτων ἔγωγε 111
ἔμαθον· καὶ οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν ἐμαυτοῦ διδάσκαλον, ἀλλ' εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀναφέρω, οὓς σύ φῃς οὐ σπουδαίους εἶναι διδασκάλους.

ΣΩ. Ἀλλ', ὦ γενναῖε, τούτου μὲν ἀγαθοὶ διδάσκαλοι οἱ πολλοί, καὶ δικαίως ἐπαινοῖντ' ἂν αὐτῶν εἰς διδασκαλίαν.

ΑΛ. Τί δή;

ΣΩ. Ὅτι ἔχουσι περὶ αὐτὰ ἃ χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς διδασκάλους ἔχειν.

ΑΛ. Τί τοῦτο λέγεις;

ΣΩ. Οὐκ οἶσθ' ὅτι χρὴ τοὺς μέλλοντας * διδάσκειν B
ὁτιοῦν αὐτοὺς πρῶτον εἰδέναι; ἢ οὔ;

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Οὐκοῦν τοὺς εἰδότας ὁμολογεῖν τε ἀλλήλοις καὶ μὴ διαφέρεσθαι;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἐν οἷς δ' ἂν διαφέρωνται, ταῦτα φήσεις εἰδέναι αὐτούς;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Τούτων οὖν διδάσκαλοί πως*) ἂν εἶεν;

ΑΛ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Τί οὖν; δοκοῦσί σοι διαφέρεσθαι οἱ πολλοὶ ποῖόν ἐστι λίθος ἢ ξύλον; κἂν τινα ἐρωτᾷς, ἆρ' οὐ ταὐτὰ ὁμολογοῦσι καὶ ἐπὶ ταὐτὰ ὁρμῶσιν, * ὅταν βούλωνται λαβεῖν C
λίθον ἢ ξύλον; ὡς δ' αὔτως**) καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα; σχεδὸν γάρ τι μανθάνω τὸ ἑλληνίζειν ἐπίστασθαι ὅτι τοῦτο λέγεις· ἢ οὔ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰς μὲν ταῦτα, ὥςπερ εἴπομεν, ἀλλήλοις τε ὁμολογοῦσι καὶ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἰδίᾳ, καὶ δημοσίᾳ αἱ πόλεις πρὸς ἀλλήλας οὐκ ἀμφιςβητοῦσιν, αἱ μὲν ταῦθ', αἱ δ' ἄλλα φάσκουσαι;

ΑΛ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Εἰκότως * ἂν ἄρα τούτων γε καὶ διδάσκαλοι D
εἶεν ἀγαθοί.

*) γρ. διδάσκαλοι πῶς. **) γρ. ὡςαύτως.

Al. Velut graece loqui ab hac didici; nec alium possim magistrum dicere, sed ad eandem provoco, quam tu negas probam esse magistram.

So. Sane, vir egregie, huius quidem rei proba est magistra multitudo, et iure laudari potest ea in re docenda.

Al. Cur tandem?

So. Quia habet id quod bonos habere oportet magistros.

Al. Quid hoc dicis?

So. Nonne scis oportere qui aliquid velint docere ipsos primum id intelligere? an non?

Al. Quidni?

So. Nonne scientes oportet inter se concinere, non discrepare?

Al. Vero.

So. In quibus vero discrepant, haec dices ipsos scire?

Al. Minime.

So. Horumne igitur doctores aliquo modo esse poterunt?

Al. Nullo modo.

So. Quid igitur? an videtur tibi discrepare multitudo si quaeritur quid lapis vel lignum sit? et si quem interrogas, nonne consentiunt, quum lapidem vel lignum volunt capere? et sic omnia generis eiusdem? fere enim intelligo graece loqui scire te hoc dicere; nonne?

Al. Vero.

So. Nonne igitur in his, quaemadmodum diximus, inter se consentiunt et ipsi secum privatim, atque etiam publice civitates inter se non disceptant, aliae hoc, aliae illud statuentes?

Al. Minime.

So. Nimirum igitur etiam harum quidem rerum boni erunt doctores?

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὲν βουλοίμεθα ποιῆσαί τινα περὶ αὐτῶν εἰδέναι, ὀρθῶς ἂν αὐτὸν πέμποιμεν εἰς διδασκαλίαν τούτων τῶν πολλῶν;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τί δ᾽, εἰ βουληθεῖμεν εἰδέναι μὴ μόνον ποῖοι ἄνθρωποί εἰσιν ἢ ποῖοι ἵπποι, ἀλλὰ καὶ τίνες αὐτῶν δρομικοί τε καὶ μή, ἆρ᾽ ἔτι οἱ πολλοὶ τοῦτο ἱκανοὶ διδάξαι;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἱκανὸν δέ σοι τεκμήριον ὅτι οὐκ ἐπίστανται οὐδὲ * κρήγυοι διδάσκαλοί εἰσι τούτων, ἐπειδὴ οὐδὲν ὁμολο- E γοῦσιν ἑαυτοῖς περὶ αὐτῶν;

ΑΛ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Τί δ᾽, εἰ βουληθείημεν εἰδέναι μὴ μόνον ποῖοι ἄνθρωποί εἰσιν, ἀλλ᾽ ὁποῖοι ὑγιεινοὶ ἢ νοσώδεις, ἆρ᾽ ἱκανοὶ ἂν ἡμῖν ἦσαν διδάσκαλοι οἱ πολλοί;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἦν δ᾽ ἄν σοι τεκμήριον ὅτι μοχθηροί εἰσι τούτων διδάσκαλοι, εἰ ἑώρας αὐτοὺς διαφερομένους;

ΑΛ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Τί δὲ δὴ νυν περὶ*) τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, οἱ πολλοὶ δοκοῦσί σοι * ὁμολο- 112 γεῖν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἢ ἀλλήλοις;

ΑΛ. Ἥκιστα νὴ Δί᾽, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τί δέ, μάλιστα περὶ αὐτῶν διαφέρεσθαι;

ΑΛ. Πολύ γε.

ΣΩ. Οὔκουν οἶμαί γε πώποτέ σε ἰδεῖν οὐδ᾽ ἀκοῦσαι σφόδρα οὕτω διαφερομένους ἀνθρώπους περὶ ὑγιεινῶν καὶ μή, ὥστε διὰ ταῦτα μάχεσθαί τε καὶ ἀποκτιννύναι ἀλλήλους.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλὰ περὶ τῶν * δικαίων καὶ ἀδίκων ἔγωγε οἶδ᾽ B ὅτι, καὶ εἰ μὴ ἑώρακας, ἀκήκοας γοῦν ἄλλων τε πολλῶν καὶ Ὁμήρου· καὶ Ὀδυσσείας γὰρ καὶ Ἰλιάδος ἀκήκοας.

ΑΛ. Πάντως δήπου, ὦ Σώκρατες.

---

*) γρ. δὴ νῦν; περὶ κτλ.

Al. Vero.

So. Nonne si quem velimus earum rerum scientem efficere, recte eum tradamus huic multitudini in disciplinam?

Al. Sane quidem.

So. Quid vero, si velimus scire non modo qui homines sint vel qui equi, verum etiam qui ad cursum sint apti, qui non sint, num adhuc multitudo id possit docere?

Al. Minime.

So. Satis vero tibi hoc erit argumentum eos id non scire nec bonos esse doctores, quum minime in eo secum consentiant?

Al. Mihi vero.

So. Quid porro, si velimus scire non modo qui sint homines, sed etiam qui sint sani vel aegroti, satis id nos docere possit multitudo?

Al. Nullo modo.

So. Esset vero tibi argumento pravam huius rei eam esse magistram, si videres eam dissentientem?

Al. Mihi sane.

So. Quid igitur de iustis et iniustis hominibus ac rebus, num homines videntur tibi secum et inter se consentire?

Al. Haudquaquam hercle, Socrate.

So. Quid vero, maxime de his dissentire?

Al. Longe quidem.

So. Numquam vero arbitror te vidisse vel audivisse tam vehementer homines dissensisse de sanis et aegrotis, ut propterea pugnaverint et inter se interfecerint.

Al. Minime.

So. Verum de iustis et iniustis equidem scio etiamsi non vidisti, te audivisse saltem tum ex aliis multis tum ex Homero; nosti enim Odysseam et Iliadem.

Al. Prorsus vero, Socrate.

ΣΩ. Οὐκοῦν ταῦτα ποιήματά ἐστι περὶ διαφορᾶς δικαίων τε καὶ ἀδίκων;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ αἱ μάχαι γε καὶ οἱ θάνατοι διὰ ταύτην τὴν διαφορὰν τοῖς τε Ἀχαιοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν ἐγένοντο, καὶ τοῖς μνηστῆρσι * τοῖς τῆς Πηνελόπης καὶ τῷ Ὀδυσσεῖ. C

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οἶμαι δὲ καὶ τοῖς ἐν Τανάγρᾳ Ἀθηναίων τε καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Βοιωτῶν ἀποθανοῦσι καὶ τοῖς ὕστερον ἐν Κορωνείᾳ, ἐν οἷς καὶ ὁ σὸς πατὴρ Κλεινίας ἐτελεύτησεν, οὐδὲ περὶ ἑνὸς ἄλλου ἡ διαφορὰ ἢ περὶ τοῦ δικαίου τε καὶ ἀδίκου τοὺς θανάτους καὶ τὰς μάχας πεποίηκεν· ἢ γάρ;

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Τούτους οὖν φῶμεν * ἐπίστασθαι περὶ ὧν οὕτω σφόδρα διαφέρονται, ὥστε ἀμφισβητοῦντες ἀλλήλοις τὰ ἔσχατα σφᾶς αὐτοὺς ἐργάζονται; D

ΑΛ. Οὐ φαίνεταί γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰς τοὺς τοιούτους διδασκάλους ἀναφέρεις, οὓς ὁμολογεῖς αὐτὸς μὴ εἰδέναι;

ΑΛ. Ἔοικα.

ΣΩ. Πῶς οὖν εἰκός σε εἰδέναι τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, περὶ ὧν οὕτω πλανᾷ καὶ οὔτε μαθὼν φαίνει παρ' οὐδενὸς οὔτε αὐτὸς ἐξευρών;

ΑΛ. Ἐκ μὲν ὧν σὺ λέγεις οὐκ εἰκός.

ΣΩ. * Ὁρᾷ αὖ τοῦθ' ὡς οὐ καλῶς εἶπες, ὦ Ἀλκιβιάδη; E

ΑΛ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Ὅτι ἐμέ φῂς ταῦτα λέγειν.

ΑΛ. Τί δέ; οὐ σὺ λέγεις ὡς ἐγὼ οὐδὲν ἐπίσταμαι περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων;

ΣΩ. Οὐ μέντοι.

ΑΛ. Ἀλλ' ἐγώ;

ΣΩ. Ναί.

ΑΛ. Πῶς δή;

ΣΩ. Ὧδε εἴσει. ἐὰν σε ἔρωμαι τὸ ἓν καὶ τὰ δύο, πότερα πλείω ἐστί, φήσεις ὅτι τὰ δύο;

ΑΛ. Ἔγωγε.

So. Nonne haec sunt poëmata de iustis et iniustis in controversiam vocatis?

Al. Vero.

So. Quin etiam pugnae et mortes ob hanc controversiam acciderunt tam Achaeis quam Troianis, itemque Penelopes procis et Ulixi.

Al. Vera dicis.

So. Ut arbitror, etiam Atheniensibus et Lacedaemoniis et Boeotis qui ad Tanagram et deinde ad Coroneam occubuerunt, in quibus etiam pater tuus Clinias cecidit, non alia de re nisi de iusto et iniusto agitata controversia mortes et pugnas intulit; nonne?

Al. Vera dicis.

So. Hos igitur dicamus scire de quibus tam vehementer dissident, ut disceptantes inter se extrema sibimet ipsis mala infligant?

Al. Haud sane videtur.

So. Nonne vero ad eiusmodi magistros provocas quos ipse confiteris nescire?

Al. Videor.

So. Quomodo igitur credibile est te scire iusta et iniusta, de quibus in tanto versaris errore et quae neque te didicisse patet neque ipsum invenisse?

Al. Ex eis quae dicis non est credibile.

So. Viden' igitur non bene te dicere, Alcibiade?

Al. Quidnam?

So. Quod me ais hoc dicere.

Al. Quid vero? nonne tu dicis me nescire iusta et iniusta.

So. Minime.

Al. Ego vero?

So. Etiam.

Al. Qui tandem?

So. Ita cognosces. si te interrogo unum et duo, utra sint plura, dices duo?

Al. Equidem.

ΣΩ. Πόσῳ;

ΑΛ. Ἑνί.

ΣΩ. Πότερος οὖν ἡμῶν ὁ λέγων ὅτι τὰ δύο τοῦ ἑνὸς ἑνὶ πλείω;

ΑΛ. Ἐγώ.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐγὼ μὲν ἠρώτων, σὺ δὲ ἀπεκρίνου;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Περὶ δὴ τούτων μῶν ἐγὼ φαίνομαι λέγων ὁ 118
ἐρωτῶν, ἢ σὺ ὁ ἀποκρινόμενος;

ΑΛ. Ἐγώ.

ΣΩ. Τί δ᾽, ἂν ἐγὼ μὲν ἔρωμαι *) ποῖα γράμματα Σωκράτους, σὺ δὲ εἴπῃς, πότερος ὁ λέγων;

ΑΛ. Ἐγώ.

ΣΩ. Ἴθι δή, ἑνὶ λόγῳ εἰπέ· ὅταν ἐρώτησίς τε καὶ ἀπόκρισις γίγνηται, πότερος ὁ λέγων, ὁ ἐρωτῶν ἢ ὁ ἀποκρινόμενος;

ΑΛ. Ὁ ἀποκρινόμενος, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. * Οὐκοῦν ἄρτι διὰ παντὸς ἐγὼ μὲν ἦ ὁ ἐρωτῶν; B

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Σὺ δὲ ὁ ἀποκρινόμενος;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τί οὖν; τὰ λεχθέντα πότερος ἡμῶν εἴρηκεν;

ΑΛ. Φαίνομαι μέν, ὦ Σώκρατες, ἐκ τῶν ὡμολογημένων ἐγώ.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐλέχθη ὅτι περὶ δικαίων καὶ ἀδίκων Ἀλκιβιάδης ὁ καλὸς ὁ Κλεινίου οὐκ ἐπίσταιτο, οἴοιτο δέ, καὶ μέλλοι εἰς ἐκκλησίαν ἐλθὼν συμβουλεύσειν Ἀθηναίοις περὶ ὧν οὐδὲν οἶδεν; οὐ ταῦτ᾽ ἦν;

ΑΛ. * Φαίνεται. C

ΣΩ. Τὸ τοῦ Εὐριπίδου ἄρα συμβαίνει, ὦ Ἀλκιβιάδη· σοῦ τάδε κινδυνεύεις, ἀλλ᾽ οὐκ ἐμοῦ ἀκηκοέναι, οὐδ᾽ ἐγώ εἰμι ὁ ταῦτα λέγων, ἀλλὰ σύ, ἐμὲ δὲ αἰτιᾷ μάτην. καὶ μέντοι καὶ εὖ λέγεις· μανικὸν γὰρ ἐν νῷ ἔχεις ἐπιχείρημα

*) γρ. ἐρωτῶ καί.

So. Quanto?

Al. Uno.

So. Uter igitur nostrum est qui dicit duo uno esse uno plura?

Al. Ego.

So. Nonne ego interrogavi, tu vero respondisti?

Al. Etiam.

So. De his igitur num ego reperior dicens qui interrogo, an tu qui respondes?

Al. Ego.

So. Quid, si ego interrogo quotnam sint litterae in Socratis nomine, et tu dicis, uter est qui pronuntiat?

Al. Ego.

So. Age dum, uno verbo dic: in quavis interrogatione et responsione uter est qui dicit, is qui interrogat, an is qui respondet?

Al. Qui respondet, mihi quidem videtur, Socrate.

So. Nonne modo semper ego eram qui interrogabam?

Al. Vero.

So. Tu vero respondebas?

Al. Sane quidem,

So. Quid igitur? dicta uter nostrum protulit?

Al. Videor sane, Socrate, ex eis quae concessimus ego.

So. Nonne dicebatur iusti et iniusti nullam tenere scientiam Alcibiades pulcher Cliniae filius, sed putare, et in concionem iturus esse consilium Atheniensibus daturus de rebus quarum nullam scientiam haberet? nonne hoc erat?

Al. Sane, opinor.

So. Ergo id quod Euripides ait nobis usu venit, Alcibiade; ex te, ut liquet, hoc audivisti, non ex me, neque ego id dixi, sed tu: ut sine causa mihi hoc tribuas. atque etiam bene dicis; insanum enim cepisti con-

ἐπιχειρεῖν*), ὦ βέλτιστε, διδάσκειν ἃ οὐκ οἶσθα, ἀμελήσας μανθάνειν.

ΑΛ. Οἶμαι μέν, ὦ Σώκρατες, * ὀλιγάκις Ἀθηναίους D βουλεύεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας πότερα δικαιότερα ἢ ἀδικώτερα· τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἡγοῦνται δῆλα εἶναι. ἐάσαντες οὖν περὶ αὐτῶν σκοποῦσιν ὁπότερα συνοίσει πράξασιν. οὐ γὰρ ταὐτά, οἶμαι, ἐστὶ τά τε δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα, ἀλλὰ πολλοῖς δὴ ἐλυσιτέλησεν ἀδικήσασι μεγάλα ἀδικήματα, καὶ ἑτέροις γε, οἶμαι, δίκαια ἐργασαμένοις οὐ ξυνήνεγκεν.

ΣΩ. Τί οὖν; εἰ ὅτι μάλιστα ἕτερα * μὲν τὰ δίκαια E τυγχάνει ὄντα, ἕτερα δὲ τὰ συμφέροντα, οὔτι που αὖ σὺ οἴει ταῦτ' εἰδέναι ἃ συμφέρει τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διότι;

ΑΛ. Τί γὰρ κωλύει, ὦ Σώκρατες; εἰ μή με αὖ ἐρήσει παρ' ὅτου ἔμαθον ἢ ὅπως αὐτὸς εὗρον.

ΣΩ. Οἷον τοῦτο ποιεῖς; εἴ τι μὴ ὀρθῶς λέγεις, τυγχάνει δὲ δυνατὸν ὂν ἀποδεῖξαι δι' οὗπερ καὶ τὸ πρότερον λόγου, οἴει δὴ καίν' ἄττα δεῖν ἀκούειν ἀποδείξεις τε ἑτέρας, ὡς τῶν προτέρων οἷον σκευαρίων κατατετριμμένων, καὶ οὐκέτ' ἂν σὺ αὐτὰ ἀμπίσχοιο, εἰ μή τίς σοι [τεκμήριον] καθαρὸν καὶ ἄχραντον οἴσει.*) ἐγὼ δὲ χαίρειν * ἐάσας τὰς 114 σὰς προδρομὰς τοῦ λόγου, οὐδὲν ἧττον ἐρήσομαι πόθεν μαθὼν αὖ τὰ συμφέροντα ἐπίστασαι καὶ ὅςτις ἐστὶν ὁ διδάσκαλος· καὶ πάντ' ἐκεῖνα τὰ πρότερον ἐρωτῶ μιᾷ ἐρωτήσει. ἀλλὰ γὰρ δῆλον ὡς εἰς ταὐτὸν ἥξεις, καὶ οὐχ ἕξεις ἀποδεῖξαι οὔθ' ὡς ἐξευρὼν οἶσθα τὰ ξυμφέροντα οὔθ' ὡς μαθών. ἐπειδὴ δὲ τρυφᾷς καὶ οὐκέτ' ἂν ἡδέως τοῦ αὐτοῦ γεύσαιο λόγου, τοῦτο μὲν ἐῶ χαίρειν, εἴτε * οἶσθα εἴτε B μὴ τὰ Ἀθηναίοις συμφέροντα, πότερον δὲ ταὐτά ἐστι δίκαιά τε καὶ συμφέροντα ἢ ἕτερα, τί οὐκ ἀπέδειξας; εἰ μὲν βούλει, ἐρωτῶν με ὥςπερ ἐγὼ σέ, εἰ δέ, καὶ αὐτὸς ἐπὶ σεαυτοῦ λόγῳ διέξελθε.

ΑΛ. Ἀλλ' οὐκ οἶδα εἰ οἷός τ' ἂν εἴην, ὦ Σώκρατες, πρός σε διελθεῖν.

---

*) ἴσ. ἐπιχειρῶν. **) ἴσ. ὡς τῶν προτέρων οἷον σκευαρίων ἢ ἱματίων κατατετριμμένων, ἃ οὐκέτ' ἂν σὺ ἀμπίσχοιο, εἰ μή τίς σοι καθαρὸν καὶ ἄχραντον οἴσει.

silium, vir optime, si cogitas docere quae nescis, quum neglexeris discere.

Al. Arbitror vero, Socrate, raro Athenienses deliberare ceterosque Graecos utrum iustum quicquam sit an iniustum; talia enim putant perspicua esse; haec igitur mittentes considerant utrum utilitatem aliquid habiturum sit si exsequantur. neque enim eadem, ut arbitror, sunt iusta et utilia, sed multis iam profuerunt iniuste facientibus magnae iniuriae, atque aliis, opinor, iuste agentibus non conduxit.

So. Quid igitur? si maxime alia sunt iusta, alia utilia, numquid tu rursus putas haec scire quae conducant hominibus, et quam ob causam?

Al. Quid enim obstat, Socrate? nisi forte me rursus interrogabis a quo didicerim vel quomodo ipse invenerim.

So. Viden' quid agas? si quid non recte dicis, idque probari potest eadem qua superius ratione, arbitraris iam nova quaedam te oportere audire aliasque probationes, quasi priores instar vasorum vel vestium tritae sint, quas tu non amplius tibi indueris, nisi quis sordibus purgatam tibi aliquam attulerit. ego autem missum faciens tuum praecavendi conatum nihilo minus interrogabo unde doctus etiam utilia noscas et quis sit magister; et omnia illa superiora una complector interrogatione. patet te eodem reversurum nec habiturum esse ostendere neque eo te utilia intelligere quod ipse inveneris neque quod didiceris. quoniam vero fastidiosum te praebes nec iam libenter eandem gustaveris orationem, hoc quidem missum facio an noscas necne quae Atheniensibus conducant, utrum vero eadem sint iusta et utilia an diversa, id mihi ostendito, si vis, me interrogans sicut ego te, sin autem, ipse per te oratione exponens.

Al. At nescio, Socrate, an possim coram te explicare.

ΣΩ. Ἀλλ', ὦ 'γαθέ, ἐμὲ ἐκκλησίαν νόμισον καὶ δῆμον· καὶ ἐκεῖ τοί σε δεήσει ἕνα ἕκαστον πείθειν· ἦ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοῦ αὐτοῦ ἕνα τε οἷόν τε εἶναι κατὰ μόνας πείθειν καὶ ξυμπόλλους περὶ ὧν ἂν * εἰδῇ, ὥςπερ ὁ γραμματιστὴς ἕνα τέ που πείθει περὶ γραμμάτων καὶ πολλούς; C

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν οὐ καὶ περὶ ἀριθμοῦ ὁ αὐτὸς ἕνα τε καὶ πολλοὺς πείσει;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὗτος δ' ἔσται ὁ εἰδώς, ὁ ἀριθμητικός;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ σὺ ἅπερ καὶ πολλοὺς οἷός τε πείθειν εἶ, ταῦτα καὶ ἕνα;

ΑΛ. Εἰκός γε.

ΣΩ. Ἔστι δὲ ταῦτα δῆλον ὅτι ἃ οἶσθα.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν τοσοῦτον μόνον διαφέρει τοῦ ἐν τῷ δήμῳ ῥήτορος * ὁ ἐν τῇ τοιᾷδε ξυνουσίᾳ, ὅτι ὁ μὲν ἀθρόους πείθει ταὐτά *), ὁ δὲ καθ' ἕνα; D

ΑΛ. Κινδυνεύει.

ΣΩ. Ἴθι δή νυν, ἐπειδὴ τοῦ αὐτοῦ φαίνεται πολλούς τε καὶ ἕνα πείθειν, ἐν ἐμοὶ ἐμμελέτησον **) καὶ ἐπιχείρησον ἐπιδεῖξαι ὡς τὸ δίκαιον ἐνίοτε οὐ ξυμφέρει.

ΑΛ. Ὑβριστὴς εἶ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Νῦν γοῦν ὑφ' ὕβρεως μέλλω σε πείθειν τἀναντία οἷς σὺ ἐμὲ οὐκ ἐθέλεις.

ΑΛ. Λέγε δή.

ΣΩ. Ἀποκρίνου * μόνον τὰ ἐρωτώμενα. E

ΑΛ. Μή, ἀλλὰ σὺ αὐτὸς λέγε.

ΣΩ. Τί δαί; οὐχ ὅτι μάλιστα βούλει πεισθῆναι;

ΑΛ. Πάντως δήπου.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ λέγεις ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, μάλιστ' ἂν εἴης πεπεισμένος;

---

*) γρ. πείθει ταῦτα. ἴσ. πείθει, ὁ δὲ κτλ. **) ἄλλ. ἐν ἐμοὶ ἓν μελέτησον. ἴσ. ἐν ἐμοὶ ἐνὶ μελέτησον.

So. At, mi bone, me concionem existima esse atque populum; ibi quoque sane te oportebit unicuique persuadere: nonne?

Al. Etiam.

So. Nonne eiusdem est unum posse solum docere et multos simul ea quae callet, quemadmodum grammaticus tam unum docet litteras quam multos?

Al. Vero.

So. Nonne igitur etiam numerum idem unum et multos docebit?

Al. Etiam.

So. Hic autem erit is qui intelligit, arithmeticus?

Al. Sane quidem.

So. Nonne tu quoque quae multos potes docere, ea etiam unum?

Al. Consentaneum vero.

So. Patet vero haec ea esse quae tu intelligas.

Al. Etiam.

So. Nonne igitur hoc tantum differt inter oratorem ad populum verba facientem et oratorem in huiusmodi congressu disserentem, quod ille universos simul docet, hic vero quemque per se?

Al. Ita sane habet.

So. Age dum, quoniam eiusdem patet esse multos et unum docere, in me exerce et conare ostendere iustum nonnumquam non conducere.

Al. Protervus es, Socrate.

So. Nunc igitur ex protervitate volo te docere contraria istis quae tu me non vis.

Al. Dic dum.

So. Responde modo ad ea quae interrogabo.

Al. Non, sed tu ipse dicito.

So. Quid ita? nonne vis te quam maxime doceri?

Al. Prorsus quidem volo.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ἀποκρίνου δή· καὶ ἐὰν μὴ αὐτὸς σὺ σαυτοῦ ἀκούσῃς ὅτι τὰ δίκαια συμφέροντά ἐστιν, ἄλλῳ γε λέγοντι μὴ πιστεύσῃς.

ΑΛ. Οὔ τοι· ἀλλ' ἀποκριτέον· καὶ γὰρ οὐδὲν οἴομαι βλαβήσεσθαι.

ΣΩ. Μαντικὸς γὰρ εἶ. καί * μοι λέγε· τῶν δικαίων 115 φῂς ἔνια μὲν συμφέρειν, ἔνια δ' οὔ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τί δέ; τὰ μὲν καλὰ αὐτῶν εἶναι, τὰ δ' οὔ;

ΑΛ. Πῶς τοῦτ' ἐρωτᾷς;

ΣΩ. Εἴ τις ἤδη σοι ἔδοξεν αἰσχρὰ μέν, δίκαια δὲ πράττειν.

ΑΛ. Οὐκ ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ πάντα τὰ δίκαια καὶ καλά;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τί δ' αὖ τὰ καλά; πότερον πάντα ἀγαθά, ἢ τὰ μέν, τὰ δ' οὔ;

ΑΛ. Οἶμαι ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, ἔνια τῶν καλῶν κακὰ εἶναι.

ΣΩ. Ἦ καὶ αἰσχρὰ ἀγαθά;

ΑΛ. * Ναί. B

ΣΩ. Ἆρα λέγεις τὰ τοιάδε, οἷον πολλοὶ ἐν πολέμῳ βοηθήσαντες ἑταίρῳ ἢ οἰκείῳ τραύματά τε ἔλαβον καὶ ἀπέθανον, οἱ δ' οὐ βοηθήσαντες, δέον, ὑγιεῖς ἀπῆλθον;

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν τὴν τοιαύτην βοήθειαν καλὴν μὲν λέγεις κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ σῶσαι οὓς ἔδει; τοῦτο δ' ἐστὶν ἀνδρεία· ἢ οὔ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Κακὴν δέ γε κατὰ τοὺς θανάτους τε καὶ τὰ ἕλκη· ἢ γάρ;

ΑΛ. * Ναί. C

ΣΩ. Ἆρ' οὖν οὐκ ἄλλο μὲν ἡ ἀνδρεία, ἄλλο δὲ ὁ θάνατος;

So. Nonne igitur si dixeris hoc sic se habere, maxime eris doctus?

Al. Mihi sane videtur.

So. Responde igitur, et nisi ipse ex te audiveris iusta esse utilia, alii dicenti ne credito.

Al. Haud sane; at respondendum est; neque enim arbitror aliquid damni mihi esse contracturum.

So. Divinas sane futura. iam mihi dic: iustorumne ais alia conducere, alia non?

Al. Etiam.

So. Quid porro? alia eorum honesta esse, alia non?

Al. Quomodo istud interrogas?

So. An tibi iam quispiam visus fuerit turpia quidem, sed iusta perficere.

Al. Mihi quidem minime.

So. At omnia iusta etiam honesta?

Al. Vero.

So. Quid rursus honesta? utrum omnia bona, an alia, alia non?

Al. Arbitror equidem, Socrate, nonnulla honesta esse mala.

So. Num etiam turpia bona?

Al. Vero.

So. Num dicis hoc, velut: multi in bello opem ferentes amico vel cognato vulnera acceperunt vel etiam mortem oppetiverunt, alii contra opem non ferentes, quum debuissent, salvi redierunt?

Al. Sane quidem.

So. Nonne ita opem ferre honestum dicis esse si spectas ad conatum eos servandi quos par est? haec vero est fortitudo? nonne?

Al. Etiam.

So. Malum autem esse dicis si spectas ad mortes ac vulnera; nonne?

Al. Etiam.

So. Nonne igitur alia est fortitudo, alia mors?

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα κατὰ ταὐτόν γέ ἐστι καλὸν καὶ κακὸν τὸ τοῖς φίλοις βοηθεῖν.

ΑΛ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Ὅρα τοίνυν εἰ ᾗ γε καλὸν, καὶ ἀγαθὸν, ὥςπερ καὶ ἐνταῦθα· κατὰ τὴν ἀνδρείαν γὰρ ὡμολόγεις καλὸν εἶναι τὴν βοήθειαν. τοῦτ' οὖν αὐτὸ σκόπει, τὴν ἀνδρείαν, ἀγαθὸν ἢ κακόν· ὧδε δὲ σκόπει. σὺ πότερ' ἂν δέξαιό σοι εἶναι, ἀγαθὰ ἢ κακά;

ΑΛ. Ἀγαθά.

ΣΩ. Οὐκοῦν * τὰ μέγιστα μάλιστα, καὶ ἥκιστα τῶν D
τοιούτων δέξαι' ἂν στέρεσθαι;

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Πῶς οὖν λέγεις περὶ ἀνδρείας; ἐπὶ πόσῳ ἂν αὐτοῦ δέξαιο στέρεσθαι;

ΑΛ. Οὐδὲ ζῆν ἂν ἐγὼ δεξαίμην δειλὸς ὤν.

ΣΩ. Ἔσχατον ἄρα κακῶν εἶναί σοι δοκεῖ ἡ δειλία.

ΑΛ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἐξ ἴσου τῷ τεθνάναι, ὡς ἔοικεν.

ΑΛ. Φημί.

ΣΩ. Οὐκοῦν θανάτῳ τε καὶ δειλίᾳ ἐναντιώτατον ζωὴ καὶ ἀνδρεία;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ τὰ μὲν μάλιστ' * ἂν εἶναι βούλοιό σοι, τὰ E
δὲ ἥκιστα;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἆρ' ὅτι τὰ μὲν ἄριστα ἡγεῖ, τὰ δὲ κάκιστα;

ΑΛ. Ἔγωγε.*)

ΣΩ. Τὸ ἄρα βοηθεῖν ἐν πολέμῳ τοῖς φίλοις, ᾗ μὲν καλόν, κατ' ἀγαθοῦ πρᾶξιν τὴν τῆς ἀνδρείας, καλὸν αὐτὸ προςεῖπας;

ΑΛ. Φαίνομαί γε.

ΣΩ. Κατὰ δὲ**) κακοῦ πρᾶξιν τὴν τοῦ θανάτου κακόν;

---

*) γρ. Πάνυ γε. **) γρ. δέ γε.

Al. Sane quidem.

So. Ergo non una et eadem ratione honestum et bonum est amicis succurrere.

Al. Non videtur.

So. Vide igitur an quatenus honestum, etiam bonum sit, quemadmodum hic; ratione enim fortitudinis concedebas honestum esse opem ferre. hanc igitur ipsam specta, fortitudinem, bonane sit an mala; sic autem considera: tu utra velis tibi esse, bona an mala?

Al. Bona.

So. Nonne maxima potissimum, hisque minime te velis orbari?

Al. Quidni?

So. Quomodo igitur de fortitudine statuis? quanti facias ea non privari?

Al. Tanti ut nec vivere velim si ignavus reperiar.

So. Extremum igitur malorum esse tibi videtur ignavia?

Al. Mihi vero.

So. Pariter atque mori, ut videtur.

Al. Aio.

So. Nonne mortis et ignaviae maxime sunt contrariae vita et fortitudo?

Al. Vero.

So. Et has quidem maxime tibi contingere velis, illas vero minime?

Al. Etiam.

So. An quia has optimas esse censes, illas vero pessimas?

Al. Ego sane.

So. Opem igitur ferre in bello amicis, quatenus pulchrum est, propter boni, fortitudinis effectum, pulchrum nominasti?

Al. Videor sane.

So. Propter mali autem, id est mortis, effectum malum?

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὧδε δίκαιον προσαγορεύειν ἑκάστην τῶν πράξεων· εἴπερ ᾗ κακὸν ἀπεργάζεται, κακὴν καλεῖς, καὶ ᾗ ἀγαθόν, * ἀγαθὴν κλητέον; 116

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν καὶ ᾗ ἀγαθόν, καλόν, ᾗ δὲ κακόν, αἰσχρόν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τὴν ἄρα ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς φίλοις βοήθειαν λέγων καλὴν μὲν εἶναι, κακὴν δέ, οὐδὲν διαφερόντως λέγεις ἢ εἰ προσεῖπες αὐτὴν ἀγαθὴν μέν, κακὴν δέ.

ΑΛ. Ἀληθῆ μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐδὲν ἄρα τῶν καλῶν, καθ' ὅσον καλόν, κακόν, οὐδὲ τῶν αἰσχρῶν, καθ' ὅσον αἰσχρόν, ἀγαθόν.

ΑΛ. * Οὐ φαίνεται. B

ΣΩ. Ἔτι τοίνυν καὶ ὧδε σκέψαι· ὅστις καλῶς πράττει, οὐχὶ καὶ εὖ πράττει;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ Οἱ δ' εὖ πράττοντες οὐκ εὐδαίμονες;

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Οὐκοῦν εὐδαίμονες δι' ἀγαθῶν κτῆσιν;

ΑΛ. Μάλιστα.

ΣΩ. Κτῶνται δὲ ταῦτα τῷ εὖ καὶ καλῶς πράττειν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ εὖ ἄρα πράττειν ἀγαθόν;

ΑΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Οὐκοῦν καλὸν ἡ εὐπραγία;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Ταὐτὸν ἄρ' ἐφάνη ἡμῖν πάλιν αὖ καλόν τε καὶ ἀγαθόν. C

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ Ὅ τι ἂν ἄρα εὕρωμεν καλόν, καὶ ἀγαθὸν *) εὑρήσομεν ἔκ γε τούτου τοῦ λόγου.

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Τί δέ; τὰ ἀγαθὰ συμφέρει ἢ οὔ;

ΑΛ. Συμφέρει.

---

*) γρ. καλόν τε καὶ ἀγαθον.

Al. Etiam.

So. Nonne igitur ita oportet nominari quamque effectionem: si quatenus malum efficit, malam eam dicis, etiam quatenus bonum, bona nuncupanda?

Al. Mihi sane videtur.

So. Nonne etiam quatenus bonum, pulchrum, et quatenus malum, turpe?

Al. Etiam.

So. In bello igitur amicis opem ferre si dicis honestum quidem esse, at malum, perinde loqueris ac si bonum quidem id nomines, at malum.

Al. Vera mihi videris dicere, Socrate.

So. Nihil ergo pulchrorum, quatenus pulchrum, malum est nec turpium, quatenus turpe, bonum.

Al. Non videtur.

So. Praeterea etiam ita specta: qui pulchre agit, nonne etiam bene facit?

Al. Vero.

So. Bene autem agentes nonne felices?

Al. Quidni?

So. Nonne felices per bonorum possessionem?

Al. Maxime vero.

So. Et acquirunt sibi haec bene et pulchre agendo?

Al. Etiam.

So. Bene igitur agere bonum est?

Al. Quippini?

So. Nonne igitur pulchra est bona prosperaque actio?

Al. Etiam.

So. Idem igitur rursus nobis patet esse pulchrum ac bonum.

Al. Patet sane.

So. Quicquid igitur invenimus pulchrum, id bonum quoque inveniemus ex hac oratione.

Al. Necesse est.

So. Quid vero? bonane conducunt, an non?

ΣΩ. Μνημονεύεις οὖν περὶ τῶν δικαίων πῶς ὡμολογήσαμεν;

ΑΛ. Οἶμαί γε τοὺς τὰ δίκαια πράττοντας ἀναγκαῖον εἶναι καλὰ πράττειν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τοὺς τὰ καλὰ ἀγαθά;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Τὰ δὲ ἀγαθὰ συμφέρειν. *) D

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τὰ δίκαια ἄρα, ὦ Ἀλκιβιάδη, συμφέροντά ἐστιν.

ΑΛ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Τί οὖν; ταῦτα οὐ σὺ ὁ λέγων **), ἐγὼ δὲ ὁ ἐρωτῶν;

ΑΛ. Φαίνομαι, ὡς ἔοικα.

ΣΩ. Εἰ οὖν τις ἀνίσταται ξυμβουλεύσων εἴτε Ἀθηναίοις εἴτε Πεπαρηθίοις, οἰόμενος γιγνώσκειν τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, φήσει δ' εἶναι ***) τὰ δίκαια κακὰ ἐνίοτε, ἄλλο τι ἢ καταγελῴης ἂν αὐτοῦ, ἐπειδήπερ τυγχάνεις καὶ σὺ λέγων ὅτι ταὐτά ἐστι * δίκαιά τε καὶ ξυμφέροντα; E

ΑΛ. Ἀλλὰ μὰ τοὺς θεούς, ὦ Σώκρατες, οὐκ οἶδ' ἔγωγε οὐδ' ὅ τι λέγω, ἀλλ' ἀτεχνῶς ἔοικα ἀτόπως ἔχοντι· τοτὲ μὲν γάρ μοι ἕτερα δοκεῖ σοῦ ἐρωτῶντος, τοτὲ δὲ ἄλλα.

ΣΩ. Εἶτα τοῦτο, ὦ φίλε, ἀγνοεῖς τὸ πάθημα τί ἐστιν;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οἴει ἂν οὖν, εἴ τις ἐρωτῴη σε, δύο ὀφθαλμοὺς ἢ τρεῖς ἔχεις, καὶ δύο χεῖρας ἢ τέτταρας, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, τοτὲ μὲν ἕτερ' ἂν ἀποκρίνασθαι, τοτὲ δὲ ἄλλα, ἢ ἀεὶ τὰ αὐτά;

ΑΛ. Δέδοικα μὲν * ἔγωγε ἤδη περὶ ἐμαυτοῦ, οἶμαι 117
μέντοι τὰ αὐτά.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅτι οἶσθα; τοῦτ' αἴτιον;

ΑΛ. Οἶμαι ἔγωγε.

ΣΩ. Περὶ ὧν ἄρα ἄκων τἀναντία ἀποκρίνει, δῆλον ὅτι περὶ τούτων οὐκ οἶσθα.

---

*) γρ. συμφέρει. **) γρ. ὁ λέγων εἶ.
***) γρ. εἰδέναι.

Al. Conducunt.

So. Meministine de iustis quid confessi simus?

Al. Arbitror quidem qui iusta exsequerentur eos necesse esse pulchra exsequi.

So. Nonne etiam qui pulchra exsequerentur eos bona exsequi?

Al. Vero.

So. Bona autem utilia esse?

Al. Etiam.

So. Ergo iusta, Alcibiade, utilia sunt.

Al. Sane quidem, ut videtur.

So. Quid igitur? haec nonne tu dicis, ego vero interrogo?

Al. Ego sane, ut videtur.

So. Iam si quis surgat ad consilium dandum sive Atheniensibus sive Peparethiis, arbitrans se cognoscere iusta et iniusta, dicat vero iusta nonnumquam mala esse, nonne tu eum rideas, siquidem tu quoque dicis eadem esse iusta et utilia?

Al. At per deos, Socrate, nescio equidem nec quid dicam, sed revera videor admirabiliter affectus esse; modo enim mihi alia videntur esse te interrogante, modo alia.

So. Ergo nescis, amice, quae sit haec tua conditio?

Al. Sane quidem.

So. Putasne igitur, si quis ex te quaerat, duosne oculos an tres habeas, et duas manus an quattuor, vel aliud quid generis eiusdem, te modo alia responsurum esse, modo alia, an semper eadem?

Al. Timeo quidem iam mihi ipse, arbitror tamen eadem me responsurum esse.

So. Nonne quia intelligis ista? haec est causa?

Al. Opinor equidem.

So. De quibus igitur invitus contraria respondes, horum te patet nullam scientiam habere.

ΑΛ. Εἰκός γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν γε καὶ *) περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν καὶ κακῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ συμφερόντων καὶ μὴ ἀποκρινόμενος φὴς πλανᾶσθαι; εἶτα οὐ δῆλον ὅτι διὰ τὸ μὴ εἰδέναι περὶ αὐτῶν, διὰ ταῦτα πλανᾷ;

ΑΛ. * Ἔμοιγε. B

ΣΩ. Ἆρ' οὖν οὕτω καὶ ἔχει· ἐπειδάν τίς τι μὴ εἰδῇ, ἀναγκαῖον περὶ τούτου **) πλανᾶσθαι τὴν ψυχήν;

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Τί οὖν; οἶσθα ὄντινα τρόπον ἀναβήσει εἰς τὸν οὐρανόν;

ΑΛ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἦ καὶ πλανᾶταί σου ἡ δόξα περὶ ταῦτα;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Τὸ δ' αἴτιον οἶσθα, ἢ ἐγὼ φράσω;

ΑΛ. Φράσον.

ΣΩ. Ὅτι, ὦ φίλε, οὐκ οἴει αὐτὸ ἐπίστασθαι οὐκ ἐπιστάμενος.

ΑΛ. * Πῶς αὖ τοῦτο λέγεις; C

ΣΩ. Ὅρα καὶ σὺ κοινῇ. ἃ μὴ ἐπίστασαι, γιγνώσκεις δὲ ὅτι οὐκ ἐπίστασαι, πλανᾷ περὶ τὰ τοιαῦτα; ὥςπερ περὶ ὄψου σκευασίας, οἶσθα δήπου ὅτι οὐκ οἶσθα;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Πότερον οὖν αὐτὸς περὶ ταῦτα δοξάζεις ὅπως χρὴ σκευάζειν, καὶ πλανᾷ, ἢ τῷ ἐπισταμένῳ ἐπιτρέπεις;

ΑΛ. Οὕτως.

ΣΩ. Τί δ', εἰ ἐν νηῒ πλέοις, ἆρα δοξάζοις ἂν πότερον χρὴ τὸν οἴακα εἴσω ἄγειν ἢ ἔξω, καὶ ἅτε οὐκ εἰδὼς * πλανῷο ἄν, ἢ τῷ κυβερνήτῃ ἐπιτρέψας ἂν ἡσυχίαν ἄγοις; D

ΑΛ. Τῷ κυβερνήτῃ.

---

*) ἄλλ. Οὐκοῦν καί.

**) ἴσ. τοῦτο.

Al. Consentaneum est.

So. Iam vero nonne de iustis et iniustis, de pulchris et turpibus, de malis et bonis, de utilibus et non utilibus respondens dicis te in errore versari? ergo nonne liquet te propterea in errore versari quod eorum scientiam non habeas?

Al. Mihi sane liquet.

So. Nonne igitur res se sic habet: si quis quid nesciat, de hoc animus in errore versetur necesse est?

Al. Quippini?

So. Quid igitur? scin' quomodo in caelum possis ascendere?

Al. Haudquaquam hercle.

So. Num etiam in errore versatur opinio tua hac de re?

Al. Minime vero.

So. Causam vero intelligis, an ego dicam?

Al. Dicas.

So. Quia, amice, non putas te hoc scire quod nescis.

Al. Quomodo istud rursus dicis?

So. Vide tu quoque communiter. quae nescis et cognoscis te nescire, de his num in errore versaris? quemadmodum de opsonio parando, scis sine dubio te nescire?

Al. Sane quidem.

So. Utrum igitur ipse iudicas quomodo hoc parari oporteat, et in errore versaris, an intelligenti eius rei committis?

Al. Ita.

So. Quid, si in navi vehare, num iudices utrum oporteat gubernaculum introrsum agi an foras, et quippe nesciens in errore versere, an gubernatori id committens quiescas?

Al. Gubernatori.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα περὶ ἃ μὴ οἶσθα πλανᾷ, ἄνπερ εἰδῇς ὅτι οὐκ οἶσθα.

ΑΛ. Οὐκ ἔοικα.

ΣΩ. Ἐννοεῖς οὖν ὅτι καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἐν τῇ πράξει διὰ ταύτην τὴν ἄγνοιάν ἐστι, τὴν τοῦ μὴ εἰδότα οἴεσθαι εἰδέναι;

ΑΛ. Πῶς αὖ λέγεις τοῦτο;

ΣΩ. Τότε που ἐπιχειροῦμεν πράττειν, ὅταν οἰώμεθα εἰδέναι ὅ τι πράττομεν;

ΑΛ. * Ναί. E

ΣΩ. Ὅταν δέ γέ πού τινες μὴ οἴωνται εἰδέναι, ἄλλοις παραδιδόασιν;

ΑΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΣΩ. Οὐκοῦν οἱ τοιοῦτοι τῶν μὴ εἰδότων ἀναμάρτητοι ζῶσι διὰ τὸ ἄλλοις περὶ αὐτῶν ἐπιτρέπειν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τίνες οὖν οἱ ἁμαρτάνοντες, οὐ γάρ που οἵ γε εἰδότες.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἐπειδὴ δὲ οὔθ' οἱ εἰδότες οὔθ' οἱ τῶν μὴ εἰδότων εἰδότες ὅτι οὐκ ἴσασιν, ἢ ἄλλοι λείπονται * ἢ οἱ μὴ 118
εἰδότες, οἰόμενοι δ' εἰδέναι;

ΑΛ. Οὔκ, ἀλλ' οὗτοι.

ΣΩ. Αὕτη ἄρα ἡ ἄγνοια τῶν κακῶν αἰτία καὶ ἡ ἐπονείδιστος ἀμαθία.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅταν ᾖ περὶ τὰ μέγιστα, τότε κακουργοτάτη καὶ αἰσχίστη;

ΑΛ. Πολύ γε.

ΣΩ. Τί οὖν; ἔχεις μείζω εἰπεῖν δικαίων τε καὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ ξυμφερόντων;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐκοῦν περὶ ταῦτα σὺ φῂς πλανᾶσθαι;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Εἰ δὲ πλανᾷ, ἆρ' οὐ δῆλον ἐκ τῶν ἔμπροσθεν

So. Non ergo de istis quae nescis in errore versaris, siquidem scis te nescire.

Al. Non videor.

So. Intelligis igitur etiam peccata in agendo ex hac exsistere inscitia qua qui nescit scire se putat?

Al. Quomodo rursus dicis istud?

So. Tum sane aggredimur ad agendum, quum putamus nos scire quod agimus?

Al. Etiam.

So. Quando vero, opinor, quidam non arbitrantur sese scire, aliis tradunt?

Al. Quidni?

So. Nonne hi ex ignorantibus peccato liberi vivunt quoniam aliorum curae rem committunt?

Al. Vero.

So. Quinam igitur sunt peccantes? neque enim, opinor, ii qui sciunt.

Al. Minime vero.

So. Iam si neque ii qui sciunt neque ii ex ignorantibus qui arbitrantur se nescire, an alii relinquuntur quam ii qui nesciunt, at scire se putant?

Al. Non alii, sed hi.

So. Haec igitur inscitia et probrosa insipientia malorum est causa.

Al. Etiam.

So. Nonne quum ad maxima spectat, tum sceleratissima est atque turpissima?

Al. Longe vero.

So. Quid igitur? maiora dicere potes iustis et pulchris et bonis et utilibus?

Al. Minime.

So. Nonne in his te ais fluctuare?

Al. Vero.

So. Iam si fluctuas, nonne perspicuum est e supra expositis te non modo ignorare maxima, verum etiam quum nescias, putare te eorum scientiam habere?

ὅτι οὐ μόνον * ἀγνοεῖς τὰ μέγιστα, ἀλλὰ καὶ οὐκ εἰδὼς B οἴει αὐτὰ *) εἰδέναι;

ΑΛ. Κινδυνεύω.

ΣΩ. Βαβαὶ ἄρα, ὦ Ἀλκιβιάδη, οἷον πάθος πέπονθας! ὃ ἐγὼ ὀνομάζειν μὲν ὀκνῶ, ὅμως δέ, ἐπειδὴ μόνω ἐσμέν, ῥητέον. ἀμαθίᾳ γὰρ ξυνοικεῖς, ὦ βέλτιστε, τῇ αἰσχίστῃ, ὡς ὁ λόγος σου κατηγορεῖ καὶ σὺ σαυτοῦ. διὸ καὶ ἄττεις ἄρα πρὸς τὰ πολιτικὰ πρὶν παιδευθῆναι. πέπονθας δὲ τοῦτο οὐ σὺ μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν πραττόντων τὰ τῆσδε τῆς πόλεως, πλὴν ὀλίγων γε καὶ ἴσως * τοῦ σοῦ C ἐπιτρόπου Περικλέους.

ΑΛ. Λέγεταί γέ τοι, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἀπὸ ταυτομάτου σοφὸς γεγονέναι, ἀλλὰ πολλοῖς καὶ σοφοῖς συγγεγονέναι, καὶ Πυθοκλείδῃ καὶ Ἀναξαγόρᾳ· καὶ νῦν ἔτι τηλικοῦτος ὢν Δάμωνι ξύνεστιν αὐτοῦ τούτου ἕνεκα.

ΣΩ. Τί οὖν; ἤδη τινὰ εἶδες σοφὸν ὁτιοῦν ἀδυνατοῦντα ποιῆσαι ἄλλον σοφὸν ἅπερ αὐτός; ὥςπερ ὅς σε ἐδίδαξε γράμματα, αὐτός τε ἦν σοφὸς καὶ σὲ ἐποίησε τῶν τε ἄλλων ὅντιν' ἐβούλετο· ἦ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Οὐκοῦν καὶ σὺ ὁ παρ' ἐκείνου μαθὼν ἄλλον D οἷός τε ἔσει;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ ὁ κιθαριστὴς δὲ καὶ ὁ παιδοτρίβης ὡςαύτως;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Καλὸν γὰρ δήπου τεκμήριον τοῦτο τῶν ἐπισταμένων ὁτιοῦν, ὅτι ἐπίστανται, ἐπειδὰν καὶ ἄλλον οἷοί τ' ὦσιν ἀποδεῖξαι ἐπιστάμενον.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Τί οὖν; ἔχεις εἰπεῖν Περικλῆς τίνα ἐποίησε σοφόν, ἀπὸ τῶν υἱέων ἀρξάμενος;

ΑΛ. Τί δ', εἰ τὼ Περικλέους υἱέε * ἠλιθίω ἐγενέσθην, ὦ Σώκρατες; E

ΣΩ. Ἀλλὰ Κλεινίαν τὸν σὸν ἀδελφόν;

---

*) γρ. ταῦτα.

Al. Videor sane.

So. Papae, Alcibiade, qualis est conditio tua! quam vereor quidem nominare, attamen, quum soli simus, dicenda est. versaris enim, optime, in turpissima insipientia, ut oratio tua tuque te ipse arguis. quocirca etiam omni cogitatione ferris ad res civiles tractandas priusquam disciplina sis excultus. accidit vero hoc non tibi soli, sed plurimis qui huius civitatis res gerunt, paucis fere exceptis et fortasse tutore tuo Pericle.

Al. Dicitur sane, Socrate, non per semet ipsum sapiens exstitisse, sed multis sapientibus usus esse, in his Pythoclide et Anaxagora; et nunc adhuc aetate tam provectus Damone utitur hanc ipsam ob causam.

So. Quid igitur? num vidisti iam sapientem qui alium non potuerit sapientem efficere in ea re in qua ipse fuerit sapiens? sicut qui te docuit litteras, et ipse erat sciens et te effecit et de ceteris quemcumque volebat; nonne?

Al. Etiam.

So. Nonne tu quoque ab illo doctus alium poteris docere?

Al. Vero.

So. Atque etiam citharista et palaestrae magister itidem?

Al. Sane quidem.

So. Etenim praeclaro hoc est argumento homines rei alicuius scientes esse, si etiam alium possunt efficere scientem.

Al. Mihi sane videtur.

So. Quid igitur? habesne dicere quem Pericles effecerit sapientem, a filiis initium ducens?

Al. Quid vero, si Periclis filii stolidi fuerunt Socrate?

So. At Cliniam tuum fratrem?

ΑΛ. Τί δ' ἂν αὖ Κλεινίαν λέγοις*), μαινόμενον ἄνθρωπον;

ΣΩ. Ἐπειδὴ τοίνυν Κλεινίας μὲν μαίνεται, τὼ δὲ Περικλέους υἱέε ἠλιθίω ἐγενέσθην, σοὶ τίν' αἰτίαν ἀναθῶμεν διότι σε οὕτως ἔχοντα περιορᾷ;

ΑΛ. Ἐγώ, οἶμαι, αἴτιος οὐ προςέχων τὸν νοῦν.

ΣΩ. Ἀλλὰ τῶν ἄλλων * Ἀθηναίων ἢ τῶν ξένων δοῦ- 119
λον ἢ ἐλεύθερον εἰπέ, ὅςτις αἰτίαν ἔχει διὰ τὴν Περικλέους συνουσίαν σοφώτερος γεγονέναι, ὥςπερ ἐγὼ ἔχω σοι εἰπεῖν διὰ τὴν Ζήνωνος Πυθόδωρον τὸν Ἰσολόχου καὶ Καλλίαν τὸν Καλλιάδου, ὧν ἑκάτερος Ζήνωνι ἑκατὸν μνᾶς τελέσας σοφός τε καὶ ἐλλόγιμος γέγονεν.

ΑΛ. Ἀλλὰ μὰ Δί' οὐκ ἔχω.

ΣΩ. Εἶεν, τί οὖν διανοεῖ περὶ σαυτοῦ; πότερον ἐᾶν
ὡς νῦν ἔχεις, ἢ ἐπιμέλειάν * τινα ποιεῖσθαι; B

ΑΛ. Κοινῇ βουλῇ, ὦ Σώκρατες. καίτοι ἐννοῶ σου εἰπόντος καὶ ξυγχωρῶ. δοκοῦσι γάρ μοι οἱ τὰ τῆς πόλεως πράττοντες ἐκτὸς ὀλίγων ἀπαίδευτοι εἶναι.

ΣΩ. Εἶτα τί δὴ τοῦτο;

ΑΛ. Εἰ μέν που ἦσαν πεπαιδευμένοι, ἔδει ἂν**) τὸν ἐπιχειροῦντα αὐτοῖς ἀνταγωνίζεσθαι μαθόντα καὶ ἀσκήσαντα ἰέναι ὡς ἐπ' ἀθλητάς· νῦν δ', ἐπειδὴ καὶ οὗτοι ἰδιωτικῶς ἔχοντες ἐληλύθασιν ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως, τί δεῖ ἀσκεῖν καὶ
μανθάνοντα πράγματα * ἔχειν; ἐγὼ γὰρ εὖ οἶδα ὅτι τού- C
των τῇ γε φύσει πάνυ πολὺ περιέσομαι.

ΣΩ. Βαβαί, οἷον, ὦ ἄριστε, τοῦτ' εἴρηκας! ὡς ἀνάξιον τῆς ἰδέας καὶ τῶν ἄλλων τῶν σοι ὑπαρχόντων!

ΑΛ. Τί μάλιστα καὶ πρὸς τί τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἀγανακτῶ ὑπέρ τε τοῦ σοῦ καὶ τοῦ ἐμοῦ***) ἔρωτος.

ΑΛ. Τί δή;

---

*) ἴσ. Τί δ' αὖ Κλεινίαν λέγεις.

**) ἄλλ. αὐτόν. ἴσ. αὖ.

***) ἄλλ. ἐμαυτοῦ. ἴσ. ὑπέρ τε σοῦ καὶ τοῦ ἐμαυτοῦ ἔρωτος.

Al. Quid vero Cliniam memoras, insanum hominem?

So. Quoniam igitur Clinias insanit et Periclis filii stolidi fuerunt, te quod attinet, quid causae esse ponamus cur te sic affectum negligat?

Al. Mea, opinor, culpa est, quia non attendo.

So. At de reliquis Atheniensibus vel peregrinis servum aut ingenuum memora, qui dicatur per Periclis consuetudinem sapientior exstitisse, quemadmodum ego tibi possum dicere per Zenonis consuetudinem Pythodorum Isolochi filium et Calliam Calliade natum, quorum uterque Zenoni centum minas solvit, sapientes et celebres evasisse.

Al. At hercle non possum.

So. Iam quid cogitas de temet ipso? utrum vis acquiescere eo quo nunc es statu, an curam aliquam adhibere?

Al. Communis res est consilî, Socrate. quamquam intelligo quid dicas et confiteor. videntur enim qui res publicas gerunt, quum a paucis discessi, disciplina non esse instituti.

So. Quid tum?

Al. Quippe si essent doctrina exculti, oporteret etiam eum qui cum eis contendere vellet, doctrina excultum et exercitatione firmatum eos tamquam athletas aggredi; nunc, quum hi quoque imperiti ad rem publicam accesserint, quid opus est exercitatione discendique labore? ego enim certo scio me his ingenio longe multumque praestiturum esse.

So. Papae, quale, optime, istud dixisti! quam indignum specie tua ceterisque quae tibi propria sunt!

Al. Quî potissimum et quorsum istud dicis, Socrate?

So. Indignor tua et amoris mei causa.

Al. Cur tandem?

So. Si censes certamen tibi esse cum hominibus qui hic versantur.

ΣΩ. Εἰ ἠξίωσας τὸν ἀγῶνά σοι εἶναι πρὸς τοὺς ἐνθάδε ἀνθρώπους.

ΑΛ. Ἀλλὰ πρὸς τίνας μήν;

ΣΩ. Ἄξιον τοῦτό γε*) καὶ ἐρέσθαι ἄνδρα * οἰόμενον μεγαλόφρονα εἶναι; D

ΑΛ. Πῶς λέγεις; οὐ πρὸς τούτους μοι ὁ ἀγών;

ΣΩ. Ἀλλὰ κἂν εἰ τριήρη διενοοῦ κυβερνᾶν μέλλουσαν ναυμαχεῖν, ἤρκει ἄν σοι τῶν συνναυτῶν βελτίστῳ εἶναι τὰ κυβερνητικά, ἢ ταῦτα μὲν ᾤου ἂν δεῖν ὑπάρχειν, ἀπέβλεπες δ' εἰς τοὺς ὡς ἀληθῶς ἀνταγωνιστάς, ἀλλ' οὐχ, ὡς νῦν, εἰς τοὺς συναγωνιστάς; ὧν δήπου περιγενέσθαι σε δεῖ τοσοῦτον, ὥστε μὴ ἀξιοῦν ἀνταγωνίζεσθαι, ἀλλὰ καταφρονηθέντας * συναγωνίζεσθαί σοι πρὸς τοὺς πολεμίους, E εἰ δὴ τῷ ὄντι γε καλόν τι ἔργον ἀποδείξασθαι διανοεῖ καὶ ἄξιον σαυτοῦ τε καὶ τῆς πόλεως.

ΑΛ. Ἀλλὰ μὲν δὴ διανοοῦμαί γε.

ΣΩ. Πάνυ σοι ἄρα**) ἄξιον ἀγαπᾶν εἰ τῶν στρατιωτῶν βελτίων εἶ, ἀλλ' οὐ πρὸς τοὺς τῶν ἀντιπάλων ἡγεμόνας ἀποβλέπειν, ὁπότε***) ἐκείνων βελτίων γένοιο,****) σκοποῦντα καὶ ἀσκοῦντα πρὸς ἐκείνους.

ΑΛ. Λέγεις δὲ τίνας τούτους, ὦ * Σώκρατες; 120

ΣΩ. Οὐκ οἶσθα ἡμῶν τὴν πόλιν Λακεδαιμονίοις τε καὶ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ πολεμοῦσαν ἑκάστοτε;

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν, εἴπερ ἐν νῷ ἔχεις ἡγεμὼν εἶναι τῆσδε τῆς πόλεως, πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίων βασιλεῖς καὶ τοὺς Περσῶν τὸν ἀγῶνα ἡγούμενός σοι εἶναι ὀρθῶς ἂν ἡγοῖο;

ΑΛ. Κινδυνεύεις ἀληθῆ λέγειν.

ΣΩ. Οὔκ, ὦ 'γαθέ, ἀλλὰ πρὸς Μειδίαν σε δεῖ τὸν ὀρτυγοτρόφον ἀποβλέπειν * καὶ ἄλλους τοιούτους, οἳ τὰ τῆς B πόλεως πράττειν ἐπιχειροῦσιν ἔτι τὴν ἀνδραποδώδη, φαῖεν ἂν αἱ γυναῖκες, τρίχα ἔχοντες ἐν τῇ ψυχῇ ὑπ' ἀμουσίας καὶ οὔπω ἀποβεβληκότες, ἔτι δὲ βαρβαρίζοντες ἐληλύθασι κολακεύσοντες τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐκ ἄρξοντες. πρὸς τούτους σε

*) ἀλλ. τοῦτο γάρ. **) ἴσ. ἄρα. ***) ἴσ. τί ποτε. ****) γρ. γένοιο.

Al. At cum quibusnam?

So. Decet autem hoc virum quaerere qui magno se animo putat esse?

Al. Quomodo dicis? nonne cum his mihi certamen?

So. At si triremen cogitares gubernare pugnam navalem commissuram, num satis haberes inter ceteros nautas arte gubernandi praestare, an hoc putares per se esse necessarium, in veros autem intuerere adversarios, non, ut nunc, in certaminis socios? his enim te adeo praestare oportet, ut censeas eos non in certamen tecum descendere, sed contemptos certaminis adversus hostes tibi socios esse, si revera cogites facinus facere et te et civitate dignum.

Al. Atque etiam id cogito.

So. Num igitur satis te decet acquiescere, si militibus melior sis, et non in adversariorum duces intueri, spectantem, quanam tandem re his praestes, teque exercentem adversus illos?

Al. Quosnam vero istos dicis, Socrate?

So. Nonne scis civitatem nostram cum Lacedaemoniis magnoque rege perpetuum fere bellum gerere?

Al. Vera dicis.

So. Nonne igitur, si cogitas huic civitati imperare, cum Lacedaemoniorum et Persarum regibus certandum tibi esse recte censebis?

Al. Vera, opinor, dicis.

So. Non, o bone, sed in Midiam te oportet coturnicum nutritorem intueri et alios generis eiusdem, qui res civiles gerere conantur adhuc serviles, ut mulieres dixerint, pilos gestantes in anima prae inscitia, quos nondum abiecerunt, et praeterea barbare loquentes adulatum, non imperatum eunt civitati. in hos scilicet quos dixi oportet te intuentem temet ipsum negligere et neque discere quae disciplina percipiuntur quum in tantum velis certamen descendere, neque exerceri

δεῖ οὕςπερ λέγω βλέποντα σαυτοῦ*) ἀμελεῖν, καὶ μήτε μανθάνειν ὅσα μαθήσεως ἔχεται, μέλλοντα τοσοῦτον ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι, * μήτε ἀσκεῖν ὅσα δεῖται ἀσκήσεως, καὶ πᾶσαν παρασκευὴν παρεσκευασμένον οὕτως ἰέναι ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως. C

ΑΛ. Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, δοκεῖς μέν μοι ἀληθῆ λέγειν, οἶμαι μέντοι τούς τε Λακεδαιμονίων στρατηγοὺς καὶ τὸν Περσῶν βασιλέα οὐδὲν διαφέρειν τῶν ἄλλων.

ΣΩ. Ἀλλ', ὦ ἄριστε, τὴν οἴησιν ταύτην σκόπει οἵαν ἔχεις.

ΑΛ. Τοῦ πέρι;

ΣΩ. Πρῶτον μὲν ποτέρως ἂν οἴει σαυτοῦ μᾶλλον ἐπιμεληθῆναι, φοβούμενός τε * καὶ οἰόμενος δεινοὺς αὐτοὺς εἶναι, ἢ μή; D

ΑΛ. Δῆλον ὅτι εἰ δεινοὺς οἰοίμην.

ΣΩ. Μῶν οὖν οἴει τι βλαβήσεσθαι ἐπιμεληθεὶς σαυτοῦ;

ΑΛ. Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ μεγάλα ὀνήσεσθαι.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἓν μὲν τοῦτο τοσοῦτο κακὸν ἔχει ἡ οἴησις αὕτη.

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Τὸ δεύτερον τοίνυν, ὅτι καὶ ψευδής ἐστιν, ἐκ τῶν εἰκότων σκέψαι.

ΑΛ. Πῶς δή;

ΣΩ. Πότερον εἰκὸς ἀμείνους γίγνεσθαι φύσεις ἐν γενναίοις * γένεσιν, ἢ μή; E

ΑΛ. Δῆλον ὅτι ἐν τοῖς γενναίοις.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοὺς εὖ φύντας, ἐὰν καὶ εὖ τραφῶσιν, οὕτω τελέους γίγνεσθαι πρὸς ἀρετήν;

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Σκεψώμεθα δή, τοῖς ἐκείνων τὰ ἡμέτερα ἀντιτιθέντες, πρῶτον μὲν εἰ δοκοῦσι φαυλοτέρων γενῶν εἶναι οἱ Λακεδαιμονίων καὶ Περσῶν βασιλεῖς· ἢ οὐκ ἴσμεν ὡς οἱ μὲν Ἡρακλέους, οἱ δὲ Ἀχαιμένους ἔκγονοι, τὸ δὲ Ἡρακλέους τε γένος καὶ τὸ Ἀχαιμένους εἰς Περσέα τὸν Διὸς ἀναφέρεται;

*) γρ. σαυτοῦ δέ.

in iis quae exercitatione indigent, nec omnibus rebus quum instructus fueris, tum demum accedere ad rem publicam.

Al. Sane, Socrate, videris quidem mihi vera dicere, arbitror tamen Lacedaemoniorum duces et Persarum reges nihil antecellere ceteris.

So. At, o bone, opinionem istam considera qualem habeas.

Al. De quanam re?

So. Primo utrum censes te magis tibimet ipsi consulturum esse, si vereare ac putes illos eximios esse, necne?

Al. Patet, si eximios eos existimem.

So. Num igitur putas te damni quid facturum esse, si tibimet ipsi consulas?

Al. Minime, sed potius magnam me inde utilitatem capturum esse.

So. Itaque hoc unum tantum malum habet opinio ista.

Al. Vera dicis.

So. Quod vero secundum est, etiam falsam esse ex eis quae probabiliter sumuntur perspice.

Al. Quî tandem?

So. Utrum probabile est meliora exsistere ingenia in generosis generibus, necne?

Al. Dubium non est quin in generosis.

So. Nonne bene natos, quum bene educentur, tum perfectos fieri ad virtutem?

Al. Necesse est.

So. Spectemus igitur, rebus illorum nostras opponentes, ac primum quidem an videantur vilioribus esse generibus Lacedaemoniorum ac Persarum reges; an nescimus, illos esse ab Hercule, hos vero ab Achaemene oriundos, Herculis autem et Achaemenis genus a Perseo Iovis filio repeti?

ΑΛ. * Καὶ γὰρ τὸ ἡμέτερον, ὦ Σώκρατες, εἰς Εὐ- 121
ρυσάκη, τὸ δ' Εὐρυσάκους εἰς Δία.

ΣΩ. Καὶ γὰρ τὸ ἡμέτερον, ὦ γενναῖε Ἀλκιβιάδη, εἰς
Δαίδαλον, ὁ δὲ Δαίδαλος εἰς Ἥφαιστον τὸν Διός. ἀλλὰ τὰ
μὲν τούτων ἀπ' αὐτῶν ἀρξάμενα βασιλεῖς εἰσὶν ἐκ βασιλέων
μέχρι Διός, οἱ μὲν Ἄργους τε καὶ Λακεδαίμονος, οἱ δὲ τῆς
Περσίδος τὸ ἀεί, πολλάκις δὲ καὶ τῆς Ἀσίας, ὥςπερ καὶ
νῦν· ἡμεῖς δὲ αὐτοί τε ἰδιῶται καὶ οἱ πατέρες. εἰ δὲ καὶ
τοὺς * προγόνους σε δέοι καὶ τὴν πατρίδα Εὐρυσάκους ἐπι- B
δεῖξαι Σαλαμῖνα ἢ τὴν Αἰακοῦ τοῦ ἔτι προτέρου Αἴγιναν
Ἀρτοξέρξῃ τῷ Ξέρξου, πόσον ἂν οἴει γέλωτα ὀφλεῖν; ἀλλ'
ὅρα μὴ τῷ τε γένους ὄγκῳ ἐλαττώμεθα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῇ
ἄλλῃ τροφῇ· ἢ οὐκ ᾔσθησαι τοῖς τε Λακεδαιμονίων βασι-
λεῦσιν ὡς μεγάλα τὰ ὑπάρχοντα, ὧν αἱ γυναῖκες δημοσίᾳ
φυλάττονται ὑπὸ τῶν ἐφόρων, ὅπως εἰς δύναμιν μὴ λάθῃ
ἐξ ἄλλου γενόμενος ὁ βασιλεὺς * ἢ ἐξ Ἡρακλειδῶν; ὁ δὲ C
Περσῶν τοσοῦτον ὑπερβάλλει, ὥςτε οὐδεὶς ὑποψίαν ἔχει
ὡς ἐξ ἄλλου ἂν βασιλεὺς γένοιτο ἢ ἐξ αὐτοῦ· διὸ οὐ φρου-
ρεῖται ἡ βασιλέως γυνὴ ἀλλ' ἢ ὑπὸ φόβου. ἐπειδὰν δὲ γέ-
νηται ὁ παῖς ὁ πρεσβύτατος, οὗπερ ἡ ἀρχή, πρῶτον μὲν
ἑορτάζουσι πάντες οἱ ἐν τῇ βασιλέως, ὧν ἂν ἄρχῃ, εἶτα
εἰς τὸν ἄλλον χρόνον ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ βασιλέως γενέθλια *)
ἅπασα θύει καὶ ἑορτάζει ἡ Ἀσία· ἡμῶν δὲ γενομένων, * τὸ D
τοῦ κωμῳδοποιοῦ, οὐδ' οἱ γείτονες σφόδρα τι αἰσθάνονται,
ὦ Ἀλκιβιάδη. μετὰ τοῦτο τρέφεται ὁ παῖς οὐχ ὑπὸ γυναι-
κὸς τροφοῦ ὀλίγου ἀξίας, ἀλλ' ὑπ' εὐνούχων οἳ ἂν δοκῶσι
τῶν περὶ βασιλέα ἄριστοι εἶναι· οἷς τά τε ἄλλα προςτέτακ-
ται ἐπιμελεῖσθαι τοῦ γενομένου, καὶ ὅπως ὅτι κάλλιστος
ἔσται μηχανᾶσθαι, ἀναπλάττοντας τὰ μέλη τοῦ παιδὸς καὶ
κατορθοῦντας· καὶ ταῦτα δρῶντες ἐν μεγάλῃ τιμῇ εἰσίν.
ἐπειδὰν δὲ * ἑπτέτεις γένωνται οἱ παῖδες, ἐπὶ τοὺς ἵππους E
καὶ ἐπὶ τοὺς τούτων διδασκάλους φοιτῶσι, καὶ ἐπὶ τὰς θή-
ρα ἄρχονται ἰέναι. δὶς ἑπτὰ δὲ γενόμενον **) ἐτῶν τὸν

*) ἀλλ. γενέσια. **) γρ. γενομένων.

Al. Atque etiam nostrum, Socrate, ab Eurysace et Eurysacis a Iove repetitur.

So. Atque etiam, nostrum, o generose Alcibiade, a Daedalo et Daedalum a Vulcano Iovis filio repetunt. at vero illi, ab ipsis initio ducto, reges sunt a regibus oriundi usque ad Iovem, Argivi et Lacedaemonii, Persici vero semper, saepius quoque Asiatici, sicut etiam nunc; nos contra et ipsi privati et parentes. quodsi etiam progenitores te oporteret et patriam Eurysacis patefacere Salamina vel Aeaci etiam superioris Aeginam Artoxerxi Xerxis filio, quem risum de te putas futurum esse? at vide ne tam generis magnificentia quam educatione viris illis cedamus; an non comperisti quam magnae sint Lacedaemoniorum regibus opes, quorum mulieres publice custodiuntur ab ephoris, ut, quoad eius fieri possit, caveatur ne ex alio quam Heraclidarum genere rex clam nascatur? Persarum vero rex tanto opere excellit, ut nemo suspicionem habeat, ex alio regem nasci quam ex ipso; quamobrem non custoditur regis uxor nisi a metu. porro quando in lucem editus est puer natu maximus, cuius est imperium, primum omnes diem festum celebrant in tota in qua rex dominatur terra, deinde in posterum hanc regis diem natalem tota agit et celebrat Asia; nos vero quando nati sumus, quemadmodum est apud comicum poëtam, ne vicini quidem admodum sentiunt, o Alcibiade. deinde educatur puer non a muliere nutrice parvi facienda, sed ab eunuchis quicumque videntur eorum quos rex circa se habet optimi esse; quibus quum alia mandata sunt quae ad pueri recens nati curam spectant tum vero hoc ut quam pulcherrimum eum efficiant membra pueri formando et dirigendo; et hoc facientes in magno sunt honore. quando septimum annum agunt pueri, ad equos et equitandi magistros ventitant, et venatum incipiunt ire. bis septem vero quum annos habet puer, suscipiunt eum quos illi regios pae-

παῖδα παραλαμβάνουσιν οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς
ὀνομάζουσιν· εἰσὶ δὲ ἐξειλεγμένοι Περσῶν οἱ ἄριστοι δόξαν-
τες ἐν ἡλικίᾳ τέτταρες, ὅ τε σοφώτατος καὶ ὁ δικαιότατος
καὶ ὁ σωφρονέστατος καὶ ὁ ἀνδρειότατος. * ὧν ὁ μὲν μα- 122
γείαν τε διδάσκει τὴν Ζωροάστρου τοῦ Ὡρομάζου (ἔστι δὲ
τοῦτο θεῶν θεραπεία), διδάσκει δὲ καὶ τὰ βασιλικά· ὁ δὲ
δικαιότατος ἀληθεύειν διὰ παντὸς τοῦ βίου, ὁ δὲ σωφρο-
νέστατος μηδ' ὑπὸ μιᾶς ἄρχεσθαι τῶν ἡδονῶν, ἵνα ἐλεύ-
θερος εἶναι ἐθίζηται καὶ ὄντως βασιλεύς, ἄρχων πρῶτον
τῶν ἐν αὑτῷ, ἀλλὰ μὴ δουλεύων, ὁ δὲ ἀνδρειότατος ἄφο-
βον καὶ ἀδεᾶ παρασκευάζων, ὡς ὅταν δείσῃ δοῦλον ὄντα.
σοὶ δ', * ὦ Ἀλκιβιάδη, Περικλῆς ἐπέστησε παιδαγωγὸν τῶν B
οἰκετῶν τὸν ἀχρειότατον ὑπὸ γήρως, Ζώπυρον τὸν Θρᾷκα.
διῆλθον δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἄν σοι τῶν ἀνταγωνιστῶν τροφήν
τε καὶ παιδείαν, εἰ μὴ πολὺ ἔργον ἦν· καὶ ἅμα ταῦτα ἱκα-
νὰ δηλῶσαι καὶ τἆλλα ὅσα τούτοις ἀκόλουθα. τῆς δὲ σῆς
γενέσεως, ὦ Ἀλκιβιάδη, καὶ τροφῆς καὶ παιδείας, ἢ ἄλ-
λου ὁτουοῦν Ἀθηναίων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδενὶ μέλει, εἰ
μὴ εἴ τις ἐραστής σου τυγχάνει ὤν. εἰ δ' αὖ ἐθέλεις εἰς
πλούτους ἀποβλέψαι καὶ τρυφὰς καὶ ἐσθῆτας * ἱματίων θ' C
ἕλξεις καὶ μύρων ἀλοιφὰς καὶ θεραπόντων πλήθους ἀκο-
λουθίας τήν τε ἄλλην ἁβρότητα τὴν Περσῶν, αἰσχυνθείης
ἂν ἐπὶ σεαυτῷ, αἰσθόμενος ὅσον αὐτῶν ἐλλείπεις. εἰ δ' αὖ
ἐθελήσεις εἰς σωφροσύνην τε καὶ κοσμιότητα ἀποβλέψαι καὶ
εὐχέρειαν καὶ εὐκολίαν καὶ μεγαλοφροσύνην καὶ εὐταξίαν καὶ
ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν καὶ φιλοπονίαν καὶ φιλονεικίαν καὶ
φιλοτιμίας τὰς Λακεδαιμονίων, παῖδα ἂν ἡγήσαιο σαυτὸν
πᾶσι τοῖς τοιούτοις. εἰ δ' * αὖ τι καὶ πλούτῳ προσέχεις D
καὶ κατὰ τοῦτο οἴει τι εἶναι, μηδὲ τοῦτο ἂν ἡμῖν ἄῤῥητον
ἔστω, ἐάν πως αἴσθῃ οὗ εἶ. τοῦτο μὲν γὰρ εἰ ἐθέλεις τοὺς
Λακεδαιμονίων πλούτους ἰδεῖν, γνώσει ὅτι πολὺ τἀνθάδε
τῶν ἐκεῖ ἐλλείπει. γῆν μὲν γὰρ ὅσην ἔχουσι τῆς θ' ἑαυτῶν
καὶ Μεσήνης, οὐδ' ἂν εἷς ἀμφισβητήσειε τῶν τῇδε πλήθει
οὐδὲ ἀρετῇ, οὐδ' αὖ ἀνδραπόδων κτήσει, τῶν τε ἄλλων καὶ
τῶν Εἱλωτικῶν, οὐδὲ * μὴν ἵππων γε, οὐδ' ὅσ' ἄλλα βα- E

dagogos vocant; sunt vero hi selecti e Persis qui optimi videntur aetate florentes quattuor, sapientissimus et iustissimus et temperantissimus et fortissimus. quorum unus quidem magorum disciplinam docet a Zoroastre Horomazis filio conditam (est autem haec deorum cultus), docet vero etiam munera regia; iustissimus eum docet verum dicere per omnem vitam, temperantissimus a nulla se regi sinere voluptate, ut adsuescat liber esse vereque rex, moderans ante omnia iis quae in ipso sunt, non serviens, iustissimus intrepidum metusque expertem fingit, quippe qui, si metueret, servus esset. tibi autem, Alcibiade, Pericles praefecit paedagogum servorum inutilissimum propter senectutem, Zopyrum Thracem. exponerem etiam de reliqua adversariorum tuorum educatione et institutione, nisi longum esset: simul et haec satis rem declarant et cetera his consequentia. tu vero quomodo natus sis, Alcibiade, et educatus institutusque, vel alius quis Atheniensium, id neminis fere interest, nisi si quis amator est tui. si porro vis divitias spectare et luxuriam et vestes et syrmata et unguentorum affluentiam et pedisequorum copiam reliquasque Persarum lautitias, pudebit te tuimet ipsius, intelligentem quantopere illis cedas. si vero Lacedaemoniorum volueris spectare temperantiam et moderationem et facilitatem et comitatem et magnanimitatem et ordinis conservationem et fortitudinem et tolerationem et industriam et virtutis aemulationem et honoris cupiditatem, puerum te putaveris esse in hisce omnibus. quodsi etiam divitiis aliquid tribuis, nec hoc nobis indictum esto, si sentire possis in qua sis causa. de hoc enim, si vis Lacedaemoniorum divitias considerare, cognosces nostras illorum opibus multum cedere. de agrorum enim quos possident tam in sua quam in Mesenia terra copia et praestantia nec unus de nostratibus cum ipsis contendet, neque etiam de servorum possessione, praecipue

σχήματα κατὰ Μεσήνην νέμεται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα ἐῶ χαίρειν, χρυσίον δὲ καὶ ἀργύριον οὐκ ἔστιν ἐν πᾶσιν Ἕλλησιν ὅσον ἐν Λακεδαίμονι ἰδίᾳ· πολλὰς γὰρ ἤδη γενεὰς εἰσέρχεται μὲν αὐτόσε ἐξ ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων, πολλάκις δὲ καὶ ἐκ τῶν βαρβάρων, ἐξέρχεται δὲ οὐδαμόσε, ἀλλ' ἀτεχνῶς, κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον * ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν 123
λέοντα εἶπε*), καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἴχνη τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα δῆλα, ἐξιόντος δὲ οὐδαμῇ ἄν τις ἴδοι. ὥστε εὖ χρὴ εἰδέναι ὅτι καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ οἱ ἐκεῖ πλουσιώτατοί εἰσι τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτῶν ἐκείνων ὁ βασιλεύς· ἔκ τε γὰρ τῶν τοιούτων μέγισται λήψεις καὶ πλεῖσταί εἰσι τοῖς βασιλεῦσιν· ἔτι δὲ καὶ ὁ βασιλικὸς φόρος οὐκ ὀλίγος γίγνεται, ὃν τελοῦσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς βασιλεῦσι. * καὶ τὰ μὲν Λακεδαιμονίων ὡς πρὸς B
Ἑλληνικοὺς μὲν πλούτους μεγάλα, ὡς δὲ πρὸς τοὺς Περσικοὺς καὶ τοῦ ἐκείνων βασιλέως οὐδέν. ἐπεί ποτ' ἐγὼ ἤκουσα ἀνδρὸς ἀξιοπίστου τῶν ἀναβεβηκότων παρὰ βασιλέα, ὃς ἔφη παρελθεῖν χώραν πάνυ πολλὴν καὶ ἀγαθήν, ἐγγὺς ἡμερησίαν ὁδόν, ἣν καλεῖν τοὺς ἐπιχωρίους ζώνην τῆς βασιλέως γυναικός· εἶναι δὲ καὶ ἄλλην ἣν αὖ καλεῖσθαι καλύπτραν, καὶ ἄλλους πολλοὺς τόπους * καλοὺς καὶ ἀγα- C
θοὺς εἰς τὸν κόσμον ἐξῃρημένους τὸν τῆς γυναικός, καὶ ὀνόματ' ἔχειν ἑκάστους τῶν τόπων ἀπὸ ἑκάστου τῶν κόσμων. ὥστε οἶμαι ἐγώ, εἴ τις εἴποι τῇ βασιλέως μητρί, Ξέρξου δὲ γυναικὶ Ἀμήστριδι ὅτι Ἐν νῷ ἔχει σου τῷ υἱεῖ ἀντιτάττεσθαι ὁ Δεινομάχης υἱός, ᾗ ἔστι κόσμος ἴσως ἄξιος μνῶν πεντήκοντα, εἰ πάνυ πολλοῦ, τῷ δὲ υἱεῖ αὐτῆς γῆς πλέθρα Ἐρχίασιν**) οὐδὲ τριακόσια, θαυμάσαι ἂν ὅτῳ ποτὲ πιστεύων ἐν νῷ ἔχει οὗτος ὁ Ἀλκιβιάδης * τῷ Ἀρτοξέρξῃ D
διαγωνίζεσθαι, καὶ οἶμαι ἂν αὐτὴν εἰπεῖν ὅτι Οὐκ ἔσθ' ὅτῳ ἄλλῳ πιστεύων οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐπιχειρεῖ πλὴν ἐπιμελείᾳ τε καὶ σοφίᾳ· ταῦτα γὰρ μόνα ἄξια λόγου ἐν Ἕλλησιν. ἐπεὶ εἴ γε πύθοιτο ὡς ὁ Ἀλκιβιάδης οὗτος πρῶτον μὲν ἔτη οὐδέπω γεγονὼς σφόδρα εἴκοσιν, ἔπειτα παντάπασιν ἀπαίδευ-

*) ἴσ. ἀτεχνῶς, ὡς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον ἡ ἀλώπηξ — εἶπε. **) γρ. Ἐργιάσιν.

Helotum, neque etiam de equorum aliorumque pecorum quae in Mesenia pascuntur ubertate. sed haec quidem omnia missa facio, at aurum argentumque non est apud omnes Graecos tantum quantum Lacedaemone sola; multa enim iam saecula ingreditur eo ex omnibus Graecis, saepius etiam ex barbaris, egreditur vero nusquam, sed plane, quemadmodum in Aesopi fabula vulpes leoni dicit, etiam nummorum Lacedaemonem ingredientium quidem vestigia illuc conversa apparent, egredientium autem nullo modo quispiam viderit. quocirca certe sciendum etiam auro argentoque illos esse opulentissimos Graecorum, et in ipsis illis regem; ex his enim maximi sunt reditus atque plurimi regibus; praeterea quoque regale tributum haud exiguum est quod pendunt Lacedaemonii regibus. ac Lacedaemoniorum quidem opes ad Graecas divitias magnae, ad Persicas vero illorumque regis nihil sunt. etenim audivi aliquando ex viro fide digno, uno ex iis qui ad regem profecti erant, quum diceret se regionem peragrasse admodum magnam ac bonam, paene unius diei iter, quam indigenae appellarent cingulum regis uxoris; esse quoque aliam quam nominarent peplum, et alia multa loca pulchra et bona ad ornatum electa uxoris, et nomen habere quemque locum a quoque ornatu. quocirca arbitror ego, si quis diceret regis matri et Xerxis uxori Amestridi: Cogitat filio tuo sese opponere Dinomaches filius, quae ornatum habet fortasse quinquaginta summum minarum, et cuius filio ne trecenta quidem agri iugera sunt in Erchia pago, admiraturam ipsam esse quo tandem fretus in animo haberet Alcibiades ille cum Artoxerxe certare, et suspicor eam dicturam esse Nulla alia re fretus vir ille id aggreditur nisi studio et sapientia; haec enim sola sunt insignia apud Graecos. nam si audiret huncce Alcibiadem primum nondum viginta plane annos natum, deinde eruditionis prorsus expertem esse, praeterea, amatore monente ut ante

τος, πρὸς δὲ τούτοις, τοῦ ἐραστοῦ αὐτῷ λέγοντος ὅτι χρὴ
πρῶτον μαθόντα καὶ ἐπιμεληθέντα αὐτοῦ καὶ ἀσκήσαντα
οὕτως ἰέναι * διαγωνιούμενον βασιλεῖ, οὐκ ἐθέλει, ἀλλά E
φησιν ἐξαρκεῖν καὶ ὡς ἔχει, οἶμαι ἂν αὐτὴν θαυμάσαι τε
καὶ ἐρέσθαι Τί οὖν ποτ' ἔστιν ὅτῳ πιστεύει τὸ μειράκιον;
εἰ οὖν λέγοιμεν ὅτι κάλλει τε καὶ μεγέθει καὶ γένει καὶ
πλούτῳ καὶ φύσει τῆς ψυχῆς, ἡγήσαιτ' ἂν ἡμᾶς, ὦ Ἀλκι-
βιάδη, μαίνεσθαι πρὸς τὰ παρὰ σφίσιν ἀποβλέψασα πάντα
τὰ τοιαῦτα. οἶμαι δὲ κἂν Λαμπιδώ, τὴν Λεωτυχίδου
μὲν θυγατέρα, * Ἀρχιδάμου δὲ γυναῖκα, Ἄγιδος δὲ μη- 124
τέρα, οἳ πάντες βασιλεῖς γεγόνασι, θαυμάσαι ἂν καὶ ταύ-
την εἰς τὰ παρὰ σφίσιν ὑπάρχοντα ἀποβλέψασαν, εἰ σὺ ἐν
νῷ ἔχεις τῷ υἱεῖ αὐτῆς διαγωνίζεσθαι οὕτω κακῶς ἠγμένος.
καίτοι οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ εἶναι, εἰ αἱ τῶν πολεμίων γυναῖ-
κες βέλτιον περὶ ἡμῶν διανοοῦνται, οἵους χρὴ ὄντας σφίσιν
ἐπιχειρεῖν, ἢ ἡμεῖς περὶ ἡμῶν αὐτῶν; ἀλλ', ὦ μακάριε,
πειθόμενος ἐμοί τε καὶ τῷ ἐν Δελφοῖς γράμματι, γνῶθι
* σαυτόν, ὅτι οὗτοι ἡμῖν εἰσὶν ἀντίπαλοι, ἀλλ' οὐχ οὓς σὺ B
οἴει· ὧν ἄλλῳ μὲν οὐδ' ἂν ἑνὶ περιγενοίμεθα, εἰ μὴ ἐπιμε-
λείᾳ τε ἂν καὶ τέχνῃ· ὧν σὺ εἰ ἀπολειφθήσει, καὶ τοῦ ὀνο-
μαστὸς γενέσθαι ἀπολειφθήσει ἐν Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις,
οὗ μοι δοκεῖς ἐρᾶν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἄλλου.

ΑΛ. Τίνα οὖν χρὴ τὴν ἐπιμέλειαν, ὦ Σώκρατες, ποιεῖσθαι; ἔχεις ἐξηγήσασθαι; παντὸς γὰρ μᾶλλον ἔοικας ἀληθῆ εἰρηκότι.

ΣΩ. Ναί· ἀλλὰ γὰρ κοινῇ βουλῇ ᾧ τινὶ τρόπῳ ἂν
* ὅτι βέλτιστοι γενοίμεθα. ἐγὼ γάρ τοι οὐ περὶ μὲν σοῦ C
λέγω ὡς χρὴ παιδευθῆναι, περὶ ἐμοῦ δὲ οὔ· οὐ γάρ ἐσθ'
ὅτῳ σου διαφέρω, πλήν γε ἑνί.

ΑΛ. Τίνι;

ΣΩ. Ὁ ἐπίτροπος ὁ ἐμὸς βελτίων ἐστὶ καὶ σοφώτερος ἢ Περικλῆς ὁ σός.

ΑΛ. Τίς οὗτος, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Θεός, ὦ Ἀλκιβιάδη, ὅσπερ σοί με οὐκ εἴα πρὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας διαλεχθῆναι· ᾧ καὶ πιστεύων λέγω ὅτι ἡ ἐπιφάνεια δι' οὐδενὸς ἄλλου σοι ἔσται ἢ δι' ἐμοῦ.

discat, de se curam adhibeat et exerceatur quam eat cum rege certatum, eum nolle, sed dicere satis esse iam eum in quo nunc sit statu, arbitror eam miraturam esse atque rogaturam Quid igitur tandem est cui confidit adolescentulus? quodsi responderemus, pulchritudini et proceritati et generi et opulentiae et animi indoli, existimaret nos, Alcibiade, insanire omnia suorum generis eiusdem respicientem. atque etiam Lampido, ut arbitror, Leotychidis filia, Archidami uxor et Agidis mater, qui omnes reges fuerunt, mirabitur, haec quoque bona suorum respiciens, quod tu in animo habeas cum filio suo in certamen descendere tam male institutus. nonne vero turpe videtur esse, si hostium mulieres melius de nobis iudicant, quales nos esse debeamus ipsos aggressuri, quam nos de nobismet ipsis? ergo, o bone, obtemperans mihi et Delphicae inscriptioni nosce te ipsum, quum hi nobis sint adversarii, non quos tu existimas, quos nulla alia re superabimus nisi studio et arte, in quibus si deeris, etiam famae tibi deerit celebritas apud Graecos et barbaros, quam mihi videris appetere, ut nullus alius aliud.

Al. Quodnam igitur studium, Socrate, exerceri oportet? potesne explicare? omnino enim videris vera dicere.

So. Etiam; at vero communiter deliberandum, quo pacto quam optimi possimus evadere. ego videlicet non quidem dico institutione indigere, me vero non; neque enim est quod differat inter te et me, nisi unum.

Al. Quidnam?

So. Tutor meus melior est et sapientior quam Pericles tuus.

Al. Quis hic, Socrate?

So. Deus, Alcibiade; qui ante hunc diem mihi non permisit tecum loqui; quo etiam fretus dico famae te celebritatem per nullum alium esse consequuturum nisi per me.

ΑΛ. Παίζεις, ὦ * Σώκρατες. D

ΣΩ. Ἴσως· λέγω μέντοι ἀληθῆ, ὅτι ἐπιμελείας δεόμεθα, μᾶλλον μὲν πάντες ἄνθρωποι, ἀτὰρ νώ γε καὶ μάλα σφόδρα.

ΑΛ. Ὅτι μὲν ἐγώ, οὐ ψεύδει.

ΣΩ. Οὐδὲ μὴν ὅτι γε ἐγώ.

ΑΛ. Τί οὖν ἂν ποιοῖμεν;

ΣΩ. Οὐκ ἀποκνητέον οὐδὲ μαλθακιστέον, ὦ ἑταῖρε.

ΑΛ. Οὔ τοι δὴ πρέπει γε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐ γάρ, ἀλλὰ σκεπτέον κοινῇ. καί μοι λέγε· φαμὲν γὰρ δὴ ὡς ἄριστοι βούλεσθαι γενέσθαι· ἢ * γάρ; E

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τίνα ἀρετήν;

ΑΛ. Δῆλον ὅτι ἥνπερ οἱ ἄνδρες οἱ ἀγαθοί.

ΣΩ. Οἱ τί ἀγαθοί;

ΑΛ. Δῆλον ὅτι οἱ πράττειν τὰ πράγματα.

ΣΩ. Ποῖα; ἆρα τὰ ἱππικά;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Παρὰ τοὺς ἱππικοὺς γὰρ ἂν ᾖμεν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλὰ τὰ ναυτικὰ λέγεις;

ΑΛ. Οὔ.

ΣΩ. Παρὰ τοὺς ναυτικοὺς γὰρ ἂν ᾖμεν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλὰ ποῖα; ἃ τίνες πράττουσιν;

ΑΛ. Ἅπερ Ἀθηναίων οἱ καλοὶ κἀγαθοί.

ΣΩ. Καλοὺς δὲ * κἀγαθοὺς λέγεις τοὺς φρονίμους, 125 ἢ τοὺς ἄφρονας;

ΑΛ. Τοὺς φρονίμους.

Al. Iocaris, Socrate.

So. Fortasse; dico tamen verum studio nos indigere, vel potius omnes quidem homines, at nos plane atque omnino.

Al. Me quidem indigere vere dicis.

So Sane etiam me.

Al. Quid igitur faciendum?

So. Non animum despondere nec ignave facere nos oportet, amice.

Al. Haud sane decet, Socrate.

So. Minime vero, sed communiter spectandum. itaque dic mihi: declaramus videlicet nos velle quam optimos fieri; nonne?

Al. Etiam.

So. Quamnam ad virtutem?

Al. Non est dubium quin ad eam qua viri boni praestant.

So. Quosnam dicis bonos et ad quid?

Al. Patet eos qui in rebus gerendis excellant.

So. In quibusnam? num in re equestri?

Al. Minime.

So. Ad rei enim equestris peritos tum ventitaremus?

Al. Vero.

So. An rem nauticam dicis?

Al. Non.

So. Ad rerum enim nauticarum scientes tum ventitaremus?

Al. Vero.

So. At in quibusnam? quinam eas gerunt?

Al. In eis quas Atheniensium tractant honesti ac boni.

So. Honestos vero ac bonos dicis prudentes, an imprudentes?

Al. Prudentes.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὁ ἕκαστος φρόνιμος, τοῦτο ἀγαθός;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ὁ δὲ ἄφρων, πονηρός;

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Ἆρ' οὖν ὁ σκυτοτόμος φρόνιμος εἰς ὑποδημάτων ἐργασίαν;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἀγαθὸς ἄρα εἰς ταῦτα;*)

ΑΛ. Ἀγαθός.

ΣΩ. Τί δέ; εἰς ἱματίων ἐργασίαν οὐκ ἄφρων ὁ σκυτοτόμος;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Κακὸς * ἄρα εἰς τοῦτο; B

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ὁ αὐτὸς ἄρα τούτῳ γε τῷ λόγῳ κακός τε καὶ ἀγαθός.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἦ οὖν λέγεις τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι καὶ κακούς;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλὰ τίνας ποτὲ τοὺς ἀγαθοὺς λέγεις;

ΑΛ. Τοὺς δυναμένους ἔγωγε ἄρχειν ἐν τῇ πόλει.

ΣΩ. Οὐ δήπου ἵππων γε;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλ' ἀνθρώπων;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἆρα καμνόντων;

ΑΛ. Οὔ.

ΣΩ. Ἀλλὰ πλεόντων;

ΑΛ. Οὔ φημι.

ΣΩ. Ἀλλὰ θεριζόντων;

ΑΛ. Οὔ.

ΣΩ. Ἀλλ' οὐδὲν * ποιούντων, ἢ τι ποιούντων; C

ΑΛ. Ποιούντων λέγω.

---

*) ἄλλ. αὐτά.

So. Nonne in quo quisque prudens, in hoc bonus?

Al. Etiam.

So. Imprudens vero pravus?

Al. Quippini?

So. Num igitur sutor prudens ad calceorum confectionem?

Al. Sane quidem.

So. Bonus igitur in hac?

Al. Bonus.

So. Quid vero? vestium confectionis nonne imprudens est sutor?

Al. Vero.

So. Malus ergo in illa?

Al. Etiam.

So. Idem igitur ex hac quidem oratione malus et bonus.

Al. Sane videtur.

So. Num igitur dicis bonos veros esse etiam malos?

Al. Minime.

So. At quos tandem bonos dicis?

Al. Eos equidem dico qui in civitate possint imperare.

So. Numquid equis?

Al. Nullo vero modo.

So. At hominibus?

Al. Ita.

So. Num aegrotantibus?

Al. Non.

So. At navigantibus?

Al. Non hoc dico.

So. At messem facientibus?

Al. Non.

So. Nihilne agentibus, an aliquid agentibus?

Al. Hos dico?

So. Quid? conare mihi quoque declarare.

ΣΩ. Τί;*) πειρῶ καὶ ἐμοὶ δηλῶσαι.

ΑΛ. Οὐκοῦν τῶν καὶ συμβαλλόντων ἑαυτοῖς καὶ χρωμένων ἀλλήλοις, ὥσπερ ἡμεῖς ζῶμεν ἐν ταῖς πόλεσιν.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἀνθρώπων λέγεις ἄρχειν ἀνθρώποις χρωμένων;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἆρα κελευστῶν χρωμένων ἐρέταις;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Κυβερνητικὴ γὰρ αὕτη γε ἀρετή;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλ' ἀνθρώπων λέγεις ἄρχειν αὐλητῶν, ἀνθρώποις ἡγουμένων ᾠδῆς * καὶ χρωμένων χορευταῖς; D

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Χοροδιδασκαλικὴ γὰρ αὕτη γ' αὖ;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἀλλὰ τί ποτε λέγεις χρωμένων ἀνθρώπων ἀνθρώποις οἷόν τ' εἶναι ἄρχειν;

ΑΛ. Κοινωνούντων ἔγωγε λέγω πολιτείας καὶ συμβαλλόντων πρὸς ἀλλήλους, τούτων ἄρχειν τῶν ἐν τῇ πόλει.

ΣΩ. Τίς οὖν αὕτη ἡ τέχνη; ὥσπερ ἂν εἴ σε ἐροίμην πάλιν τὰ νῦν δή, Κοινωνούντων ναυτιλίας ἐπίστασθαι ἄρχειν τίς ποιεῖ τέχνη;

ΑΛ. Κυβερνητική.

ΣΩ. * Κοινωνούντων δὲ ᾠδῆς, ὡς νῦν δὴ ἐλέγετο, E τίς ἐπιστήμη ποιεῖ ἄρχειν;

ΑΛ. Ἥνπερ σὺ ἄρτι ἔλεγες, ἡ χοροδιδασκαλία.

ΣΩ. Τί δέ; πολιτείας κοινωνούντων τίνα καλεῖς ἐπιστήμην;

ΑΛ. Εὐβουλίαν ἔγωγε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τί δέ; μῶν ἀβουλία δοκεῖ εἶναι ἡ τῶν κυβερνητῶν;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλ' εὐβουλία;

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ, * εἴς γε τὸ σώζεσθαι πλέοντας. 126

---

*) ἄλλ. Τί δή.

Al. Ergo iis qui inter se negotia contrahunt et utuntur, quemadmodum vivimus in civitatibus.

So. Igitur dicis qui hominibus imperent hominibus utentibus?

Al. Ita.

So. Num hortatores remigibus utentes?

Al. Minime.

So. Gubernatoria est enim haec ars?

Al. Vero.

So. An dicis qui hominibus imperent tibicinibus, hominum cantum moderantibus et saltatores adhibentibus?

Al. Nullo vero modo.

So. Haec est enim rursus ars chorum moderandi?

Al. Sane quidem.

So. Iam qua in re hominibus utuntur homines quibus imperare posse illos dicis?

Al. In civitate communiter administranda rebusque contrahendis dici imperare illos civibus.

So. Quaenam haec est ars? quemadmodum si ex te quaeram: Quaenam ars nos docet communiter navigantibus imperare?

Al. Gubernatoria.

So. Et cantum una edentibus, ut modo dicebatur, quaenam ars docet imperare?

Al. Quam tu modo dicebas, ars cantum moderandi.

So. Quid vero? rem publicam communiter administrantium quam vocas scientiam?

Al. Prudentiam equidem, Socrate.

So. Quid autem? num imprudentia videtur esse gubernatorum scientia?

Al. Minime.

So. Sed prudentia?

Al. Mihi quidem videtur, eaque ad navigantium salutem spectans.

ΣΩ. Καλῶς λέγεις. τί δέ, ἣν σὺ καλεῖς εὐβουλίαν, εἰς τί ἐστιν;

ΑΛ. Εἰς τὸ ἄμεινον τὴν πόλιν διοικεῖν καὶ σώζεσθαι.

ΣΩ. Ἄμεινον δὲ διοικεῖται καὶ σώζεται τίνος παραγιγνομένου ἢ ἀπογιγνομένου; ὥςπερ ἂν εἰ σύ με ἔροιο Ἄμεινον διοικεῖται σῶμα καὶ σώζεται τίνος παραγιγνομένου ἢ ἀπογιγνομένου; εἴποιμ' ἂν ὅτι Ὑγιείας μὲν παραγιγνομένης, νόσου δὲ ἀπογιγνομένης. οὐ καὶ σὺ οἴει οὕτως;

ΑΛ. * Ναί. B

ΣΩ. Καὶ εἴ με αὖ ἔροιο Τίνος δὲ ἄμεινον ὄμματα; ὡςαύτως εἴποιμ' ἂν ὅτι Ὄψεως μὲν παραγιγνομένης, τυφλότητος δὲ ἀπογιγνομένης· καὶ ὦτα δὲ κωφότητος μὲν ἀπογιγνομένης, ἀκοῆς δὲ ἐγγιγνομένης βελτίω τε γίγνεται καὶ ἄμεινον θεραπεύεται.

ΑΛ. Ὀρθῶς.

ΣΩ. Τί δὲ δὴ πόλις; τίνος παραγιγνομένου καὶ ἀπογιγνομένου βελτίων τε γίγνεται καὶ ἄμεινον θεραπεύεται καὶ διοικεῖται;

ΑΛ. Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, * ὅταν φιλία μὲν αὐτοῖς γίγνηται πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ μισεῖν τε καὶ στασιάζειν ἀπογίγνηται. C

ΣΩ. Ἆρ' οὖν φιλίαν λέγεις ὁμόνοιαν ἢ διχόνοιαν;

ΑΛ. Ὁμόνοιαν.

ΣΩ. Διὰ τίνα οὖν τέχνην ὁμονοοῦσιν αἱ πόλεις περὶ ἀριθμούς;

ΑΛ. Διὰ τὴν ἀριθμητικήν.

ΣΩ. Τί δέ; οἱ ἰδιῶται οὐ διὰ τὴν αὐτήν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ αὐτὸς αὑτῷ ἕκαστος;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Διὰ τίνα δὲ τέχνην ἕκαστος αὐτὸς αὑτῷ ὁμονοεῖ περὶ σπιθαμῆς καὶ * πήχεως, ὁπότερον μεῖζον; οὐ διὰ τὴν μετρητικήν; D

ΑΛ. Τί μήν;

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ οἱ ἰδιῶται ἀλλήλοις καὶ αἱ πόλεις;

ΑΛ. Ναί.

So. Bene dicis. quid vero, quam tu vocas prudentiam, quorsum haec spectat?

Al. Ad civitatem melius regendam et conservandam.

So. Melius vero regitur et conservatur res publica quonam praesente aut absente? sicut si tu me roges Melius regitur et conservatur corpus quo praesente aut absente? respondeam Sanitate praesente, morbo vero absente. nonne tu quoque sentis ita?

Al. Etiam.

So. Ac si me rursus roges Quonam melius oculi? similiter dicam Visus si adest, caecitas vero abest: et aures quoque, surditas si abest, auditus vero adest, meliores exsistunt meliusque curantur.

Al. Recte.

So. Quid vero civitas? quo adiuncto et disiuncto melior exsistit meliusque curatur ac regitur?

Al. Mihi quidem videtur, Socrate, quando amicitia est inter cives, odium vero et dissidium abest.

So. Num igitur amicitiam dicis consensionem an dissensionem?

Al. Consensionem.

So. Per quam igitur artem consentiunt civitates in numeris?

Al. Per numerandi artem.

So. Quid vero? privati non per eandem?

Al. Vero.

So. Nonne etiam quisque secum?

Al. Ita.

So. Per quam vero artem quisque secum ipse consentit de palmo et cubito uter maior? nonne per dimetiendi artem?

Al. Quippini?

So. Nonne tam privati inter se quam civitates?

Al. Etiam.

So. Quid vero de pondere? nonne similiter?

ΣΩ. Τί δὲ περὶ σταθμοῦ; οὐχ ὡσαύτως;

ΑΛ. Φημί.

ΣΩ. Ἣν δὲ δὴ σὺ λέγεις ὁμόνοιαν, τίς ἐστι καὶ περὶ τοῦ; καὶ τίς αὐτὴν τέχνη παρασκευάζει; καὶ ἆρα ἥπερ πόλει, αὕτη καὶ ἰδιώτῃ, αὐτῷ τε πρὸς αὑτὸν καὶ πρὸς ἄλλον;

ΑΛ. Εἰκός γέ τοι.

ΣΩ. Τίς οὖν ἐστι; μὴ κάμῃς ἀποκρινόμενος, ἀλλὰ * προθυμοῦ εἰπεῖν. E

ΑΛ. Ἐγὼ μὲν οἶμαι φιλίαν τε λέγειν καὶ ὁμόνοιαν, ἥνπερ πατήρ τε υἱὸν φιλῶν ὁμονοεῖ καὶ μήτηρ, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφῷ καὶ γυνὴ ἀνδρί.

ΣΩ. Οἴει ἂν οὖν, ὦ Ἀλκιβιάδη, ἄνδρα γυναικὶ περὶ ταλασιουργίας δύνασθαι ὁμονοεῖν, τὸν μὴ ἐπιστάμενον τῇ ἐπισταμένῃ;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐδέ γε δεῖ οὐδέν· γυναικεῖον γὰρ τοῦτό γε μάθημα.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τί δέ; γυνὴ ἀνδρὶ περὶ ὁπλιτικῆς * δύναιτ᾽ ἂν 127 ὁμονοεῖν μὴ μαθοῦσα;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀνδρεῖον γὰρ τοῦτό γε ἴσως αὖ φαίης ἂν εἶναι.

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἔστιν ἄρα τὰ μὲν γυναικεῖα, τὰ δὲ ἀνδρεῖα μαθήματα κατὰ τὸν σὸν λόγον.

ΑΛ. Πῶς δ᾽ οὔ;

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ἔν γε τούτοις ἐστὶν ὁμόνοια γυναιξὶ πρὸς ἄνδρας.

ΑΛ. Οὔ.

ΣΩ. Οὐδ᾽ ἄρα φιλία, εἴπερ ἡ φιλία ὁμόνοια ἦν.

ΑΛ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Ἧι ἄρα αἱ γυναῖκες τὰ αὑτῶν πράττουσιν, οὐ φιλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν.

ΑΛ. * Οὐκ ἔοικεν. B

Al. Aio.

So. Quam igitur tu dicis consensionem, quaenam est et quorsus spectat? et quaenam ars eam efficit? ac quae civitati, num ea etiam privato, tam ad semet ipsum quam ad alium?

Al. Veri sane est simile.

So. Quae igitur est? ne cunctere respondere, sed dic prompte.

Al. Ego arbitror amicitiam esse dicendam et consensionem, qua pater filium amans consentiat et mater, fraterque cum fratre et uxor cum marito.

So. Censesne igitur, Alcibiade, maritum cum uxore posse de lanificio consentire nescientem cum sciente?

Al. Minime.

So. Neque etiam opus est, muliebris enim haec est scientia.

Al. Vero.

So. Quid? uxor cum marito de armis decertandi arte poterit consentire quae eam non didicerit?

Al. Haudquaquam.

So. Virilem enim hanc sine dubio dices esse.

Al. Ego vero.

So. Sunt ergo partim muliebres, partim viriles disciplinae ex tua oratione.

Al. Quidni?

So. Non est autem in his consensio inter mulieres ac viros.

Al. Non est.

So. Ergo nec amicitia, siquidem amicitia consensio est.

Al. Haud sane videtur.

So. Quatenus igitur mulieres res suas gerunt, non amantur a viris.

Al. Non, ut patet.

ΣΩ. Οὐδ' ἄρα οἱ ἄνδρες ὑπὸ τῶν γυναικῶν, ἢ τὰ αὑτῶν.

ΑΛ. Οὔ.

ΣΩ. Οὐδ' αὖ*) ἄρα ταύτῃ οἰκοῦνται αἱ πόλεις, ὅταν τὰ αὑτῶν ἕκαστοι πράττωσιν.

ΑΛ. Οἶμαι ἔγωγε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Πῶς λέγεις, φιλίας μὴ παρούσης, ἧς ἔφαμεν ἐγγιγνομένης εὖ οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις, ἄλλως δὲ οὔ;

ΑΛ. Ἀλλά μοι δοκεῖ καὶ κατὰ τοῦτο αὐτοῖς φιλία ἐγγίγνεσθαι, ὅτι τὰ αὑτῶν ἑκάτεροι * πράττουσιν. C

ΣΩ. Οὐκ ἄρτι γε. νῦν δὲ πῶς αὖ λέγεις, ὁμονοίας μὴ ἐγγιγνομένης φιλία ἐγγίγνεται; ἢ οἷόν τε ὁμόνοιαν ἐγγίγνεσθαι περὶ τούτων ὧν οἱ μὲν ἴσασιν, οἱ δ' οὔ;

ΑΛ. Ἀδύνατον.

ΣΩ. Δίκαια δὲ πράττουσιν ἢ ἄδικα, ὅταν τὰ αὑτῶν ἕκαστοι πράττωσιν;

ΑΛ. Δίκαια· πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Τὰ δίκαια οὖν πραττόντων ἐν τῇ πόλει τῶν πολιτῶν φιλία οὐκ ἐγγίγνεται πρὸς ἀλλήλους;

ΑΛ. Ἀνάγκη αὖ μοι δοκεῖ εἶναι, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τίνα οὖν * ποτὲ λέγεις τὴν φιλίαν ἢ ὁμόνοιαν, D περὶ ἧς δεῖ ἡμᾶς σοφούς τε εἶναι καὶ εὐβούλους, ἵν' ἀγαθοὶ ἄνδρες ὦμεν; οὐ γὰρ δύναμαι μαθεῖν οὔθ' ἥτις οὔτ' ἐν οἷστισιν· τοτὲ μὲν γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς φαίνεται ἐνοῦσα, τοτὲ δ' οὔ, ὡς ἐκ τοῦ σοῦ λόγου.

ΑΛ. Ἀλλὰ μὰ τοὺς θεούς, ὦ Σώκρατες, οὐδ' αὐτὸς οἶδα ὅ τι λέγω, κινδυνεύω δὲ καὶ πάλαι λεληθέναι ἐμαυτὸν αἴσχιστ' ἔχων.

ΣΩ. Ἀλλὰ χρὴ θαῤῥεῖν. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸ ᾔσθου πεπονθὼς *πεντηκονταετής, χαλεπὸν ἂν ἦν σοι ἐπιμεληθῆναι E σαυτοῦ· νῦν δὲ ἣν ἔχεις ἡλικίαν, αὕτη ἐστὶν ἐν ᾗ δεῖ αὐτὸ αἰσθέσθαι.

ΑΛ. Τί οὖν τὸν αἰσθόμενον χρὴ ποιεῖν, ὦ Σώκρατες;

---

*) Ita. εὖ.

So. Itaque nec viri a mulieribus, quatenus res suas gerunt.

Al. Non.

So. Non bene igitur hactenus administrantur res publicae, si suum quisque facit.

Al. Arbitror tamen equidem, Socrate.

So. Quomodo dicis, amicitia si non adest, qua adiuncta diximus bene administrari civitates, disiuncta vero secus?

Al. At mihi videtur iam hanc ob causam amicitia inter cives esse, si quisque id quod suum est facit.

So. Nec tamen supra. nunc igitur quomodo dicis, etiamsi consensio non adsit, amicitiam adesse? an fieri potest ut consensio adsit de iis quorum alii scientes sunt, alii non sunt?

Al. Hoc vero nequit fieri.

So. Iustane autem faciunt an iniusta, si suas quique res gerunt?

Al. Iusta; qui aliter potest esse?

So. Iusta igitur si faciunt in civitate cives amicitia non est inter ipsos?

Al. Necessarium hoc rursus mihi videtur esse, Socrate.

So. Quam tandem igitur dicis amicitiam vel consensionem, ad quam nos oporteat sapientes esse atque prudentes, ut boni viri simus? neque enim possum perspicere quae sit et in quibus; modo enim in eisdem videtur inesse, modo non, ex tua oratione.

Al. At per deos, Socrate, nec ipse scio quid dicam immo videor iam dudum insciens turpissime me habere.

So. Securo tamen oportet animo esse. nam si animadverteres te ita affectum esse quinquaginta annos natus, difficile esset tibi curam de te adhibere; nunc qua es aetate haec est qua id debet animadverti.

Al. Quid igitur animadvertentem oportet facere, Socrate?

ΣΩ. Ἀποκρίνεσθαι τὰ ἐρωτώμενα, ὦ Ἀλκιβιάδη. καὶ ἐὰν τοῦτο ποιῇς, ἂν θεὸς ἐθέλῃ, εἴ τι δεῖ καὶ τῇ ἐμῇ μαντείᾳ πιστεύειν, σύ τε κἀγὼ βέλτιον σχήσομεν.

ΑΛ. Ἔσται ταῦτα ἕνεκά γε τοῦ ἐμὲ ἀποκρίνεσθαι.

ΣΩ. Φέρε δή, τί ἐστι τὸ ἑαυτοῦ ἐπιμελεῖσθαι (μὴ πολλάκις λάθωμεν οὐχ ἡμῶν * αὐτῶν ἐπιμελούμενοι, οἰόμενοι δέ), καὶ πότε ἄρα αὐτὸ ποιεῖ ἄνθρωπος; ἆρ' ὅταν τῶν αὑτοῦ ἐπιμελῆται, τότε καὶ αὑτοῦ; 128

ΑΛ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

ΣΩ. Τί δέ; ποδῶν ἄνθρωπος πότε ἐπιμελεῖται; ἆρα ὅταν ἐκείνων ἐπιμελῆται ἅ ἐστι τῶν ποδῶν;

ΑΛ. Οὐ μανθάνω.

ΣΩ. Καλεῖς δέ τι χειρός; οἷον δακτύλιον ἔστιν ὅτου ἂν ἄλλου τῶν τοῦ ἀνθρώπου φαίης ἢ δακτύλου:

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ποδὸς ὑπόδημα τὸν αὐτὸν τρόπον;

ΑΛ. * Ναί. B

ΣΩ. Ἆρ' οὖν ὅταν ὑποδημάτων ἐπιμελώμεθα, τότε ποδῶν ἐπιμελούμεθα;

ΑΛ. Οὐ πάνυ μανθάνω, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τί δέ, ὦ Ἀλκιβιάδη; ὀρθῶς ἐπιμελεῖσθαι καλεῖς τι ὁτουοῦν πράγματος;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν ὅταν τίς τι βέλτιον ποιῇ, τότε ὀρθὴν λέγεις ἐπιμέλειαν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τίς οὖν τέχνη ὑποδήματα βελτίω ποιεῖ;

ΑΛ. Σκυτική.

ΣΩ. Σκυτικῇ ἄρα ὑποδημάτων ἐπιμελούμεθα;

ΑΛ. * Ναί. C

ΣΩ. Ἦ καὶ ποδὸς σκυτικῇ; ἢ ἐκείνῃ ᾗ πόδας βελτίους ποιοῦμεν;

ΑΛ. Ἐκείνῃ.

ΣΩ. Βελτίους δὲ πόδας οὐχ ἧπερ καὶ τὸ ἄλλο σῶμα;

So. Respondere ad ea quae interrogatur, Alcibiade, idque quum feceris, iuvante deo, si divinatione mea confidendum est, tu et ego melius nos habebimus.

Al. Ita fiet, si in hoc situm est ut respondeam.

So. Agedum, quid est de se ipso curam adhibere (ne forte inscientes nobis non consulamus, sed putemus tantum), et quando id facit homo? num si rebus suis consulit, etiam sibi?

Al. Mihi quidem videtur.

So. Quid vero? pedibus homo quando consulit? num si eis consulit quae ad pedes pertinent?

Al. Non intelligo.

So. Dicis vero aliquid ad manum pertinere? velut annulum dixeris ad aliud quid pertinere quam ad digitum?

Al. Nullo modo.

So. Nonne etiam pedis calceum eodem modo?

Al. Vero.

So. Num igitur quum calceis consulimus, tum pedibus consulimus?

Al. Haud sane intelligo, Socrate.

So. Quid vero, Alcibiade? recte consulere alicui rei quaecumque est vocas aliquid?

Al. Ego sane.

So. Num si quis quid melius reddit, tum recte dicis eum consulere?

Al. Etiam.

So. Quaenam igitur ars calceos meliores reddit?

Al. Sutrina.

So. Sutrina igitur calceis consulimus?

Al. Ita.

So. Num etiam pedi sutrina? an ea qua pedes meliores reddimus?

Al. Ea vero.

So. Meliores autem pedes nonne eadem reddimus arte qua reliquum quoque corpus?

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Αὕτη δ' οὐ γυμναστική;

ΑΛ. Μάλιστα.

ΣΩ. Γυμναστικῇ μὲν ἄρα ποδὸς ἐπιμελούμεθα, σκυτικῇ δὲ τῶν τοῦ ποδός;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Καὶ γυμναστικῇ μὲν χειρῶν, δακτυλιογλυφίᾳ δὲ τῶν τῆς χειρός;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ γυμναστικῇ μὲν σώματος, ὑφαντικῇ δὲ καὶ
* ταῖς ἄλλαις τῶν τοῦ σώματος; D

ΑΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἄλλῃ μὲν ἄρα τέχνῃ αὐτοῦ ἑκάστου ἐπιμελούμεθα, ἄλλῃ δὲ τῶν αὐτοῦ.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα, ὅταν τῶν σαυτοῦ ἐπιμελῇ, σαυτοῦ ἐπιμελεῖ.

ΑΛ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ τέχνη, ὡς ἔοικεν, ᾗ τις ἂν αὑτοῦ τε ἐπιμελοῖτο καὶ τῶν αὑτοῦ.

ΑΛ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Φέρε δή, ποίᾳ ποτ' ἂν ἡμῶν αὐτῶν ἐπιμεληθείημεν;

ΑΛ. Οὐκ ἔχω λέγειν.

ΣΩ. Ἀλλὰ τοσόνδε γε * ὡμολόγηται, ὅτι οὐχ ᾗ ἂν E
τῶν ἡμετέρων καὶ ὁτιοῦν βέλτιον ποιῶμεν, ἀλλ' ᾗ ἡμᾶς αὐτούς;

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ἦ οὖν ἔγνωμεν ἄν ποτε τίς τέχνη ὑπόδημα βέλτιον ποιεῖ, μὴ εἰδότες ὑπόδημα;

ΑΛ. Ἀδύνατον.

ΣΩ. Οὐδέ γε, τίς τέχνη δακτυλίους βελτίους ποιεῖ, ἀγνοοῦντες δακτύλιον.

ΑΛ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Τί δέ; τίς τέχνη βελτίω ποιεῖ αὐτόν, ἆρ' ἄν ποτε γνοῖμεν ἀγνοοῦντες τί ποτ' ἐσμὲν αὐτοί;

ΑΛ. * Ἀδύνατον. 129

Al. Mihi sane videtur.

So. Haec vero nonne est gymnastica?

Al. Maxime.

So. Gymnastica igitur pedi consulimus, sutrina vero eis quae ad pedem pertinent?

Al. Sane quidem.

So. Et gymnastica manibus, annularii vero arte eis quae ad manum pertinent?

Al. Etiam.

So. Ac gymnastica quidem corpori, texenti vero arte reliquisque eis quae ad corpus pertinent?

Al. Prorsus isto modo.

So. Alia ergo arte unicuique consulimus, alia eis quae ad ipsum pertinent.

Al. Patet vero.

So. Non ergo, si rebus tuis consulis, tibi consulis?

Al. Haudquaquam.

So. Neque enim eadem est ars, ut liquet, qua quis sibi consulit et rebus suis.

Al. Non, ut patet.

So. Agedum, qua tandem nobismet ipsis consulamus?

Al. Non habeo dicere.

So. At hoc certe inter nos convenit, non ea qua rerum nostrarum aliquam meliorem redderemus, sed qua nosmet ipsos.

Al. Vera dicis.

So. Num vero umquam cognosceremus quae ars calceum meliorem redderet, nisi sciremus quid esset calceus?

Al. Fieri nequit.

So. Neque etiam, quae ars annulos meliores redderet, nisi cognosceremus annulum.

Al. Vera.

ΣΩ. Πότερον οὖν δὴ ῥᾴδιον τυγχάνει τὸ γνῶναι ἑαυτόν, καί τις ἦν φαῦλος ὁ τοῦτο ἀναθεὶς εἰς τὸν ἐν Πυθοῖ νεών, ἢ χαλεπόν τι καὶ οὐχὶ παντός;

ΑΛ. Ἐμοὶ μέν, ὦ Σώκρατες, πολλάκις μὲν ἔδοξε παντὸς εἶναι, πολλάκις δὲ παγχάλεπον.

ΣΩ. Ἀλλ᾽, ὦ Ἀλκιβιάδη, εἴτε ῥᾴδιον εἴτε μή ἐστιν, ὅμως γε ἡμῖν ὧδε ἔχει· γνόντες μὲν αὐτὸ τάχ᾽ ἂν γνοῖμεν τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῶν αὐτῶν, ἀγνοοῦντες δὲ οὐκ ἄν ποτε.

ΑΛ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. * Φέρε δή, τίν᾽ ἂν τρόπον εὑρεθείη αὐτὸ τὸ αὐτό; οὕτω μὲν γὰρ ἂν τάχ᾽ εὕροιμεν τί ποτ᾽ ἐσμὲν αὐτοί, τούτου δὲ ἔτι ὄντες ἐν ἀγνοίᾳ ἀδύνατοί που. B

ΑΛ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΣΩ. Ἔχε οὖν πρὸς Διός· τῷ διαλέγει σὺ νῦν; ἄλλο τι ἢ ἐμοί;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ἐγὼ σοί;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Σωκράτης ἄρ᾽ ἐστὶν ὁ διαλεγόμενος;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἀλκιβιάδης δὲ ὁ ἀκούων;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν λόγῳ διαλέγεται ὁ Σωκράτης;

ΑΛ. Τί * μήν; C

ΣΩ. Τὸ δὲ διαλέγεσθαι καὶ τὸ λόγῳ χρῆσθαι ταὐτόν που καλεῖς;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ὁ δὲ χρώμενος καὶ ᾧ χρῆται οὐκ ἄλλο;

ΑΛ. Πῶς λέγεις;

ΣΩ. Ὥσπερ σκυτοτόμος τέμνει που τομεῖ καὶ σμίλῃ καὶ ἄλλοις ὀργάνοις.

ΑΛ. Ναί.

So. Quid vero? quae ars meliorem efficeret quemque ipsum, num umquam sciremus si nesciremus quid tandem essemus ipsi?

Al. Fieri id non potest.

So. Utrum igitur facile est noscere se ipsum, et contemptus aliquis erat qui in templo Pythio id dedicavit, an difficile quid nec cuiusvis?

Al. Mihi quidem, Socrate, saepe id videtur cuiusvis esse, saepe vero perdifficile.

So. At, Alcibiade, sive facile sive non facile est, nobis tamen sic se habet: cognoscentes hoc forsitan consulamus nobismet ipsis, ignorantes vero numquam.

Al. Sunt ista.

So. Agedum, quo pacto inveniri poterit ipsum per se? ita enim forsitan inveniamus quid tandem ipsi simus, hoc vero quamdiu ignorabimus illud non poterimus invenire.

Al. Recte dicis.

So. Attende iam per Iovem: quocum loqueris tu nunc? nonne mecum?

Al. Vero.

So. Nonne ego quoque tecum?

Al. Etiam.

So. Socrates igitur est qui loquitur?

Al. Sane quidem.

So. Et Alcibiades qui audit?

Al. Ita.

So. Nonne verbis loquitur Socrates?

Al. Quidni?

So. Loqui vero et verbis uti idem, ni fallor, dicis?

Al. Sane quidem.

So. Is autem qui utitur et id quo utitur nonne diversi sunt?

Al. Quomodo dicis?

So. Sicuti sutor incidit sane cultro et scalpro et aliis instrumentis.

Al. Vero.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἄλλο μεν ὁ τέμνων καὶ ὁ χρώμενος, ἄλλο δὲ οἷς τέμνων χρῆται;

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Ἆρ' οὖν οὕτω καὶ οἷς ὁ κιθαριστὴς κιθαρίζει καὶ αὐτὸς ὁ κιθαριστὴς ἄλλο ἂν εἴη;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τοῦτο * τοίνυν ἀρτίως ἠρώτων, εἰ ὁ χρώμενος D καὶ ᾧ χρῆται ἀεὶ δοκεῖ ἕτερον εἶναι.

ΑΛ. Δοκεῖ.

ΣΩ. Τί οὖν φῶμεν τὸν σκυτοτόμον; τέμνειν ὀργάνοις μόνον, ἢ καὶ χερσίν;

ΑΛ. Καὶ χερσίν.

ΣΩ. Χρῆται ἄρα καὶ ταύταις;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἦ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς χρώμενος σκυτοτομεῖ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τὸν δὲ χρώμενον καὶ οἷς χρῆται ἕτερα ὁμολογοῦμεν;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἕτερον ἄρα σκυτοτόμος καὶ κιθαριστὴς χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν οἷς * ἐργάζονται; E

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ παντὶ τῷ σώματι χρῆται ἄνθρωπος;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἕτερον δ' ἦν τό τε χρώμενον καὶ ᾧ χρῆται;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Ἕτερον ἄρα ὁ ἄνθρωπός ἐστι τοῦ σώματος τοῦ ἑαυτοῦ;

ΑΛ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Τί ποτ' οὖν ὁ ἄνθρωπος;

ΑΛ. Οὐκ ἔχω λέγειν.

ΣΩ. Ἔχεις μὲν οὖν, ὅτι γε τὸ τῷ σώματι χρώμενον.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. * Ἦ οὖν ἄλλο τι χρῆται αὐτῷ ἢ ἡ ψυχή; 130

ΑΛ. Οὐκ ἄλλο.

So. Nonne alius est qui incidit et utitur, aliud vero id quo incidens utitur?

Al. Quippini?

So. Nonne ita etiam ea quibus citharista citharizat et ipse citharista diversi sunt?

Al. Etiam.

So. Hoc igitur modo interrogabam, an is qui uteretur et id quo uteretur semper viderentur diversi esse.

Al. Videntur.

So. Quid igitur sentiamus de sutore? incidere eum instrumentis tantum, an etiam manibus?

Al. Etiam manibus.

So. Utitur ergo his quoque?

Al. Vero.

So. Num etiam oculis utens incidit?

Al. Etiam.

So. Eum vero qui utitur et ea quibus utitur diversos esse confitemur?

Al. Ita.

So. Diversus ergo sutor et citharista a manibus et oculis quibus opus faciunt?

Al. Liquet.

So. Nonne etiam toto corpore utitur homo?

Al. Sane quidem.

So. Diversa autem patuit esse id quod utitur et id quo utitur?

Al. Etiam.

So. Diversus igitur homo est a suo ipse corpore?

Al. Patet.

So. Quid igitur est homo?

Al. Non possum dicere.

S. Potes tamen hoc, eum esse id quod corpore utatur.

Al. Etiam.

So. Num igitur aliud quid utitur eo quam animus?

Al. Nihil vero aliud.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἄρχουσα;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ μὴν τόδε γε οἶμαι οὐδένα ἂν ἄλλως οἰηθῆναι.

ΑΛ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Μὴ οὐ τριῶν ἕν γέ τι εἶναι τὸν ἄνθρωπον.

ΑΛ. Τίνων;

ΣΩ. Ψυχὴν ἢ σῶμα, ἢ ξυναμφότερον, τὸ ὅλον τοῦτο.

ΑΛ. Τί μήν;

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν αὐτό γε τὸ τοῦ σώματος ἄρχον ὡμολογήσαμεν ἄνθρωπον εἶναι;

ΑΛ. * Ὡμολογήσαμεν. B

ΣΩ. Ἆρ' *) οὖν σῶμα αὐτὸ αὑτοῦ ἄρχει;

ΑΛ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἄρχεσθαι γὰρ αὐτὸ εἴπομεν.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκ ἂν δὴ τοῦτό γε εἴη ὃ ζητοῦμεν.

ΑΛ. Οὐκ ἔοικεν.

ΣΩ. Ἀλλ' ἄρα τὸ ξυναμφότερον τοῦ σώματος ἄρχει, καὶ ἔστι δὴ τοῦτο ἄνθρωπος;

ΑΛ. Ἴσως δῆτα.

ΣΩ. Πάντων γε ἥκιστα· μὴ γὰρ συνάρχοντος τοῦ ἑτέρου οὐδεμία που μηχανὴ τὸ ξυναμφότερον ἄρχειν.

ΑΛ. Ὀρθῶς.

ΣΩ. * Ἐπειδὴ δὲ οὔτε τὸ σῶμα οὔτε τὸ ξυναμφότερόν ἐστιν ἄνθρωπος, λείπεται, οἶμαι, ἢ μηδὲν αὐτὸ εἶναι, ἢ εἴπερ τί ἐστι, μηδὲν ἄλλο τὸν ἄνθρωπον συμβαίνειν ἢ ψυχήν. C

ΑΛ. Κομιδῇ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἔτι οὖν τι σαφέστερον δεῖ ἀποδειχθῆναί σοι ὅτι ἡ ψυχή ἐστιν ἄνθρωπος;

ΑΛ. Μὰ Δί', ἀλλ' ἱκανῶς μοι δοκεῖ ἔχειν.

ΣΩ. Εἰ δέ γε μὴ ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ μετρίως, ἐξαρ-

---

*) γρ. Τίς οὖν ὁ ἄνθρωπος; ἆρ' κτλ.

So. Nonne regens?

Al. Vero.

So. At vero hoc certe arbitror neminem aliter esse existimaturum.

Al. Quidnam?

So. Unum de tribus esse hominem.

Al. De quibusnam?

So. Animum aut corpus aut utrumque simul, totum hoc.

Al. Quippini?

So. Iam vero ipsum id quod corpus regeret concessimus hominem esse?

Al. Concessimus vero.

So. Num igitur corpus se ipsum regit?

Al. Minime.

So. Regi enim id diximus.

Al. Ita.

So. Non igitur hoc erit id quod quaerimus.

Al. Non videtur.

So. Num vero utrumque corpus regit, et hoc est homo?

Al. Fortasse.

So. Omnium vero minime; alterum enim nisi una regit, fieri nullo modo potest ut utrumque regat.

Al. Recte.

So. Quoniam vero neque corpus neque utrumque est homo, relinquitur, opinor, ut aut nihil sit, aut, si quid sit, nihil aliud homo sit nisi animus.

Al. Prorsus isto modo.

So. Iam etiam clarius demonstrari tibi oportet animum esse hominem?

Al. Haudquaquam hercle, sed satis mihi videtur esse declaratum.

So. Et si non accurate, sed mediocriter, satis est nobis; accurate enim et plane tum cognoscemus, quum

κεῖ ἡμῖν· ἀκριβῶς μὲν γὰρ τότε εἰσόμεθα, ὅταν εὕρωμεν ὃ νῦν δὴ παρήλθομεν * διὰ τὸ πολλῆς εἶναι σκέψεως. D

ΑΛ. Τί τοῦτο;

ΣΩ. Ὃ ἄρτι οὕτω πως ἐῤῥήθη, ὅτι πρῶτον σκεπτέον εἴη αὐτὸ τὸ αὐτό· νῦν δὲ ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτὸ ἕκαστον ἐσκέμμεθα ὅ τι ἐστι. καὶ ἴσως ἐξαρκέσει· οὐ γάρ που κυριώτερόν γε οὐδὲν ἂν ἡμῶν αὐτῶν φήσαιμεν ἢ τὴν ψυχήν.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐκοῦν καλῶς ἔχει οὕτω νομίζειν, ἐμὲ καὶ σὲ προσομιλεῖν ἀλλήλοις τοῖς λόγοις χρωμένους τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν ψυχήν;

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ Τοῦτ' ἄρ' * ἦν ὃ καὶ ὀλίγῳ ἔμπροσθεν εἴπομεν, E ὅτι Σωκράτης Ἀλκιβιάδῃ διαλέγεται λόγῳ χρώμενος, οὐ πρὸς τὸ σὸν πρόσωπον, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ποιούμενος τοὺς λόγους· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ψυχή.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ψυχὴν ἄρα ἡμᾶς κελεύει γνωρίσαι ὁ ἐπιτάττων γνῶναι ἑαυτόν.

ΑΛ. * Ἔοικεν. 131

ΣΩ. Ὅςτις ἄρα τῶν τοῦ σώματός τι *) γιγνώσκει, τὰ αὑτοῦ, ἀλλ' οὐχ αὑτὸν ἔγνωκεν.

ΑΛ. Οὕτως.

ΣΩ. Οὐδεὶς ἄρα τῶν ἰατρῶν ἑαυτὸν γιγνώσκει, καθ' ὅσον ἰατρός, οὐδὲ τῶν παιδοτριβῶν, καθ' ὅσον παιδοτρίβης.

ΑΛ. Οὐκ ἔοικεν.

ΣΩ. Πολλοῦ ἄρα δέουσιν οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοὶ γιγνώσκειν ἑαυτούς· οὐδὲ γὰρ τὰ ἑαυτῶν οὗτοί γε, ὡς ἔοικεν, ἀλλ' ἔτι ποῤῥωτέρω τῶν ἑαυτῶν κατά γε τὰς τέχνας ἃς ἔχουσι· τὰ γὰρ τοῦ σώματος γιγνώσκουσιν, οἷς τοῦτο * θεραπεύεται. B

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Εἰ ἄρα σωφροσύνη ἐστὶ τὸ ἑαυτὸν γιγνώσκειν, οὐδεὶς τούτων σώφρων κατὰ τὴν τέχνην.

---

*) ἴσ. ἄρα τοῦ σώματός τι.

invenerimus quod nunc praetermisimus quia longam desiderat inquisitionem.

Al. Quid hoc?

So. Quod modo ita fere dictum est primum esse explorandum ipsum per se; nunc vero pro ipso ipsum quidque quid esset spectavimus. et fortasse satis erit; neque enim quicquam eorum quae in nobis sunt ad dignitatem potius esse dixerimus animo.

Al. Haudquaquam.

So. Nonne igitur recte ita sentimus me et te inter nos colloqui verbis utentes animo cum animo?

Al. Sane quidem.

So. Hoc igitur erat quod etiam paullo supra diximus, Socratem cum Alcibiade loqui verbis utentem, non cum voltu tuo, ut patet, sed cum Alcibiade, disserentem; hic est autem animus.

Al. Mihi quidem videtur.

So. Animum igitur nos iubet cognoscere qui praecipit ut se quisque noscat.

Al. Videtur sane.

So. Qui ergo aliquid quod ad corpus pertinet cognoscit, sua, non se ipsum noscit.

Al. Ita.

So. Nullus igitur medicorum se ipsum noscit, quatenus medicus est, nec palaestrae magister.

Al. Non, ut patet.

So. Longe ergo abest ut agricolae ac reliqui opifices se ipsi noscant; nam ne sua quidem hi noscunt, ut liquet, sed etiam longius absunt a suorum cognitione pro eis quas factitant artibus; res enim ad corpus pertinentes noscunt quibus huic consulitur.

Al. Vera dicis.

So. Iam si prudentiae est se ipsum cognoscere, nemo illorum prudens est pro arte sua.

Al. Non mihi videtur.

ΑΛ. Οὔ μοι δοκεῖ.

ΣΩ. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ βάναυσοι αὗται αἱ τέχναι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ οὐκ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μαθήματα.

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν πάλιν ὅςτις αὖ σῶμα θεραπεύει, τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐχ ἑαυτὸν θεραπεύει;

ΑΛ. Κινδυνεύει.

ΣΩ. Ὅςτις δέ γε τὰ * χρήματα, οὔθ' ἑαυτὸν οὔτε C
τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔτι πορρωτέρω τῶν ἑαυτοῦ;

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐ τὰ αὑτοῦ ἄρ' ἔτι πράττει ὁ χρηματιστής.

ΑΛ. Ὀρθῶς.

ΣΩ. Εἰ ἄρα τις γέγονεν ἐραστὴς τοῦ Ἀλκιβιάδου σώματος, οὐκ Ἀλκιβιάδου ἠράσθη, ἀλλά τινος τῶν Ἀλκιβιάδου.

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ὅςτις δέ σου, τῆς ψυχῆς ἐρᾷ;

ΑΛ. Ἀνάγκη φαίνεται ἐκ τοῦ λόγου.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὁ μὲν τοῦ σώματός σου ἐρῶν, ἐπειδὴ λήγει ἀνθοῦν, ἀπιὼν οἴχεται;

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. * Ὁ δέ γε τῆς ψυχῆς ἐρῶν οὐκ ἄπεισιν, ἕως D
ἂν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἴῃ;

ΑΛ. Εἰκός γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐγώ εἰμι ὁ οὐκ ἀπιών, ἀλλὰ παραμένων λήγοντος τοῦ σώματος, τῶν ἄλλων ἀπεληλυθότων;

ΑΛ. Εὖ γε ποιῶν, ὦ Σώκρατες· καὶ μηδὲ ἀπέλθοις.

ΣΩ. Προθυμοῦ τοίνυν ὅτι κάλλιστος εἶναι.

ΑΛ. Ἀλλὰ προθυμήσομαι.

ΣΩ. Ὡς οὕτω γέ σοι ἔχει· * οὔτ' ἐγένετο, ὡς ἔοι- E
κεν, Ἀλκιβιάδῃ τῷ Κλεινίου ἐραστὴς οὔτ' ἔστιν, ἀλλ' ἢ εἷς μόνος, καὶ οὗτος ἀγαπητός, Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου καὶ Φαιναρέτης.

ΑΛ. Ἀληθῆ.

So. Iccirco etiam viles hae videntur artes esse, non viri boni studia.

Al. Sane quidem.

So. Nonne rursus qui corpori consulit, is rebus suis, non sibimet ipsi consulit?

Al. Ita fere est.

So. Qui vero pecuniae, neque sibi neque rebus suis, sed etiam longius abest a rerum suarum procuratione.

Al. Mihi sane videtur.

So. Neque iam id quod ad ipsum pertinet facit pecuniae acquirendae studiosus.

Al. Recte.

So. Iam si quis est amator Alcibiadis corporis, non Alcibiadem amat, sed aliquid quod ad Alcibiadem pertinet.

Al. Vera dicis.

So. Qui vero te, animum amat?

Al. Necessarium videtur ex hac oratione.

So. Nonne qui corpus tuum amat, is, quando desinit florere, discedit?

Al. Patet.

So. Qui vero animum amat, non abit, donec ad melius progrediatur?

Al. Probabile est.

So. Nonne ego sum qui non abeo, sed maneo deflorescente corpore, reliquis discedentibus?

Al. Bene ita facis, Socrate; et utinam ne discedas.

So. Contende igitur ut quam pulcherrimus sis.

Al. Sane contendam.

So. Etenim res tibi se sic habet? nec fuit ut patet, Alcibiadi Cliniae filio amator nec est praeter unum solum, et hunc dilectum, Socratem Sophronisci et Phaenaretae filium.

Al. Vera.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἔφησθα σμικρὸν φθῆναί με προσελθόντα σοι, ἐπεὶ πρότερος ἄν μοι προσελθεῖν, βουλόμενος πυθέσθαι διότι μόνος οὐκ ἀπέρχομαι;

ΑΛ. Ἦν γὰρ οὕτως.

ΣΩ. Τοῦτο τοίνυν αἴτιον, ὅτι μόνος ἐραστὴς ἦν σός, οἱ δ' ἄλλοι τῶν σῶν· τὰ δὲ σὰ λήγει ὥρας, σὺ δ' ἄρχει ἀνθεῖν. * καὶ νῦν γε ἂν μὴ διαφθαρῇς ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίων 132
δήμου καὶ αἰσχίων γένῃ, οὐ μή σε ἀπολίπω. τοῦτο γὰρ δὴ μάλιστ' ἐγὼ φοβοῦμαι, μὴ δημεραστὴς γενόμενος ἡμῖν διαφθαρῇς· πολλοὶ γὰρ ἤδη κἀγαθοὶ αὐτὸ πεπόνθασιν Ἀθηναίων. εὐπρόσωπος γὰρ ὁ τοῦ μεγαλήτορος δῆμος Ἐρεχθέως· ἀλλ' ἀποδύντα χρὴ αὐτὸν θεάσασθαι. εὐλαβοῦ οὖν τὴν εὐλάβειαν ἣν ἐγὼ λέγω.

ΑΛ. Τίνα;

ΣΩ. Γύμνασαι * πρῶτον, ὦ μακάριε, καὶ μάθε ἃ B
δεῖ μαθόντα ἰέναι ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως, πρότερον δὲ μή, ἵν' ἀλεξιφάρμακα ἔχων ἴῃς καὶ μηδὲν πάθῃς δεινόν.

ΑΛ. Εὖ μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Σώκρατες· ἀλλὰ πειρῶ ἐξηγεῖσθαι ὅντιν' ἂν *) τρόπον ἐπιμεληθεῖμεν ἡμῶν αὐτῶν.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοσοῦτον μὲν ἡμῖν εἰς τὸ πρόσθεν πεπέρανται· ὃ γάρ ἐσμεν, ἐπιεικῶς ὡμολόγηται· ἐφοβούμεθα δὲ μὴ τούτου σφαλέντες λάθωμεν ἑτέρου τινὸς ἐπιμελόμενοι, ἀλλ' οὐχ ἡμῶν.

ΑΛ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Καὶ μετὰ * τοῦτ' ἤδη **) τῆς ψυχῆς ἐπιμελητέον C
καὶ εἰς τοῦτο βλεπτέον.

ΑΛ. Δῆλον.

ΣΩ. Σωμάτων δὲ καὶ χρημάτων τὴν ἐπιμέλειαν ἑτέροις παραδοτέον.

ΑΛ. Τί μήν;

ΣΩ. Τίν' οὖν ἂν τρόπον γνοίημεν αὐτὰ ἐναργέστατα; ἐπειδὴ τοῦτο γνόντες, ὡς ἔοικε, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς γνωσόμεθα. ἆρα, πρὸς θεῶν, εὖ λέγοντος οὗ νῦν δὴ ἐμνήσθημεν τοῦ Δελφικοῦ γράμματος οὐ ξυνίεμεν;

*) γρ. ὅντινα.

**) γρ. Καὶ μετὰ τοῦτο δέ, ὅτι. Ισ. Κατὰ τοῦτο δή.

So. Nonne vero dixisti paullulum me tibi antevertisse, quum prius me adire voluisses ut comperires, quamobrem ego solus non discederem?

Al. Ita sane erat.

So. Haec igitur est causa, quod solus amator eram tuus, reliqui vero eorum quae ad te pertinent, et tua quidem deflorescunt, tu autem incipis florere. atque nunc, nisi corrumpare ab Atheniensium populo et deterior evadas, nullo te modo derelinquam. hoc enim maxime timeo, ne populi amator fias nobisque corrumpare; multis enim iam bonis Atheniensibus id accidit. etenim formosa est specie magnanimi populus Erechthei; quocirca nudatum oportet eum spectari. adhibe igitur cautionem quam dico.

Al. Quam?

So. Exercere primum, o bone, et disce quae te doctum oportet accedere ad rem publicam, non prius, ut praesidiis tectus accedas nec indigni quid tibi accidat.

Al. Bene mihi videris dicere, Socrate; at conare exponere quo pacto nobismet ipsis consulamus.

So. Iam hoc quidem nobis ante effectum est; quid enim simus, satis inter nos convenit. timebamus autem ne in hoc errantes aliud quid inscientes curaremus, non nos ipsos.

Al. Sunt ista.

So. Secundum hoc igitur animo consulamus oportet et hunc spectemus.

Al. Patet.

So. Corporum vero et pecuniarum cura aliis tradenda.

Al. Quidni?

So. Quo igitur pacto cognoscemus illum evidentissime? siquidem hanc cognoscentes, ut videtur, etiam nos ipsos cognoscemus. an, per deos, Delphica inscriptio quam modo memoravimus quam bene moneat non perspicimus?

ΑΛ. Τὸ ποῖόν τι διανοούμενος λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἐγώ σοι φράσω, * ὅ γε ὑποπτεύω λέγειν καὶ D
ξυμβουλεύειν ἡμῖν τοῦτο τὸ γράμμα. κινδυνεύει γὰρ οὐδὲ πολλαχοῦ εἶναι παράδειγμα αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὄψιν μόνον.

ΑΛ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

ΣΩ. Σκόπει καὶ σύ. εἰ ἡμῶν τῷ ὄμματι ὥσπερ ἀνθρώπῳ ξυμβουλεύων εἶπεν Ἰδὲ σαυτόν, πῶς ἂν ὑπελάβομεν τί παραινεῖν; ἆρ' οὐχὶ εἰς τοῦτο βλέπειν, εἰς ὃ βλέπων ὁ ὀφθαλμὸς ἔμελλεν αὑτὸν ἰδεῖν;

ΑΛ. Δῆλον.

ΣΩ. Ἐννοῶμεν δή, εἰς τί βλέποντες τῶν ὄντων ἐκεῖνό * τε ὁρῷμεν ἅμ' ἂν καὶ ἡμᾶς αὐτούς. E

ΑΛ. Δῆλον δή, ὦ Σώκρατες, ὅτι εἰς κάτοπτρά τε καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΣΩ. Ὀρθῶς λέγεις. οὐκοῦν καὶ τῷ ὀφθαλμῷ ᾧ ὁρῶμεν ἔνεστί τι*) τῶν τοιούτων;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἐννενόηκας οὖν ὅτι τοῦ ἐμβλέποντος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τὸ πρόςωπον ἐμφαίνεται ἐν τῇ τοῦ * καταντι- 133
κρὺ ὄψει ὥςπερ ἐν κατόπτρῳ, ὃ δὴ καὶ κόρην καλοῦμεν, εἴδωλον ὄν τι τοῦ ἐμβλέποντος;

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ὀφθαλμὸς ἄρα ὀφθαλμὸν θεώμενος καὶ ἐμβλέπων εἰς τοῦτο ὅπερ βέλτιστον αὐτοῦ καὶ ᾧ ὁρᾷ, οὕτως ἂν αὑτὸν ἴδοι;

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Εἰ δέ γε εἰς ἄλλο τῶν τοῦ ἀνθρώπου βλέποι ἤ τι τῶν ὄντων, πλὴν εἰς ἐκεῖνο ᾧ τοῦτο τυγχάνει ὅμοιον, οὐκ ὄψεται ἑαυτόν.

ΑΛ. Ἀληθῆ * λέγεις. B

ΣΩ. Ὀφθαλμὸς ἄρα εἰ μέλλει ἰδεῖν ἑαυτόν, εἰς ὀφθαλμὸν αὐτῷ βλεπτέον, καὶ τοῦ ὄμματος εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐν ᾧ τυγχάνει ἡ ὀφθαλμοῦ ἀρετὴ ἐγγιγνομένη· ἔστι δὲ τοῦτό που ἡ ὄψις.

ΑΛ. Οὕτως.

---

*) γρ. ἔν ἐστι.

Al. Quorsum spectans istud dicis, Socrate?

So. Ego tibi dicam quid suspicer dicere nosque admonere hanc inscriptionem. neque enim passim videtur eius exemplum reperiri, sed in visu tantum.

Al. Quomodo istud dicis?

So. Considera tu quoque si oculo nostro tamquam homini suadens diceret Vide te ipsum, quomodo et quid arbitraremur eam admonere? nonne ut in id intueretur in quod intuens oculus se ipsum visurus esset?

Al. Patet.

So. Consideremus iam, in quid intuentes ipsum simul et nos ipsos videamus.

Al. Patet, Socrate, in specula et quae sunt generis eiusdem.

So. Recte loqueris. nonne etiam in oculo quo videmus inest tale quid?

Al. Sane quidem.

So. Animadvertistine igitur oculum intuentis voltum apparere in eius qui adversus stat acie tamquam in speculo [quam quidem pupulam vocamus], ita ut simulacrum se exhibeat intuentis?

Al. Vera dicis.

So. Oculus ergo quum oculum spectat et in id intuetur quod optimum eius est et quo videt, tum se ipsum videt?

Al. Sane ita est.

So. Si vero in aliud quid eorum quae ad hominem pertinens intuetur vel in aliam quam rem praeter id cui hoc est simile, se ipsum non videbit.

Al. Vera dicis.

So. Oculus igitur si se ipsum volt videre, in oculum intueatur oportet et in eam quidem oculi partem in qua inest oculi virtus; est autem hoc, ni fallor, visus.

Al. Ita.

So. Num igitur, care Alcibiade, etiam animus si se ipsum noscere volt, in animum intueatur oportet,

ΣΩ. Ἆρ' οὖν, ὦ φίλε Ἀλκιβιάδη, καὶ ψυχὴ εἰ μέλλει γνώσεσθαι αὑτήν, εἰς ψυχὴν αὐτῇ βλεπτέον, καὶ μάλιστ' εἰς τοῦτον αὐτῆς τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐγγίγνεται ἡ ψυχῆς ἀρετή, σοφία, καὶ εἰς ἄλλο ᾧ τοῦτο τυγχάνει ὅμοιον ὄν;

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἔχομεν οὖν εἰπεῖν ὅ τι ἐστὶ τῆς * ψυχῆς θειότερον *) ἢ τοῦτο περὶ ὃ τὸ εἰδέναι τε καὶ φρονεῖν ἐστιν; C

ΑΛ. Οὐκ ἔχομεν.

ΣΩ. Τῷ θείῳ**) ἄρα τοῦτ' ἔοικεν αὐτῆς, καί τις εἰς τοῦτο βλέπων καὶ πᾶν τὸ θεῖον γνούς, θεόν τε καὶ φρόνησιν οὕτω καὶ ἑαυτὸν ἂν γνοίη μάλιστα.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Τὸ δὲ γιγνώσκειν αὑτὸν ὁμολογοῦμεν σωφροσύνην εἶναι.

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν, μὴ γιγνώσκοντες ἡμᾶς αὐτοὺς μηδὲ σώφρονες ὄντες δυναίμεθ' ἂν εἰδέναι τὰ ἡμέτερα αὐτῶν κακά τε καὶ ἀγαθά;

ΑΛ. Καὶ πῶς ἂν * τοῦτο γένοιτο, ὦ Σώκρατες; D

ΣΩ. Ἀδύνατον γὰρ ἴσως σοι φαίνεται μὴ γιγνώσκοντα Ἀλκιβιάδην τὰ Ἀλκιβιάδου γιγνώσκειν ὅτι Ἀλκιβιάδου ἐστίν.

ΑΛ. Ἀδύνατον μέντοι νὴ Δία.

ΣΩ. Οὐδ' ἄρα τὰ ἡμέτερα ὅτι ἡμέτερα, εἰ μηδ' ἡμᾶς αὐτούς;

ΑΛ. Πῶς γάρ;

ΣΩ. Εἰ δ' ἄρα μηδὲ τὰ ἡμέτερα, οὐδὲ τὰ τῶν ἡμετέρων;

ΑΛ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα πάνυ τι ὀρθῶς ὡμολογοῦμεν ὁμολογοῦντες ἄρτι εἶναί τινας οἳ ἑαυτοὺς μὲν οὐ γιγνώσκουσι, τὰ δὲ ἑαυτῶν· * ἀλλ' οὐδὲ ***) τὰ τῶν ἑαυτῶν· ἔοικε γὰρ E πάντα ταῦτα εἶναι κατιδεῖν ἑνός τε καὶ μιᾶς τέχνης, αὑτόν, τὰ αὑτοῦ, τὰ τῶν ἑαυτοῦ.

ΑΛ. Κινδυνεύει.

---

*) ἄλλ. νοερώτερον. **) ἄλλ. θεῷ. ***) ἄλλ. ἄλλους δὲ τά.

et maxime in hanc eius partem in qua inest animi virtus [sapientia], et in id quod huius est simile?

Al. Mihi quidem videtur, Socrate.

So. Possumusne vero dicere divinius aliquid in animo quam id in quo scientia et prudentia inest?

Al. Non possumus.

So. Divinae igitur hoc simile est eius partis, et quum quis hanc spectaverit totumque divinum cognoverit, deum et prudentiam, tum se ipsum quoque cognoscet maxime.

Al. Videtur sane.

So. Se ipsum vero cognoscere confitemur prudentiae esse.

Al. Sane quidem.

So. Iam vero non cognoscentes nosmet ipsos neque prudentia praediti an poterimus intelligere ipsa nostra mala et bona?

Al. At quo pacto fieri hoc poterit, Socrate?

So. Videtur tibi sine dubio fieri non posse ut, qui Alcibiadem non noscat, ea noscat quae ad Alcibiadem pertineant.

Al. Fieri hercle id nequit.

So. Neque igitur ea noscimus quae ad nos pertinent, nisi nosmet ipsos noscamus?

Al. Quî enim fieri possit?

So. Iam vero si nec nostra, nec ea quae ad nostra pertinent.

Al. Non, ut videtur.

So. Non ergo satis recte concessimus concedentes modo esse aliquos, qui semet ipsos quidem non noscerent, res vero ad se pertinentes; immo vero nec ea hi noscunt quae ad res suas pertinent; videtur enim haec omnia intelligere unius esse hominis eiusdemque artis, se sua et quae ad sua pertinent.

Al. Ita fere se habet.

ΣΩ. Ὅςτις δὲ τὰ αὑτοῦ ἀγνοεῖ, καὶ τὰ τῶν ἄλλων που ἂν ἀγνοοῖ κατὰ ταὐτά.

ΑΛ. Τί μήν;

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ τὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀγνοήσει;

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οὐκ ἄρ᾽ ἂν γένοιτο ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ πολιτικός;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐ μὴν οὐδ᾽ οἰκονομικός γε.

ΑΛ. * Οὐ δῆτα. 134

ΣΩ. Οὐδέ γε εἴσεται ὅ τι πράττει.

ΑΛ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Ὁ δὲ μὴ εἰδὼς οὐχ ἁμαρτήσεται;

ΑΛ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἐξαμαρτάνων δὲ οὐ κακῶς πράξει ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ;

ΑΛ. Πῶς δ᾽ οὔ;

ΣΩ. Κακῶς δὲ πράττων οὐκ ἄθλιος;

ΑΛ. Σφόδρα γε.

ΣΩ. Τί δ᾽, οἷς οὗτος πράττει;

ΑΛ. Καὶ οὗτοι.

ΣΩ. Οὐκ ἄρ᾽ οἷόν τε, ἐὰν μή τις σώφρων καὶ ἀγαθὸς ᾖ, εὐδαίμονα εἶναι.

ΑΛ. * Οὐχ οἷόν τε. B

ΣΩ. Οἱ ἄρα κακοὶ τῶν ἀνθρώπων ἄθλιοι.

ΑΛ. Σφόδρα γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα οὐδ᾽ ὁ πλουτήσας ἀθλιότητος ἀπαλλάττεται, ἀλλ᾽ ὁ σωφρονήσας.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα τειχῶν οὐδὲ τριήρων οὐδὲ νεωρίων δέονται αἱ πόλεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, εἰ μέλλουσιν εὐδαιμονήσειν, οὐδὲ πλήθους οὐδὲ μεγέθους ἄνευ ἀρετῆς.

ΑΛ. Οὐ μέντοι.

So. Qui vero sua non noscit, is sine dubio nec reliquorum res noscet.

Al. Prorsus isto modo.

So. Nonne igitur, si reliquorum res, etiam civitatum res eius scientiam fugient?

Al. Necesse est.

So. Non erit ergo huiusmodi vir rationis civilis peritus.

Al. Minime.

So. Neque etiam rerum domesticarum administrator.

Al. Haudquaquam.

So. Neque cognoscet quid faciat.

Al. Nullo modo.

So. Ignorans autem nonne peccabit?

Al. Sane quidem.

So. Et peccans nonne male rem geret tam privatim quam publice?

Al. Quippini?

So. Male autem rem gerens nonne infelix erit?

Al. Admodum vero.

So. Quid autem ii quibus hic rem gerit?

Al. Hi quoque.

So. Fieri ergo nequit ut quisquam, nisi prudens bonusque sit, felix reperiatur.

Al. Nequit vero.

So. Mali igitur homines infelices.

Al. Prorsus ita est.

So. Neque ergo qui opibus abundat miseria liberatur, sed qui prudentiae studet.

Al. Ita videtur.

So. Efficitur igitur ut neque muris neque triremibus neque navalibus indigeant civitates, Alcibiade, si felices se esse velint, nec multitudine neque magnitudine a virtute seiunctis.

Al. Haud sane indigent.

ΣΩ. Εἰ δὴ μέλλεις τὰ τῆς πόλεως πράξειν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοι μεταδοτέον * τοῖς πολίταις. C

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Δύναιτο δ' ἄν τις μεταδιδόναι ὃ μὴ ἔχει;*)

ΑΛ. Καὶ πῶς;

ΣΩ. Αὐτῷ ἄρα σοὶ πρῶτον κτητέον ἀρετήν, καὶ ἄλλῳ ὃς μέλλει μὴ ἰδίᾳ μόνον αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ ἄρξειν καὶ ἐπιμελήσεσθαι, ἀλλὰ πόλεως καὶ τῶν τῆς πόλεως.

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ἐξουσίαν σοι οὐδ' ἀρχὴν παρασκευαστέον σαυτῷ ποιεῖν ὅ τι ἂν βούλῃ, οὐδὲ τῇ πόλει, ἀλλὰ δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Δικαίως μὲν γὰρ πράττοντες * καὶ σωφρόνως D σύ τε καὶ ἡ πόλις θεοφιλῶς πράξετε.

ΑΛ. Εἰκός γε.

ΣΩ. Καὶ ὅπερ γε ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν, εἰς τὸ θεῖον καὶ λαμπρὸν ὁρῶντες πράξετε.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν ἐνταῦθά γε βλέποντες ὑμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὰ ὑμέτερα ἀγαθὰ κατόψεσθέ τε καὶ γνώσεσθε.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὀρθῶς τε καὶ εὖ πράξετε;

ΑΛ. * Ναί. E

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν οὕτω γε πράττοντας ὑμᾶς ἐθέλω ἐγγυήσασθαι ἦ μὴν εὐδαιμονήσειν.

ΑΛ. Ἀσφαλὴς γὰρ εἶ ἐγγυητής.

ΣΩ. Ἀδίκως δὲ πράττοντες, εἰς τὸ ἄθεον καὶ σκοτεινὸν βλέποντες, ὡς τὰ εἰκότα, ὅμοια τούτοις πράξετε ἀγνοοῦντες ὑμᾶς αὐτούς.

ΑΛ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ὧι γὰρ **), ὦ φίλε Ἀλκιβιάδη, ἐξουσία μὲν ᾖ ποιεῖν ὃ βούλεται, νοῦν δὲ μὴ ἔχῃ, τί τὸ εἰκὸς συμβαίνειν, ἰδιώτῃ ἢ καὶ πόλει; οἷον νοσοῦντι ἐξουσίας οὔσης ὃ δρᾶν βού-

*) ἄλλ. ἔχοι. **) ἴσ. γὰρ ἄν.

So. Quodsi igitur cogitas res publicas recte et bene gerere, virtutem impertiri debes civibus.

Al. Quippini?

So. Poterit vero quisquam impertiri id quod non habet?

Al. Quî possit?

So. Ipsi ergo tibi primum acquirenda est virtus, et quicumque alius volt non privatim tantum sibi suisque moderari et consulere, sed etiam civitati rebusque civilibus.

Al. Vera dicis.

So. Non igitur imperium neque licentia paranda sunt tibi vel civitati faciendi quicquid velis, sed iustitia et prudentia.

Al. Ita fere est.

So. Iuste enim facientes ac prudenter tu et civitas ita facietis quomodo deo erit gratum.

Al. Consentaneum est.

So. Et, id quod supra diximus, in divinum ac splendidum intuentes facietis.

Al. Ita est.

So. Atque huc quidem spectantes vosmet ipsos et vestra bona conspicietis et cognoscetis.

Al. Etiam.

So. Nonne recte ac bene rem geretis?

Al. Vero.

So. Ita vero si facietis, ego mea fide spondeo fore ut feliciter vivatis.

Al. Tutus sane es sponsor.

So. Iniuste autem si facietis, in scelestum et obscurum intuentes, ut consentaneum est, his similia efficietis vosmet ipsos haud cognoscentes.

Al. Videtur.

So. Cui enim, care Alcibiade, licentia est data quicquid velit faciendi, et illi quidem intelligentiae experti, quid probabile est ei eventurum esse, privato

λεται, νοῦν ἰατρικὸν μὴ ἔχοντι, * τυραννοῦντι δὲ, ὡς μηδὲ 135
ἐπιπλήττοι τις αὐτῷ, τί τὸ συμβησόμενον; ἆρ᾽ οὐχ, ὡς τὸ εἰκός, διαφθαρῆναι τὸ σῶμα;

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Τί δ᾽, ἐν νηΐ εἴ τῳ ἐξουσία εἴη ποιεῖν ὃ δοκεῖ, νοῦ τε καὶ ἀρετῆς κυβερνητικῆς ἐστερημένῳ, καθορᾷς ἃ ἂν ξυμβαίνοι αὐτῷ τε καὶ τοῖς ξυνναύταις;

ΑΛ. Ἔγωγε, ὅτι γε ἀπόλοιντο πάντες ἄν.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὡσαύτως ἐν πόλει τε καὶ πάσαις ἀρχαῖς
καὶ * ἐξουσίαις ἀπολειπομέναις ἀρετῆς ἕπεται τὸ κακῶς B
πράττειν;

ΑΛ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα τυραννίδα χρή, ὦ ἄριστε Ἀλκιβιάδη, παρασκευάζεσθαι οὔθ᾽ ἑαυτῷ οὔτε τῇ πόλει, εἰ μέλλετε εὐδαιμονεῖν, ἀλλ᾽ ἀρετήν.

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Πρὶν δέ γε ἀρετὴν ἔχειν τὸ ἄρχεσθαι ἄμεινον ὑπὸ τοῦ βελτίονος ἢ τὸ ἄρχειν ἀνδρί, οὐ μόνον παιδί.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκοῦν τό γε ἄμεινον καὶ κάλλιον;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δὲ κάλλιον πρεπωδέστερον;

ΑΛ. Πῶς * δ᾽ οὔ; C

ΣΩ. Πρέπει ἄρα τῷ κακῷ δουλεύειν· ἄμεινον γάρ.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Δουλοπρεπὲς ἄρα ἡ κακία.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἐλευθεροπρεπὲς δὲ ἡ ἀρετή.

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν φεύγειν χρή, ὦ ἑταῖρε, τὴν δουλοπρέπειαν;

vel etiam civitati? velut aegrotus si licentiam habeat concessam faciendi quod velit, medicinae expers intelligentiae, et adeo pro tyranno se gerat, ut nemo eum increpare audeat, quid eveniet? nonne, ut consentaneum est, corpus eius peribit?

Al. Vera dicis.

So. Quid porro, in navi si cui licentia sit data faciendi quod ipsi videatur, intelligentia ac virtute gubernatoris privato, nonne perspicis quid eventurum sit et ipsi et navigationis sociis?

Al. Ego sane, perituros esse omnes.

So. Nonne similiter in civitate omnibusque imperiis et licentiis a virtute destitutis evenit hoc ut infeliciter rem gerant?

Al. Necesse est.

So. Non ergo tyrannidem te oportet, mi optime Alcibiade, parare neque tibi ipsi neque civitati, si voltis felicitate uti, sed virtutem.

Al. Vera dicis.

So. Antequam vero virtutem quis nactus fuerit, melius erit a praestantiore regi quam regere non modo puero, sed etiam viro.

Al. Videtur.

So. Nonne vero melius etiam pulchrius?

Al. Vero.

So. Pulchrius autem decentius?

Al. Quippini?

So. Decet ergo pravum servire; melius est enim.

Al. Ita.

So. Servilis igitur pravitas.

Al. Ita est.

So. Liberalis vero virtus.

Al. Etiam.

So. Nonne igitur fugienda est, amice, servilis conditio?

ΑΛ. Μάλιστά γε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Αἰσθάνει δὲ νῦν πῶς ἔχεις; ἐλευθεροπρεπῶς, ἢ οὔ;

ΑΛ. Δοκῶ μοι καὶ μάλα σφόδρα αἰσθάνεσθαι.

ΣΩ. Οἶσθα οὖν πῶς ἀποφεύξει τοῦτο τὸ περὶ σὲ νῦν; ἵνα μὴ ὀνομάζωμεν αὐτὸ ἐπὶ καλῷ ἀνδρί.

ΑΛ. * Ἔγωγε. D

ΣΩ. Πῶς;

ΑΛ. Ἐὰν βούλῃ σύ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐ καλῶς λέγεις, ὦ Ἀλκιβιάδη.

ΑΛ. Ἀλλὰ πῶς χρὴ λέγειν.

ΣΩ. Ὅτι ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ.

ΑΛ. Λέγω δή. καὶ πρὸς τούτοις μέντοι τόδε λέγω, ὅτι κινδυνεύσομεν μεταβαλεῖν τὸ σχῆμα, ὦ Σώκρατες, τὸ μὲν σὸν ἐγώ, σὺ δὲ τοὐμόν· οὐ γὰρ ἔστιν ὅπως οὐ παιδαγωγήσω σε ἀπὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας, σὺ δ' ὑπ' ἐμοῦ παιδαγωγήσει.

ΣΩ. * Ὦ γενναῖε, πελαργοῦ ἄρα ὁ ἐμὸς ἔρως οὐδὲν E διοίσει, εἰ παρὰ σοὶ ἐννεοττεύσας ἔρωτα ὑπόπτερον ὑπὸ τούτου πάλιν θεραπεύσεται.

ΑΛ. Ἀλλ' οὕτως ἔχει, καὶ ἄρξομαί γε ἐντεῦθεν τῆς δικαιοσύνης ἐπιμέλεσθαι.

ΣΩ. Βουλοίμην ἄν σε καὶ διατελέσαι· ὀῤῥωδῶ δέ, οὔτι τῇ σῇ φύσει ἀπιστῶν, ἀλλὰ τὴν τῆς πόλεως ὁρῶν ῥώμην, μὴ ἐμοῦ τε καὶ σοῦ κρατήσῃ.

Al. Maxime, Socrate.

So. Intelligisne nunc quomodo te habeas? liberaliter, necne?

Al. Videor mihi satis bene intelligere.

So. Scin' igitur quomodo istam qua nunc es conditionem possis effugere? ut ne dicamus eam in pulchro viro.

Al. Ego sane scio.

So. Quomodo?

Al. Si tu volueris, Socrate.

So. Non bene dicis, Alcibiade.

Al. At quomodo dicendum?

So. Si deus voluerit.

Al. Dico igitur hoc. ac praeterea sane hoc dico, facile fieri posse ut personas inter nos permutemus, Socrate, ita ut tuam ego et tu meam suscipiamus; quum enim me sectatus sis, non possum non ipse te sectari ab hoc die.

So. O generose, a ciconiae igitur amore meus amore nihil differet, si, quum apud te amorem pennatum nutriverit, ab hoc rursus fovebitur.

Al. Sane ita habet, atque etiam incipiam dehinc iustitiae studere.

So. Pervelim etiam a te perseverari; timeo autem, nequaquam ingenio tuo diffidens, at civitatis videns robur, ne me et te vincat.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

ΣΩ. Ὦ Ἀλκιβιάδη, ἆρά γε πρὸς τὸν θεὸν προςευξόμενος πορεύει; 138

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Φαίνει γέ τοι ἐσκυθρωπακέναι τε καὶ εἰς γῆν βλέπειν, ὥς τε ξυννοούμενος.

ΑΛ. Καὶ τί ἂν τις ξυννοοῖτο, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Τὴν μεγίστην, ὦ Ἀλκιβιάδη, ξύννοιαν, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ. ἐπεὶ φέρε * πρὸς Διός, οὐκ οἴει τοὺς θεούς, B
ἃ τυγχάνομεν εὐχόμενοι καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἐνίοτε τούτων τὰ μὲν διδόναι, τὰ δ' οὔ, καὶ ἔστιν οἷς μὲν αὐτῶν, ἔστι δὲ οἷς οὔ;

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι πολλῆς προμηθείας γε προςδεῖσθαι, ὅπως μὴ λήσει τις αὑτὸν εὐχόμενος μεγάλα κακά, δοκῶν δ' ἀγαθά, οἱ δὲ θεοὶ τύχωσιν ἐν ταύτῃ ὄντες τῇ ἕξει ἐν ᾗ διδόασιν αὐτοὶ*) ἅ τις εὐχόμενος τυγχάνει; ὥςπερ τὸν Οἰδίπουν αὐτίκα φασὶν**) εὔξασθαι χαλκῷ * διε- C
λέσθαι τὰ πατρῷα τοὺς υἱεῖς· ἐξὸν αὐτῷ τῶν παρόντων κακῶν***) ἀποτροπήν τινα εὔξασθαι, ἕτερα πρὸς τοῖς ὑπάρχουσι κατηρᾶτο. τοιγαροῦν ταῦτά τε ἐξετελέσθη καὶ ἐκ τούτων ἄλλα πολλὰ καὶ δεινά, ἃ τί δεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν;

ΑΛ. Ἀλλὰ σὺ μέν, ὦ Σώκρατες, μαινόμενον ἄνθρωπον εἴρηκας· ἐπεὶ τίς ἂν σοι δοκεῖ τολμῆσαι ὑγιαίνων τοιαῦτ' εὔξασθαι;

ΣΩ. Τὸ μαίνεσθαι ἆρά γε ὑπεναντίον σοι δοκεῖ τῷ φρονεῖν;

---

*) ἄλλ. αὐτίκα. **) ὥςπερ τ. Οἰδ. φασίν.
***) ἄλλ. παρόντων αὐτῷ κακῶν.

SOCRATES ALCIBIADES.

So. O Alcibiades, an ad deum precaturus proficisceris?

Al. Sane quidem, Socrate.

So. Videris autem frontem contrahere et oculos in terram deiicere, tamquam aliquid tecum meditans.

Al. Quid tandem secum meditetur aliquis, Socrate?

So. Rem, ut mihi quidem videtur, Alcibiades, maximam. nam dic per Iovem, nonne putas deos eorum, quae precemur privatim ac publice, nonnumquam alia dare, alia non dare, et nonnullis nostrûm, nonnullis non?

Al. Sane quidem.

So. Nonne igitur videtur tibi multa opus esse prudentia, ne quis insciens magna precetur mala, putans se bona precari, dii vero ita affecti sint ut dent statim quae quis precatus fuerit? quemadmodum Oedipum dicunt precatum esse ut ferro dividerent bona paterna filii: etenim quum liceret ei malorum praesentium amotionem aliquam precari, alia ad ea quae iam aderant imprecatus est. quo factum est ut et haec evenerint et ex his alia multa exstiterint dira, quae quid attinet singula referre?

Al. At tu, Socrate, insanum produxisti hominem; nam quis videtur tibi sanus audere talia precari?

So. Insanire igitur et sapere tibi videntur inter se contraria esse?

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. * Ἄφρονες δὲ καὶ φρόνιμοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι εἶναί τινές σοι; D

ΑΛ. Εἶναι μέντοι.

ΣΩ. Φέρε δή, ἐπισκεψώμεθα τίνες ποτ' εἰσὶν οὗτοι· ὅτι μὲν γὰρ εἰσί τινες, ὡμολόγηται, ἄφρονές τε καὶ φρόνιμοι, καὶ μαινόμενοι ἕτεροι.

ΑΛ. Ὡμολόγηται γάρ.

ΣΩ. Ἔτι δὲ ὑγιαίνοντές εἰσί τινες;

ΑΛ. Εἰσίν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ἀσθενοῦντες ἕτεροι;

ΑΛ. * Πάνυ γε. 139

ΣΩ. Οὐκοῦν οὐχ οἱ αὐτοί;

ΑΛ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν καὶ ἕτεροί τινές εἰσιν, οἳ μηδέτερα τούτων πεπόνθασιν;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἄνθρωπον ὄντα ἢ νοσεῖν ἢ μὴ νοσεῖν.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Τί δέ; περὶ φρονήσεως καὶ ἀφροσύνης ἆρά γε τὴν αὐτὴν ἔχεις γνώμην;

ΑΛ. Πῶς λέγεις;

ΣΩ. Δοκεῖ σοι οἷόν τε*) εἶναι ἢ φρόνιμον ἢ ἄφρονα, ἢ ἔστι τι διὰ μέσου τρίτον πάθος, ὃ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον μήτε φρόνιμον μήτε * ἄφρονα; B

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀνάγκη ἄρα ἐστὶ τὸ ἕτερον τούτων πεπονθέναι.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐκοῦν μέμνησαι ὁμολογήσας ὑπεναντίον εἶναι μανίαν φρονήσει;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ μηδὲν εἶναι διὰ μέσου τρίτον πάθος, ὃ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον μήτε φρόνιμον μήτε ἄφρονα εἶναι;

---

*) Ισ. Δοκεῖ σοι ἀναγκαῖον, εἶναι.

Al. Sane quidem.

So. Insipientes vero et prudentes videntur tibi homines aliqui esse?

Al. Videntur vero.

So. Agedum, videamus quinam sint hi. etenim esse aliquos confessi sumus insipientes et prudentes, alios vero insanos.

Al. Vero.

So. Praeterea sani sunt aliqui?

Al. Sunt.

So. Nonne etiam aegroti alii?

Al. Sane quidem.

So. Neque vero hi sunt iidem?

Al. Non sunt.

So. Num etiam alii quidam sunt, in quos neutrum horum cadit?

Al. Minime.

So. Necesse igitur est hominem aut aegrotare aut non aegrotare.

Al. Mihi sane videtur.

So. Quid vero? de prudentia et imprudentia an eadem est tua sententia?

Al. Quomodo dicis?

So. Videtur tibi necessarium hominem aut prudentem aut imprudentem esse, an tertia est media quaedam affectio, quae efficit hominem neque prudentem neque imprudentem?

Al. Haudquaquam.

So. Necesse igitur est alterutrum horum in eum cadere.

Al. Mihi vero videtur.

So. Nonne igiutr meministi te concessisse contrariam esse insaniam prudentiae?

Al. Ego sane.

So. Nonne etiam non esse tertiam mediam quandam affectionem, quae efficeret hominem neque prudentem neque imprudentem?

ΑΛ. Ὡμολόγησα γάρ.

ΣΩ. Καὶ μὴν δύο γε ὑπεναντία ἑνὶ πράγματι πῶς ἂν εἴη;

ΑΛ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἀφροσύνη ἄρα καὶ μανία κινδυνεύει * ταὐτὸν εἶναι. C

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Πάντας οὖν ἂν φάντες, ὦ Ἀλκιβιάδη, τοὺς ἄφρονας μαίνεσθαι ὀρθῶς ἂν φαίημεν· αὐτίκα τῶν σῶν ἡλικιωτῶν εἴ τινες τυγχάνουσιν ἄφρονες ὄντες, ὥσπερ εἰσί, καὶ τῶν ἔτι πρεσβυτέρων· ἐπεί, φέρε πρὸς Διός, οὐκ οἴει τῶν ἐν τῇ πόλει ὀλίγους μὲν εἶναι τοὺς φρονίμους, ἄφρονας δὲ τοὺς πολλούς, οὓς δὴ σὺ μαινομένους καλεῖς;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οἴει ἂν οὖν χαίροντας ἡμᾶς εἶναι μετὰ τοσούτων * μαινομένων πολιτευομένους, καὶ οὐκ ἂν παιομένους D καὶ βαλλομένους καὶ ἅπερ εἰώθασιν οἱ μαινόμενοι διαπράττεσθαι, πάλαι δὴ δίκην δεδωκέναι; ἀλλ' ὅρα, ὦ μακάριε, μὴ οὐχ οὕτω ταῦτ' ἔχει*).

ΑΛ. Πῶς ἂν οὖν ποτ' ἔχοι, ὦ Σώκρατες; κινδυνεύει γὰρ οὐχ οὕτως ἔχειν ὥσπερ ᾠήθην.

ΣΩ. Οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖ. ἀλλὰ τῇδέ πῃ ἀθρητέον.

ΑΛ. Πῇ ποτε λέγεις;

ΣΩ. Ἐγὼ δή σοι ἐρῶ. ὑπολαμβάνομέν γέ τινας εἶναι νοσοῦντας· ἢ οὔ;

ΑΛ. Πάνυ μὲν * οὖν. E

ΣΩ. Ἆρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀναγκαῖον εἶναι τὸν νοσοῦντα ποδαγρᾶν ἢ πυρέττειν ἢ ὀφθαλμιᾶν; ἢ οὐκ ἂν δοκεῖ σοι καὶ μηδὲν τούτων πεπονθὼς ἑτέραν νόσον νοσεῖν; πολλαὶ γὰρ δήπου γέ εἰσι, καὶ οὐχ αὗται μόναι.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκοῦσιν.

ΣΩ. Ὀφθαλμία οὖν σοι δοκεῖ πᾶσα νόσος εἶναι;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ Ἆρ' οὖν καὶ πᾶσα νόσος ὀφθαλμία;

---

*) Ισ. ἔχῃ.

Al. Concessi.

So. Iam vero duo contraria unius quî possunt esse?

Al. Nullo modo.

So. Imprudentia ergo et insania videntur eaedem esse.

Al. Videntur.

So. Omnes igitur, Alcibiade, si dicamus imprudentes insanire, recte dicamus; exempli causa si quî aequalium tuorum imprudentes sunt, sicut sunt, et aetate longius provectorum. nam, dic per Iovem, nonne putas paucos in civitate esse prudentes, imprudentes vero plerosque, quos tu insanos vocas?

Al. Ego sane puto.

So. Putas vero impune nos inter tot insanos vivere potuisse, et non caesos et ictos aliaque perpessos quae insani solent infligere, iam dudum poenas fuisse daturos? at vide, mi bone, ne aliter res se habeat.

Al. Quomodo vero tandem se habeat, Socrate? videtur enim non sic se habere, quemadmodum putabam.

So. Nec mihi videtur. at ita fere considerandum.

Al. Quomodo dicis?

So. Ego tibi iam dicturus sum. arbitramur nonnullos esse aegrotantes; nonne?

Al. Sane quidem.

So. Num igitur videtur tibi necessarium esse aegrotantem podagra vel febri vel lippitudine laborare? an non videtur tibi horum nullo morborum, sed alio affici posse? multi enim sine dubio sunt, non hi soli.

Al. Mihi sane videntur.

So. Lippitudo igitur quaevis an tibi videtur morbus esse?

Al. Etiam.

So. Num etiam quivis morbus lippitudo?

ΑΛ. Οὐ δῆτα ἔμοιγε· ἀπορῶ μέντοι πῶς λέγω.

ΣΩ. Ἀλλ' ἐὰν * ἔμοιγε προςέχῃς τὸν νοῦν, σύν τε 140
δύο σκεπτομένω τυχὸν εὑρήσομεν.

ΑΛ. Ἀλλὰ προςέχω, ὦ Σώκρατες, εἰς δύναμιν τὴν ἐμήν.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὡμολογήθη ἡμῖν ὀφθαλμία μὲν πᾶσα νόσος εἶναι, νόσος μέντοι οὐκ εἶναι πᾶσα ὀφθαλμία;

ΑΛ. Ὡμολογήθη.

ΣΩ. Καὶ ὀρθῶς γέ μοι δοκεῖ ὁμολογηθῆναι. καὶ γὰρ οἱ πυρέττοντες πάντες νοσοῦσιν, οὐ μέντοι οἱ νοσοῦντες πάντες πυρέττουσιν οὐδὲ ποδαγρῶσιν οὐδέ γε ὀφθαλμιῶσιν, οἶμαι· ἀλλὰ νόσος * μὲν πᾶν τὸ τοιοῦτόν ἐστι, διαφέρειν B
δέ φασιν οὓς δὴ καλοῦμεν ἰατροὺς τὴν ἀπεργασίαν αὐτῶν· οὐ γὰρ πᾶσαι οὔθ' ὅμοιαι *) οὔτε ὁμοίως διαπράττονται, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὑτῆς δύναμιν ἑκάστη· νόσοι μέντοι πᾶσαί εἰσιν. ὥςπερ δημιουργούς τινας ὑπολαμβάνομεν· ἢ οὔ;

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοὺς σκυτοτόμους καὶ τέκτονας καὶ ἀνδριαντοποιοὺς καὶ ἑτέρους παμπληθεῖς, οὓς τί δεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν; ἔχουσι δ' οὖν διειληφότες δημιουργίας * μέρη, C
καὶ πάντες οὗτοί εἰσι δημιουργοί, οὐ μέντοι εἰσὶ τέκτονές γε οὐδὲ σκυτοτόμοι οὐδὲ ἀνδριαντοποιοί, οἳ ξύμπαντές εἰσι δημιουργοί.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὕτω μὲν τοίνυν καὶ τὴν ἀφροσύνην διειληφότες εἰσί, καὶ τοὺς μὲν πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἔχοντας μαινομένους καλοῦμεν, τοὺς δ' ὀλίγον ἔλαττον ἠλιθίους τε καὶ ἐμβροντήτους· οἱ δὲ ἐν εὐφημοτάτοις ὀνόμασι βουλόμενοι κατονομάζειν οἱ μὲν μεγαλοψύχους, οἱ δὲ εὐήθεις, ἕτεροι δὲ ἀκάκους καὶ ἀπείρους * καὶ ἐνεούς. εὑρήσεις δὲ καὶ ἕτερα D
πολλὰ ἀναζητῶν ὀνόματα. πάντα δὲ ταῦτα ἀφροσύνη ἐστί· διαφέρει δέ, ὥςπερ τέχνη τέχνης ἡμῖν κατεφαίνετο καὶ νόσος σου. ἢ πῶς σοι δοκεῖ;

---

*) ἴσ. ὅμοια.

Al. Minime mihi videtur; nescio tamen quomodo dicam.

So. At quum animum attenderis ad ea quae dicam, una ambo spectantes fortasse inveniamus.

Al. Sane attendo, Socrate, quantum possum.

So. Nonne igitur concessimus lippitudinem omnem esse morbum, morbum tamen non omnem esse lippitudinem?

Al. Concessimus.

So. Ac recte quidem mihi videmur concessisse; etenim qui febri tentantur omnes aegrotant, neque tamen qui aegrotant omnes febri vel podagra vel lippitudine laborant, ut opinor; immo morbus quidem omne est huiusmodi, diversos autem esse dicunt quos vocamus medicos eorum effectus; neque enim omnes similia neque similiter efficiunt, sed pro sua quisque vi et natura; morbi tamen omnes sunt. similiter opifices quosdam habemus; nonne?

Al. Sane quidem.

So. Nonne sutores et fabros lignarios et statuarios et alios quamplurimos, quos quid attinet singulatim memorare? habent vero hi operum faciundorum partes inter se distributas, omnesque hi sunt opifices, neque tamen sunt fabri nec sutores nec statuarii, qui omnes sunt opifices.

Al. Minime.

So. Ita etiam imprudentiam inter se homines partiuntur, et qui maximam eius partem habent, eos insanos vocamus, qui aliquanto minorem, stolidos ac stupidos; et qui lenissimis eos nominibus volunt afficere, partim magnanimos, partim simplices eos vocant, alii minime malos et imperitos et insulsos. invenies autem, si quaeras, alia multa nomina. et omnia sunt imprudentia; differunt autem inter se, quemadmodum ars ab arte nobis visa est diversa et morbus a morbo. an quomodo tibi videtur?

ΑΛ. Ἐμοὶ μὲν οὕτως.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἀπ' ἐκείνου πάλιν ἐπανέλθωμεν. ἦν γὰρ δήπου ἐν ἀρχῇ*) τοῦ λόγου, σκεπτέον εἶναι τοὺς ἄφρονάς τε καὶ φρονίμους; τίνες ποτ' εἰσίν. ὡμολόγητο γάρ εἶναί τινας· ἢ γὰρ οὔ;

ΑΛ. Ναί, ὡμολόγηται.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν τούτους * φρονίμους ὑπολαμβάνεις, οἳ E ἂν εἰδῶσιν ἅττα δεῖ πράττειν καὶ λέγειν;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἄφρονας δὲ ποτέρους; ἆρά γε τοὺς μηδέτερα τούτων εἰδότας;

ΑΛ. Τούτους.

ΣΩ. Οὐκοῦν οἵ γε μὴ εἰδότες μηδέτερα τούτων λήσουσιν αὑτοὺς καὶ λέγοντες καὶ πράττοντες ἅττα μὴ δεῖ;

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Τούτων μέντοι ἔλεγον, ὦ Ἀλκιβιάδη, καὶ τὸν Οἰδίπουν εἶναι τῶν ἀνθρώπων. * εὑρήσεις δὲ καὶ τῶν νῦν 141 ἔτι πολλοὺς οὐκ ὀργῇ κεχρημένους, ὥσπερ ἐκεῖνον, οὐδ' οἰομένους κακά σφισιν εὔχεσθαι, ἀλλ' ἀγαθά. ἐκεῖνος μέν, ὥσπερ οὐδ' ηὔχετο, οὐδ' ᾤετο· ἕτεροι δέ τινές εἰσιν οἳ τἀναντία τούτων πεπόνθασιν. ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι σὲ πρῶτον, εἴ σοι ἐμφανὴς γενόμενος ὁ θεὸς πρὸς ὃν τυγχάνεις πορευόμενος, ἐρωτήσειε, πρὶν ὁτιοῦν εὔξασθαί σε, εἰ ἐξαρκέσει σοι τύραννον γενέσθαι τῆς Ἀθηναίων πόλεως· εἰ δὲ τοῦτο φαῦλον ἡγήσαιο καὶ μὴ μέγα τι, * προσθείη, καὶ πάντων B τῶν Ἑλλήνων· εἰ δέ σε ὁρῴη ἔτι ἔλαττον δοκοῦντα ἔχειν, εἰ μὴ καὶ πάσης Εὐρώπης ὑποσταίη σοι, καὶ τοῦτο μὴ μόνον ὑποσταίη, αὐθημερόν σου βουλομένου ὡς πάντας αἰσθέσθαι ὅτι Ἀλκιβιάδης ὁ Κλεινίου τυραννός ἐστιν· αὐτὸν**) οἶμαι ἄν σε ἀπιέναι περιχαρῆ γενόμενον, ὡς τῶν μεγίστων ἀγαθῶν κεκυρηκότα.

ΑΛ. Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ὦ Σώκρατες, κἂν ἄλλον ὁντινοῦν, εἴπερ τοιαῦτα ξυμβαίη αὐτῷ.

ΣΩ. Ἀλλὰ μέντοι ἀντί γε * τῆς σῆς ψυχῆς οὐδ' ἂν C

*) ἄλλ. καὶ ἐν ἀρχῇ. ἴσ. δήπου ἡ ἀρχή. **) ἴσ. αὐτῷ.

Al. Mihi sane ita.

So. Iam vero inde revertamur. erat enim, ni fallor, unde digressa est oratio nostra, hoc, considerandum esse qui tandem essent imprudentes et prudentes. concessum videlicet erat esse aliquos; nonne?

Al. Sane, concessum erat.

So. An vero hos prudentes existimas qui sciant quae sibi facienda et dicenda sint?

Al. Sane quidem.

So. Imprudentes autem quosnam? eosne qui neutra horum sciant?

Al. Hos vero.

So. Nonne qui horum neutra sciunt inscientes et dicunt et faciunt quae non debent?

Al. Ita est.

So. Horum igitur dixi, Alcibiade, Oedipum quoque fuisse hominum. invenies vero etiam eorum qui nunc sunt multos non iracundia inflammatos, sicut ille fuit, nec putantes se mala sibi precari, sed bona. ille enim nec precatus est nec putavit, sunt vero alii quidam quorum contraria est ratio. equidem sane arbitror primum, si deus ad quem proficisceris manifestum se tibi exhiberet teque rogaret, priusquam aliquid precatus esses, an satis haberes tyrannum fieri Atheniensium civitatis, et hoc si vile esse putares nec magni quid, adiiceret, etiam omnium Graecorum; ac si videret adhuc minus putantem te habiturum esse, nisi etiam totius Europae dominatum tibi promitteret, nec promitteret tantum, verum etiam impertiret, cum hoc ipso die velles ut omnes comperirent Alcibiadem Cliniae filium exstitisse tyrannum; arbitror te discessurum esse laetitia exsultantem, tamquam maxima bona adeptum.

Al. Ego vero arbitror, Socrate, etiam quemvis alium, si talia ei obtingerent.

So. Attamen pro vita tua nec omnium Graecorum et barbarorum terram ac tyrannidem tibi velles impertiri.

τὴν πάντων Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων χώραν τε καὶ τυραννίδα βουληθείης σοι γενέσθαι.

ΑΛ. Οὐκ οἶμαι ἔγωγε· πῶς γὰρ ἄν, μηδέν γέ τι μέλλων αὐτοῖς χρήσεσθαι;

ΣΩ. Τί δ᾽, εἰ μέλλοις κακῶς τε καὶ βλαβερῶς χρῆσθαι; οὐδ᾽ ἂν οὕτως;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ὁρᾷς οὖν ὡς οὐκ ἀσφαλὲς οὔτε τὰ διδόμενα εἰκῇ δέχεσθαί [σε] οὔτε αὐτὸν εὔχεσθαι γενέσθαι, εἴ γέ τις βλάπτεσθαι μέλλει*) διὰ ταῦτα ἢ τὸ παράπαν τοῦ * βίου D
ἀπαλλαγῆναι. πολλοὺς δ᾽ ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν ὅσοι τυραννίδος ἐπιθυμήσαντες ἤδη καὶ σπουδάσαντες τοῦτ᾽ αὐτοῖς παραγενέσθαι, οἷς ἀγαθόν τι πράξοντες, διὰ τὴν τυραννίδα ἐπιβουλευθέντες τὸν βίον ἀφῃρέθησαν. οἶμαι δέ σε οὐκ ἀνήκοον εἶναι ἔνιά γε χθιζά τε καὶ πρωϊζὰ γεγενημένα, ὅτε Ἀρχέλαον τὸν Μακεδόνων τύραννον τὰ παιδικά, ἐρασθέντα τῆς τυραννίδος οὐδὲν ἧττον ἤπερ ἐκεῖνος τῶν παιδικῶν, ἀπέκτεινε τὸν ἐραστὴν ὡς τύραννός τε * καὶ εὐδαίμων ἀνὴρ E
ἐσόμενος, κατασχὼν δὲ τρεῖς ἢ τέτταρας ἡμέρας τὴν τυραννίδα πάλιν αὐτὸς ἐπιβουλευθεὶς ὑφ᾽ ἑτέρων τινῶν ἐτελεύτησεν. ὁρᾷς δὴ καὶ τῶν ἡμετέρων πολιτῶν (ταῦτα γὰρ οὐκ ἄλλων ἀκηκόαμεν, ἀλλ᾽ αὐτοὶ παρόντες οἴδαμεν) ὅσοι στρατηγίας ἐπιθυμήσαντες * ἤδη καὶ τυχόντες αὐτῆς οἱ 142
μὲν ἔτι καὶ νῦν φυγάδες τῆσδε τῆς πόλεώς εἰσιν, οἱ δὲ τὸν βίον ἐτελεύτησαν· οἱ δὲ ἄριστα δοκοῦντες αὐτῶν πράττειν, διὰ πολλῶν κινδύνων ἐλθόντες καὶ φόβων οὐ μόνον ἐν ταύτῃ τῇ στρατηγίᾳ, ἀλλ᾽ ἐπεὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν κατῆλθον, ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν πολιορκούμενοι πολιορκίαν οὐδὲν ἐλάττω τῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων διετέλεσαν, ὥστε ἐνίους αὐτῶν εὔχεσθαι ἀστρατηγήτους εἶναι μᾶλλον ἢ * ἐστρατηγηκέναι. B
εἰ μὲν οὖν ἦσαν οἱ κίνδυνοί τε καὶ πόνοι φέροντες εἰς ὠφέλειαν, εἶχεν ἄν τινα λόγον· νῦν δὲ καὶ πολὺ τοὐναντίον. εὑρήσεις δὲ καὶ περὶ τέκνων τὸν αὐτὸν τρόπον εὐξαμένους τινὰς ἤδη γενέσθαι καὶ γενομένων εἰς ξυμφοράς τε καὶ λύπας τὰς μεγίστας καταστάντας. οἱ μὲν γὰρ μοχ-

*) ἄλλ. μέλλοι.

Al. Non puto equidem; quomodo enim, si nulli mihi usui forent?

So. Quid, si male et perniciose iis usurus esses? ne ita quidem?

Al. Minime.

So. Vides igitur non tutum esse ea quae offerantur inconsulte accipere vel ipsum precari ut obtingant, si quis damnum sit inde facturus vel omnino vitam amissurus. etenim multi quos possim commemorare iam exstiterunt qui tyrannidem affectantes idque agentes ut ipsis obtingeret, boni quid se putantes assequuturos esse, propter tyrannidem per insidias vita sint privati. nec vero puta te non audivisse nonnulla quae non ita pridem facta sunt, quum Archelaum Macedonum tyrannum puer dilectus, amans ille quidem tyrannidis non minus quam iste pueri, interficeret amatorem quippe arbitrans se tyrannum beatumque virum esse evasurum, tres autem vel quattuor dies tyrannide potitus ab aliis ipse rursus insidias parantibus necaretur. vides vero etiam de nostris civibus (haec enim non ex aliis audivimus, sed ipsi praesentes scimus) quam multi iam munus imperatorium affectantes idque adepti partim nunc adhuc ex hac urbe exsulent, partim vitam amiserint; et qui optime secum agi putaverint, non solum in ipso exercitu ducendo multis in periculis ac terroribus versati fuerint. sed etiam in patriam reversi a sycophantis oppugnationem non minorem quam ab hostibus numquam non sustinuerint: ut nonnulli eorum optaverint munere se imperatorio caruisse potius quam functos esse. iam si pericula et terrores utilitatem illis attulissent, consentaneum esset; nunc vero plane contra se habet. invenies vero etiam quod ad liberos attinet eodem modo nonnullos iam fuisse qui precati fuerint a diis ut liberi sibi nascerentur hisque natis in calamitates et dolores maximos inciderint. alii enim, quum improbi semper fuerint liberi, totam vi-

θηρῶν διὰ τέλους ὄντων τῶν τέκνων ὅλον τὸν βίον λυπούμενοι διήγαγον· τοὺς δὲ χρηστῶν μὲν γενομένων, ξυμφοραῖς δὲ χρησαμένων ὥςτε * στερηθῆναι, καὶ τούτους οὐδὲν εἰς ἐλάττους δυστυχίας καθεστηκότας ἤπερ ἐκείνους καὶ C
βουλομένους ἂν ἀγένητα μᾶλλον εἶναι ἢ γενέσθαι. ἀλλ' ὅμως τούτων τε καὶ ἑτέρων πολλῶν ὁμοιοτρόπων τούτοις οὕτω σφόδρα καταδήλων ὄντων, σπάνιον εὑρεῖν ὅςτις ἂν ἢ διδομένων ἀπόσχοιτο ἢ μέλλων δι' εὐχῆς τεύξεσθαι παύσαιτ' ἂν εὐχόμενος. οἱ δὲ πολλοὶ οὔτε ἂν τυραννίδος διδομένης ἀπόσχοιντ' ἂν οὔτε στρατηγίας οὐθ' ἑτέρων * πολλῶν, ἃ D
παρόντα βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ, ἀλλὰ κἂν εὔξαιντ' ἂν γενέσθαι, εἴ τῳ μὴ παρόντα τυγχάνει. ὀλίγον δὲ ἐπισχόντες ἐνίοτε παλινῳδοῦσιν, ἀνευχόμενοι ἅττ' ἂν τὸ πρῶτον εὔξωνται. ἐγὼ μὲν οὖν ἀπορῶ μὴ ὡς ἀληθῶς μάτην θεοὺς ἄνθρωποι αἰτιῶνται, ἐξ ἐκείνων φάμενοι κακά σφισιν εἶναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ σφῇσιν εἴτε ἀτασθαλίαισιν εἴτε ἀφροσύναις χρὴ εἰπεῖν, ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσι. * κινδυνεύει γοῦν, ὦ Ἀλκιβιάδη, φρόνιμός τις εἶναι ἐκεῖνος ὁ ποιητής, ὃς δοκεῖ μοι φίλοις ἀνοήτοις τισὶ χρησάμενος, ὁρῶν αὐτοὺς καὶ πράττοντας καὶ εὐχομένους ἅπερ οὐ E
βέλτιον ἦν, ἐκείνοις δὲ ἐδόκει, κοινῇ ὑπὲρ ἁπάντων αὐτῶν εὐχὴν ποιήσασθαι. λέγει δέ πως ὡδί,

* Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐσθλά, φησί, καὶ εὐχομένοις 143
καὶ ἀνεύκτοις
Ἄμμι δίδου, τὰ δὲ δεινὰ καὶ εὐχομένοις ἀπαλέξειν

κελεύει. ἐμοὶ*) μὲν οὖν καλῶς δοκεῖ καὶ ἀσφαλῶς λέγειν ὁ ποιητής· σὺ δ' εἴ τι ἐν νῷ ἔχεις πρὸς ταῦτα, μὴ σιώπα.

ΑΛ. Χαλεπόν, ὦ Σώκρατες, ἐστὶν ἀντιλέγειν πρὸς τὰ καλῶς εἰρημένα. ἐκεῖνο δ' οὖν ἐννοῶ, ὅσων κακῶν αἰτία ἡ ἄγνοια τοῖς ἀνθρώποις, ὁπόθ', ὡς ἔοικε, λελήθαμεν * ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ ταύτην καὶ πράττοντες καὶ τό γε B
ἔσχατον εὐχόμενοι ἡμῖν αὐτοῖς τὰ κάκιστα. ὅπερ οὖν οὐδεὶς ἂν οἰηθείη, ἀλλὰ τοῦτό γε πᾶς ἂν οἴοιτο ἱκανὸς εἶναι, αὐτὸς αὑτῷ τὰ βέλτιστα εὔξασθαι, ἀλλ' οὐ τὰ κάκιστα.

---

*) ἴσ. ἀπαλέξειν. ἐμοί.

tam moerore afflicti traduxerunt, alii vero qui probos habuerant, sed in hanc fortunam adversam devenerant ut eis orbarentur, haud minoribus quam illi afflicti sunt calamitatibus et optaverunt sibi non natos potius quam natos esse. ac quamvis haec aliaque multa generis eiusdem tam evidentia sunt, tamen raro reperitur aliquis qui ab eis quae ipsi offerantur sese abstineat vel, si precando ea impetraturus sit, desistat precari. plerique vero neque a tyrannide si ipsis offerretur sese abstinerent neque a munere imperatorio neque ab aliis multis quae si adsunt obsunt magis quam prosunt, sed precarentur ut sibi obtingerent, si non adessent, atque non ita multo post nonnumquam recantant quasi, retractantes quae primum fecerant vota. iccirco equidem vereor ne prorsus sine causa deos homines accusent ex illis dicentes mala sibi manare; ipsi vero sua sive protervitate sive insipientia oportet dici, ultra sortem dolores habent. ac videtur quidem, Alcibiade, prudens quis fuisse ille poëta, qui amicos, ni fallor, quum insipientes haberet quos vidisset et facientes et precantes quae non conducerent, illis autem viderentur, communiter pro omnibus precationem fecit. dicit autem hoc fere modo:

Iuppiter o nobis, taceamns sive precemur,
Da bona; quae mala sunt, errore petentibus arce.

mihi igitur bene videtur et caute dicere poëta; tu vero si quid in animo habes contra monere, ne tace.

Al. Difficile, Socrate, est contra ea quae bene dicta sunt dicere. hoc tamen perspicio, quod malorum causa sit ignorantia hominibus, quando, ut patet, inscientes per hanc et facimus et, id quod gravissimum est, precamur nobismet ipsis pessima. quod quidem nemo facile de se statuerit, immo hoc quisque putaverit satis se prudentem esse ad optima sibi

τοῦτο μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς κατάρᾳ τινί, ἀλλ' οὐκ εὐχῇ ὅμοιον ἂν εἴη.

ΣΩ. Ἀλλ' ἴσως, ὦ βέλτιστε, φαίη ἄν τις ἀνὴρ ὃς ἐμοῦ τε καὶ σοῦ σοφώτερος ὢν τυγχάνοι, οὐκ ὀρθῶς ἡμᾶς λέγειν οὕτως εἰκῇ ψέγοντας ἄγνοιαν, εἴ γε μὴ * προςθείη- C
μεν τὴν ἔστιν ὧν τε ἄγνοιαν καὶ ἔστιν οἷς καὶ ἔχουσί πως ἀγαθόν, ὥςπερ ἐκείνοις κακόν.

ΑΛ. Πῶς λέγεις; ἔστι γάρ ὁτιοῦν πρᾶγμα ὁτῳδὴ ὁπωςοῦν ἔχοντι ἄμεινον ἀγνοεῖν ἢ γιγνώσκειν;

ΣΩ. Ἔμοιγε δοκεῖ· σοὶ δ' οὔ;

ΑΛ. Οὐ μέντοι μὰ Δία.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό σου καταγνώσομαι, ἐθέλειν ἄν σε πρὸς τὴν σαυτοῦ*) μητέρα διαπεπρᾶχθαι ἅπερ Ὀρέστην φασὶ καὶ τὸν Ἀλκμαίωνα καὶ εἰ δή τινες ἄλλοι ἐκείνοις τυγχάνουσι ταὐτὰ * διαπεπραγμένοι. D

ΑΛ. Εὐφήμει πρὸς Διός, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὔτοι τὸν λέγοντα, ὦ Ἀλκιβιάδη, ὡς οὐκ ἂν ἐθέλοις σοι ταῦτα πεπρᾶχθαι, εὐφημεῖν δεῖ σε κελεύειν ἀλλὰ μᾶλλον πολὺ εἴ τις τἀναντία λέγοι, ἐπειδὴ οὕτω σοι δοκεῖ σφόδρα δεινὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὥςτ' οὐδὲ ῥητέον εἶναι οὕτως εἰκῇ, δοκεῖς δ' ἂν**) τὸν Ὀρέστην, εἰ ἐτύγχανε φρόνιμος ὢν καὶ εἰδὼς ὅ τι βέλτιστον ἦν αὐτῷ πράττειν, τολμῆσαι ἄν τι τούτων διαπράξασθαι;

ΑΛ. * Οὐ δῆτα. E

ΣΩ. Οὐδέ γε ἄλλον οἶμαι οὐδένα.

ΑΛ. Οὐ μέντοι.

ΣΩ. Κακὸν ἄρα, ὡς ἔοικεν, ἐστὶν ἡ τοῦ βελτίστου ἄγνοια καὶ τὸ ἀγνοεῖν τὸ βέλτιστον.

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ἐκείνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν.

ΑΛ. Φημί.

ΣΩ. Ἔτι τοίνυν καὶ τόδε ἐπισκεψώμεθα. εἴ σοι αὐτίκα μάλα παρασταίη, οἰηθέντι βέλτιον εἶναι, Περικλέα τὸν σεαυτοῦ ἐπίτροπόν τε καὶ φίλον, ἐγχειρίδιον λαβόντα,

*) γρ. ἑαυτοῦ. **) ἴσ. ἐπειδὴ δὲ — δοκεῖς αἴ.

precanda, non pessima. hoc enim re vera imprecationi cuidam, non precationi simile est.

So. At forsitan, mi optime, dicat vir me et te sapientior, non recte nos loqui ita sine causa vituperantes ignorantiam, nisi adiiciamus, nonnullarum rerum et nonnullorum et aliquo modo se habentium ignorantiam esse bonam, illorum vero malam.

Al. Quomodo dicis? num cuiquam quomodocumque se habenti melius esse potest rem qualis ea cumque est ignorare, quam noscere?

So. Mihi vero videtur, tibi non?

Al. Haudquaquam hercle.

So. Enim vero nec hoc existimabo te velle in matrem tuam ea commisisse quae Oresten dicunt et Alcmaeonem et si qui alii eadem atque illi commiserunt.

Al. Bona verba, quaeso, Socrate.

So. Non eum qui dicit, Alcibiade, te non posse velle hoc perpetravisse, iubere debes bona verba dicere, sed multo magis, si quis contraria dicat: quoniam vero tam horrendum tibi videtur facinus esse, num Oresten censes, si prudens fuisset et cognovisset quod optimum sibi esset facere, ausurum fuisse tale quid committere?

Al. Minime vero.

So. Neque alium puto quemquam.

Al. Nec alium.

So. Mala igitur, ut patet, est optimi ignorantia et ignorare optimum.

Al. Mihi sane videtur.

So. Et illi et reliquis omnibus.

Al. Aio.

So. Praeterea hoc quoque consideremus. si tibi illico in mentem veniret, Periclem tutorem et amicum tuum interficere et sica sumpta ad fores properans in-

ἐλθόντα ἐπὶ τὰς θύρας, εἰπεῖν εἰ ἔνδον ἐστί, * βουλόμενον ἀποκτεῖναι αὐτὸν ἐκεῖνον, ἄλλον δὲ μηδένα, οἱ δὲ φαῖεν ἔνδον εἶναι· καὶ οὐ λέγω ἐθέλειν ἄν σε τούτων τι πράττειν· ἀλλ' εἰ, οἶμαι, δόξει*) σοι ὅπερ οὐδὲν κωλύει δήπου, τῷ γε ἀγνοοῦντι τὸ βέλτιστον παραστῆναί ποτε δόξαν ὥςτε οἰηθῆναι καὶ τὸ κάκιστόν ποτε βέλτιστον εἶναι· ἢ οὐκ ἂν δοκεῖ σοι; 141

ΑΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Εἰ οὖν παρελθὼν εἴσω καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐκεῖνον ἀγνοήσαις τε καὶ οἰηθείης * ἂν ἄλλον εἶναί τινα, ἆρ' ἔτι ἂν αὐτὸν τολμήσαις ἀποκτεῖναι; B

ΑΛ. Οὐ μὰ τὸν Δί', οὐκ ἄν μοι δοκῶ.

ΣΩ. Οὐ γάρ δήπου τὸν ἐντυχόντα, ἀλλ' αὐτὸν ἐκεῖνον ὃν ἠβούλου**)· ἢ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ εἰ πολλάκις ἐγχειροῖς, αἰεὶ δὲ ἀγνοοῖς τὸν Περικλέα, ὁπότε μέλλοις τοῦτο πράττειν, οὔποτε ἂν ἐπίθοιο αὐτῷ.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Τί δέ; τὸν Ὀρέστην δοκεῖς ἄν ποτε τῇ μητρὶ ἐπιθέσθαι, εἴ γε ὡςαύτως ἠγνόησεν;

ΑΛ. Οὐκ οἶμαι * ἔγωγε. C

ΣΩ. Οὐ γὰρ δήπου οὐδ' ἐκεῖνος τὴν προςτυχοῦσαν γυναῖκα, οὐδὲ τὴν ὁτουοῦν μητέρα διενοεῖτο ἀποκτεῖναι, ἀλλὰ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ.

ΑΛ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Ἀγνοεῖν ἄρα τά γε τοιαῦτα βέλτιον τοῖς οὕτω διακειμένοις καὶ τοιαύτας δόξας ἔχουσιν.

ΑΛ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ὁρᾷς οὖν ὅτι ἡ ἔστιν ὧν τε ἄγνοια καὶ ἔστιν οἷς καὶ ἔχουσί πως ἀγαθόν, ἀλλ' οὐ κακόν, ὥςπερ ἄρτι σοι ἐδόκει.

ΑΛ. Ἔοικεν.

---

*) Ια. δόξειε. **) Ια. ἐκεῖνον ἠβούλου.

terrogares, intusne esset, eum ipsum, alium nullum necaturus, homines autem responderent eum intus esse: non dico te velle posse tale quid facere; at si, opinor, videretur tibi ita, quod quominus tibi videri possit optimum ignoranti nihil prohibet, et haec tibi opinio incideret ut etiam pessimum existimares aliquando optimum esse; an non putas tibi hoc accidere posse?

Al. Sane quidem.

So. Si igitur intrans et ipsum illum videns ignorares et putares alium esse quempiam, num eum iam auderes interficere?

Al. Haudquaquam hercle puto.

So. Non enim, ut opinor, eum in quem forte incideres, sed ipsum illum volueras interficere; nonne?

Al. Etiam.

So. Ac si saepius id susciperes, semper vero ignorares Periclem, quando hoc facturus esses, numquam eum adorirere.

Al. Minime.

So. Quid vero? num Oresten putas umquam matrem adorturum fuisse, si itidem eam ignorasset?

Al. Non arbitror equidem.

So. Etenim nec ille quamvis in quam forte incideret mulierem, neque cuiusvis matrem cogitaverat trucidare, sed suam ipse matrem.

Al. Sunt ista.

So. Ignorare ergo talia melius est ita affectis et haec cogitantibus.

Al. Patet.

So. Vides igitur, ignorantiam nonnullarum rerum nonnullis et aliquo modo se habentibus bonam, non malam esse, ut modo tibi videbatur.

Al. Consentaneum est.

So. Praeterea, si vis, id quod deinceps sequitur, specta, admirabile quod forsitan tibi videatur esse.

ΣΩ. Ἔτι τοίνυν εἰ βούλει τὸ * μετὰ τοῦτο ἐπισκοπεῖν, ἄτοπον ἂν ἴσως σοι δόξειεν εἶναι.*) D

ΑΛ. Τί μάλιστ᾽, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ὅτι, ὡς ἔπος εἰπεῖν, κινδυνεύει τό γε τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν κτῆμα, ἐάν τις ἄνευ τοῦ βελτίστου κεκτημένος ᾖ, ὀλιγάκις μὲν ὠφελεῖν, βλάπτειν δὲ τὰ πλείω τὸν ἔχοντα αὐτό. σκόπει δὲ ὧδε. ἆρ᾽ οὐκ ἀναγκαῖόν σοι δοκεῖ εἶναι, ὅταν τι μέλλωμεν ἤτοι πράττειν ἢ λέγειν, οἰηθῆναι δεῖν πρῶτον ἡμᾶς εἰδέναι ἢ τῷ ὄντι εἰδέναι τοῦτο ὃ ἂν προχειροτέρως μέλλωμεν * ἢ λέγειν ἢ πράττειν; E

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐκοῦν οἱ ῥήτορες αὐτίκα ἤτοι εἰδότες ξυμβουλεύειν ἢ οἰηθέντες εἰδέναι ξυμβουλεύουσιν ἡμῖν ἑκάστοτε, οἱ μὲν περὶ πολέμου τε καὶ εἰρήνης, οἱ δὲ περὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἢ λιμένων κατασκευῆς; ἑνὶ δὲ λόγῳ, ὅσα δήποτε ἡ πόλις πράττει * πρὸς ἄλλην πόλιν ἢ αὐτὴ καθ᾽ αὑτήν, 145
ἀπὸ τῆς τῶν ῥητόρων ξυμβουλῆς ἅπαντα γίγνεται;

ΑΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ὅρα τοίνυν καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, ἂν δυνηθῶ. καλεῖς γὰρ δήπου φρονίμους τε καὶ ἄφρονας.

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοὺς μὲν πολλοὺς ἄφρονας, τοὺς δ᾽ ὀλίγους φρονίμους;

ΑΛ. Οὕτως.

ΣΩ. Οὐκοῦν πρός τι ἀποβλέπων ἀμφοτέρους;

ΑΛ. * Ναί. B

ΣΩ. Ἆρ᾽ οὖν τὸν τοιοῦτο ξυμβουλεύειν εἰδότα χωρὶς τοῦ πότερον βέλτιον καὶ ὅτε βέλτιον, φρόνιμον καλεῖς;

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐδέ γε, οἶμαι, ὅστις τὸ πολεμεῖν αὐτὸ οἶδε χωρὶς τοῦ ὁπότε βέλτιον καὶ τοσοῦτον χρόνον ὅσον βέλτιον· ἦ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

---

*) γρ. ἄτοπον ὄν. ἴσ. Ἔτι τοίνυν, εἰ βούλει, τὸ μετὰ τοῦτο ἐπισκοπεῖν, ἄτοπον ὃ ἴσως ἄν σοι δόξειεν εἶναι.

Al. Quid maxime, Socrate?

So. Hoc quod videtur fere reliquarum scientiarum possessio, nisi quis eius quod optimum est scientiam habuerit, raro prodesse, sed maiore ex parte obesse eam habenti. considera vero sic. nonne necesse tibi videtur esse, si quid vel facere vel dicere velimus, ante omnia nos arbitrari scire vel vere nos scire id ad quod vel dicendum vel faciendum promptiores simus futuri?

Al. Mihi sane videtur.

So. Nonne exempli causa rhetores aut scientes consili dandi aut arbitrantes se scire consilium nobis dant quandoque, alii de bello ac pace, alii de moenibus vel portibus construendis? uno verbo, quaecumque civitas agit cum alia civitate vel ipsa secum, ea nonne e rhetorum consilio pendent?

Al. Vera dicis.

So. Vide autem etiam quod sequitur, si tibi persuadere potuerim. vocas videlicet aliquos prudentes, aliquos vero imprudentes.

Al. Voco.

So. Nonne plurimos imprudentes, paucos vero prudentes?

Al. Ita.

So. Nonne etiam aliquo spectans utrosque ita vocas?

Al. Vero.

So. Num igitur eum qui de huiusmodi re consili dandi sciens est si ignorat utrum et quando melius sit, prudentem vocas?

Al. Minime.

So. Neque etiam, opinor, qui belli gerendi sciens est, si ignorat quando melius sit et quamdiu; nonne?

Al. Etiam.

ΣΩ. Οὐκοῦν οὐδὲ εἴ τίς τινα ἀποκτιννύναι οἶδεν οὐδὲ χρήματα ἀφαιρεῖσθαι καὶ φυγάδα ποιεῖν τῆς πατρίδος, χωρὶς τοῦ ὁπότε βέλτιον καὶ ὅντινα βέλτιον.

ΑΛ. Οὐ μέντοι.

ΣΩ. Ὅςτις * ἄρα τι τῶν τοιούτων οἶδεν, ἐὰν μὲν C
παρέπηται ἡ τοῦ βελτίστου ἐπιστήμη· αὕτη δ' ἦν ἡ αὐτὴ δήπου ἥπερ καὶ ἡ τοῦ ὠφελίμου· ἢ γάρ;

ΑΛ. Ναί.

ΣΩ. Φρόνιμόν γε αὐτὸν φήσομεν καὶ ἀποχρῶντα ξύμβουλον καὶ τῇ πόλει καὶ αὐτὸν αὑτῷ· τὸν δὲ μὴ ποιοῦντα τἀναντία τούτων *)· ἢ πῶς δοκεῖ;

ΑΛ. Ἐμοὶ μὲν οὕτως.

ΣΩ. Τί δ', εἴ τις ἱππεύειν ἢ τοξεύειν οἶδεν, ἢ αὖ παλαίειν ἢ πυκτεύειν ἤ τι τῆς ἄλλης ἀγωνίας ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ὅσα * τέχνῃ οἴδαμεν, τί καλεῖς ὃς ἂν εἰδῇ D
τὸ κατὰ ταύτην τὴν τέχνην βέλτιον γιγνόμενον; ἆρ' οὐ τὸν κατὰ τὴν ἱππικὴν ἱππικόν;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Τὸν δέ γε, οἶμαι, κατὰ τὴν πυκτικὴν πυκτικόν, τὸν δὲ κατ' αὐλητικὴν αὐλητικόν, καὶ τἆλλα δήπου ἀνὰ λόγον τούτοις· ἢ ἄλλως πως;

ΑΛ. Οὔκ, ἀλλ' οὕτως.

ΣΩ. Δοκεῖ οὖν σοι ἀναγκαῖον εἶναι τὸν περὶ τούτων τι ἐπιστήμονα ὄντα ἄρα καὶ ἄνδρα φρόνιμον εἶναι; ἢ πολλοῦ φήσομεν * ἐνδεῖν; E

ΑΛ. Πολλοῦ μέντοι, νὴ Δία.

ΣΩ. Ποίαν οὖν οἴει πολιτείαν εἶναι τοξοτῶν τε ἀγαθῶν καὶ αὐλητῶν, ἔτι δὲ ἀθλητῶν καὶ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν, ἀναμεμιγμένων δ' ἐν τοιούτοις οἷς ἄρτι εἰρήκαμεν τῶν τε αὐτὸ τὸ πολεμεῖν εἰδότων καὶ αὐτὸ τὸ ἀποκτιννύναι, πρὸς δὲ καὶ ἀνδρῶν ῥητορικῶν πολιτικὸν φύσημα φυσώντων, ἁπάντων δὲ τούτων ὄντων ἄνευ τῆς τοῦ βελτίστου ἐπιστήμης καὶ τοῦ εἰδότος ὁπότε βέλτιον ἑνὶ ἑκάστῳ τούτων * χρῆσθαι καὶ πρὸς τίνα; 146

ΑΛ. Φαύλην τινὰ ἔγωγε, ὦ Σώκρατες.

*) Ισ. τὸν δὲ μὴ τἀναντία τούτων.

So. Itaque nec si quis quem interficere scit vel pecunia spoliare vel exsulem efficere, ignorat autem quando melius sit et quem.

Al. Minime vero.

So. Qui igitur horum aliquid scit, si ei comitatur optimi scientia — erat autem haec eadem quae utilis: nonne?

Al. Etiam.

So. Prudentem eum dicemus et idoneum consiliarium et civitati et sibi ipsum, eum vero qui non est hoc modo sciens, contrario afficiemus nomine; an quomodo videtur?

Al. Mihi sane ita.

So. Quid vero, si quis equitare vel sagittare scit, vel etiam luctari vel pugnis vel alio quo modo certare vel etiam aliud quid eorum quae arte scimus, quomodo vocas eum qui cognitum habet quod in hac arte optimum est? nonne in re equestri equitandi peritum?

Al. Ego vero.

So. In pugilatione vero, opinor, pugilem, in arte tibiam inflandi tibicinem, et cetera sine dubio eadem ratione qua haec; an alia fere?

Al. Non, sed hac.

So. Videturne tibi necesse esse virum horum alicuius scientem etiam prudentem esse? an longe dicemus abesse?

Al. Longe hercle.

So. Qualem igitur putas civitatem fore sagittariorum bonorum et tibicinum, praeterea athletarum reliquorumque artificum, hisque quos modo diximus si adiungerentur belli gerendi et interficiendi tantum scientes, insuper viri rhetorici spiritu civili inflati, hi vero omnes eius quod optimum est scientia carentes et homine privati qui sciret quando melius esset unoquoque illorum uti et adversus quem?

Al. Vilem equidem hanc fore, Socrate, puto.

ΣΩ. Φαίης γε ἂν, οἶμαι, ὁπόταν ὁρῴης ἕνα ἕκαστον αὐτῶν φιλοτιμούμενόν τε καὶ νέμοντα τὸ πλεῖστον τῆς πολιτείας τούτῳ μέρος,

"Ιν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει κράτιστος*) ὤν·

λέγω δὲ τὸ κατ' αὐτὴν τὴν τέχνην βέλτιστον γιγνόμενον· τοῦ δὲ τῇ πόλει τε καὶ αὐτὸν αὑτῷ βελτίστου ὄντος τὰ πολλὰ διημαρτηκότα, ἅτε, οἶμαι, ἄνευ νοῦ δόξῃ πεπιστευκότα. οὕτω * δὲ τούτων ἐχόντων, ἆρ' οὐκ ἂν ὀρθῶς λέγοιμεν φάντες πολλῆς ταραχῆς τε καὶ ἀνομίας μεστὴν εἶναι τὴν τοιαύτην πολιτείαν; B

ΑΛ. Ὀρθῶς μέντοι, νὴ Δία.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐδόκει, οἰηθῆναι δεῖν πρῶτον ἡμᾶς εἰδέναι ἢ τῷ ὄντι εἰδέναι τοῦτο ὃ ἂν προχείρως μέλλωμεν ἢ πράττειν ἢ λέγειν;

ΑΛ. Ἐδόκει.

ΣΩ. Οὐκοῦν κἂν μὲν πράττῃ ἅ τις οἶδεν ἢ δοκεῖ εἰδέναι, παρέπηται δὲ * τὸ ὠφελίμως καὶ λυσιτελούντως ἡμᾶς ἕξειν καὶ τῇ πόλει καὶ αὐτὸν αὑτῷ**); C

ΑΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Ἐὰν δέ γ', οἶμαι, τἀναντία τούτων, οὔτε τῇ πόλει οὔτ' αὐτὸν αὑτῷ.

ΑΛ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Τί δέ; καὶ νῦν ἔτι ὡσαύτως σοι δοκεῖ, ἢ ἄλλως πως;

ΑΛ. Οὔκ, ἀλλ' οὕτως.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν ἔφησθα καλεῖν τοὺς μὲν πολλοὺς ἄφρονας, τοὺς δ' ὀλίγους φρονίμους;

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν φαμὲν πάλιν τοὺς πολλοὺς διημαρτηκέναι τοῦ βελτίστου, ὡς τὰ πολλά γε, οἶμαι, ἄνευ νοῦ δόξῃ πεπιστευκότας;

ΑΛ. * Φαμὲν γάρ. D

*) ἴσ. βέλτιστος. **) ἴσ. Οὐκοῦν, κἂν μὲν πράττῃ τις ἃ οἶδεν ἢ δοκεῖ εἰδέναι, παρέπηται δ' ἡ τοῦ βελτίστου ἐπιστήμη, ὠφελίμως καὶ λυσιτελούντως πράξειν καὶ τῇ πόλει καὶ αὐτὸν αὑτῷ;

So. Diceres autem hoc, ni fallor, si videres unumquemque illorum ambitiose contendentem et in civitate administranda ei plurimum tribuentem,

Sibi ipse quocumque antecellit maxime;

(dico autem id quod in ipsa arte optimum est), ab eo autem quod civitati et sibimet ipsi optimum est maximam partem aberrantem, quippe, ut arbitror, sine intelligentia opinione fretum. ita vero si res haberet, nonne recte diceremus multa perturbatione ac licentia a legibus aversa plenam fore huiusmodi civitatem?

Al. Recte, mehercule.

So. Nonne necessarium nobis videbatur esse ante omnia nos putare scire vel re vera scire id ad quod prompti futuri essemus vel faciendum vel dicendum?

Al. Videbatur.

So. Nonne etiam, si quis faceret quod sciret vel putaret se scire, et eius quod optimum est scientia ei comitaretur, fore ut commode et utiliter faceret tam civitati quam sibimet ipsi?

Al. Quippini?

So. Sin, ut arbitror, contra, neque civitati neque sibimet ipsi.

Al. Minime.

So. Quid igitur? nunc quoque ita tibi videtur, an aliter?

Al. Non, sed ita.

So. Nonne vero dixisti te plerosque vocare imprudentes, et paucos prudentes?

Al. Ego sane.

So. Nonne rursus dicimus plerosque homines aberrare ab optimo, quippe maximam partem, opinor, sine intelligentia opinione fretos?

Al. Dicimus vero.

ΣΩ. Λυσιτελεῖ ἄρα τοῖς πολλοῖς μήτε εἰδέναι μηδὲν μήτε οἴεσθαι εἰδέναι, εἴπερ γε μᾶλλον προθυμήσονται πράττειν μὲν *)ταῦτα ἅττ᾽ ἂν εἰδῶσιν ἢ οἰηθῶσιν εἰδέναι, πράττοντες δὲ βλάπτεσθαι τὰ πλείω μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι.

ΑΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩ. Ὁρᾷς οὖν, ὅτε γ᾽ ἔφην κινδυνεύειν τό γε τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν * κτῆμα, ἐάν τις ἄνευ τῆς τοῦ βελτίστου E ἐπιστήμης κεκτημένος ᾖ, ὀλιγάκις μὲν ὠφελεῖν, βλάπτειν δὲ τὰ πλείω τὸν ἔχοντ᾽ αὐτό, ἆρ᾽ οὐχὶ τῷ ὄντι ὀρθῶς ἐφαινόμην λέγων;

ΑΛ. Καὶ εἰ μὴ τότε, ἀλλὰ νῦν μοι δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Δεῖ ἄρα καὶ πόλιν καὶ ψυχὴν τὴν μέλλουσαν ὀρθῶς βιώσεσθαι ταύτης τῆς ἐπιστήμης ἀντέχεσθαι, ἀτεχνῶς ὥσπερ ἀσθενοῦντα ἰατροῦ ἤ τινος κυβερνήτου τὸν ἀσφαλῶς μέλλοντα πλεῖν· ἄνευ γὰρ ταύτης, * ὅσῳ περ ἂν 147 μὴ πρότερον ἐπουρίσῃ τὸ τῆς ψυχῆς**), ἢ περὶ χρημάτων κτῆσιν ἢ σώματος ῥώμην ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, τοσούτῳ μείζω ἁμαρτήματα ἀπ᾽ αὐτῶν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς ἔοικε, γίγνεσθαι. ὁ δὲ δὴ τὴν καλουμένην πολυμάθειάν τε καὶ πολυτεχνίαν κεκτημένος, ὀρφανὸς δὲ ὢν ταύτης τῆς ἐπιστήμης, ἀγόμενος δὲ ὑπὸ μιᾶς ἑκάστης τῶν ἄλλων, ἆρ᾽ οὐχὶ τῷ ὄντι δικαίως πολλῷ χειμῶνι χρήσεται, ἅτ᾽, οἶμαι, ἄνευ κυβερνήτου διατελῶν * ἐν B πελάγει, χρόνον οὐ μακρὸν βίου θέων***); ὥστε ξυμβαίνειν μοι δοκεῖ καὶ ἐνταῦθα τὸ τοῦ ποιητοῦ, ὃ λέγει κατηγορῶν πού τινος, ὡς ἄρα πολλὰ μὲν ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δέ, φησίν, ἠπίστατο πάντα.

ΑΛ. Καὶ τί δήποτε ξυμβαίνει τὸ τοῦ ποιητοῦ, ὦ Σώκρατες; ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐδ᾽ ὁτιοῦν δοκεῖ πρὸς λόγον εἰρηκέναι.

ΣΩ. Καὶ μάλα γε πρὸς λόγον· ἀλλ᾽ αἰνίττεται, ὦ βέλτιστε, καὶ οὗτος καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ποιηταὶ σχεδόν τι πάντες. ἔστι τε γὰρ φύσει ποιητικὴ ἡ ξύμπασα αἰνιγματώδης καὶ οὐ τοῦ προστυχόντος * ἀνδρὸς γνωρίσαι· ἔτι δὲ πρὸς C

*) γρ. προθυμήσονται μὲν πράττειν.

) γρ. ὅσῳπερ ἂν μὴ — τὸ τῆς ψυχῆς· ἄνευ γὰρ ταύτης. ἴσ. ἄνευ γὰρ ταύτης, ὅσῳ ἂν περιττότερον ἐπουρίσῃ τὸ τῆς ψυχῆς. *) γρ. θεῶν.

So. Conducit ergo multitudini neque scire quicquam neque putare sese scire, siquidem promptior erit ad ea facienda quae sciat vel putet se scire, ea autem faciens magnam partem detrimenti plus quam utilitatis capiet.

Al. Verissime loqueris.

So. Vides igitur, quum dicebam reliquarum scientiarum possessionem, si quis sine optimi scientia in ea esset, raro prodesse, saepius vero obesse possessori, nonne recte sane patet me dixisse?

Al. Si non tunc, at saltem nunc, Socrate, mihi ita videtur.

So. Oportet igitur et civitatem et animum si recte sit victurus hanc amplecti scientiam, plane sicut aegrotantem medicum vel gubernatorem eum qui tuto velit navigare; sine hac enim, quanto immoderatius impellit animus, vel opum possessionem vel corporis, robur vel aliud quid generis eiusdem appetens, tanto maiora, ut videtur, peccata inde exsistant necesse est. qui vero multarum rerum artiumque peritiam habet, hac vero orbatus est scientia et a quaque reliquarum ducitur, nonne iure profecto ingente vexatur procella, quippe, opinor, sine gubernatore in pelago, vitam traducens, non diu cursum tenens? ut evenire mihi videatur hic quoque id quod poeta dicit aliquem increpans: multa quidem sciebat, male autem, ait, sciebat omnia.

Al. Et quid tandem evenit quod poeta dicit, Socrate? mihi enim nihil omnino videtur dixisse quod ad rem pertineat.

So. Sane quidem quod pertinet; verum tecte loquitur, mi optime, et hic et reliqui poëtae fere omnes. est enim poësis universa naturâ tecta quaedam nec ea quae a quovis possit cognosci; ac praeterquam quod natura est talis, quando corripit virum invidum nec pa-

τῷ φύσει τοιαύτη εἶναι, ὅταν λάβηται ἀνδρὸς φθονεροῦ
τε καὶ μὴ βουλομένου ἡμῖν ἐνδείκνυσθαι, ἀλλ' ἀποκρύπ-
τεσθαι ὅτι μάλιστα τὴν αὑτοῦ σοφίαν, ὑπερφυῶς δὴ τὸ
χρῆμα ὡς δύςγνωστον φαίνεται, ὅ τί ποτε νοοῦσιν ἕκαστος
αὐτῶν. οὐ γὰρ δήπου Ὅμηρόν γε τὸν θειότατόν τε καὶ σο-
φώτατον ποιητὴν ἀγνοεῖν δοκεῖς ὅτι οὐχ οἷόν τε ἦν ἐπί-
στασθαι κακῶς. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ λέγων τὸν Μαργίτην
πολλὰ * μὲν ἐπίστασθαι, κακῶς δέ, φησί, πάντα ἠπί- D
στατο. ἀλλ' αἰνίττεται, οἶμαι, παράγων τὸ κακῶς μὲν
ἀντὶ τοῦ κακοῦ, τὸ δὲ ἠπίστατο ἀντὶ τοῦ ἐπίστασθαι. γί-
γνεται οὖν συντεθὲν ἔξω μὲν τοῦ μέτρου, ἔστι δ' ὅτι*)
βούλεται, ὡς πολλὰ μὲν ἠπίστατο ἔργα, κακὸν δὲ ἦν ἐπί-
στασθαι αὐτῷ πάντα ταῦτα. δῆλον οὖν ὅτι εἴπερ ἦν αὐτῷ
κακὸν τὸ πολλὰ εἰδέναι, φαῦλός τις ὢν ἐτύγχανεν, εἴπερ
γε πιστεύειν δεῖ τοῖς προειρημένοις λόγοις.

ΑΛ. Ἀλλ' * ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες· ἢ**) χαλε- E
πῶς γ' ἂν ἄλλοις τισὶ πιστεύσαιμι λόγοις, εἴπερ μηδὲ τούτοις.

ΣΩ. Καὶ ὀρθῶς γέ σοι δοκεῖ. ἀλλὰ φέρε***) πρὸς
Διός· ὁρᾷς γὰρ δήπου τὴν ἀπορίαν ὅση τε καὶ οἵα· ταύτης
δὲ καὶ σύ μοι δοκεῖς κεκοινωνηκέναι· μεταβαλλόμενός γέ
τοι ἄνω καὶ κάτω οὐδ' ὁτιοῦν παύει, ἀλλ' ὅ τι****) ἂν
μάλιστά σοι δόξῃ, τοῦτο καὶ ἐκδεδυκέναι αὖ καὶ †) οὐκέτι
ὡςαύτως δοκεῖν. εἰ * οὖν σοί γ' ἔτι καὶ νῦν ἐμφανὴς γενό- 148
μενος ὁ θεός, πρὸς ὃν τυγχάνεις πορευόμενος, ἐρωτήσειε,
πρὶν ὁτιοῦν εὔξασθαί σε, εἰ ἐξαρκέσει σοι ἐκείνων τε γενέ-
σθαι ὧνπερ καὶ ἐν ἀρχῇ ἐλέγετο, εἴτε καὶ αὐτῷ σοι ἐπι-
τρέψειεν εὔξασθαι, τί ποτ' ἂν οἴει ἢ τῶν παρ' ἐκείνου δι-
δομένων λαμβάνων ἢ αὐτὸς εὐξάμενος γενέσθαι τοῦ καιροῦ
τυχεῖν;

ΑΛ. Ἀλλά, μὰ τοὺς θεούς, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν ἔχοιμί
σοι εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες, οὕτως· * ἀλλὰ μάργον ††) τί μοι B
δοκεῖ εἶναι καὶ ὡς ἀληθῶς πολλῆς φυλακῆς, ὅπως μὴ λή-
σει τις αὑτὸν εὐχόμενος μὲν κακά, δοκῶν δὲ ἀγαθά, ἔπειτ'

*) ἄλλ. ὅ γε. **) ἴσ. ἦ. ***) ἄλλ. δοκεῖ. ΑΛ. Πάλιν αὖ μοι δοκεῖ. ΣΩ. Ἀλλὰ φέρε. ****) γρ. ὅπερ. †) ἴσ. τοῦτο πάλιν αὖ σοι δοκεῖ ἐκδεδυκέναι καί. ††) ἴσ. μὴν ἔργον.

tefacere nobis volentem, sed occultare quam maxime sapientiam suam, dici non potest quam difficile sit ad perspiciendum quid quisque eorum sentiat. neque enim vereor ne Homerum divinissimum ac sapientissimum poëtam nescivisse putes non posse quemquam scire male. ille est enim qui Margitem dicit multa quidem scivisse, male vero, ait, omnia sciebat. at tecte loquitur, opinor, proferens male pro malum, et sciebat pro scire. exsistit igitur hoc, si verba componuntur, pedibus quidem non adstrictum, ad id ipsum quod poëta volt: multa quidem sciebat, malum autem ei erat haec omnia scire. perspicitur igitur, si malum ei fuerit multa scire, nihili eum fuisse, siquidem fides est habenda eius quae supra diximus.

Al. At mihi quidem videtur, Socrate; profecto enim vix aut ne vix quidem aliis crediderim orationibus, si his non crediderim.

So. Ac recte quidem tibi videtur. at age per Iovem; vides enim sine dubio quanta et qualis incidat dubitatio, in cuius partem tu quoque mihi videris venire; sane enim in omnes partes numquam non te convertis, et quod maxime tibi placuit, hoc rursus tibi videtur excidere nec iam ita placere. iam si nunc etiam manifestum se tibi exhiberet deus ad quem proficisceris, teque interrogaret priusquam aliquid precatus esses, an satis haberes si eorum aliquid tibi obtingeret quae initio dicta sunt, vel si ipsi tibi permitteret precari, quid tandem putas ex re tua futurum esse ut oblatum ab ipso acciperes vel ipse precarere?

Al. At, per deos, equidem nihil haberem dicere, Socrate, sic statim; enimvero difficile quid mihi videtur esse et revera multa cautione indigere, ne quis insciens precetur mala, existimans bona se precari, et

ὀλίγον ἐπισχών, ὅπερ καὶ σὺ ἔλεγες, παλινῳδῇ ἀνευχόμενος ἅττ' ἂν τὸ πρῶτον εὔξηται.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν οὐχὶ εἰδώς τι πλέον ἡμῶν ὁ ποιητής, οὗ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἐπεμνήσθην, τὰ δεινὰ καὶ εὐχομένοις ἀπαλέξειν ἐκέλευεν;

ΑΛ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Τοῦτον μὲν τοίνυν, ὦ Ἀλκιβιάδη, καὶ Λακεδαιμόνιοι τὸν ποιητὴν ἐζηλωκότες, * εἴτε καὶ αὐτοὶ οὕτως C
ἐπεσκεμμένοι, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἑκάστοτε παραπλησίαν εὐχὴν εὔχονται, τὰ καλὰ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοὺς θεοὺς διδόναι κελεύοντες αὖ σφίσιν αὐτοῖς· πλεῖον δ' οὐδεὶς ἂν ἐκείνων εὐξαμένων ἀκούσειε. τοιγαροῦν εἰς τὸ παρῆκον τοῦ χρόνου οὐδενῶν ἧττον εὐτυχεῖς εἰσὶν ἄνθρωποι. εἰ δ' ἄρα καὶ ξυμβέβηκεν αὐτοῖς ὥςτε μὴ πάντα εὐτυχεῖν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἐκείνων εὐχήν· ἐπὶ τοῖς θεοῖς δ' ἐστίν, οἶμαι, ὥςτε καὶ διδόναι ἅττ' ἄν τις εὐχόμενος * τυγχάνῃ καὶ τἀναντία D
τούτων. βούλομαι δέ σοι καὶ ἕτερόν τι διηγήσασθαι, ὅ ποτε ἤκουσα τῶν πρεσβυτέρων τινῶν, ὡς Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις διαφορᾶς γενομένης ξυνέβαινεν ἀεὶ τῇ πόλει ἡμῶν ὥςτε καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, ὁπότε μάχη γένοιτο, δυςτυχεῖν καὶ μηδέποτε δύνασθαι κρατῆσαι. τοὺς οὖν Ἀθηναίους ἀγανακτοῦντας τῷ πράγματι καὶ ἀπορουμένους τίνι χρὴ * μηχανῇ τῶν παρόντων κακῶν ἀποτροπὴν E
εὑρεῖν, βουλευομένοις αὐτοῖς δοκεῖν κράτιστον εἶναι πέμψαντας πρὸς Ἄμμωνα ἐκεῖνον ἐπερωτᾶν, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τάδε, καὶ ἀνθ' ὅτου ποτὲ Λακεδαιμονίοις οἱ θεοὶ μᾶλλον νίκην διδόασιν ἢ σφίσιν αὐτοῖς, οἳ πλείστας, φάναι, μὲν θυσίας καὶ καλλίστας τῶν Ἑλλήνων ἄγομεν, ἀναθήμασί τε κεκοσμήκαμεν τὰ ἱερὰ αὐτῶν ὡς οὐδένες ἄλλοι, πομπάς τε πολυτελεστάτας καὶ σεμνοτάτας ἐδωρούμεθα τοῖς θεοῖς ἀν' ἕκαστον ἔτος, καὶ ἐτελοῦμεν χρήματα * ὅσα οὐδ' 149
οἱ ἄλλοι ξύμπαντες Ἕλληνες. Λακεδαιμονίοις δέ, φάναι, οὐδεπώποτ' ἐμέλησεν οὐδὲν τούτων, ἀλλ' οὕτως ὀλιγώρως διάκεινται πρὸς τοὺς θεούς, ὥςτε καὶ ἀνάπηρα θύουσιν ἑκάστοτε, καὶ τἄλλα πάντα οὐκ ὀλίγῳ*) ἐνδεεστέρως τιμῶσιν

*) γρ. ὀλίγως.

non ita multo post, id quod tu quoque monebas, recantet quasi vota quae primum fecerat retractans.

So. Nonne igitur prudentior nobis poëta, cuius etiam in sermonis initio mentionem fecimus, mala etiam a precantibus ut arceret deum rogavit?

Al. Mihi sane videtur.

So. Hunc igitur, Alcibiade, Lacedaemonii quoque poëtam imitantes, sive etiam ipsi ita persuasi, tam privatim quam publice simile semper votum faciunt deos orantes ut sibi pulchra ad bona tribuant; plus nemo illos precantes audiet. quocirca ad hoc tempus nullis hominibus felicitate cedunt. quodsi etiam accidit ut non prospere omnia eis procedant, hoc tamen non per preces eorum evenit; nam in deorum potestate, ni fallor, situm est ut tribuant quae quis precatus sit vel horum contraria. volo autem tibi aliud quid narrare, quod aliquando audivi a senioribus quibusdam, Athenienses et Lacedaemonii quum inter se dissiderent, accidisse semper civitati nostrae ut terra marique, quotiescumque pugna committeretur, infelix esset nec umquam victoriam posset adipisci. Atheniensibus igitur indignatis hanc rem et haesitantibus quonam oporteret modo haec mala a se avertere, ubi in consilium iverint, optimum visum esse mittere ad Ammonem qui eum consulerent et praeterea hoc interrogarent quidnam causae esset cur Lacedaemoniis potius quam sibi victoriam dii darent, quum nos (ita enim dixisse) plurima et pulcherrima e Graecis sacra faciamus, donariis ornaverimus eorum templa, ut nulli alii, pompas sumptuosissimas maxima cum veneratione diis duxerimus quotannis tantamque vim pecuniae solverimus quantam ne universi quidem ceteri Graeci. Lacedaemonii vero numquam in ulla harum rerum curam posuerunt, sed adeo deos negligunt, ut etiam mutila semper mactent, et in reliquis omnibus multum nobis cedunt

ἤπερ ἡμεῖς, χρήματα οὐδὲν ἔλαττω κεκτημένοι τῆς ἡμετέρας πόλεως. ἐπειδὴ εἰρηκέναι ταῦτά τε καὶ ἐπερωτῆσαι τί χρὴ πράττοντας αὐτοὺς τῶν παρόντων κακῶν ἀπαλλαγὴν εὑρεῖν, ἄλλο * μὲν οὐδὲν ἀποκριθῆναι τὸν προφήτην (τὸν B
γὰρ θεὸν οὐκ ἐᾶν δῆλον ὅτι), καλέσαντα δὲ αὐτὸν Ἀθηναίους φάναι, Τάδε*) λέγει Ἄμμων· φησὶν ἂν βούλεσθαι αὐτῷ τὴν Λακεδαιμονίων εὐφημίαν εἶναι μᾶλλον ἢ τὰ ξύμπαντα τῶν Ἑλλήνων ἱερά. τοσαῦτα εἰπεῖν, οὐκέτι περαιτέρω. τὴν γοῦν εὐφημίαν οὐκ ἄλλην τινά μοι δοκεῖ λέγειν ὁ θεὸς ἢ τὴν εὐχὴν αὐτῶν· ἔστι γὰρ τῷ ὄντι πολὺ διαφέρουσα τῶν ἄλλων. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι Ἕλληνες * οἱ μὲν χρυ- C
σόκερως βοῦς παραστησάμενοι, ἕτεροι δ' ἀναθήμασι δωρούμενοι τοὺς θεοὺς εὔχονται ἅττ' ἂν τύχῃ ταῦτα, ἐάν τε ἀγαθὰ ἐάν τε κακά· βλασφημούντων οὖν αὐτῶν ἀκούοντες οἱ θεοὶ οὐκ ἀποδέχονται τὰς πολυτελεῖς ταυτασὶ πομπάς τε καὶ θυσίας. ἀλλὰ δοκεῖ μοι πολλῆς φυλακῆς δεῖσθαι καὶ σκέψεως, ὅ τί ποτε ῥητέον ἐστὶ καὶ μή. εὑρήσεις δὲ καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἕτερα παραπλήσια τούτοις εἰρημένα. φησὶ γὰρ τοὺς Τρῶας ἔπαυλιν * ποιουμένους D

Ἔρδειν ἀθανάτοισι τεληέσσας ἑκατόμβας·

τὴν δὲ κνίσσαν ἐκ τοῦ πεδίου τοὺς ἀνέμους φέρειν οὐρανὸν εἴσω,

Ἡδεῖαν· τῆς δ' οὔτι θεοὺς μάκαρας δατέεσθαι,
Οὐδ' ἐθέλειν· μάλα γάρ σφιν ἀπήχθετο Ἴλιος ἱρὴ
* Καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο. E

ὥστε οὐδὲν αὐτοῖς ἦν προὔργου θύειν τε καὶ δῶρα τελεῖν μάτην, θεοῖς ἀπηχθημένους. οὐ γάρ, οἶμαι, τοιοῦτόν ἐστι τὸ τῶν θεῶν, ὥστε ὑπὸ δώρων παράγεσθαι οἷον κακὸν τοκιστήν· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς εὐήθη λόγον λέγομεν, ἀξιοῦντες Λακεδαιμονίων ταύτῃ περιεῖναι. καὶ γὰρ ἂν δεινὸν εἴη, εἰ πρὸς τὰ δῶρα καὶ τὰς θυσίας ἀποβλέπουσιν ἡμῶν οἱ θεοί, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ψυχήν, ἄν τις ὅσιος καὶ δίκαιος * ὢν 150
τυγχάνῃ· πολλῷ γε μᾶλλον, οἶμαι, ἢ πρὸς τὰς πολυτελεῖς ταύτας πομπάς τε καὶ θυσίας, ἃς οὐδὲν κωλύει πολλὰ μὲν

*) γρ. αὐτόν, Ἀθηναίοις, φάναι, τάδε.

veneratione, licet opes haud minores possideant quam nostra civitas. quae quum dixissent et interrogassent quid facere se oporteret ut praesentibus malis liberarentur, aliud quidem nihil respondisse vatem (deum videlicet non permisisse), sed Athenienses invocantem loquutum esse Haec dicit Ammon: ait quae Lacedaemonii faciant bona verba sibi gratiora esse quam universa Graecorum sacrificia. haec dixisse, nihil amplius. ac bona quidem verba nihil aliud mihi videtur dicere deus nisi eorum precationem; revera enim multum differt a reliquorum precibus. reliqui enim Graeci partim boves cornua aurata habentes offerentes, partim donariis deos beantes precantur quidvis sive bonum sive malum est; mala igitur eorum verba audientes dii non accipiunt sumptuosas istas pompas et sacrificia. itaque videtur mihi multa cautione et consideratione opus esse, quid tandem dicendum sit quid non. invenies apud Homerum quoque alia his similia prolata. dicit enim Troianos castra locantes immortalibus perfectas fecisse hecatombas; et nidorem e campo ventos tulisse in caelum suavem; eo autem deos beatos non esse gavisos nec ipsis placuisse illum; valde enim odiosi ipsis erant Ilium sacrum et Priamus et populus Priami bellicosi. quocirca nihil ipsis profuit sacra facere donaque frustra dare, quum diis odiosi fuerint. neque enim, opinor, dii eiusmodi sunt, ut a muneribus perducantur sicut improbus fenerator; sed nos quoque inepte loquimur, arbitrantes nos Lacedaemoniis hac re antecellere. nimirum enim grave foret, si munera et sacrificia nostra dii respicerent, et non animum, si quis pius et iustus esset; immo multo magis, ut arbitror, quam sumptuosas illas pompas et sacrificia, quae nihil prohibet quominus et privatus et civitas multis in deos, multis vero etiam in homines peccatis commissis multa quotannis possint

εἰς θεούς, πολλὰ δ' εἰς ἀνθρώπους ἡμαρτηκότας καὶ ἰδιώτην καὶ πόλιν ἔχειν ἀν' ἕκαστον ἔτος τελεῖν. οἱ δέ, ἅτε οὐ δωροδόκοι ὄντες, καταφρονοῦσιν ἁπάντων τούτων, ὥς φησιν ὁ θεὸς καὶ θεῶν προφήτης*). κινδυνεύει γοῦν καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι δικαιοσύνη τε καὶ φρόνησις διαφερόντως τετιμῆσθαι. * φρόνιμοι δὲ καὶ δί- B
καιοι οὐκ ἄλλοι τινές εἰσιν ἢ τῶν εἰδότων ἃ δεῖ πράττειν καὶ λέγειν καὶ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους. βουλοίμην δ' ἂν καὶ σοῦ πυθέσθαι ὅ τί ποτε ἐν νῷ ἔχεις πρὸς ταῦτα.

ΑΛ. Ἀλλ' ἐμοὶ μέν, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἄλλῃ πῃ δοκεῖ ἢ ἧπερ σοί τε καὶ τῷ θεῷ· οὐδὲ γὰρ ἂν εἰκὸς εἴη ἀντίψηφον ἐμὲ τῷ θεῷ γενέσθαι**).

ΣΩ. Οὐκοῦν μέμνησαι ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ φάσκων εἶναι, ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν εὐχόμενος κακά, δοκῶν * δὲ ἀγαθά; C

ΑΛ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ὁρᾷς οὖν ὡς οὐκ ἀσφαλές σοί ἐστιν ἐλθεῖν πρὸς τὸν θεὸν εὐξομένῳ, ἵνα μηδ', ἂν οὕτω τύχῃ, βλασφημοῦντός σου ἀκούων οὐδὲν ἀποδέξηται τῆς θυσίας ταύτης, τυχὸν δὲ καὶ ἕτερόν τι προςαπολαύσῃς. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ βέλτιστον***) εἶναι ἡσυχίαν ἔχειν. τῇ μὲν γὰρ Λακεδαιμονίων εὐχῇ διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν (τοῦτο γὰρ κάλλιστον τῶν ἐν ἀφροσύνῃ γε ὀνομάτων) οὐκ ἂν οἶμαί σε ἐθέλειν χρῆσθαι. ἀναγκαῖον * οὖν ἐστὶ περιμένειν ἕως ἄν τις μάθῃ D
ὡς δεῖ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους διακεῖσθαι.

ΑΛ. Πότε οὖν παρέσται ὁ χρόνος οὗτος, ὦ Σώκρατες; καὶ τίς ὁ παιδεύσων; ἥδιστα γὰρ ἄν μοι δοκῶ ἰδεῖν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον τίς ἐστιν.

ΣΩ. Οὗτός ἐστιν ᾧ μέλει περὶ σοῦ. ἀλλὰ δοκεῖ μοι, ὥςπερ τῷ Διομήδει φησὶ τὴν Ἀθηνᾶν Ὅμηρος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφελεῖν τὴν ἀχλύν, ὄφρα εὖ γιγνώσκοι ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα,* οὕτω καὶ σοί****) E
δεῖν ἀπὸ τῆς ψυχῆς πρῶτον τὴν ἀχλὺν ἀφελόντα, ἣ νῦν παροῦσα τυγχάνει, τὸ τηνικαῦτ' ἤδη προςφέρειν δι' ὧν

---

*) ἴσ. ὁ προφήτης. **) γρ. γίγνεσθαι.
) ἄλλ. κράτιστον. *) γρ. σοῦ.

offerre. illi vero, quippe qui muneribus non corrumpantur, despiciunt haec omnia, ut dicit deus deorumque interpres. videtur enim et apud deos et apud homines sana mente praeditos iustitia et prudentia insigni esse in honore. prudentes autem et iusti nulli alii sunt nisi scientes quid facere et dicere debeamus erga deos et homines. iam velim ex te quoque audire quid de hoc sentias.

Al. Mihi vero, Socrate, non aliter videtur quam tibi et deo; neque enim deceret me a deo dissentire.

So. Nonne meministi te dixisse magna te in dubitatione versari ne insciens precarere mala, arbitrans te bona precari?

Al. Sane memini.

So. Vides igitur non tutum tibi esse ad deum proficisci precandi causa, ut ne, si ita accidat, malis verbis te utentem audiens nihil accipiat huius sacrificii, fortasse etiam aliud quid inde referas. ac mihi quidem videtur optimum esse quiescere. Lacedaemoniorum enim precatione propter magnanimitatem (hoc enim pulcherrimum est nominum quae in imprudentia ponuntur) haud arbitror te usurum esse. necesse igitur est exspectare dum quis didicerit quomodo erga deos et homines se habere debeat.

Al. Quando igitur adventabit hoc tempus, Socrate? et quis me instituet? libentissime enim mihi videor visurus esse hunc hominem quis sit.

So. Hic est qui curam de te adhibet. at videtur mihi, quemadmodum Diomedi narrat Homerus Minervam oculorum caliginem discussisse, ut bene nosceret tam deum quam virum, sic tibi quoque mentis primum caligo quae nunc offusa est discutienda, et tum demum adhibenda esse per quae

μέλλεις γνώσεσθαι ἡμὲν κακὸν ἠδὲ καὶ ἐσθλόν. νῦν μὲν γὰρ οὐκ ἄν μοι δοκεῖς δυνηθῆναι.

ΑΛ. Ἀφαιρείτω, εἴτε βούλεται τὴν ἀχλὺν εἴτε ἄλλο τι· ὡς ἐγὼ παρεσκεύασμαι μηδὲν ἂν φυγεῖν τῶν ὑπ' ἐκείνου προςταττομένων, ὅςτις ποτ' ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, εἴ γε μέλλοιμι βελτίων γενέσθαι.

ΣΩ. * Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνος θαυμαστὴν ὅσην περὶ σὲ 151 προθυμίαν ἔχει.

ΑΛ. Εἰς τότε τοίνυν καὶ τὴν θυσίαν ἀναβάλλεσθαι κράτιστον εἶναί μοι δοκεῖ.

ΣΩ. Καὶ ὀρθῶς γέ σοι δοκεῖ· ἀσφαλέστερον γάρ ἐστιν ἢ παρακινδυνεύειν τοσοῦτον κίνδυνον.

ΑΛ. Ἀλλὰ πῶς, ὦ Σώκρατες; καὶ μὴν *) τουτονὶ τὸν στέφανον, ἐπειδή μοι δοκεῖς καλῶς ξυμβεβουλευκέναι, σοὶ περιθήσω· τοῖς θεοῖς δὲ καὶ στεφάνους καὶ * τἄλλα B πάντα τὰ νομιζόμενα τότε δώσομεν, ὅταν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐλθοῦσαν ἴδω. ἥξει δ' οὐ διὰ μακροῦ τούτων θελόντων.

ΣΩ. Ἀλλὰ δέχομαι καὶ τοῦτο, καὶ ἄλλο δὲ ἄν τι τῶν παρὰ σοῦ δοθέντων ἡδέως ἴδοιμι δεξάμενον ἐμαυτόν. ὥςπερ δὲ καὶ ὁ Κρέων Εὐριπίδῃ πεποίηται τὸν Τειρεσίαν ἰδὼν ἔχοντα τὰ στέφη καὶ ἀκούσας ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀπαρχὰς αὐτὸν εἰληφέναι διὰ τὴν τέχνην, Οἰωνὸν ἐθέμην, φησί, καλλίνικα σὰ στέφη**). ἐν γὰρ * κλύδωνι κείμεθα, ὥςπερ οἶσθα σύ· C οὕτω δὲ κἀγὼ παρὰ σοῦ τὴν δόξαν***) ταύτην οἰωνὸν τίθεμαι. δοκῶ δέ μοι οὐκ ἐν ἐλάττονι κλύδωνι τοῦ Κρέοντος εἶναι, καὶ βουλοίμην ἂν καλλίνικος γενέσθαι τῶν σῶν ἐραστῶν.

---

*) ἴσ. κίνδυνον ἄλλως. ΑΛ. Καὶ μήν, ὦ Σώκρατες, τουτονὶ κτλ. **) γρ. καλλίνικα στέφη. ***) ἴσ. δωρεάν.

cogniturus sis tam malum quam bonum. nunc enim non videris mihi id posse.

Al. Discutito, sive volt caliginem sive aliud quid; nam ego paratus sum ad omnia facienda quae ille praescribet, quicumque tandem est homo, si futurum sit ut melior evadam.

So. Sane vero ille quoque mirum in modum tibi prospicit.

Al. In illud igitur tempus etiam sacrificium differre optimum esse mihi videtur.

So. Ac recte quidem tibi videtur; tutius est enim quam tantum periculum suscipere temere.

Al. Iam vero hancce coronam, Socrate, quia mihi videris praeclarum dedisse consilium, tibi imponam; diis autem et coronas et cetera omnia quae moris sunt tum dabimus, quum dies ille illuxerit. adventabit vero non ita multo post, illi si voluerint.

So. Sane accipio et hoc et aliud quid a te oblatum libenter videro me adipiscentem. quemadmodum vero Creon apud Euripidem, quum Tiresiam vidisset coronatum et audivisset de hostibus eum primitias accepisse arte sua, dicit: augurium existimo coronas tuas victrices; tempestate enim iactamur, ut tu scis: ita ego quoque hoc munus tuum augurium existimo. videor autem mihi haud minore, quam Creon, tempestate iactari, et velim me victorem exsistere amatorum tuorum.

ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΚΕΡΔΟΥΣ

[ΙΠΠΑΡΧΟΣ]

DE LUCRI CUPIDITATE

[HIPPARCHUS.]

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΕΤΑΙΡΟΣ.

ΣΩ. Τί γὰρ τὸ φιλοκερδές; τί ποτέ ἐστι; καὶ τίνες οἱ 225
φιλοκερδεῖς;

ΕΤ. Ἐμοὶ μὲν δοκοῦσιν, οἳ ἂν κερδαίνειν ἀξιῶσιν
ἀπὸ τῶν μηδενὸς ἀξίων.

ΣΩ. Πότερον οὖν σοι δοκοῦσι γιγνώσκοντες ὅτι οὐδε-
νός ἐστιν ἄξια, ἢ ἀγνοοῦντες; εἰ γὰρ ἀγνοοῦντες, ἀνοή-
τους λέγεις τοὺς φιλοκερδεῖς.

ΕΤ. Ἀλλ' οὐκ ἀνοήτους λέγω, ἀλλὰ πανούργους καὶ
πονηροὺς καὶ ἥττους τοῦ κέρδους, * γιγνώσκοντας ὅτι οὐ- B
δενὸς ἄξιά ἐστιν ἀφ' ὧν τολμῶσι κερδαίνειν, ὅμως τολμᾶν
φιλοκερδεῖν δι' ἀναισχυντίαν.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν τοιόνδε λέγεις τὸν φιλοκερδῆ, οἷον ἐὰν
φυτεύων γεωργικὸς ἀνὴρ καὶ γιγνώσκων ὅτι οὐδενὸς ἄξιον
τὸ φυτόν, ἀξιοῖ ἀπὸ τούτου ἐκτραφέντος κερδαίνειν; ἆρα
τοιοῦτον αὐτὸν λέγεις;

ΕΤ. Ἀπὸ παντὸς ὅ γε φιλοκερδής, ὦ Σώκρατες, οἴε-
ται δεῖν κερδαίνειν.

ΣΩ. Μή μοι οὕτως εἰκῇ, ὥσπερ τι ἠδικημένος ὑπό
τινος, ἀλλὰ προσέχων * ἐμοὶ τὸν νοῦν ἀπόκριναι, ὥσπερ C
ἂν εἰ ἐξ ἀρχῆς πάλιν ἠρώτων. οὐχὶ ὁμολογεῖς τὸν φιλοκερδῆ
ἐπιστήμονα εἶναι περὶ τῆς ἀξίας τούτου ὅθεν κερδαίνειν
ἀξιοῖ;

ΕΤ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Τίς οὖν ἐπιστήμων περὶ φυτῶν τῆς ἀξίας, ἐν
ὁποίᾳ ἄξια φυτευθῆναι καὶ ὥρᾳ καὶ χώρᾳ*); ἵνα τι καὶ
ἡμεῖς τῶν σοφῶν ῥημάτων ἐμβάλωμεν ὧν οἱ δεξιοὶ περὶ
τὰς δίκας καλλιεποῦνται.

ΕΤ. * Ἐγὼ μὲν οἶμαι γεωργόν. D

*) γρ. καὶ χώρᾳ καὶ ὥρᾳ.

SOCRATES, AMICUS.

So. Quid est lucri cupiditas? quid, inquam, est? et qui sunt lucrandi cupidi?

Am. Mihi quidem videntur ii esse qui lucrum facere cupiant ex rebus pro nihilo putandis.

So. Utrum videntur tibi id facere scientes res esse pro nihilo putandas, an nescientes? nam si nescientes tibi videntur lucrum facere, insipientes dicis lucrandi cupidos.

Am. At non insipientes dico, sed versutos et improbos et succumbentes lucro, cognoscentes nihili esse facienda unde cupiant lucrari, et tamen cupientes lucrum facere per impudentiam.

So. Num igitur talem dicis lucrandi cupidum, qualis est agricola, plantans si, licet cognoscat pro nihilo habendam esse plantam, tamen cupiat ex hac educata lucrum facere? num talem illum dicis?

Am. Ex omnibus vero lucrandi cupidus, Socrate, arbitratur lucrum esse faciendum.

So. Ne mihi sic temere, tamquam iniuria ab aliquo affectus, sed animum advertens responde, ac si a principio te rursus interrogem. nonne confiteris lucrandi cupidum cognoscere eius rei pretium ex qua lucrum facere cogitet?

Am. Ego sane.

So. Quis igitur plantarum pretium cognoscit, quali plantari eas oporteat in fundo et temporis puncto? ut nos quoque aliquid verborum sapientium interponamus quibus causarum agendarum periti orationes suas ornant.

Am. Ego arbitror agricolam.

ΣΩ. Τὸ οὖν ἀξιοῦν κερδαίνειν ἄλλο τι λέγεις ἢ οἴεσθαι δεῖν κερδαίνειν;

ΕΤ. Τοῦτο λέγω.

ΣΩ. Μὴ τοίνυν με ἐπιχείρει ἐξαπατᾶν, ἄνδρα πρε-
σβύτερον ἤδη οὕτω * νέος ὤν, ἀποκρινόμενος ὥςπερ νῦν 226
δή, ἃ οὐδ' αὐτὸς οἴει· ἀλλ' ὡς ἀληθῶς εἰπέ· ἆρ' ἔστιν*)
ὅντινα οἴει γεωργικὸν ἄνδρα γιγνόμενον καὶ γιγνώσκοντα
ὅτι οὐδενὸς ἄξιον φυτεύει τὸ φυτόν, οἴεσθαι ἀπὸ τούτου
κερδαίνειν;

ΕΤ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Τί δέ; ἱππικὸν ἄνδρα γιγνώσκοντα ὅτι οὐδενὸς ἄξια σιτία τῷ ἵππῳ παρέχει, ἀγνοεῖν αὐτὸν οἴει ὅτι τὸν ἵππον διαφθείρει;

ΕΤ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. * Οὐκ ἄρα οἴεταί γε ἀπὸ τούτων κερδαίνειν τῶν B
σιτίων τῶν μηδενὸς ἀξίων.

ΕΤ. Οὐχί.

ΣΩ. Τί δέ; κυβερνήτην μηδενὸς ἄξια ἱστία καὶ πηδάλια τῇ νηῒ παρεσκευασμένον ἀγνοεῖν οἴει ὅτι ζημιωθήσεται καὶ κινδυνεύσει καὶ αὐτὸς ἀπολέσθαι καὶ τὴν ναῦν ἀπολέσαι καὶ ἃ ἂν ἄγῃ πάντα;

ΕΤ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα οἴεταί γε κερδαίνειν ἀπὸ τῶν σκευῶν
τῶν * μηδενὸς ἀξίων. C

ΕΤ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Ἀλλὰ στρατηγὸς γιγνώσκων ὅτι ἡ στρατιὰ αὐτῷ οὐδενὸς ἄξια ὅπλα ἔχει, οἴεται ἀπὸ τούτων κερδαίνειν καὶ ἀξιοῖ κερδαίνειν;

ΕΤ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἀλλ' αὐλητὴς αὐλοὺς οὐδενὸς ἀξίους ἔχων ἢ κιθαριστὴς λύραν ἢ τοξότης τόξον, ἢ ἄλλος ὁςτισοῦν συλλήβδην τῶν δημιουργῶν ἢ τῶν ἄλλων τῶν ἐμφρόνων ἀνδρῶν μηδενὸς ἄξια ὄργανα ἢ ἄλλην παρασκευὴν ἡντιναοῦν ἔχων, ἀπὸ τούτων οἴεται κερδαίνειν;

---

*) γρ. ὡς ἀληθῶς, εἴπερ ἔστιν.

So. Cogitare autem lucrari aliudne quid dicis quam arbitrari esse lucrandum?

Am. Hoc dico.

So. Ne igitur me conare decipere, virum iam aetate provectum tu ¦tam iuvenis, respondens sicut modo respondisti, quae nec ipse censes, sed revera dic: num est agricola cognoscens plantam se plantare nihili faciendam, quem censeas arbitrari ex hac sibi se lucrum esse facturum?

Am. Haudquaquam hercle.

So. Quid vero? virum rei equestris peritum si cognoscat alimenta se equo praebere vilia, num ignorare putas equum se perdere?

Am. Nequaquam ego.

So. Ergo non arbitratur ex his se lucrum facere alimentis vilibus

Am. Haudquaquam.

So. Quid porro? gubernatorem vela et gubernacula navi parantem vilia ignorare censes detrimentum se accepturum et in periculum venturum esse ne et ipse pereat et navem perdat omniaque quae secum ducat?

Am. Equidem non censeo.

So. Ergo non arbitratur se lucrum facturum esse ex instrumentis vilibus.

Am. Minime vero.

So. Num imperator cognoscens exercitum suum vilia arma gerere, arbitratur ex hoc se lucraturum esse et cogitat lucrari?

Am. Nequaquam.

So. Et tibicen tibias viles habens vel citharista lyram vel sagittarius arcum, vel alius quis in universum opificum reliquorumque virorum intelligentium instrumenta vilia vel apparatum qualemcumque habens, num ex his arbitratur se lucrum esse facturum?

ΕΤ. * Οὔκουν φαίνεταί γε. D

ΣΩ. Τίνας οὖν ποτὲ λέγεις τοὺς φιλοκερδεῖς; οὐ γὰρ δήπου τούτους γε οὓς διεληλύθαμεν, οἵτινες γιγνώσκοντες τὰ οὐδενὸς ἄξια ἀπὸ τούτων οἴονται δεῖν κερδαίνειν. ἀλλ' οὕτω μέν, ὦ θαυμάσιε, ὡς σὺ λέγεις, οὐκ ἔστ' ἀνθρώπων οὐδεὶς φιλοκερδής.

ΕΤ. Ἀλλ' ἐγώ, ὦ Σώκρατες, βούλομαι λέγειν τούτους φιλοκερδεῖς εἶναι, οἳ ἑκάστοτε ὑπὸ ἀπληστίας καὶ πάνυ σμικρὰ καὶ ὀλίγου ἄξια καὶ οὐδενὸς γλίχονται * ὑπερφυῶς E καὶ φιλοκερδοῦσιν.

ΣΩ. Οὐ δήπου, ὦ βέλτιστε, γιγνώσκοντες ὅτι οὐδενὸς ἄξιά ἐστι· τοῦτο μὲν γὰρ ἤδη ἡμᾶς αὐτοὺς τῷ λόγῳ ἐξηλέγξαμεν ὅτι ἀδύνατον.

ΕΤ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὴ γιγνώσκοντες, δῆλον ὅτι ἀγνοοῦντες, οἰόμενοι δὲ τὰ οὐδενὸς ἄξια πολλοῦ ἄξια εἶναι.

ΕΤ. Φαίνεται.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν οἵ γε φιλοκερδεῖς φιλοῦσι τὸ κέρδος;

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Κέρδος δὲ λέγεις ἐναντίον τῇ ζημίᾳ;

ΕΤ. * Ἔγωγε. 227

ΣΩ. Ἔστιν οὖν ὅτῳ ἀγαθόν ἐστι ζημιοῦσθαι;

ΕΤ. Οὐδενί.

ΣΩ. Ἀλλὰ κακόν;

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Βλάπτονται ἄρα ὑπὸ τῆς ζημίας ἄνθρωποι.

ΕΤ. Βλάπτονται.

ΣΩ. Κακὸν ἄρα ἡ ζημία.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Ἐναντίον δὲ τῇ ζημίᾳ τὸ κέρδος.

ΕΤ. Ἐναντίον.

ΣΩ. Ἀγαθὸν ἄρα τὸ κέρδος.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Τοὺς οὖν τὸ ἀγαθὸν φιλοῦντας * φιλοκερδεῖς B καλεῖς.

ΕΤ. Ἔοικεν.

Am. Minime vero, ut patet.

So. Iam quos tandem dicis lucrandi cupidos? neque enim, ut liquet, eos quos commemoravimus, qui cognoscentes res esse pro nihilo ex his arbitrantur lucrum esse faciendum. at ita, vir admirabilis, ut tu dicis, non est hominum quisquam lucrandi cupidus.

Am. At ego, Socrate, volo dicere hos lucrandi cupidos esse, qui semper inexplebili ducti cupiditate res admodum exiguas quae parvi vel nullius pretî sunt mirum quam concupiscunt lucrumque appetunt.

So. Nec vero, vir optime, cognoscentes res nullius esse pretî; hoc enim fieri non posse nos ipsos iam oratione convicimus.

Am. Mihi sane videtur.

So. Ergo si non cognoscunt, patet eos ignorare, sed arbitrari res quae nullius sint pretî magni esse.

Am. Liquet.

So. Nonne vero lucrandi cupide concupiscunt lucrum?

Am. Etiam.

So. Lucrum vero vocas contrarium damni?

Am. Ego sane.

So. Est vero cui bonum sit damno affici?

Am. Nemo.

So. Sed malum?

Am. Etiam.

So. Laeduntur ergo homines damno.

Am. Laeduntur.

So. Malum igitur damnum.

Am. Etiam.

So. Contrarium autem damni est lucrum.

Am. Contrarium.

So. Bonum igitur lucrum.

Am. Vero.

So. Bonum ergo amantes dicis lucrandi cupidos.

Am. Patet.

ΣΩ. Οὐ μανικούς γε, ὦ ἑταῖρε, λέγεις τοὺς φιλοκερδεῖς. ἀλλὰ σὺ αὐτὸς πότερον φιλεῖς ὃ ἂν ἀγαθὸν ᾖ, ἢ οὐ φιλεῖς;

ΕΤ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἔστι δέ τι ἀγαθὸν ὃ οὐ φιλεῖς, ἀλλὰ κακόν;

ΕΤ. Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ πάντα τἀγαθὰ ἴσως φιλεῖς.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Ἐροῦ δὴ καὶ ἐμὲ εἰ οὐ καὶ ἐγώ· ὁμολογήσω γὰρ καὶ ἐγώ σοι φιλεῖν τἀγαθά. ἀλλὰ πρὸς ἐμοὶ καὶ * σοὶ οἱ C ἄλλοι ἄνθρωποι ἅπαντες οὐ δοκοῦσί σοι τἀγαθὰ φιλεῖν, τὰ δὲ κακὰ μισεῖν;

ΕΤ. Ἔμοιγε φαίνεται.

ΣΩ. Τὸ δὲ κέρδος ἀγαθὸν ὡμολογήσαμεν;

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Πάντες αὖ φιλοκερδεῖς φαίνονται τοῦτον τὸν τρόπον· ὃν δὲ τὸ πρότερον ἐλέγομεν, οὐδεὶς ἦν φιλοκερδής. ποτέρῳ οὖν ἂν τις τῷ λόγῳ χρώμενος οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνοι;

ΕΤ. Εἴ τις, ὦ Σώκρατες, οἶμαι, ὀρθῶς λαμβάνοι τὸν φιλοκερδῆ· ὀρθῶς δ' ἐστὶ τοῦτον ἡγεῖσθαι * φιλοκερδῆ, D ὃς ἂν σπουδάζῃ ἐπὶ τούτοις καὶ ἀξιοῖ κερδαίνειν ἀπ' αὐτῶν, ἀφ' ὧν οἱ χρηστοὶ οὐ τολμῶσι κερδαίνειν.

ΣΩ. Ἀλλ' ὁρᾷς, ὦ γλυκύτατε, τὸ κερδαίνειν ἄρτι ὡμολογήσαμεν εἶναι ὠφελεῖσθαι.

ΕΤ. Τί οὖν δὴ τοῦτο;

ΣΩ. Ὅτι καὶ τόδε αὐτῷ προςωμολογήσαμεν, βούλεσθαι τἀγαθὰ πάντας καὶ ἀεί.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ οἱ ἀγαθοὶ πάντα τὰ κέρδη βούλονται ἔχειν, εἴπερ ἀγαθά γέ ἐστιν.

ΕΤ. * Οὐκ ἀφ' ὧν γε μέλλουσιν, ὦ Σώκρατες, βλαβήσεσθαι τῶν κερδῶν. E

ΣΩ. Βλαβήσεσθαι δὲ λέγεις ζημιώσεσθαι, ἢ ἄλλο τι;

ΕΤ. Οὔκ, ἀλλὰ ζημιώσεσθαι λέγω.

ΣΩ. Ὑπὸ τοῦ κέρδους οὖν ζημιοῦνται, ἢ ὑπὸ τῆς ζημίας ἄνθρωποι;

So. Nequaquam insanos, amice, dicis lucrandi cupidos. at tu ipse utrum amas quod bonum est, an non amas?

Am. Ego sane.

So. Estne bonum aliquod quod non ames, sed malum?

Am. Haudquaquam hercle ego.

So. Sed omnia bona aequaliter amas.

Am. Etiam.

So. Roga me quoque annon ego quoque; concedam enim ego quoque tibi bona me amare. at praeter me et te reliqui homines omnes nonne videntur tibi bona amare, mala vero odisse?

Am. Mihi sane videtur.

So. Lucrum autem bonum esse confessi sumus?

Am. Etiam.

So. Omnes rursus lucrandi cupidi reperiuntur hoc modo; eo autem quem ante attigimus, nemo erat lucrandi cupidus. utra igitur aliquis oratione utens a vero non aberraverit?

Am. Si quis, Socrate, opinor, recte complectatur lucrandi cupidum; recte autem complecti est hunc existimare lucrandi cupidum qui laboret in hoc et ex iis lucrum facere cupiat, unde boni non sustinent lucrari.

So. At vides, suavissime: lucrari modo concessimus esse utilitatem capere.

Am. Quid vero hoc?

So. Quod hoc quoque praeterea concessimus, velle bona omnes et semper.

Am. Etiam.

So. Nonne etiam boni omnia lucra volunt habere, siquidem bona sunt?

Am. Non ea lucra, Socrate, unde accepturi sunt detrimentum.

So. Detrimentum vero accipere dicis damnum facere, an aliud quid?

Am. Non, sed damnum facere dico.

ET. Τῇ ἀμφοτέρων· καὶ γὰρ ὑπὸ τῆς ζημίας ζημιοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ κέρδους τοῦ πονηροῦ.

ΣΩ. Ἢ*) δοκεῖ οὖν τί σοι χρηστὸν καὶ ἀγαθὸν πρᾶγμα πονηρὸν εἶναι;

ET. Οὐκ ἔμοιγε.

ΣΩ. * Οὐκοῦν ὡμολογήσαμεν ὀλίγον πρότερον τὸ κέρ- 228
δος τῇ ζημίᾳ κακῷ ὄντι ἐναντίον εἶναι;

ET. Φημί.

ΣΩ. Ἐναντίον δὲ ὂν κακῷ ἀγαθὸν εἶναι;

ET. Ὡμολογήσαμεν γάρ.

ΣΩ. Ὁρᾷς οὖν, ἐπιχειρεῖς με ἐξαπατᾶν, ἐπίτηδες ἐναντία λέγων οἷς ἄρτι ὡμολογήσαμεν.

ET. Οὐ μὰ Δί', ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τοὐναντίον σὺ ἐμὲ ἐξαπατᾷς καὶ οὐκ οἶδα ὅπῃ ἐν τοῖς λόγοις ἄνω καὶ κάτω στρέφεις.

ΣΩ. Εὐφήμει· οὐ μέντ' ἂν * καλῶς ποιοίην, οὐ πει- B
θόμενος ἀνδρὶ ἀγαθῷ καὶ σοφῷ.

ET. Τίνι τούτῳ; καὶ τί μάλιστα;

ΣΩ. Πολίτῃ μὲν ἐμῷ τε καὶ σῷ, Πεισιστράτου δὲ υἱεῖ τοῦ ἐκ Φιλαϊδῶν**), Ἱππάρχῳ, ὃς τῶν Πεισιστράτου παίδων ἦν πρεσβύτατος καὶ σοφώτατος· ὃς ἄλλα τε πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα σοφίας ἀπεδείξατο, καὶ τὰ Ὁμήρου ἔπη***) πρῶτος ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν ταυτηνί, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψῳδοὺς Παναθηναίοις ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διιέναι, ὥσ-
περ * νῦν ἔτι οἵδε ποιοῦσι· καὶ ἐπ' Ἀνακρέοντα τὸν Τήϊον C
πεντηκόντορον στείλας ἐκόμισεν εἰς τὴν πόλιν· Σιμωνίδην δὲ τὸν Κεῖον ἀεὶ περὶ αὑτὸν εἶχε, μεγάλοις μισθοῖς καὶ δώροις πείθων. ταῦτα δ' ἐποίει βουλόμενος παιδεύειν****) τοὺς πολίτας, ἵν' ὡς βελτίστων ὄντων αὐτῶν ἄρχοι †), οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν, ἅτε ὢν καλός τε κἀγαθός. ἐπειδὴ δὲ αὐτῷ οἱ περὶ τὸ ἄστυ τῶν πολιτῶν πε-
παιδευμένοι ἦσαν καὶ ἐθαύμαζον αὐτὸν ἐπὶ σοφίᾳ, * ἐπι- D
βουλεύων αὖ τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς παιδεῦσαι ἔστησεν αὐτοῖς

*) γρ. Εἰ. **) γρ. Φιλαϊδωνος. ***) γρ. τὰ Ὁμήρου.
****) γρ. πείθειν. †) γρ. ἀρχῇ.

So. Per lucrum igitur damnum faciunt, an per damnum homines?

Am. Per utrumque; nam et per damnum damnum faciunt et per lucrum pravum.

So. Num videtur tibi res proba et bona prava esse?

Am. Mihi non.

So. Nonne concessimus paullo ante lucrum damno, quippe malo, contrarium esse?

Am. Aio.

So. Contrarium autem quum esset malo bonum esse?

Am. Concessimus vero.

So. Vides igitur: conaris me decipere, data opera contraria dicens eorum quae modo concessimus.

Am. Haudquaquam hercle, Socrate, sed contra tu me decipis et, nescio quomodo, in sermonibus in omnes te partes convertis.

So. Bona verba, quaeso; neque tamen recte facerem viro bono et sapienti non obtemperans.

Am. Cuinam? et qua in re?

So. Civi meo et tuo, Pisistrati a Philaidis oriundi filio, Hipparcho, qui Pisistrati filiorum natu erat maximus et sapientissimus; qui quum alia multa et praeclara opera edidit, tum Homeri carmina primus invexit in hanc terram, et rhapsodos coëgit Panathenaeis inter se excipientes ordine ea recitare, quod nunc adhuc illi faciunt. etiam Anacreontem Teium, navi quinquaginta remorum missa, duxit in urbem; Simonidem vero Ceum semper circa se habuit, magnis mercedibus ac muneribus eum permovens. haec autem fecit cives instituturus, ut quam optimis imperaret, non arbitratus cuiquam denegandam esse sapientiam, quippe qui honestus ac bonus fuerit. postquam vero cives in urbe instituti erant eiusque sapientiam admirabantur, cogitans etiam homines ruri viventes instituere Hermas posuit in viis in medio urbis et pagorum singulorum,

Ἑρμᾶς κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεος καὶ τῶν δήμων
ἑκάστων, κἄπειτα τῆς σοφίας τῆς αὑτοῦ, ἥν τ' ἔμαθε καὶ
ἣν αὐτὸς ἐξεῦρεν, ἐκλεξάμενος ἃ ἡγεῖτο σοφώτατα εἶναι,
ταῦτα αὐτὸς ἐντείνας εἰς ἐλεγεῖον, αὑτοῦ ποιήματα καὶ ἐπι-
δείγματα τῆς σοφίας ἐπέγραψεν, ἵνα πρῶτον μὲν τὰ ἐν
Δελφοῖς γράμματα τὰ σοφὰ * ταῦτα μὴ θαυμάζοιεν οἱ πο- B
λῖται αὐτοῦ, τό τε Γνῶθι σαυτόν καὶ τὸ Μηδὲν ἄγαν καὶ
τἄλλα τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰ Ἱππάρχου ῥήματα μᾶλλον σο-
φὰ ἡγοῖντο, ἔπειτα παριόντες ἄνω καὶ κάτω καὶ ἀναγιγνώ-
σκοντες καὶ γεῦμα λαμβάνοντες αὐτοῦ τῆς σοφίας φοιτῷεν
ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ παιδευθησόμενοι. ἐστὸν δὲ
δύο τὠπιγράμματε· ἐν μὲν τοῖς ἐπ' ἀριστερᾷ τοῦ Ἑρμοῦ
ἑκάστου * ἐπιγέγραπται*) λέγων ὁ Ἑρμῆς ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ 229
ἄστεος καὶ τοῦ δήμου ἕστηκεν, ἐν δὲ τοῖς ἐπὶ δεξιᾷ;

Μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου· στεῖχε δίκαια φρονῶν,

φησίν. ἔστι δὲ τῶν ποιημάτων καὶ ἄλλα ἐν ἄλλοις Ἑρμαῖς
πολλὰ καὶ καλὰ ἐπιγεγραμμένα, ἔστι δὲ δὴ καὶ τοῦτο ἐπὶ
τῇ Στειριακῇ ὁδῷ, ἐν ᾧ λέγει

* Μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου· μὴ φίλον ἐξαπάτα. B

ἐγὼ οὖν σὲ ἐμοὶ ὄντα φίλον οὐ δήπου τολμῴην ἂν ἐξαπα-
τᾶν καὶ ἐκείνῳ τοιούτῳ ὄντι ἀπιστεῖν, οὗ καὶ ἀποθανόντος
τρία ἔτη ἐτυραννεύθησαν Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐ-
τοῦ Ἱππίου· καὶ πάντων ἂν τῶν παλαιῶν ἤκουσας ὅτι
ταῦτα μόνον τὰ ἔτη τυραννὶς ἐγένετο ἐν Ἀθήναις, τὸν δ'
ἄλλον χρόνον ἐγγύς τι ἔζων Ἀθηναῖοι ὥςπερ ἐπὶ Κρόνου
βασιλεύοντος. λέγεται δὲ ὑπὸ τῶν χαριεστέρων ἀνθρώπων
* καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ γενέσθαι οὐ δι' ἃ οἱ πολλοὶ ᾠήθη- C
σαν, διὰ τὴν τῆς ἀδελφῆς ἀτιμίαν τῆς κανηφορίας (ἐπεὶ
τοῦτό γε εὔηθες), ἀλλὰ τὸν μὲν Ἁρμόδιον γεγονέναι παι-
δικὰ τοῦ Ἀριστογείτονος καὶ πεπαιδεῦσθαι ὑπ' ἐκείνου.
μέγα δ' ἐφρόνει ἄρα καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἐπὶ τῷ παιδεῦσαι
ἄνθρωπον, καὶ ἀνταγωνιστὴν ἡγεῖτο εἶναι τὸν Ἵππαρχον.
ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ χρόνῳ αὐτὸν τὸν Ἁρμόδιον τυγχάνειν
ἐρῶντά τινος τῶν νέων τε καὶ καλῶν καὶ γενναίων * τῶν D

---

*) γρ. ὃ ἐπιγέγραπται.

deinde e sapientia sua, quam partim didicerat partim ipse invenerat, legit quae sapientissima existimavit, eaque versibus elegiacis inclusa sua poëmata et sapientiae specimina inscripsit, ut primum Delphicas inscriptiones sapientes illas ne admirarentur cives ipsius, illud Nosce te ipsum et Nihil nimis et reliqua generis eiusdem, sed Hipparchi praecepta sapientiora existimarent, deinde praetereuntes hic illic et legentes eiusque sapientiam gustantes ex agris ventitarent ad reliqua quoque percipienda. sunt vero duae inscriptiones; a sinistra cuiusque columnae inscriptus est Mercurius dicens in medio urbis et pagi se positum esse, a dextra.

Praeceptum Hipparchi, iusta tuere animo

dicit. sunt autem poëmata quum alia in aliis Hermis multa et praeclara inscripta, tum hoc quoque in Stiriaca via, in quo dicit: ne quis amicum decipito. iam ego te qui mihi amicus sis haud sane sustineam decipere et illi tali viro repugnare, quo etiam mortuo tres per annos Athenienses fratris sui Hippiae dominationi erant subiecti; et ex omnibus audiveris senioribus hos solos per annos dominatum exstitisse Athenis, reliquum vero tempus propemodum vixisse Athenienses tamquam Saturno regnante. dicitur vero ab hominibus eruditioribus etiam mors ipsius facta esse non, ut multitudo credebat, quia soror a canistro ferendo prohibita ideoque ignominia affecta erat (nam hoc quidem insulsum), sed quia Harmodius in deliciis erat Aristogitoni et ab hoc institutus. valde igitur gloriabatur etiam Aristogito in eo quod hominem instituerat, et aemulum putabat esse Hipparchum. illo autem tempore ipsum tradunt Harmodium iuvenem quendam pulchrum et ingenuum eorum qui tunc floruerint amore amplexum esse; et referunt eius nomen, ego vero non memini. atque iuvenem hunc aliquamdiu admiratum

τότε· καὶ λέγουσι τοὔνομα αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ οὐ μέμνημαι. τὸν οὖν νεανίσκον τοῦτον τέως μὲν θαυμάζειν τόν τε Ἁρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα ὡς σοφούς, ἔπειτα συγγενόμενον τῷ Ἱππάρχῳ καταφρονῆσαι ἐκείνων· καὶ τοὺς περιαλγήσαντας ταύτῃ τῇ ἀτιμίᾳ οὕτως ἀποκτεῖναι τὸν Ἵππαρχον.

ΕΤ. Κινδυνεύεις τοίνυν, ὦ Σώκρατες, ἢ οὐ φίλον με ἡγεῖσθαι ἤ, εἰ ἡγεῖ φίλον, οὐ πείθεσθαι Ἱππάρχῳ· ἐγὼ γὰρ ὅπως οὐ σὺ ἐμὲ ἐξαπατᾷς, οὐκ οἶδ' ὅντινα τρόπον *), * ἐν τοῖς λόγοις οὐ δύναμαι πεισθῆναι. E

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὥςπερ πεττεύων ἐθέλω σοι ἐν τοῖς λόγοις ἀναθέσθαι ὅ τι βούλει τῶν εἰρημένων, ἵνα μὴ οἴῃ ἐξαπατᾶσθαι. πότερον γὰρ τοῦτό σοι ἀναθῶμαι, ὡς οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν πάντες ἐπιθυμοῦσιν ἄνθρωποι;

ΕΤ. Μή μοί γε**).

ΣΩ. Ἀλλ' ὡς τὸ ζημιοῦσθαι καὶ ἡ ζημία οὐ κακόν;

ΕΤ. Μή μοί γε.

ΣΩ. Ἀλλ' ὡς οὐ τῇ ζημίᾳ καὶ τῷ ζημιοῦσθαι τὸ κέρδος καὶ τὸ κερδαίνειν ἐναντίον;

ΕΤ. Μηδὲ * τοῦτο. 230

ΣΩ. Ἀλλ' ὡς ἐναντίον ὂν τῷ κακῷ οὐκ ἀγαθόν ἐστι τὸ κερδαίνειν;

ΕΤ. Οὔτι πᾶν γε τουτί μοι ἀνάθου.

ΣΩ. Δοκεῖ ἄρα σοι, ὡς ἔοικε, τοῦ κέρδους τὸ μέν τι ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δέ τι κακόν.

ΕΤ. Ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἀνατίθεμαι τοίνυν σοὶ τοῦτο· ἔστω γὰρ δὴ κέρδος τι ἀγαθὸν καὶ ἕτερον κέρδος τι κακόν· κέρδος δέ γε οὐδὲν μᾶλλόν ἐστιν αὐτῶν ***) τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν· ἢ γάρ;

ΕΤ. Πῶς με ἐρωτᾷς;

ΣΩ. Ἐγὼ φράσω. σιτίον ἔστιν ἀγαθόν τε καὶ κακόν.

ΕΤ. * Ναί. B

---

*) ἄλλ. ὅντινα μέντοι τρόπον. **) ἄλλ. Μὴ ἔμοιγε.
***) γρ. αὐτό.

esse Harmodium et Aristogitonem tamquam sapientes, deinde vero eum, quum Hipparcho uteretur, illos despexisse; qua quidem indignatos illos ignominia Hipparchum interfecisse.

Am. Videris autem, Socrate, aut me non amicum existimare, aut, si existimas amicum, non obsequi Hipparcho; nullo enim modo persuaderi possum, te non decipere me, nescio quomodo, in sermonibus.

So. Atque etiam tamquam duodecim scriptis ludens volo tibi in sermonibus reddere ac remittere quidvis dictorum, ut ne opinere te decipi. utrum igitur hoc tibi remittam, bona omnes concupiscere homines?

Am. Nequaquam mihi.

So. An hoc, damnum facere ac detrimentum esse malum?

Am. Nequaquam mihi.

So. An, detrimento et damno contrarium esse lucrum et lucrum facere?

Am. Nec hoc.

So. At lucrum facere, quippe mali contrarium, bonum esse?

Am. Hoc totum nequaquam mihi remitte.

So. Videtur ergo tibi, ut patet, lucrum aliquod bonum esse, aliquod malum.

Am. Mihi sane.

So. Hoc igitur tibi remitto et concedo ut ponas: esto videlicet lucrum aliquod bonum et alterum lucrum malum, lucrum tamen non magis est bonum lucrum quam malum; annon?

Am. Quomodo me interrogas?

So. Ego dicam cibus est bonus et malus.

Am. Vero.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν μᾶλλόν τι αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου σιτίον, ἢ ὁμοίως τοῦτό γε, σιτία, ἐστὸν ἀμφότερα καὶ ταύτῃ γε οὐδὲν διαφέρει τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου, κατὰ τὸ σιτίον εἶναι, ἀλλὰ ᾗ τὸ μὲν αὐτῶν ἀγαθόν, τὸ δὲ κακόν;

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ποτὸν καὶ τἄλλα πάντα, ὅσα τῶν ὄντων ταὐτὰ ὄντα τὰ μὲν πέπονθεν ἀγαθὰ εἶναι, τὰ δὲ κακά, οὐδὲν ἐκείνῃ γε διαφέρει τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου, ᾗ τὸ αὐτό ἐστιν; ὥσπερ ἄνθρωπος δήπου ὁ μὲν χρηστός * ἐστιν, C ὁ δὲ πονηρός.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλ' ἄνθρωπός γε, οἶμαι, οὐδέτερος οὐδετέρου οὔτε μᾶλλον οὔθ' ἧττόν ἐστιν, οὔτε ὁ χρηστὸς τοῦ πονηροῦ οὔτε ὁ πονηρὸς τοῦ χρηστοῦ.

ΕΤ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν οὕτω καὶ περὶ τοῦ κέρδους διανοώμεθα, ὡς κέρδος γε ὁμοίως ἐστὶ καὶ τὸ πονηρὸν καὶ τὸ χρηστόν;

ΕΤ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οὐδὲν ἄρα μᾶλλον κερδαίνει ὁ τὸ χρηστὸν κέρδος ἔχων ἢ τὸ*) πονηρόν. οὔκουν μᾶλλόν γε κέρδος φαίνεται οὐδέτερον * ὄν, ὡς ὁμολογοῦμεν. D

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Οὐδετέρῳ γὰρ αὐτῶν οὔτε τὸ μᾶλλον οὔτε τὸ ἧττον πρόσεστιν.

ΕΤ. Οὐ γὰρ δή.

ΣΩ. Τῷ δὴ**) τοιούτῳ πράγματι πῶς ἄν τις μᾶλλον ἢ ἧττον ὁτιοῦν ἂν ποιοῖ ἢ πάσχοι, ᾧ μηδέτερον τούτων προσείη***);

ΕΤ. Ἀδύνατον.

ΣΩ. Ἐπειδὴ τοίνυν κέρδη μὲν ὁμοίως ἐστὶν ἀμφότερα καὶ κερδαλέα, τουτὶ δὴ****) δεῖ ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι, διὰ τί ποτε ἀμφότερα αὐτὰ κέρδος καλεῖς, τί ταὐτὸν ἐν ἀμφο-

*) ἴσ. ἢ ὁ τό. **) ἴσ. δέ. ***) γρ. προσῇ.
****) γρ. τοῦτ' ἔτι δή.

So. Num igitur magis est alter altero cibus, an aequaliter hoc, cibus, est uterque et hac quidem ratione nihil differt alter ab altero; quatenus cibus est, sed quatenus alter eorum bonus, alter malus est?

Am. Etiam.

So. Nonne etiam potus et reliqua omnia, quaecumque, licet eadem sint, tamen sunt eiusmodi ut alia bona sint alia mala, hactenus non differunt inter se, quod eadem sunt? quemadmodum homo dubium non est quin unus bonus sit, alter improbus.

Am. Vero.

So. At homo certe, opinor, neuter neutro neque magis neque minus est, neque probus pravo neque pravus probo.

Am. Vera dicis.

So. Nonne ita etiam de lucro sentiamus, lucrum aeque esse pravum lucrum atque probum?

Am. Necesse est.

So. Nihil ergo magis lucratur qui probum facit lucrum quam qui pravum. certe neutrum patet magis lucrum esse, ut confitemur.

Am. Etiam.

So. Neutro enim eorum neque maius neque minus adiunctum est.

Am. Non est.

So. Huiusmodi autem re quomodo quis magis vel minus quicquam faciat vel patiatur, cui neutrum horum adiunctum sit?

Am. Fieri sane nequit.

So. Quoniam igitur lucra aeque sunt utraque et lucrosa, hoc iam oportet nos considerare, quid idem in utrisque conspiciens tu utraque lucrum nomines; quemadmodum si tu me roges nunc, cur tandem et

τέροις ὁρῶν· * ὥςπερ ἂν εἰ ἅ σύ με ἠρώτας τὰ νῦν δή, E
διὰ τί ποτε καὶ τὸ ἀγαθὸν σιτίον καὶ τὸ κακὸν σιτίον ὁμοίως ἀμφότερα σιτία καλῶ, εἶπον ἄν σοι, διότι ἀμφότερα ξηρὰ τροφὴ σώματός ἐστι, διὰ τοῦτο ἔγωγε. τοῦτο γὰρ εἶναι σιτίον κἂν σύ που ἡμῖν ὁμολογοῖς· ἢ γάρ;

ΕΤ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Καὶ περὶ ποτοῦ οὖν ὁ αὐτὸς ἂν τρόπος εἴη τῆς ἀποκρίσεως, ὅτι τῇ τοῦ σώματος ὑγρᾷ τροφῇ, ἐάν τε χρηστὴ ἐάν τε πονηρὰ * ᾖ, τοῦτο τὸ ὄνομά ἐστι, ποτόν· καὶ 231
τοῖς ἄλλοις ὡςαύτως. πειρῶ οὖν καὶ σὺ ἐμὲ μιμεῖσθαι οὕτως ἀποκρινόμενον. τὸ χρηστὸν κέρδος καὶ τὸ πονηρὸν κέρδος κέρδος φῂς ἀμφότερον εἶναι τί τὸ αὐτὸ ἐν αὐτοῖς ὁρῶν, ὅτι δὴ καὶ τοῦτο κέρδος ἐστίν; εἰ δ' αὖ μὴ αὐτὸς ἔχεις ἀποκρίνασθαι, ἀλλ' ἐμοῦ λέγοντος σκόπει. ἆρα κέρδος λέγεις πᾶν κτῆμα ὃ ἄν τις κτήσηται, ἢ μηδὲν ἀναλώσας ἢ ἔλαττον ἀναλώσας πλέον λάβῃ;

ΕΤ. Ἔμοιγε * δοκῶ τοῦτο καλεῖν κέρδος. B

ΣΩ. Ἆρα καὶ τὰ τοιάδε λέγεις, ἐάν τις ἑστιαθείς, μηδὲν ἀναλώσας, ἀλλ' εὐωχηθείς, νόσον κτήσηται;

ΕΤ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ὑγίειαν δὲ κτησάμενος ἀπὸ ἑστιάσεως κέρδος ἂν κτήσαιτο, ἢ ζημίαν;

ΕΤ. Κέρδος.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα τοῦτό γ' ἐστὶ κέρδος, τὸ ὁτιοῦν κτῆμα κτήσασθαι.

ΕΥ. Οὐ μέντοι.

ΣΩ. Πότερον οὐκ *) ἐὰν κακὸν ᾖ οὐδ' ἂν ἀγαθὸν ὁτιοῦν κτήσηται, οὐ κέρδος κτήσεται;

ΕΤ. Φαίνεται, ἐάν γε ἀγαθόν.

ΣΩ. Ἐὰν δὲ κακόν, * οὐ ζημίαν κτήσεται; C

ΕΤ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ὁρᾷς οὖν ὡς πάλιν αὖ περιτρέχεις **) εἰς τὸ αὐτό; τὸ μὲν κέρδος ἀγαθὸν φαίνεται, ἡ δὲ ζημία κακόν.

---

*) ἴσ. οὖν. **) γρ. περιτρέχει.

bonum cibum et malum aeque utrumque cibum appellem, tibi respondeam, quia uterque siccum corporis alimentum est, iccirco ego ita nomino. hoc enim cibum esse tu quoque sine dubio consenseris; nonne?

Am. Etiam.

So. Ac de potu eadem erit respondendi ratio, humido corporis alimento, sive bonum sive malum est, potus nomen esse impositum, et de reliquis similiter. conare igitur me sic respondentem imitari. bonum lucrum et pravum lucrum cum ais utrumque lucrum esse, quid idem in illis conspiciens hoc quoque lucrum vocas? quodsi ipse non habes quod respondeas, me iam dicente considera. lucrumne dicis omne quod quis acquirat, ita ut vel nihil impendens vel minus impendens plus accipiat?

Am. Mihi sane placet hoc dicere lucrum.

So. Num etiam hoc dicis, si quis epulans, nihil impendens, sed convivio exceptus, morbum acquirat?

Am. Haudquaquam hercle.

So. Sanitatem vero acquirens epulando lucrum acquiret, an damnum?

Am. Lucrum.

So. Non ergo hoc est lucrum, quamcumque rem acquirere.

Am. Minime vero.

So. Utrum igitur lucrum non adipiscetur, quum malum aut nec tum quum quodlibet bonum adeptus fuerit?

Am. Patet, quum bonum adeptus fuerit.

So. Sit malum, nonne damnum accipiet?

Am. Mihi sane videtur.

So. Viden' igitur quomodo rursus eodem revolvare? lucrum bonum videtur, damnum vero malum.

Am. Nescio equidem quid dicam.

ΕΤ. Ἀπορῶ ἔγωγε ὅ τι εἴπω.

ΣΩ. Οὐκ ἀδίκως γε σὺ ἀπορῶν. ἔτι δὲ καὶ τόδε ἀπόκριναι· ἐάν τις ἔλαττον ἀναλώσας πλέον κτήσηται, φῂς κέρδος εἶναι;

ΕΤ. Οὔτι κακόν γε λέγω, ἀλλ' ἐὰν χρυσίον ἢ ἀργύριον ἔλαττον ἀναλώσας πλέον λάβῃ.

ΣΩ. Καὶ ἐγὼ τοῦτο μέλλω ἐρήσεσθαι. φέρε γάρ, ἐάν τις χρυσίου σταθμὸν * ἥμισυν ἀναλώσας διπλάσιον λάβῃ D
ἀργυρίου, κέρδος ἢ ζημίαν εἴληφεν;

ΕΤ. Ζημίαν δήπου, ὦ Σώκρατες· ἀντὶ δωδεκαστασίου γὰρ διστάσιον αὐτῷ καθίσταται τὸ χρυσίον.

ΣΩ. Καὶ μὴν πλέον γ' εἴληφεν· ἢ οὐ πλέον ἐστὶ τὸ διπλάσιον τοῦ ἡμίσεος;

ΕΤ. Οὔτι τῇ ἀξίᾳ γε ἀργύριον χρυσίου.

ΣΩ. Δεῖ ἄρ', ὡς ἔοικε, τῷ κέρδει τοῦτο προςεῖναι, τὴν ἀξίαν. νῦν γοῦν τὸ μὲν ἀργύριον πλέον ὂν τοῦ χρυσίου οὐ φῂς ἄξιον εἶναι, τὸ δὲ χρυσίον ἔλαττον ὂν ἄξιον φῂς εἶναι.

ΕΤ. * Σφόδρα· ἔχει γὰρ οὕτως. E

ΣΩ. Τὸ μὲν ἄξιον ἄρα κερδαλέον ἐστίν, ἐάν τε σμικρὸν ᾖ ἐάν τε μέγα, τὸ δὲ ἀνάξιον ἀκερδές.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δὲ ἄξιον λέγεις ἄξιον εἶναι ἄλλο τι ἢ κεκτῆσθαι;

ΕΤ. Ναί, κεκτῆσθαι.

ΣΩ. Τὸ δὲ ἄξιον αὖ λέγεις κεκτῆσθαι τὸ ἀνωφελὲς ἢ τὸ ὠφέλιμον;

ΕΤ. Τὸ ὠφέλιμον δήπου.

ΣΩ. * Οὐκοῦν τὸ ὠφέλιμον ἀγαθόν ἐστιν; 232

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ ἀνδρειότατε πάντων, οὐ τὸ κερδαλέον ἀγαθὸν αὖ πάλιν τρίτον ἢ τέταρτον ἥκει ἡμῖν ὁμολογούμενον;

ΕΤ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Μνημονεύεις οὖν ὅθεν ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος γέγονεν;

ΕΤ. Οἶμαί γε.

So. Nec immerito tu haesitas. praeterea ad hoc quoque responde: si quis minus impendens plus adipiscatur, dicis lucrum esse?

Am. Malum certe non dico, saltem si quis auri vel argenti animus impendens plus accipiat.

So. Atque ego hoc volo interrogare. age dum, si quis auri libram dimidiam impendens duplum accipiat argenti, lucrumne an damnum adeptus fuerit?

Am. Damnum sine dubio, Socrate; pro duodecuplo enim duplum ei redditur argentum.

So. At vero plus accipit; an non plus est duplum dimidio?

Am. Nequaquam ad pretium argentum auro.

So. Oportet igitur, ut videtur lucro hoc adiunctum esse pretium. nunc certe argentum, quod plus sit auro, negas eius pretium habere, aurum vero, quod minus sit, pretium dicis habere.

Am. Prorsus isto modo se habet.

So. Ergo quod pretium habet lucrosum est, sive parvum est sive magnum, quod vero pretium nullum habet, non lucrosum.

Am. Etiam.

So. Quod vero pretium habet nonne dicis id dignum esse quod acquiratur?

Am. Sane quod acquiratur.

So. Quod vero dignum sit quod acquiratur dicisne inutile an utile?

Am. Utile, sine dubio.

So. Nonne id quod utile bonum est?

Am. Etiam.

So. Iam, o fortissime omnium, nonne lucrosum tertium rursus vel quartum nobis redit concessum esse bonum?

Am. Patet vero.

ΣΩ. Εἰ δὲ μή, ἐγώ σε ὑπομνήσω. ἠμφισβήτησάς*) μοι τοὺς ἀγαθοὺς μὴ πάντα τὰ κέρδη βούλεσθαι κερδαίνειν, ἀλλὰ τῶν κερδῶν τἀγαθά, τὰ δὲ πονηρὰ μή.

ΕΤ. Ναίχι.

ΣΩ. Οὐκοῦν νῦν πάντα τὰ κέρδη ὁ λόγος ἡμᾶς ἠνάγκακε καὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα ὁμολογεῖν ἀγαθὰ εἶναι;

ΕΤ. Ἠνάγκακε γάρ, ὦ Σώκρατες, μᾶλλον ἐμέ γε ἢ πέπεικεν.

ΣΩ. Ἀλλ' ἴσως μετὰ τοῦτο καὶ πείσειεν ἄν. νῦν δ' οὖν, εἴτε πέπεισαι εἴτε ὁπωςδὴ ἔχεις, σύμφης γοῦν ἡμῖν πάντα τὰ κέρδη ἀγαθὰ εἶναι, καὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα.

ΕΤ. Ὁμολογῶ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Τοὺς δὲ χρηστοὺς ἀνθρώπους βούλεσθαι τἀγαθὰ ὁμολογεῖς ἅπαντα ἅπαντας· ἢ οὔ;

ΕΤ. Ὁμολογῶ.

ΣΩ Ἀλλὰ μὲν δὴ τούς γε πονηροὺς αὐτὸς εἶπες**) ὅτι καὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα κέρδη φιλοῦσιν.

ΕΤ. Εἶπον.

ΣΩ. Οὐκοῦν κατὰ τὸν σὸν λόγον πάντες ἄνθρωποι φιλοκερδεῖς ἂν εἶεν, καὶ οἱ χρηστοὶ καὶ οἱ πονηροί;

ΕΤ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ὀρθῶς ὀνειδίζει εἴ τίς τῳ ὀνειδίζει φιλοκερδεῖ εἶναι· τυγχάνει γὰρ καὶ ὁ ταῦτα ὀνειδίζων αὐτὸς τοιοῦτος ὤν.

---

*) γρ. ἢ ἠμφισβήτησας. **) γρ. πονηροὺς εἶπες.

So. Meministine unde egressa nobis sit haec oratio?

Am. Opinor sane.

So. Sin minus, ego tibi in memoriam reducam. contendebas mihi bonos non omnia velle lucra facere, sed bona, non mala.

Am. Etiam.

So. Nonne nunc omnia lucra oratio nos coëgit et parva et magna concedere bona esse?

Am. Coëgit sane, Socrate, magis me quam persuasit.

So. At fortasse deinde etiam persuadebit. nunc vero, sive persuasus es sive quomodocumque te habes, consentis certe nobis omnia lucra bona esse, et parva et magna.

Am. Concedo sane.

So. Bonos vero homines velle bona concedis omnia omnes; nonne?

Am. Concedo.

So. Iam vero malos ipse dicebas et parva et magna lucra concupiscere.

Am. Dicebam.

So. Nonne igitur ex tua oratione omnes homines lucrandi cupidi erunt, tam probi quam improbi?

Am. Videtur.

So. Ergo non recte increpat si quis lucrandi cupiditatem alicuius increpat; est enim qui hoc increpat ipse talis.

ΑΝΤΕΡΑΣΤΑΙ.

RIVALES.

Εἰς Διονυσίου τοῦ γραμματιστοῦ *) εἰσῆλθον, καὶ εἶδον 132
αὐτόθι τῶν τε νέων τοὺς ἐπιεικεστάτους δοκοῦντας εἶναι
τὴν ἰδέαν καὶ πατέρων εὐδοκίμων, καὶ τούτων ἐραστάς.
ἐτυγχανέτην οὖν δύο τῶν μειρακίων ἐρίζοντε, περὶ ὅτου
δέ, οὐ σφόδρα κατήκουον· ἐφαινέσθην μέντοι ἢ περὶ Ἀνα-
ξαγόρου ἢ περὶ Οἰνοπίδου ἐρίζειν· κύκλους γοῦν γράφοντες
ἐφαινέσθην * καὶ ἐγκλίσεις τινὰς ἐμιμοῦντο τοῖν χεροῖν ἐπι- B
κλίνοντε καὶ μάλ' ἐσπουδακότε. κἀγὼ (καθήμην γὰρ παρὰ
τὸν ἐραστὴν τοῦ ἑτέρου αὐτοῖν) κινήσας οὖν αὐτὸν τῷ
ἀγκῶνι ἠρόμην ὅ τί ποθ' οὕτως ἐσπουδακότε τὼ μειρακίω
εἴτην **), καὶ εἶπον Ἦ που μέγα τι καὶ καλόν ἐστι περὶ
ὅτου ***) τοσαύτην σπουδὴν πεποιημένω ἐστόν. Ὁ δ' εἶπε
Ποῖον, ἔφη, μέγα καὶ καλόν; ἀδολεσχοῦσι μὲν οὖν οὗτοι
περὶ τῶν μετεώρων καὶ φλυαροῦσι φιλοσοφοῦντες. Καὶ ἐγὼ
θαυμάσας αὐτοῦ * τὴν ἀπόκρισιν εἶπον Ὦ νεανία, αἰσχρὸν C
δοκεῖ σοι εἶναι τὸ φιλοσοφεῖν; ἢ τί οὕτω χαλεπῶς λέγεις;
Καὶ ὁ ἕτερος (πλησίον γὰρ καθήμενος ἐτύγχανεν αὐτοῦ,
ἀντεραστὴς ὤν) ἀκούσας ἐμοῦ τε ἐρομένου κἀκείνου ἀπο-
κρινομένου, Οὐ πρὸς σοῦ γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ποιεῖς τὸ
καὶ ἀνερέσθαι τοῦτον εἰ αἰσχρὸν ἡγεῖται φιλοσοφίαν εἶναι·
ἢ οὐκ οἶσθα αὐτὸν ὅτι τραχηλιζόμενος καὶ ἐμπιπλάμενος
καὶ καθεύδων πάντα τὸν βίον διατετέλεκεν; ὥστε σὺ τί
αὐτὸν ᾤου ἀποκρίνεσθαι * ἀλλ' ἢ *) ὅτι αἰσχρόν ἐστι φι- D
λοσοφία; Ἦν δὲ οὗτος μὲν τοῖν ἐρασταῖν περὶ μουσικὴν
διατετριφώς, ὁ δ' ἕτερος ὃν ἐλοιδόρει περὶ γυμναστικήν.
καί μοι ἔδοξε χρῆναι τὸν μὲν ἕτερον ἀφιέναι τὸν ἐρόμε-
νον ****), ὅτι οὐδ' αὐτὸς προσεποιεῖτο περὶ λόγων ἔμπειρος

---

*) γρ. γραμματικοῦ. **) γρ. ἤτην. ***) γρ. περὶ ὅ.
****) γρ. ὥστε τί σοι οἴει αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι ἄλλο ἤ.
†) ἄλλ. ἐρωτώμενον. ἴσ. ὃν ἠρόμην.

In Dionysii grammatici ludum ingressus iuvenes ibi conspexi qui honestissimi videbantur esse ad speciem patrumque spectatorum, et horum amatores. inter hos duo adolescentes disceptabant, qua de re, non satis audivi; videbantur tamen vel de Anaxagora vel de Oenôpide disceptare; circulos certe reperiebantur describentes et inclinationes quasdam imitabantur manibus innitentes et admodum contendentes. atque ego (sedebam enim iuxta amatorem unius eorum) tangens eum cubito interrogavi quid tandem adolescentes tantopere contenderent et sine dubio, inquam, magni aliquid ac praeclari est ad quod tantum studi conferunt. Tum ille? Magni aliquid, inquit, ac praeclari? immo vero nugantur hi de rebus caelestibus et garriunt philosophantes. Tum ego responsum eius admirans O iuvenis, inquam, turpene tibi videtur esse philosophari? an cur tam acerbe loqueris? Atque alter (prope enim ab eo sedebat eiusque rivalis erat) me audiens interrogantem illumque respondentem, Nihil sane, inquit, tibi proficitur, Socrate, si hunc rogas an turpem censeat philosophiam esse, an ignoras in tota hunc vita nihil aliud egisse quam ut collum praeberet ictibus, sese impleret et dormiret? quocirca numquid aliud ipsum arbitrabare responsurum esse nisi hoc turpem esse philosophiam? Vacaverat autem hic amator musicae, et alter quem increpabat gymnasticae. atque mihi videbatur alter quem interrogaveram dimittendus, quia nec ipse profitebatur disputandi se peritum esse, sed

εἶναι, ἀλλὰ περὶ ἔργων, τὸν δὲ σοφώτερον προςποιούμενον
εἶναι διερωτῆσαι, ἵνα καὶ εἴ τι δυναίμην παρ᾽ αὐτοῦ ὠφε-
ληθείην. εἶπον οὖν ὅτι Εἰς κοινὸν μὲν τὸ ἐρώτημα ἠρόμην·
εἰ δὲ σὺ οἴει τοῦδε κάλλιον ἂν ἀποκρίνεσθαι*), σὲ ἐρωτῶ
τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ τοῦτον, εἰ δοκεῖ σοι τὸ φιλοσοφεῖν καλὸν
εἶναι ἢ οὔ.

Σχεδὸν οὖν ταῦτα * λεγόντων ἡμῶν ἐπακούσαντε τὼ 133
μειρακίω ἐσιγησάτην, καὶ αὐτὼ παυσαμένω τῆς ἔριδος ἡμῶν
ἀκροαταὶ ἐγενέσθην. καὶ ὅ τι μὲν οἱ ἐρασταὶ ἔπαθον, οὐκ
οἶδα, αὐτὸς δ᾽ οὖν ἐξεπλάγην· ἀεὶ γάρ ποτε ὑπὸ τῶν νέων
τε καὶ καλῶν ἐκπλήττομαι. ἐδόκει μέντοι μοι καὶ ὁ ἕτερος
οὐχ ἧττον ἐμοῦ ἀγωνιᾶν· οὐ μὴν ἀλλ᾽ ἀπεκρίνατό γέ μοι
καὶ μάλα φιλοτίμως. Ὁπότε γάρ τοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
τὸ φιλοσοφεῖν αἰσχρὸν ἡγησαίμην * εἶναι, οὐδ᾽ ἂν ἄνθρω- B
πον νομίσαιμι ἐμαυτὸν εἶναι, οὐδ᾽ ἄλλον τὸν οὕτω διακεί-
μενον, ἐπδεικνύμενος**) εἰς τὸν ἀντεραστήν, καὶ λέγων
μέγα***) τῇ φωνῇ, ἵν᾽ αὐτοῦ κατακούοι τὰ παιδικά. Κἀγὼ
εἶπον, Καλὸν ἄρα δοκεῖ σοι τὸ φιλοσοφεῖν; Πάνυ μὲν οὖν,
ἔφη. Τί οὖν; ἐγὼ ἔφην· ἢ****) δοκεῖ σοι οἷόν τε εἶναι εἰ-
δέναι πρᾶγμα ὁτιοῦν εἴτε καλὸν εἴτε αἰσχρόν ἐστιν, ὃ μὴ
εἰδείη τις τὴν ἀρχὴν ὅ τι ἐστιν. * Οὐκ, ἔφη. Οἶσθ᾽ ἄρα, C
ἦν δ᾽ ἐγώ, ὅ τι ἔστι τὸ φιλοσοφεῖν; Καὶ μάλ᾽, ἔφη. Τί
οὖν ἔστιν; ἔφην ἐγώ. Τί δ᾽ ἄλλο γε, ἢ κατὰ τὸ Σόλωνος;
Σόλων γάρ που εἶπε

Γηράσκω δ᾽ αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος·

καὶ ἐμοὶ δοκεῖ οὕτως ἀεὶ χρῆναι ἕν γέ τι μανθάνειν τὸν
μέλλοντα φιλοσοφήσειν, καὶ νεώτερον ὄντα καὶ πρεσβύτε-
ρον, ἵν᾽ ὡς πλεῖστα ἐν τῷ βίῳ μάθῃ. Καί μοι τὸ μὲν
πρῶτον ἔδοξέ τι εἰπεῖν, ἔπειτά †) πως ἐννοήσας ἠρόμην
αὐτὸν εἰ τὴν * φιλοσοφίαν πολυμαθίαν ἡγοῖτο εἶναι. Κἀ- D
κεῖνος, Πάνυ, ἔφη. Ἡγεῖ δὲ δὴ καλὸν εἶναι μόνον τὴν
φιλοσοφίαν, ἢ καὶ ἀγαθόν; ἦν δ᾽ ἐγώ. Καὶ ἀγαθόν, ἔφη,

*) ἄλλ. κάλλιον ἀποκρινεῖσθαι. ἴσ. ἂν ἀποκρίνασθαι.
) γρ. αἰνιττόμενος. *) ἄλλ. μεγάλῃ. ****) γρ. εἰ.
†) γρ. εἶτα.

agendi, ille vero qui sapientiorem se esse profitebatur interrogandus esse, ut etiam, si possem, ab eo iuvarer. dixi igitur. In commune quaestionem hanc proposui; si autem tu putas melius te quam hunc responsurum esse, te interrogo idem quod hunc, an videatur tibi philosophari pulchrum esse necne.

Haec fere quum nos dicentes adolescentes audirent tacuerunt et litigare desistentes auditores nostri exstiterunt. ac quomodo amatores affecti fuerint, nescio, ipse vero percussus eram; semper enim fere iuvenes ac pulchri animum meum percutiunt. videbatur autem alter non minus quam ego aestuare; verumtamen respondebat mihi admodum ambitiose. Quando vero, inquit, Socrate, philosophari turpe censerem esse, nec hominem existimarem me esse, neque alium ita animatum, digito monstrans rivalem et magna voce loquens, ut puer dilectus eum audiret. Atque ego Pulchrum ergo, inquam, videtur tibi philosophari? Sane quidem, inquit. Quid igitur? inquam. videturne tibi fieri posse ut quisquam rem quamlibet cognoscat utrum pulchra sit an turpis si omnino nesciat quae sit? Minime, inquit. Nosti igitur, inquam, quid sit philosophari? Etiam, inquit. Quid vero est? inquam. Quid aliud quam quod Solon dixit? Solon enim ait Senesco semper multa discens. atque mihi videtur ita semper oportere unum aliquod discere eum qui philosophari cogitet, tam iuniorem quam seniorem, ut quam plurima in vita cognoscat. Atque mihi primum quidem videbatur aliquid dicere, deinde vero quum mecum id reputassem interrogavi eum an philosophiam multarum rerum scientiam arbitraretur esse. Tum ille, sane quidem, inquit. Censesne vero pulchram tantum esse philosophiam, an etiam bonam? inquam. Sane, inquit, etiam bonam. Utrum igitur

πάνυ. Πότερον οὖν ἐν φιλοσοφίᾳ τι τοῦτο ἴδιον ἐνορᾷς*),
ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οὕτω σοι δοκεῖ ἔχειν; οἷον φιλογυ-
μναστίαν οὐ μόνον ἡγεῖ καλὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀγαθόν; ἢ
οὔ; Ὁ δὲ καὶ μάλα εἰρωνικῶς εἶπε δύο· Πρὸς μὲν τόνδε
μοι εἰρήσθω ὅτι οὐδέτερα, πρὸς μέντοι σέ, ὦ Σώκρατες,
ὁμολογῶ καὶ καλὸν εἶναι καὶ ἀγαθόν. * Ἆρ' οὖν καὶ ἐν E
τοῖς γυμνασίοις τὴν πολυπονίαν φιλογυμναστίαν ἡγεῖ εἶναι;
Κἀκεῖνος ἔφη, Πάνυ γε, ὥσπερ γε καὶ ἐν τῷ φιλοσοφεῖν
τὴν πολυμαθίαν φιλοσοφίαν ἡγοῦμαι εἶναι. Κἀγὼ εἶπον,
Ἡγεῖ δὲ δὴ τοὺς φιλογυμναστοῦντας ἄλλου του ἐπιθυμεῖν
ἢ τούτου ὅ τι ποιήσει αὐτοὺς εὖ ἔχειν τὸ σῶμα; Τούτου,
ἔφη. Ἦ οὖν οἱ πολλοὶ πόνοι τὸ σῶμα, ἦν δ' ἐγώ, ποιοῦ-
σιν εὖ ἔχειν; * Πῶς γὰρ ἄν, ἔφη, ἀπό γ' ὀλίγων πόνων 134
τὸ σῶμά τις εὖ ἔχοι; Καί μοι ἔδοξεν ἤδη ἐνταῦθα κινη-
τέος εἶναι ὁ φιλογυμναστής, ἵνα μοι βοηθήσειε διὰ τὴν ἐμ-
πειρίαν τῆς γυμναστικῆς. κἄπειτα ἠρόμην αὐτόν, Σὺ δὲ
δὴ τί σιγᾷς ἡμῖν, ὦ λῷστε, τούτου ταῦτα λέγοντος; ἦ καὶ
σοὶ δοκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι εὖ τὰ σώματα ἔχειν ἀπὸ τῶν
πολλῶν πόνων, ἢ ἀπὸ τῶν μετρίων; Ἐγὼ μέν, ὦ Σώκρα-
τες, ἔφη, ᾤμην τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο καὶ νῦν γνῶναι, ὅτι οἱ
μέτριοι* πόνοι εὖ ποιοῦσιν ἔχειν τὰ σώματα. πόθεν δή; οὐχὶ**) B
ἄνδρα γε ἄγρυπνόν τε καὶ ἄσιτον καὶ ἀτριβῆ***) τὸν
τράχηλον ἔχοντα καὶ λεπτὸν ὑπὸ μεριμνῶν; Καὶ αὐτοῦ ταῦτα
εἰπόντος ἥσθη τὰ μειράκια καὶ ἐπεγέλασεν, ὁ δ' ἕτερος
ἠρυθρίασε. Καὶ ἐγὼ εἶπον, Τί οὖν; σὺ ἤδη ξυγχωρεῖς μήτε
πολλοὺς μήτε ὀλίγους πόνους εὖ ποιεῖν ἔχειν τὰ σώματα
τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς μετρίους; ἢ διαμάχει δυοῖν
ὄντοιν νῷν περὶ τοῦ λόγου; Κἀκεῖνος, Πρὸς μὲν * τοῦτον, ἔφη, C
κἂν πάνυ ἡδέως διαγωνισαίμην, καὶ εὖ οἶδ' ὅτι ἱκανὸς ἂν
γενοίμην βοηθῆσαι τῇ ὑποθέσει ἣν ὑπεθέμην, καὶ εἰ ταύτης
ἔτι φαυλοτέραν ὑπεθέμην (οὐδὲν γάρ ἐστι), πρὸς μέντοι σὲ
οὐδὲν δέομαι παρὰ δόξαν φιλονεικεῖν, ἀλλ' ὁμολογῶ μὴ τὰ

---

*) γρ. ὁρᾷς. **) ἴσ. πόθεν δὲ οὐχί; ὁρῶν ἄνδρα γε κτλ. ***) γρ. ἀστραβῆ.

in philosophia tale quid peculiare vides, an etiam in reliquis sic tibi videtur se res habere? velut palaestrae studium non solum censes pulchrum esse, verum etiam bonum? an non? Tum ille admodum irridens haec duo respondit: Adversus hunc quidem mihi dictum esto illud neutrum esse, tibi autem, Socrate, concedo et pulchrum esse et bonum. Num etiam in exercitationibus multum laborem censes palaestrae studium esse? Tum ille, sane quidem, inquit, quemadmodum etiam in philosophando multarum rerum scientiam puto sapientiae studium esse. Atque ego, Censesne, inquam, palaestrae studio deditos aliud quid appetere quam hoc quod efficiat ut corpus bene se habeat? Hoc inquit. An igitur multi labores, inquam, efficiunt ut corpus bene se habeat? Quomodo enim, inquit, ex paucis laboribus corpus quisquam bene constitutum habeat? Atque mihi visus est hîc excitandus esse palaestrae studiosus, ut per gymnasticae artis peritiam auxilium mihi ferret. tum interrogavi eum: Tu vero cur taces nobis, optime, haec isto loquente? tibine quoque videntur homines corpus bene constitutum habere e multis laboribus, an potius e moderatis? Equidem, Socrate, inquit, arbitrabar, quod in proverbio est; etiam nunc me intelligere moderatos labores corpus bene affectum reddere. quidni? quum virum conspiciam insomnem, ieiunum, collum habentem non tritum et tenuem per curas? Quod quum dixisset delectati sunt iuvenes et arriserunt, alter vero erubuit. Tum ego Quid igitur, inquam, tune iam concedis neque multos neque paucos labores bene affectum hominibus corpus reddere, sed moderatos? an pugnas adversus nos qui duo sumus pro sententia tua? Tum ille Cum hoc quidem, inquit, perlibenter certarem, et probe scio me valiturum esse ad sententiam a me propositam defendendam, etiamsi hac etiam viliorem proposuissem (homo est enim nihili). tecum autem

πολλά, ἀλλὰ τὰ μέτρια γυμνάσια τὴν εὐεξίαν ἐμποιεῖν τοῖς ἀνθρώποις. Τί δὲ τὰ σιτία; τὰ μέτρια, ἢ τὰ πολλά; ἔφην ἐγώ. Καὶ τὰ σιτία ὡμολόγει. Ἔτι δὲ κἀγὼ προςηνάγκαζον * αὐτὸν ὁμολογεῖν καὶ τἆλλα πάντα τὰ περὶ τὸ σῶμα, D
τὰ μέτρια μάλιστα ὠφελεῖν, ἀλλὰ μὴ τὰ πολλὰ μηδὲ τὰ ὀλίγα· καί μοι ὡμολόγει τὰ μέτρια. Τί δέ, ἔφην, τὰ περὶ τὴν ψυχήν; τὰ μέτρια ὠφελεῖ ἢ τὰ ἄμετρα τῶν προςφερομένων; Τὰ μέτρια, ἔφη. Οὐκοῦν ἓν τῶν προςφερομένων ψυχῇ ἐστὶ καὶ τὰ μαθήματα; Ὡμολόγει. Καὶ τούτων ἄρα τὰ μέτρια ὠφελεῖ, ἀλλ' οὐ τὰ πολλά; Συνέφη. * Τίν' E
οὖν ἐρόμενοι ἂν δικαίως ἐροίμεθα, ὁποῖοι μέτριοι πόνοι καὶ σιτία πρὸς τὸ σῶμά ἐστιν; Ὡμολογοῦμεν τρεῖς ὄντες ὅτι ἰατρὸν ἢ παιδοτρίβην. Τίνα δ' ἂν περὶ σπερμάτων σπορᾶς, ὁπόσον μέτριον; Καὶ τούτου*) τὸν γεωργὸν ὡμολογοῦμεν. Τίνα δὲ περὶ μαθημάτων εἰς ψυχὴν φυτεύσεώς τε καὶ σπορᾶς ἐρωτῶντες δικαίως ἂν ἐροίμεθα, ὁπόσα καὶ ὁποῖα μέτρια; Τοὐντεῦθεν ἤδη ἀπορίας μεστοὶ ἦμεν ἅπαντες. * κἀγὼ προςπαίζων αὐτοὺς ἠρόμην, Βούλεσθε, ἔφην, 135
ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐν ἀπορίᾳ ἐσμέν, ἐρώμεθα ταυτὶ τὰ μειράκια; ἢ ἴσως αἰσχυνόμεθα, ὥςπερ ἔφη τοὺς μνηστῆρας Ὅμηρος, μὴ ἀξιοῦντας εἶναί τινα ἄλλον ὅςτις ἐντενεῖ τὸ τόξον;

Ἐπειδὴ οὖν μοι ἐδόκουν ἀθυμεῖν πρὸς τὸν λόγον, ἄλλῃ ἐπειρώμην σκοπεῖν καὶ εἶπον, Ποῖα δὲ μάλιστ' ἄττα τοπάζομεν εἶναι τῶν μαθημάτων ἃ δεῖ τὸν φιλοσοφοῦντα μανθάνειν, ἐπειδὴ οὐχὶ πάντα οὐδὲ πολλά; Ὑπολαβὼν οὖν ὁ σοφώτερος εἶπεν ὅτι * κάλλιστα ταῦτ' εἴη τῶν μαθημάτων B
καὶ προςήκοντα, ἀφ' ὧν ἂν πλείστην δόξαν ἔχοι τις εἰς φιλοσοφίαν· πλείστην δ' ἂν ἔχοι δόξαν, εἰ δοκοίη τῶν τεχνῶν ἔμπειρος εἶναι πασῶν, εἰ δὲ μή, ὡς πλείστων γε καὶ μάλιστα τῶν ἀξιολόγων, μαθὼν αὐτῶν ταῦτα ἃ προςήκει τοῖς ἐλευθέροις μαθεῖν, ὅσα ξυνέσεως ἔχεται, μὴ ὅσα χειρουργίας. Ἆρ' οὖν οὕτω λέγεις, ἔφην ἐγώ, ὥςπερ ἐν τῇ τεκτονικῇ; καὶ γὰρ ἐκεῖ τέκτονα μὲν ἂν πρίαιο πέντε * ἢ C

*) Ισ. τοῦτο.

nolo praeter animi mei sententiam contendere, sed concedo non multas, sed moderatas exercitationes bonum hominibus efficere habitum. Quid vero cibi? moderati, an multi? inquam. Etiam cibos concedebat. Praeterea ego eum adduxi ut concederet etiam reliqua omnia ad corpus spectantia si moderata essent maxime conducere, non si multa vel pauca essent: et concessit mihi moderata conducere. Quid vero, inquam, quae ad animum spectant? utrum moderata prosunt an immoderata quae ei adhibentur? Moderata, inquit. Nonne in iis quae animo adhibentur etiam sunt disciplinae? Concessit. Igitur harum quoque moderatae prosunt, non multae? Assensit. Quemnam igitur interrogantes iure interogemus, quales labores et cibi moderati sint ad corpus? Concessimus tres, medicum vel palaestrae magistrum. Quem vero de seminibus serendis, quantum sit moderatum? Etiam hoc concessimus, agricolam esse interrogandum. Quemnam autem de disciplinis in animum plantandis ac serendis iure interrogemus, quot et quales sint moderatae? Hic iam dubitatione pleni eramus omnes. atque ego iocans eos rogavi Voltisne, inquam, quoniam nos in dubitatione versamur, hos adolescentes interrogemus? an fortasse hoc nos pudet, quemadmodum Homerus ait procos noluisse alium quem esse qui intendere posset arcum.

Quoniam vero mihi videbantur desperare de oratione, alio conabar modo anquirere atque dixi? Quasnam potissimum suspicamur disciplinas esse quas addiscere oporteat eum qui philosophetur, quoniam non omnes nec multas addiscere eum oportet? Tum sapientior sermonem suscipiens respondit pulcherrimas has esse disciplinas et convenientes, unde maximam aliquis gloriam consequeretur in philosophia; maximam vero gloriam eum consequi, si videretur artium peritus esse omnium, sin minus, quam plurimarum et

ἓξ μνῶν ἄκρον, ἀρχιτέκτονα δὲ οὐδ' ἂν μυρίων δραχμῶν·
ὀλίγοι γε μὴν καὶ ἐν πᾶσι τοῖς Ἕλλησι γίγνονται.*) ἆρα
μή τι τοιοῦτον λέγεις; Καὶ ὃς ἀκούσας μου ξυνεχώρει καὶ
αὐτὸς λέγειν τοιοῦτον. Ἠρόμην δ' αὐτὸν εἰ οὐκ ἀδύνατον
εἴη δύο μόνον τέχνας οὕτω μαθεῖν τὸν αὐτόν, μὴ ὅτι πολ-
λὰς καὶ μεγάλας. Ὁ δέ, Μὴ οὕτω μου, ἔφη, ὑπολάβῃς,
ὦ Σώκρατες, ὡς λέγοντος ὅτι δεῖ ἑκάστην τῶν τεχνῶν τὸν
φιλοσοφοῦντα ἐπίστασθαι ἀκριβῶς, * ὥσπερ αὐτὸν τὸν τὴν D
τέχνην ἔχοντα, ἀλλ', ὡς εἰκὸς ἄνδρα ἐλεύθερόν τε καὶ πε-
παιδευμένον, ἐπακολουθῆσαί τε τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ
δημιουργοῦ οἷόν τε εἶναι διαφερόντως τῶν παρόντων, καὶ
αὐτὸν ξυμβάλλεσθαι γνώμην, ὥστε δοκεῖν χαριέστατον εἶναι
καὶ σοφώτατον τῶν ἀεὶ παρόντων ἐν τοῖς λεγομένοις τε καὶ
πραττομένοις περὶ τὰς τέχνας. Κἀγὼ (ἔτι γὰρ αὐτοῦ
ἠμφιγνόουν τὸν λόγον ὅ τι ἐβούλετο), Ἆρ' ἐννοῶ, ἔφην,
οἷον λέγεις τὸν φιλόσοφον ἄνδρα· * δοκεῖς γάρ μοι λέγειν E
οἷον**) ἐν τῇ ἀγωνίᾳ εἰσὶν οἱ πένταθλοι πρὸς τοὺς δρομέας
ἢ τοὺς παλαιστάς.***) καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τούτων μὲν λείπον-
ται κατὰ τὰ τούτων ἆθλα καὶ δεύτεροί εἰσι πρὸς τούτους,
τῶν δὲ ἄλλων ἀθλητῶν πρῶτοι καὶ νικῶσιν αὐτούς. τάχ'
ἂν ἴσως τοιοῦτόν τι λέγοις καὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἀπεργάζεσθαι
τοὺς ἐπιτηδεύοντας τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα· τῶν μὲν πρώτων
εἰς * ξύνεσιν περὶ τὰς τέχνας ἐλλείπεσθαι, τὰ δευτερεῖα δ' 136
ἔχοντας τῶν ἄλλων περιεῖναι, καὶ οὕτω γίγνεσθαι περὶ
πάντα ὕπακρόν τινα ἄνδρα τὸν πεφιλοσοφηκότα. τοιοῦτόν
τινά μοι δοκεῖς ἐνδείκνυσθαι. Καλῶς γέ μοι, ἔφη, ὦ Σώ-
κρατες, δοκεῖς ὑπολαβεῖν τὰ περὶ τοῦ φιλοσόφου, ἀπεικά-
σας αὐτὸν τῷ πεντάθλῳ. ἔστι γὰρ ἀτεχνῶς τοιοῦτος οἷος
μὴ δουλεύειν μηδενὶ πράγματι μηδ' εἰς τὴν ἀκρίβειαν μηδὲν
διαπεπονηκέναι, ὥστε διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς τούτου * ἐπιμέλειαν B
τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπολελεῖφθαι, ὥσπερ οἱ δημιουργοί,
ἀλλὰ πάντων μετρίως ἐφῆφθαι.

Μετὰ ταύτην δὴ τὴν ἀπόκρισιν ἐγὼ προθυμούμενος
σαφῶς εἰδέναι ὅ τι λέγοι, ἐπυνθανόμην αὐτοῦ τοὺς ἀγα-

---

*) ἄλλ. γίγνοιντο. **) ἴσ. οἷοι. ***) γρ. πελταστάς.

maxime insignium, perceptas habens eas quas deceret liberos addiscere, quaecumque ad intelligentiam, non ad manum spectarent. Num igitur hoc dicis, inquam, quod in arte tignaria usu venit? nam ibi quoque fabrum quidem tignarium quinque aut sex minis emere possis perfectum, architectum autem ne decem quidem millibus drachmarum; pauci certe in omnibus Graecis reperiuntur. num vero tale quid dicis? Tum ille quum me audisset concessit se hoc dicere. Interrogavi deinde eum annon fieri non posset ut idem duas tantum artes ita addisceret, nedum ut multas et magnas. Atque ille Ne, inquit, hoc me putes, Socrate, dicere, philosophantem oportere artem quamque plane callere, sicut qui ipse est artifex, sed, ut decet virum liberum et eruditum, assequi posse ea quae ab opifice proferantur praeter ceteros qui adsint, et suam ipsum sententiam conferre, adeo ut videatur praestantissimus esse atque sapientissimus omnium qui adsint in iis quae de artibus proponantur ac gerantur. Tum ego (adhuc enim in dubio eram, quid dicere vellet) Intelligo, inquam, qualem dicas philosophum virum; videris enim mihi dicere quales in certamine sint quinquertiones comparati cum cursoribus vel luctatoribus. nam illi his quidem cedunt in horum certaminibus et posteriores sunt cum his comparati, reliquorum vero athletarum primi eosque superant. forsitan tale quid etiam philosophari dicas efficere hoc studium exercentibus, ita ut primis quidem intelligentia in artibus cedant, secundas vero tenentes reliquis excellant, ideoque in omnibus paene summus sit vir philosophiae studio deditus. talem fere mihi videris declarare. Ac praeclare quidem, inquit, Socrate, mihi videris accipere quae de philosopho dixi, comparans eum quinquertioni. est enim revera eiusmodi qui non serviat uni rei nec plane in ea elaboraverit, ita ut propter unius huius studium reliquis omnibus deficiatur, sicut opifices, sed omnia satis attigerit.

θοὺς πότερον χρησίμους ἢ ἀχρήστους εἶναι ὑπολαμβάνοι.
Χρησίμους δήπου, ὦ Σώκρατες, ἔφη. Ἆρ' οὖν, εἴπερ οἱ
ἀγαθοὶ χρήσιμοι, οἱ πονηροὶ ἄχρηστοι; Ὡμολόγει. Τί δέ;
τοὺς φιλοσόφους ἄνδρας χρησίμους ἡγεῖ, ἢ οὔ; Ὁ δὲ ὡμο-
λόγει χρησίμους, * καὶ πρός γε ἔφη χρησιμωτάτους εἶναι C
ἡγεῖσθαι. Φέρε δὴ γνῶμεν, εἰ σὺ ἀληθῆ λέγεις, ποῦ καὶ
χρήσιμοι ἡμῖν εἰσὶν οἱ ὕπακροι οὗτοι; δῆλον γὰρ ὅτι ἑκά-
στου γε τῶν τὰς τέχνας ἐχόντων φαυλότερός ἐστιν ὁ φιλό-
σοφος. Ὡμολόγει. Φέρε δὴ σύ, ἦν δ' ἐγώ, εἰ τύχοις ἢ
αὐτὸς ἀσθενήσας ἢ τῶν φίλων τις τῶν σῶν, περὶ οὗ σὺ
σπουδὴν μεγάλην ἔχεις, πότερον ὑγίειαν βουλόμενος κτή-
σασθαι τὸν ὕπακρον ἐκεῖνον τὸν φιλόσοφον εἰςάγοις ἂν εἰς
τὴν οἰκίαν, ἢ τὸν * ἰατρὸν ἂν λάβοις; Ἀμφοτέρους ἔγωγ' D
ἄν, ἔφη. Μή μοι, εἶπον ἐγώ, ἀμφοτέρους λέγε, ἀλλ' ὁπό-
τερον μᾶλλόν τε καὶ πρότερον. Οὐδεὶς ἄν, ἔφη, τοῦτό γε
ἀμφιςβητήσειεν, ὡς οὐχὶ τὸν ἰατρὸν καὶ μᾶλλον καὶ πρό-
τερον. Τί δ'; ἐν νηῒ χειμαζομένῃ ποτέρῳ ἂν μᾶλλον
ἐπιτρέποις σαυτόν τε καὶ τὰ σεαυτοῦ, τῷ κυβερ-
νήτῃ, ἢ τῷ φιλοσόφῳ; Τῷ κυβερνήτῃ ἔγωγε. Οὐ-
κοῦν καὶ τἄλλα πάνθ' οὕτως, ἕως ἄν τις δημιουργὸς ᾖ, οὐ
χρήσιμός ἐστιν ὁ φιλόσοφος; Φαίνεται, * ἔφη. Οὐκοῦν E
νῦν ἄχρηστός τις ἡμῖν ἐστὶν ὁ φιλόσοφος; εἰσὶ γὰρ ἡμῖν
δήπου δημιουργοί· ὡμολογήσαμεν δὲ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς χρη-
σίμους εἶναι, τοὺς δὲ πονηροὺς ἀχρήστους*). Ἠναγκά-
ζετο ὁμολογεῖν. Τί οὖν μετὰ τοῦτο**) ἔρωμαί σε; ἢ ἀγροι-
κότερόν ἐστιν ἐρέσθαι; Ἐροῦ ὅ τι βούλει. Οὐδὲν δή, ἔφην
ἐγώ, ζητῶ ἄλλο ἢ ἀνομολογήσασθαι τὰ εἰρημένα. ἔχει δέ
πως ὡδί. ὡμολογήσαμεν καλὸν εἶναι τὴν φιλοσοφίαν * καὶ 137
αὐτοὶ φιλόσοφοι εἶναι, τοὺς δὲ φιλοσόφους ἀγαθούς, τοὺς
δὲ ἀγαθοὺς χρησίμους, τοὺς δὲ πονηροὺς ἀχρήστους. αὖ-
θις δ' αὖ τοὺς φιλοσόφους ὡμολογήσαμεν, ἕως ἂν οἱ δη-
μιουργοὶ ὦσιν, ἀχρήστους εἶναι, δημιουργοὺς δὲ ἀεὶ εἶναι.

---

*) γρ. ἀχρείους.
**) ἴσ. Τί οὖν; τὸ μετὰ τοῦτο.

Quae quum respondisset ego cupiens plane intelligere quid diceret, quaesivi ex eo utrum bonos putaret utiles esse an inutiles. Utiles sane, Socrate, inquit. An igitur, si boni utiles sunt, pravi inutiles? Concessit. Quid vero? philosophos viros utiles existimas, necne? Ille concessit utiles, et praeterea dixit se utilissimos eos esse existimare. Age dum cognoscamus, si tu vera dicis, ubinam utiles nobis sint illi paene summi. patet videlicet quoque eorum qui artes calleant inferiorem esse philosophum. Concessit. Age dum, inquam; si vel ipse aegrotares vel amicorum aliquis tuorum, quem valere magnopere tua interesset, utrum valitudinem volens recuperare paene summum illum philosophum induceres in domum, an medicum adhiberes? Utrosque equidem, inquit. Ne mihi, inquam utrosque dic, sed utrum potius ac prius. Nemo sane, inquit, hoc dubitaverit, quin medicum et potius et prius. Quid porro? in navi fluctibus iactata utri potius committeres temet ipsum et res tuas, gubernatori, an philosopho? Gubernatori equidem. Nonne etiam in reliquis omnibus ita, quamdiu exstabit opifex, non utilis erit philosophus? Videtur, inquit. Ergo nunc inutilis nobis est philosophus; exstant enim nobis sine dubio opifices. concessimus vero bonos esse utiles, pravos autem inutiles. Cogebatur id confiteri. Quid igitur? idne quod consequitur te interrogem? an rusticius est interogare? Interroga quicquid lubet. Nihil sane, inquam, aliud volo nisi ut de iis quae dicta sunt inter nos conveniat. habet vero res se ita fere. concessimus pulchram esse philosophiam nosque ipsos philosophos esse, bonos porro esse utiles, improbos vero inutiles. rursus autem philosophos concessimus, quamdiu opifices essent, inutiles esse, opifices autem semper esse. nonne hoc concessimus? Sane quidem, inquit. Concedebamus igitur, ut patet, ex tua oratione, siquidem philosophari est artium scientem esse, ut tu

οὐ γὰρ ταῦτα ὡμολόγηται; Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς. Ὡμολογοῦμεν ἄρ', ὡς ἔοικε, κατά γε τὸν σὸν λόγον, εἴπερ τὸ φιλοσοφεῖν ἐστὶ περὶ τὰς τέχνας ἐπιστήμονας εἶναι, ὡς σὺ λέγεις, τὸν τρόπον*) πονηροὺς αὐτοὺς εἶναι καὶ ἀχρήστους, ἕως ἂν ἐν ἀνθρώποις * τέχναι**) ὦσιν. ἀλλὰ μὴ οὐχ οὕτως, ὦ φίλε, ἔχωσι, μηδ' ᾖ τοῦτο φιλοσοφεῖν, περὶ τὰς B τέχνας ἐσπουδακέναι, οὐδὲ πολυπραγμονοῦντα κυπτάζοντα ζῆν, οὐδὲ πολυμαθοῦντα, ἀλλ' ἄλλο τι· ἐπεὶ ἐγὼ ᾤμην καὶ ὄνειδος εἶναι τοῦτο καὶ βαναύσους καλεῖσθαι τοὺς περὶ τὰς τέχνας ἐσπουδακότας.

Ὧδε δὲ σαφέστερον εἰσόμεθα εἰ ἄρ' ἀληθῆ λέγω, ἐὰν τοῦτο ἀποκρίνῃ. τίνες ἵππους ἐπίστανται κολάζειν ὀρθῶς; πότερον οἵπερ βελτίους * ποιοῦσιν, ἢ ἄλλοι; Οἵπερ βελ- C τίους. Τί δέ; κύνας οὐχ οἳ βελτίους ἐπίστανται ποιεῖν, οὗτοι καὶ κολάζειν ὀρθῶς ἐπίστανται; Ναί. Ἡ αὐτὴ ἄρα τέχνη βελτίους τε ποιεῖ καὶ κολάζει ὀρθῶς; Φημί, ἦ δ' ὅς. Τί δαί***); πότερον ἥπερ βελτίους τε ποιεῖ καὶ κολάζει ὀρθῶς, αὕτη καὶ γιγνώσκει τοὺς χρηστοὺς καὶ τοὺς μοχθηρούς, ἢ ἑτέρα τις; Ἡ αὐτή, ἔφη. Ἐθελήσεις οὖν καὶ κατ' ἀνθρώπους****) τοῦθ' ὁμολογεῖν, ἥπερ βελτίους ἀνθρώπους * ποιεῖ, ταύτην εἶναι καὶ τὴν κολάζουσαν ὀρθῶς D καὶ διαγιγνώσκουσαν τοὺς χρηστούς τε καὶ τοὺς μοχθηρούς; Πάνυ γ', ἔφη. Οὐκοῦν ἥτις ἕνα, καὶ πολλούς, καὶ ἥτις πολλούς, καὶ ἕνα; Ναί. Καὶ καθ' ἵππων δὴ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων οὕτως; Φημί. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη ἥτις τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀκολασταίνοντας καὶ παρανομοῦντας ὀρθῶς κολάζει; οὐχ ἡ δικαστική; Ναί. Ἢ ἄλλην οὖν τινὰ καλεῖς δικαιοσύνην, ἢ ταύτην; Οὐκ ἄλλην. Οὐκοῦν ἥπερ κολάζουσιν * ὀρθῶς, ταύτῃ καὶ γιγνώσκουσι τοὺς E χρηστοὺς καὶ τοὺς μοχθηρούς †); Ταύτῃ. Ὅστις δὲ ἕνα γιγνώσκει, καὶ πολλοὺς γνώσεται; Ναί. Καὶ ὅστις γε πολλοὺς ἀγνοεῖ, καὶ ἕνα; Φημί. Εἰ ἄρα ἵππος ὢν ἀγνοοῖ

---

*) ἀλλ. ὃν σὺ λέγεις τὸν τρόπον. ἴσ. ὡς σὺ λέγεις, τινὰ τρόπον. **) ἴσ. τεχνῖται. ***) ἴσ. δέ.
****) ἴσ. ἀνθρώπων. †) γρ. καὶ πονηρούς.

dicis, quodammodo pravos eos esse atque inutiles, quamdiu inter homines artifices essent. at vide, amice, ne non sic se habeant neque hoc sit philosophari ad artes omne studium conferre, nec in multarum rerum curam obstipo quasi capite incumbentem vivere nec multa addiscentem, sed aliud quid; nam ego arbitrabar etiam probro hoc esse et sordidos appellari in artibus elaborantes.

Ita vero planius videbimus an vera dicam, si ad hoc responderis. quinam equos sciunt castigare recte? utrum qui meliores eos efficiunt, an alii? Qui meliores. Quid vero? canes nonne qui meliores sciunt efficere, hi etiam castigare recte sciunt? Etiam. Eadem igitur ars meliores efficit recteque castigat? Aio, inquit. Quid porro? utrum quae meliores efficit recteque castigat, haec etiam cognoscit bonos et pravos, an alia qua? Eadem, inquit. Volesne igitur etiam de hominibus hoc concedere, quae meliores homines reddat, eam esse etiam recte castigantem et discernentem bonos et improbos? Sane quidem, inquit. Nonne quae unum, etiam multos, et quae multos, etiam unum? Vero. Et de equis et reliquis omnibus ita? Aio. Quaenam igitur scientia est quae petulanter agentes in civitatibus legesque perrumpentes recte castigat? nonne iudiciaria? Etiam. Aliamne dicis iustitiam, an hanc? Non aliam. Nonne vero qua recte castigant, ea etiam cognoscunt bonos ac pravos? Ea sane. Qui vero unum cognoscit, is etiam multos cognoscet? Vero. Et qui multos ignorat, etiam unum? Aio. Iam si equus esset et ignoraret bonos et pravos equos, etiam semet ipsum ignoraret qualis esset? Aio. Et si bos esset et ignoraret pravos ac bonos, semet ipsum quoque ignoraret qualis esset? Etiam, inquit. Ita etiam si canis? Concessit. Quid vero, si homo aliquis est et ignorat bonos et malos homines, nonne

τοὺς χρηστοὺς καὶ τοὺς πονηροὺς ἵππους, κἂν αὑτὸν ἀγνοοῖ
ποῖός τίς ἐστιν; Φημί. Καὶ εἰ βοῦς ὢν ἀγνοεῖ τοὺς πο-
νηροὺς καὶ χρηστούς, κἂν αὑτὸν ἀγνοοῖ ποῖός τίς ἐστιν;
Ναί, ἔφη. Οὕτω δὴ καὶ εἰ κύων; Ὡμολόγει. Τί δ', ἐπει-
δὰν ἄνθρωπός τις ὢν ἀγνοῇ τοὺς χρηστοὺς καὶ *πονηροὺς 138
ἀνθρώπους, ἆρ' οὐχ ἑαυτὸν ἀγνοεῖ πότερον χρηστός ἐστιν
ἢ πονηρός, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἄνθρωπός ἐστιν; Συνεχώρει.
Τὸ δ' ἑαυτὸν ἀγνοεῖν σωφρονεῖν ἐστὶν ἢ μὴ σωφρονεῖν;
Μὴ σωφρονεῖν*). Τὸ ἑαυτὸν ἄρα γιγνώσκειν ἐστὶ σωφρο-
νεῖν; Φημί, ἔφη. Τοῦτ' ἄρα, ὡς ἔοικε, καὶ τὸ ἐν Δελ-
φοῖς γράμμα παρακελεύεται, σωφροσύνην ἀσκεῖν καὶ δικαιο-
σύνην. Ἔοικεν. Τῇ αὐτῇ δὲ ταύτῃ καὶ κολάζειν ὀρθῶς
ἐπιστάμεθα; Φημί. Οὐκοῦν ᾗ μὲν κολάζειν ὀρθῶς ἐπιστά-
μεθα, δικαιοσύνη* αὕτη ἐστίν, ᾗ δὲ διαγιγνώσκειν καὶ ἑαυτὸν B
καὶ ἄλλους, σωφροσύνη; Ἔοικεν, ἔφη. Ταὐτὸν ἄρ' ἐστὶ δι-
καιοσύνη καὶ σωφροσύνη; Φαίνεται. Καὶ μὴν οὕτω γε καὶ αἱ
πόλεις εὖ οἰκοῦνται, ὅταν οἱ ἀδικοῦντες δίκην διδῶσιν. Ἀληθῆ
λέγεις, ἔφη. Καὶ πολιτικὴ ἄρα ἡ αὐτή ἐστιν. Συνεδόκει.
Τί δέ; ὅταν εἷς ἀνὴρ ὀρθῶς πόλιν διοικῇ, ὄνομά γε τούτῳ
οὐ τύραννός τε καὶ βασιλεύς; Φημί. Οὐκοῦν βασιλικῇ τε
καὶ τυραννικῇ τέχνῃ διοικεῖ; Οὕτως. Καὶ αὗται ἄρ' αἱ
αὐταὶ τέχναι* εἰσὶν ἐκείναις; Φαίνονται. Τί δέ; ὅταν εἷς C
ὢν ἀνὴρ οἰκίαν διοικῇ ὀρθῶς, τί ὄνομα τούτῳ ἐστίν; οὐκ
οἰκονόμος τε καὶ δεσπότης; Ναί. Πότερον οὖν καὶ οὗτος
δικαιοσύνῃ εὖ ἂν τὴν οἰκίαν διοικοῖ, ἢ ἄλλῃ τινὶ τέχνῃ; Δι-
καιοσύνῃ. Ἔστιν ἄρα ταὐτό, ὡς ἔοικε, βασιλεύς, τύραν-
νος, πολιτικός, οἰκονόμος, δεσπότης, σώφρων, δίκαιος·
καὶ μία τέχνη ἐστὶ βασιλική, τυραννική, πολιτική, δεσπο-
τική, οἰκονομική, δικαιοσύνη, σωφροσύνη. Φαίνεται, ἔφη,
οὕτως. Πότερον οὖν**) τῷ φιλοσόφῳ, ὅταν * μὲν ἰατρὸς D
περὶ τῶν καμνόντων τι λέγῃ, αἰσχρὸν μήθ' ἕπεσθαι τοῖς
λεγομένοις δύνασθαι μήτε ξυμβάλλεσθαι μηδὲν περὶ τῶν λε-
γομένων ἢ πραττομένων, καὶ***) ὁπόταν ἄλλος τις τῶν δη-

---

*) γρ. σωφρονεῖν ἢ οὐ σωφρονεῖν ἐστίν; Οὐ σωφρονεῖν. **) γρ. Φαίνεται. Τί οὖν. ***) γρ. μηδέν, καὶ.

semet ipsum ignorat utrum bonus sit an malus, quum et ipse quoque homo sit? Concessit. Se ipsum autem ignorare prudentiae est an imprudentiae? Imprudentiae. Se ipsum igitur noscere est prudentiae? Aio, inquit. Hoc ergo, ut videtur, etiam Delphica inscriptio admonet ut prudentiam colamus et iustitiam. Videtur. Eadem vero hac etiam castigare recte scimus? Aio. Nonne qua castigare recte scimus, iustitia est, qua vero discernimus nos ipsos et alios, prudentia? Videtur, inquit. Eadem igitur est iustitia et prudentia? Videtur. Ac sane ita civitates quoque bene gubernantur, si iniuste facientes puniuntur. Vera dicis, inquit. Ergo civilis quoque scientia eadem est. Assensit. Quid vero? si unus vir recte civitatem gubernat, nonne nomen ei est tyrannus et rex? Aio. Nonne regia et tyrannica arte eam gubernat? Ita. Et hae quidem eaedem sunt artes atque illae? Videntur. Quid vero? si unus vir domum administrat bene, quid nominis huic est? nonne administrator et dominus dicitur? Etiam. Utrum vero hic quoque iustitia bene domum administrat, an alia qua arte? Iustitia. Est igitur idem, ut patet, rex, tyrannus, vir civilis, administrator, dominus, prudens, iustus; et una ars est regia, tyrannica, civilis, dominica, administrativa, iustitia, prudentia. Videtur, inquit, ita. Utrum igitur philosopho, si medicus de aegrotantibus aliquid dixerit, turpe est neque assequi posse quae dicta fuerint neque de suo quicquam conferre de iis quae dicantur ac gerantur, et si alius quis opificum, similiter, sin autem iudex vel rex vel alius quis eorum quos modo memoravimus, non turpe haec neque assequi posse neque de iis quicquam conferre? Quidni turpe, Socrate, tantis de rebus nihil posse conferre? Utrum in his quoque dicamus, inquam, philosophum quinquertionem esse

μιουργῶν, ὡσαύτως· ὅταν δὲ δικαστὴς ἢ βασιλεὺς ἢ ἄλλος
τις ὧν νῦν δὴ διήλθομεν, οὐκ αἰσχρὸν περὶ τούτων μήθ'
ἕπεσθαι δύνασθαι μήτε ξυμβάλλεσθαι περὶ αὐτῶν, Πῶς δ'
οὐκ αἰσχρόν, ὦ Σώκρατες, περί γε τοσούτων πραγμάτων
μηδὲν ἔχειν συμβάλλεσθαι; Πότερον οὖν καὶ περὶ ταῦτα
λέγωμεν, ἔφην, πένταθλον * αὐτὸν δεῖν εἶναι καὶ ὕπακρον, E
τὰ δευτερεῖα ἔχοντα πάντων τὸν φιλόσοφον, καὶ ἀχρεῖον
εἶναι, ἕως ἂν τούτων τις ᾖ, ἢ πρῶτον μὲν τὴν αὑτοῦ οἰκίαν
οὐκ ἄλλῳ ἐπιτρεπτέον οὐδὲ τὰ δευτερεῖα ἐν τούτῳ ἑκτέον,
ἀλλ' αὐτὸν κολαστέον δικάζοντα ὀρθῶς, εἰ μέλλει εὖ οἰκεῖ-
σθαι αὐτοῦ ἡ οἰκία; Συνεχώρει δή μοι. Ἔπειτά γε δήπου
ἐάν τε οἱ φίλοι αὐτῷ διαίτας ἐπιτρέπωσιν, ἐάν τε ἡ πόλις
τι προστάττῃ διακρίνειν ἢ δικάζειν, αἰσχρὸν ἐν * τούτοις, 139
ὦ ἑταῖρε, δεύτερον φαίνεσθαι ἢ τρίτον καὶ μὴ οὐχ ἡγεῖσθαι;
Δοκεῖ μοι. Πολλοῦ ἄρα δεῖ ἡμῖν, ὦ βέλτιστε, τὸ φιλοσο-
φεῖν πολυμαθία *) τε εἶναι καὶ ἡ περὶ τὰς τέχνας πραγ-
ματεία.

Εἰπόντες δ' ἐμοῦ ταῦτα ὁ μὲν σοφὸς αἰσχυνθεὶς τοῖς προειρημένοις ἐσίγησεν, ὁ δὲ ἀμαθὴς ἔφη ἐκείνως εἶναι· καὶ οἱ ἄλλοι ἐπῄνεσαν τὰ εἰρημένα.

---

*) γρ. φιλομάθεια.

oportere et paene summum, secundas ex omnibus tenentem, et inutilem esse, quamdiu horum aliquis exstet, an primum suam ipsum domum nulli committere eum oportere nec secundas in hoc tenere, sed ipsum castigare iudicantem recte, si futurum sit ut eius domus bene administretur? Concessit mihi. Deinde sine dubio si amici ei arbitraria committant, vel civitas eum iusserit aliquid decernere vel diiudicare, turpe in his, amice, secundum reperiri vel tertium, et non principatum obtinere? Videtur mihi. Longe igitur abest, vir optime, ut philosophari sit multarum rerum cognitio artiumque tractatio.

Quae quum dixissem sapiens quidem iis quae ante prolata erant erubescens tacuit, indoctus vero affirmavit rem se sic habere. atque reliqui probaverunt dicta.

ΘΕΑΓΗΣ.

ΔΗΜΟΔΟΚΟΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΘΕΑΓΗΣ.

ΔΗ. Ὦ Σώκρατες, ἐδεόμην ἄττα σοι ἰδιολογήσασθαι, εἰ 121
σχολή· κἂν ἡ ἀσχολία δὲ *) μὴ πάνυ τις μεγάλη, ὅμως
ἐμοῦ ἕνεκεν ποίησαι σχολήν.

ΣΩ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως τυγχάνω σχολάζων, καὶ δὴ σοῦ
γε ἕνεκα καὶ πάνυ. ἀλλ' εἴ τι βούλει λέγειν, ἔξεστιν.

ΔΗ. Βούλει οὖν δεῦρο εἰς τὴν τοῦ Διὸς τοῦ ἐλευθε-
ρίου στοὰν ἐκποδὼν ἀποχωρήσωμεν;

ΣΩ. Εἰ σοὶ δοκεῖ.

ΔΗ. Ἴωμεν * δή, ὦ Σώκρατες. Πάντα τὰ φυτὰ B
κινδυνεύει τὸν αὐτὸν τρόπον ἔχειν, καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς
φυόμενα καὶ τὰ ζῷα, τά τε ἄλλα καὶ ἄνθρωπος. καὶ γὰρ
ἐν τοῖς φυτοῖς ῥᾷστον ἡμῖν τοῦτο γίγνεται, ὅσοι τὴν γῆν
γεωργοῦμεν, τὸ παρασκευάσασθαι πάντα τὰ πρὸ τοῦ φυ-
τεύειν καὶ αὐτὸ τὸ φυτεῦσαι· ἐπειδὰν δὲ τὸ φυτευθὲν βιῷ,
μετὰ τοῦτο θεραπεία τοῦ φύντος καὶ πολλὴ καὶ χαλεπὴ καὶ
δύσκολος γίγνεται. οὕτω δὲ ἔχειν ἔοικε * καὶ τὸ περὶ τῶν C
ἀνθρώπων· ἀπὸ τῶν ἐμαυτοῦ ἐγὼ πραγμάτων τεκμαίρομαι
καὶ ἐς τἆλλα **). καὶ γὰρ ἐμοὶ ἡ τοῦ υἱέος τουτουΐ, εἴτε
φυτείαν εἴτε παιδοποιίαν δεῖ αὐτὴν ὀνομάζειν, πάντων ῥᾴ-
στη γέγονεν, ἡ δὲ τροφὴ δύσκολός τε καὶ ἀεὶ ἐν φόβῳ περὶ
αὐτοῦ δεδιότι. τὰ μὲν οὖν ἄλλα πολλὰ ἂν εἴη λέγειν, ἡ δὲ
νῦν παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ με φοβεῖ· ἔστι μὲν γὰρ
οὐκ ἀγεννής, σφαλερὰ δέ. ἐπιθυμεῖ γὰρ δὴ οὗτος ἡμῖν,
ὦ Σώκρατες, ὥς φησι, σοφὸς γενέσθαι. * δοκῶ γάρ μοι, D
τῶν ἡλικιωτῶν τινὲς αὐτοῦ καὶ δημοτῶν εἰς τὸ ἄστυ κα-
ταβαίνοντες, λόγους τινὰς ἀπομνημονεύοντες διαταράττου-
σιν αὐτόν, οὓς ἐζήλωκε· καὶ πάλαι μοι πράγματα παρέχει,

---

*) ἴσ. γε. **) γρ. εἰς τὰ ἄλλα.

DEMODOCUS, SOCRATES, THEAGES.

De. O Socrates, cupio quaedam privatim tecum loqui, si otium tibi est; etiamsi negotium tibi est, at non valde magnum, tamen mea causa fac ut vaces.

So. Sane otium habeo, et tua causa maxime. itaque si quid vis dicere, licet.

De. Visne igitur huc in Iovis liberatoris porticum secedamus?

So. Si tibi placet.

De. Eamus igitur, Socrate. Omnes quidem naturae eodem videntur se modo habere, et quae e terra oriuntur et animantia, tum reliqua tum etiam homo. etenim in plantis facillimum hoc est nobis qui terram colimus, praeparare omnia antequam plantemus ipsamque plantationem; quum vero id quod plantatum est vivit, tum cultus eius quod ortum est et multus et difficilis et molestus accidit. haec vero etiam hominum videtur causa esse; ex meis ipse rebus coniecturam facio de ceteris. etenim mihi quoque filii huius, sive sationem sive procreationem appellari oportet, omnium facillima fuit, educatio vero molesta mihi accidit, quippe qui semper propter eum in metu sim. ac reliqua quidem longum est dicere, cupiditas vero qua nunc flagrat magnopere me sollicitat; est enim haud inhonesta quidem, at periculosa. cupit videlicet hic nobis, Socrate, ut ait, sapientem se existere. ni fallor, aequales quidam eius et populares qui in urbem descendunt sermones quosdam referentes conturbant eum, quos aemulatur; quocirca iamdudum negotium mihi

ἀξιῶν ἐπιμεληθῆναί με ἑαυτοῦ καὶ χρήματα τελέσαι τινὶ
τῶν σοφιστῶν, ὅςτις αὐτὸν σοφὸν ποιήσει. ἐμοὶ δὲ τῶν
μὲν χρημάτων καὶ ἔλαττον μέλει, ἡγοῦμαι δὲ τοῦτον οὐκ
εἰς σμικρὸν * κίνδυνον ἰέναι οἷ σπεύδει. τέως μὲν οὖν αὐ- 122
τὸν κατεῖχον παραμυθούμενος· ἐπειδὴ δὲ οὐκέτι οἷός τέ
εἰμι, ἡγοῦμαι κράτιστον εἶναι πείθεσθαι αὐτῷ, ἵνα μὴ
πολλάκις ἄνευ ἐμοῦ συγγενόμενός τῳ διαφθαρῇ. νῦν οὖν
ἥκω ἐπ᾽ αὐτὰ ταῦτα, ἵνα τῳ τούτων τῶν σοφιστῶν δοκούν-
των εἶναι συστήσω τουτονί. σὺ οὖν ἡμῖν εἰς καλὸν παρε-
φάνης, ᾧ ἂν ἐγὼ μάλιστ᾽ ἐβουλόμην περὶ τῶν τοιούτων
μέλλων πράξειν συμβουλεύσασθαι. ἀλλ᾽ εἴ τι ἔχεις συμβου-
λεύειν ἐξ ὧν ἐμοῦ ἀκήκοας, ἔξεστί τε καὶ * χρή. B

ΣΩ. Ἀλλὰ μὲν δή, ὦ Δημόδοκε, καὶ λέγεταί γε συμ-
βουλὴ ἱερὸν χρῆμα εἶναι. εἴπερ οὖν καὶ ἄλλη ἡτισοῦν ἐστὶν
ἱερά, καὶ αὕτη ἂν εἴη περὶ ἧς σὺ νῦν συμβουλεύει· οὐ γάρ
ἔστι περὶ ὅτου θειοτέρου ἂν ἄνθρωπος βουλεύσαιτο ἢ περὶ
παιδείας καὶ αὑτοῦ καὶ τῶν αὑτοῦ οἰκείων. πρῶτον μὲν οὖν
ἐγώ τε καὶ σὺ συνομολογήσωμεν τί ποτε οἰόμεθα τοῦτ᾽ εἶ-
ναι περὶ οὗ βουλευόμεθα· μὴ γὰρ πολλάκις ἐγὼ μὲν ἄλλο τι
αὐτὸ ὑπολαμβάνω, * σὺ δὲ ἄλλο, κἄπειτα πόῤῥω που τῆς C
συνουσίας αἰσθώμεθα γελοῖοι ὄντες, ἐγώ τε ὁ συμβουλεύων
καὶ σὺ ὁ συμβουλευόμενος, μηδὲν τῶν αὐτῶν ἡγούμενοι.

ΔΗ. Ἀλλά μοι δοκεῖς ὀρθῶς λέγειν, ὦ Σώκρατες,
καὶ ποιεῖν χρὴ οὕτως.

ΣΩ. Καὶ λέγω γε ὀρθῶς, οὐ μέντοι παντάπασί γε·
σμικρὸν γάρ τι μετατίθεμαι. ἐννοῶ γὰρ μὴ καὶ ὁ μειρα-
κίσκος οὗτος οὐ τούτου ἐπιθυμῇ οὗ ἡμεῖς αὐτὸν οἰόμεθα
ἐπιθυμεῖν, ἀλλ᾽ ἑτέρου, εἶτ᾽ αὖ ἡμεῖς ἔτι * ἀτοπώτεροι D
ὦμεν περὶ ἄλλου του βουλευόμενοι. ὀρθότατον οὖν μοι δο-
κεῖ εἶναι ἀπ᾽ αὐτοῦ τούτου ἄρχεσθαι, διαπυνθανομένους ὅ
τι καὶ ἔστιν οὗ ἐπιθυμεῖ.

ΔΗ. Κινδυνεύει γοῦν οὕτω βέλτιστον εἶναι ὡς σὺ
λέγεις.

ΣΩ. Εἰπὲ δή μοι, τί καλὸν ὄνομα τῷ νεανίσκῳ; τί
αὐτὸν προσαγορεύωμεν;

ΔΗ. Θεάγης ὄνομα τούτῳ, ὦ Σώκρατες.

exhibet, postulans ut ipsi prospiciam et pecuniam alicui sophistarum solvam, qui ipsum sapientem sit redditurus. atque ego pecuniam quidem non magnopere curo, arbitror autem hunc haud parvum subire periculum eo tendentem. et adhuc quidem eum detinui consolando; quoniam vero iam non possum, optimum esse puto ei obsequi, ut ne fortasse me insciente aliquo utens corrumpatur. nunc igitur venio hanc ipsam ob causam, ut illum alicui eorum qui sophistae habentur commendem. tu vero nobis opportune appares, quem maxime ego velim tale quid facturus in consilium adhibere. itaque si quid habes consili quod mihi des de iis quae a me audivisti, et licet et oportet.

So. Enimvero, Demodoce, dicitur etiam consilium res esse sacra. iam si alia quaecumque est sacra censenda, etiam haec erit de qua nunc deliberas; nihil est enim divinius de quo homo deliberet quam et sua et suorum institutio. ac primum quidem ego et tu conveniamus de hoc quid tandem putemus id esse de quo deliberemus, ne forte ego aliud quid esse existimem, tu vero aliud, et deinde longius progressi in disputando sentiamus ridiculos nos esse, me consilium dantem et te in consilium me adhibentem, nulla in re consentientes.

De. Sane mihi videris recte dicere, Socrate, et ita faciendum est.

So. Recte quidem dico, neque tamen omnino; paullulum enim muto. vereor videlicet ne adolescentulus hic non id concupiscat quod nos eum concupiscere arbitramur, sed aliud, et deinde etiam ineptiores reperiamur de alio quo deliberantes. rectissimum igitur mihi videtur esse sic incipere ut interrogemus quid sit quod concupiscat.

De. Videtur sane ita optimum esse ut dicis.

So. Dic mihi, quodnam pulchrum nomen iuveni? quo eum nuncupemus?

ΣΩ. Καλόν γε, ὦ Δημόδοκε, τῷ υἱεῖ τὸ ὄνομα ἔθου καὶ ἱεροπρεπές. Εἰπὲ δὴ ἡμῖν, ὦ Θέαγες, ἐπιθυμεῖν * φὴς E
σοφὸς γενέσθαι καὶ ἀξιοῖς σου τὸν πατέρα τόνδε ἐξευρεῖν ἀνδρός τινος συνουσίαν τοιούτου ὅςτις σε σοφὸν ποιήσει;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Σοφοὺς δὲ καλεῖς πότερον τοὺς ἐπιστήμονας, περὶ ὅτου ἂν ἐπιστήμονες ὦσιν, ἢ τοὺς μή;

ΘΕ. Τοὺς ἐπιστήμονας ἔγωγε.

ΣΩ. Τί οὖν; οὐκ ἐδιδάξατό σε ὁ πατὴρ καὶ ἐπαίδευσεν ἅπερ ἐνθάδε οἱ ἄλλοι πεπαίδευνται*), οἱ τῶν καλῶν κἀγαθῶν πατέρων υἱεῖς, οἷον γράμματά τε καὶ κιθαρίζειν καὶ παλαίειν καὶ τὴν ἄλλην ἀγωνίαν;

ΘΕ. Ἐμέ γε.

ΣΩ. Ἔτι οὖν οἴει * τινὸς ἐπιστήμης ἐλλείπειν, ἧς 123
προςήκει ὑπὲρ σοῦ τὸν πατέρα ἐπιμεληθῆναι;

ΘΕ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Τίς ἐστιν αὕτη; εἰπὲ καὶ ἡμῖν, ἵνα σοι χαρισώμεθα.

ΘΕ. Οἶδε καὶ οὗτος, ὦ Σώκρατες, ἐπεὶ πολλάκις ἐγὼ αὐτῷ εἴρηκα· ἀλλὰ ταῦτα ἐξεπίτηδες πρὸς σὲ λέγει, ὡς δὴ οὐκ εἰδὼς οὗ ἐγὼ ἐπιθυμῶ· τοιαῦτα γὰρ ἔτι καὶ ἕτερα καὶ πρὸς ἐμὲ μάχεταί τε καὶ οὐκ ἐθέλει με οὐδενὶ συστῆσαι.

ΣΩ. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἔμπροσθέν σοι ἦν πρὸς τοῦτον ῥηθέντα ὥςπερ * ἄνευ μαρτύρων λεγόμενα· νυνὶ δὲ ἐμὲ ποίη- B
σαι μάρτυρα, καὶ ἐναντίον ἐμοῦ κάτειπε τίς ἐστιν αὕτη ἡ σοφία ἧς ἐπιθυμεῖς. φέρε γάρ, εἰ ἐπεθύμεις ταύτης ᾗ οἱ ἄνθρωποι τὰ πλοῖα κυβερνῶσι, καὶ ἐγώ σε ἐτύγχανον ἀνερωτῶν· Ὦ Θέαγες, τίνος ἐνδεὴς ὢν σοφίας μέμφει τῷ πατρὶ ὅτι οὐκ ἐθέλει σε συνιστάναι παρ' ὧν ἂν σὺ σοφὸς γένοιο; τί ἂν μοι ἀπεκρίνω τίνα αὐτὴν εἶναι; ἆρ' οὐ κυβερνητικήν;

ΘΕ. Ναί.

---

*) γρ. παιδεύονται.

De. Theages est ei nomen, Socrate.

So. Pulchrum sane, Demodoce, filio nomen imposuisti atque divinum. Dic igitur nobis, Theage, concupiscere te ais sapientem exsistere et petis a patre tuo hoc ut virum exquirat qui consuetudine sua te sapientem reddat?

The. Etiam.

So. Sapientes vero utrum dicis scientes cuiuscumque rei scientes sint, an nescientes?

The. Scientes equidem dico.

So. Quid igitur? nonne pater te instituendum curavit iis quibus hic ceteri instituti sunt, qui honestorum ac bonorum patrum filii sunt, ut litteris, arte cithara canendi, luctandi et quae reliquae sunt palaestricae?

The. Me vero.

So. Adhuc existimas te scientia aliqua carere, quam patrem tibi impertire oporteat?

The. Existimo.

So. Quaenam est haec? dic nobis quoque, ut tibi obsequamur.

The. Hic iam scit, Socrate, quum saepius ego ipsi dixerim; at haec de industria tibi dicit, quasi videlicet nesciat quid ego concupiscam; talibus enim et praeterea aliis verbis adversus me pugnat nec cuiquam me volt commendare.

So. At quae ante huic dixisti quasi sine testibus sunt dicta; nunc vero me constitue testem et coram me declara quaenam sit scientia ista quam desideres. age enim, si desiderares eam artem, qua homines naves gubernant, et ego ex te quaererem O Theages, quamnam desiderans sapientiam patrem increpas quod nolit eorum cuiquam te commendare per quos sapiens possis exsistere? qualem istam esse mihi responderes? nonne gubernandi artem?

The. Vero.

ΣΩ. Εἰ δὲ ἐπιθυμῶν ταύτην τὴν σοφίαν * εἶναι σο- C
φὸς ἢ τὰ ἅρματα κυβερνῶσιν, εἶτ' ἐμέμφου τῷ πατρί, ἐμοῦ αὖ ἐρωτῶντος τίς ἐστιν αὕτη ἡ σοφία, τίν' ἂν ἀπεκρίνω αὐτὴν εἶναι; ἆρ' οὐχὶ ἡνιοχικήν;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Ἧς δὲ δὴ νῦν τυγχάνεις ἐπιθυμῶν, πότερον ἀνώνυμός τίς ἐστιν, ἢ ἔχει ὄνομα;

ΘΕ. Οἶμαι ἔγωγε ἔχειν.

ΣΩ. Πότερον οὖν αὐτὴν μὲν οἶσθα, οὐ μέντοι τό γε ὄνομα, ἢ καὶ τὸ ὄνομα;

ΘΕ. Καὶ τὸ ὄνομα ἔγωγε.

ΣΩ. Τί οὖν ἐστιν; εἰπέ.

ΘΕ. Τί δὲ ἄλλο, ὦ Σώκρατες, * αὐτῇ ὄνομα τις D
φαίη ἂν εἶναι, ἀλλ' ἢ σοφίαν;

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ἡ ἡνιοχεία σοφία ἐστίν; ἢ ἀμαθία δοκεῖ σοι εἶναι;

ΘΕ. Οὐκ ἔμοιγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ σοφία;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Ἧι τί χρώμεθα; οὐχ ᾗ ἵππων ἐπιστάμεθα ζεύγους ἄρχειν;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ἡ κυβερνητικὴ σοφία ἐστίν;

ΘΕ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ἆρ' οὐχ αὕτη ᾗ πλοίων ἐπιστάμεθα ἄρχειν;

ΘΕ. Αὕτη μὲν οὖν.

ΣΩ. Ἧς δὲ δὴ σὺ ἐπιθυμεῖς, ἡ σοφία τίς ἐστιν; ᾗ τίνος ἐπιστάμεθα * ἄρχειν; E

ΘΕ. Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ᾗ τῶν ἀνθρώπων.

ΣΩ. Μῶν ᾗ τῶν καμνόντων;

ΘΕ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἰατρικὴ γὰρ αὕτη ἐστίν· ἢ γάρ;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλ' ᾗ τῶν ᾀδόντων ἐπιστάμεθα ἐν τοῖς χοροῖς ἄρχειν;

ΘΕ. Οὔ.

So. Sin autem cupiens eius sapientiae te peritum evadere qua currus regunt patrem increpares, me iterum interrogante quaenam haec esset, quamnam responderes istam esse? nonne aurigandi artem?

The. Etiam.

So. Quam vero nunc appetis, utrum nomine caret, an nomen habet?

The. Arbitror equidem habere.

So. Utrum eam nosti, neque tamen nomen, an etiam nomen?

The. Etiam nomen equidem.

So. Quodnam est? dic.

The. Quod aliud, Socrate, ei nomen aliquis dixerit esse, nisi sapientiae?

So. Nonne etiam aurigatio sapientia est? an inscitia videtur tibi esse?

The. Haudquaquam mihi.

So. Sed sapientia?

The. Vero.

So. Qua in re ea utimur?
nonne ea est qua equorum scimus iugum regere?

The. Etiam.

So. Nonne etiam gubernandi ars sapientia est?

The. Mihi sane videtur.

So. Nonne haec qua naves scimus regere?

The. Haec vero.

So. Quam vero tu appetis, quaenam est sapientia? quid ea scimus regere?

The. Mihi videtur, qua homines.

So. Num qua aegrotantes?

The. Nequaquam.

So. Medicina enim haec est; nonne?

The. Etiam.

So. An qua canentes scimus in choris regere?

The. Minime.

So. Musica enim haec.

ΣΩ. Μουσικὴ γὰρ αὕτη γε.

ΘΕ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἀλλ' ἣ τῶν γυμναζομένων ἐπιστάμεθα ἄρχειν;

ΘΕ. Οὔ.

ΣΩ. Γυμναστικὴ γὰρ αὕτη γε.

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλ' ἣ τῶν τί ποιούντων; προθυμοῦ εἰπεῖν, ὥσπερ ἐγὼ σοὶ τὰ ἔμπροσθεν.

ΘΕ. * Ἡι τῶν ἐν τῇ πόλει, ἔμοιγε δοκεῖ. 124

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐν τῇ πόλει εἰσὶ καὶ οἱ κάμνοντες;

ΘΕ. Ναί, ἀλλ' οὐ τούτων λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ πόλει.

ΣΩ. Ἆρά γε μανθάνω ἣν λέγεις τέχνην· δοκεῖς γάρ μοι λέγειν οὐχ ἣ τῶν θεριζόντων ἐπιστάμεθα ἄρχειν καὶ τῶν τρυγώντων καὶ τῶν φυτευόντων καὶ σπειρόντων καὶ ἀλοώντων· αὕτη μὲν γὰρ γεωργική, ᾗ τούτων ἄρχομεν· ἢ γάρ;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Οὐδέ γε ἣ τῶν πριζόντων καὶ * τρυπώντων καὶ ξεόντων καὶ τορνευόντων ξυμπάντων ἐπιστάμεθα ἄρχειν, οὐ ταύτην λέγεις· αὕτη μὲν γὰρ οὐ τεκτονική; B

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλ' ἴσως ᾗ τούτων τε πάντων καὶ αὐτῶν τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν δημιουργῶν ἁπάντων καὶ τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν· ταύτην ἴσως λέγεις τὴν σοφίαν.

ΘΕ. Ταύτην πάλαι, ὦ Σώκρατες, βούλομαι λέγειν.

ΣΩ. Ἔχεις οὖν εἰπεῖν, Αἴγισθος ὁ Ἀγαμέμνονα * ἀποκτείνας ἐν Ἄργει ἆρα τούτων ἦρχεν ὧν σὺ λέγεις, τῶν τε δημιουργῶν καὶ ἰδιωτῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ξυμπάντων, ἢ ἄλλων τινῶν; C

ΘΕ. Οὐκ, ἀλλὰ τούτων.

ΣΩ. Τί δὲ δή; Πηλεὺς ὁ Αἰακοῦ ἐν Φθίᾳ οὐ τῶν αὐτῶν τούτων ἦρχεν;

ΘΕ. Ναί.

The. Sane quidem.

So. An qua se exercentes scimus regere?

The. Non.

So. Gymnastica est enim haec ars.

The. Etiam.

So. At quid facientes ea regimus? stude dicere, sicut ego tibi superiora.

The. Ea est, ut mihi videtur, qua homines regimus in civitate viventes.

So. Nonne in civitate sunt etiam aegrotantes?

The. Etiam, at non hoc dico tantum, sed etiam reliquos qui in civitate vivunt.

So. Iam intelligo quam dicas artem; videris enim mihi dicere non eam, qua messem facientes scimus regere et vindemiantes et plantantes et serentes et triturantes; haec est enim agri colendi ars qua regimus illos; nonne?

The. Etiam.

So. Neque qua serra secantibus et perforantibus et polientibus et tornantibus ad unum omnibus praecipimus, non hanc dicis; haec enim nonne ars est tignaria?

The. Est vero.

So. At fortasse qua his omnibus ipsisque agricolis et fabris tignariis et opificibus omnibus et artium imperitis, tam mulieribus quam viris imperamus; hanc fortasse dicis sapientiam.

The. Hanc dudum, Socrate, volo dicere.

So. Habesne vero dicere, utrum Aegisthus, qui Agamemnonem interfecit, Argis his imperaverit quos tu memorasti, opificibus et artium imperitis et viris et mulieribus ad unum omnibus, an aliis quibusdam?

The. Non, sed his.

So. Quid vero? Peleus Aeaci filius Phthiae nonne eisdem his imperavit?

The. Etiam.

ΣΩ. Περίανδρον δὲ τὸν Κυψέλου ἄρχοντα ἐν Κορίνθῳ ἤδη ἀκήκοας γενέσθαι;

ΘΕ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐ τῶν αὐτῶν τούτων ἄρχοντα ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει;

ΘΕ. * Ναί. D

ΣΩ. Τί δέ; Ἀρχέλαον τὸν Περδίκκου, τὸν νεωστὶ τούτων*) ἄρχοντα ἐν Μακεδονίᾳ, οὐ τῶν αὐτῶν ἡγεῖ τούτων ἄρχειν;

ΘΕ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἱππίαν δὲ τὸν Πεισιστράτου ἐν τῇδε τῇ πόλει ἄρξαντα τίνων οἴει ἄρξαι; οὐ τούτων;

ΘΕ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Εἴποις ἂν οὖν μοι τίνα ἐπωνυμίαν ἔχει Βάκις τε καὶ Σιβύλλα καὶ ὁ ἡμεδαπὸς Ἀμφίλυτος;

ΘΕ. Τίνα γὰρ ἄλλην, ὦ Σώκρατες, πλήν γε χρησμῳδοί;

ΣΩ. Ὀρθῶς * λέγεις. ἀλλὰ καὶ τούσδε μοι οὕτω πειρῶ ἀποκρίνασθαι, τίν' ἐπωνυμίαν ἔχει Ἱππίας καὶ Περίανδρος διὰ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. E

ΘΕ. Οἶμαι μὲν τύραννοι· τί γὰρ ἄλλο;

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅστις ἐπιθυμεῖ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ πόλει ξυμπάντων ἄρχειν, τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τούτοις ἐπιθυμεῖ, τυραννικῆς, καὶ τύραννος εἶναι;

ΘΕ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκοῦν ταύτης ἐπιθυμεῖν σὺ φῄς;

ΘΕ. Ἔοικέ γε ἐξ ὧν ἐγὼ εἶπον.

ΣΩ. Ὦ μιαρέ, τυραννεῖν ἄρα ἡμῶν ἐπιθυμῶν πάλαι ἐμέμφου *·τῷ πατρὶ ὅτι σε οὐκ ἔπεμπεν εἰς διδασκάλου 125
τυραννοδιδασκάλου τινός **). Καὶ σύ, ὦ Δημόδοκε, οὐκ αἰσχύνει πάλαι εἰδὼς οὗ ἐπιθυμεῖ οὗτος; καὶ ἔχων ὅποι πέμψας αὐτὸν δημιουργὸν ἂν ἐποίησας τῆς σοφίας ἧς ἐπιθυμεῖ, ἔπειτα φθονεῖς τε αὐτῷ καὶ οὐκ ἐθέλεις πέμπειν; ἀλλὰ νῦν, ὁρᾷς, ἐπειδὴ ἐναντίον ἐμοῦ κατείρηκέ σου, κοινῇ

*) ἴσ. τοῦτον. **) ἴσ. εἰς τυραννοδιδασκάλου τινός.

So. Periandrum porro Cypseli filium nonne audivisti Corinthi fuisse dominatorem?

The. Audivi.

So. Nonne eisdem his imperavit sua in urbe?

The. Etiam.

So. Quid? Archelaum Perdiccae filium, qui nuper in Macedonia dominator exstitit, nonne eisdem arbitraris illis imperare?

The. Arbitror.

So. Atque Hippiam Pisistrati filium hac nostra in urbe quibusnam putas imperasse? nonne illis?

The. Quidni?

So. An vero dicere mihi poteris quonam nuncupentur nomine Bacis et Sibylle et nostras Amphilytus?

The. Quonam alio, Socrate, nisi vatum?

So. Recte dicis. iam vero de his quoque mihi ita conare respondere, quonam afficiantur nomine Hippias et Periander propter idem imperium?

The. Arbitror tyrannorum; quo enim alio?

So. Nonne igitur qui cupit hominibus in civitate viventibus ad unum omnibus imperare, idem atque illi imperium appetit, tyrannidem, cupitqué se tyrannum esse?

The. Patet.

So. Nonne hanc te appetere dicis?

The. Videtur sane ex his quae ego memoravi.

So. O sceleste, tyrannum ergo te esse in nos cupiens dudum patri obiecisti quod te non miserit ad tyrannidis magistrum? Et tu, Demodoce, non induceris ad pudendum pridem sciens quid appetat hic? et quum habeas quo missum eum illius sapientiae quam appetit artificem possis efficere, invides ei eoque mittere recusas? nunc igitur, ut vides, quoniam te coram me accusavit, communiter deliberemus ego et tu, ad quemnam magistrum eum mittamus et quo utens sapiens fieri possit tyrannus.

βουλευώμεθα ἐγώ τε καὶ σύ, ἐς τίνος *) ἂν αὐτὸν πέμποιμεν καὶ διὰ τὴν τίνος συνουσίαν σοφὸς ἂν γένοιτο τύραννος.

ΔΗ. * Ναὶ μὰ Δία, ὦ Σώκρατες, βουλευώμεθα δῆτα, ὡς δοκεῖ γέ μοι βουλῆς δεῖν περὶ τούτου οὐ φαύλης. B

ΣΩ. Ἔασον, ὦ 'γαθέ. διαπυθώμεθα αὐτοῦ πρῶτον ἱκανῶς.

ΔΗ. Πυνθάνου δή.

ΣΩ. Τί οὖν ἄν, εἰ Εὐριπίδῃ τι προςχρησαίμεθα, ὦ Θέαγες; Εὐριπίδης γάρ πού φησι

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ.

εἰ οὖν ἔροιτό τις τὸν Εὐριπίδην Ὦ Εὐριπίδη, τῶν τί σοφῶν συνουσίᾳ φὴς σοφοὺς εἶναι * τοὺς τυράννους; ὥςπερ C ἂν εἰ εἰπόντα

Σοφοὶ γεωργοὶ τῶν σοφῶν συνουσίᾳ

ἠρόμεθα τῶν τί σοφῶν, τί ἂν ἡμῖν ἀπεκρίνατο; ἆρ' ἂν ἄλλο τι ἢ τῶν τὰ γεωργικά;

ΘΕ. Οὐκ, ἀλλὰ τοῦτο.

ΣΩ. Τί δέ, εἰ εἶπε

Σοφοὶ μάγειροι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ,

εἰ ἠρόμεθα τῶν τί σοφῶν, τί ἂν οἴει αὐτὸν ἀποκρίνασθαι; οὐχ ὅτι τῶν μαγειρικῶν;

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Τί δ', εἰ

Σοφοὶ παλαισταὶ τῶν σοφῶν συνουσίᾳ

εἶπεν, εἰ ἠρόμεθα τῶν τί σοφῶν, ἆρ' οὐκ ἂν τῶν παλαίειν * ἔφη; D

ΘΕ. Ναί.

ΣΩ. Ἐπειδὴ δὲ εἶπε

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ,

ἡμῶν ἐρωτώντων Τῶν τί σοφῶν λέγεις, ὦ Εὐριπίδη; τί ἂν φαίη; ποῖα ἂν εἶναι ταῦτα;

ΘΕ. Ἀλλὰ μὰ Δί' οὐκ οἶδ' ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ βούλει ἐγώ σοι εἴπω;

ΘΕ. Εἰ σὺ βούλει.

*) γρ. ἔστιν οἱ.

De Sane mehercule, Socrate, eamus in consilium; nam mihi quidem videtur haud mediocri opus esse consilio.

So. Sine, mi bone; interrogemus eum prius satis.

De. Interroga igitur.

So. Quid igitur, si Euripidem adhibeamus, Theage? Euripides videlicet dicit: Sapientes tyranni sapientium consuetudine. iam si quis ex Euripide quaereret O Euripides, ad quamnam rem sapientes dicis quorum consuetudine sapientes sint tyranni? quemadmodum si quis diceret: Sapientes agricolae sapientium consuetudine, nosque interrogaremus ad quid sapientes dicis, quid nobis responderet? num aliud quid quàm ad agriculturam?

The. Nihil aliud.

So. Quid igitur, si diceret; Sapientes coqui sapientium consuetudine, nosque interrogaremus: qua in re sapientium? quid arbitraris eum responsurum esse? nonne in arte coquinaria?

The. Etiam.

So. Quidsi Sapientes luctatores sapientium consuetudine diceret, nosque interrogaremus qua in re sapientium; nonne in luctando reponeret?

The. Etiam.

So. Iam quum dixerit: Sapientes tyranni sapientium consuetudine, nobis rogantibus qua in re sapientium, Euripide? quid responderet? quamnam diceret hanc esse?

The. Haudquaquam hercle equidem scio.

So. Visne ego tibi dicam?

The. Si vis.

ΣΩ. Ταῦτ' ἐστὶν ἅπερ ἔφη Ἀνακρέων τὴν Καλλικρήτην ἐπίστασθαι· ἢ οὐκ οἶσθα τὸ ᾆσμα;

ΘΕ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Τί οὖν; τοιαύτης τινὸς καὶ σὺ συνουσίας ἐπιθυμεῖς ἀνδρὸς * ὅςτις τυγχάνει ὁμότεχνος ὢν Καλλικρήτῃ B
τῇ Κυανῆς, καὶ ἐπίσταται τυραννικὰ ὥσπερ ἐκείνην ἔφη ὁ ποιητής, ἵνα καὶ σὺ ἡμῖν τύραννος γένῃ καὶ τῇ πόλει;

ΘΕ. Πάλαι, ὦ Σώκρατες, σκώπτεις καὶ παίζεις πρός με.

ΣΩ. Τί δαί; οὐ ταύτης φῂς τῆς σοφίας ἐπιθυμεῖν ᾗ πάντων ἂν τῶν πολιτῶν ἄρχοις; τοῦτο δὲ ποιῶν ἄλλο τι ἢ τύραννος ἂν εἴης;

ΘΕ. Εὐξαίμην μὲν ἄν, οἶμαι, ἔγωγε τύραννος γενέσθαι, μάλιστα μὲν πάντων ἀνθρώπων, εἰ δὲ μή, ὡς
* πλείστων· καὶ σύ γ' ἄν, οἶμαι, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες 126
ἄνθρωποι· ἔτι δέ γε ἴσως μᾶλλον θεὸς γενέσθαι· ἀλλ' οὐ τούτου ἔλεγον ἐπιθυμεῖν.

ΣΩ. Ἀλλὰ τί δὴ ἔστι ποτὲ οὗ ἐπιθυμεῖς; οὐ τῶν πολιτῶν φῂς ἄρχειν ἐπιθυμεῖν;

ΘΕ. Οὐ βίᾳ γε οὐδ' ὥσπερ οἱ τύραννοι, ἀλλ' ἑκόντων, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τῇ πόλει ἐλλόγιμοι ἄνδρες.

ΣΩ. Ἆρά γε λέγεις ὥσπερ Θεμιστοκλῆς καὶ Περικλῆς καὶ Κίμων καὶ ὅσοι τὰ πολιτικὰ δεινοὶ γεγόνασιν;

ΘΕ. Νὴ Δία τούτους λέγω.

ΣΩ. Τί οὖν; εἰ τὰ ἱππικὰ ἐτύγχανες ἐπιθυμῶν σοφὸς * γενέσθαι, παρὰ τίνας ἂν ἀφικόμενος ᾠήθης δεινὸς B
ἔσεσθαι ἱππεύς; ἢ παρ' ἄλλους τινὰς ἢ τοὺς ἱππικούς;

ΘΕ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ παρ' αὐτοὺς αὖ τοὺς δεινοὺς ὄντας ταῦτα, καὶ οἷς εἰσί τε ἵπποι καὶ χρῶνται ἑκάστοτε καὶ οἰκείοις καὶ ἀλλοτρίοις πολλοῖς;

ΘΕ. Δῆλον ὅτι.

So. Illud est quod dixit Anacreon Callicreten callere; an ignoras carmen?

The. Sane ignoro.

So. Quid igitur? talem tu quoque appetis consuetudinem viri, qui eandem atque Callicrete Cyanes filia artem profiteatur, et tyrannica calleat, sicut illam dixit poëta, ut tu quoque nobis tyrannus exsistas atque civitati?

The. Dudum, Socrate, me irrides et iocaris.

So. Ain' tu? nonne hanc te dicis appetere sapientiam qua omnibus possis hominibus imperare? hoc autem agens nonne tyrannus exsistas?

The. Optarem sane, ut arbitror, equidem ut tyrannus exsisterem, maxime quidem omnium hominum, sin minus, quam plurimorum; et tu quoque, opinor, omnesque reliqui homines; praeterea fortasse potius ut deus exsisterem; quamquam hoc non dixi me appetere.

So. At quid tandem est id quod appetis? nonne civibus imperare te dicis cupere?

The. Nequaquam vero vi quemadmodum tyranni, sed volentibus, sicut ceteri quoque in civitate spectati viri.

So. Num dicis, sicut Themistocles et Pericles et Cimon et quicumque rerum civilium periti fuerint?

The. Hos sane dico.

So. Quid igitur? si ad rem equestrem te cuperes sapientem exsistere, ad quosnam profectum arbitrarere peritum te equitem futurum esse? num ad alios, quam ad rei equestris scientes?

The. Haudquaquam hercle.

So. Sed ad ipsos rursus huius rei peritos, quibus equi essent et qui uterentur quandoque propriis et alienis multis?

The. Patet vero.

ΣΩ. Τί δέ; εἰ τὰ ἀκοντιστικὰ σοφὸς ἐβούλου γενέσθαι, οὐ παρὰ τοὺς ἀκοντιστικοὺς ᾤου ἂν ἐλθὼν σοφὸς ἔσεσθαι, τούτους οἷς ἔστι τε ἀκόντια καὶ πολλοῖς καὶ ἀλλοτρίοις καὶ οἰκείοις ἑκάστοτε * χρῶνται ἀκοντίοις; C

ΘΕ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Λέγε δή μοι· ἐπεὶ δὲ δὴ τὰ πολιτικὰ βούλει σοφὸς γενέσθαι, οἴει παρ' ἄλλους τινὰς ἀφικόμενος σοφὸς ἔσεσθαι ἢ τοὺς πολιτικοὺς τούτους, τοὺς αὐτούς τε δεινοὺς ὄντας τὰ πολιτικὰ καὶ χρωμένους ἑκάστοτε τῇ τε αὐτῶν πόλει καὶ ἄλλαις πολλαῖς, καὶ Ἑλληνίσι προσομιλοῦντας πόλεσι καὶ βαρβάροις; ἢ δοκεῖς ἄλλοις τισὶ συγγενόμενος σοφὸς ἔσεσθαι ταῦτα ἅπερ οὗτοι, ἀλλ' οὐκ αὐτοῖς τούτοις;

ΘΕ. Ἀκήκοα γάρ, ὦ Σώκρατες, οὕς σέ φασι * λέγειν D τοὺς λόγους, ὅτι τούτων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν οἱ υἱεῖς οὐδὲν βελτίους εἰσὶν ἢ οἱ τῶν σκυτοτόμων· καί μοι δοκεῖς ἀληθέστατα λέγειν ἐξ ὧν ἐγὼ δύναμαι αἰσθέσθαι. ἀνόητος οὖν ἂν εἴην εἰ οἰοίμην τινὰ τούτων ἐμοὶ μὲν ἂν παραδοῦναι τὴν αὑτοῦ σοφίαν, τὸν δὲ υἱὸν τὸν αὑτοῦ μηδὲν ὠφελῆσαι, εἴ τι οἷός τ' ἦν εἰς ταῦτα ὠφελεῖν ἄλλον ὁντιναοῦν ἀνθρώπων.

ΣΩ. Τί ἂν οὖν, ὦ βέλτιστε ἀνδρῶν, χρήσαιο σαυτῷ, εἴ σοι, ἐπειδὴ γένοιτο, υἱὸς τοιαῦτα πράγματα παρέχοι, καὶ φαίη μὲν * ἂν ἐπιθυμεῖν ἀγαθὸς γενέσθαι ζωγράφος, E καὶ μέμφοιτο σοὶ τῷ πατρὶ ὅτι οὐκ ἐθέλεις ἀναλίσκειν εἰς αὐτὸν τούτων αὐτῶν ἕνεκα ἀργύριον, τοὺς δὲ δημιουργοὺς αὐτοῦ τούτου τοὺς ζωγράφους, ἀτιμάζοι τε καὶ μὴ βούλοιτο παρ' αὐτῶν μανθάνειν, ἢ τοὺς αὐλητάς, βουλόμενος αὐλητὴς γενέσθαι, ἢ τοὺς κιθαριστάς, ἔχοις ἂν αὐτῷ ὅ τι χρῷο καὶ ὅποι πέμποις ἄλλοσε μὴ ἐθέλοντα παρὰ τούτων μανθάνειν;

ΘΕ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Νῦν οὖν ταὐτὰ ταῦτα αὐτὸς πρὸς τὸν * πα- 127 τέρα ποιῶν θαυμάζεις καὶ μέμφει εἰ ἀπορεῖ ὅ τί σοι χρήσεται καὶ ὅποι πέμπῃ*); ἐπεὶ Ἀθηναίων γε τῶν καλῶν

*) γρ. πέμποι.

So. Quid porro? si iaculandi cuperes te peritum exsistere, nonne ad eius artis scientes arbitrarere te profectum peritum fore, eos qnibus essent iacula et qui multis tam alienis quam propriis quandoque uterentur iaculis?

The. Mihi sane videtur.

So. Dic igitur mihi: quoniam rerum civilium vis te scientem exsistere, putasne ad alios quosdam te profectum scientem fore quam ad viros illos civiles, qui et ipsi rationis civilis periti sint et utantur quandoque tum sua ipsi civitate tum aliis multis, et cum Graecis agentes civitatibus et cum barbaris? an putas te aliis quibusdam utentem scientem evadere eorum quorum illi sint scientes, et non his ipsis?

The. Audivi sane, Socrate, quos te dicunt sermones habere, horum virorum civiliu.. filios nihilo meliores esse quam sutorum; et mihi videris verissime dicere ex eis quae ego possum percipere. insipiens igitur essem si putarem horum quemquam mihi traditurum sapientiam suam, suum vero ipsum filium non iuturum esse, si quis hac in re alium quemcumque hominum iuvare posset.

So. Quid igitur, virorum optime, ipse faceres, si tibi, ubi natus esset, filius tantum negotî facesseret, et diceret quidem se cupere bonum evadere pictorem tibique patri obiiceret quod nolles pecuniam in ipsum hanc ob causam impendere, sed artifices eius rei, pictores, despiceret nec ab iis vellet discere, vel tibicines, cupiens se tibicinem fieri, vel citharistas, num haberes quid eo faceres et quo alia eum mitteres ab his nolentem discere?

The. Haudquaquam hercle.

So. Nunc igitur item hoc in patrem faciens miraris et obiicis ei quod nesciat quid te faciat et quo mittat? nam Atheniensium quidem honestorum ac bonorum ad res civiles cuicumque volueris te commen-

κἀγαθῶν τὰ πολιτικὰ ὅτῳ ἂν βούλῃ συστήσομέν σε, ὅς σοι
προῖκα συνέσται· καὶ ἅμα μὲν ἀργύριον οὐκ ἀναλώσεις,
ἅμα δὲ πολὺ μᾶλλον εὐδοκιμήσεις παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀν-
θρώποις, ἢ ἄλλῳ τῳ συνών.

ΘΕ. Τί οὖν, ὦ Σώκρατες; οὐ καὶ σὺ τῶν καλῶν κἀ-
γαθῶν εἶ ἀνδρῶν; εἰ γάρ σύ μοι ἐθέλοις συνεῖναι, ἐξαρκεῖ
καὶ οὐδένα ἄλλον ζητῶ.

ΣΩ. * Τί τοῦτο λέγεις, Θέαγες; B

ΔΗ. Ὦ Σώκρατες, οὐ μέντοι κακῶς λέγει, καὶ ἅμα
μὲν ἐμοὶ χαριεῖ· ὡς ἐγὼ οὐκ ἔσθ᾽ ὅ τι τούτου μεῖζον ἂν
ἕρμαιον ἡγησαίμην, ἢ εἰ οὗτός τε ἀρέσκοιτο τῇ σῇ συνου-
σίᾳ καὶ σὺ ἐθέλοις τούτῳ συνεῖναι. καὶ μέντοι καὶ αἰσχύ-
νομαι λέγειν ὡς σφόδρα βούλομαι. ἀλλ᾽ ἐγὼ ἀμφοτέρων
ὑμῶν δέομαι, σέ τ᾽ ἐθέλειν τούτῳ συνεῖναι, καὶ σὲ μὴ ζη-
τεῖν ἄλλῳ μηδενὶ συγγενέσθαι ἢ Σωκράτει· καί με πολλῶν
καὶ φοβερῶν ἀπαλλάξετε * φροντίδων· ὡς νῦν πάνυ φο- C
βοῦμαι ὑπὲρ τούτου, μή τινι ἄλλῳ ἐντύχῃ οἵῳ τοῦτον
διαφθεῖραι.

ΘΕ. Μηκέτι νῦν, ὦ πάτερ, ὑπέρ γ᾽ ἐμοῦ φοβοῦ, εἴ-
περ οἷός τ᾽ εἶ πεῖσαι τοῦτον τὴν ἐμὴν συνουσίαν προς-
δέξασθαι.

ΔΗ. Πάνυ καλῶς λέγεις. Ὦ Σώκρατες, πρὸς σὲ
δ᾽ ἂν ἤδη εἴη ὁ μετὰ τοῦτο λόγος. ἐγὼ γάρ σοι ἕτοιμός
εἰμι, ὡς διὰ βραχέων εἰπεῖν, καὶ ἐμὲ καὶ τὰ ἐμὰ ὡς οἷόν
τε οἰκειότατα παρέχειν, ὅτου ἂν δέῃ ἔμβραχυ, ἐὰν*) Θεά-
γη τουτονὶ ἀσπάζῃ τε καὶ εὐεργετῇς * ὅ τι ἂν οἷός τε ᾖς. D

ΣΩ. Ὦ Δημόδοκε, τὸ μὲν ἐσπουδακέναι σε οὐ θαυ-
μάζω, εἴπερ οἴει ὑπ᾽ ἐμοῦ μάλιστ᾽ ἄν σοι τοῦτον ὠφεληθῆ-
ναι· οὐ γὰρ οἶδα ὑπὲρ ὅτου ἄν τις νοῦν ἔχων μᾶλλον σπου-
δάζοι ἢ ὑπὲρ υἱέος αὑτοῦ, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται· ὁπό-
θεν δὲ ἔδοξέ σοι τοῦτο, ὡς ἐγὼ ἂν μᾶλλον τὸν σὸν υἱὸν
οἷός τε ἦν **) ὠφελῆσαι πρὸς τὸ πολίτην ἀγαθὸν γενέσθαι
ἢ σὺ αὐτός, καὶ ὁπόθεν οὗτος ᾠήθη ἐμὲ μᾶλλον ἢ σὲ
αὐτὸν ὠφελήσειν, τοῦτο πάνυ θαυμάζω. σὺ γὰρ * πρῶτον E

---

*) ἴσ. ὅτου ἂν δέῃ, ἐάν. **) ἴσ. εἴην.

dabimus qui gratis tecum versetur; et simul pecuniam non impendes, simul vero multo maiorem consequere gloriam apud hominum multitudinem, quam alio quo utens.

The. Quid igitur, Socrate? nonne tu quoque honestorum at bonorum es virorum? nam si tu mecum velis versari, satis habeam, nec alium ullum quaeram.

So. Quid istud dicis, Theage?

De. O Socrates, non tam male loquitur, simulque mihi gratum facies; nam mihi quidem nihil, ut arbitror, exoptatius evenire poterit, quam si hic tibi ita probabitur ut cum eo versari eoque uti velis. atque etiam erubesco dicere quanto opere id cupiam. attamen ego ambos vos rogo, te ut cum hoc versari velis, et te ut nullo alio cupias uti quam Socrate; atque multis me liberabitis sollicitudinibus ac timoribus; vereor enim nunc valde ne consuetudinem cum aliquo iungat qui eum corrumpat.

The. Iam non, pater, mihi time, si potes hunc persuadere ut in consuetudinem me assumat.

De. Pulchre sane loqueris. O Socrates, ad te iam quae sequitur oratio convertetur. ego enim paratus sum, ut paucis verbis dicam, ad me et mea quam potest familiarissime tibi praebenda, cuiuscumque indigueris, si Theagem huncce amice accipis eique quantum poteris bene facis.

So. O Demodoce, studiose quidem te id agere non miror, siquidem existimas me maxime hunc posse iuvare; neque enim novi quid potius vir prudens agat quam hoc ut filius suus quam optimus exsistat; unde vero in opinionem veneris me magis filium tuum iuvare posse, ut bonus evadat civis, quam te ipsum, et unde hic in eam adductus fuerit opinionem ut putet me magis quam te ipsum posse iuvare, hoc sane miror. tu enim primum natu grandior es quam ego; deinde mul-

μὲν πρεσβύτερος εἶ ἐμοῦ, ἔπειτα πολλὰς ἤδη ἀρχὰς καὶ τὰς μεγίστας Ἀθηναίοις ἦρξας, καὶ τιμᾷ ὑπὸ Ἀναγυρασίων τε τῶν δημοτῶν πολὺ μάλιστα καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης πόλεως οὐδενὸς ἧττον· ἐμοὶ δὲ τούτων οὐδὲν ἐνορᾷ οὐδέτερος ὑμῶν. ἔπειτα, εἰ ἄρα τῆς μὲν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν συνουσίας Θεάγης ὅδε καταφρονεῖ, ἄλλους δέ τινας ζητεῖ οἳ παιδεύειν ἐπαγγέλλονται οἷοί τε εἶναι νέους ἀνθρώπους, ἔστιν ἐνταῦθα καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ Γοργίας ὁ Λεοντῖνος * καὶ Πῶλος ὁ Ἀκραγαντῖνος καὶ ἄλλοι πολλοί, οἳ 128 οὕτω σοφοί εἰσιν, ὥστε εἰς τὰς πόλεις ἰόντες πείθουσι τῶν νέων τοὺς γενναιοτάτους τε καὶ πλουσιωτάτους, οἷς ἔξεστι τῶν πολιτῶν ᾧ ἂν βούλωνται προῖκα συνεῖναι, τούτους πείθουσιν ἀπολείποντας τὰς ἐκείνων συνουσίας αὑτοῖς συνεῖναι, προσκατατιθέντας ἀργύριον πάνυ πολὺ *) μισθόν, καὶ χάριν πρὸς τούτοις εἰδέναι. τούτων τινὰς εἰκὸς ἦν προαιρεῖσθαι καὶ τὸν υἱόν σου καὶ αὐτόν σε, ἐμὲ δ' οὐκ * εἰκός· οὐδὲν γὰρ τούτων ἐπίσταμαι τῶν μακαρίων τε B καὶ καλῶν μαθημάτων· ἐπεὶ ἐβουλόμην ἄν· ἀλλὰ καὶ λέγω δήπου ἀεὶ ὅτι ἐγὼ τυγχάνω ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐδὲν ἐπιστάμενος πλήν γε σμικροῦ τινὸς μαθήματος, τῶν ἐρωτικῶν. τοῦτο μέντοι τὸ μάθημα παρ' ὁντινοῦν ποιοῦμαι δεινὸς εἶναι καὶ τῶν προγεγονότων ἀνθρώπων καὶ τῶν νῦν.

ΘΕ. Ὁρᾷς, ὦ πάτερ, ὅτι Σωκράτης οὐ πάνυ μοι δοκεῖ τι ἔτι ἐθέλειν **) ἐμοὶ συνδιατρίβειν; ἐπεὶ τό γ' ἐμὸν ἕτοιμον, * ἐὰν οὗτος ἐθέλῃ. ἀλλὰ ταῦτα παίζων πρὸς ἡμᾶς C λέγει· ἐπεὶ ἐγὼ οἶδα τῶν ἐμῶν ἡλικιωτῶν καὶ ὀλίγῳ πρεσβυτέρων οἳ πρὶν μὲν τούτῳ συνεῖναι οὐδενὸς ἄξιοι ἦσαν, ἐπειδὴ δὲ συνεγένοντο τούτῳ, ἐν πάνυ ὀλίγῳ χρόνῳ πάντων βελτίους φαίνονται***) ὧν πρότερον χείρους.

ΣΩ. Οἶσθα οὖν οἷον τοῦτό ἐστιν, ὦ παῖ Δημοδόκου;

ΘΕ. Ναὶ μὰ Δί' ἔγωγε, ὅτι, ἐὰν σὺ βούλῃ, καὶ ἐγὼ οἷός τ' ἔσομαι τοιοῦτος γενέσθαι, οἷοίπερ καὶ ἐκεῖνοι.

ΣΩ. Οὔκ, ὦ 'γαθέ, ἀλλά * σε λέληθεν οἷον τοῦτ' D ἔστιν, ἐγὼ δέ σοι φράσω. ἔστι γάρ τι θείᾳ μοίρᾳ παρεπόμενον ἐμοὶ ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον δαιμόνιον. ἔστι δὲ τοῦτο

*) γρ. πολύν. **) ἴσ. δοκεῖ τι ἐθέλειν. ***) ἴσ. ἐφαίνοντο.

tos iam summosque Atheniensibus gessisti magistratus, et honore ab Anagyrasiis popularibus longe amplissimo ornaris et a reliqua civitate ita coleris ut nulli ea in re cedas; in me vero neuter vestrum tale quid conspicit. deinde, si civilium virorum consuetudinem Theages hic contemnit et alios quaerit, qui se instituere posse profiteantur iuvenes, sunt hic Prodicus Ceus et Gorgias Leontinus et Polus Agrigentinus et alii multi, qui tam sapientes sunt ut urbes circumeuntes persuadeant iuvenum generosissimis ac ditissimis, quibus licet quocumque velint civium gratis uti, his igitur persuadeant ut illorum consuetudinem relinquentes cum ipsis versentur, insuper satis multum pecuniae mercedem solventes, et praeterea gratias ipsis agant. ex his oportebat aliquos eligere filium tuum et te ipsum, me vero non conveniebat; nullam enim divinarum illarum et pulchrarum disciplinarum teneo; quamquam pervelim; at dico etiam semper me nihil propemodum scire praeter exiguam quandam disciplinam, rerum amatoriarum. hanc vero disciplinam prae quolibet existimo me perspectam habere tam superiorum quam eorum qui nunc sunt.

The. Vides, o pater, Socratem haud sane mihi videri paratum esse ad consuetudinem mecum iungendam; nam equidem paratus sum, si hic velit. at iocans id nobis dicit; nam novi aequalium meorum et paullo seniorum aliquos, qui, antequam hoc usi erant, homines fuerunt nihili, ubi vero cum hoc versati sunt non ita multo post omnibus meliores sese praebuerunt, quibus deteriores fuerant.

So. Nosti quale istud sit, o fili Demodoci?

The. Novi hercle, me quoque, si tu volueris, posse talem exsistere, quales illi fuerint.

So. Non, mi bone, sed te latet quale istud sit, ego autem tibi dicam. est quiddam divinum quod divinitus a pueritia mihi comitatur. est vero hoc vox quae,

φωνή, ἣ ὅταν γένηται ἀεί μοι σημαίνει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, τούτου ἀποτροπήν, προτρέπει δὲ οὐδέποτε. καὶ ἐάν τίς μοι τῶν φίλων ἀνακοινῶται καὶ γένηται ἡ φωνή, ταὐτὸν τοῦτο ἀποτρέπει καὶ οὐκ ἐᾷ πράττειν. καὶ τούτων ὑμῖν μάρτυρας παρέξομαι. Χαρμίδην γὰρ τουτονὶ γιγνώσκετε τὸν καλὸν γενόμενον, τὸν Γλαύκωνος. * οὗτός ποτε ἐτύγ- E χανεν ἐμοὶ ἀνακοινούμενος μέλλων ἀσκήσειν στάδιον εἰς Νεμέαν· καὶ εὐθὺς αὐτοῦ ἀρχομένου λέγειν ὅτι μέλλοι ἀσκεῖν, ἐγένετο ἡ φωνή. καὶ ἐγὼ διεκώλυόν τε αὐτὸν καὶ εἶπον ὅτι Λέγοντος σοῦ μεταξὺ γέγονέ μοι ἡ φωνὴ ἡ τοῦ δαιμονίου· ἀλλὰ μὴ ἄσκει. Ἴσως, ἔφη, σημαίνει σοι ὅτι οὐ νικήσω· ἐγὼ δὲ κἂν μὴ μέλλω νικᾶν, γυμνασάμενός γε τοῦτον τὸν χρόνον ὠφεληθήσομαι. Ταῦτα εἰπὼν ἤσκει· ἄξιον οὖν πυθέσθαι αὐτοῦ ἃ αὐτῷ ξυνέβη ἀπὸ * ταύτης τῆς ἀσκήσεως. 129 εἰ δὲ βούλεσθε τὸν Τιμάρχου ἀδελφὸν Κλειτόμαχον ἐρέσθαι, τί εἶπεν αὐτῷ Τίμαρχος ἡνίκ' ἀποθανούμενος ᾔει εὐθὺ τοῦ δαιμονίου, ἐκεῖνός τε καὶ Εὔαθλος ὁ σταδιοδρομῶν, ὃς Τίμαρχον ὑπεδέξατο φεύγοντα· ἐρεῖ γὰρ ὑμῖν ὅτι εἶπεν αὐτῷ ταῦτα.

ΘΕ. Τί;

ΣΩ. Ὦ Κλειτόμαχε, ἔφη, ἐγὼ μέντοι ἔρχομαι ἀποθανούμενος νυνί, διότι Σωκράτει οὐκ ἤθελον πείθεσθαι. Τί δὴ οὖν ποτε τοῦτο εἶπεν ὁ Τίμαρχος; ἐγὼ φράσω. ὅτε ἀνίστατο ἐκ τοῦ συμποσίου * ὁ Τίμαρχος καὶ Φιλήμων ὁ B Φιλημονίδου ἀποκτενοῦντες Νικίαν τὸν Ἡροσκαμάνδρου, ἠπιστάσθην μὲν αὐτὼ μόνω τὴν ἐπιβουλήν, ὁ δὲ Τίμαρχος ἀνιστάμενος πρός με εἶπε, Τί λέγεις, ἔφη, ὦ Σώκρατες; ὑμεῖς μὲν πίνετε, ἐμὲ δὲ δεῖ ποι ἐξαναστῆναι· ἥξω δὲ ὀλίγον ὕστερον, ἐὰν τύχω. καί μοι ἐγένετο ἡ φωνή, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, Μηδαμῶς, ἔφην, ἀναστῇς· γέγονε γάρ μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον τὸ δαιμόνιον. καὶ ὃς ἐπέσχε καὶ διαλιπὼν χρόνον αὖθις ὡρμᾶτο * ἰέναι καὶ ἔφη Εἶμι δή, Σώκρατες. C αὖθις ἐγένετο ἡ φωνή· αὖθις οὖν αὐτὸν ἠνάγκασα ἐπισχεῖν. τὸ τρίτον, βουλόμενός με λαθεῖν, ἀνέστη οὐκέτι εἰ-

si auditur, semper mihi eius quod facturus sum dissuasionem indicat, numquam autem adhortatur. et si quis amicorum de aliqua re mecum communicat et vox auditur, idem hoc dissuadet nec facere sinit. et huius quidem rei testes vobis proferam. etenim Charmidem illum nostis qui honestus exstitit, Glauconis filium. hic aliquando mecum communicavit hoc, se velle ad Nemea proficisci et stadium currere; et statim ut inceperat dicere se posse currere, audita est vox. atque ego prohibui eum et Dum tu loquutus es, inquam, vox mihi audita est divina, tu igitur ne exercere. Fortasse, inquit, tibi indicat me palmam non esse accepturum; ego autem, etiamsi eam non accipiam, per hoc certe tempus me exercens iuvabor. Quae quum dixisset in certamen descendit; operae autem pretium est ex ipso audire quid ei contigerit ex hac certatione. si voltis Timarchi fratrem Clitomachum interrogare, quid Timarchus ei dixerit quum ad mortem proficisceretur adversum divinam monitionem, ille et Euathlus cursor, qui Timarchum excepit fugientem, referet vobis illum hoc ipsi dixisse.

The. Quidnam?

So. O Clitomache, dixit, ego sane nunc ad mortem proficiscor, quia Socrati nolui obtemperare. Cur tandem hoc dixit Timarchus? ego exponam. quum surrexissent e convivio Timarchus et Philemon Philemonidis filius Niciam Heroscamandri filium interfecturi (soli vero hi sciebant insidias) Timarchus mihi dixit: Quid ais, Socrate? vos bibite, me vero oportet aliquo pergere; redibo autem paullo post, si potuero. tum ego audivi vocem, et reposui ei Ne surgas; contigit enim mihi consuetum signum divinum. tum ille substitit. interiecto autem aliquo tempore rursus abire voluit et Iam ibo, inquit, Socrate. rursus audita est vox; rursus igitur eum coëgi subsistere. tertium surrexit nihil iam mihi dicens, ut me fugeret,

πών μοι οὐδέν, ἀλλὰ λαθών, ἐπιτηρήσας ἄλλοσε τὸν νοῦν ἔχοντα· καὶ οὕτως ᾤχετ' ἀπιὼν καὶ διεπράξατο ἐξ ὧν ἤει ἀποθανούμενος. ὅθεν δὴ τοῦτ' εἶπε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὅπερ νῦν ὑμῖν ἐγώ, ὅτι ἴοι ἀποθανούμενος διὰ τὸ ἐμοὶ ἀπιστῆσαι. Ἔτι τοίνυν περὶ τῶν ἐν * Σικελίᾳ πολλῶν ἀκούσε- D
σθον ἃ ἐγὼ ἔλεγον περὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ στρατοπέδου. Καὶ τὰ μὲν παρεληλυθότα τῶν εἰδότων ἔστιν ἀκοῦσαι· πεῖραν δ' ἔξεστι νυνὶ λαβεῖν τοῦ σημείου, εἰ ἄρα τι λέγει. ἐπὶ γὰρ τῇ ἐπὶ στρατείαν ἐξορμῇ Σαννίωνος τοῦ Καλοῦ ἐγένετό μοι τὸ σημεῖον· οἴχεται δὲ νῦν μετὰ Θρασύλλου στρατευσόμενος εὐθὺ Ἐφέσου καὶ Ἰωνίας. ἐγὼ οὖν οἴομαι ἐκεῖνον ἢ ἀποθανεῖσθαι ἢ ὁμοῦ τι τούτῳ ἐλᾶν· καὶ περί γε τῆς πραγματείας τῆς ἄλλης πάνυ φοβοῦμαι.

* Ταῦτα δὴ πάντα εἴρηκά σοι, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη E
τοῦ δαιμονίου τούτου καὶ εἰς τὰς συνουσίας τῶν μετ' ἐμοῦ συνδιατριβόντων τὸ ἅπαν δύναται. πολλοῖς μὲν γὰρ ἐναντιοῦται, καὶ οὐκ ἔστι τούτοις ὠφεληθῆναι μετ' ἐμοῦ διατρίβουσιν, ὥστε οὐχ οἷόν τέ μοι τούτοις συνδιατρίβειν· πολλοῖς δὲ συνεῖναι μὲν οὐ διακωλύει, ὠφελοῦνται δὲ οὐδὲν συνόντες· οἷς δ' ἂν συλλάβηται τῆς συνουσίας ἡ τοῦ δαιμονίου δύναμις, οὗτοί εἰσιν ὧν καὶ σὺ ᾔσθησαι· ταχὺ γὰρ παραχρῆμα ἐπιδιδόασι. καὶ τούτων αὖ τῶν ἐπιδιδόντων οἱ
μὲν καὶ βέβαιον ἔχουσι καὶ * παραμόνιμον τὴν ὠφέλειαν, 130
πολλοὶ δὲ ὅσον ἂν μετ' ἐμοῦ χρόνον ὦσι, θαυμάσιον ἐπιδιδόασιν, ἐπειδὰν δέ μου ἀπόσχωνται, πάλιν οὐδὲν διαφέρουσιν ὁτουοῦν. τοῦτό ποτε ἔπαθεν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου υἱὸς τοῦ Ἀριστείδου*). διατρίβων γὰρ μετ' ἐμοῦ πάμπολυ ἐπεδεδώκει ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ· ἔπειτα αὐτῷ στρατεία τις ἐγένετο καὶ ᾤχετο ἐκπλέων. ἥκων δὲ κατελάμβανε μετ' ἐμοῦ διατρίβοντα Θουκυδίδην τὸν Μελησίου υἱὸν τοῦ Θουκυδί-
δου**). ὁ * δὲ Θουκυδίδης τῇ προτεραίᾳ μοι δι' ἀπεχθείας B
ἐν λόγοις τισὶν ἐγεγόνει. ἰδών με οὖν ὁ Ἀριστείδης, ἐπειδὴ ἠσπάσατό τε καὶ τἆλλα διελέχθη, Θουκυδίδην δέ, ἔφη, ἀκούω, ὦ Σώκρατες, σεμνύνεσθαι ἄττα πρὸς σὲ καὶ χα-

*) ἴσ. ὁ Λυσιμάχου τοῦ Ἀριστείδου.
**) ἴσ. τὸν Μελησίου τοῦ Θουκυδίδου.

quum me observasset aliud quid animum advertere; et ita abît idque peregit quod mortem ei attulit. quocirca hoc dixit fratri quod nunc vobis ego dico, se in mortem prodire, quod mihi non fuerit dicto audiens. Praeterea de iis quae in Sicilia evenerunt ex multis audietis quae dixi de clade exercitus. Ac praeterita quidem ex iis potestis comperire quibus nota sunt; periculum autem nunc facere licet, an signum aliquid dicat. nam quum Sannio Cali filius in expeditionem proficisceretur, contigit mihi signum; abit vero nunc cum Thrasyllo militatum recta Ephesum et in Ioniam versus. atque ego puto futurum esse ut ille vel moriatur vel prope hoc aliquid perpetiatur, ac de reliquo incepto valde timeo.

Haec igitur omnia dixi tibi ut probarem divinum illud etiam ad consuetudines eorum qui mecum versarentur omnem vim habere. multis enim adversatur nec possunt hi iuvari mecum versantes; quo fit ut his uti nequeam; multi vero sunt quos non impedit quominus mecum versentur, quibus vero nihil proficitur quum me utuntur; quos vero adiuvat in consuetudine mecum iungenda vis illa divina, hi sunt quos tu quoque nosti; statim enim celeriter proficiunt. et horum quoque qui proficiunt nonnulli quidem stabilem capiunt ac permanentem utilitatem, multi vero quamdiu mecum versantur mirum quantum proficiunt, quum vero a me discesserunt, rursus nulli praestant. hoc aliquando accidit Aristidi Lysimachi filio, Aristidis nepoti. quum enim mecum versatus esset, magnos intra breve tempus fecerat progressus; postea in militiam profectus est et enavigavit. reversus invenit mecum versantem Thucydidem Melesiae filium, Thucydidis nepotem. Thucydides autem pridie in sermonibus quibusdam odium in me conceperat. quocirca me videns Aristides, quum me salutasset et nonnulla loquutus esset At Thucydidem, inquit, audio, Socrate,

λεπαίνειν ὥς τι ὄντα. Ἔστι γάρ, ἔφην ἐγώ, οὕτως. Τί δαί; οὐκ οἶδεν, ἔφη, πρὶν σοὶ συγγενέσθαι, οἷον ἦν τὸ ἀνδράποδον; Οὐκ ἔοικέ γε, ἔφην ἐγώ, νὴ τοὺς θεούς. Ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτός γε, ἔφη, καταγελάστως ἔχω, ὦ Σώκρατες. Τί μάλιστ'; * ἔφην ἐγώ. Ὅτι, ἔφη, πρὶν μὲν C ἐκπλεῖν ὁτῳοῦν ἀνθρώπων οἷός τ' ἦ διαλέγεσθαι καὶ μηδενὸς χείρων φαίνεσθαι ἐν τοῖς λόγοις, ὥστε καὶ ἐδίωκον τὰς συνουσίας τῶν χαριεστάτων ἀνθρώπων· νυνὶ δὲ τοὐναντίον φεύγω, ἄν τινα καὶ αἰσθάνωμαι πεπαιδευμένον· οὕτως αἰσχύνομαι ἐπὶ τῇ ἐμαυτοῦ φαυλότητι. Πότερον δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἐξαίφνης σε προὔλιπεν αὕτη ἡ δύναμις, ἢ κατὰ σμικρόν; Κατὰ σμικρόν, ἦ δ' ὅς. Ἡνίκα δέ σοι παρεγένετο, ἦν δ' * ἐγώ, πότερον μαθόντι παρ' ἐμοῦ τι παρεγένετο, ἤ τινι ἄλλῳ τρόπῳ; Ἐγώ σοι, ἔφη, ἐρῶ, ὦ Σώκρατες, ἄπιστον μὲν νὴ τοὺς θεούς, ἀληθὲς δέ. ἐγὼ γὰρ D ἔμαθον μὲν παρὰ σοῦ οὐδὲν πώποτε, ὡς αὐτὸς οἶσθα, ἐπεδίδουν δὲ ὁπότε σοι συνείην, κἂν εἰ ἐν τῇ αὐτῇ μόνον οἰκίᾳ εἴην, μὴ ἐν τῷ αὐτῷ δὲ οἰκήματι· μᾶλλον δὲ ὁπότε ἐν τῷ αὐτῷ οἰκήματι. καὶ ἔμοιγε ἐδόκουν πολὺ μᾶλλον ὁπότε ἐν τῷ αὐτῷ οἰκήματι ὢν λέγοντος σοῦ βλέποιμι πρὸς σέ, μᾶλλον ἢ ὁπότε ἄλλοσε * ὁρῴην, πολὺ δὲ μάλιστα καὶ πλεῖστον ἐπεδίδουν, ὁπότε παρ' αὐτόν σε καθοίμην ἐχόμενός E σου καὶ ἁπτόμενος. νῦν δή, ἦ δ' ὅς, πᾶσα ἐκείνη ἡ ἕξις ἐξερρύηκεν.

Ἔστιν οὖν, ὦ Θέαγες, τοιαύτη ἡ ἡμετέρα συνουσία· ἐὰν μὲν τῷ θεῷ φίλον ᾖ, πάνυ πολὺ ἐπιδώσεις καὶ ταχύ, εἰ δὲ μή, οὔ. ὅρα οὖν μή σοι ἀσφαλέστερον ᾖ παρ' ἐκείνων τινὶ παιδεύεσθαι, οἳ ἐγκρατεῖς αὐτοί εἰσι τῆς ὠφελείας ἣν ὠφελοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, μᾶλλον ἢ παρ' ἐμοῦ ὅ τι ἂν τύχῃ, τοῦτο πρᾶξαι.

ΘΕ. Ἐμοὶ μὲν τοίνυν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, * ἡμᾶς 131 οὑτωσὶ ποιῆσαι, ἀποπειραθῆναι τοῦ δαιμονίου τούτου συνόντας ἀλλήλοις, καὶ ἐὰν μὲν παρείκῃ ἡμῖν, ταῦτα βέλτιστα, εἰ δὲ μή, τότε ἤδη παραχρῆμα βουλευσόμεθα ὅ τι

sese efferre contra te et succensere tamquam aliquid sit. Et sane, inquam, sic se res habet. Ain' tu? inquit. nonne scit, priusquam tecum versatus esset, qualis fuerit homuncio? Non videtur, inquam, mehercule. At vero ipse quoque, inquit, ridiculus sum, Socrate. Cur tandem? inquam. Quia, inquit, priusquam enavigaveram, cum quovis potui disserere nec ullo me deteriorem exhibui in disputando; quocirca etiam eruditissimorum hominum congressus sectabar; nunc vero ex contrario eos fugio; tantopere me pudet vilitatis meae. Utrum vero, inquam, repente te deseruit haec facultas, an paullatim? Paullatim, inquit. Et quum tibi obtingeret, inquam, utrum tibi obtigit aliquid a me discenti, an alio modo? Ego tibi, inquit, dicam, Socrate, incredibile quidem mehercule. at verum. etenim didici quidem a te nihil umquam, ut ipse nosti, profeci tamen quotiescumque tecum versabar, etiamsi in eadem tantum domo eram, non in eodem cubiculo, magis vero quando eodem in cubiculo; longe vero magis mihi videbar, quando in eodem versans cubiculo in te dicentem intuebar, magis quam quum alio cernebam, et longe maxime plurimumque proficiebam, quando iuxta te sedebam manu te tenens et tangens. nunc igitur, inquit, omnis illa facultas effluxit.

Est igitur, Theage, haec consuetudinis nostrae ratio: si deo placet, permultum proficies et celeriter, sin minus, contra. quocirca vide annon tutius tibi sit apud eorum aliquem institui in quorum ipsorum potestate est utilitas quam parant hominibus, magis quam a me quod fors dederit consequi.

The. Mihi vero videtur, Socrate, nobis ita faciendum esse ut experiamur divinum illud inter nos versantes et si permiserit nobis, id optimum erit, sin minus, tum iam statim in consilium ibimus quid fa-

δράσομεν, εἴτε ἄλλῳ συνεσόμεθα, εἴτε καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον τὸ σοὶ γιγνόμενον πειρασόμεθα παραμυθεῖσθαι εὐχαῖς τε καὶ θυσίαις καὶ ἄλλῳ ὅτῳ ἂν οἱ μάντεις ἐξηγῶνται.

ΔΗ. Μηκέτι πρὸς ταῦτα ἀντείπῃς, ὦ Σώκρατες, τῷ μειρακίῳ· εὖ γὰρ λέγει Θεάγης.

ΣΩ. Ἀλλ' εἰ δοκεῖ χρῆναι, οὕτω ποιεῖν, οὕτω ποιῶμεν.

---

ciendum nobis sit, utrum cum alio quo versemur, an ipsum quod tibi contingit divinum illud conemur precibus et sacrificiis et quodcumque vates praescripserint placare et persuadere.

De. Ne longius, Socrate, iuveni repugnes; bene enim loquitur Theages.

So. Iam si videtur ita faciendum esse, ita faciamus.

ΧΑΡΜΙΔΗΣ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΧΑΙΡΕΦΩΝ ΚΡΙΤΙΑΣ ΧΑΡΜΙΔΗΣ.

Ἦκον μὲν τῇ προτεραίᾳ ἑσπέρας ἐκ Ποτιδαίας ἀπὸ τοῦ 153
στρατοπέδου, οἷον δὲ διὰ χρόνου ἀφιγμένος ἀσμένως ᾖα
ἐπὶ τὰς ξυνήθεις διατριβάς· καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Ταυρέου
παλαίστραν τὴν καταντικρὺ τοῦ τῆς βασιλικῆς ἱεροῦ εἰςῆλ-
θον, καὶ αὐτόθι κατέλαβον πάνυ πολλούς, τοὺς μὲν καὶ
ἀγνῶτας ἐμοί, τοὺς δὲ πλείστους γνωρίμους. καί με ὡς εἶ-
δον * εἰςιόντα ἐξ ἀπροσδοκήτου, εὐθὺς πόῤῥωθεν ἠσπά- B
ζοντο ἄλλος ἄλλοθεν· Χαιρεφῶν δέ, ἅτε καὶ μανικὸς ὤν,
ἀναπηδήσας ἐκ μέσων ἔθει πρός με, καί μου λαβόμενος
τῆς χειρός, Ὦ Σώκρατες, ἦ δ' ὅς, πῶς ἐσώθης ἐκ τῆς
μάχης; Ὀλίγον δὲ πρὶν ἡμᾶς ἀπιέναι μάχη ἐγεγόνει ἐν τῇ
Ποτιδαίᾳ, ἣν ἄρτι ἦσαν οἱ τῇδε πεπυσμένοι. Καὶ ἐγὼ
πρὸς αὐτὸν ἀποκρινόμενος, Οὑτωσί, ἔφην, ὡς σὺ ὁρᾷς.
Καὶ μὴν ἤγγελταί γε δεῦρο, ἔφη, ἥ τε μάχη πάνυ ἰσχυρὰ
* γεγονέναι καὶ ἐν αὐτῇ πολλοὺς τῶν γνωρίμων τεθνάναι. C
Καὶ ἐπιεικῶς, ἦν δ' ἐγώ, ἀληθῆ ἀπήγγελται. Παρεγένου
μέν, ἦ δ' ὅς, τῇ μάχῃ. Παρεγενόμην. Δεῦρο δή, ἔφη,
καθεζόμενος ἡμῖν διήγησαι· οὐ γάρ τι πω πάντα σαφῶς
πεπύσμεθα. Καὶ ἅμα με καθίζει ἄγων παρὰ Κριτίαν τὸν
Καλλαίσχρου. παρακαθεζόμενος οὖν ἠσπαζόμην τόν τε Κρι-
τίαν καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ διηγούμην αὐτοῖς τὰ ἀπὸ στρα-
τοπέδου, ὅ τι μέ τις ἀνέροιτο· * ἠρώτων δὲ ἄλλος ἄλλο. D

Ἐπειδὴ δὲ τῶν τοιούτων ἅδην εἴχομεν, αὖθις ἐγὼ αὐτοὺς ἀνηρώτων τὰ τῇδε, περὶ φιλοσοφίας ὅπως ἔχοι*) τὰ νῦν, περί τε τῶν νέων, εἴ τινες ἐν αὐτοῖς διαφέροντες ἢ σοφίᾳ ἢ κάλλει ἢ ἀμφοτέροις**) ἐγγεγονότες εἶεν. καὶ ὁ

*) γρ. ἔχει. **) γρ. ἀμφότερα.

SOCRATES CHAEREPHON CRITIAS CHARMIDES.

Pridie vesperi quum Potidaea ab exercitu redissem, laete, quippe longo intervallo reversus, ad loca profectus sum consueta; atque etiam Taureae palaestram intravi ibique permultos offendi, nonnullos quidem ignotos mihi, plurimos vero notos. atque me ubi viderunt intrantem ex insperato, statim procul salutarunt alius aliunde; Chaerephon autem pro furibundo quo est ingenio ex mediis illis prosiliens ad me accurrit manuque me prehendens O Socrates, inquit, quomodo servatus es e pugna? Paullo enim ante quam abieramus pugna erat commissa ad Potidaeam de qua modo audiverant hic praesentes. Tum ego ei respondens Sic, inquam, ut vides. Nuntius autem huc allatus est, inquit, pugnam admodum acrem fuisse et multos in ea notorum occubuisse. Et admodum, inquam, vera renuntiata sunt. Interfuisti vero, inquit, proelio. Interfui. Hic igitur, inquit, assidens nobis narra; nondum enim omnia plane comperimus. Ac simul assidere me iussit ducens apud Critiam Callaeschri filium. quum vero assedissem salutavi Critiam et ceteros iisque retuli de exercitu quod quisque me rogabat; interrogabat vero alius aliud.

Postquam his satiati eramus, ego vicissim eos rogavi de rebus hic gestis, quaenam esset praesens philosophiae causa et an inter iuvenes exstitissent quidam ad sapientiam aut pulchritudinem aut utramque insi-

Κριτίας ἀποβλέψας πρὸς τὴν θύραν, * ἰδών τινας νεα- 154 νίσκους εἰσιόντας καὶ λοιδορουμένους ἀλλήλοις καὶ ἄλλον ὄχλον ὄπισθεν ἑπόμενον, Περὶ μὲν τῶν καλῶν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, αὐτίκα μοι δοκεῖς εἴσεσθαι· οὗτοι γὰρ τυγχάνουσιν οἱ εἰσιόντες πρόδρομοί τε καὶ ἐρασταὶ ὄντες τοῦ δοκοῦντος καλλίστου εἶναι τά γε δὴ νῦν, φαίνεται δέ μοι καὶ αὐτὸς ἐγγὺς ἤδη που εἶναι προσιών. Ἔστι δέ, ἦν δ' ἐγώ, τίς τε καὶ τοῦ; Οἶσθά που σύ γε, ἔφη, ἀλλ' οὔπω ἐν ἡλικίᾳ ἦν πρίν σε ἀπιέναι, Χαρμίδην τὸν * τοῦ Γλαύκωνος B τοῦ ἡμετέρου θείου υἱόν, ἐμὸν δὲ ἀνεψιόν. Οἶδα μέντοι νὴ Δί', ἦν δ' ἐγώ· οὐ γάρ τι φαῦλος οὐδὲ τότε ἦν ἔτι παῖς ὤν, νῦν δ', οἶμαι, πού εὖ μάλ' ἂν ἤδη μειράκιον εἴη. Αὐτίκα, ἔφη, εἴσει καὶ ἡλίκος καὶ οἷος γέγονε. Καὶ ἅμα ταῦτ' αὐτοῦ λέγοντος ὁ Χαρμίδης εἰσέρχεται.

Ἐμοὶ μὲν οὖν, ὦ ἑταῖρε, οὐδὲν σταθμητόν· ἀτεχνῶς γὰρ λευκὴ στάθμη εἰμὶ πρὸς τοὺς καλούς· σχεδὸν γάρ τί μοι πάντες οἱ ἐν τῇ ἡλικίᾳ καλοὶ φαίνονται· ἀτὰρ οὖν * δὴ C καὶ τότ' ἐκεῖνος ἐμοὶ θαυμαστὸς ἐφάνη τό τε μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, οἱ δὲ δὴ ἄλλοι πάντες ἐρᾶν ἔμοιγ' ἐδόκουν αὐτοῦ· οὕτως ἐκπεπληγμένοι τε καὶ τεθορυβημένοι ἦσαν, ἡνίκ' εἰσῄει. πολλοὶ δὲ δὴ ἄλλοι ἐρασταὶ καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν εἵποντο. καὶ τὸ μὲν ἡμέτερον τὸ τῶν ἀνδρῶν ἧττον θαυμαστὸν ἦν· ἀλλ' ἐγὼ καὶ τοῖς παισὶ προσέσχον τὸν νοῦν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος*) ἔβλεπεν αὐτῶν, οὐδ' ὅστις σμικρότατος ἦν, ἀλλὰ πάντες ὥσπερ ἄγαλμα ἐθεῶντο αὐτόν.

* Καὶ ὁ Χαιρεφῶν καλέσας με, Τί σοι φαίνεται ὁ νεα- D νίσκος, ἔφη, ὦ Σώκρατες; οὐκ εὐπρόσωπος; Ὑπερφυῶς, ἦν δ' ἐγώ. Οὗτος μέντοι, ἔφη, εἰ ἐθέλοι ἀποδῦναι, δόξει σοι ἀπρόσωπος εἶναι· οὕτω τὸ εἶδος πάγκαλός ἐστιν. Συνέφασαν οὖν καὶ οἱ ἄλλοι ταὐτὰ ταῦτα τῷ Χαιρεφῶντι. Κἀγώ, Ἡράκλεις! ἔφην, ὡς ἄμαχον λέγετε τὸν ἄνδρα, εἰ ἔτι αὐτῷ ἓν δὴ μόνον τυγχάνει προσὸν σμικρόν τι. Τί; ἔφη ὁ Κριτίας. Εἰ τὴν ψυχήν, ἦν δ' ἐγώ, τυγχάνει * εὖ E πεφυκώς. πρέπει δέ που, ὦ Κριτία, τοιοῦτον αὐτὸν εἶναι

*) γρ. ἄλλον.

gnes. tum Critias oculos ad fores coniiciens, quum adolescentes aliquos vidisset intrantes et inter se altercantes aliamque turbam pone sequentem, De pulchris quidem, inquit, Socrate, statim, ut arbitror, cognosces; hi enim qui intrant praecursores et amatores sunt eius qui nunc certe pulcherrimus habetur, videtur autem mihi ipse prope iam esse accedens. Est vero, inquam, quis et cuiusnam filius? Novisti tu quidem, inquit, at nondum adultus erat quum tu abires, Charmidem Glauconis patrui nostri filium et fratrem meum patruelem. Novi sane quidem hercle, inquam; etenim nec tum erat vilis quidam quum adhuc puer esset, nunc autem, opinor, adultus iam erit. Statim, inquit, videbis quantus et qualis evaserit. Quae dum ille dicebat Charmides ingressus est.

Ad me quidem, amice, nihil debet exigi; revera enim alba linea sum quod spectat ad pulchros; nam omnes fere adulti mihi pulchri videntur; quocirca etiam tum ille mihi visus est admirabilis ad proceritatem et pulchritudinem, reliqui vero omnes, ut patebat, amore eum amplectebantur; adeo percussi et consternati erant, quum ingrederetur. multi autem alii amatores pone sequebantur. ac nobis quidem viris hoc accidisse minus erat mirandum; at ego pueros quoque animadverti: nullus eorum alio spectabat, ne minimus quidem, sed omnes tamquam statuam contemplabantur ipsum.

Tum Chaerephon me appellans, Qualis tibi videtur iuvenis, inquit, Socrate? nonne pulchra facie praeditus? Mirum in modum, inquam. Hic tamen, inquit, si velit se nudare, videbitur tibi faciem nullam habere: tam pulchra est specie. Assenserunt reliqui quoque idem hoc Chaerephonti. Atque ego, mehercules, inquam, inexpugnabilem profecto dicitis virum, si unum adhuc tantum idque exiguum ei adest. Quidnam? inquit Critias. Si bono est, inquam, in-

τῆς γε ὑμετέρας ὄντα οἰκίας. Ἀλλ', ἔφη, πάνυ καλὸς καὶ
ἀγαθός ἐστι καὶ ταῦτα. Τί οὖν, ἔφην, οὐκ ἀπεδύσαμεν
αὐτοῦ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐθεασάμεθα πρότερον τοῦ εἴδους;
πάντως γάρ που τηλικοῦτος ὢν ἤδη ἐθέλει διαλέγεσθαι.
Καὶ πάνυ γε, ἔφη ὁ Κριτίας, ἐπεί τοι καὶ ἔστι φιλόσοφός
τε * καὶ ὡς δοκεῖ ἄλλοις τε καὶ ἑαυτῷ, πάνυ ποιητικός. 155
Τοῦτο μέν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Κριτία, πόῤῥωθεν ὑμῖν τὸ
καλὸν ὑπάρχει ἀπὸ τῆς Σόλωνος συγγενείας. ἀλλὰ τί οὐκ
ἐπέδειξάς μοι τὸν νεανίαν καλέσας δεῦρο; οὐδὲ γὰρ ἂν που
εἰ ἐτύγχανε νεώτερος ὤν, αἰσχρὸν ἂν ἦν αὐτῷ διαλέγεσθαι
ἡμῖν ἐναντίον γε σοῦ, ἐπιτρόπου τε ἅμα καὶ ἀνεψιοῦ ὄντος.
Ἀλλὰ καλῶς, ἔφη, λέγεις, καὶ καλοῦμεν αὐτόν. Καὶ ἅμα
πρὸς τὸν ἀκόλουθον, Παῖ, ἔφη, * κάλει Χαρμίδην, εἰπὼν B
ὅτι βούλομαι αὐτὸν ἰατρῷ συστῆσαι περὶ τῆς ἀσθενείας
ἧς πρώην πρός με ἔλεγεν ὅτι ἀσθενοῖ. Πρὸς οὖν ἐμὲ ὁ
Κριτίας, Ἐναγχός τοι ἔφη βαρύνεσθαί τι τὴν κεφαλὴν
ἕωθεν ἀνιστάμενος. ἀλλὰ τί σε κωλύει προςποιήσασθαι πρὸς
αὐτὸν ἐπίστασθαί τι κεφαλῆς φάρμακον; Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ·
μόνον ἐλθέτω. Ἀλλ' ἥξει, ἔφη.

Ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο. ἧκε γὰρ καὶ ἐποίησε γέλωτα
πολύν· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν καθημένων ξυγχωρῶν * τὸν C
πλησίον ὤθει σπουδῇ, ἵνα παρ' αὐτῷ καθέζοιτο, ἕως τῶν
ἐπ' ἐσχάτῳ καθημένων τὸν μὲν ἀνεστήσαμεν, τὸν δὲ πλά-
γιον κατεβάλομεν. ὁ δ' ἐλθὼν μεταξὺ ἐμοῦ τε καὶ τοῦ
Κριτίου ἐκαθέζετο. ἐνταῦθα μέντοι, ὦ φίλε, ἐγὼ ἤδη ἠπό-
ρουν, καί μου ἡ πρόσθεν*) θρασύτης ἐξεκέκοπτο, ἣν εἶ-
χον ἐγὼ ὡς πάνυ ῥᾳδίως αὐτῷ διαλεξόμενος. ἐπειδὴ δέ,
φράσαντος τοῦ Κριτίου ὅτι ἐγὼ εἴην ὁ τὸ φάρμακον ἐπι-
στάμενος, ἐνέβλεψέ τε**) μοι τοῖς ὀφθαλμοῖς * ἀμήχανόν D
τι οἷον καὶ ἀνήγετο ὡς ἐρωτήσων, καὶ οἱ ἐν τῇ παλαίστρᾳ
ἅπαντες περιέῤῥεον ἡμᾶς κύκλῳ κομιδῇ, τότε δή, ὦ γεν-
νάδα, εἶδόν τε τὰ ἐντὸς τοῦ ἱματίου καὶ ἐφλεγόμην καὶ οὐκ
ἔτ' ἐν ἐμαυτοῦ ἦν καὶ ἐνόμισα σοφώτατον εἶναι τὸν Κυ-

---

*) γρ. πρώην　　**) γρ. ἀνέβλεψέ τε.

genio praeditus. par est autem, inquam, talem eum esse quum vestrae sit gentis. Sane, inquit, in hoc quoque valde pulcher ac bonus est. Quin igitur, inquam, hanc eius partem nudamus et prius quam speciem contemplamur? profecto enim quum id aetatis sit disserere iam gestit. Sane quidem, inquit Critias, etenim est etiam philosophus et, ut videtur aliis ipsique, admodum poëticus. Hoc vero, inquam, dilecte Critia, pulchrum vobis inest altius ductum a Solonis cognatione. at ostende mihi iuvenem huc vocans; neque enim si iunior esset turpe ei foret nobiscum colloqui te praesente, tutore simulque patruele. Bene dicis, inquit, et vocabimus eum. Simul ad pedisequum conversus, Puer, inquit, voca Charmidem dicens me velle eum medico commendare quum nuper se dixerit valitudinis imbecillitate laborare. Mihi vero dixit Critias, Nuper sane, quum mane surgeret capitis gravitatem conquestus est. at quid te impedit fingere remedium te scire ad capitis gravitatem? Nihil, inquam; modo venito. Sane veniet, inquit.

Quod etiam factum est. venit enim multumque excitavit risum; quisque enim nostrum qui considebamus proximum trusit de industria, ut apud se ille assideret, dum ex iis qui extremo loco sedebant unum cogeremus surgere, et alterum obliquum deturbaremus. ille vero quum venisset inter me et Critiam assedit. hic autem, amice, ego iam trepidavi et prior mihi audacia excussa est qua putaram fore ut cum eo perfacile colloquerer. quum enim Critias dixisset me esse eum qui remedium sciret ad capitis gravitatem, adspexit me ille oculis inexplicabili quodam modo et iam interrogare voluit, circumcirca prorsus omnibus qui in palaestra erant nos circumfluentibus; tum, o generose, vidi interiora sub amictu et inflammatus sum nec iam apud me fui et Cydiam existimavi sapientissimum esse ad res amatorias, qui dixerit de pul-

δίαν*) τὰ ἐρωτικά, ὃς εἶπεν ἐπὶ καλοῦ λέγων παιδός, ἄλλῳ
ὑποτιθέμενος, εὐλαβεῖσθαι μὴ κατέναντι**) λέοντος νεβρὸν
ἐλθόντα μοῖραν αἰρεῖσθαι κρεῶν· αὐτὸς γάρ μοι ἐδόκουν
ὑπὸ * τοῦ τοιούτου θρέμματος ἑαλωκέναι. ὅμως δὲ αὐτοῦ E
ἐρωτήσαντος εἰ ἐπισταίμην τὸ τῆς κεφαλῆς φάρμακον, μό-
γις πως ἀπεκρινάμην ὅτι ἐπισταίμην. Τί οὖν, ἦ δ' ὅς,
ἐστίν; Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι αὐτὸ μὲν εἴη φύλλον τι, ἐπῳδὴ
δέ τις ἐπὶ τῷ φαρμάκῳ εἴη, ἣν εἰ μέν τις ἐπᾴδοι ἅμα καὶ
χρῷτο αὐτῷ, παντάπασιν ὑγιᾶ ποιοῖ τὸ φάρμακον, ἄνευ δὲ
τῆς ἐπῳδῆς οὐδὲν ὄφελος εἴη τοῦ φύλλου. Καὶ ὅς, Ἀπο-
γράψομαι * τοίνυν, ἔφη, παρὰ σοῦ τὴν ἐπῳδήν. Πότε- 156
ρον, ἦν δ' ἐγώ, ἐάν με πείθῃς, ἢ κἂν μή; Γελάσας οὖν,
Ἐάν σε πείθω, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ
τοὔνομά μου σὺ ἀκριβοῖς; Εἰ μὴ ἀδικῶ γε, ἔφη· οὐ γάρ
τί σου ὀλίγος λόγος ἐστὶν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἡλικιώταις, μέ-
μνημαι δὲ ἔγωγε καὶ παῖς ὢν Κριτίᾳ τῷδε ξυνόντα σε.
Καλῶς γε σύ, ἦν δ' ἐγώ, ποιῶν· μᾶλλον γάρ σοι παῤῥη-
σιάσομαι περὶ τῆς ἐπῳδῆς οἵα τυγχάνει * οὖσα· ἄρτι δ' B
ἠπόρουν τίνι τρόπῳ σοι ἐνδειξαίμην τὴν δύναμιν αὐτῆς,
ἔστι γάρ, ὦ Χαρμίδη, τοιαύτη οἵα μὴ δύνασθαι τὴν κε-
φαλὴν μόνον ὑγιᾶ ποιεῖν, ἀλλ', ὥσπερ ἴσως ἤδη καὶ σὺ
ἀκήκοας τῶν ἀγαθῶν ἰατρῶν, ἐπειδάν τις αὐτοῖς προςέλθῃ
τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλγῶν, λέγουσί που ὅτι οὐχ οἷόν τε αὐ-
τοὺς μόνους ἐπιχειρεῖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰᾶσθαι, ἀλλ' ἀνα-
γκαῖον εἴη ἅμα καὶ τὴν κεφαλὴν θεραπεύειν, εἰ μέλλοι καὶ
τὰ τῶν ὀμμάτων εὖ * ἔχειν· καὶ αὖ τὸ τὴν κεφαλὴν οἴε- C
σθαι ἄν ποτε θεραπεῦσαι αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἄνευ ὅλου τοῦ
σώματος πολλὴν ἄνοιαν εἶναι. ἐκ δὴ τούτου τοῦ λόγου διαί-
ταις ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα τρεπόμενοι μετὰ τοῦ ὅλου τὸ μέρος
ἐπιχειροῦσι θεραπεύειν τε καὶ ἰᾶσθαι· ἢ οὐκ ᾔσθησαι ὅτι
ταῦθ' οὕτω λέγουσί τε καὶ ἔχει; Πάνυ γε, ἔφη. Οὐκοῦν
καλῶς σοι δοκεῖ λέγεσθαι καὶ ἀποδέχει τὸν λόγον; Πάντων
μάλιστα, ἔφη.

Κἀγὼ ἀκούσας αὐτοῦ ἐπαινέσαντος * ἀνεθάῤῥησά τε D
καί μοι κατὰ σμικρὸν πάλιν ἡ θρασύτης ξυνηγείρετο καὶ

---

*) γρ. Κριτίαν. **) ἄλλ. κατέναντα.

chro loquens puero, alium vero admonens, cavendum ipsi esse ne hinnuleus adversus leonem procedens partem sumeret carnium; ipse enim mihi videbar ab huiusmodi animale captus esse. attamen quum rogasset an scirem remedium ad capitis gravitatem, vix tandem respondi me scire. Quodnam est? inquit. Tum ego dixi esse folium quoddam, cantionem vero adhiberi oportere quam si quis adhiberet simulque folio uteretur, prorsus sanum efficere remedium, sine cantione autem nil prodesse folium. Atque ille Describam igitur, inquit, a te cantionem. Utrum, inquam, si mihi persuaseris, an si non? Ridens tum, Si tibi persuasero, inquit, Socrate. Itane, inquam, plane nomen meum cognitum habes? Idque merito ac iure, inquit; etenim haud parvus de te sermo est inter aequales nostros, et memini quoque puer te cum Critia hoc versatum esse. Bene tu quidem, inquam; nam liberius tibi dicam qualis sit cantio, modo vero dubitabam quo pacto tibi eius vim demonstrarem. est enim, Charmide, eiusmodi ut nequeat caput solum sanum reddere, sed, sicut fortasse iam tu quoque audivisti a bonis medicis, quum dicerent, si quis ad eos accessisset ex oculis laborans, non suscipiendam esse oculorum solorum curationem, sed necesse esse simul etiam caput sanare, si oculi recte se essent habituri; atque etiam caput arbitrari umquam sanari posse solum per se sine toto corpore, magnae esse dementiae. atque ex hac ratione victum praescribentes totique corpori adhibentes cum toto partem conantur curare et sanare; an non audivisti hoc dicere medicos et sic se rem habere? Sane quidem, inquit. Nonne recte tibi videtur dici probasque rationem? Omnium maxime, inquit.

Atque ego quum audivissem eum collaudantem animum recepi, paullatim audaciam rursus collegi et ex-

ἀνεζωπυρούμην καὶ εἶπον· Τοιοῦτον τοίνυν ἐστίν, ὦ Χαρ-
μίδη, καὶ τὸ ταύτης τῆς ἐπῳδῆς. ἔμαθον δ' αὐτὴν ἐγὼ
ἐκεῖ ἐπὶ στρατείας παρά τινος τῶν Θρᾳκῶν τῶν Ζαμόλξι-
δος ἰατρῶν, οἳ λέγονται καὶ ἀπαθανατίζειν. ἔλεγε δὲ ὁ
Θρᾷξ οὗτος ὅτι ταῦτα μὲν ἰατροὶ οἱ Ἕλληνες, ἃ νῦν δὴ
ἐγὼ ἔλεγον, καλῶς λέγοιεν· ἀλλὰ Ζάμολξις, ἔφη, λέγει ὁ
ἡμέτερος βασιλεύς, θεὸς ὤν, ὅτι * ὥσπερ ὀφθαλμοὺς ἄνευ E
κεφαλῆς οὐ δεῖ ἐπιχειρεῖν ἰᾶσθαι οὐδὲ κεφαλὴν ἄνευ σώμα-
τος, οὕτως οὐδὲ σῶμα ἄνευ ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦτο καὶ αἴτιον
εἴη τοῦ διαφεύγειν τοὺς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἰατροὺς τὰ
πολλὰ νοσήματα, ὅτι τὸ ὅλον ἀγνοοῖεν, οὗ δέοι τὴν ἐπιμέ-
λειαν ποιεῖσθαι, οὗ μὴ καλῶς ἔχοντος ἀδύνατον εἴη τὸ μέ-
ρος εὖ ἔχειν. πάντα γὰρ ἔφη ἐκ τῆς ψυχῆς ὡρμῆσθαι καὶ
τὰ κακὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῷ σώματι καὶ παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ
καὶ ἐκεῖθεν ἐπιῤῥεῖν, ὥσπερ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τὰ ὄμ-
ματα. δεῖν * οὖν ἐκεῖνο καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα θερα- 157
πεύειν, εἰ μέλλει καὶ τὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ τοῦ ἄλλου
σώματος καλῶς ἔχειν. θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν ἔφη, ὦ
μακάριε, ἐπῳδαῖς τισί, τὰς δ' ἐπῳδὰς ταύτας τοὺς λόγους
εἶναι τοὺς καλούς. ἐκ δὲ τῶν τοιούτων λόγων ἐν ταῖς ψυ-
χαῖς σωφροσύνην ἐγγίγνεσθαι, ἧς ἐγγενομένης καὶ παρού-
σης ῥᾴδιον ἤδη εἶναι τὴν ὑγίειαν καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ
* ἄλλῳ σώματι πορίζειν. διδάσκων οὖν με τό τε φάρμακον B
καὶ τὰς ἐπῳδάς, ὅπως, ἔφη, τῷ φαρμάκῳ τούτῳ μηδείς
σε πείσει τὴν αὑτοῦ κεφαλὴν θεραπεύειν, ὃς ἂν μὴ τὴν
ψυχὴν πρῶτον παράσχῃ τῇ ἐπῳδῇ ὑπὸ σοῦ θεραπευθῆναι.
καὶ γὰρ νῦν, ἔφη, τοῦτ' ἔστι τὸ ἁμάρτημα περὶ τοὺς ἀν-
θρώπους, ὅτι χωρὶς θατέρου [σωφροσύνης τε καὶ ὑγιείας]
ἰατροί τινες ἐπιχειροῦσιν εἶναι. καί μοι πάνυ σφόδρα ἐνε-
τέλλετο μήτε πλούσιον οὕτω μηδένα εἶναι μήτε γενναῖον
μήτε καλόν, ὃς * ἐμὲ πείσει ἄλλως ποιεῖν. ἐγὼ οὖν (ὀμώ- C
μοκα γὰρ αὐτῷ καί μοι ἀνάγκη πείθεσθαι) πείσομαι οὖν
καὶ σοί, ἐὰν μὲν βούλῃ κατὰ τὰς τοῦ ξένου ἐντολὰς τὴν
ψυχὴν πρῶτον παρασχεῖν ἐπᾷσαι ταῖς τοῦ Θρᾳκὸς ἐπῳδαῖς,
προσοίσω τὸ φάρμακον τῇ κεφαλῇ· εἰ δὲ μή, οὐκ ἂν ἔχοι-
μεν ὅ τι ποιοῖμέν σοι, ὦ φίλε Χαρμίδη.

citatus dixi Talis, Charmide, est etiam cantionis ratio. didici vero eam ibi in expeditione ab aliquo Thraciorum medicorum qui Zamolxin sequuntur, quos etiam immortalitate donare ferunt. dicebat autem Thrax ille haec quidem medicos Graecos, quae modo memoravi, bene dicere; at Zamolxis, inquit, noster rex qui deus est ait, quemadmodum oculorum sine capite curationem non esse suscipiendam neque capitis sine corpore, ita nec coporis sine animo, et hanc esse causam cur medicos Graecos fugiant plurimi morbi, quia non intelligant de toto esse curam adhibendam, quo male affecto fieri non posse ut pars bene habeat. omnia enim dicebat ab animo proficisci tam mala quam bona in corpus totumque hominem indeque influere, sicut e capite in oculos. illum igitur primum et maxime curandum esse, si caput quoque ac reliquum corpus bene sint habitura. curari autem animum dixit, o præstantissime, cantionibus quibusdam, et cantiones has orationes esse pulchras. his autem orationibus temperantiam animo iniici, qua iniecta et praesente facile iam esse sanitatem et animo et reliquo corpori comparare. docens igitur me remedium et cantiones, cura, inquit, ne quis tibi persuadeat ut hoc remedio caput suum cures, qui non animum primum praebeat ad curandum a te per cantionem. etenim nunc, inquit, hic error est hominum, ut alterum separatim ab altero curare instituant. atque me magno opere monuit ut neque quisquam tam dives neque generosus neque pulcher esset qui mihi persuaderet ut aliter facerem. ego vero (iuravi enim eique obsequar necesse est) obtemperabo. iam si vis ex peregrini monitis primum animum praebere Thracis cantionibus, adhibebo remedium capiti tuo, sin minus, non habebimus quid faciamus te, o care Charmide.

Ἀκούσας οὖν μου ὁ Κριτίας ταῦτ᾽ εἰπόντος, Ἕρμαιον,
ἔφη, ὦ Σώκρατες, γεγονὸς ἂν εἴη ἡ τῆς κεφαλῆς ἀσθέ-
νεια τῷ νεανίσκῳ, εἰ ἀναγκασθήσεται καὶ τὴν διάνοιαν διὰ
τὴν * κεφαλὴν βελτίων γενέσθαι. λέγω μέντοι σοι ὅτι Χαρ- D
μίδης τῶν ἡλικιωτῶν οὐ μόνον τῇ ἰδέᾳ ἐδόκει διαφέρειν,
ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τούτῳ οὗ σὺ φὴς τὴν ἐπῳδὴν ἔχειν· φὴς
δὲ σωφροσύνης· ἦ γάρ; Πάνυ γε, ἦν δ᾽ ἐγώ. Εὖ τοίνυν
ἴσθι, ἔφη, ὅτι πάνυ πολὺ δοκεῖ σωφρονέστατος εἶναι τῶν
νυνί, καὶ τἆλλα πάντα, εἰς ὅσον ἡλικίας ἥκει, οὐδενὸς χεί-
ρων ὤν. Καὶ γάρ, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ δίκαιον, ὦ Χαρμίδη,
διαφέρειν σε τῶν ἄλλων πᾶσι τοῖς τοιούτοις· οὐ γὰρ * οἶ- E
μαι ἄλλον οὐδένα τῶν ἐνθάδε ῥᾳδίως ἂν ἔχειν ἐπιδεῖξαι,
ποῖαι δύο οἰκίαι συνελθοῦσαι εἰς ταὐτὸν τῶν Ἀθήνησιν ἐκ
τῶν εἰκότων καλλίω ἂν καὶ ἀμείνω γεννήσειαν ἢ ἐξ ὧν σὺ
γέγονας. ἥ τε γὰρ πατρῴα ὑμῖν οἰκία, ἡ Κριτίου τοῦ Δρω-
πίδου, καὶ ὑπ᾽ Ἀνακρέοντος καὶ ὑπὸ Σόλωνος καὶ ὑπ᾽ ἄλ-
λων πολλῶν ποιητῶν ἐγκεκωμιασμένη παραδέδοται ἡμῖν, ὡς
διαφέρουσα κάλλει τε καὶ ἀρετῇ καὶ * τῇ ἄλλῃ λεγομένῃ εὐ- 158
δαιμονίᾳ, καὶ αὖ ἡ πρὸς μητρὸς ὡσαύτως· Πυριλάμπους
γὰρ τοῦδε, σοῦ δὲ*) θείου οὐδεὶς [τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ] λέ-
γεται καλλίων καὶ μείζων ἀνὴρ δόξαι εἶναι, ὁσάκις ἐκεῖνος
ἢ παρὰ μέγαν βασιλέα ἢ παρ᾽ ἄλλον τινὰ τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ
πρεσβεύων ἀφίκετο. σύμπασα δὲ αὕτη ἡ οἰκία οὐδὲν τῆς
ἑτέρας ὑποδεεστέρα. ἐκ δὴ τοιούτων γεγονότα εἰκός σε εἰς
πάντα πρῶτον εἶναι. τὰ μὲν οὖν ὁρώμενα τῆς ἰδέας, ὦ
φίλε παῖ Γλαύκωνος, * δοκεῖς μοι οὐδένα τῶν προγόνων B
καταισχύνειν· εἰ δὲ δὴ καὶ πρὸς σωφροσύνην καὶ πρὸς
τἆλλα κατὰ τὸν τοῦδε λόγον ἱκανῶς πέφυκας, μακάριόν σε,
ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ φίλε Χαρμίδη, ἡ μήτηρ ἔτικτεν. ἔχει δ᾽ οὖν
οὕτως. εἰ μέν σοι ἤδη πάρεστιν, ὡς λέγει Κριτίας ὅδε, σω-
φροσύνη καὶ εἶ σώφρων ἱκανῶς, οὐδὲν ἔτι σοι ἔδει οὔτε
τῶν Ζαμόλξιδος οὔτε τῶν Ἀβάριδος τοῦ Ὑπερβορέου ἐπῳ-
δῶν, ἀλλ᾽ αὐτό σοι ἂν ἤδη δοτέον εἴη τὸ τῆς κεφαλῆς φάρ-
μακον· * εἰ δ᾽ ἔτι τούτων ἐπιδεὴς εἶναι δοκεῖς, ἐπᾳστέον C
πρὸ τῆς τοῦ φαρμάκου δόσεως. αὐτὸς οὖν μοι εἰπέ, πότε-

*) ἄλλ. γὰρ τοῦ σοῦ.

Quae quum Critias a me dicente audivisset, Lucro, inquit, Socrate, capitis morbus erit iuveni, si cogetur etiam ad mentem per caput melior evadere. dico autem Charmidem aequalibus non modo specie videri excellere, verum etiam hoc ipse, cui tu dicis te cantionem habere; dicis autem temperantiae; nonne? Sane quidem, inquam. Probe igitur scito, inquit, longe eum videri temperantissimum esse eorum qui nunc sunt, nec reliquis omnibus, quoad aetate progressus est, ulli cedere. Atque etiam, inquam, par est, Charmide, te excellere inter ceteros his omnibus; neque enim arbitror quemquam alium eorum qui hic vivunt facile posse ostendere duas gentes Athenienses inter se coniunctas a quibus pulchrior ac melior exspectari possit proles, quam istae sunt unde tu es oriundus. paterna enim vestra domus, Critiae Dropidis filii, ab Anacreonte et Solone aliisque pluribus poëtis laudibus ornata nobis tradita est tamquam praestans pulchritudine et virtute et reliquis quae dicuntur bonis, itemque materna; Pyrilampe enim, avunculo tuo, nullus dicitur pulchrior ac maior vir visus esse, quoties ille vel ad magnum regem vel ad alium quem in Asia legatus fuerit profectus. et universa haec gens alteri nequaquam cedit. ab his igitur te oriundum par est in omnibus primum esse. iam quod ad speciem attinet quam conspicimus, o care fili Glauconis, videris mihi nullum maiorum dedecorare; si vero etiam ad temperantiam ac reliqua, ut hic dicit, satis bonus es natura, beatum te, inquam, dilecte Charmide, mater genuit. res autem se sic habet: si tibi iam inest, ut dicit Critias hic, temperantia satisque es temperans, nihil tibi iam opus est neque Zamolxidis neque Abaridis Hyperborei cantionibus, sed ipsum tibi iam praebendum erit ad capitis gravitatem remedium: sin autem his adhuc videris indigere, cantio est adhibenda antequam remedium

ρον ὁμολογεῖς τῷδε καὶ φῂς ἱκανῶς ἤδη σωφροσύνης μετέ-
χειν, ἢ ἐνδεὴς εἶναι; Ἀνερυθριάσας οὖν ὁ Χαρμίδης πρῶ-
τον μὲν ἔτι καλλίων ἐφάνη (καὶ γὰρ τὸ αἰσχυντηλὸν αὐτοῦ
τῇ ἡλικίᾳ ἔπρεψεν), ἔπειτα καὶ οὐκ ἀγεννῶς ἀπεκρίνατο·
εἶπε γὰρ ὅτι οὐ ῥᾴδιον εἴη ἐν τῷ παρόντι οὔθ' ὁμολογεῖν
οὔτε ἐξάρνῳ εἶναι τὰ ἐρωτώμενα. ἐὰν μὲν * γάρ, ἦ δ' ὅς, D
μὴ φῶ εἶναι σώφρων, ἅμα μὲν ἄτοπον αὐτὸν καθ' ἑαυτοῦ
τοιαῦτα λέγειν, ἅμα δὲ καὶ Κριτίαν τόνδε ψευδῆ ἐπιδείξω
καὶ ἄλλους πολλούς, οἷς δοκῶ εἶναι σώφρων, ὡς ὁ τούτου
λόγος· ἐὰν δ' αὖ φῶ καὶ ἐμαυτὸν ἐπαινῶ, ἴσως ἐπαχθὲς
φανεῖται. ὥστε οὐκ ἔχω ὅ τι σοι ἀποκρίνωμαι. Καὶ ἐγὼ εἶ-
πον ὅτι Μοι εἰκότα φαίνει λέγειν, ὦ Χαρμίδη· καί μοι δο-
κεῖ, ἦν δ' ἐγώ, κοινῇ [εἴη] ἂν εἶναι σκεπτέον, εἴτε κέκτη-
σαι εἴτε μὴ ὃ πυνθάνομαι, ἵνα μήτε σὺ * ἀναγκάζῃ λέγειν E
ἃ μὴ βούλει, μήτ' αὖ ἐγὼ ἀσκέπτως ἐπὶ τὴν ἰατρικὴν τρέ-
πωμαι. εἰ οὖν σοι φίλον, ἐθέλω σκοπεῖν μετὰ σοῦ, εἰ δὲ
μή, ἐᾶν. Ἀλλὰ πάντων μάλιστα, ἔφη, φίλον, ὥστε τού-
του γε ἕνεκα, ὅπῃ αὐτὸς οἴει βέλτιον σκέψασθαι, ταύτῃ
σκόπει.

Τῇδε τοίνυν, ἔφην ἐγώ, δοκεῖ μοι βελτίστη εἶναι ἡ
σκέψις περὶ αὐτοῦ. δῆλον γὰρ ὅτι, εἴ σοι πάρεστι σωφρο-
σύνη, ἔχεις τι περὶ * αὐτῆς δοξάζειν· ἀνάγκη γάρ που 159
ἐνοῦσαν αὐτήν, εἴπερ ἔνεστιν, αἴσθησίν τινα παρέχειν, ἐξ
ἧς δόξα ἄν τίς σοι περὶ αὐτῆς εἴη, ὅ τί ἐστι καὶ ὁποῖόν
τι ἡ σωφροσύνη· ἢ οὐκ οἴει; Ἔγωγε, ἔφη, οἶμαι. Οὐκοῦν
τοῦτό γε, ἔφην, ὃ οἴει, ἐπειδήπερ ἑλληνίζειν ἐπίστασαι, κἂν
εἴποις δήπου αὐτὸ ὅ τί σοι φαίνεται; Ἴσως, ἔφη. Ἵνα
τοίνυν τοπάσωμεν εἴτε σοι ἔνεστιν εἴτε μή, εἰπέ, ἦν δ'
ἐγώ, τί φῂς εἶναι σωφροσύνην κατὰ τὴν σὴν δόξαν; Καὶ
* ὃς τὸ μὲν πρῶτον ὤκνει τε καὶ οὐ πάνυ ἤθελεν ἀποκρί- B
νασθαι, ἔπειτα μέντοι εἶπεν ὅτι οἱ δοκοῖ σωφροσύνη εἶναι
τὸ κοσμίως πάντα πράττειν καὶ ἡσυχῇ, ἔν τε ταῖς ὁδοῖς

praebeatur. ipse igitur dic mihi: utrum huic assentiris teque ais satis iam habere temperantiae, an ea indigere? Ac primum quidem erubescens Charmides etiam pulchrior visus est (pudor enim eius aetatem decuit), deinde vero haud ignave respondit; dixit enim non facile esse in praesentia aut consentire aut infitiari quae rogata essent. nam si, inquit, negavero me temperantem esse, simul ineptum fuerit tale quid in se ipsum dicere, simulque Critiam huncce mendacem exhibuero aliosque multos, quibus videor temperans esse, ut hic ait, sin affirmavero meque ipse laudavero, fortasse invidiosum fuerit. quocirca non habeo quid tibi respondeam. Tum ego dixi Mihi consentanea videris loqui, Charmide; atque arbitror, inquam, communiter esse explorandum, utrum possideas necne id quod quaero, ut neque tu cogare dicere quae nolueris, neque ego re non explorata medicinam adhibeam. iam si tibi commodum est, volo tecum explorare, sin minus, mittere. At omnium maxime, inquit, commodum mihi est, quocirca, si in hoc situm est, ut ipse putas melius rem posse explorari, ita explora.

Haec igitur, inquam, videtur mihi optima esse eius rei investigatio. patet videlicet te, si tibi insit temperantia, aliquam de ea habere opinionem; necesse est enim ipsam, si insit, aliquem sui sensum praebere, e quo opinio quaedam de ea tibi exsistat, quaenam sit et qualis temperantia; an non censes? Equidem, inquit, existimo. Nonne vero hoc, inquam, quod putas, quum graece scias, etiam eloqui poteris quid tibi videatur esse? Sine dubio, inquit. Ut igitur coniiciamus an in te insit necne, dic, inquam, quid dicis esse temperantiam ex tua opinione? Atque ille primum quidem cunctatus est nec voluit respondere; deinde tamen dixit sibi videri temperantiam esse modeste om-

βαδίζειν καὶ διαλέγεσθαι, καὶ τἆλλα πάνθ' ὡσαύτως ποιεῖν. καί μοι δοκεῖ, ἔφη, συλλήβδην ἡσυχιότης τις εἶναι ὃ ἐρωτᾷς.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, εὖ λέγεις; φασί γέ τοι, ὦ Χαρ-
μίδη, τοὺς ἡσυχίους σώφρονας εἶναι. ἴδωμεν δὴ*) εἴ τι λέ-
γουσιν. εἰπὲ γάρ μοι, οὐ τῶν καλῶν * μέντοι**) ἡ σωφρο- C
σύνη ἐστίν; Πάνυ γε, ἔφη. Πότερον οὖν κάλλιον ἐν γραμ-
ματιστοῦ τὰ ὅμοια γράμματα γράφειν ταχὺ, ἢ ἡσυχῇ;
Ταχύ. Τί δ' ἀναγιγνώσκειν; ταχέως, ἢ βραδέως; Ταχέως.
Καὶ μὴν δὴ καὶ τὸ κιθαρίζειν ταχέως καὶ τὸ παλαίειν ὀξέ-
ως πολὺ κάλλιόν που ἢ***) ἡσυχῇ τε καὶ βραδέως; Ναί.
Τί δὲ πυκτεύειν τε καὶ παγκρατιάζειν, οὐχ ὡσαύτως; Πάνυ
γε. Θεῖν δὲ καὶ ἅλλεσθαι καὶ τὰ τοῦ σώματος ἅπαντα
ἔργα, οὐ τὰ μὲν ὀξέως * καὶ ταχὺ γιγνόμενα τὰ τοῦ καλοῦ D
ἐστί, τὰ δὲ βραδέως [μόγις] τε καὶ ἡσυχῇ τὰ τοῦ αἰσχροῦ;
Φαίνεται. Φαίνεται ἄρα ἡμῖν, ἔφην ἐγώ, κατά γε τὸ σῶ-
μα οὐ τὸ ἡσύχιον, ἀλλὰ τὸ τάχιστον καὶ ὀξύτατον κάλλι-
στον ὄν· ἢ γάρ; Πάνυ γε. Ἡ δέ γε σωφροσύνη καλόν τι
ἦν; Ναί. Οὐ τοίνυν κατά γε τὸ σῶμα ἡ ἡσυχιότης ἄν,
ἀλλ' ἡ ταχυτὴς σωφρονέστερον εἴη, ἐπειδὴ καλὸν ἡ σωφρο-
σύνη. Ἔοικ., ἔφη. Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ, εὐμαθία κάλλιον,
* ἢ δυςμαθία; Εὐμαθία. Ἔστι δέ γ', ἔφην, ἡ μὲν εὐ- E
μαθία ταχέως μανθάνειν, ἡ δὲ δυςμαθία ἡσυχῇ καὶ βρα-
δέως; Ναί. Διδάσκειν δὲ ἄλλον οὐ ταχέως κάλλιον****) καὶ
σφόδρα, μᾶλλον ἢ ἡσυχῇ τε καὶ βραδέως; Ναί. Τί δέ;
ἀναμιμνήσκεσθαι καὶ μεμνῆσθαι ἡσυχῇ τε καὶ βραδέως κάλ-
λιον, ἢ σφόδρα καὶ ταχέως; Σφόδρ', ἔφη, καὶ ταχέως.
* Ἡ δ' ἀγχίνοια οὐχὶ ὀξύτης τίς ἐστι τῆς ψυχῆς, ἀλλ' 160
οὐχὶ ἡσυχία; Ἀληθῆ. Οὐκοῦν καὶ τὸ ξυνιέναι τὰ λεγόμενα,
καὶ ἐν γραμματιστοῦ καὶ κιθαριστοῦ καὶ ἄλλοθι πανταχοῦ,

---

*) ἴσ. δέ. **) ἀλλ. μέν τι.
) γρ. τοῖ. *) ἴσ. οὐ κάλλιον ταχέως κ. σ.

nia facere et lente, ut in via incedere et colloqui, et reliqua omnia ita peragere. atque videtur mihi, inquit, in universum lentitudo quaedam esse id quod rogas.

Sane, inquam, bene dicis; dicunt certe, Charmide, lentos esse temperantes. videamus autem an aliquid dicant. dic enim mihi, nonne in numero pulchrorum est temperantia? Sane quidem, inquit. Utrum igitur pulchrius in grammatistae schola easdem litteras celeriter scribere, an lente? Celeriter. Quid vero legere? celeriter, an tarde? Celeriter. Atque etiam cithara canere celeriter et luctari acriter longe pulchrius sine dubio est quam lente et tarde? Etiam. Quid porro pugnis certare et pancratium exercere, nonne similiter? Sane quidem. Currere vero et salire omniaque corporis opera nonne quae acriter et celeriter peraguntur pulchri sunt, quae vero tarde ac lente turpis? Patet. Patet igitur nobis, inquam, ratione corporis non lentius, sed celerrimum et acerrimum esse pulcherrimum; nonne? Sane quidem. Temperantiam autem in pulchrorum numero reponebamus? Vero. Non ergo quod ad corpus attinet lentitudo, sed celeritas temperantior erit, siquidem pulchra est temperantia. Videtur, inquit. Quid porro? inquam, celeritas ad discendum pulchrior, an tarditas? Celeritas ad discendum. Est vero, inquam, celeritas ad discendum celeriter discere, tarditas ad discendum vero lente et tarde? Etiam. Alium vero docere nonne celeriter et contente pulchrius est quam lente ac tarde? Vero. Quid? recordari et meminisse lente et tarde pulchrius, an contente et celeriter? Contente, inquit, et celeriter. Ingenii autem acumen nonne celeritas quaedam est animi, non lentitudo? Vera. Nonne etiam percipere quae dicuntur tam in grammatistae et citharistae schola

οὐχ ὡς ἡσυχαίτατα, ἀλλ' ὡς τάχιστά ἐστι κάλλιστα; Ναί. Ἀλλὰ μὴν ἔν γε ταῖς ζητήσεσι τῆς ψυχῆς καὶ τῷ βουλεύεσθαι οὐχ ὁ ἡσυχώτατος, ὡς ἐγῷμαι, καὶ μόγις βουλευόμενός τε καὶ ἀνευρίσκων ἐπαίνου δοκεῖ ἄξιος * εἶναι, ἀλλ' B ὁ ῥᾷστά τε καὶ τάχιστα τοῦτο δρῶν. Ἔστι ταῦτα, ἔφη. Οὐκοῦν πάντα, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Χαρμίδη, ἡμῖν καὶ τὰ περὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα, τὰ τοῦ τάχους τε καὶ τῆς ὀξύτητος καλλίω φαίνεται, ἢ τὰ τῆς βραδυτῆτός τε καὶ ἡσυχιότητος; Κινδυνεύει, ἔφη. Οὐκ ἄρα ἡσυχιότης τις ἡ σωφροσύνη ἂν εἴη οὐδ' ἡσύχιος ὁ σώφρων βίος ἔκ γε τούτου τοῦ λόγου, ἐπειδὴ καλὸν αὐτὸν δεῖ εἶναι σώφρονα ὄντα. δυοῖν γὰρ δὴ τὰ ἕτερα, ἢ οὐδαμοῦ * ἡμῖν ἢ πάνυ C που ὀλιγαχοῦ αἱ ἡσύχιοι πράξεις ἐν τῷ βίῳ καλλίους ἐφάνησαν ἢ αἱ ταχεῖαί τε καὶ ἰσχυραί. εἰ δ' οὖν, ὦ φίλε, ὅτι μάλιστα μηδὲν ἐλάττους αἱ ἡσύχιοι τῶν σφοδρῶν τε καὶ ταχειῶν πράξεων τυγχάνουσι καλλίους*) οὖσαι, οὐδὲ ταύτῃ σωφροσύνη ἂν εἴη μᾶλλόν τι τὸ ἡσυχῇ πράττειν ἢ τὸ σφόδρα τε καὶ ταχέως, οὔτε ἐν βαδισμῷ οὔτε ἐν λέξει οὔτε * ἄλλοθι οὐδαμοῦ, οὐδὲν **) ὁ ἡσύχιος βίος [κόσμιος] τοῦ D μὴ ἡσυχίου σωφρονέστερος ἂν εἴη, ἐπειδὴ ἐν τῷ λόγῳ τῶν καλῶν τι ἡμῖν ἡ σωφροσύνη ὑπετέθη, καλὰ δὲ οὐχ ἧττον τὰ ταχέα τῶν ἡσυχίων πέφανται. Ὀρθῶς μοι δοκεῖς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἰρηκέναι.

Πάλιν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Χαρμίδη, μᾶλλον προσέχων τὸν νοῦν καὶ εἰς σεαυτὸν ἀποβλέψας, ἐννοήσας ὁποῖόν τινά σε ποιεῖ ἡ σωφροσύνη παροῦσα καὶ ποία τις οὖσα τοιοῦτον * ἀπεργάζοιτο ἄν, πάντα ταῦτα συλλογισάμενος E εἰπὲ εὖ καὶ ἀνδρείως, τί σοι φαίνεται εἶναι; Καὶ ὃς ἐπισχὼν καὶ πάνυ ἀνδρικῶς πρὸς ἑαυτὸν διασκεψάμενος, Δοκεῖ τοίνυν μοι, ἔφη, αἰσχύνεσθαι ποιεῖν ἡ σωφροσύνη καὶ αἰσχυντηλὸν τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἶναι ὅπερ αἰδὼς ἡ σωφροσύνη. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, οὐ καλὸν ἄρτι ὡμολόγεις τὴν σωφροσύνην εἶναι; Πάνυ γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἀγαθοὶ

*) ἴσ. κάλλει. **) ἴσ. οὐδέ.

quam in ceteris omnibus, non lentissime, sed celerrime optimum est? Etiam. Quin etiam in animi investigationibus et in consultando non lentissimus, ut arbitror, aegreque consultans et excogitans laude videtur dignus esse, sed qui facillime et celerrime hoc facit. Sunt haec, inquit. Nonne omnia, inquam, Charmide, tum quae ad animum tum quae ad corpus spectant, celeriter et acriter peracta pulchriora reperiuntur, quam tarde et lente si perficiuntur? Videtur sane, inquit. Ergo non lentitudo quaedam temperantia est nec lenta temperans vita ex hac quidem disputatione, quoniam pulchra debet esse si temperans est. de duobus enim alterum: aut nusquam nobis aut perraro lentae actiones in vita pulchriores reperiuntur quam celeres et acres. et si, amice, maxime lentae actiones nihilo inferiores sunt ad pulchritudinem quam acres et celeres, nec sic temperantia magis erit lente agere quam contente et celeriter, nec in ingrediendo nec in dicendo nec in alia ulla actione, neque lenta vita ea quae non est lenta temperantior est, quum in sermone nostro in pulchrorum numero duxerimus temperantiam, et pulchra non minus celeria quam lenta esse liquerit. Recte mihi videris, inquit, Socrate, dixisse.

Rursus igitur, inquam, Charmide, magis attendens teque considerans, dum cogitas qualem te efficiat temperantia praesens et quaenam sit ipsa quae te talem exhibeat, omnia igitur haec colligens dic bene ac viriliter: quid tibi videtur esse? Tum ille, quum paullulum morae interposuisset probe secum meditatus, Videtur mihi, inquit temperantia efficere ut erubescamus, et hominem reddere pudibundum, atque idem esse quod pudor. Iam, inquam, nonne pulchram modo concedebas temperantiam esse? Sane quidem,

ἄνδρες οἱ σώφρονες; Ναί. Ἆρ' οὖν ἂν εἴη ἀγαθόν, ὃ μὴ ἀγαθοὺς ἀπεργάζεται; Οὐ δῆτα. Οὐ μόνον οὖν ἄρα καλόν, ἀλλὰ καὶ ἀγαθόν ἐστιν. * Ἔμοιγε δοκεῖ. Τί οὖν; ἦν δ' 161
ἐγώ, Ὁμήρῳ οὐ πιστεύεις καλῶς λέγειν λέγοντι ὅτι

Αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένῳ ἀνδρὶ παρεῖναι;

Ἔγωγ', ἔφη. Ἔστιν ἄρα, ὡς ἔοικεν, αἰδὼς οὐκ ἀγαθὸν καὶ ἀγαθόν. Φαίνεται. Σωφροσύνη δέ γε ἀγαθόν, εἴπερ ἀγαθοὺς ποιεῖ οἷς ἂν παρῇ, κακοὺς δὲ μή. Ἀλλὰ μὴν οὕτω γε δοκεῖ μοι ἔχειν, ὡς σὺ λέγεις. Οὐκ ἄρα σωφροσύνη ἂν εἴη αἰδώς, εἴπερ τὸ μὲν ἀγαθὸν * τυγχάνει ὄν, B
αἰδὼς δὲ οὐδὲν*) μᾶλλον ἀγαθὸν ἢ καὶ κακόν.

Ἀλλ' ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοῦτο μὲν ὀρθῶς λέγεσθαι· τόδε δὲ σκέψαι τί σοι δοκεῖ εἶναι περὶ σωφροσύνης. ἄρτι γὰρ ἀνεμνήσθην ὃ ἤδη του ἤκουσα λέγοντος, ὅτι σωφροσύνη [ἂν] εἴη τὸ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν. σκόπει οὖν τοῦτο εἰ ὀρθῶς σοι δοκεῖ λέγειν ὁ λέγων. Καὶ ἐγώ,
Ὦ μιαρέ, ἔφην, * Κριτίου τοῦδε ἀκήκοας αὐτὸ ἢ ἄλλου C
του τῶν σοφῶν. Ἔοικεν, ἔφη ὁ Κριτίας, ἄλλου· οὐ γὰρ δὴ ἐμοῦ γε. Ἀλλὰ τί διαφέρει, ἦ δ' ὃς ὁ Χαρμίδης, ὦ Σώκρατες, ὅτου ἤκουσα; Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ· πάντως γὰρ οὐ τοῦτο σκεπτέον, ὅςτις αὐτὸ εἶπεν, ἀλλὰ πότερον ἀληθὲς λέγεται ἢ οὔ. Νῦν ὀρθῶς λέγεις, ἦ δ' ὅς. Νὴ Δί', ἦν δ' ἐγώ. ἀλλ' εἰ καὶ εὑρήσομεν αὐτὸ ὅπῃ γ' ἔχει, θαυμάζοιμ' ἄν· αἰνίγματι γάρ τινι ἔοικεν. Ὅτι δὴ τί γε; ἔφη.
Ὅτι οὐ δήπου, ἦν δ' ἐγώ, * ᾗ τὰ ῥήματα ἐφθέγξατο, ταύτῃ D
καὶ ἐνόει ὁ λέγων σωφροσύνην εἶναι τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν. ἢ σὺ οὐδὲν ἡγεῖ πράττειν τὸν γραμματιστήν, ὅταν γράφῃ ἢ ἀναγιγνώσκῃ; Ἔγωγε, ἡγοῦμαι μὲν οὖν, ἔφη. Δοκεῖ οὖν σοι τὸ αὑτοῦ ὄνομα μόνον γράφειν ὁ γραμματιστὴς καὶ ἀναγιγνώσκειν, ἢ ὑμᾶς τοὺς παῖδας διδάσκειν, ἢ οὐδὲν ἧττον τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγράφετε ἢ τὰ ὑμέτερα καὶ τὰ τῶν φίλων ὀνόματα; Οὐδὲν ἧττον. Ἦ οὖν ἐπολυπραγμονεῖτε
καὶ οὐκ ἐσωφρονεῖτε * τοῦτο δρῶντες; Οὐδαμῶς. Καὶ μὴν E

---

*) ἄλλ. μὴ οὐδέν.

inquit. Nonne etiam boni viri sunt temperantes? Vero. Num vero bonum erit, quod non bonos efficit? Minime. Non modo igitur pulchrum, verum etiam bonum est. Mihi sane videtur. Quid igitur? inquam, Homerum non credis bene dicere dicentem Pudor non bonus est indigenti viro si adest? Equidem credo, inquit. Est igitur, ut videtur, pudor non bonus et bonus. Videtur. Temperantia autem bona, siquidem bonos efficit quibus adest, non malos. Sane sic se videtur habere, ut tu dicis. Ergo temperantia non erit pudor, siquidem haec bona est, pudor autem nihilo magis bonus est quam malus.

Ac mihi quidem videtur, inquit, Socrate, hoc recte dici; hoc autem considera quid tibi videatur de temperantia. modo enim recordatus sum quod iam audivi ab aliquo quum diceret temperantiam esse suum facere. considera igitur hoc an recte tibi videatur dicere is qui dixit. Tum ego, O sceleste, inquam, ab hoc Critia id audivisti vel alio quo sapientium. Videtur, inquit Critias, ab alio; a me enim nequaquam. At quid refert, inquit Charmides, Socrate, a quo audiverim? Nihil, inquam; omnino enim non hoc spectandum, quis illud dixerit, sed utrum vere dicatur necne. Nunc recte loqueris, inquit. Mehercule, inquam. sed si invenerimus quomodo se habeat, mirabor; aenigmati enim simile est. Quam vero ob causam? inquit. Quia sine dubio, inquam, non ut verba protulit, ita etiam sensit is qui dixit temperantiam esse suum facere. an tu nihil existimas facere grammatistam, quum scribat vel legat? Equidem arbitror sane, inquit. Videturne igitur tibi suum tantum nomen scribere grammatista vel legere vel nos pueros docere, an non minus hostium nomina scribebatis quam vestra et amicorum nomina? Non minus. Num igitur aliena negotia gerebatis nec temperantes eratis hoc facientes? Nequaquam. At vero non vestra ipsi faciebatis, siqui-

οὐ τὰ ὑμέτερά γε αὐτῶν ἐπράττετε, εἴπερ τὸ γράφειν πράττειν τί ἐστι καὶ τὸ ἀναγιγνώσκειν. Ἀλλὰ μὴν ἔστιν. Καὶ γὰρ τὸ ἰᾶσθαι, ὦ ἑταῖρε, καὶ τὸ οἰκοδομεῖν καὶ τὸ ὑφαίνειν καὶ τὸ ῃτινιοῦν τέχνῃ ὁτιοῦν τῶν τέχνης ἔργων ἀπεργάζεσθαι πράττειν δήπου τί ἐστιν. Πάνυ γε. Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ ἄν σοι πόλις εὖ οἰκεῖσθαι ὑπὸ τούτου τοῦ νόμου τοῦ κελεύοντος τὸ ἑαυτοῦ ἱμάτιον ἕκαστον ὑφαίνειν καὶ πλύνειν, καὶ ὑποδήματα σκυτοτομεῖν, καὶ λήκυθον καὶ στλεγγίδα καὶ τἄλλα πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, * τῶν μὲν ἀλλοτρίων μὴ ἅπτεσθαι, τὰ δὲ ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐργάζεσθαί τε καὶ πράττειν; Οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ, ἦ δ' ὅς. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφην ἐγώ, σωφρόνως γε οἰκοῦσα εὖ ἂν οἰκοῖτο. Πῶς δ' οὔκ; ἔφη. Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τὰ τοιαῦτά τε καὶ οὕτω τὰ αὑτοῦ πράττειν σωφροσύνη ἂν εἴη. Οὐ φαίνεται. Ἠνίττετο ἄρα, ὡς ἔοικεν, ὅπερ ἄρτι ἐγὼ ἔλεγον, ὁ λέγων τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν σωφροσύνην εἶναι· οὐ γάρ που οὕτω γε ἦν εὐήθης· ἤ τινος ἠλιθίου * ἤκουσας τουτὶ λέγοντος, ὦ Χαρμίδη; Ἥκιστά γε, ἔφη, ἐπεί τοι καὶ πάνυ ἐδόκει σοφὸς εἶναι. Παντὸς τοίνυν μᾶλλον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, αἴνιγμα αὐτὸ προὔβαλεν, ὡς ὂν χαλεπὸν τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν γνῶναι ὅ τί ποτε ἔστιν. Ἴσως, ἔφη. Τί οὖν ἂν εἴη ποτὲ τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν; ἔχεις εἰπεῖν; Οὐκ οἶδα μὰ Δί' ἔγωγε, ἦ δ' ὅς· ἀλλ' ἴσως οὐδὲν κωλύει μηδὲ τὸν λέγοντα μηδὲν εἰδέναι ὅ τι ἐνόει. Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ὑπεγέλασέ τε καὶ εἰς τὸν Κριτίαν * ἀπέβλεπεν.

162
B
C

Καὶ ὁ Κριτίας δῆλος μὲν ἦν καὶ πάλαι ἀγωνιῶν καὶ φιλοτίμως πρός τε τὸν Χαρμίδην καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔχων, μόγις δὲ ἑαυτὸν ἐν τῷ πρόσθεν κατέχων τότε οὐχ οἷός τε ἐγένετο. δοκεῖ γάρ μοι παντὸς μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι ὃ ἐγὼ ὑπέλαβον, τοῦ Κριτίου ἀκηκοέναι τὸν Χαρμίδην ταύτην τὴν ἀπόκρισιν περὶ τῆς σωφροσύνης. ὁ μὲν οὖν Χαρμίδης βουλόμενος μὴ αὐτὸς ὑπέχειν λόγον, ἀλλ' ἐκεῖνον τῆς ἀποκρίσεως, * ὑπεκίνει αὐτὸν ἐκεῖνον, καὶ ἐνεδείκνυτο *) D

*) γρ. ἀνεδείκνυτο.

dem scribere est aliquid facere itemque legere. Sane quidem est. Atque etiam sanare, amice, et aedificare et texere et quacumque peragitur arte quodque artis opus perficere sine dubio est aliquid facere. Sane quidem. Quid igitur? inquam, videtur tibi civitas bene gubernatum iri ab hac lege quae iubeat suam quemque vestem texere atque lavare, et calceos conficere, et vas olearium et strigilem et reliqua omnia eadem ratione, ita ut aliena non attingat, sua vero quisque et faciat et tractet? Non mihi videtur, inquit. Attamen, inquam, si temperanter gubernabitur, recte gubernabitur. Quidni? inquit. Ergo, inquam, talia et hac ratione quae sua sunt facere, non erit temperantia. Non videtur. Tecte igitur loquutus est, ut patet, quod ego modo dicebam, is qui posuit suum facere esse temperantiam; neque enim adeo erat stolidus, an a simplice aliquo audivisti hoc dicente, Charmide? Minime, inquit, imo valde videbatur sapiens esse. Omnino igitur, ut mihi videtur, aenigma illud proposuit, quippe difficile esse putans cognoscere suum facere quid tandem esset. Fortasse, inquit. Quid igitur erit suum facere? habesne dicere? Nescio hercle equidem, inquit; fortasse autem nil prohibet quominus nec ille qui id dixerit sciat quid senserit. Simulque haec dicens subrisit et Critiam adspexit.

Atque Critias iam dudum, ut cernere licebat, aestuaverat et contenderat ut Charmidi ac praesentibus se ostentaret, vix autem quum se ante continuisset, tum non potuit. videtur enim mihi prorsus verum esse quod suspicatus eram, a Critia audivisse Charmidem hanc de temperantia responsionem. Charmides igitur non ipse volens rationem reddere, sed illum cupiens defendere responsionem suam, excitavit hunc ipsum et convictum ostendit; ille autem non sustinuit, sed mihi visus est ei irasci, ut poëta actori male recitanti ipsius

ὡς ἐξεληλεγμένος εἴη· ὁ δ' οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλά μοι ἔδοξεν
ὀργισθῆναι αὐτῷ ὥςπερ ποιητὴς ὑποκριτῇ κακῶς διατι-
θέντι τὰ ἑαυτοῦ ποιήματα. ὥςτ' ἐμβλέψας αὐτῷ εἶπεν, Οὕ-
τως οἴει, ὦ Χαρμίδη, εἰ σὺ μὴ οἶσθα ὅ τί ποτ' ἐνόει ὃς
ἔφη σωφροσύνην εἶναι τὸ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν, οὐδὲ δὴ ἐκεῖ-
νον εἰδέναι; Ἀλλ', ὦ βέλτιστε, ἔφην ἐγώ, Κριτία, τοῦτον
μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν ἀγνοεῖν τηλικοῦτον ὄντα, σὲ δέ που
εἰκὸς * εἰδέναι καὶ ἡλικίας ἕνεκα καὶ ἐπιμελείας. εἰ οὖν E
ξυγχωρεῖς τοῦτ' εἶναι σωφροσύνην ὅπερ οὑτοσὶ λέγει, καὶ
παραδέχει τὸν λόγον, ἔγωγε πολὺ ἂν ἥδιον μετὰ σοῦ σκοποί-
μην εἴτ' ἀληθὲς εἴτε μὴ τὸ λεχθέν. Ἀλλὰ πάνυ ξυγχωρῶ,
ἔφη, καὶ παραδέχομαι. Καλῶς γε σὺ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ,
ποιῶν. καί μοι λέγε, ἦ καὶ ἃ νῦν δὴ ἠρώτων ἐγὼ ξυγχω-
ρεῖς, τοὺς δημιουργοὺς πάντας ποιεῖν τι; Ἔγωγε. Ἦ οὖν
δοκοῦσί σοι τὰ ἑαυτῶν μόνον ποιεῖν, ἢ * καὶ τὰ τῶν ἄλ- 163
λων; Καὶ τὰ τῶν ἄλλων. Σωφρονοῦσιν οὖν οὐ τὰ ἑαυ-
τῶν *) μόνον ποιοῦντες; Τί γὰρ κωλύει; ἔφη. Οὐδὲν ἐμέ
γε, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὅρα μὴ ἐκεῖνον κωλύει, ὃς ὑποθέμενος
σωφροσύνην εἶναι τὸ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν ἔπειτα οὐδέν φησι
κωλύειν καὶ τοὺς τὰ τῶν ἄλλων πράττοντας σωφρονεῖν.
Ἐγὼ γάρ που, ἦ δ' ὅς, τοῦθ' ὡμολόγηκα, ὡς οἱ τὰ τῶν
ἄλλων πράττοντες σωφρονοῦσιν· ἢ τοὺς ποιοῦντας ὡμολό-
γησα; Εἰπέ μοι, ἦν δ' ἐγώ, οὐ * ταὐτὸν καλεῖς τὸ ποι- B
εῖν καὶ τὸ πράττειν; Οὐ μέντοι, ἔφη, οὐδέ γε τὸ ἐργά-
ζεσθαι καὶ τὸ ποιεῖν. ἔμαθον γὰρ παρ' Ἡσιόδου, ὃς ἔφη
ἔργον δ' οὐδὲν εἶναι ὄνειδος. **) οἴει οὖν αὐτόν, εἰ τὰ τοι-
αῦτα ἔργα ἐκάλει καὶ ἐργάζεσθαι καὶ πράττειν, οἷα νῦν δὴ
σὺ ἔλεγες, οὐδενὶ ἂν ὄνειδος φάναι εἶναι σκυτοτομοῦντι ἢ
ταριχοπωλοῦντι ἢ ἐπ' οἰκήματος καθημένῳ; οὐκ οἴεσθαί γε
χρή, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, οἶμαι, ποίησιν πρά-
ξεως καὶ ἐργασίας * ἄλλο ἐνόμιζε, καὶ ποίημα μὲν γίγνεσθαι C
ὄνειδος ἐνίοτε, ὅταν μὴ μετὰ τοῦ καλοῦ γίγνηται, ἔργον
δὲ οὐδέποτε οὐδὲν ὄνειδος· τὰ γὰρ καλῶς τε καὶ ὠφελίμως
ποιούμενα ἔργα ἐκάλει, καὶ ἐργασίας τε καὶ πράξεις τὰς

---

*) γρ. οὖν οἱ τὰ ἑ. **) ἴσ. οὐδὲν ὄνειδος.

poëmata. adspiciens igitur eum, Ita, arbitraris, Charmide, si tu nescis quid tandem senserit is qui posuerit temperantiam esse suum facere, nec illum scire? At, mi optime, inquam, Critia, hunc quidem non est mirum ignorare quum id sit aetatis, te autem sane consentaneum est scire tam aetatis quam studii causa. iam si concedis hanc esse temperantiam quam hic dicit et sermonem suscipis, equidem multo libentius tecum considerabo utrum verum sit necne hoc quod positum est. Sane concedo, inquit, et suscipio sermonem. Bene igitur, inquam, facis. atque dic mihi: ea quoque quae modo interrogabam concedis, opifices omnes fabricari aliquid? Ego sane. Num igitur videntur tibi sua tantum fabricari, an etiam res ceterorum. Etiam ceterorum. Temperantes igitur sunt non sua tantum fabricantes? Quid enim impedit? inquit. Nihil me quidem, inquam, at vide ne illum impediat qui, quum sumserit temperantiam esse sua facere, deinde nihil dicat impedire quominus etiam qui quae aliorum sint res faciant temperantes sint. Ego scilicet, inquit, hoc concessi eos qui aliorum res faciant temperantes esse; an qui fabricentur eos concessi? Dic mihi, inquam non idem vocas fabricari et facere? Nequaquam, inquit, neque etiam operari et fabricari. didici enim ab Hesiodo qui dixit opus minime esse dedecori. putasne eum, si huiusmodi actiones vocasset opera et in his dixisset operari et facere, quales tu nunc memorabas, affirmaturum fuisse nemini esse dedecori calceos conficere vel salsamenta vendere vel in cella meretricia sedere? non est existimandum, Socrate, sed ille quoque, ut arbitror, effectionem ab actione et operatione diversam duxit, et effectionem nonnumquam dedecori esse, si a pulchro aliena sit opus vero numquam esse turpe; pulchre enim et utiliter effecta vocavit opera, et operationes et actiones huiusmodi effectiones. dici vero oportet etiam propria sola talia eum existimasse, nocitura vero omnia aliena.

τοιαύτας ποιήσεις. φάναι δέ γε χρὴ καὶ οἰκεῖα μόνα τὰ
τοιαῦτα ἡγεῖσθαι αὐτόν, τὰ δὲ βλαβερὰ πάντα ἀλλότρια.
ὥςτε καὶ Ἡσίοδον χρὴ οἴεσθαι καὶ ἄλλον ὅςτις φρόνιμος,
τὸν τὰ αὑτοῦ πράττοντα τοῦτον σώφρονα καλεῖν.

* Ὦ Κριτία, ἦν δ' ἐγώ, καὶ εὐθὺς ἀρχομένου σου σχε- D
δὸν ἐμάνθανον τὸν λόγον, ὅτι τὰ οἰκεῖά τε καὶ τὰ αὑτοῦ
ἀγαθὰ καλοίης, καὶ τὰς τῶν ἀγαθῶν ποιήσεις πράξεις· καὶ
γὰρ Προδίκου μυρία τινὰ ἀκήκοα περὶ ὀνομάτων διαιροῦν-
τος. ἀλλ' ἐγώ σοι τίθεσθαι μὲν τῶν ὀνομάτων δίδωμι ὅπῃ
βούλει ἕκαστον, δήλου δὲ μόνον ἐφ' ὅ τι ἂν φέρῃς τοὔνομα
ὅ τι ἂν λέγῃς. νῦν οὖν πάλιν ἐξ ἀρχῆς σαφέστερον * ὅρισαι. E
ἆρα τὴν τῶν ἀγαθῶν πρᾶξιν ἢ ποίησιν ἢ ὅπως σὺ βούλει
ὀνομάζειν, ταύτην λέγεις σὺ σωφροσύνην εἶναι; Ἔγωγε,
ἔφη. Οὐκ ἄρα σωφρονεῖ ὁ τὰ κακὰ πράττων, ἀλλ' ὁ τὰ
ἀγαθά; Σοὶ δὲ ἦ δ' ὅς, ὦ βέλτιστε οὐχ οὕτω δοκεῖ;
Ἔα, ἦν δ' ἐγώ· μὴ γάρ πω τὸ ἐμοὶ δοκοῦν σκοπῶμεν,
ἀλλ' ὃ σὺ λέγεις νῦν. Ἀλλὰ μέντοι ἔγωγε, ἔφη, τὸν μὴ
ἀγαθά, ἀλλὰ κακὰ ποιοῦντα οὔ φημι σωφρονεῖν, τὸν
δὲ ἀγαθά, ἀλλὰ μὴ κακὰ σωφρονεῖν· τὴν γὰρ τῶν ἀγαθῶν
πρᾶξιν σωφροσύνην εἶναι σαφῶς σοι διορίζομαι. * Καὶ 164
οὐδέν γε ἴσως κωλύει σε ἀληθῆ λέγειν. τόδε γε μέντοι, ἦν
δ' ἐγώ, θαυμάζω. εἰ σωφρονοῦντας ἀνθρώπους ἡγεῖ σὺ
ἀγνοεῖν ὅτι σωφρονοῦσιν. Ἀλλ' οὐχ ἡγοῦμαι, ἔφη. Οὐκ
ὀλίγον πρότερον, ἔφην ἐγώ, ἐλέγετο ὑπὸ σοῦ ὅτι τοὺς δη-
μιουργοὺς οὐδὲν κωλύει καὶ αὖ τὰ τῶν ἄλλων ποιοῦντας
σωφρονεῖν; Ἐλέγετο γάρ, ἔφη· ἀλλὰ τί τοῦτο; Οὐδέν.
ἀλλὰ λέγε εἰ δοκεῖ τίς σοι ἰατρὸς * ὑγιᾶ τινὰ ποιῶν ὠφέ- B
λιμα καὶ ἑαυτῷ ποιεῖν καὶ ἐκείνῳ ὃν ἰῷτο. Ἔμοιγε. Οὐ-
κοῦν τὰ δέοντα πράττει ὅ γε ταῦτα πράττων; Ναί. Ὁ
τὰ δέοντα πράττων οὐ σωφρονεῖ; Σωφρονεῖ μὲν οὖν. Ἦ
οὖν καὶ γιγνώσκειν ἀνάγκη τῷ ἰατρῷ, ὅταν τε ὠφελίμως
ἰᾶται καὶ ὅταν μή, καὶ ἑκάστῳ τῶν δημιουργῶν, ὅταν τε
μέλλῃ ὀνήσεσθαι ἀπὸ τοῦ ἔργου οὗ ἂν πράττῃ, καὶ ὅταν
μή; Ἴσως οὔ. Ἐνίοτε ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὠφελίμως πράξας
ἢ βλαβερῶς * ὁ ἰατρὸς οὐ γιγνώσκει ἑαυτὸν ὡς ἔπραξε· C
καίτοι ὠφελίμως πράξας, ὡς ὁ σὸς λόγος, σωφρόνως ἔπρα-

quocirca Hesiodum quoque arbitrari debemus et quemque prudentem eum vocare temperantem qui sua faciat.

O Critia, inquam, statim fere ab initio intelligebam te propria et sua cuiusque bona vocare et bonorum effectiones actiones; nam Prodicum quoque audivi quum innumerabiles quasdam verborum distinctiones proponeret. at ego tibi permitto quodque verbum ponere ut vis; declara modo quorsum referas quodcumque usurpas verbum. nunc igitur rursus ab initio clarius defini. bonorumne actionem vel effectionem vel quomodo vis appellare, hanc tu dicis temperantiam esse? Ego vero, inquit. Ergo non est temperans qui mala facit, sed qui bona? Tibi, inquit, mi optime, non ita videtur? Sine hoc, inquam; nondum enim quid mihi videatur quaeramus, sed quod tu dicis nunc exploremus. Equidem vero, inquit, eum qui non bona, sed mala facit nego temperantem esse, eum contra qui bona, non mala, temperantem existimo; bonorum enim actionem temperantiam esse aperte tibi definio. Atque nihil fortasse obstat quominus vera dicas. hoc tamen, inquit, miror; si temperantes homines putas tu nescire se temperantes esse. At non puto, inquit. Nonne paullo ante, inquam, dicebatur a te opifices nil obstare quominus etiam ceterorum res facientes temperantes essent? Dicebatur sane, inquit; sed quid tum? Nihil. at dic an videatur tibi medicus aliquem sanans utilia et sibi efficere et ei quem sanet. Mihi sane. Nonne vero ea quae par est facit qui hoc facit? Vero. Et qui facit quod debet nonne temperans est? Temperans vero. Num etiam medicus sciat necesse est, quando utiliter sanet et quando non, itemque opificum quisque, quando utilitatem sit capturus ex opere quod faciat, et quando non? Fortasse non est necesse. Nonnumquam igitur, inquam, utiliter faciens aut perniciose medicus nescit

ξεν· ἢ οὐχ οὕτως ἔλεγες; Ἔγωγε. Οὐκοῦν, ὡς ἔοικεν,
ἐνίοτε ὠφελίμως πράξας πράττει μὲν σωφρόνως καὶ σωφρο-
νεῖ, ἀγνοεῖ δ' ἑαυτὸν ὅτι σωφρονεῖ; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη,
ὦ Σώκρατες, οὐκ ἄν ποτε γένοιτο, ἀλλ' εἴ τι σὺ *) οἴει ἐκ
τῶν ἔμπροσθεν ὑπ' ἐμοῦ ὡμολογημένων εἰς τοῦτο ἀναγκαῖον
εἶναι συμβαίνειν, ἐκείνων ἄν τι ἔγωγε * μᾶλλον ἀναθείμην, D
καὶ οὐκ ἂν αἰσχυνθείην ὅτι μὴ οὐχὶ ὀρθῶς φάναι εἰρηκέναι
μᾶλλον ἤ ποτε συγχωρήσαιμ' ἂν ἀγνοοῦντα αὐτὸν ἑαυτὸν
ἄνθρωπον σωφρονεῖν. σχεδὸν γάρ τι ἔγωγε αὐτὸ τοῦτό φημι
εἶναι σωφροσύνην τὸ γιγνώσκειν ἑαυτόν, καὶ ξυμφέρομαι τῷ
ἐν Δελφοῖς ἀναθέντι τὸ τοιοῦτον γράμμα. καὶ γὰρ τοῦτο
οὕτω μοι δοκεῖ τὸ γράμμα ἀνακεῖσθαι, ὡς δὴ πρόσρησις
οὖσα τοῦ θεοῦ τῶν εἰσιόντων ἀντὶ τοῦ χαῖρε, ὡς τούτου
μὲν οὐκ ὀρθοῦ ὄντος * τοῦ προσρήματος, τοῦ χαίρειν, οὐδὲ E
δεῖν τοῦτο παρακελεύεσθαι ἀλλήλους, ἀλλὰ σωφρονεῖν. οὕτω
μὲν δὴ ὁ θεὸς προσαγορεύει τοὺς εἰσιόντας εἰς τὸ ἱερὸν
διαφέρον τι ἢ οἱ ἄνθρωποι, ὡς διανοούμενος ἀνέθηκεν ὁ
ἀναθεὶς, ὥς μοι δοκεῖ καὶ λέγει πρὸς τὸν ἀεὶ εἰσιόντα οὐκ
ἄλλο τι ἢ σωφρόνει, φησίν. αἰνιγματωδέστερον δὲ δὴ, ὡς
μάντις, λέγει· τὸ γὰρ γνῶθι σαυτὸν καὶ τὸ σωφρόνει ἔστι
μὲν ταὐτὸν, ὡς τὰ γράμματά φησι καὶ ἐγώ, * τάχα δ' ἂν 165
τις οἰηθείη ἄλλο εἶναι, ὃ δή μοι δοκοῦσι παθεῖν καὶ οἱ τὰ
ὕστερον γράμματα ἀναθέντες, τό τε μηδὲν ἄγαν καὶ τὸ
ἐγγύη, πάρα δ' ἄτη. καὶ γὰρ οὗτοι ξυμβουλὴν ᾠήθησαν
εἶναι τὸ γνῶθι σαυτόν, ἀλλ' οὐ τῶν εἰσιόντων ἕνεκεν ὑπὸ
τοῦ θεοῦ πρόσρησιν· εἶθ' ἵνα δὴ καὶ σφεῖς μηδὲν ἧττον
ξυμβουλὰς χρησίμους ἀναθεῖεν, ταῦτα γράψαντες ἀνέθεσαν.
οὗ δὴ οὖν ἕνεκα λέγω, ὦ Σώκρατες, ταῦτα πάντα, τόδ'
ἐστί. τὰ μὲν ἔμπροσθέν σοι πάντα ἀφίημι· * ἴσως μὲν γάρ B
τι σὺ ἔλεγες περὶ αὐτῶν ὀρθότερον, ἴσως δ' ἐγώ· σαφὲς
δ' οὐδὲν πάνυ ἦν ὧν ἐλέγομεν. νῦν δ' ἐθέλω τούτου σοι δι-
δόναι λόγον, εἰ μὴ ὁμολογεῖς σωφροσύνην εἶναι τὸ γιγνώ-
σκειν αὐτὸν ἑαυτόν.

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κριτία, σὺ μὲν ὡς φάσκοντος
ἐμοῦ εἰδέναι περὶ ὧν ἐρωτῶ, προσφέρει πρός με, καὶ ἐὰν

*) ἀλλ. τί σοι.

ipse quomodo fecerit, quamquam utiliter faciens, ut tua fert oratio, temperanter facit; annon ita dixisti? Ego sane. Nonne, ut patet, nonnumquam utiliter faciens facit quidem temperanter temperansque est, nescit vero se temperantem esse? At hoc quidem, inquit, Socrate, numquam fieri potest, sed si tu censes ex aliquo eorum quae supra a me concessa fuerint necessario hoc concludi, equidem illorum aliquid potius rectractem, nec erubescam dicere me non recte loquutum esse potius quam umquam concesserim hominem semet ipsum ignorantem esse temperantem. Fere enim equidem hoc ipsum dico temperantiam esse se ipsum noscere, et assentior ei qui Delphis hanc posuit inscriptionem. nam haec quoque ita mihi videtur posita esse, ut deus quasi intrantes appellet pro vulgari illo salve, quippe quae non recta sit appellandi ratio, quum non ad hoc alter alterum cohortari debeat, sed ad temperanter vivendum. ita igitur deus apellat templum ingredientes aliter quam homines, ut existimasse mihi videtur qui inscriptionem illam consecravit; et dicit cuique ingredienti nihil aliud nisi temperans esto. tectius igitur, ut vates, loquitur, nam nosce te ipsum et temperans esto idem quidem est, ut inscriptiones declarant et ego affirmo, attamen existimaverit forsitan aliquis diversa esse, id quod mihi videtur etiam illis accidisse qui seriores consecraverunt inscriptiones nihil nimis et sponsio, adest iactura. nam hi quoque consilium arbitrabantur esse illud nosce te ipsum, non ideo positum ut deus ingredientes appellaret; iam ut ipsi quoque scilicet non minus consilia utilia darent, illas consecrarunt inscriptiones. hanc vero ob causam, Socrate, haec omnia dico: priora tibi omnia concedo; fortasse enim tu aliquid dicis de illis rectius, fortasse ego; manifestum autem nihil plane erat eorum quae diximus. nunc vero volo tibi probare, si non concedis temperantiam esse semet ipsum noscere.

δὴ βούλωμαι, ὁμολογήσαντός σοι· τὸ δ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλ-
λὰ ζητῶ γὰρ μετὰ σοῦ ἀεὶ τὸ προτιθέμενον * διὰ τὸ μὴ C
αὐτὸς εἰδέναι· σκεψάμενος οὖν ἐθέλω εἰπεῖν εἴθ' ὁμολογῶ
εἴτε μή. ἀλλ' ἐπίσχες ἕως ἂν σκέψωμαι. Σκόπει δή, ἦ δ'
ὅς. Καὶ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, σκοπῶ. εἰ γὰρ δὴ γιγνώσκειν γέ
τί ἐστιν ἡ σωφροσύνη, δῆλον ὅτι ἐπιστήμη τις ἂν εἴη καὶ
τινός· ἢ οὔ; Ἔστιν, ἔφη, ἑαυτοῦ γε. Οὐκοῦν καὶ ἰατρική,
ἔφην, ἐπιστήμη ἐστὶ τοῦ ὑγιεινοῦ; Πάνυ γε. Εἰ τοίνυν
με, ἔφην, ἔροιο σύ, ἰατρικὴ ὑγιεινοῦ ἐπιστήμη οὖσα τί
ἡμῖν χρησίμη ἐστὶ καὶ τί ἀπεργάζεται; * εἴποιμ' ἂν ὅτι Οὐ D
σμικρὰν ὠφέλειαν· τὴν γὰρ ὑγίειαν καλὸν ἡμῖν ἔργον ἀπερ-
γάζεται, εἰ ἀποδέχει τοῦτο. Ἀποδέχομαι. Καὶ εἰ τοίνυν
με ἔροιο τὴν οἰκοδομικήν, ἐπιστήμην οὖσαν τοῦ οἰκοδο-
μεῖν, τί φημι ἔργον ἀπεργάζεσθαι, εἴποιμ' ἂν ὅτι οἰκήσεις.
ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν. χρὴ οὖν καὶ σὲ ὑπὲρ
τῆς σωφροσύνης, ἐπειδὴ φῂς αὐτὴν ἑαυτοῦ ἐπιστήμην εἶναι,
ἔχειν εἰπεῖν ἐρωτηθέντα, Ὦ Κριτία, σωφροσύνη ἐπιστήμη
οὖσα ἑαυτοῦ τί καλὸν ἡμῖν ἔργον * ἀπεργάζεται καὶ ἄξιον E
τοῦ ὀνόματος; ἴθι οὖν εἰπέ. Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη,
οὐκ ὀρθῶς ζητεῖς. οὐ γὰρ ὁμοία αὕτη πέφυκε ταῖς ἄλλαις
ἐπιστήμαις, οὐδέ γε αἱ ἄλλαι ἀλλήλαις· σὺ δ' ὡς ὁμοίων
οὐσῶν ποιεῖ τὴν ζήτησιν. ἐπεὶ λέγε μοι, ἔφη, τῆς λογιστι-
κῆς τέχνης ἢ τῆς γεωμετρικῆς τί ἐστι τοιοῦτον ἔργον οἷον
οἰκία οἰκοδομικῆς ἢ ἱμάτιον ὑφαντικῆς ἢ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα,
ἃ πολλὰ ἄν τις ἔχοι πολλῶν τεχνῶν δεῖξαι; ἔχεις * οὖν μοι 166
καὶ σὺ τούτων τοιοῦτόν τι ἔργον δεῖξαι; ἀλλ' οὐχ ἕξεις.
Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλὰ τόδε σοι ἔχω δεῖξαι,
τίνος ἐστὶν ἐπιστήμη ἑκάστη τούτων τῶν ἐπιστημῶν, ὃ
τυγχάνει ὂν ἄλλο αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης· οἷον ἡ λογιστική
ἐστί που τοῦ ἀρτίου καὶ τοῦ περιττοῦ, πλήθους ὅπως ἔχει
πρὸς αὑτὰ καὶ πρὸς ἄλληλα· ἦ γάρ; Πάνυ γε, ἔφη. Οὐ-
κοῦν ἑτέρου ὄντος τοῦ περιττοῦ καὶ ἀρτίου αὐτῆς τῆς λο-
γιστικῆς; Πῶς δ' οὔ; Καὶ * μὴν αὖ ἡ στατικὴ τοῦ βαρυ- B
τέρου καὶ κουφοτέρου σταθμοῦ ἐστι [στατική]· ἕτερον δέ
ἐστι τὸ βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον τῆς στατικῆς αὐτῆς· ξυγχω-

At, inquam, Critia, tu ita mecum agis quasi me scire dicam ea quae interrogem, et, si modo voluerim, tibi possim concedere. res autem non sic se habet, sed quaero tecum de eo quodcumque proponitur, quia ipse ignoro; iam quum exploravi volo dicere utrum concedam necne; itaque te tene donec exploravi. Explora dum, inquit. Sane, inquam, exploro. etenim si cognoscere aliquid est temperantia, patet eam scientiam aliquam esse et alicuius rei; an non? Est sane, inquit, sui ipsius. Nonne etiam medicina, inquam, scientia est sani? Prorsus isto modo. Iam si ex me, inquam, quaeras, medicina, quae scientia est sani, ad quid nobis utilis sit et quid efficiat, respondeam Haud exiguam utilitatem; sanitatem enim pulchram nobis rem efficit, si hoc accipis. Accipio. Atque si me roges de architectura, quae scientia est aedificandi, quid putem operis eam facere, respondeam, aedificia. eadem est reliquarum artium ratio. oportet igitur te quoque de temperantia, quum dicas sui ipsius eam esse scientiam, posse dicere interrogatum: O Critia, temperantia, quae sui ipsius scientia est, quodnam pulchrum nobis opus facit eoque nomine dignum? age dum dic. At, Socrate, inquit, non recte quaeris. neque enim similis haec est reliquis scientiis, nec reliquae inter se; tu vero quasi similes sint quaestionem instituis. nam dic mihi, inquit, artis ratiocinandi et geometriae quodnam tale est opus quale aedificium architecturae vel vestis artis textoriae vel alia huiusmodi opera, quae multa quis possit multarum artium indicare? potesne tu mihi harum quoque tale quod opus indicare? at non poteris. Tum ego, Vera loqueris, inquam; at hoc tibi possum ostendere, cuiusnam sit scientia quaeque harum scientiarum, quod quidem diversum est ab ipsa scientia, velut ratiocinadi ars versatur sine dubio in ratione finienda quam par et impar numeri ad se et inter se habent; nonne? Sane quidem, inquit. Nonne diversi sunt impar et par numeri ab ipsa ratiocinandi

ρεῖς; Ἔγωγε. Λέγε δὴ, καὶ ἡ σωφροσύνη τίνος ἐστὶν
ἐπιστήμη, ὃ τυγχάνει ἕτερον ὂν αὐτῆς τῆς σωφροσύνης.
Τοῦτό ἐστιν ἐκεῖνο, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπ' αὐτὸ ἥκεις
ἐρευνῶν, ὅτῳ διαφέρει πασῶν τῶν ἐπιστημῶν ἡ σωφρο-
σύνη· σὺ δὲ ὁμοιότητά τινα ζητεῖς αὐτῆς ταῖς ἄλλαις. τὸ
δ' οὐκ ἔστιν οὕτως, ἀλλ' * αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι ἄλλου εἰσὶν C
ἐπιστῆμαι, ἑαυτῶν δ' οὔ, ἡ δὲ μόνη τῶν τε ἄλλων ἐπιστη-
μῶν ἐπιστήμη ἐστὶ καὶ αὐτὴ ἑαυτῆς. καὶ ταῦτά σε πολλοῦ
δεῖ λεληθέναι, ἀλλὰ γάρ, οἶμαι, ὃ ἄρτι οὐκ ἔφησθα ποι-
εῖν, τοῦτο ποιεῖς· ἐμὲ γὰρ ἐπιχειρεῖς ἐλέγχειν, ἐάσας περὶ
οὗ ὁ λόγος ἐστίν. Οἷον, ἦν δ' ἐγώ, ποιεῖς ἡγούμενος, εἰ
ὅτι μάλιστα σὲ ἐλέγχω, ἄλλου τινὸς ἕνεκα ἐλέγχειν ἢ οὗπερ
ἕνεκα κἂν ἐμαυτὸν διερευνῴην τί λέγω, φοβούμενος * μή- D
ποτε λάθω οἰόμενος μέν τι εἰδέναι, εἰδὼς δὲ μή! καὶ νῦν
δὴ οὖν ἔγωγέ φημι τοῦτο ποιεῖν, τὸν λόγον σκοπεῖν μά-
λιστα μὲν ἐμαυτοῦ ἕνεκα, ἴσως δὲ δὴ καὶ τῶν ἄλλων ἐπι-
τηδείων· ἢ οὐ κοινὸν οἴει ἀγαθὸν εἶναι σχεδόν τι πᾶσιν ἀν-
θρώποις, γίγνεσθαι καταφανὲς ἕκαστον τῶν ὄντων ὅπῃ
ἔχει; Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, ἔγωγε, ὦ Σώκρατες. Θαῤῥῶν
τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ μακάριε, ἀποκρινόμενος τὸ ἐρωτώ-
μενον ὅπῃ σοι φαίνεται, ἔα χαίρειν * εἴτε Κριτίας ἐστὶν E
εἴτε Σωκράτης ὁ ἐλεγχόμενος, ἀλλ' αὐτῷ προσέχων τὸν
νοῦν τῷ λόγῳ σκοπεῖν ὅπῃ ποτὲ ἐκβήσεται ἐλεγχόμενος.
Ἀλλά, ἔφη, ποιήσω οὕτω· δοκεῖς γάρ μοι μέτρια λέγειν.
Λέγε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, περὶ τῆς σωφροσύνης πῶς λέγεις.

Λέγω τοίνυν, ἦ δ' ὅς, ὅτι μόνη τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν
αὐτή τε αὑτῆς ἐστι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπιστήμη.
Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνεπιστημοσύνης ἐπιστήμη ἂν εἴη,
εἴπερ καὶ ἐπιστήμης; Πάνυ γε, ἔφη. Ὁ ἄρα σώφρων μό-
νος αὐτός τε ἑαυτὸν γνώσεται * καὶ οἷός τε ἔσται ἐξετάσαι 167
τί τε τυγχάνει εἰδὼς καὶ τί μή, καὶ τοὺς ἄλλους ὡσαύτως
δυνατὸς ἔσται ἐπισκοπεῖν, τί τις οἶδε καὶ οἴεται, εἴπερ
οἶδε, καὶ τί αὖ οἴεται μὲν εἰδέναι, οἶδε δ' οὔ, τῶν δὲ ἄλλων
οὐδείς. καὶ ἔστι δὴ τοῦτο τὸ σωφρονεῖν τε καὶ σωφροσύνη
καὶ τὸ ἑαυτὸν αὐτὸν γιγνώσκειν, τὸ εἰδέναι ἅ τε οἶδε καὶ

arte? Quidni? Atque etiam ponderandi ars gravioris et levioris ponderis scientia est; diversa autem sunt grave et leve ab ipsa ponderandi arte; an concedis? Ego vero. Dic igitur, temperantia quoque cuiusnam sit scientia, quid diversum sit ab ipsa temperantia. Hoc est illud, inquit, Socrate, ad ipsum venisti quaerendo, quod differt inter temperantiam omnesque scientias; tu vero similitudinem quandam eius cum reliquis postulas. hoc autem non sic se habet, sed reliquae omnes alius sunt scientiae, non semet ipsarum, illa vero sola et reliquarum scientiarum scientia est et sui ipsius. et hoc multum abest ut te fugiat, at enim, opinor, quod modo negabas te facere, hoc facis; me enim studes redarguere, neglecto eo de quo agitur. Quid? inquam, tune putas, si te redarguo maxime, aliam ob causam me redarguere, quam ob eam de qua memet ipsum perscruter quid dicam, verens ne umquam insciens existimem me aliquid scire, ut nihil sciam? atque nunc quoque equidem me dico hoc facere, sermonem explorare maxime quidem mea causa, fortasse autem etiam ceterorum gratia qui mihi familiares sunt; an non commune hoc censes bonum esse fere omnibus hominibus, si quomodo se habeat quaeque res pateat? Omnino, inquit, ego censeo, Socrate. Fidenter igitur, inquam, o bone, respondens quomodo tibi videatur id quod interrogo, mitte quaerere utrum Critias sit qui redarguatur an Socrates, ad ipsum vero sermonem animum attendens vide quo evasurus sit convictus. Sane, inquit, facturus sum ita; videris enim mihi recte loqui. Dic igitur, inquam, de temperantia quid sentias.

Dico igitur, inquit, eam solam ex reliquis scientiis tam sui ipsius quam ceterarum scientiarum scientiam esse. Nonne, inquam, etiam inscientiae erit scientia, siquidem scientiae? Sane quidem, inquit. Temperans igitur solus se ipse noscet et explorare poterit quid sciat et quid nesciat, itemque ceteros poterit per-

ἃ μὴ οἶδεν. Ἆρα ταῦτά ἐστιν ἃ λέγεις; Ἔγωγ', ἔφη. Πά-
λιν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι, ὥςπερ ἐξ ἀρ-
χῆς ἐπισκεψώμεθα, * πρῶτον μὲν εἰ δυνατόν ἐστι τοῦτο B
εἶναι ἢ οὔ, τὸ ἃ οἶδε καὶ ἃ μὴ οἶδεν εἰδέναι ὅτι οἶδε καὶ
ὅτι οὐκ οἶδεν, ἔπειτα, εἰ ὅτι μάλιστα δυνατόν, τίς ἂν εἴη
ἡμῖν ὠφέλεια εἰδόσιν αὐτό. Ἀλλὰ χρή, ἔφη, σκοπεῖν. Ἴθι
δή, ἔφην ἐγώ, ὦ Κριτία, σκέψαι, ἐάν τι περὶ αὐτῶν
εὐπορώτερος φανῇς ἐμοῦ· ἐγὼ μὲν γὰρ ἀπορῶ· ᾗ δὲ ἀπορῶ,
φράσω σοι; Πάνυ γ', ἔφη. Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πάντα
ταῦτ' ἂν εἴη, εἰ ἔστιν * ὅπερ σὺ νῦν δὴ ἔλεγες, μία τις C
ἐπιστήμη, ἣ οὐκ ἄλλου τινός ἐστιν ἢ ἑαυτῆς τε καὶ τῶν
ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπιστήμη, καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης ἡ
αὐτὴ αὕτη; Πάνυ γε. Ἰδὲ δὴ ὡς ἄτοπον ἐπιχειροῦμεν, ὦ
ἑταῖρε, λέγειν· ἐν ἄλλοις γάρ που τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐὰν σκο-
πῇς, δόξει σοι, ὡς ἐγᾦμαι, ἀδύνατον εἶναι. Πῶς δὴ καὶ
ποῦ; Ἐν τοῖςδε. ἐννόει γὰρ εἴ σοι δοκεῖ ὄψις τις εἶναι, ἥ,
ὧν μὲν αἱ ἄλλαι ὄψεις εἰσίν, οὐκ ἔστι τούτων ὄψις, ἑαυ-
τῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὄψεων ὄψις ἐστί, καὶ μὴ ὄψεων
ὡςαύτως, καὶ χρῶμα μὲν * ὁρᾷ οὐδὲν ὄψις οὖσα, αὐτὴν D
δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὄψεις. δοκεῖ τίς σοι εἶναι τοιαύτη; Μὰ
Δί' οὐκ ἔμοιγε. Τί δέ; ἀκοὴν ἣ φωνῆς μὲν οὐδεμιᾶς
ἀκούει, αὐτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀκοῶν ἀκούει καὶ τῶν
μὴ ἀκοῶν; Οὐδὲ τοῦτο. Ξυλλήβδην δὴ σκόπει περὶ πασῶν
τῶν αἰσθήσεων, εἴ τίς σοι δοκεῖ εἶναι αἰσθήσεων μὲν αἴ-
σθησις καὶ αὐτῆς, ὧν δὲ δὴ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις αἰσθά-
νονται * μηδενὸς αἰσθανομένη. Οὐκ ἔμοιγε. Ἀλλ' ἐπιθυ- E
μία δοκεῖ τίς σοι εἶναι, ἥτις ἡδονῆς μὲν οὐδεμιᾶς ἐστὶν
ἐπιθυμία, αὐτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν; Οὐ δῆτα.
Οὐδὲ μὴν βούλησις, ὡς ἐγᾦμαι, ἣ ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν βού-
λεται, αὐτὴν δὲ καὶ τὰς ἄλλας βουλήσεις βούλεται. Οὐ
γὰρ οὖν. Ἔρωτα δὲ φαίης ἄν τινα εἶναι τοιοῦτον, ὃς
τυγχάνει ὢν ἔρως καλοῦ μὲν οὐδενός, αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν
ἄλλων ἐρώτων; Οὐκ, ἔφη, ἔγωγε. Φόβον δὲ ἤδη τινὰ κα-
τανενόηκας, ὃς ἑαυτὸν * μὲν καὶ τοὺς ἄλλους φόβους φο- 168
βεῖται, τῶν δεινῶν δ' οὐδὲ ἓν φοβεῖται; Οὐ κατανενόηκα,

scrutari quid quisque sciat seque scire putet, si sciat, quid contra se putet scire, nec sciat, reliquorum vero nullus. et hoc igitur est temperantem esse et temperantia et semet ipsum noscere scire quae sciat quaeque nesciat. suntne ista quae dicis? Ego sane haec dico, inquit. Rursus igitur, inquam, tertium ac postremum, tamquam ab initio spectemus, primum an fieri hoc possit necne, ut quis quae sciat quaeque nesciat sciat se scire et nescire, deinde si fieri possit maxime, quam hoc scientes utilitatem capiamus. Oportet vero, inquit, spectari. Agedum, inquam, Critia, vide, an facilius id expedire possis quam ego; ego enim haesito; quomodo vero haesitem, tibine dicam? Sane quidem, inquit. Nonne igitur, inquam, omnia haec, si vere est quod tu modo dicebas, una quaedam scientia erunt, quae nullius alius erit nisi suimet ipsius et reliquarum scientiarum scientia, itemque inscientiae eadem haec? Sane quidem. Vide igitur quam pugnantia loqui instituamus, amice; in aliis enim idem hoc si quaesiveris, videbitur tibi, ut arbitror, fieri non posse. Quomodo tandem et ubinam? In his. reputa enim an tibi videatur visus aliquis esse, qui, quorum reliqui sint visus, eorum non sit visus, sui vero ipsius et ceterorum visuum visus sit itemque eorum qui non sint visus, et colorem quidem nullum cernat, licet visus sit, se ipse vero reliquosque visus. num videtur tibi eiusmodi aliquis esse? Haudquaquam hercle. Quid? auditus qui vocem quidem nullam audiat, se vero ipse ceterosque auditus audiat itemque eos qui non sint auditus? Nec hoc. In universum igitur considera de omnibus sensibus, an aliquis tibi videatur esse sensuum quidem sensus et suimet ipsius, eorum vero quae reliqui sensus percipiant nihil percipiens. Mihi neutiquam. At cupiditas videtur tibi aliqua esse, quae voluptatis quidem nullius sit cupiditas, suimet vero ipsius reliquarumque cupiditatum? Minime vero. Neque etiam

ἔφη. Δόξαν δὲ δοξῶν δόξαν καὶ αὑτῆς, ὧν δὲ αἱ ἄλλαι δοξάζουσι μηδὲν δοξάζουσαν; Οὐδαμῶς. Ἀλλ' ἐπιστήμην, ὡς ἔοικε, φαμέν τινα εἶναι τοιαύτην, ἥτις μαθήματος μὲν οὐδενός ἐστιν ἐπιστήμη, αὑτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστήμη. Φαμὲν γάρ. Οὐκοῦν ἄτοπον, εἰ ἄρα καὶ ἔστι; μηδὲν γάρ πω διισχυριζώμεθα ὡς οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εἰ ἔστιν ἐπισκοπῶμεν. * Ὀρθῶς λέγεις. Φέρε δή, ἔστι μὲν αὕτη ἡ B ἐπιστήμη τινὸς ἐπιστήμη, καὶ ἔχει τινὰ τοιαύτην δύναμιν ὥστε τινὸς εἶναι· ἢ γάρ; Πάνυ γε. Καὶ γὰρ τὸ μεῖζόν φαμεν τοιαύτην τινὰ ἔχειν δύναμιν, ὥστε τινὸς εἶναι μεῖζον. Ἔχει γάρ. Οὐκοῦν ἐλάττονός τινος, εἴπερ ἔσται μεῖζον; Ἀνάγκη. Εἰ οὖν τι εὕροιμεν μεῖζον, ὃ τῶν μὲν μειζόνων ἐστὶ μεῖζον καὶ ἑαυτοῦ, ὧν δὲ τἆλλα μείζω ἐστὶ μηδενὸς μεῖζον, πάντως * δὴ ἂν που ἐκεῖνό γ' αὐτῷ ὑπάρχοι, εἴπερ C ἑαυτοῦ μεῖζον εἴη, καὶ ἔλαττον ἑαυτοῦ εἶναι· ἢ οὔ; Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Οὐκοῦν καὶ εἴ τι διπλάσιόν ἐστι τῶν τε ἄλλων διπλασίων καὶ ἑαυτοῦ, ἡμίσεος δήπου ὄντος ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων διπλάσιον ἂν εἴη; οὐ γάρ ἐστί που ἄλλου διπλάσιον ἢ ἡμίσεος. Ἀληθῆ. Πλεῖον δὲ ὂν αὑτοῦ οὐ καὶ ἔλαττον ἔσται, καὶ βαρύτερον ὂν κουφότερον, καὶ πρεσβύτερον ὂν νεώτερον, καὶ τἆλλα πάντα ὡσαύτως; * ὅ τιπερ ἂν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν πρὸς ἑαυτὸ D ἔχῃ, οὐ καὶ ἐκείνην ἕξει τὴν οὐσίαν πρὸς ἣν ἡ δύναμις αὐτοῦ ἦν; λέγω δὲ τὸ τοιόνδε, οἷον ἡ ἀκοή, φαμέν, οὐκ ἄλλου τινὸς ἦν ἀκοὴ ἢ φωνῆς· ἢ γάρ; Ναί. Οὐκοῦν εἴπερ αὐτὴ αὑτῆς ἀκούσεται, φωνὴν ἐχούσης ἑαυτῆς ἀκούσεται; οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἀκούσειεν. Πολλὴ ἀνάγκη. Καὶ ἡ ὄψις γέ που, ὦ ἄριστε, εἴπερ ὄψεται αὐτὴ ἑαυτήν, χρῶμά τι αὐτὴν ἀνάγκη ἔχειν· ἄχρων γὰρ ὄψις οὐδὲν ἂν * μή ποτε E ἴδῃ. Οὐ γὰρ οὖν. Ὁρᾷς οὖν, ὦ Κριτία, ὅτι ὅσα διεληλύθαμεν, τὰ μὲν αὐτῶν ἀδύνατα παντάπασι φαίνεται ἡμῖν, τὰ δ' ἀπιστεῖται σφόδρα μήποτ' ἂν τὴν ἑαυτῶν δύναμιν πρὸς ἑαυτὰ σχεῖν· μεγέθη μὲν γὰρ καὶ πλήθη καὶ τὰ τοιαῦτα παντάπασιν ἀδύνατον· ἢ οὐχί; Πάνυ γε. Ἀκοὴ δ' αὖ καὶ ὄψις καὶ ἔτι γε κίνησις αὐτὴ ἑαυτὴν κινεῖν καὶ

voluntas, ut opinor, quae boni quidem nihil velit, se ipsa vero reliquasque voluntates velit? Haudquaquam. Amorem vero dixeris tu aliquem esse eiusmodi qui amor sit pulchri quidem nullius, sui vero ipsius et ceterorum amorum? Non, inquit, ego existimo. Metum vero iam aliquem cognovisti, qui se ipse ceterosque metus metuerit, timendorum vero nihil metuerit? Non cognovi, inquit. Opinionem vero opinionum opinionem et sui ipsius, quorum vero reliquae opinantur, eorum nihil opinantem? Haudquaquam. At scientiam, ut patet, dicimus aliquam esse eiusmodi, quae disciplinae quidem nullius sit scientia, sui vero et reliquarum scientiarum scientia. Dicimus vero. Nonne ineptum hoc est, si vere talis est? nondum enim affirmemus talem non esse, sed an vere sit spectemus. Recte loqueris. Agedum, est haec scientia alicuius scientia eamque habet vim ut alicuius sit; nonne? Sane quidem. Nam maius quoque dicimus eiusmodi vim habere, ut aliquo sit maius. Habet vero. Nonne minore aliquo, siquidem maius erit? Necesse est. Iam si quid inveniamus maius, quod maioribus sit maius et se ipso, quibus vero cetera maiora sint eorum nullo maius, prorsus hoc ei contingat ut, si semet ipso maius sit, etiam minus sit se ipso; annon? Prorsus necesse est, inquit, Socrate. Nonne etiam si quid duplo maius est tam ceteris quae dupla sunt quam se ipso, semet ipso quippe dimidio ceterisque duplo maius erit? neque enim ullo est duplo maius nisi dimidio. Vera. Plus vero si se ipso est nonne etiam minus erit, et gravius si est levius, et senius si est iunius, et reliqua omnia itidem? etenim quicquid vim suam ad se ipsum habet, nonne etiam eam habebit naturam ad quam eius vis refertur? dico autem tale quale hoc est; auditus, dicimus, non alius cuiusquam auditus est nisi vocis; nonne? Etiam. Nonne igitur si se ipsa audiet, vocem se habentem audiet? aliter enim non audiet. Prorsus ne-

θερμότης κάειν καὶ πάντα αὖ τὰ τοιαῦτα τοῖς μὲν ἀπι-
στίαν * παράσχοι, ἴσως δέ τισιν οὔ. μεγάλου δή τινος, ὦ 169
φίλε, ἀνδρὸς δεῖ, ὅςτις τοῦτο κατὰ πάντων ἱκανῶς διαιρή-
σεται, πότερον οὐδὲν τῶν ὄντων τὴν αὑτοῦ δύναμιν αὐτὸ
πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ἔχειν [πλὴν ἐπιστήμης], ἀλλὰ πρὸς
ἄλλο, ἢ τὰ μέν, τὰ δ' οὔ, καί, εἰ ἔστιν αὖ ἅτινα αὐτὰ
πρὸς ἑαυτὰ ἔχει, ἆρ' ἐν τούτοις ἐστὶν ἐπιστήμη ἣν δὴ ἡμεῖς
σωφροσύνην φαμὲν εἶναι. ἐγὼ μὲν οὐ πιστεύω ἐμαυτῷ ἱκα-
νὸς εἶναι ταῦτα διελέσθαι. διὸ καὶ οὔτ' εἰ δυνατόν ἐστι
τοῦτο γενέσθαι, ἐπιστήμης * ἐπιστήμην εἶναι, ἔχω διισχυ- B
ρίσασθαι, οὔτ', εἰ ὅτι μάλιστα ἔστι, σωφροσύνην ἀποδέ-
χομαι αὐτὸ εἶναι, πρὶν ἂν ἐπισκέψωμαι εἴτε τι ἂν ἡμᾶς
ὠφελοῖ τοιοῦτον ὄν, εἴτε μή· τὴν γὰρ οὖν δὴ σωφροσύνην
ὠφέλιμόν τι κἀγαθὸν μαντεύομαι εἶναι σὺ οὖν, ὦ καὶ Καλ-
λαίσχρου (τίθεσαι γὰρ σωφροσύνην τοῦτ' εἶναι, ἐπιστήμην
ἐπιστήμης, καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης), πρῶτον μὲν
τοῦτο ἔνδειξαι, ὅτι δυνατὸν [ἀποδεῖξαί σε] ὃ νῦν δὴ ἔλεγον,
ἔπειτα πρὸς τῷ δυνατῷ ὅτι καὶ ὠφέλιμον· * κἀμὲ τάχ' C
ἂν ἀποπληρώσαις ὡς ὀρθῶς λέγεις περὶ σωφροσύνης, ὃ
ἔστιν.

Καὶ ὁ Κριτίας ἀκούσας ταῦτα καὶ ἰδών με ἀποροῦντα, ὥςπερ οἱ τοὺς χασμωμένους καταντικρὺ ὁρῶντες ταὐτὸν τοῦτο ξυμπάσχουσι, κἀκεῖνος ἔδοξέ μοι ὑπ' ἐμοῦ ἀποροῦντος ἀναγκασθῆναι καὶ αὐτὸς ἁλῶναι ὑπὸ ἀπορίας. ἅτε οὖν εὐδοκιμῶν ἑκάστοτε, ᾐσχύνετο τοὺς παρόντας, καὶ οὔτε ξυγχωρῆσαί μοι ἤθελεν ἀδύνατος εἶναι διελέσθαι ἃ προὐκαλούμην αὐτόν, ἔλεγέ * τε οὐδὲν σαφές, ἐπικαλύπτων τὴν D
ἀπορίαν. κἀγὼ ἡμῖν ἵνα ὁ λόγος προΐοι, εἶπον Ἀλλ' εἰ δοκεῖ, ὦ Κριτία, νῦν μὲν τοῦτο ξυγχωρήσωμεν, δυνατὸν εἶναι γενέσθαι ἐπιστήμην ἐπιστήμης· αὖθις δὲ ἐπισκεψόμεθα εἴθ' οὕτως ἔχει εἴτε μή. ἴθι δὴ οὖν, εἰ ὅτι μάλιστα δυνατὸν τοῦτο, τί μᾶλλον οἷόν τέ ἐστιν εἰδέναι ἅ τέ τις οἶδε καὶ ἃ μή; τοῦτο γὰρ δήπου ἔφαμεν εἶναι τὸ γιγνώσκειν αὑτὸν καὶ σωφρονεῖν ἢ γάρ; Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς, καὶ ξυμ-

cesse est. Atque visus, ni fallor, mi optime, si se ipse visurus sit, colorem aliquem habeat necesse erit; coloris enim expers nihil visus umquam viderit. Nullo modo. Vides igitur, Critia, eorum quae persequuti sumus alia nobis videri eiusmodi esse quae omnino non possint fieri, alia vero magnam dubitationem afferre quin umquam vim suam ad se ipsa habeant; magnitudines enim et multitudines et huiusmodi res omnino non possunt habere; annon? Sane quidem. Auditus vero et visus, praeterea motus se ipse movens et calor calefaciens omniaque generis eiusdem aliis dubitationem iniiciunt, aliis fortasse nullam. insignem igitur aliquem virum, amice, hoc desiderat, qui omnia satis explicare distinguendo possit, utrum nihil eorum quae sunt vim suam ad se ipsum natura habeat, sed ad aliud, an alia habeant, alia non, et, si exstant quae ad se ipsa eam habeant, an in his sit scientia quam quidem nos temperantiam dicimus esse. equidem non confido mihi satis posse haec distinguere. quocirca neque fieri hoc posse ut scientiae scientia sit, affirmare audeam, neque, si est maxime, temperantiam concesserim eam esse, priusquam exploraverim utrum, si talis sit, utilitatem nobis aliquam praebeat necne; temperantiam videlicet utilem atque bonam auguror esse. tu igitur, fili Callaeschri (sumis enim temperantiam hoc esse, scientiam scientiae, atque etiam inscientiae), primum hoc ostende, fieri posse quod modo dicebam, deinde, praeterquam quod fieri possit, etiam utile esse; et mihi fortasse satis facies ac persuadebis recte te dicere quid sit temperantia.

Tum Critias his auditis quum me haesitantem videret, quemadmodum qui oscitantes e regione vident eodem modo afficiuntur, sic ille quoque mihi visus est a me haesitante cogi ut haesitatione opprimeretur. iam quum laude semper floreret, praesentium eum pudebat et neque confiteri volebat se non posse id explicare ad quod eum excitaveram, neque certi quid dicebat, hae-

βαίνει γέ που, ὦ Σώκρατες. εἰ * γάρ τις ἔχει ἐπιστήμην B
ἣ αὐτὴ αὑτὴν γιγνώσκει, τοιοῦτος ἂν αὐτὸς εἴη οἷόνπερ
ἐστὶν ὃ ἔχει· ὥσπερ ὅταν τάχος τις ἔχῃ, ταχὺς, καὶ ὅταν
κάλλος, καλός, καὶ ὅταν γνῶσιν, γιγνώσκων. ὅταν δὲ δὴ
γνῶσιν αὐτὴν αὑτῆς τις ἔχῃ, γιγνώσκων που αὐτὸς ἑαυτὸν
τότε ἔσται. Οὐ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἀμφισβητῶ, ὡς οὐχ
ὅταν τὸ αὐτὸ γιγνῶσκόν τις ἔχῃ, αὐτὸς αὑτὸν γνώσεται,
ἀλλ' ἔχοντι τοῦτο τίς ἀνάγκη εἰδέναι ἅ τε οἶδε καὶ ἃ [τε]
μὴ * οἶδεν; Ὅτι, ὦ Σώκρατες, ταὐτόν ἐστι τοῦτο *) ἐκεί- 170
νῳ. Ἴσως, ἔφην, ἀλλ' ἐγὼ κινδυνεύω ἀεὶ ὅμοιος εἶναι· οὐ
γὰρ αὖ μανθάνω ὡς ἔστι τὸ αὐτὸ ἃ οἶδεν εἰδέναι καὶ ἅ
τις μὴ οἶδεν εἰδέναι. Πῶς λέγεις; ἔφη. Ὧδε, ἦν δ' ἐγώ.
ἐπιστήμη που ἐπιστήμης οὖσα ἆρα πλεῖόν τι οἵα τ' ἔσται
διαιρεῖν ἢ ὅτι τούτων τόδε μὲν ἐπιστήμη, τόδε δ' οὐκ ἐπι-
στήμη; Οὐκ, ἀλλὰ τοσοῦτον. Ταὐτὸν οὖν ἐστὶν ἐπιστήμη
τε καὶ ἀνεπιστημοσύνη ὑγιεινοῦ, καὶ ἐπιστήμη * τε καὶ B
ἀνεπιστημοσύνη δικαίου; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τὸ μὲν, οἶμαι,
ἰατρική, τὸ δὲ πολιτική, τὸ δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐπιστήμη.
Πῶς γὰρ οὔ; Οὐκοῦν ἐὰν μὴ προσεπίστηταί τις τὸ ὑγιει-
νὸν καὶ τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἐπιστήμην μόνον γιγνώσκῃ, ἅτε
τούτου μόνον ἔχων ἐπιστήμην, ὅτι μέν τι ἐπίσταται καὶ
ὅτι ἐπιστήμην τινὰ ἔχει εἰκότως ἂν γιγνώσκοι καὶ περὶ
αὑτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων· ἢ γάρ; Ναί. Ὃ τι * δὲ γι- C
γνώσκει, ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ πῶς εἴσεται; γιγνώσκει γὰρ
δὴ τὸ μὲν ὑγιεινὸν τῇ ἰατρικῇ, ἀλλ' οὐ σωφροσύνῃ, τὸ δ'
ἁρμονικὸν μουσικῇ, ἀλλ' οὐ σωφροσύνῃ, τὸ δ' οἰκοδομικὸν
οἰκοδομικῇ, ἀλλ' οὐ σωφροσύνῃ, καὶ οὕτω πάντα· ἢ οὔ;
Φαίνεται. Σωφροσύνη δέ, εἴπερ μόνον ἐστὶν ἐπιστημῶν
ἐπιστήμη, πῶς εἴσεται ὅτι τὸ ὑγιεινὸν γιγνώσκει ἢ ὅτι τὸ
οἰκοδομικόν; Οὐδαμῶς. Οὐκ ἄρα εἴσεται ὃ οἶδεν ὁ τοῦτο
ἀγνοῶν, ἀλλ' ὅτι οἶδε μόνον. Ἔοικεν. Οὐκ ἄρα σωφρο-
νεῖν τοῦτ' * ἂν εἴη οὐδὲ σωφροσύνη, εἰδέναι ἅ τε οἶδε καὶ D
ἃ μὴ οἶδεν, ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ὅτι οἶδε καὶ ὅτι οὐκ οἶδε μό-

---

*) γρ. τὸ αὐτό.

sitationem tegens: tum ego, ut sermo nobis procederet, At si videtur, inquam, Critia, nunc quidem hoc concedamus posse scientiam esse scientiae; alias vero videbimus an ita se habeat necne. agedum vero, si fieri potest hoc maxime, quî magis fieri poterit ut quis sciat quae sciat et quae nesciat? hoc enim sine dubio diximus esse se ipsum noscere et temperantem esse; nonne? Sane quidem, inquit, et sequitur sine dubio, Socrate. nam si quis habet scientiam quae se ipsa noscit, ipse talis erit quale id est quod habet; quemadmodum si quis velocitatem habet, velox est, si pulchritudinem, pulcher, si cognitionem, cognoscens; ac si quis cognitionem habet se ipsam cognoscentem, sine dubio tunc se ipse cognoscens erit. Non hoc, inquam, dubito quin, si quis habeat id quod se ipsum noscat, se ipse cogniturus sit, sed quî necesse est eum qui hoc habeat scire quae sciat et quae nesciat? Propterea quod, Socrate, idem est hoc atque illud. Fortasse, inquam, at ego videor semper idem esse; rursus enim non intelligo idem esse illud *) atque quae quis sciat scire et quae nesciat scire. Quomodo ais? inquit. Sic, inquam. scientia quae est scientiae scientia num amplius quid poterit distinguere quam hoc illarum unam esse scientiam et alteram inscientiam? Non, sed hoc tantum. Num igitur eadem est scientia et inscientia sani, atque scientia et inscientia iusti? Nequaquam. Illa enim, opinor, medicina est, haec ratio civilis et scientia nihil aliud nisi scientia. Quidni? Itaque, nisi quis praeterea sanum et iustum cognoverit, sed scientiam tantum noverit, quippe huius tantum scientiam habens hoc quidem probabiliter et de se et de ceteris norit se aliquid scire et scientiam aliquam habere. nonne? Etiam. Quid vero id sit quod noscat, hac scientia quomodo intelliget? noscit enim sanum medicinâ non temperantiâ, harmonicum musicâ, non temperantiâ, quod ad

*) int. se ipsum noscere.

νον. Κινδυνεύει. Οὐδὲ ἄλλον ἄρα οἷός τε ἔσται οὗτος ἐξετάσαι φάσκοντά τι ἐπίστασθαι, πότερον ἐπίσταται ὃ φησιν ἐπίστασθαι ἢ οὐκ ἐπίσταται, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὡς ἔοικε, γνώσεται, ὅτι ἔχει τινὰ ἐπιστήμην, ὅτου δέ γε, ἡ σωφροσύνη οὐ ποιήσει αὐτὸν * γιγνώσκειν. Οὐ φαίνε- E
ται. Οὔτε ἄρα τὸν προςποιούμενον ἰατρὸν εἶναι, ὄντα δὲ μή, καὶ τὸν ὡς ἀληθῶς ὄντα οἷός τε ἔσται διακρίνειν, οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν ἐπιστημόνων καὶ μή. σκεψώμεθα δὲ ἐκ τῶνδε. εἰ μέλλει ὁ σώφρων ἢ ὁςτιςοῦν ἄλλος τὸν ὡς ἀληθῶς ἰατρὸν διαγνώσεσθαι καὶ τὸν μή, ἆρ' οὐχ ὧδε ποιήσει; περὶ μὲν ἰατρικῆς δήπου αὐτῷ οὐ διαλέξεται· οὐδὲν γὰρ ἐπαΐει, ὡς ἔφαμεν, ὁ ἰατρός, ἀλλ' ἢ τὸ ὑγιεινὸν καὶ τὸ νοσῶδες· ἢ οὔ; Ναί, οὕτως. Περὶ δέ γε ἐπιστήμης οὐδὲν οἶδεν, ἀλλὰ τοῦτο δὴ τῇ σωφροσύνῃ μόνῃ ἀπέδομεν. Ναί. Οὐδὲ περὶ ἰατρικῆς ἄρα οἶδεν ὁ ἰατρικός, ἐπειδήπερ * ἡ 171
ἰατρικὴ ἐπιστήμη οὖσα τυγχάνει. Ἀληθῆ. Ὅτι μὲν δὴ ἐπιστήμην τινὰ ἔχει, γνώσεται ὁ σώφρων τὸν ἰατρόν· δεῖ δὴ*) πεῖραν λαβεῖν ἥτις ἐστίν, ἄλλο τι**) σκέψεται ὧντινων; ἢ οὐ τούτῳ ὥρισται ἑκάστη ἐπιστήμη μὴ μόνον ἐπιστήμη εἶναι, ἀλλὰ καὶ τίς, τῷ τινῶν εἶναι; Τούτῳ μὲν οὖν. Καὶ ἡ ἰατρικὴ δὴ ἑτέρα εἶναι τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ὡρίσθη τῷ τοῦ ὑγιεινοῦ εἶναι καὶ νοσώδους ἐπιστήμη. Ναί. Οὐκοῦν ἐν τούτοις ἀναγκαῖον σκοπεῖν τὸν βουλόμενον ἰατρικὴν * σκοπεῖν, ἐν οἷς ποτ' ἔστιν; οὐ γὰρ δήπου ἔν γε B
τοῖς ἔξω, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν. Οὐ δῆτα. Ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς ἄρα καὶ νοσώδεσιν ἐπισκέψεται τὸν ἰατρόν, ᾗ ἰατρικός ἐστιν, ὁ ὀρθῶς σκοπούμενος. Ἔοικεν. Οὐκοῦν ἐν τοῖς οὕτως ἢ λεγομένοις ἢ πραττομένοις τὰ μὲν λεγόμενα, εἰ ἀληθῆ λέγεται, σκοπούμενος, τὰ δὲ πραττόμενα, εἰ ὀρθῶς πράττεται; Ἀνάγκη. Ἦ οὖν ἄνευ ἰατρικῆς δύναιτ' ἄν τις τούτων ποτέροις ἐπακολουθῆσαι; Οὐ δῆτα. Οὐδέ γε * ἄλλος οὐδείς, ὡς ἔοικε, πλὴν ἰατρός, οὔτε δὴ ὁ σώφρων· C

*) γρ. τὸν ἰατρὸν δὲ δεῖ. ἄλλ. σώφρων τὸν ἰατρόν· ἐπιχειρῶν δὲ δή. ἴσ. σώφρων τὸν ἰατρόν· εἰ δὲ δεῖ.

**) γρ. ἀλλ' ὅτι.

aedificationem pertinet architecturâ, non temperantiâ, et ita omnia; annon? Patet. Temperantiâ vero, siquidem scientiarum tantummodo scientia est, quomodo cognoscet se sanum intelligere vel id quod ad aedificationem pertinet? Nullo modo. Non ergo sciet id quod scit is qui hoc ignorat, sed hoc tantum se scire. Videtur. Ergo non temperantem esse hoc erit nec temperantia, scire quae sciat et quae nesciat, sed, ut patet, tantummodo se scire et nescire. Ita fere se habet. Nec alium igitur poterit hic explorare dicentem se aliquid scire, utrum sciat quod profiteatur se scire an nesciat, sed hoc tantum, ut liquet, cognoscet eum scientiam aliquam habere, cuiusnam vero rei, temperantia eum non docebit. Non videtur. Neque igitur eum qui simulat se medicum esse, quum non sit, et eum qui vere est poterit discernere, neque alium quem scientem ab insciente. consideremus vero ex his. si volt temperans vel quivis alius medicum qui vere est discernere ab eo qui non est, nonne ita faciet? de medicina videlicet cum eo non disseret; nihil enim, ut dicebamus, medicus intelligit, nisi sanitatem et morbum; annon? Vero, ita. De scientia autem nihil novit, sed hoc sane temperantiae soli tribuimus. Etiam. Neque de medicina igitur medicus quisquam novit, siquidem medicina scientia est. Vera. Igitur hoc quidem cognoscet temperans, medicum scientiam aliquam habere; si vero experiri eum oportet quaenam sit, nonne quaeret quarum rerum scientia sit? annon ita definivimus, quamque scientiam ut non solum scientia esset, verum etiam aliqua propterea quod in rebus aliquibus versaretur? Ita sane. Atque medicinam ita definivimus ut diversam esse diceremus a ceteris scientiis, propterea quod sanitatis ac morbi scientia esset. Etiam. Nonne in his explorare oportet, eum qui voluerit medicinam explorare, in quibus versatur? neque enim in rebus externis, in quibus non versatur. Minime vero. In sanitate igitur

ἰατρὸς γὰρ ἂν εἴη πρὸς τῇ σωφροσύνῃ. Ἔστι ταῦτα.
Παντὸς ἄρα μᾶλλον, εἰ ἡ σωφροσύνη ἐπιστήμης ἐπιστήμη
μόνον ἐστὶ καὶ ἀνεπιστημοσύνης, οὔτε ἰατρὸν διακρῖναι
οἵα τε ἔσται ἐπιστάμενον τὰ τῆς τέχνης ἢ μὴ ἐπιστάμε-
νον, προςποιούμενον δὲ ἢ οἰόμενον, οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν
ἐπισταμένων καὶ ὁτιοῦν, πλήν γε τὸν αὑτοῦ ὁμότεχνον,
ὥςπερ οἱ ἄλλοι δημιουργοί. Φαίνεται, ἔφη. Τίς * οὖν, D
ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κριτία, ὠφέλεια ἡμῖν ἔτι ἂν εἴη ἀπὸ τῆς
σωφροσύνης τοιαύτης οὔσης; εἰ μὲν γάρ, ὃ ἐξ ἀρχῆς ὑπε-
τιθέμεθα, ᾔδει ὁ σώφρων ἅ τε ᾔδει καὶ ἃ μὴ ᾔδει, τὰ
μὲν ὅτι οἶδε, τὰ δ' ὅτι οὐκ οἶδε, καὶ ἄλλον ταὐτὸν τοῦτο
πεπονθότα ἐπισκέψασθαι οἷός τε ἦν, μεγαλωστὶ ἂν ἡμῖν,
φαμέν, ὠφέλιμον ἦν σώφροσιν εἶναι· ἀναμάρτητοι γὰρ ἂν
τὸν βίον διεζῶμεν αὐτοί τε [καὶ] οἱ τὴν σωφροσύνην ἔχον-
τες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι ὑφ' ἡμῶν ἤρχοντο· οὔτε γὰρ
ἂν αὐτοὶ ἐπεχειροῦμεν * πράττειν ἃ μὴ ἠπιστάμεθα, ἀλλ' E
ἐξευρίσκοντες τοὺς ἐπισταμένους ἐκείνοις ἂν παρεδίδομεν,
οὔτε τοῖς ἄλλοις ἐπετρέπομεν, ὧν ἤρχομεν, ἄλλο τι πράτ-
τειν ἢ ὅ τι πράττοντες ὀρθῶς ἔμελλον πράξειν· τοῦτο δ'
ἦν ἂν οὗ ἐπιστήμην εἶχον. καὶ οὕτω δὴ ὑπὸ σωφροσύνης
οἰκία τε οἰκουμένη ἔμελλε καλῶς οἰκεῖσθαι, πόλις τε πολι-
τευομένη, καὶ ἄλλο πᾶν οὗ σωφροσύνη ἄρχοι· ἁμαρτίας
γὰρ ἐξῃρημένης, * ὀρθότητος δὲ ἡγουμένης ἐν πάσῃ πράξει 172
ἀναγκαῖον καλῶς καὶ εὖ πράττειν τοὺς οὕτω διακειμένους,
τοὺς δὲ εὖ πράττοντας εὐδαίμονας εἶναι. ἆρ' οὐχ οὕτως,
ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κριτία, ἐλέγομεν περὶ σωφροσύνης, λέγοντες
ὅσον ἀγαθὸν εἴη τὸ εἰδέναι ἅ τε οἶδέ τις καὶ ἃ μὴ οἶδεν;
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτως. Νῦν δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὁρᾷς
ὅτι οὐδαμοῦ ἐπιστήμη οὐδεμία τοιαύτη οὖσα πέφανται.
Ὁρῶ, ἔφη. * Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτ' ἔχει τὸ ἀγαθὸν B
ἣν νῦν εὑρίσκομεν σωφροσύνην οὖσαν, τὸ ἐπιστήμην ἐπί-
στασθαι καὶ ἀνεπιστημοσύνην, ὅτι ὁ ταύτην ἔχων, ὅ τι
ἂν ἄλλο μανθάνῃ, ῥᾷόν τε μαθήσεται καὶ ἐναργέστερα

et morbo explorabit medicum, quatenus medicinae peritus sit, is qui recte explorat. Videtur. Et nonne in omnibus quae hac ratione dicuntur et aguntur illa explorabit an recte dicantur et haec an recte agantur? Necesse est. Num igitur sine medicina poterit quisquam horum alterutrum assequi? Minime. Ac neque alius ullus, ut patet, praeter medicum, neque etiam temperans; medicus enim foret praeterquam quod temperans esset. Sunt ista. Omnino igitur, si temperantia scientiae scientia tantum est atque inscientiae, neque medicum poterit discernere artis scientem ab insciente, simulante vero vel opinante, neque alium ullum cuiusquam rei scientem, praeter eum qui eandem artem factitat, sicut reliqui opifices. Videtur, inquit. Quaenam vero, inquam, Critia, utilitas nobis iam capienda e temperantia, si talis erit? etenim si, quod ab initio posuimus, sciret temperans quae sciret et quae nesciret, illa quidem se scire, haec vero se nescire, et alium similiter affectum explorare posset, magnopere nobis, dicimus, utilis esset temperantia; errore enim vacui vitam transigeremus et ipsi qui temperantia praediti essemus et reliqui omnes quicumque a nobis regerentur; neque enim ipsi institueremus facere quae nesciremus, sed requirentes qui scirent his committeremus, neque ceteros quos regeremus aliud quid sineremus facere nisi quod facientes recte essent acturi; hoc autem esset id cuius scientiam haberent. et ita quidem tam domus a temperantia administrata bene administrabitur, quam civitas gubernata et aliud quidvis quod temperantia regat; errore enim sublato, recto autem ducente in quaque actione fieri non poterit quin bene et praeclare agant sic affecti, bene vero agentes felices sint. nonne ita, inquam Critia, de temperantia loquuti sumus, quum diceremus quantum bonum foret scire quae quis sciret et quae nesciret? Sane quidem, inquit, ita. Nunc autem, inquam, vides nus-

πάντα αὐτῷ φανεῖται ἅτε πρὸς ἑκάστῳ ᾧ ἂν μανθάνῃ προςκαθορῶντι τὴν ἐπιστήμην; καὶ τοὺς ἄλλους δὴ κάλλιον ἐξετάσει περὶ ὧν ἂν καὶ αὐτὸς μάθῃ, οἱ δὲ ἄνευ τούτου ἐξετάζοντες ἀσθενέστερον καὶ φαυλότερον τοῦτο δράσουσιν; ἆρ', ὦ φίλε, τοιαῦτ' ἄττα ἐστὶν ἃ ἀπολαυσόμεθα * τῆς C σωφροσύνης, ἡμεῖς δὲ μεῖζόν τι βλέπομεν καὶ ζητοῦμεν αὐτὸ μεῖζόν τι εἶναι ἢ ὅσον ἐστίν; Τάχα δ' ἄν, ἔφη, οὕτως ἔχοι.

Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ· ἴσως δέ γε ἡμεῖς οὐδὲν χρηστὸν ἐζητήσαμεν. τεκμαίρομαι δέ, ὅτι μοι ἄτοπ' ἄττα καταφαίνεται περὶ σωφροσύνης, εἰ τοιοῦτόν ἐστιν. ἴδωμεν γάρ, εἰ βούλει, συγχωρήσαντες καὶ ἐπίστασθαι ἐπιστήμην δυνατὸν εἶναι [εἰδέναι], καὶ ὅ γε ἐξ ἀρχῆς ἐτιθέμεθα σωφροσύνην εἶναι, τὸ εἰδέναι ἅ τε οἶδε καὶ ἃ μὴ οἶδε, μὴ ἀποστερήσωμεν, ἀλλὰ δῶμεν· καὶ πάντα ταῦτα * δόντες ἔτι βέλτιον D σκεψώμεθα εἰ ἄρα τι*) καὶ ἡμᾶς ὀνήσει τοιοῦτον ὄν. ἃ γὰρ νῦν δὴ ἐλέγομεν, ὡς μέγ' ἂν εἴη ἀγαθὸν ἡ σωφροσύνη, εἰ τοιοῦτον εἴη, ἡγουμένη διοικήσεως καὶ οἰκίας καὶ πόλεως, οὔ μοι δοκοῦμεν, ὦ Κριτία, καλῶς ὡμολογηκέναι. Πῶς δή; ἦ δ' ὅς. Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, ῥᾳδίως ὡμολογήσαμεν μέγα τι ἀγαθὸν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, εἰ ἕκαστοι ἡμῶν ἃ μὲν ἴσασι, πράττοιεν ταῦτα, ἃ δὲ μὴ ἐπίσταιντο, ἄλλοις παραδιδοῖεν τοῖς ἐπισταμένοις. * Οὐ- E κοῦν, ἔφη, καλῶς ὡμολογήσαμεν; Οὔ μοι δοκοῦμεν, ἦν δ' ἐγώ. Ἄτοπα λέγεις ὡς ἀληθῶς, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Νὴ τὸν κύνα, ἔφην, καὶ ἐμοί τοι δοκεῖ οὑτωσί. ἐνταῦθα καὶ ἄρτι ἀποβλέψας ἄτοπά τ' ἔφην μοι προφαίνεσθαι, καὶ ὅτι φοβοίμην μὴ οὐκ ὀρθῶς σκοποῖμεν. ὡς ἀληθῶς γάρ, εἰ ὅτι μάλιστα τοιοῦτόν ἐστιν ἡ σωφροσύνη, οὐδέν μοι δῆλον εἶναι * δοκεῖ ὅ τι ἀγαθὸν ἡμᾶς ἀπεργάζεται. Πῶς δή; 173 ἦ δ' ὅς. λέγε, ἵνα καὶ ἡμεῖς εἰδῶμεν ὅ τι λέγεις. Οἶμαι μέν, ἦν δ' ἐγώ, ληρεῖν με· ὅμως τό γε προφαινόμενον ἀναγκαῖον

*) γρ. εἰ ἄρτι.

quam reperiri talem scientiam nec ullam esse. Video, inquit. Num igitur, inquam, hoc habet bonum ea quam nunc invenimus temperantia, quod qui eam habet, quicquid aliud discit, facilius discet et dilucidiora ei omnia apparebunt, quippe qui praeter id quod discat etiam scientiam conspiciat? et ceteros melius explorabit in iis quae ipse quoque didicerit, qui vero sine hoc explorant imbecillius et deterius hoc facient? an, amice, haec fere sunt quae temperantia nobis allatura sit, nos vero maius quid spectamus et postulamus ut maius sit quam est? Forsitan inquit, res sic se habeat.

Fortasse, inquam; fortasse autem nos nihil utile quaesivimus. quam quidem coniecturam inde facio quod admirabilia quaedam mihi de temperantia se offerunt si talis sit. videamus enim, si vis, concedentes fieri posse ut scientiam quis sciat, et quam initio posuimus temperantiam esse, scire quae sciat et quae nesciat, id ne derogemus, sed tribuamus; et omnia haec tribuentes etiam melius videamus an aliqua in re nos iuvet si talis sit; nam quod modo dicebamus, magnum fore bonum temperantiam si talis esset, regens administrationem et domum et civitatem, id non bene mihi videmur, Critia, consensisse. Quî tandem? inquit. Quia, inquam, nimis facile consensimus magnum aliquod bonum esse hominibus, si quisque nostrum quae sciret ea faceret, ea vero quae nesciret aliis committeret scientibus. Nonne, inquit, recte consensimus? Non mihi videmur, inquam. Admirabilia sane dicis, inquit, Socrate. Sane per canem, inquam, mihi quoque ita videtur. Huc etiam supra respiciens admirabilia mihi dixi apparere meque timere ne non recte rem consideraremus. Profecto enim, si temperantia talis est maxime, minime mihi liquet quid boni nobis efficiat. Qui tandem? inquit. dic, ut nos quoque cognoscamus quid sentias. Puto quidem, inquam, me nugari; tamen quod mihi apparet considerandum nec

σκοπεῖν καὶ μὴ εἰκῇ παριέναι, εἴ τίς γε αὑτοῦ καὶ σμικρὸν
κήδεται. Καλῶς γάρ, ἔφη, λέγεις. Ἄκουε δή, ἔφην, τὸ
ἐμὸν ὄναρ, εἴτε διὰ κεράτων εἴτε δι' ἐλέφαντος ἐλήλυθεν.
εἰ γὰρ ὅτι μάλιστα ἡμῶν ἄρχοι ἡ σωφροσύνη, οὖσα οἵαν
νῦν ὁριζόμεθα, ἄλλο τι * κατὰ τὰς ἐπιστήμας ἂν πράτ- B
τοιτο, καὶ οὔτε τις κυβερνήτης φάσκων εἶναι, ὢν δὲ οὔ,
ἐξαπατῷ ἂν ἡμᾶς, οὔτε ἰατρὸς οὔτε στρατηγὸς οὔτ' ἄλλος
οὐδείς, προςποιούμενός τι εἰδέναι ὃ μὴ οἶδε, λανθάνοι ἄν.
ἐκ δὴ τούτων οὕτως ἐχόντων ἄλλο ἂν ἡμῖν τι ξυμβαίνοι
ὑγιέσι*) τε τὰ σώματα εἶναι μᾶλλον ἢ νῦν, καὶ ἐν τῇ θα-
λάττῃ κινδυνεύοντας καὶ ἐν πολέμῳ σώζεσθαι, καὶ τὰ σκεύη
καὶ τὴν ἀμπεχόνην καὶ ὑπόδεσιν πᾶσαν καὶ τὰ χρήματα
* πάντα τεχνικῶς ἡμῖν εἰργασμένα εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ C
διὰ τὸ ἀληθινοῖς δημιουργοῖς χρῆσθαι; εἰ δὲ βούλοιό γε,
καὶ τὴν μαντικὴν εἶναι ξυγχωρήσωμεν ἐπιστήμην τοῦ μέλ-
λοντος ἔσεσθαι, καὶ τὴν σωφροσύνην αὐτῆς ἐπιστατοῦσαν
τοὺς μὲν ἀλαζόνας ἀποτρέπειν, τοὺς δὲ ὡς ἀληθῶς μάν-
τεις καθιστάναι ἡμῖν προφήτας τῶν μελλόντων. κατεσκευα-
σμένον δὴ οὕτω τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅτι μὲν ἐπιστημόνως
ἂν πράττοι καὶ ζῴη, ἕπομαι· * ἡ γὰρ σωφροσύνη φυλάτ- D
τουσα οὐκ ἂν ἐῴη παρεμπίπτουσαν τὴν ἀνεπιστημοσύνην
ξυνεργὸν ἡμῖν εἶναι· ὅτι δ' ἐπιστημόνως ἂν πράττοντες εὖ
ἂν πράττοιμεν καὶ εὐδαιμονοῖμεν, τοῦτο δὲ οὔπω δυνά-
μεθα μαθεῖν, ὦ φίλε Κριτία. Ἀλλὰ μέντοι, ἦ δ' ὅς, οὐ
ῥᾳδίως εὑρήσεις ἄλλο τι τέλος τοῦ εὖ πράττειν, ἐὰν τὸ
ἐπιστημόνως ἀτιμάσῃς. Σμικρὸν τοίνυν με, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι
προςδίδαξον· τίνος ἐπιστημόνως λέγεις; ἢ σκυτῶν τομῆς;
Μὰ * Δί' οὐκ ἔγωγε. Ἀλλὰ χαλκοῦ ἐργασίας; Οὐδαμῶς. E
Ἀλλ' ἐρίων ἢ ξύλων ἢ ἄλλου του τῶν τοιούτων; Οὐ δῆτα.
Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι ἐμμένομεν τῷ λόγῳ τῷ εὐδαίμονα
εἶναι τὸν ἐπιστημόνως ζῶντα· οὗτοι γὰρ ἐπιστημόνως ζῶν-
τες οὐχ ὁμολογοῦνται παρὰ σοῦ εὐδαίμονες εἶναι, ἀλλὰ

---

*) ἴσ. ἢ ὑγιέσι.

temere praetermittendum est, si quis vel exiguam sui procurationem habeat. Praeclare, inquit, dicis. Iam audi, inquam, somnium meum, sive per cornu, sive per ebur emersit. nam si temperantia nos regeret maxime, quippe quae talis esset qualem definimus, nonne secundum scientias ageretur, ita ut neque gubernator qui se diceret esse, quum non esset, nos deciperet, neque medicus neque imperator neque alius ullus, qui simularet se aliquid scire quod nesciret, nos fugeret. ex his igitur sic se habentibus aliudne nobis aliquid posset obtingere quam hoc ut magis quam nunc corpore valeremus et mari periclitantes vel in bello servaremur, et vasa et vestitum et calceamenta omnesque res ex arte nobis confecta essent aliaque multa, propterea quod veris uteremur opificibus? ac si volueris, artem quoque vaticinandi esse concedamus scientiam futuri, et temperantiam ei praefectam vanos quidem amovere, veros autem vates nobis praeponere qui praedicant futura. ita vero instructum humanum genus scienter esse acturum et victurum intelligo; temperantia enim caveret ne inscientia obrepens nobis socia esset; scienter autem agentes bene nos acturos et beatos esse futuros, hoc nondum possumus perspicere, care Critia. Neque tamen, inquit, facile invenies aliam vitae beatae perfectionem, si scientiam spreveris. Exiguum igitur me, inquam, praeterea doce: cuiusnam rei scientiam dicis? an coriorum secandorum? Haudquaquam hercle. At fabricandi ferri? Minime. At lanae vel ligni vel alius huiusmodi rei tractandae? Nullo modo. Non ergo, inquam, stamus iam eo quod diximus felicem esse scienter viventem; hos enim scienter viventes non assentiris felices esse, sed aliquibus scienter viventibus tu videris mihi separatim tribuere felicitatem. et fortasse dicis quem modo ego memoravi, scientem rerum futurarum omnium, vatem: hunc, an alium quem

περὶ τινων ἐπιστημόνως ζώντων σὺ δοκεῖς μοι ἀφορίζεσθαι τὸν εὐδαίμονα. καὶ ἴσως λέγεις ὃν νῦν δὴ ἐγὼ ἔλεγον, τὸν εἰδότα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι πάντα, * τὸν μάντιν· τοῦτον, 174
ἢ ἄλλον τινὰ λέγεις; Καὶ τοῦτον ἔγωγε, ἔφη, καὶ ἄλλον. Τίνα; ἦν δ' ἐγώ. ἆρα μὴ τὸν τοιόνδε, εἴ τις πρὸς τοῖς μέλλουσι καὶ τὰ γεγονότα πάντα εἰδείη καὶ τὰ νῦν ὄντα, καὶ μηδὲν ἀγνοοῖ; θῶμεν γάρ τινα εἶναι αὐτόν. οὐ γάρ, οἶμαι, τούτου γε ἔτι ἂν εἴποις οὐδένα ἐπιστημονέστερον εἶναι ζῶντα. Οὐ δῆτα. Τόδε δὴ ἔτι προςποθῶ, τίς αὐτὸν τῶν ἐπιστημῶν ποιεῖ εὐδαίμονα· ἢ ἅπασαι ὁμοίως; * Οὐ- B
δαμῶς ὁμοίως, ἔφη. Ἀλλὰ ποία μάλιστα, ἢ τί οἶδε καὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν γεγονότων καὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι; ἆρά γε ἢ τὸ πεττευτικόν; Ποῖον, ἦ δ' ὅς, πεττευτικόν; Ἀλλ' ἢ τὸ λογιστικόν; Οὐδαμῶς. Ἀλλ' ἢ τὸ ὑγιεινόν; Μᾶλλον, ἔφη. Ἐκείνη δ' ἣν λέγω*) μάλιστα, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τί; Ἧι τὸ ἀγαθόν, ἔφη, καὶ τὸ κακόν. Ὦ μιαρέ, ἔφην ἐγώ, πάλαι με περιέλκεις κύκλῳ, ἀποκρυπτόμενος ὅτι οὐ τὸ ἐπιστημόνως ἦν ζῆν τὸ εὖ πράττειν τε καὶ εὐδαιμονεῖν ποιοῦν, οὐδὲ * ξυμπασῶν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀλλὰ μιᾶς C
οὔσης ταύτης μόνον τῆς περὶ τὸ ἀγαθόν τε καὶ κακόν. καὶ εἰπέ**), ὦ Κριτία, εἰ θέλεις ἐξελεῖν ταύτην τὴν ἐπιστήμην ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ἧττόν τι ἡ μὲν ἰατρικὴ ὑγιαίνειν ποιήσει, ἡ δὲ σκυτικὴ ὑποδεδέσθαι, ἡ δὲ ὑφαντικὴ ἠμφιέσθαι, ἡ δὲ κυβερνητικὴ κωλύσει ἐν τῇ θαλάττῃ ἀποθνήσκειν καὶ ἡ στρατηγικὴ ἐν πολέμῳ; Οὐδὲν ἧττον, ἔφη. Ἀλλ', ὦ φίλε Κριτία, τὸ εὖ τε τούτων ἕκαστα γίγνεσθαι * καὶ ὠφελίμως D
ἀπολελοιπὸς ἡμᾶς ἔσται ταύτης ἀπούσης. Ἀληθῆ λέγεις. Οὐχ αὕτη δέ γε, ὡς ἔοικεν, ἐστὶν ἡ σωφροσύνη, ἀλλ' ἧς ἔργον ἐστὶ τὸ ὠφελεῖν ἡμᾶς· οὐ γὰρ ἐπιστημῶν γε καὶ ἀνεπιστημοσυνῶν ἡ ἐπιστήμη ἐστίν, ἀλλὰ ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ· ὥςτε εἰ αὕτη***) ἐστιν ὠφέλιμος, ἡ σωφροσύνη ἄλλο

---

*) ἴσ. Ἐκείνην οὖν λέγε. **) ἄλλ. ἐπεί.
***) ἴσ. αὕτη ἐστίν.

dicis? At hunc equidem, inquit, et alium. Quem? inquam. numquid istum qui praeter futura etiam praeterita omnia cognoscat et praesentia, nihilque ignoret? ponamus enim eiusmodi aliquem esse. neque enim, opinor, alium dixeris magis scienter vivere quam hunc. Nullo modo. Hoc igitur adhuc desidero quaenam eum scientia reddat felicem; an omnes aeque? Minime aeque, inquit. At quaenam maxime? quidnam de praesentibus et praeteritis et futuris illa cognoscit? num duodecim scriptorum lusum? Quem inquit, narras duodecim scriptorum lusum? At ratiocinandi artem? Minime. An sanandi artem? Magis, inquit. Illam vero dic, inquam, qua maxime aliquid cognoscens reddatur felix. Qua bonum, inquit, et malum. O sceleste, inquam, dudum me in orbem circumducis, celans, non esse scienter vivere id quod efficiat ut bene agamus et felices simus, nec reliquis omnibus scientiis hoc contineri, sed una tantum hac quae in bono et malo versetur. iam dic, Critia. si hanc scientiam eximere vis e reliquis scientiis, num minus medicina sanitatem efficiet, sutrina calceos conficiet, textoria vestes, gubernatoria impediet quominus mari pereamus et imperatoria ars quominus in bello? Non minus, inquit. At, o care Critia, ut bene horum quidque fiat atque utiliter, hoc nos deficiet illa si aberit. Vera dicis. Illa autem, ut patet, non est temperantia, sed ea cuius munus est nobis prodesse; neque enim scientiarum et inscientiarum scientia est, sed boni ac mali: ut, si haec utilis est, temperantia aliud quid sit quam utilis. Cur autem, inquit, haec non prosit? nam si scientiarum scientia temperantia est maxime, et reliquis praeposita est scientiis, etiam huic praefecta scientiae quae in bono versatur nobis proderit. Num etiam sanos nos reddet, inquam, haec, non medicina? et reliqua quae artium sunt haec efficiet, non re-

τι ἂν εἴη ἡ ὠφελίμη*) ἡμῖν. Τί δ', ἦ δ' ὅς, οὐκ ἂν αὕτη ὠφελοῖ; εἰ γὰρ ὅτι μάλιστα τῶν ἐπιστημῶν ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ σωφροσύνη, ἐπιστατεῖ * δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις, καὶ ταύτης δήπου ἂν ἄρχουσα τῆς περὶ τἀγαθὸν ἐπιστήμης ὠφελοῖ ἂν ἡμᾶς. Ἦ καὶ ὑγιαίνειν ποιοῖ, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη, ἀλλ' οὐχ ἡ ἰατρική; καὶ τἆλλα τὰ τῶν τεχνῶν αὕτη ἂν ποιοῖ, καὶ οὐχὶ αἱ ἄλλαι τὸ αὑτῆς ἔργον ἑκάστη; ἢ οὐ πάλαι διεμαρτυρόμεθα ὅτι ἐπιστήμης μόνον ἐστὶ καὶ ἀνεπιστημοσύνης ἐπιστήμη, ἄλλου δὲ οὐδενός; οὐχ οὕτως; Φαίνεταί γε. Οὐκ ἄρα ὑγιείας ἔσται δημιουργός. Οὐ δῆτα. Ἄλλης γὰρ ἦν τέχνης * ὑγίεια· ἢ οὔ; Ἄλλης. Οὐδ' ἄρα ὠφελείας, ὦ ἑταῖρε· ἄλλῃ γὰρ αὖ ἀπέδομεν τοῦτο τὸ ἔργον τέχνῃ νῦν δή· ἦ γάρ; Πάνυ γε. Πῶς οὖν ὠφέλιμος ἔσται ἡ σωφροσύνη, οὐδεμιᾶς ὠφελείας οὖσα δημιουργός; Οὐδαμῶς, ὦ Σώκρατες, ἔοικέ γε. Ὁρᾷς οὖν, ὦ Κριτία, ὡς ἐγὼ πάλαι εἰκότως ἐδεδοίκειν καὶ δικαίως ἐμαυτὸν ᾐτιώμην ὅτι οὐδὲν χρηστὸν περὶ σωφροσύνης σκοπῶ; οὐ γὰρ ἄν που ὅ γε * κάλλιστον πάντων ὁμολογεῖται εἶναι, τοῦτο ἡμῖν ἀνωφελὲς ἐφάνη, εἴ τι ἐμοῦ ὄφελος ἦν πρὸς τὸ καλῶς ζητεῖν· νῦν δὲ πανταχῇ γὰρ ἡττώμεθα καὶ οὐ**) δυνάμεθα εὑρεῖν ἐφ' ὅτῳ ποτὲ τῶν ὄντων ὁ νομοθέτης***) τοῦτο τοὔνομα ἔθετο, τὴν σωφροσύνην. καίτοι πολλά γε ξυγκεχωρήκαμεν οὐ ξυμβαίνονθ' ἡμῖν ἐν τῷ λόγῳ. καὶ γὰρ ἐπιστήμην ἐπιστήμης εἶναι ξυνεχωρήσαμεν, οὐκ ἐῶντος τοῦ λόγου οὐδὲ φάσκοντος εἶναι· καὶ ταύτῃ αὖ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τὰ * τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἔργα γιγνώσκειν ξυνεχωρήσαμεν, οὐδὲ τοῦτ' ἐῶντος τοῦ λόγου, ἵνα δὴ ἡμῖν γένοιτο ὁ σώφρων ἐπιστήμων ὧν τε οἶδεν ὅτι οἶδε καὶ ὧν μὴ οἶδεν ὅτι οὐκ οἶδε. τοῦτο μὲν δὴ καὶ παντάπασι μεγαλοπρεπῶς ξυνεχωρήσαμεν, οὐδ' ἐπισκεψάμενοι τὸ ἀδύνατον εἶναι, ἅ τις μὴ οἶδε μηδαμῶς, ταῦτα εἰδέναι ἁμωσγέπως· ὅτι γὰρ οὐκ οἶδε φησὶν αὐτὰ εἰδέναι ἡ ἡμετέρα ὁμολογία. καίτοι, ὡς

(E at "ἐπιστήμαις"; 175 at "Οὐδ' ἄρα"; B at "εἶναι, τοῦτο"; C at "ξυνεχωρήσαμεν, οὐδὲ")

---

*) γρ. ὠφ. ἡ σωφροσύνη, ἄλλο τι ἂν εἴη ὠφελίμη.
) γρ. οὐδαμῇ. *) ἄλλ. ὀνοματοθέτης.

liquae suum quaeque opus? annon dudum affirmavimus scientiae tantum esse et inscientiae scientiam, nullius vero alius? nonne ita? Patet sane. Ergo non est sanitatis opifex. Minime. Alius enim artis erat sanitas; nonne? Alius. Neque ergo utilitatis, amice; alius enim nunc artis hoc munus esse diximus; nonne? Sane quidem. Quomodo igitur utilis erit temperantia, quum nullius sit utilitatis opifex? Nullo modo, Socrate, ut patet. Vides igitur, Critia, recte me iam pridem timuisse et iure me ipsum accusavisse quod nihil sani de temperantia quaererem? neque enim quod pulcherrimum omnium existimatur esse, id nobis inutile visum esset, si quid valerem ad quaestionem bene habendam; nunc enim prorsus succumbimus nec possumus invenire cui tandem rerum hoc nomen temperantiae imposuerit nominum conditor. quamquam multa concessimus non collecta ex disputatione nostra. nam scientiam scientiae esse concessimus, non probante oratione nec affirmante eam hanc esse; et hac porro scientia etiam reliquarum scientiarum opera cognosci concessimus, nec hoc admittente disputatione, ut videlicet nobis temperans exsisteret sciens ea quae sciret se scire et quae nesciret se nescire. atque hoc sane admodum liberaliter concessimus ne reputantes quidem fieri non posse ut, quae quis nullo modo nesciret, ea ullo modo sciret; etenim eum scire de iis se nescire dicit confessio nostra; quamquam, ut arbitror, nihil reperitur quod magis sit contra rationem. ac licet nos tam faciles invenerit quaestio, non duros, nihilo tamen magis reperire potuit veritatem, sed adeo eam ludibrio habuit ut,[1] quod nos dudum concedentes et confingentes posueramus temperantiam esse, hoc nobis sane quam petulanter inutile esse demonstraret. ac meam quidem vicem minus doleo, tuam autem, in-

ἐγῷμαι, οὐδενὸς ὅτου οὐχὶ ἀλογώτερον τοῦτ' * ἂν φανείη. D
ἀλλ' ὅμως οὕτως ἡμῶν εὐηθικῶν τυχοῦσα ἡ ζήτησις καὶ οὐ σκληρῶν, οὐδέν τι μᾶλλον εὑρεῖν δύναται τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τοσοῦτον κατεγέλασεν αὐτῆς ὥστε, ὃ ἡμεῖς πάλαι ξυνομολογοῦντες καὶ ξυμπλάττοντες ἐτιθέμεθα σωφροσύνην εἶναι, τοῦθ' ἡμῖν πάνυ ὑβριστικῶς ἀνωφελὲς ὂν ἀπέφαινε. τὸ μὲν οὖν ἐμὸν καὶ ἧττον ἀγανακτῶ· ὑπὲρ δὲ σοῦ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Χαρμίδη, πάνυ ἀγανακτῶ, εἰ σὺ τοιοῦτος ὢν τὴν ἰδέαν καὶ πρὸς τούτῳ * τὴν ψυχὴν σωφρονέστατος, μηδὲν E
ὀνήσει ἀπὸ ταύτης τῆς σωφροσύνης μηδέ τί σ' ὠφελήσει ἐν τῷ βίῳ παροῦσα. ἔτι δὲ μᾶλλον ἀγανακτῶ ὑπὲρ τῆς ἐπῳδῆς, ἣν παρὰ τοῦ Θρᾳκὸς ἔμαθον, εἰ μηδενὸς ἀξίου πράγματος οὖσαν αὐτὴν μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἐμάνθανον. ταῦτ' οὖν πάνυ μὲν οὖν οὐκ οἴομαι οὕτως ἔχειν, ἀλλ' ἐμὲ φαῦλον εἶναι ζητητήν· ἐπεὶ τήν γε σωφροσύνην μέγα τι ἀγαθὸν εἶναι, καὶ εἴπερ γε ἔχεις αὐτό, μακάριον εἶναί σε. ἀλλ'
* ὅρα εἰ ἔχεις τε καὶ μηδὲν δέει τῆς ἐπῳδῆς· εἰ γὰρ ἔχεις, 176
μᾶλλον ἂν ἔγωγέ σοι συμβουλεύσαιμι ἐμὲ μὲν λῆρον ἡγεῖσθαι εἶναι καὶ ἀδύνατον λόγῳ ὁτιοῦν ζητεῖν, σεαυτὸν δέ, ὅσῳπερ σωφρονέστερος εἶ, τοσούτῳ εἶναι καὶ εὐδαιμονέστερον.

Καὶ ὁ Χαρμίδης, Ἀλλὰ μὰ Δί', ἦ δ' ὅς, ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, οὐκ οἶδα οὔτ' εἰ ἔχω οὔτ' εἰ μὴ ἔχω· πῶς γὰρ ἂν εἰδείην ὅ γε μηδ' ὑμεῖς οἷοί τέ ἐστε ἐξευρεῖν ὅ τί
ποτ' ἔστιν, * ὡς φῂς σύ; ἐγὼ μέντοι οὐ πάνυ σοι πείθο- B
μαι, καὶ ἐμαυτόν, ὦ Σώκρατες, πάνυ οἶμαι δεῖσθαι τῆς ἐπῳδῆς, καὶ τό γ' ἐμὸν οὐδὲν κωλύει ἐπᾴδεσθαι ὑπὸ σοῦ ὅσαι ἡμέραι, ἕως ἂν φῇς σὺ ἱκανῶς ἔχειν. Εἶεν, ἀλλ' ἔφη ὁ Κριτίας, ὦ Χαρμίδη, εἰ δρᾷς τοῦτο, ἔμοιγ' ἔσται τοῦτο τεκμήριον ὅτι σωφρονεῖς, ἢν ἐπᾴδειν παρέχῃς Σωκράτει καὶ μὴ ἀπολίπῃ τούτου μήτε μέγα μήτε σμικρόν. Ὡς ἀκο-
λουθήσοντος, ἔφη, καὶ μὴ ἀπολειψομένου· δεινὰ * γὰρ C
ἂν ποιοίην, εἰ μὴ πειθοίμην σοὶ τῷ ἐπιτρόπῳ καὶ μὴ

quam, Charmide, admodum doleo, si tu tali specie praeditus et praeterea ad animum temperantissimus nihil capies utilitatis ex hac temperantia neque tibi quicquam ea proderit per vitam praesens. et magis etiam doleo si cantio, quam a Thrace didici, ad rem nihili faciendam spectat, quum tanto eam studio perceperim. haec vero haud sane arbitror sic se habere, sed me esse investigatorem pro nihilo ducendum; etenim temperantiam magnam existimo bonum esse teque, si eam habeas, esse felicem. at vide an habeas nec cantione indigeas; nam si habes, potius ego tibi suaserim ut me nihili esse existimes nec idoneum ad quaestionem ulla de re habendam, te autem, quanto temperantior sis, tanto feliciorem esse.

Tum Charmides, At mehercule, inquit, equidem, Socrate, nescio neque an habeam neque an non habeam; quî enim sciam quod ne vos quidem potueritis indagare quid tandem esset, ut ais tu? ego tamen haud sane tibi credo, Socrate, meque admodum arbitror indigere cantione, et quod ad me attinet, nihil prohibet quominus a te incanter quotidie, tum dicas satis esse. Iam vero, inquit Critias, o Charmide, si hoc facis, argumento mihi id erit te temperantem esse, quando Socratis te praebes cantioni nec ullo omnino modo eum deseris. Sequar eum, inquit, nec deseram; perperam enim facerem si tibi tutori non obsequerer nec facerem quod suades. Sane ego inquit, suadeo. Faciam igitur, inquit, ab hoc die incipiens. Heus! inquam, quid voltis facere? Nihil, inquit Charmides, sed iam decretum est. Vim ergo adhibebis, inquam, nec

ποιοίην ἃ κελεύεις. Ἀλλὰ μήν, ἔφη, κελεύω ἔγωγε. Ποιήσω τοίνυν, ἔφη, ἀπὸ ταυτησὶ τῆς ἡμέρας ἀρξάμενος. Οὗτοι, ἦν δ' ἐγώ, τί βουλεύεσθον ποιεῖν; Οὐδέν, ἔφη ὁ Χαρμίδης, ἀλλὰ βεβουλεύμεθα. Βιάσει ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, καὶ οὐδ' ἀνάκρισίν μοι δώσεις; Ὡς βιασομένου, ἔφη, ἐπειδήπερ ὅδε γε ἐπιτάττει. πρὸς ταῦτα σὺ αὖ βουλεύου ὅ τι ποιήσεις. Ἀλλ' οὐδεμία, * ἔφην ἐγώ, λείπεται βουλή· σοὶ γὰρ ἐπιχειροῦντι πράττειν ὁτιοῦν καὶ βιαζομένῳ οὐδεὶς οἷός τ' ἔσται ἐναντιοῦσθαι ἀνθρώπων. Μὴ τοίνυν, ἦ δ' ὅς, μηδὲ σὺ ἐναντιοῦ. Οὐ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἐναντιώσομαι.

D

---

optionem mihi dabis? Sane vim me adhibiturum esse scito, inquit, siquidem hic iubet. quocirca tu delibera quid facturus sis. At nulla, inquam, relinquitur deliberatio; tibi enim aliquid facere aggredienti vimque adhibenti nullus poterit obsistere hominum. Iccirco, inquit, nec tu obsiste. Haud sane, inquam, obsistam.

Λ Α Χ Η Σ.

ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ ΜΕΛΗΣΙΑΣ ΝΙΚΙΑΣ ΛΑΧΗΣ, ΠΑΙΔΕΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΜΕΛΗΣΙΟΥ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ.

Λυ. Τεθέασθε μὲν τὸν ἄνδρα μαχόμενον ἐν ὅπλοις, ὦ 178
Νικία τε καὶ Λάχης· οὗ δ' ἕνεκα ὑμᾶς ἐκελεύσαμεν συνθεάσασθαι ἐγώ τε καὶ Μελησίας ὅδε, τότε μὲν οὐκ εἴπομεν, νῦν δ' ἐροῦμεν· ἡγούμεθα γὰρ χρῆναι πρός γε ὑμᾶς παῤῥησιάζεσθαι. εἰσὶ γάρ τινες οἳ τῶν τοιούτων καταγελῶσι, καὶ ἐάν τις αὐτοῖς συμβουλεύσηται, οὐκ ἂν εἴποιεν ἃ νοοῦσιν, * ἀλλὰ στοχαζόμενοι τοῦ συμβουλευομένου ἄλλα λέγουσι B
παρὰ τὴν ἑαυτῶν δόξαν· ὑμᾶς δὲ ἡμεῖς ἡγησάμενοι καὶ ἱκανοὺς γνῶναι καὶ γνόντας ἁπλῶς ἂν εἰπεῖν ἃ δοκεῖ ὑμῖν, οὕτω παρελάβομεν ἐπὶ τὴν συμβουλὴν περὶ ὧν μέλλομεν ἀνακοινοῦσθαι. ἔστιν οὖν τοῦτο περὶ οὗ πάλαι τοσαῦτα προοιμιάζομαι * τόδε. ἡμῖν εἰσὶν υἱεῖς οὑτοιί, ὅδε μὲν τοῦ- 179
δε, πάππου ἔχων ὄνομα, Θουκυδίδης, ἐμὸς δὲ αὖ ὅδε, παππῷόν τε καὶ οὗτος ὄνομ' ἔχει τοὐμοῦ πατρός*)· Ἀριστείδην γὰρ αὐτὸν καλοῦμεν· ἡμῖν οὖν τούτων δέδοκται ἐπιμεληθῆναι ὡς οἷόν τε μάλιστα, καὶ μὴ ποιῆσαι ὅπερ οἱ πολλοί, ἐπειδὴ μειράκια γέγονεν, ἀνεῖναι αὐτοὺς ὅ τι βούλονται ποιεῖν, ἀλλὰ νῦν δὴ καὶ ἄρχεσθαι αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι καθ' ὅσον οἷοί τ' ἐσμέν. * εἰδότες οὖν καὶ ὑμῖν υἱεῖς ὄντας ἡγη- B
σάμεθα μεμεληκέναι περὶ αὐτῶν, εἴπερ τισὶν ἄλλοις, πῶς ἂν θεραπευθέντες γένοιντο ἄριστοι, εἰ δ' ἄρα πολλάκις μὴ προςεσχήκατε τὸν νοῦν τῷ τοιούτῳ, ὑπομνήσοντες ὅτι οὐ χρὴ αὐτοῦ ἀμελεῖν, καὶ παρακαλοῦντες ὑμᾶς ἐπὶ τὸ ἐπι-

*) γρ. παππῷ ὄντι· καὶ οὗτος ὄνομ' ἔχειν. Ισ. ὅδε: παππῷον δὲ καὶ οὗτος ὄνομ' ἔχει, τοὐμοῦ πατρός.

LYSIMACHUS MELESIAS NICIAS LACHES, FILII LYSIMACHI ET MELESIAE, SOCRATES.

Ly. Vidistis virum armis pugnantem, o Nicia et Laches; quam vero ob causam vos iusserimus nobiscum spectare ego et Melesias hic, tunc quidem non indicavimus, nunc vero dicemus, existimamus enim libere ad vos nobis dicendum esse. etenim sunt qui haec derideant, et si quis eos consulat, non dicant quae sentiant, sed ad consulentis arbitrium se accommodantes alia proferant quam quae animi est sententia. vos autem quia existimamus et idoneos ad intelligendum esse et quae intellexeritis simpliciter esse dicturos quae nobis videantur, iccirco in consilium adhibuimus de ea re de qua vobiscum sumus communicaturi. est autem illa de qua iamdiu haec praefamur haec. nobis sunt filii hi, unus huius, avi nomen habens, Thucydides, alter meus; avitum autem hic quoque nomen habet, mei patris; Aristidem enim eum nominamus. nobis vero visum est de his quantam maximam possimus curam adhibere nec facere quod plerique, adultos sinere quicquid velint facere, sed nunc iam incipere pro viribus iis prospicere. scientes igitur vobis quoque filios esse existimavimus vos, si qui alii, de iis meditatos esse quomodo instituti evadens possint optimi, sin forte ad hoc animum non attenderitis, admonemus id non

μέλειάν τινα ποιήσασθαι τῶν υἱέων κοινῇ μεθ᾽ ἡμῶν. ὅθεν δὲ ἡμῖν ταῦτ᾽ ἔδοξεν, ὦ Νικία τε καὶ Λάχης, χρὴ ἀκοῦσαι, κἂν ᾖ ὀλίγῳ μακρότερα. συσσιτοῦμεν γὰρ δὴ ἐγώ τε καὶ * Μελησίας ὅδε, καὶ ἡμῖν τὰ μειράκια παρασιτεῖ. ὅπερ οὖν C
καὶ ἀρχόμενος εἶπον τοῦ λόγου, παῤῥησιασόμεθα πρὸς ὑμᾶς. ἡμῶν γὰρ ἑκάτερος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἔχει λέγειν πρὸς τοὺς νεανίσκους, καὶ ὅσα ἐν πολέμῳ εἰργάσαντο καὶ ὅσα ἐν εἰρήνῃ, διοικοῦντες τά τε τῶν ξυμμάχων καὶ τὰ τῆσδε τῆς*) πόλεως· ἡμέτερα δ᾽ αὐτῶν ἔργα οὐδέτερος ἔχει λέγειν· ταῦτα δὴ ὑπαισχυνόμεθά τε τούσδε καὶ αἰτιώμεθα τοὺς πατέρας * ἡμῶν, ὅτι ἡμᾶς μὲν D
εἴων τρυφᾶν, ἐπειδὴ μειράκια ἐγενόμεθα, τὰ δὲ τῶν ἄλλων πράγματα ἔπραττον· καὶ τοῖσδε τοῖς νεανίσκοις αὐτὰ ταῦτα ἐνδεικνύμεθα, λέγοντες ὅτι εἰ μὲν ἀμελήσουσιν ἑαυτῶν καὶ μὴ πείσονται ἡμῖν, ἀκλεεῖς γενήσονται, εἰ δ᾽ ἐπιμελήσονται, τάχ᾽ ἂν τῶν ὀνομάτων ἄξιοι γένοιντο ἃ ἔχουσιν. οὗτοι μὲν οὖν φασὶ πείσεσθαι· ἡμεῖς δὲ δὴ τοῦτο σκοποῦμεν, τί ἂν οὗτοι μαθόντες ἢ ἐπιτηδεύσαντες ὅτι ἄριστοι γένοιντο. εἰσηγήσατο οὖν τις ἡμῖν * καὶ τοῦτο τὸ μάθημα, ὅτι καλὸν E
εἴη τῷ νέῳ μαθεῖν ἐν ὅπλοις μάχεσθαι, καὶ ἐπῄνει τοῦτον ὃν νῦν ὑμεῖς ἐθεάσασθε ἐπιδεικνύμενον· κᾆτ᾽ ἐκέλευε θεάσασθαι. ἔδοξε δὴ χρῆναι αὐτούς τε ἐλθεῖν ἐπὶ θέαν τἀνδρὸς καὶ ὑμᾶς συμπαραλαβεῖν ἅμα μὲν συνθεατάς, ἅμα δὲ συμβούλους τε καὶ κοινωνούς, ἐὰν βούλησθε, περὶ τῆς τῶν υἱέων ἐπιμελείας. ταῦτ᾽ * ἐστὶν ἃ ἐβουλόμεθα ὑμῖν 180
ἀνακοινώσασθαι. ἤδη οὖν ὑμέτερον μέρος συμβουλεύειν καὶ περὶ τούτου τοῦ μαθήματος, εἴτε δοκεῖ χρῆναι μανθάνειν εἴτε μή, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, εἴ τι ἔχετε ἐπαινέσαι μάθημα νέῳ ἀνδρὶ ἢ ἐπιτήδευμα, καὶ περὶ τῆς κοινωνίας λέγειν ὁποῖόν τι ποιήσετε.

ΝΙ. Ἐγὼ μέν, ὦ Λυσίμαχε καὶ Μελησία, ἐπαινῶ τε ὑμῶν τὴν διάνοιαν καὶ κοινωνεῖν ἕτοιμος, οἶμαι δὲ καὶ Λάχητα τόνδε.

---

*) γρ. τὰ τῆς.

esse negligendum vosque adhortamur ut una nobiscum filiorum habeatis procurationem. unde vero nobis hoc visum fuerit, o Nicia et Laches, oportet vos audire, etiamsi aliquanto sit longius. una videlicet coenamus ego et Melesias hic, et nobiscum adolescentes. quod igitur initio dixi, libere vobiscum loquuturi sumus. nostrum enim uterque de patre suo multa praeclara opera potest iuvenibus referre, et quae bello ediderunt et quae in pace, administrantes tam sociorum res quam huius civitatis; neuter vero res a se gestas habet referre. iccirco pudet nos horum et patres nostros accusamus, quod nos quidem siverint segnitiae nos dedere, quum adulti essemus, ceterorum vero res gesserint; atque his iuvenibus haec ipsa ostendimus, dicentes, si se ipsi neglexerint nec nobis obediant, ignobiles ipsos futuros esse, sin autem sibi prospexerint, forsitan nominibus dignos esse evasuros quae invenerint. atque hi se dicunt obtemperaturos esse; nos vero hoc considerabimus, quid hi percipientes et exercentes quam optimi existant. commendavit autem quispiam nobis hanc quoque disciplinam, pulchrum esse dicens iuveni artem armis certandi addiscere, et laudavit illum quem nunc spectastis sese ostentantem; deinde spectare eum nos iussit. faciendum igitur putavimus ut et ipsi pergeremus ad virum spectandum et vos assumeremus simul spectationis consortes, simul consiliarios et socios, si velletis, filiorum procurationis. haec sunt de quibus voluimus vobiscum comunicare. iam vestrum est consilium dare et de hac arte, utrum addiscenda sit necne, et de ceteris, si quam habetis commendare artem iuveni viro vel studium, et de societate dicere quid sitis facturi.

Ni. Equidem, Lysimache et Nicia, laudo vestrum consilium meque socium volo adiungere, arbitror vero etiam Lachetem huncce.

ΛΑ. * Ἀληθῆ γὰρ οἴει, ὦ Νικία· ὡς ὅ γε ἔλεγεν E
ὁ Λυσίμαχος ἄρτι περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ αὑτοῦ τε καὶ τοῦ Μελησίου, πάνυ μοι δοκεῖ εὖ εἰρῆσθαι καὶ εἰς ἐκείνους καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἅπαντας ὅσοι τὰ τῶν πόλεων πράττουσιν, ὅτι αὐτοῖς σχεδόν τι ταῦτα ξυμβαίνει ἃ οὗτος λέγει καὶ περὶ παῖδας καὶ περὶ τἆλλα ἴδια, ὀλιγωρεῖσθαί τε καὶ ἀμελῶς διατίθεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν καλῶς λέγεις, ὦ Λυσίμαχε· ὅτι δ' ἡμᾶς μὲν συμβούλους παρακαλεῖς ἐπὶ τὴν τῶν νεανίσκων παιδείαν, Σωκράτη δὲ τόνδε οὐ* παρακαλεῖς C
θαυμάζω, πρῶτον μὲν ὄντα δημότην, ἔπειτ' ἐνταῦθ' ἀεὶ τὰς διατριβὰς ποιούμενον, ὅπου τί ἐστι τῶν τοιούτων ὧν σὺ ζητεῖς περὶ τοὺς νέους ἢ μάθημά ἢ ἐπιτήδευμα καλόν.

ΛΥ. Πῶς λέγεις, ὦ Λάχης; Σωκράτης γὰρ ὅδε τινὸς τῶν τοιούτων ἐπιμέλειαν πεποίηται;

ΛΑ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Λυσίμαχε.

ΝΙ. Τοῦτο μέν σοι*) κἂν ἐγὼ ἔχοιμι εἰπεῖν οὐ χεῖρον Λάχητος· καὶ γὰρ αὐτῷ μοι ἔναγχος ἄνδρα προὐξένησε τῷ υἱεῖ διδάσκαλον * μουσικῆς, Ἀγαθοκλέους μαθητὴν Δά- D
μωνα, ἀνδρῶν χαριέστατον οὐ μόνον τὴν μουσικήν, ἀλλὰ καὶ τἆλλα ὁπόσου **) βούλει ἄξιον συνδιατρίβειν τηλικούτοις νεανίσκοις.

ΛΥ. Οὔτοι τι, ὦ Σώκρατές τε καὶ Νικία καὶ Λάχης, οἱ ἡλίκοι ἐγὼ ***) ἔτι γιγνώσκομεν τοὺς νεωτέρους, ἅτε κατ' οἰκίαν τὰ πολλὰ διατρίβοντες ὑπὸ τῆς ἡλικίας· ἀλλ' εἴ τι καὶ σύ, ὦ παῖ Σωφρονίσκου, ἔχεις τῷδε τῷ σαυτοῦ δημότῃ ἀγαθὸν συμβουλεῦσαι, χρὴ συμβουλεύειν· * δί- E
καιος δ' εἶ· καὶ γὰρ πατρικὸς ἡμῖν φίλος τυγχάνεις ὤν. ἀεὶ γὰρ ἐγὼ καὶ ὁ σὸς πατὴρ ἑταίρω τε καὶ φίλω ἦμεν, καὶ πρότερον ἐκεῖνος ἐτελεύτησε πρίν τι ἐμοὶ διενεχθῆναι. περιφέρει δέ τίς με καὶ μνήμη ἄρτι τῶνδε λεγόντων· τὰ γὰρ μειράκια τάδε πρὸς ἀλλήλους οἴκοι διαλεγόμενοι θαμὰ ἐπιμέμνηνται Σωκράτους καὶ σφόδρα ἐπαινοῦσιν, οὐ μέντοι πώποτε αὐτοὺς ἀνηρώτησα εἰ τὸν Σωφρονίσκου * λέγοιεν. 181

*) γρ. μέντοι. **) γρ. ὁπόσα.
***) γρ. οἱ ἥλικες καὶ ἐγώ.

La. Vera sane arbitraris, Nicia; nam quod Lysimachus modo dixit de patre suo et Melesiae, sane mihi videtur recte dictum esse et in illis et in nobis et in omnibus qui res civiles gerunt, his fere id usu venire quod hic dicit ratione filiorum reliquarumque rerum privatarum, ut negligantur ab iis et sine cura iaceant. haec igitur praeclare dicis, Lysimache; te vero nos in consilium advocare de iuvenum institutione habendum, Socratem vero hunc non advocare miror, quippe qui primum popularis tuus sit, deinde ibi semper versetur, ubi aliqua est huiusmodi qualem tu quaeris iuvenibus vel disciplina vel exercitatio pulchra.

Ni. Quomodo dicis, Laches? Socratesne hic in aliqua harum rerum curam posuit?

La. Sane quidem, Lysimache.

Ni. Hoc quidem ego quoque tibi possum dicere non minus quam Laches; nam mihi ipsi nuper virum conciliavit filio praeceptorem in musica, Agathoclis discipulum Damonem, virorum praestantissimum non solum in musica, verum etiam ad cetera tam insignis ut iuvenibus id aetatis consuetudo cum eo quantivis sit pretii.

Ly. Nec vero iam, Socrate et Nicia et Laches, aetate tam profecti novimus iuniores, quippe domi plerumque commorantes propter senectutem; at si tu quoque, o fili Sophronisci, bonum potes huic tuo populari consilium dare, dare oportet; decet enim te, quum paternus nobis amicus sis. semper enim ego et pater tuus sodales et amici fuimus, et ille mortuus est prius quam a me dissedit. reducit autem mihi horum sermo aliquid in memoriam; adolescentes enim hi domi inter se colloquentes crebro Socratis mentionem faciunt eumque valde laudant, neque tamen umquam rogavi an Sophronisci filium dicerent. itaque, pueri, di-

ἀλλ', ὦ παῖδες, λέγετέ μοι, ὅδ' ἐστὶ Σωκράτης, περὶ οὗ ἑκάστοτε μέμνησθε;

ΠΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ πάτερ, οὗτος.

ΛΥ. Εὖ γε νὴ τὴν Ἥραν. ὦ Σώκρατες, ὅτι ὀρθοῖς τὸν πατέρα, ἄριστον ἀνδρῶν ὄντα, καὶ ἄλλως καὶ δὴ καὶ ὅτι οἰκεῖα τά τε σὰ ἡμῖν ὑπάρξει καὶ σοὶ τὰ ἡμέτερα.

ΛΑ. Καὶ μήν, ὦ Λυσίμαχε, μὴ ἀφίεσό γε τἀνδρός· ὡς ἐγὼ ἄλλοθί γε αὐτὸν ἐθεασάμην οὐ μόνον τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὴν * πατρίδα ὀρθοῦντα· ἐν γὰρ τῇ ἀπὸ Δηλίου B φυγῇ μετ' ἐμοῦ ξυνανεχώρει, κἀγώ σοι λέγω ὅτι, εἰ οἱ ἄλλοι ἤθελον τοιοῦτοι εἶναι, ὀρθὴ ἂν ἡμῶν ἡ πόλις ἦν καὶ οὐκ ἂν ἔπεσε τότε τὸ τοιοῦτον πτῶμα.

ΛΥ. Ὦ Σώκρατες, οὗτος μέντοι ὁ ἔπαινός ἐστι καλός, ὃν σὺ νῦν ἐπαινεῖ ὑπ' ἀνδρῶν ἀξίων πιστεύεσθαι, καὶ εἰς ταῦτ' εἰς ἃ οὗτοι ἐπαινοῦσιν. εὖ οὖν ἴσθι ὅτι ἐγὼ ταῦτ' ἀκούων χαίρω ὅτι εὐδοκιμεῖς. καὶ σὺ δὲ ἡγοῦ με*) ἐν τοῖς γ' εὐνουστάτοις σοι εἶναι. χρῆν μὲν οὖν καὶ πρότερόν * σε C φοιτᾶν αὐτὸν παρ' ἡμᾶς καὶ οἰκείους ἡγεῖσθαι, ὥςπερ τὸ δίκαιον· νῦν δ' οὖν ἀπὸ τῆςδε τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ ἀνεγνωρίσαμεν ἀλλήλους, μὴ ἄλλως ποίει, ἀλλὰ σύνισθί τε καὶ γνώριζε καὶ ἡμᾶς καὶ τούςδε τοὺς νεωτέρους, ὅπως ἂν διασώζητε καὶ ὑμεῖς τὴν ἡμετέραν φιλίαν. ταῦτα μὲν οὖν καὶ σὺ ποιήσεις καὶ ἡμεῖς σε καὶ αὖθις ὑπομνήσομεν· περὶ δὲ ὧν ἠρξάμεθα τί φατε; τί δοκεῖ; τὸ μάθημα τοῖς μειρακίοις ἐπιτήδειον εἶναι ἢ οὔ, τὸ μαθεῖν ἐν ὅπλοις μάχεσθαι;

ΣΩ. * Ἀλλὰ καὶ τούτων πέρι, ὦ Λυσίμαχε, ἔγωγε D πειράσομαι συμβουλεύειν ἄν τι δύνωμαι, καὶ αὖ ἃ προκαλεῖ πάντα ποιεῖν. δικαιότατον μέντοι μοι δοκεῖ εἶναι, ἐμὲ νεώτερον ὄντα τῶνδε καὶ ἀπειρότερον τούτων ἀκούειν πρότερον τί λέγουσι καὶ μανθάνειν παρ' αὐτῶν, ἐὰν δ' ἔχω τι ἄλλο παρὰ τὰ ὑπὸ τούτων λεγόμενα, τότ' ἤδη διδάσκειν καὶ πείθειν καὶ σὲ καὶ τούτους. ἀλλ', ὦ Νικία, τί οὐ λέγει πότερος ὑμῶν;

ΝΙ. Ἀλλ' οὐδὲν κωλύει, ὦ Σώκρατες. δοκεῖ γάρ ἐμοὶ * τοῦτο τὸ μάθημα τοῖς νέοις ὠφέλιμον εἶναι ἐπίστασθαι E

*) γρ. κἀμὲ δὲ ἡγοῦμαι.

cite mihi, an hic est Socrates, quem semper commemoratis?

Pü. Sane quidem, pater, hic est.

Ly. Praeclare per Iunonem, Socrate, quod patrem attollis, qui optimus erat virorum, praesertim etiam quod tu nobis familiaris eris et nos tibi.

La. Sane, Lysimache, ne dimitte virum; nam ego alibi eum vidi non solum patrem, sed etiam patriam attollentem; in fuga enim Delio mecum recessit, et dico tibi, si reliqui voluissent tales esse, futurum fuisse ut staret nostra civitas nec in talem tunc caderet calamitatem.

Ly. O Socrates, haec sane laus est praeclara qua tu nunc afficeris a viris fide dignis, idque in iis in quibus hi laudant. probe igitur scito haec me audientem laetari quod gloriam consequare. atque tu existima me tibi esse benivolentissimum. oportebat vero iam ante ultro te ventitare ad nos et pro familiaribus habere, ut par est; nunc autem ab hoc die, quum inter nos recognoverimus, ne aliter fac, sed versare nobiscum et cognosce nos hosque iuniores, ut servetis vos quoque nostram amicitiam. atque haec tu facies et nos te posthac quoque admonebimus; de iis vero unde exorsi sumus quid dicitis? quid vobis videtur? utrum artem censetis iuvenibus accommodatam esse necne armis pugnandi?

So. Tam de his, Lysimache, conabor consilium dare si potuero, quam omnia ad quae adhortaris facere. iustissimum tamen mihi videtur esse me qui iunior sim his et imperitior, prius audire quid hi dicant et ab iis discere, sin autem aliud quid habeam diversi ab iis quae illi protulerint, tum demum docere et persuadere et tibi et his. at, Nicia, cur non loquitur alteruter vestrûm?

Ni. Nihil vero impedit, Socrate. videtur enim mihi haec ars iuvenibus passim utilis esse. etenim hoc

πολλαχῇ. καὶ γὰρ τὸ μὴ ἄλλοθι διατρίβειν, ἐν οἷς δὴ φιλοῦσιν οἱ νέοι τὰς διατριβὰς ποιεῖσθαι ὅταν σχολὴν ἄγωσιν, ἀλλ' ἐν τούτῳ εὖ ἔχει, ὅθεν καὶ τὸ σῶμα βέλτιον ἴσχειν ἀνάγκη· οὐδενὸς γὰρ τῶν γυμνασίων φαυλότερον, * οὐδ' 182
ἐλάττω πόνον ἔχει· καὶ ἅμα προςήκει μάλιστ' ἐλευθέρῳ τοῦτό τε τὸ γυμνάσιον καὶ ἡ ἱππική· οὗ γὰρ ἀγῶνος ἀθληταί ἐσμεν καὶ ἐν οἷς ἡμῖν ὁ ἀγὼν πρόκειται, μόνοι οὗτοι γυμνάζονται οἱ ἐν τούτοις τοῖς περὶ τὸν πόλεμον ὀργάνοις γυμναζόμενοι. ἔπειτα ὀνήσει μέν τι τοῦτο τὸ μάθημα καὶ ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ, ὅταν ἐν τάξει δέῃ μάχεσθαι μετὰ πολλῶν ἄλλων· μέγιστον μέντοι αὐτοῦ ὄφελος, ὅταν λυθῶσιν αἱ τάξεις καὶ ἤδη * τι δέῃ μόνον πρὸς μόνον ἢ διώ- B
κοντα ἀμυνομένῳ τινὶ ἐπιθέσθαι ἢ καὶ ἐν φυγῇ ἐπιτιθεμένου ἄλλου ἀμύνασθαι αὐτόν· οὔτ' ἂν ὑπό γε ἑνὸς εἷς ὁ τοῦτ' ἐπιστάμενος οὐδὲν ἂν πάθοι, ἴσως δ' οὐδὲ ὑπὸ πλειόνων, ἀλλὰ πανταχῇ ἂν ταύτῃ πλεονεκτοῖ. ἔτι δὲ καὶ εἰς ἄλλου καλοῦ μαθήματος ἐπιθυμίαν παρακαλεῖ τὸ τοιοῦτον· πᾶς γὰρ ἂν μαθὼν ἐν ὅπλοις μάχεσθαι ἐπιθυμήσειε καὶ τοῦ ἑξῆς μαθήματος τοῦ περὶ τὰς τάξεις, καὶ ταῦτα λαβὼν καὶ φιλοτιμηθεὶς ἐν αὐτοῖς ἐπὶ πᾶν ἂν τὸ περὶ τὰς στρατηγίας * ὁρμήσειε· καὶ ἤδη δῆλον ὅτι τὰ τούτων ἐχό- C
μενα καὶ μαθήματα πάντα καὶ ἐπιτηδεύματα πάντα καὶ καλὰ καὶ πολλοῦ ἄξια ἀνδρὶ μαθεῖν τε καὶ ἐπιτηδεῦσαι, ὧν καθηγήσαιτ' ἂν τοῦτο τὸ μάθημα. προςθήσομεν δ' αὐτῷ οὐ σμικρὰν προςθήκην, ὅτι πάντα ἄνδρα ἐν πολέμῳ καὶ θαῤῥαλεώτερον καὶ ἀνδρειότερον ἂν ποιήσειεν αὐτὸν αὑτοῦ οὐκ ὀλίγῳ αὕτη ἡ ἐπιστήμη· μὴ ἀτιμάσωμεν δὲ εἰπεῖν, εἰ καί τῳ σμικρότερον δοκεῖ εἶναι, ὅτι καὶ εὐσχημονέστερον ἐνταῦθα οὗ χρὴ τὸν ἄνδρα εὐσχημονέστερον * φαίνεσθαι, D
οὗ ἅμα καὶ δεινότερος τοῖς ἐχθροῖς φανεῖται διὰ τὴν εὐσχημοσύνην. ἐμοὶ μὲν οὖν, ὦ Λυσίμαχε, ὥςπερ λέγω, δοκεῖ τε χρῆναι διδάσκειν τοὺς νεανίσκους ταῦτα καὶ δι' ἃ δοκεῖ εἴρηκα· Λάχητος δ', εἴ τι παρὰ ταῦτα λέγει, κἂν αὐτὸς ἡδέως ἀκούσαιμι.

iam quod non aliis in rebus tempus terunt, in quibus solent iuvenes occupari quando vacant, sed in hac, bene habet, unde corpore quoque melius valeant necesse est; neque enim ulla exercitatione inferior est nec minus habet laboris; simulque maxime decet liberum hominem haec exercitatio arsque equitandi; in eo enim certamine cuius nos athletae sumus et in iis in quibus nobis certamen est propositum, soli hi exercentur qui in his belli instrumentis exercentur. deinde proderit haec ars etiam in pugna ipsa quum in acie cum multis aliis erit pugnandum; maxima vero eius utilitas erit, quando acies dissolutae fuerint et iam soli adversus solum pugnandum erit, ita ut aut persequens aliquem sese defendentem adoriatur aut in fuga contra alterum adorientem se defendat; neque uni unus huius artis peritus succumbat, neque etiam fortasse pluribus, sed ubique hac superet. praeterea alius praeclarae artis cupiditatem illa excitat; quisque enim qui artem armis pugnandi didicerit etiam eam appetet quae cum illa coniuncta est ad acies illa quidem instruendas spectans, et hanc quum perceperit in eamque ambitiose incubuerit, ad universum artis imperatoriae studium aggredietur; itaque iam patet, omnes cum his coniunctas artes et studia praeclara esse omninoque digna quae vir discat et tractet, quorum quidem initium ducitur ab hac arte. additamentum vero haud exiguum erit hoc, quod quemque virum in bello et confidentiorem et fortiorem multo quam antea erat efficiet haec scientia; ne vero spernamus dicere, etiamsi cui minutius videatur esse, etiam decentiorem illam efficere virum ubi oporteat eum decentiorem reperiri, ubi simul formidolosior hostibus reperietur propter decentiam. ac mihi quidem, Lysimache, ut dico, videtur addiscenda esse iuvenibus haec ars et quamobrem videatur exposui; Lachetem vero, si quid praeter haec dicat, ipse quoque libenter audiverim.

ΛΑ. Ἀλλ' ἔστι μέν, ὦ Νικία; χαλεπὸν λέγειν περὶ
ὁτουοῦν μαθήματος, ὡς οὐ χρὴ μανθάνειν· πάντα γὰρ
ἐπίστασθαι ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι. καὶ δὴ καὶ τὸ ὁπλιτικὸν
τοῦτο, * εἰ μέν ἐστι μάθημα, ὅπερ φασὶν οἱ διδάσκοντες, B
καὶ οἷον Νικίας λέγει, χρὴ αὐτὸ μανθάνειν, εἰ δ' ἔστι μὲν
μὴ μάθημα, ἀλλ' ἐξαπατῶσιν οἱ ὑπισχνούμενοι, ἢ μάθημα
μὲν τυγχάνει ὄν, μὴ μέντοι τι πάνυ σπουδαῖον, τί καὶ δέοι
ἂν αὐτὸ μανθάνειν; λέγω δὲ ταῦτα περὶ αὐτοῦ εἰς τάδε
ἀποβλέψας, ὅτι οἶμαι ἐγὼ τοῦτο, εἴ τι ἦν, οὐκ ἂν λεληθέ-
ναι Λακεδαιμονίους, οἷς οὐδὲν ἄλλο μέλει ἐν τῷ βίῳ ἢ
τοῦτο ζητεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν, ὅ τι ἂν μαθόντες καὶ * ἐπι- 183
τηδεύσαντες πλεονεκτοῖεν τῶν ἄλλων περὶ τὸν πόλεμον. εἰ
δ' ἐκείνους ἐλελήθει, ἀλλ' οὐ τούτους γε τοὺς διδασκάλους
αὐτοῦ λέληθεν αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνοι μάλιστα τῶν Ἑλλή-
νων σπουδάζουσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις καὶ ὅτι παρ' ἐκείνοις
ἄν τις τιμηθεὶς εἰς ταῦτα καὶ παρὰ τῶν ἄλλων πλεῖστ'
ἂν ἐργάζοιτο χρήματα, ὥσπερ γε καὶ τραγῳδίας ποιητὴς
παρ' ἡμῖν τιμηθείς. τοιγάρτοι ὃς ἂν οἴηται τραγῳδίαν κα-
λῶς * ποιεῖν, οὐκ ἔξωθεν κύκλῳ περὶ τὴν Ἀττικὴν κατὰ B
τὰς ἄλλας πόλεις ἐπιδεικνύμενος περιέρχεται, ἀλλ' εὐθὺς
δεῦρο φέρεται καὶ τοῖσδ' ἐπιδείκνυσιν, εἰκότως. τοὺς δὲ ἐν
ὅπλοις μαχομένους ἐγὼ τούτους ὁρῶ τὴν μὲν Λακεδαίμονα
ἡγουμένους εἶναι ἄβατον ἱερὸν καὶ οὐδὲ ἄκρῳ ποδὶ ἐπιβαί-
νοντας, κύκλῳ δὲ περιιόντας αὐτὴν καὶ πᾶσι μᾶλλον ἐπι-
δεικνυμένους, καὶ μάλιστα τούτοις οἳ κἂν αὐτοὶ ὁμολογή-
σειαν πολλοὺς σφῶν προτέρους εἶναι πρὸς τὰ τοῦ πολέμου.
ἔπειτα, ὦ Λυσίμαχε, οὐ πάνυ * ὀλίγοις ἐγὼ τούτων παρα- C
γέγονα ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ, καὶ ὁρῶ οἷοί εἰσιν. ἔξεστι δὲ καὶ
αὐτόθεν ἡμῖν σκέψασθαι· ὥσπερ γὰρ ἐπίτηδες οὐδεὶς πώ-
ποτ' εὐδόκιμος γέγονεν ἐν τῷ πολέμῳ ἀνὴρ τῶν τὰ ὁπλιτικὰ
ἐπιτηδευσάντων· καίτοι εἴς γε τἆλλα πάντα ἐκ τούτων οἱ
ὀνομαστοὶ γίγνονται ἐκ τῶν ἐπιτηδευσάντων ἕκαστα· οὗτοι
δ', ὡς ἔοικε, παρὰ τοὺς ἄλλους οὕτω σφόδρα εἰς τοῦτο δε-
δυστυχήκασιν. ἐπεὶ καὶ τοῦτον τὸν Στησίλεων, ὃν ὑμεῖς
* μετ' ἐμοῦ ἐν τοσούτῳ ὄχλῳ ἐθεάσασθε ἐπιδεικνύμενον καὶ D
τὰ μεγάλα περὶ αὐτοῦ λέγοντα ἃ ἔλεγεν, ἑτέρωθι ἐγὼ κάλ-

La. Est autem, Nicia, difficile dictu de quaque disciplina eam non esse percipiendam; omnia enim scire bonum videtur esse. atque etiam haec ars armis pugnandi, si disciplina est, quod affirmant docentes et Nicias dicit, sane addiscenda est, sin autem non est disciplina, sed decipiunt qui eam profitentur, aut est quidem disciplina, neque tamen magni quaedam facienda, quid oporteat eam percipi? dico autem haec de ea hoc spectans quod arbitror, si esset aliqua, non futurum fuisse ut Lacedaemonios lateret, quibus nihil aliud curae est in vita nisi hoc ut quaerant et tractent, quod percipientes et tractantes reliquis bello praestent et si illos latuisset, hos certe eius magistros non latuisset id ipsum, illos maxime e Graecis in huiusmodi studia incumbere et qui apud illos iccirco in honore habeantur eos apud ceteros quoque plurimas facere pecunias, quemadmodum tragoediae poeta qui apud nos in honore habetur. quocirca quicumque se putat tragoedias pulchras facere, non extrinsecus circum Atticam ceteras per urbes se ostentans circumit, sed statim huc fertur et his se ostentat, idque merito. illos vero qui armis pugnant video Lacedaemonem putantes esse inaccessum sacrum eamque ne summo quidem pede ingredientes, sed circum eam versantes omnibusque potius se ostentantes, et maxime his qui ipsi confiteantur multos se superiores esse in rebus bellicis. praeterea, Lysimache, non paucis ego horum affui in ipso opere et novi quales sint. licet vero etiam hinc nobis spectare: nam de industria quasi nemo umquam clarus bello vir exstitit eorum qui armis pugnandi artem coluerunt; quamquam in reliquis omnibus artibus celebres ex his proficiscuntur qui quamque coluerunt; hi vero, ut patet, prae ceteris in hac tam adversa utuntur fortuna. nam hunc quoque Stesilaum, quem mecum tanta in hominum multitudine spectavistis se ostentantem et magna illa quae audivistis de se loquentem, alibi ego pulchrius

λιον ἐθεασάμην ἐν τῇ ἀληθείᾳ ὡς ἀληθῶς ἐπιδεικνύμενον
οὐχ ἑκόντα. προςβαλούσης γὰρ τῆς νεὼς ἐφ' ᾗ ἐπεβάτευε,
πρὸς ὁλκάδα τινά, ἐμάχετο ἔχων δορυδρέπανον, διαφέρον
δὴ ὅπλον, ἅτε καὶ αὐτὸς τῶν ἄλλων διαφέρων. τὰ μὲν
οὖν ἄλλα οὐκ ἄξια λέγειν περὶ τἀνδρός, τὸ δὲ σόφισμα τὸ
τοῦ δρεπάνου τοῦ πρὸς τῇ * λόγχῃ οἷον ἀπέβη. μαχομένου E
γὰρ αὐτοῦ ἐνέσχετό που ἐν τοῖς τῆς νεὼς σκεύεσι καὶ ἀν-
τελάβετο. εἷλκεν οὖν ὁ Στησίλεως βουλόμενος ἀπολῦσαι, καὶ
οὐχ οἷός τ' ἦν· ἡ δὲ ναῦς τὴν ναῦν παρῄει. τέως μὲν οὖν
παρέθει ἐν τῇ νηῒ ἀντεχόμενος τοῦ δόρατος· ἐπεὶ δὲ δὴ*)
παρημείβετο ἡ ναῦς τὴν ναῦν καὶ ἐπέσπα αὐτὸν τοῦ δό-
ρατος ἐχόμενον, κατηφίει**) τὸ δόρυ διὰ τῆς χειρός, ἕως
ἄκρου τοῦ * στύρακος ἀντελάβετο. ἦν δὲ γέλως καὶ κρότος 184
ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς ὁλκάδος ἐπί τε τῷ σχήματι αὐτοῦ, καὶ
ἐπειδὴ βαλόντος τινὸς λίθῳ παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ
τὸ κατάστρωμα ἀφίεται τοῦ δόρατος, τότ' ἤδη καὶ οἱ ἐκ
τῆς τριήρους οὐκέτι οἷοί τ' ἦσαν τὸν γέλωτα κατέχειν,
ὁρῶντες αἰωρούμενον ἐκ τῆς ὁλκάδος τὸ δορυδρέπανον
ἐκεῖνο. ἴσως μὲν οὖν εἴη ἄν τι ταῦτα, ὥςπερ Νικίας λέγει·
οἷς δ' οὖν ἐγὼ ἐντετύχηκα, τοιαῦτ' ἄττα ἐστίν***). Ὃ οὖν
καὶ ἐξ * ἀρχῆς εἶπον, ὅτι εἴτε οὕτω σμικρὰς ὠφελείας ἔχει B
μάθημα ὄν, εἴτε μὴ ὂν φασὶ καὶ προςποιοῦνται αὐτὸ εἶναι
μάθημα, οὐκ ἄξιον ἐπιχειρεῖν μανθάνειν. καὶ γὰρ οὖν μοι
δοκεῖ, εἰ μὲν δειλός τις ὢν οἴοιτο δεῖν αὐτὸ ἐπίστασθαι,
θρασύτερος ἂν δι' αὐτὸ γενόμενος ἐπιφανέστερος γένοιτο
[ἢ] οἷος ἦν· εἰ δὲ ἀνδρεῖος, φυλαττόμενος ἂν ὑπὸ τῶν ἀν-
θρώπων, εἰ καὶ σμικρὸν ἐξαμάρτοι, μεγάλας ἂν διαβολὰς
ἴσχειν· ἐπίφθονος γὰρ ἡ προςποίησις τῆς τοιαύτης * ἐπι- C
στήμης, ὥςτ' εἰ μή τι θαυμαστὸν ὅσον διαφέρει τῇ ἀρετῇ
τῶν ἄλλων, οὐκ ἔσθ' ὅπως ἄν τις φύγοι τὸ καταγέλαστος
γενέσθαι φάσκων ἔχειν ταύτην τὴν ἐπιστήμην. Τοιαύτη
τις ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Λυσίμαχε, ἡ περὶ τοῦτο τὸ μάθημα
εἶναι σπουδή· χρὴ δ', ὅπερ σοι ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, καὶ Σω-
κράτη τόνδε μὴ ἀφιέναι, ἀλλὰ δεῖσθαι ξυμβουλεύειν ὅπῃ
δοκεῖ αὐτῷ περὶ τοῦ προκειμένου.

---

*) γρ. ἐπειδὴ δέ. **) γρ. ἐφίει. ***) γρ. εἰσίν.

spectavi quum reapse invitus se ostentaret. navis enim qua vehebatur quum in onerariam incurrisset, pugnabat hastam habens falcatam, instrumentum singulare, quippe qui ipse fuerit singularis. ac reliqua quidem non sunt digna quae memorentur de viro, callidum vero inventum hastae falcatae quo evaserit narrandum. dum enim pugnabat, navis armamentis irretitus retinebatur. trahebat igitur Stesilaus ut exsolveret, sed non poterat extricare; navis vero navem transibat; aliquamdiu quidem navem cursu comitabatur hastam tenens; quum autem navis navem praeterisset ipsumque traheret hastam retinentem, dimisit hastam per manum, dum extremam teneret cuspidem. risusvero et plausus in navi oneraria coortus est propter eius gestum, et quum lapidem aliquis ad pedes eius in tabulatum iecisset et ille hastam dimitteret, tum iam illi quoque qui triremi vehebantur non poterant risum tenere, videntes suspensam e navi oneraria hastam illam falcatam. fortasse igitur aliquid haec erunt, quemadmodum Nicias dicit; quae vero equidem cognovi, haec fere sunt. Quod igitur initio dixi, sive disciplina est tamque exiguas habet utilitates, sive non est, affirmant vero qui eam profitentur et simulant disciplinam esse, non est digna quam quis studeat addiscere. atque etiam arbitror, si quis qui imbellis sit putet hanc sibi percipiendam esse, eum, si audacior per eam factus fuerit, magis futurum esse conspicuum qualis ante fuerit; sin fortis, dum observetur ab hominibus, etiamsi paullulum peccaverit, magnas sibi contracturum esse calumnias; invidiosa est enim huius scientiae professio, ut, nisi mirum quam praestet fortitudine reliquis, fieri non possit quin risui sit se dicens tenere hanc scientiam. Tale mihi quidem videtur, Lysimache, huius artis studium esse; oportet vero, id quod tibi initio dixi, Socratem quoque hunc non dimitti, sed rogari ut consilium det ex ea quam habet de re proposita sententia.

ΛΥ. Ἀλλὰ δέομαι ἔγωγε, ὦ Σώκρατες· καὶ γὰρ ὥςπερ ἔτι τοῦ διακρινοῦντος*) δοκεῖ * μοι δεῖν ἡμῖν ἡ βουλή. D
εἰ μὲν γὰρ συνεφερέσθην τώδε, ἧττον ἂν τοῦ τοιούτου ἔδει· νῦν δὲ τὴν ἐναντίαν γάρ, ὡς ὁρᾷς Λάχης Νικίᾳ ἔθετο. εὖ δὴ ἔχει ἀκοῦσαι καὶ σοῦ, ποτέρῳ τοῖν ἀνδροῖν σύμψηφος εἶ.

ΣΩ. Τί δαί, ὦ Λυσίμαχε; ὁπότερ'**) ἂν οἱ πλείους ἐπαινῶσιν ἡμῶν, τούτοις μέλλεις χρῆσθαι;

ΛΥ. Τί γὰρ ἄν τις καὶ ποιοῖ, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἦ καὶ σύ, ὦ Μελησία, * οὕτως ἂν ποιοῖς; κἂν E
εἴ τις περὶ ἀγωνίας τοῦ υἱέος σοι βουλὴ εἴη τί χρὴ ἀσκεῖν, ἆρα τοῖς πλείοσιν ἂν ἡμῶν πείθοιο, ἢ ἐκείνῳ ὅςτις τυγχάνοι ὑπὸ παιδοτρίβῃ ἀγαθῷ πεπαιδευμένος καὶ***) ἠσκηκώς;

ΜΕ. Ἐκείνῳ γε****), ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Αὐτῷ ἄρ' ἂν μᾶλλον πείθοιο ἢ τέτταρσιν οὖσιν ἡμῖν;

ΜΕ. Ἴσως.

ΣΩ. Ἐπιστήμῃ γάρ, οἶμαι, δεῖ κρίνεσθαι, ἀλλ' οὐ πλήθει τὸ μέλλον καλῶς κριθήσεσθαι†).

ΜΕ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ νῦν χρὴ πρῶτον αὐτὸ τοῦτο σκέψασθαι, εἰ ἔστι τις ἡμῶν τεχνικὸς περὶ οὗ * βουλευόμεθα, 185
ἢ οὔ, καὶ εἰ μὲν ἔστιν, ἐκείνῳ πείθεσθαι ἑνὶ ὄντι, τοὺς δ' ἄλλους ἐᾶν, εἰ δὲ μή, ἄλλον τινὰ ζητεῖν· ἢ περὶ σμικροῦ οἴεσθε νυνὶ κινδυνεύειν καὶ σὺ καὶ Λυσίμαχος, ἀλλ' οὐ περὶ τούτου τοῦ κτήματος ὃ τῶν ὑμετέρων μέγιστον ὂν τυγχάνει; υἱέων γάρ που ἢ χρηστῶν ἢ τἀναντία γενομένων καὶ πᾶς ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρὸς οὕτως οἰκήσεται, ὁποῖοι ἄν τινες οἱ παῖδες γένωνται.

ΜΕ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Πολλὴν ἄρα δεῖ προμήθειαν αὐτοῦ ἔχειν.

ΜΕ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Πῶς * οὖν, ὃ ἐγὼ ἄρτι ἔλεγον, ἐσκοποῦμεν ἄν, B
εἰ ἐβουλόμεθα σκέψασθαι τίς ἡμῶν περὶ ἀγωνίαν τεχνικώ-

---

*) γρ. ἐπὶ τοῦ διακρινοῦντος. Ἴσ. ὥςπερ τοῦ ἐπιδιακρινοῦντος. **) γρ. ὁπότε. ***) γρ. ἢ καὶ.
****) γρ. Ἐκείνῳ εἰκός γε. †) γρ. κρίνεσθαι.

Ly. Sane rogo equidem, Socrate; nam quasi arbitro diiudicante videtur mihi consultationi nostrae opus esse. etenim si hi consentirent. minus eo opus esset; nunc vero, ut vides, contrariam Laches ac Nicias tulit sententiam. quocirca rectum est hunc quoque audire, in utrius virorum discedat sententiam.

So. Quid, Lysimache? utrumcumque plerique nostrûm probaverint, eo vis uti?

Ly. Quidnam aliud quis agat, Socrate?

So. Num tu quoque, Melesia, ita facies? ac si qua de filii tui exercitatione consultatio tibi esset in qua eum oporteret exerceri, utrum plerisque nostrûm obtemperares, an ei qui sub bono palaestrae magistro institutus esset atque exercitus?

Me. Huic vero, Socrate.

So. Ipsi igitur magis obtemperares quam nobis qui quattuor sumus?

Me. Sine dubio.

So. E scientia enim, ni fallor, oportet iudicari, non ex multitudine id quod recte volumus iudicare.

Me. Quidni?

So. Itaque nunc quoque oportet primum hoc ipsum spectari, an sit aliquis nostrûm eius de qua deliberamus artis peritus neone, et si est, ei qui unus est obtemperari, reliquos vero mitti, sin minus, alium quem quaeri; an exiguum aliquid putatis nunc in periculum vocare tu et Lysimachus, et non id bonum quod omnium ex vestris est summum? filii enim prout aut boni aut contra evadunt, universa quoque res paterna eo modo administrabitur quo filii se habebunt.

Me. Vera dicis.

So. Admodum igitur huic rei est prospiciendum.

Me. Sane quidem.

So. Quomodo igitur, id quod modo dicebam, consideraremus si quaerere vellemus quis nostrûm artis esset concertatoriae peritissimus? nonne eum existi-

τατος; ἆρ' οὐχ ὁ μαθὼν καὶ ἐπιτηδεύσας, ᾧ καὶ διδάσκαλοι ἀγαθοὶ γεγονότες ἦσαν αὐτοῦ τούτου.

ΜΕ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἔτι πρότερον, τίνος ὄντος τούτου οὗ ζητοῦμεν*) τοὺς διδασκάλους;

ΜΕ. Πῶς λέγεις;

ΣΩ. Ὧδε ἴσως μᾶλλον κατάδηλον ἔσται. οὔ μοι δοκεῖ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν ὡμολογῆσθαι, τί ποτ' ἔστι περὶ οὗ βουλευόμεθα, ὅςτις * ἡμῶν τεχνικὸς καὶ τούτου ἕνεκα διδασκάλους C
ἐκτήσατο, καὶ ὅςτις μή.

ΝΙ. Οὐ γάρ, ὦ Σώκρατες, περὶ τοῦ ἐν ὅπλοις μάχεσθαι σκοποῦμεν, εἴτε χρὴ αὐτὸ τοὺς νεανίσκους μανθάνειν εἴτε μή;

ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Νικία· ἀλλ' ὅταν περὶ φαρμάκου τις του πρὸς ὀφθαλμοὺς σκοπῆται, εἴτε χρὴ αὐτὸ ὑπαλείφεσθαι εἴτε μή. πότερον οἴει τότε εἶναι τὴν βουλὴν περὶ τοῦ φαρμάκου, ἢ περὶ τῶν ὀφθαλμῶν;

ΝΙ. Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ὅταν ἵππῳ * χαλινὸν σκοπῆταί τις D
εἰ προςοιστέον ἢ μή, καὶ ὁπότε, τότε που περὶ τοῦ ἵππου βουλεύεται, ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ χαλινοῦ;

ΝΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἑνὶ λόγῳ, ὅταν τίς τι ἕνεκά του σκοπῇ, περὶ ἐκείνου ἡ βουλὴ τυγχάνει οὖσα οὗ ἕνεκ' ἐσκόπει, ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ ὃ ἕνεκα ἄλλου**) ἐζήτει.

ΝΙ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Δεῖ ἄρα καὶ τὸν σύμβουλον σκοπεῖν, ἆρα τεχνικός ἐστιν εἰς ἐκείνου θεραπείαν οὗ ἕνεκα σκοπούμενοι σκοποῦμεν***).

ΝΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν νῦν φαμὲν * περὶ μαθήματος σκοπεῖν E
τῆς ψυχῆς ἕνεκα τῆς τῶν νεανίσκων;

ΝΙ. Ναί.

ΣΩ. Εἴ τις ἄρα ἡμῶν τεχνικὸς περὶ ψυχῆς θερα-

*) Ἴσ. τούτου ἐζητοῦμεν. **) γρ. οὗ ἕνεκα ἄλλο.
***) Ἴσ. σκοποῦμεν ἃ σκοποῖμεν.

marcmus peritissimum esse qui didicisset seque exercuisset, et cui boni in hac ipsa praeceptores fuissent?

Me. Mihi vero videtur.

Su. Nonne etiam prius quid esset id cuius praeceptores quaereremus?

Me. Quomodo ais?

So. Sic fortasse magis erit perspicuum. non mihi videtur ab initio inter nos convenisse quid tandem sit de quo deliberemus et quaeramus quis nostrûm eius sit peritus eamque ob causam praeceptoribus usus fuerit, et quis non.

Ni. Nonne, Socrate, de arte armis pugnandi quaerimus utrum addiscenda sit iuvenibus necne?

So. Sane quidem, Nicia; at si de remedio oculis adhibendo aliquis quaerat, utrum oporteat illini necne, num putas tum consultari de remedio, an de oculis?

Ni. De oculis.

So. Nonne etiam si quis quaerat utrum equo frenum sit adhibendum necne et quando, tum de equo deliberet, non de freno?

Ni. Vero.

So. Itaque uno verbo, si quis quid alicuius rei causa quaerit, de ea deliberat cuius causa quaerit, non de eo quod alius rei causa indagat.

Ni. Necesse est.

So. Oportet igitur etiam de consiliario quaeri an artis peritus sit eius curandi cuius causa quaerimus id quod quaerimus.

Ni. Sane quidem.

So. Nonne nunc dicimus de disciplina nos quaerere iuvenum animi causa?

Ni. Etiam.

So. An igitur aliquis nostrûm artis peritus sit animi curandi et bene eum possit curare, et cuinam boni fuerint praeceptores, hoc quaerendum.

πείαν καὶ οἷός τε καλῶς τοῦτο θεραπεῦσαι, καὶ ὅτῳ διδάσκαλοι ἀγαθοὶ γεγόνασι, τοῦτο σκεπτέον.

ΛΑ. Τί δαί, ὦ Σώκρατες; οὔπω ἑώρακας ἄνευ διδασκάλων τεχνικωτέρους γεγονότας εἰς ἔνια ἢ μετὰ διδασκάλων;

ΣΩ. Ἔγωγε, ὦ Λάχης· οἷς γε σὺ οὐκ ἂν ἐθέλοις πιστεῦσαι, εἰ φαῖεν ἀγαθοὶ εἶναι δημιουργοί, εἰ μή τί σοι τῆς αὐτῶν τέχνης ἔργον ἔχοιεν ἐπιδεῖξαι εὖ εἰργασμένον, * καὶ ἓν καὶ πλείω. 186

ΛΑ. Τοῦτο μὲν ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Καὶ ἡμᾶς ἄρα δεῖ, ὦ Λάχης τε καὶ Νικία, ἐπειδὴ Λυσίμαχος καὶ Μελησίας εἰς συμβουλὴν παρεκαλεσάτην ἡμᾶς περὶ τοῖν υἱέοιν, προθυμούμενοι αὐτοῖν ὅτι ἀρίστας γενέσθαι τὰς ψυχάς, εἰ μέν φαμεν ἔχειν, ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς καὶ διδασκάλους οἵτινες ἡμῶν γεγόνασιν, οἳ αὐτοὶ πρῶτοι ἀγαθοὶ ὄντες καὶ πολλῶν νέων τεθεραπευκότες ψυχὰς * ἔπειτα καὶ ἡμᾶς διδάξαντες φαίνονται· ἢ εἴ τις B ἡμῶν αὐτῶν ἑαυτῷ διδάσκαλον μὲν οὔ φησι γεγονέναι, ἀλλ' οὖν ἔργα αὐτὸς αὑτοῦ ἔχει εἰπεῖν, καὶ ἐπιδεῖξαι τίνες Ἀθηναίων ἢ τῶν ξένων, ἢ δοῦλοι ἢ ἐλεύθεροι, δι' ἐκεῖνον ὁμολογουμένως ἀγαθοὶ γεγόνασιν· εἰ δὲ μηδὲν ἡμῖν τούτων ὑπάρχει, ἄλλους κελεύειν ζητεῖν καὶ μὴ ἐν ἑταίρων ἀνδρῶν υἱέσι κινδυνεύειν διαφθείροντας τὴν μεγίστην αἰτίαν ἔχειν ὑπὸ τῶν οἰκειοτάτων. ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ Λυσίμαχέ τε καὶ Μελησία, πρῶτος περὶ ἐμαυτοῦ λέγω ὅτι διδάσκαλός * μοι C οὐ γέγονε τούτου πέρι· καίτοι ἐπιθυμῶ γε τοῦ πράγματος ἐκ νέου ἀρξάμενος. ἀλλὰ τοῖς μὲν σοφισταῖς οὐκ ἔχω τελεῖν μισθούς, οἵπερ μόνοι ἐπηγγέλλοντό με οἷοί τ' εἶναι ποιῆσαι καλόν τε κἀγαθόν· αὐτὸς δ' αὖ εὑρεῖν τὴν τέχνην ἀδυνατῶ ἔτι νυνί. εἰ δὲ Νικίας ἢ Λάχης εὕρηκεν ἢ μεμάθηκεν, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι· καὶ γὰρ χρήμασιν ἐμοῦ δυνατώτεροι, ὥστε μαθεῖν παρ' ἄλλων, καὶ ἅμα πρεσβύτεροι, ὥστε ἤδη εὑρηκέναι. δοκοῦσι δή μοι δυνατοὶ εἶναι παιδεῦσαι ἄνθρωπον· * οὐ γὰρ ἄν ποτε ἀδεῶς ἀπεφαίνοντο περὶ ἐπιτηδευ- D μάτων νέῳ χρηστῶν τε καὶ πονηρῶν, εἰ μὴ αὐτοῖς ἐπίστευον ἱκανῶς εἰδέναι. τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἔγωγε τούτοις πι-

La. Quid, Socrate? nondum vidisti qui sine praeceptoribus peritiores evaserint nonnullarum artium quam cum praeceptoribus?

So. Ego vero, Laches; his tamen tu nolles fidem habere, si dicerent bonos se esse artifices, nisi tibi artis suae opus aliquod possent ostendere bene elaboratum, et unum et plura.

La. Hoc quidem vere dicis.

So. Itaque nos quoque oportet, o Laches et Nicia, quoniam Lysimachus et Melesias in consilium nos advocarunt de filiis, operam dantes ut quam optimi eorum animi evadant, ostendere iis praeceptores, si dicimus nos habuisse, quinam illi fuerint, qui quum ipsi primi boni fuerint multorumque iuvenum animos excoluerint, tum nos quoque, ut constet, docuerint; aut si quis nostrûm ipsorum neget se magistro esse usum, opera vero a se profecta possit indicare, erit ei ostendendum quinam Atheniensium vel exterorum, sive servi sive liberi, per ipsum manifesto evaserint boni; horum autem si nihil nobis suppetit, iubere eos debemus alios quaerere, non in amicorum virorum filiis periclitari eosque corrumpentes maximum in crimen vocari a familiarissimis. ego quidem, o Lysimache et Melesia, primus de me dico hac in re me nullo esse usum praeceptore, quamquam appeto eam a puero. at sophistis non possum mercedem solvere, qui soli polliciti sunt se effecturos esse me honestum ac bonum; ipse autem invenire hanc artem adhuc non potui. si vero Nicias vel Laches eam invenerint vel didicerint, non mirer; nam opibus me potentiores sunt, ut discere potuerint ab aliis, simulque aetate provectiores, ut iam potuerint invenire. quocirca videntur mihi ad hominem instituendum valere; numquam enim fidenter decrevissent de studiis iuveni utilibus et inutilibus, nisi sibi confiderent satis se eorum scientes esse. ac de reliquis quidem ego his fidem habeo; quod vero inter se

στεύω· ὅτι δὲ διαφέρεσθον ἀλλήλοιν, ἐθαύμασα. τοῦτο οὖν
σου ἐγὼ ἀντιδέομαι, ὦ Λυσίμαχε, καθάπερ ἄρτι Λάχης
μὴ ἀφίεσθαί σε ἐμοῦ διεκελεύετο, ἀλλ' ἐρωτᾶν, καὶ ἐγὼ νῦν
παρακελεύομαί σοι μὴ ἀφίεσθαι Λάχητος μηδὲ Νικίου, ἀλλ'
ἐρωτᾶν λέγοντα ὅτι Ὁ μὲν Σωκράτης * οὔ φησιν ἐπαΐειν E
περὶ τοῦ πράγματος οὐδ' ἱκανὸς εἶναι διακρῖναι ὁπότερος
ὑμῶν ἀληθῆ λέγει· οὔτε γὰρ εὑρετὴς οὔτε μαθητὴς οὐδε-
νὸς περὶ τῶν τοιούτων γεγονέναι· σὺ δ', ὦ Λάχης καὶ Νι-
κία, εἴπατον ἡμῖν ἑκάτερος, τίνι δὴ δεινοτάτῳ συγγεγόνα-
τον περὶ τῆς τῶν νέων τροφῆς, καὶ πότερα μαθόντε παρά
του ἐπίστασθον ἢ αὐτὼ ἐξευρόντε, καὶ εἰ μὲν μαθόντε, τίς
ὁ διδάσκαλος ἑκατέρῳ καὶ τίνες ἄλλοι ὁμότεχνοι * αὐτοῖς, 187
ἵν', ἂν μὴ ὑμῖν σχολὴ ᾖ ὑπὸ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων,
ἐπ' ἐκείνους ἴωμεν καὶ πείθωμεν ἢ δώροις ἢ χάρισιν ἢ ἀμ-
φότερα ἐπιμεληθῆναι καὶ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ὑμετέρων
παίδων, ὅπως μὴ καταισχύνωσι τοὺς αὑτῶν προγόνους
φαῦλοι γενόμενοι· εἰ δ' αὐτοὶ εὑρεταὶ γεγονότε τοῦ τοιού-
του, δότε παράδειγμα, τίνων ἤδη ἄλλων ἐπιμεληθέντες ἐκ
φαύλων καλούς τε κἀγαθοὺς ἐποιήσατε. εἰ γὰρ νῦν πρῶ-
τον ἄρξεσθε παιδεύειν, * σκοπεῖν χρὴ μὴ οὐ ἐν τῷ Καρὶ B
ὑμῖν ὁ κίνδυνος κινδυνεύηται, ἀλλ' ἐν τοῖς υἱέσι τε καὶ ἐν
τοῖς τῶν φίλων παισί, καὶ ἀτεχνῶς τὸ λεγόμενον κατὰ τὴν
παροιμίαν ὑμῖν συμβαίνῃ, ἐν πίθῳ ἡ κεραμεία γιγνομένη.
λέγετε οὖν, τί τούτων ἢ φατὲ ὑμῖν ὑπάρχειν τε καὶ προσή-
κειν, ἢ οὔ φατε. Ταῦτ', ὦ Λυσίμαχε, παρ' αὐτῶν πυν-
θάνου τε καὶ μὴ μεθίει τοὺς ἄνδρας.

ΛΥ. Καλῶς μὲν ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ ἄνδρες, Σωκράτης
λέγειν· εἰ δὲ βουλομένοις ὑμῖν ἐστὶ * περὶ τῶν τοιούτων C
ἐρωτᾶσθαί τε καὶ διδόναι λόγον, αὐτοὺς δὴ χρὴ γιγνώσκειν,
ὦ Νικία τε καὶ Λάχης. ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ Μελησίᾳ τῷδε
δῆλον ὅτι ἡδομένοις ἂν εἴη, εἰ πάντα ἃ Σωκράτης ἐρωτᾷ
ἐθέλοιτε λόγῳ διεξιέναι· καὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐντεῦθεν ἠρχό-
μην λέγων, ὅτι εἰς συμβουλὴν διὰ ταῦτα ὑμᾶς παρακαλέσαι-
μεν, ὅτι μεμεληκέναι ὑμῖν ἡγούμεθα, ὡς εἰκός, περὶ τῶν
τοιούτων, καὶ ἄλλως καὶ ἐπειδὴ οἱ παῖδες ὑμῖν ὀλίγου,
ὥσπερ οἱ ἡμέτεροι, ἡλικίαν * ἔχουσι παιδεύεσθαι. εἰ οὖν D

dissederint miratus sum. hoc igitur vicissim te rogo, Lysimache, ut, quemadmodum modo Laches te iussit me non dimittere, sed interrogare, ita Lachetem et Niciam ne dimittas, sed ex iis quaeras dicens: Socrates negat se huius rei intelligentiam habere et diiudicare posse uter vestrum vera dicat; neque enim inventorem neque discipulum alicuius se in his fuisse; tu vero, Laches et Nicia, dicite nobis ambo, quonam usi sitis iuvenum educationis peritissimo, et utrum discentes ab aliquo sciatis an ipsi invenientes, et si edocti, quis fuerit utriusque magister et quinam alii eandem artem factitent, ut, si vos non vacetis a rebus civilibus, ad illos eamus iisque vel muneribus vel gratia vel utrisque persuadeamus ut et nostrorum et vestrorum filiorum curam suscipiant, ne maiorum suorum auctoritatem dedecorent si viles evadant; sin ipsi hoc inveneritis, exemplo docete, quinam alii iam vestra cura e vilibus honesti ac boni sint facti. nam si nunc primum incipietis instituere, videndum ne non in Care periculum faciatis, sed in filiis amicorumque liberis et plane, quod proverbii loco dici solet, vobis accidat ut in dolio figlinam experiamini. dicite igitur, quid horum vel affirmetis vobis suppetere et convenire vel negetis. Haec, Lysimache, ex iis quaere nec dimitte viros.

La. Praeclare mihi videtur, o viri, Socrates loqui; an vero velitis de his interrogari et rationem reddere, ipsi videritis, Nicia et Laches. mihi enim et huic Melesiae patet gratum esse, si omnia quae Socrates interrogaverit oratione volueritis persequi; nam hinc etiam exorsus sum dicens, nos hanc ob causam in consilium vos advocasse quia arbitraremur vobis haec, ut decet, curae fuisse, praesertim quum filii vestri propemodum, sicut nostri, in eam aetatem venissent qua instituendi essent. quocirca si vos nihil prohibet, dicite et communiter cum Socrate considerate, mutuam inter vos rationem reddentes et accipientes: bene enim hoc quo-

ὑμῖν μή τι διαφέρει, εἴπατε καὶ κοινῇ μετὰ Σωκράτους
σκέψασθε, διδόντες τε καὶ δεχόμενοι λόγον παρ' ἀλλήλων·
εὖ γὰρ καὶ τοῦτο λέγει ὅδε, ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου νῦν βου-
λευόμεθα τῶν ἡμετέρων. ἀλλ' ὁρᾶτε εἰ δοκεῖ χρῆναι οὕτω
ποιεῖν.

ΝΙ. Ὦ Λυσίμαχε, δοκεῖς μοι ὡς ἀληθῶς Σωκράτη
πατρόθεν γιγνώσκειν μόνον, αὐτῷ δ' οὐ συγγεγονέναι ἀλλ'
ἢ παιδὶ ὄντι, εἴ που ἐν * τοῖς δημόταις μετὰ τοῦ πατρὸς E
ἀκολουθῶν ἐπλησίασέ σοι ἢ ἐν ἱερῷ ἢ ἐν ἄλλῳ τῳ συλλόγῳ
τῶν δημοτῶν· ἐπειδὴ δὲ πρεσβύτερος γέγονεν, οὐκ ἐντετυ-
χηκὼς τῷ ἀνδρὶ δῆλος ἔτι εἶ.

ΛΥ. Τί μάλιστ', ὦ Νικία;

ΝΙ. Οὔ μοι δοκεῖς εἰδέναι ὅτι ὃς ἂν ἐγγύτατα Σω-
κράτους ᾖ λόγῳ, ὥσπερ γένει, καὶ πλησιάζῃ διαλεγόμενος,
ἀνάγκη αὐτῷ, ἐὰν ἄρα καὶ περὶ ἄλλου του πρότερον ἄρ-
ξηται διαλέγεσθαι, μὴ παύεσθαι ὑπὸ τούτου περιαγόμενον
τῷ λόγῳ, πρὶν ἂν ἐμπέσῃ εἰς τὸ διδόναι περὶ αὑτοῦ λόγον,
ὅντινα τρόπον νῦν τε ζῇ καὶ ὅντινα τὸν * παρεληλυθότα 188
βίον βεβίωκεν, ἐπειδὰν δ' ἐμπέσῃ, ὅτι οὐ πρότερον αὐτὸν
ἀφήσει Σωκράτης, πρὶν ἂν βασανίσῃ ταῦτα εὖ τε καὶ κα-
λῶς ἅπαντα. ἐγὼ δὲ συνήθης τέ εἰμι τῷδε καὶ οἶδ' ὅτι
ἀνάγκη ὑπὸ τούτου πάσχειν ταῦτα, καὶ ἔτι γε αὐτὸς ὅτι
πείσομαι ταῦτ' εὖ οἶδα· χαίρω γάρ, ὦ Λυσίμαχε, τῷ ἀν-
δρὶ πλησιάζων, καὶ οὐδὲν οἶμαι κακὸν εἶναι τὸ ὑπομιμνή-
σκεσθαι ὅ τι *) μὴ καλῶς ἢ πεποιήκαμεν * ἢ ποιοῦμεν, B
ἀλλ' εἰς τὸν ἔπειτα βίον προμηθέστερον ἀνάγκη εἶναι τὸν
ταῦτα μὴ φεύγοντα, ἀλλ' ἐθέλοντα κατὰ τὸ τοῦ **) Σόλω-
νος καὶ ἀξιοῦντα μανθάνειν ἕωςπερ ἂν ζῇ, καὶ μὴ οἰόμε-
νον αὐτῷ τὸ γῆρας νοῦν ἔχον προςιέναι. ἐμοὶ μὲν οὖν οὐ-
δὲν ἄηθες οὐδ' αὖ ἀηδὲς ὑπὸ Σωκράτους βασανίζεσθαι,
ἀλλὰ καὶ πάλαι σχεδόν τι ἠπιστάμην ὅτι οὐ περὶ τῶν μει-
ρακίων ἡμῖν ὁ λόγος ἔσοιτο Σωκράτους παρόντος, ἀλλὰ
περὶ ἡμῶν αὐτῶν. ὅπερ οὖν λέγω, * τὸ μὲν ἐμὸν οὐδὲν κω- C
λύει Σωκράτει συνδιατρίβειν ὅπως οὗτος βούλεται· Λάχη-
τα δὲ τόνδε ὅρα ὅπως ἔχει περὶ τοῦ τοιούτου.

*) ἴσ. εἴ τι. **) γρ. κατὰ τοὺς.

que ille dicit, de maxima ex nostris rebus nunc nos deliberare. iam videte an sic sit faciendum.

Ni. O Lysimache, videris mihi revera Socratem a patre tantum nosse, cum ipso vero non versatus esse nisi puero, sicubi inter populares patri comitans prope ad te accesserit vel in templo vel in alio popularium coetu; postquam vero senior factus est, nondum te patet virum convenisse.

Ly. Quî potissimum, Nicia?

Ni. Non mihi videris scire eum qui Socrati proximus sit sermone, tamquam genere, et colloquens ad eum accedat, etiamsi de alia qua re inceperit disputare, non prius ab eo verbis circumductum dimitti quam eo devenerit ut de se ipse rationem reddat, quo pacto nunc vivat et quam ante egerit vitam, et eo quum devenerit, non prius Socratem eum dimissurum esse, quam exploraverit et haec et omnia bene et accurate. ego quidem ei familiaris sum et scio necesse esse haec ab eo pati, et adhuc me ipsum haec esse perpessurum probe scio; libenter enim, Lysimache, ad virum accedo nec arbitror malum esse admoneri si quid non recte vel fecerimus vel faciamus, sed in posterum prudentius agat necesse esse qui id non fugiat, sed velit secundum Solonem et necessarium existimet discere quamdiu vivat, nec putet senectutem ei accessuram esse intelligentia praeditam. ac mihi quidem nec insuetum nec insuave est a Socrate explorari, sed iam dudum fere sciebam non de iuvenibus nobis futurum esse sermonem Socrate praesenti, sed de nobis ipsis. quod igitur dixi, quod ad me attinet nihil prohibet quominus cum Socrate disseramus ita ut ipse velit; Laches vero vide quomodo de hoc sentiat.

La. Simpliciter ego, Nicia, ad sermones affectus sum, vel si mavis, non simpliciter, sed dupliciter; etenim videri cuipiam possum sermonum amator esse eorundemque rursus osor. quum enim audio virum de

ΛΑ. Ἁπλοῦν τό γ' ἐμόν, ὦ Νικία, περὶ λόγων ἐστίν,
εἰ δὲ βούλει, οὐχ ἁπλοῦν, ἀλλὰ διπλοῦν· καὶ γὰρ ἂν δό-
ξαιμί τῳ φιλολόγος εἶναι καὶ αὖ μισολόγος. ὅταν μὲν γὰρ
ἀκούω ἀνδρὸς περὶ ἀρετῆς διαλεγομένου ἢ περί τινος σο-
φίας ὡς ἀληθῶς ὄντος ἀνδρὸς καὶ ἀξίου τῶν λόγων ὧν
λέγει, χαίρω ὑπερφυῶς, θεώμενος ἅμα * τόν τε λέγοντα D
καὶ τὰ λεγόμενα ὅτι πρέποντα ἀλλήλοις καὶ ἁρμόττοντά
ἐστι· καὶ κομιδῇ μοι δοκεῖ μουσικὸς ὁ τοιοῦτος εἶναι, ἁρ-
μονίαν καλλίστην ἡρμοσμένος οὐ λύραν οὐδὲ παιδιᾶς ὄρ-
γανα, ἀλλὰ τῷ ὄντι ζῆν ἡρμοσμένος [οὗ] αὐτὸς αὑτοῦ τὸν
βίον σύμφωνον τοῖς λόγοις πρὸς τὰ ἔργα, ἀτεχνῶς δωριστί,
ἀλλ' οὐκ ἰαστί, οἴομαι δὲ οὐδὲ φρυγιστὶ οὐδὲ λυδιστί, ἀλλ'
ἥπερ μόνη Ἑλληνική ἐστιν ἁρμονία. ὁ μὲν οὖν τοιοῦτος
χαίρειν με ποιεῖ φθεγγόμενος καὶ δοκεῖν * ὁτῳοῦν φιλολό- E
γον εἶναι· οὕτω σφόδρ' ἀποδέχομαι παρ' αὐτοῦ τὰ λεγό-
μενα· ὁ δὲ τἀναντία τούτου πράττων λυπεῖ με, ὅσῳ ἂν
δοκῇ ἄμεινον λέγειν, τοσούτῳ μᾶλλον, καὶ ποιεῖ αὖ δοκεῖν
εἶναι μισολόγον. Σωκράτους δ' ἐγὼ τῶν μὲν λόγων οὐκ
ἔμπειρός εἰμι, ἀλλὰ πρότερον, ὡς ἔοικε, τῶν ἔργων ἐπει-
ράσθην, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν εὗρον ἄξιον ὄντα λόγων καλῶν καὶ
πάσης * παῤῥησίας. εἰ οὖν καὶ τοῦτ' ἔχει, συμβούλομαι 189
τἀνδρί, καὶ ἥδιστ' ἂν ἐξεταζοίμην ὑπὸ τοῦ τοιούτου, καὶ
οὐκ ἂν ἀχθοίμην μανθάνων, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ τῷ Σόλωνι, ἓν
μόνον προςλαβών, ξυγχωρῶ· γηράσκων γὰρ πολλὰ διδά-
σκεσθαι ἐθέλω ὑπὸ χρηστῶν μόνον. τοῦτο γάρ μοι συγχω-
ρείτω, ἀγαθὸν καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν διδάσκαλον, ἵνα μὴ
δυςμαθὴς φαίνωμαι ἀηδῶς μανθάνων. εἰ δὲ νεώτερος ὁ
διδάσκων ἔσται ἢ μήπω ἐν δόξῃ ὢν ἤ τι ἄλλο τῶν τοιού-
των * ἔχων, οὐδέν μοι μέλει. σοὶ οὖν, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ B
ἐπαγγέλλομαι καὶ διδάσκειν καὶ ἐλέγχειν ἐμὲ ὅ τι ἂν βούλῃ,
καὶ μανθάνειν γε ὅ τι αὖ ἐγὼ οἶδα· οὕτω σὺ παρ' ἐμοὶ
διάκεισαι ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ᾗ μετ' ἐμοῦ συνδιεκινδύ-
νευσας καὶ ἔδωκας σαυτοῦ πεῖραν ἀρετῆς, ἣν χρὴ διδόναι
τὸν μέλλοντα δικαίως δώσειν· λέγ' οὖν ὅ τι σοι φίλον, μη-
δὲν τὴν ἡμετέραν ἡλικίαν ὑπόλογον ποιούμενος.

virtute disserentem vel de sapientia aliqua qui vere est vir dignusque iis quos habet sermonibus, mirum quantum delector, spectans simul dicentem et sermones inter se convenientes et concinentes; et sane mihi videtur musicus talis esse, pulcherrimam in se harmoniam gerens non lyrae nec ludicrorum instrumentorum, sed suae ipsius vitae in qua sermones et actiones inter se concinunt plane dorico modo, non ionico, arbitror, nec phrygio aut lydio, sed secundum eam quae sola est graeca harmoniam. huiusmodi igitur homo voluptate me afficit loquens ut cuique videar sermonum amator esse: tantopere amplector ea quae dicit; is vero qui contra facit, quo melius videtur loqui, eo magis me contristat et efficit ut rursus sermonum videar odium habere ac Socratis quidem sermonum non sum peritus, sed prius, ut constat, eius opera cognovi, ibique eum inveni talem quem deceant sermones pulchri omnisque loquendi libertas. iam si hoc quoque habet, assentior viro, et libentissime me explorari patiar ab huiusmodi viro, nec graver discere; nam ego quoque Soloni, uno tantum adiecto, concedo: senescens enim multa discere volo a bonis tantummodo. hoc enim mihi concedito, bonum esse ipsum quoque magistrum, ut ne indocilis videar haud libenter discens. si iunior erit is qui docet vel nondum clarus vel aliud quid horum habet, nihil mea refert. te igitur, Socrate, iubeo et docere et redarguere me quicquid volueris, et discere vicissim quod ego scio: ita erga te affectus sum ab eo die quo mecum periculum suscepisti et documentum fortitudinis tuae dedisti quale oportet dare qui plane sit daturus. dic ergo quod lubet, nullam aetatis nostrae rationem habens.

So. Vos, ut patet, non poterimus accusare quod non prompti sitis ad consulendum communiter atque investigandum.

Ly. At nostrum est opus, Socrate; unum enim te pono ex nobis; vide igitur pro me adolescentulorum

ΣΩ. Οὐ τὰ ὑμέτερα, ὡς ἔοικεν, * αἰτιασόμεθα μὴ C
οὐχ ἕτοιμα εἶναι καὶ συμβουλεύειν καὶ συσκοπεῖν.

ΛΥ. Ἀλλ' ἡμέτερον δὴ ἔργον, ὦ Σώκρατες· ἕνα γάρ σε ἔγωγε ἡμῶν τίθημι· σκόπει οὖν ἀντ' ἐμοῦ ὑπὲρ τῶν νεανίσκων ὅ τι δεόμεθα παρὰ τῶνδε πυνθάνεσθαι, καὶ συμβούλευε διαλεγόμενος τούτοις. ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ ἐπιλανθάνομαι ἤδη τὰ πολλὰ διὰ τὴν ἡλικίαν ὧν ἂν διανοηθῶ ἐρέσθαι καὶ αὖ ἃ ἂν ἀκούσω· ἐὰν δὲ μεταξὺ *) ἄλλοι λόγοι γένωνται, οὐ πάνυ μέμνημαι. ὑμεῖς * οὖν λέγετε καὶ διέξιτε D
πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν προὐθέμεθα· ἐγὼ δ' ἀκούσομαι καὶ ἀκούσας αὖ μετὰ Μελησίου τοῦδε ταῦτο ποιήσω ὅ τι ἂν ὑμῖν δοκῇ.

ΣΩ. Πειστέον, ὦ Νικία τε καὶ Λάχης, Λυσιμάχῳ καὶ Μελησίᾳ. ἃ μὲν οὖν νῦν δὴ ἐπεχειρήσαμεν σκοπεῖν, τίνες οἱ διδάσκαλοι ἡμῖν τῆς τοιαύτης παιδείας γεγόνασιν ἢ τίνας ἄλλους βελτίους πεποιήκαμεν, ἴσως μὲν οὐ κακῶς ἔχει ἐξετάζειν καὶ τὰ τοιαῦτα ἡμᾶς * αὐτούς· ἀλλ' οἶμαι, E
καὶ ἡ τοιάδε σκέψις εἰς ταὐτὸν φέρει, σχεδὸν δέ τι καὶ μᾶλλον ἐξ ἀρχῆς εἴη ἄν. εἰ γὰρ τυγχάνομεν **) ἐπιστάμενοι ὁτουοῦν πέρι, ὅτι παραγενόμενόν τῳ βέλτιον ποιεῖ ἐκεῖνο ᾧ παρεγένετο, καὶ προσέτι οἷοί τέ ἐσμεν αὐτὸ ποιεῖν παραγίγνεσθαι ἐκείνῳ, δῆλον ὅτι αὐτό γε ἴσμεν τοῦτο, οὗ πέρι σύμβουλοι ἂν γενοίμεθα ὡς ἄν τις αὐτὸ ῥᾷστα καὶ ἄριστα κτήσαιτο. ἴσως οὖν οὐ μανθάνετέ μου ὅ τι λέγω, ἀλλ' ὧδε ῥᾷον μαθήσεσθε. εἰ τυγχάνομεν ἐπιστάμενοι ὅτι ὄψις παραγενομένη * ὀφθαλμοῖς βελτίους ποιεῖ ἐκείνους οἷς 190
παρεγένετο, καὶ προσέτι οἷοί τέ ἐσμεν ποιεῖν αὐτὴν παραγίγνεσθαι ὄμμασι, δῆλον ὅτι ὄψιν γε ἴσμεν αὐτὴν ὅ τί ποτ' ἐστίν, ἧς πέρι σύμβουλοι ἂν γενοίμεθα ὡς ἄν τις αὐτὴν ῥᾷστα καὶ ἄριστα κτήσαιτο. εἰ γὰρ μηδ' αὐτὸ τοῦτο εἰδείημεν ὅ τί ποτ' ἐστὶν ὄψις ἢ ὅ τι ἔστιν ἀκοή, σχολῇ ἂν σύμβουλοί γ' ἄξιοι λόγου γενοίμεθα καὶ ἰατροὶ ἢ περὶ ὀφθαλμῶν ἢ περὶ ὤτων, ὅντινα τρόπον ἀκοὴν ἢ ὄψιν * κάλλιστ' B
ἂν κτήσαιτό τις.

*) Ισ. ἐρέσθαι, καὶ αὖ ἃ ἂν ἀκούσω, ἐὰν μεταξύ.
**) γα. ἐτυγχάνομεν.

gratia quid nos oporteat ex his sciscitari, et consulta cum hisce loquens. ego enim iam obliviscor ob aetatem pleraque quae interrogare in animo habebam, et ea quoque quae audiverim, si alii interponuntur sermones, haud sane recordor. vos igitur dicite et inter vos ipsos explicate quod proposuimus; ego autem auditurus sum et quum audivero cum Melesia hocce faciam id quod vobis visum fuerit.

So. Obsequendum est, o Nicia et Laches, Lysimacho et Melesiae. quae igitur modo instituimus quaerere, quinam nobis fuerint huius disciplinae magistri et quosnam alios meliores reddiderimus, fortasse quidem non perperam habet nos ipsos de his explorare; attamen, opinor haec quoque quaestio eodem ducit, remque fere magis ab initio repetat. etenim si scimus aliquid quod si cui adsit melius id reddat cui adsit, et praeterea possum efficere ut illi adsit, sine dubio ipsum hoc novimus de quo consulimur quomodo quis id facillime et optime adipiscatur. fortasse autem non intelligitis quid dicam, at sic facilius intelligetis. si scimus visum si oculis adsit meliores reddere eos quibus adsit, et praeterea efficere possumus ut is oculis adsit, sine dubio visum ipsum novimus quid sit de quo consulimur quomodo quis eum facillime et optime adipiscatur. nam si nec id ipsum sciamus quid sit visus vel quid auditus, vix ac ne vix quidem boni simus consiliarii ac medici vel de oculis vel de auribus, quo pacto auditum vel visum aliquis pulcherrime recuperet.

La. Vera dicis, Socrate.

So. Nonne, Laches, nunc quoque nos hi advocant in consilium, quo modo eorum filiis virtus adesse possit quae meliores eorum animos reddat?

La. Sane quidem.

So. Nonne igitur hoc suppetere debet ut sciamus quid sit virtus? nam si plane ignoremus quid sit virtus,

ΛΑ. Ἀληθῆ λέγεις, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ Λάχης, καὶ νῦν ἡμᾶς τώδε παρακαλεῖτον εἰς συμβουλήν, τίν' ἂν τρόπον τοῖς υἱέσιν αὐτῶν ἀρετὴ παραγενομένη ταῖς ψυχαῖς ἀμείνους ποιήσειεν;

ΛΑ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν τοῦτό γ' ὑπάρχειν δεῖ, τὸ εἰδέναι ὅ τί ποτ' ἐστὶν ἀρετή; εἰ γάρ που μηδ' ἀρετὴν εἰδεῖμεν τὸ παράπαν ὅ τι ποτε τυγχάνει ὄν, τίν' ἂν τρόπον τούτου σύμβουλοι γενοίμεθα ὁτῳοῦν, * ὅπως ἂν αὐτὸ κάλλιστα C
κτήσαιτο;

ΛΑ. Οὐδένα, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Φαμὲν ἄρα, ὦ Λάχης, εἰδέναι αὐτὸ ὅ τι ἔστιν.

ΛΑ. Φαμὲν μέντοι.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅ γε ἴσμεν, κἂν εἴποιμεν δήπου τί ἐστιν.

ΛΑ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Μὴ τοίνυν, ὦ ἄριστε, περὶ ὅλης ἀρετῆς εὐθέως σκοπώμεθα *) (πλέον γὰρ ἴσως ἔργον), ἀλλὰ μέρους τινὸς πέρι πρῶτον ἴδωμεν, εἰ ἱκανῶς ἔχομεν πρὸς τὸ εἰδέναι· καὶ ἡμῖν, ὡς τὸ εἰκός, * ῥᾴων ἡ σκέψις ἔσται. D

ΛΑ. Ἀλλ' οὕτω ποιῶμεν, ὦ Σώκρατες, ὡς σὺ βούλει.

ΣΩ. Τί οὖν ἂν προελοίμεθα τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν; ἢ δῆλον δὴ ὅτι τοῦτο εἰς ὃ τείνειν δοκεῖ ἡ ἐν τοῖς πολλοῖς εἰς ἀνδρείαν· ἢ γάρ;

ΛΑ. Καὶ μάλα δὴ οὕτω δοκεῖ.

ΣΩ. Τοῦτο τοίνυν πρῶτον ἐπιχειρήσωμεν, ὦ Λάχης, εἰπεῖν, ἀνδρεία τί ποτ' ἐστίν· ἔπειτα μετὰ τοῦτο σκεψόμεθα καὶ ὅτῳ ἂν τρόπῳ τοῖς νεανίσκοις παραγένοιτο, * καθ' E
ὅσον οἷόν τε ἐξ ἐπιτηδευμάτων τε καὶ μαθημάτων παραγενέσθαι. ἀλλὰ πειρῶ εἰπεῖν ὃ λέγω, τί ἐστιν ἀνδρεία.

ΛΑ. Οὐ μὰ τὸν Δί', ὦ Σώκρατες, οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν· εἰ γάρ τις ἐθέλοι ἐν τῇ τάξει μένων ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους καὶ μὴ φεύγοι, εὖ ἴσθι ὅτι ἀνδρεῖος ἂν εἴη.

---

*) γρ. σκοπῶμεν εὐθέως.

quo pacto possimus cuiquam consilium dare quomodo eam pulcherrime consequatur?

La. Nullo mihi videtur modo, Socrates.

So. Dicimus ergo, Laches, nos scire quid sit.

La. Dicimus vero.

So. Nonne id quod scimus poterimus etiam exponere quid sit?

La. Quidni?

So. Neque tamen, vir optime, de universa virtute statim videamus (maius enim fortasse opus), sed de parte aliqua primum spectemus an satis eam teneamus; et nobis, ut patet, facilior erit investigatio.]

La. Sane ita faciamus, Socrate, ut tu vis.

So. Quam igitur eligamus ex virtutis partibus? an liquet eam ad quam pertinere videatur armorum tractandorum ars? videtur autem plerisque ad fortitudinem; nonne?

La. Prorsus ita videtur.

So. Hoc igitur primum conemur, Laches, dicere fortitudo quid tandem sit; deinde quaeramus etiam quo pacto adolescentulis possit adesse, quantum possit per studia et disciplinas. at conare explicare quod dico, quid sit fortitudo.

La. Haudquaquam hercle, Socrate, difficile est dictu; si quis enim voluerit in ordine manens propulsare hostes nec fugere, probe scito hunc fortem esse futurum.

So. Bene quidem loqueris, Laches; at ego fortasse non perspicue loquens causam sustineo quod non responderis hoc quod sentiens interrogaveram, sed aliud.

La. Quomodo hoc dicis, Socrate?

So. Dicam, si potuero. fortis sine dubio hic quem

ΣΩ. Εὖ μὲν λέγεις, ὦ Λάχης· ἀλλ᾽ ἴσως ἐγὼ αἴτιος οὐ σαφῶς εἰπὼν, τὸ σὲ ἀποκρίνασθαι μὴ τοῦτο ὃ διανοούμενος ἠρόμην, ἀλλ᾽ ἕτερον.

ΛΑ. Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἐγὼ φράσω, * ἐὰν οἷός τε γένωμαι. ἀνδρεῖός 191
που οὗτος ὃν καὶ σὺ λέγεις, ὃς ἂν ἐν τῇ τάξει μένων μάχηται τοῖς πολεμίοις.

ΛΑ. Ἔγωγ᾽ οὖν φημί.

ΣΩ. Καὶ γὰρ ἐγώ. ἀλλὰ τί αὖ ὅδε, ὃς ἂν φεύγων μάχηται τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ μὴ μένων;

ΛΑ. Πῶς φεύγων;

ΣΩ. Ὥςπερ που καὶ Σκύθαι λέγονται οὐχ ἧττον φεύγοντες ἢ διώκοντες μάχεσθαι, καὶ Ὅμηρός που ἐπαινῶν τοὺς τοῦ Αἰνείου ἵππους κραιπνὰ μάλ᾽ ἔνθα καὶ ἔνθα * ἔφη αὐτοὺς ἐπίστασθαι διώκειν ἠδὲ φέβεσθαι. B
καὶ αὐτὸν τὸν Αἰνείαν κατὰ τοῦτ᾽ ἐνεκωμίασε, κατὰ τὴν τοῦ φόβου ἐπιστήμην, καὶ εἶπεν αὐτὸν εἶναι μήστωρα φόβοιο.

ΛΑ. Καὶ καλῶς γε, ὦ Σώκρατες· περὶ ἁρμάτων γὰρ ἔλεγε. καὶ σὺ τὸ τῶν Σκυθῶν ἱππέων πέρι λέγεις· τὸ μὲν γὰρ ἱππικὸν τὸ ἐκείνων οὕτω μάχεται, τὸ δὲ ὁπλιτικὸν τό γε τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐγὼ λέγω.

ΣΩ. Πλήν γ᾽ ἴσως, ὦ Λάχης, τὸ Λακεδαιμονίων·
Λακεδαιμονίους * γάρ φασιν ἐν Πλαταιαῖς, ἐπειδὴ πρὸς C
τοῖς γερῤῥοφόροις ἐγένοντο, οὐκ ἐθέλειν μένοντας πρὸς αὐτοὺς μάχεσθαι, ἀλλὰ φεύγειν, ἐπειδὴ δ᾽ ἐλύθησαν αἱ τάξεις τῶν Περσῶν, ἀναστρεφομένους ὥςπερ ἱππέας μάχεσθαι καὶ οὕτω νικῆσαι τὴν ἐκεῖ μάχην.

ΛΑ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Τοῦτο τοίνυν αἴτιον *) ἔλεγον, ὅτι ἐγὼ αἴτιος μὴ καλῶς σε ἀποκρίνασθαι, ὅτι οὐ καλῶς ἠρόμην. βουλόμενος γάρ σου πυθέσθαι μὴ μόνον * τοὺς ἐν τῷ ὁπλιτικῷ D
ἀνδρείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ ἱππικῷ καὶ ἐν ξύμπαντι τῷ πολεμικῷ εἴδει, καὶ μὴ μόνον τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πρὸς τὴν θάλατταν κινδύνοις ἀνδρείους

*) ἴσ. ἄρτι.

tu dicis, quicumque in ordine manens pugnat adversus hostes.

La. Equidem aio.

So. Atque etiam ego, at quid iste, qui fugiens pugnat adversus hostes, non manens?

La. Quomodo fugiens?

So. Quemadmodum Scythae quoque dicuntur non minus fugientes quam persequentes pugnare, et Homerus sane Aeneae equos laudans celeriter hic et illic dixit eos scire persequi aut fugere. et ipsum Aeneam laudat propter terrendi scientiam, eumque appellavit effectorem terroris.

La. Ac bene quidem, Socrate; nam de curribus loquitur. et tu de Scytharum equitibus illud dicis; equitatus enim illorum ita pugnat, gravis vero armatura Graecorum, sicut ego dico.

So. Exceptis fortasse, Laches, Lacedaemoniis; Lacedaemonios enim dicunt ad Plataeas, quum in scutatos incidissent, noluisse manentes adversus eos pugnare, Persarum vero ordinibus dissolutis conversos velut equites dimicasse et ita hostem superasse illa pugna.

La. Vera narras.

So. Iccirco etiam supra dixi, me in causa fuisse cur tu non bene responderis, quia non bene interrogaverim. volebam enim ex te sciscitari non solum quinam in gravi armatura, sed etiam quinam in equitatu et in universo bellandi genere fortes essent, nec bello tantum, verum etiam in maris periculis, et qui ad morbos, ad paupertates vel ad res civiles fortes essent, praetereaque non solum ad dolores vel metus, sed etiam adversus cupiditates vel voluptates possent pugnare, sive manentes sive se convertentes; sunt enim

ὄντας, καὶ ὅσοι γε πρὸς νόσους καὶ ὅσοι πρὸς πενίας ἢ καὶ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀνδρεῖοί εἰσι, καὶ ἔτι αὖ μὴ μόνον ὅσοι πρὸς λύπας ἀνδρεῖοι εἰσὶν ἢ φόβους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐπιθυμίας ἢ ἡδονὰς δεινοὶ μάχεσθαι, * καὶ μένοντες ἢ E ἀναστρέφοντες· εἰσὶ γάρ πού τινες, ὦ Λάχης, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνδρεῖοι.

ΛΑ. Καὶ σφόδρα, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἀνδρεῖοι μὲν πάντες οὗτοί εἰσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐν ἡδοναῖς, οἱ δ' ἐν λύπαις, οἱ δ' ἐν ἐπιθυμίαις, οἱ δ' ἐν φόβοις τὴν ἀνδρείαν κέκτηνται· οἱ δέ γ', οἶμαι, δειλίαν ἐν τοῖς αὐτοῖς τούτοις.

ΛΑ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τί ποτε ὂν ἑκάτερον τούτων, τοῦτο ἐπυνθανόμην. πάλιν οὖν πειρῶ εἰπεῖν ἀνδρείαν πρῶτον, τί ὂν ἐν πᾶσι τούτοις ταὐτόν ἐστιν· ἢ οὔπω καταμανθάνεις ὃ λέγω;

ΛΑ. Οὐ πάνυ τι.

ΣΩ. Ἀλλ' ὧδε λέγω, * ὥςπερ ἂν εἰ τάχος ἠρώτων 192 τί ποτ' ἐστίν, ὃ καὶ ἐν τῷ τρέχειν τυγχάνει ὂν ἡμῖν καὶ ἐν τῷ κιθαρίζειν καὶ ἐν τῷ λέγειν καὶ ἐν τῷ μανθάνειν καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς, καὶ σχεδόν τι αὐτὸ κεκτήμεθα, οὗ καὶ πέρι ἄξιον λέγειν*), ἢ ἐν ταῖς τῶν χειρῶν πράξεσιν ἢ σκελῶν ἢ στόματός τε καὶ φωνῆς ἢ διανοίας· ἢ οὐχ οὕτω καὶ σὺ λέγεις;

ΛΑ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Εἰ τοίνυν τίς με ἔροιτο, Ὦ Σώκρατες, τί λέγεις τοῦτο ὃ ἐν πᾶσιν ὀνομάζεις ταχυτῆτα εἶναι; εἴποιμ' ἂν * αὐτῷ ὅτι Τὴν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰ διαπραττομένην B δύναμιν ταχυτῆτα ἔγωγε καλῶ καὶ περὶ φωνὴν καὶ περὶ δρόμον καὶ περὶ τἄλλα πάντα.

ΛΑ. Ὀρθῶς γε σὺ λέγων.

ΣΩ. Πειρῶ δὴ καὶ σύ, ὦ Λάχης, τὴν ἀνδρείαν οὕτως εἰπεῖν, τίς οὖσα δύναμις ἡ αὐτὴ ἐν ἡδονῇ καὶ ἐν λύπῃ καὶ ἐν ἅπασιν οἷς νῦν δὴ ἐλέγομεν αὐτὴν εἶναι, ἔπειτ' ἀνδρεία κέκληται.

ΛΑ. Δοκεῖ τοίνυν μοι καρτερία τις εἶναι τῆς ψυχῆς, εἰ τό γε διὰ πάντων περὶ * ἀνδρείας πεφυκὸς δεῖ εἰπεῖν. C

---

*) ἴσ. οὗ καὶ ἄξιον λέγειν.

haud dubie, Laches, qui etiam in his se fortes praebeant.

La. Sane quidem, Socrate.

So. Itaque fortes quidem omnes hi sunt, alii vero in voluptatibus, alii in doloribus, alii in cupiditatibus, alii in timoribus fortitudinem possident; alii contra, opinor, ignaviam in eisdem his rebus.

La. Sane quidem.

So. Quid tandem horum utrumque, hoc interrogabam. rursus vero conare dicere primum quid sit fortitudo in his omnibus eadem; an nondum intelligis quid dicam?

La. Non satis.

So. At ita dico, quemadmodum si quis quaerat quid sit celeritas quae et in currendo nobis adiuncta est et in cithara pulsanda et in dicendo et in discendo et in aliis multis, eamque fere in omnibus habemus in quibus aestimatione digna est, vel in manuum vel pedum vel oris ac vocis vel mentis actionibus; annon ita tu quoque censes?

La. Sane quidem.

So. Iam si quis ex me quaerat O Socrates, quid dicis hoc quod in omnibus appellas velocitatem? equidem ei respondeam Brevi tempore multa exsequentem facultatem velocitatem equidem appello tum in voce, tum in cursu, tum in reliquis omnibus.

La. Recte tu dicis.

So. Conare iam tu quoque, Laches, explicare quaenam sit facultas illa eandem se praestans in voluptate et in dolore et in omnibus in quibus modo diximus eam esse, quae fortitudo appelletur.

La. Videtur igitur mihi perseverantia quaedam esse animi, si id quod in omnibus natura inest de fortitudine dici oportet.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν δεῖ, εἴ γε τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρινούμεθα ἡμῖν αὐτοῖς. τοῦτο τοίνυν ἔμοιγε φαίνεται, ὅτι οὐ πᾶσά γε, ὡς ἐγῷμαι, καρτερία ἀνδρεία σοι φαίνεται. τεκμαίρομαι δὲ ἐνθένδε· σχεδὸν γάρ τι οἶδα, ὦ Λάχης, ὅτι τῶν πάνυ καλῶν πραγμάτων ἡγεῖ σὺ ἀνδρείαν εἶναι.

ΛΑ. Εὖ μὲν οὖν ἴσθι ὅτι τῶν καλλίστων.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἡ μὲν μετὰ φρονήσεως καρτερία καλὴ κἀγαθή;

ΛΑ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Τί δ᾽ * ἡ μετ᾽ ἀφροσύνης; οὐ τοὐναντίον ταύτῃ D βλαβερὰ καὶ κακοῦργος;

ΛΑ. Ναί.

ΣΩ. Καλὸν οὖν τι φήσεις σὺ εἶναι τὸ τοιοῦτον, ὂν κακοῦργόν τε καὶ βλαβερόν;

ΛΑ. Οὔκουν δίκαιόν γε, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα τήν γε τοιαύτην καρτερίαν ἀνδρείαν ὁμολογήσεις εἶναι, ἐπειδήπερ οὐ καλή ἐστιν, ἡ δὲ ἀνδρεία καλόν ἐστιν.

ΛΑ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Ἡ φρόνιμος ἄρα καρτερία κατὰ τὸν σὸν λόγον ἀνδρεία ἂν εἴη.

ΛΑ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἴδωμεν * δή, ἡ εἰς τί φρόνιμος· ἢ ἡ εἰς ἅπαντα E καὶ τὰ μεγάλα καὶ τὰ σμικρά; οἷον εἴ τις καρτεροῖ ἀναλίσκων ἀργύριον φρονίμως, εἰδὼς ὅτι ἀναλώσας πλεονεκτήσεται, τοῦτον ἀνδρεῖον καλοῖς ἄν;

ΛΑ. Μὰ Δί᾽ οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλ᾽ οἷον εἴ τις ἰατρὸς ὤν, περιπλευμονίᾳ τοῦ υἱέος ἐχομένου ἢ ἄλλου τινὸς καὶ δεομένου πιεῖν ἢ φαγεῖν δοῦναι, μὴ κάμπτοιτο, ἀλλὰ * καρτεροῖ; 193

So. Sane quidem oportet, si ad id quod quaeritur respondere nobis ipsis voluerimus. hoc tamen mihi videtur, te, ni fallor, non omnem perseverantiam habere pro fortitudine. coniicio autem hinc; fere enim scio, Laches, in rebus admodum pulchris te numerare fortitudinem.

La. Immo vero, probe scito, in pulcherrimis.

So. Nonne igitur perseverantia cum prudentia coniuncta pulchra ac bona?

La. Sane quidem.

So. Quid vero cum imprudentia coniuncta? nonne ex contrario damnosa et pestifera?

La. Etiam.

So. Num igitur pulchram tu dices istam esse, quum pestifera et damnosa sit?

La. Nequaquam iustum, Socrate.

So. Non ergo huiusmodi perseverantiam fortitudinem concedes esse, siquidem non pulchra, fortitudo autem pulchra est.

La. Vera dicis.

So. Prudens igitur perseverantia ex tua oratione fortitudo erit.

La. Patet.

So. Videamus igitur, quorsum haec prudentia spectet; an ad omnia tam magna quam parva? velut si quis perseveret in pecunia prudenter impendenda, sciens impendendo se lucraturum esse, hunc fortem dicas?

La. Haudquaquam hercle.

So. At velut si quis medicus, filio pulmonis inflammatione laborante vel alio quo morbo et rogante ut potum vel cibum ipsi praebeat, non flectatur, sed perseveret?

ΛΑ. Οὐδ' ὁπωςτιοῦν οὐδ' αὕτη.

ΣΩ. Ἀλλ' ἐν πολέμῳ καρτεροῦντα ἄνδρα καὶ ἐθέλοντα μάχεσθαι, φρονίμως λογιζόμενον, εἰδότα μὲν ὅτι βοηθήσουσιν ἄλλοι αὐτῷ, πρὸς ἐλάττους δὲ καὶ φαυλοτέρους μαχεῖται ἢ μεθ' ὧν αὐτός ἐςτιν, ἔτι δὲ χωρία ἔχει κρείττω, τοῦτον τὸν μετὰ τῆς τοιαύτης φρονήσεως καὶ παρασκευῆς καρτεροῦντα ἀνδρειότερον ἂν φαίης ἢ τὸν ἐν τῷ ἐναντίῳ * στρατοπέδῳ ἐθέλοντα ὑπομένειν τε καὶ καρ- B τερεῖν;

ΛΑ. Τὸν ἐν τῷ ἐναντίῳ, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν ἀφρονεστέρα γε ἡ τούτου ἢ ἡ τοῦ ἑτέρου καρτερία.

ΛΑ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Καὶ τὸν μετ' ἐπιστήμης ἄρ' ἱππικῆς καρτεροῦντα ἐν ἱππομαχίᾳ ἧττον φήσεις ἀνδρεῖον εἶναι, ἢ τὸν ἄνευ ἐπιστήμης;

ΛΑ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Καὶ τὸν μετὰ σφενδονητικῆς ἢ τοξικῆς ἢ ἄλλης τινὸς τέχνης καρτεροῦντα;

ΛΑ. * Πάνυ γε. C

ΣΩ. Καὶ ὅσοι ἂν ἐθέλωσιν εἰς φρέαρ καταβαίνοντες καὶ κολυμβῶντες καρτερεῖν ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ, μὴ ὄντες δεινοί, ἢ ἔν τινι ἄλλῳ τοιούτῳ, ἀνδρειοτέρους φήσεις τῶν ταῦτα δεινῶν;

ΛΑ. Τί γὰρ ἄν τις ἄλλο φαίη, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Οὐδέν, εἴπερ οἴοιτό γε οὕτως.

ΛΑ. Ἀλλὰ μὴν οἶμαί γε.

ΣΩ. Καὶ μήν που ἀφρονεστέρως γε, ὦ Λάχης, οἱ τοιοῦτοι κινδυνεύουσί τε καὶ καρτεροῦσιν ἢ οἱ μετὰ τέχνης αὐτὸ πράττοντες.

ΛΑ. Φαίνονται.

ΣΩ. Οὐκοῦν αἰσχρὰ ἡ ἄφρων τόλμα τε καὶ καρτέρη- D σις ἐν τῷ πρόσθεν ἐφάνη ἡμῖν οὖσα καὶ βλαβερά;

La. Nec haec ullo omnino modo.

So. At in bello perseverantem virum promptumque ad pugnandum, quippe prudenter ratiocinantem et scientem alios sibi opitulaturos esse et adversus pauciores ac viliores quam cum quibus ipse pugnet certamen fore, praeterea loca se habere praestantiora, hunc igitur tali cum prudentia et praesidio perseverantem fortiorem tu dixeris quam in adversario exercitu volentem persistere ac perseverare?

La. In adversario exercitu perseverantem, ut mihi videtur, Socrate.

So. Attamen imprudentior est huius quam alterius perseverantia.

La. Vera dicis.

So. Et eum qui scientia rei equestris praeditus perseveret in pugna equestri minus dices fortem esse, quam qui ea careat?

La. Mihi videtur.

So. Et eum qui arte saxorum funda iaciendorum vel sagittandi vel alia qua praeditus perseveret?

La. Sane quidem.

So. Et quicumque in puteum descendentes et urinantes perseverent in hoc opere, licet eius imperiti sint, vel alio quo huiusmodi, fortiores dices quam harum rerum peritos?

La. Quid aliud quispiam dixerit, Socrate?

So. Nihil, siquidem ita sentiat.

La. Equidem ita sentio.

So. Iam vero imprudentia, Laches, huiusmodi periculum subeunt subeunt et perseverant quam qui artem tenentes id faciunt.

La. Videntur.

So. Nonne turpis supra nobis visa est imprudens audacia et perseverantia atque perniciosa?

ΛΑ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἡ δέ γε ἀνδρεία ὡμολογεῖτο καλόν τι εἶναι;

ΛΑ. Ὡμολογεῖτο γάρ.

ΣΩ. Νῦν δ' αὖ πάλιν φαμὲν ἐκεῖνο τὸ αἰσχρόν, τὴν ἄφρονα καρτέρησιν, ἀνδρείαν εἶναι.

ΛΑ. Ἐοίκαμεν.

ΣΩ. Καλῶς οὖν σοι δοκοῦμεν λέγειν;

ΛΑ. Μὰ τὸν Δί', ὦ Σώκρατες, ἐμοὶ μὲν οὔ.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα που κατὰ τὸν σὸν λόγον δωριστὶ ἡρμόσμεθα * ἐγώ τε καὶ σύ, ὦ Λάχης· τὰ γὰρ ἔργα οὐ E
ξυμφωνεῖ ἡμῖν τοῖς λόγοις. ἔργῳ μὲν γάρ, ὡς ἔοικε, φαίη ἄν τις ἡμᾶς ἀνδρείας μετέχειν, λόγῳ δ', ὡς ἐγῷμαι, οὐκ ἄν, εἰ νῦν ἡμῶν ἀκούσειε*) διαλεγομένων.

ΛΑ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩ. Τί οὖν; δοκεῖ καλὸν εἶναι οὕτως ἡμᾶς διακεῖσθαι;

ΛΑ. Οὐδ' ὁπωστιοῦν.

ΣΩ. Βούλει οὖν ᾧ λέγομεν πειθώμεθα τό γε τοσοῦτον;

ΛΑ. Τὸ ποῖον δὴ τοῦτο καὶ τίνι τούτῳ;

ΣΩ. Τῷ λόγῳ ὃς καρτερεῖν κελεύει. * εἰ οὖν βούλει, 194
καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ζητήσει ἐπιμείνωμέν τε καὶ καρτερήσωμεν, ἵνα μὴ καὶ αὐτῶν ἡμῶν αὐτὴ ἡ ἀνδρεία καταγελάσῃ, ὅτι οὐκ ἀνδρείως αὐτὴν ζητοῦμεν, εἰ ἄρα πολλάκις αὐτὴ ἡ καρτέρησίς ἐστιν [ἀνδρεία].

ΛΑ. Ἐγὼ μὲν ἕτοιμος, ὦ Σώκρατες, μὴ προαφίστασθαι· καίτοι ἀήθης γ' εἰμὶ τῶν τοιούτων λόγων. ἀλλά τίς με καὶ φιλονεικία εἴληφε πρὸς τὰ εἰρημένα, καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγανακτῶ εἰ οὑτωσὶ * ἃ νοῶ μὴ οἷός τ' εἰμὶ εἰπεῖν· νοεῖν B
μὲν γὰρ ἔμοιγε δοκῶ περὶ ἀνδρείας ὅ τι ἔστιν, οὐκ οἶδα δ'

---

*) γρ. ἀκούσει.

La. Sane quidem.

So. Fortitudinem vero concessimus pulchri quid esse?

La. Concessimus.

So. Nunc contra dicimus turpe illud, imprudentem perseverantiam, fortitudinem esse.

La. Ita videmur.

So. Num igitur bene tibi videmur dicere?

La. Nequaquam hercle, Socrate, mihi.

So. Non igitur ex tua oratione dorico modo compositi sumus ego et tu, Laches; res enim non concinunt cum verbis nostris. et enim re, ut liquet, dixerit quispiam nos fortitudinis esse participes, verbo autem, ut arbitror, negaverit, si nunc nos audiveris disserentes.

La. Verissime loqueris.

So. Quid igitur? videtur tibi pulchra esse haec nostra affectio?

La. Nullo modo.

So. Visne igitur ei quod dicimus tantum certe credamus.

La. Quidnam et cuinam?

So. Orationi quae perseverare nos iubeat. iam si vis, nos quoque in quaestione permaneamus ac perseveremus, ne nosmet ipsos ipsa fortitudo derideat, quod non fortiter eam exquiramus, si fortasse ipsa est perseverantia.

La. Ego sane promptus sum Socrate, nec prius desistam; quamquam mihi insueti sunt huiusmodi sermones. sed contentionis quoddam studium ad ea quae dicta sunt me invasit, et revera indignor si ita quod sentio non possum exponere; sentire enim mihi videor quid sit fortitudo, sed nescio quomodo me modo effu-

ὅπῃ με ἄρτι διέφυγεν, ὥστε μὴ ξυλλαβεῖν τῷ λόγῳ αὐτὴν καὶ εἰπεῖν ὅ τι ἔστιν.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ φίλε, τὸν ἀγαθὸν κυνηγέτην μεταθεῖν χρὴ καὶ μὴ ἀνιέναι;

ΛΑ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΣΩ. Βούλει οὖν καὶ Νικίαν τόνδε παρακαλῶμεν ἐπὶ τὸ κυνηγέσιον, εἴ τι ἡμῶν εὐπορώτερός ἐστιν;

ΛΑ. Βούλομαι· πῶς γὰρ * οὔ; C

ΣΩ. Ἴθι δή, ὦ Νικία, ἀνδράσι φίλοις χειμαζομένοις ἐν λόγῳ καὶ ἀποροῦσι βοήθησον, εἴ τιν᾽ ἔχεις δύναμιν. τὰ μὲν γὰρ δὴ ἡμέτερα ὁρᾷς ὡς ἄπορα· σὺ δ᾽ εἰπὼν ὅ τι ἡγεῖ ἀνδρείαν εἶναι, ἡμᾶς τε τῆς ἀπορίας ἔκλυσαι καὶ αὐτὸς ἃ νοεῖς τῷ λόγῳ βεβαίωσαι.

ΝΙ. Δοκεῖτε τοίνυν μοι πάλαι οὐ καλῶς, ὦ Σώκρατες, ὁρίζεσθαι τὴν ἀνδρείαν· ὃ γὰρ ἐγὼ σοῦ ἤδη καλῶς λέγοντος ἀκήκοα, τούτῳ οὐ χρῆσθε.

ΣΩ. Ποίῳ δή, ὦ Νικία;

ΝΙ. * Πολλάκις ἀκήκοά σου λέγοντος ὅτι ταῦτα ἀγα- D
θὸς ἕκαστος ἡμῶν, ἅπερ σοφός, ἃ δὲ ἀμαθής, ταῦτα δὲ κακός.

ΣΩ. Ἀληθῆ μέντοι νὴ Δία λέγεις, ὦ Νικία.

ΝΙ. Οὐκοῦν εἴπερ ὁ ἀνδρεῖος ἀγαθός, δῆλον ὅτι σοφός ἐστιν;

ΣΩ. Ἤκουσας, ὦ Λάχης;

ΛΑ. Ἔγωγε, καὶ οὐ σφόδρα γε μανθάνω ὃ λέγει.

ΣΩ. Ἀλλ᾽ ἐγὼ δοκῶ μανθάνειν, καί μοι δοκεῖ ὁ ἀνὴρ σοφίαν τινὰ τὴν ἀνδρείαν λέγειν.

ΛΑ. Ποίαν, ὦ Σώκρατες, σοφίαν;

ΣΩ. Οὐκοῦν τόνδε * τοῦτο ἐρωτᾷς; E

ΛΑ. Ἔγωγε.

git, ut oratione eam non potuerim complecti nec dicere quid sit.

So. Nonne, amice, bonum venatorem cursu persequi decet nec remittere?

La. Prorsus isto modo.

So. Visne igitur Niciam quoque hunc advocemus ad venationem, si melius quam nos investigare possit?

La. Volo; quidni?

So. Agedum, Nicia, viris amicis qui sermone tamquam fluctibus iactantur auxilio veni, si qua potueris. nos enim vides quantopere haesitemus: tu vero dicendo quid censeas fortitudinem esse nos haesitatione exsolve et ipse quod sentis oratione confirma.

Ni. Videmini igitur mihi iamdudum non recte, Socrate, definivisse fortitudinem; quod enim a te iam audivi quum bene diceres, hoc non utimini.

So. Quidnam hoc est, Nicia?

Ni. Saepius audivi quum diceres ad ea bonum esse quemque nostrum in quibus sapiens esset, quorum vero inscius esset, ad ea malum.

So. Vero hercle dicis, Nicia.

Ni. Nonne si fortis est bonus, patet eum sapientem esse?

So. Audistine, Laches?

La. Ego quidem, audio, sed non plane intelligo quid dicat.

So. At ego puto me intelligere, et videtur mihi vir sapientiam quandam fortitudinem dicere.

La. Quid, Socrate? sapientiam?

So. Nonne hunc id interrogas?

La. Sane quidem.

ΣΩ. Ἴθι δή, αὐτῷ εἰπέ, ὦ Νικία, ποία σοφία ἀνδρεία ἂν εἴη κατὰ τὸν σὸν λόγον· οὐ γάρ που ἥ γε αὐλητική.

ΝΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐδὲ μὴν ἡ κιθαριστική.

ΝΙ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Ἀλλὰ τίς δὴ αὕτη ἢ τίνος ἐπιστήμη;

ΛΑ. Πάνυ μὲν οὖν ὀρθῶς αὐτὸν ἐρωτᾷς, ὦ Σώκρατες, καὶ εἰπέτω γε τίνα φησὶν αὐτὴν εἶναι.

ΝΙ. Ταύτην ἔγωγε, ὦ Λάχης, τὴν τῶν δεινῶν καὶ θαῤῥαλέων ἐπιστήμην * καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις 195 ἅπασιν.

ΛΑ. Ὡς ἄτοπα λέγει, ὦ Σώκρατες!

ΣΩ. Πρὸς τί τοῦτ' εἶπες βλέψας, ὦ Λάχης;

ΛΑ. Πρὸς τί; χωρὶς δήπου σοφία ἐστὶν ἀνδρείας.

ΣΩ. Οὔκουν φησί γε Νικίας.

ΛΑ. Οὐκοῦν διδάσκωμεν αὐτόν, ἀλλὰ μὴ λοιδορῶμεν.

ΝΙ. Οὔκ, ἀλλά μοι δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, Λάχης ἐπιθυμεῖν κἀμὲ φανῆναι μηδὲν λέγοντα, ὅτι καὶ αὐτὸς ἄρτι τοιοῦτός τις ἐφάνη.

ΛΑ. * Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Νικία· καὶ πειράσομαί γε ἀποφῆναι· οὐδὲν γὰρ λέγεις· ἐπεὶ αὐτίκα ἐν ταῖς νόσοις οὐχ οἱ B ἰατροὶ τὰ δεινὰ ἐπίστανται; ἢ οἱ ἀνδρεῖοι δοκοῦσί σοι ἐπίστασθαι; ἢ τοὺς ἰατροὺς σὺ ἀνδρείους καλεῖς;

ΝΙ. Οὐδ' ὁπωστιοῦν.

ΛΑ. Οὐδέ γε τοὺς γεωργοὺς οἶμαι· καίτοι τά γε ἐν τῇ γεωργίᾳ δεινὰ οὗτοι δήπου ἐπίστανται, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοὶ ἅπαντες τὰ ἐν ταῖς αὑτῶν τέχναις δεινά τε καὶ θαῤῥαλέα ἴσασιν· ἀλλ' οὐδέν τι μᾶλλον οὗτοι * ἀνδρεῖοί C εἰσιν.

ΣΩ. Τί δοκεῖ Λάχης λέγειν, ὦ Νικία; ἔοικε μέντοι λέγειν τι.

So. Agedum, Nicia, dic ei, quae sapientia fortitudo sit ex tua oratione; neque enim, opinor, erit ars tibiam inflandi.

Ni. Minime.

So. Neque ars citharam pulsandi.

Ni. Nullo modo.

So. Sed quaenam haec est et cuiusnam rei scientia?

La. Prorsus recte eum interrogas, Socrate, et dicito quamnam censeat eam esse;

Ni. Equidem, Laches, rerum timendarum et audendarum scientiam tum bello, tum in reliquis omnibus.

La. Quam inepta profert, Socrate!

So. Quorsum spectans hoc dixisti, Laches?

La. Quorsum? diversa certe est sapientia a fortitudine.

So. Hoc autem negat Nicias.

La. Sane hercle; idcirco etiam nugatur.

So. Itaque doceamus eum, non obiurgemus.

Ni. Non, sed videtur mihi, Socrate, Laches cupere me quoque reperiri nihil dicentem, quia ipse modo talis repertus est.

La. Sane quidem, Nicia; idque ostendere conabor; pro nihilo est enim istud quod dicis; nam exempli causa in morbis nonne medici timenda sciunt? an fortes videntur tibi scire? an medicos tu fortes appellas?

Ni. Nullo modo.

La. Neque etiam agricolas arbitror; quamquam hi quae in agricultura timenda sunt sine dubio sciunt, et reliqui opifices omnes in sua quisque arte timenda et audenda sciunt; sed nihilo magis hi fortes sunt.

So. Quid videtur Laches dicere, Nicia? sane, ni fallor, aliquid dicit.

ΝΙ. Καὶ γὰρ λέγει γέ τι, οὐ μέντοι ἀληθές γε.

ΣΩ. Πῶς δή;

ΝΙ. Ὅτι οἴεται τοὺς ἰατροὺς πλέον τι εἰδέναι περὶ
τοὺς κάμνοντας ἢ τὸ ὑγιεινὸν εἰπεῖν οἷόν τε καὶ νοσῶδες.
οἱ δὲ δή τοι τοσοῦτον μόνον ἴσασιν· εἰ δὲ δεινόν τῳ τοῦτό
ἐστι τὸ ὑγιαίνειν μᾶλλον ἢ τὸ κάμνειν, ἡγῇ σὺ τουτί, ὦ
Λάχης, τοὺς ἰατροὺς ἐπίστασθαι; ἢ οὐ πολλοῖς οἴει ἐκ τῆς
νόσου ἄμεινον εἶναι μὴ ἀναστῆναι, ἢ ἀναστῆναι; τοῦτο
* γὰρ εἰπέ· σὺ πᾶσι φῂς ἄμεινον εἶναι ζῆν καὶ οὐ πολλοῖς D
κρεῖττον τεθνάναι;

ΛΑ. Οἶμαι ἔγωγε τοῦτό γε.

ΝΙ. Οἷς οὖν τεθνάναι λυσιτελεῖ, ταὐτὰ οἴει δεινὰ
εἶναι καὶ οἷς ζῆν;

ΛΑ. Οὐκ ἔγωγε.

ΝΙ. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ σὺ δίδως τοῖς ἰατροῖς γιγνώσκειν
ἢ ἄλλῳ τινὶ δημιουργῷ πλὴν τῷ τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν
ἐπιστήμονι, *) ὃν ἐγὼ ἀνδρεῖον καλῶ;

ΣΩ. Κατανοεῖς, ὦ Λάχης, ὅ τι λέγει;

ΛΑ. Ἔγωγε, ὅτι γε τοὺς μάντεις * καλεῖ τοὺς ἀν- E
δρείους· τίς γὰρ δὴ ἄλλος εἴσεται ὅτῳ ἄμεινον ζῆν ἢ τε-
θνάναι; καίτοι σύ, ὦ Νικία, πότερον ὁμολογεῖς μάντις
εἶναι, ἢ οὔτε μάντις οὔτε ἀνδρεῖος;

ΝΙ. Τί δαί; μάντει αὖ οἴει προσήκειν τὰ δεινὰ γι-
γνώσκειν καὶ τὰ θαῤῥαλέα;

ΛΑ. Ἔγωγε· τίνι γὰρ ἄλλῳ;

ΝΙ. Ὧι ἐγὼ λέγω, πολὺ μᾶλλον, ὦ βέλτιστε· ἐπεὶ
μάντιν γε τὰ σημεῖα μόνον δεῖ γιγνώσκειν τῶν ἐσομένων,
εἴτε τῳ θάνατος εἴτε νόσος εἴτε ἀποβολὴ χρημάτων ἔσται,
εἴτε νίκη * εἴθ' ἧττα ἢ πολέμου ἢ καὶ ἄλλης τινὸς ἀγωνίας· 196
ὅ τι δέ τῳ ἄμεινον τούτων ἢ παθεῖν ἢ μὴ παθεῖν, τί μᾶλ-
λον μάντει προσήκει κρῖναι, ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν;

ΛΑ. Ἀλλ' ἐγὼ τούτον **) οὐ μανθάνω, ὦ Σώκρα-
τες, ὅ τι βούλεται λέγειν· οὔτε γὰρ μάντιν οὔτε ἰατρὸν οὔτε

---

*) γρ. τῷ τῶν δεινῶν ἐπιστήμονι.
**) γρ. τοῦτο.

Ni. Dicit enim aliquid, neque tamen verum.

So. Qui tandem?

Ni. Quia arbitratur medicos amplius quid scire de aegrotantibus, praeter quod dicere possint salubre et morbosum. hi autem hoc tantum sciunt; an vero magis alicui timendum sit valitudine prospera uti quam aegrotare, putas tu hoc, Laches, medicos scire? annon multis censes melius esse a morbo non surgere, quam surgere? hoc enim dic: tune omnibus ais melius esse vivere, ac non multis praestare mori?

La. Arbitror equidem hoc.

Ni. Quibus igitur mori praestat, eadem putas timenda esse atque quibus vivere?

La. Non puto.

Ni. Horum vero cognitionem tu medicis tribuis vel alii cui artifici quam rerum timendarum et audendarum scienti, quem ego fortem appello?

So. Intelligisne, Laches, quid dicat?

La. Sane, vates ipsum appellare fortes; quis enim alius sciet cui praestet vivere quam mori? tu vero, Nicia, utrum te confiteris vatem esse, an neque vatem neque fortem?

Ni. Itane? vati censes convenire timenda cognoscere atque audenda?

La. Ego vero; nam cui alii?

Ni. Ei quem dico, multo magis, mi optime; nam vatem signa tantum oportet cognoscere futurorum, sive mors sive morbus sive iactura pecuniae alicui eventura sit; sive victoria sive clades bello aliove in certamine; quid vero alicui melius sit illorum aut pati aut non pati, quî vati magis conveniat iudicare, quam alii cuicumque?

La. At ego non perspicio, Socrate, quid velit hic dicere; neque enim vatem neque medicum neque

ἄλλον οὐδένα δηλοῖ ὅντινα λέγει τὸν ἀνδρεῖον, εἰ μὴ εἰ θεόν
τινα λέγει αὐτὸν εἶναι. ἐμοὶ μὲν οὖν φαίνεται Νικίας οὐκ
ἐθέλειν γενναίως * ὁμολογεῖν ὅτι οὐδὲν λέγει, ἀλλὰ στρέφε- B
ται ἄνω καὶ κάτω ἐπικρυπτόμενος τὴν αὑτοῦ ἀπορίαν. καί-
τοι κἂν ἡμεῖς οἷοί τε ἦμεν ἄρτι ἐγώ τε καὶ σὺ τοιαῦτα
στρέφεσθαι, εἰ ἐβουλόμεθα μὴ δοκεῖν ἐναντία ἡμῖν αὐτοῖς
λέγειν. εἰ μὲν οὖν ἐν δικαστηρίῳ ἡμῖν οἱ λόγοι ἦσαν, εἶχεν
ἄν τινα λόγον ταῦτα ποιεῖν· νῦν δὲ τί ἄν τις ἐν ξυνουσίᾳ
τοιᾷδε μάτην κενοῖς λόγοις αὐτὸς αὐτὸν κοσμοῖ;

ΣΩ. Οὐδὲν οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Λάχης· ἀλλ' ὁρῶμεν
* μὴ Νικίας οἴεταί τι λέγειν καὶ οὐ λόγου ἕνεκα ταῦτα λέ- C
γει. αὐτοῦ οὖν σαφέστερον πυθώμεθα τί ποτε νοεῖ· καὶ ἐάν
τι φαίνηται λέγων, ξυγχωρησόμεθα, εἰ δὲ μή, διδάξομεν.

ΛΑ. Σὺ τοίνυν, ὦ Σώκρατες, εἰ βούλει πυνθάνεσθαι, πυνθάνου· ἐγὼ δ' ἴσως ἱκανῶς πέπυσμαι.

ΣΩ. Ἀλλ' οὐδέν με κωλύει· κοινὴ γὰρ ἔσται ἡ πύστις ὑπὲρ ἐμοῦ τε καὶ σοῦ.

ΛΑ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Λέγε δή μοι, ὦ Νικία, μᾶλλον δ' ἡμῖν (κοινού-
μεθα γὰρ ἐγώ τε καὶ Λάχης * τὸν λόγον), τὴν ἀνδρείαν D
ἐπιστήμην φὴς δεινῶν τε καὶ θαῤῥαλέων εἶναι;

ΝΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Τοῦτο δὲ οὐ παντὸς δὴ εἶναι ἀνδρὸς γνῶναι, ὁπότε γε μήτε ἰατρὸς μήτε μάντις αὐτὸ γνώσεται μηδὲ ἀνδρεῖος ἔσται, ἐὰν μὴ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιστήμην προςλάβη. οὐχ οὕτως ἔλεγες;

ΝΙ. Οὕτω μὲν οὖν.

ΣΩ. Κατὰ τὴν παροιμίαν ἄρα τῷ ὄντι οὐκ ἂν πᾶσα ὗς γνοίη οὐδ' ἂν ἀνδρεία γένοιτο.

ΝΙ. Οὔ μοι δοκεῖ.

ΣΩ. Δῆλον δή, ὦ Νικία, ὅτι οὐδὲ * τὴν Κρομμυω- E
νίαν ὗν πιστεύεις σύ γε ἀνδρείαν γεγονέναι. τοῦτο δὲ λέγω
οὐ παίζων, ἀλλ' ἀναγκαῖον οἶμαι τῷ ταῦτα λέγοντι μηδε-
νὸς θηρίου ἀποδέχεσθαι ἀνδρείαν, ἢ ξυγχωρεῖν θηρίον τι

alium ullum declarat quem appellet fortem, nisi forte deum aliquem dicit eum esse. mihi igitur videtur Nicias nolle ingenue fateri se nihil dicere, sed omnibus modis se versare ut haesitationem suam abscondat. quamquam nos quoque potuissemus modo ego et tu sic nos versare, si voluissemus non videri nobiscum ipsi pugnare. iam si in iudicio nobis esset orandum, consentaneum esset hoc facere; nunc autem quid tali in congressu aliquis frustra verbis vanis se ipse extollat?

So. Nihil mihi videtur causae esse, Laches; at videamus num Nicias arbitretur se aliquid dicere, non dicis causa haec proferat. clarius igitur ex eo percunctemur quid tandem sentiat; et si videtur aliquid dicere, concedemus, sin minus, docebimus.

La. Tu igitur Socrate, si vis percunctari, percunctare; ego, ni fallor, satis sum percunctatus.

So. Nihil sane me prohibet; communis enim erit percunctatio mea et tua causa.

La. Sane quidem.

So. Dic igitur mihi, Nicia, vel potius nobis (communis est enim sermo mihi et Lacheti), fortitudinem dicis scientiam timendorum et audendorum esse?

Ni. Etiam.

So. Hoc autem non cuiusvis esse viri cognoscere, quando neque medicus neque vates id cogniturus nec fortis futurus sit, nisi ipsam hanc scientiam assumserit. nonne ita dicebas?

Ni. Ita sane.

So. Quocirca, ut in proverbio est revera nec sus quaevis cognoscet neque fortis erit.

Ni. Non mihi videtur.

So. Patet igitur, Nicia, nec Crommyoniam suem te credere fortem fuisse. hoc autem dico non iocans, sed necesse esse arbitror eum qui hoc statuat nullius belluae accipere fortitudinem, aut concedere belluam

οὕτω σοφὸν εἶναι ὥστε, ἃ ὀλίγοι ἀνθρώπων ἴσασι διὰ τὸ χαλεπὰ εἶναι γνῶναι, ταῦτα λέοντα ἢ πάρδαλιν ἤ τινα κάπρον [φάναι] εἰδέναι· ἀλλ' ἀνάγκη ὁμοίως λέοντα καὶ ἔλαφον καὶ ταῦρον καὶ πίθηκον πρὸς ἀνδρείαν φάναι πεφυκέναι τὸν τιθέμενον ἀνδρείαν τοῦθ' ὅπερ σὺ τίθεσαι.

ΛΑ. * Νὴ τοὺς θεούς, καὶ εὖ γε λέγεις, ὦ Σώκρα- 197
τες. καὶ *) ἡμῖν ὡς ἀληθῶς τοῦτ' ἀπόκριναι, ὦ Νικία, πότερον σοφώτερα φὴς ἡμῶν ταῦτ' εἶναι τὰ θηρία, ἃ πάντες ὁμολογοῦμεν ἀνδρεῖα εἶναι, ἢ πᾶσιν ἐναντιούμενος τολμᾷς μηδὲ ἀνδρεῖα αὐτὰ καλεῖν;

ΝΙ. Οὐ γάρ τι, ὦ Λάχης, ἔγωγε ἀνδρεῖα καλῶ οὔτε θηρία οὔτε ἄλλο οὐδὲν τὸ τὰ δεινὰ ὑπὸ ἀγνοίας**) μὴ φοβούμενον, ἀλλ' ἄφοβον καὶ μωρόν. ἢ καὶ τὰ παιδία πάντα οἴει
με ἀνδρεῖα * καλεῖν, ἃ δι' ἄγνοιαν οὐδὲν δέδοικεν; ἀλλ' οἶ- B
μαι, τὸ ἄφοβον καὶ τὸ ἀνδρεῖον οὐ ταὐτόν ἐστιν. ἐγὼ δὲ ἀνδρείας μὲν καὶ προμηθείας πάνυ τισὶν ὀλίγοις οἶμαι μετεῖναι, θρασύτητος δὲ καὶ τόλμης καὶ τοῦ ἀφόβου μετὰ ἀπρομηθείας πάνυ πολλοῖς καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ θηρίων. ταῦτ' οὖν ἃ σὺ καλεῖς ἀνδρεῖα καὶ οἱ
πολλοί, ἐγὼ θρασέα καλῶ, ἀνδρεῖα δὲ τὰ * φρόνιμα περὶ C
ὧν λέγω.

ΛΑ. Θέασαι, ὦ Σώκρατες, ὡς εὖ ὅδε ἑαυτὸν δή, ὡς οἴεται, κοσμεῖ τῷ λόγῳ· οὓς δὲ πάντες ὁμολογοῦσιν ἀνδρείους εἶναι, τούτους ἀποστερεῖν ἐπιχειρεῖ ταύτης τῆς τιμῆς.

ΝΙ. Οὔκουν ἔγωγε, ὦ Λάχης, ἀλλὰ θάῤῥει· φημὶ γάρ σε εἶναι σοφόν, καὶ Λάμαχόν γε, εἴπερ ἐστὲ ἀνδρεῖοι, καὶ ἄλλους γε συχνοὺς Ἀθηναίων.

ΛΑ. Οὐδὲν ἐρῶ πρὸς ταῦτα, ἔχων εἰπεῖν, ἵνα μή με φῇς ὡς ἀληθῶς Αἰξωνέα εἶναι.

ΣΩ. * Μηδέ γε εἴπῃς, ὦ Λάχης· καὶ γάρ μοι δοκεῖς D
οὐδὲ μὴ ***) ᾐσθῆσθαι ὅτι ὅδε ταύτην τὴν σοφίαν παρὰ Δάμωνος τοῦ ἡμετέρου ἑταίρου παρείληφεν, ὁ δὲ Δάμων τῷ

---

*) γρ. ΝΙ. Νὴ τ. θεοὺς — ὦ Σώκρατες. ΛΑ. Καὶ.
) γρ. ἀνοίας. *) γρ. μὴν.

aliquam tam sapientem esse ut, quae pauci homines sciant quia difficilia sint cognitu, haec leonem vel pardum vel aprum aliquem scire; sed necesse est similiter dicere ad fortitudinem natura comparatos esse leonem et corvum et taurum et simiam eum qui fortitudinem sumat esse id quod tu sumis.

La. Bene mehercule loqueris, Socrate. iam nobis revera ad hoc responde, Nicia, utrum sapientiora dicis nobis haec esse animalia quae omnes concedimus fortia esse, an nobis adversans audes neo fortia ea dicere?

Ni. Minime, Laches, equidem fortia voco neque animalia neque aliud ullum quod ob ignorantiam timenda non reformidat, sed timoris expers ac stultum. an etiam pueros omnes censes me fortes dicere, qui per inscitiam nihil timent? immo vero arbitror, timoris expers et forte non est idem. ego vero fortitudinis ac prudentiae admodum paucos existimo participes esse, temeritatis autem et audaciae et vacuitatis a timore cum imprudentia coniunctae permultos et viros et mulieres et pueros et animalia. haec igitur quae tu dicis fortia et plerique, ego temeraria appello, fortia autem prudentia de quibus loquor.

La. Vide, Socrate, quam bene hic se ipse; ut opinatur, oratione extollat; quos vero omnes fatemur fortes esse, hos privare studet hoc honore.

Ni. Minime ego, Laches sed bono esto animo; dico enim te esse sapientem et Lamachum, si fortes estis, et alios multos Athenienses.

La. Nihil contra dicam, licet habeam quod reponam, ut ne dicas revera me Aexonensem esse.

So. Ne dicas, Laches; nam videris mihi nec intellexisse hanc eum sapientiam a Damone amico nostro percepisse; isque Prodico multum utitur, qui inter

Προδίκῳ πολλὰ πλησιάζει, ὃς δὴ δοκεῖ τῶν σοφιστῶν κάλλιστα τὰ τοιαῦτα ὀνόματα διαιρεῖν.

ΛΑ. Καὶ γὰρ πρέπει, ὦ Σώκρατες, σοφιστῇ τὰ τοιαῦτα μᾶλλον κομψεύεσθαι ἢ ἀνδρὶ ὃν ἡ πόλις ἀξιοῖ αὐτῆς προϊστάναι.

ΣΩ. Πρέπει μέντοι, ὦ μακάριε, * τῶν μεγίστων προστατοῦντι μεγίστης φρονήσεως μετέχειν. δοκεῖ δέ μοι Νικίας ἄξιος εἶναι ἐπισκέψεως, ὅποι ποτὲ βλέπων τοὔνομα τοῦτο τίθησι, τὴν ἀνδρείαν. E

ΛΑ. Αὐτὸς τοίνυν σκόπει, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τοῦτο μέλλω ποιεῖν, ὦ ἄριστε· μὴ μέντοι οἴου με ἀφήσειν σε τῆς κοινωνίας τοῦ λόγου, ἀλλὰ πρόσεχε τὸν νοῦν καὶ συσκόπει τὰ λεγόμενα.

ΛΑ. Ταῦτα δὲ ἔστω, εἰ δοκεῖ χρῆναι.

ΣΩ. Ἀλλὰ δοκεῖ. σὺ δέ, Νικία, λέγε ἡμῖν πάλιν ἐξ 198
ἀρχῆς. οἶσθ' ὅτι τὴν ἀνδρείαν κατ' ἀρχὰς τοῦ λόγου ἐσκοποῦμεν ὡς μέρος ἀρετῆς σκοποῦντες.

ΝΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ σὺ τοῦτο ἀπεκρίνω ὡς μόριον, ὄντων δὴ καὶ ἄλλων μερῶν, ἃ ξύμπαντα ἀρετὴ κέκληται;

ΝΙ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Ἆρ' οὖν ἅπερ ἐγώ, καὶ σὺ ταῦτα λέγεις; ἐγὼ δὲ καλῶ πρὸς ἀνδρείᾳ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ ἄλλ' ἄττα τοιαῦτα. οὐ καὶ σύ;

ΝΙ. Πάνυ * μὲν οὖν. B

ΣΩ. Ἔχε δή. ταῦτα μὲν γὰρ ὁμολογοῦμεν· περὶ δὲ τῶν δεινῶν καὶ θαῤῥαλέων σκεψώμεθα, ὅπως μὴ σὺ μὲν ἄλλ' ἄττα ἡγῇ, ἡμεῖς δὲ ἄλλα. ἃ μὲν οὖν ἡμεῖς ἡγούμεθα, φράσομέν σοι· σὺ δ' ἐὰν μὴ ὁμολογῇς, διδάξεις. ἡγούμεθα δ' ἡμεῖς δεινὰ μὲν εἶναι ἃ καὶ δέος παρέχει, θαῤῥαλέα δέ, ἃ μὴ δέος παρέχει· δέος δὲ παρέχει *) οὐ τὰ γεγονότα οὐδὲ τὰ παρόντα τῶν κακῶν, ἀλλὰ τὰ προσδοκώμενα· δέος

---

*) Ια. παρέχειν.

omnes sophistas vocum distinguendarum scientia excellit.

La. Decet etiam, Socrate, sophistam magis in huiusmodi rebus se iactare quam virum quem civitas dignum iudicat qui ipsi praesit.

So. Decet sane, mi optime, rebus maximis praefectum maximam habere prudentiam. videtur autem mihi dignum esse quod exquiratur, quorsum spectans Nicias hoc nomen ponat, fortitudinem.

La. Ipse igitur exquire, Socrate.

So. Hoc sum facturus, vir optime; ne tamen existima me dimissurum esse te a communitate disputationis, sed adverte animum et exquire mecum ea quae dicuntur.

La. Esto ita, si necessarium videtur.

So. Sane videtur. tu autem, Nicia, dic nobis rursus ab initio: scis fortitudinem vos in sermonis principio tamquam virtutis partem considerasse.

Ni. Sane quidem.

So. Nonne tu quoque respondens pro parte eam habebas, quum aliae praeterea partes essent quae omnes uno virtutis nomine afficerentur?

Ni. Quidni?

So. Num igitur quae ego, tu quoque haec dicis? ego enim praeter fortitudinem temperantiam et iustitiam et alias generis eiusdem dico, nonne tu quoque?

Ni. Sane quidem.

So. Agedum (hoc enim inter nos convenit) de rebus formidolosis contrariisque videamus, ut ne tu alias quas existimes, nos alias. quas igitur nos existimemus, tibi dicemus, et tu, si non assenseris, docebis. existimamus igitur formidolosa esse atque metuenda quae metum iniiciant, audenda vero et sine timore subeunda, quae nullum afferant metum; afferre autem metum non praeterita nec praesentia mala, sed impen-

γὰρ εἶναι προσδοκίαν μέλλοντος κακοῦ. ἢ * οὐχ οὕτω καὶ C
σοὶ δοκεῖ, ὦ Λάχης;

ΛΑ. Πάνυ γε σφόδρα, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τὰ μὲν ἡμέτερα τοίνυν, ὦ Νικία, ἀκούεις, ὅτι δεινὰ μὲν τὰ μέλλοντα κακά φαμεν εἶναι, θαῤῥαλέα δὲ τὰ μὴ κακὰ ἢ ἀγαθὰ μέλλοντα· σὺ δὲ ταύτῃ ἢ ἄλλῃ περὶ τούτων λέγεις;

ΝΙ. Ταύτῃ ἔγωγε.

ΣΩ. Τούτων δέ γε τὴν ἐπιστήμην ἀνδρείαν προσαγορεύεις;

ΝΙ. Κομιδῇ γε.

ΣΩ. Ἔτι δὴ τὸ τρίτον σκεψώμεθα εἰ ξυνδοκεῖ σοί τε καὶ ἡμῖν.

ΝΙ. * Τὸ ποῖον δὴ τοῦτο; D

ΣΩ. Ἐγὼ δὴ φράσω· δοκεῖ γὰρ δὴ ἐμοί τε καὶ τῷδε, περὶ ὅσων ἐστὶν ἐπιστήμη, οὐκ ἄλλη μὲν εἶναι περὶ γεγονότος, εἰδέναι ὅπῃ γέγονεν, ἄλλη δὲ περὶ γιγνομένων, ὅπῃ γίγνεται, ἄλλη δὲ ὅπῃ ἂν κάλλιστα γένοιτο καὶ γενήσεται τὸ μήπω γεγονός, ἀλλ' ἡ αὐτή. οἷον περὶ τὸ ὑγιεινὸν*) εἰς ἅπαντας τοὺς χρόνους οὐκ ἄλλη τις ἢ ἡ ἰατρική, μία οὖσα, ἐφορᾷ καὶ γιγνόμενα καὶ γεγονότα καὶ γενησόμενα, ὅπῃ γενήσεται· καὶ περὶ τὰ * ἐκ τῆς γῆς αὖ φυόμενα ἡ E
γεωργία ὡσαύτως ἔχει. καὶ δήπου τὰ περὶ τὸν πόλεμον αὐτοὶ ἂν μαρτυρήσαιτε ὅτι ἡ στρατηγία κάλλιστα προμηθεῖται τά τε ἄλλα καὶ περὶ τὸ μέλλον ἔσεσθαι, οὐδὲ τῇ μαντικῇ οἴεται δεῖν ὑπηρετεῖν, ἀλλ' ἄρχειν, ὡς εἰδυῖα κάλλιον τὰ περὶ τὸν πόλεμον καὶ γιγνόμενα καὶ γενησόμενα· * καὶ ὁ 199
νόμος οὕτω τάττει, μὴ τὸν μάντιν τοῦ στρατηγοῦ ἄρχειν, ἀλλὰ τὸν στρατηγὸν τοῦ μάντεως. φήσομεν ταῦτα, ὦ Λάχης;

ΛΑ. Φήσομεν.

ΣΩ. Τί δέ; σὺ ἡμῖν, ὦ Νικία, ξυμφῂς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην καὶ ἐσομένων καὶ γιγνομένων καὶ γεγονότων ἐπαΐειν;

*) Ισ. τὰ περὶ τὸ ὑγιεινόν.

dentia; metum enim esse opinionem impendentis mali. annon ita tibi quoque videtur, Laches?

La. Prorsus isto modo, Socrate.

So. Nostram igitur sententiam, Nicia, audis; ex qua formidolosa dicimus esse mala futura, sine timore autem subeunda esse non mala vel bona futura; tu vero ita an aliter de his sentis?

Ni. Ita equidem.

So. Horum vero scientiam fortitudinem nominas?

Ni. Maxime.

So. Praeterea tertium videamus an idem tibi videatur quod nobis.

Ni. Quidnam hoc est?

So. Ego tibi dicam. videtur enim et mihi et huic, quorumcumque scientia aliqua est, non alia esse praeteriti, quippe cognoscens quomodo factum sit, alia quae cognoscat quomodo fiat, et alia quomodo optime sit futurum quod nondum factum sit, sed eadem. velut res ad sanitatem spectantes in omnia tempora non alia nisi medicina, quae una est, observat, tam praesentia et praeterita quam futura quomodo futura sint; et de iis quae ex terra nascuntur agricultura eodem se modo habet. ac res quidem bellicas ipsi poteritis testificari artem imperatoriam optime providere, quum reliquas tum etiam futuras, nec arti vaticinandi arbitratur se debere obedire, sed imperare, quippe quae melius cognoscat res bellicas quae gerantur et gerendae sint; atque etiam lex hoc praescribit ut non vates imperatorem regat, sed imperator vatem. dicemus hoc, Laches?

La. Dicemus.

So. Quid vero? tune nobis, Nicia, consentis, eadem eandem scientiam et futura et praesentia et praeterita cognoscere?

ΝΙ. Ἔγωγε· δοκεῖ γάρ μοι οὕτως, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ ἄριστε, καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν δεινῶν ἐπιστήμη * ἐστὶ καὶ θαρραλέων, ὡς φής· ἢ γάρ; B

ΝΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὰ δὲ δεινὰ ὡμολόγηται καὶ τὰ θαρραλέα τὰ μὲν μέλλοντα ἀγαθά, τὰ δὲ μέλλοντα κακὰ εἶναι.

ΝΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἡ δέ γ' αὐτὴ ἐπιστήμη τῶν αὐτῶν καὶ μελλόντων καὶ πάντως ἐχόντων εἶναι.

ΝΙ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Οὐ μόνον ἄρα τῶν δεινῶν καὶ θαρραλέων ἡ ἀνδρεία ἐπιστήμη ἐστίν· οὐ γὰρ μελλόντων μόνον πέρι τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἐπαΐει, ἀλλὰ καὶ γιγνομένων καὶ
* γεγονότων καὶ πάντως ἐχόντων, ὥςπερ αἱ ἄλλαι ἐπι- C
στῆμαι.

ΝΙ. Ἔοικέ γε.

ΣΩ. Μέρος ἄρ' ἀνδρείας ἡμῖν, ὦ Νικία, ἀπεκρίνω σχεδόν τι τρίτον· καίτοι ἡμεῖς ἠρωτῶμεν ὅλην ἀνδρείαν ὅ τι εἴη. καὶ νῦν δή, ὡς ἔοικε, κατὰ τὸν σὸν λόγον οὐ μόνον δεινῶν τε καὶ θαρραλέων ἡ ἐπιστήμη ἀνδρεία ἐστίν, ἀλλὰ σχεδόν τι ἡ περὶ πάντων ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν καὶ
πάντως ἐχόντων, ὡς νῦν αὖ ὁ σὸς λόγος, ἀνδρεία * ἂν D
εἴη. οὕτως αὖ μετατίθεσθαι*) ἢ πῶς λέγεις, ὦ Νικία;

ΝΙ. Ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Δοκεῖ οὖν σοι, ὦ δαιμόνιε, ἀπολείπειν ἄν τι ὁ τοιοῦτος ἀρετῆς, εἴπερ εἰδείη τά τε ἀγαθὰ πάντα καὶ παντάπασιν ὡς γίγνεται καὶ γενήσεται καὶ γέγονε καὶ τὰ κακὰ ὡσαύτως; καὶ τοῦτον οἴει ἂν σὺ ἐνδεᾶ εἶναι σωφροσύνης ἢ δικαιοσύνης τε καὶ ὁσιότητος, ᾧ γε μόνῳ προσήκει
καὶ περὶ θεοὺς καὶ περὶ ἀνθρώπους * ἐξευλαβεῖσθαί τε τὰ E
δεινὰ καὶ τὰ μὴ καὶ τἀγαθὰ πορίζεσθαι, ἐπισταμένῳ ὀρθῶς προσομιλεῖν;

ΝΙ. Λέγειν τι, ὦ Σώκρατες, μοι δοκεῖς.

---

*) γρ. μετατίθεσαι.

Ni. Ego sane; videtur enim mihi ita, Socrate.

So. Nonne, mi optime, etiam fortitudo rerum formidolosarum et sine timore subeundarum scientia est, ut dicis? itane?

Ni. Etiam.

So. Formidolosa autem et sine timore subeunda concessimus illa quidem esse mala futura, haec vero bona futura.

Ni. Sane quidem.

So. Eandem vero scientiam eorundem esse et futurorum et omni se modo habentium.

Ni. Sunt ista.

So. Non solum igitur formidolosorum et sine timore subeundorum fortitudo scientia est; non enim futura tantum bona et mala cognoscit, sed etiam praesentia et praeterita et omni se modo habentia, sicuti reliquae scientiae.

Ni. Videtur sane.

So. Partem igitur fere tertiam fortitudinis, Nicia, nobis respondisti; quamquam interrogaveramus tota fortitudo quid esset. atque nunc, ut videtur, ex tua oratione non solum formidolosorum et sine timore subeundorum scientia erit fortitudo, sed omnium fere bonorum et malorum omnique modo se habentium, ut nunc rursus ais, fortitudo erit. itane, an quomodo dicis sententiam te tuam mutare, Nicia?

Ni. Ita mihi videtur, Socrate.

So. Iam videtur tibi, o bone, aliqua virtute huiusmodi homo defici, qui sciat omnia bona et omni modo quomodo sint et futura sint et fuerint, itemque mala? et hunc arbitraris tu carere temperantia et iustitia et sanctitate, in quem solum cadat ratione deorum et hominum res formidolosas contrariasque cavere et bona sibi comparare, quippe qni sciat recte iis uti?

Ni. Dicere aliquid, Socrate, mihi videris.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα, ὦ Νικία, μόριον ἀρετῆς ἂν εἴη τὸ νῦν σοι λεγόμενον, ἀλλὰ σύμπασα ἀρετή.

ΝΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Καὶ μὴν ἔφαμέν γε τὴν ἀνδρείαν μόριον εἶναι ἓν τῶν τῆς ἀρετῆς.

ΝΙ. Ἔφαμεν γάρ.

ΣΩ. Τὸ δέ γε νῦν λεγόμενον οὐ φαίνεται.

ΝΙ. Οὐκ ἔοικεν.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα εὑρήκαμεν, ὦ Νικία, ἀνδρεία ὅ τι ἐστίν.

ΝΙ. Οὐ φαινόμεθα.

ΛΑ. Καὶ μὴν ἔγωγε, ὦ φίλε Νικία, ᾤμην σε εὑρή-
σειν, * ἐπειδὴ ἐμοῦ κατεφρόνησας Σωκράτει ἀποκριναμέ- 200
νου· πάνυ δὴ μεγάλην ἐλπίδα εἶχον ὡς τῇ παρὰ τοῦ Δά-
μωνος σοφίᾳ αὐτὴν ἀνευρήσεις.

ΝΙ. Εὖ γε, ὦ Λάχης, ὅτι οὐδὲν οἴει σὺ ἔτι πρᾶγμα
εἶναι, ὅτι αὐτὸς ἄρτι ἐφάνης ἀνδρείας πέρι οὐδὲν εἰδώς,
ἀλλ' εἰ καὶ ἐγὼ ἕτερος τοιοῦτος ἀναφανήσομαι, πρὸς τοῦτο
βλέπεις, καὶ οὐδὲν ἔτι διοίσει, ὡς ἔοικε, σοὶ μετ' ἐμοῦ μη-
δὲν εἰδέναι ὧν προσήκει ἐπιστήμην ἔχειν ἀνδρὶ οἰομένῳ τι
εἶναι. σὺ μὲν * οὖν μοι δοκεῖς ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπειον B
πρᾶγμα ἐργάζεσθαι, οὐδὲν πρὸς αὑτὸν βλέπειν, ἀλλὰ πρὸς
τοὺς ἄλλους· ἐγὼ δ' οἶμαι ἐμοὶ περὶ ὧν ἐλέγομεν νῦν τε
ἐπιεικῶς εἰρῆσθαι, καὶ εἴ τι αὐτῶν μὴ ἱκανῶς εἴρηται,
ὕστερον ἐπανορθώσεσθαι καὶ μετὰ Δάμωνος, οὗ σύ που
οἴει καταγελᾶν, καὶ ταῦτα οὐδὲ ἰδὼν πώποτε τὸν Δάμωνα,
καὶ μετ' ἄλλων. καὶ ἐπειδὰν βεβαιώσωμαι αὐτά, διδάξω
καὶ σέ, καὶ οὐ φθονήσω· δοκεῖς γάρ μοι καὶ μάλα * σφό- C
δρα δεῖσθαι μαθεῖν.

ΛΑ. Σοφὸς γάρ τοι σὺ εἶ, ὦ Νικία. ἀλλ' ὅμως ἐγὼ Λυσιμάχῳ τῷδε καὶ Μελησίᾳ συμβουλεύω σὲ μὲν καὶ ἐμὲ περὶ τῆς παιδείας τῶν νεανίσκων χαίρειν ἐᾶν, Σωκράτη δὲ τουτονί, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, μὴ ἀφιέναι· εἰ γάρ

So. Non ergo, Nicia, pars virtutis erit id quod nunc dicis, sed universa virtus.

Ni. Videtur.

So. Atqui diximus fortitudinem esse unam de virtutis partibus.

Ni. Diximus vero.

So. Quod autem nunc dictum est, non esse patet.

Ni. Non videtur.

So. Ergo non invenimus, Nicia, fortitudo quid sit.

Ni. Non, ut patet.

La. Iam vero equidem, o care Nicia, arbitrabar te inventurum esse, quoniam me despexeras Socrati respondentem; quocirca valde magna me spes tenebat fore ut propter sapientiam a Damone perceptam id invenires.

Ni. Bene sane, Laches, arbitraris nihil iam referre, quod ipse modo repertus sis fortitudinis inscius, immo ut ego quoque talis reperiar, hoc spectas, et nihil iam, ut videtur, tua intererit mecum te nihil scire eorum quorum scientiam habere par est virum se putantem aliquid esse. tu igitur mihi videris revera humani quid facere: non te respicere, sed ceteros; ego autem arbitror de quibus loquuti sumus et nunc satis dictum esse et posthac, si quid non satis fecerit, id me correcturum esse et cum Damone, quem tu censes ridendum esse, licet numquam videris Damonem, et cum aliis. et si ea confirmavero, te quoque docebo nec invidebo; videris enim mihi admodum indigerè disciplina.

La. Enimvero tu sapiens es, Nicia. attamen ego Lysimacho huic et Melesiae suadeo ut te quidem et me, quod ad iuvenum institutionem attinet, missos faciant, Socratem vero hunc, id quod initio dixi, non dimit-

καὶ ἐμοὶ ἐν ἡλικίᾳ ἦσαν οἱ παῖδες, ταὐτὰ ἂν ταῦτ'
ἐποίουν.

ΝΙ. Ταῦτα μὲν κἀγὼ ξυγχωρῶ, ἐάνπερ ἐθέλῃ Σω-
κράτης τῶν μειρακίων ἐπιμελεῖσθαι, μηδένα ἄλλον ζητεῖν·
ἐπεὶ κἂν ἐγὼ * τὸν Νικήρατον τούτῳ ἥδιστ' ἐπιτρέποιμι, D
εἰ ἐθέλοι οὗτος· ἀλλὰ γὰρ ἄλλους μοι ἑκάστοτε ξυνίστησιν,
ὅταν τι αὐτῷ περὶ τούτου μνησθῶ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐθέλει.
ἀλλ' ὅρα, ὦ Λυσίμαχε, εἴ τι σοῦ ἂν μᾶλλον ὑπακούοι Σω-
κράτης.

ΛΥ. Δίκαιόν γέ τοι, ὦ Νικία· ἐπεὶ καὶ ἐγὼ τούτῳ
πολλὰ ἂν ἐθελήσαιμι ποιεῖν, ἃ οὐκ ἂν ἄλλοις πάνυ πολ-
λοῖς ἐθέλοιμι. πῶς οὖν φῄς, ὦ Σώκρατες; ὑπακούσει
τι καὶ ξυμπροθυμήσει ὡς βελτίστοις γενέσθαι τοῖς μει-
ρακίοις;

ΣΩ. * Καὶ γὰρ ἂν δεινὸν εἴη, ὦ Λυσίμαχε, τοῦτό E
γε, μὴ ἐθέλειν τῳ ξυμπροθυμεῖσθαι ὡς βελτίστῳ γενέ-
σθαι. εἰ μὲν οὖν ἐν τοῖς διαλόγοις τοῖς ἄρτι ἐγὼ μὲν
ἐφάνην εἰδώς, τώδε δὲ μὴ εἰδότε, δίκαιον ἂν ἦν ἐμὲ μάλιστ'
ἐπὶ τοῦτο τὸ ἔργον παρακαλεῖν· νῦν δ' ὁμοίως γὰρ πάντες
ἐν ἀπορίᾳ ἐγενόμεθα· τί οὖν ἄν τις ἡμῶν τινὰ προαι-
ροῖτο; ἐμοὶ μὲν οὖν δὴ αὐτῷ δοκεῖ οὐδένα. ἀλλ' ἐπειδὴ
ταῦθ' οὕτως ἔχει, σκέψασθε * ἄν τι δόξω ξυμβουλεύειν 201
ὑμῖν. ἐγὼ γάρ φημι χρῆναι, ὦ ἄνδρες, (οὐδεὶς γὰρ ἔκφο-
ρος λόγος) κοινῇ πάντας ἡμᾶς ζητεῖν μάλιστα μὲν ἡμῖν
αὐτοῖς διδάσκαλον ὡς ἄριστον, δεόμεθα γάρ, ἔπειτα καὶ
τοῖς μειρακίοις, μήτε χρημάτων φειδομένους μήτε ἄλ-
λου μηδενός· ἐᾶν δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἔχειν ὡς νῦν ἔχομεν,
οὐ ξυμβουλεύω. εἰ δέ τις ἡμῶν καταγελάσεται, ὅτι τη-
λικοίδε ὄντες εἰς διδασκάλων * ἀξιοῦμεν φοιτᾶν, τὸν B
Ὅμηρον δοκεῖ μοι χρῆναι προβάλλεσθαι, ὃς ἔφη οὐκ
ἀγαθὴν εἶναι αἰδῶ κεχρημένῳ ἀνδρὶ παρεῖ-
ναι. καὶ ἡμεῖς οὖν ἐάσαντες χαίρειν εἴ τίς τι ἐρεῖ,
κοινῇ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν μειρακίων ἐπιμέλειαν ποιη-
σώμεθα.

tant; nam si mihi quoque adulti essent filii, idem hoc facerem.

Ni. His ego quoque assentior, si quidem Socrates adolescentium voluerit procurationem suscipere, nullum alium esse quaerendum; nam ego quoque Niceratum huic libentissime traderem, si vellet; at alios mihi semper commendat, quando eius rei mentionem facio, ipse autem recusat. iam vide, Lysimache, an tibi magis obsequatur Socrates.

Ly. Par sane est, Nicia; nam ego quoque multa voluerim huic facere quae noluerim aliis permultis. quomodo igitur dicis, Socrate? an obsequere et nobiscum operam dabis ut optimi exsistant adolescentuli?

So. Atque etiam grave, Lysimache, esset hoc, si quis nollet alicui operam navare ut optimus evaderet. iam si in sermonibus modo collatis ego repertus essem sciens, hi vero nescientes, par sane esset me potissimum ad hoc opus advocare; nunc autem similiter omnes consilî inopia laboravimus; cur igitur quis nostrum aliquem eligat? mihi sane videtur ipsi nullus esse eligendus. at quum haec sic se habeant, videte an hoc aliquid sit quod vobis suadeo. ego enim dico oportere, o viri, (haud enim pervulgatum est quod propono), communiter omnes nos quaerere maxime nobis ipsis praeceptorem quam optimum (indigemus enim), deinde etiam adolescentulis, neque pecunia parcentes neque alia qua re; ut vero nos ipsos sinamus sic habere ut nunc nos habemus, non suadeo. ac si quis nostrum riserit, quod aetate tam provecti ad praeceptores velimus ventitare, ad Homerum mihi videtur provocandum esse qui dixit *non bonum* esse *pudorem si viro adsit indigenti.* nos igitur missum facientes si quis quid dixerit, communiter de nobismet ipsis et de adolescentulis curam adhibeamus.

ΛΥ. Ἐμοὶ μὲν ἀρέσκει, ὦ Σώκρατες, ἃ λέγεις· καὶ
ἐθέλω, ὅσῳπερ γεραίτατός εἰμι, τοσούτῳ προθυμότατα
μανθάνειν μετὰ τῶν νεανίσκων. ἀλλά μοι οὑτωσὶ ποίησον·
αὔριον ἕωθεν ἀφίκου οἴκαδε, καὶ μὴ ἄλλως * ποιήσῃς, C
ἵνα βουλευσώμεθα περὶ αὐτῶν τούτων. τὸ δὲ νῦν εἶναι τὴν
συνουσίαν διαλύσωμεν.

ΣΩ. Ἀλλὰ ποιήσω, ὦ Λυσίμαχε, ταῦτα, καὶ ἥξω παρά σε αὔριον, ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ.

Ly. Mihi quidem placet, Socrate, quod dicis; atque volo, quo senior sum, eo studiosius discere cum iuvenibus. at ita fac mihi: cras mane veni in domum meam nec aliter facias, ut deliberemus de his ipsis. nunc vero colloquium dissolvamus.

So. Sane faciam, Lysimache, hoc, et veniam ad te cras, si deus voluerit.

ΛΥΣΙΣ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΠΠΟΘΑΛΗΣ ΚΤΗΣΙΠΠΟΣ, ΜΕΝΕΞΕΝΟΣ ΛΥΣΙΣ.

Ἐπορευόμην μὲν ἐξ Ἀκαδημίας εὐθὺ Λυκείου τὴν ἔξω 203
τείχους ὑπ' αὐτὸ τὸ τεῖχος· ἐπειδὴ δ' ἐγενόμην κατὰ τὴν
πυλίδα ᾗ ἡ Πάνοπος κρήνη, ἐνταῦθα συνέτυχον Ἱππο-
θάλει τε τῷ Ἱερωνύμου καὶ Κτησίππῳ τῷ Παιανιεῖ καὶ
ἄλλοις μετὰ τούτων νεανίσκοις ἀθρόοις συνεστῶσι. καί με
προσιόντα ὁ Ἱπποθάλης ἰδὼν Ὦ Σώκρατες, ἔφη, ποῖ δὴ
πορεύει * καὶ πόθεν; Ἐξ Ἀκαδημίας, ἦν δ' ἐγώ, πορεύο- B
μαι εὐθὺ Λυκείου. Δεῦρο δή, ἦ δ' ὅς, εὐθὺ ἡμῶν οὐ
παραβάλλεις; ἄξιον μέντοι. Ποῖ, ἔφην ἐγώ, λέγεις, καὶ
παρὰ τίνας τοὺς ὑμᾶς; Δεῦρο, ἔφη, δείξας μοι ἐν τῷ κα-
ταντικρὺ τοῦ τείχους περίβολόν τέ τινα καὶ θύραν ἀνεῳ-
γμένην. διατρίβομεν δέ, ἦ δ' ὅς, αὐτόθι, ἡμεῖς τε αὐτοὶ
καὶ ἄλλοι πάνυ πολλοὶ καὶ καλοί. * Ἔστι δὲ δὴ τί τοῦτο, 204
καὶ τίς ἡ διατριβή; Παλαίστρα, ἔφη, νεωστὶ ᾠκοδομημένη·
ἡ δὲ διατριβὴ τὰ πολλὰ ἐν λόγοις, ὧν ἡδέως ἄν σοι μετα-
διδοῖμεν. Καλῶς γε, ἦν δ' ἐγώ, ποιοῦντες. διδάσκει δὲ
τίς αὐτόθι; Σὸς ἑταῖρός τε, ἦ δ' ὅς, καὶ ἐπαινέτης, Μίκ-
κος. Μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, οὐ φαῦλός γε ἀνήρ, ἀλλ' ἱκα-
νὸς σοφιστής. Βούλει οὖν ἕπεσθαι, ἔφη, ἵνα καὶ ἴδῃς
τοὺς ὄντας αὐτόθι; Αὐτοῦ πρῶτον * ἡδέως ἀκούσαιμ' ἄν, B
ἐπὶ τῷ καὶ εἴσειμι καὶ τίς ὁ καλός*). Ἄλλος, ἔφη, ἄλλῳ
ἡμῶν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες. Σοὶ δὲ δὴ τίς, ὦ Ἱππόθαλες;
τοῦτό μοι εἰπέ. Καὶ ὃς ἐρωτηθεὶς ἠρυθρίασε. Καὶ ἐγὼ
εἶπον Ὦ παῖ Ἱερωνύμου Ἱππόθαλες, τοῦτο μὲν μηκέτ'

*) Ἴσ. Αὐτὸ πρῶτον ἡδέως ἀκούσαιμ' ἂν (ἐπὶ τούτῳ καὶ εἴσειμι), τίς ὁ καλός.

SOCRATES HIPPOTHALES CTESIPPUS MENEXENUS LYSIS.

Proficiscebar ex Academia recta in Lyceum extra murum iuxta ipsum murum; quum vero ad portulam venissem ubi Panopis fons est, offendi Hippothalem Hieronymi filium et Ctesippum Paeaniensem aliosque cum his iuvenes frequentem coronam facientes. tum Hippothales quum me accedentem vidisset O Socrates, inquit, quo tendis et unde venis? Ex Academia, inquam, proficiscor recta in Lyceum. Huc igitur, inquit, recta ad nos non accedis? operae tamen pretium est. Quo, inquam, dicis, et ad quosnam vos? Huc, inquit, ostendens mihi e regione muri septum quoddam et fores apertas. versamur vero, inquit, ibi, tam nos ipsi quam alii permulti pulchri. Quodnam istud est, et in qua re versamini? Palaestra, inquit, recens aedificata, versamur autem maximam partem in sermonibus, quos libenter tecum communicemus. Recte, inquam, faciatis. docet vero quis ibi? Amicus tuus, inquit, et laudator, Miccus. Haudquaquam hercle, inquam, vilis vir, sed idoneus sophistes. Visne igitur sequi, inquit, ut videas ibi versantes? Id primum libenter audiverim (hac conditione etiam intro), quis pulcher sit. Alius, inquit, alii nostrum videtur, Socrate. Tibi vero quis, Hippothale? hoc mihi dic. Tum ille interrogatus erubuit. Atque ego O fili Hiero-

εἴπῃς, εἴτε ἐρᾷς του εἴτε μή· οἶδα γὰρ ὅτι οὐ μόνον ἐρᾷς,
ἀλλὰ καὶ πόῤῥω ἤδη εἶ πορευόμενος τοῦ ἔρωτος. εἰμὶ δ᾽
ἐγὼ τὰ μὲν ἄλλα φαῦλος καὶ ἄχρηστος, τοῦτο δέ μοί πως
ἐκ θεοῦ δέδοται, * ταχὺ οἵῳ τ᾽ εἶναι γνῶναι ἐρῶντά τε C
καὶ ἐρώμενον. Καὶ ὃς ἀκούσας πολὺ ἔτι μᾶλλον ἠρυθρίασεν.
Ὁ οὖν Κτήσιππος, Ἀστεῖόν γε, ἦ δ᾽ ὅς, ὅτι ἐρυθριᾷς,
ὦ Ἱππόθαλες, καὶ ὀκνεῖς εἰπεῖν Σωκράτει τοὔνομα·
ἐὰν δ᾽ οὗτος καὶ σμικρὸν χρόνον συνδιατρίψῃ σοι, παρατεθήσεται
ὑπὸ σοῦ ἀκούων θαμὰ λέγοντος. ἡμῶν γοῦν, ὦ
Σώκρατες, ἐκκεκώφωκε τὰ ὦτα καὶ ἐμπέπληκε Λύσιδος·
ἂν μὲν δὴ * καὶ ὑποπίῃ, εὐμάρεια ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἐξ ὕπνου D
ἐγρομένοις Λύσιδος οἴεσθαι τοὔνομα ἀκούειν. καὶ ἃ μὲν καταλογάδην
διηγεῖται, δεινὰ ὄντα οὐ πάνυ τι δεινά ἐστιν·
ἀλλ᾽ ἐπειδὰν τὰ ποιήματα ἡμῶν ἐπιχειρήσῃ καταντλεῖν καὶ
συγγράμματα! καὶ ὃ ἐστι τούτων δεινότερον, ὅτι καὶ ᾄδει
εἰς τὰ παιδικὰ φωνῇ θαυμασίᾳ, ἣν ἡμᾶς δεῖ ἀκούοντας
ἀνέχεσθαι. νῦν δὲ ἐρωτώμενος ὑπὸ σοῦ ἐρυθριᾷ. * Ἔστι E
δέ, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὁ Λύσις νέος τις, ὡς ἔοικε· τεκμαίρομαι
δέ, ὅτι ἀκούσας τοὔνομα οὐκ ἔγνων. Οὐ γὰρ πάνυ, ἔφη,
τὶ αὐτοῦ τοὔνομα λέγουσιν, ἀλλ᾽ ἔτι πατρόθεν ἐπονομάζεται
διὰ τὸ σφόδρα τὸν πατέρα γιγνώσκεσθαι αὐτοῦ· ἐπεὶ εὖ
οἶδ᾽ ὅτι πολλοῦ δεῖ σε τὸ εἶδος ἀγνοεῖν τοῦ παιδός· ἱκανὸς
γὰρ καὶ ἀπὸ μόνου τούτου γιγνώσκεσθαι. Λεγέσθω, ἦν
δ᾽ ἐγώ, οὗτινος ἐστίν. Δημοκράτους, ἔφη, τοῦ Αἰξωνέως
ὁ πρεσβύτατος υἱός. Εἶεν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ Ἱππόθαλες, ὡς
γενναῖον καὶ νεανικὸν τοῦτον τὸν ἔρωτα πανταχῇ ἀνεῦρες,
καί μοι ἴθι ἐπίδειξαι ἃ καὶ τοῖσδε ἐπιδείκνυσαι, * ἵν᾽ εἰδῶ 205
εἰ ἐπίστασαι ἃ χρὴ ἐραστὴν περὶ παιδικῶν πρὸς αὐτὸν ἢ
πρὸς ἄλλους λέγειν. Τούτων δέ τι, ἔφη, σταθμᾷ, ὦ Σώκρατες,
ὧν ὅδε λέγει; Πότερον, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ τὸ ἐρᾶν
ἔξαρνος εἶ οὗ λέγει ὅδε; Οὐκ ἔγωγε, ἔφη, ἀλλὰ μὴ ποιεῖν
εἰς τὰ παιδικὰ μηδὲ συγγράφειν. Οὐχ ὑγιαίνει, ἔφη ὁ
Κτήσιππος, ἀλλὰ ληρεῖ τε καὶ μαίνεται. Καὶ ἐγὼ εἶπον·
Ὦ Ἱππόθαλες, οὔ τι τῶν μέτρων δέομαι ἀκοῦσαι οὐδὲ μέ-

nymi Hippothales, inquam, hoc iam ne dicas utrum aliquem ames necne; scio enim te non modo amare, sed etiam longius iam in amore processisse. sum vero ad reliquas res vilis atque inutilis, hoc autem nescio quomodo a deo mihi datum est, ut celeriter possim cognoscere amantem et amatum. Quod quum audisset ille multo etiam magis erubuit. Tum Ctesippus, Lepidum sane, inquit, quod erubescis, Hippothale, et cunctaris Socrati dicere nomen; si vero hic vel paullisper tecum versatus fuerit, enecabitur a te crebro dicentem audiens. nostras certe, Socrate, aures obtudit et Lysidis nomine implevit; si vero aliquantum biberit, facile nobis accidit ut etiam e somno excitati Lysidis nobis videamur nomen audire. et quae oratione soluta narrat, molesta quidem, neque tamen admodum molesta sunt; at quando poëmata in nos instituit effundere atque scripta! etiam molestius illis est hoc, quod etiam canit de deliciis suis voce admirabili, quam nos audire sustineamus oportet. nunc vero interrogatus a te erubescit. Est autem, inquam, Lysis iuvenis, ut videtur; inde colligo, quod nomen eius audiens non novi. Non sane, inquit, eius nomen usurpant, sed adhuc ex patre nominatur quia eius pater admodum notus est; ceteroqui probe scio longe abesse ut tu formam pueri ignores; ex hoc enim solo iam satis potest cognosci. Dicite, inquam, cuiusnam sit filius. Democratis, inquit, Aexonensis natu maximus. Iam Hippothale, inquam, quum generosum omnique numero insignem hunc amorem inveneris, age mihi ostende quae his quoque ostendis, ut cognoscam an scias quae oportet amatorem de puero dilecto et huic et aliis dicere. Horumne vero aliquid, inquit, pensi habes, Socrate, quae iste loquitur? Num, inquam, etiam negas te eum amare quem hic dicit? Non equidem, inquit, at hoc carmina me facere in puerum et scribere. Non est sana mente, inquit Ctesippus, sed nugatur et

λος εἴ τι πεποίηκας * εἰς τὸν νεανίσκον, ἀλλὰ τῆς διανοίας, B
ἵν' εἰδῶ τίνα τρόπον προςφέρει πρὸς τὰ παιδικά. Ὅδε δή-
που σοι, ἔφη, ἐρεῖ· ἀκριβῶς γὰρ ἐπίσταται καὶ μέμνηται,
εἴπερ, ὡς λέγει, ὑπ' ἐμοῦ ἀεὶ ἀκούων διατεθρύλληται. Νὴ
τοὺς θεούς, ἔφη ὁ Κτήσιππος, πάνυ γε· καὶ γάρ ἐστι
καταγέλαστα, ὦ Σώκρατες. τὸ γὰρ ἐραστὴν ὄντα καὶ δια-
φερόντως τῶν ἄλλων τὸν νοῦν προςέχοντα τῷ παιδὶ ἴδιον
μὲν μηδὲν ἔχειν λέγειν, ὃ οὐχὶ κἂν παῖς εἴποι, * πῶς οὐχὶ C
καταγέλαστον; ἃ δὲ ἡ πόλις ὅλη ᾄδει περὶ Δημοκράτους
καὶ Λύσιδος τοῦ πάππου τοῦ παιδὸς καὶ πάντων πέρι τῶν
προγόνων, πλούτους τε καὶ ἱπποτροφίας καὶ νίκας Πυθοῖ
καὶ Ἰσθμοῖ καὶ Νεμέᾳ τεθρίπποις τε καὶ κέλησι, ταῦτα
ποιεῖ τε καὶ λέγει, πρὸς δὲ τούτοις ἔτι τούτων κρονικώ-
τερα. τὸν γὰρ τοῦ Ἡρακλέους ξενισμὸν πρώην ἡμῖν ἐν
ποιήματί τινι διῄει, ὡς διὰ τὴν τοῦ Ἡρακλέους ξυγγέ-
νειαν ὁ πρόγονος αὐτῶν ὑποδέξαιτο * τὸν Ἡρακλέα, γε- D
γονὼς αὐτὸς ἐκ Διός τε καὶ τῆς τοῦ δήμου ἀρχηγέτου θυ-
γατρός, ἅπερ αἱ γραῖαι ᾄδουσι, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτ',
ὦ Σώκρατες. ταῦτ' ἐστὶν ἃ οὗτος λέγων τε καὶ ᾄδων ἀνα-
γκάζει καὶ ἡμᾶς ἀκροᾶσθαι. Καὶ ἐγὼ ἀκούσας εἶπον· Ὦ
καταγέλαστε Ἱππόθαλες, πρὶν νενικηκέναι ποιεῖς τε καὶ
ᾄδεις εἰς σαυτὸν ἐγκώμιον; Ἀλλ' οὐκ εἰς ἐμαυτόν, ὦ Σώ-
κρατες, οὔτε ποιῶ οὔτε ᾄδω. Οὐκ οἴει γε, ἦν δ' ἐγώ. Τὸ
δὲ πῶς ἔχει; ἔφη. Πάντων * μάλιστ', εἶπον, εἰς σὲ τεί- E
νουσιν αὗται αἱ ᾠδαί. ἐὰν μὲν γὰρ ἕλῃς τὰ παιδικὰ τοι-
αῦτα ὄντα, κόσμος σοι ἔσται τὰ λεχθέντα καὶ ᾀσθέντα
καὶ τῷ ὄντι ἐγκώμια ὥςπερ νενικηκότι, ὅτι τοιούτων παι-
δικῶν ἔτυχες· ἐὰν δέ σε διαφύγῃ, ὅσῳ ἂν μείζω σοι εἰ-
ρημένα ᾖ ἐγκώμια περὶ τῶν παιδικῶν, τοσούτῳ μειζόνων
δόξεις καλῶν τε κἀγαθῶν ἐστερημένος καταγέλαστος εἶναι.
ὅςτις οὖν τὰ ἐρωτικά, * ὦ φίλε, σοφός, οὐκ ἐπαινεῖ τὸν 206
ἐρώμενον πρὶν ἂν ἕλῃ, δεδιὼς τὸ μέλλον ὅπῃ ἀποβήσεται.
καὶ ἅμα οἱ καλοί, ἐπειδάν τις αὐτοὺς ἐπαινῇ καὶ αὔξῃ,
φρονήματος ἐμπίπλανται καὶ μεγαλαυχίας· ἢ οὐκ οἴει;

delirat. Tum ego O Hippothales, inquam, non versus cupio audire nec cantum si quem fecisti in iuvenem, sed sententiam, ut cognoscam quo pacto tu cum deliciis tuis agas. Hic sine dubio, inquit, dicet; plane enim scit et meminit, siquidem, ut ait, aures ipsi a me semper dicente sunt obtusae. Sane quidem, inquit Ctesippus, mehercule; est enim etiam ridiculum, Socrate. etenim amatorem esse et praeter ceteros rationem habere pueri, neque tamen proprii aliquid proferre posse, quod non etiam puer dicat, quidni ridiculum sit? quae enim civitas tota celebrat de Democrate et Lyside pueri avo omnibusque maioribus, divitias et equorum alendorum studium et victorias quas Pythiis et Isthmiis et Nemeis consequuti sint quadrigis et equis singularibus, haec carminibus et sermonibus praedicat, et praeterea his etiam ineptiora. hospitium enim nuper nobis carmine quodam persequutus est quo progenitor eorum Herculem ob cognationem exceperit, ipse natus e Iove et filia auctoris pagi, quae quidem aniculae cantant, et alia multa generis eiusdem, Socrate. haec sunt quae hic narrans, et carminibus celebrans etiam nos cogit audire. Tum ego quum hoc audivissem O ridicule Hippothale, inquam, priusquam viceris, facis et canis carmina in laudes tuas composita? At in laudes meas, Socrate, neque facio neque cano. Non putas, inquam. Quo modo autem istud est? inquit. Omnium maxime, inquam, ad te pertinent hi cantus. nam si ceperis delicias tuas ita comparatas, decori tibi erunt et dicta et cantata et verae laudationes tamquam victoriam consequuto, quod tales delicias nactus fueris; sin autem te effugerint, quanto maiores a te laudes dictae fuerint in delicias, tanto maioribus videberis pulchris ac bonis privatus ridiculus esse. quicumque vero, amice, ad res amatorias sapiens est, is non laudat amatum priusquam ceperit, timens futurum quo sit evasurum. simul etiam pulchri, quando quis eos

Ἔγωγε, ἔφη. Οὐκοῦν ὅσῳ ἂν μεγαλαυχότεροι ὦσι, δυςα-
λωτότεροι γίγνονται; Εἰκός γε. Ποῖός τις οὖν ἄν σοι δο-
κοῖ θηρευτὴς εἶναι, εἰ ἀνασοβοῖ θηρεύων καὶ δυςαλωτο-
τέραν τὴν ἄγραν ποιοῖ; Δῆλον ὅτι * φαῦλος. Καὶ μὲν δὴ B
λόγοις τε καὶ ᾠδαῖς μὴ κηλεῖν, ἀλλ' ἐξαγριαίνειν πολλὴ
ἀμουσία· ἦ γάρ; Δοκεῖ μοι. Σκόπει δή, ὦ Ἱππόθαλες,
ὅπως μὴ πᾶσι τούτοις ἔνοχον σαυτὸν ποιήσεις διὰ τὴν
ποίησιν. καίτοι οἶμαι ἐγὼ ἄνδρα ποιήσει βλάπτοντα ἑαυτὸν
οὐκ ἄν σε ἐθέλειν ὁμολογῆσαι ὡς ἀγαθός ποτ' ἐστὶ ποιη-
τής, βλαβερὸς ὢν ἑαυτῷ. Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη· πολλὴ
γὰρ ἂν ἀλογία εἴη. ἀλλὰ διὰ ταῦτα δή σοι, ὦ Σώκρατες,
ἀνακοινοῦμαι, * καὶ εἴ τι ἄλλο ἔχεις, συμβούλευε, τίνα ἂν C
τις λόγον διαλεγόμενος ἢ τί πράττων προςφιλὴς παιδικοῖς
γένοιτο. Οὐ ῥάδιον, ἦν δ' ἐγώ, εἰπεῖν. ἀλλ' εἴ μοι ἐθελή-
σαις αὐτὸν ποιῆσαι εἰς λόγους ἐλθεῖν, ἴσως ἂν δυναίμην
σοι ἐπιδεῖξαι ἃ χρὴ αὐτῷ διαλέγεσθαι ἀντὶ τούτων ὧν οὗ-
τοι λέγειν τε καὶ ᾄδειν φασί σε. Ἀλλ' οὐδέν, ἔφη, χαλε-
πόν. ἂν γὰρ εἰςέλθῃς μετὰ Κτησίππου τοῦδε καὶ καθεζό-
μενος διαλέγῃ, οἶμαι μὲν καὶ αὐτός σοι πρόςεισι (φιλήκοος
γάρ, ὦ Σώκρατες, διαφερόντως * ἐστί), καὶ ἅμα ὡς Ἑρ- D
μαῖα ἄγουσιν, ἀναμεμιγμένοι ἐν ταὐτῷ εἰσὶν οἵ τε νεανίσκοι
καὶ οἱ παῖδες. πρόςεισιν οὖν σοι. εἰ δὲ μή, Κτησίππῳ συν-
ήθης ἐστὶ διὰ τὸν τούτου ἀνεψιὸν Μενέξενον· Μενεξένῳ
μὲν γὰρ δὴ πάντων μάλισθ' ἑταῖρος ὢν τυγχάνει. καλε-
σάτω οὖν οὗτος αὐτόν, ἐὰν ἄρα μὴ προςίῃ αὐτός. Ταῦτα,
ἦν δ' ἐγώ, χρὴ ποιεῖν. καὶ ἅμα λαβὼν τὸν Κτήσιππον
προςῄειν εἰς * τὴν παλαίστραν· οἱ δ' ἄλλοι ὕστεροι ἡμῶν E
ᾔεσαν.

Εἰςελθόντες δὲ κατελάβομεν αὐτόθι τεθυκότας τε τοὺς παῖδας καὶ τὰ περὶ τὰ ἱερεῖα σχεδόν τι ἤδη πεποιημένα, ἀστραγαλίζοντάς τε δὴ καὶ κεκοσμημένους ἅπαντας. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ ἐν τῇ αὐλῇ ἔπαιζον ἔξω, οἱ δέ τινες τοῦ ἀποδυτηρίου ἐν γωνίᾳ ἠρτίαζον ἀστραγάλοις παμπόλλοις,

laudat et honore auget, superbia implentur atque iactantia; an non putas? Ego sane, inquit. Nonne igitur, quo iactantiores sunt, eo difficiliores exsistunt captu? Veri est simile. Qualis igitur tibi videretur venator esse, si suscitaret venans feram captuque redderet difficiliorem? Sine dubio vilis. Atque etiam sermonibus et cantibus non placare, sed exasperare magnae est inscitiae; nonne? Videtur mihi. Vide igitur, Hippothale, ne horum omnium reum te exhibeas per poësin. quamquam arbitror te non esse concessurum virum poësi sibi ipsum nocentem bonum umquam esse poëtam, quum se ipse laedat. Haudquaquam hercle, inquit; multae enim esset insipientiae. at hanc ob causam tecum, Socrate, rem communico, et si quid aliud habes, suade, quid loquendo vel quid faciendo dilectus quispiam possit puero fieri. Non facile est, inquam, dictu. attamen si mihi volueris efficere ut mecum sermones conferat, fortasse potuerim tibi ostendere quae colloqui te cum eo oporteat pro illis quae hi te dicere et canere referunt. At non est, inquit, difficile. si enim intraveris cum hoc Ctesippo et assidens colloquare, ipsum arbitror ad te accessurum esse (est enim, Socrate, audiendi praeter ceteros cupidus), simulque, quum Hermaea celebrent, in unum commixti sunt iuvenes et pueri. quocirca accedet ad te. sin minus, Ctesippo familiaris est propter huius patruelem Menexenum: Menexeno enim ex omnibus maxime amicus est. vocato igitur hic eum, si non accedit ipse. Hoc, inquam, faciendum. et simul prehendens Ctesippum intravi palaestram; reliqui pone nos sequuti sunt.

Ingressi ibi invenimus pueros sacrificio et re divina peractis talis ludentes omnesque ornatos. ac plurimi in vestibulo ludebant extra, nonnulli vero in apodyterii angulo par micabant talis compluribus quos e calathis quibusdam depromebant; hos autem circumdabant

ἐκ φορμίσκων τινῶν προαιρούμενοι· τούτους δὲ περιέστασαν
ἄλλοι θεωροῦντες. ὧν δὴ καὶ ὁ Λύσις ἦν, καὶ εἱστήκει ἐν
τοῖς παισί τε καὶ νεανίσκοις * ἐστεφανωμένος καὶ τὴν ὄψιν 207
διαφέρων, οὐ τὸ καλὸς εἶναι μόνον ἄξιος ἀκοῦσαι, ἀλλ' ὅτι
καλός τε κἀγαθός. καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ καταντικρὺ ἀποχωρή-
σαντες ἐκαθεζόμεθα (ἦν γὰρ αὐτόθι ἡσυχία) καί τι ἀλλή-
λοις διελεγόμεθα. περιστρεφόμενος οὖν ὁ Λύσις θαμὰ ἐπε-
σκοπεῖτο ἡμᾶς καὶ δῆλος ἦν ἐπιθυμῶν προσελθεῖν. τέως
μὲν οὖν ἠπόρει τε καὶ ὤκνει μόνος προσιέναι· ἔπειτα ὁ
Μενέξενος ἐκ τῆς αὐλῆς μεταξὺ παίζων εἰσέρχεται, * καὶ B
ὡς εἶδεν ἐμέ τε καὶ τὸν Κτήσιππον ᾔει παρακαθιζησό-
μενος. ἰδὼν οὖν αὐτὸν ὁ Λύσις εἵπετο καὶ συμπαρεκαθέ-
ζετο μετὰ τοῦ Μενεξένου. προσῆλθον δὴ καὶ οἱ ἄλλοι· καὶ
δὴ καὶ ὁ Ἱπποθάλης, ἐπειδὴ πλείους ἑώρα ἐφισταμένους,
τούτους ἐπηλυγισάμενος προσέστη ᾗ μὴ ᾤετο κατόψεσθαι
τὸν Λύσιν, δεδιὼς μὴ αὐτῷ ἀπεχθάνοιτο· καὶ οὕτω προσε-
στὼς ἠκροᾶτο.

Καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν Μενέξενον ἀποβλέψας, Ὦ παῖ Δη-
μοφῶντος, ἦν δ' ἐγώ, * πότερος ὑμῶν πρεσβύτερος; Ἀμ- C
φισβητοῦμεν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ὁπότερος γενναιότερος,
ἐρίζοιτ' ἄν, ἦν δ' ἐγώ. Πάνυ γε, ἔφη. Καὶ μὴν ὁπότε-
ρός γε καλλίων, ὡσαύτως. Ἐγελασάτην οὖν ἄμφω. Οὐ
μὴν ὁπότερός γε, ἔφην, πλουσιώτερος ὑμῶν, οὐκ ἐρήσο-
μαι· φίλω γάρ ἐστον· ἢ γάρ; Πάνυ γ', ἐφάτην. Οὐ-
κοῦν κοινὰ τά γε φίλων λέγεται, ὥστε τούτῳ γε οὐδὲν
διοίσετον, εἴπερ ἀληθῆ περὶ τῆς φιλίας λέγετον. Συνε-
φάτην.

* Ἐπεχείρουν δὴ μετὰ τοῦτο ἐρωτᾶν ὁπότερος δικαιό- D
τερος καὶ σοφώτερος αὐτῶν εἴη. μεταξὺ οὖν τις προσελ-
θὼν ἀνέστησε τὸν Μενέξενον, φάσκων καλεῖν τὸν παιδο-
τρίβην· ἐδόκει γάρ μοι ἱεροποιῶν τυγχάνειν. ἐκεῖνος μὲν
οὖν ᾤχετο· ἐγὼ δὲ τὸν Λύσιν ἠρόμην, Ἦ που, ἦν δ'
ἐγώ, ὦ Λύσι, σφόδρα φιλεῖ σε ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ;

alii spectantes. quorum etiam Lysis erat, qui stabat inter pueros et iuvenes corona redimitus et facie praestans, dignus non solum qui pulcher diceretur, sed pulcher ac bonus. atque nos discedentes e regione assedimus (erat enim ibi tranquillitas) et de aliqua re inter nos disseruimus. conversus igitur Lysis crebro in nos intuebatur et patuit ipsum cupere accedere. aliquamdiu vero dubitabat et cunctabatur solus adire; tum Menexenus e vestibulo inter ludum ingreditur, et quum me et Ctesippum vidisset, venit assessum. Lysis vero eum conspicatus sequutus est et assedit cum Menexeno. accesserunt dein reliqui quoque; atque etiam Hippothales, quum plures vidisset adstantes, horum se circulo obtegens constitit ubi putabat Lysin ipsum non esse conspecturum, timens ne ei molestiam exhiberet; et ita adstans audivit.

Tum ego in Menexenum intuens, O fili Demophontis, inquam, uter vestrum natu maior? Ambigimus, inquit. Nonne etiam uter generosior sit, certetis? inquam. Sane quidem, inquit. Atque etiam uter pulchrior, itidem. Riserunt ambo. Uter vero, inquam, ditior sit vestrum, id non interrogabo; amici enim estis; nonne? Sane quidem, responderunt. Etenim amicorum omnia esse communia dicuntur; quocirca hac quidem in re nullum inter vos discrimen erit, si verum est quod de amicitia dicitis. Assenserunt.

Volebam deinde interrogare uter iustior ac sapientior ex ipsis esset. interea aliquis accedens surgere iussit Menexenum, dicens vocare eum palaestrae magistrum; videbatur enim mihi sacrificulorum esse. ille igitur abit, ego vero Lysidem interrogavi. Sine dubio, inquam, Lysi, admodum te amant pater et mater? Sane quidem, inquit. Nonne velint ut tu quam bea-

Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς. Οὐκοῦν βούλοιντο ἄν σε ὡς εὐδαιμο-
νέστατον εἶναι; Πῶς γὰρ οὔ; Δοκεῖ δέ σοι εὐδαίμων * εἶ- E
ναι ἄνθρωπος δουλεύων τε καὶ ᾧ μηδὲν ἐξείη ποιεῖν ὧν
ἐπιθυμοῖ; Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε, ἔφη. Οὐκοῦν εἴ σε φιλεῖ
ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ εὐδαίμονά σε ἐπιθυμοῦσι γενέ-
σθαι, τοῦτο παντὶ τρόπῳ δῆλον ὅτι προθυμοῦνται ὅπως
ἂν εὐδαιμονοίης; Πῶς γὰρ οὐχί; ἔφη. Ἐῶσιν ἄρα σε ἃ
βούλει ποιεῖν, καὶ οὐδὲν ἐπιπλήττουσιν οὐδὲ διακωλύουσι
ποιεῖν ὧν ἂν ἐπιθυμῇς; Ναὶ μὰ Δί' ἐμέ γε, ὦ Σώκρατες,
καὶ μάλα γε πολλὰ κωλύουσι. Πῶς λέγεις; ἦν δ' ἐγώ· βου-
λόμενοί σε μακάριον εἶναι διακωλύουσι * τοῦτο ποιεῖν ὃ 208
ἂν βούλῃ; ὧδε δέ μοι λέγε. ἢν ἐπιθυμήσῃς ἐπί τινος τῶν
τοῦ πατρὸς ἁρμάτων ὀχεῖσθαι λαβὼν τὰς ἡνίας, ὅταν
ἁμιλλᾶται, οὐκ ἂν ἐῷέν σε, ἀλλὰ διακωλύοιεν; Μὰ Δί' οὐ
μέντοι ἄν, ἔφη, ἐῷεν. Ἀλλὰ τίνα μήν; Ἔστι τις ἡνίο-
χος παρὰ τοῦ πατρὸς μισθὸν φέρων. Πῶς λέγεις; μι-
σθωτῷ μᾶλλον ἐπιτρέπουσιν ἢ σοὶ ποιεῖν ὅ τι ἂν βούληται
περὶ τοὺς ἵππους, καὶ προσέτι αὐτοῦ τούτου ἀργύριον τε-
λοῦσιν; Ἀλλὰ * τί μήν; ἔφη. Ἀλλὰ τοῦ ὀρικοῦ ζεύγους, B
οἶμαι, ἐπιτρέπουσί σοι ἄρχειν, κἂν εἰ βούλοιο λαβὼν τὴν
μάστιγα τύπτειν, ἐῷεν ἄν. Πόθεν, ἦ δ' ὅς, ἐῷεν; Τί
δέ; ἦν δ' ἐγώ· οὐδενὶ ἔξεστιν αὐτοὺς τύπτειν; Καὶ μάλ',
ἔφη, τῷ ὀρεοκόμῳ. Δούλῳ ὄντι, ἢ ἐλευθέρῳ; Δούλῳ, ἔφη.
Καὶ δοῦλον, ὡς ἔοικεν, ἡγοῦνται περὶ πλείονος ἢ σὲ τὸν
υἱόν, καὶ ἐπιτρέπουσι τὰ ἑαυτῶν μᾶλλον ἢ σοί, καὶ ἐῶσι
ποιεῖν ὅ τι βούλεται, σὲ δὲ διακωλύουσι. * καί μοι ἔτι τόδε C
εἰπέ. σὲ αὐτὸν ἐῶσιν ἄρχειν σεαυτοῦ, ἢ οὐδὲ τοῦτο ἐπιτρέ-
πουσί σοι; Πῶς γάρ, ἔφη, ἐπιτρέπουσιν; Ἀλλ' ἄρχει τίς
σου; Ὅδε, παιδαγωγός, ἔφη. Μῶν δοῦλος ὤν; Ἀλλὰ τί
μήν; ἡμέτερός γε, ἔφη. Ἦ δεινόν, ἦν δ' ἐγώ, ἐλεύθερον
ὄντα ὑπὸ δούλου ἄρχεσθαι. τί δὲ ποιῶν αὖ οὗτος ὁ παιδα-
γωγός σου ἄρχει; Ἄγων δήπου, ἔφη, εἰς διδασκάλου.
Μῶν μὴ καὶ οὗτοί σου ἄρχουσιν, οἱ διδάσκαλοι; Πάντως
δήπου. * Παμπόλλους ἄρα σοι δεσπότας καὶ ἄρχοντας D

tissimus sis? Quidni? Videtur autem tibi beatus esse homo serviens et cui nihil liceat facere eorum quae cupiat? Nequaquam hercle, inquit. Nonne si te amant pater et mater ac beatum te fieri cupiunt, omni modo eos patet eniti ut beate vivas? Quidni? inquit. Sinunt igitur te quod vis facere, nec reprehendunt neque impediunt quominus facias quicquid vis? Immo mehercule, Socrate, sane in multis me impediunt. Quomodo ais? inquam; volentes ut beatus sis impediunt quominus id facias quod velis? ita vero dic mihi. si cuperes aliquo patris tui curru vehi sumtis habenis, quando certaret, non sineret, sed prohiberet? Haudquaquam hercle, inquit, sineret. At cui hoc permitteret? Est auriga qui a patre mercedem accipit. Quomodo narras? mercenario potius permittunt quam tibi facere quicquid volt equis, et praeterea hanc ipsam ob causam pecuniam ei solvunt? Quidni? inquit. At mulas, opinor, permittunt tibi agere, et si volueris flagello caedere, te sinerent. Me, inquit, ut sinerent? Quid vero? inquam; an nemini licet eas caedere? Sane quidem, inquit, mulioni. Servo, an libero? Servo, inquit. Servum igitur, ut videtur, pluris faciunt quam te filium, et committunt res suas potius quam tibi, et sinunt eum facere quod volt, te autem prohibent. atque mihi praeterea hoc dic: tene ipsum sinunt tibi imperare, an nec hoc tibi permittunt? Quî enim, inquit, permittunt. At imperat aliquis tibi? Hicce, paedagogus, inquit. Num servus est? Quidni? ac noster quidem, inquit. Indignum sane, inquam, si liber a servo regitur. quid autem faciens hic paedagogus tibi imperat? Ducens me videlicet, inquit, ad magistrum. Numquid hi quoque tibi imperant, magistri? Omni sane modo. Permultos igitur tibi dominos et imperatores sponte pater praeficit. num vero si domum venis ad matrem, haec te sinit facere quicquid vis, ut te beatum reddat, vel lana vel tela, quando texit? neque enim, ut opinor,

ἑκὼν ὁ πατὴρ ἐφίστησιν. ἀλλ᾽ ἆρ᾽ ἐπειδὰν οἴκαδε ἔλθῃς παρὰ τὴν μητέρα, ἐκείνη σε ἐᾷ ποιεῖν ὅ τι ἂν βούλῃ, ἵν᾽ αὐτῇ μακάριος ᾖς, ἢ περὶ τὰ ἔρια ἢ περὶ τὸν ἱστόν, ὅταν ὑφαίνῃ; οὔ τι γάρ που διακωλύει σε ἢ τῆς σπάθης ἢ τῆς κερκίδος ἢ ἄλλου του τῶν περὶ ταλασιουργίαν ὀργάνων ἅπτεσθαι. Καὶ ὃς γελάσας, Μὰ Δί᾽, ἔφη, ὦ Σώκρατες, * οὐ μόνον γε διακωλύει, ἀλλὰ καὶ τυπτοίμην ἂν εἰ ἁπτοίμην. Ἡράκλεις! ἦν δ᾽ ἐγώ, μῶν μή τι ἠδίκηκας τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα; Μὰ Δί᾽, οὐκ ἔγωγε, ἔφη. Ἀλλ᾽ ἀντὶ τίνος μὴν οὕτω σε δεινῶς διακωλύουσιν εὐδαίμονα εἶναι καὶ ποιεῖν ὅ τι ἂν βούλῃ, καὶ δι᾽ ἡμέρας ὅλης τρέφουσί σε ἀεί τῳ δουλεύοντα καὶ ἑνὶ λόγῳ ὀλίγου ὧν ἐπιθυμεῖς οὐδὲν ποιοῦντα; ὥςτε σοι, ὡς ἔοικεν, οὔτε τῶν χρημάτων τοσούτων ὄντων οὐδὲν ὄφελος, ἀλλὰ πάντες αὐτῶν μᾶλλον ἄρχουσιν ἢ σύ, οὔτε * τοῦ σώματος οὕτω γενναίου ὄντος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄλλος ποιμαίνει καὶ θεραπεύει· σὺ δὲ ἄρχεις οὐδενός, ὦ Λύσι, οὐδὲ ποιεῖς οὐδὲν ὧν ἐπιθυμεῖς. Οὐ γάρ πω, ἔφη, ἡλικίαν ἔχω, ὦ Σώκρατες. Μὴ οὐ τοῦτό σε, ὦ παῖ Δημοκράτους, κωλύῃ· ἐπεὶ τό γε τοσόνδε, ὡς ἐγᾦμαι, καὶ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ σοι ἐπιτρέπουσι καὶ οὐκ ἀναμένουσιν ἕως ἂν ἡλικίαν ἔχῃς. ὅταν γὰρ βούλωνται αὐτοῖς τινὰ ἀναγνωσθῆναι ἢ γραφῆναι, σέ, ὡς ἐγᾦμαι, πρῶτον * τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπὶ τοῦτο τάττουσιν· ἢ γάρ; Πάνυ γ᾽, ἔφη. Οὐκοῦν ἔξεστί σοι ἐνταῦθ᾽ ὅ τι ἂν βούλῃ πρῶτον τῶν γραμμάτων γράφειν καὶ ὅ τι ἂν δεύτερον, καὶ ἀναγιγνώσκειν ὡςαύτως ἔξεστι. καὶ ἐπειδάν, ὡς ἐγᾦμαι, τὴν λύραν λάβῃς, οὐ διακωλύουσί σε οὔθ᾽ ὁ πατὴρ οὔθ᾽ ἡ μήτηρ ἐπιτεῖναί τε καὶ ἀνεῖναι ἣν ἂν βούλῃ τῶν χορδῶν, καὶ ψῆλαι καὶ κρούειν τῷ πλήκτρῳ· ἢ διακωλύουσιν; Οὐ δῆτα. Τί ποτ᾽ ἂν οὖν εἴη, ὦ Λύσι, τὸ αἴτιον ὅτι * ἐνταῦθα μὲν οὐ διακωλύουσιν, ἐν οἷς δὲ ἄρτι ἐλέγομεν διακωλύουσιν; Ὅτι, οἶμαι, ἔφη, ταῦτα μὲν ἐπίσταμαι, ἐκεῖνα δ᾽ οὔ. Εἶεν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ ἄριστε, οὐκ ἄρα τὴν ἡλικίαν σου περιμένει ὁ πατὴρ ἐπιτρέπειν πάντα,

te prohibet vel pectinem vel radium vel aliud quod lanificii instrumentum attrectare. Tum ille ridens, Mehercule, inquit, Socrate, non solum me prohibet, sed etiam caederet, si attrectarem. Pro Iuppiter! inquam, num laesisti patrem vel matrem? Haudquaquam hercle, inquit. At quam ob causam te tantopere prohibent quominus beatus sis et facias quod velis, totumque per diem sic te educant ut semper alicui servias et uno verbo eorum quae cupias nihil propemodum facias? quocirca tibi, ut videtur, neque opes tam amplae prosunt, sed omnes eas magis quam tu administrant, neque corpus tantopere praestans, sed hoc quoque alius curat et colit; tu autem neque quid administras, Lysi, neque facis eorum aliquid quae cupis. Nondum, inquit, in aetatem veni, Socrate. Vereor, Democratis fili, ut hoc te impediat; nam hoc certe, ut arbitror, et pater et mater tibi permittunt nec exspectant donec in aetatem veneris. etenim si cupiunt aliquid sibi legi vel scribi, tibi, ut opinor, primo ex domesticis hoc mandant; nonne? Sane quidem, inquit. Atque licet tibi hic quamcumque vis primam litterarum scribere et quamcumque vis secundam, et legere item licet. et si lyram, ut arbitror, sumseris, non prohibent te pater et mater quamcumque vis chordarum intendere et remittere, et psallere plectroque pulsare; an prohibent? Minime vero. Quidnam igitur causae esse putemus, Lysi, cur hic non prohibeant, in illis vero quae modo diximus prohibeant? Quia, opinor, inquit, haec scio, illa vero ignoro. Itaque, mi optime, inquam, non aetatem tuam exspectat pater ad omnia tibi committenda, sed quo die existimaverit te maiorem quam semet ipsum intelligentiam habere, eo tibi committet et se ipsum et res suas. Arbitror, quidem, inquit. Iam vero, inquam, vicinus nonne idem quod pater de te statuet? utrum censes eum commissurum tibi esse rerum domesticarum ad-

ἀλλ' ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἡγήσηταί σε βέλτιον αὐτοῦ φρονεῖν, ταύτῃ ἐπιτρέψει σοι καὶ αὑτὸν καὶ τὰ αὑτοῦ. Οἶμαι ἔγωγε, ἔφη. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, τί δέ; τῷ γείτονι ἆρ' οὐχ ὁ αὐτὸς ὅρος ὥσπερ τῷ πατρὶ περὶ σοῦ; πότερον οἴει αὐτὸν * ἐπιτρέ- D
ψειν σοι τὴν αὑτοῦ οἰκίαν οἰκονομεῖν, ὅταν σε ἡγήσηται βέλτιον περὶ οἰκονομίας ἑαυτοῦ φρονεῖν, ἢ αὐτὸν ἐπιστατήσειν; Ἐμοὶ ἐπιτρέψειν οἶμαι. Τί δ'; Ἀθηναίους οἴει σοι οὐκ ἐπιτρέψειν τὰ αὑτῶν, ὅταν αἰσθάνωνται ὅτι ἱκανῶς φρονεῖς; Ἔγωγε. Πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, τί ἄρα ὁ μέγας βασιλεύς; πότερον τῷ πρεσβυτάτῳ υἱεῖ, οὗ ἡ τῆς Ἀσίας ἀρχὴ γίγνεται, μᾶλλον ἂν ἐπιτρέψειεν ἑψομένων κρεῶν ἐμβάλλειν*) ὅ τι ἂν βούληται ἐμβαλεῖν εἰς τὸν ζωμόν, * ἢ ἡμῖν, εἰ ἀφικόμενοι παρ' ἐκεῖνον ἐνδειξαίμεθα E
αὐτῷ ὅτι ἡμεῖς κάλλιον φρονοῦμεν ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ περὶ ὄψου σκευασίας; Ἡμῖν δῆλον ὅτι, ἔφη. Καὶ τὸν μέν γε οὐδ' ἂν σμικρὸν ἐάσειεν ἐμβαλεῖν, ἡμᾶς δέ, κἂν εἰ βουλοίμεθα δραξάμενοι τῶν ἁλῶν, ἐῴη ἂν ἐμβαλεῖν. Πῶς γὰρ οὔ; Τί δ' εἰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀσθενοῖ, ἆρ' ἐῴη ἂν αὐτὸν ἅπτεσθαι τῶν ἑαυτοῦ ὀφθαλμῶν, μὴ ἰατρικὸν ἡγούμενος, ἢ κωλύοι ἄν;
* Κωλύοι ἄν. Ἡμᾶς δέ γε εἰ ὑπολαμβάνοι ἰατρικοὺς εἶ- 210
ναι, κἂν εἰ βουλοίμεθα διανοίγοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπάσαι τῆς τέφρας, οἶμαι, οὐκ ἂν κωλύσειεν, ἡγούμενος ὀρθῶς φρονεῖν. Ἀληθῆ λέγεις. Ἆρ' οὖν καὶ τἆλλα πάντα ἡμῖν ἐπιτρέποι ἂν μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ καὶ τῷ υἱεῖ, περὶ ὅσων ἂν δόξωμεν αὐτῷ σοφώτεροι ἐκείνων εἶναι; Ἀνάγκη, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Οὕτως ἄρ' ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Λύσι· εἰς μὲν ταῦτα ἃ ἂν φρόνιμοι * γενώμεθα ἅπαντες B
ἡμῖν ἐπιτρέψουσιν, Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποιήσομέν τε ἐν τούτοις ὅ τι ἂν βουλώμεθα, καὶ οὐδεὶς ἡμᾶς ἑκὼν εἶναι ἐμποδιεῖ, ἀλλ' αὐτοί τε ἐλεύθεροι ἐσόμεθα ἐν αὐτοῖς καὶ ἄλλων ἄρχοντες, ἡμέτερά τε ταῦτα ἔσται· ὀνησόμεθα γὰρ ἀπ' αὐτῶν· εἰς ἃ δ' ἂν νοῦν

---

*) ἄλλ. ἐμβαλεῖν. ἴσ. κρεῶν ὅ τι ἂν βούληται ἐμβαλεῖν.

ministrationem, si te putet meliorem eius intelligentiam habere quam se ipsum, an ipsum ei praefuturum esse? Mihi commissurum esse arbitror. Quid vero? Athenienses arbitraris tibi non esse commissuros res suas, si intellexerint te satis esse prudentem? Ego sane. Per deos, inquam, quid magnus rex? utrum filio natu manimo, cuius Asiae futurum est imperium, magis permittat quum carnes coquantur quicquid velit in ius iniicere, an nobis, si profecti ad ipsum ostendamus nos opsonii parandi peritiores esse quam ipsius filium? Nobis sine dubio, inquit. Atque illum quidem nec exigui quid sinat iniicere, nos autem, etiamsi velimus salis pugillum iniicere, sinat. Quidni? Quid vero si filius eius ex oculis laboraret, sineretne eum suos ipsum oculos contingere, non pro modico eum habens, an prohiberet? Prohiberet. Nos vero si putaret medicos esse, etiamsi vellemus oculis cinerem inspergere, non, opinor, prohiberet arbitrans nos recte sapere. Vera dicis. Nonne etiam reliqua omnia nobis committeret potius quam sibimet ipsi et filio, ad quae videremur ei sapientiores illis esse? Necesse est, inquit, Socrate. Ita igitur habet, inquam, Lysi: ea ad quae prudentes erimus, omnes nobis committent, Graeci et barbari tam viri quam mulieres, et faciemus in his quicquid voluerimus, nec ullus sponte nos impediet, sed et ipsi liberi erimus in his aliisque imperantes et nostra haec erunt: utilitatem enim ex iis capiemus; ea contra quorum intelligentiam non habemus, neque aliquis nobis committet ut faciamus quod nobis videatur, sed impedient omnes quoad potuerint, non solum alieni, sed etiam pater et mater et si quis propinquior est his, et ipsi in his aliis obediemus, et nobis erunt aliena: nihil enim inde utilitatis capiemus. concedisne ita habere? Sane concedo. Num igitur cuiquam amici erimus nosque aliquis amabit in his rebus in quibus inutiles erimus? Minime, inquit. Nunc igitur

μὴ κτησώμεθα, οὔτε τις ἡμῖν ἐπιτρέψει περὶ αὐτὰ ποι-
εῖν τὰ ἡμῖν δοκοῦντα, ἀλλ' ἐμποδιοῦσι πάντες καθ' ὅ τι
ἂν δύνωνται, οὐ μόνον οἱ * ἀλλότριοι, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ C
καὶ ἡ μήτηρ καὶ εἴ τι τούτων οἰκειότερόν ἐστιν, αὐτοί τε
ἐν αὐτοῖς ἐσόμεθα ἄλλων ὑπήκοοι, καὶ ἡμῖν ἔσται ἀλλό-
τρια· οὐδὲν γὰρ ἀπ' αὐτῶν ὀνησόμεθα. συγχωρεῖς οὕτως
ἔχειν; Συγχωρῶ. Ἆρ' οὖν τῳ φίλοι ἐσόμεθα καί τις ἡμᾶς
φιλήσει ἐν τούτοις, ἐν οἷς ἂν ὦμεν ἀνωφελεῖς; Οὐ δῆτα,
ἔφη. Νῦν ἄρα οὐδὲ σὲ ὁ πατὴρ οὐδὲ ἄλλος ἄλλον οὐδένα
φιλεῖ, καθ' ὅσον ἂν ᾖ ἄχρηστος. Οὐκ ἔοικεν, ἔφη. Ἐὰν
μὲν ἄρα σοφὸς γένῃ, ὦ * παῖ, πάντες σοι φίλοι καὶ πάν- D
τες σοι οἰκεῖοι ἔσονται· χρήσιμος γὰρ καὶ ἀγαθὸς ἔσει·
εἰ δὲ μή, σοὶ οὔτε ἄλλος οὐδεὶς οὔθ' ὁ πατὴρ φίλος ἔσται
οὔθ' ἡ μήτηρ οὔθ' οἱ οἰκεῖοι. οἷόν τε οὖν ἐπὶ τούτοις, ὦ
Λύσι, μέγα φρονεῖν, ἐν οἷς τις μήπω φρονεῖ; Καὶ πῶς
ἄν; ἔφη. Εἰ δ' ἄρα σὺ διδασκάλου δέει, οὔπω φρονεῖς.
Ἀληθῆ. Οὐδ' ἄρα μεγαλόφρων εἶ, εἴπερ ἄφρων ἔτι. Μὰ
Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὔ μοι δοκεῖ.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας αὐτοῦ ἀπέβλεψα πρὸς τὸν * Ἱπ- E
ποθάλη, καὶ ὀλίγου ἐξήμαρτον· ἐπῆλθε γάρ μοι εἰπεῖν ὅτι
Οὕτω χρή, ὦ Ἱππόθαλες, τοῖς παιδικοῖς διαλέγεσθαι, τα-
πεινοῦντα καὶ συστέλλοντα, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ σὺ χαυνοῦντα
καὶ διαθρύπτοντα. κατιδὼν οὖν αὐτὸν ἀγωνιῶντα καὶ τε-
θορυβημένον ὑπὸ τῶν λεγομένων, ἀνεμνήσθην ὅτι καὶ
προσεστὼς λανθάνειν τὸν Λύσιν ἐβούλετο· ἀνέλαβον οὖν
ἐμαυτὸν καὶ ἐπέσχον τοῦ λόγου.

* Καὶ ἐν τούτῳ ὁ Μενέξενος πάλιν ἧκε, καὶ ἐκαθέ- 211
ζετο παρὰ τὸν Λύσιν, ὅθεν καὶ ἐξανέστη. ὁ οὖν Λύσις
μάλα παιδικῶς καὶ φιλικῶς λάθρα τοῦ Μενεξένου σμικρὸν
πρός με ἔφη λέγων Ὦ Σώκρατες, ἅπερ καὶ ἐμοὶ λέγεις,
εἰπὲ καὶ Μενεξένῳ. Καὶ ἐγὼ εἶπον, Ταῦτα μὲν σὺ αὐτῷ
ἐρεῖς, ὦ Λύσι· πάντως γὰρ προσεῖχες τὸν νοῦν. Πάνυ
μὲν οὖν, ἔφη. Πειρῶ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἀπομνημονεῦσαι
αὐτὰ ὅτι μάλιστα, ἵνα τούτῳ σαφῶς πάντ' εἴπῃς· ἐὰν
* δέ τι αὐτῶν ἐπιλάθῃ, αὖθις με ἀνερέσθαι ὅταν ἐντύχῃς B

neque te pater neque alius alium ullum amat, quatenus est inutilis. Non, ut videtur, inquit. Quodsi igitur sapiens evaseris, o puer, omnes tibi amici omnesque tibi familiares erunt; utilis enim ac bonus eris; sin minus, tibi neque alius quis neque pater amicus erit neque mater neque propinqui. licetne igitur in his, Lysi, tamquam sapientem se iactare, in quibus nondum aliquis sapit? Quî potest esse? inquit. Iam si praeceptore indiges, nondum sapis. Vera. Ergo non te iactas tamquam sapientem, si adhuc es imprudens. Haudquaquam hercle, Socrate, ut mihi videtur.

Quod quum audissem oculos conieci in Hippothalem, et paene imprudenter egissem; venerat enim mihi in mentem dicere Ita oportet Hippothale, cum deliciis suis loqui, ut deprimantur et contrahantur, non, quemadmodum tu facis, inflentur et fastidio impleantur. sed quum viderem eum aestuantem et dictis perturbatum, recordabar eum adstantem latere voluisse Lysidem; revocavi igitur me et sermonem cohibui.

Interea Menexenus reversus est et assedit iuxta Lysidem, unde etiam surrexerat. tum Lysis admodum pueriliter et amice clam Menexeno paullulum mecum loquens O Socrates, inquit, quae mihi dicis, dic etiam Menexeno. Atque ego Haec, inquam, tu ei dices, Lysi; prorsus enim advertisti. Sane quidem, inquit. Conare igitur, inquam, quam maxime ea reminisci, ut huic perspicue omnia referas; si quid vero oblitus fueris, rursus me interroga, ut primum me convenis. Faciam haec, Socrate, inquit, admodum, certe scito. at aliud quid ei dic, ut ego quoque audiam, dum tempus sit domum abire. Sane faciendum est ita, inquam, quum tu iubeas. at vide ut mihi opitulere, si me refellere instituat Menexenus; an nescis contendendi eum studiosum esse? Mehercule, inquit, admodum. hanc

πρῶτον. Ἀλλὰ ποιήσω, ἔφη, ταῦτα, ὦ Σώκρατες, πάνυ σφόδρα, εὖ ἴσθι. ἀλλά τι ἄλλο αὐτῷ λέγε, ἵνα κἀγὼ ἀκούω, ἕως ἂν οἴκαδε ὥρα ᾖ ἀπιέναι. Ἀλλὰ χρὴ ποιεῖν ταῦτα, ἦν δ' ἐγώ, ἐπειδή γε καὶ σὺ κελεύεις ἀλλ' ὅρα ὅπως ἐπικουρήσεις μοι, ἐάν με ἐλέγχειν ἐπιχειρῇ ὁ Μενέξενος· ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι ἐριστικός ἐστιν; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, * σφόδρα γε. διὰ ταῦτά τοι καὶ βούλομαι σὲ αὐτῷ διαλέγεσθαι. C
Ἵν', ἦν δ' ἐγώ, καταγέλαστος γένωμαι; Οὐ μὰ Δί', ἔφη, ἀλλ' ἵν' αὐτὸν κολάσῃς. Πόθεν; ἦν δ' ἐγώ· οὐ ῥᾴδιον· δεινὸς γὰρ ὁ ἄνθρωπος, Κτησίππου μαθητής. πάρεστι δέ τοι αὐτὸς (οὐχ ὁρᾷς;) Κτήσιππος. Μηδενός σοι, ἔφη, μελέτω, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ἴθι διαλέγου αὐτῷ. Διαλεκτέον, ἦν δ' ἐγώ.

Ταῦτ' οὖν ἡμῶν λεγόντων πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, Τί ὑμεῖς, ἔφη ὁ Κτήσιππος, αὐτὼ μόνω ἑστιᾶσθον, ἡμῖν δὲ οὐ μεταδίδοτον * τῶν λόγων; Ἀλλὰ μήν, ἦν δ' ἐγώ, D
μεταδοτέον. ὅδε γάρ τι ὧν λέγω οὐ μανθάνει, ἀλλά φησιν οἴεσθαι Μενέξενον εἰδέναι, καὶ κελεύει τοῦτον ἐρωτᾶν. Τί οὖν, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἐρωτᾷς; Ἀλλ' ἐρήσομαι, ἦν δ' ἐγώ. καί μοι εἰπέ, ὦ Μενέξενε, ὃ ἄν σε ἔρωμαι. τυγχάνω γὰρ ἐκ παιδὸς ἐπιθυμῶν κτήματός του, ὥσπερ ἄλλος ἄλλου. ὁ μὲν γάρ τις ἵππους * ἐπιθυμεῖ κτᾶσθαι, ὁ δὲ κύνας, ὁ δὲ E
χρυσίον, ὁ δὲ τιμάς· ἐγὼ δὲ πρὸς μὲν ταῦτα πράως ἔχω, πρὸς δὲ τὴν τῶν φίλων κτῆσιν πάνυ ἐρωτικῶς, καὶ βουλοίμην ἄν μοι φίλον ἀγαθὸν γενέσθαι μᾶλλον ἢ τὸν ἄριστον ἐν ἀνθρώποις ὄρτυγα ἢ ἀλεκτρυόνα, καὶ ναὶ μὰ Δί' ἔγωγε μᾶλλον ἢ ἵππόν τε καὶ κύνα, οἶμαι δέ, νὴ τὸν κύνα, μᾶλλον ἢ τὸ Δαρείου χρυσίον κτήσασθαι δεξαίμην, πολὺ πρότερον ἑταῖρον, μᾶλλον ἢ αὐτὸν Δαρεῖον. οὕτως ἐγὼ φιλέταιρός τις εἰμι. ὑμᾶς οὖν ὁρῶν, σέ τε καὶ * Λύσιν, 212
ἐκπέπληγμαι καὶ εὐδαιμονίζω, ὅτι οὕτω νέοι ὄντες οἷοί τ' ἐστὸν τοῦτο τὸ κτῆμα ταχὺ καὶ ῥᾳδίως κτᾶσθαι, καὶ σύ τε τοῦτον οὕτω φίλον ἐκτήσω ταχύ τε καὶ σφόδρα, καὶ αὖ οὗτος σέ· ἐγὼ δὲ οὕτω πόρρω εἰμὶ τοῦ κτήματος, ὥστε οὐδ' ὅντινα τρόπον γίγνεται φίλος ἕτερος ἑτέρου οἶδα, ἀλλὰ ταῦτα δὴ αὐτά σε βούλομαι ἐρέσθαι ἅτε ἔμπειρον. καί μοι

ob causam etiam volo ut tu cum eo disputes. Ut, inquam, sim risui? Nequaquam, inquit, sed ut eum castiges. Unde enim? inquam; haud facile est; argutus est enim homo, Ctesippi discipulus. adest vero ipse (nonne vides?) Ctesippus. Nihil, inquit, cura, Socrate, sed age disputa cum eo. Disputandum, inquam.

Haec dum inter nos dicebamus, Quid vos, inquit Ctesippus, ipsi soli epulamini, nec communicatis nobiscum sermones? At vero, inquit, communicandi sunt. hic enim aliquid eorum quae dico non intelligit, ait vero se arbitrari Menexenum scire iubetque me hunc interrogare. Cur igitur, inquit, non interrogas? Sane interrogabo, inquam. atque dic mihi, Menexene, quod ex te quaeram. etenim a puero alicuius rei possessionem cupio, sicut alius aliam rem cupit; unus enim equos cupit se possidere, alter canes, tertius aurum, quartus honores; ego autem ad has quidem res aeque sum affectus, ad amicorum vero possessionem admodum amatorie, et amicum bonum habere malim quam optimam, quae exstare possit coturnicem vel gallum, et mehercule potius quam equum et canem, arbitror vero, per canem, Darì auro me esse eum praeoptaturum, quum longe praestantior sit amicus quam ipse Darius. tantopere ego amicos sector. vos autem videns, te et Lysidem, obstupui et felices vos iudico, quod id aetatis potuistis hoc bonum celeriter et facile assequi, et tu hunc tantopere amicum nactus es celeriter et admodum, et his rursus te; a me autem tam longe abest hoc bonum, ut ne cognoscam quidem quo pacto alter alterius amicus exsistat, sed id ipsum ex te quaerere velim quippe qui peritus sis. itaque dic mihi: si quis quem amat, uter utrius amicus exsistit, amans amati, an amatus amantis? an nihil differt? Nihil, inquit, mihi quidem videtur differre. Quomodo dicis? inquam. ambo igitur inter se amici exsistunt, si modo alter alterum

εἰπέ· ἐπειδάν τίς τινα φιλῇ, πότερος ποτέρου φίλος * γί- B
γνεται, ὁ φιλῶν τοῦ φιλουμένου, ἢ ὁ φιλούμενος τοῦ φι-
λοῦντος; ἢ οὐδὲν διαφέρει; Οὐδέν, ἔφη, ἔμοιγε δοκεῖ δια-
φέρειν. Πῶς λέγεις; ἦν δ' ἐγώ. ἀμφότεροι ἄρ' ἀλλήλων
φίλοι γίγνονται, ἐὰν μόνον ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον φιλῇ; Ἔμοιγε,
ἔφη, δοκεῖ. Τί δέ; οὐκ ἔστι φιλοῦντα μὴ ἀντιφιλεῖσθαι
ὑπὸ τούτου ὃν ἂν φιλῇ; Ἔστιν. Τί δέ; ἆρα ἔστι καὶ μι-
σεῖσθαι φιλοῦντα; οἷόν που ἐνίοτε δοκοῦσι καὶ οἱ ἐρασταὶ
πάσχειν πρὸς τὰ παιδικά· φιλοῦντες γὰρ ὡς οἷόν τε μά-
λιστα οἱ μὲν*) οἴονται οὐκ ἀντιφιλεῖσθαι, * οἱ δὲ καὶ μι- C
σεῖσθαι. ἢ οὐκ ἀληθὲς δοκεῖ σοι τοῦτο; Σφόδρα γε, ἔφη,
ἀληθές. Οὐκοῦν ἐν τῷ τοιούτῳ, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὲν φιλεῖ,
ὁ δὲ φιλεῖται; Ναί. Ὁπότερος οὖν αὐτῶν ποτέρου φίλος
ἐστίν; ὁ φιλῶν τοῦ φιλουμένου, ἐάν τε καὶ ἀντιφιλῆται
ἐάν τε καὶ μισῆται, ἢ ὁ φιλούμενος τοῦ φιλοῦντος; ἢ οὐ-
δέτερος αὖ ἐν τῷ τοιούτῳ οὐδετέρου φίλος ἐστίν, ἂν μὴ
ἀμφότεροι ἀλλήλους φιλῶσιν; Ἔοικε γοῦν οὕτως ἔχειν. Ἀλ-
λοίως ἄρα νῦν * ἡμῖν δοκεῖ ἢ πρότερον ἔδοξε· τότε μὲν D
γάρ, εἰ ὁ ἕτερος φιλοῖ, φίλω εἶναι ἄμφω· νῦν δέ, ἂν μὴ
ἀμφότεροι φιλῶσιν, οὐδέτερος φίλος. Κινδυνεύει, ἔφη. Οὐκ
ἄρ' ἐστὶ φίλον τῷ φιλοῦντι οὐδὲν μὴ οὐκ ἀντιφιλοῦν. Οὐκ
ἔοικεν. Οὐδ' ἄρα φίλιπποί εἰσιν οὓς ἂν οἱ ἵπποι μὴ ἀν-
τιφιλῶσιν, οὐδὲ φιλόρτυγες, οὐδ' αὖ φιλόκυνές γε καὶ φί-
λοινοι καὶ φιλογυμνασταὶ καὶ φιλόσοφοι, ἂν μὴ ἡ σοφία
αὐτοὺς ἀντιφιλῇ· ἢ φιλοῦσι μὲν ταῦθ' ἕκαστοι, * οὐ μέν- E
τοι φίλα ὄντα, ἀλλὰ ψεύδεθ' ὁ ποιητής, ὃς ἔφη

Ὄλβιος, ᾧ παῖδές τε φίλοι καὶ μώνυχες ἵπποι
Καὶ κύνες ἀγρευταὶ καὶ ξένος ἀλλοδαπός;

Οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ, ἦ δ' ὅς. Ἀλλ' ἀληθῆ δοκεῖ λέγειν σοι;
Ναί. Τὸ φιλούμενον ἄρα τῷ φιλοῦντι φίλον ἐστίν, ὡς
ἔοικεν, ὦ Μενέξενε, ἐάν τε φιλῇ ἐάν τε καὶ μισῇ· οἷον
καὶ τὰ νεωστὶ γεγονότα παιδία, τὰ μὲν οὐδέπω φιλοῦντα,
τὰ * δὲ καὶ μισοῦντα, ὅταν κολάζηται ὑπὸ τῆς μητρὸς ἢ 213
ὑπὸ τοῦ πατρός, ὅμως καὶ μισοῦντα ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ

---

*) γρ. οἰόμενοι.

amat? Mihi, inquit, videtur. Quid vero? nonne fieri potest ut amans non vicissim ametur ab eo quem amet? Potest sane fieri. Quid? an fieri quoque potest ut odio sit amans? quod quidem nonnumquam etiam amatoribus usu venit: amantes videlicet quam maxime possunt alii arbitrantur se non vicissim amari, alii etiam odio se esse. annon verum videtur tibi hoc? Admodum, inquit, verum. Nonne tunc, inquam, alter amat, alter amatur? Etiam. Uter igitur utrius amicus est? amans amati, sive vicissim amatur sive odio est, an amatus amantis? an neuter tunc neutrius amicus est, nisi ambo inter se amant? Videtur sane ita habere. Aliter ergo nunc nobis videtur quam ante videbatur; tunc enim, si alter amaret, amici nobis visi sunt ambo; nunc vero, nisi utrique amant, neuter amicus. Ita fere est. Nihil ergo amicum est amanti, nisi vicissim amat. Non, ut videtur, Non ergo equorum sunt amatores quos equi non vicissim amant, neque coturnicum, neque canum, neque vini, neque palaestrae, neque sapientiae amatores, nisi sapientia eos vicissim amat; an amant has res quique, etiamsi non amicae sunt, sed mentitur poëta qui dicit: *Beatus cui pueri amici et solidipedes equi et canes venatici et hospes extraneus?* Non mihi quidem videtur, inquit. Sed vera videtur tibi dicere? Etiam. Amatum igitur amanti amicum est, ut videtur, Menexene, sive illud amat sive odio habet; velut infantes non ita pridem nati, etiamsi castigantur a matre vel a patre, tamen etiam odio habentes illo tempore omnium maxime parentibus sunt cari. Mihi sane videtur, inquit, res se sic habere. Non ergo amans est amicus ex hac oratione, sed amatus. Videtur. Et qui odio habetur inimicus igitur, non qui odit. Patet. Multi ergo ab inimicis amantur, ab amicis vero odio habentur, et inimi-

πάντων μάλιστά ἐστι τοῖς γονεῦσι φίλτατα. Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, οὕτως ἔχειν. Οὐκ ἄρα ὁ φιλῶν φίλος ἐκ τούτου τοῦ λόγου, ἀλλ' ὁ φιλούμενος. Ἔοικεν. Καὶ ὁ μισούμενος ἐχθρὸς ἄρα, ἀλλ' οὐχ ὁ μισῶν. Φαίνεται. Πολλοὶ ἄρα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν φιλοῦνται, ὑπὸ δὲ τῶν φίλων μισοῦνται, καὶ τοῖς μὲν ἐχθροῖς φίλοι εἰσί, τοῖς δὲ φίλοις ἐχθροί, * εἰ τὸ B φιλούμενον φίλον ἐστίν, ἀλλὰ μὴ τὸ φιλοῦν. καίτοι πολλὴ ἀλογία, ὦ φίλε ἑταῖρε, μᾶλλον δέ, οἶμαι, καὶ ἀδύνατον, τῷ τε φίλῳ ἐχθρὸν καὶ τῷ ἐχθρῷ φίλον εἶναι. Ἀληθῆ, ἔφη, ἔοικας λέγειν, ὦ Σώκρατες. Οὐκοῦν εἰ τοῦτ' ἀδύνατον, τὸ φιλοῦν ἂν εἴη φίλον τοῦ φιλουμένου. Φαίνεται. Τὸ μισοῦν ἄρα πάλιν ἐχθρὸν τοῦ μισουμένου. Ἀνάγκη. Οὐκοῦν ταὐτὰ ἡμῖν συμβήσεται ἀναγκαῖον εἶναι ὁμολογεῖν, ἅπερ ἐπὶ τῶν πρότερον, πολλάκις * φίλον εἶναι μὴ φίλου, C πολλάκις δὲ καὶ ἐχθροῦ, ὅταν ἢ μὴ φιλοῦν τις φιλῇ ἢ καὶ μισοῦν φιλῇ, πολλάκις δ' ἐχθρὸν εἶναι μὴ ἐχθροῦ ἢ καὶ φίλου, ὅταν ἢ μὴ μισοῦν τις μισῇ *) ἢ καὶ φιλοῦν μισῇ. Κινδυνεύει, ἔφη. Τί οὖν δὴ χρησόμεθα, ἦν δ' ἐγώ, εἰ μήτε οἱ φιλοῦντες φίλοι ἔσονται μήθ' οἱ φιλούμενοι μήθ' οἱ φιλοῦντές τε καὶ φιλούμενοι; ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῦτα ἄλλους τινὰς ἔτι φήσομεν εἶναι φίλους ἀλλήλοις γιγνομένους; Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐ πάνυ εὐπορῶ ἔγωγε. * Ἆρα μή, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Μενέξενε, τὸ παράπαν οὐκ ὀρ- D θῶς ἐζητοῦμεν; Οὐκ ἔμοιγε **) δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Λύσις. καὶ ἅμα εἰπὼν ἠρυθρίασεν· ἐδόκει γάρ μοι ἄκοντ' αὐτὸν ἐκφεύγειν τὸ λεχθὲν διὰ τὸ σφόδρα προσέχειν τὸν νοῦν τοῖς λεγομένοις. δῆλος δ' ἦν καὶ ὅτε ἠκροᾶτο οὕτως ***) ἔχων.

Ἐγὼ οὖν βουλόμενος τόν τε Μενέξενον ἀναπαῦσαι καὶ ἐκείνου ἡσθεὶς τῇ φιλοσοφίᾳ, οὕτω μεταβαλὼν πρὸς τὸν Λύσιν ἐποιούμην τοὺς λόγους * καὶ εἶπον· Ὦ Λύσι, E ἀληθῆ μοι δοκεῖς λέγειν, ὅτι εἰ ὀρθῶς ἡμεῖς ἐσκοποῦμεν, οὐκ ἄν ποτε οὕτως ἐπλανώμεθα. ἀλλὰ ταύτῃ μὲν μηκέτι

---

*) γρ. ὅταν ἢ μισοῦν τις φιλῇ. **) γρ. Ἔμοιγε. ***) γρ. οὐχ οὕτως.

cis quidem amici sunt, amicis vero inimici, si amatum amicum est, non amans. quamquam vehementer repugnat, o care amice, vel potius, ni fallor, fieri nequit ut aliquis amico inimicus et inimico amicus sit. Vera, inquit, videris dicere, Socrate. Iam si hoc fieri nequit, amans erit amicum amato. Videtur. Id vero quod odit rursus erit inimicum ei quod odio habetur. Necesse est. Iam idem nobis confitendum erit, quod de superioribus, saepius amicum aliquem esse ei quod non amicum sit, saepius etiam inimico, quando aliquis id amet quod non amet vel etiam id quod oderit amet, saepius vero inimicum esse ei quod non sit inimicum vel etiam amico, quando quis eius quod non oderit odium habeat vel etiam id quod amet oderit. Videtur, inquit. Quid igitur faciamus, inquam, si neque amantes amici erunt neque amati neque amantes et amati? an praeter haec alios quos adhuc dicamus amicos inter se exsistere? Haudquaquam hercle, Socrate, scio quid respondeam. Num fortasse, inquam, Menexene, omnino non recte quaesivimus? Non, ut mihi videtur, inquit, Socrate, Lysis. simul vero dicens erubuit; videbatur enim mihi hoc verbum ei invito excidisse propterea quod vehementer attendebat ad dicta. etiam quum auscultaret manifesto erat attentus.

Tum ego quia volebam ut Menexenus quiesceret et illius discendi cupiditate delectabar, conversus ad Lysidem sermones contuli et dixi O Lysi, vera mihi videris dicere, nos si recte exploravissemus, numquam tantopere erraturos fuisse. at hac via iam ne pergamus (etenim difficilis quaedam mihi videtur tamquam iter investigatio), in quam vero declinavimus, ea videtur mihi pergendum esse, ita ut rem secundum poëtas consideremus; hi enim nobis quasi patres sapientiae sunt

ἴωμεν (καὶ γὰρ χαλεπή τίς μοι φαίνεται ὥςπερ ὁδὸς ἡ
σκέψις), ᾗ δὲ ἐτράπημεν, δοκεῖ μοι χρῆναι ἰέναι, σκο-
ποῦντα [τὰ] κατὰ τοὺς ποιητάς· * οὗτοι γὰρ ἡμῖν ὥςπερ 214
πατέρες τῆς σοφίας εἰσὶ καὶ ἡγεμόνες. λέγουσι δὲ δήπου οὐ
φαύλως ἀποφαινόμενοι περὶ τῶν φίλων οἳ τυγχάνουσιν ὄν-
τες· ἀλλὰ τὸν θεὸν αὐτόν φασι ποιεῖν φίλους αὐτούς,
ἄγοντα παρ' ἀλλήλους. λέγουσι δέ πως ταῦτα, ὡς ἐγῷ-
μαι, ὡδί

Αἰεί τοι τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον

καὶ ποιεῖ γνώριμον· ἢ οὐκ ἐντετύχηκας τούτοις * τοῖς ἔπε- B
σιν; Ἔγωγε, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τοῖς τῶν σοφωτάτων συγ-
γράμμασιν ἐντετύχηκας ταῦτ' αὐτὰ λέγουσιν, ὅτι τὸ ὅμοιον
τῷ ὁμοίῳ ἀνάγκη ἀεὶ φίλον εἶναι; εἰσὶ δέ που οὗτοι οἱ περὶ
φύσεώς τε καὶ τοῦ ὅλου διαλεγόμενοι καὶ γράφοντες. Ἀληθῆ,
ἔφη, λέγεις. Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, εὖ λέγουσιν; Ἴσως,
ἔφη. Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ πᾶν·
ἀλλ' ἡμεῖς οὐ συνίεμεν. δοκεῖ γὰρ ἡμῖν ὅ γε πονηρὸς τῷ
πονηρῷ, ὅσῳ ἂν ἐγγυτέρω προςίῃ * καὶ μᾶλλον ὁμιλῇ, το- C
σούτῳ ἐχθίων γίγνεσθαι· ἀδικεῖ γάρ· ἀδικοῦντας δὲ καὶ
ἀδικουμένους ἀδύνατόν που φίλους εἶναι. οὐχ οὕτως; Ναί,
ἦ δ' ὅς. Ταύτῃ μὲν ἂν τοίνυν τοῦ λεγομένου τὸ ἥμισυ
οὐκ ἀληθὲς εἴη, εἴπερ οἱ πονηροὶ ἀλλήλοις ὅμοιοι. Ἀληθῆ
λέγεις. Ἀλλά μοι δοκοῦσι λέγειν τοὺς ἀγαθοὺς ὁμοίους εἶ-
ναι ἀλλήλοις καὶ φίλους, τοὺς δὲ κακούς, ὅπερ καὶ λέγεται
περὶ αὐτῶν, μηδέποθ' ὁμοίους μηδ' αὐτοὺς αὑτοῖς εἶναι,
ἀλλ' ἐμπλήκτους τε καὶ ἀσταθμήτους· * ὃ δὲ αὐτὸ αὑτῷ D
ἀνόμοιον εἴη καὶ διάφορον, σχολῇ γ' ἄν τῳ *) ἄλλῳ ὅμοιον
ἢ φίλον γένοιτο· ἢ οὐ καὶ σοὶ δοκεῖ οὕτως; Ἔμοιγε, ἔφη.
Τοῦτο τοίνυν αἰνίττονται, ὡς ἐμοὶ δοκοῦσιν, ὦ ἑταῖρε, οἱ
τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον λέγοντες, ὡς ὁ ἀγαθὸς τῷ ἀγα-
θῷ μόνος μόνῳ φίλος, ὁ δὲ κακὸς οὔτε ἀγαθῷ οὔτε κακῷ
οὐδέποτε εἰς ἀληθῆ φιλίαν ἔρχεται. συνδοκεῖ σοι; Κατέ-
νευσεν. Ἔχομεν ἄρ' ἤδη, τίνες εἰσὶν οἱ φίλοι· ὁ γὰρ λόγος
ἡμῖν σημαίνει ὅτι οἳ * ἂν ὦσιν ἀγαθοί. Πάνυ γε, ἔφη, E

---

*) γρ. γέ τῳ.

atque duces. dicunt vero, ni fallor, haud male declarantes quinam sint amici; etenim deum ipsum sumunt efficere amicos ipsos, ducentes alterum ad alterum. dicunt autem fere haec, ut arbitror, sic: *semper sane similem ducit deus ad similem* et facit notum; annon legisti hos versus? Ego vero, inquit. Nonne etiam sapientissimorum scripta legisti idem hoc dicentia, simile simili necessario esse amicum? sunt vero hi qui de natura rerumque universitate disputant et scribunt. Vera, inquit, dicis. An igitur, inquam, bene dicunt? Fortasse, inquit. Fortasse, inquam, dimidium eius, fortasse etiam totum; at nos non intelligimus. videtur enim nobis improbus improbo, quo propius accedat magisque cum eo versetur, eo inimicior exsistere; iniuria enim afficit; iniuria autem afficientes et affecti fieri non potest ut amici sint. nonne ita? Vero, inquit. Hac igitur ratione dimidium illius dicti non erit verum, siquidem improbi inter se similes. Vera dicis. At mihi videntur dicere bonos inter se similes esse atque amicos, malos vero, quod etiam in his dicitur, ne sibi quidem ipsis umquam similes esse, sed mobiles et incertos; quod enim sibi ipsum dissimile est atque diversum, id vix ac ne vix quidem alii simile vel amicum erit; annon tibi quoque videtur ita? Mihi vero, inquit. Hoc igitur tecte significant, ut mihi videntur, amice, qui simile simili amicum esse dicunt, bonum bono solum soli amicum esse, malum vero neque cum bono neque cum malo umquam veram in amicitiam pervenire. an tibi quoque videtur? Annuit. Habemus igitur iam, quinam sint amici; oratio enim nobis significat eos esse qui boni sint. Sane quidem, inquit, videtur. Mihi quoque, inquam. quamquam inest aliquid de quo addubito. age igitur, per deos, videamus quid tandem sit quod suspectum habeam. similis simili

δοκεῖ. Καὶ ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ. καίτοι δυςχεραίνω τί γε ἐν
αὐτῷ. φέρε οὖν, ὦ πρὸς Διός, ἴδωμεν τί καὶ ὑποπτεύω.
ὁ ὅμοιος τῷ ὁμοίῳ καθ' ὅσον ὅμοιος φίλος, καὶ ἔστι χρή-
σιμος ὁ τοιοῦτος τῷ τοιούτῳ· μᾶλλον δὲ ὧδε· ὁτιοῦν
ὅμοιον ὁτῳοῦν ὁμοίῳ τίν' ὠφέλειαν ἔχειν *) ἢ τίνα βλάβην
ἂν ποιῆσαι δύναιτο, ὃ μὴ καὶ αὐτὸ αὑτῷ; ἢ τί ἂν παθεῖν,
ὃ μὴ καὶ ὑφ' αὑτοῦ πάθοι; τὰ δὴ * τοιαῦτα πῶς ἂν ὑπ' 215
ἀλλήλων ἀγαπηθείη, μηδεμίαν ἐπικουρίαν ἀλλήλοις ἔχοντα;
ἔστιν ὅπως; Οὐκ ἔστιν. Ὃ δὲ μὴ ἀγαπῷτο, πῶς φίλον;
Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ δὴ ὁ μὲν ὅμοιος τῷ ὁμοίῳ οὐ φίλος, ὁ
δὲ ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ καθ' ὅσον ἀγαθός, οὐ καθ' ὅσον
ὅμοιος, φίλος ἂν εἴη; Ἴσως. Τί δέ; οὐχ ὁ ἀγαθὸς καθ'
ὅσον ἀγαθὸς κατὰ τοσοῦτον ἱκανὸς ἂν εἴη αὑτῷ; Ναί. Ὁ
δέ γε ἱκανὸς οὐδενὸς δεόμενος κατὰ τὴν ἱκανότητα; Πῶς
γὰρ οὔ; Ὁ δὲ μή του * δεόμενος οὐδέ τι ἀγαπῴη ἄν; Οὐ B
γὰρ οὖν. Ὃ δὲ μὴ ἀγαπῴη**), οὐδ' ἂν φιλοῖ; Οὐ δῆτα.
Ὁ δὲ μὴ φιλῶν γε οὐ φίλος; Οὐ φαίνεται. Πῶς οὖν οἱ
ἀγαθοὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῖν φίλοι ἔσονται τὴν ἀρχήν, οἳ
μήτε ἀπόντες ποθεινοὶ ἀλλήλοις (ἱκανοὶ γὰρ ἑαυτοῖς καὶ
χωρὶς ὄντες) μήτε παρόντες χρείαν αὑτῶν ἔχουσι; τοὺς δὴ
τοιούτους τίς μηχανὴ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι ἀλλήλους; Οὐ-
δεμία, ἔφη. * Φίλοι δέ γε οὐκ ἂν εἶεν μὴ περὶ πολλοῦ C
ποιούμενοι ἑαυτούς. Ἀληθῆ. Ἄθρει δή, ὦ Λύσι, πῇ
παρακρουόμεθα. ἆρά γε ὅλῳ τινὶ ἐξαπατώμεθα; Πῶς δή;
ἔφη. Ἤδη ποτέ του ἤκουσα λέγοντος, καὶ ἄρτι ἀναμιμνή-
σκομαι, ὅτι τὸ μὲν ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ καὶ οἱ ἀγαθοὶ τοῖς
ἀγαθοῖς πολεμιώτατοι εἶεν· καὶ δὴ καὶ τὸν Ἡσίοδον ἐπή-
γετο μάρτυρα, λέγων ὡς ἄρα

Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ
* Καὶ πτωχὸς πτωχῷ. D

καὶ τἆλλα δὴ πάντα οὕτως ἔφη***) ἀναγκαῖον εἶναι μάλι-
στα τὰ ὁμοιότατα πρὸς ἄλληλα****) φθόνου τε καὶ φιλο-
νεικίας καὶ ἔχθρας ἐμπίπλασθαι, τὰ δ' ἀνομοιότατα φιλίας

*) γρ. ἔχει. **) ἴσ. Ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν.
) γρ. ἐφάνη. *) γρ. τὰ ὁμοιότατα ἄλληλα.

quatenus similis amicus, et est utilis talis tali; potius sic: quidvis simile cuivis simili quam utilitatem praebere vel quodnam damnum inferre poterit, quod non etiam sibi ipsum? vel quid pati, quod non etiam a se ipsum patiatur? talia vero quî inter se diligant, nullo inter se auxilio iuvantia? fieri id aliquo modo potest? Nullo modo. Quod vero non diligitur, quomodo amicum erit? Minime. An vero similis simili non amicus, bonus autem bono quatenus bonus, non quatenus similis, amicus erit? Fortasse. Quid vero? nonne bonus, quatenus bonus eatenus satis erit sibi ipse? Etiam. Qui vero satis est nullo indiget, quum satis sibi ipse faciat? Quidni? Et qui nullo indigebit nec diliget quicquam? Non. Et qui non diliget nec amabit? Minime vero. Non diligens vero non amicus erit? Non, ut patet. Quomodo igitur boni bonis nobis amici erunt omnino, qui neque absentes desiderio inter se afficiant (satis enim sibi faciunt etiam separati) neque praesentes usus inter se afferant? tales igitur quî fieri potest ut inter se magni aestiment? Nullo modo, inquit. Amici vero non erunt nisi magni inter se aestiment. Vera. Vide iam, Lysi, quomodo decipiamur. numquid toto aliquo defraudamur? Quomodo? inquit. Iam audivi ex aliquo quum diceret (modo memini), simile simili et bonôs bonis esse infestissimos. atque etiam Hesiodum citavit testem, dicens *figulum odisse figulum, cantorem cantori infestum esse et mendicum mendico.* et in reliquis omnibus ita dixit necessario simillima maxime inter se invidia et contentionis studio et inimicitia esse plena, dissimillima vero amicitia; pauperem enim diviti cogi amicum esse et imbecillum forti auxilii causa, et aegrotantem medico, et quemque ignorantem diligere scientem atque amare. atque praeterea persequutus est hoc oratione magnificentius, di-

τὸν γὰρ πένητα τῷ πλουσίῳ ἀναγκάζεσθαι φίλον εἶναι καὶ
τὸν ἀσθενῆ τῷ ἰσχυρῷ τῆς ἐπικουρίας ἕνεκα, καὶ τὸν κά-
μνοντα τῷ ἰατρῷ, καὶ πάντα * δὴ τὸν μὴ εἰδότα ἀγαπᾶν B
τὸν εἰδότα καὶ φιλεῖν. καὶ δὴ καὶ ἔτι ἐπεξῄει τῷ λόγῳ με-
γαλοπρεπέστερον, λέγων ὡς ἄρα παντὸς δέοι τὸ ὅμοιον τῷ
ὁμοίῳ φίλον εἶναι, ἀλλ' αὐτὸ τοὐναντίον εἴη τούτου· τὸ
γὰρ ἐναντιώτατον τῷ ἐναντιωτάτῳ εἶναι μάλιστα φίλον·
ἐπιθυμεῖν γὰρ τοῦ τοιούτου ἕκαστον, ἀλλ' οὐ τοῦ ὁμοίου·
τὸ μὲν γὰρ ξηρὸν ὑγροῦ, τὸ δὲ ψυχρὸν θερμοῦ, τὸ δὲ πι-
κρὸν γλυκέος, τὸ δὲ ὀξὺ ἀμβλέος, τὸ δὲ κενὸν πληρώσεως,
καὶ τὸ πλῆρες δὲ κενώσεως· καὶ τἆλλα οὕτω κατὰ τὸν αὐ-
τὸν λόγον· τροφὴν γὰρ εἶναι τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ· τὸ
γὰρ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου οὐδὲν ἂν ἀπολαῦσαι. καὶ μέντοι, ὦ
ἑταῖρε, * καὶ κομψὸς ἐδόκει εἶναι ταῦτα λέγων· εὖ γὰρ 216
ἔλεγεν. ὑμῖν δέ, ἦν δ' ἐγώ, πῶς δοκεῖ λέγειν; Εὖ γε, ἔφη
ὁ Μενέξενος, ὥς γε οὑτωσὶ ἀκοῦσαι. Φῶμεν ἄρα τὸ ἐναν-
τίον τῷ ἐναντίῳ μάλιστα φίλον εἶναι; Πάνυ γε. Εἶεν, ἦν
δ' ἐγώ, οὐκ ἀλλόκοτος, ὦ Μενέξενε, καὶ ἡμῖν εὐθὺς ἄσμε-
νοι ἐπιπηδήσονται οὗτοι οἱ πάνσοφοι ἄνδρες οἱ ἀντιλογικοί,
καὶ ἐρήσονται εἰ οὐκ ἐναντιώτατον ἔχθρα φιλίᾳ; οἷς τί
ἀποκρινούμεθα; * ἢ οὐκ ἀνάγκη ὁμολογεῖν ὅτι ἀληθῆ λέ- B
γουσιν; Ἀνάγκη. Ἆρ' οὖν, φήσουσι, τὸ ἐχθρὸν τῷ φίλῳ
φίλον, ἢ τὸ φίλον τῷ ἐχθρῷ; Οὐδέτερα, ἔφη. Ἀλλὰ τὸ
δίκαιον τῷ ἀδίκῳ, ἢ τὸ σῶφρον τῷ ἀκολάστῳ, ἢ τὸ ἀγα-
θὸν τῷ κακῷ; Οὐκ ἄν μοι δοκεῖ οὕτως ἔχειν. Ἀλλὰ μέν-
τοι, ἦν δ' ἐγώ, εἴπερ γε κατὰ τὴν ἐναντιότητά τι τῷ φίλῳ
φίλον ἐστίν, ἀνάγκη καὶ ταῦτα φίλα εἶναι. Ἀνάγκη. Οὔτε
ἄρα τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ οὔτε τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ φί-
λον. Οὐκ ἔοικεν. Ἔτι δὲ καὶ τόδε σκεψώμεθα, * μὴ [ἔτι C
μᾶλλον] ἡμᾶς λανθάνει *) τὸ φίλον ὡς ἀληθῶς οὐδὲν τού-
των ὄν, ἀλλὰ τὸ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν φίλον οὕτω ποτὲ
γιγνόμενον τοῦ ἀγαθοῦ. Πῶς, ἦ δ' ὅς, λέγεις; Ἀλλὰ
μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, οὐκ οἶδα, ἀλλὰ τῷ ὄντι αὐτὸς ἰλιγγιῶ
ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ἀπορίας· καὶ κινδυνεύει κατὰ τὴν ἀρ-

---

*) γρ. λανθάνῃ.

cens tantum abesse ut simile simili amicum sit, ut ipsum sit eius contrarium; maxime enim contrarium maxime contrario esse amicissimum; appetere enim hoc quidque, non simile; nam siccum appetens esse humidi, frigidum calidi, amarum dulcis, acutum obtusi, vacuum expletionis et plenum vacuitatis, et reliqua sic eadem ratione; alimentum enim esse contrarium contrario; nam simile e simili nihil capere utilitatis. ac sane, amice, etiam doctus videbatur esse qui hoc dicebat; praeclare enim eloquebatur. vobis autem, inquam, quomodo videtur dicere? Bene, inquit Menexenus, quantum audimus. Dicamus igitur contrarium contrario maxime amicum esse? Sane quidem. Nonne vero, inquam, admirabile hoc est, Menexene, statimque in nos cupide insilient viri illi eximia praediti sapientia controversi, interrogantes annon maxime contraria sit inimicitiae amicitia? quibus quid respondebimus? annon confiteamur necesse est vera ipsos dicere? Necesse est. Num igitur, dicent, inimicum est amica amicum, an amicum inimico? Neutrum, inquit. At iustum iniusto, an temperans intemperanti, an bonum malo? Non mihi videtur res se sic habere. Attamen, inquam, si quid propterea quod contrarium est alicui amico amicum est, haec quoque amica sint necesse est. Est. Neque igitur simile simili neque contrarium contrario amicum. Non, ut videtur. Praeterea hoc consideremus, numquid nos fugiat amicum revera nihil horum esse, sed neque bonum neque malum amicum ita quandoque fieri boni. Quomodo, inquit, dicis? Nescio hercle, inquam, sed revera ipse haereo propter orationis difficultatem; ac videtur, ut in vetere est proverbio, pulchrum amicum esse. habet certe mollis cuiusdam et levis et pinguis speciem; quo fit fortasse ut facile nobis excidat et elabatur, quippe quod tale sit. dico enim bonum esse pulchrum. tu vero non arbitraris? Ego vero. Dico

χαίαν παροιμίαν τὸ καλὸν φίλον εἶναι. ἔοικε γοῦν μαλακῷ τινὶ καὶ λείῳ καὶ λιπαρῷ· διὸ καὶ ἴσως ῥᾳδίως διολισθαίνει καὶ διαδύεται * ἡμᾶς, ἅτε τοιοῦτον ὄν. λέγω γὰρ τἀγαθὸν D
καλὸν εἶναι. σὺ δ' οὐκ οἴει; Ἔγωγε. Λέγω τοίνυν ἀπομαντευόμενος, τοῦ καλοῦ τε κἀγαθοῦ φίλον εἶναι τὸ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακόν. πρὸς ἃ δὲ λέγων μαντεύομαι, ἄκουσον. δοκεῖ μοι ὥςπερεὶ τρί' ἄττα εἶναι γένη, τὸ μὲν ἀγαθόν, τὸ δὲ κακόν, τὸ δ' οὔτ' ἀγαθὸν οὔτε κακόν. τί δὲ σοί; Καὶ ἐμοί, ἔφη. Καὶ οὔτε τἀγαθὸν τἀγαθῷ οὔτε τὸ κακὸν τῷ κακῷ οὔτε τἀγαθὸν τῷ κακῷ φίλον εἶναι, ὥςπερ οὐδ' * ὁ ἔμπροσθεν λόγος ἐᾷ. λείπεται δή, εἴπερ τῴ τί ἐστι E
φίλον, τὸ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν φίλον εἶναι ἢ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ τοιούτου οἷον αὐτό ἐστιν· οὐ γὰρ ἄν που τῷ κακῷ φίλον ἄν τι γένοιτο. Ἀληθῆ. Οὐδὲ μὴν τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἔφαμεν ἄρτι· ἦ γάρ; Ναί. Οὐκ ἄρ' ἔσται τῷ μήτε ἀγαθῷ μήτε κακῷ τὸ τοιοῦτον φίλον οἷον αὐτό. Οὐ φαίνεται. Τῷ ἀγαθῷ ἄρα τὸ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν μόνῳ μόνον * συμβαίνει γίγνεσθαι φίλον. Ἀνάγκη, ὡς 217
ἔοικεν. Ἆρ' οὖν καὶ καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, ὦ παῖδες, ὑφηγεῖται ἡμῖν τὸ νῦν λεγόμενον; εἰ γοῦν θέλοιμεν*) ἐννοῆσαι, τὸ ὑγιαῖνον σῶμα οὐδὲν ἰατρικῆς δεῖται οὐδὲ ὠφελείας· ἱκανῶς γὰρ ἔχει, ὥςτε ὑγιαίνων οὐδεὶς ἰατρῷ φίλος διὰ τὴν ὑγίειαν· ἦ γάρ; Οὐδείς. Ἀλλ' ὁ κάμνων, οἶμαι, διὰ τὴν νόσον. Πῶς γὰρ οὔ; Νόσος μὲν δὴ κακόν, ἰατρικὴ * δὲ B
ὠφέλιμον καὶ ἀγαθόν. Ναί. Σῶμα δέ γέ που κατὰ τὸ σῶμα εἶναι οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακόν. Οὕτως. Ἀναγκάζεται δέ γε σῶμα διὰ νόσον ἰατρικὴν ἀσπάζεσθαι καὶ φυγεῖν. Δοκεῖ μοι. Τὸ μήτε κακὸν ἄρα μήτε ἀγαθὸν φίλον γίγνεται τοῦ ἀγαθοῦ διὰ κακοῦ παρουσίαν. Ἔοικεν. Δῆλον δέ γε ὅτι πρὶν γενέσθαι αὐτὸ κακὸν ὑπὸ τοῦ κακοῦ οὗ ἔχει· οὐ γὰρ δή γε κακὸν γεγονὸς ἔτι ἂν τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιθυμοῖ**) καὶ * φίλον εἴη· ἀδύνατον γὰρ ἔφαμεν κακὸν C
ἀγαθῷ φίλον εἶναι. Ἀδύνατον γάρ. Σκέψασθε δὴ ὃ

---

*) Ισ. ἐθέλομεν.

**) γρ. γεγονός ἐστιν ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ οὗ ἐπιθυμεῖ.

igitur vaticinans, pulchro ac bono amicum esse id quod neque bonum neque malum sit. quorsum hoc vaticinans dicam, audi. videntur mihi quasi tria esse genera, unum bonum, alterum malum et tertium quod neque bonum neque malum sit. quid tibi? Mihi quoque, inquit. Et neque bonum bono neque malum malo neque bonum malo amicum esse, quemadmodum nec superior permittit oratio. relinquitur igitur ut, si quid cui amicum sit, id quod neque bonum neque malum sit amicum sit vel bono vel tali quale ipsum sit; neque enim malo amicum quicquam erit. Vera. Neque vero simile simili diximus modo; nonne? Etiam. Igitur non erit ei quod neque bonum neque malum est tale quale ipsum est amicum. Non, ut videtur. Sequitur ergo bono id quod neque bonum neque malum sit soli solum esse amicum. Necesse est, ut patet. Nonne etiam recte, inquam, o pueri, ducit nos quod modo prolatum est? certe si volumus reputare, corpus sanum non indiget medicina nec auxilio; satis enim habet, ut nemo sanus medico amicus sit propter sanitatem; nonne? Nemo. At aegrotans, opinor, propter morbum. Quidni? Morbus vero malum est, et medicina utilis ac bona. Etiam. Corpus autem propterea quod corpus est neque bonum neque malum. Ita. Cogitur vero corpus per morbum medicinam appetere et diligere. Videtur mihi. Id igitur quod neque malum neque bonum est amicum fit bono ob mali praesentiam. Videtur. Patet autem id fieri antequam ipsum effectum sit malum a malo quod habeat; neque enim si malum exstiterit iam bonum desiderabit eique amicum erit; fieri enim non posse diximus ut malum bono sit amicum. Sane quidem non posse diximus. Considerate igitur quod dico. dico enim nonnulla quale sit id quod adhaereat talia ipsa quoque esse, nonnulla non esse. velut si quis velit colore quodam aliquid tingere, adhaereat sane tincto id quod illi-

λέγω. λέγω γὰρ ὅτι ἔνια μὲν, οἷον ἂν ᾖ τὸ παρὸν, τοιαῦτά ἐστι καὶ αὐτά, ἔνια δὲ οὔ. ὥςπερ εἰ ἐθέλοι τις χρώματί τῳ ὁτιοῦν ἀλεῖψαι, πάρεστί που τῷ ἀλειφθέντι τὸ ἐπαλειφθέν. Πάνυ γε. Ἆρ᾽ οὖν καὶ ἔστι τότε τοιοῦτον τὴν χρόαν τὸ ἀλειφθέν, οἷον τὸ ἐπόν*); Οὐ μανθάνω, ἦ δ᾽ ὅς. Ἀλλ᾽ * ὧδε, ἦν δ᾽ ἐγώ. εἴ τίς σου ξανθὰς οὔσας τὰς D
τρίχας ψιμυθίῳ ἀλείψειε, πότερον τότε λευκαὶ εἶεν, ἢ φαίνοιντ᾽ ἄν; Φαίνοιντ᾽ ἄν, ἦ δ᾽ ὅς. Καὶ μὴν παρείη γ᾽ ἂν αὐταῖς λευκότης. Ναί. Ἀλλ᾽ ὅμως οὐδέν τι μᾶλλον ἂν εἶεν λευκαί πω, ἀλλὰ παρούσης λευκότητος οὔτε τι λευκαὶ οὔτε μέλαιναί εἰσιν. Ἀληθῆ. Ἀλλ᾽ ὅταν δή, ὦ φίλε, τὸ γῆρας αὐταῖς ταὐτὸν τοῦτο χρῶμα ἐπαγάγῃ, * τότε ἐγέ- E
νοντο οἷόνπερ τὸ παρόν, λευκοῦ παρουσίᾳ λευκαί. Πῶς γὰρ οὔ; Τοῦτο τοίνυν ἐρωτῶ δή, εἰ ᾧ ἄν τι παρῇ, τοιοῦτον ἔσται τὸ ἔχον οἷον τὸ παρόν· ἢ ἐὰν μὲν κατά τινα τρόπον παρῇ, ἔσται, ἐὰν δὲ μή, οὔ. Οὕτω μᾶλλον, ἔφη. Καὶ τὸ μήτε κακὸν ἄρα μήτε ἀγαθὸν ἐνίοτε κακοῦ παρόντος οὔπω κακόν ἐστιν, ἔστι δ᾽ ὅτε ἤδη τὸ τοιοῦτον γέγονεν. Πάνυ γε. Οὐκοῦν ὅταν μήπω κακὸν ᾖ κακοῦ παρόντος, αὕτη μὲν ἡ παρουσία ἀγαθοῦ αὐτὸ ποιεῖ ἐπιθυμεῖν, ἡ δὲ κακὸν ποιοῦσα ἀποστερεῖ αὐτὸ τῆς τε ἐπιθυμίας ἅμα καὶ τῆς φιλίας τἀγαθοῦ· οὐ γὰρ ἔτι ἐστὶν οὔτε κακὸν οὔτε* ἀγαθόν, 218
ἀλλὰ κακόν, φίλον δὲ ἀγαθῷ κακὸν οὐκ ἦν. Οὐ γὰρ οὖν. Διὰ ταῦτα δὴ φαῖμεν ἂν καὶ τοὺς ἤδη σοφοὺς μηκέτι φιλοσοφεῖν, εἴτε θεοὶ εἴτε ἄνθρωποί εἰσιν οὗτοι, οὐδ᾽ αὖ ἐκείνους φιλοσοφεῖν τοὺς οὕτως ἀγνοίας **) ἔχοντας ὥςτε κακοὺς εἶναι· κακὸν γὰρ καὶ ἀμαθῆ οὐδένα φιλοσοφεῖν. λείπονται δὴ οἱ ἔχοντες μὲν τὸ κακὸν τοῦτο, τὴν ἄγνοιαν, μήπω δὲ ὑπ᾽ αὐτοῦ ὄντες ἀγνώμονες μηδὲ ἀμαθεῖς, ἀλλ᾽ ἔτι ἡγούμενοι μὴ εἰδέναι ἃ μὴ * ἴσασι· διὸ δὴ φιλοσοφοῦσιν οἱ οὔτε ἀγα- B
θοὶ οὔτε κακοί πω ὄντες· ὅσοι δὲ κακοί, οὐ φιλοσοφοῦσιν, οὐδὲ οἱ ἀγαθοί· οὔτε γὰρ τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου οὔτε τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου φίλον ἡμῖν ἐφάνη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν

*) γρ. τὸ ἐπαλειφθέν, οἷον τὸ αἴτιον (τὸ ἔτι ὄν);
**) γρ. ἄγνοιαν.

tum est. Sane quidem. Num vero etiam est tum tali colore tinctum quali id quod adhaeret? Non intelligo, inquit. Ita vero, inquam. si quis comas tuas quae flavae sunt cerussa illineret, utrum tum albae forent, an viderentur esse? Viderentur, inquit. Quamquam adhaereret eis candor. Etiam. Attamen nihilo magis erunt albae, sed adhaerente candore neque candidae neque nigrae sunt. Vero. At quum, amice, senectus eis eundem hunc colorem attulit, tum exsistunt quale id est quod adhaeret, candore adhaerente candidae. Quippini? Hoc igitur iam interrogo, utrum, cui aliquid adhaereat, tale sit id quod habeat quale adhaerens, an, si aliquo modo adhaereat, tale sit, sin minus, non. Ita potius, inquit. Itaque id quoque quod neque malum neque bonum est nonnumquam malo praesenti nondum malum est, nonnumquam vero iam tale factum est. Sane quidem. Itaque quando nondum malum est malo praesenti, haec quidem praesentia boni id appetens reddit, illa vero quae malum efficit privat id appetentia simulque amicitia boni; etenim iam est neque malum neque bonum, sed malum, amicum autem bono malum non esse vidimus. Sane quidem vidimus. Hanc ob causam etiam dixerimus eos qui iam sapientes sint non amplius philosophari, sive dii sive homines hi sint, neque etiam illos philosophari qui tantum habeant ignorantiae ut mali sint; malum enim et inscientem nullum philosophari. relinquuntur igitur qui habent quidem hoc malum, ignorantiam, nondum vero per hoc imperiti sunt neque insipientes, sed adhuc se putant nescire quae nesciant. quocirca philosophantur qui nondum boni aut mali sunt; quicumque vero mali, non philosophantur, neque boni; neque enim contrarium contrario neque simile simili amicum esse ostenderunt superiores orationes; annon meministis? Sane quidem, responderunt. Nunc igitur, inquam, Lysi et

λόγοις· ἢ οὐ μέμνησθε; Πάνυ γε, ἐφάτην. Νῦν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Λύσι τε καὶ Μενέξενε, παντὸς μᾶλλον ἐξευρήκαμεν ὃ ἔστι τὸ φίλον καὶ οὔ. φαμὲν γὰρ αὐτό, καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ πανταχοῦ, τὸ μήτε κακὸν μήτε ἀγαθὸν * διὰ κακοῦ παρουσίαν τοῦ ἀγαθοῦ φίλον C
εἶναι. Παντάπασιν ἐφάτην τε καὶ συνεχωρείτην οὕτω τοῦτ' ἔχειν.

Καὶ δὴ καὶ αὐτὸς ἐγὼ πάνυ ἔχαιρον, ὥςπερ θηρευτής τις, ἔχων ἀγαπητῶς ὃ ἐθηρευόμην. κἄπειτ' οὐκ οἶδ' ὁπόθεν μοι ἀτοπωτάτη τις ὑποψία εἰςῆλθεν, ὡς οὐκ ἀληθῆ εἴη τὰ ὡμολογημένα ἡμῖν. καὶ εὐθὺς ἀχθεσθεὶς εἶπον Βαβαί, ὦ Λύσι τε καὶ Μενέξενε, κινδυνεύομεν ὄναρ πεπλουτηκέναι. Τί μάλιστ'; ἔφη ὁ Μενέξενος. * Φοβοῦμαι, ἦν δ' D
ἐγώ, μὴ ὥςπερ ἀνθρώποις ἀλαζόσι λόγοις τισὶ τοιούτοις ψευδέσιν ἐντετυχήκαμεν περὶ τοῦ φίλου. Πῶς δή; ἔφη. Ὧδε, ἦν δ' ἐγώ, σκοπῶμεν. φίλος ὃς ἂν εἴη, πότερόν ἐστί τῳ φίλος, ἢ οὔ; Ἀνάγκη, ἔφη. Πότερον οὖν οὐδενὸς ἕνεκα καὶ δι' οὐδέν, ἢ ἕνεκά του καὶ διά τι; Ἕνεκά του καὶ διά τι. Πότερον φίλου ὄντος ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὗ ἕνεκα φίλος ὁ φίλος τῷ φίλῳ, ἢ οὔτε φίλου * οὔτε ἐχθροῦ; Οὐ E
πάνυ, ἔφη, ἕπομαι. Εἰκότως γε, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὧδε ἴσως ἀκολουθήσεις, οἶμαι δὲ καὶ ἐγὼ μᾶλλον εἴσομαι ὅ τι λέγω. ὁ κάμνων, νῦν δὴ ἔφαμεν, τοῦ ἰατροῦ φίλος· οὐχ οὕτως; Ναί. Οὐκοῦν διὰ νόσον ἕνεκα ὑγιείας τοῦ ἰατροῦ φίλος; Ναί. Ἡ δέ γε νόσος κακόν; Πῶς δ' οὔ; Τί δέ, ὑγίεια; ἦν δ' ἐγώ· ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ οὐδέτερα; * Ἀγα- 219
θόν, ἔφη. Ἐλέγομεν δ' ἄρ', ὡς ἔοικεν, ὅτι τὸ σῶμα, οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακόν, διὰ τὴν νόσον, τοῦτο δὲ διὰ τὸ κακόν*), τῆς ἰατρικῆς φίλον ἐστίν· ἀγαθὸν δὲ ἰατρική· ἕνεκα δὲ τῆς ὑγιείας τὴν φιλίαν ἡ ἰατρικὴ ἐπανῄρηται· ἡ δὲ ὑγίεια ἀγαθόν· ἦ γάρ; Ναί. Φίλον δὲ ἢ οὐ φίλον ἡ ὑγίεια, Φίλον. Ἡ δὲ νόσος ἐχθρόν; Πάνυ γε. Τὸ οὔτε κακὸν οὔτε ἀγαθὸν ἄρα διὰ * τὸ κακὸν καὶ τὸ ἐχθρὸν τοῦ B
ἀγαθοῦ φίλον ἐστὶν ἕνεκα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φίλου. Φαίνε-

*) ἴσ. (τοῦτο δὲ κακόν).

Menexene, omnino invenimus quid sit amicum et quid non. dicimus enim, et in animo et in corpore et ubique, id quod neque malum neque bonum sit ob mali praesentiam bono amicum esse. Prorsus dixerunt et concesserunt sic hoc se habere.

Atque ipse quoque admodum laetabar, velut venator, tandem tenens quod sectati eramus. deinde nescio unde prorsus admirabilis quaedam suspicio mihi incidit non vera esse a nobis concessa. atque statim commotus Papae! inquam, o Lysi et Menexene, videte ne in somnis aucti simus divitiis. Quî potissimum? inquit Menexenus. Vereor, inquam, ne velut in homines vanos in sermones quosdam mendaces inciderimus de amico. Quomodo? inquit. Ita, inquam, videamus. amicus, qui erit, utrum est alicui amicus, necne? Necessario, inquit. Utrum nullius rei gratia et ob nihil, an alicuius rei gratia et ob aliquid? Rei alicuius gratia et ob aliquid. Utrum amica est illa res, cuius gratia amicus est amicus amico, an neque amica neque inimica? Non sane, inquit, assequor. Non est mirum, inquam; at ita fortasse sequere, puto vero etiam me magis esse perspecturum quid dicam. aegrotans, modo dicebamus, medici amicus; nonne? Ita. Nonne propter morbum sanitatis causa medici est amicus? Etiam. Morbus autem malum est? Quidni? Quid vero sanitas? inquam; bonum an malum an neutrum? Bonum, inquit. Diximus igitur, ut patet, corpus, quod neque bonum neque malum est, propter morbum (hic vero est malum) medicinae amicum esse; boni vero aliquid medicina est; propter sanitatem autem amicitiam medicina adipiscitur, et sanitas est boni quid; nonne? Etiam. Amica vero an non amica est sanitas? Amica. Morbus vero inimicus? Sane quidem. Id ergo quod neque malum neque bonum est propter malum et inimicum bono amicum est boni

ται. Ἕνεκ' ἄρα τοῦ φίλου τὸ φίλον φίλον διὰ τὸ ἐχθρόν. Ἔοικεν. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἥκομεν, ὦ παῖδες, πρόσσχωμεν τὸν νοῦν μὴ ἐξαπατηθῶμεν. ὅτι μὲν γὰρ φίλον τοῦ φίλου τὸ φίλον γέγονεν, ἐῶ χαίρειν, καὶ τοῦ ὁμοίου γε τὸ ὅμοιον φίλον γίγνεται, ὅ ἔφαμεν ἀδύνατον εἶναι· ἀλλ' ὅμως τόδε σκεψώμεθα, μὴ ἡμᾶς ἐξαπατήσῃ * τὸ C
νῦν λεγόμενον. ἡ ἰατρική, φαμέν, ἕνεκα τῆς ὑγιείας φίλον. Ναί. Οὐκοῦν καὶ ἡ ὑγίεια φίλον; Πάνυ γε. Εἰ ἄρα φίλον, ἕνεκά του. Ναί. Φίλου γέ τινος δή, εἴπερ ἀκολουθήσει τῇ πρόσθεν ὁμολογίᾳ. Πάνυ γε. Οὐκοῦν καὶ ἐκεῖνο φίλον αὖ ἔσται ἕνεκα φίλου; Ναί. Ἆρ' οὖν οὐκ ἀνάγκη ἀπειπεῖν ἡμᾶς οὕτως ἰόντας, καὶ ἀφικέσθαι ἐπί τινα ἀρχήν, ἣ οὐκέτ' ἐπανοίσει ἐπ' ἄλλο φίλον, ἀλλ' ἥξει ἐπ' ἐκεῖνο ὅ ἐστι πρῶτον φίλον, * οὗ ἕνεκα καὶ τἆλλα φαμὲν πάντα D
φίλα εἶναι; Ἀνάγκη. Τοῦτο δή ἐστιν ὃ λέγω, μὴ ἡμᾶς τἆλλα πάντα ἃ εἴπομεν ἐκείνου ἕνεκα φίλα εἶναι, ὥσπερ εἴδωλ' ἄττα ὄντα αὐτοῦ, ἐξαπατᾷ, ᾖ δ' ἐκεῖνο τὸ πρῶτον, ὃ ὡς ἀληθῶς ἐστὶ φίλον. ἐννοήσωμεν γὰρ οὑτωσί. ἐάν*) τίς τι περὶ πολλοῦ ποιῆται, οἷόνπερ ἐνίοτε πατὴρ υἱὸν ἀντὶ πάντων τῶν ἄλλων χρημάτων προτιμᾷ, ὁ δὴ τοιοῦτος ἕνεκα τοῦ τὸν υἱὸν περὶ παντὸς ἡγεῖσθαι ἆρα καὶ * ἄλλο τι ἂν E
περὶ πολλοῦ ποιοῖτο; οἷον εἰ αἰσθάνοιτο αὐτὸν κώνειον πεπωκότα, ἆρα περὶ πολλοῦ ποιοῖτ' ἂν οἶνον, εἴπερ τοῦτο ἡγοῖτο τὸν υἱὸν σώσειν; Τί μήν; ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ὁ οἶνος ἐνείη; Πάνυ γε. Ἆρ' οὖν τότε οὐδὲν περὶ πλείονος ποιεῖται κύλικα κεραμέαν**) ἢ τὸν υἱὸν τὸν αὑτοῦ, οὐδὲ τρεῖς κοτύλας οἴνου ἢ τὸν υἱόν; ἢ ὧδέ πως ἔχει· πᾶσα ἡ τοιαύτη σπουδὴ οὐκ ἐπὶ τούτοις ἐστὶν ἐσπουδασμένη, ἐπὶ τοῖς ἕνεκά του παρασκευαζομένοις, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνῳ οὗ ἕνεκα πάντα * τὰ τοιαῦτα παρασκευάζεται. οὐχ 220
ὅτι πολλάκις λέγομεν, ὡς περὶ πολλοῦ ποιούμεθα χρυσίον καὶ ἀργύριον, ἀλλὰ μὴ οὐδέν τι μᾶλλον οὕτω τό γε ἀληθὲς ἔχῃ· ἀλλ' ἐκεῖνό ἐστιν ὃ περὶ παντὸς ποιούμεθα, ὃ ἂν φανῇ ὄν, ὅτου ἕνεκα καὶ χρυσίον καὶ πάντα τὰ παρα-

*) γρ. ὃ ἄν. **) γρ. κεραμίαν.

et amici causa. Videtur. Amici igitur causa amicum est amicum propter inimicum. Patet. Iam, inquam, quum huc venerimus, o pueri, advertamus animum ne decipiamur. etenim hoc quod amicum amico amicum evadit et simili simile amicum fit, quod diximus fieri non posse, missum facio; attamen id consideremus, ne nos decipiat quod nunc posuimus. medicina, dicimus, sanitatis causa amica est. Etiam. Nonne etiam sanitas amica? Sane quidem. Si igitur amica, alicuius rei causa amica est. Etiam. Et amicae quidem alicuius rei causa, si convenire id debet ante concessis. Sane quidem. Nonne etiam illud rursus amicum erit amicae alicuius rei causa? Etiam. Nonne igitur necesse est nos defatigari ita progredientes, nisi perveniamus ad principium aliquod, quod iam non referatur ad aliud amicum, sed ad illud spectet quod primum sit amicum, cuius causa reliqua dicamus omnia amica esse? Necesse est. Hoc igitur est quod dico videndum esse ne nos reliqua omnia quae diximus illius causa amica esse, tamquam simulacra quaedam eius, decipiant, illud vero primum sit quod revera sit amicum. consideremus enim ita: si quis quid magni aestimat, quemadmodum nonnumquam pater filium omnibus reliquis praefert: talis propterea quod filium plurimi facit nonne etiam aliud quid magni aestimabit? velut si animadverterit eum cicutam bibisse, nonne magni faciet vinum, si hoc putaverit filium esse salvum redditurum? Quidni? inquit. Nonne etiam vas, in quo vinum inerit? Sane quidem. Num igitur tum nihilo pluris faciet calicem fictilem quam filium suum, neque tres heminas vini quam filium? an sic fere se res habet: omne huiusmodi studium non ad ea confertur quae alicuius rei causa parantur, sed ad id cuius causa omnia huiusmodi parantur. quamquam enim saepe dicimus, magni nos facere aurum et argentum, tamen videndum ne nihilo magis sic se verum habeat;

σκευαζόμενα παρασκευάζεται. ἆρ' οὕτω φήσομεν; Πάνυ γε.
Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ φίλου ὁ αὐτὸς λόγος; ὅσα γάρ * φα- B
μεν φίλα εἶναι ἡμῖν ἕνεκα φίλου τινὸς ἑτέρῳ ῥήματι φαι-
νόμεθα λέγοντες αὐτό, φίλον δὲ τῷ ὄντι κινδυνεύει ἐκεῖνο
αὐτὸ εἶναι εἰς ὃ πᾶσαι αὗται αἱ λεγόμεναι φιλίαι τελευτῶ-
σιν. Κινδυνεύει οὕτως, ἔφη, ἔχειν. Οὐκοῦν τό γε τῷ ὄντι
φίλον οὐ φίλου τινὸς ἕνεκα φίλον ἐστίν; Ἀληθῆ. Τοῦτο
μὲν δὴ ἀπήλλακται, μὴ φίλου τινὸς ἕνεκα τὸ φίλον φίλον
εἶναι. ἀλλ' ἆρα τὸ ἀγαθόν ἐστι φίλον; Ἔμοιγε δοκεῖ. Ἆρ'
οὖν διὰ τὸ κακὸν τὸ ἀγαθὸν φιλεῖται, καὶ ἔχει * ὧδε· εἰ C
τριῶν ὄντων ὧν νῦν δὴ ἐλέγομεν, ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ
μήτε ἀγαθοῦ μήτε κακοῦ, τὰ δύο λειφθείη, τὸ δὲ κακὸν
ἐκποδὼν ἀπέλθοι καὶ μηδενὸς ἐφάπτοιτο μήτε σώματος μήτε
ψυχῆς μήτε τῶν ἄλλων ἃ δή φαμεν αὐτὰ καθ' αὑτὰ οὔτε
κακὰ εἶναι οὔτε ἀγαθά, ἆρα τότε οὐδὲν ἂν ἡμῖν χρήσιμον
εἴη τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ἄχρηστον ἂν γεγονὸς εἴη; εἰ γὰρ μη-
δὲν ἡμᾶς ἔτι βλάπτοι, οὐδὲν ἂν οὐδεμιᾶς ὠφελείας δεοί-
μεθα. * καὶ οὕτω δὴ ἂν τότε γένοιτο κατάδηλον ὅτι διὰ D
τὸ κακὸν τἀγαθὸν ἠγαπῶμεν καὶ ἐφιλοῦμεν, ὡς φάρμακον
ὂν τοῦ κακοῦ τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ κακὸν νόσημα· νοσήματος
δὲ μὴ ὄντος οὐδὲν δεῖ φαρμάκου. ἆρ' οὕτω πέφυκέ τε καὶ
φιλεῖται τἀγαθὸν διὰ τὸ κακὸν ὑφ' ἡμῶν τῶν μεταξὺ ὄντων
τοῦ κακοῦ τε καὶ τἀγαθοῦ, αὐτὸ δὲ αὑτοῦ ἕνεκα οὐδεμίαν
χρείαν ἔχει; Ἔοικεν, ἦ δ' ὅς, οὕτως ἔχειν. Τὸ ἄρα φίλον
ἡμῖν ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐτελεύτα * πάντα τἆλλα ἃ ἕνεκα ἑτέρου E
φίλου φίλα ἔφαμεν εἶναι [ἐκεῖνα], οὐδὲν δὲ *) τούτοις ἔοι-
κεν. ταῦτα μὲν γὰρ φίλου ἕνεκα φίλα κέκληται, τὸ δὲ τῷ
ὄντι φίλον πᾶν τοὐναντίον τούτου φαίνεται πεφυκός· φίλον
γὰρ ἡμῖν ἀνεφάνη ὂν ἐχθροῦ ἕνεκα· εἰ δὲ τὸ ἐχθρὸν ἀπέλ-
θοι, οὐκέτι, ὡς ἔοικ', ἔσθ' ἡμῖν φίλον. Οὔ μοι δοκεῖ,
ἔφη, ὥς γε νῦν λέγεται. Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς Διός,
ἐὰν τὸ κακὸν ἀπόληται, οὐδὲ πεινῆν ἔτι ἔσται οὐδὲ δι-
ψῆν * οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων; ἢ πείνη μὲν ἔσται, 221
ἐάνπερ ἄνθρωποί τε καὶ τἆλλα ζῷα ᾖ, οὐ μέντοι βλαβερά

---

*) ἴσ. δή.

sed illud est quod plurimi facimus quicquid tandem est, cuius causa et aurum et omnia quae parantur paramus. nonne ita dicamus? Sane quidem. Nonne etiam amici eadem est ratio? quaecumque enim dicimus amica esse nobis amicae alicuius rei causa, alieno ea nomine reperimur dicentes, amicum autem reverâ videtur illud solum esse ad quod tamquam finem illae quae dicuntur amicitiae referuntur. Videtur, inquit, ita habere. Nonne igitur id quod vere amicum est non amicae alicuius rei causa amicum est? Vero. De hoc igitur satis exposuimus, non amicae alicuius rei causa amicum esse amicum. num vero bonum est amicum? Mihi sane videtur. An igitur propter malum bonum amatur, et habet ita: si de tribus quae modo memoravimus, bono et malo et nec bono nec malo, duo relinquerentur, malum vero procul abiret nec quicquam attingeret, neque corpus neque animum nec reliqua quae dicimus ipsa per se neque mala esse neque bona, num nihil tum nobis utile foret bonum, sed inutile exsisteret? nam si nihil iam nos laederet, nulla indigeremus utilitate. et ita quidem manifestum tum foret, propter malum nos bonum amplecti et amare, quippe quum bonum esset mali remedium, malum vero morbum; morbus autem si non est, nihil opus est remedio. an ita naturâ comparatum est et amatur bonum propter malum a nobis qui inter malum et bonum interiecti sumus, ipsum vero sua causa nullum habet usum? Videtur, inquit, ita habere. Amicum ergo nobis illud ad quod omnia reliqua quae alius rei amicae causa amica diximus esse referuntur, minime his simile est. haec enim amicae rei causa amica dicuntur, vere autem amicum plane contra atque hoc reperitur sese habens; amicum enim nobis patuit esse inimicae alicuius rei causa; inimicum vero si discederet, iam non, ut videtur, nobis amicum esset.

γε; καὶ δίψα δὴ καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιθυμίαι, ἀλλ' οὐ κακαί,
ἅτε τοῦ κακοῦ ἀπολωλότος; ἢ γελοῖον τὸ ἐρώτημα; ὅ τί
ποτ' ἔσται τότε ἢ μὴ ἔσται; τίς γὰρ οἶδεν; ἀλλ' οὖν τόδε
γε ἴσμεν, ὅτι καὶ νῦν ἔστι πεινῶντα βλάπτεσθαι, ἔστι δὲ
καὶ ὠφελεῖσθαι· ἢ γάρ; Πάνυ γε. Οὐκοῦν καὶ διψῶντα
καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων πάντων ἐπιθυμοῦντα ἔστιν
* ἐνίοτε μὲν ὠφελίμως ἐπιθυμεῖν, ἐνίοτε δὲ βλαβερῶς, B
ἐνίοτε δὲ μηδέτερα; Σφόδρα γε. Οὐκοῦν ἐὰν ἀπολ-
λύηται τὰ κακά, ἅ γε μὴ τυγχάνει ὄντα κακά, τί
προςήκει τοῖς κακοῖς συναπόλλυσθαι; Οὐδέν. Ἔσονται ἄρα
αἱ μήτε ἀγαθαὶ μήτε κακαὶ ἐπιθυμίαι καὶ ἐὰν ἀπόληται τὰ
κακά. Φαίνεται. Οἷόν τε οὖν ἐστιν ἐπιθυμοῦντα καὶ
ἐρῶντα τούτου οὗ ἐπιθυμεῖ καὶ ἐρᾷ μὴ φιλεῖν; Οὐκ * ἔμοιγε C
δοκεῖ. Ἔσται ἄρα καὶ τῶν κακῶν ἀπολομένων, ὡς ἔοικε,
φίλ' ἄττα. Ναί. Οὐκ ἄν, εἴ γε τὸ κακὸν αἴτιον ἦν τοῦ
φίλον τι εἶναι, οὐκ ἂν ἦν τούτου ἀπολομένου φίλον ἕτερον
ἑτέρῳ· αἰτίας γὰρ ἀπολομένης ἀδύνατόν που ἦν ἔτ' ἐκεῖνο
εἶναι οὗ ἦν αὕτη ἡ αἰτία. Ὀρθῶς λέγεις. Οὐκοῦν ὡμολό-
γηται ἡμῖν τὸ φίλον φιλεῖν τι καὶ διά τι, καὶ ᾠήθημεν τότε
γε διὰ τὸ κακὸν τὸ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν τὸ ἀγαθὸν
φιλεῖν; Ἀληθῆ. Νῦν δέ γε, ὡς ἔοικε, φαίνεται ἄλλη τις
αἰτία τοῦ * φιλεῖν τε καὶ φιλεῖσθαι. Ἔοικεν. Ἆρ' οὖν D
τῷ ὄντι, ὥςπερ ἄρτι ἐλέγομεν, ἡ ἐπιθυμία τῆς φιλίας αἰ-
τία, καὶ τὸ ἐπιθυμοῦν φίλον ἐστὶ τούτῳ οὗ ἐπιθυμεῖ καὶ
τότε ὅταν ἐπιθυμῇ, ὃ δὲ τὸ πρότερον ἐλέγομεν φίλον εἶναι,
ὕθλος τις ἦν, ὥςπερ ποίημα μακρὸν *) συγκείμενον; Κιν-
δυνεύει, ἔφη. Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, τό γε ἐπιθυμοῦν,
οὗ ἂν ἐνδεὲς ᾖ, τούτου ἐπιθυμεῖ· ἢ γάρ; Ναί. Τὸ δ' ἐν-
δεὲς * ἄρα φίλον ἐκείνου οὗ ἂν ἐνδεὲς ᾖ; Δοκεῖ μοι. Ἐν- E
δεὲς δὲ γίγνεται οὗ ἄν τις **) ἀφαιρῆται. Πῶς δ' οὔ; Τοῦ
οἰκείου δή, ὡς ἔοικεν, ὅ τε ἔρως καὶ ἡ φιλία καὶ ἡ ἐπι-
θυμία τυγχάνει οὖσα, ὡς φαίνεται, ὦ Μενέξενέ τε καὶ
Λύσι. Συνεφάτην. Ὑμεῖς ἄρα εἰ φίλοι ἐστὸν ἀλλήλοις,
φύσει πῃ οἰκεῖοί ἐσθ' ὑμῖν αὐτοῖς. Κομιδῇ ἐφάτην. Καὶ

---

*) ἴσ. μάτην. **) ἴσ. ἄν τι.

Non, ut mihi videtur, inquit, sicut quidem nunc dicitur. Utrum, inquam, per deos, si malum interiret, neque fames neque sitis neque aliud quid horum iam esset? an fames quidem esset, si homines et reliqua animalia viverent, neque tamen nocitura? et sitis quidem reliquaeque cupiditates, sed non malae, quippe malo exstincto? an ridicula est quaestio, quid tum futurum sit, quid non sit? quis enim scit? at hoc scimus nunc quoque posse esurientem laedi, posse vero etiam iuvari; nonne? Sane quidem. Nonne etiam sitiens rerumque reliquarum huiusmodi omnium appetens potest nonnumquam utiliter appetere, nonnumquam perniciose, et interdum neutram in partem? Prorsus isto modo. Itaque si mala interierint, quid iis quae non sint mala convenerit una cum malis interire? Minime. Erunt ergo cupiditates neque bonae neque malae, etiam si interierint mala. Patet. Fierine autem potest ut appetens et amans id quod appetat et amet non amet? Non mihi quidem videtur. Sunt ergo etiam malis exstinctis, ut videtur, amica quaedam. Etiam. Minime vero, si malum esset causa cur aliquid amicum esset, hoc enim exstincto amicum non foret alterum alteri; nam causa sublata iam non potest id esse cuius causa illa est. Recte loqueris. Nonne concessimus amicum amare aliquid et ob aliquid, et putavimus tum ob malum id quod neque bonum neque malum esset bonum amare? Vero. Nunc autem, ut patet, alia videtur causa esse ob quam aliquid amet et ametur. Patet. Num igitur revera, quemadmodum paullo ante dicebamus, cupiditas amicitiae causa, et concupiscens amicum est ei quod concupiscit et tum quum concupiscit, quod vero prius dicebamus amicum esse, instar nugarum erat, tamquam poëma temere compositum? Videtur, inquit. Iam vero, inquam, concupiscens id quo indiget concupiscit; nonne? Etiam. Indigens igitur amicum ei quo indiget? Videtur mihi.

εἰ ἄρα τις ἕτερος ἑτέρου ἐπιθυμεῖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ παῖδες,
* ἢ ἐρᾷ, οὐκ ἄν ποτε ἐπεθύμει οὐδὲ ἤρα οὐδὲ ἐφίλει, εἰ 222
μὴ οἰκεῖός πῃ τῷ ἐρωμένῳ ἐτύγχανεν ὢν ἢ κατὰ τὴν ψυχὴν ἢ κατά τι τῆς ψυχῆς ἦθος ἢ τρόπους ἢ εἶδος. Πάνυ γε, ἔφη ὁ Μενέξενος· ὁ δὲ Λύσις ἐσίγησεν. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ μὲν δὴ φύσει οἰκεῖον ἀναγκαῖον ἡμῖν πέφανται φιλεῖν. Ἔοικεν, ἔφη. Ἀναγκαῖον ἄρα τῷ γνησίῳ ἐραστῇ καὶ μὴ προςποιήτῳ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν παιδικῶν. Ὁ μὲν
* οὖν Λύσις καὶ ὁ Μενέξενος μόγις πως ἐπενευσάτην, ὁ B
δὲ Ἱπποθάλης ὑπὸ τῆς ἡδονῆς παντοδαπὰ ἠφίει χρώματα.

Καὶ ἐγὼ εἶπον, βουλόμενος τὸν λόγον ἐπισκέψασθαι, Εἰ μέν τι*) τὸ οἰκεῖον τοῦ ὁμοίου διαφέρει, λέγοιμεν ἄν τι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Λύσι τε καὶ Μενέξενε, περὶ φίλου, ὃ ἔστιν, εἰ δὲ ταὐτὸν τυγχάνει ὂν ὅμοιόν τε καὶ οἰκεῖον, οὐ ῥᾴδιον ἀποβαλεῖν τὸν πρόσθεν λόγον, ὡς οὐ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ κατὰ τὴν ὁμοιότητα ἄχρηστον· τὸ δὲ ἄχρηστον
φίλον ὁμολογεῖν * πλημμελές. βούλεσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, C
ἐπειδὴ ὥςπερ μεθύομεν ὑπὸ τοῦ λόγου, συγχωρήσωμεν καὶ φῶμεν ἕτερόν τι εἶναι τὸ οἰκεῖον τοῦ ὁμοίου; Πάνυ γε. Πότερον οὖν καὶ τἀγαθὸν οἰκεῖον θήσομεν παντί, τὸ δὲ κακὸν ἀλλότριον εἶναι; ἢ τὸ μὲν κακὸν τῷ κακῷ οἰκεῖον, τῷ δὲ ἀγαθῷ τὸ ἀγαθόν, τῷ δὲ μήτε ἀγαθῷ μήτε κακῷ τὸ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακόν; Οὕτως ἐφάτην δοκεῖν σφίσιν
ἕκαστον ἑκάστῳ οἰκεῖον εἶναι. Πάλιν ἄρα, ἦν * δ' ἐγώ, D
ὦ παῖδες, οὓς τὸ πρῶτον λόγους ἀπεβαλόμεθα περὶ φιλίας, εἰς τούτους εἰςπεπτώκαμεν· ὁ γὰρ ἄδικος τῷ ἀδίκῳ καὶ ὁ κακὸς τῷ κακῷ οὐδὲν ἧττον φίλος ἔσται ἢ ὁ ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ. Ἔοικεν, ἔφη. Τί δέ; τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ οἰκεῖον ἂν ταὐτὸν φῶμεν εἶναι, ἄλλο τι ἢ ὁ ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ μόνον φίλος; Πάνυ γε. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γε ᾠόμεθα ἐξελέγξαι ἡμᾶς αὐτούς· ἢ οὐ μέμνησθε; Μεμνήμεθα. Τί
οὖν ἂν ἔτι χρησαίμεθα τῷ * λόγῳ; ἢ δῆλον ὅτι οὐδέν; E
δέομαι **) οὖν, ὥςπερ οἱ σοφοὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, τὰ εἰρημένα ἅπαντα ἀναπεμπάσασθαι. εἰ γὰρ μήτε οἱ φιλού-

*) γρ. μέντοι. **) Ισ. οὐδέν; Οὐδέν. Δέομαι.

Indigens autem aliquid exsistit eius quo privatur. Quidni? Proprii ergo, ut patet, amor et amicitia et cupiditas est, o Menexene et Lysi. Assenserunt. Vos igitur si amici inter vos estis, naturâ fere proprii et propinqui vobis ipsis estis. Sane quidem, responderunt. Itaque si alter alterum concupiscit, inquam, o pueri, vel amat, numquam concupisceret nec amaret nec diligeret, nisi propinquus fere amato esset vel animo vel ingenio vel moribus vel specie. Sane quidem, inquit Menexenus, Lysis vero tacuit. Iam vidimus, inquam, naturâ propinquum nobis amandum esse. Videtur, inquit. Verus igitur amator, non simulatus, a deliciis suis ametur necesse est. Tum Lysis quidem et Menexenus vix quodammodo annuerunt, Hippothales autem prae gaudio varios dedit colores.

Atque ego, orationem volens explorari, Si quid, inquam, inter proprium et simile differt, dicemus aliquid, ut mihi videtur, Lysi et Menexene, quid sit amicum, sin idem est simile atque proprium, non est facile priorem reiicere orationem quae ponebat simile simili propter similitudinem esse inutile; inutile vero amicum esse concedere inconcinnum. voltisne igitur, inquam, quoniam ebrii quasi sumus oratione, concedamus ac dicamus diversum esse proprium a simili? Sane quidem. Utrum etiam bonum ponamus proprium esse cuique, malum vero alienum? an malum malo proprium esse, bono bonum, ei vero quod neque bonum neque malum sit id quod nec bonum nec malum sit? Ita dixerunt sibi videri quidque cuique proprium esse. Rursus igitur, inquam, o pueri, in eos quos primum reieceramus de amicitia sermones incidimus; iniustus enim iniusto et malus malo non minus amicus erit quam bonus bono. Videtur, inquit. Quid vero? bonum et proprium si idem dicimus esse, nonne bonus bono tantum amicus erit? Sane quidem. Atqui in hoc quoque putabamus nos ipsos redarguisse; an non

μενοι μήτε οἱ φιλοῦντες μήτε οἱ ὅμοιοι μήτε οἱ ἀνό μήτε οἱ ἀγαθοὶ μήτε οἱ οἰκεῖοι μήτε τἄλλα ὅσα διεληλ μεν (οὐ γὰρ ἔγωγε ἔτι μέμνημαι ὑπὸ τοῦ πλήθους), εἰ μηδὲν τούτων φίλον ἐστίν, ἐγὼ μὲν οὐκέτι ἔχω τί

Ταῦτα δ' εἰπὼν ἐν νῷ εἶχον ἄλλον * ἤδη τινὰ πρεσβυτέρων κινεῖν. κᾆτα, ὥςπερ δαίμονές τινες, πρ θόντες οἱ παιδαγωγοί, ὅ τε τοῦ Μενεξένου καὶ ὁ τοῦ σιδος, ἔχοντες αὐτῶν τοὺς ἀδελφούς, παρεκάλουν καὶ λευον αὐτοὺς οἴκαδε ἀπιέναι· ἤδη γὰρ ἦν ὀψέ. τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ περιεστῶτες αὐτοὺς ἀπηλαύνο ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἐφρόντιζον ἡμῶν, ἀλλ' ὑποβαρβαρίζο ἠγανάκτουν τε καὶ οὐδὲν ἧττον * ἐκάλουν, ἀλλ' ἐδό ἡμῖν ὑποπεπωκότες ἐν τοῖς Ἑρμαίοις ἄποροι εἶναι π φέρεσθαι, ἡττηθέντες οὖν αὐτῶν διελύσαμεν τὴν συ σίαν. ὅμως δ' ἔγωγε ἤδη ἀπιόντων αὐτῶν, Νῦν μέν δ' ἐγώ, ὦ Λύσι τε καὶ Μενέξενε, καταγέλαστοι γεγόν ἐγώ τε, γέρων ἀνήρ, καὶ ὑμεῖς· ἐροῦσι γὰρ οἵδε ἀπιο ὡς οἰόμεθα ἡμεῖς ἀλλήλων φίλοι εἶναι (καὶ ἐμὲ γὰρ ἐν τίθημι), οὔπω δὲ ὅ τι ἔστιν ὁ φίλος οἷοί τε ἐγενόμ ἐξευρεῖν.

---

meministis? Meminimus vero. Quid igitur iam faciemus oratione? an patet nihil nos facere posse? Nihil. Opus igitur est, id quod faciunt docti in iudiciis, omnia dicta summatim repetere. nam si neque qui amantur neque qui amant neque similes neque dissimiles neque boni neque proprii neque reliqui quos enumeravimus (neque enim iam memini propter multitudinem), sed si nihil horum amicum est, equidem iam non habeo quid dicam.

Quae quum dixissem alium iam quem seniorum in animo habebam excitare. tum vero, tamquam genii mali, accedentes paedagogi, Menexeni et Lysidis, una cum eorum fratribus appellarunt et iusserunt eos domum abire, iam enim serum diei erat. ac primum quidem et nos et circumstantes repellere eos conabamur; quum vero nihil nos curarent, sed barbare loquentes indignarentur, nihilo minus vocarent, nobisque viderentur bene poti Hermaeis non eiusmodi esse quibuscum facile agi posset, cedentes dissolvimus colloquium. attamen ego iam abeuntibus illis. Nunc quidem, inquam, Lysi et Menexene, ridiculos nos exhibuimus ego, vir natu grandis, et vos; dicent enim hi abeuntes nos putare amicos inter nos esse (me enim vobis annumero), nondum vero quid sit amicus potuisse invenire.

